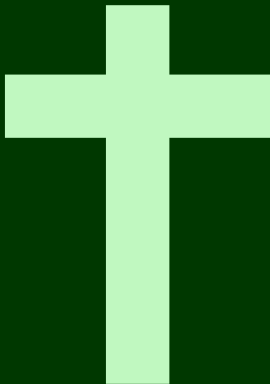

Tupana'ga
nhi'iãa

New Testament in Tenharim (BR:pah:Tenharim)

Tupana'ga nhi'iga

New Testament in Tenharim (BR:pah:Tenharim)

copyright © 1996 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tenharim

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Tenharim [pah], Brazil

Copyright Information

© 1996, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tenharim

© 1996, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

3eb8a851-f633-5209-8712-862a9511e134

Contents

Mateus	1
MARCOS	132
Lucas	196
João	324
Atos	404
Romanos	503
1 Coríntios	548
2 CORÍNTIOS	590
Gálatas	623
Efésios	640
Filipenses	661
Colossenses	670
1 Tessalonicenses	683
2 Tessalonicenses	693
1 Timóteo	699
2 Timóteo	714
Tito	724
Filemom	731
Hebreus	734
Tiago	781
1 Pedro	792
2 Pedro	804
1 João	811
2 João	821
3 João	823
Judas	825
Apocalipse	829

MATEUSVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de Mateus

*Jesus Cristo'ga ramonhava'ea
(Lucas 3.23-38)*

¹ Agwa ko Jesus Cristo'ga ramonhava'ea mombe'ua. Ymyahũ Tupana'ga e'i Jesus Cristo'ga pe: “Eko ti ġanduvihavuhetero Cristoramo,” ei ga hako. Cristo xa'e nhande Jesus'ga pe a'ero. A'ereki ga nhanderuvi-havuhuhete'ga. Jesus'ga ko Daviva'ea rakykwepoharamo Abraãova'ea rakykwepoharamo no.

² Ymyahũ Abraãova'ea Isaqueva'ea po'ria hako. Isaqueva'ea Jacóva'ea po'ria.

Jacóva'ea Judáva'ea po'ria Judáva'ea irũva'ea po'ria no.

³ Judáva'ea Peresva'ea po'ria Zerava'ea po'ria no. Tamarva'ea Peresva'ea yembora Zerava'ea yembora no.

Peresva'ea Esromva'ea po'ria.

Esromva'ea Arãova'ea po'ria.

⁴ Arãova'ea Aminadabeva'ea po'ria.

Aminadabeva'ea Nasomva'ea po'ria.

Nasomva'ea Salmomva'ea po'ria.

⁵ Salmomva'ea Boazva'ea po'ria. Raabeva'ea Boazva'ea yembora.

Boazva'ea Obedeva'ea po'ria. Ruteva'ea Obedeva'ea yembora.

Obedeva'ea Jesséva'ea po'ria.

⁶ Jesséva'ea Daviva'ea po'ria. Daviva'ea israelitasva'ea ruvi-havuhuva'ea.

Daviva'ea Salomãova'ea po'ria. Uriasva'ea rembirekokwera-ava'ea Salomãova'ea yembora. A'ereki Daviva'ea hembireko ahe pavēi.

⁷ Salomãova'ea Roboãova'ea po'ria.

Roboãova'ea Abiasva'ea po'ria.

Abiasva'ea Asava'ea po'ria.

⁸ Asava'ea Josafáva'ea po'ria.

Josafáva'ea Jorãova'ea po'ria.

Jorãova'ea Uziasva'ea ramonhava'ea.

⁹ Uziasva'ea Jotãova'ea po'ria.

Jotãova'ea Acazva'ea po'ria.

Acazva'ea Ezequiasva'ea po'ria.

¹⁰ Ezequiasva'ea Manassésva'ea po'ria.

Manassésva'ea Amomva'ea po'ria.

Amomva'ea Josiasva'ea po'ria.

¹¹ Josiasva'ea Jeconiasva'ea po'ria Jeconiasva'ea irũva'ea po'ria no. A'ea rupi Babilõniapeva'ea ruri otavuka Josiasva'ea re'yjava'ea pe ahe rerogwovo ogwryi pe he'yjuhuva'ea rerogwovo ahe mombytavo pevo.

¹² Babilõniapeva'ea ahe rerohorẽ Babilõnia pe Jeconiasva'ea Salatielva'ea po'ria.

Salatielva'ea Zorobabelva'ea po'ria.

¹³ Zorobabelva'ea Abiúdeva'ea po'ria.

Abiúdeva'ea Eliaquimva'ea po'ria.

Eliaquimva'ea Azorva'ea po'ria.

¹⁴ Azorva'ea Sadoqueva'ea po'ria.

Sadoqueva'ea Aquimva'ea po'ria.

Aquimva'ea Eliúdeva'ea po'ria.

¹⁵ Eliúdeva'ea Eleazarva'ea po'ria.

Eleazarva'ea Matãva'ea po'ria.

Matãva'ea Jacóva'ea po'ria.

¹⁶ Jacóva'ea Joséva'ea po'ria. Joséva'ea Mariava'ea rembirekokwerava'ea. Mariava'ea ombo'a Jesus'ga. Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo.

Nahã ko Jesus Cristo'ga ramonha mombe'ua.

¹⁷ Imbokwara'ara'ara'javame catorze ko Abraãova'ea rakykwepoharava'ea ojopy'rupy'ruavo. Aerẽ Daviva'ea ari. Daviva'ea arirẽ imbokwara'ara'ara'javame catorze ko Daviva'ea rakykwepoharava'ea ojopy'rupy'ruavo no. Aerẽ Josiasva'ea ari. Babilõniapeva'ea Josiasva'ea re'yjava'ea rerohoi Babilõnia pe. Ahe rerohorẽ imbokwara'ara'ara'javame catorze ko aherakykwepoharava'ea ojopy'rupy'ruavo no. Aerẽ Cristo'ga ari.

Jesus Cristo'ga aragwera

(Lucas 2.1-7)

¹⁸ Jesus Cristo'ga aragwera ko nahã. Jesus'ga yembora rera ko Maria. Mariava'ea po'ria ahe'yembora pavẽi omondo Mariava'ea Joséva'ea pe tahembireko ti hẽa ga pavẽi javo. Joséva'ea rembirekoa renonde Tupana'ga ra'uvapyryva Mariava'ea momburu'ai. ¹⁹ Hembireko ġwerĩ Joséva'ea Mariava'ea pavẽi. Emo ikwahavame ahepuru'a Joséva'ea ojapyaka marã ti nehẽ javo. A'ero okokatuavo ġwaramo ahe ei oyvyteri pe: “Apohi po ti ji hẽa hugwi a'ero nehẽ. Ndapotari reki ji hẽambotegwetea,” ei ahe. “Nurã po ti ji pohinhimimi hẽa hugwi hẽa mombe'ue'yma ġa pe,” ei ahe oyvyteri pe.

²⁰ A'ea rehe ahe japyakai. Kiro ahe kiri. A'ea rupi Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe. Joséva'ea gwepia katu Tupana'gapyrive'ga okiri pe a'ero.

—Terekyhyji ti enhimbirekohava hugwi Daviva'ea rakyk-wepoharamo, ei ga Joséva'ea pe. A'ereki pyry nde hēa rerekoi. A'ereki Tupana'ga ra'uvapyryva hēa momburu'a, ei ga. ²¹ Aerē po ti hēa gwa'yra'ga mbo'ari nehē, ei ga. A'ero ti eno hēara'yra'ga rehe Jesus. Ereki ga ko ahem-bopiro'yhara'ga. Na tuhē, ei ga. Ombopiro'y po ti ga oji-heve'ga gāndekote'varuhua hugwi nehē, ei ga. Hahye'yma pe po ti ga ga nderohoi a'ero nehē, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

A'ea erame ga hoi Joséva'ea hugwi. Aerē Joséva'ea ma'ēi.

²² Ipuru'a Mariava'ea gwembirekoe'ymame. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'īpo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'i'ga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'i'ga mombe'gwovo. Ymyahū ahe ei hako:

²³ “Pehendu katu ti!” ei Tupana'ga.

‘Ipuru'a po ti hēa akwaimbae'ga nderekoe'ỹvehēa nehē.

Aerē po ti hēa gwa'yra'ga mbo'ari nehē.

Ono po ti ga ga rehe Emanuel gareraramo, ei Tupana'ga,” ei ahe hako.

Garera ko Emanuel. A'ea ko: Tupana'ga oko nhande pyri.

²⁴ Aerē Joséva'ea ma'ēi. Oko ahe Tupana'gapyrive'ga nhi'i'ga rehe toko ti hēa nhirembirekoro a'ero nehē javo. A'ero ahe Mariava'ea reruri gwonga pe toroju ti hēa pavēi javo.

²⁵ Ahe gweru tehe ahe ojipyri. A'ereki ahe ndogwerekoi ve Mariava'ea ahera'yra'ga mbo'arama ahera'yrypy'ga. Ga rehe ahe inoḡi Jesus gareraramo.

2

Jaytata'ia kwahapyrava'ea

¹ Cidade de Belém me Jesus'ga ari. Jesus'ga re'yja'ga gwyri pe Judéia pe Belém u. Jesus'ga arame Herodesva'ea oko gānduvihavuhuro judeus'ga gwyri pe Jesus'ga re'yja'ga gwyri pe. Jesus'ga arame jaytata'ia kwahapyra'ga nduri irupeuhua hugwi ogwyrā hugwi kwara ipora hugwi. Uhu ga cidade de Jerusalém me ovahema. ² Kiro ga ei pevove'ga pe:

—Kiroki ga oko judeus'ga nduvihavuhuheteaḡwamamo – mome ga? O'a ga aḡwamo. A'ereki ore orohepia jaytata'ia ipyahuva'ea kwara ipora koty. A'ea ko ga'ara kwahavuka ore ve ojipiukaro gwaramo jaytata'ia. Hepiaga gwaramo ore ruri timbohete ti ga javo, ei ga.

³ Ga'ea kwahavame ahepy'a ndukatui okoteheavo Herodesva'ea py'a judeus'ga nduvihavuhuva'ea py'a. Ndukatui cidadepeve'ga py'a no Jerusalémmeve'ga py'a.

⁴ A'ero ahe ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga mbojatykaukari ga mbuhuruka ojipyri judeus'ga mbo'ehara'ga ndeheve –

kiroki ġa ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe. Ga ndurame Herodesva'ea pyri ahe ei ġa pe:

—Kiroki ga pe Tupana'ga e'i ga ti toko ġanduvihavuhetero javo – mome po ti ga ari nehē Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga? ei Herodesva'ea.

⁵ A'ero ġa ei ahe ve:

—Belém me – kiroki cidade u oregwyri pe Judéia pe – pevo po ti ga ari nehē, ei ġa. Nahã ymyahũ Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea ikwatijari hako. A'ereki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve onhi'ġa, ei ġa. Tupana'ga e'i:

⁶ “Belémmeva'ero picidade ndokoi huvihavarũiva'ea.

Huviha hete ko picidade upa pende'yja'ġa gwyri pe Judáva'ea rakykwepohara'ġa gwyri pe Judéia pe.

A'ereki picidadepeve'ga oko nhiremimo'ēhara'ġa nduvihavaġwamamo israelitas'ga nduvihavaġwamamo.

Gwereco katu po ti ga pende'yja'ġa nhaporemoko ogo ġanduvihavuhetero nehē.”

—A'ea ymyahũ Tupana'ga ei ikwatijaruka onhi'ġa mombe'uharava'ea pe hako, ei ġa Herodesva'ea pe.

⁷ Ga horame Herodesva'ea jaytata'ia kwahapyra'ġa mbuhunhimimukari ojipyri a'ero. Ahe ei ġa pe:

—Gara rupi jaytata'ia jipiukari pe me iporame raikwehe? Takwaha katu ti ji, ei ahe ġa pe.

A'ero ġa imombe'ukatui ahe ve. ⁸ Ikwahapavame ahe ġa mondoukari cidade de Belém me. Ahe e'i ġa pe:

—Peho ti Belémmeve'ġa pyri tayri'ga rekakatuavo. Ga repiagame ti pejora'ja ji pyri ga mombe'ukatupava ji ve a'ero, ei ahe ġa pe. Jihi ti taho ga mboheteavo a'ero nehē no, ei ahe ġa pe o'mbero.

⁹ Ahe rendupavirē jaytata'ia kwahapyra'ġa hoi a'ero ogwovo Belém me. Ga horame jaytata'ia – kiroki jaytata'ia ojipiuka ġa pe kwara ipora koty – kotihĩ akoja jipiukara'javi ġa pe ogwovo ġa nenonde ogwovo Jesus'ga rehei katu opytavo garuhava arimo. ¹⁰ Horyory hete ġa jaytata'ia repiagame ogwovo ovahema tayri'ga ruhai pe.

¹¹ Onga pype ġa tayri'ga repiagi ga'yembora reheve Mariava'ea reheve. Nurã ġa nenypy'andurugi garovai pyteri pe nde ko orehoheva'ero javo. A'ero ġa imondohetei mbatera ga pe ġwovapytymba'voga hyrua ipe'avo jugwi. Ouro ġa imondoi ga pe. Incenso perfume apopyra ġa imondoi ga pe no. Iru'ia perfume apopyra ġa imondoi ga pe mirra.

¹² Aerē ypytunimo okirame ġa Tupana'ga rendukatui. Kiro ga ġa momoranduvi.

—Tapemombe'ui ti tayri'ga Herodes'ga pe. A'ereki ga ojuka pota tayri'ga. Tapejivyra'javi ti Herodes'ga pyri, ei Tupana'ga ġa pe.

Nurã oma'ẽrame ġa hoi pehea rupi irũa rupi ogwovo ogwryi pe timombe'uyme ti tayri'ga Herodes'ga pe javo.

Oho nhimi Joséva'ea Egitopeva'ea gwyri pe

¹³ Jaytata'ia kwahapyra'ga horẽ Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe ahekiri pe. Ahe ve ga ei:

—Haite! Evy epo'ama! ei ga Joséva'ea pe. Eho ti ġa nderogwovo tayri'ga gayhẽa reheve. Eroho nhimi ti ġa nderogwovo Egitopeve'ga gwyri pe, ei ga. Pevo ti pepyta. Aerẽ jate po ti ji imondoukari nhinhi'igagwera pe me nehẽ pejora'ja ti Belém me javo. Po ti ji namondoi nhinhi'igagwera pe me nehẽ, tapejora'javi ti avo Belém me. A'ereki avo Herodes'ga tayri'ga rekaruka kiro. A'ereki ga ojuka pota tayri'ga, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

¹⁴ Oma'ẽ Joséva'ea ovya a'ero. A'ea rupi ypytunimo ahe tayri'ga rerohoi ga'yembora reheve ġa nderogworogwovo Egitopeve'ga gwyri pe. ¹⁵ Pevo ahe ġa nderovahemi. Aerẽ ġa nduvame Egito pe Herodesva'ea manoi.

Nahã ġa hoi opytavo Egitopeve'ga gwyri pe. Tupana'ga erame jate ġa ndura'javi Egito hugwi. Nahã Tupana'ga ġa mbuhurukara'javi Egito hugwi. Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahũva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo aerẽ po ti nahã javo. Ymyahũ ahe ei hako:

“‘Egitopeve'ga gwyrã hugwi ji jira'yra'ga mbuhurukari,’ ei Tupana'ga,” ei ahe hako.

Ojigwarai Herodesva'ea tay'riva'ea rehe

¹⁶ Omanoa renonde Herodesva'ea nhimonha'ngaranuhũ jaytata'ia kwahapyra'ga ndehe. A'ereki ahe okwaha ji moandyandyi ġa ojivyra'jave'yma ji pyri javo. Dois anos ġwerĩ tayri'ga rehe kiro. A'ea Herodesva'ea okwaha. A'ereki nanongara jaytata'ia kwahapyra'ga omombe'u ahe ve ahe ġa monhi'igame ojive. Nurã ahe osoldados'ga mondoukari cidade de Belém me Belém rembeyvyri hĩ pe no. Pevo ahe osoldados'ga mondoukari tojuka pa ti ġa tapihama'ga javo – kiroki tayri'ga o'a jaytata'ia kwahapyra'ga hepiagirẽ jaytata'ia. Ahenhi'iga rupi soldados'ga hoi a'ero tapihama'ga ndepiaga. Ojuka pa ġa tapihama'ga – kiroki ġa gwereko dois anos ojihe, kiroki ġa ndogwerekoi ve dois anos ojihe no. ¹⁷ Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahũva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'iga

mombe'uharava'ea Jeremiasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo aerē po ti nahã javo. Ahe e'i hako:

18 “ ‘Cidade de Ramá pe ġa henduvi hēa jehe'oheterame ovy'are'yma.

Hahyahi hēajehe'oa.

Raquelhēa reki ojehe'o gwa'yrava'ea rehe.

Tegwete hēa ma'ngoma'ngohava.

A'ereki hēara'yrava'ea omanomba,' ei Tupana'ga,” ei Jeremiasva'ea hako.

Ojivy Joséva'ea Egitopeva'ea gwyra hugwi

19 Aerē Tupana'ga José'ġa mbuhurukara'javi Egitopeve'ġa gwyra hugwi. A'ereki pevo ġa u Herodesva'ea manorame. Herodesva'ea manorē yvagipeve'ga jipiukari Joséva'ea pe Tupana'gapyrive'ga. Joséva'ea pe ga ei ahakiri pe:

20 –Ahe omanomba kiro – kiroki ahe ojuka pota tayri'ga. Evy epo'ama! Eroho ti ġa kiro a'ero tayri'ga gayhēa reheve. Erojivya'ja ti ġa eje'yja'ġa gwyri pe Israel pe, ei Tupana'gapyrive'ga Joséva'ea pe.

21 Oma'eamo ahe vyri a'ero tayri'ga rerogwovo ga'yembora reheve ġa nderojivya pevo jitehe ogwyri pe Israel pe ġa nderovahema. 22 A'ea rupi Arquelau'ga oko Judéiapeve'ġa nduvihavamo Israel pe opo'ria py'rovo Herodesva'ea py'rovo. A'ea kwahavame Joséva'ea kyhyji Arquelau'ga hugwi. Ndojupotari ahe Judéiapeve'ġa gwyri pe a'ero. Ypytunimo okirame Joséva'ea Tupana'ga rendukatui. Kiro ga Joséva'ea momoranduvi.

–Terehoi ti Judéiapeve'ġa gwyri pe, ei Tupana'ga ahe ve.

Nurã Joséva'ea ndohoi pevo. Galiléiapeve'ġa gwyri pe ahe hoi Israel pe. 23 Pevo ahe rui cidade de Nazaré pe tayri'ga pavēi ga'yembora pavēi no. Nahã heko'i Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea a'ea mombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Jesus'ga mombe'gwovo ahe ei hako:

“ ‘E'i po ti ġa ga pe nehē Nazarépeve'ga,' ei Tupana'ga,” ei ahe hako.

Ga u pevo a'ero.

3

João Batista'ea remimombe'ua

(Marcos 1.1-8; Lucas 3.1-18; João 1.19-28)

1 Aerē João Batista'ea reko'i ongae'y'i me judeus'ġa mo-batizavo. Tupana'ga nhi'iga mombe'uheteavo João Batista'ea reko'i Judéiapeve'ġa gwyri pe ongae'y'i me. 2 Hahyahi ahenhi'iga ahe erame:

—Pepohi tuhē ti pejikote'varuhua hugwi, ei ahe. Per-ojijyjiji ti pejeaporogita pejikokatuaavo Tupana'ga nhi'iga rendukatuaavo. A'ereki Tupana'ga oko gweri nhanderuvi-havuhuhetero nhande repiakatuaavo yvya koty nhande mongovo onhi'iga rupi, ei ahe ga pe.

³ Ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaíasva'ea omombe'u jipe João Batistava'ea. Ahe e'i João Batistava'ea mombe'unhoḡwenondeavo hako:

“Hahyahi po ti ganhi'iga

ga erame ga mbo'eavo ongae'yi me nehē,” ei Isaíasva'ea.

“E'i po ti ga nehē:

‘Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe
tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe,' e po ti ga nehē,” ei Isaíasva'ea
hako.

Tupana'ga ra'ya'ga renondeva'ea e'i nhandepojykaharete'ga ruraḡwama pe. Tonhimboavujikwe ti ga garura renonde javo. A'ea pe ahe ei togwerojijyi ti ga gweaporogita a'ea renonde javo.

⁴ Omongi João Batistava'ea yuranuhūa'javuhuva'ea rava apopyra camelo rava apopyra. Aheku'ayvira ko ipira. O'u ahe tukura hehira reheve.

⁵ He'yjuhuve'ga nuḡanduri onhimongyavo João Batistava'ea pyri ovahema. Uhu ga cidade de Jerusalém hugwi. Uhuuhu ga Judéiapeve'ga gwyrā hugwi nhaporemo no rio Jordão rembeyvyrā hugwi no.

⁶ Ahe renduvame ga nhimombe'ukatui Tupana'ga pe jite'varuhu ji javo opohia jugwi. A'ero jate João Batistava'ea ga mobatizai rio Jordão pype.

⁷ Uhu he'yive'ga ahe pyri no fariseus'ga saduceus'ga pavēi tianemobatiza ti ga javo. Gandura repiagame João Batistava'ea ei ga pe:

—Tiruahū pendeaporogita! Pe'euhu pe pejohupe pejikokatupotare'yma ḡwaramo. Pe'e pe: “Haite! Xaho João Batista'ga pyri tianemobatiza ti ga. Nurā po ti Tupana'ga nonhimonha'ngaa'javi nhande rehe nehē. Ndahahyi po ti nhande ve a'ero nehē.” Nahā pe pe'e, ei João Batistava'ea. Maraname pe euhui nanongarava'ea naerū? Pe tuhē penhimbo'e nanongara rehe, ei João Batistava'ea ga pe.

⁸ —Jihi, ei João Batistava'ea, kiro po ti ji ei pe me: Po pe ndapepotari hahyva'ea Tupana'ga nhimonha'ngarame pe ndehe, a'ero ti peko katu, ei ahe. Tapembopogwea'javi ti pejite'varuhua pejikovo. Pe pohirame jugwi po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Ndovy'ari ga okote'varuhua rehe kiro opohia jugwi herojijyita ojeaporogita. Nanhimonha'ngaa'javi ji ga

ndehe a'ero.” Nahã po ti Tupana'ga ei pe me a'ero nehẽ, ei João Batistava'ea ẽa ga pe.

9 –Tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Abraãova'ea nhaneramonhamo oko. Tupana'ga oarõ hete Abraãova'ea. Nurã po ti Tupana'ga nonhimonha'ngai nhande rehe nehẽ.” A'ea ti tape'ei. A'ereki Tupana'ga ndokoi reki Abraãova'ea rymymino'ga ndehe ẽa ndekote'varuhurame. Po Tupana'ga ojipe'ga pota, a'ero Tupana'ga oapo kwaha aãa ita Abraãova'ea rymyminoro ga mongovo, ei João Batistava'ea ẽa ga pe.

10 Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ẽa ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

–Akwaimbae'ga ombogwa ẽwerĩ jykwa'ria pyvõ tambo'aruka javo. Po i'yva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero po ti ga imbo'ari imondovo tata pype nehẽ. Na jitehe Tupana'ga pe nderekoẽwerĩ pe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype pe pohire'yma ẽwaramo pejikote'varuhua hugwi pejikokatue'yma, ei João Batistava'ea ẽa ga pe imombe'gwovo.

11 –Uhu po ti ga nehẽ – kiroki ga ji hohe hete huvihavuhetero ẽwaramo, ei João Batistava'ea. Ji ki a'e te okoteheva'ea. Jihĩ opomobatiza yhya pyvõ jate. Nahã ji ikwahavukari ẽa ga pe pepohira pejikote'varuhua hugwi pendaporõgita rerojijya reheve pendekokatua reheve. Gaha po ti pe pojkauka Tupana'ga ra'uvapyryva pe aerẽve'ga nehẽ. Nahã po ti ga pendekote'varuhua mombigukari pe mombyryvuka nehẽ, ei João Batistava'ea ga mombe'gwovo ẽa ga pe.

12 Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ẽa ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

–Trigo jara'ga gwereko japira mbovevehava opo pe tamboveve ti ji japira trigo hugwi javo, ei João Batistava'ea imombe'gwovo. Omono'ono'õ po ti ga oapoa trigo inhaãa hyrua pype nehẽ. Japira po ti ga imbokai tata pyvõ nehẽ. Ndogwevi po ti tata upa nehẽ, ei João Batistava'ea.

–Na jitehe po ti jioheheteve'ga huvihavuhete'ga imboja'oja'ogukari pyryve'ga okote'varuhuve'ga hugwi okovo pyryve'ga pojkaharete'ga nehẽ, ei João Batistava'ea ẽa ga pe. “Tuho ti pyryve'ga ji pyri yvagi pe upa avuirama nehẽ,” e po ti jioheheteve'ga nehẽ, ei João Batistava'ea. “Toho ti okote'varuhuve'ga ji hugwi ogwovo tata pype hahyva'ea ruvihava pype opytavo pevo avuirama nehẽ ojivyre'yma,” e po ti jioheheteve'ga nehẽ, ei João Batistava'ea Cristo'ga mombe'gwovo ẽa ga pe.

*João Batistava'ea omobatiza Jesus'ga
(Marcos 1.9-11; Lucas 3.21-22)*

¹³ Aerē Jesus'ga ruri Galiléiapeve'ġa gwyra hugwi ua rio Jordão pe. Uhu ga ovahema João Batistava'ea pyri tanhimo-batiza ti ga javo.

¹⁴ A'ero João Batistava'ea ei Jesus'ga pe:

—Toromobatizayme po ti ji nehē. Ndehe ko oreruvihavuhuhetero. Nde po ti ji mobatiza hamo a'ero nehē, ei João Batistava'ea Jesus'ga pe novīa. Ako tehe ji nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe. Maraname nde ruri ji pyri enhimobatizauka ji ve a'ero? ei ahe Jesus'ga pe.

¹⁵ A'ero Jesus'ga ei reki João Batistava'ea pe:

—Ji mobatiza tuhē ti kiro, ei Jesus'ga. A'ereki pyry nde ji mobatizai. Nahā po ti nhande rekokatui nhandekovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi nhaporemonehē, ei Jesus'ga João Batistava'ea pe.

—Kwa, ei ahe Jesus'ga mobatizavo.

¹⁶ Ahe omobatizarē Jesus'ga hemi yhya hugwi. Kotihī Tupana'ga ipe'ai yvaga ga pe. Kiro Jesus'ga hepiagi Tupana'ga ra'uva ijyvame ojihe. Inambua ja Tupana'ga ra'uva hekoi yvaga hugwi ijyvame ga rehe. ¹⁷ Nanime yvaga hugwi Tupana'ga nhi'īgi Jesus'ga mombe'gwovo.

—Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga, ei Tupana'ga. Anhimohē hete ko ji ga rehe, ei ga.

4

Diabo'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga
(Marcos 1.12-13; Lucas 4.1-13)

¹ Aerē Tupana'ga ra'uva Jesus'ga rerohoi ongae'yi me Diabo'ga ti toko ga pyri javo. “A'ereki Diabo'ga ga mongo te'varuhu pota,” ei Tupana'ga ra'uva. A'ero ga rerohoi ga reroahema pevo.

² He'yiva'ea quarenta ko Jesus'ga kiri pevo. A'ea rupi ga ndo'ui arimo ppytunimo no tanhi'ī ti ji Tupana'ga pe javo. Quarenta Jesus'ga kirirē pevo ojuka ga ty'ara a'ero.

³ A'ero Diabo'ga ruri Jesus'ga pyri tamongo te'varuhu ji ga javo. Uhurame ga ei Jesus'ga pe:

—Ere'e jipe ndehe: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti ere kia pe ita pe a'ero: “Penhimbote ti a'ero pāoramo nhirembi'uramo.” A'ea ti ere jupe, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Nda'ei po ti ji jupe nehē, ei ga. Ymyahū Tupana'ga okwati-jaruka ahe ve inoguka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Mbatara ua pyvō jate rūi nhande rekoi.

Tupana'ga nhi'imbava rendukatua pyvō nhande rekoi,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

⁵ Aerē Diabo'ga Jesus'ga rerohei cidadepyriva pe Jerusalém me a'ero. Yvate pe ga ga rerojiupiri gare'ya'ga jatykahavuhua rehe templo rehe ga mo'ama japyra rehe. ⁶ Ga rerovahemame pevo ga ei Jesus'ga pe:

—Ere'e jipe ndehe: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti epo japyra hugwi ehia a'ero. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga po ti nanembohirukarahyi yvyvo nehē. A'ero po ti ndahahyi nde ve nde porame japyra hugwi nehē. A'ereki ymyahū a'ea Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoḡuka hako, ei Diabo'ga Jesus'ga pe. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga po ti ojipyrive'ga mondoukari nde pyri nehē. 'Pea'ngu ti ga,' e po ti ga ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe nehē. 'Pepyhy katu ti ga rerogwovo

tahahyyme'i ti ga pe javo,' e po ti Tupana'ga ojipyrive'ga pe nehē,” e'i aherembikwatijara, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoḡuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga ko ndepojykaharete'ga.

Gareaporogita rehe jate ti eko.

A'ero po ti ga nde pokogi nehē.

Ejeaporogitatehea rehe rūi ti eko

ji poko ti kiro javo tehe Tupana'ga pe,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

⁸ Aerē Diabo'ga ga rerohoa'javi. Yvate hete pe ga ga rerohei ga rerojiupia vytyruhua rehe. Pea hugwi Diabo'ga hepiukapavi yvyakotyve'ga nduvihava'ga gwyrā Jesus'ga pe. Gagwyrakatukatua ga hepiukari no. ⁹ Kiro ga ei Jesus'ga pe:

—A'ea nhaporemō po ti ji imondoi nde ve nehē. Po nde renypy'andurugi jirovai pyteri pe ji mboheteavo nde ko Tupanamo javo, a'ero po ti ji imondopavi nde ve nehē, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

¹⁰ —Satanás, ei Jesus'ga Diabo'ga pe. Nde Tupana rūi. Ejipe'a ji hugwi! Norombohetei po ti ji ndehe nehē. A'ereki ymyahū Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoḡuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Embohete ti Tupana'ga.

Gaha ndepojykaharete'ga.

Gaha jate ti embohete

ekovo ganhi'iga rupi jate,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

¹¹ A'ero Diabo'ga hoi ogwovo Jesus'ga hugwi. Nanime Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Jesus'ga pe ga pokoga mbatera imondovo ga pe.

Galiléiapeva'ea na'ẽ Jesus'ga ombo'e
(*Marcos 1.14-15; Lucas 4.14-15*)

¹² Aerẽ ojipe'ga imombe'ui Jesus'ga pe.

–Ga João Batista'ga mongi cadeia pype ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uro gwaramo, ei ga.

A'ea renduvame Jesus'ga hoi ojivya Galiléiapeve'ga gwyrri pe. ¹³ Pevo ga jijyi cidade de Nazaré hugwi ogwovo ojipe pe cidade de Cafarnaum me Galiléiapeve'ga gwyrri pe. Cafarnaum tuvi ypihua pyri ligo da Galiléia pyri. Pevo ko judeus'ga nduvi Zebulomva'ea re'yja'ga Naftaliva'ea re'yja'ga pavêi. ¹⁴ Pevo Jesus'ga hoi Cafarnaum me. Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahũva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaíasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ymyahũ ahe ei hako:

¹⁵ “Pegwyrri pe herekoi pehea

– kiroki pehea oho ypiahu pe,' ei Tupana'ga Zebulomva'ea re'yja'ga pe Naftaliva'ea re'yja'ga pe no.

'Pegwyrri rekoio rio Jordão aherovai.

Ga ei pegwyrri pe Galiléia judeus'garũve'ga gwyrri gentios'ga gwyrri.

A'ea ga ei pegwyrri pe,' ei Tupana'ga,” ei ahe.

¹⁶ “Ypytuna ja pe me pe ji kwahave'yama gwaramo.

Kiro po ti kojahua ja pe me pe ji kwahava gwaramo nehẽ.

Peko pe omanove'ga ja ji ve ji kwahave'ymame.

Kiro po ti ji jikwahavukari pe me

imbokojahuavo peakagi pe nehẽ,' ei Tupana'ga,” ei Isaíasva'ea imombe'gwovo hako.

¹⁷ Omombe'u jipe ahe Jesus'ga hoa Cafarnaum me. Uvame cidade pe Cafarnaum me kiro Jesus'ga ga mbo'embo'ei. Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo ga ei ga pe:

–Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi, ei ga. Perojijyjijyi ti pejeaporoğita pejikokatuavo pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi. A'ereki Tupana'ga pe ndepia katu gwerĩ penduivahavuhetero yvya koty pe mongovo onhi'iga rupi, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omo'emo'ẽ ypy gwemimbo'eharamo
(*Marcos 1.16-20; Lucas 5.1-11*)

¹⁸ Aerẽ Jesus'ga hoi ypiahu pe Galiléia pe ogwovo yembeyvyrri rupi. Ohorame Jesus'ga mokonha'ga ndepiagi Simão'ga André'ga reheve. Ga ko onhoirũ'ga. Simão'ga pe ga e'i no Pedro. Pirareheva'ero gwaramo Simão'ga imombori ipypira pira mboahava tipyhy pira javo. ¹⁹ Ovahemame ga pyri Jesus'ga ei ga pe:

—He pejijo ti ji rupi nhiremimbo'eharamo. A'ero po ti pe ji mombe'ui ojipe'ğa pe nehẽ no. Pira pe peru oji'i. Kiro po ti pe ojipe'ğa mbuhurukari ji pyri nehẽ toko ti ға Jesus'ga nhi'ğa rupi javo, ei Jesus'ga ға pe.

²⁰ —Kwa, ei ға.

Nambegwei ға hoi imboahava reja ogwovo ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

²¹ Hehemo'i Jesus'ga hoi ogwovo yembeyvyra rupi ojipe'ğa ndepiaga Tiagova'ea João'ga reheve. Ga memei ko on-hoirũ'ğa. Ganduva'ga ko Zebedeu'ga. Ga pavẽi ға apygi yharuhua pype japokatua'java oapoa imboahava. Ovahe-mame ға pyri Jesus'ga nhi'ği Tiagova'ea pe João'ga pe no toko ti ға nhiremimbo'eharamo javo. ²² Nambegwei ға hoi yharuhua reja gwuva'ga reja no ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

Jesus'ga ombo'e ahe imombiga karugwara
(Lucas 6.17-19)

²³ Ojipejipea pe Jesus'ga hogahoi Galilíapeve'ğa gwyrá rupi hete ogwovo. Gajatykahai pe ga hogahoi ға mbo'eavo Tupana'ga nhi'ğa rehe. Pyryva'ea ga imombe'ui ға pe Tupana'ga pe poko katu pota penduvihavuhetero javo.

—Perojijyjijyuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehẽ imomboá pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehẽ, ei Jesus'ga ға pe.

Karugwaraparavuhua Jesus'ga imombipavi ға hugwi no. Ipopoakare'yve'ğa ga ға mbopopoakari no. Nahã ga rekoi ғapyteri pe.

²⁴ A'ero he'yjuhuve'ğa imombe'umbe'ui nahanahã Jesus'ga ға pohanogĩ javo. A'ero Síriapeve'ğa nhaporemó ikwahavi no itetirũave'ğa nderupava Jesus'ga pyri. He'yjuhu karugwara ға pe. Hahy paravuhu ға pe no. Anhağa omongo aha ojipe'ğa ojeaporogita rupi jate ojipe'ae'yma ға hugwi onhimongyavo Diabo'gapyriva'ea. Ojipe'ğa akaği pe mbipeuhu ға mboheagwryryva. Ojipe'ğa nopo'ami. Nomyi tuhẽ ға upa. Ga nhaporemó ға ға nderuri Jesus'ga pyri topohano ti ga ға javo. Jesus'ga omombi pa ға hugwi a'ero ға mongokatua'java.

²⁵ He'yjuhuve'ğa hogahoi Jesus'ga rupi onhimongyavo. Uhu ға ga pyri Galilíapeve'ğa gwyrá hugwi Dez Cidades hugwi no Jerusalém hugwi no Judéiapeve'ğa gwyrá hugwi no rio Jordão aherovaja hugwi no. Nahã ға nduri ogwoogwovo ga rupi onhimongyavo.

5

Pyry hete ġa pe, ei Jesus'ga
(Lucas 6.20-23)

¹ Onhimongyve'ġa ndepiagame Jesus'ga jiupiri vytyra rehe. Pevo ga apygame garemimbo'ehara'ġa nduri ga pyry tihendu ganhi'iġa javo. ² Ombo'embo'e ga ġa kiro. ³ A'ero ga ehetei ġa pe:

—Pyry hete ġa pe – kiroki ġa e'i ikwahava oyvytera: “Tupana'ga ji pokogame jate po ti ji rekokatui nehē.”

Ga erame na ojikheteavo Tupana'ga rehe pyry hete ġa pe.

A'ereki ġanduvihavuhetero Tupana'ga gwepia katu ġa imombyryva ġa pe, ei Jesus'ga.

⁴ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa okoveveuhu ojehe'gwovo.

A'ereki ġa ko Tupana'ga remimbohoryva'javaġwama, ei Jesus'ga.

⁵ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa oko nhyrō onhimbohete'e'yma.

A'ereki yvya koty Tupana'ga remimondoagwama ġa pe ga ero ġwaramo, ei Jesus'ga.

⁶ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa oko katu pota hete okoheteavo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi.

A'ereki ġa ko Tupana'ga remimombyryvaġwama, ei Jesus'ga.

⁷ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa ojipe'ġa porogwety.

A'ereki ġa tuhē ko Tupana'ga rembiporogwetygaġwama, ei Jesus'ga.

⁸ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa gweaporoġita katu Tupana'ga reaporoġita rehe jate xako javo.

A'ereki ġa Tupana'ga repiagaġwama, ei Jesus'ga.

⁹ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa onhoarōuka hete ojipe'ġa pe.

A'ereki a'ea Tupana'ga eaġwama ġa pe. “Ga ko jira'yra'ġa,” e po ti Tupana'ga ġa pe nehē, ei Jesus'ga.

¹⁰ Pyry hete ġa pe – kiroki ġa pe ojipe'ġa okote'varuhu.

Ga ndekoro ġwaramo Tupana'ga nhi'iġa rupi ojipe'ġa te'varuhuro ġa pe.

Pyry hete ġa pe – kiroki ġa pe ġa ite'varuhu.

A'ereki ġanduvihavuhetero Tupana'ga gwepia katu ġa imombyryva ġa pe, ei Jesus'ga.

¹¹ —Pyry hete pe me ġa ete'varuhurame pe me. Ga imondorame hahyva'ea pe me pyry hete pe me. Ite'varuhuparavuhuva'ea pe nhaporemo ti ġa ei pe me o'mbero nehē pe ndekoro ġwaramo jireheva'ero. Ga erame na pyry hete pe me, ei Jesus'ga ġa pe.

¹² —Pejoryjory hete ti ġa jigwarairame pe ndehe nahā. A'ereki Tupana'ga gwereko katu pe me yvagi pe ikwepykavuhua pyryheteva'ea. Aerē po ti ga imondo pe

me nehẽ. A'ereki pe peko ymyahũva'ea ja Tupana'ga nhi'ĩga mombe'uharava'ea ja hahyrame pe me. A'ereki ymyahũ aḡwamove'ḡa namonhava'ea ojigwarai Tupana'ga nhi'ĩga mombe'uharava'ea rehe no, ei Jesus'ga ḡa pe.

*Jukyra ndogwerekokatua'javi mbatera
(Marcos 9.50; Lucas 14.34-35)*

¹³ —Jukyra omongo katu mbatera imonemukare'yma jupe. Pyry mbatera a'ero, ei Jesus'ga. Peko pe jukyra ja vvyakotyve'ḡa pe ḡa mongokatuavo. A'ereki pe peko katu pendoryndoryvamo ḡapyteri pe Tupana'ga pyryva repiuka ḡa pe Tupana'ga nhi'ĩga mombe'gwovo ḡa pe nahã po ahe toko hamo javo. Penhi'ĩga rendukaturame po ti ḡa ndekokatui nehẽ no, ei Jesus'ga ḡa pe.

—Po jukyra ndapyryva'javi, marã po ti ahe imombyryva'javi jukyra a'ero nehẽ? Ahe nombryryva'javi tuhẽ jukyra, ei Jesus'ga. A'ero ahe ndopo'rua'javi jukyra. Omombo ahe a'ero. Hehe ahe pyruḡi a'ero ohoohorame, ei Jesus'ga. Po na jitehe pe ndapepyryva'javi, maranuhũ pe ojipe'ḡa mongokatui naerũ? Maranuhũ po ti ji nhimoirũkara'javi pe me nehẽ pehepiuka ti Tupana'ga pyryva ḡa pe javo pe me naerũ? ei Jesus'ga ḡa pe.

*Peko pe kojahuva'ea'javuhuva'ea, ei Jesus'ga
(Lucas 8.16; 11.33)*

¹⁴ —Peko pe kojahuva'ea'javuhuva'ea vvyakotyve'ḡa pe Tupana'ga repiuka ḡa pe, ei Jesus'ga. Cidade ituvame vvytyruhua rehe nhande nhaporemome hepiagi. A'ereki pevo jukwaha upa, ei Jesus'ga. ¹⁵ Imondygame lamparina ahe ndohovapygi lamparina hyrua pyvõ. Pyte'mbia rehe ahe omondo lamparina. Ombokojahu lamparina ongapypeve'ḡa pe nhaporemome a'ero tohepia ti ḡa javo, ei Jesus'ga.

¹⁶ —Na jitehe ti pembokojahuuka vvyakotyve'ḡa akaḡi pe. Marã po pe imbokojahuukari ḡa pe? Kiro ji imombe'ui pe me. Peko katu ti Tupana'ga ja pejuvete'ḡa ja pejikoga ga rehe ḡa pokoga. Pendekokatua repiagame po ti ḡa ikwahavi Tupana'ga pyryva ga mboheteavo yvagipeve'ḡa mboheteavo nehẽ Tupana'ga omombyry ḡa javo. Nahã pe Tupana'ga repiukari ḡa pe.

Jesus'ga ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe

¹⁷ —Tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Jesus'ga uhu yvya koty javo nhande ve. ‘Tapekoa'javi ti Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi,’ e po ti ga nhande ve nehẽ. ‘Tapekoa'javi ti Tupana'ga nhi'ĩga mombe'uharava'ea nhi'ĩgagwera rupi no,’ e po ti ga nehẽ.” A'ea ti tape'ei pejiyvyteri pe, ei Jesus'ga ḡa pe. A'ereki nanongara pe rũi javo ji ruri ikwehe, ei ga.

—Ajo ji pe mbo'ekatuavo ahe'eagwera po'rua rehe, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁸ Imombe'ukatuavo ji ei: Moisésva'ea remimbo'eagwera ti ndopavi'i'i nehē. Yvaga pave'ymame po ti Moisésva'ea remimbo'eagwera ndopavi'i'i nehē. Yvya pave'ymame po ti Moisésva'ea remimbo'eagwera ndopavi'i'i nehē. Xunhi'i'īva'ea vehevi po ti ndopavi aheremimbo'eagwera hugwi nehē. Aheremimbo'eagwera apiavo ihoi nehē. A'ea renonde po ti aheremimbo'eagwera ndopavi nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁹ —Ojipe'ga po ndokopavi Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ereki ga e'i: “Jara rupi aheremimbo'eagwera rupi ji rekoi. A'ereki a'ea pyry aheremimbo'eagwera. Jara rupi aheremimbo'eagwera rupi ji ndakoi. A'ereki akoja hohe jara koji'i pyry aheremimbo'eagwera,” e po ga. Nahā po ga ojipe'ġa mbo'ei ġa pe hendukatuuka onhi'īga. Nanongara'ga pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Ndahuvihavi'i'i ko ga.” Nahā po ti Tupana'ga ei okovo ġanduvihavuhuhetero ġa ndepiakatuavo nehē, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ga po oko Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi nhaporemo ojipe'ġa mbo'ekatuavo hehe ġa pe hendukatuuka aheremimbo'eagwera nhaporemo. Nanongara'ga pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Ga ko huvihava.” A'ea po ti Tupana'ga ei okovo ġanduvihavuhuhetero ġa ndepiakatuavo nehē, ei Jesus'ga.

²⁰ —A'e ji pe me a'ero: Koji'i ti peko katu hete pembo'ehara'ġa hohe fariseus'ġa hohe no. Po ġa hohe rūi pe ndekokatui, a'ero po ti Tupana'ga penduvihavuhuhete'ga rūi nehē. A'ero po ti ga napenderohoi yvagi pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga omombe'u katu onhoarōe'ỹve'ġa

²¹ —Pekwaha pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. A'ea e'i: “Tapejukai ti ojipe'ġa,” e'i nhaneramonhava'ea moġitagwera. “Po pe ġa jukai, a'ero po ti ojipe'ġa pe nderohoi juiz'ga rovai pyteri pe te'i ti ga pe me nehē: ‘Pehe ti pmano ahe ja kiro pendekote'varuhuro ġwaramo’.” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

²² —Jihi reki a'e pe me: Po pe nhimonha'ngatehei pejikotyve'ga rehe, a'ero po ti ojipe'ġa pe nderohoi juiz'ga rovai pyteri pe te'i ti ga pe me nehē: “Pehe ti pmano kiro pendekote'varuhuro ġwaramo.” Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga. Pe'e tehe po pe pejikotyve'ga pe: “Ikwa-have'ỹheteva'ea!” Po nanongara pe ei ga pe ga mbotegweteavo penhimonha'ngavo ga rehe, a'ero po ti ojipe'ġa pe nderohoi judeus'ġa moġitahara'ġa ndovai pyteri pe nehē te'i ti ġa pe me: “Pehe ti pmano kiro pendekote'varuhuro ġwaramo.”

Na tuhẽ po ti nehẽ, ei Jesus'ga. Pe'e tehe po pe pejikotyve'ga pe: “Ndereakwahavihu nde ekovo!” Po nanongara pe ei ga pe ga mbotegweteavo penhimonha'ngavo ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga pe mondoukari tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, ei Jesus'ga. Na tuhẽ po ti nehẽ, ei Jesus'ga.

²³ —A'ero ji ei nde ve: Ezeru tehe po nde Tupana'ga pe tamondouka ti ji ikwava'ẽhava rehe javo. Herurame po nde erekwahava'ja, jikotyve'ga onhimonha'nga ji rehe javo. Ikwahava'javame ti teremondoi ve Tupana'ga pe a'ero.

²⁴ Eheja ti ikwava'ẽhava pyri. Eho na'ẽ ti ejikotyve'ga pyri gapy'a noġatuavo ejihe ga mbohoryva'java. A'erorame jate ti ejora'ja ikwava'ẽhava pyri hehe imondoteheavo Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

²⁵ —Po nde rekote'varuhuro ojipe'ga pe, a'ero po ti ga ei nde ve nehẽ: “Xaho tuhẽ ji rupi juiz'ga pyri,” e po ti ga nehẽ. “Ga pe po ti ji ndete'varuhua mombe'ui nehẽ te'i ti ga nhanderea-poroġita pe javo,” e po ti ga nde ve nehẽ. Ga nde rerohorame juiz'ga pyri kotihĩ ti ere ga pe ga ma'ngoma'ngoga ga rupi egwovo. Ere ti ga pe: “Nhande tuhẽ ti xanhimbovyvy na'ẽ.” A'ea ti ere ga pe. Po ti nde nerema'ngoma'ngogi ga pehea rupi nehẽ, a'ero po ti ga nde rerohoahyi juiz'ga pyri. A'ero po ti juiz'ga nde mondoukari guarda'ga pe nehẽ. Guarda'ga po ti nde mongi cadeia pype nehẽ. ²⁶ Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: A'ea pype po ti nde pytai nehẽ. Nde imondokatu-pave'ymame ikwepykava, a'ero po ti guarda'ga nanerenohema'javi nehẽ, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

Taperekoi ti penhimbireko'ġarũive'ġa, ei Jesus'ga

²⁷ —Pekwaha pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. “Taperekoi ti penhimbireko'ġarũive'ġa.” A'ea nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

²⁸ —Jihi reki a'e pe me: Kiroki ga hẽa repiaguhu hẽa rerekopotaheteavo – gareaporoġita ite'varuhu. A'ereki hẽa garembirekohẽa rũi. Ga hẽa rerekorame Tupana'ga ei a'ea ko ite'varuhu javo. Na jitehe Tupana'ga ei ite'varuhu javo ga hẽa potaruhurame.

²⁹ —Po ejeakwara pyvõ ejohukoty rũi nde rekote'varuhui, a'ero ti ehekyi ejeakwara imomboha nahã imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahũ ti nde ve ndereakwara mombora nehẽ. Po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahũ nde ve nehẽ Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro ġwaramo. A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyry nde imomborame ejeakwara ejekote'varuhua mombiga, ei Jesus'ga ġambote'varuhua mombora pe javo. Nderekote'varuhua pigame po ti Tupana'ga

nanemombora'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

³⁰ —Po epoa pyvõ ejohukoty rũi nde rekote'varuhui, a'ero ti ehaygwe'ro epoa ejihugwi imomboah nahã imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahũ ti nde ve ndepoa mombora nehē. Po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahũ nde ve nehē Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro ġwaramo. A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyry nde imomborame epoa ejekote'varuhua mombiga, ei Jesus'ga ġambote'varuhua mombora pe javo. Nderekote'varuhua pigame po ti Tupana'ga nanemombora'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

Ahepohira hembirekoa hugwi

(Mateus 19.3-9; Marcos 10.2-12; Lucas 16.18)

³¹ —Nhaneramonhava'ea moġitagwera e'i: “Kiroki ga opohi ġwembirekohēa hugwi – a'ea ti ga tokwatija na'ē imondovo hēa pe aerē hēa mondovo ojihugwi nehē.” A'ea ahe-moġitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

³² —Jihi reki a'e pe me: Opohi po ga ġwembirekohēa hugwi ojipe'ga hēa rerekoro ġwaramo, ei Jesus'ga. Po ojipe'ga ndogwerohoi hēa hēarembireko'ga hugwi. Naname hēarembireko'ga opohirame hēa hugwi opohi tehe hēa hugwi. Gapohitehea ndapyryvi Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

—Ga pohiteherame hēa hugwi po ti hēa ojipe'ga rerekopotari a'ero nehē, ei ga. Ga rerekorame hēa ajuajuri a'ero. A'ereki hēa hembireko jitehe jypyve'ga pavēi, ei ga. Hēarembirekopyy'ga reki ite'va hete a'ero, ei Jesus'ga. A'ereki ga hēa mboajuajuruka opohitehero ġwaramo hēa hugwi, ei ga. Tupana'ga ndopotari nanongara.

—Kiroki ga kirē gwereko hēa – gaha ite'varuhu. A'ereki ga gwereko garembirekohēa. Tupana'ga ndopotari nanongara no, ei Jesus'ga.

Tapehenoi ti pe'erame, ei Jesus'ga

³³ —Pekwaha tuhē pe nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga. Ymyahũ nhaneramonhava'ea moġitagwera i'ei: “Pe'e po pe Tupana'ga renoina: ‘Nahanahã po ti ji rekoi nehē. A'itituhēva'ea pe kiro ji ei. Tupana'ga ji'ea renduvame ga ei ji ve a'itituhēva'ea pe ga ei javo.’ Po a'ea pe ei, a'ero na tuhē ti peko Tupana'ga pe ndepiagame,” e'i nhaneramonhava'ea moġitagwera, ei Jesus'ga.

³⁴ —Jihi reki a'e pe me: Tapehenoi ti Tupana'ga pe'erame nahã po ti ji rekoi nehē javo, ei ga.

—Na jitehe ti tapehenoi Tupana'ga apoa pe'erame a'ero po ti ga nhinhi'igã reroviari nehē javo, ei ga. Tapehenoi ti yvaga

a'ero. A'ereki a'ea ko Tupana'ga apykava nhanderuvete'ga apykava. Pe yvaga henonhame pe Tupana'ga renoi a'ero, ei ga. Nurã ti tapehenoi yvaga pe'erame nahanahã po ti ji rekoi nehẽ javo.

35 –Tapehenoi ti yvya no. A'ereki yvya ko Tupana'ga pya nongava. Nurã ti tapehenoi yvya pe'erame nahanahã po ti ji rekoi nehẽ javo.

–Tapehenoi ti cidade de Jerusalém. A'ereki Jerusalém ko Tupana'ga cidade nhanderuvihavuhuhete'ga cidade. Nurã ti tapehenoi Jerusalém pe'erame nahanahã po ti ji rekoi nehẽ javo.

36 –Tapehenoi ti penhiakağa. A'ereki tegwete pe me peji'ava mbotehava imotiğa! Tegwete pe me peji'ava mbotehava imohuna no! Tupana'ga jate oapo pe'ava imotiğa imohuna no, ei Jesus'ga. Nurã ti tapehenoi penhiakağa pe'erame nahanahã po ti ji rekoi nehẽ javo.

37 –Po ti na pendekopotarame pe'ji ti: “Nahã po ti ji rekoi nehẽ.” A'ea jate ti pe'ji Tupana'ga renonhe'yma ga'apoa renonhe'yma no. Po ti na rũi pendekopotarame pe'ji ti: “Ndakoi po ti ji na nehẽ.” A'ea jate ti pe'ji Tupana'ga renonhe'yma ga'apoa renonhe'yma no. A'ereki ite'varuhuve'ga Diabo'ga pe mbo'e Tupana'ga renonha rehe mbatera renonha rehe no, ei Jesus'ga.

Terejipygi ti ga rehe, ei Jesus'ga
(Lucas 6.29-30)

38 –Pekwaha pe nhaneramonhava'ea moğitagwera, ei Jesus'ga. A'ea e'i: “Po ojipe'ga hekyi ndereakwara, a'ero ti ehekyi gareakwara ejipyga. Po ojipe'ga nde kwari imbo'gwy neranha, a'ero ti embo'gwy garanha ejipyga.” A'ea nhaneramonhava'ea moğitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

39 –Jihi reki a'e nde ve: Terejipygi ti ojipe'ga rehe ga rekote'varuhurame nde ve, ei Jesus'ga. Po ga kwari nderetyvapea rehe, a'ero ti ejirova ga pe tokwa ti ga ojipea rehe no javo, ei Jesus'ga.

40 –Po ojipe'ga nde rerohoi juiz'ga pyri hekyjukapota ndecamisa nde hugwi ga ite'varuhu ji ve javo juiz'ga pe, a'ero ti a'ea ehekyi ejihugwi imondovo ga pe. Ehekyi ti ojipea imondovo ga pe no epaletó, ei Jesus'ga.

41 –Po ojipe'ga ei nde ve: “Eroho ti jiapoa ji ve pevo um quilômetro.” Ga erame na nde ve um quilômetro rehemoi ti eroho ga'apoa a'ero dois quilômetros. Nahã ti tandepyry ga pe, ei Jesus'ga. 42 Po ojipe'ga ei nde ve embuhu ti ji ve javo, a'ero ti emondo ga pe. Po ojipe'ga ei nde ve embuhu'rã ti ji ve javo, a'ero ti emondo'ã ga pe, ei Jesus'ga.

Pearõ hete ti penhiarõ'e'ÿve'ğa, ei Jesus'ga
(Lucas 6.27-28, 32-36)

43 —Pekwaha tuhẽ pe nhaneramonhava'ea moğitagwera, ei Jesus'ga. A'ea e'i: “Pearõ hete ti penhiarõheteve'ğa. Tapearõi ti penhiarõ'e'ÿve'ğa.” A'ea nhaneramonhava'ea moğitagwera i'ei, ei Jesus'ga.

44 —Jihi reki a'e pe me: Pearõ hete ti penhiarõ'e'ÿve'ğa, ei Jesus'ga. Po ға ndekote'varuhui pe me, a'ero ti penhi'ĩ Tupana'ga pe emombyry ti ға pe javo, ei Jesus'ga. ⁴⁵ Nahã ti peko katu Tupana'ga ra'yramo yvagipeve'ga ra'yramo tian-depyry ti nhandejuvete'ga ja javo. A'ereki ga pyry hete okote'varuhuve'ğa pe pyryve'ğa pe no, ei Jesus'ga. Pyry hete ga ға pe oapoa japoĩ kwara japoĩ imomboruka ға pe. Ga pyry ға pe imongyrukari amana ға pe. Nahã ga ға nderekokatui okokatuve'ğa okote'varuhuve'ğa ndeheve, ei Jesus'ga.

46 —Po penhiarõheteve'ğa jate pe pearõ hete, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ğa ja reki penhiarõheteve'ğa aromo penhiarõ'e'ÿve'ğa arõe'yma.” Nahã ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ğa - kiroki ға omono'ono'oğuhũ itambere'ia governo pe - ға na jitehe oarõ oarõheteve'ğa jate, ei Jesus'ga.

47 —Po pe nhi'igatui pejikotyve'ğa pe jate pendoryndoryvamo ға ndehe, a'ero ojipe'ğa hohe rui pe ndekokatui reki. A'ereki Tupana'ga kwahave'ÿve'ğa onhi'igatu ojikotyve'ğa pe jate gworygworyvamo ға ndehe no, ei Jesus'ga.

48 —Pearõ hete ti ға nhaporemõ penhiarõheteve'ğa penhiarõ'e'ÿve'ğa ndeheve. Nahã po ti pe ndekopyryvamo pejuvete'ga javijitehe yvagipeve'ga javijitehe nehẽ, ei Jesus'ga.

6

Imondoteherame ti terekoi okokatu'ãve'ğa ja, ei Jesus'ga

1 —Tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Nahanahã po ti ji rekokatui jirekokatua repiuka ojipe'ğa pe. A'ero po ti ға ji mbohetei nehẽ.” A'ea ti tape'ei. Po pe ndekokatui tanhimbohete ti ға javo. Po pe ndekokatui a'ea rehe jate, a'ero po ti penduvete'ga yvagipeve'ga nomondoĩ pendekokatua kwepykava pe me nehẽ, ei Jesus'ga.

2 —Nurã imondoteherame imbatere'ÿve'ğa pe ti terekoi okokatu'ãve'ğa ja. A'ereki ojatykahava pype ға omondo tehe imbatere'ÿve'ğa pe cidade rapea rupi no. A'ereki pevo he'yjuhuve'ğa ohooho jipi ға ndepiaga ға imondorame. A'ero ға ndepiagame ға ға mbohetei. Ganemimbohetea jate ikwepykava okokatu'ãve'ğa pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me,

ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti nombohetei okokatu'ãve'ğa imondoe'yma ға pe ғанемимондотеhea kwepykava a'ero nehë, ei Jesus'ga.

³ —Imondoteherame imbatere'ÿve'ğa pe ti teremboukwa-havi ojipe'ğa pe a'ero. ⁴ Tokwahavyme ti ға. Nderuvete'ga reki gwepia pa neremimondonhimima. Ga tuhë po ti omondo neremimondotehea kwepykava nde ve nehë, ei Jesus'ga.

*Nahã ti pe'ji penhi'igame Tupana'ga pe, ei Jesus'ga
(Lucas 11.2-4)*

⁵ —Tapekoi ti okokatu'ãve'ğa ja penhi'igame Tupana'ga pe. A'ereki ikatu hete ға pe ға amame ojatykahava pype cidade rapea pehai pe no onhi'iga Tupana'ga pe. A'ereki ға nhi'igame Tupana'ga pe he'yjuhuve'ğa gwepia ға mboheteavo oko katu ға javo, ei Jesus'ga. Ganemimbohetea jate oko ikwepykava okokatu'ãve'ğa pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti nombohetei okokatu'ãve'ğa imondoe'yma ға pe ғанhi'iga kwepykava a'ero nehë, ei Jesus'ga.

⁶ —Ndehe reki, enhi'igame Tupana'ga pe, nde tehe ti eho enhonga pe hyrua pype hovapytyma. Pevo ti enhi'ĩ nhimi ejuvete'ga pe Tupana'ga pe. Ga gwepia pa reki. A'ero po ti ga ikwahavi nenhi'inhimima ojive nehë. A'ero po ti ga imondoi nenhi'iga kwepykava nde ve nehë, ei Jesus'ga.

⁷ —Penhi'igame Tupana'ga pe ti tapenhi'inh'i'tehei, ei Jesus'ga. Tupana'ga kwahave'ÿve'ğa ja rüi ti penhi'ĩ ga pe. A'ereki onhi'igame Tupana'garüiva'ea pe ғwemimbohetehara pe ға onhi'imbukuhu jupe. “A'ero po ti turi pyryva'ea nhande ve nehë,” ei ға novia ikwahave'yma, ei Jesus'ga. ⁸ Tapekoi ti ға ja a'ero. A'ereki penduvete'ga okwaha pendekoa ғwiğwia ti ға togwereko javo. Peporanduva renonde ga hugwi ga okwahavipe pe mbatere'ymame, ei Jesus'ga.

⁹ —Marã po ti pe nhi'igi Tupana'ga pe a'ero? Kiro ti ji imombe'ui pe me. Penhi'igame nhanderuvete'ga pe Tupana'ga pe nahã ti pe'ji ga pe:

“Apĩ, yvagipeva'ero nde ereko katu hete.

Tanerenoiğatu ti ға nhaporemoma a'ero
nde mboheteavo ga ko Tupanete'ga javo nde ve.

¹⁰ Herejo ti vvyakotyve'ğa nduvihavuhuhetero ekovo.

Nde nhi'ipo'ru ға yvagi pe
okovo neremimbotarimova'ea rupi.

Na jitehe kiro ti ға tanenhi'ipo'ru avo no vyva koty
okovo neremimbotarimova'ea rupi.

¹¹ Embuhuruka ti ore ve mbatara jipi toro'u ti a'ero.

12 Ore ndorokwahava'javi ojipe'ga ndekote'varuhua orojihe henonhe'yma.

Na jitehe ti orerekote'varuhua emombo ore hugwi ikwahava'jave'yma henonhe'yma.

13 Satanás'ga ore mongo te'varuhu pota.

Toremongote'varuhuukari ti ga pe.

Ore poko ti toronhi'ipo'ruyme ti Satanás'ga

orokoe'yma garemimbotarimova'ea rupi.

A'ereki ndehe ko yvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ereko.

Ndehe ndepopoaka."

Nahã ti pe'ji penhi'igame Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ga mbo'eavo.

14 —Nahã ji pe mbo'ei tapekwahava'javi ti ojipe'ga ndekote'varuhua pejihe javo. Pe ikwahava'jave'ymame gãndekote'varuhua pejihe henonha'jave'ymame po ti penduvete'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi ikwahava'jave'yma henonhe'yma nehẽ. 15 Po pe ikwahava'javi gãndekote'varuhua pejihe henonha'java, a'ero po ti penduvete'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi ikwahava'java nehẽ, ei Jesus'ga.

Ti'uyime ti timbohete ti Tupana'ga javo, ei ahe

16 —Pe'e po pe: "Ti'uyime ti kiro timbohete ti Tupana'ga javo." A'ea po pe ei i'ue'yma. Nahã i'ue'ymame ti tapekoi okokatu'ãve'ga ja. A'ereki i'ue'ymame ga okoveveuhu'ã gwova rerekokatue'yma hahy nhande ve javo. Nahã ga ndekoi i'ue'ymame tokwaha ti ojipe'ga nhande i'ue'ymame javo. A'ereki ga e'i ovytyteri pe: "Ikwahavame po ti ga nhande mbohetei ga oko katu Tupana'ga mboheteavo i'ue'yma javo." Ganemimbohetea jate ikwepykava okokatu'ãve'ga pe, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti nombohetei okokatu'ãve'ga imondoe'yma ga pe i'ue'yma kwepykava a'ero nehẽ, ei Jesus'ga.

17 —Ndehe, tambohete ti Tupana'ga javo ndere'ui po nde. Po a'ea rehe nde ndere'ui, a'ero ti emongy nhandya e'ava rehe. Ejovahei ti no. 18 A'ero po ti ndiukwahavi ojipe'ga pe nde i'ue'ymame. Nderuvete'ga reki gwepia pa. A'ero po ti ga ikwahavi nde i'ue'ymame nehẽ. A'ero po ti ga imondoi i'ue'yma kwepykava nde ve nehẽ, ei Jesus'ga.

Ikatuheteva'ea yvagi pe

(Lucas 12.33-34)

19 —Tapemono'ono'o'guhũ ti pejive he'yjuhuva'ea ikatuva'ea avo yvya koty. A'ereki avo aryry'ia ombote'va aheapoa. Jypopo aheapoa avo no. Iporomive'ga uhuraha aheronga pe imima aheapoa avo no, ei Jesus'ga. 20 Pejiko ti Tupana'ga rehe pejikokatuavo

pejikovo garemimbotarimova'ea rupi jate. Nahã po ti pe pemono'ono'oġatu pejive ikatuheteva'ea yvagi pe nehẽ. Aryry'ia nombote'varuhui aheapoa yvagi pe. Nomombupugi aheapoa pevo no. Iporomive'ga ndohoi yvagi pe imima aheapoa, ei Jesus'ga. ²¹ Nurã ji ei pe me: Pejiko hete ti Tupana'ga rehe pejikokatuavo pejikovo garemimbotarimova'ea rupi jate. Po avo yvya koty peapoa uvame, a'ero yvyakotyva'ea rehe pe pemondo pejeaporoġita imohina jipi. Po yvagi pe peapoa uvame, a'ero yvagipeva'ea rehe pe pemondo pejeaporoġita imohina jipi, ei Jesus'ga.

Ndereakwara ko lamparina ja nde ve, ei Jesus'ga.

(Lucas 11.34-36)

²² —Ndereakwara ko lamparina ja nde ve, ei Jesus'ga. Ndereakwakaturame po ti nde hepiakatui egwovo kojahua rupi ikwahava nehẽ. Na jitehe ndereaporoġitaturame ekovo pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde rekokatukwahavi nehẽ, ei Jesus'ga.

²³ —Ndereakwate'varuhurame po ti nde nderehepiagi egwovo ypytuna rupi ikwahave'yma nehẽ. Na jitehe ndereaporoġitate'varuhurame ekopotare'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde nderekokatukwahavi nehẽ, ei Jesus'ga. Ejeaporoġita katu ti a'ero. Po nde nan-deaporoġitakatui, a'ero po ti nde nderekokatukwahavi'i'i ekote'varuhuavo nehẽ! ei Jesus'ga ġa pe.

Tegwete ahe ve Tupana'ga arõhava ahe mbatera arõheterame
(Lucas 16.13; 12.22-31)

²⁴ —Tiruahũ ahe poravykyrame mokonha'ġa pe opojoykaha'ġa pe. Po ahe oporavyky mokonha'ġa pe, a'ero po ahe ojipe'ga arõhetei ojipe'ga arõe'yma. Ovy'a hete po ahe onhimiarõve'ga rehe ojipe'ga koty ojirovage'yma.

—Na jitehe ahe nonhi'ĩpo'rukatui Tupana'ga ovy'aheterame itambere'ia rehe. Tupana'ga potaheterame ahe ndovy'ahetei itambere'ia rehe. Itambere'ia potaheterame ahe ndojirovagi Tupana'ga koty, ei Jesus'ga.

²⁵ —Nurã ji ei pe me: Tape'aġataruhui ti mbatera rehe. Tape'ei ti: “Maramarã po ti ji rekoi nehẽ? Gara po ti ji a'u nehẽ? Ahã po ti ji ve nehẽ. Gara po ti ji amongi nehẽ? Aerẽ po ti jipira itoropavi nehẽ.” Tape'ei ti nahã penhi'aġataruhue'yma.

—Tapekouhui ti penhimbi'ua rehe, ei Jesus'ga. Tupana'ga pe apo. A'ero po ti ga imondoukari pe me mbatera nehẽ to'u ti ġa javo. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry pendekoa. Tapekouhui ti pejipira rehe. Oapo ga penda'oa. A'ero po ti ga imondoukari pepira pe me nehẽ. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry penda'oa, ei Jesus'ga.

²⁶ —Pehepia ti gwyrā'ia ikwahava. Notymi ojive gwyrā'ia. Nдохetygi ġwemityma i'gwovo a'ero. Nomono'oġi mbatera opoitava ryrua pype aerē po ti ti'u javo. O'u reki gwyrā'ia. A'ereki penduvete'ga yvagipeve'ga ouka jupe. Pe me ga ei: “Koji'i ji rekohetei pe ndehe,” ei Tupana'ga pe me. Nurā po ti ga imondoī pe me nehē no, ei Jesus'ga.

²⁷ —Pe'aġataruhu po pe javo: “Koji'i po ji nhimomboakari hamo. Um meio metro po ti ji nhimomboakara'javi nehē.” Nahā po pe ei. Pe'aġataruhu po pe a'ea rehe javo novīa. Napenhimomboakara'javi tuhē po ti pe nehē, ei Jesus'ga.

²⁸ —Tape'aġataruhui ti pejipira rehe no gara po ti amongi nehē javo. Pehepia ti yvoty'ria nhuhū me. Henhui onhimomboaka onhimongyavo yvoty'ria. Ndoporavykyi ipyhyga i'gwovo. Ndoapoi opi'ria. ²⁹ A'e ji pe me: Ymya aheruvihavuhuva'ea Salomāova'ea omongi tapy'ynhapipyryva jipi. Ikatu hete tuhē ahepipyryva onhimongyavo. Ahepipyryva hohe reki yvoty'ria ikatuhetero. ³⁰ Tupana'ga ombokatu ipira nhungwavuhua pira okovo hehe. Nhungwavuhua horyory nhuhū me kiro. Ko'emame ahe omombo nhungwavuhua tata pype tamohendy ti tata javo. Nombokwara'ari nhungwava.

—Koji'i Tupana'ga pe arōi imondoukari tapy'ynhapira pe me pemongi ti javo. Xunhi pe pejiko ga rehe! ei Jesus'ga.

³¹ —Tape'aġataruhui ti. Tape'ei ti: “Gara po ti ti'u nehē? Gara po ti timongi nehē?” A'ea rūi ti pe'ji. ³² A'ereki a'ea rehe nhaporemo judeus'ġarūive'ga gentios'ga nhaġataruhu jipi – kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe. Tape'aġataruhui ti hehe a'ero. A'ereki penduvete'ga yvagipeve'ga okwaha pe mbatere'ymame togwereko ti ġa ġwiġwia nhaporemo javo, ei Jesus'ga.

³³ —Tupana'ga ko penduvihavuhuhetea. Pejirokwa ti pejikovo ganhi'iġa rupi gaha ko jiruvihavuhuhetea tuhē javo, ei Jesus'ga. Kiroki a'ea rehe Tupana'ga omondo gweaporoġita imohina – a'ea rehe jitehe ti pemondo pejeaporoġita imohina no. Pe ndekorame na po ti Tupana'ga imbuhupavi mbatera pe me nehē togwereko paravuhu ti ġa javo, ei Jesus'ga. ³⁴ Nurā ti tape'aġataruhui ko'emameva'ea rehe. Tape'ei ti: “Marā po ti ji ve ko'emame?” Tape'ei ti na. Ko'emame po ti Tupana'ga pe pokogi nehē no. Nane'ymi hekoi tiruahūva'ea aġwamo ko'emame jipi. Kiroġwe tape'aġataruhui ti ko'emameva'ea rehe, ei Jesus'ga.

7

*Tape'epe'ei ti ġa pe, ei Jesus'ga
(Lucas 6.37-38, 41-42)*

1 —Tape'epe'ei ti ojipe'ga pe: “Nahanahã ġa okote'varuhu.” Tape'euhui ti a'ea. A'ero po ti Tupana'ga nde'i a'ea pe me nehẽ, ei Jesus'ga. ² Pe epe'erame ojipe'ga pe na jitehe po ti Tupana'ga eahyi pe me nehẽ. Pe imondorame hahyva'ea ojipe'ga pe na jitehe po ti Tupana'ga imondoi hahyva'ea pe me nehẽ, ei Jesus'ga. Pe ekaturame ġa pe na jitehe po ti Tupana'ga e'i katu pe me nehẽ, ei Jesus'ga.

3 —Ereko te'varuhu nde ejikotyve'ga pe. A'ero nde ei ga pe: “Hay'iuhua oko ndereakwari pe,” ere nde. Maranameuhũ nde euhui a'ea ga pe ndokokatui ga javo? Jihi a'e reki nde ve: Okyta reki oko ndereakwari pe! ei Jesus'ga. Nahã ji ei nde ve nde koji'i ereko te'varuhu ga hohe javo. Nde nderekwahavi reki ejekote'varuhua naerũ? ei Jesus'ga.

4 —Maranameuhũ nde euhui ejikotyve'ga pe naerũ? Tere'ei ti ga pe a'ero: “Na ji hekyi hay'iuhua ndereakwara hugwi.” Tere'ei ti nahã okyta rekorame ejeakwari pe naerũ. ⁵ A'ereki nde nderehepiakatui ve hekyita gareakwara hugwi okyta pytarame ejeakwari pe. Okokatu'ãva'ea ko nde! A'ereki okyta rerekoe'ỹva'ea ja nde ere'e: “Ji ndarekoi jireakwari pe,” ere nde. Ehekyi na'ẽ ti okyta ejeakwara hugwi. A'ero po ti nde hepiakatui hekyita hay'iuhua gareakwara hugwi nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea Jesus'ga ei epohi na'ẽ ti ete'varuhua hugwi kirẽ ga pokoga javo.

6 —Kiroki Tupana'ga apoa pyryva'ea – a'ea ti tapemondoi nhaġwatiġa pe, ei Jesus'ga. Tapemondoi ti mbo'yra pérolas apopyra pyryva'ea porcos pe, ei Jesus'ga. A'ereki porcos ndokwahavi pyryva'ea nhaġwatiġa pavẽi. Po ti pe imondoi jupe, a'ero po ti ipyrũpyruġi hehe, ei Jesus'ga. Ivaga pendovai po ti pe hu'ui nehẽ no.

A'ea Jesus'ga ei ġa pe tapemondoi Tupana'ga nhi'iga imombe'gwove'ỹ Tupana'ga arõe'ỹve'ġa pe javo. A'ereki ġa ndokwahavi pyryva'ea.

Tupana'ga pe ti peporandurandu, ei Jesus'ga
(Lucas 11.9-13)

7 —Penhi'igame Tupana'ga pe ti peporandurandu ga pe pejikovo. A'ero po ti Tupana'ga imondoukari pe me nehẽ. Pehekaeka ti tihepia ti javo. A'ero po ti pe hepiagi nehẽ. Pekwapekwa ti porta rehe pejikovo taho ti ji jurukwara rupi javo. A'ero po ti pe hoi hupi nehẽ, ei Jesus'ga. ⁸ A'ereki kiroki ġa onhi'ĩ Tupana'ga pe ore poko javo – ġa pe nhaporemo Tupana'ga omondouka okovo imombyryva iporanduve'ġa pe hekahara'ġa pe okwaokwave'ġa pe, ei Jesus'ga.

9 —Po penda'yra'ga ei pe me embuhu ji ve pão javo, a'ero ita rũi po pe imondoi ga pe pejikovo garuvamo. ¹⁰ Po

penda'ya'ga ei pe me embuhu ji ve pira javo, a'ero mboja rūi po pe imondoi ga pe, ei Jesus'ga. ¹¹ Ite'varuhue'ỹva'ea ja po pe pekwaha imondovo peja'ya'ga pe. Peko te'varuhu pe reki. Po pe gānduvamo pekwaha imondovo peja'ya'ga pe, a'ero koji'i penduvete'ga yvagipeve'ga pyryheteve'ga ikwahahetei pyryheteve'ea imondovouka pe me pe poranduvame ga pe, ei Jesus'ga.

¹² —Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Po ojipe'ga oko katu nhande ve nhande pokoga hamo.” Po nahā pe ipotari, a'ero na jitehe ti peko katu ga pe ga pokoga jipi no. A'ereki a'ea rehe jitehe Moisésva'ea ombo'e Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pavēi, ei Jesus'ga.

Mokonhava'ea pehea
(Lucas 13.24)

¹³ —Ndipypiriva'ea ko porta Tupana'ga ronga apoa, ei Jesus'ga. Peho ti ndipypiriva'ea rupi a'ero. A'ereki ipypiva'ea ko hahyva'ea ruvihava apoa porta. Pehea hahyva'ea ruvihava viaramo a'ea ipypiva'ea no. He'yjuhuve'ga oho ipypiva'ea rupi, ei Jesus'ga.

Nahā Jesus'ga ei. A'ereki he'yjuhuve'ga ndopohipotari okote'varuhua hugwi okovo gwemimbotarimova'ea rupi. A'ero po ti ga hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

¹⁴ —Tupana'ga ronga apoa porta ko ndipypiriva'ea, ei Jesus'ga. Pehea garonga viaramo a'ea ndipypiriva'ea no. Ohorame a'ea rupi po ti ga ndekoi ga pyri avuirama nehē, ei ga. Ndahe'yive'ga hepiagi ndipypiriva'ea ogwovo hupi, ei Jesus'ga.

Nahā Jesus'ga ei. A'ereki ndahe'yive'ga opohi pota okote'varuhua hugwi okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. Opohirame po ti ga hoi ga pyri upa avuirama nehē.

Penhimboko'i ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea
mombe'uhara'ga hugwi, ei Jesus'ga
(Mateus 12.33-37; Lucas 6.43-44)

¹⁵ —Penhimboko'i ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uhara'ga hugwi. Uhurame pe pyri ga oko nhyrō okokatuve'ga ja ovelha ja novia. Ga ndokonhyrōi reki pe moandyandyita ja'gwara'java'ea ja lobo ja. Na tuhē ga ndekoi pe mbote'varuhupota, ei Jesus'ga. ¹⁶ Gandekoa repirepiagame po ti pe nhimombaragwahavi ga ndehe nahanahā ga ndekote'varuhui nhande moandyandyita javo, ei Jesus'ga.

—Yva'ia repiagame ahe okwaha i'yva. A'iti tuhē! Ahe ndoykyi figo gwaka'gwa'yva hugwi. A'ereki gwaka'gwa'yva figo'yva rūi figueira rūi, ei Jesus'ga. Na jitehe ahe ndoykyi uva

ka'api'iuhua hugwi. A'ereki ka'api'iuhua uva'yva rūi videira rūi, ei Jesus'ga. Yva'ia repiagame ahe ikwahavi i'yva a'ero.

—Na jitehe gāndekoa repiagame ahe ikwahavi. Gandekokatua repiagame ahe ikwahavi gāndeaporogitapyryva. Gandekote'varuhua repiagame ahe ikwahavi gāndeaporogitate'varuhua, ei Jesus'ga.

17 —Na jitehe i'yvakatuapora ko yva'ikatua. I'yvate'varuhuapora ko yva'ite'varuhua, ei Jesus'ga.

18 Tegwete yva'ikatua i'yvate'varuhua rehe. Tegwete yva'ite'varuhua i'yvakatua rehe, ei Jesus'ga. 19 Po i'yva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero ahe imbo'ari imondovo tata pype, ei Jesus'ga. 20 Ahe okwaha i'yva. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojihe.

—Na jitehe ahe Tupana'ga nhi'igāatyviva'ea mombe'uhara'ga kwahavi. A'ereki ahe gwepia gāndekoa nahanahā ga ndekote'varuhui javo, ei Jesus'ga.

*Tupana'ga okote'varuhuve'ga nduvihavuhuhete'ga rūi
(Lucas 13.25-27)*

21 —Kiroki ga e'i tehe ji ve: “Ndehe ko orepojykaharetero. Ndehe ore orombohete” – gāhā po ti ndohoi yvagi pe ojikoge'yma ji rehe imomborukare'yma okote'varuhua nehē, ei Jesus'ga. Jiruva'ga yvagipeve'ga po ti gānduvihavuhuhete'ga rūi ojikoty'are'yma ga pavēi nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga oko gareaporoḡita rupi – gāhā po ti oho pevo ojikoga ji rehe imomboruka okote'varuhua nehē. Ganduvihavuhuhetero po ti ga oko a'ero ojikoty'a ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

22 —Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga okokatuve'ga mbuhurukari ojipyri ga mongovo avuirama nehē, ei Jesus'ga. Okote'varuhuve'ga po ti ga ga mondoukari hahyva'ea ruvihava pype ga mombyta avuirama nehē, ei Jesus'ga. Ga ga mondoukarame hahyva'ea ruvihava pype po ti ga eḡa'ei nde ko orepojykaharetero javo ji ve onhimongyavo nehē: “Oromombe'u ore Tupana'ga nhi'igā ga mbo'eavo hehe nahanahā Jesus'ga ei javo,” e po ti ga ji ve nehē. “Kiroki ga pe Diabo'gapyriva'ea oko te'varuhu anhaḡa – ga hugwi orombojipe'a ore anhaḡa Jesus Cristo'ga pe mbojipe'a javo jupe. Oroapo ore ahemonhimomby'aheteva'ea he'yjuhuva'ea Jesus'ga oapouka ore ve javo,” e po ti ga ji ve nehē, ei Jesus'ga. 23 A'ero po ti ji ehetei imombe'ukatuavo ga pe nehē: Peko pe ambothehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero. Pejipe'a ti ji hugwi pejiḡwovo. A'ereki nane'ymi pe pekote'varuhu. A'ea po ti ji ei ga pe nehē, ei Jesus'ga.

*Ahe ko onga apohara'ga ja
(Lucas 6.47-49)*

²⁴ —Kiroki ġa nhinhi'igā rendu katu okovo nhinhi'igā rupi – kiroki a'ea ji amombe'u ko – ġa pe ji ei ikwahapyra'ġa. A'ereki ġa ko onga apohara'ga ja – kiroki ga oapo ġwonga hyvykoita imohina itauhua rehe, ei Jesus'ga. ²⁵ Aerē amana ikyreteuhui. Hehanhuhū yhya a'ero ua garonga pyri yvya atyma. Yvytua turuhui no. Ipopoaka vyvtua garonga rehe novīa. Ndo'ari reki garonga. A'ereki imondovo itauhua rehe ga oapo imohina, ei Jesus'ga.

²⁶ —Jara'ġa – kiroki ġa nanhirendukatui okoe'yma nhinhi'igā rupi – ġa pe ji ei ikwahave'ŷve'ġa. A'ereki ġa ko onga apohara'ga ja – kiroki ga oapo ġwonga imondoteheavo y'ytigā rehe jate imohina, ei Jesus'ga. ²⁷ Aerē amana ikyreteuhui. Hehanhuhū yhya a'ero ua garonga pyri yvya atyma. Yvytua turuhui no. Ipopoaka vyvtua garonga rehe imbovavavaga imbo'a. O'arahy upa garonga, ei Jesus'ga.

Jesus'ga ombo'e ġa huvihavuhuhete'ga ja

²⁸ Jesus'ga a'ea mombe'upavirē pevove'ġa nhimomby'ai garemimbo'ea rehe. ²⁹ A'ereki ga tuhē okwaha hete ġa mbo'eavo huvihava'ga ja. Gambo'ehara'ġa ja rūi – kiroki ġa ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe – ġa ja rūi ga ġa mbo'ei a'ero.

8

Jesus'ga omoka'ē ahejagwa

(Marcos 1.40-45; Lucas 5.12-16)

¹ Jesus'ga jyvire vytyruhua hugwi ogwovo he'yjuhuve'ġa hoi ga reviri ogwovo ga rupi. ² Ijajauhuve'ga ruri Jesus'ga pyri ġwenypy'anduruga jihoheva'ero ji poko javo. Jesus'ga renoina nde ko jipojykaharetero javo ga ei:

—Nde eremoka'ē kwaha jijagwa ji hugwi. Po nde imoka'ēpotari jijagwa, a'ero po ti nde imoka'ēi nehē, ei ga Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe. E'i ga ga pe:

—Apota ji. Eka'ē ga hugwi! ei Jesus'ga.

Kotihī ika'ēi ga hugwi a'ero.

⁴ Jesus'ga e'i ga pe:

—Teremombe'ui tuhē ti ojipe'ga pe, ei ga. Eho ti ejip-iuka ikwava'ēhara'ga pe oka'ē jijagwa javo. Emondo tehe ti mbatepyryva ga pe tokwava'ē ti ga Tupana'ga pe okovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. Nde imondorame ga pe po ti pevove'ġa nde repiagi nehē. A'ero po ti ġa ikwahavi nehē gajagwa oka'ē javo, ei Jesus'ga ga pe.

*Jesus'ga omombi karugwara soldadova'eapyriva'ea hugwi
(Lucas 7.1-10)*

⁵ Jesus'ga vahemirē Cafarnaum me romano'ga soldados'ga nduvihava'ga ruri Jesus'ga pyri. Ovahē ga Jesus'ga pyri topoko ti Jesus'ga jipyrive'ga javo. ⁶ Jesus'ga renoina jipojykaharetero ko nde javo ga ei Jesus'ga pe:

—Jipyrive'ga itetirūa hete onhinoḡa nhironga pe. Nomyinha'javi ga. Hahy hete ga pe no, ei ga Jesus'ga pe.

⁷ A'ero Jesus'ga ei:

—Aho po ti ji ga pyri imombiga ga hugwi a'ero kiro, ei ga.

⁸ A'ero soldados'ga nduvihava'ga ei Jesus'ga pe:

—Jipojykaharetero nde ji hohe ereko huvihavamo, ei ga. A'ero ji nda'ea'uvi eho ti nhironga pe ga repiaga jave'yma nde ve. Terehoa'javi ti ga repiaga. Irupeuhu ti emondo epopoakara nhironga pe imombiguka karugwara jijipyrive'ga hugwi. A'ero po ti ga nhimohiḡatui nehē.

⁹ —Akwaha ji ndepopoakara mondoa irupeuhu, ei ga Jesus'ga pe. A'ereki na jitehe ji amondo soldados'ga jipi. Jiruvihava'ga ji mondoi no nahanahā eapo javo. A'ero ji rekoi ganhi'iḡa rupi. Jihi soldados'ga nduvihavamo ako no. Ojipe'ga pe ji ei: Eho nahanahā japovo pevo ji ve. A'ero ga hoi okovo nhinhi'iḡa rupi. Ojipe'ga pe ji ei: Ejo nahanahā japovo avo. A'ero ga ruri okovo nhinhi'iḡa rupi. Jijipyrive'ga pe ji ei: Nahā eapo. A'ero ga japoi, ei soldados'ga nduvihava'ga Jesus'ga pe.

¹⁰ Ga renduvame Jesus'ga nhimomby'ai. Kiroki ḡa oho Jesus'ga rupi – ḡa pe Jesus'ga ei:

—Soldados'ga nduvihava'ga ojiko hete tuhē ji rehe! Jire'yja'ḡa hohe israelitas'ga hohe ga ojiko ji rehe! a'e ji pe me imombe'ukatuavo, ei Jesus'ga. ¹¹ A'e ji pe me: He'yjuhuve'ga po ti uhu kwara ipora hugwi kwara ihoa hugwi no ua Tupana'ga ronga pype yvagi pe nehē – perope Tupana'ga oko nhandervihavuhuhetero. Nahā po ti ḡa nduri oapyga Abraāova'ea pyri Isaqueva'ea pyri no Jacóva'ea pyri no oina nehē ti'u ti Tupana'ga ronga pype javo, ei Jesus'ga. ¹² Ojipe'ga po ti uhu garonga pype hamo novia israelitas'ga. Nduri po ti ḡa ipype nehē ojikoge'yma ḡwaramo Tupana'ga rehe. Tupana'ga nomongiukari ḡa ḡwonga pype nehē ḡa momboa ypytunahiva pype nehē. Pevo po ti ḡa jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

¹³ Soldados'ga nduvihava'ga pe Jesus'ga ei:

—Ejivya'ja ti enhonga pe a'ero. Ererovia hete nde jipopoakara. A'ero ndepyrive'ga nhimohiḡatui kiro, ei Jesus'ga pe.

A'ea Jesus'ga erame gapyrive'ga nhimohiḡatui a'ero.

*Jesus'ga omombi pa he'yjuhuva'ea tetirūa
(Marcos 1.29-34; Lucas 4.38-41)*

¹⁴ Aerē Jesus'ga hoi Simão Pedro'ga rongā pe. Ovahemame ga Pedro'ga rembirekohēa yhēa repiagi. Onhino hēa otetiruno. A'ereki o'a hete hēa rehe. ¹⁵ A'ero ga pokogi hēapoa rehe. Hēa hugwi ipigi a'ero. A'ero hēa vyri reki ogwovo herua mbatera ga pe to'u ga javo.

¹⁶ Aerē kwara ihoi. A'ea rupi ġa ġa nderuri Jesus'ga ti tombojipe'a anhaġa ġa hugwi javo. A'ero Jesus'ga nhi'igi Diabo'gapyriva'ea pe anhaġa pe imbojipe'avo ġa hugwi. Karugwara ga imombimombipavi itetirūave'ġa hugwi no. ¹⁷ Opohano ga ġa. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki a'ea mombe'gwovo ymyahū Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaíasva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga. Ymyahū ahe ei hako: “Ga tuhē omombi nhanetiruahūa nhande hugwi,” ei ahe hako.

Okopotā ahe Jesus'ga remimbo'eharamo
(Lucas 9.57-62)

¹⁸ He'yjuhuve'ġa ndepiagame ojipyri Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—He xaho ypihua aherovai, ei ga.

—Kwa, ei ġa.

¹⁹ Ga horame ypiahu pe judeus'ġa mbo'ehara'ga ruri Jesus'ga pyri. Ombo'embo'e ga Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe jipi. Ovahemame Jesus'ga pyri ga ei Jesus'ga pe:

—Ji po ti neremimbo'eharamo nehē. Ndehoa nanani po ti ji hoi nde rupi nehē, ei ga.

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ereho potā tuhē nde ji rupi? ei Jesus'ga. Ja'gwara'java'ea raposas gwyvykoi okwara yvy pe okia ipype. Gwyrā'ia ikiri hakā rehe, ei Jesus'ga. Jihi reki, vyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ji ndarekoi jikihava, ei Jesus'ga ga pe. Ehorame ji rupi ji javijitehe po ti nde ndererekoi nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

²¹ Jesus'ga remimbo'eharamo ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

—Orepojykaharetero ko nde, ei ga Jesus'ga pe. Aerē po ti ji hoi nde rupi nanani nehē. Na ji hoi na'ē jipo'ria tyma, ei ga.

²² A'ero Jesus'ga ei reki ga pe:

—Terehoi ti pevo. Ji rupi ti ejo. Omanove'ġa'jave'ġa – kiroki ġa noarōi Tupana'ga nhi'iga – ġa tuhē ti toty' gwe'ya'ġa, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omombi vvytua typepemuhūa reheve
(Marcos 4.35-41; Lucas 8.22-25)

²³ Jesus'ga avame yharuhua pype garemimbo'ehara'ġa hoi ga pohe. ²⁴ Ga herohorame vvyturanuhūa ruri ovyva ypihua rehe imohehanhuhūheteavo typepemuhūa. A'ero hehanhuhū yhya ogwovo yvate okwava yharuhua pyvō

o'ava ipype. Jesus'ga reki oki upa yharuhua pype. ²⁵ Kiro garemimbo'ehara'ğa hoi Jesus'ga pyri ga mongirahiva javo ga pe:

—Nhande poko ti! Kiro nhande hoi ypy pe nhandepapava nehê! ei ğa ġwembipojykaharete'ga pe.

²⁶ Oma'eamo ga ei ğa pe:

—Maranameuhũ pe pekyhyjiuhu? Ndapejikogi pe ji rehe naerũ? ei ga ğa pe.

Ovya ga nhi'iġi yvyturanuhũa pe typepemuhũa pe no topi ti javo. A'ero yvytua ipigi. Notymynha'javi yhya no. ²⁷ A'ero ğa nhimomby'ai reki javo.

—Marã te ga rekoi naerũ? Yvytua vehevi re po ġwendu katu ganhi'iġa ypiahua pavêi, ei ğa.

*Jesus'ga ombojipe'a anhaġa Gadarapeva'ea hugwi
(Marcos 5.1-20; Lucas 8.26-39)*

²⁸ Ypiahua aherovai Jesus'ga herohoi ġwemimbo'ehara'ğa pavêi. Gwerovahê Jesus'ğa a'ero ogwovo Gadarapeve'ğa gwyri pe. Jesus'ga repenhana cidadepeve'ğa mokonha'ğa nduri. He'yjuhu anhaġa Diabo'gapyriva'ea onhimongyavo mokonha'ğa pojyavo. A'ero mokonha'ğa iporayvaranuhũi. Ojipe'ğa ndokwavi pevo ğa pyvõ okyhyjiavo a'ero. Itaruvi-havuhua kwaruhua pytera hugwi aheryvya hugwi ğa nduri Jesus'ga repenhana kiro. ²⁹ Nanime anhaġa hapukai javo.

—Jesus! e'i anhaġa. Terejori ore avykyavo Tupana'ga ra'yramo, e'i Jesus'ga pe. Nde erejo hahyva'ea imbuhupota ore ve a mbapava koty hahyva'ea mbuhuhava renonde? e'i ga pe.

³⁰ Paivo a'ea hugwi porcos tuvi i'gwovo onhimongyavo. He'yjuhu hete porcos. ³¹ Jesus'ga pe anhaġa ei:

—Po nde ore mbojipe'ai mokonha'ğa hugwi, a'ero ore mon-douka porcos pojykauka ore ve, e'ie'i anhaġa.

³² —Peho ti a'ero, ei Jesus'ga jupe.

Anhaġa ojipe'a mokonha'ğa hugwi a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ĩpo'ruavo porcos pojyavo herogwovo. Nanime porcos nhaporemoinhahetei ojyva yvyty'ramuhũa hugwi ogwovo ypiahua pype otypyvygamo omanomo.

³³ Porcos repiakatuhara'ğa nhani ogwovo jugwi ogwovo ġwonga pe nanani cidade pe. Pevo ğa imombe'upavi nahanahã hekoi anhaġa rembipojykaagwera'ğa pe javo. ³⁴ Nanime cidadepeve'ğa ndupavi Jesus'ga repiaga. Ga repi-
agame ğa ei ga pe:

—Heregwovo oregwyrã hugwi!

9

Jesus'ga omopo'ã nomyiva'ea
(Marcos 2.1-12; Lucas 5.17-26)

¹ A'ero Jesus'ga hoi ypiahu pe o'ava yharuhua pype tajivyra'ja javo. Ga jivyra'javi a'ero Gadarapeve'ga hugwi ua aherovai ovahema ocidade de Cafarnaum me.

² Nanime pevove'ga ga reruri itetirũave'ga nomyive'ga gakupeupava pype. Ga ndepiagame Jesus'ga ei oyvyteri pe: "Ojiko hete ga ji rehe ga rerua ji pyri tomopo'ã ti ga ga javo," ei Jesus'ga oyvyteri pe.

—Pi'a, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Ejory ti. A'ereki kiro nderekote'varuhua mombora nde hugwi.

A'ea Jesus'ga ei jihi amombo nderekote'varuhua javo.

³ Nanime gambo'ehara'ga noarõi Jesus'ga ea. "Jesus'ga onhimongouhu Tupana'ga'java'ero," ei ga oyvyteri pe. "A'ereki Jesus'ga e'i nomyive'ga pe: 'Amombo ji nderekote'varuhua.' Tupana'ga jate e'i a'ea," ei ga. "Po Jesus'ga nde'i hamo," ei gambo'ehara'ga.

⁴ Jesus'ga ikwahahetei reki ga nhi'igame oyvyteri pe. A'ero ga ei ga pe:

—Pe'e pe: "Maranameuhũ Jesus'ga euhui a'ea? A'ereki ga Tupana'ga rõi." Nahã pe pe'e pejiyvyteri pe ite'varuhu Jesus'ga javo. Maranameuhũ pe japyakauhui ji rehe javo ji ve?

⁵ A'e ji nomyive'ga pe ko: Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi. Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei Jesus'ga ga pe. Po ji ei ga pe nehẽ: Epo'ã egwovo, a'ero po ti pe hepiagi gahoa nehẽ. A'ero po ti pe heroviari jipopoakara nehẽ. ⁶ Nurã po ti ji ga mopo'ami kiro tapekwaha ti javo, ei Jesus'ga vyvakytyva'ero yvagipeva'ero no. A'ero po ti pe ei nehẽ: "Tupana'ga ombuhuruka tuhẽ Jesus'ga avo yvya koty ga mongouvouka vyvakytyve'ga ndekote'varuhua momboharamo," ei Jesus'ga ga pe.

Nurã Jesus'ga ei nomyive'ga pe ga monhimohigatuavo:

—Epo'ã ti ejikupeupava rerogwovo enhonga pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁷ A'ero nomyive'ga po'ami herogwovo gwonga pe. ⁸ A'ea repiagame ga nhimomby'ai Tupana'ga mboheteavo onhimongyavo.

—A'ereki Tupana'ga vyvakytyve'ga mbopopoaka japouka ga pe nanongara ahemonhimomby'ava'ea, ei ga.

Jesus'ga Mateusva'ea pavẽi
(Marcos 2.13-17; Lucas 5.27-32)

⁹ Aerẽ ohorame cidade hugwi ogwovo Jesus'ga Mateus'ga repiagi. Pevo Mateus'ga õi itambere'ia ryrua pype ipyhyga

itambere'ia judeus'ga hugwi imono'oğa governo pe. Ga repi-aga Jesus'ga ei ga pe:

—Herejo ti ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo.

A'ero Mateus'ga po'ami ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo.

¹⁰ Aerē Jesus'ga hoi onga pe i'gwovo gwemimbo'ehara'ga pavēi. Ga i'urame itambere'ia mono'oğuhūhara'ga nduri i'gwovo ga pyri ojipe'ga pavēi. Judeus'ga e'i ga pe jipi: “Ga ko okote'varuhuva'ero hendukatue'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera,” ei ga. Nanongara'ga uhu Jesus'ga pyri i'gwovo. ¹¹ Ga ndepiagame fariseus'ga ndopotari. A'ero ga ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

—Maranameuhū pembo'ehara'ga i'uuhui nanongara'ga pyri itambere'ia mono'ōhara'ga pyri okote'varuhuve'ga pyri no? ei ga.

¹² Henduvame Jesus'ga ei:

—Kiroki ga e'i ojive: “Nanhitetirūi ji” – gahā ahepo-hanohara'ga ndopokogi ga pohanoge'yma. Kiroki ga e'i ojive: “Nhitetirūa ji” – gahā ahepohanohara'ga ga pokogi ga pohanoga. Na jitehe ji okote'varuhuve'ga pokogi jijihe'a ga ndehe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga. ¹³ Ymyahū Tupana'ga ei hako:

“Peru pe mbatepyryva tokwavaē ti ikwava'ēhara'ga Tupana'ga pe javo.

A'ea ji ei pe me novīa.

Emo koji'i ji apota penemimombyryva ojipe'ga pe,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

—Peho ti penhimbo'eavo a'ea rehe Tupana'ga ea rehe ikwahakatuavo, ei Jesus'ga ga pe. Ajo ji yvyva koty tapoko ti ji okote'varuhuve'ga javo – kiroki ga e'i: “Ako te'varuhu ji. Marā po ti ji ve a'ero nehē?” Ta'e ti ji ga pe toko katu ti ga javo. Ojipe'ga pyri rūi ji ajo javo – kiroki ga e'i ojive: “Jipyry hete ji.” Ga pyri rūi ji jori javo ga pe, ei Jesus'ga.

Ndo'ui ahe xanhiĩ ti Tupana'ga pe javo

(Marcos 2.18-22; Lucas 5.33-39)

¹⁴ Aerē João Batistava'ea remimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri. Ovahemame ga ei ga pe:

—Nane'ymi fariseus'ga ja ore ndoro'ui xanhiĩ ti Tupana'ga pe javo. Neremimbo'ehara'ga ki a'e te nane'ymi o'u reki. Maraname ore ja rūi ga ndekoi? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁵ A'ero Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe:

—Kiro ji hēarembirekoruama'ga mombe'ui pe me, ei Jesus'ga. Uhu hēarembirekohava apiavo. A'ero ga i'ui gworygworyvamo ga rehe okovo ga pyri toryva rupi – kiroki ga ojikoty'a ga pavēi. Po ahe nde'i te ga pe a'ero: “Pejehe'o ti.” Ahe erame

a'ea po ġa ndokoi ahenhi'igā rupi, ei Jesus'ga. Aerē po ti tiruahūve'ģa hēarembireko'ga rerohoi nehē. Kiroki ġa ojikoty'a ga pavēi – ġa hugwi po ti ġa ga rerohoi nehē. A'ero po ti ġa ndo'ua'javī ojehe'gwovo nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ġa pe onhimombe'gwovo ġwemimbo'ehara'ģa mombe'gwovo no.

¹⁶ —Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapiryrymyana tararaga, a'ero itararaga rehe ahe nomondoī tapy'ynhapirapyahua ndotyryrygiva'ea imboja hehe, ei Jesus'ga. Po ahe ipyahuva'ea imbojari ymyahūva'ea rehe, a'ero ipyahuva'ea jikiyī ymyahūva'ea hugwi koji'i imbotararaga ymyahūva'ea. Igwaigwavete imohehāi ikwara ymyahūva'ea pype a'ero, ei Jesus'ga.

¹⁷ Na jitehe vinho aporame ahe ndoheka'vogi vinhopyahua hyruymyana pype mbiara piryrymyana pype, ei Jesus'ga. Po ahe heka'vogi vinhopyahua ipiryrymyana pype, a'ero ipiryrymyana ipugi. A'ero vinho tururui jugwi. Nahā ahe jigwarai ipiryrymyana rehe no, ei Jesus'ga. Ipiyahua pype tuhē ahe toheka'vo vinhopyahua. Nahā ahe gwereko katu vinho ipira reheve.

A'ea Jesus'ga omombe'u nhiremimbo'ea ipyahuva'ea ndo-jihe'ari ġanamonhava'ea remimbo'eagwera rehe javo.

Jesus'ga opoko tay'riva'ea gwypova'ea reheve
(Marcos 5.21-43; Lucas 8.40-56)

¹⁸ Jesus'ga a'ea mombe'urame ġa pe nanime huvihava'ga ruri Jesus'ga pyri ġwenypy'anduruga jihoheva'ero ji poko javo.

—Jira'yrahēa omano ko, ei ga Jesus'ga pe. Herejo epokoga hēa rehe. A'ero po ti hēa kwerava'javī nehē, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ —Kwa, ei Jesus'ga.

Kiro Jesus'ga po'ami ogwovo ga rupi. Jesus'ga remimbo'ehara'ģa hoi ga rupi no.

²⁰ Nanime hēa ruri ga reviri no itetirūavehēa gwypovehēa. He'yi doze anos hēatetirūa imbokwara'ari hēa rehe opige'yma hēa hugwi. A'ero hēa ruri Jesus'ga reviri opokoga gatapy'ynhapira rembeyvira rehe. ²¹ A'ereki hēa e'i oyvyteri pe: “Po ti ji pokogi jitehe gatapy'ynhapira rehe, a'ero po ti nhitetirūa ipigi ji hugwi nehē,” ei hēa.

²² A'ero Jesus'ga pyryrymi reki. Hēa repiagame ga ei hēa pe:

—Kui'i, ei ga hēa pe. Ejory ti! Erejiko nde ji rehe. Nurā netetirūa pigi nde hugwi, ei ga.

A'ea rupi hēa nhimohigatui.

²³ Kiro huvihava'ga rongā pe Jesus'ga hoi ogwovo tahepia ti gara'yrahēa javo. Ovahemame ga imonhi'ihara'ģa ndepiagi – kiroki ġa omonhi'ī jiru'a ahe manorame. He'yive'ģa ga ġa

ndepiagi no. Hahyahi ġajehe'ohetea. ²⁴ Ga pe nhaporemō Jesus'ga ei:

—He pejigwovo! A'ereki tayrihēa nomanoi. Oki hēa upa, ei ga.

A'ero ġa ga jai ga rerekovo ga rerekomemuamo ki a'e te ahe omano hete javo. ²⁵ Ga mbojipe'avo ga ġa mondoi. Okirame onga pype ga kujahēa popyhygi. A'ero hēa kweravi opo'ama.

²⁶ Ombojoapiapi ġa hēa mombe'gwombe'gwovo Jesus'ga reheve ojipe'ġa pe. Gagwyripeve'ġa nhaporemō ikwahavi a'ero hēambogwerava.

Jesus'ga omboheakwa katu heakwagweva'ea mokonhava'ea

²⁷ Jesus'ga horame onga hugwi ogwovo heakwagweve'ġa hoi ga reviri mokonha'ġa. Hahyahi ġanhi'iġa ġa erame oha-pukaita:

—Daviva'ea rymyminouhūro ko nde! ei ġa.

Nahā ġa ei Jesus'ga pe. A'ereki ġa e'i oyvyteri pe: “Jesus'ga pe Tupana'ga e'i eko ti ġanduvihavuhuhetero javo.”

—Ore poko ti! ei ġa Jesus'ga pe.

A'ea ġa ei tianemboheakwa katu ti ga opopoakara pyvō javo.

²⁸ Ga kirame onga pe ġa nduri ovahema ga pyri. Ga pe Jesus'ga ei:

—Marā? Perovia pe nhiremimboheakwakatuaġwama? ei Jesus'ga.

A'ero ġa ei ga pe:

—Orepojykaharetero ko nde, ei ġa. Orogwerovia ore.

²⁹ A'ero ga pokogi ġandeakwara rehe javo.

—Pejiko pe ji rehe. Nurā pe ndeakwakaturo, ei ga ġa pe.

³⁰ Gandeakwara ma'eġatui a'ero. A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Ji rendu katu ti. Tapemombe'ui ti nhiremimboheakwakatua. Ndapotahetei ji a'ea mombe'ua, ei Jesus'ga ġa pe.

³¹ Ombojoapiapi ġa reki imombe'gwombe'gwovo ogwyripeve'ġa pe nhaporemō nahā Jesus'ga ore mboheakwa katu javo.

Jesus'ga ombojipe'a anhaġa onhi'iġe'ỹva'ea hugwi

³² Ga horame onga hugwi ojipe'ġa onhi'iġe'ỹve'ga reruri Jesus'ga pyri. Tegwete ganhi'ihava anhaġa ga pojykaro ġwaramo Diabo'gapyriva'ea. ³³ Jesus'ga anhaġa mbojipe'ai ga hugwi. Nurā onhi'iġe'ỹve'ga nhi'iġi. A'ero pevove'ġa nhi-momby'ai onhimongyavo.

—Ndihepiangavi koi nhande ġwihā jipi nhandegwyri pe Israel pe, ei ġa.

³⁴ Fariseus'ġa e'i reki:

—Anhağa ruvihavuhu'ga Diabo'ga Jesus'ga pojyka ga mbopopoaka. Nurã Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ğa hugwi ğa mondovouka, ei ğa o'mbero.

Jesus'ga ahe porogwety

³⁵ Aerẽ Jesus'ga imbojoapiapi cidades repiaga cidades'ia repiaga no. Ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iğa rehe ga hogahoi ğajatykahai pe. Pyryva'ea ga imombe'ui Tupana'ga pe poko katu pota okovo pota penduvihavuhhetero javo.

—Perojijyjijykuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehẽ imomboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhhetero nehẽ, ei Jesus'ga ğa pe.

Karugwara Jesus'ga imombipavi itetirũave'ğa hugwi. Ipopoakare'ỹve'ğa ga ğa mbopopoakapavi no. Nahã ga rekorekoi ğapyteri pe.

³⁶ Ojatykave'ğa ndepiagame Jesus'ga ğa porogwetygi. A'ereki ğa he'ouhũ onhimongyavo tiruahũro ğwaramo ojive. Ndipokohavi ğa no. Nahanahã ğa ndekoi ovelhas ja – kiroki ovelhas ndogwerekoi gwepiakatuhara'ga. ³⁷ A'ero Jesus'ga ei ğwemimbo'ehara'ga pe:

—Ga ko koapora ja ğanemimondoroğwerĩva'ea ja. He'yi hete koapora gworygworyvamo. Imondorove'ğa ndohygi reki hehe. A'ereki ğa ndahe'yi. A'ero ahe ei koapora jara'ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ğa pyri imondorove'ğa imondoroguka ko pe.” A'ea ahe ei koapora jara'ga pe, ei Jesus'ga.

—Na jitehe avove'ğa koapora ja. A'ereki ğa he'yjuhu ranuhũ. Ndahe'yi reki imondorove'ğa'jave'ğa – kiroki ğa oporavyky imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iğa ğa pe tojiko ti ğa Tupana'ga rehe javo, ei Jesus'ga. ³⁸ Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero. Gaha ko koapora jara'ga ja. Pe'ji ti ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ğa pyri ejiheve'ğa. Tomombe'u ti ğa nenhi'iğa he'yjuhuve'ğa pe tojiko ti ğa Tupana'ga rehe javo. A'ero po ti ğa ndekoi upa avuirama nde pyri nehẽ.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ğwemimbo'ehara'ga pe.

10

Dozeva'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea gamoirũharava'ea (Marcos 3.13-19; Lucas 6.12-16)

¹ Gwemimbo'ehara'ga dozeve'ğa mbuhurukarame ojipyri, kiro Jesus'ga ğa mbopopoakari tombojipe'a ti ğa anhağa ojipe'ğa hugwi javo. Kiro ga ğa mbopopoakari tokwaha pa ti ğa karugwara imombiga itetirũave'ğa hugwi javo. Kiro ga ğa mbopopoakari tokwaha pa ti ğa ipopoakare'ỹve'ğa

mbopopoaka javo. ² Dozeve'ga ko Jesus'ga remimbo'ehara'ga gamoirũhara'ga. Ga ko nahã:

Mokonha'ga ko Simão'ga André'ga pavêi onhoirũ'ga. Pedro irũa Simão'ga rera. Ga ko Jesus'ga moirũhara'ga ypy.

Mokonha'ga ko Tiagova'ea João'ga pavêi onhoirũ'ga. Ga ko Zebedeu'ga ra'yra'ga.

³ Mokonha'ga ko Filipe'ga Bartolomeu'ga pavêi.

Mokonha'ga ko Tomé'ga Mateus'ga pavêi. Mateus'ga ko itambere'ia mono'õharagwera'ga governo pe.

Mokonha'ga ko Tiago'ga Tadeu'ga pavêi. Tiago'ga ko Alfeu'ga ra'yra'ga.

⁴ Mokonha'ga ko Simão'ga Judas Iscariotesva'ea pavêi. Simão'ga ko zelotes'ga nde'yja'ga – kiroki ga ndokoi governo rehe romanos'ga ndehe. Judas Iscariotesva'ea aerẽ Jesus'ga mondouka okote'varuhuve'ga pe ga pyhyguka ga pe.

Nahã ko dozeve'ga nhaporemõ Jesus'ga remimbo'ehara'ga gamoirũhara'ga.

Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga (Marcos 6.7-13; Lucas 9.1-6)

⁵ Gahã dozeve'ga Jesus'ga ga mondoukari tomombe'u ti ga Tupana'ga nhi'iga javo. Ga mondoukaramẽ ga ei ga pe:

–Tapehoi ti nhandere'yja'garũive'ga cidades pe judeus'garũive'ga cidades pe, ei Jesus'ga. Tapehoi ti pevo. Tapehoi ti samaritanos'ga cidades pe no, ei Jesus'ga.

⁶ –Nhandere'yja'ga pyri jate israelitas'ga pyri jate ti peho. Ga ko ovelhas ja. Ovelhas oka'nhy jipi herekoe'ymame gwepiakatuharamo. Akoja ja ko nhandere'yja'ga ika'nhyva'ea ja, ei Jesus'ga. ⁷ Pehorame ga pyri ti pemombe'u katu ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Tupana'ga oko gwerĩ nhandervihavuhetero nhande repiakatuavo yvya koty nhande mongovo onhi'iga rupi.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga. ⁸ Pemombi ti karugwara itetirũave'ga hugwi. Pemoka'ẽ ti gajagwa ijaijauhuve'ga hugwi. Pembogwera ti omanove'ga gamanoa hugwi. Pembojipe'a ti Diabo'gapyriva'ea anhaça ojipe'ga hugwi. Nahanahã ti pepokopoko nhandere'yja'ga.

–Ji pe mbopopoaka topoko ti ga ga javo, ei Jesus'ga. Ji nda'ei pe me: Opombopopoaka ji ko. Nurã ti pembuhu ji ve itambere'ia mbatera reheve. A'ea rui ji a'e pe me, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. A'ero ga pokogame ti tape'ei ga pe: “Pembuhu ore ve itambere'ia mbatera reheve.” A'ea rui ti pe'ji, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

⁹ –Taperohoi ti itambere'ia pehorame, ei Jesus'ga.

¹⁰ Taperohoi ti sacola pehorame. Taperohoi ti irũa tapy'ynhapira camisa'java'ea. Taperohoi ti irũa sapatos.

Taperohoi ti yvyra pejikohavamo. A'ea nhaporemō ti taperohoi. Pevove'ga po pe poraka pe pokoga hamo, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹ —Pevahemame gacidades pe gacidades'i pe no pe'ji ti cidadespeve'ga pe: “Ma'ga pyry avova'ero? Ga pyri ore pytapotari.” A'ea ti pe'ji. Pyryve'ga repiagame ti peju ga pyri jate pejiyye'yma garonga hugwi. Aerē po ti pe hoi ojipe pe cidade pe nehē. A'ero jate ti pejiyyi garonga hugwi peji gwovo a'ero nehē, ei Jesus'ga. ¹² Pepytarame ganonga pype ti pe'ji ongapypeve'ga pe pendoryvamo ga ndehe. Pe'ji ti ga pe: “Tu katu ti pepy'a!” A'ea ti pe'ji ga pe. ¹³ Po ga pyryvamo, a'ero po ti gapy'a rukatui tuhē nehē.

—Po ga ndapyryvi, a'ero ti pe'ji ga pe: “A'e tehe ji pe me pepy'a ti tu katu javo.” A'ea ti pe'ji ga pe tukatuyme ti gapy'a javo, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁴ Po ongapypeve'ga ndohoryvi pe ndehe tapepytai ore pyri javo, a'ero ti tapepytai ganonga pype. Po ga nohendupotari pe imombe'urame Tupana'ga nhi'iga ga pe, a'ero ti tapepytai ganonga pype, ei Jesus'ga.

—Na jitehe ti tapepytai cidade pe ga ndoryve'ymame pe ndehe hendupotare'yma Tupana'ga nhi'iga, ei Jesus'ga. Pehorame ga hugwi pemonduru ti otimbuguhua peji pypa hugwi oropohi ore pe hugwi javo, ei Jesus'ga. ¹⁵ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē mbapava koty po ti ga hepiagi hahyva'ea ojihe Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ga ndeheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ga pe nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo. A'ereki ga nohendukatupotari ganhi'iga. Koji'i po ti hahy ga pe Sodomapeve'ga hohe Gomorrapeve'ga hohe no, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

Omondo ahe hahyva'ea ahe ve

(Marcos 13.9-13; Lucas 21.12-17)

¹⁶ —Ji rendu ti, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Kiro po ti ji pe mondoi okote'varuhuve'ga pyteri pe. Peko po ti pe ovelhas ja ipopoakare'ŷva'ea ja peji gwovo gapyteri pe nehē. Onharō ja'gwara'java'ea lobos ovelhas pyhyga otiruahūro jupe. Na jitehe po ti okote'varuhuve'ga tiruahūro pe me nehē, ei Jesus'ga ga pe. Nurā po ti mboja ja penhimboko'i hete ikwahaheteavo penhimombaragwahava ga ndehe nhaneirūa rūi ko ga javo. Inambua nomondoi hahyva'ea nhande ve. Inambua ja ti tapemondoi hahyva'ea ojipe'ga pe. Peko katu katu ti ojipe'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷ —Penhimboko'i ti okote'varuhuve'ga hugwi pejikovo. A'ero po ti ga pe pyhygi pe nderohoahyavo imohigatuhara'ga ndovai pyteri pe ojatykahai pe nehē. Pevo po ti ga pe nupanupāi yvyra pyvō, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁸ Governador'ga ndovai pyteri pe po ti ga pe nderohoukari gwuvihavuhu'ga

ndovai pyteri pe no. Gandovai pyteri pe po ti ġa pe nderohoukari nehē timboja tehe ti ġa ndehe javo. Nahā po ti ġa ndekote'varuhui pe me nehē pendekoro ġwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti pe ji mombe'ukatui ġa pe judeus'ġarūive'ġa pe nhaporemō tojiko ti ġa Jesus'ga rehe javo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

19 —Ga pe nderohoukaramē ġandovai pyteri pe ti tape'ei na'ē pejiyvyteri pe: “Maramarā po ti nhande nhi'īgi ġa pe nehē? Gara po ti nhande ei ġa pe nehē?” A'ea ti tape'ei pejivy'are'yma, ei Jesus'ga ġa pe. Ga pe nderohoukaramē ġandovai pyteri pe po ti Tupana'ga penduvete'ga okwaha-heteuka pe me nehē nahanahā ti pe'ji ġa pe javo. ²⁰ Hehe po ti gara'uva pe monhi'īguka pe mbo'eavo nehē. Nurā po ti penhi'īga rūi pe imombe'ui ġa pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²¹ Aerē po ti peirū'ġa pe nderohoahyukari gwuvihava'ġa pe nehē tojuka ti ġa ġa javo. Penduva'ġa no, ġa po ti pe nderohoahyukari gwuvihava'ġa pe nehē no tojuka ti ġa ġa javo. Penda'yra'ġa vehevi po ti napearōa'javi pe nderohoahyuka gwuvihava'ġa pe nehē no tojuka ti ġa ġa javo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe. ²² Ga nhaporemō po ti oko pa pe ndehe pe arōe'ŷheteavo pejikoga ġwaramo ji rehe. Po ti pe nhimboitai avuirama pepohire'yma ji hugwi, a'ero po ti ji pe nderohoi yvagi pe pe mongovo avuirama jijipyri nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

²³ —Ga ndekote'varuhurame pe me ti penhiminhimi ġa hugwi. Pejijyjijyi ti pejigwovo ojipejipe pe cidades pe. A'ero he'yjuhuva'e pe cidades pe po ti pe hoi ji mombe'gwovo ġa pe nehē, ei Jesus'ga. Pehoa renonde cidades pe nhaporemō Israelpeve'ġa gwyri pe po ti ji ajora'ja yvya koty vyakotyva'ero yvagipeva'ero nehē, a'e ji pe me imombe'ukatuavo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

²⁴ —A'e ji kiro pe me: Gambo'ehara'ga koji'i garemimbo'ehara'ġa hohe, ei ga. Na jitehe ġapojykahara'ga koji'i gapyrive'ġa hohe, ei Jesus'ga. ²⁵ Po ġa jigwarai ġambo'ehara'ga rehe, a'ero po na jitehe ġa jigwarai garemimbo'ehara'ġa ndehe no. A'ero po a'ea pyry garemimbo'ehara'ġa pe hamo, ei Jesus'ga. Ga erame Belzebu onga jara'ga pe ġa ete'varuhui ga pe ojigwaraita ga rehe. A'ereki Belzebu irūa Diabo'ga rera. Po ġa ei Belzebu onga jara'ga pe, a'ero koji'i po ti ġa ete'varuhui garongapypeve'ġa pe gapyrive'ġa pe ojigwaraita ġa ndehe nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

*Tapekyhyji ti ġa hugwi, ei Jesus'ga
(Lucas 12.2-7)*

26 –Tapekyhyji ti ġa hugwi, ei Jesus'ga. A'ereki ji a'e pe me: Tupana'ga po ti imboukwahavi onhimiva'ea hepiuka ikwahavuka henduvukapava nehē, ei Jesus'ga.

27 –Kiroki a'ea ji amombe'u ppytunimo pe me – a'ea ti pemombe'u arimo ojipe'ġa pe nehē, ei Jesus'ga. A'ea ji ei javo: Kiroki a'ea ji amombe'u nhimi pe me – a'ea jitehe ti pemombe'u ġandovaki tohendu pa ti ġa javo, ei Jesus'ga ġa pe.

28 –Tapekyhyji ti pejukapotave'ġa hugwi. Pe jukarē tegwete pemondohavaġwama hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. Tupana'ga hugwi ti pekyhyji. Gaha ipopoaka hete ahe jukavo ahe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype ipotarame, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

29 –Maramomi itambere'ia gwyrā'ia rehe? Ndahe'yi po hehe. Dois rehe gwyrā'ia rehe po ojipeji'i jate itambere'ia. Tupana'ga gwepia katu gwyrā'ia penduvete'ga. Ga ipotare'ymame gwyrā'ia ndohiri'i'i. Ga ipotarame jate gwyrā'ia ihiri vvyvo omanomo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

30 –Koji'i hete reki Tupana'ga pe ndepiakatui. A'ereki ga okwaha jitehe reki pe'ava nhaporemō he'yjuhuva'ea. Okwaha pa ga pe'ava nhaporemō he'yje'ŷva'ea. Nahā ga pe kwahahetei pe ndepiakatuavo. ³¹ Tapekyhyji ti a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Ahepia katu ji gwyrā'ia he'yjuhuva'ea. Koji'i ji rekoi pe ndehe pe ndepiakatuavo,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

*Po nahā ahe ji mombe'ui, ei Jesus'ga
(Lucas 12.8-9)*

32 –E'i po ahe ji mombe'gwovo a'ero, ei Jesus'ga. “Ajiko ji Jesus Cristo'ga rehe. Ga oko jipojykaharetero.” A'ea po ahe ei ojipe'ġa pe hamo. Po nahā ahe ji mombe'ui, a'ero po ti ji ahe mombe'ui jiruva'ga pe yvagipeve'ga pe nehē ġa ko jireheva'ero javo ga pe nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

33 –E'i po ojipe'ġa ji mombe'gwovo: “Ndajikogi ji Jesus Cristo'ga rehe. Ga ndokoi jipojykaharetero.” A'ea po ġa ei ojipe'ġa pe. Po nahā ġa ji mombe'ui, a'ero po ti ji ġa mombe'ui jiruva'ga pe yvagipeve'ga pe nehē ġa ndokoi jireheva'ero javo ga pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

*Ojogwayva po ti ġa ji rehe nehē, ei Jesus'ga
(Lucas 12.51-53; 14.26-27)*

34 –Marāi pe ji mombe'gwovo? ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe. “Jesus'ga rura ġwaramo po ti vvyakotyve'ġa py'a rukatui nehē.” Nahā po pe ei pejiyvyteri pe naerū? Tape'ei ti a'ea. Jirura ġwaramo po ti ġapy'a

ndukatui nehẽ. Ojogwayva po ti ġa ji rehe nehẽ, ei Jesus'ga.
³⁵ Ojipe'ġa po ti ji arõhetei nehẽ. Ojipe'ġa po ti nanhiarõi nehẽ.
 Nurã po ti ġa jogwayvari ji rehe nehẽ.

“Akwaimbae'ġa po ti gwayva uva'ġa nehẽ.

Kunhangwera'ġa po ti gwayva oy'ġa nehẽ.

Kunhangwera'ġa po ti gwayva ġwembireko'ġa y'ġa nehẽ.

³⁶ Ongapypeve'ġa po ti nonhoarõhetei nehẽ,” ei Jesus'ga
 ġwemimbo'ehara'ġa pe.

³⁷ –Kiroki ġa oarõ hete uva'ġa nhiarõa hohe – ġahã ti tokoyme nhiremimbo'eharamo. A'ereki nanongara'ġa ndapyryvi. Kiroki ġa oarõ hete oy'ġa nhiarõa hohe – ġahã ti tokoyme nhiremimbo'eharamo no, ei Jesus'ga. A'ereki nanongara'ġa ndapyryvi. Kiroki ġa oarõ hete gwa'ykwaimbe'ġa nhiarõa hohe – ġahã ti tokoyme nhiremimbo'eharamo, ei Jesus'ga. A'ereki nanongara'ġa ndapyryvi. Kiroki ġa oarõ hete gwa'ykunha'ġa nhiarõa hohe – ġahã ti tokoyme nhiremimbo'eharamo no. A'ereki nanongara'ġa ndapyryvi.

A'ea Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe koji'i ti ġa tanhiarõ hete javo.

³⁸ –Kiroki ġa oko pota nhiremimbo'eharamo – po ti ojipe'ġa imbohahyukari ġa pe ġa jukavo vehevi nehẽ peko pe Jesus'ga reheva'ero javo ġa pe, toko jitehe ti ġa nhiremimbotarimova'ea rehe opohire'yma ji hugwi. Okoe'ymame nhiremimbotarimova'ea rehe, ġa ti tokoyme nhiremimbo'eharamo nehẽ. A'ereki nanongara'ġa ndapyryvi, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

³⁹ –Kiroki ġa ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajjukayme ti ġa javo – ġa po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, ei Jesus'ga.

–Kiroki ġa ojipe'ġa ġa jukai ġa jikoga ġwaramo ji rehe – omanorẽ po ti ġa oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehẽ, ei Jesus'ga.

*Tupana'ga po ti omondo ikwepykava nehẽ
 (Marcos 9.41)*

⁴⁰ –Kiroki ġa horyory pe ndehe ġa ko Jesus'gareheva'ero javo – ġa ndoryndoryvamo ji rehe reki, ei Jesus'ga. Kiroki ġa horyory ji rehe nde ko Tupana'ga repykaramo javo – ġa ndoryndoryvamo nhimbuhurukara'ga rehe reki, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

⁴¹ –Po Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga ruri ġa pyri. Po ġa ndoryndoryvamo ga rehe ga ko omombe'u Tupana'ga nhi'ġa javo, a'ero po ti ġa pe Tupana'ga imondoi ikwepykava nehẽ. Nanongara jitehe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykavamo ġa pe nehẽ – kiroki ikwepykava Tupana'ga

omondo onhi'iġa mombe'uhara'ga pe no, ei Jesus'ga. Kiroki ġa horyory pyryve'ga rehe ga ko oko Tupana'ga nhi'iġa rupi javo – ġa pe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykava nehē. Nanongara jitehe po ti Tupana'ga imondoi ikwepykavamo ġa pe nehē – kiroki ikwepykava Tupana'ga omondo pyryve'ga pe no, ei Jesus'ga.

42 –Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Po ġa omondo yhya vehevi iroyxaġahiva'ea ipyahuve'ga pe nhiremimbo'ehara'ga pe to'u ti ga javo. Po ġa imondoi ga pe ga ko oko Jesus'ga remimbo'eharamo javo – ġa pe po ti Tupana'ga ikwepykava imondoi a a'ero nehē, ei Jesus'ga.

11

João Batistava'ea omondo ġwemimbo'eharava'ea Jesus'ga pyri

(Lucas 7.18-35)

1 Aerē ġwemimbo'ehara'ga mbo'epavirē dozeve'ga mbo'epavirē Jesus'ga hoi. Imbojoapiapiavo ga hoi cidades pe pevove'ga mbo'embo'eavo Tupana'ga nhi'iġa rehe imombe'ukatuavo ġa pe.

2-3 A'ea rupi João Batistava'ea rekoi cadeia pype a'itituhēva'ea mombe'ua rehe. Okwaha ahe Cristo'ga rembiapoa garemimonhimomby'ava'ea. A'ea kwahavame João Batistava'ea ei ġwemimbo'ehara'ga pe mokonha'ga pe:

–Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe: “Ymyahū Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea e'i: 'Aerē po ti Tupana'ga remimbuhurukara'ga ruri nhande pyri nehē.' Nahā ahe ei. Ma'ġa po ymyahū ahe omombe'u? Mara'ngu po ndehe? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahā ore ei aheremimombe'uhara'ga rura pota ga mbuhua.” A'ea mombe'gwovo katu ti pe'ji Jesus'ga pe: “Marāi nde a'ero?” ei João Batistava'ea mokonha'ga pe ġwemimbo'ehara'ga pe.

–Kwa, ei ġa.

A'ero ġa hoi ogwovo Jesus'ga pyri ovahema. João Batistava'ea nhi'iġagwera ġa imombe'ui Jesus'ga pe.

4 Henduvirē Jesus'ga ei mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe:

–Pejivyra'ja ti pejigwovo João Batista'ga pyri. Pemombe'u ti ga pe penhimbiepiaga penhimienduva. Pe'ji ti ga pe imombe'gwovo: ⁵ “Oma'eġatu kiro heakwagweve'ga okovo. Opo'aġatu kiro ipyka'naka'nauhūve'ga ogwovo katu. Oka'ē ġajagwa ijaijauhuve'ga hugwi. Gwendu katu kiro japyakware'ŷve'ga okovo. Okwera kiro omanove'ga okovo. Imbatere'ŷve'ga ġwendu kiro pyryva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua.” A'ea nhaporemō ti pemombe'u João Batista'ga pe, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo aheremimombe'uhara'ga. ⁶“Pyry hete ga pe – kiroki ga ndojikopigi ji rehe.” Nahã ti pe'ji João Batista'ga pe, ei Jesus'ga mokonha'ga pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ga pe.

⁷ A'ero ġa hoi javo katu João Batistava'ea pe.

Ga horame Jesus'ga ei pevove'ga pe he'yjuhuve'ga pe João Batistava'ea mombe'gwovo. Ga pe ga ei:

–Ymyaĩ pe peho ongae'yi me. Pevo pe pehepia João Batista'ga. Marãi pe pejiyvyteri pe pea rupi pejigwovo garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho hepiaga nhungwava – kiroki okooko'iuhu vyvtua remimbotarimova'ea rehe onhimbovavaguka vyvtua pe.” Pe ndape'ei tuhẽ reki a'ea. A'ereki João Batista'ga ko nhungwava ja rui. Ga ndokondoko'iuhui ojipe'ga remimbotarimova'ea rehe. Ga ko onhimboita Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga pevove'ga pe.

⁸ –Marãi pe a'ero pejiyvyteri pe garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho ga repiaga – kiroki ga omongi tapy'ynhapipyryva. Gweroho pa po itambere'ia gapira.” A'ea pe ndape'ei oji'i, ei Jesus'ga. A'ereki João Batista'ga ndokohetei mbatera rehe. Ji rendu ti! João Batista'ga nomongi tapy'ynhapipyryva. Kiroki ġa omongi pyryheteva'ea – ġahã u huvihavuhu'ga nonga pype.

⁹ –Marãi pe a'ero pejiyvyteri pe? Pe'e po pe: “Xaho Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga repiaga.” A'ea pe ekatui, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me: João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga tuhẽ. Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga jate rui ko ga, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁰ –Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve João Batista'ga mombe'gwovo hako ga po ti nhinhi'iga mombe'ui nehẽ javo, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i:

“Nahã Tupana'ga ei Cristo'ga pe: ‘Ji rendu ti!

Nde renonde ti ji ga mondoi imombe'uuka nhinhi'iga nehẽ.

Tomboavujikwe ti ga nderura renonde,’ ei Tupana'ga,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga ġa pe.

¹¹ –Imombe'ukatuavo ji ei pe me: João Batista'ga ko koji'i huvihava ymyahũva'ea hohe pa, ei Jesus'ga. Aġwamo turi Tupana'ga rembiepiakatuhava apiavo. Aġwamo po ti Tupana'ga he'yjuhuve'ga nduvihavuhuhete'ga nehẽ, ei Jesus'ga. A'ero ji ei: Ymyahũva'ea hohe pa João Batista'ga koji'i huvihava. Aġwamove'ga ki a'e te Tupana'ga rembiepiakatuhara'ga ko koji'i huvihava João Batista'ga hohe. Kiroki ġapyteripeve'ga huvihava rui – ġa vehevi koji'i huvihava João Batista'ga hohe, ei Jesus'ga ġa pe.

12 —João Batista'ga ġa mbo'eypyagwera jate pyryva'ea rehe, garenduve'ġa ojirokwa heroviapotaheteavo ganhi'iġa. A'ero ġa ei: “Kwa. Kiro ti Tupana'ga toko oreruvihavuhetero ore repiakatuavo.” A'ea ġa ei ipotaheteavo ojikoga Tupana'ga rehe. Aġwamo na jitehe ġa ei a'ea jitehe ipotaheteavo, ei Jesus'ga ġa pe.

13 —Nahã ġa ndekoi ikwahava. A'ereki ymyahũva'ea omombe'u nanongara no. “Aerẽ po ti Tupana'ga oko ġanduvihavuhetero ġa ndepiakatuavo nehẽ.” Nahã Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea epaepavi Moisésva'ea pavẽi, ei Jesus'ga ġa pe. 14 Ahe e'i: “Tupana'ga po ti oko ġanduvihavuhetero nehẽ. Elias'ga po ti uhu na'ẽ nehẽ,” ei ahe, ei Jesus'ga. Omombe'u ahe João Batista'ga Eliasva'ea mombe'urame. Aġwamo João Batista'ga ruri oji'i ahe nhi'ĩpo'ruavo a'ero. Marã? Perovia pota pe a'ea a'ero naerũ? ei Jesus'ga. 15 Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga ġa pe.

16 —Ga pe Jesus'ga ei: Marã po ti ji ei pe me aġwamova'ea pe a'ero nehẽ? Gara ja pe ndekoi a'ero? Kiro ji pe mombe'ui pe me. Tayri'ġa ja ko pe ndekoi. Oapy tayri'ġa ima'ẽhai pe feira pe. A'ero ġa hapukai ojipe'ġa pe tayri'ġa pe – kiroki ġa ojikoty'a ġa pavẽi. Onhi'iġa mondovo ġa pe ġa ei:

17 “Oropy ore jiru'a pe me xajory ti nhanerembirekoa rehe javo.

Pe ki a'e te ndapeyrerupypotari henduvame.

Xajehe'o ti nhanenhi kamombava rehe, oro'e ore pe me. A'ero ore jehe'oi.

Pe ki a'e te ndapejehe'oi ore pyri. A'ereki pe ndapepotariuhu.” Nahã tayri'ġa ei, ei Jesus'ga.

18 —Tayri'ġa ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e João Batista'ga pe jipi. A'ereki ga rurame pe pyri ga ndo'uahivuhui mbatera vinho reheve tambohete ji Tupana'ga javo, ei Jesus'ga. A'ero pe epe'ei ga mombe'gwovo: “Anhaġa opyhy ga.” Nahã pe João Batista'ga mombe'ute'varuhui ga arõe'yma, ei Jesus'ga ġa pe.

19 —Tayri'ġa ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e ji ve no, ei Jesus'ga ġa pe. Yvyakotyva'ero yvagipeva'ero ji ajo pe pyri mbatera i'gwovo vinho i'gwovo no. A'ero pe epe'ei ji mombe'gwovo: “Ehepia Jesus'ga! O'uheteuhu ga. Ga ko heagwryrve'ga vinho gwovo,” pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. “Ite'varuhuve'ġa – kiroki ġa omono'oguhũ itambere'ia governo pe – ġa pavẽi Jesus'ga ojikoty'a ojipe'ġa pavẽi okote'varuhuve'ġa pavẽi,” pe'e pe. Nahã pe euhui ji mombe'gwovo ji arõe'yma, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ğa ndekokatua repiaga ġwaramo nhande ei: Tupana'ğa reki okwahavuka ġa pe ġa mongokatuavo, ei Jesus'ğa. Ojipe'ğa ndekote'varuhua repiaga ġwaramo nhande ei: Tupana'ğa rũi omongo ġa ite'varuhua rehe, ei Jesus'ğa pevove'ğa mbo'eavo he'yjuhuve'ğa mbo'eavo.

*Tiruahũağwama cidadepeva'ea pe
(Lucas 10.13-15)*

²⁰ Kiro Jesus'ğa nhi'igahyi cidadepeve'ğa pe. A'ereki ġacidades pe ga japorame ahemonhimomby'aheteva'ea ġa ndopohiri ote'varuhua hugwi. Ndogwerojijyi ġa ojeaporoğita ojikoge'yma ga rehe. Nurã ga ei ġa pe:

²¹ —Tiruahũ ti pe me Corazimmeva'ea pe nehẽ! ei Jesus'ğa. Tiruahũ ti pe me Betsaidapeva'ea pe nehẽ! ei ga. A'ereki pe ndapepohiri pejikote'varuhua hugwi. Pehepia ko pe Tupana'ğa popoakara novĩa ji japorame ahemonhimomby'aheteva'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo.

A'ea Jesus'ğa ei cidadepeve'ğa pe Corazimmeve'ğa pe Betsaidapeve'ğa pe no.

—Ymyahũ Tiropeva'ea Sidommeva'ea pavẽi ndohepiagi Tupana'ğa popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiage'yma, ei Jesus'ğa. Po ymyahũ ji japo ahemonhimomby'ava'ea ahepyteri pe, po kotihĩ ahe pohiri okote'varuhua hugwi po raka'e hamo. Omongi po ahe opite'varuhua imondovo tanimbuga oakağa rehe po raka'e hamo ndorovy'ari ore orerekote'varuhua rehe javo, ei Jesus'ğa.

²² —Ymyahũ Tiropeva'ea ndohepiagi reki Tupana'ğa popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiage'yma Sidommeva'ea pavẽi, ei Jesus'ğa. Ndopohiri ahe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurã po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehẽ Tupana'ğa omanove'ğa mono'ombavame ahe reheve nehẽ. Ga mono'ombavame po ti ga ei ahe ve nhaporemo nehẽ peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ğa cidadepeva'ea mombe'gwovo.

—Pe me, Corazimmeva'ea pe Betsaidapeva'ea pe no, pe me ji ei: A'ea rupi koji'i po ti hahy pe me nehẽ. Igwyre'i po ti hahy Tiropeva'ea pe Sidommeva'ea pe nehẽ no, ei Jesus'ğa. A'ereki Tupana'ğa popoakara repiakaturame pe ndapepohiri reki pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ğa Corazimmeve'ğa pe Betsaidapeve'ğa pe no.

²³ Cidadepeve'ğa pe Cafarnaummeve'ğa pe Jesus'ğa ei:

—Pehe marãi pe pejive naerũ? Pe'e pe: “Nhande huvihava jarağa hohe pa.” Nahã ko pe ei pejohupe penhimboheteavouhu pejikovo. Pe peho hete tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, ei Jesus'ğa. A'ereki pe ndapepohiri reki

pejikote'varuhua hugwi. Pehepia pe Tupana'ga popoakara ji japorame ahemonhimomby'aheteva'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo. Po ymyahũ ji japoi ahemonhimomby'ava'ea Sodomapeva'ea pyteri pe, a'ero po uveji cidade Sodoma hamo ikaje'yma hamo, ei Jesus'ga.

²⁴ —Ymyahũ Sodomapeva'ea ndohepiagi reki Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea. Ndopohiri ahe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurã po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehẽ Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ahe reheve nehẽ. Ga mono'ombavame po ti ga ei ahe ve nhaporemo nehẽ peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ga Sodomapeva'ea mombe'gwovo. Pe me, Cafarnaummeva'ea pe, pe me koji'i po ti hahy Sodomapeva'ea pe hohe a'ea rupi nehẽ, ei Jesus'ga Cafarnaummeve'ga pe.

*Pejo ti ji pyri, ei Jesus'ga ahe pokapavame
(Lucas 10.21-22)*

²⁵ Onhi'igahypavame ga pe nhaporemo Jesus'ga ei Tupana'ga pe:

—Apĩ, ei ga Tupana'ga pe. Ndepyry hete nde ekovo yvagipeve'ga nduvihavuhuhetero yvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero no. A'ereki nde nderekwahavukari a'itituhẽva'ea ikwahapyra'ga pe heaporogitave'ga pe no. Onhimbo'ee'ỹve'ga pe tayri'ga'jave'ga pe nde erekwahavuka a'itituhẽva'ea. ²⁶ Na tuhẽ, Apĩ. A'ereki nahã nde erepota, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

²⁷ Kiro Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga ombuhu pa ji ve ji mbopopoaka. A'ero ji popoakaramo ojipe'ga hohe pa. Gaha jate ji kwaha hete. Ojipe'ga ndajikwahakatui. Jihi jate ji akwaha hete jiruva'ga. Okwaha ga ga ji ga mboukwahapotarame jate ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ —Pepoka pa po pe. Pekwerai po pe no. A'ereki pe pe'ağata hete tiruahũ ji ve javo. Po nahã pe ndekoi, a'ero ti pejo ji pyri. Jihi ti topopoko inogatuavo pepy'a nehẽ. ²⁹ Peko ti nhiremimbo'ea rehe. Nahã po ti ji pe mbo'ei nehẽ. A'ereki ji ako nhyrõ nhinhimbohete'e'yma jireaporogitapyryvamo jitekovo. Ji ve penhimbo'eukarame nhiremimbo'ea rehe po ti pe ikwahavi pejipy'a nogatua nehẽ. ³⁰ Ndapekwerai po ti pe pendekorame nhiremimbo'ea rehe nonhimimiva'ea rehe penhimbo'euka hehe pejikovo nehẽ. A'ero po ti pe ndaperekouhui pejivy'are'yma nehẽ ji nhi'ĩpo'ruavo nehẽ.

12

*Nahanahã ti ahe toko sábadu rupi, ei Jesus'ga
(Marcos 2.23-28; Lucas 6.1-5)*

¹ Aerē judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi kohoa rupi okovo. Gareximbo'ehara'ga hoi ga rupi. Trigo kopeva'ea pevo inhimongyi. Ojuka ty'ara gareximbo'ehara'ga. Nurã ohorame ga ika'mbika'mbigi trigo i'gwovo.

² Hepiagame fariseus'ga ei Jesus'ga pe:

—Ymyahũ Moisésva'ea e'i ikwatija hako: “Tapeporavykyi ti sábadu rupi.” Nahã ahe ei hako. Ehepia ti neremimbo'ehara'ga! Ga nohendukatui reki. A'ereki ga oporavykyi ika'mbika'mbiga trigo sábadu rupi, ei fariseus'ga Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ga pe:

—Napehendukatui pe Tupana'ga nhi'iga. Garembikwatijarukara omombe'u Daviva'ea. A'ea onhi'ĩ pe me novã. Ymyahũ ty'ara ojuka Daviva'ea onhipavẽiva'ea no hako. ⁴ A'ea rupi ahe hoi Tupana'ga ronga pype tenda pype. Iype ikwava'ehara'ga omondo pão Tupana'ga rovai pyteri pe jipi. Ga ikwava'egirẽ Tupana'ga pe ga gwerohouka ga pe gahã jate ti to'u jirovai pyteripeva'eagwera javo. Ojipe'ga po ndo'ui hamo. Daviva'ea reki i'ui onhipavẽiva'ea pavẽi hako, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

⁵ —Tupana'ga rembikwatijarukara onhi'ĩ pe me novã, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve hako. Ahe ve ga ei: “Nhimbohete hava pype ti ikwava'ehara'ga toporavykyi ikwava'eã ji ve jukapyra. Oporavykye'yma rupi sábadu rupi ti ga tokwava'ẽ ipype. Nahã ti ga toko katu. Nahã pyry ji ve.” Ymyahũ Tupana'ga ei a'ea Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve hako, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Tupana'ga ei ga pe: “Pyry.” Ndojari ga ndehe a'ero gaporavykyia sábadu rupi, ei Jesus'ga.

⁶⁻⁸ —Jihi reki kiro a'e pe me: Tupana'ga ei ji ve kaitu pyry, ji erame: Nahanahã ti yvyakotyve'ga toko sábadu rupi. Nurã yvyakotyva'ero yvagipeva'ero ji ei pe me: Tape'epe'ei ti nhiremimbo'ehara'ga pe ga ika'mbigame trigo sábadu rupi a'ero, ei Jesus'ga fariseus'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga ei hako:

“Peru pe mbatepyryva tokwava'ẽ ti ikwava'ehara'ga Tupana'ga pe javo.

A'ea ji ei pe me novã.

Emo koji'i ji apota penemimombyryva ojipe'ga pe,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

Tupana'ga nhi'iga pe ndapekwahakatui, ei Jesus'ga ga pe. Po pe ikwahakatui, a'ero po pe napembojari ite'varuhuva'ea okokatuve'ga ndehe hamo, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

*Jesus'ga iponhimamava'ea pavẽi
(Marcos 3.1-6; Lucas 6.6-11)*

⁹ Aerē Jesus'ga hoi ogwovo gwe'yja'ga jatykai pe ova-hema. ¹⁰ Ipype iponhimamave'ga rekoi. Ojipe'ga ndea-poroġitate'varuhuro okovo timbotegwete ti Jesus'ga javo. A'ero ġa ei ojohupe:

–Mara'ngu po ti Jesus'ga oporavykyavo gapoa mbokatua'java nhandeporavykye'yma rupi sábadu rupi? Ga gapoa mbokatua'javame po ti nhande Jesus'ga mbotegwetei nehē, ei ġa ojohupe.

Nurā ġa ei Jesus'ga pe:

–Marāi Moisésva'ea rembikwatijara nhandeporavykye'yma mombe'gwovo sábadu mombe'gwovo? Marāi ikwatijara? Pyry nhande nimombigi ġatetirūa nhandeporavykye'yma rupi sábadu rupi? Marāi? ei ġa Jesus'ga pe.

¹¹ Imombe'gwovo Jesus'ga ei ġa pe:

–Erereko po nde ovelha ojipejiva'ea. Po nerenymbava ovelha ihiri ikwaruhua pype nhandeporavykye'yma rupi sábadu rupi, a'ero po nde ipyhygi ovelha henohema jugwi. Nahā nde ovelha rerekokatui. A'ereki pyry ovelha nde ve, ei Jesus'ga ġa pe. ¹² Koji'i avove'ga pyryvamo Tupana'ga pe yvyakotyve'ga. Nurā ji ei: Pyry nhande ġa pokogame sábadu rupi, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i no pyry javo.

¹³ A'ea erame Jesus'ga ei akoja'ga pe iponhimamave'ga pe:

–Ejipoapyho!

A'ero ga jipoapyhoi. Ikatua'ja gapoa a'ero ojipea ja gapoa ja.

¹⁴ A'ero fariseus'ga hoi Jesus'ga hugwi onhimono'oġa. Ojohupe ġa ei onhimonha'ngavo:

–Maranuhū po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehē naerū? ei ġa ojohupe.

Tupana'ga omongo Jesus'ga ġanduvihavuhhetero

¹⁵ Ga'ea kwahavame Jesus'ga hoi pea hugwi ogwovo. He'yjuhuve'ga nhimono'oġi ogwovo ga rupi. A'ero ga imombipavi ġatetirūa ġa hugwi. ¹⁶ Kiro ga ehetei ġa pe:

–Tapemombe'ui ti ojipe'ga pe Jesus'ga imombigi oretetirūa javo.

¹⁷ A'ea Jesus'ga ei ġa pe. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea Isaíasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo. Ahe e'i hako:

¹⁸ “‘Pehepia ti nhipavēive'ga

– kiroki ga pe ji a'e eko ti ġanduvihavuhhetero javo,' ei Tupana'ga,” ei ahe.

“‘Ga ko nhiremia'nguhete'ga.

Anhimohē hete ji ga rehe,' ei Tupana'ga.

'Amondouka po ti ji jira'uva ga pyri ga pojkakatuuka jupe nehẽ.

A'ero po ti ga nhiremimbotarimova'ea mombe'ui judeus'garũive'ğa pe

nahanahã pyry Tupana'ga pe javo,' ei Tupana'ga.

¹⁹ 'Nhipavẽive'ga po ti ndogwayvari ға nehẽ.

Ndohapukai po ti ga ға pe nehẽ.

Ndahyahivi po ti ganhi'iğa ға pe cidade rapea rupi nehẽ,' ei Tupana'ga.

²⁰ 'Ga po ti oko nhyrõ he'ouhũve'ğa pokoga nehẽ.

Pyry po ti ga ndipopoakarive'ğa pe nehẽ.

Nahã po ti ga rekoï hendukatuuka ға pe nhinhi'iğa ға mongovouka nhinhi'iğa rupi,' ei Tupana'ga.

²¹ 'Ga rehe po ti judeus'garũive'ğa jikogi nehẽ,' ei Tupana'ga," ei Isaíasva'ea hako.

O'mbero ahe e'i: Belzebu'ga opoko Jesus'ga

(Marcos 3.20-30; Lucas 11.14-23)

²² Aerẽ ojipe'ğa heakwagweve'ga reruri Jesus'ga pyri tombojipe'a ti Jesus'ga anhağa ga hugwi javo. Ndohepiagi heakwagweve'ga. Ga nonhi'igi no. A'ereki anhağa ndohepiukari ga pe. Nomonhi'igukari ga pe no. Ga ga reruri Jesus'ga pyri. Igwete Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ga monhimohigatuavo. A'ero ga nhi'iğa'javi. Gwepiaga'ja ga no.

²³ A'ero pevove'ğa nhimomby'ahetei onhimongyavo. A'ero ға eğa'ei:

—Mara'ngu po Jesus'ga Daviva'ea rymyminoa?

A'ea ға ei. A'ereki ға e'i ovytyteri pe: "Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ғандувиһавуһһетеро javo." A'ea ға ei nurã Jesus'ga popoakaro javo.

²⁴ Henduvame fariseus'ğa ei:

—Aherymyminoa rũi po ga. Belzebu'ga anhağa ruvi-havuhu'ga Jesus'ga pokogame jate ga popoakaro. Nurã Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ға hugwi imondovouka, ei ға o'mbero.

Belzebu, ei ға Diabo'ga pe. Irũa garera Satanás.

²⁵ Jesus'ga okwaha fariseus'ğa ndeaporoğitate'varuhua. A'ero ga ei ға pe:

—Po ғаgwyrripeve'ğa otavuka ojohupe, a'ero po ti ға nhomoka'nhymbavi nehẽ. Po cidadepeve'ğa otavuka ojohupe, a'ero po ti ға nhomoka'nhymbavi nehẽ no. Po ongapypeve'ğa otavuka ojohupe, a'ero po ti ға nhomoka'nhymbavi nehẽ no, ei Jesus'ga fariseus'ğa pe. ²⁶ Po Satanás'gapyriva'ea nhombojipe'ai nahã otavuka ojohupe, a'ero po ti inhomoka'nhymbavi jovai nehẽ no. Marã po ti Satanás'ga huvihava a'ero ojipyryva'ea ahana'javame nehẽ? ei Jesus'ga fariseus'ğa pe.

A'ea Jesus'ga ei. A'ereki fariseus'ğa e'i o'mbero:

—Belzebu'ga Jesus'ga pokogi ojipyriva'ea mbojipe'auka ga pe.

²⁷ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ğa pe:

—Ma'ğa ombojipe'auka Satanás'gapyriva'ea pendeheve'ğa pe naerū? ei Jesus'ga. Ndape'ji reki pe ға pe: “Belzebu'ga ombojipe'auka ға pe.” A'ea rūi pe ei, ei Jesus'ga. Po ga rūi ға poko ojipyriva'ea mbojipe'auka ға pe, a'ero ga rūi ji poko no, ei Jesus'ga. Tape'ei ti ji ve a'ero: “Belzebu'ga Jesus'ga poko.” Po pe'ji a'ea ji ve, a'ero po ti pendeheve'ğa ete'varuhui pe me nehē no pe'mbe pe javo pe me nehē, ei Jesus'ga fariseus'ğa pe.

²⁸ —Tupana'ga ra'uva reki ombojipe'auka Satanás'gapyriva'ea ji ve, ei Jesus'ga. Pekwaha pe a'ero Tupana'ga ko nhandervihavuhetero kiro javo, ei Jesus'ga.

²⁹ —Po ojipe'ga kipotari ipopoakave'ga rongga pype gambatera rerogwovo ga hugwi, a'ero ga ipopoakave'ga pokwapokwari na'ē, ei Jesus'ga. Aerē ga ipyhygi gambatera herogwovo a'ero. Nahā ga koji'i ipopoaka hete reki ipopoakave'ga hohe.

A'ea Jesus'ga imombe'ui nahā Tupana'ga ipopoaka Satanás'ga hohe javo.

³⁰ —Kiroki ga ndajirepygi – gaha ji movahī, ei Jesus'ga. Kiroki ga nomono'oḡi ji pavēi – gaha ombokwaki'o.

A'ea Jesus'ga ei ga nombojikogukari ға ji rehe javo.

³¹ —Pe'e pe: “Belzebu'ga opoko Jesus'ga.” Nahā pe erame ji ve pe Tupana'ga ra'uva mbotegwetei. A'ereki Tupana'ga ra'uva tuhē ji poko, ei Jesus'ga. Tupana'ga ti omombo pa ға hugwi ғandekote'varuhua ға'ete'varuhuagwera ojive nehē, ei Jesus'ga. Po Tupana'ga ra'uva pe ға ete'varuhui Tupana'ga ra'uva mbotegweteavo nahā okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga nomombori ғandekote'varuhua ға hugwi nehē, ei Jesus'ga. ³² Po ға ete'varuhui ji ve vehevi okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga imombori ғandekote'varuhua ға hugwi nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. Po ға ete'varuhui Tupana'ga ra'uva pe reki okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga nomomboraḡwami ғandekote'varuhua nehē. Nomombori po ti ga kiro. Aerē po ti ga nomombori nehē no, ei Jesus'ga fariseus'ğa pe.

I'yva yva'ia pavēi

(Lucas 6.43-45; Mateus 7.15-20)

³³ —Pejapyaka ti nhinhi'īga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ğa pe. Po i'yva ikatu, a'ero yva'ia ikatu. Po i'yva ite'varuhu, a'ero yva'ia ite'varuhu. Ahe okwaha i'yva. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojihe, ei Jesus'ga fariseus'ğa pe.

³⁴ Peko te'varuhu pe! ei Jesus'ga ға pe. Nurā pe ete'varuhui ojipe'ga pe. A'ereki pejiyvyteri pe pe peko te'varuhu hete,

ei Jesus'ga fariseus'ga pe. ³⁵ Pyryve'ga, nane'ymi ga reaporogitaro pyryva'ea rehe. Nurã ga ekatui jipi, ei Jesus'ga. Ite'varuhuve'ga, nane'ymi ga reaporogitaro ite'varuhuva'ea rehe. Nurã ga ete'varuhui, ei Jesus'ga.

³⁶ —Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerẽ mbapava koty po ti hahy hete ġa pe Tupana'ga erame ġa pe nhaporemo ġandeaporogita rehe nehẽ. Ga pe po ti ga ei: “Penhi'iteheuhu pe nahanahã javo. Maraname pe nhi'inhi'itehei?” Nahã po ti ga ei ġa pe nehẽ. ³⁷ A'ereki ga ġwendu pa nenhi'itehea nenhi'ipyryva reheve. A'ero nde nhi'ipyryvame po ti ga ei nde ve nehẽ: “Pyry nenhi'iga. Ereko katu nde a'ero,” e po ti ga nehẽ. Nde nhi'itehehurame ga henduvi no. A'ero po ti ga ei nde ve nehẽ: “Ndapyryvi nenhi'iga. Ereko te'varuhu nde a'ero,” e po ti ga nde ve nehẽ. A'ero po ti ga imondo hahyva'ea nde ve nehẽ nde ete'varuhuro ġwaramo, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

*Jesus'ga okwahava'javuka Jonasva'ea ahe ve
(Marcos 8.11-12; Lucas 11.29-32; 12.54-56)*

³⁸ A'ero judeus'ga mbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe fariseus'ga pavẽi:

—Ahembo'eharamo eapo ti ahemonhimomby'ava'ea torohepia ti, ei ġa.

³⁹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Peko te'varuhu pe aġwamova'ero! ei Jesus'ga. Ndapekoi pe Tupana'ga nhi'iga rehe pejikoge'yma ga rehe. A'ero pe ei: “Jesus'ga japorame jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehẽ: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehẽ.” A'ea pe ei, ei Jesus'ga.

—Ndoapoukari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehẽ. Ojikwe ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemukarame hako. A'ea jate po ti ga ikwahavukara'javi pe me nehẽ, ei Jesus'ga. Ymyahũ Jonasva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako. ⁴⁰ Mokõi okira rupi Jonasva'ea rekoi piraruvihavuhua revegi pe. Kirẽ pira ahe mbojivyra'javi gwevega hugwi. Aerẽ ahe hoi Tupana'ga nhi'iga mombe'gwombe'gwovo Nínivepeva'ea pe a'ero hako, ei Jesus'ga.

—Jonasva'ea javijitehe mokõi jikira rupi po ti ji rekoi yvya pype hete nehẽ. Kirẽ po ti ji hemi jugwi nehẽ yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga. A'ero po ti pe ikwahavi Tupana'ga opoko Jesus'ga javo, ei Jesus'ga.

⁴¹ —Aerẽ mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ga mono'ono'ombavi aġwamove'ga ndeheve nehẽ, ei Jesus'ga. Ga mono'ombavame po ti ga ei ġa pe nhaporemo nehẽ

peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti Nínivepeva'ea kweravi nehē no. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari aḡwamove'ḡa ndekote'varuhua nehē. A'ereki a'ea renonde ymyahū Nínivepeva'ea ḡwendu katu Tupana'ga nhi'iḡa hako. Opohi ahe okote'varuhua hugwi ymyahū hendukatuavo Tupana'ga nhi'iḡa Jonasva'ea imombe'uro ḡwaramo hako, ei Jesus'ga ḡa pe imombe'ḡwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ḡa pe. Jihi kaitu amombe'u katu Tupana'ga nhi'iḡa Jonasva'ea hohe, ei Jesus'ga. Aḡwamove'ḡa nohendupotari nhinhi'iḡa opohire'yma okote'varuhua hugwi. Nurā po ti Nínivepeva'ea imboukwahavukari aḡwamove'ḡa ndekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga fariseus'ḡa pe.

⁴² —Mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ḡa mono'ono'ombavi aḡwamove'ḡa ndeheve, ei Jesus'ga. Ga mono'ombavame po ti ga ei ḡa pe nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea kweravi nehē no kunhangwerava'ea. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari aḡwamove'ḡa ndekote'varuhua nehē. A'ereki a'ea renonde ymyahū tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea uhu Salomāova'ea pyri hako tahendu ti ganhi'iḡa javo. “A'ereki ga okwaha hete,” ei ahe ua. Paivouhu hete ahegwya. Paivouhua hugwi ahe ruri hako tahendu ti ga javo, ei Jesus'ga imombe'ḡwovo fariseus'ḡa pe.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ḡa pe. Jihi kaitu akwaha hete Salomāova'ea hohe, ei Jesus'ga. Aḡwamova'ero napehendupotari nhinhi'iḡa ikwahapotare'yma a'itituhēva'ea. Nurā po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga.

Ojivy anhaḡa ahe pyri
(Lucas 11.24-26)

⁴³ —Kiro po ti ji imombe'ui Diabo'gapyriva'ea rembipyhyga'ga anhaḡa rembipyhyga'ga pe me, ei Jesus'ga. Na ja aḡwamove'ḡa ndekoi ite'varuhuve'ḡa – kiroki ḡa opohi okote'varuhua hugwi novīa ojikoge'yma ji rehe, ei Jesus'ga. Anhaḡa ite'varuhu hete akwaimbae'ga pyhyga otiruahūro ga pe. Aerē anhaḡa jipe'ai ga hugwi ogwovo yhye'yi me okwaokwava. “Mome po ti ji ruvi nehē?” e'i ovyteri pe heka. Ndohepiagi reki. ⁴⁴ Nurā i'ei: “Ajivy po ti ji nhironga pe ipojykaa'java akwaimbae'ga pojykaa'java,” e'i anhaḡa. Akwaimbae'ga pe anhaḡa e'i nhironga.

—A'ero ituri ojivya akwaimbae'ga pyri. Ovahemame ga pyri anhağa i'ei: “Ndogwerekoi ve ongapypeve'ğa ipype imboavujikweripyra pype,” e'i akwaimbae'ga mombe'gwovo. ⁴⁵ “Taru ti jara ji pyri a'ero,” e'i.

—A'ero ihoi anhağa rerua seteva'ea rerua. Akoja hohe seteva'ea tiruahũ hete, ei Jesus'ga. Ovahemame akwaimbae'ga pyri ga pojkai otiruahũro ga pe. A'ero kiro koji'i tiruahũ hete akwaimbae'ga pe. Ymya tiruahũ ga pe ojipejiva'ea ga pojkarama. Aerẽ koji'i tiruahũ hete ga pe seteva'ea ga pojkarama, ei Jesus'ga.

—Na jitehe tiruahũ aġwamo ite'varuhuve'ğa pe. Aerẽ koji'i po ti tiruahũ hete ġa pe nehẽ. A'ereki opohi'rãrame okote'varuhua hugwi novia ġa nde'i ji ve: “Herejo ejikoty'a ji pavẽi.” A'ea ġa nde'i ji ve. Aerẽ koji'i ġa ndekote'varuhui a'ero, ei Jesus'ga.

Jesus'ga yembora gairũva'ea pavẽi
(Marcos 3.31-35; Lucas 8.19-21)

⁴⁶ Jesus'ga imombe'urame pevove'ğa pe nanime Jesus'ga yembora ruri gairũ'ğa pavẽi o'ama okari pe. Onhi'ĩ pota ġa ga pe. ⁴⁷ Pevove'ğa pyteripeve'ga e'i Jesus'ga pe:

—Neyhẽa uhu nde repiaga neirũ'ğa pavẽi. Pevo ġa ami okari pe.

⁴⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji erame nhiyhẽa, marãve'ğa pe ji ei? ei ga. Ji erame nhiirũ'ğa, marãve'ğa pe ji ei? Kiro ji imombe'ukatui nde ve, ei Jesus'ga.

⁴⁹ A'ero Jesus'ga pova'eġi ġwemimbo'ehara'ğa pe. Gwemimbo'ehara'ğa mombe'gwovo ga ei:

—Pehepia! Ga pe ji ei nhiy'ğa. Ga pe ji ei nhiirũ'ğa, ei Jesus'ga. ⁵⁰ Kiroki ġa jiruva'ga nhi'ĩpo'ru yvagipeve'ga nhi'ĩpo'ru – ġa pe ji ei nhiirũ'ğa. A'e ji ġa pe no nhirendyra'ğa. Nhiy'ğa a'e ji ġa pe no, ei Jesus'ga.

13

Ha'ynha mohãihara'ga
(Marcos 4.1-9; Lucas 8.4-8)

¹ Onhi'imbavame Jesus'ga hoi onga hugwi ogwovo ypiahu pe. Pevo ga apygi oina. ² He'yjuhuve'ğa nduri onhimbotymbotyva ga pyri tihendu katu ti ga javo. Nurã ga hoi o'ava yharuhua pype oina. A'ero ġa ami yembeyvyri pe.

³ Ojo'java'ea pyvõ ga ġa mbo'embo'ei imombe'gwovo ġa pe he'yjuhuva'ea. Ga e'i:

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga. Ha'ynha mohãihara'ga hoi ko pe ityma, ei ga. ⁴ Pevo ga imohãi ha'ynha. Nahã ga itymi

ha'ynha. Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi pehea rembeyvura rupi. Ua gwyra'ia i'ui imokona, ei Jesus'ga.

⁵ —Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi yja rehe ita arimo. A'ereki ita onhimongyheteuhu pevo. Xunhi yja a'ero ha'ynha pe. Kotihī henhunhamo novīa. A'ereki nianami yja ita rehe. ⁶ Kwarahyahiva imbokai garemityma a'ero. He'ouhū omanomo. A'ereki ndokihetei hapoa yvya pype, ei Jesus'ga.

⁷ —Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi nhungwava ra'ynha pyteri pe hatīava'ea ra'ynha pyteri pe. Aerē ga'apoa ha'ynha renhunhamo nhungwava ra'ynha pavēi. A'ero nhungwava nhambyguhui garemityma, ei Jesus'ga.

⁸ —Ga imohāirame ha'ynha jara indurugi yjakatua pype. A'ero henhunhamo o'ao'aheteramo. He'yjuhu ahara a'ero. Jara pype ahara pype turi cem ha'ynha. Jara pype ahara pype turi sessenta ha'ynha. Jara pype ahara pype turi trinta ha'ynha.

Nahā Jesus'ga ei imombe'gwovo ha'ynha mohāihara'ga mombe'gwovo.

⁹ —Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga pevove'ga pe imombe'gwovo ojo'java'ea.

*Nurā ji amombe'u ojo'java'ea, ei Jesus'ga
(Marcos 4.10-12; Lucas 8.9-10)*

¹⁰ Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe.

—Maraname nde imombe'ui ojo'java'ea ga pe ga mbo'erame? ei ga Jesus'ga pe.

¹¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe me Tupana'ga ei tokwaha ti ga onhimiva'ea nhirembiepiakatuhava javo, ei Jesus'ga. Marā hekoi kiro Tupana'ga vvyakotyve'ga ndepiakaturame okovo ganduvihavuhetero? A'earupiva'ea kiro ga ikwahakwahavukari pe me. Ojipe'ga pe po ti ga ndokwahavukari tuhē a'ea nehē, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe. Nurā ji imombe'ui ojo'java'ea ga pe ga mbo'erame, ei Jesus'ga.

¹² —Kiroki ga okwaha - ga pe po ti Tupana'ga ikwahavukari koji'iva'ea nehē. A'ero po ti ga ikwahahetei nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndokwahavi - po ga ikwahavi xunhiva'ea, a'ea vehevi po ti Tupana'ga imoka'nhybavukari ga pe nehē, ei Jesus'ga.

¹³ —Nurā ji imombe'ui ojo'java'ea ga pe. A'ereki “hepiagame ga gwepia tehe reki.

A'ereki ga nombaragwahapotari hehe. Henduvame ga gwendu tehe reki.

A'ereki ga ndokwahapotari”, ei Jesus'ga.

¹⁴ —Nahā ga ndekoi hepiage'yma henduve'yma no, ei Jesus'ga. Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo

ymyahũva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea Isaíasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo. Ahe e'i hako:

“ ‘Henduvame ġa ndokwahavaġwami reki.

Hepiagame ġa nombaragwahavaġwami reki hehe,’ ei Tupana'ga.

15 ‘Nahã ġa. A'ereki ġa noangarihu tiandeapyakwapupugyme ti javo.

Ndiapyhai ġa okovo tikwahavyme ti Tupana'ga nhi'iga javo.

Ndojapyakai ġa xambaragwahavyme ti a'itituhẽva'ea rehe javo.

Nahã ġa ndekoi tirojijyjyme ti nhandereaporogita javo.

Tomomboryme ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi nehẽ, ei ġa,’ ei Tupana'ga.”

Ymyahũ Isaíasva'ea ei a'ea mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga.

16 –Pe me ki a'e te pyry hete. A'ereki pe pejirokwa ikwahava aherembikwahavipyre'yma Tupana'ga rembiapoa repiaga ganhi'iga rendukatuavo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe. Pyry hete pe me, a'e ji. 17 A'ereki ymyahũ ko ahe gwepia pota hete penembiepiaga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ganhi'igareheva'ea pavẽi. He'yiva'ea gwepia pota. Ahe ndohepiagi reki. Gwendu pota hete ahe penemienduva no. Ahe nohenduvi reki, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Jesus'ga okwahavuka ha'ynha mohãihara'ga mombe'ua (Marcos 4.13-20; Lucas 8.11-15)

18 –Pehendu ti a'ero ikwahava ojo'java'ea, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe. Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me nehẽ ikwahavuka ha'ynha mohãihara'ga mombe'ua nehẽ, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

19 –Kiro Tupana'ga rekoi vvyakotyve'ga nduvi-havuhhetero ġa ndepiakatuavo, ei Jesus'ga. Kiroki ġa ġwendu a'ea mombe'ua novã ikwahave'yma – ġa pyri ahemoandyandyihara'ga Diabo'ga ruri a'ero ipe'avo imombe'ua ġapy'a hugwi imoka'nhymbavuka ġa pe, ei Jesus'ga. Ga pe ji ei a'ero ji imombe'urame ha'ynha indurugagwera pehea rembeyvyra rupi.

20 –Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki onduru ita rehe, ei Jesus'ga. Kotihĩ henhui ha'ynha novã. A'ereki kwarahya rerekovo ġwaramo nonhimomiranami a'ero omanomo, ei ga. A'ereki ndokihetei hapoa yvya pype.

–A'ea ja ġa ndekoi – kiroki ġa ġwendu nhandervui-havuhhete'ga mombe'ua. Kotihĩ ġa ndoryndoryvamo hehe

novia. ²¹ Aerē ojipe'ga omondo hahyva'ea ga pe ndoropotari pe henduvame gamombe'ua javo. Hahyro gwaramo ga pe ga nonhimomiranami a'ero kotihī opohia nhanderu-vihavuhuhete'ga mombe'ua hugwi. A'ereki ndokihetei gamombe'ua gayvyteri pe.

²² —Amombe'u jipe ko ji ha'yinha indurugagwera - kiroki onduru nhungwava ra'yinha pyteri pe hatīava'ea ra'yinha pyteri pe. Aerē igwaigwavete hatīava'ea nhambyguhui garemityma jukavo, ei Jesus'ga.

—A'ea ja ojipe'ga ndekoi nhungwava pyteripeva'ea ja. Ga gwendu ojipe'ga erame ga pe: “Tupana'ga nhande poko katu kiro nhanderuvihavuhuhete'ga.” A'ea ga gwendu katu. Aerē ga aġataruhuramo ojihe javo: “Maramarā po ti nhande rekoi nehē naerū?” ei ga oyvyteri pe. A'ea nonoġatuukari ġapy'a. Ga ipotapavuhui itambere'ia a'ero, ei Jesus'ga. “Koji'i nhande tipotaruhu itambere'ia a'ero ti pyryvamo nhande ve javo,” e'ihu ga, ei Jesus'ga. A'ero igwaigwavete ga ndojapyakaa'javi nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua rehe. A'ereki ga'aġatarahivuhua nohenduva'javukari a'ea ga pe. A'ero ga ndokoa'javi reki gamombe'ua rupi okokatue'yma ojipe'ga pe oporavykye'yma ga pe.

²³ —Amombe'u jipe ko ji ha'yinha indurugagwera - kiroki onduru yjakatua pype, ei Jesus'ga. A'ea ja ojipe'ga ndekoi yjakatuapypeva'ea ja. Gwendu katu ga nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua ikwahava. Japyakwapupu ga henduvame. Oko katu ga okovo gamombe'ua rupi a'ero. Nahā ga ha'yinha mohāihara'ga remitymipyra'ea ja. Ojipea pype garemitymipyra pype turi cem ha'yinha ahara pype. Ojipea pype turi sessenta ha'yinha ahara pype. Ojipea pype turi trinta ha'yinha ahara pype. Na jitehe ko ga - kiroki ga japyakwapupu. Ombojoavyavy ġaporavykyia Tupana'ga pe okokatuavo ojipe'ga pe. Jara'ga he'yjuhu ġaporavykyia. Jara'ga koji'i ġaporavykyia. Nahanahā ga ndekoi.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo pa ojo'java'ea ikwahavuka ġwemimbo'ehara'ga pe.

Nhungwava trigo'java'ea

²⁴ Ojipea pyvō ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marā hekoi kiro vyvakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Akwaimbae'ga imohāi ha'yinhapyryva trigo ra'yinha ko pe ityma. ²⁵ Aerē ypytunimo ga kipavame ga'arōe'ŷve'ga ruri

imohaina nhungwava ra'ynha trigo'java'ea ra'ynha ko pe trigo pyteri pe. Kirẽ ga hoi a'ero ojipiukare'yma ogwovo.

²⁶ —Aerẽ jate trigo henhunhamo nhungwava pavẽi. I'ai herekovo ahara. I'arame jate kohoa jara'gapyrive'ga mbaragwahavi nhungwava rehe trigo pyteri pe a'ea ko trigo rũi reki javo. ²⁷ A'ero ga hoi kohoa jara'ga pyri javo ga pe: “Orepojy kaharamo eretỹ nde trigo ra'ynhapyryva ko pe. Maraname gwereko nhungwava trigo pyteri pe? Ma'ga omohãi naerũ nhungwava ra'ynha trigo'java'ea ra'ynha a'ero trigo pyteri pe raikwehe?” ei ga ijara'ga pe.

²⁸ —A'ero ga ei ga pe: “Ma'ga po? Ojipe'ga nanhiarõi a'ero imohaina nhungwava ra'ynha ipype raikwehe,” ei ga.

—A'ero ga ei: “Marã a'ero? Toroho ti nhungwava mondoroga? Marã?” ei ga.

²⁹ —“Tapemondorogi na'ẽ,” ei ga. “Nhungwava mondorogame mara'ngu po ti pe imondoroga trigo jajuve'ỹva'ea nhungwava reheve nehẽ? ³⁰ Na inhimomboakari ojogweheve,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. “Aerẽ trigo jajuvame po ti ji ei trigo mono'õhara'ga pe nehẽ: Nhungwava na'ẽ ti pemondoro trigo'java'ea jugwi imono'oğa nehẽ. Peapytĩ ti jajurupya pe herogwovo imbokaita. Nahã po ti ji ei ga pe nehẽ,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. “A'ea py'rovo gwe ti pemono'õ trigo herua imondovo hyrua pype jia'poa pype. Nahã po ti ji ei ga pe nehẽ,” ei kohoa jara'ga.

Nahã Jesus'ga ei imombe'gwovo ojo'java'ea.

Mostarda ra'ynha xunhiheteva'ea

(Marcos 4.30-32; Lucas 13.18-19)

³¹ Ojipea pyvõ ojo'java'ea pyvõ Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marã hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Akwaimbae'ga gwereko mostarda ra'ynha. A'ea ga itymi ko pe, ei Jesus'ga. ³² Mostarda ra'ynha ko jara gwyre'i pa xunhi hete. Henhunhame mostarda roryroryvamo. Aerẽ yvovouhuro. A'ero koji'i hehanhuhũ oji'java'ea hohe yvovouhuro. A'ero gwyrã'ia ruri onhimongyavo upa hakã rehe japovo gwaityga, ei Jesus'ga he'yje'ỹve'ga po ti he'yjuhu nehẽ javo.

Pão imbovuhava

(Lucas 13.20-21)

³³ Ojipea pyvõ ojo'java'ea pyvõ Jesus'ga ga mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marã hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe

mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Kunhahēa opyhy he'yiva'ea vinte e cinco quilos de farinha de trigo, ei ga. Trigo pype hēa imbojihe'ari imbovuhava ta'apo ti ji pāo javo. A'ero hēa igwaragwarai humbirimbiriga trigo ru'uma. Igwaigwavete imbovuhava onhinhamba trigo ru'uma pype imbovuvupava, ei Jesus'ga igwaigwavete po ti ga herojijyi ojeaporoğita nehē javo.

*Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo
(Marcos 4.33-34)*

³⁴ A'ea pa Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea pevove'ğa pe he'yjuhuve'ğa pe. A'ea jate ga imombe'ui ға pe ға mbo'eavo. ³⁵ Nahā hekoi Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo ymyahūva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahū Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea a'ea mombe'u. A'ea rupi ahe ei Tupana'ga nhi'īga mombe'gwovo hako:

“Amombe'u po ti ji ға pe ojo'java'ea nehē.

Kiroki onhimi vyva apopypyagwera jate

– kiro po ti ji a'ea kwahavukari imombe'gwovo ға pe nehē,” ei ahe hako.

Jesus'ga okwahavuka trigo'java'ea mombe'ua

³⁶ Pevove'ğa mondoukarame ojihugwi Jesus'ga hoi onga pype. A'ero garemimbo'ehara'ğa nduri ga pyri javo ga pe:

–Ore mbo'e ti ojo'java'ea rehe ikwahavuka ore ve nhungwava mombe'ua trigo'java'ea mombe'ua, ei ға Jesus'ga pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga ei ға pe:

–Kwa. Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me nehē. Jijive vvyakotyva'ero yvagipeva'ero ji ei ji ga mombe'urame ha'ynhapyryva mohāihara'ga, ei Jesus'ga. ³⁸ Kohoa a'e ko ji vvyakoty pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ға pe. Ha'ynhapyryva a'e ko ji jireheve'ğa pe. Ga e'i Tupana'ga pe: “Ndehe ko oreruvihavuhetero.” Nhungwava trigo'java'ea a'e ko ji ite'varuhuve'gareheve'ğa pe Diabo'gareheve'ğa pe. Ga e'i Diabo'ga pe: “Ndehe ko oreruvihavamo.”

³⁹ Ha'ynhapyryva mohāihara'ga arōe'ỹve'ga – kiroki ga otỹ nhungwava gakohoa pype – ga'arōe'ỹve'ga a'e ko ji Diabo'ga pe nhiarōe'ỹve'ga pe, ei Jesus'ga. Koapora mondorohava a'e ko ji mbapavakoty pe. Koapora mondorohara'ğa a'e ko ji Tupana'gapyrive'ğa pe yvagipeve'ğa pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

⁴⁰ –Koapora mondorohara'ğa imondorogi nhungwava trigo'java'ea imbokaita, a'e ko ji ko, ei Jesus'ga. Na jitehe mbapava koty po ti ji ite'varuhuve'ğa mondoukari hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga. ⁴¹ Vvyakotyva'ero yvagipeva'ero po ti ji jipyrive'ğa mondoi vyva koty nehē yvagipeve'ğa. A'ero jireheve'ğa ndeja po ti ға

ite'varuhuve'ga nderohopavi nehē – kiroki ite'varuhuve'ga ombo'e ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. Okote'varuhuve'ga nhaporemō po ti jipyrive'ga ga nderohoi jireheve'ga pytera hugwi nehē no, ei Jesus'ga. ⁴² A'ero po ti jipyrive'ga okote'varuhuve'ga mombori hahyva'ea ruvihava pype. Tataheteuhua koi hahyva'ea ruvihava. Pevo po ti ga jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehē, ei Jesus'ga.

⁴³ –A'ero po ti Tupana'ga nhi'igareheve'ga popoakara jukwahahetero nehē. Ikatu katu po ti ga gworygworyvamo nehē – perope ganduvete'ga ojikoty'a ga pavēi Tupana'ga, ei Jesus'ga. Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga imombe'gwovo katu gwemimbo'ehara'ga pe ojo'java'ea.

Akwaimbae'ga gwepia pyryheteva'ea ko pe

⁴⁴ –Marā hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehē, ei ga. Akwaimbae'ga hepiagi pyryheteva'ea ko pe. A'ereki a'ea ojipe'ga omi jipe vvykwara pype tohepiagyme ti ga javo. Garemimimipyra repiagame akwaimbae'ga heja pevo imima'java. Horyory ga hehe. Nurā ga imondopavi ombatera ojihugwi tombuhu ti ga ji ve itambere'ia mbatera pe javo. A'ero ga itambere'ia rerohoi imondopava kohoa jara'ga pe ipyhyga kohoa ga hugwi. “Nahā ji ipojykai nhirembiepiagipyra,” ei ga ovytyeri pe, ei Jesus'ga. Nahā hekoi vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo gwemimbo'ehara'ga pe ojo'java'ea ikwahavuka ga pe na jitehe pyryheteva'ea tuhē ko aherekōa Tupana'gareheva'ero javo.

Ita'ia'java'ea pyryheteva'ea pérola

⁴⁵ –Marā hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ga erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehē, ei Jesus'ga. Ima'ēhara'ga hogahoi ojipe'gape'ga pyri ipyhypota ita'ia'java'ea pyryheteva'ea pérolas ijara'ga hugwi. ⁴⁶ A'ero ga hepiagi ita'ia'java'ea pyryheteva'ea ijara'ga pyri. He'yi itambere'ia hehe. A'ero ga hoi imondopava ombatera ojihugwi tombuhu ti ga ji ve itambere'ia mbatera pe javo. A'ero ga itambere'ia rerohoi imondovo ijara'ga pe imbuhuruka ojive ita'ia'java'ea pyryheteva'ea pérolapyryhetea ipojykavo, ei Jesus'ga na jitehe pyryheteva'ea tuhē ko aherekōa Tupana'gareheva'ero javo.

Pira mboahava

47 —Marã po ti hekoi nehẽ vvyakotyve'ğa pe ға erame Tupana'ğa nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea nehẽ, ei Jesus'ga. Pira mboahava pirareheve'ğa imombori ypiahu pe imbo'aparavuhupava pira, ei Jesus'ga. 48 Imboahava tynahẽ hete. A'ero yembeyvyri pe ға heruri inoğa. Oapy ға imo'emo'eamo. Pirapyryva ға imondoï hyrua pype imohina. Pirate'varuhua ға imombori, ei Jesus'ga.

49 —Aerẽ na jitehe po ti Tupana'ğa vvyakotyve'ğa nderekoukari mbapava koty nehẽ. Mbapava koty po ti gapyrive'ğa nduri ite'varuhuve'ğa nderogwovo Tupana'ğa nhi'igareheve'ğa pytera hugwi nehẽ, ei Jesus'ga. 50 Hahyva'ea ruvihava pype po ti ға ite'varuhuve'ğa mombori nehẽ. Tataheteuhua koi hahyva'ea ruvihava. Pevo po ti ға jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehẽ, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga omombe'u ojo'java'ea.

A'itituhẽva'ea ko ymyahũva'ea ipyahuva'ea no

51 —Marã? Pekwaha pe penhimombaragwahava nhiremimbo'eagwera rehe nhaporemõ ji pe mbo'erame ojo'java'ea pyvõ? Marã? ei Jesus'ga ғwemimbo'ehara'ға pe.

—Orokwaha pa ore akoja neremimbo'eagwera, ei ға.

52 A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Judeus'ға mbo'ehara'ға ikwahaparavuhui ji ombo'erame, ei Jesus'ga. A'ereki ға okwahavypy ymyahũva'ea aheremimbo'eagwera. Aerẽ ji ға mbo'ei ipyahuva'ea rehe javo ға pe: Nahanahã hekoi vvyakotyve'ға pe ға erame Tupana'ğa nhanderuvihavuhuhetero oko javo. A'ero ға ikwahavi a'ea no. Ga ko onga jara'ға ja a'ero, ei Jesus'ga. A'ereki onga jara'ға ғweno'ẽ ymyahũva'ea ipyahuva'ea reheve ombaterahetea hugwi ombatera rerekokatuhava hugwi, ei Jesus'ға ға pe.

Jesus'ga oko ocidade de Nazaré pe

(Marcos 6.1-6; Lucas 4.16-30)

53 Ga mbo'epavame ojo'java'ea pyvõ Jesus'ga hoi pea hugwi ogwovo. 54 Ogyryri pe ga ruri ocidade de Nazaré pe ovahema. Pevo ga ға mbo'ekatukatui ғajatykahava pype. A'ero ға nhimomby'ai ga rehe. A'ero ға ei ojohupe:

—Ma'ға po ga mbo'ehetei ikwahavukaheteavo ga pe? Ma'ға po ga mbopopoaka japovouka ga pe ahemonhimomby'ava'ea? ei ға. 55 Ga onga apohara'ға ra'ya'ға rui naerũ? ei ға. Gayhẽa, hẽa ko Mariahẽa. Gairũ'ға ko Tiago'ға, José'ға, Simão'ға, Judas'ға. Tikwaha pa nhande ға. 56 Garendyra'ға u pa nhande pyri. Ymyava'ea atyvi ga aғwamo. Maraname ga ikwahapavi naerũ? ei ға.

57 Igwaigwavete ға ndokoi ga rehe ga arõ'e'lyma a'ero.

A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Ojipe'ġa gwyripeve'ġa omondo gweaporoġita imohina Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga ndehe. Gagwyripeve'ġa jate nomondoi imohina ġa ndehe ġanongapypeve'ġa pavēi, ei Jesus'ga ġa pe.

⁵⁸ Ndahe'yi reki Jesus'ga rembiapoa a'ero ahemonhimomby'ava'ea pevo ġa pe. A'ereki ġa ndojikogi ga rehe.

14

João Batistava'ea omano

(Marcos 6.14-29; Lucas 9.7-9)

¹ Aerē Herodes'ga hendupavi ġa Jesus'ga mombe'urame. Ga omombe'u Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea mombe'urame no. Herodes'ga ko omondomondo Galiléiapeve'ġa ġwemimbotarimova'ea rupi ġagwyri pe. ² Jesus'ga mombe'ua renduvame Herodes'ga etehei ojipyrive'ġa pe:

—Jesus'ga ko João Batista'ga. Ovy João Batista'ga gwyvya hugwi okwerava, ei ga. Nurā ga japo ahemonhimomby'ava'ea, e'i tehe Herodes'ga.

³ Nahā Herodes'ga ei. A'ereki João Batistava'ea manoa renonde Herodes'ga João Batistava'ea pyhyguka ahe kwaruka itanhuramuhūa pyvō ahe mongiuca cadeia pype. Herodiashēa rehe Herodes'ga opyhyguka João Batistava'ea raikwehe. Herodiashēa ko Herodes'ga irū'ga rembirekoro na'ē oko, Filipe'ga rembirekoro. Kirē Herodes'ga hēa rereko raikwehe. ⁴ Nurā João Batistava'ea e'ie'i Herodes'ga pe:

—Maranameuhū nde hēa rerekoi? Po ahe ndogwerekoi te hēa! ei João Batistava'ea Herodes'ga pe.

⁵ Ndopotari Herodes'ga ahe'ea ojive. Nurā ga ahe mongiuca cadeia pype ahe jukapota. Ndojukaukari reki ga ahe. A'ereki ga okyhyji judeus'ġa hugwi. A'ereki ġa e'i:

—João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga, ei ġa onhimongyavo.

⁶ Aerē o'aragwera rupi Herodes'ga oapo toryva. A'ero Herodiashēa ra'yrahēa tehe ojiroky ġandovai pyteri pe – kiroki ġa uhu toryva repiaga. Ikatu Herodes'ga pe hēajirokya. ⁷ A'ero ga e'i hēa pe:

—Gara nde erepota imondoa ejive? ei ga. Amondo tuhē po ti ji nde ve nehē. Tupana'ga ji'ea renduvame ji ei poro nde ve. A'ea Herodes'ga e'i Herodiashēa ra'yrahēa pe.

⁸ A'ero hēayhēa e'i hēa pe:

—Ere ti Herodes'ga pe: “Embuhu ti ji ve kiro João Batista'ga akaġa nhaembeva pype.” Nahā ti ere ga pe, ei hēa gwa'yrahēa pe hēa mbo'eavo.

—Kwa, ei hēa oyhēa pe.

Nurã kiro hēa e'i Herodes'ga pe:

—Embuhu ti ji ve kiro João Batista'ga akağa nhaembeva pype, ei hēa.

⁹ A'ea renduvame Herodes'ga ndovy'ari. Toryvarupive'ğa gwendu ga'eagwera hēa pe ga erame: “Gara nde erepota imondoa ejive? Amondo tuhē po ti ji nehē. Tupana'ga ji'ea renduvame ji ei poro nde ve.”

Nurã ga e'i kiro ojipyriveri'ğa pe:

—Peko ti hēanhi'iğa rupi a'ero. ¹⁰ Peho ti cadeia pype ga jukavo ga'akağa momboa herua hēa pe, ei ga.

¹¹ A'ero ға oho João Batistava'ea jukavo aheakağa rerua nhaembeva pype imondovo hēa pe. Hēa gweroho oyhēa pe a'ero herovahema.

¹² João Batistava'eareheve'ğa uhu a'ero ahera'oa rerogwovo ityma. Aerē ға oho Jesus'ga pyri imombe'gwovo ahemanoa ga pe.

Nahã ko João Batistava'ea manoa raikwehe.

Herodes'ga nomoka'nhyimi kiro João Batistava'ea akağa imomborukaragwera. Nurã henduvame Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea Herodes'ga ei:

—Jesus'ga ko João Batista'ga. Ovy João Batista'ga gwyvyva hugwi okwerava, ei Herodes'ga.

*Jesus'ga omondouka mbatera cinco milva'ea pe
(Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17; João 6.1-14)*

¹³ Herodes'ga nhi'iğa kwahavame Jesus'ga hoi yhara pype ypihua aherovai ogwovo ongae'yi me tajipe'a ti ji avove'ğa hugwi javo.

Gahoa kwahavame he'yive'ğa hoi opyvo cidades hugwi ogwovo ypihua rembeyvyra rupi. Nahã ға vahemypyri aherovai Jesus'ga rovatiamo tihendu ti ga javo. ¹⁴ Jesus'ga ға ndepiagi pevo ohemame yhara hugwi a'ero. Oporogwety ga ға. Omombi ga karugwara ғapyteripeve'ğa hugwi itirũave'ğa hugwi.

¹⁵ Ka'arugame dozeve'ğa Jesus'ga remimbo'ehara'ğa nduri ga pyri. Ga pe ға ei a'ero:

—Ka'aru hete kiro. Agwa'ğa ndo'ui ve reki. Nurã ti emondouka ға avo hugwi, ei ға. Ahã onga avo. Toho ti ға cidades'i pe ira'agweva'e pe ipyhyga mbatera. Pevo po ti ға hoi i'gwovo nehē.

A'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ğa ei Jesus'ga pe ға mondouka pota ga pe.

¹⁶ —Tohoyme po ti ға hamo, ei Jesus'ga ға pe. Pehe ti pemondo mbatera ға pe to'u ti ға javo, ei Jesus'ga.

¹⁷ A'ero ға ei ga pe:

—Ndorogwerekoi te! ei ġa. Cinco pães orogwereco dois pira reheve. Ndohygi'i'i po ti ġa ndehe nehē, ei ġa.

¹⁸ —Peru ti ji ve a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

—Kwa, ei ġa herua.

¹⁹ Pevove'ga pe Jesus'ga ei:

—Peapy ti vvyvo nhungwava rehe, ei ga ġa pe.

Oapy ġa a'ero.

²⁰ Kiro ga ipyhygi mbatera – kiroki cinco pães dois pira reheve. Ojovavu ga yvaga repiaga.

—Ndepyry hete nde imbuhua ore ve, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

Kiro Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pães imondomondovo ġwemimbo'ehara'ga pe pira reheve. Kiro ġa imondomondoi ġa pe. ²¹ Kiro ġa nhaporemō i'ui onhimoytaromouka.

Ga i'urē Jesus'ga remimbo'ehara'ga imono'oġi hembyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuva'ea hembyruera opyta reki garembihaygwe'rogagwera. A'ereki ġa ndo'upavi. He'yjuhuva'ea dozeva'ea yrua tynahē. Kiroki ġa o'u pevo Jesus'ga pyri – ġa ko he'yjuhu hete ranuhū. Cinco milve'ga o'u akwaimba'ero. Kunhangwera'ga tayri'ga pavēi i'ui no. Nahā Jesus'ga japoī ahemonhimomby'ava'ea he'yje'j'va'ea imbovua imondovo ġa pe.

Jesus'ga oho yhya arimo

(Marcos 6.45-52; João 6.15-21)

²² Ga imono'ombavirē hembyruera Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe ġa mondovouka:

—Pe'a ti yharuhua pype, ei ga. Peho ti ji renonde ypiahua aherovai, ei ga ġa pe. Apyta na'ē po ti ji avo agwa'ga mondovo nehē, ei Jesus'ga.

—Kwa, ei ġa.

A'ero ġa avi herogwovo.

²³ Jesus'ga pytai a'ero pevove'ga mondovo ġanonga pe. Ga horame ga tehe oho vvytyruhua rupi opytavo pevo tanhi'ī ti Tupana'ga pe javo. Pevo ga pytai onhi'iġa Tupana'ga pe imongaruheteavo.

²⁴ A'ea rupi garemimbo'ehara'ga ndekoi ypiahua pyteri pe. Ombohemohe hete yharuhua vvytua rerekovo. Vvytua ipopoaka yhara mondoukare'yma aherovai.

²⁵ Ko'eġwerīrame Jesus'ga hoi yhya arimo ogwovo ġa pyri.

²⁶ Garemimbo'ehara'ga garura repiagame ġapy'a omyi.

—Anhaġa po uhu yhya arimo! ei ġa.

Hahēahē ġa okyhyjiavo. ²⁷ Kotihī Jesus'ga ei a'ero:

—Penogatu ti pejipy'a. Tapekyhyjia'javi ti. A'ereki ji tuhē ako, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁸ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Po nde Jesus Cristoramo hamo, yhya arimo po ti nde ji mbuhuri ejipyri nehē hamo, ei ga.

²⁹ —Ejo ti, ei Jesus'ga ga pe a'ero.

A'ero Pedro'ga hemi yhara hugwi ogwovo yhya arimo ogwovo Jesus'ga pyri. ³⁰ Aerē ga kyhyji reki. A'ereki ipopoaka vvytua. A'ero ypy pe ohoḡwerĩrame ga hapukai Jesus'ga pe:

—Ji pyhy! ei ga Jesus'ga pe opojykaharete'ga pe.

³¹ Kotihĩ Jesus'ga opoa mondoi ga pe ga pyhyga.

—Nderejikogi nde ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Garamo nde ndajireroviarihu Jesus'ga po nanhimondokatui yhya arimo javo? ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Nurã nde hoi gwerevi ypy pe, ei Jesus'ga.

³² Jesus'ga avame yhara pype Pedro'ga pavēi ndura'javi vvytua. ³³ Jara'ḡa yhara pypeve'ḡa nduri Jesus'ga pyri ga mboheteavo.

—Tupana'ga ra'yra tuhē ko nde, ei ḡa ga pe ḡwenypy'amo ga pyri.

*Jesus'ga omombi ahetetirũa Genesaré pe
(Marcos 6.53-56)*

³⁴ Ogwovo Jesus'ga herohoi ypihua aherovai a'ero herovahema Genesarépeve'ḡa gwyri pe. ³⁵ Ikwahavame Jesus'ḡa ndura pevove'ḡa omondomondo onhi'ḡa ojohupe ga mombe'gwovo ogwyripeve'ḡa pe nhaporemo. Nahã ḡa ḡa momorandupavi. Henduvame ḡa itetirũave'ḡa mbojatykapavi ḡa nderua Jesus'ga pyri ḡa nderovahema.

³⁶ —Na ti itetirũave'ḡa pokogi ndepira rembeyvya rehe nehē, ei ḡa. Po ti ḡa pokogi hehe vehevi, a'ero po ti ḡatetirũa ipigi ḡa hugwi nehē, ei ḡa Jesus'ga pe.

Kiroki ḡa opoko gapira rehe – ḡa hugwi ḡatetirũa pigi a'ero.

15

Jesus'ga onhi'ĩ judeus'ḡa namonhava'ea remimbo'eagwera rehe

(Marcos 7.1-13)

¹ Aerē ḡa nduri Jesus'ga pyri Jerusalém hugwi fariseus'ḡa judeus'ḡa mbo'ehara'ḡa pavēi. Ovahemame ḡa ei Jesus'ga pe:

² —Maranameuhũ neremimbo'ehara'ḡa nohendukatui nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera naerũ? Nhaneramonhava'ea e'i: “Nahanahã nhande xajipogwei katu. Nhandejipogweikaturo ḡwaramo nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe.” Nahã nhaneramonhava'ea ei nhande mbo'embo'eavo. Na rũi neremimbo'ehara'ḡa jipogwei i'ua renonde nahã ojkwakuve'yma, ei ḡa Jesus'ga pe.

³ —Pehe no, ei Jesus'ga ḡa pe. Maranameuhũ pe napehendukatui Tupana'ga nhi'ḡa? ei Jesus'ga. Tupana'ga erame

nahanahã ti peko javo pe ndapekoi ganhi'igã rupi. Penhimimbo'ea rupi jate reki pe ndekoi pejikovo Tupana'ga nhi'igãatyviva'ea rupi, ei Jesus'ga. ⁴ Ymyahũ Tupana'ga ei: "Pemondo ti pejeaporogita imohina pejuva'ga ndehe penhy'ga ndehe no," ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

"Kiroki ga e'i te'varuhu uva'ga pe oyhãa pe no

– tojukauka ti ġa ga a'ero," ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga.

⁵ –Pe ki a'e te Tupana'ga nhi'igãatyviva'ea rehe pe ġa mbo'ei, ei Jesus'ga. Po ġa ei uva'ga pe oy'ga pe no: "Apoko pota ji imondovo mbatera pe me novãa. Emo ji amondo akoja Tupana'ga pe," ei ġa ġa pe. ⁶ Pe'e pe ġa pe a'ero: "Nanongara pyry!" Nahã pe ġa mbo'ei pejikoe'yma Tupana'ga nhi'igã rehe, ei Jesus'ga ġa pe. A'ereki ġa erame a'ea ġa nomondo ijeaporogita imohina uva'ga ndehe oy'ga ndehe no. Ndopokogi ġa uva'ga oy'ga ndeheve a'ero imondoe'yma ġa pe. Nahã ġa ndekote'varuhui, ei Jesus'ga.

⁷ –Pehe ko pekokatu'ãva'ero, a'e ji pe me a'ero, ei Jesus'ga ġa pe. Ymyahũ Isaíasva'ea pe mombe'u katu jipe Tupana'ga nhi'igã mombe'urame hako. A'ereki ahe e'i:

⁸ " 'A'ove'ga onhi'igatu tehe ji ve

torombohete Tupana'ga javo,' ei Tupana'ga.

'Emo ġa nanhiarõi imondoe'yma gweaporogita imohina ji rehe.

⁹ Ji mbohete tehe ġa.

A'ereki nhinhi'igã rehe rõi ġa ombo'e.

Vvyakotyve'ga nemimbo'ea rehe ġa ġa mbo'ei

a'ea ko Tupana'ga nhi'igã javo tehe jupe,' ei Tupana'ga,"

ei ahe hako, ei Jesus'ga fariseus'ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pe no.

Ahereaporogitate'varuhua ahe mbote'varuhu

(Marcos 7.14-23)

¹⁰ Jesus'ga ġa mbuhuri ojipyri pevove'ga he'yjuhuve'ga. A'ero ga ei ġa pe:

–Pehendu ti ikwahava, ei ga. ¹¹ Kiroki oki nhandejurua pype – a'ea nianembote'varuhui. Kiroki ohẽ nhandejurua hugwi – a'ea nhande mbote'varuhu, ei Jesus'ga ġa pe.

¹² A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo ga pe:

–A'ea nde erame fariseus'ga nhimonha'ngai nenhi'igã arõe'yma. Erekwaha nde? ei ġa Jesus'ga pe.

¹³ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Jiruva'ga yvagipeve'ga po ti o'o pa ġwemitymipyrarũiva'ea nehẽ, ei Jesus'ga.

Tupana'ga nhi'igãatyviva'ea pe ġanemimbo'ea pe Jesus'ga ei: Tupana'ga remitymipyrarũiva'ea. Tupana'ga po ti omombi pa ġanemimbo'ea nehẽ.

14 —Na ġa ndekojate a'ero fariseus'ġa, ei Jesus'ga. Ga ko heakwagweve'ġa ja – kiroki ġa gweroho pota oji'jave'ġa, ei Jesus'ga. Po heakwagweve'ga gweroho ojipe'ga – kiroki ga ga ja ndohepiagi, a'ero po ti ġa memei ohi ikwara pype nehē. A'ereki ġa memei ndohepiagi, ei Jesus'ga.

15 A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ore mbo'e katu ti ojo'java'ea rehe. A'ereki ndorokwahavi a'ea. Maraname nde ei akoja ore ve? “Kiroki oki nhandejurua pype – a'ea nianembote'varuhui. Kiroki ohē nhandejurua hugwi – a'ea nhande mbote'varuhu,” ere nde. A'ea rehe ti ore mbo'e katu a'ero, ei Pedro'ga.

16 A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Maranuhū pehe ndapekwahavi no? ei Jesus'ga. 17 Kiroki oki nhandejurua pype – a'ea oho nhanderevega pype ohema nhande atarame.

—Maranuhū pe ndapekwahavi naerū? ei Jesus'ga. 18 Kiroki ohē nhandejurua hugwi – a'ea ohē nhandevvytera hugwi nhande mbote'varuhuavo, ei Jesus'ga. 19 Po pejiyvyteri pe pe ndeaporoġitate'varuhuro, a'ero pejiyvyteri pe pe ei na'ē penhimonha'ngavo tijuka ti ga javo ga pe. A'ero po pe ga jukai. Pe ei na'ē pejiyvyteri pe tiroho ti garembirekohēa ga hugwi javo hēa pe. A'ero po pe hēa rerohoi pejive. Pejiyvyteri pe pe ei na'ē tireko te'varuhu ti ġa javo ġa pe. A'ero po pe ġa nderekote'varuhui, ei Jesus'ga. Pe'e pe: Timi ti. Pe'e pe: Xa'mbe ti ġa pe. Pe'e pe: Timbotegwete ti ġa. A'ea nhaporemō pe ei pejiyvyteri pe. Nahā pe ndekote'varuhui a'ero, ei Jesus'ga. 20 Pendeaporoġitate'varuhua nhaporemō pe mbote'varuhu, ei Jesus'ga.

—Tupana'ga nhi'igaaatyviva'ea fariseus'ġa omombe'u ahembo'ehara'ġa pavēi ġa erame: “Nahanahā po ti nhande xajipogwei xanhimombyry ti Tupana'ga pe javo.” Gahā e'i a'ea. Jihi ki a'e te a'e pe me: Po nhande ndiajipogwei i'gwovo, a'ero nhande nianhimbote'varuhui, ei Jesus'ga. A'ereki nhandejipogweja nomombyryvi nhandereaporoġita, ei Jesus'ga.

Judeurūiva'ea
(Marcos 7.24-30)

21 Aerē Jesus'ġa hoi pea hugwi ogwovo. Cidades koty Tiro koty Sidom koty ġa hoi ogwovo yhya rembeyvyra rupi. 22 Pea hugwi hēa ruri Jesus'ga rovatiamo – kiroki cananéiahēa judeurūivehēa.

—Jipojykaharetero ko nde Daviva'ea rymyminorō no! ei hēa Jesus'ga pe.

A'ea hēa ei ga pe. A'ereki hēa e'i oyvyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ġanduvihavuhuhetero javo.”

—Ji porogwety! ei hēa Jesus'ga pe. Anhağa opojyka jira'yrahēa okote'vate'varuhuavo hēa pe, ei hēa.

²³ Jesus'ga nonhi'igi reki hēa pe. A'ero garemimbo'ehara'ğa nduri ga pyri javo ga pe:

—Emondo ti hēa nhande hugwi. A'ereki hēa uhuruhu nhande reviri ohapukaita okovo ji poko javo, ei ға Jesus'ga pe.

²⁴ A'ero Jesus'ga ei:

—Tupana'ga ji mbuhuruka jigwyrivepe'ğa pyri israelitas'ğa pyri. “Ga pyri jate ti eho ға pokoga,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga. “Ga ko ovelhas ja. Ovelhas oka'nhy jipi herekoe'ymame gwepiakatuharamo. Akoja ja ko ға ika'nhyva'ea ja,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga. Judeus'garūive'ğa pyri rūi Tupana'ga ji mbuhurukari, ei Jesus'ga.

²⁵ Gwendu po hēa Jesus'ga nhi'iga ua Jesus'ga pyri gwenypy'amo garovai pyteri pe nde ko jihoheva'ero javo.

—Ji poko ti! ei hēa Jesus'ga pe.

²⁶ A'ero ga ei hēa pe:

—Ndapyryvi ji ipyhygi tayri'ğa mbatera imomboa nhağwatiğa pe to'u ti javo.

Nahā Jesus'ga ei ndapyryvi ji judeus'garūive'ğa pokogi javo.

²⁷ —A'iti a, ei hēa. Emo nhağwatiğa vehevi reki o'u hemyrue'ria – kiroki ohi ijara'ğa i'urame, ei hēa.

Nahā hēa ei aerē po ti nde judeus'garūive'ğa pokogi no javo.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei hēa pe:

—Kui'i, ei ga hēa pe. Erejiko hete nde ji rehe ji poko po ti ga nehē javo, ei Jesus'ga. Oropoko ti jihi kiro, ei ga hēa pe.

Nanime Jesus'ga anhağa mbojipe'ai hēara'yrahēa hugwi nahā hēa pokoga.

Jesus'ga omombi he'yjuhuva'ea tetirūa

²⁹ Aerē Jesus'ga hoi pea hugwi ogwoogwovo ypihua rembeyvyri Galiléia rembeyvyri okovo. Yvytyruhua arimo ga hoi oapyga oina.

³⁰ Ga pyri he'yjuhuve'ğa nduğanduri itetirūave'ğa nderunderua. Gweru ға ipyka'naka'nave'ğa heakwagweve'ğa ndeheve onhi'ige'yve'ğa ndeheve ika'naka'nave'ğa ndeheve ojipe'ğa ndeheve he'yive'ğa. Gahā ға ға nderuri ға mondovo ға noğa Jesus'ga pyri topohano ti ga ға javo.

A'ero Jesus'ga imombigi ғatetirūa ға hugwi. ³¹ A'ero ға nhimomby'ai hepiaga ғatetirūa mombiga. A'ereki onhi'ige'yve'ğa onhi'i reki. Gwepia ға Jesus'ga ika'naka'nave'ğa nda'oa imombyryvame. Ipyka'naka'nave'ға ami ogwovo reki. Heakwagweve'ға gwepia reki. A'ero pevove'ға Tupana'ga mbohetei onhimongyavo

okwaha hete Tupana'ga Israelva'ea rakykwepohara'ga nduvihavuhete'ga javo.

*Jesus'ga omondouka mbatera quatro milva'ea pe
(Marcos 8.1-10)*

³² Aerē Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Pejo ti ji pyri.

Ga ndurame ga pyri ga ei ġa pe:

—Iporia'i ġa ji ve avove'ga he'yjuhuve'ga. A'ereki ġa ndogwerekoa'javi mbatera dois okira ġwaramo ji pyri, ei Jesus'ga. Namondoukapotari ji ġa ġanonga pe ġa i'ue'ymame. A'ero po ti ġa pytupavamo pehea rupi ġwe'ouhũro nehē, ei Jesus'ga.

³³ Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Ma hugwi po ti nhande ipyhygi he'yjuhuva'ea mbatera ġa pe avo ongae'yi me tokogahi ti ġa javo? ei ġa.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Maramomi pe herekoi pães?

—Sete, ei ġa ga pe. Moko'i pira'ia orogwerekono, ei ġa.

³⁵ Pevove'ga pe Jesus'ga ei:

—Peapy ti vvyvo, ei ga ġa pe.

³⁶ Kiro ga ipyhygi mbatera – kiroki sete pães pira'ia reheve. A'ea rehe ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhuruka javo. A'ero ga haygwe'rogwe'rogi pães pira'ia reheve imondomondovo ġwemimbo'ehara'ga pe. Kiro ġa imondomondo pevove'ga pe. ³⁷ A'ero ġa nhaporemō i'ui onhimoytaromo.

Ga i'urē Jesus'ga remimbo'ehara'ga imono'oġi hembyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuva'ea hembyruera opyta reki garembihaygwe'rogagwera. A'ereki ġa ndo'upavi. He'yjuhuva'ea seteva'ea yrua tynahē. ³⁸ Kiroki ġa o'u pevo Jesus'ga pyri – ġa ko he'yjuhu hete ranuhũ. Quatro milve'ga ko o'u akwaimba'ero. Kunhangwera'ga tayri'ga pavēi i'ui no. Nahā Jesus'ga japoi ahemonhimomby'ava'ea he'yje'ỹva'ea imbovua imondovo ġa pe.

³⁹ A'ero Jesus'ga pevove'ga mondoukari ġanonga pe. Ga horame ga avi yharuhua pype herogwovo aherovai herovahema ypihua rembe'yi pe cidade de Magadā me.

16

*Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea, ei ahe Jesus'ga pe
(Marcos 8.11-13; Lucas 12.54-56)*

¹ Aerē fariseus'ga nduri Jesus'ga pyri saduceus'ga pavēi ovahema.

—Tihepia ti gapopoakara, ei ġa ojohupe. Mara'ngu po Tupana'ga okovo ga pyri ga mbopopoaka? Tupana'ga ga

mbopopoakare'ymame po ti nhande ga mbotegwetei, ei ġa ojohupe.

Nurã ġa ei Jesus'ga pe:

—Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea. Torohepia ti, ei ġa ga pe.

² A'ero Jesus'ga ei reki ġa pe:

—Ka'aru iġwaġahivame yvaga pe ei: “Ko'emame po ti kwara ima'eġatui nehẽ.” Nahã pe ei, ei Jesus'ga ġa pe.

³ —Ypyhajive iġwaġahivame yvaga hovapitymbyguhurame pe ei: “Amana po ti ikyri nehẽ.” Nahã pe ei, ei Jesus'ga.

—Pehepia pe yvaga ikwahava aerẽva'ea ima'eġatua. Hepiaga'javame pe pekwaha aerẽva'ea ikyra. A'ea pe pekwaha katu, ei Jesus'ga ġa pe. Emo imbaragwahave'ÿve'ġa ja po pe reki. Pehepia tehe pe ojipeva'ea aġwamova'ea - kiroki a'ea okwahavuka aerẽva'ea. Emo pe napembaragwahavi reki aerẽva'ea rehe, ei Jesus'ga.

⁴ —Aġwamova'ero peko te'varuhu pa pe, ei Jesus'ga ġa pe. Ndapekoi pe Tupana'ga nhi'iġa rehe pejikoge'yma ga rehe. Pe'e pe: “Jesus'ga japoramate jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehẽ: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehẽ.” A'ea pe ei, ei Jesus'ga. Ndoapoukari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehẽ. Ojikwe ymyahũ ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemame onhi'iġa mombe'uharava'ea mohemame. A'ea jate po ti ga ikwahavukara'javi pe me nehẽ ji Jesus'ga poko javo.

A'ea erame Jesus'ga hoi ġa hugwi ogwovo.

Penhimboko'i ti, ei Jesus'ga ġwemimbo'eaatyviva'ea rehe (Marcos 8.14-21)

⁵ Ogwovo ġa hugwi Jesus'ga herohoi herogwovo ypiahua aherovai ġwemimbo'ehara'ġa pavẽi. Omoka'nhy ġa pão herohoe'yma ojupi.

⁶ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Penhimboko'i ti pão mbovuhava rehe fariseus'ġa apoa rehe saduceus'ġa apoa rehe no, ei Jesus'ga.

⁷ Gareximbo'ehara'ġa nhomonhi'iġi a'ero.

—Jesus'ga ei na. A'ereki nhande ndiheruri pão nhande rupi, ei ġa ojohupe.

⁸ Ganhi'iġa kwahavame Jesus'ga ei ġa pe:

—Maraname pe nhomonhi'iġuhũ nhande ndiheruri pão javo? Ndapejikogi'i'i pe ji rehe ndirekoi pão javo, ei Jesus'ga ġa pe. ⁹ Napenhimombaragwahakatui pe ji'ea rehe? Ndapekwahava'javi pe cinco pães - akoja ji ahaygwe'rogwe'ro imondomondouka cinco milve'ġa pe? Ndapekwahava'javi pe hembyruera? Maramomi yrua pype pe imono'ono'oġi hembyruera? ¹⁰ Ndapekwahava'javi pe

sete pães? Akoja ji ahaygwe'rogwe'ro imondomondouka quatro milve'ga pe. Ndapekwahava'javi hembyruera? Maramomi yrua pype pe imono'ono'oği hembyruera? ¹¹ Maraname pe napenhimombaragwahavihu ji erame pe me kiro? Pão pe rũi ji ei pe me. A'e ji pe me: Penhimboko'i ti fariseus'ga apoa rehe saduceus'ga apoa rehe no. A'ereki ga'apoa ko pão mbovuhava ja, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

¹² A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimombaragwahavi ga'ea rehe.

—Pão mbovuhava pe rũi Jesus'ga ei, ei ga a'ero. Fariseus'ga nemimbo'ea pe Jesus'ga ei. Saduceus'ga nemimbo'ea pe Jesus'ga ei no penhimboko'i ti ganemimbo'ea rehe javo, ei ga.

*Nde ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe
(Marcos 8.27-30; Lucas 9.18-21)*

¹³ Aerẽ Jesus'ga hoi cidade koty Cesaréia de Filipe koty. Ova-hemame pevove'ga gwyri pe Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

—Marãi ga ji ve jipi? ei Jesus'ga ga pe okovo vvyakotyva'ero vvagipeva'ero no. ¹⁴ A'ero garemimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko João Batista'ga,” ei ga nde ve, ei ga Jesus'ga pe. Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko Elias'ga.” Ojipe'ga ei nde ve: “Ga ko Jeremias'ga. Po Jeremiasva'ea rũi ga rekoi, a'ero ga oko ojipe'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pyteripeve'ga.” Nahã ga ei nde ve, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga Jesus'ga pe.

¹⁵ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pehe, marãi pe ji ve jipi?

¹⁶ A'ero Simão Pedro'ga ei ga pe:

—Nde ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko. Nde ko Tupana'ga ra'yramo avuiramave'ga ra'yramo ereko, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei:

—Simão, João'ga ra'yra, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. Pyry hete nde ve nde a'ea kwahavame Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga ra'yramo javo. A'ereki vvyakotyve'ga rũi okwahavuka nde ve. Jiruva'ga reki vvagipeve'ga ikwahavukari nde ve ga ko Cristo'ga jira'yra'ga javo, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. A'itituhêva'ea pe nde ei.

¹⁸ —Jihi a'e nde ve a'itituhêva'ea pe kiro no. Nderera ko Pedro. Ita xa'e nhande jupe. Ita ndojijyi upa. Na jitehe po ti jireheve'ga nhaporem ndogwerojijyi ojeaporogita ojikopige'yma ji rehe nehê. A'ereki ji ambojiko hete ga ji rehe topohiryme ti ga ji hugwi javo nehê. Omanorame vehevi po

ti ġa kweravi mbapava koty okovo avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

19 —Na tuhē. Tupana'ga rekorame vvyakotyve'ġa nduvihavuhetero avo yvya koty ġa mongovo onhi'ġa rupi, a'ero po ti ji nde mbopopoakari nehē, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. A'ero po ti nde ei jireheve'ġa pe nehē: “Nahanahā ti tapekoi.” Po a'ea nenhi'ġa, a'ea ko Tupana'ga nhi'ġa no, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Ojipea po ti nde ei nehē: “Nahanahā ti peko.” Po a'ea nenhi'ġa, a'ea ko Tupana'ga nhi'ġa no.

20 A'ea mombe'urē Pedro'ga pe Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Tapemombe'ui ti ġa pe Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga omombe'u omanoaġwama
(Marcos 8.30-9.1; Lucas 9.22-27)

21 Kiro Jesus'ga nhimombe'ua'jaa'javi ġwemimbo'ehara'ġa pe nahanahā po ti ji ve nehē javo.

—Taho ti ji cidade de Jerusalém me, ei Jesus'ga ġa pe. He'yiva'ea po ti ġa imondomondo hahyva'ea ji ve nehē xava'eve'ġa ikwava'ehara'ġa nduvihava'ġa pavēi judeus'ga mbo'ehara'ġa pavēi no. A'ero po ti ġa ji jukaukari nehē. Mokōi ji kirirē po ti nhimbogwerahava nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Nahanahā Jesus'ga imombe'ui aerēva'ea onhi-mombe'ġwovo ġa pe.

22 A'ero Pedro'ga ga rerohei irupe'i onhi'ġahyavo Jesus'ga pe.

—Na rūi po ti nde ve hahyhetea nehē! ei Pedro'ga ga pe. Tupana'ga ti tomombi ġa tandejukaukaryme ġa pe javo, ei ga Jesus'ga pe opojkaharete'ga pe.

23 Opyryrŷ Jesus'ga javo Pedro'ga pe:

—Ejipe'a ti ji hugwi! A'ereki Satanás'ga nde monhi'ī. Nurā nde ei nanongara, ei Jesus'ga Pedro'ga pe. Eremombi pota nde jirekoa Tupana'ga nhi'ġa rupi. Tupana'ga reaporoġita atyvi ndereaporoġita. A'ereki Tupana'ga opota reki nhi-manoa. Yvyakotyve'ġa ndeaporoġita rehe nde ereko, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

24 Kiro Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Kiroki ġa oko pota nhiremimbo'eharamo – tokoyme ti ġa ġwemimbotarimova'ea rupi okovo nhiremimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ġa pe. Po ti ojipe'ġa imbohahyukari ġa pe ġa jukavo vehevi nehē peko pe Jesus'ga reheva'ero javo ġa pe, toko jitehe ti ġa nhiremimbotarimova'ea rupi opohire'yma ji hugwi.

25 –Kiroki ġa ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajjukayme ti ġa jawo – ġa po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

–Kiroki ġa ojipe'ġa ġa jukai ġa jikoga ġwaramo ji rehe – omanorē po ti ġa oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

26 –Ojipe'ġa – kiroki ġa e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tamono'ono'ō ti ji mbatera jijive jawo” – po ġa imono'ono'ombavi mbatera ojive avo yvya koty, a'ero ġa imono'ono'ōtehei ojive novīa ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. A'ereki ahā ġa pe ġahohava Tupana'ga pyri. A'ereki ahe nomondoi mbatera ohohava kwepykavamo ohorame Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga.

27 –Aerē po ti ji rura'javi avo yvyakotyve'ġa pyri Tupana'gapyrive'ġa pavēi yvagipeve'ġa pavēi nehē. Jiruva'ga rendy'jandy'java pyteri pe po ti ji rekoi jioa nehē yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. A'ero po ti ji ikwepygi yvyakotyve'ġa pe nehē. Po ġa ndekokatui nhinhi'ġa rendukatukat-uavo, a'ero po ti ji rekokatui ġa pe nehē, ei Jesus'ga. Po ġa ndekote'varuhui nhinhi'ġa renduve'yma, a'ero po ti ji imondoi hahyva'ea ġa pe nehē, ei Jesus'ga.

28 Kiroki ġa o'ā Jesus'ga pyri – ġa pe Jesus'ga ei:

–Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Omanoe'ymame ti agwa'ġa pyteripeve'ġa ji repiagi ji rurame kokoty penduvihavuhetero jitekovo nehē.

A'ea Jesus'ga ei okovo yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

17

Jesus'ga ra'oa ojirojijyi aherovaki

(Marcos 9.2-13; Lucas 9.28-36)

1 Aerē seis okirirē Jesus'ga ġa nderohoi ojupi Pedro'ga Tiagova'ea reheve João'ga reheve no. João'ga ko Tiagova'ea irū'ga. Jesus'ga ġa nderohoi ġa nderojiupia yvytyruhua arimo yvateuhuva'ea arimo. Ga tehe oko pevo a'ero Jesus'ga pavēi.

2 Pevo Jesus'ga ra'oa jirojijyi ġapyteri pe. Garova hendy'jandy'jahetero kwara ja. Ga'apoa tapy'ynhapira tiġahivuhuro ġwendy'jandy'javamo kwara ja.

3 Nanime ahe jipiukari ġa pe onhi'ġa Jesus'ga pe Moisésva'ea Eliasva'ea pavēi – kiroki ahe ymyahū hete omano.

4 A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe ga renoina nde ko orepojkaharetero jawo.

–Pyry nhanderekoa avo, ei ga Jesus'ga pe. Nde ipotarame po ti ji japoī tapyimbovyra pe me: ojipeji nde ve, ojipeji Moisés'ga pe, ojipeji Elias'ga pe, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

⁵ Ga nhi'igame yvaḡatiḡa ijyvi ḡa arimo ḡa mongovo o'aḡi pe. Hendy'jandy'ja yvaḡatiḡa. Nanime yvaḡatiḡa hugwi Tupana'ga nhi'igi Jesus'ga mombe'gwovo:

—Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga. Anhimohē hete ko ji ga rehe. Pehendu katu ti ganhi'igā, ei Tupana'ga.

⁶ Tupana'ga nhi'igā renduvame Jesus'ga remimbo'ehara'ḡa ari ojobapyvo okyhyjiheteavo.

⁷ A'ero Jesus'ga ruri ḡa pyri opokoga ḡa ndehe.

—Pepo'ā ti, ei ga ḡa pe. Tapekyhyji ti, ei ga.

⁸ Ojobavurame Jesus'ga jate ḡa ga repiagi. A'ereki ahe oho jipe.

⁹ Jesus'ga jyvi vytyruhua hugwi ḡwemimbo'ehara'ḡa pavēi ogwovo. Ojyvame ga ei ḡa pe:

—Pehepia pe jira'oa jirojijyirame. A'ea tapemombe'ui na'ē. Aerē ji kweravame gwe nhimanoa hugwi ti pemombe'u.

A'ea Jesus'ga ei ḡa pe okovo yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

¹⁰ A'ero garemimbo'ehara'ḡa ei ga pe:

—Nderura renonde ti Elias'ga tuhu nehē, ei ḡa Jesus'ga pe. A'ea ahembo'ehara'ḡa ei. Maraname ḡa ei na? ei Jesus'ga remimbo'ehara'ḡa Jesus'ga pe.

¹¹ A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

—Omombe'u katu ḡa, ei Jesus'ga. Eliasva'ea uhu na'ē ḡandeaporogita rerojijyipava, ei Jesus'ga ḡa pe. ¹² Jihi ki a'e te a'e pe me: Eliasva'ea uhu jipe ikwehe. Nonhimombaragwahavi ḡa ahe rehe ahe kwahave'yma, ei Jesus'ga. Okovo ḡwemimbotarimova'ea rupi ḡa ndekote'varuhuro ahe ve reki. Na jitehe po ti ḡa imondoī hahyva'ea ji ve nehē no, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

¹³ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ḡa ikwahavi. “João Batista'ea pe Jesus'ga ei Eliasva'ea mombe'urame nhande ve,” ei ḡa ovyteri pe.

*Jesus'ga ombojipe'a anhaḡa ahera'yrava'ea hugwi
(Marcos 9.14-29; Lucas 9.37-43a)*

¹⁴ Aerē Jesus'ḡa ndurame he'yive'ḡa pyri a'ero akwaimbae'ga ruri ḡwenypy'anduruga Jesus'ga rovai pyteri pe jijoheva'ero ore poko ti javo.

¹⁵ —Eporogwety jira'yra'ga, ei ga Jesus'ga pe. Heagwryry hete ga karugwate'varuhua ga rerekoro ḡwaramo. Tiruahū ga pe. O'ao'a ga tata pype jipi yhya pype jipi no, ei ga Jesus'ga pe. ¹⁶ Aru ji ga neremimbo'ehara'ḡa pyri tomombi ti ḡa karugwara ga hugwi javo novīa, ei ga. Ga nomombigi reki ga hugwi. A'ereki ḡa ndipopoakari jupe, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei ḡa pe nhaporemo:

—Ndapejikogiuhu pe ji rehe pejikote'varuhuavo. Pe ji mombitu pejiyupa. Manameuhũ po ti pe jikogi ji rehe nehẽ naerũ? ei Jesus'ga ġa pe. Peru ti tayri'ga avo ji pyri, ei Jesus'ga.

¹⁸ Ga tayri'ga rerurame Jesus'ga e'iahy Diabo'gapyriva'ea pe anhaġa pe imbojipe'avo tayri'ga hugwi. Oho hete anhaġa tayri'ga hugwi a'ero. A'ea rupi jitehe tayri'ga nhimohigatui a'ero.

¹⁹ Aerẽ Jesus'ga tehe ga rekorame garemimbo'ehara'ġa nduri ga pyri. A'ero ġa ei ga pe:

—Maraname anhaġa ndojipe'ai tayri'ga hugwi ore erame jupe ko?

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Napembojipe'ai pe ga hugwi. A'ereki xunhi hete tuhẽ pe pejiko Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga. Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Po pe jikogi gwere jitehe Tupana'ga rehe, a'ero po pe ei agwava'ea pe vytyruhua pe eho agwa hugwi egwovo pevo javo, a'ero ihoi. Po pe jikogi gwere jitehe Tupana'ga rehe tegwete onhimiva'ea pe me, ei Jesus'ga ġa pe. ²¹ Nanongarava'ea anhaġa po ti pe imbojipe'ai nehẽ penhi'inhi'igame jate Tupana'ga pe pe i'ue'ymame jate tanhi'inhi'ĩ ti Tupana'ga pe javo no, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

*Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama
(Marcos 9.30-32; Lucas 9.43b-45)*

²² Ga nduvame Galilėiapeve'ġa gwyri pe Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Uhu ġwerĩ nhimondohava apiavo ġapo pe. Ji pyhy po ti ġa nehẽ, ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no. ²³ A'ero po ti ġa ji jukai nehẽ. Mokõĩ ji kirirẽ po ti nhimbogwerahava nhimanoa hugwi nehẽ, ei Jesus'ga.

Henduvame garemimbo'ehara'ġa ndovy'arihu a'ea rehe.

Omono'õ ahe itambere'ia ojatykahavuhua pe

²⁴ Aerẽ Jesus'ga ruri cidade de Cafarnaum me ġwemimbo'ehara'ġa pavėi. Ga vahemame ġa nduri Pedro'ga pyri – kiroki ġa opyhy itambere'ia judeus'ġa hugwi imono'ono'oġa tiapokatua'ja ti nhandejatykahavuhua javo. A'ero ġa ei Pedro'ga pe:

—Marã? Nembo'ehara'ga po nombuhuri jipi itambere'ia toapokatua'ja ti ġa ojatykahavuhua javo? ei ġa Pedro'ga pe.

²⁵ —Omondo ga jipi, ei Pedro'ga ġa pe.

Aerẽ Pedro'ga hoi ogwovo onga pype. Ga vahemame pevo Jesus'ga pyri Jesus'ga eypyga pe:

—Simão, ei Jesus'ga ga pe. Marãĩ nde? Avo yvya koty ma'ġa hugwi ġanduvihavuhu'ġa ipyhygukari itambere'ia imono'ono'oġa ojive? Mara'ngu po nde javo: “Ogwyripeve'ġa

hugwi po ġa ipyhygi”? Mara'ngu po nde javo: “Hajiheve'ġa hugwi po ġa ipyhygi”? Marāi nde naerū? ei Jesus'ga Simāo Pedro'ga pe.

²⁶ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

–Hajiheve'ġa hugwi ġa ipyhygi, ei ga.

Henduvame Jesus'ga ei:

–A'ero ti ġagwyripeve'ġa tomondoyme, ei Jesus'ga.

²⁷ Nhande ko Tupana'ga gwyriveva'ea. Nurā po ti nhande nimondoi ġa pe hamo nehē, ei Jesus'ga. Tihayvaryme ti ġa hehe javo timondo ti nhande ġa pe nehē. Eho ti ypiahu pe pira mbo'a a'ero. Kiroki o'u ypy – epyhy ti imbojurujaite. Jurua pype po ti nde hepiagi itambere'ia nehē. Ehekyi ti itambere'ia jurua hugwi itambere'ia rerua imondovo ġa pe – kiroki ġa omono'ono'ō itambere'ia tiapokatua'ja ti nhandejatykahavuhua javo. Ere ti ġa pe: “Koro ko Jesus'ga remimondoa nhiremimondoa no.” A'ea ti ere ġa pe imondovo ġa pe, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

A'ero Pedro'ga hoi pira mbo'a hepiaga itambere'ia jurua pype herua imondovo itambere'ia ġa pe a'ero.

18

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe

(Marcos 9.33-37; Lucas 9.46-48)

¹ Aere'ī Jesus'ga remimbo'ehara'ġa nduri Jesus'ga pyri. Kiro ġa ei ga pe:

–Tupana'ga oko yvyakotyve'ġa nduvihavuhuhetero kiro. Manamo nhandejoheva'ero huvihavamo ga pyri? ei ġa.

² Kiro Jesus'ga tayri'ga mbuhurukari ojipyri a'ero epo'ā ti ġapyteri pe javo. ³ A'ero ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

–Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Perojjyji ti pejeaporoġita penhimbohetee'yama tayri'ga ja, ei Jesus'ga. Po pe ndaperojijyi pejeaporoġita nehē, a'ero po ti Tupana'ga ndokoi penduvihavuhuhetero nehē. ⁴ Kiroki ġa tayri'ga ja nonhimbohetei – ġahā ko koji'i huvihava ojipe'ġa hohe Tupana'ga pyri huvihavuhuhete'ga pyri, ei Jesus'ga ġa pe.

⁵ –Kiroki ġa jireheva'ero ġwaramo gwereko katu tayri'ga'jave'ga ga oko Jesus'gareheva'ero javo – jihi tuhē reki ġa ji rerekokatui, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Tiruahū hete ga pe, ei Jesus'ga

(Marcos 9.42-48; Lucas 17.1-2)

⁶ –Tiruahū hete po ti ġa pe nehē – kiroki ġa ombote'va tayri'ga'jave'ga jireheve'ga ga mbopogweavo ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. Omano jipe po ġa hamo tombote'varyme ti ġa jireheve'ga, ei Jesus'ga. Po ahe nhapytī ġajura rehe itaruvihavuhua ipohyiva'ea yngu'a'javuhuva'ea ġa

momboa ypiahua ruvihava pype ġa mbotypyvyga, a'ea ko tiruahūhetero ġa pe. Koji'i tiruahū hete ġa pe ġa jireheve'ga mbote'varuhurame huvihava'garūive'ga, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

7 –Tiruahū hete vyakotyve'ġa pe. A'ereki jara'ġa ombote'varuhu ojipe'ġa jipi. Na tuhē po ti jipi nehē, ei Jesus'ga. Ga pe po ti tiruahū hete nehē no – kiroki ġa ġa mbote'varuhu, ei Jesus'ga ġa pe.

8 –Nurā ji ei nde ve: Po epoa pyvō ojipejiva'ea pyvō nde rekote'varuhui, a'ero ti ehaygwe'ro epoa ejihugwi imomboa nahā imombiga ejekote'varuhua! Na jitehe nde ejekote'varuhurame epya pyvō ojipejiva'ea pyvō ehaygwe'ro ti epya nahā imombiga ejekote'varuhua, ei Jesus'ga. Tiruahū po ti nde ve ndepoa mombora nehē ojipejijatero ġwaramo ndepoa avuirama, ei Jesus'ga. Tiruahū po ti nde ve ndepya mombora nehē no nde po'ame'yma ġwaramo avuirama, ei Jesus'ga.

–Emo po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero koji'i po ti tiruahū nde ve nehē Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde rekote'varuhuro ġwaramo. Pevo po ti nde ruvi avuirama herekoteheavo epoa mokōiva'ea epya mokōiva'ea no novīa nehē, ei Jesus'ga.

–A'ero ji ei nde ve: Koji'i pyry nde imomborame epoa epya reheve ejekote'varuhua mombiga egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe, ġambote'varuhua mombora pe javo.

9 –Po ejeakwara pyvō ojipejiva'ea pyvō nde rekote'varuhui, a'ero ti ehekyi ejeakwara imomboa nahā imombiga ejekote'varuhua! ei Jesus'ga. Tiruahū nde ve ndereakwara mombora nehē ojipeji jatero ġwaramo ndereakwara avuirama.

–Emo po imombore'yma nde neremombigi ejekote'varuhua, a'ero po ti koji'i tiruahū nde ve nehē Tupana'ga nde momborame hahyva'ea ruvihava pype nde te'varuhuro ġwaramo. Pevo po ti nde ruvi avuirama herekoteheavo ejeakwara mokōiva'ea novīa nehē, ei Jesus'ga.

–A'ero ji ei pe me: Koji'i pyry nde imomborame ejeakwara ejekote'varuhua mombiga egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Ġambote'varuhua mombora pe Jesus'ga ei imombe'urame ġandeakwara mombora.

Ovelha ika'nhympyra
(Lucas 15.3-7)

10 —Pearō hete ti tayri'ga'jave'ga. Tape'eaḡwami ti: “Ga koty po ti ji ndajirovagi nehē.” Na rūi ti peko, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: Ganderekokatuhara'ga ko Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga. Gahā omombe'u pa Tupana'ga pe nahanahā ga oko te'varuhu tayri'ga'jave'ga pe javo. Nane'ymi tayri'ga'jave'ga nderekokatuhara'ga ndekoi yvagi pe jiruva'ga pyri yvagipeve'ga pyri javo ga pe. A'ero Tupana'ga tayri'ga'jave'ga pokogukari ga a'nguavo, ei Jesus'ga. ¹¹ Pearō ti tayri'ga'jave'ga. A'ereki ji ajo yvya koty tamombo ti ji yvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga mbojikoguka ji rehe javo. Kiroki ga ndogwerekoi gwepiakatuhara'ga oka'nhyve'ga ja - ḡandekote'varuhua ti ji tamombo, a'e ji jijoa jitekovo yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

12 —Po akwaimbae'ga gwereko gwenymbava cem ovelhas. Po ojipeji oka'nhy ga hugwi, ndohoi re po ga heka naerū? Gweja po ga he'yiva'ea noventa e nove ovelhas ogwovo yvtyruhua rupi hekaheteavo ojipe'ia. ¹³ Po ga hepiagi ovelha, a'ero po ga roryroryvamo hehe. Hory po ga jara rehe noventa e nove ovelhas rehe ika'nhyme'ŷva'ea rehe novīa. Koji'i po ga roryroryvamo akoja rehe ojipejiva'ea rehe, ei Jesus'ga. Ndopotari po ga ojipejiva'ea vehevi ika'nhymame, a'e ji imombe'ukatuavo pe me, ei Jesus'ga.

14 —Na jitehe yvagipeve'ga penduvete'ga roryroryhetero tayri'ga'jave'ga ndehe. Ndopotari ga ga ndekote'varuhurame. A'ereki okote'varuhurame ga oko oka'nhyve'ga ja ga pe, ei Jesus'ga.

Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve, ei Jesus'ga

15 —Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve - kiroki ga ojiko ji rehe nde ja - po ga ite'varuhu nde ve, a'ero ti eho ga pyri. Ojipe'ga ndovakie'ŷ ti eho ga pyri, ei Jesus'ga. Ere ti ga pe: “Nahanahā nderekote'varuhua ji ve.” A'ea ti ere ga pe, ei Jesus'ga. Po ga nenhi'iga rendu katu opohia okote'varuhua hugwi nehē, a'ero po ti nde jikoty'ara'javi ga pavēi nehē, ei Jesus'ga.

16 —Po ga nohendukatui nenhi'iga nehē, a'ero ti eroho ojipe'ga ejupi ga rerovahema ga pyri. Doisve'ga vehevi pyry nde ga nderohoi ga pyri ga nderovahema nehē, ei Jesus'ga. Erea'ja ti ga pe ejupive'ga henduvame: “Nahanahā nderekote'varuhua ji ve.” A'ea ti erea'ja ga pe, ei Jesus'ga. Ga ti tohendu pa nenhi'iga doisve'ga. Pyry ojipe'ga henduvi no nde erame ga pe. A'ero po ti ga ikwahavi nehē nahanahā akoja'ga rekote'varuhui ga pe javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti ga ei ga pe nehē: “Nahanahā nderekote'varuhua ga pe.”

17 —Po ga nohendukatui ve ḡanhi'iga vehevi no, a'ero ti emombe'u ga pe nhaporemo - kiroki ga ojiko ji rehe

ojatykavo jipi tihendu katu ti Tupana'ga nhi'i'ga javo. A'ero po ti ġa ei ga pe nehē: “Nahanahã nderekote'varuhua ga pe.”

—Po ga nohendukatui ġanhi'i'ga no, a'ero ti ere ga pe: “Itambere'ia mono'õhara'ga ja ko ga ji ve.” A'ea ti ere ga pe.

A'ea Jesus'ga e'i. A'ereki judeus'ga ndojihe'ari itambere'ia mono'õhara'ga ndehe ġa ite'varuhu javo – kiroki ġa omono'õ itambere'ia governo pe.

Aerē po ti pe ei nehē, ei Jesus'ga

18 —Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti pe ei nehē: “Nahanahã ti tapekoi.” Po a'ea nenhi'i'ga, a'ea ko Tupana'ga nhi'i'ga no, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

—Aerē po ti pe ei nehē: “Nahanahã ti peko.” Po a'ea nenhi'i'ga, a'ea ko Tupana'ga nhi'i'ga no, ei ga ġa pe.

19 —Ojipea ji imombe'ukatui pe me, ei Jesus'ga. Po yvya koty doisve'ga pepyteripeve'ga ei: “Nahanahã ti xa'e Jesus'ga ruva'ga pe yvagipeve'ga pe nahanahã ore ipotari javo.” Ojo'ja pe erame nahã ga pe po ti ga penhi'i'ga rendukatui, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe. ²⁰ A'ereki ji ako jireheve'ga pyteri pe ġa pokoga nhinhi'i'ga Tupana'ga pe ġa pavēi – kiroki doisve'ga onhi'ĩ Tupana'ga pe nhinhi'i'ga rupi ġa ndekopotaro ġwaramo. Po ojipe'ga ei a'ea jitehe no, a'ero po ti ji rekoi ġapyteri pe nhinhi'i'ga Tupana'ga pe ġa pavēi no, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Ite'varuhu ahepyriva'ea

²¹ A'ero Pedro'ga ruri Jesus'ga pyri hete ga renoina nde ko jipojykaharetero javo ga pe. Ga e'i:

—Nhiirũ'ga rekote'varuhurame ji ve, maramomi po ti ji ndahaykai ga garekote'varuhua renonhe'yma a'ero hamo? Seterame ti ji tahaykayme ga? Maramomi? ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

²² —Seterame jate rūi, a'e ji, ei Jesus'ga. Koji'iheterame ti terehaykai ga garekote'varuhua renonhe'yma. Quatrocentos e noventarame ti terehaykai ga, ei Jesus'ga Pedro'ga pe terehaykaaġwami tuhē ti ga a'ero javo. ²³ A'ereki nahã Tupana'ga opota.

—Marã hekoi kiro vvyakotyve'ga pe ġa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea pe me kiro, ei Jesus'ga. Ganduvihavuhu'ga ei: “Maramomi itambere'ia ji imbuhu'raġi jipyrive'ga pe ikwehe? Tamonhi'ĩ ti ji ikwatijara ikwahava,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²⁴ —Ga ikwatijara monhi'i'game gapyrive'ga gweru ojipe'ga rerovahema ga pyri. Ga ko gapyrive'ga jitehe. Gaha ġa gweru oreruvihavuhu'ga ombuhu'rã ga pe ikwehe javo. He'yjuhuheteva'ea reki itambere'ia milhões ga ombuhu'rã

ojipyrive'ga pe. ²⁵ Opo'ru pa gapyrive'ga itambere'ia. Nurã tegwete imondoa'java gwuvihavuhu'ga pe.

—A'ero garuvihavuhu'ga ei ġa pe: “Peroho ti ga mondovo ojipe'ga pe itambere'ia kwepyga ga rehe itambere'ia rerua ji ve. Garembirekohẽa ti peroho gara'yra'ġa ndeheve ġa mondovo ojipe'ġa pe itambere'ia kwepyga ġa ndehe itambere'ia rerua ji ve. Peroho ti gambatera imondopava ojipe'ga pe itambere'ia kwepyga itambere'ia rerua ji ve. A'ereki ga gweroho hete itambere'ia ji hugwi imbuhura'jave'yma ji ve,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²⁶ —A'ero gapyrive'ga ei gwerohopotarame: “Jiruvihavuhuro terenhimbaekwahivi ji rehe. A'ero po ti ji imondopava'javi itambere'ia nde ve nehẽ.” Nahã ga etehei gwuvihavuhu'ga pe ġwenypy'anduruga ga pyri ndehe ko ji hohe javo, ei Jesus'ga.

²⁷ —A'ero garuvihavuhu'ga ei ga pe: “Kiro ji nahenonha'javi embuhu itambere'ia jave'yma,” ei ga ojipyrive'ga pe ga porogwetyga, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ġa pe ojipyrive'ġa pe ga ei: “Taperohoa'javi ti ga,” ei ga ġa pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²⁸ —Ndogwerohoa'javi ġa ga a'ero. Kiro ga hoi ġa hugwi ogwovo ojipe'ga repiaga gwuvihavuhu'gapyrive'ga repiaga – kiroki ga gweroho'ã ndahe'yiva'ea dez itambere'ia ga hugwi tuhẽ imondoa'jave'yma ga pe. Opyhygahy ga ga juvyga. Kiro ga ei ga pe: “Embuhura'ja ji ve itambere'ia – kiroki nde ereroho'ã ji hugwi ikwehe,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²⁹ —Ga ġwenypy'anduru gapya pyri a'ero nde ji hohe javo. Kiro ga etehei ga pe: “Terenhimbaekwahivi ji rehe. A'ero po ti ji imondopava'javi itambere'ia nde ve nehẽ,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³⁰ —“Embuhu tuhẽ kiro ji ve,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—A'ero ga ga rerohoi ga mondovo cadeia pype, ei Jesus'ga. “Cadeia pype po ti nde pytai nehẽ,” ei ga. “Nde imondopava'javame jate itambere'ia ji ve po ti nde hemi jugwi a'ero nehẽ,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

³¹ —Ganduvihavuhu'gapyrive'ġa hepiagi ga okote'varuhurame ga pe. Ndovy'ari ġa ga repiaga. A'ero ġa hoi gwuvihavuhu'ga pyri imombe'upava, ei Jesus'ga. ³² A'ero ġanduvihavuhu'ga ga mbuhurukari ojipyri – kiroki ga omongi ojipe'ga cadeia pype ji ndaporogwetygi ga javo. A'ero ga ruri gwuvihavuhu'ga pyri ovahema.

—Kiro garuvihavuhu'ga ei ga pe a'ero: “Ereko te'varuhu nde,” ei ga ojipyrive'ga pe. “Nde ere'e ji ve oji'i terenhimbaekwahivi ji rehe javo. Nurã ji ei nde ve: Nahenonha'javi nde

ve embuhu ji ve itambere'ia jave'yma. ³³ Na jitehe po nde nerehenonha'javi ga pe hamo," ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

³⁴ —Onhimonha'ngavo ojipyrive'ga rehe ga ga mondoi ġa pe – kiroki ġa omondo hahyva'ea okote'varuhuve'ga pe jipi, ei Jesus'ga. “Tomondo ti ġa hahyva'ea nde ve nehē,” ei ga ojipyrive'ga pe, ei Jesus'ga. “Nde imbuhupava'javame jate itambere'ia ji ve po ti ġa nomondoa'javi hahyva'ea nde ve nehē,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³⁵ —Na jitehe po ti jiruva'ga yvagipeve'ga pe nderekopavi nehē pe henonha'javame peirũ'ġa ndekote'varuhua pejive jireheve'ga ndekote'varuhua pejive. Pe'ji hete ti pejiyv-teri pe: “Nahenonha'javi ti ġandekote'varuhua,” ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

19

Ahepohira hembirekoa hugwi

(Mateus 5.31-32; Marcos 10.1-12; Lucas 16.18)

¹ Aerē a'ea mombe'upavame Jesus'ga hoi Galilėiapeve'ġa gwyra hugwi ua Judėiapeve'ġa gwyri pe. Pevo ga vahemi rio Jordão aherovaja hugwi. ² He'yjuhuve'ġa nduri ga reviri ovahema ga pyri. Pevo ga imombigi karugwara itetirũave'ġa hugwi a'ero.

³ Kiro fariseus'ġa nduri ga pyri no.

—Tihepia ti gareaporogita, ei ġa ojohupe. Mara'ngu po ga nhande nhi'İpondek Wakatuavo imombe'gwovo nehē? Tihepia ti ganhimbote gwetea a'ero, ei ġa ojohupe.

Nurã ġa ei Jesus'ga pe:

—Marã naerũ? ei ġa. Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi ġa ndekoi opohirame ġwembireko'ġa hugwi kunhangwera'ġa hugwi jipi naerũ? ei fariseus'ġa Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei:

—Pekwaha pe Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe. A'ea e'i:

“Jypya Tupana'ga oapo akwaimbae'ga kunhahēa reheve,” e'i.

⁵ “Nurã akwaimbae'ga ja'ogi uva'ga hugwi oy'ġa hugwi no ġwembirekokaturo.

Ga ojogwerekoro ġwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahēa pavēi,” e'i Tupana'ga ikwatijaruka hako, ei Jesus'ga.

⁶ A'ero mokonha ja rũi akwaimbae'ga garembirekohēa pavēi. Ojipejiva'ea ja ġa ndekoi ġwembirekorame. A'ero ti ġa topohiryme ojohugwi. A'ereki Tupana'ga ġa mohembirekoi, ei Jesus'ga.

⁷ A'ero fariseus'ġa ei Jesus'ga pe:

—Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i hako: “Opohipotarama ti akwaimbae'ga tokwatija kunhangwera'ga pe apohi ji kiro nde hugwi javo. Ikwatijarama jate po ti ga gwembireko'ga mondoi ojihugwi,” ei Moisésva'ea hako, ei ga.

—Tupana'ga ipotare'ymame gapohira, maraname Moisésva'ea ei a'ea nhande mbo'eavo hehe? ei fariseus'ga Jesus'ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Napeangarihu pe penhimbireko'ga nderekokatue'yma. Nurã a'ea Moisésva'ea ei, ei Jesus'ga. Jypya ko Tupana'ga nomboja'ogukari ga, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ —Jihi a'e pe me: Kiroki ga opohi gwembirekohëa hugwi ojipe'ga hëa rerohoro gwaramo ojihugwi hëa rerekovo – a'ero po ti ga topohi hëa hugwi opohipotarama. Po ojipe'ga ndogwerohoi hëa hëarembireko'ga hugwi hëa rerekoe'yma, a'ero ti hëarembireko'ga topohiryme tuhë hëa hugwi. Po ga opohi tehe hëa hugwi ojipe'ga hëa rerohoe'ymame, a'ero po ti ga ajuajuri ojipehëa rerekoro gwaramo nehë. Nahã po ti ga rekote'varuhui nehë oajuajuro gwaramo. Kiroki ga hëa rereko hëarembireko'ga pohirirë hëa hugwi – gaha hëa mboajuaju hëa rerekoro gwaramo nahã okote'varuhuavo nehë, ei Jesus'ga.

¹⁰ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Po nahã tegwete akwaimbae'ga pohihava gwembireko'ga hugwi, a'ero koji'i pyry ga nahembirekoi tuhë! ei ga Jesus'ga pe.

¹¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Penhi'iga pyry ga pe jate – kiroki ga Tupana'ga ga poko nahã ti peko javo. Ojipe'ga ndokoi penhi'iga rehe, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Jara'ga nahembirekoi. A'ereki tegwete ga hëaavykya ojihute'varuhuro gwaramo. Jara'ga nahembirekoi. A'ereki ojipe'ga ga hapĩambo tahembirekoagwamyme ti ga javo. Jara'ga nahembirekoi. A'ereki ga e'i: “Ahoaho po ti ji Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo nehë kiro Tupana'ga rekoi nhanderuvihavuhetero javo ga pe.” A'ea ga ei nanhirembirekoi po ti ji a'ero javo, ei Jesus'ga. Kiroki ga nahembirekopotari tamombe'u ti Tupana'ga nhi'iga javo – Tupana'ga ga poko ga mohembirekoukare'yma. Kiroki ga ombaragwaha hehe – gaha ti te'i a'ea ko pyry javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Jesus'ga omomyry tay'riva'ea pe
(Marcos 10.13-16; Lucas 18.15-17)*

¹³ Aerë ojipe'ga tayri'ga nderuri Jesus'ga pyri.

—Topoko ti Jesus'ga ga'akağa rehe onhi'iga Tupana'ga pe tomomyry ti ga ga pe javo, ei ga.

Tayri'ğa nderura repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ğa ei ğa pe:

—Taperuri tayri'ğa Jesus'ga pyri, ei ğa.

¹⁴ —Tuhu tuhē ti tayri'ğa ji pyri, ei Jesus'ga. Tapemombigi ti ğandura. A'ereki nanongara'ğa'jave'ğa pe Tupana'ga pyry hete okovo ğanduvihavuhuhetero ğa jikogame ojihe, ei Jesus'ga.

¹⁵ Opoko Jesus'ga tayri'ğa akağa rehe a'ero onhi'ğa Tupana'ga pe emombyry ti ğa pe javo. Onhi'imbavame ga hoi pea hugwi ogwovo.

Imbateheteva'ea nomondopapotari
(*Marcos 10.17-31; Lucas 18.18-30*)

¹⁶ Nanime ipyahuve'ga ruri Jesus'ga pyri. Ga e'i:

—Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji rekoï nehē jirekoagwamamo avuirama Tupana'ga pyri nehē? ei ga Jesus'ga pe nde ko orembo'eharamo javo ga pe.

¹⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'ğa jate ko pyry, ei Jesus'ga. Po nde rekopotari Tupana'ga pyri avuirama, a'ero ti eko pa Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi – kiroki Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ikwatijaruka, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁸ —Marāva'ea Tupana'ga remimbotarimova'ea? ei ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Nahã ko garemimbotarimova'ea:

“Terejukai ti ojipe'ğa.

Tererekoi ti ojipe'ğa nembireko'ğa.

Teremimi ti ojipe'ğa hugwi,” ei ahe.

“Tane'mbei ti ojipe'ğa mombe'gwovo tehe.

¹⁹ Emondo ti ejeaporoğita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no.

Erenhiarō hete nde.

Na jitehe ti earō hete ejikotyve'ğa,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga ipyahuve'ga pe.

²⁰ A'ero ipyahuve'ga ei Jesus'ga pe:

—Jivoja'irame ji hendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Kiro ji heronhimomboakari ahendu katu ve ji, ei ga. Marã koji'i po ti jipryhetea nehē? ei ga.

²¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Po nde ereko katu pa pota, a'ero ti eho embatera imondopava itambere'ia pyhyga. A'ero ti emondo eitambere'ia imbatere'yve'ğa pe, ei Jesus'ga. A'ero po ti Tupana'ga imombyryvi nde ve yvagi pe nehē, ei Jesus'ga. Nurã ji ei nde ve: Emondo pa ti eitambere'ia kiro. Imondopavirē ti ejo ji rupi

ekovo nhiremimbo'eharamo ejikoga ji rehe jate, ei Jesus'ga ipyahuve'ga pe.

²² Jesus'ga renduvame ga ndovy'ari ogwovo Jesus'ga hugwi. A'ereki ga nomondopapotari ombatehetero ġwaramo.

²³ A'ero Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Hahy imbateve'ġa pe ġa erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhuhetero javo. Po ġa nde'ipotari te a'ea. Ndokopotari ġa garemimbo'ea rupi okoheteavo ombatera rehe, ei Jesus'ga. ²⁴ A'ea'ja ji pe me: Tegwete yuranuhña'javuhuva'ea hohava camelo hohava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete imbateheteve'ġa hohava Tupana'ga nhi'ġa rupi okoheterame ombatera rehe. Nurā po ti ġa ndojikogi te ga rehe ga mongoe'yma gwuvihavuhuhetero, ei Jesus'ga.

²⁵ Ganhi'ġa renduvame Jesus'ga remimbo'ehara'ġa nhimomby'ahetei hehe. A'ero ġa ei:

—Ma'ġa po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehē naerū?

²⁶ Ga ndepiagateteavo Jesus'ga ei:

—Na tuhē vyakotyve'ġa nonhimondoi yvagi pe. A'ereki tegwete ġa pe. Tupana'ga jate ġa mbojiko ojihe ġa mbuhuruka ojipyri. A'ereki nonhimimi ga pe. Ikarakatu pa hete ga, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁷ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ji rendu ti, ei ga. Ore oropohi pa orombatera hugwi orojikovo neremimbo'eharamo. Gara po ti Tupana'ga imbuhuri ore ve a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti Tupana'ga japoi vyapyahua nehē. A'ea rupi jitekovo vyakotyva'ero yvagipeva'ero po ti ji rekoī vyakotyve'ġa nduvihavuhuhetero jiapyga oina jiapykakatumetea rehe ta'e ti ji ġa pe ġandekoa rehe javo, ei Jesus'ga. Peko pe jireheva'ero, ei Jesus'ga. A'ero ji rekorame ġanduvihavuhuhetero po ti pe ndekoī peje'yja'ġa nduvihavuhuro Israelva'ea rakykwepohara'ġa nduvihavuhuro nehē. Doze ko ġa oko huvihavamo ojiheve'ġa pavēi pende'yja'ġa israelitas'ġa, ei Jesus'ga. Pehe ti peapy oina dozeva'ea rehe pejiapykakatua rehe nehē xa'e ti ġa pe ġandeaporogita rehe javo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

²⁹ —Pejikogame ji rehe pe pepohi penhimbatera hugwi pende'yja'ġa hugwi no xaho ti Jesus'ga rupi gareheva'ero javo, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me pe'jave'ġa pe no a'ero: Pyri hete po ti ġa pe ġa naġanani nehē – kiroki ġa opohi ġwonga hugwi ogwyrā hugwi, ei Jesus'ga. Po ġa pohirame a'ea hugwi, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei ġa pe nehē. Koji'i vehevi

po ti Tupana'ga imombyryvi ġa pe nehē, ei Jesus'ga. Po ġa pohirame oirū ġa hugwi okuvyra'ġa hugwi ġwendyrya'ġa hugwi uva'ġa hugwi oy'ġa hugwi ġwembireko'ġa hugwi, gwa'rya'ġa hugwi, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei ġa pe nehē, ei Jesus'ga. Tupana'ga po ti ġa mongoi ojipyri ġa mombytavo avuirama nehē, ei Jesus'ga.

³⁰ —Kiroki ġa huvihava aġwamo - he'yive'ġa po ti ndokoa'javi huvihavamo onhimongyavo nehē. Kiroki ġa huvihava rūi aġwamo - ġahā po ti huvihava nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

20

Oporavykyve'ġa oporavyky garemitymipyra pype

¹ Ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ġa mbo'e. A'ero ga ei:

—Marā hekoī kiro vvyakotyve'ġa pe ġa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga ġa pe. Ppyhajive akwaimbae'ġa hoi taru ti ji oporavykyve'ġa jijive javo. “Toporavyky ti ġa itambere'ia rehe ko pe nhiremitymipyra pype uva tymipyra pype,” ei akwaimbae'ġa, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ² A'ero ga hoi ovahema ġa pyri. “Peporavyky ti ji ve nhiremitymipyra pype videira repiakatuavo. Amondo katu po ti ji itambere'ia um dia rupiara ikwepykava pe me a'ero nehē,” ei ga ġa pe.

—“Pyry,” ei ġa.

—A'ero ġa hoi ko pe oporavykyavo ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³ —Aerē nove horas rupi ga hoa'javi ogwovo ima'ēhai pe feira pe, ei Jesus'ga. Pevo ga ojipe'ġa ndepiagi. Ndoporavykyi ġa o'ama. ⁴ Nurā ga ei ġa pe: “Pe na jitehe ti peho uva tymipyra pype pejiporavykyavo ji ve no. Amondo katu po ti ji pe me itambere'ia peporavykya kwepykava nehē,” ei ga ġa pe, ei Jesus'ga.

—“Pyry,” ei ġa.

—Ko pe ġa hoi oporavykyavo ga pe, ei Jesus'ga.

⁵ —Aerē ahaji katu ga hoa'javi ojipe'ġa mondouka ġa mboporavykyavo ojive, ei Jesus'ga. Aerē ka'aru gwere rupi ga hoa'javi ojipe'ġa mondouka ġa mboporavykyavo ojive, ei Jesus'ga. ⁶ Ka'aruva'ea rupi ga hoa'javi ojipe'ġa ndepiaga, ei Jesus'ga. Ndoporavykyi ġa o'ama. A'ero ga ei ġa pe: “Gara rehe pe ātehei agwa ara rupi ve pejiporavykye'yama?” ei ga ġa pe, ei Jesus'ga.

⁷ —A'ero ġa ei ga pe: “Ndoroporavykyi ore ġa pe. A'ereki ġa nde'i ve ore ve,” ei ġa ga pe, ei Jesus'ga.

—Nurã ga ei ġa pe: “Pe na jitehe ti peho uva tymipyra pype pejiporavykyavo ji ve no. Amondo katu po ti ji pe me itambere'ia peporavykya kwepykava nehẽ,” ei ga ġa pe, ei Jesus'ga.

—A'ero ġa hoi oporavykyavo.

8 —Kwara ihorẽ kohoa jara'ga ei ojipyrive'ga pe - kiroki ga omboporavykyuka ko pe oporavykyve'ga - ga pe ga ei: “Embuhuruka ti oporavykyve'ga ejipyri. Emondo ti ikwepykava ġa pe mbapavava'earupive'ga pe - kiroki ġa ka'aru oporavykyahi'vi tehe - ġa pe ti emondo ypy. Aerẽ ka'arugwererupive'ga pe ti emondo. Aerẽ ahajikaturupive'ga pe ti emondo. Aerẽ nove horasrupive'ga pe ti emondo. Mbapavamo ti emondo jypyve'ga pe - kiroki ġa oho ypy ypyhajive oporavykyppyavo ji ve,” ei ga ojipyrive'ga pe, ei Jesus'ga.

9 —A'ero ga ġa mbuhurukari ojipyri. Ga ndurame - kiroki ġa oporavyky ka'aruva'ea rupi - ġa pe ġa naġanani ga imondoi itambere'ia um dia rupiara ikwepykava, ei Jesus'ga. Na jitehe um dia rupiara ikwepykava ojo'jajo'ja ga imondoi ka'arugwererupive'ga pe ahajikaturupive'ga pe no nove horasrupive'ga pe no. Ga pe ġa naġanani ga imondoi ġa ndurame ojipyri, ei Jesus'ga.

10 —Mbapavamo jypyve'ga nduri no. Oyvyteri pe ġa ei: “Um dia rupiara ikwepykava ga imondoi ġa pe - kiroki ġa oporavykyahi'vi ga pe. Nurã po ti ga imbuhuri koji'iva'ea nhande ve kiro nehẽ. A'ereki ypyhaji hete nhande poravykyhetei ka'aru nhandepohia jugwi,” ei ġa oyvyteri pe, ei Jesus'ga.

—Ojo'jaime reki ga imondoi um dia rupiara ikwepykava jypyve'ga pe ġa naġanani, ei Jesus'ga. ¹¹ Ipyhygame itambere'ia ga hugwi ġa ijara'ga rayvari okoe'yma hehe, ei Jesus'ga. ¹² Ga pe ġa ei: “Mbapavava'earupive'ga - kiroki ġa uhu ka'aruva'ea rupi - ġahã oporavyky uma hora rupi jate. Ojo'jaime nde eremondo ġa pe ore ve no. Ypyhaji hete ore poravykyi ka'aru hete oropohia jugwi kwarahyahiva po'ruavo,” ei ġa ijara'ga pe, ei Jesus'ga.

¹³ —Oporavykyve'ga pyteripeve'ga pe ijara'ga ei reki:

—“Kwãi,” ei ga. “Ndakote'varuhui ji nde ve. Ypyhajive ji a'e nde ve: Eporavyky ti ji ve, a'ero po ti ji imondokatui um dia rupiara ikwepykava nde ve nehẽ. A'ero nde ei: ‘Pry.’ A'ea nde ei ji ve ypyhajive,” ei ga oporavykyve'ga pe, ei Jesus'ga. ¹⁴ “Eroho ti itambere'ia um dia rupiara ikwepykava herogwovo tuhẽ,” ei ijara'ga ga pe.

—Ojirova ijara'ga mbapavava'earupive'ga pyteripeve'ga repiaga. “Ga pe mbapavava'earupive'ga pe - kiroki ga uhu ka'aruva'ea rupi oporavykavo - ga pe ojo'jaime ji imondopotari um dia rupiara ikwepykava,” ei ga jypyve'ga pe.

15 “Pyry ji imondo ga pe nhiremimbotarimova'ea rupi. A'ereki jiapo tuhē ko ji amondo ga pe. Erenhimyrō nde ga rehe a enhimonha'ngavo ji rehe. A'ereki ji jipyry ga rerekokatuavo,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

16 —A'ea ji amombe'u ikwahavuka ojo'java'ea pe me, ei Jesus'ga. Kiroki ġa huvihava rūi aġwamo – ġahā po ti huvihava nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ġa huvihava aġwamo – ġahā po ti ndokoa'javi huvihavamo nehē, ei Jesus'ga. Nombojoavyavyi ti Tupana'ga ġa nderekokatuavo a'ero, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga e'i he'yjuhuve'ga pe: “Herejo. Ejiko ti ji rehe ekovo jireheva'ero. Tako ti ji nderuvihavuhuhetero,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Ndahe'yive'ga reki ojiko Tupana'ga rehe okovo gareheva'ero, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoaġwama
(*Marcos 10.32-34; Lucas 18.31-34*)

17 Jesus'ga hoi ogwovo cidade de Jerusalém me. Gweroho ga dozeve'ga ġwemimbo'ehara'ga ojupi. Irupe'i ga ġa nderohoi ojipe'ga hugwi onhi'iġa ġa pe ġa horame pea rupi.

18 Kiro ga ei ġa pe a'ero:

—Ji rendu ti, ei Jesus'ga ġa pe. Kiro nhande hoi cidade de Jerusalém me. Aerē po ti jipyhygukahava ġa pe ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pe ahembo'ehara'ga pe nehē no, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. A'ero po ti ġa ei nehē tomano ti Jesus'ga javo, ei Jesus'ga. 19 A'ero po ti ġa ji mondoukari judeus'ġarūive'ga pe nehē tojigwarai ti ġa ga rehe javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti judeus'ġarūive'ga ji rerekomemui okote'varuhuavo ji ve nehē. Ipira apopyra pyvō po ti ġa ji nupanupāi ji mondohondohoga nehē, ei Jesus'ga. Kirē po ti ġa ji mbovyri yva rehe nahā ji jukavo nehē. Ko'emameva'ea py'rovo mokōi jikira py'rovo po ti ji kweravi nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Zebedeuva'ea ra'yrava'ea oko pota memei huvihavamo
(*Marcos 10.35-45*)

20 Kiro Zebedeu'ga rembirekohēa ruri Jesus'ga pyri. Gweru hēa gwa'yra'ga mokonha'ga akoja'ga – kiroki ġa Jesus'ga remimbo'ehara'ga dozeve'ga nde'yja'ga. Ga nderovahemame hēa renypy'andurugi Jesus'ga pyri ga mboheteavo.

—Tandepyry ti ji ve, ei hēa Jesus'ga pe.

21 A'ero ga ei hēa pe:

—Gara nde erepota?

A'ero hēa ei ga pe:

—Ekorame yvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero ti ere agwa'ga pe jira'yra'ga pe toko memei ti ġa huvihavamo nde pavēi. Nahā ti ere ġa pe ġa mboapyga nde pyri

aheapykakatuva'ea rehe ojipe'ga kikoty ejohukoty ojipe'ga kokoty ejohukoty rūi nde pyri nehē, ei hēa Jesus'ga pe.

²² Hēara'yra'ğa pe Jesus'ga ei reki:

—Ndapekwahavi pe pe'erame toroapy ti Jesus'ga pyri orokovo huvihavamo javo, ei Jesus'ga ğa pe. Aerē po ti hahy hete ji ve nehē. Po pe ji moirūi, a'ero hahy hete pe me nehē no. Marā a'ero? Peko pe nanongara rehe naerū? ei Jesus'ga mokonha'ğa pe hēara'yra'ğa pe.

Igwete hēara'yra'ğa ei Jesus'ga pe:

—Toronhimboita ti ore jupe, ei ğa.

²³ A'ero ga ei ğa pe:

—Penhimboita tuhē po ti pe hahyheterame pe me nehē pejikoga ǵwaramo ji rehe. Ji rūi reki a'e ğa pe ğa tombogwovai ji rehe vvyakotyve'ğa nduvihavamo javo. Jiruva'ga jate omboavujikweripe ğa pe avo po ti ğa apygi nehē javo, ei Jesus'ga hēara'yra'ğa pe mokonha'ğa pe.

²⁴ Aerē jara'ğa dezve'ğa ikwahavi hēa'ea Jesus'ga pe.

—“Toko ti jira'yra'ğa huvihavamo ga pyri,” ei hēa, ei ğa.

A'ero ğa ndopotari a'ea onhimonha'ngavo hēara'yra'ğa ndehe.

²⁵ A'ero Jesus'ga ğa mbuhurukapavi ojipyri dezve'ga mokonha'ğa ndeheve. A'ero ga ei ğa pe:

—Judeus'ǵarūive'ğa nduvihava'ğa ipopoaka ogwyrive'ğa mboporavykyheteavo ojive ğa mondomondovo ǵwemimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ǵwemimbo'ehara'ğa pe dozeve'ğa pe. ²⁶ Ga ja rūi ti pejogwerekoko pejikovo ǵwaramo jireheva'ero. Po pe peko pota jireheve'ğa nduvihavamo penhiirū'ğa nduvihavamo, a'ero ti peko katu ğa pe ğa pokoga, ei Jesus'ga ǵwemimbo'ehara'ğa pe.

²⁷ Po pe peko pota ğa hohe pa okovo ǵanduvihavuhuro, a'ero koji'i ti peko katu ğa pe ğa pokoheteavo. ²⁸ Ji ja ti pepoko ğa pejikorame ǵanduvihavamo, ei Jesus'ga ğa pe. Vvyakotyva'ero yvagipeva'ero jirurame yvya koty nda'ei ji ğa pe: Ji poko ti. A'ea rūi ji ei. A'ereki tapoko ti ğa javo ji ajo. Tamano ti ji he'yjuhuve'ğa ndepyga ğa mbopiro'yavo ǵandekote'varuhua hugwi. A'ero po ti ğa ndohoi hahyva'ea ruvihava pype nehē, a'e ji jijoa, ei Jesus'ga ğa pe.

Jesus'ga ombokatu mokonhava'ea reakwara

(Marcos 10.46-52; Lucas 18.35-43)

²⁹ Jesus'ga hoi cidade hugwi Jericó hugwi ogwovo ǵwemimbo'ehara'ğa pavēi. Ga horame he'yjuhuve'ğa hoi ğa ndupi. ³⁰ Nanime pea rembeyvyri pe mokonha'ga apygi heakwagweve'ğa. Ga ikwahavi Jesus'ga kiro okwa javo. A'ero ğa hapukai torerendu ti Jesus'ga javo.

—Orepojykaharetero ko nde Daviva'ea rymyminoro no! ei ġa Jesus'ga pe.

Nahã ġa ei Jesus'ga pe. A'ereki ġa e'i oyvyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ġanduvihavuhuhetero javo.”

—Ore poko ti! ei ġa Jesus'ga pe.

³¹ A'ero he'yjuhuve'ġa ei ġa pe:

—Tapehapukai ti, ei ġa ġa pe tonhi'imbi ġa javo.

Koji'i heakwagweve'ġa hapukaja'javi reki.

—Orepojykaharetero Daviva'ea rymyminoro ore poko ti! ei ġa ga pe.

³² A'ero Jesus'ga pytai ġa nderuruka ojipyri. Kiro ga ei ġa pe:

—Pejo ti avo. Marã po ti ji pe nderekoi nehẽ? Gara pe pepota? ei ga ġa pe.

³³ A'ero ġa ei ua Jesus'ga pyri:

—Orepojykaharetero ore mboheakwa katu, ei ġa ga pe.

³⁴ A'ero Jesus'ga ġa porogwetygi. Opoko ga ġandeakwa rehe. Nanime pyry ġandeakwa. Kiro ġa hoi Jesus'ga rupi a'ero.

21

*Jesus'ga ovahẽ Jerusalém me Domingo dos ramos
(Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40; João 12.12-19)*

¹ Ohorame cidade de Jerusalém me Jesus'ga ovahẽ cidade'ia kotyi ve Betfagé kotyi ve ġwemimbo'ehara'ġa pavëi. Ohĩ Betfagé vytyra rembeyvyri pe monte das Oliveiras rembeyvyri pe.

Kiro Jesus'ga ei mokonha'ġa pe ġwemimbo'ehara'ġa pe ġa mondouka.

² —Peho ti cidade'i pe pendovai pyteripeva'ea pe, ei ga ġa pe. Pevahemame kotihĩ po ti pe hepiagi yuhua'javuhuva'ea jumenta nehẽ. Ojugwa ġa imo'ama yva rehe. Jumenta ra'yra oko ipyri no. Pekwahara memei ti herua ji ve. ³ Po ti ġa ei pe me nehẽ: “Maraname pe ikwaharavi?” Po ti ġa ei na, a'ero ti pe'ji ġa pe: “Gaha – kiroki ga pe nhande ei: Nhandepojykaharete'ga – gaha e'i: ‘Tareko'ã ti ji taho ti ji i'arimo javo.’” A'ea ti pe'ji ġa pe. Kotihĩ po ti ġa imbuhurukari nhande ve a'ero nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴ A'ero ġa ndekoi Jesus'ga nhi'iġa rupi ga nhi'ĩpo'rupava. Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo ymyahũva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'iġa mombe'gwovo. Ymyahũ ahe ei hako:

⁵ “Ere ti cidadepeve'ġa pe Siãopeve'ġa pe:

‘Pehepia ti! Penduvihavuhuhete'ga uhu pe pyri.

Ga ko oko nhyrõ.

Ga po ti oho yuhua'javuhuva'ea arimo jumenta ra'yra arimo ua nehē," ei ahe Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako.

⁶ Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi Jesus'ga nhi'iga po'ruavo ipyhyga jumenta jumenta ra'yra reheve. ⁷ Gweru ga jumenta jumenta ra'yra reheve Jesus'ga pyri herovahema. Oapoa tapy'ynhapira i'arimova'ea ga heropori inoga ikupepytera rehe eho i'arimo javo Jesus'ga pe.

A'ero ga hoi i'arimo. ⁸ Ga rerohorame pea rupi he'yjuhuheteve'ga heroporopori oapoa opira i'arimova'ea pea rupi timbojigwa ti pehea ga pe javo. Jara'ga okytikyti hakā yva hugwi heroporopoa pea rupi imbokatuavo. Nahā ga Jesus'ga mbojiroviari ga rerua nhandervihavuhete'ga u kiro javo. ⁹ Jara'ga oho ga renonde. Jara'ga oho ga reviri. Nahā he'yjuhuheteve'ga hoi ga rupi. Hahyahi hete ganhi'iga ga erame:

—“Timbohete ti Daviva'ea rymymino'ga!” ei ga ga ko nhandervihavuhete'ga javo.

“Ga pe ti nhandepojykaharete'ga tomombyry.

A'ereki nhandepojykaharete'ga ga mbuhuruka avo,” ei ga.

“Timbohete ti Tupana'ga yvagipeheteve'ga!”

Nahā ga ei Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo.

¹⁰ Jesus'ga rerovahemame cidade de Jerusalém me ipypeve'ga py'a myi.

—Mome ahe ga? ei ga Jesus'ga repiagame.

¹¹ A'ero he'yjuhuve'ga ei ga pe:

—Ga ko Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga. Gagwya ko Galiléia. Pevo ga ruvi cidade de Nazaré pe, ei ga ga pe.

*Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi
(Marcos 11.15-19; Lucas 19.45-48; João 2.13-22)*

¹² Kiro Jesus'ga hoi oje'yja'ga jatykahavuhu pe Tupana'ga mbohete'hai pe ovahema. Pevo okara hugwi mytu'ēva'ea hugwi ga ga mo'embavi ima'ēhara'ga ipyhyhara'ga ndeheve – kiroki ga oma'ē mbatera ipyhyga no – perope Tupana'ga mbohete'hava pyri. Pevo ga imbojirevi ga'apoa mesas – kiroki ga hajiheve'ga itambere'ia pyhy judeus'ga itambere'ia mondovo nahā ikwepyga. Ga'apykava no – kiroki ga omondo inambua itambere'ia rehe – ga'apykava ga imbojirevi. ¹³ Ga pe ga ei:

—Ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

“Tonhi'ĩ ti ga ji ve nhironga pype yvya koty ji mboheteavo,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga ga pe.

—Pe ki a'e te pe'ji pejohupe: “Timoandyandyjuhu ti ġa ikwepkwepyga mbatera pyvō Tupana'ga ronga pype,” pe'ji, ei Jesus'ga. Nahã pe Tupana'ga ronga mongoukari iporomive'ġa nduhavamo, ei Jesus'ga ikwepykara'ġa pe.

¹⁴ Heakwagweve'ġa nduri oje'yja'ġa jatykahavuhua pype ipyka'naka'nauhūve'ġa pavēi. Jesus'ga pyri ġa nduri ovahema a'ero. A'ero ga imombyryvi ġa pe ġa mboheakwakatuavo ipyka'nave'ġa mopo'aġatua'java.

¹⁵ Ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi gwepia ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga imombyryvame ġa pe. Gwendu ġa tayri'ġa Jesus'ga mboheterame ojatykahavuhua pype javo:

—Timbohete ti Daviva'ea rymymino'ga!

Nahã tayri'ġa ei. A'ereki ġa e'i oyvyteri pe: “Ga pe Tupana'ga e'i eko ti ġanduvihavuhuhetero javo.” A'ero ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa nhimboahivi Jesus'ga pe judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi.

¹⁶ A'ero ġa ei Jesus'ga pe:

—Erehendu nde tayri'ġa ea?

Jesus'ga ei ġa pe:

—Ahendu ji. Napemonhi'iġi pe Tupana'ga rembikwati-jarukara naerū? E'i:

“Tupanetero nde tayri'ġa mbo'ekatui ipita'ngive'ġa ndeheve. 'Ji mbohete ti,' ere nde ġa mbo'eavo.

A'ero ġa nde mbohete katukatui.”

Nahã ikwatijaripyra i'ei Tupana'ga mombe'gwovo, ei Jesus'ga ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe judeus'ġa mbo'ehara'ġa pe no.

¹⁷ O'erame a'ea Jesus'ga hoi ġa hugwi a'ero ogwovo cidade de Jerusalém hugwi. Oho ga cidade'i pe Betânia pe. Pevo ga kiri ypytunimo.

*Tande'aa'javi ti! ei Jesus'ga figo'yva pe
(Marcos 11.12-14, 20-24)*

¹⁸ Ko'emame ppyhajive Jesus'ga hoa'javame cidade de Jerusalém me ty'ara ga jukai. ¹⁹ Pea rupi ga hepiagi figo'yva figueira ogwovo ipyri ta'u ti yva'ia javo. Ndi'ai reki ka'atehea herekovo. A'ero ga ei jupe:

—Tande'aa'javi ti! ei ga jupe.

Nimbegwei he'ouhūro omanomo figo'yva a'ero. ²⁰ He'ōa repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ġa nhimomby'ai. A'ero ġa ei:

—Kotihĩ figo'yva he'ouhūro omanomo! ei ġa.

²¹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Po pe jikohetei Tupana'ga rehe, a'ero ji ja po ti pe imohe'ōi i'yva. Koji'i po ti pe popoakaramo nehē no. Po ti pe ei avova'ea pe yvytyra pe

nehẽ: “Ejipe'a ti enhimomboia ypiahua pype.” Po ti pe ei na nehẽ, a'ero po ti vvytyra ihoi ypiahua pype nehẽ, ei Jesus'ga.
²² Po pe jikogi Tupana'ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga penhi'iga rendukatui pe erame ga pe nahanahã ore oropota javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Ma'ga nde mbuhurukaruho avo? ei ahe Jesus'ga pe
 (Marcos 11.27-33; Lucas 20.1-8)*

²³ Kiro Jesus'ga hoi cidade de Jerusalém me ovahema ogwovo ja oje'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Ga ga mbo'erame Tupana'ga nhi'iga rehe ikwava'ehara'ga nduvi-hava'ga nduri ga pyri xava'eve'ga pavẽi. A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Ma'ga nde mbuhurukaruho avo nahanahã ti eko javo? Ma'ga e'i a'ea nde ve? ei ga Jesus'ga pe.

²⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji nhi'ipondekwa na'ẽ ti. Pe ji nhi'ipondekwaturame a'ero po ti ji na jitehe ga mombe'ui pe me no – kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo, ei Jesus'ga ga pe. ²⁵ Pemombe'u ti ji ve a'ero. Ma'ga ombuhuruka João Batistava'ea tomobatiza ti ga ga javo? “Tupana'ga yvagipeve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. “Yvyakotyve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. Marã pendeaporogita a'ero naerũ? ei Jesus'ga ga pe.

A'ero ga ega'ei ojohupe:

—Po ti nhande ei nehẽ: Tupana'ga ombuhuruka ahe, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehẽ: “Maraname pe ndaperoviari João Batistava'ea nhi'igagwera naerũ?” Nahã po ti Jesus'ga ei nhande ve nehẽ. ²⁶ Po ti nhande ei: Yvyakotyve'ga ombuhuruka João Batistava'ea, a'ero po ti nhandegwyripeve'ga henduvi nhanenhi'iga okote'varuhuavo nhande ve nehẽ, ei ga xakyhyji nhande ga hugwi javo. A'ereki nhandegwyripeve'ga epavi: “João Batistava'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo. Tupana'ga ahe mbuhuruka nhande pyri. A'iti a,” ei nhandegwyripeve'ga, ei ga ojohupe.

²⁷ Nurã ga ei Jesus'ga pe:

—Ma'ga po ombuhuruka João Batistava'ea tomobatiza ti ga ga javo? Ndorokwahavi, ei ga javo tehe ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji po ti na jitehe namombe'ui ga pe me a'ero nehẽ no – kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo, ei Jesus'ga.

Gara'ya'ga mokonha'ga

²⁸ —Marã pendeaporogita? ei Jesus'ga ga pe. Kiro po ti ji imombe'ui pe me, a'ero ti ji nhi'ipondekwa nehẽ, ei Jesus'ga.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea.

—Mokõi ko akwaimbae'ga ra'ya'ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Gwa'ya'ga pe ga ei: “Pi'a, eho ti kiro

eporavykyavo ko pe nhiremitymipyra pype uva tymipyra pype,” ei ga gwa'yra'ga pe.

²⁹ —Emo gara'yra'ga e'i: “Ndahoi tuhē po ti ji nehē,” ei ga uva'ga pe. Aerē ga japyakakatui. A'ero ga herojijyi ojeaporoḡita ogwovo oporavykyavo uva'ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³⁰ —Aerē garuva'ga hoi ojipe'ga pyri gwa'yra'ga pyri, ei Jesus'ga. Na jitehe ga ei ga pe eho ti kiro eporavykyavo ko pe javo.

—“Ji po ti aho tuhē nehē, apī,” ei gara'yra'ga ga pe. Ndo-hoa'javi reki ga oporavykye'yma, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

³¹ —Manamo gara'yra'ga oko ganhi'iḡa rupi? ei Jesus'ga ikwava'ēhara'ḡa nduvihava'ḡa pe xava'eve'ḡa pe no.

A'ero ḡa ei Jesus'ga pe:

—Akoja ga – kiroki ga oho ko pe oporavykyavo gara'yra'ga, ei ḡa.

A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Kiroki ḡa omono'oḡuhū itambere'ia governo pe – ḡahā akwaimbae'ḡa upahara'ḡa pavēi ojiko Tupana'ga rehe kiro eko ti oreruvihavuhetero javo ga pe. Ojikogypy ḡa pe nenonde a'ero, ei Jesus'ga ikwava'ēhara'ḡa nduvihava'ḡa pe xava'eve'ḡa pe no.

³² —Ymya'ī João Batistava'ea ruri pe pyri ikwahavuka pe me nahanahā Tupana'ga opota javo ikwehe. Ndaperoviari pe ga pejikokatue'yma, ei Jesus'ga. Itambere'ia mono'ōhara'ḡa akwaimbae'ḡa upahara'ḡa pavēi ga reroviari reki ojeaporoḡita rerojijyita. Gandeaporoḡita rerojijyja pe hepiagi. Hepiagirē vehevi pe ndaperojijyi ve pejeaporoḡita ga reroviare'yma, ei Jesus'ga ḡa pe. Nurā ji ei: Okogypy ḡa Tupana'ga rehe pe nenonde, ei Jesus'ga ḡa pe.

*Garemitymipyra repiakatuhara'ga okote'varuhuve'ga
(Marcos 12.1-12; Lucas 20.9-19)*

³³ —Ojipea rehe kiro po ti ji pe mbo'ei ojo'java'ea pyvō. Pehendu ti, ei Jesus'ga ikwava'ēhara'ḡa nduvihava'ḡa pe xava'eve'ḡa pe no. Kohoa jara'ga itymi yhypoa'javuhuva'ea uva'yva ko pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Aerē ga ḡwemityma rokairuḡi, ei Jesus'ga. Aerē ga japoi uva mu'umu'ūhava tyhya rupiaramo. Aerē ga japoi tapyjo'ara ko pe. “A'ea hugwi po ti ḡa hepiakatui nhiremitymipyra videira ji ve nehē,” ei ga.

—A'ero ga ei ḡa pe: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikoa. A'ero jykyhava rupi he'yjuhu po ti yva'ia peapoaramo ikwepykavamo a'ero nehē. He'yjuhu po ti yva'ia jiapoaramo a'ero nehē no,” ei kohoa jara'ga ḡa pe, ei Jesus'ga.

—“Pyry,” ei ḡa opytavo ko pe hepiakatuavo ga pe, ei Jesus'ga.

—Paivohu kohoa jara'ga hoi a'ero mbaigwehu po ti jiviyra'java nehē javo, ei Jesus'ga. ³⁴ Aerē kiro jykyhava reki, ei Jesus'ga. A'ero kohoa jara'ga ei ojipyrive'ga pe: “Peho ti ġa pyri nhiremitymipyra repiakatuhara'ga pyri. Toyky ti ġa yva'ia imbuhuruka jiapoa ji ve,” ei ga.

—“Kwa,” ei ġa. Ogwovo ġa vahemi ġa pyri imombe'gwovo ganhi'ġa ġa pe. ³⁵ Emo ġa nomondopotari yva'ia ġa pe okote'varuhuavo ġa pe, ei Jesus'ga. Jara'ga ġa ga nupanupā. Jara'ga ġa ga juka. Jara'ga rehe ġa omombomombo ita, ei Jesus'ga. Nahā garemitymipyra repiakatuhara'ga jigwarai gapyrive'ga ndehe, ei Jesus'ga.

³⁶ —A'ero kohoa jara'ga ojipe'ga mondoi ojipyrive'ga. Ga ko he'yi ohopyve'ga hohe. A'ero ga ġa mondoi togweru ti ġa yva'ia ġa hugwi javo novīa. Ga vahemame pevo garemitymipyra repiakatuhara'ga ndekote'varuhui ġa pe no.

³⁷ —A'ero kohoa jara'ga gwa'yra'ga mondoi gaha ti togweru yva'ia ġa hugwi javo novīa. “Ga pe po ti ġa ndekokatui nehē,” ei ga, ei Jesus'ga. ³⁸ Kiro gara'yra'ga vahemi yva'ia tymipyra repiakatuhara'ga pyri. Ga repiagame ġa ei ojohupe: “Avova'ea ko gayvyaġwama. He tijuka ti ga. A'ero po ti nhande tireko pa yvya nehē,” ei ġa. ³⁹ A'ero ġa gara'yra'ga pyhygi ga momboa kohoa hugwi ga jukavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

⁴⁰ —A'ero kohoa jara'ga vahemame marā po ti ga ġa nderekoi nehē? ei Jesus'ga ġa pe.

⁴¹ A'ero ġa ei ga pe:

—Omoka'nhymba ranuhū po ti ga ġa gwa'yra'ga repyga nehē, ei ġa. Ojipe'ga pe po ti ga ei nehē: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikoa,” e po ti ga nehē. A'ero po ti ġa imondokatui yva'ia ga pe jyky nanani nehē, ei ġa Jesus'ga pe.

⁴² —Na tuhē po ti nehē, ei Jesus'ga. Napemonhi'ġi pe Tupana'ga rembikwatijarukara naerū? A'ea e'i: “Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ġa imombori ipo'rue'yma tiruahū javo jupe.

Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe opyryhetero onga pyhykatuavo.

Nhandepojykaharete'ga reki omongo huvihavamo.

Hepiagame nhande nhimomby'ai nanongara ko pyry hete javo.”

A'ea ikwatijaripyra i'ei, ei Jesus'ga oarōe'yma mombe'gwovo ġa pe.

⁴³ —Nurā ji ei pe me: Tupana'ga ndokoa'javi penduvihavuhetero judeus'ga nduvihavuhetero pe ndepiakatua'jave'yma nehē, ei Jesus'ga. Oko po ti ga ojipe'ga

nduvihavuhetero – kiroki ġa ga nhi'ġpo'ru ojikoga ga rehe, ei Jesus'ga.

⁴⁴ –Kiroki ġa o'a akoja rehe ita rehe – ġahã po ti onhika'mbika'mbi nehẽ, ei Jesus'ga. Po ti akoja ita ihiri ġa ndehe nehẽ, a'ero po ti ita ġa ka'mbika'mbigi ġa mongu'iuhuavo nehẽ.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka oarõe'yve'ġa moka'nhybava.

⁴⁵ Ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa henduvi fariseus'ġa pavẽi Jesus'ga imombe'urame ojo'java'ea. A'ero ġa ikwahavi Jesus'ga nhande mombe'ui reki javo. Jesus'ga arõe'yma a'ero ġa ei:

–Jesus'ga nhande mombe'u o'ete'varuhuavo nhande ve imombe'umbe'urame ojo'java'ea peko akoja'ġa ja javo nhande ve, ei ġa Jesus'ga mbotegwetepota.

⁴⁶ Nurã ġa Jesus'ga pyhypotarahivi novĩa. Emo ġa okyhyji pevove'ġa hugwi. A'ereki pevove'ġa oarõ hete Jesus'ga onhi-mongyavo ga ko Tupana'ga nhi'ĩġa mombe'uhara'ga javo.

22

Hehanhuhũ toryva

(Lucas 14.15-24)

¹ Jesus'ga ġa mbo'ea'javi he'yiva'ea pyvõ ojo'java'ea pyvõ javo ġa pe:

² –Marã hekoi kiro Tupana'ga rekorame vyakotyve'ġa nduvihavuhetero ġa nderekovo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. Ganduvihavuhu'ga japoi toryva tahembireko ti jira'yra'ga javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ³ Ojipyrive'ġa pe ġanduvihavuhu'ga ei: “Peho ti javo ġa pe – kiroki ġa ji ġa momoranduvipe – tuhu ti ġa kiro toryvi pe javo.”

–“Kwa,” ei ġa ogwovo. Ga vahemame ġa pyri imombe'gwovo ġa ndohopotari reki toryvi pe, ei Jesus'ga.

⁴ –A'ero ikwahavame ġanduvihavuhu'ga ojipe'ġa mbuhurukari ojipyri ojipyrive'ġa jitehe. “Peho ti javo ġa pe – kiroki ġa ji ġa momoranduvipe. Tuhu ti ġa kiro toryvi pe. Ga pe ti pe'ji: ‘Pehendu ti! ei ga pe me. Amboavujikweruka ji toryva. Ajuka ji yuranuhũa'javuhuva'ea bois bezeros reheve – kiroki a'ea ji amboky'rauhu. Amboavujikwepavuka ji mbatera, ei ga pe me. Kiroġwe tuhẽ ti pejo toryvi pe hepiaga jira'yra'ga hambirekorame, ei ga pe me.’ Nahã ti pe'ji ġa pe,” ei ga ojipyrive'ġa pe ġa mondovo, ei Jesus'ga.

–“Kwa,” ei ġa ogwovo. ⁵ Ga pyri ġa vahemi imombe'gwovo ġa pe a'ero. Ndojapyakai ġa ġanhi'ĩġa rehe ohoe'yma toryvi pe, ei Jesus'ga. Oporavykya rehe reki ġa hoi. Ojipe'ga oho ko pe. Ojipe'ga oho ima'eamo mbatera, ei Jesus'ga. ⁶ Ojipe'ga,

ojigwaraita gwuvihavuhu'gapyrive'ga ndehe, ga ga pyhygi ga jukavo, ei Jesus'ga.

⁷—Ikwahavame ganduvihavuhu'ga nhimonha'ngai. A'ero ga osoldados'ga mondoi ga pyri ga moka'nhybavuka im-bokajuka gacidade, ei Jesus'ga.

⁸—Ojipe'ga pe ojipyrive'ga pe ganduvihavuhu'ga ei: “Am-boavujikwe pa ji toryva novia. Kiroki ga pe ji a'e tuhu ti ga javo – gahã oko te'varuhu reki upotare'yima,” ei ga, ei Jesus'ga. ⁹“Peho ti pepukuhua rupi nanani a'ero,” ei ga. “Pe'ji ti pevove'ga pe: ‘Pejo ti toryvi pe. Nhanderuvihavuhu'ga oapo toryva tahembireko jira'yra'ga javo.’ Nahã ti pe'ji ga pe nhaporemõ ga ndepiagame,” ei ga, ei Jesus'ga.

¹⁰—“Kwa,” ei ga. Pepukuhua rupi ga hoi a'ero ga ndepiaga ga mono'ono'ombava, ei Jesus'ga. Ite'varuhuve'ga ga omono'õ pyryve'ga ndeheve ga nderovahema toryvi pe. Nahã he'yjuhuve'ga nduri hepiaga toryva. Ohygahi ga toryva rehe gara'yra'ga hambirekorame, ei Jesus'ga.

¹¹—Toryva repiave'ga pyri ganduvihavuhu'ga hogahoi gwonga pe ga ndepindepiaga onhi'iga ga pe, ei Jesus'ga. Ga ndepindepiagame ga ojipe'ga repiagi. Gapira ko tapy'ynhapipyryva rui – kiroki toryva repiagame ga ndopo'rui, ei Jesus'ga. ¹²Nurã ganduvihavuhu'ga ei ga pe: “Kwã,” ei ga ga pe. “Tapy'ynhapipyryva rui ko nde eremongi. Marã nde ruri avo ekiavo toryva repiaga naerũ?” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

—Nonhi'igi reki ga. ¹³A'ero ganduvihavuhu'ga ei ojipyrive'ga pe: “Pekwa ti gapya gapoa reheve! Peroho ti ga agwa hugwi ga momboa ypytunahiva pype. Pevo po ti ga jehe'oi ojihe onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehẽ,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

¹⁴—A'ea ji amombe'u ikwahavuka pe me, ei Jesus'ga. Nahã Tupana'ga ga nderekoukari okorame yvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero, ei Jesus'ga imombe'gwovo. A'reki he'yjuhuve'ga pe Tupana'ga ei: “Herejo. Ejiko ti ji rehe ekovo jireheva'ero. Tako ti ji nderuvihavuhuhetero,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga. Ndahe'yive'ga reki ojiko Tupana'ga rehe okovo gareheva'ero, ei Jesus'ga.

César'ga rembiapoa itambere'ia

(Marcos 12.13-17; Lucas 20.20-26)

¹⁵Fariseus'ga ndopotari Jesus'ga imombe'urame nahã hekoi kiro Tupana'ga rekorame ganduvihavuhuhetero javo. A'ero ga hoi Jesus'ga hugwi. Ojohupe ga nhi'inhi'igi.

—Tihepia ti Jesus'ga reaporoğita. Mara'ngu po ti ga on-himbotegweteavouka nhande ve ga nhi'igame nehẽ? ei ga ojohupe.

16 A'ero ġa ġwemimbo'ehara'ġa mondoidi Jesus'ga pyri Herodes'gareheve'ġa ndeheve nahanahã ti pe'ji Jesus'ga pe javo.

—Kwa, ei ġa. Nahã po ti ore ga moandyandyi nehẽ.

Kiro ġa hoi a'ero Jesus'ga pyri. Ovahemame ġa nhi'igatui Jesus'ga pe timoandyandyi ti ga javo.

—Orembo'eharamo nde eremombe'ukatu mbatera, ei ġa ga pe. A'itituhẽva'ea rehe nde ore mbo'e. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nde erembo'e katu, ei ġa Jesus'ga pe. A'ea rehe jate nde rekoi ekyhyjie'yma ojipe'ġa hugwi ekoe'yma huvihava'ġa ndehe jate. Nderekoi nde embohetete-hea rehe no, ei ġa ga pe. 17 Nurã ore ei nde ve torembo'e ti javo. Marã ndereaporoġita? César'gareheve'ġa e'i: “Pemon-domondo ti itambere'ia César'ga pe nhanderuvihavuhu'ga pe ga imono'oġukarame,” ei ġa. Mara'ngu po nde javo: “Tim-ondo ti”? Mara'ngu po nde javo: “Timondoyme ti”? ei ġa Jesus'ga pe.

18 Ojohupe ġa ei:

—“Tapemondoidi ti César'ga pe,” e po ti ga nhande ve nehẽ hamo, ei ġa ojohupe. A'ero po ti nhande ga'eagwera mombe'ui César'ga pe nehẽ. A'ero po ti César'ga onhi-monha'nga ga rehe nehẽ, ei ġa ojohupe.

Jesus'ga ombaragwaha omoandyandyipotara rehe. Nurã ga ei ġa pe:

—Ahemoandyiva'ero maranameuhũ pe ipotari nhimbote'vara nhirembi'ea rupi? ei Jesus'ga ġa pe. 19 Pehepiuka ti ji ve itambere'ia – akoja pe ġa ei: “A'ea ti pemondomondo nhanderuvihavuhu'ga pe.” A'ea pehepiuka ji ve, ei Jesus'ga ġa pe.

A'ea ġa heruri ga pe a'ero.

20 Kiro Jesus'ga ei ġa pe:

—Ma'ġa ra'angava hehe? Ma'ġa ndera ġa okwatija inoġa hehe? ei Jesus'ga.

21 A'ero ġa ei:

—César'ga ra'angava. Garera tuhẽ ġa okwatija inoġa hehe, ei ġa.

A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei ġa ġa pe.

Yvyakotyve'ġa pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhi-mondo ti ġa onhikwava'eġa ga pe javo.

22 Henduvame ġa nhimomby'ai tegwete gamoandyihava javo. A'ero ġa hoi ga hugwi ogwovo.

*Ombogwerahavirẽ omanove'ga nahembirekoa'javi
(Marcos 12.18-27; Lucas 20.27-40)*

²³ A'ea rupi jitehe saduceus'ga nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ga ndogweroviari omanove'ga mbogwerahava. Kiro ga nduri Jesus'ga pyri ovahema. A'ereki ga e'i ojuhupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga onhimbote gweteavouka nhande ve ga nhi'igame nehē? ei ga ojuhupe.

²⁴ A'ero, orembo'eharamo javo, ga ei Jesus'ga pe:

—Ymyahũ Moisés'va'ea okwatija hako tokwaha ti ga javo. Aherembikwatijara e'i:

“Po akwaimbae'ga manoi ta'yre'ymame gwembirekohēa pe, a'ero ti gairũ'ga tahembireko hēa pavēi.

Ta'y ti ga hēa pe nhiirũva'ea togwerekoko gwakykwepohara'ga javo.”

A'ea Moisés'va'ea ikwatijari hako, ei ga Jesus'ga pe.

Kiro ga imombe'ui omanove'ga Jesus'ga pe.

²⁵ —Ymya seteva'ea ruvi avo onhoirũva'ea kako, ei ga Jesus'ga pe. Ojihuvypyva'ea rembirekoro kako. Ndata'yri ahe kunhangwerava'ea pe. Aerē akwaimba'eva'ea manoi, ei ga. A'ero aheakoindava rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi oirũva'ea py'rovo Moisés'va'ea nhi'ipo'ruavo.

²⁶ Na jitehe aheakoindava pe a'ero. Omano ahe ta'yre'yma aherembirekokwerava'ea pe, ei ga. Na jitehe jarava'ea onhoirũva'ea nhaporemoko ahe rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi. Ndata'ypavi reki seteva'ea aherembirekokwerava'ea pe. Omanomba ahe kako. Nahã ahe rekoi ojopy'ropy'rovo. ²⁷ Aerē mbapavamo aherembirekokwerava'ea manoi kako kunhangwerava'ea, ei ga Jesus'ga pe.

²⁸ —Marã po ti a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe. Omanove'ga mbogweravame po ti Tupana'ga seteva'ea mbogweravi kunhangwerava'ea reheve nehē. Ma'ga nembirekoro po kunhangwerava'ea rekoi nehē ahe kwerava'javame nehē? A'ereki seteva'ea onhoirũva'ea hambireko kunhangwerava'ea pavēi, ei ga. Emombe'u ti ore ve. Marã po ti a'ero nehē? ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ga imombe'utehei heroviare'yma gwaramo omanove'ga mbogwerahava.

²⁹ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Pendeaporoğita ko Tupana'ga reaporoğita atyvi pe Tupana'ga nhi'iga reroviare'ymame nahembogweravi po ti ga nehē javo. A'ereki pe ndapekwahakatui Tupana'ga rembikwatijarukara, ei Jesus'ga. Ndapekwahavi Tupana'ga popoakara no, ei ga ga pe. ³⁰ Nahã ji ei pe me, ei Jesus'ga. Tupana'ga ga mbogweravame gamanoa hugwi po ti akwaimbae'ga nahembirekoa'javi nehē. Ojipe'ga po ti nomohembirekoa'javi kunhangwera'ga nehē no. Yvagi pe Tupana'gapyrive'ga oko gwembirekoe'ymamo.

Tupana'gapyrive'ġa ja yvagipeve'ġa ja po ti ġa nahembirekoi nehē no, ei Jesus'ga saduceus'ġa pe.

³¹ —Pemonhi'ī pe Tupana'ga rembikwatijarukara novīa – kiroki omombe'u ahembogwerahava. Abraãova'ea manorē Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

³² “Jihi ko Tupanamo.

Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete,” ei ga hako.

—Ikwatijarukara rupi Tupana'ga ei pe me, ei Jesus'ga saduceus'ġa pe. O'erame nahā Tupana'ga ikwahavukari pe me ġa okoji javo. A'ereki Tupana'ga nde'i: “Abraãova'ea ji mbohete.” A'ereki Tupana'ga pe ġa okoji, ei Jesus'ga saduceus'ġa pe.

A'ea Jesus'ga ei ġa okwerava'ja omanorē javo.

³³ Jesus'ga nhi'ġa renduvame he'yive'ġa nhimomby'ai garemimbo'ea rehe onhimongyavo.

Manamo Moisésva'ea remimbo'eagwera huvihavamo joheva'ero? ei ahe

(Marcos 12.28-34; Lucas 10.25-28)

³⁴⁻³⁵ Fariseus'ġa ikwahavi Jesus'ga ea saduceus'ġa pe.

—Jesus'ga omombi saduceus'ġa nhi'ġa ġa omoandyandyipotarame, ei ġa ojohupe.

Kiro ġapyteripeve'ga judeus'ġa mbo'ehara'ga ei:

—Mara'ngu po ti ga onhimbotegweteavouka nhande ve ga nhi'ġame a'ero nehē? ei ga a'ea pota.

Nurā ġa nhimbojatykatykai ogwovo ovahema Jesus'ga pyri. A'ero ga ei Jesus'ga pe:

³⁶ —Orembo'eharamo emombe'u ti ore ve, ei ga Jesus'ga pe. Manamo Moisésva'ea remimbo'eagwera huvihavamo joheva'ero? ei ga Jesus'ga pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i:

“Pearō hete tuhē ti pepojykaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga pejipy'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga tako ti ji garemimbotarimova'ea rupi jate javo,” e'i, ei Jesus'ga ga pe.

³⁸ A'ea ko joheva'ea huvihava Moisésva'ea remimbo'eagwera, ei Jesus'ga.

³⁹ —Hehohyva'ea ko a'ea'java'ea Moisésva'ea remimbo'eagwera. A'ea e'i:

“Penhiarō hete pe.

Na jitehe ti pearõ hete pejikotyve'ğa", ei Jesus'ga judeus'ğa mbo'ehara'ga pe.

40 A'ea memei huvihava. A'ero hehe nhandereko-rame nhande rekoï Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe nhaporemo nhandekovo Tupana'ga nhi'ğa mombe'uharava'ea remimbo'eagwera rehe nhaporemo no, ei Jesus'ga ga pe.

Cristo'ga ko Daviva'ea rymyminoa ahepojykaharetea no (Marcos 12.35-37; Lucas 20.41-44)

41 Fariseus'ğa nhimbojatykarama Jesus'ga pyri Jesus'ga ei ğa pe:

42 —Marã pendeaporogita Tupana'ga remimbuhurukara'ga rehe Cristo'ga rehe? Ma'ğa rymyminoa po ti ga uhurame nehẽ? ei Jesus'ga ğa pe.

A'ero fariseus'ğa ei:

—Ga po ti Daviva'ea rymyminoa nehẽ, ei ğa Jesus'ga pe.

43 Kiro Jesus'ga ei ğa pe:

—Na tuhẽ. Cristo'ga ko Daviva'ea rymymino'ga. Emo Tupana'ga ra'uva ombo'e Daviva'ea Cristo'ga ko ndepojykaharetero oko javo ga pe. Maraname Daviva'ea e'i Cristo'ga pe ga ko jipojykaharetero oko javo Cristo'ga rekorame Daviva'ea rymymino'ga? Ymyahũ Daviva'ea okwatija a'ea mombe'gwovo inoğa. Ikwatijarama ahe ei hako:

44 “Tupana'ga e'i jipojykaharete'ga pe:

‘Eapy na'ẽ ti ji pyri jijohukoty rũi ekovo huvihavamo epytavo.

Tamongo ti ji nearõe'yve'ğa neremimbotarimova'ea rehe nehẽ,' ei Tupana'ga,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

45 —A'ea Daviva'ea ei imombe'gwovo Cristo'ga ko jipojykaharetero oko javo. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rũi naerũi, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ğa pe ğa mbojapyakavo.

Ga mbojapyakavo Jesus'ga ei a'ea onhimombe'gwovo ikwahavipeavo Cristo'ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rũi javo.

46 Ga pe tegwete Jesus'ga nhi'ipondekwava. A'ero kiro ğa nde'ia'javağwami Jesus'ga pe: “Maramarã?” A'ereki ğa ga pojihu.

23

Ahembo'eharava'ea onhimbohete fariseusva'ea pavẽi (Marcos 12.38-39; Lucas 11.43-46; 20.45-46)

1 A'ero Jesus'ga ei he'yive'ğa pe ğwemimbo'ehara'ğa pe no.

2 Ga e'i ğa pe:

—Judeus'ğa mbo'ehara'ğa fariseus'ğa pavẽi ombo'e Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Moisésva'ea py'rovo ğa

nhande mbo'erame. ³ Nurã ġa pe mbo'erame nahanahã ti peko javo, a'ero ti peko pa ġanhi'igã rupi, ei Jesus'ga. Emo ġandekote'varuhua rupi ti tapekoi. A'ereki ġa e'i pe me novã: "Pehendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera." Ga ki a'e te nohendukatui a'ea, ei Jesus'ga. ⁴ Ga e'i: "Nahanahã ti peko pejikorame Moisésva'ea nhi'igagwera rupi," e'ie'i ġa nhande ve, ei Jesus'ga. Emo ġa ndokopavi Moisésva'ea nhi'igagwera rupi, ei Jesus'ga. Oko pa po ġa hupi hamo. Onhi'igã rupi ġa ndokopavi no. Ga ko ġa ja – kiroki ġa omondo ipohyjuhuvã'ea ojipe'ġa arimo ġa pokoge'yama, ei Jesus'ga.

⁵ –Okokaturame ġa ei oyvyteri pe: "Pyry ojipe'ġa nhande rekokatua repiagi. A'ero po ti ġa nhande mbohetei ġa oko hete Tupana'ga nhi'igã rupi javo." Nahã ġa ete'varuhui oyvyteri pe imondoe'yama ojeaporoġita Tupana'ga rehe jate, ei Jesus'ga.

–Ombohetea potaruhuro ġwaramo hehãi'iuhũva'ea ġa japoi Tupana'ga rembikwatijara ryruhu'ia inoġa ojihe ejetovapya rehe. Ono ġa irũa hyruhu'ia ojyva rehe no, ei Jesus'ga. Judeus'ġa omongi hyruhu'ia okovo Tupana'ga nhi'igã rupi jipi. Na tuhẽ. Emo judeus'ġa mbo'ehara'ġa apoa fariseus'ġa apoa pavẽi koji'i hehãi ojipe'ġa apoa hohe hyruhu'ia tianembohete ti ġa javo.

–Franjas ipukupukuhu'iva'ea ġa japoi omboja opira rembeyvyra rupi imondovo, ei Jesus'ga. Jatu'riva'ea franjas judeus'ġa omboja hupi okoheterame Tupana'ga rehe. Na tuhẽ. Emo judeus'ġa mbo'ehara'ġa apoa fariseus'ġa apoa pavẽi koji'i ipukuhu ojipe'ġa apoa hohe. Nahã ġa japoi ojikhahavuka ojipe'ġa pe tianembohete ti ġa javo, ei Jesus'ga.

⁶ –O'u pota ġa toryva jara'ġa pyri toryva repiagame. Na jitehe ġa apypotaruhui nhandervihava'ġa apykava rehe nhandejatykahava pype, ei Jesus'ga. A'ereki ġa e'i te'varuhu oyvyteri pe: "Nhande mboheteavo ti ġa tianderepia pa. A'ereki nhande ġanduvihavuhuhetero xako," ei ġa oyvyteri pe, ei Jesus'ga.

⁷ –Ikatuuhu ġa pe ojipe'ġa mbaragwahavame ġa ndehe ima'ẽhai pe feira pe onhi'igatuavo ġa pe pe ko orembo'eharamo javo ġa pe, ei Jesus'ga.

⁸ Gwemimbo'ehara'ġa pe Jesus'ga ei:

–Pe ki a'e te ġa ja rũi peko, ei Jesus'ga. A'ereki jiji jate ako pembo'eharamo Cristoramo, ei Jesus'ga. Pe reki penhoirũ. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe. A'ero ojo'javuhu pe hoi. Nurã ti tape'ei pejohupe pe ko orembo'eharamo javo. A'ea ti tape'ei pejohupe penhimbohete'e'yama, ei Jesus'ga.

⁹ –Tape'ei ti avove'ga pe vyakotyve'ga pe – kiroki ga oko peirũ'ga ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe – ga pe ti tape'ei apĩ

javo. A'ea ti tape'ei ga pe. A'ereki ojipeji ko ga penduvetero Tupana'ga yvagipeve'ga, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

¹⁰ —Te'iyme ti ġa pe me pe ko oreruvihavamo javo. A'ea ti ġa te'iyme pe me pe mbohete'e'yma, ei Jesus'ga. A'ereki jiji jate ako penduvihavuhetero Cristoramo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe. ¹¹ Po ti pe ndekopotari jireheve'ga nduvihavamo penhiirū'ga nduvihavamo, a'ero ti peko katu ġa pe ġa pokoga, ei Jesus'ga.

¹² —Po pe ei: “Jihi ko huvihavamo ojipe'ga hohe pa.” Po pe ei a'ea penhimboheteavo pejikovo aha huvihavamo, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Ndapekoi pe huvihavamo. Tapenhimbohetei ti!” A'ea po ti Tupana'ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga. Po pe napenhimbohetei pejikokatuavo ojipe'ga pe, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Peko ti huvihavamo.” A'ea po ti ga ei pe me nehē, ei Jesus'ga.

Tiruahū ti pe me, ei Jesus'ga fariseusva'ea pe
(Marcos 12.40; Lucas 11.39-42, 52; 20.47)

¹³ —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe napembo'ekatui Tupana'ga nhi'iga rehe herojijyita. Nurā hajihea rehe pe ġa mbo'ei ġa moandyandyita, ei Jesus'ga ġa pe. Pereko pe Tupana'ga nhi'iga aherembikwatijara novia timonhi'ī javo. A'ereki pe ndapekoi Tupana'ga nhi'iga rupi pejikoge'yma ga rehe. Ga ndekopotarame ganhi'iga rupi pe napemombe'ukatui ġa pe, ei Jesus'ga. Nahā pe napemongoi ġa ganhi'iga rupi ġa mbojikoge'yma ga rehe. A'ero pe ja ġa nde'i Tupana'ga pe nde oreruvihavuhetero ereko jave'yma, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁴ —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe pepojykaahy mbatera aherembirekokwera'ga hugwi, ei Jesus'ga. Penhi'imbukuhu tehe pe Tupana'ga pe. Pe'e pe pejiyvvyteri pe: “Nhande renduvame po ti ojipe'ga ei nhande ve oarō hete ġa Tupana'ga javo.” Nurā jate pe nhi'inhi'igi Tupana'ga pe ga arōe'yma, ei Jesus'ga. Kaitu po ti hahy hete pe me a'ero nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁵ —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Tiruahū ti pe me! A'ereki pe pejiheve'ga mbote'va hete. A'ero ġa ko koji'i oko te'varuhu pe hohe duas vezes pe hohe. Pe po ti peho hahyva'ea ruvihava pype nehē pendekote'varuhuro ġwaramo. Ga kaitu po ti oho hahyva'ea ruvihava pype nehē okote'varuhuhetero ġwaramo, ei Jesus'ga. “Pyry,” pe'e pe ġa ndekorame pe ja. A'ereki pe peporavyky hete ojipeji'ga mbote'varuhuavo. Pehopeho pe ga rehe ya rupi pea rupi no tiroviaruka ti

pevove'ga pe nhanenhi'iga javo. Nahã pe ga mbote'varuhui. Nurã po ti tiruahũ pe me nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

16 —Heakwagweve'ga'java'ero pe peko! A'ereki pe ndapekwahavi, ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Pe peroho ojipe'ga penhinhi'iga rupi no. Tiruahũ ti pe me! Nahã ji ei pe me. A'ereki Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ojipe'ga mbo'ei.

—Nahã pendeaporoğita te'varuhuro. Po ojipe'ga ehetei: “Nahanahã po ti ji rekoi nehẽ. Tupana'ga ronga renoina nhandejatykahavuhua renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo,” ei ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: “O'erame Tupana'ga ronga renoina po ga etehi a'ero. Ga okopotare'ymame onhi'iga rupi, na ga ndokoi hupi a'ero,” pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ga mbo'ei, ei Jesus'ga.

—Po ojipe'ga ehetei: “Nahanahã po ti ji rekoi nehẽ. Ouro renoina nhandejatykahavuhua pypeva'ea renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo,” ei ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: “O'erame ouro renoina, a'ero ti ga toko tuhẽ onhi'iga rupi,” pe'e pe, ei Jesus'ga ga pe.

17 —Ikwahave'ÿva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Ndapekwahavi'i'i! Tupana'ga ronga nhandejatykahavuhua koji'i pyry hete Tupana'ga pe. Ga ouro po'rurame jate Tupana'ga ronga pype nhandejatykahavuhua pype Tupana'ga omombyry ouro, ei Jesus'ga.

—Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ga mbo'ei, ei Jesus'ga. 18 Po ga ehetei ojipe'ga pe: “Nahanahã po ti ji rekoi nehẽ. Ikwava'ehava renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo,” e po ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: “O'erame ikwava'ehava renoina po ga etehi a'ero. Ga okopotare'ymame onhi'iga rupi, na ga ndokoi hupi a'ero,” pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe ei ga mbo'eavo, ei Jesus'ga.

—Po ga ehetei ojipe'ga pe: “Nahanahã po ti ji rekoi nehẽ. Kiroki a'ea ji amondo ikwava'ehava rehe - a'ea renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo,” e po ga, ei Jesus'ga. A'ero pe ei: “O'erame ikwava'ehavareheva'ea renoina, a'ero ti ga toko tuhẽ onhi'iga rupi,” pe'e pe, ei Jesus'ga ga pe.

19 —Ikwahave'ÿva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe fariseus'ga pe no. Ndapekwahavi'i'i! Ikwava'ehava koji'i pyry hete Tupana'ga pe. Ga nhaneremimondoa noğame jate ikwava'ehava rehe Tupana'ga omombyry nhaneremimondoa, ei Jesus'ga ga pe.

20 —Po ga ehetei: “Nahanahã po ti ji rekoi nehẽ. Ik-wava'ehava renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iga javo.” Po ga

ei nahã, a'ero ġa ehetei ikwava'ēhava pe a'eareheva'ea pe nhaporemo no, ei Jesus'ga ġa pe.

21 —Po ġa ehetei: “Nahanahã po ti ji rekoi nehẽ. Tupana'ga ronga renoina nhandejatykahavuhua renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iġa javo.” Po ġa ei nahã, a'ero ġa ehetei garonga pe ipypeve'ga pe no Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

22 —Po ġa ehetei: “Nahanahã ti ji rekoi. Yvaga renoina ji ei a'iti hete nhinhi'iġa javo.” Po ġa ei nahã, a'ero ġa ehetei Tupana'ga apykava pe. A'ereki yvagi pe Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero opyga. A'ero o'erame yvaga pe ġa ei Tupana'ga pe tuhẽ a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

23 —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ġa mbo'ehara'ġa pe fariseus'ġa pe no. Tiruahũ ti pe me! A'ereki pe ndapekokatui pejikokatue'yma ojipe'ġa pe. Tiruahũ ti pe me! A'ereki pe peko tehe Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi, ei Jesus'ga.

—Petỹ pe imboheva'ea: hortelã erva-doce reheve cominho reheve. Pe herekorame dez itympyra pe pemondo ojipeji Tupana'ga pe pejikovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ea pyry Tupana'ga pe novĩa, ei Jesus'ga. Emo pe ndapekokatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ereki pe ndapekokatui pejikokatue'yma ojipe'ġa pe, ei Jesus'ga.

—Peko katu po pe hamo pejikokatuavo ojipe'ġa pe hamo, ei Jesus'ga. Penemimondoa ojive Tupana'ga ipotari. Emo ga pe koji'i huvihava pendekokatua. Pe ndapeporogwetygi ojipe'ġa. Peporogwety po pe ġa hamo, ei Jesus'ga. Penemimondoa Tupana'ga pe pyry ga pe. Emo ga pe koji'i huvihava ġaporogwetyga, ei Jesus'ga.

—Napembojikogukari ojipe'ġa pejihe penhi'mberame ġa pe. Pembojikoguka po pe ġa pejihe hamo penhi'mbee'yma hamo, ei Jesus'ga ġa pe. Penemimondoa pyry Tupana'ga pe. Emo ga pe koji'i huvihava ġambojikogukara pejihe. Peko ti gareaporogita rehe. Tapemondopigi ti ga pe no, ei Jesus'ga.

24 —Heakwagweve'ġa'java'ero pe peko! A'ereki pe ndapekwahavi, ei Jesus'ga judeus'ġa mbo'ehara'ġa pe fariseus'ġa pe no. Pe peroho ojipe'ġa penhinhi'iġa rupi. Pembogwambogwa pe mberu'i'ia ta'uyme ti ji ite'varuhuva'ea javo. Emo pe pe'u reki ite'varuhuheteva'ea hehanhuhũva'ea yuranuhũa'javuhuva'ea jaimo camelo jaimo. Nahã ji ei pe me. A'ereki pe peko hete a'ea rehe – kiroki huvihava gwere Tupana'ga pe. Kiroki huvihava hete Tupana'ga pe – a'ea rehe pe ndapekoi, ei Jesus'ga ġa pe.

25 —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ġa mbo'ehara'ġa pe fariseus'ġa pe no. Tiruahũ ti pe me! A'ereki

pe'ara tehe oko Tupana'ga nhi'iġa rupi pe jikoe'ymame ganhi'iġa rupi pejiyvyteri pe, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei ji erame pe me: Copo ara prato ara reheve pepyhei hete pe. Gwaimbya pe ndapepyhei reki. Nahã ji ei. Peyvytera ite'varuhu pa. A'ereki pe pepotaruhu pa ipyhygahyavo mbatera pejive pe-jikote'varuhuavo, ei Jesus'ga.

26 —Heakwagweve'ga'java'ero nde ereko, fariseu! ei Jesus'ga ġapyteripeve'ga pe. Epohi ti ejekote'varuhua hugwi ejeaporoġitakaturu. A'ero po ti nde rekokatui ejikokatuavo ojipe'ġa pe nehẽ, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei ji erame nde ve: Epyhei copo pype prato pype reheve. A'ero copo ara ikatu no prato ara reheve, ei Jesus'ga.

27 —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ġa mbo'ehara'ġa pe fariseus'ġa pe no. Tiruahũ ti pe me! A'ereki pe aheryvya ja, ei Jesus'ga. Ikatu tehe tapyja ita apopyra novĩa — kiroki oko aheryvya rehe. A'ereki ġa omotiġuhũ imbokatuavo tapyja. Ipype reki ite'varuhu herekovo inema ahekaġa reheve, ei Jesus'ga.

28 —Na jitehe pe ndekoi. Ojipe'ġa ei pe mombe'gwovo novĩa: “Ehepia ġa! Piry hete ġa okovo Tupana'ga nhi'iġa rupi.” Ikwahave'yma ġa ei nahã pe mombe'gwovo, ei Jesus'ga. A'ereki pe ojipe'ġa moandyandyi. A'ereki peyvyteri pe reki pendeaporoġita ite'varuhu, ei Jesus'ga ġa pe.

*Tiruahũ ti pe me ahemoandyandyiva'ea pe! ei Jesus'ga
(Lucas 11.47-51)*

29 —Ahemoandyandyiva'ero pe peko! ei Jesus'ga judeus'ġa mbo'ehara'ġa pe fariseus'ġa pe no. Tiruahũ ti pe me! A'ereki ymyahũ penamonhava'ea ojukajuka Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea pyryva'ea. Pe reki japokatui tapyja aheryvya rehe. A'ea pe imbokatui, ei Jesus'ga ġa pe.
30 Pe pe'e: “Po ymyahũ nhande rekoi nhaneramonhava'ea pyri, a'ero po nhande ndiahoi ahe rupi Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea jukavo hamo.”

31 —A'ea pe erame pe pejikwahavuka ojipe'ġa pe ore ko aherakykwepoharamo javo — kiroki ahe ojukajuka Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea, ei Jesus'ga. 32 Ndojukapavi ahe ganhi'iġa mombe'uhara'ġa. Pejuka pota po ti pe hembyruera'ġa naerũ? ei Jesus'ga. Ga jukarame po ti pe ndekote'varuhuhetei penhamonhava'ea ja imbuhuruka hahyhetea pejihe nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe. 33 Ite'varuhuva'ero pe peko! ei Jesus'ga ġa pe. Ite'varuhuva'ea ra'yro pe peko! ei ga ġa pe. Tegwete peka'nhyhava hahyva'ea hugwi. Tupana'ga po ti pe mondo tuhẽ hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁴ —Pejuka pota pe ġa. A'ero kiro ji amondouka ġa pe pyri nehē nhinhi'igā momba'uhara'ġa Tupana'ga remimbota-rimova'ea kwahapyra'ġa ndeheve jireheve'ġa mbo'ehara'ġa ndeheve nehē no, ei Jesus'ga. Ojipe'ġa po ti pe ġa jukai nehē. Ojipe'ġa po ti pe ġa mondoi yva rehe ġa mbovyā hehe nehē, ei Jesus'ga. Ojipe'ġa po ti pe ġa nupanupāi ipira apopyra pyvō ġa mondohondohoga pejatykahavuhua pype nehē, ei Jesus'ga. Peko te'varuhu po ti pe ġa pe pejigwojigwovo ġa ndeviri nahā ġa monhamonhana ojipejipe pe cidades pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁵ —Ga nhaporemo po ti ji ġa mondoukari pe pyri nehē Tupana'ga ti tomondo hahyva'ea pe me nehē pe ġa jukarame nehē javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti ga imondoi hahyva'ea pe me okokatuva'ea repypava nehē.

—Ymyahū ahe ojiko Tupana'ga rehe okokatuavo. Nurā ymyahū penamonhava'ea ojuka ahe, ei Jesus'ga. Penamonhava'ea ojuka ypy Abelva'ea. Abelva'ea ko okokatuva'ea. Aerē penamonhava'ea he'yiva'ea jukai. Mbapavamo ahe ojuka Zacariasva'ea Baraquiasva'ea ra'yrava'ea. Omano Zacariasva'ea nhandejatykahavuhua pyri templo pyri okara mbyteri pe ikwava'ēhava pyri, ei Jesus'ga. ³⁶ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tupana'ga po ti imondoi hahyva'ea pe me nehē. A'ereki penamonhava'ea ojukajuka ahe, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga oarō hete cidade de Jerusalém
(Lucas 13.34-35)

³⁷ Kiro Jesus'ga ei:

—Jerusalémmeva'ero pe pejuka Tupana'ga nhi'igā momba'uharava'ea jipi, ei Jesus'ga cidadepeve'ġa pe Jerusalémmeve'ġa pe. Tupana'ga ahe mondoukarame pe pyri pe peapiapi ahe jipi ahe jukavo, ei Jesus'ga. Inamutiġa omono'ono'ō gway'ria opepoa gwyri pe. Na jitehe ji pe mono'ombotara'jara'javi ji pyri inamutiġa ja pe nderekokatupota novīa. Emo pe ndapepotaruhui reki, ei Jesus'ga.

³⁸ —Pehendu ti a'ero! ei Jesus'ga. Kiro po ti Tupana'ga pohiri pe hugwi nehē. Ga ndohepiakatua'javi pejatykahavuhua a'ero nehē. Pe tehe po ti peko a'ero nehē. ³⁹ Pe ndajirepi-aga'javi nehē, a'e katu ji pe me, ei Jesus'ga. Aerē jate po ti ji rura'javi nehē. A'ea rupi po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ti tomombyry Jesus'ga pe. Gaha ko Tupana'ga ga mbuhuruka,” pe'e po ti pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

24

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavaḡwama
(*Marcos 13.1-2; Lucas 21.5-6*)

¹ Kiro Jesus'ga hemi gwe'yja'ḡa jatykahavuhua hugwi ogwovo. Gare mimbo'ehara'ḡa nduri ga pyri.

—Ehepia nhandere'yja'ḡa jatykahavuhua ongare'yjuhua ita apopyra, ei ḡa ga pe a'ero.

Nahā ḡa ei ga pe hepiuka ga pe. ² A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

—Pehepia pe nhandejatykahavuhua nhaporemo avo, ei ga ḡa pe. Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti ndojikojikoga'javi ojogwehe itauhua nehē. Omonduru pa po ti ḡa inoḡa nehē, ei Jesus'ga ḡwemimbo'ehara'ḡa pe.

Hahyheteaḡwama Jesus'gareheve'ḡa pe
(*Marcos 13.3-13; Lucas 21.7-19*)

³ Aerē Jesus'ga hoi ogwovo yvytyruhu pe oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Pevo ga apygame gare mimbo'ehara'ḡa nduri ga pyri ojipe'ḡa ndovakie'ỹ. Kiro ḡa ei ga pe:

—Emombe'u ti ore ve. Maname po ti ḡa imondurugi nhandejatykahavuhua nehē? Marāva'ea po ti Tupana'ga hepiukari na'ē ahemonhimomby'ava'ea nehē ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi nehē Jesus'ga uhura'ja ḡweri javo. Gara na'ē po ti Tupana'ga gwepiuka ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi nehē kiro mbapava koty javo, ei ḡa Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ḡa pe:

—Penhimboko'i ti! Tapenhimoandyandyjukari ti ḡa pe.

⁵ Aerē po ti he'yjuhuve'ḡa uhu ji ra'āra'āteheavo javo nehē: “Jihi ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo.” A'ea po ti ḡa ei o'mbero nehē, ei Jesus'ga. He'yjuhuve'ḡa po ti heroviari ḡa'mbea nehē, ei Jesus'ga.

⁶ —Aerē po ti ojipe'ḡa tavukari ojipe'ḡa pe nehē. A'ero po ti ḡa ei pe me: “Ira'agwe ḡa tavukari. Paivouhu ḡa ndekoi otavuka no,” e'i po ti ḡa pe me nehē. Ga a'ea imombe'urame pe me ti tapemomynhukari ḡa pe pejipy'a penhimongyhyjiukare'yma nehē. Otavuka tuhē po ti ḡa nehē. A'ea rupi rūi po ti mbapavakotyva'ea nehē, ei Jesus'ga.

⁷ —Gagwyripeve'ḡa po ti oko na'ē ojipe'ḡa gwyripeve'ḡa ndehe otavuka nehē. Ojipe'ḡa nduvihavuhu'ḡa po ti omondo ojigwyripeve'ḡa otavuka ojipe'ḡa nduvihavuhu'ḡa gwyripeve'ḡa pe nehē, ei Jesus'ga. Ahā po ti ḡa pe mbatera avo nehē. Pevo po ti ty'ara ḡa jukai nehē no, ei Jesus'ga. Omyomyi po ti yvya avo nehē. Pevo po ti yvya imyimyī nehē no, ei Jesus'ga. ⁸ Nahā ypy po ti nehē. Aerē po ti koji'i tiruahū nehē, ei Jesus'ga.

⁹—A'ea renonde po ti ġa pe pyhygi pe nderohoahyavo huvi-hava'ġa pyri nehē tomondo ti ġa hahyva'ea ġa pe javo. A'ero po ti ġa imondoi hahyva'ea pe me pe jukavo nehē. Nahā po ti vvyakotyve'ġa ndekopavi pe ndehe pe arōe'ŷheteavo nehē pejikoga ġwaramo ji rehe, ei Jesus'ga.

¹⁰—A'ero po ti he'yjuhuve'ġa jireheve'ġa pohiri ji hugwi okote'varuhuavo hendukatue'yma nhinhi'ġa nehē hahyro ġwaramo ojive, ei Jesus'ga. Onhokwava'eġuka po ti ġa nhiarōe'ŷve'ġa pe nehē tomondo ti ġa hahyva'ea ġa pe javo, ei Jesus'ga. Nonhoarōi hete po ti ġa okovo opohirame nhinhi'ġa hugwi nehē, ei Jesus'ga. ¹¹ Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea mombe'uhara'ġa nduri he'yjuhuve'ġa nehē. Ganhi'ġa rūi po ti ġa imombe'ui he'yjuhuve'ġa moandyandyita, ei Jesus'ga. ¹² Jypya jireheve'ġa onhoarō hete. Aerē po ti igwaigwavete ġambyteripeve'ġa nonhoarōi onhimongyavo nehē. A'ereki igwaigwavete vvyakotyve'ġa okote'varuhu, ei Jesus'ga.

¹³—Kiroki ga onhimboita avuirama opohire'yma ji hugwi – gaha po ti ji ga reroho yvagi pe ga mongovo avuirama jijipyri nehē, ei Jesus'ga. ¹⁴ A'ea pyryva'ea po ti nhinhi'ġareheve'ġa imombe'umbe'ui vvyakotyve'ġa pe nhaporemo mbapava renonde. Ga po ti e'i ġa pe nehē: “Perojijyjijyuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboa pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehē.” A'ea po ti ġa imombe'ui ġa pe nhaporemo tokwaha pa ti ġa javo. Vvyakotyve'ġa gwyriveve'ġa nhaporemo henduvame ġanhi'ġa po ti ji rura'javi nehē mbapava koty nehē, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombe'u aerēva'ea hahyheteva'ea
(Marcos 13.14-23; Lucas 21.20-24)

¹⁵—Aerē po ti pe hepiagi ite'varuhuheteheteva'ea jipiukarame o'ama Tupana'ga apoa pype ipojoykahava pype. Ymyahū ite'varuhuheteheteva'ea ahe imombe'ui ikwatija Danielva'ea Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea hako, ei Jesus'ga.

(Kiroki ga omonhi'ī aġa ikwatijara – tokwaha ti ga.)

¹⁶—Pe hepiagame ite'varuhuheteheteva'ea jipiukari. A'ea rupi ti Judéiapeve'ġa toka'nhy onhana vvytyruhu pe onhimima nehē xamanoyme ti javo, ei Jesus'ga. ¹⁷ Kiroki ġa oko ongapereuhuva'ea arimo – ġahā ti kotihī toka'nhy onhana. Tokiyme ti ġa ġwonga pype ombatera renoheme'yma jugwi, ei Jesus'ga. ¹⁸ Kiroki ġa oko ko pe – ġahā ti kotihī toka'nhy onhana. Tokiyme ti ġa ġwonga pe opira renoheme'yma, ei Jesus'ga. ¹⁹ Iporia'i po ti ipuru'ave'ġa a'ea rupi oka'nhypotarame nehē. Iporia'i po ti ġa nehē no – kiroki

ġa omoka'mbuka'mbu gwa'yra'ġa ġa nenonhapotarame, ei Jesus'ga.

20 —Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Ite'varuhuhetehetevea'ea jipiukarame po ti ore noroka'nhyopotari yapouhua rupi. A'ereki a'ea rupi hahy ore ve ore horame. Nurã ti terembuhurukari ite'varuhuhetehetevea'ea yapouhua rupi.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. Pe'ji ti ga pe: “Noroka'nhyopotari ore sábadu rupi oreporavykye'yma rupi. A'ereki Moisésva'ea e'i irupe rõi ahe toho nhandeporavykye'yma rupi javo. A'ea rupi rõi ti toroka'nhy. Nurã ti terembuhurukari ite'varuhuhetehetevea'ea sábadu rupi.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

21 —A'ea ji ei pe momoranduva penhimboko'i ti aerẽva'ea hugwi tiruahũhetevea'ea hugwi javo. Ite'varuhuhetehetevea'ea jipiukarame po ti tiruahũ hete tuhẽ pe me nehẽ. Tupana'ga rembiapopypyagwera jate ndogwerekoi a'ea'java'ea. Aerẽ po ti ndogwerekoi'javi a'ea'java'ea nehẽ no, ei Jesus'ga.

22 —Aerẽ po ti Tupana'ga omombi tiruahũhetevea'ea nehẽ. A'ereki ga e'i jipe: “Momi po ti ġakira hehe nehẽ. A'ero kirupi!” ei ga. Po ti mbegwe ga imombigi tiruahũhetevea'ea nehẽ, a'ero po ti yvyakotyve'ġa manombavi nehẽ. “Tahahya'javyme ti nhiremimo'ẽhara'ġa pe,” ei ga. Nurãro ġwaramo po ti ga imombigi nehẽ, ei Jesus'ga.

23 —Aerẽ po ti ojipe'ġa ei pe me nehẽ: “Pehepia! Avo ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga.” Po ti ġa ei a'ea, a'ero ti taperoviari ġa'mbea, ei Jesus'ga. Po ti ġa ei pe me nehẽ: “Pehepia! Pevo ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga.” Po ti ġa ei a'ea, a'ero ti taperoviari ġa'mbea, ei Jesus'ga.

24 —Aerẽ po ti ojipe'ġa ei nehẽ: “Jihi ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo,” e po ti ġa o'mbero nehẽ, ei Jesus'ga. Ojipe'ġa ei nehẽ: “Jihi ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharamo,” e po ti ġa o'mbero nehẽ, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti ġa ei nehẽ: “Tiapoapo tuhẽ ti ahemonhimonby'ahetevea'ea ġa pe hepiuka ġa moandyandyita, Tupana'ga remimo'ẽhara'ġa vehevi po.” A'ea po ti ġa ei japovo nehẽ, ei Jesus'ga. ²⁵ Pehendu ti! ei Jesus'ga. Opomomorandu ji ko nahã po ti tiruahũva'ea nehẽ javo, ei Jesus'ga.

26 —Nurã ti tapehenduvi ġanhi'ġa. Po ti ġa ei pe me nehẽ: “Pehepia! Cristo'ga oko ongae'yi me.” Ga erame na, a'ero ti tapehoi ongae'yi me hepiaga. A'ereki ġa i'mbe. Ji rõi po ti nehẽ, ei Jesus'ga. Po ti ġa ei pe me nehẽ: “Pehepia! Cristo'ga oko oki pe ġandovakie'ÿ.” Ga erame na, a'ero ti taperoviari ġanhi'ġa, ei Jesus'ga. A'ereki ġa i'mbe.

27 —Ji rura'javame tupã veraverava ja po ti ji rekoi nehẽ. Tupã veraveravame kwara ipora koty ombokojahu pa yvaga kwara ihoa koty vehevi, ei Jesus'ga. A'ero ahe gwepia pa kojahua. Na jitehe po ti ġa ji repiapavi jirura'javame yvaga hugwi nehẽ vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

28 —Jukwaha po ti nehẽ, ei Jesus'ga. Ahe manorame ti huruvua onhimongy ahera'oa pyri nehẽ ti'u javo.

A'ea Jesus'ga ei na jitehe po ti jukwaha jirura'javame nehẽ javo.

Jesus'ga rura'javaġwama

(Marcos 13.24-27; Lucas 21.25-28)

29 —Ga tiruahumbavirẽ pe me

“po ti kwara igwevi nehẽ”, ei Jesus'ga.

“Jahya po ti nombokojahua'javi nehẽ no.

Jaytata'ia po ti indurundurugi yvaga hugwi nehẽ.

Yvagipeva'ea po ti iġwyġwymi ipopoakava'ea nehẽ”, ei Jesus'ga.

30 A'ero po ti Tupana'ga hepiukari yvagipeva'ea nehẽ tokwaha ti vvyakotyve'ġa Jesus'ga ruraġwama javo, ei Jesus'ga. A'ero po ti vvyakotyve'ġa gwyrive'ġa jehe'oi ovy'are'yma nehẽ. A'ero po ti ġa ji repiagi ji rura'javame yvaġatiġa pyteri pe vvyakotyva'ero yvagipeva'ero nehẽ, ei Jesus'ga. Jipopoakara po ti ġa gwepia nehẽ no. Nhirendy'jandy'java po ti ġa hepiagi nehẽ no jikatuhetea, ei Jesus'ga.

31 —Nanime trombeta ipyhava nehẽ, ei Jesus'ga. Hahyahi ipyambua nehẽ. Trombeta renduvame po ti jipyrive'ġa hoġahoi vvyakotyve'ġa gwyrri pe nhaporemoko'okovo nhinhi'ġa rupi nehẽ. Pevopevo po ti ġa nhiremimo'ẽhara'ġa monhimono'ono'oġi ġa nderua ji pyri nehẽ, ei Jesus'ga. Nahã po ti ġa ġa nderuri kwara ipora hugwi kwara ihoa hugwi no tyapyra hugwi no nhimbya hugwi nehẽ no, ei Jesus'ga.

Figo'yva figueira ahe mbo'e

(Marcos 13.28-31; Lucas 21.29-33)

32 —Kiro po ti ji pe mbo'ei ojo'java'ea pyvõ, ei Jesus'ga. Hepi-agame figo'yva pe pekwaha. A'ereki henhunhame huangyra pe ei: “Kwaria ġweri kiro,” pe'e pe. 33 Na jitehe hepiapavame tiruahüva'ea pejive po ti pe ikwahavi nehẽ kiro mbapava koty javo, ei Jesus'ga. 34 Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aġwamove'ġa ndekojirame po ti akoja ihopavi japiavo nehẽ, ei Jesus'ga. 35 Opa po ti yvaga yvya pavẽi nehẽ. Nhinhi'ġa po ti ndopavaġwami opopoakapige'yma okovo a'itituhẽva'ero avuirama nehẽ, ei Jesus'ga.

Maname po ti Jesus'ga rura'javi nehẽ?

(Marcos 13.32-37; Lucas 17.26-30, 34-36; 12.39-40)

36 —“Maname po ti nde rura'javi nehẽ?” pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. A'ea vvyakotyve'ga ndokwahavi, ei Jesus'ga. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ndokwahavi no. Ji vehevi Tupana'ga ra'yramo ndakwahavi no, ei Jesus'ga. Jiruva'ga jate okwaha jirura'jahava nehẽ, ei Jesus'ga.

37 —Noéva'ea nhinhaça renondehava yhara ruvihavuhua pype ojo'ja jirura'java renondehava pavẽi, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. 38 Ymyahũ Noéva'ea nhinhaça renonde yhararuvihavuhua pype ahewyripeva'ea i'ui'ui jipi gworygworyvamo hako. Ahewyripeva'ea rembirekoro akwaimba'eva'ea jipi no. Ojipeva'ea kunhava'ea mohembirekoi no. Nahã ahewyripeva'ea rekoi okovo Noéva'ea avame yharuhua pype hako. 39 A'ea rupi ahewyripeva'ea ndokwahavi yhyarehanhuhũa ruraçwama - kiroki ahewyripeva'ea ndo'avi yharuhua pype. Ahewyripeva'ea mbotypyvypava yhya nhatymbavi hako. Na jitehe po ti vvyakotyve'ga ndokwahavi jiruraçwama nehẽ, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

40 —A'ero po ti akwaimbae'ga mokonha'ga oko ko pe nehẽ. Kiro po ti ojipe'ga rerohohava nehẽ. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehẽ, ei Jesus'ga.

41 —Kunha'ga mokonha'ga po ti ombo'i imbo'ihava pyvõ. Kiro po ti ojipehẽa rerohohava nehẽ. Kiro po ti ojipehẽa rejahava nehẽ, ei Jesus'ga.

42 —Penhimboko'i ti jipi ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatu-avo ji mboha'uva. A'ereki pe ndapekwahavi maranime po ti nhandepojykaharete'ga rura'javi nehẽ javo ji ve, ei Jesus'ga. 43 Onga jara'ga ndokwahavi iporomive'ga rura çwonga pe, ei Jesus'ga. Po ga okwaha, gwepia katu po ga çwonga a'ea rupi hamo iporomive'ga mongiukare'yma hamo, ei Jesus'ga. A'ea pe pekwaha, ei Jesus'ga.

44 —Nurã ji ei pe me: Penhimboko'i ti a'ero penhimboavujikwea jirura'java pota ji mbuhua, ei Jesus'ga. Pe ji mboha'uve'yname kiro po ti ji ruri vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

Nahã ahe ombojikoguka ojihe
(Lucas 12.41-48)

45 —Kiroki ga ombojikoguka opojykahara'ga ojihe gwea-poroçitakaturu - marã ga rekokatui? ei Jesus'ga ga pe. Kiro po ti ji garekokatua mombe'ukatui pe me ojo'java'ea mombe'gwovo. Gwepia katu ga opojykahara'ga mbatera, ei Jesus'ga. Ga pe gapojykahara'ga ei a'ero ohorame: “Nde po ti jipyrive'ga ndepiakatuharamo. Ema'ẽ ti nhimbatera ga pe çandetakwera ja jipi to'u ti ga javo.” Nahã ga ei ojipyrive'ga pe gwovo.

⁴⁶ —A'ero gapyrive'ga jara'ga ndepiakatui imondovo ġa pe ġa nderekovo ġandepiakatuharamo ga horame. Aerë gapo-
jykahara'ga jivyri ġa ndepiaga. Ga e'i: “Ga ndepia katu reki
ga imondovo ġa pe,” ei ga.

—Pyrý hete ġandepiakatuhara'ga pe a'ero, ei Jesus'ga
imombe'gwovo. ⁴⁷ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerë po
ti gapojykahara'ga ei ga pe nehë: “Ehepia katu pa ti a'ero
nhironga jigwyrá reheve nhimbatera reheve no.” Nahã po ti
ga ei nehë toko ti ga herekohavamo ji ve javo, ei Jesus'ga.

⁴⁸ —Po ġandepiakatuhara'ga rekote'varuhui, a'ero po ga
ei ovytyeri pe opojykahara'ga rure'ymame: “Mbaigwe po ti
jipojykahara'ga jivyri nehë,” e po ga. ⁴⁹ A'ero po ga ndohepi-
akatui opojykahara'gapyrive'ga, ei Jesus'ga. Onupã po ga ġa
ġa poravykyrame. O'u hete po ga gambatera gweagwyrý-
vamo no heagwyrýve'ga pavëi, ei Jesus'ga. ⁵⁰ Ovytyeri pe ga
ei upa nduri po ti jipojykahara'ga kiro nehë javo.

—A'ea rupi po ti gapojykahara'ga ruri ovahema nehë, ei
Jesus'ga. ⁵¹ Gapojykahara'ga ga rovaja'rogukari nehë. A'ereki
ga ndokoi opojykahara'ga nhi'iga rupi. Nahã po ti gapojyka-
hara'ga ga mongoukari ahemoandyandyiva'ea pyri nehë, ei
Jesus'ga. Hahyva'ea ruvihava pype po ti ga jehe'oi ojihe a'ero
onhimonha'ngavo hahyrame ojive nehë, ei Jesus'ga.

25

Kunhangwera'ga ivojave'ga dezve'ga

¹ —Ji rura'jahava koty marã po ti hekoi nehë yvyakotyve'ga
pe ġa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo?
ei Jesus'ga ġa pe. A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe
me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. Kunhangwera'ga
ivojave'ga ipyhygi lamparinas dezve'ga, ei Jesus'ga. A'ea ġa
herohoi ga rovatiamo – kiroki ga hembireko a'ea rupi.

² —Jara'ga cincove'ga okwaha hete gweaporogitakaturu
kunhangwera'ga. Jara'ga cincove'ga ndokwahahetei
gweaporogitate'varuhuavo kunhangwera'ga, ei Jesus'ga.

³ Ikwahave'ÿve'ga ndogwerohoi querosene'java'ea
herohorame lamparinas. ⁴ Ikwahave'ga ki a'e te
gweroho querosene'java'ea nhumbi'a pype herohorame
lamparinas. ⁵ Mbaigwe ga ruri – kiroki ga hembireko. A'ero
kunhangwera'ga kiri gwopehyiro, ei Jesus'ga.

⁶ —Ypyhaji katu ġa henduvi ġanhi'ga. “Poro ga ruri. Peho ti
ga rovatiamo,” ei ġa.

⁷ —A'ea henduvame kunhangwera'ga vyri ikytiavo imondy-
hava pavio japokatuavo tombokojahu katu ti javo, ei Jesus'ga.

⁸ A'ero ikwahave'ÿve'ga ei ikwahave'ga pe: “Pembuhu ore ve
querosene'java'ea. A'ereki ogwe oreapoa lamparinas,” ei ġa.

9 A'ero ikwahave'ğa ei: "Noromondoi po ti ore nehë. A'ereki oreapoa querosene'java'ea ndohygi nhandeapoa rehe nhaporemo lamparinas rehe nhaporemo. Peho ti ima'ëhara'ğa pyri ipyhyga pejive," ei ға ikwahave'ÿve'ğa pe, ei Jesus'ga.

10 —A'ero ikwahave'ÿve'ğa hoi toropyhy ti javo. Gandakykweri ga ruri reki – kiroki ga hembireko. Onhimboavujikweve'ğa hoi ga rupi toryvi pe okiavo onga pype. Gwovapytÿ ga a'ero, ei Jesus'ga.

11 —Aerë ikwahave'ÿve'ğa nduri javo: "Ehovapytymba'vo ti ore ve. Toroki," ei ға.

12 —A'ero ga ei ға pe: "Nahovapytymba'vogi po ti ji pe me nehë. Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero," ei ga ға pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

13 —Nahã po ti hekoi nehë. Nurã nane'yimi ti pepota jirura'java penhimomiranama ji mbuhua, ei Jesus'ga. A'ereki pe ndapekwahavi maranime po ti nhandepojykaharete'ga rura'javi nehë javo, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

*Huvihava'ga omondo oitambere'ia trësve'ğa pe
(Lucas 19.11-27)*

14 —Jirura'jahava koty marã po ti hekoi yvyakotyve'ğa pe ға erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. Akwaimbae'ga hoi paivouhu ojipe'ğa gwyrri pe. Ohoa renonde ga ojipyrive'ğa mbuhurukari ojipyrri. Ga omondomondo ға pe ombatera oitambere'ia no tombohe'yjuhu ti ға ji ve javo, ei Jesus'ga.

15 —A'ero cinco itambere'ia hehanhuhüva'ea ga imondoi ojipe'ga pe ға hohe ga ombohe'yi kwaha javo. Dois itambere'ia hehanhuhüva'ea ga imondoi ojipe'ga pe ga gwyre'i ga ombohe'yi kwaha javo. Ojipeji itambere'ia hehanhuhüva'ea ga imondoi ojipe'ga pe ға gwyre'i ga ombohe'yi kwaha javo. A'ero ga ei: "Pepyhypyhy ti mbatera nhiitambove'ia pyvõ. Aerë ti pema'ema'ë mbatera itambere'ia ipyhyga koji'iva'ea," ei ga ға pe. "Nahanahã ti peporavyky nhiitambove'ia pyvõ koji'iva'ea imono'ono'oğa aerë imbuhua ji ve," ei ga ға pe, ei Jesus'ga.

—Kiro ga hoi ға hugwi a'ero ogwovo paivouhu hete ojipe'ğa gwyrri pe, ei Jesus'ga.

16 —A'ero gapyrive'ga – kiroki ga opyhy cinco itambere'ia ga hugwi – gaha nambegwei'i i ogwovo ipyhypyhyga mbatera ipyvõ. Aerë ga ima'ema'ëi mbatera ipyhypyhyga koji'iva'ea

itambere'ia. Ima'ema'embavirē ga gwereko dez itambere'ia hehanhuhūva'ea gwuvihava'ga pe, ei Jesus'ga.

17 —Na jitehe ojipe'ga – kiroki ga opyhy dois itambere'ia gwuvihava'ga hugwi. Ga oho ipyhypyhyga mbatera ipyvō. Aerē ga ima'ema'ēi mbatera ipyhypyhyga koji'iva'ea itambere'ia. Ima'ema'embavirē ga gwereko quatro itambere'ia hehanhuhūva'ea gwuvihava'ga pe, ei Jesus'ga.

18 —Ojipe'ga ki a'e te – kiroki ga opyhy ojipeji itambere'ia gwuvihava'ga apoa – gaha gwyvykoi itambere'ia inoḡa vyk-wara pype imima tareko katu ti javo, ei Jesus'ga.

19 —Aerē mbaigwehu ḡanduvihava'ga rura'java paivohua hugwi ua, ei Jesus'ga. Ovahemame ogwyri pe kiro ga ojipyrive'ḡa mbuhurukari ojipyri – kiroki ḡa pe ga omondo oitambere'ia tombohe'yjuhu ti ḡa ji ve javo. Ga ḡa mbuhuruka ojipyri. A'ereki ga e'i ovytyeri pe: “Maramomi kiro nhiitambere'ia ḡa imbohe'yjuhurame? Koji'i po ḡa ipyhygi ji ve jirakykweri,” ei ga ovytyeri pe, ei Jesus'ga.

20 —A'ero ga ruri ga pyri – kiroki ga opyhy cinco itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. Ga gweru gwuvihava'ga pe dez itambere'ia. “Jiruvihavamo erembuhu nde ji ve cinco itambere'ia ikwehe'i. Ehepia! Ikwepygame ji ipyhygi dez,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

21 —A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykatuavo ji ve. Mbohapyrete'i nde erembohe'yjuhu ji ve. Nurã po ti ji imondoi he'yiheteva'ea nde ve nehē embohe'yjuhu ti ji ve javo. Ejo ti ejoryjoryvamo ji pavēi,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

22 —Aerē ojipe'ga ruri – kiroki ga opyhy dois itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. “Jiruvihavamo erembuhu nde ji ve dois itambere'ia ikwehe'i. Ehepia! Ikwepygame ji ipyhygi quatro,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

23 —A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykatuavo ji ve. Mbohapyrete'i nde erembohe'yjuhu ji ve. Nurã po ti ji imondoi he'yiheteva'ea nde ve nehē embohe'yjuhu ti ji ve javo. Ejo ti ejoryjoryvamo ji pavēi,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

24 —A'ero ojipe'ga ruri – kiroki ga opyhy ojipeji itambere'ia gwuvihava'ga hugwi, ei Jesus'ga. “Jiruvihavamo ko nde,” ei ga. “Akwaha ji ndereaporogitate'varuhua. Nde ndereporavykyi. Emo nde erepyhy ojipe'ḡa hugwi ejive. Nde nerytymi. Emo nde eremondoro ojipe'ḡa nemitymipyra ejive,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga. 25 “Akyhyji ji nde hugwi. A'ero ji hoi imima neitambere'ia vvy pe – akoja nde erembuhu ji ve ikwehe'i. Ehepia neitambere'ia – akoja jitehe!” ei ga ga pe, ei Jesus'ga.

26 —A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Ereko te'varuhu nde evevugwero. Nde tuhē ere'ere'e ji ve: 'Erepyhy nde ejive eporavykye'yma. Nde neretyimi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive.’ Nahã nde ei ji ve. Nde ji kwahavipe ji imondorame nhiitambere'ia nde ve embohe'yi ti javo, ei ga. 27 Nurã po nde eremondo nhiitambere'ia ikwepykara'ga pe banco pype hamo. A'ero imbuhu'ragirē ojipe'ga pe po ga ombuhu koji'iva'ea nde ve hamo, ei ga ga pe. Nahã po nde herekoi nhiitambere'ia jirakykweri hamo. A'ero ji rura'javame po ji ipyhyga'javi nde hugwi nhiitambere'ia irũa reheve hamo,” ei ga ojipyrive'ga pe, ei Jesus'ga.

28 —Ojipe'ga pe ga ei: “Pepyhy ti nhiitambere'ia ga hugwi imondovo akoja'ga pe – kiroki ga ombohe'yi nhiitambere'ia nahã herekovo dez itambere'ia,” ei garuvihava'ga, ei Jesus'ga.

29 —A'ero ji ei pe me, ei Jesus'ga. Kiroki ga gwereko a'ea pyvõ oporavyky pota ji ve – ga pe po ti ji koji'iva'ea imondoi toporavyky ti ga a'ea pyvõ javo. Gwereko ranuhũ po ti ga nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndogwerekoi gwerevi oporavyky-potare'yma – aru po ti ji ga hugwi a'ero toporavykya'javyme ti ga ji ve javo, ei Jesus'ga.

30 —Nurã ġanduvihava'ga ei javo ojipyrive'ga pe: “Akoja'ga – kiroki ga nombohe'yi nhiitambere'ia – gaha ti toporavykya'javyme ji ve ipotare'yma ġwaramo. Pemombo ti ga ppytunahiva pype. Pevo po ti ga jehe'oi ojihe onhi-monha'ngavo hahyrame ojive a'ero nehē,” ei ga, ei Jesus'ga ojo'java'ea imombe'gwovo.

Mbapava koty po ti Tupana'ga e'i ga pe nehē

31 —Aerē vvyakotyva'ero yvagipeva'ero po ti ji rura'javi vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero nehē, ei Jesus'ga. Nhirendy'javuhua pyteri pe jikatukatuva'ea pyteri pe po ti ji rura'javi nehē, ei Jesus'ga. Pyryve'ga pavēi nhaporemo po ti ji rura'javi nehē Tupana'gapyrive'ga pavēi yvagipeve'ga pavēi.

—A'ea rupi po ti ji reni jiapykakataua rehe javo vvyakotyve'ga pe nehē, ei Jesus'ga. 32 Amono'ono'oguka po ti ji vvyakotyve'ga gwyrive'ga jirovai pyteri pe nehē. Ovelhas repiakatuhara'ga ope'a ovelhas cabritos hugwi jipi. Na jitehe po ti ji vvyakotyve'ga pe'ai nehē, ei Jesus'ga. 33 Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe po ti ji ei nehē: Pejo ti ji pyri kokoty jijohukoty rũi, a'e po ti ji ga pe nehē, ei Jesus'ga. Ojipe'ga pe po ti ji ei nehē: Peho ti kikoty jijohukoty, a'e po ti ji nehē, ei Jesus'ga. Nahã po ti ji Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe'ai ojipe'ga hugwi avo yvya koty nehē, ei Jesus'ga.

34 —Tupana'ga nhi'igarupive'ga pe po ti ji ei ġanduvihavuhuhetero nehē jijohukotyruive'ga pe nehē:

Tupana'ga jiruva'ga omombyry pe me. Nurā ti pejo pejikovo ġanduvihavamo Tupana'ga pyri ga rekorame ġanduvihavuhetero, ei Jesus'ga. Ymyahū vyva aporame Tupana'ga omboavujikwe pe me toko ti ġa ġanduvihavamo javo.

—Nahā ji ei pe me. ³⁵ A'ereki ty'ara ji jukarame pe pembuhu mbatera ji ve, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'ġarupive'ġa pe nehē, ei Jesus'ga. Ji ygweirame pe pembuhu yhya ji ve, a'e po ti ji ġa pe nehē, ei Jesus'ga. Ji hajiheva'ea pe me. Emo pe pe'e ji ve: “Eapy ti ore pyri i'gwovo. Eki ti oreronga pype.” A'ea pe pe'e ji rerekokatuavo, a'e po ti ji ġa pe nehē, ei Jesus'ga. ³⁶ Ji pire'ymame pe pemondo jipira ji ve, a'e po ti ji ġa pe nehē. Ji tetirūarame pe pejo ji pyri ji pokoga. Ji imombe'urame Tupana'ga nhi'ġa ġa ji mongi cadeia pype. Pevo pe nduri ji pyri ji pokoga, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'ġarupive'ġa pe nehē, ei Jesus'ga.

³⁷ —A'ero po ti ganhi'ġarupive'ġa ei ji ve nehē opojoykaharetea pe nehē: “Maranime ore nde repiagi ty'ara nde jukarame?” e po ti ġa nehē. “Ndrohepiagi tuhē reki ore! Nurā ore noromondo mbatera nde ve,” e po ti ġa ji ve nehē, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde ygweirame? Ndrohepiagi tuhē reki ore! Nurā ore noromondo yhya nde ve,” e po ti ġa ji ve nehē, ei Jesus'ga. ³⁸ “Maranime ore nde repiagi nde rekorame hajiheva'ero ore ve? Ndrohepiagi tuhē reki ore! Nurā ore ndoro'ei nde ve a'ero: Ejo ti i'gwovo ore pyri ekiavo oreronga pype. Na rūi ore ei nde ve,” e po ti ġa nehē. “Maranime ore nde repiagi nde pire'ymame? Ndrohepiagi tuhē reki ore! Nurā ore noromondo ndepira nde ve,” e po ti ġa ji ve nehē, ei Jesus'ga. ³⁹ “Maranime ore nde repiagi nde tetirūarame? Ndrohepiagi tuhē reki ore nde tetirūarame. Nurā ore ndoropokogi nde,” e po ti ġa nehē. “Maranime ore nde repiagi nde rekorame cadeia pype? Ndrohepiagi ore nde rename cadeia pype. Nurā ore ndoropokogi nde,” e po ti ġa ji ve nehē, ei Jesus'ga.

⁴⁰ —A'ero po ti ji ei ġa pe jirekorame ġanduvihavuhetero nehē: Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pe nhiirū'ga pokokaturame jihi tuhē pe ji poko katu a'ero. Po okoteheva'ero ga reko novia nhiirū'ga jireheve'ga. Pe ga pokokaturame jihi tuhē pe ji poko katu a'ero, a'e po ti ji Tupana'ga nhi'ġarupive'ġa pe nehē, ei Jesus'ga.

⁴¹ —Ojipe'ġa pe jijohukotyve'ġa pe po ti ji ei nehē: Pejipe'a ti pejigwovo ji hugwi. Pendekote'varuhua ko pehoagwama tata pype. Nurā ti peho hahyva'ea ruvihava pype tata pype – kia Tupana'ga oapo toho ti Diabo'ga gapyriva'ea pavēi ipype nehē javo, a'e po ti ji nehē, ei Jesus'ga. Pevo tata pype po ti hahy

avuirama pe me nehë, a'e po ti ji jijohukotyve'ga pe nehë, ei Jesus'ga.

—Nahã ji ei pe me. ⁴² A'ereki ty'ara ji jukarame pe napembuhuri mbatera ji ve, a'e po ti ji ga pe nehë, ei Jesus'ga. Ji ygweirame pe napembuhuri yhya ji ve, a'e po ti ji ga pe nehë, ei Jesus'ga. ⁴³ Ji hajiheva'ea pe me. Ndape'ei pe ji ve: “Eapy ti ore pyri i'gwovo. Eki ti oreronga pype.” A'ea rūi pe'e pe ji rerekokatue'yma, a'e po ti ji ga pe nehë, ei Jesus'ga. Ji pire'ymame pe napemondo'i jipira ji ve, a'e po ti ji ga pe nehë. Ji tetirũarame pe ndapejori ji pyri ji pokoge'yma. Pe ndajipokogi ji rekorame cadeia pype, a'e po ti ji ga pe nehë, ei Jesus'ga.

⁴⁴ —A'ero po ti ga ei ji ve nehë opojkaharetea pe nehë: “Maranime ore nde repiagi ty'ara nde jukarame?” e po ti ga nehë. “Ndrohepiagi tuhë reki ore. Maranime ore nde repiagi nde ygweirame? Maranime ore nde repiagi nde rekorame hajiheva'ero ore ve? Ndrohepiagi tuhë reki ore,” e po ti ga ji ve nehë, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde pire'ymame? Maranime ore nde repiagi nde tetirũarame?” e po ti ga ji ve nehë, ei Jesus'ga. “Maranime ore nde repiagi nde rekorame cadeia pype? Nahanahã nde rekorame ore ndorohepiagi tuhë reki. Nurã ore ndoropokogi nde,” e po ti ga ji ve nehë, ei Jesus'ga.

⁴⁵ —A'ero po ti ji ei ga pe nehë: Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pe nhiirũ'ga pokokatue'ymame jihi tuhë pe ndajipokokatui a'ero. Po okoteheva'ero ga reko'i novĩa nhiirũ'ga jireheve'ga. Pe ga pokokatue'ymame jihi tuhë pe ndajipokokatui a'ero, a'e po ti ji ga pe nehë, ei Jesus'ga.

⁴⁶ —Ga po ti oho hahyva'ea ruvihava pype tata pype upa avuirama nehë, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'igarupive'ga po ti oho yvagi pe okovo avuirama Tupana'ga pyri upa nehë, ei Jesus'ga.

26

Ojuka pota ahe Jesus'ga

(Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2; João 11.45-53)

¹ A'ea mombe'upavirë Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe:

² —Mokõi po ti pe kiri nehë. A'ero po ti nhandere'yja'ga japo'i toryva i'gwovo nehë – kiroki toryva pe nhande ei: Páscoa, ei Jesus'ga ga pe. A'ea rupi po ti nhikwava'ẽhava ga pe nehë. Ji pyhy ti ga ji mbovya yva rehe ji jukavo nehë, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

³ A'ea rupi ikwava'ẽhara'ga nduvihava'ga ojatyka judeus'ga mbo'ehara'ga pavëi xava'eve'ga pavëi no. Ojatyka ga

Caifás'ga rongauhua pype. Caifás'ga ko ikwava'ēhara'ğa nduvihavuhu'ga. ⁴Kiro ға eға'ei ojohupe:

—Marã po ti nhande Jesus'ga pyhynhimimukari ga jukauka nehē? ei ға. ⁵Toryva rupi rūi ti nhande ga pyhygukari nehē he'yjuhuve'ğa ti tojogwayvayvaryme ga rehe onhimongyavo nehē, ei ға ojohupe.

Nahã ға ei. A'ereki Páscoa rupi judeus'ğa ojatyka gwe'yjuhuro tikwahava'ja ti nhaneramonhava'ea reruragwera Egito hugwi javo.

*Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga akağa rehe
(Marcos 14.3-9; João 12.1-8)*

⁶Aerē Jesus'ga rekoï Simão'ga ronga pype cidade'i pe Betânia pe. Simão'ga ko ijaijauhugwera'ga. ⁷Garonga pe Jesus'ga i'urame kunhangwerahēa heruri perfume nhandya hyrua pype. He'yi hete itambere'ia perfume rehe. Hyrua ko alabastrova'ea ita apopyra. Jesus'ga pyri hēa heruri herova-hema. Hēa heka'vogi perfume Jesus'ga akağa rehe. A'ereki hēa ga arō hete.

⁸Hepiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ğa onhimonha'nga.

—Maranameuhū hēa jigwarai perfume rehe heka'voteheavo ga'akağa rehe? ei ға. ⁹Omondo po hēa ima'ēhara'ğa pe ramo ipyhyga itambere'ia he'yiva'ea imondovo imbatere'ÿve'ğa pe ramo. A'ereki he'yi itambere'ia hehe, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ğa.

¹⁰Jesus'ga okwaha ға'ea. A'ero ga ei ға pe:

—Maraname pe hēa mbote'varuhu pota? Pepi ti. A'ereki hēa oko katu katu ji ve heka'voga nhiakağa rehe, ei Jesus'ga ға pe. ¹¹Nane'yimi imbatere'ÿve'ğa oko pe pyri. A'ero ipotarame nane'yimi pe imondoi ға pe. Ji po ti a'ea nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ға pe. ¹²Heka'vogame perfume jira'oa rehe hēa ji mboavujikweri nhitymağwama pe, ei Jesus'ga. ¹³Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerē po ti ojipe'ğa imombe'ui pyryva'ea ji mombe'gwovo vvyakotyve'ğa pe nhaporemō, ei Jesus'ga. A'ea rupi po ti ға hēa mombe'ui nehē no tokwaha pa ti ға hēaremimbuhuragwera, ei Jesus'ga ғwemimbo'ehara'ğa pe.

*Judasva'ea e'i apyhyguka Jesus'ga javo
(Marcos 14.10-11; Lucas 22.3-6)*

¹⁴Kiro Judasva'ea hoi ogwovo ikwava'ēhara'ğa nduvihava'ğa pyri. Judas Iscariotes ei ға ahe ve. Ahe ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ğa pyteripeva'ea. Kiro Judasva'ea hoi ovahema ikwava'ēhara'ğa nduvihava'ğa pyri.

¹⁵Ga pe ahe ei:

—Maramomi po ti pe imbuhuri ji ve itambere'ia nehē? A'ero po ti ji ga pyhyguka pe me nehē, ei ga ға pe.

A'ero ġa ei ahe ve:

–Toromondo ti momi trinta nde ve itambere'ia prata apopyra, ei ġa.

–Kwa, ei ahe. Apyhyguka po ti ji Jesus'ga pe me nehē, ei ahe.

A'ero ġa imo'emo'ēi itambere'ia imondovo ahe ve.

¹⁶ Herogwovo ahe ea'jaa'javi ovyvteri pe gweaporoġitaro: “Marā po ti ji Jesus'ga rerekoukari ga pyhygauka ġa pe nehē?” ei ahe ovyvteri pe.

Garemimbo'eharava'ea oapo mbatera Páscoa rupi
(*Marcos 14.12-21; Lucas 22.7-14, 21-23; João 13.21-30*)

¹⁷ Aerē kiro toryva Páscoa. A'ea rupi nanani judeus'ġa i'ui pāo ndovuriva'ea. Nurā Jesus'ga remimbo'ehara'ġa nduri Jesus'ga pyri javo ga pe:

–Mome po ti ore hoi mbatera mboavujikwea nde ve Páscoa rupi nehē tere'u ti javo? ei ġa.

¹⁸ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Peho ti cidade pe pejigwovo akoja'ga pyri. Pe'ji ti ga pe: “Nhanembo'ehara'ga ei nde ve: ‘Kiro po ti nhimanohava nehē. A'u po ti ji mbatera Páscoa rupi neronga pype nhiremimbo'ehara'ġa pavēi nehē.’ Nahā nhanembo'ehara'ga ei nde ve.” A'ea ti pe'ji akoja'ga pe, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

¹⁹ –Kwa, ei ġa. Ogwovo ġa hoi japovo mbatera imboavujikwea Páscoa rupi okovo Jesus'ga nhi'ġa rupi.

²⁰ Aerē Jesus'ga ruri ovahema. Kwara horē Jesus'ga apygi mesa pyri ġwemimbo'ehara'ġa pavēi dozeve'ga pavēi. ²¹ Ga i'urame Jesus'ga ei ġa pe:

–Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Pepyteripeve'ga po ti ji pyhyguka jujukahara'ġa pe nehē, ei ga.

²² Ndovy'arihu ġa a'ero. Ga naġanani ġa ei ga pe:

–Ji rūi re po? ei ġa Jesus'ga pe ga renoina jipojykaharetero javo ga pe.

²³ A'ero ga ei ġa pe:

–Kiroki ga omonde pāo tyhya pype i'gwovo ji pavēi – gaha po ti ji pyhyguka jujukahara'ġa pe nehē, ei Jesus'ga. ²⁴ Amano tuhē po ti ji nehē. Nahā Tupana'ga rembikwatijarukara ei ji mombe'gwovo, ei Jesus'ga. Ga pe – kiroki ga ji pyhyguka ji mondovouka jujukahara'ġa pe – ga pe po ti tiruahū hete nehē. Po gayhēa nombo'ari ga hamo, a'ero po koji'i pyry ga pe hamo, ei Jesus'ga vyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

²⁵ Judasva'ea ko aerē Jesus'ga pyhyguka gajukahara'ġa pe. Kiro ahe ei:

–Ji rūi re po? ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

—Ndehe ko ere poha, ei ga Judasva'ea pe.

Jesus'ga omondo ahe ve pão vinho reheve

(Marcos 14.22-26; Lucas 22.14-20; 1 Coríntios 11.23-25)

²⁶ Ga i'urame Jesus'ga ipyhygi pão. Kiro ga nhi'igi Tupana'ga pe hehe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirẽ ga haygwe'rogwe'rogi pão imondomondovo gwemimbo'ehara'ga pe.

—Pepyhy ti i'gwovo pão. A'ea ko jira'oa, ei Jesus'ga ga pe.

A'ea ga ei ga pe aere'ĩ po ti hajiheve'ga jigwarai jira'oa rehe ji jukavo nehẽ javo. Ga hugwi ga ipyhygi pão i'gwovo.

²⁷ Ga i'urame ga ipyhygi copo. Oko vinho ipype. Hehe ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. A'ero ga imondoi vinho ga pe.

—Pe napenani ti pe'u, ei ga ga pe. ²⁸ A'ereki a'ea ko jirekoa, ei Jesus'ga. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ga pe jijijukauka nehẽ. Nahã po ti ji manoi vvyakotyve'ga ndepyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea mombe'gwovo: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori gandekote'varuhua ga hugwi,” ei ga. Nurã jirekoa reka'voga gwaramo a'iti hete tuhẽ po ti Tupana'ga imombori he'yjuhuheteve'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehẽ gwembi'ea rupi nehẽ, ei Jesus'ga.

²⁹ —A'e ji pe me: Kiro po ti ji nda'apoa'javukari nanongara toryva vinho gwovo pe nderekovo nehẽ, ei Jesus'ga. Aerẽ po ti nhanderuvihavuhetero Tupana'ga japoukari ji ve toryva gwonga pe yvagi pe nehẽ. A'ea rupi po ti ji japo toryva a'ero hajiheva'ea ipyahuva'ea nehẽ jiroryvamo pe pavẽi nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰ Onhimby'yirame ga hoi onga hugwi ogwovo oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe.

Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahã ti ne'mbe javo

(Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34; João 13.36-38)

³¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe nhaporemõ po ti pe pohiri ji hugwi penhana kiro ppytunimo ga ji pyhyga gwaramo. A'ereki nahã Tupana'ga imombe'ui ikwatijarukarame hako. Garembikwatijarukara e'i:

“‘Ajukauka po ti ji ovelhas repiakatuhara'ga nehẽ,’ ei Tupana'ga.

‘Onhi'gwahe'gwahe' ovelhas hepiakatuhara'ga renymbava nehẽ,’ ei Tupana'ga,” e'i ikwatijaripyra, ei Jesus'ga.

Ji ve Tupana'ga ei ovelhas repiakatuhara'ga. Pe me ga ei ovelhas, ei Jesus'ga.

³² —Tupana'ga ji mbogwerava'javame ji na'ẽ po ti aho Galiléiapeve'ga gwyri pe pe nenonde nehẽ, ei Jesus'ga.

³³ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Jara'ga po ti opohipavipe nde hugwi nehẽ. Jihi po ti ndapohiraḡwami nde hugwi nehẽ, ei ga.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: Kiro ppytunimo po ti nde ei ji ve nehẽ: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Três po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamutiḡa nhi'iḡa renonde nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

³⁵ —Nda'ei tuhẽ po ti ji nanongara nehẽ, ei Pedro'ga Jesus'ga pe. Po ti ḡa ji juka vehevi nde reheve, a'ero po ti ji nda'ei nanongara nehẽ, ei Pedro'ga Jesus'ga pe.

A'ea jitehe Jesus'ga remimbo'ehara'ḡa epavi Jesus'ga pe no.

Jesus'ga oko matetyhava pype Getsêmani pe
(Marcos 14.32-42; Lucas 22.39-46)

³⁶ A'ero Jesus'ga ḡa nderovahemi Getsêmani pe.

—Peapy ti avo, ei Jesus'ga ḡwemimbo'ehara'ḡa pe. Hehemo'i po ti ji hoi nhinhi'iḡa Tupana'ga pe, ei ga.

³⁷ Hehemo'i ga hoi a'ero Pedro'ga rerogwovo ojupi mokonha'ḡa ndeheve Zebedeu'ga ra'ya'ḡa ndeheve. Ndovy'ahetei Jesus'ga opy'a mbojuavo. ³⁸ A'ero ga ei ḡa pe:

—Jivy'are'yma ji juka pota. Pepyta ti avo. Tapekiri ti ji reheve ji moiruamo, ei ga ḡa pe.

³⁹ Hehemo'i ga hoi ḡa hugwi onhinoḡa ojovapyvo onhi'iheteavo Tupana'ga pe ji ndavy'ahetei javo.

—Apĩ, ei ga gwuva'ga pe Tupana'ga pe. Nde ipotarame terembuhurukari ti hahyva'ea ji ve ji jukaukare'yma ḡa pe. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rũi ji tako, a'e reki nde ve. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

⁴⁰ Kirẽ ga ruri ḡwemimbo'ehara'ḡa pyri trêsvẽ'ḡa pyri ḡa ndepiaga. Oki ḡa upa. A'ero ga ei Pedro'ga pe:

—Napenhimomiranami'i'i pe pejopehyja pe naerũ? Ndapekiri po pe hamo ji moirũharamo, ei Jesus'ga ga pe.

⁴¹ Penhi'ĩ ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahã ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. A'ereki pe peko pota Tupana'ga nhi'iḡa rupi novĩa. Emo pe napenhimomiranami pejikote'varuhua pe Tupana'ga pe pokoge'ymame, ei Jesus'ga.

⁴² Aerẽ ga hoa'javi hehemo'i onhi'iḡa'java Tupana'ga pe.

—Apĩ, ei ga gwuva'ga pe Tupana'ga pe. Po ti nde ipotari nhimanoa, a'ero po ti ji manoi nde nhi'ĩpo'ruavo nehẽ, ei Jesus'ga.

⁴³ Kirẽ ga ruri ḡwemimbo'ehara'ḡa pyri trêsvẽ'ḡa pyri ḡa ndepiaga. Okira'ja ḡa upa. A'ereki ḡa hopehyi hete.

44 Aerē ga hoa'javi hehemo'i ġa hugwi onhi'ġa'java Tupana'ga pe.

—Apī, ei ga. Po ti nde ipotari nhimanoa, a'ero po ti ji manoi nde nhi'ġpo'ruavo nehē, e'ia'ja ga Tupana'ga pe.

45 Kirē ga ruri ġwemimbo'ehara'ga pyri. Ga e'i ġa pe:

—Peki jitehe pe kiro pejipytu'uro naerū? ei ga ġa pe. Ji rendu ti! Kiro ihoi japiavo nhikwava'eġa okote'varuhuve'ġa po pe! ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. 46 Pevy ti pepo'ama, ei ga. Pehepia! Kiro ga ruri – kiroki ga ji pyhyguka jujukahara'ġa pe. He xaho tuhē ga rovatiamo a'ero, ei Jesus'ga.

Opyhyguka ahe Jesus'ga

(Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53; João 18.3-12)

47 Jesus'ga nhi'ġame ġa pe nanime Judasva'ea ruri ovahema Jesus'ga pyri dozeve'ġa pyteripeva'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea. Judasva'ea rupi he'yive'ġa nduri herua itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve herovahema. Ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa xava'eve'ġa pavēi omondouka ġa topyhy ti ġa Jesus'ga javo.

48 Kiro Judasva'ea Jesus'ga kwahavukari ġa pe Jesus'ga pyhyguka ġa pe. A'ereki ahe e'i jipe ġa pe:

—Jivahemame Jesus'ga pyri po ti ji ga beijai nehē. A'ero po ti pe ga kwahavi nehē gaha ko Jesus'ga javo. Pepyhygahy ti ga a'ero, e'i jipe Judasva'ea ġa pe.

49 A'ero kiro Jesus'ga pyri katu Judasva'ea vahemi.

—Kiro ji ruri nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe javo tehe ga pe.

A'ero ahe Jesus'ga beijai.

50 —Kwāi, ei Jesus'ga ahe ve. Eho ti ejeaporoġita rupi, ei Jesus'ga Judasva'ea pe.

A'ero ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġandeheve'ġa nduri Jesus'ga pyhya.

51 Nanime Jesus'gapavēive'ġa pyteripeve'ga ipyhygi oitakyhea'javuhuva'ea. A'ea ga imondo'i ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'gapyrive'ga apiavo ga nambi'oga.

52 A'ero Jesus'ga ei onhipavēive'ga pe:

—Emondoa'ja ti eapoa eku'ayviri, ei Jesus'ga. Kiroki ġa otavuka ojipe'ġa pe ġa jukavo – ġa pe po ti ojipe'ġa otavuka ġa jukavo, ei Jesus'ga. 53 Po ti ji ei jiruva'ga pe nehē ji poko javo, a'ero kotihī po ti ga ojipyrive'ġa mondoukari ji pyri he'yjuhuheteve'ġa yvagipeve'ġa doze exércitos nehē koji'ive'ġa vehevi nehē topoko ti ġa Jesus'ga javo, ei Jesus'ga ga pe. 54 Po ti ji ei ga pe embuhu ti ġa javo, a'ero po ti ndohoi Tupana'ga rembikwatijarukara apiavo kiro. A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i: “Tomanō ti ga.” Ymyahū Tupana'ga ei a'ea ji mombe'ġwovo ikwatija hako, ei Jesus'ga.

55 A'ea mombe'urē Jesus'ga ei ikwava'ēhara'ğa nduvihava'ğandehave'ğa pe:

—Amovahĩ po ji governo naerũ? Nurã pe heruri itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve ji pyhyga naerũ? Nane'ymi ji rekoĩ pe pavēi pe mbo'eavo nhandejatykahavuhua pype ikwehe'i. A'ea rupi pe ndajipyhygi, ei Jesus'ga. ⁵⁶ Kirogwe jate pe nduri tipyhy ti Jesus'ga javo. Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo ymyahũva'ea po'ruavo – kiroki Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea rembikwatijara, ei Jesus'ga.

Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ğa pohipavi Jesus'ga hugwi onhana.

Jesus'ga oko ahemoğitaharava'ea rovai pyteri pe

(*Marcos 14.53-65; Lucas 22.54-55, 63-71; João 18.12-14, 19-24*)

⁵⁷ Kiro Jesus'ga pyyhara'ğa ga rerohoi Caifás'ga rongauhu pe ikwava'ēhara'ğa nduvihavuhu'ga rongauhu pe. Pevo judeus'ğa mbo'ehara'ğa ojatyka xava'eve'ğa pavēi.

⁵⁸ Pedro'ga hoi Jesus'ga reviri onhimboyha'iavo ga hugwi tajipyhygye ti ға javo. Ovahē ga Caifás'ga rongauhua pyri okari pe. Pevo ga apygi guardas'ğa pavēi marã po ti ға Jesus'ga rerekoi nehē javo.

⁵⁹ Judeus'ğa moğitaharamo ikwava'ēhara'ğa nduvihava'ğa xava'eve'ğa pavēi jara'ğa pavēi no – ға nhaporemo ojuka pota Jesus'ga. Ga nhaporemo gweka i'mbeve'ğa ti'mbe ti ға Jesus'ga oko te'varuhu javo. Ga'mbea rendu pota ға. A'ereki ға gwepiuka pota Jesus'ga rekote'varuhua tijuka ti ga a'ero javo. ⁶⁰ He'yive'ğa nduri ға pyri o'mbero novĩa. Emo ғанhi'īga ndojo'jajo'javi reki. Nurã tegwete Jesus'ga jukahava nanongara rehe. Aerē mbapavamo mokonha'ğa nduri. O'mbero ға ei Jesus'ga nhi'īga mombe'gwovo.

⁶¹ —Agwa'ga, ei ға Jesus'ga mombe'gwovo. Gaha e'i: “Jipopoaka ji. Nurã nonhimimiva'ea ji ve. Ipotarame po ti ji imoka'nhymbavi Tupana'ga ruhava nehē aerē japokatua'java mokōi rupi jikira rupi nehē.” A'ea Jesus'ga ei, e'i tehe mokonha'ğa.

⁶² A'ero Caifás'ga ei Jesus'ga pe opo'ama:

—Nde nerenhi'īgi a? Marãi nde a'ero? A'iti nde ere poha? ei ga Jesus'ga pe.

⁶³ Nonhi'īgi Jesus'ga onhi'ĩpotare'yoma ғwaramo. Caifás'ga ei a'ero:

—Enhimombe'u katu ti ji ve kiro Tupana'ga nenhi'īga renduvame avuiramave'ga. Ma gara ndehe? Nde ko Cristo Tupana'ga remimbuhurukara? Nde ko Tupana'ga ra'yra naerũ? ei Caifás'ga Jesus'ga pe.

64 A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko ere poha. A'e ji pe me: Aere'ĩ po ti pe ji repiagi ji apygame ipopoakaheteve'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rüi jitekovo huvihavamo nehẽ. Pe po ti ji repiagi ji rura'javame yvaġatiġa pyteri pe ua yvya koty nehẽ no vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

65 A'ero Caifás'ga opira mbotararagi anhimboahi ji javo. E'i ga:

—Jesus'ga onhimongouhu Tupana'ga'java'ero. Kirupi ojipe'ġa nemimbojara Jesus'ga rehe a'ero! A'ereki Jesus'ga tuhẽ okote'varuhua repiuka nhande ve. Pehendu pe ga ko, ei Caifás'ga ġa pe. 66 Marã pendeaporoġita? Marãi pe ga pe? ei ga ġa pe.

A'ero ġa ei:

—Oko te'varuhu tuhẽ ga. Tomanu ti ga, ei ġa.

67 A'ero ġa nyvuni Jesus'ga rova rehe ga nupanupamo. Ojipe'ġa ga petegi opovo.

68 —Tupana'ga okwahapavuka nde ve nde ko Cristo ġwaramo, e'i tehe ġa Jesus'ga pe. Emombe'u katu ti ore ve a'ero. Ma'ġa okwa nde rehe? ei ġa Jesus'ga pe.

Nahã ġa ga rerekomemui okote'varuhuavo ga pe.

Ji ndakwahavi Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(Marcos 14.66-72; Lucas 22.56-62; João 18.15-18, 25-27)

69 A'ea rupi Pedro'ga apygi okari pe Caifás'ga rongu pyri. Caifás'gapyrivehẽa ruri Pedro'ga pyri.

—Ndehe ko Jesus'ga pavẽiva'ea Galiléiapeve'ga pavẽiva'ea, ei hẽa Pedro'ga pe.

70 Pedro'ga nanhimombe'ui reki. Gandovaki nhaporemo ga ei:

—Gara pe nde ei? A'ereki ji ndakwahavi, ei ga ogwovo.

71 Ga horame porta rupi – kiroki a'ea oho pehea pe – ojipehẽa Caifás'gapyrivehẽa Pedro'ga repiagi. Pevove'ġa pe hẽa ei:

—Agwa'ga ko Jesus'ga pavẽive'ga no Nazarépeve'ga pavẽive'ga, ei hẽa.

72 A'ero Pedro'ga ei hẽa pe:

—Ji ndakwahavi akoja'ga, ei ga o'mbero. A'ea ji amombe'u katu nde ve Tupana'ga nhinhi'ġa renduvame, ei Pedro'ga o'mbero.

73 Aere'ĩ pevove'ġa nduri Pedro'ga pyri – kiroki ġa o'ã pevo – javo ga pe:

—Nde tuhẽ ko Jesus'ga pavẽiva'ea. A'iti a. A'ereki nenhi'ġa ko Galiléiapeve'ga nhi'ġa ja. Nurã ore nde kwahavi, ei ġa Pedro'ga pe.

74 A'ero Pedro'ga ei:

—Ji ndakwahavi tuhē akoja'ga, ei Pedro'ga o'mbero. A'ea ji amombe'u katu pe me Tupana'ga nhinhi'iga renduvame. Po ji mbero a'ea rehe, a'ero po ti Tupana'ga tomondo hahyva'ea ji ve, ei Pedro'ga ġa pe.

Nanime inamutiġa nhi'igi. ⁷⁵ A'ero Pedro'ga ikwahava'javi Jesus'ga eagwera ojive. A'ereki Jesus'ga e'i jipe ga pe: “In-amutiġa nhi'iga renonde po ti trēs nde ea'jaa'javi ji ve ji ndakwahavi Jesus'ga javo,” e'i jipe Jesus'ga ga pe. Jesus'ga eagwera kwahava'javame Pedro'ga hoi ogwovo. Ga ojehe'o ranuhū.

27

Gweroho ahe Jesus'ga Pilatosva'ea pyri
(Marcos 15.1; Lucas 23.1-2; João 18.28-32)

¹ Ko'emame ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa
nhomonhi'inhi'igi xava'eve'ġa pavēi.

—Marā po ti nhande ei Jesus'ga jukauka nehē? ei ġa. Nahanahā po ti nhande ei imboja ga rehe nehē. A'ero po ti ġa ga jukai nehē, ei ġa ojohupe.

² A'ero ġa ga pokwarukari ga rerohouka ga mo'amuka governador'ga rovai pyteri pe Pilatos'ga rovai pyteri pe.

Judasva'ea ojijuka
(Atos 1.16-19)

³ Judasva'ea ġwendu ġa erame tomano ti Jesus'ga javo. Ahe ko opyhyguka Jesus'ga ġa pe. Henduvame ġanhi'iga ahe ei oyvyteri pe: “Mbaria po ji ga pyhygukaruhui!” ei ahe. A'ea rehe ojapyakavo ahe rekoveveuhui a'ero herohoa'java trinta itambere'ia prata apopyra ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe xava'eve'ġa pe no. ⁴ Ga pe ahe ei:

—Ako te'varuhu ji Jesus'ga pyhyguka pe me oji'i. A'ereki ga oko katu. Omano po ti ga jite'varuhua rehe nehē, ei ahe.

Kiro ġa ei:

—Ndorokoi ore hehe. Ndehe ti eko hehe! ei ġa Judasva'ea pe.

⁵ A'ero Judasva'ea imombori itambere'ia prata apopyra vvyvo ġajatykahavuhua pype ogwovo ojijugwa onhimbohaekovo ojurimo ojijukavo.

⁶ Ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa opyhy itambere'ia. A'ero ġa ei ojohupe:

—Marā po ti nhande herekoi naerū? Timondo nhande a'ea Judas'ga pe ikwehe'i topyhyguka ti ga Jesus'ga nhande ve javo. A'ereki nhande tijuka Jesus'ga, xa'e nhande ikwehe'i. Nurā ti kiro timbojihe'aryme ti a'ea ojipea pyvō itambere'ia pyvō nhandere'yja'ġa remimbuhutehea pyvō – kia ġa ombuhumbuhu Tupana'ga pe toapo katu ti ġa Tupana'ga rongā

nhandejatykahavuhua javo. A'ereki nanongara imbojihe'ara Moisésva'ea ndopotari ymyahũ ikwatijarame, ei ġa ojohupe.

⁷ A'ero ġa nhomonhi'inhi'igi kohoa tipyhy a'ea pyvõ javo. A'ea ġa imondoi a'ero ipyhyga kohoa hyrua apohara'ga hugwi – kiroki ga oapo tujuga hyruro. Opyhy ġa kohoa ġandyvyaġwama rupiara torotỹ ti judeus'ġarũive'ġa pevo nehẽ javo. ⁸ Nurã akoja pe kohoa pe judeus'ġa ei jipi Aherekoa gwyra.

⁹ Nahã ġa ipyhygi kohoa. Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo ymyahũva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'ĩga mombe'uharava'ea Jeremiasva'ea a'ea mombe'u Tupana'ga nhi'ĩga mombe'gwovo. Ymyahũ ahe ei hako:

“Ga ipyhygi trinta itambere'ia prata apopyra.

'Momi ga rehe itambere'ia,' ei Israelva'ea rakykwepohara'ġa.

¹⁰ A'ea ġa ipyhygi imondovo ipyhyga kohoa hyrua apohara'ga hugwi

– kiroki ga oapo tujuga hyruro.

Nahã Tupana'ga ei ji ve nahanahã ti eko javo,” ei Jeremi-asva'ea hako.

Jesus'ga oko Pilatosva'ea rovai pyteri pe

(Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5; João 18.28-38)

¹¹ Kiro ġa Jesus'ga mo'amukari governador'ga rovai pyteri pe Pilatos'ga rovai pyteri pe. A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

–Marãi nde? Ndehe ko judeus'ġa nduvihavuhuhetero? ei ga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Ndehe ko ere poha, ei Jesus'ga.

¹² Ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa omboja Jesus'ga rehe xava'eve'ġa pavẽi. Ga eġa'erame na Jesus'ga pe ga nonhi'igi ġa pe onhi'ĩpotare'yma ġwaramo ġa pe. ¹³ A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

–Marãi nde? Nerehenduvi nde ġa eġa'erame nde ve naerũ? Nerenhi'igi po ti nde imombe'ukatuavo ji ve nehẽ? Marãi nde? ei ga.

¹⁴ Jesus'ga nde'i'i'i onhi'ĩpotare'yma ġa'eagwera rehe ojive. A'ero Pilatos'ga nhimomby'ahetei ga rehe.

Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga

(Marcos 15.6-15; Lucas 23.13-25; João 18.38b-19.16)

¹⁵ Toryva rupi nanani Páscoa rupi nanani Pilatos'ga ombopiro'y cadeiapypeve'ga mohemuka – kiroki ga pe judeus'ġa e'i. ¹⁶ Cadeia pype Barrabás'ga rekoi kiro. Judeus'ġa nhaporemogwa kwaha hete.

¹⁷ Kiro he'yjuhuheteve'ġa nduri Pilatos'ga pyri onhimongyavo. Ga jatykarame Pilatos'ga ei ġa pe:

—Ma'ga po ti ji amohemuka pe me toryva rupi? Mara'ngu po Barrabás'ga pe pe javo? Ojipe'ga Jesus'ga – kiroki ga pe ga ei: Cristo Tupana'ga remimbuhurukara – mara'ngu po ga pe pe javo?

¹⁸ A'ea ga ei ga pe. A'ereki ga okwaha gapy'a. Ga ei oyvyteri pe: “Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga xava'eva'ga pavēi onhimyrō Jesus'ga rehe. Nurā ga ga rerurukari ji pyri te'i ti ga pe javo,” ei ga oyvyteri pe.

¹⁹ Juizes'ga apykava rehe Pilatos'ga apygame ta'e ti kiro gareaporogita pe javo, kiro garembirekohēa imondoi onhi'i'ga ga pe javo:

—Akoja'ga oko katu Jesus'ga. Terekote'varuhui ti ga pe a'ero. A'ereki ji aayvahi te'varuhu ga rehe ypytunimo. Omyi jipy'a kiro.

A'ea hēa ei imondovo onhi'i'ga Pilatos'ga pe.

²⁰ Ikwava'ehara'ga nduvihava'ga xava'eva'ga pavēi ombo'e he'yive'ga ite'varuhua rehe. E'i ga:

—Pe'ji ti Pilatos'ga pe tomohemuka ti ga Barrabás'ga, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe tojukauka ti ga Jesus'ga.

A'ea ga ei ga pe te'i ti ga embovyruka ti Jesus'ga yva rehe javo. Nahā ga nhimbopogweukari pevove'ga pe.

²¹ Kiro Pilatos'ga ei pevove'ga pe:

—Marāve'ga po ti ji amohemuka pe me? ei ga ga pe.

A'ero ga ei ga pe:

—Barrabás'ga ti tohē.

²² Pilatos'ga ei:

—Oro ga – kiroki ga pe ga ei: Cristo Tupana'ga remimbuhurukara – marā po ti ji ga rerekoi naerū Jesus'ga?

Ga nhaporemo ga ei:

—Embovyruka ga!

A'ea ga ei tomano ti Jesus'ga yva rehe javo.

²³ A'ero Pilatos'ga ei:

—Maranameuhū naerū? Gara garekote'varuhua naerū? ei ga ga pe.

Emo koji'i ga hapukapukajahivi.

—Embovyruka ga! ei ga ohapukaita.

²⁴ Gapopoakara repiagame Pilatos'ga nde'ia'javi ga pe. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Nambegwei po ti ga tavukari ga rehe nehē.” A'ero ga herurukari yhya ojipogweita ipyvō ga hepiagame. Ojipogwei ga ndojari tuhē po ti ji rehe Jesus'ga manoa javo.

—Oko katu ga, ei Pilatos'ga ga pe. Ji rūi ti ajukauka ga, ei ga ojipogweita. Po pe gamanoa pota, pehe ti pereko ga a'ero, ei Pilatos'ga.

²⁵ A'ero ga epavi:

—Toja ti ore rehe gamanoa a'ero nehẽ nhanderakykwepohara'ga ndehe nehẽ no, ei ға.

²⁶ A'ero Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari cadeia hugwi okovo ғанһи'іға rupi. Onupanupãuka ga Jesus'ga ipira apopyra pyvõ ga mondohondohoguka. A'ero ga Jesus'ga mondoukari soldados'ға pe tombovyruka ti ға ga jukavo javo.

*Soldadosva'ea gwerekomemua Jesus'ga
(Marcos 15.16-20; João 19.2-3)*

²⁷ A'ero Pilatos'gapavẽive'ға soldados'ға Jesus'ga rerohoi garonga pype governador'ga rongga ruvihava pype. Soldados'ға nhaporemõ ға jatykai Jesus'ga pyri. ²⁸ Gapira ға hekyi imongiuka ga pe tapy'ynhapiğwağahiva ipukuhuva'ea aheruvihava'ga pira'java'ea. ²⁹ Ga opyhy yhypoa hatiuhũva'ea. A'ea ға ipovãpovani japovo onhatimagatuva'ea akanitara inõga Jesus'ga akağa rehe ağa ko huvihava'ға akanitara javo tehe jupe. Yvyra ға imondoi gapo pe gajohukoty rui ga ko huvihava javo. Gwenypy'amo garovai pyteri pe ға e'i tehe Jesus'ga pe ga rerekomemuamo ga jaita. Ga e'i:

—Judeus'ға nduvihavuhetero ko nde! Ejoryjory ti! ei ға ga pe.

³⁰ Ga rehe ға nyvuni. Ipyhyga yvyra ga hugwi ға ga'akağa nupãi. ³¹ Ga rerekomemuare ға hekyi tapy'ynhapiğwağahiva ga hugwi imongiukara'java gapira tuhẽ ga pe.

Kiro ға ga rerohoi timbovyruka ti ga yva rehe javo.

*Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovya
(Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43; João 19.17-27)*

³² Jesus'ga rerohorame ға Simão'ga rovatĩ cidadepeve'ga Cirenepeve'ga. A'ero ға herohoukarahai ga pe yva Jesus'ga jukahava rupiara.

³³ A'ero ға Jesus'ga rerohoi vytyri pe Gólgota pe ga rerogwovo i'arimo. Xa'e nhande Gólgota pe Aheapindava. ³⁴ Kiro ға imondoi ikotimbyra Jesus'ga pe. Ikotimbyra ko vinho tyarovahiva'ea pavẽi. Otyku ga hepiaga. A'ero ga ndo'ui. ³⁵ Kiro ға ga kutugi yva rehe ga mbovya hehe.

Kirẽ ға Jesus'ga pira ma'ema'ei ojive. Ojohupe ға ei: “Manamo nhande tipojyka Jesus'ga pira?” Tikwaha javo ға imombomombori ita'javuhuva'ea dados'java'ea. Nahã ға ima'ema'ei gapira ojive. Nahã hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo ymyahũva'ea po'ruavo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'іға mombe'uharava'ea a'ea mombe'u. Imombe'gwovo ahe e'i hako:

“Oma'ẽ ға jipira ojohupe.

Ojipea rehe i'arimova'ea rehe ға imombori ita'java'ea

a'ea ko jiapoa javo jipira pe,” ei ahe hako.

³⁶ Pevo Jesus'ga pyri soldados'ga apygi ga repiaga tohekyjyme ti ġa ga yva hugwi javo. ³⁷ Yva rehe ġa imondoi ikwatijaripyra Jesus'ga akaġa arimo. Ikwatijaripyra ko imbojahava Jesus'ga rehe nurā ore ga jukai javo. E'i:

—Agwa'ga ko Jesus'ga judeus'ga nduvihavuhuhete'ga.

A'ea i'ei.

³⁸ Ga mokonhava'ea mbovyri yva rehe pevo no. Ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri gajohukoty rūi. Ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri gajohukoty. Ahe memei ko governo movahīva'ea.

³⁹ Kiroki ġa okwa Jesus'ga pyvō – ġa Jesus'ga rerekomemui. Ombovava ġa oakaġa nahā ga mbotegweteavo. Ga pe ġa ei:

⁴⁰ —Ere'e nde: “Tamonduru ti Tupana'ga ruhava aerē japokatua'java mokōi rupi jikira rupi nehē.” A'ea nde ei. Po nde rekoi Tupana'ga ra'yramo, a'ero ti ejy yva hugwi tajjukurayme ti ġa javo, ei ġa Jesus'ga pe.

⁴¹ Na jitehe ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa judeus'ga mbo'ehara'ġa pavēi xava'eve'ġa pavēi no. Ga rerekomemuamo ġa ei:

⁴² —Jesus'ga opoko ojipe'ġa tomanoyme ti ġa javo, ei ġa. Tegwete gajipokohava tomanoyme ti ga. Po ga rekoi nanderuvihavuhetero tuhē israelitas'ġa nduvihavuhetero tuhē, a'ero po ti ga tojy yva hugwi. A'ero po ti nhande ga reroviari nehē, ei ġa Jesus'ga rerekomemuamo. ⁴³ Ojiko ga Tupana'ga rehe ji ko Tupana'ga ra'yramo javo, ei ġa. Mara'ngu po ti Tupana'ga ga pokopota tomanoyme ti ga javo? ei ġa Jesus'ga rerekomemuamo.

⁴⁴ A'ea jitehe ahe ei no governo movahīva'ea ġanemimbovyva'ea Jesus'ga mbotegweteavo.

Jesus'ga omano

(Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49; João 19.28-30)

⁴⁵ Ahaji katu kwara igwehetei reki ipyryrymame. Ypytunahimba hete yvya koty nhaporemō. Ka'aru ġwerī ās trēs horas kwara imbokojahua'javi. ⁴⁶ Nanime Jesus'ga onhi'ġa mondoahyahi Tupana'ga pe.

—Eli, Eli, lemá sabactani? ei ga Tupana'ga pe.

A'ea ko: “Tupana, Tupana, ajiko hete ji nde rehe. Maraname nde pohiri ji hugwi?”

⁴⁷ Jararamo pevove'ġa ga renduvi novīa. A'ero ġa ei:

—Agwa'ga onhi'ġa mondo Eliasva'ea pe tuhu ti ga ji pokoga javo, ei ġa.

⁴⁸ Nanime ġapyteripeve'ga nhani ipyhyga jyruhuva'ea imondeva vinho pype tajahiva'ea pype imoakymbava. Yvyra

rehe ga ipimombygi jyruhuva'ea imondovo Jesus'ga pe topyte ti ga javo.

⁴⁹ Jara'ga ki a'e te e'i:

–Teremondoi na'ē. Tihepia ti Eliasva'ea Jesus'ga mbojyvi nehē, ei ga.

⁵⁰ Ohapukajahiva'javame Jesus'ga pytupavamo omanomo.

⁵¹ Nanime gajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapia-hava itararagi mbytera rupi yvatea hugwi ua vvyvo. Yvya igwygwymi. Ita i'gwy'gwyri. ⁵² Ahemanoa ryvya jipe'ai. Gahā – kiroki ga ojiko Tupana'ga rehe aerē omanomo – ga okwerava'ja omanoa hugwi. ⁵³ Oho ga gwyvya hugwi. Aerē Jesus'ga kwerava'javirē omanoa hugwi ga oho Jerusalém me ojipiuka he'yjuhuve'ga pe.

⁵⁴ Soldados'ga nduvihava'ga gapavēive'ga pavēi – kiroki ga gwepia katu Jesus'ga tohekyjyme ti ga Jesus'ga yva hugwi javo – gahā gwepia yvya gwygwyma Jesus'ga manoa reheve. Hepiapavame ga kyhyjihetei. A'ero ga ei:

–Agwava'ea ko Tupana'ga ra'yrava'ea tuhē! ei ga.

⁵⁵ Kunhangwera'ga o'ā irupe Jesus'ga hugwi okovo hepiaga he'yive'ga – kiroki ga ojikoty'a Jesus'ga pavēi. Oho ga Jesus'ga rupi Galiléiapeve'ga gwyrā hugwi ga pokoga jipi. ⁵⁶ Ojipehēa ko Maria Madalenahēa. Ojipehēa ko Mariahēa – kiroki hēa Tiago'ga yhēa José'ga yhēa reheve jitehe. Ojipehēa ko Zebedeu'ga rembirekohēa. Ojipe'ga ami pevo no kunhangwera'ga.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56; João 19.38-42)

⁵⁷ Kwara hogwerĩrame imbateve'ga hoi. Ga ko José'ga cidadepeve'ga Arimatéiapeve'ga. Ga oko Jesus'ga remimbo'eharamo no. ⁵⁸ Kiro ga hoi Pilatos'ga rongā pe ovahehema javo ga pe:

–Tarohe ti Jesusva'ea ra'oa, ei ga Pilatos'ga pe.

–Kwa, ei Pilatos'ga.

Osoldados'ga pe ga ei a'ero:

–Togweroho ti José'ga Jesusva'ea ra'oa, ei ga ga pe.

⁵⁹ A'ero José'ga hoi ua Jesus'ga pyri. Yva hugwi Jesus'ga ra'oa mbojyvame José'ga gara'oa uvani tapy'ynhapirapyryva pyvõ linho apopyra pyvõ ndiky'aiva'ea pyvõ. ⁶⁰ A'ero ga gara'oa rerohoi inoga itaruvihavuhua kwaruhua pype ipyahuva'ea pype. José'ga ombogwambogwajukaripe itaruvihavuhua japovouka ikwaruhua imohinuka. “Aerē ji manorame po ti ga jira'oa mondoi inoga ipype,” ei ga japoukarame. Jesus'ga ra'oa no game ipype José'ga itauhua moanhani imohina ikwaruhua hovapytyma. A'ero ga hoi jugwi ogwovo.

⁶¹ Maria Madalenahëa oapy pevo Jesus'ga ryvya rovai pyteri pe Mariahëa pavëi.

Gwepia katu ahe Jesus'ga ryvya

⁶² A'ea ko sexta-feira mbatera mboavujikwehava. Ko'emame ikwava'ëhara'ğa nduvihava'ğa nduri Pilatos'ga pyri fariseus'ğa pavëi. ⁶³ Kiro ға ei Pilatos'ga pe gwuvihava'ğa pe.

—Orokwahava'ja ore akojava'ea nhi'iga imoandyandyiharava'ea nhi'iga, ei ға Jesus'ga mombe'gwovo tehe. Ahe e'i omanoe'yname: “Moköi jikirirë po ti ji kwerava'javi nhi-manoa hugwi nehë.” A'ea ahe ei. ⁶⁴ Nurã ti ere esoldados'ğa pe: “Pehepia katu ti aheryvya kiro pekira rupi no.” A'ea ti ere ға pe tuhuryme ti aheremimbo'ehara'ğa ypytunimo ahera'oa mima aheryvya hugwi nehë. Po ti ға ahera'oa mimi, a'ero po ti ға ei gwe'yja'ğa pe nehë: “Okwerava'ja Jesus'ga omanoa hugwi.” A'ea po ti ға ei o'mbero nehë, ei ға Pilatos'ga pe. Po ti ға ei a'ea ahera'oa mimirë, a'ero po ti ға koji'i ojipe'ğa moandyandyi nehë. A'ereki ға ға moandyandyi jipe ikwehe o'erame: “Jesus'ga pe Tupana'ga e'i eko ti ғanduvihavuhetero javo,” ei ikwava'ëhara'ğa nduvihava'ğa Pilatos'ga pe fariseus'ğa pavëi.

⁶⁵ A'ero Pilatos'ga ei ға pe:

—Peroho ti soldados'ğa a'ero. Pekwaha ti hepiakatuuka ға pe aheryvya, ei Pilatos'ga ға pe.

⁶⁶ A'ero ға hoi imondovo inimboa tujuga apopyra pyvö ikwaruhua rembeyvya rehe inoға imbogwava itauhua rehe hovapytymbava rehe inoға hehe no jukwaha a'ero ға a'ea avykyrame javo. Ga soldados'ğa mo'ami ipyri no tohepia katu ti ға aheryvya javo.

28

Jesus'ga okwera omanoa hugwi

(Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12; João 20.1-10)

¹ Judeus'ğa poravykye'yma py'rovo sábadó py'rovo iko'ë ғwerĩ domingo. A'ea rupi Maria Madalenahëa ruri Mariahëa pavëi tihepia ti Jesusva'ea ryvya javo.

² Kotihĩ yvya igwygywyyhetei. A'ereki Tupana'gapyrive'ga ogy yvaga hugwi ovahema yvya koty Jesus'ga ryvya pyri. Itauhua ga imoanhani ikwaruhua hugwi oapyga hehe. ³ Ga hendy'jandy'ja hete overava ja. Ga'apoa tapy'ynhapira itiguhũ hete tuhë!

⁴ Soldados'ğa hyhyihetei okyhyjiavo ғwaramo ga hugwi. Omanove'ға ja ға ndekoi a'ero omyinha'jave'yma omanoteheavo.

⁵ Tupana'gapyrive'ga ei kunhangwera'ға pe:

—Pehe ti tapekyhyji. Peheka pe Jesus'ga ganemimbovyve'ga, ei ga. ⁶ Nduvi Jesus'ga avo onongavagwera pype okwerava gwaramo! Ymya ga ei pe me: “Nhimonorē po ti ji kwerava'javi nehē,” ei ga. Na tuhē. Ovy ga okwerava'java. Pejo ti hepiaga ganongavagwera pepojykaharete'ga nongavagwera, ei Tupana'gapyrive'ga kunhangwera'ga pe. ⁷ A'ero kotihī ti peho imombe'gwovo garemimbo'ehara'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Okwerava'ja Jesus'ga omanoa hugwi. Pehendu ti! Oho na'ē ti ga Galiléiapeve'ga gwyri pe pe nenonde nehē. Pevo po ti pe ga repiagi nehē.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga. A'ea ko ji amombe'u pe me, ei ga kunhangwera'ga pe.

⁸ Kotihī ga hoi a'ero Jesus'ga ryvyagwera hugwi ogwovo. Okyhyji ga novīa. A'ereki ga hory hete Jesus'ga kwerava kwahava. A'ero ga nhani ogwovo timombe'u ti Jesus'ga kwerava garemimbo'ehara'ga pe javo.

⁹ Nanime Jesus'ga jipiukari ga pe ga novatiamo.

—Pejoryjory ti! ei ga ga pe.

Jesus'ga pyri ga nduri gapya pyhyga onhinoğa nahā ga mboheteavo.

¹⁰ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Tapekyhyji ti. Peho ti imombe'gwovo nhiirū'ga pe nhiremimbo'ehara'ga pe. Pe'ji ti ga pe toho ti ga Galiléiapeve'ga gwyri pe ji repiaga pevo nehē, ei Jesus'ga kunhangwera'ga pe.

Soldadosva'ea remimombe'ua

¹¹ Kunhangwera'ga horame soldados'ga – kiroki ga gwepia katu Jesus'ga ryvya – jararamo ga oho cidade pe. Ik-wava'ēhara'ga nduvihava'ga pyri ga hoi imombe'upava Jesus'ga ryvya pe'ahava.

¹² A'ero ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga jatykai xava'eve'ga pavēi onhi'inhi'iga ojohupe.

—Marā pendeaporoğita? ei ga ojohupe.

—Nahā po ti nhande ga nderekoi a'ero nehē, ei ga.

A'ero ga imondoi itambere'ia he'yjuhuva'ea soldados'ga pe pe'mbe ti ojipe'ga pe javo. ¹³ Soldados'ga pe ga ei:

—Oromondo ore itambere'ia pe me ko. Nurā ti pe'ji imombe'gwovo ojipe'ga pe pe'mbero. Pe'ji ti: “Ndorohepiakatui reki ore Jesusva'ea ryvya ppytunimo orokia. A'ero Jesusva'ea remimbo'ehara'ga nduri ahera'oa mima.” A'ea ti pe'ji pe'mbero. ¹⁴ Po ti Pilatos'ga henduvi ikwahava pekira nehē, a'ero po ti ore ga ma'ngoma'ngogi tonhimonha'ngayme ti ga peporavykykatue'yma rehe nehē, ei ga soldados'ga pe ga mbo'eavo mbehea rehe.

15 A'ero soldados'ga ipyhygi itambere'ia okovo ikwava'ẽhara'ga nhi'i'ga rupi xava'eve'ga nhi'i'ga rupi no mbehea mombe'gwovo. A'ero ga'mbea judeus'ga heroviari imombe'gwombe'gwovo ojohupe jipi.

—Jesusva'ea remimbo'ehara'ga omi ahera'oa aheryvya hugwi soldados'ga kirame pyytunimo, ei ga.

Jesus'ga ojipiuka gwemimbo'eharava'ea pe

(Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49; João 20.19-23; Atos 1.6-8)

16 Aerẽ Jesus'ga remimbo'ehara'ga onzeve'ga hoi Galiléiapeve'ga gwyri pe. Pevo ga hoi yvytyri pe. A'ereki Jesus'ga omombe'u jipe ga pe pevo ti peho javo. A'ero ga hoi ovahema. 17 Ga repiagame pevo ga ga mbohetei. Ojipe'ga ndogweroviari. “Mara'ngu po Jesus'ga tuhẽ?” ei ga oyvyteri pe. 18 A'ero Jesus'ga ruri ga pyri katu javo ga pe:

—Tupana'ga e'i ji ve: “Eko ti yvyakotyve'ga nduvihavuhetero yvagipeve'ga nduvihavuhetero no. Ndepopoaka hete nde ga hohe pa,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga.

19 —Nurã ji ei pe me: Peho ti yvyakotyve'ga gwyriveve'ga pyri nhaporemõ ga mbo'eavo toko ti ga Jesus'ga remimbo'eharamõ javo, ei Jesus'ga. Pemobatiza ti ga. Ga mobatizaramẽ ti pe'ji ga pe: “Kiro pe penhimboukwaha Tupana'gareheva'ero penduvete'gareheva'ero. Kiro pe penhimboukwaha Tupana'ga ra'yra'gareheva'ero Jesus'gareheva'ero. Kiro pe penhimboukwaha Tupana'ga ra'uvapyryvareheva'ero.” A'ea ti pe'ji ga pe ga mobatizaramẽ, ei Jesus'ga ga pe. 20 Pembo'e ti ga nhiremimbo'ea rehe nhaporemõ tohendu katu ti ga javo – akoja rehe ji pe mbo'ei. Pehendu katu ti! ei ga. Nane'ymi po ti ji rekoi pe pyri mbapava rurame nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe.

MARCOSVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de Marcos

¹ Nahanypy koi Jesus Cristo'ga mombe'upyryva Tupana'ga ra'yra'ga mombe'upyryva. Gaha ko Tupana'ga ombuhuruka vyva koty nhande pyri ikwehe. Igwete Tupana'ga ga mongoi nhanderekote'varuhua momboharamo ikwehe.

*João Batistava'ea uhu Jesus'ga renonde
(Mateus 3.1-12; Lucas 3.1-18; João 1.19-28)*

² Jesus'ga rura renonde João Batistava'ea rekoi ikwehe. A'ea mombe'unhogwenondeavo Isaíasva'ea ikwatijari inoġa ymyahū hako. Ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iġa hako. Nahā Tupana'ga ei gwa'yra'ga pe:

“Nde renonde ti ji ojipe'ga mondoi imombe'uuka ga pe nhinhi'iġa nehē
tomboavujikwe pa ti ga nde ve nehē,” ei Tupana'ga gwa'yra'ga pe hako.

A'ea Isaíasva'ea okwatija imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iġa hako. ³ Igwete Isaíasva'ea ikwatijara'javi inoġa hako. Ahe omombe'ua'ja Tupana'ga ra'yra'ga renondeva'ea.

“Hahyahi po ti ganhi'iġa
ga erame ġa mbo'eavo ongae'yi me nehē,” ei Isaíasva'ea ikwatija.

“E'i po ti ga:

‘Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe
tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe, e po ti ga nehē,” ei ahe hako. Tupana'ga ra'yra'ga renondeva'ea e'i nhandepojoykaharete'ga ruraġwama pe tonhimboavujikwe ti ġa garura renonde javo. A'ea pe ahe ei togwerojijyi ti ġa gweaporoġita a'ea renonde javo.

⁴⁻⁶ Na tuhē reki. Jesus'ga rura renonde João Batistava'ea rekoi ikwehe. Igwete ahe ei javo ġa pe ongae'yi me. Yuranuhūa'javuhuva'ea rava camelo rava ahe oapo opiramo. Ipira ahe oapo oku'ayviramo. O'u ahe tukura hehira reheve. Igwete ahe ei ġa pe:

—Perojijyjijyi ti pejeaporoġita pejipohia pejikote'varuhua hugwi Tupana'ga remiarōe'yma hugwi, ei ahe. Peko ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ero po ti ji pe mobatizai nehē, ei ahe. Igwete po ti Tupana'ga imombohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehē, ei João Batistava'ea.

Igwete ġa hopavi ojigwira hugwi Judéia hugwi ahenhi'ġa renduva. Cidade de Jerusalém hugwi ġa hopavi ahe pyri. Igwete ġa imohemi okote'varuhua Tupana'ga pe ojipe'ġa ndovaki toropohi ti jugwi javo. A'ero João Batistava'ea ġa mobatizai rio Jordão pype. ⁷ Igwete ahe ei ġa pe jipi:

—Jihoheheteve'ga po ti uhu huvihavuhuhetero. Ji ki a'e te ako tehe reki, ei ahe. ⁸ Ji opomobatiza yhya pyvō kiro. Ga ki a'e te pe pojkauka Tupana'ga ra'uva pe, ei João Batistava'ea ġa pe.

Ahe omobatiza Jesus'ga
(Mateus 3.13-17; Lucas 3.21-22)

⁹ A'ea rupi Jesus'ga ruri Galiléiapeve'ġa gwira hugwi cidade de Nazaré hugwi. Igwete João Batistava'ea ga mobatizai rio Jordão pype. ¹⁰ Ohemame yhya hugwi Jesus'ga hepiagi yvaga jipe'a. Igwete ga hepiagi Tupana'ga ra'uva iyyva yvaga hugwi. A'ereki inambua ja oyy Jesus'ga rehe o'a. ¹¹ Igwete Tupana'ga onhi'ġa mbuhuri yvaga hugwi.

—Nde ko jira'yra nhiremia'nguhetea, ei Tupana'ga ga pe. Anhimohē hete ji nde rehe, ei ga Jesus'ga pe.

Satanás'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga
(Mateus 4.1-11; Lucas 4.1-13)

¹² Igwete Tupana'ga ra'uva Jesus'ga rerohoi ongae'yi me. ¹³ Quarenta ga kiri pevo. A'ea rupi Satanás'ga – ga ko anhaġa ruvihavuhu'ga Tupana'ga arōe'ŷve'ga – a'ea rupi ga rekoi Jesus'ga pavēi ga mongote'varuhupota novīa. Mbatera onharōva'ea pevo u. Igwete yvagipeve'ġa Tupana'gapyrive'ġa Jesus'ga pokopokogi imondovo mbatera ga pe.

Jesus'ga ombuhuruka pira mboaharava'ea ojiheva'ero
(Mateus 4.12-22; Lucas 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Ga João Batistava'ea mongirē cadeia pype Jesus'ga hoi Galiléiapeve'ġa gwiri pe. Igwete ga imombe'ui ġa pe pyryva'ea Tupana'ga remimombe'ua. ¹⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Kiroġwe Tupana'ga ei pe me toko ti ġa jireheva'ero javo, ei Jesus'ga. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi imombiga, ei ga ġa pe. Perovia ti pyryva'ea Tupana'ga mombe'ua pejikovo garemimbotarimova'ea rehe. A'ero po ti ga rekoi penduvihavuhuhetero pe mongovo onhi'ġa rupi nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁶ Aerē Jesus'ga hoi ypihua rembeyvyri Galiléiapeve'ġa gwiri pe. Igwete ga Simão'ga repiagi gareki'ya'ga no André'ga. Pira mboahava ġa omombo ypihua pype. A'ereki ġa pira mboaharamo. ¹⁷ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pejijo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga ġa pe. A'ero po ti pe ji mombe'ui ojipe'ġa pe nehē no, ei Jesus'ga. Pira pe peru

kiroḡwe jipi. Ji pe mbo'erame po ti pe ojipe'ḡa nderuri ji pyri nehē toko ti ḡa Jesus'ga nhi'iḡa rupi javo nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

¹⁸ Nambegwei Simão'ḡa hejari pira mboahava a'ero Jesus'ga rupi ogwovo garemimbo'eharamo okovo.

¹⁹ Hehemo Jesus'ga hoi ḡa ndepiaga Zebedeu'ga ra'ya'ḡa Tiagova'ea João'ga no. Ombojoapyapy ko ḡa pira mboahava oyhara pype. ²⁰ Ga ndepiagame Jesus'ga onhi'iḡa mondoi ḡa pe.

—Pejijo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga ḡa pe.

Igwete ḡa uva'ga rejari yhara pype oporavykyhara'ḡa nde-heve Jesus'ga rupi ogwovo gareheva'ero.

Jesus'ga ombojipe'a anhaḡa ahe hugwi
(Lucas 4.31-37)

²¹ Igwete Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Judeus'ga poravykye'yama rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi judeus'ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iḡa rehe ḡajatykahava pype.

²² Igwete ḡa nhimomby'ai ombo'ea repiaga upa. A'ereki judeus'ga mbo'ehara'ḡa atyvi ga ḡa mbo'ei. Ga hete okwaha Tupana'ga nhi'iḡa oakagi pe.

²³ Nanime ga ruri ḡajatykahava pype – kiroki ga anhaḡa opojyka ga. A'ea rembipojykaru ḡwaramo ga onhi'iḡa mondo Jesus'ga pe.

²⁴ —Jesus, maranuhūrame nde ore avykyuhui? ei ga. Ore mombapava nde ruri naerū? ei ga. Orokwaha hete ndehe. Nde ko pyryheteva'ero ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga Jesus'ga pe Nazarépeve'ga pe.

²⁵ A'ero Jesus'ga nhi'iḡahyi jupe terenhi'iḡi javo.

—Ejipe'a ga hugwi, ei Jesus'ga jupe.

²⁶ A'ero anhaḡa ga moḡwyḡwymahyi ohapukaita ojipe'avo ga hugwi. Anhaḡa jipe'arame ga hugwi ga pyryhetero a'ero.

²⁷ Igwete pevove'ga nhimomby'apavi Jesus'ga rehe upa. Igwete ga ei ojohupe:

—Maraḡatu? ei ḡa. Hajiheva'ea rehe ga nhande mbo'ei, ei ḡa. Okwaha hete ga okovo. Ga erame anhaḡa vehevi ḡwendu katu ga, ei ḡa ojohupe.

²⁸ Kotihī ḡa Jesus'ga mombe'umbe'ui ḡa pe nhaporemo ojigwuri pe Galiléia pe.

Jesus'ga omombi ahetetirūa
(Mateus 8.14-17; Lucas 4.38-41)

²⁹ Igwete Jesus'ga hoi ḡajatykahava hugwi. Tiagova'ea oho ḡa ndupi no João'ga pavēi. Igwete ḡa jogwerohoi ojogwerovahema Simão'ga rongu pe. Pevo Simão'ga ruvi André'ga pavēi.

³⁰ Kotihī ḡa hēa mombe'ui Jesus'ga pe Simão'ga rembirekohēa yhēa. Onhino hēa upa. A'ereki o'a hete hēa rehe. Igwete

ġa hēa mombe'ui Jesus'ga pe. ³¹ Igwete ga hoi hēa popyhyga hēa mbovyā hēa mopo'ama. Omombi pa ga karugwara hēa hugwi. A'ero hēa hoi herua mbatera ġa pe to'u ġa javo.

³²⁻³³ Kwara hoa rupi cidadepeve'ġa jogwerupavi onga pe Jesus'ga pyri. Gwerugweru ġa ga pyri anhaġa rembipojykhara'ġa Diabo'gapyriva'ea rembipojykhara'ġa. Itetirūave'ġa ġa gwerugweru pa ġa noġa Jesus'ga pyri no. ³⁴ Igwete Jesus'ga imombigi ġatetirūa joparaparava ġa hugwi. He'yjuhuva'ea anhaġa ga imbojipe'ai ġa hugwi. Igwete ga nomonhi'igukari anhaġa onhimombe'uukare'yma jupe. A'ereki a'ea okwaha ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo ga pe.

*Jesus'ga omombe'u pyryva'ea ojipeva'ea pe
(Lucas 4.42-44)*

³⁵ Ko'eġatue'yma rupi Jesus'ga vyri ogwovo. Ga tehe oho cidade hugwi. Pevo ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe. ³⁶ Aerē Simāo'ga hoi Jesus'ga reka onhipavēive'ġa pavēi. ³⁷ Ga repi-agame ġa ei ga pe:

—Cidadepeve'ġa nhaporemō nde reka okovo novīa, ei ġa.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Akwaha hete ji novīa, ei ga. Emo ojipe'ipe'i pe ira'agweva'e pe po ti nhande xaho hamo. Tamombe'u ti Tupana'ga nhi'igā pevove'ġa pe no, ei ga. A'ereki a'ea rehe ji ajo yvya koty, ei ga ġa pe.

³⁹ A'ero ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe Galilēiapeve'ġa gwyrā rupi imombe'gwovo ġajatykahava pype. Igwete ga anhaġa mbojipe'ape'ai ġa hugwi imondovouka.

*Jesus'ga omoka'ē ahejagwa
(Mateus 8.1-4; Lucas 5.12-16)*

⁴⁰ Aerē ga ruri Jesus'ga pyri ijaijauhuve'ga. Igwete ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo ga pe.

—Jesus, ei ga. Nde eremoka'ē kwaha jijagwa ji hugwi. Po nde imoka'ēpotari, a'ero po ti nde imoka'ēi nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁴¹ Iporia'i hete ga Jesus'ga pe. Nurā Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe.

—Apota ji, ei ga ga pe. Eka'ē ga hugwi! ei ga a'ero jupe.

⁴² Kotihī ġajagwa ika'embavi ga hugwi. ⁴³⁻⁴⁴ Igwete Jesus'ga eaġy ga pe:

—Ehendu tuhē ti nhinhi'igā, ei ga. Teremombe'uuhui ti ġa pe ndejagwa moka'ēagwera. Heregwovo kiro ejipiuka mbatera kwava'ēhara'ga pe, ei Jesus'ga ga pe. Moisésva'ea e'i po rimba'e: "Ika'ērame pe hugwi ti pemondo mbatepyryva ikwava'ēhara'ga pe tokwava'ē ti ga Tupana'ga pe a'ero nehē," ei ahe, ei Jesus'ga ga pe. Enhi'ipo'ru ti ahe a'ero. Emondo

ti mbatera ikwava'ēhara'ga pe tokwaha pa ti ġa ndejagwa moka'ēagwera, ei ga. Heregwovo kiro a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁵ Ohorame ga imombe'umbe'ui reki ojipe'ġa pe Jesus'ga omoka'ē jياجwa ji hugwi jawo. Nurā Jesus'ga ndohoa'javi cidades pe ġandovaki. Ongae'ŷi me ga hoi okovo a'ero tonhimonono'oġyme ġa ji rehe jawo. Emo ġa ohooho reki pevo ga pyri ocidades hugwi nhaporemo.

2

Jesus'ga omopo'ā nomyiva'ea

(Mateus 9.1-8; Lucas 5.17-26)

¹ Aerē Jesus'ga jivyra'javi cidade de Cafarnaum me.

—Jesus'ga ko pevo u onga pe, ei ġa ga mombe'gwovo.

² Igwete ġa jatykai onhimongyavo ga pyri. Tegwete reki ġandupava onga pype. Tegwete ġanduva jurukwara pyri no. A'ereki ġa he'yjuhu hete ua ga pyri. Igwete Jesus'ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga ġa pe.

³ Igwete ġa nomyive'ga reruri ga pyri novīa. Quatro ko ġa ojopokopokoga ga rehe ga rerua. ⁴ Tegwete reki garerohohava Jesus'ga ypyvo he'yjuhuve'ġa mbytera rupi. Nurā ġa ga reruri ga rerojiupia onga arimo iperehuva'ea arimo ipe'ape'avo tujuga apopyra Jesus'ga rehei katu. Ikwara rupi ġa ga mbojyvi ga mbuhua Jesus'ga pyri a'ero gakupeupava reheve. ⁵ Hepiagame ġajikoga ojihe Jesus'ga ei nomyive'ga pe:

—Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi.

⁶ Gwino ġa neni upa judeus'ġa mbo'ehara'ġa – kiroki ġa ombo'embo'e ġa Moisés'va'ea remimbo'eagwera rehe. Jesus'ga nhi'iga renduvame ġa ei oyvyteri pe: ⁷ “Maranuhūrame ga euhui poa?” ei ġa. “Onhimongouhu ga Tupana'ga'java'ero. A'ereki Tupana'ga jate omombo aherekote'varuhua,” ei ġa oyvyteri pe.

⁸ Kotihī Jesus'ga ikwahavi oyvyteri pe ġandeaporoġita. Igwete ga ei ġa pe:

—Maranuhūrame pe ndeaporoġitate'varuhuro pejjjupa? ei ga ġa pe. ⁹ A'e ko ji ga pe ko: “Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi.” Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei ga ġa pe. Po ji ei ga pe: “Epo'ā, epyhy ejikupeupava herogwovo”, a'ero po ti pe ga repiagi herohorame nehē. A'ero po ti pe jipopoakara heroviari nehē, ei ga ġa pe. ¹⁰ Tupana'ga ji mbuhuruka yvya koty, ei Jesus'ga. Gaha omomboruka ji ve aherekote'varuhua ahe hugwi, ei ga ġa pe. Amopo'ā ti ji nomyive'ga kiro a'ero nehē tapekwaha ti jipopoakara nehē. A'ero po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ombuhuruka tuhē Jesus'ga avo yvya koty,” ei ga. Nurā ji ei kiro ga pe, ei ga.

¹¹ —Nde ve ji ei, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Epo'ã. Epyhy ekupeupava herogwovo enhonga pe, ei Jesus'ga ga pe.

¹² Gandovaki ga po'agatui a'ero ipyhyga okupeupava herokwava. Ga repiagame ġa nhimomby'apavi. Igwete ġa ei:
—Pyrý hete ko Tupana'ga. Pyry hete ko ga. Ymyagwera jate ko nhande ndihepiagangavi nanongara, ei ġa ojojupe.

Jesus'ga omongo Leviva'ea ojiheva'ero
(Mateus 9.9-13; Lucas 5.27-32)

¹³ Aerē Jesus'ga hoa'javi ypihua rembeyvyri. A'ero he'yjuhuve'ġa jatykai ogwovo ga pyri. Igwete ga ġa mbo'ei Tupana'ga nhi'iġa rehe. ¹⁴ Hehemo ga hoi. Igwete ga Levi'ga repiagi. Ga ko Alfeu'ga ra'yra'ga. Itambere'ia ryrua pype Levi'ga reni. A'ereki ga omono'õ itambere'ia ipyhyga pevove'ġa hugwi tamondo ti governo pe javo. Igwete Jesus'ga ga repiagi javo ga pe.

—Herejo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga Levi'ga pe.

Igwete ga po'ami ogwovo Jesus'ga rupi garemimbo'eharamo.

¹⁵ Aerē Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa nderohoi Levi'ga rongga pe. Igwete ġa i'ui he'yjuhuve'ġa pavēi. A'ereki he'yjuhu ġa okovo Jesus'ga pyri jipi itambere'ia mono'õhara'ġa. Ġahã oko ga pyri no – kiroki ġa pe ojipe'ġa e'i ite'varuhu ġa javo. A'ereki ġa nohendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera jipi. ¹⁶ Igwete Jesus'ġa i'ui ġa pavēi. A'ero judeus'ġa mbo'ehara'ġa nduri no. Ga ko fariseus'ġa. Ga e'i tihendu katu pa Moisésva'ea remimbo'eagwera javo novĩa. A'ero ġa nduri Jesus'ġa ndepiaga ġa i'urame jara'ġa pavēi. Nurã ġa ei Jesus'ga remimbo'ehara'ġa pe:

—Maranuhũrame Jesus'ga jihe'aruhui itambere'ia mono'õhara'ġa ndehe okote'varuhuve'ġa ndehe no i'gwovo ġa pavēi, ei ġa Jesus'ga remimbo'ehara'ġa pe.

¹⁷ Henduvame ġanhi'iġa ojihe Jesus'ga ei javo ġa pe:

—Tamombe'u katu ti pe me a'ero jijihe'ara nanongara'ġa ndehe, ei ga. Ji ko ahepohanohara'ga ja, ei ga. Kiroki ġa e'i ojive: “Nanhitetirũ ji” – ġahã ahepohanohara'ga ndopokogi ġa pohanoġe'yma. Kiroki ġa e'i ojive: “Nhitetirũa ji” – ġahã ahepohanohara'ga ġa pokogi ġa pohanoġa. Na jitehe ji okote'varuhuve'ġa pokogi jijihe'a ġa ndehe topohi ti ġa okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga ġa pe. A'ereki a'ea rehe ji ajo yvya koty tapoko ti ġa javo – kiroki ġa e'i ojive: “Ako te'varuhu ji. Marã po ti ji ve a'ero nehẽ?” ei ga. Ojipe'ġa pyri rũ ji ajo javo – kiroki ġa e'i ojive: “Jipyry hete ji,” ei Jesus'ga.

Ndo'ui ahe mbatera xanhi'ĩ Tupana'ga pe javo
(Mateus 9.14-17; Lucas 5.33-39)

¹⁸ Aerē ojipe'ġa nduri Jesus'ga pyri xa'e ti ga pe javo. A'ereki João Batista'ea remimbo'ehara'ġa, amoamome ġa ei ojo-hupe: “Ti'uyime ti mbatera xanhi'inhi'ī Tupana'ga pe javo,” ei ġa. Fariseus'ġa na jitehe amoamome ġa ei xanhi'ī Tupana'ga pe i'ue'yma javo. Igwete ojipe'ġa nduri Jesus'ga pyri javo ga pe.

—Ndo'ui ko João Batista'ga remimbo'ehara'ġa xanhi'ī Tupana'ga pe javo, ei ġa. Fariseus'ġa nemimbo'ehara'ġa na jitehe ndo'ui mbatera onhi'īga ga pe. Neremimbo'ehara'ġa ki a'e te o'uo'u mbatera jipi, ei ġa. Maraname nanuhū ġa ndekoi a'ero naerū jara'ġa atyvi? ei ġa Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Nhiremimbo'ehara'ġa ko ġa javijitehe – kiroki ġa oko hēarembirekoruama'ga pavēi, ei ga. Gapavēive'ġa ko o'u tuhē mbatera gworygworyvamo ga pavēi okovo ġwaramo, ei ga ġa pe. Nhiremimbo'ehara'ġa na jitehe a'ero. ²⁰ Ga ko o'u ji pavēi okovo ġwaramo, ei Jesus'ga ġa pe. Aerē po ti okote'varuhuve'ġa ji rerohoi ġa hugwi nehē. A'ea rupi po ti ġa ndo'ui mbatera nehē no ovy'are'yma ġwaramo, ei ga ġa pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei no:

—Tamombe'u ti pe me ojipea ojo'java'ea no. Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapiryrymyana, nomondo po ahe tapy'ynhapirapyahua ndotyryrygiva'ea itararagagwera rehe imboja, ei ga. Kia pyvō imbojarame po jikyī ymyahūva'ea hugwi ityryrygame. A'ero po ijovaja'rokatui, ei Jesus'ga ġa pe.

²² —Irūa tamombe'u pe me no, ei Jesus'ga. Vinho aporame ahe nonhaġi hyruymyana pype mbiara piryrymyana pype tireko katu javo. A'ereki vinhopyahua ombotyjutyjuī ovuvua, ei ga. Inhaġame mbiara piryrymyana pype vinhopyahua vuvuvuvuri a'ero imombuga ipira otururupava jugwi. Onhimomby hete a'ero. Ombote'varuhu mbiara pira no, ei ga ġa pe. Ipiyahua pype reki ahe onha vinhopyahua a'ero, ei ga ġa pe.

Gwemimbo'ea pe Jesus'ga ei a'ea. A'ereki garemimombe'ua ndojihe'ari ġanamonha'ea remimombe'uagwera rehe.

*Nahanahā ti ġa toko sábadu rupi, ei Jesus'ga
(Mateus 12.1-8; Lucas 6.1-5)*

²³ Aerē judeus'ġa poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ġa hoi pea rupi ogwovo. Igwete ġa hoi kopytera rupi ogwovo. Ohorame garemimbo'ehara'ġa ika'mbika'mbigi trigo i'gwovo. ²⁴ A'ero fariseus'ġa ei Jesus'ga pe:

—Ehepia ġa, ei ġa. Moisésva'ea e'i ikwatija nhande ve hako: “Sábadu rupi nhande ndiaporavykyi hamo,” ei ahe, ei ġa. Maranuhūrame ġa trigo ika'mbika'mbigi sábadu rupi naerū

Moisésva'ea remimbo'eagwera rendukatue'yma naerũ? ei ġa Jesus'ga pe.

²⁵⁻²⁶ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tupana'ga rembikwatijarukara onhiĩ pe me novĩa Daviva'ea mombe'gwovo, ei ga. Ymyahũ ko Daviva'ea hoi Tupana'ga rong pype tenda pype hako. A'ea pype ikwava'ēhara'ġa ono pão imondovo Tupana'ga pe jipi, ei ga. Ikwava'ēhara'ġa jate po o'u a'ea hamo. “Ojipe'ġa po to'uyme hamo,” e'i ikwatijara novĩa Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo, ei Jesus'ga. Igwete Daviva'ea hoi Tupana'ga rong pype. Ahe ndogwerekoi mbatera ojive. Ahepavēiva'ea ndogwerekoi no. Nurã ty'ara ahe jukai, ei ga ġa pe. A'ero Abiatarva'ea ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuaġwamava'ea ahe imondoi akoja Daviva'ea pe to'u ti ga javo. Igwete Daviva'ea i'ui hako imondovo onhipavēiva'ea pe hako, ei Jesus'ga ġa pe. Tupana'ga nde'i reki Daviva'ea pe hako: “Pe napehendukatui nhinhi'ġa i'gwovo.” Ga nde'iahyi ahe ve, ei Jesus'ga. Oro pe, ei ga, maranuhũrame pe euhui nhiremimbo'ehara'ġa pe naerũ? ei ga fariseus'ġa pe.

²⁷ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Tupana'ga nde'i hako: “Kiro po ti ji vvyakotyve'ġa apoi tokwaku ti ġa sábadu javo.” A'ea ga nde'i, ei Jesus'ga. Nahã ga ei reki hako: “Kiro po ti ji sábadu apoi ġa pe tipokapa pi ti ġa javo,” ei ga ġa pe. ²⁸ Tupana'ga ji mbuhuruka yvya koty, ei ga. Nurã jihi a'e nahanahã ti ġa toko javo. Sábado pe vehevi ji ei no nahã ti ġa toko a'ea rupi javo, ei Jesus'ga ġa pe.

3

Iponhimamava'ea

(Mateus 12.9-14; Lucas 6.6-11)

¹ Aerē Jesus'ga hoa'javi ġajatykahava pype. Pevo ga rekoi iponhimamave'ga. ² Igwete fariseus'ġa Jesus'ga repiahetei timbotegwete ga javo.

—Kiro sábadu, ei ġa ojohupe. Mara'ngu po ti ga gapoa mbokatua'java nehē kiro nhandeporavykye'yma rupi? ei ġa. Gapoa mbokatua'javame po ti nhande ei ga pe: “Nerehendukatui nde Moisésva'ea remimbo'eagwera,” xa'e ti ga pe, ei ġa ojohupe.

³ Igwete Jesus'ga ei iponhimamave'ga pe:

—Epo'ã ejoa ġapytera rupi.

⁴ Jara'ġa pe Jesus'ga ei:

—Pe'ji ti ji ve. Marã po nhande rekoi nhandeporavykye'yma rupi hamo? Gara Moisésva'ea ei nhandeporavykye'yma mombe'gwovo sábadu mombe'gwovo po rimba'e naerũ? ei ga. E'i po ahe naerũ: “Timbote'varuhu

ti ojipe'ğa pe sábadó rupi hamo"? A'ea po ahe ei naerũ? Pe'ji katu ti ji ve a'ero, ei Jesus'ga ға pe. "Timombyry ti ға pe a'ea rupi hamo." A'ea ahe ei po rimba'e? ei ga. Gara Moisésva'ea ei sábadó mombe'gwovo naerũ? "Tijuka ti ға a'ea rupi hamo." A'ea po ahe ei naerũ? Pe'ji katu ti ji ve a'ero, ei ga ға pe. "Timomanoukaryme ti ға a'ea rupi hamo," e po ahe? ei Jesus'ga ға pe.

Igwete ға nonhi'igá'javi ga pe. ⁵ A'ero Jesus'ga ға ndepiavavi onhimonha'ngavo. Okoveveuhu ga ға ndehe. A'ereki ға noangarihu ojipe'ğa porogwetyge'yma. Igwete ga ei iponhimamave'ga pe:

—Epyho epoa.

A'ero ga jipoapyhokatui. A'ereki gapoa ikatua'ja ga Jesus'ga nhi'ĩpo'rurame. ⁶ Igwete ға ãi fariseus'ğa. Kotihĩ ға Herodes'gareheve'ğa monhi'inhi'igĩ a'ero. Igwete ға ei:

—Maranuhũ po ti nhande Jesus'ga jukaukaruhui nehẽ? ei ға ojohupe.

Oho pa ahe Jesus'ga pyri

⁷ Igwete Jesus'ga ғwemimbo'ehara'ға nderohoi ypiahua rembe'yi pe. He'yjuhu hete ға ua ga pyri ojigwyrá hugwi. Galiléia hugwi ға ndupavi Judéia hugwi no Iduméia hugwi no. ⁸ Cidade de Jerusalém hugwi ға nduri no. Rio Jordão kikoty aherovaja hugwi ға nduri Jesus'ga pyri no. Cidadepyrive'ға uhu pa no Tiropyrive'ға Sidompyrive'ға. A'ereki ға ғwendu ға imombe'urame Jesus'ga rembiapoa ahemonhimomby'ava'ea. A'ero ға ndupavi ga pyri onhimongyavo. ⁹⁻¹⁰ Igwete ga imombimombigi karugwara he'yjuhuve'ға hugwi. Nurã itetirũave'ға Jesus'ga mbotymbotyvahivi tomombi ti ga ji hugwi javo. Nurã Jesus'ga ei ғwemimbo'ehara'ға pe:

—Peru ti yhara ji ve. Ta'a ti ipype ға hugwi tanhimbotymbotyvahyyme ti ға onhimongyavo, ei ga ға pe.

¹¹ Igwete ға nduri jipi – kiroki ға anhağa opojoyka ға. Jesus'ga repiagame ға nenypy'andurugi ga pyri o'eahyavo nde ko Tupana'ga ra'yramo javo. ¹² A'ero ga nhi'igahyi ға pe tanhimombe'uyme ti ға javo.

Jesus'ga omo'emo'ẽ dozeva'ea onhimoirũharamo

(Mateus 10.1-4; Lucas 6.12-16)

¹³ Aerẽ Jesus'ga jiupiri yvytyruhua rupi ogwovo. Igwete ga ға mbuhurukari ojipyri ғwemimbotarimo. ¹⁴ Doze ko ға, ga ға mo'emo'ẽi ojiheva'ero. (Nhimoirũhara ei ga ға pe.) A'ero ga ei ға pe:

—Topomondo ti imombe'gwouvouka nhinhi'igá ojipe'ğa pe nehẽ. ¹⁵ Tambojipe'auka ti ji pe me anhağa Diabo'gapyriva'ea ға hugwi nehẽ, ei ga ға pe.

16-19 Dozeve'ga ko: Simão'ga, Tiagova'ea, aheirũ'ga João'ga, André'ga, Filipe'ga, Bartolomeu'ga, Mateus'ga, Tomé'ga, Tiago'ga – kiroki ga Alfeu'ga ra'yra'ga – Tadeu'ga, Simão Zelote'ga, Judas Iscariotes'ga – ga ko aerẽ omondouka Jesus'ga ga'arõ'e'ỹve'ga po pe ga pyhygauka. Gahã Jesus'ga omo'emo'ẽ gwemimbo'eharamo dozeve'ga. Ojipea Jesus'ga ono Simão'ga rehe. Pedro Jesus'ga ono ga rehe. Tiagova'ea ko Zebedeu'ga ra'yrava'ea João'ga pavẽi. Ojipea Jesus'ga ono ga ndehe ganderaramo Boanerges. Boanerges pe nhande ei: Ga ko tupanarağa ja.

*Belzebu'ga opojyka Jesus'ga, e'i tehe ahe
(Mateus 12.22-32; Lucas 11.14-23; 12.10)*

²⁰ Igwete Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi onga pe. Kiro he'yjuhuve'ga jatykai ga pyri a'ero. Ndo'uukari ga mbatera Jesus'ga pe u'ua ga pyri. ²¹ Ikwahavame Jesus'ga re'yja'ga hoi ga pyri. Igwete ga ei:

–Tipyhy ti Jesus'ga rerogwovo ga hugwi. A'ereki ga'akağa mbipehu kiro ovuhu, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

²² Igwete judeus'ga mbo'ehara'ga ei – kiroki ga u Jerusalém hugwi – igwete ga ei ojohupe:

–Belzebu'ga opojyka Jesus'ga ojive, e'i tehe ga. Nurã Jesus'ga ombojipe'auka anhağa ga hugwi, ei ga. A'ereki Belzebu'ga anhağa ruvihavuhuro. A'ero ga anhağa mbojipe'aukari Jesus'ga pe, e'i tehe ga ojohupe.

Satanás'ga pe ga ei Belzebu'ga. Diabo'ga ei ga ga pe no.

²³ A'ero Jesus'ga ga mbuhurukari ojipyri judeus'ga mbo'ehara'ga. Igwete ga imombe'umbe'ui ojo'java'ea ga pe.

–Mbipehu reki pendeaporoğita, ei ga ga pe. Satanás'ga ndajipojykai tuhẽ jihi. Satanás'ga ga pojykarame ojive nombojipe'aukari ga pe ojipyri'ea. A'ereki ga nombojogwayvayvari reki ojiheve'ga, ei Jesus'ga ga pe. ²⁴ Tamombe'u ti ojo'java'ea pe me a'ero, ei ga. Po gágwyrivepe'ga ojogwayvayva hete, a'ero po ga nhombojipe'apavi ojohugwi. ²⁵ Po ongapypeve'ga ojogwayvayva, a'ero po ga nhombojipe'apavi ojohugwi no. ²⁶ Po Satanás'ga ojipyri'ea mbojogwayvayva hamo, a'ero po gapyri'ea nhombojipe'apavi ojohugwi, ei ga. A'ero po Satanás'ga ndogwerekoa'javi ojiheve'ga. Ndokoa'javi po ga huvihavamo a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Na rũi reki Satanás'ga rekoi, a'e ji, ei ga. Ga nombojogwayvayvari ojipyri'ea. Ga rũi reki ombojipe'auka ji ve anhağa ojipe'ga hugwi a'ero, ei ga ga pe.

²⁷ Igwete Jesus'ga ei no:

—Ojipe'ga ndoki ipopoakave'ga ronga pype gambatera rerogwovo ga hugwi. Gahoheve'ga jate oki ipype opopoaka-hetero gwaramo. Igwete ga ga kwana'ēi gambatera ipe'avo herogwovo ga hugwi, ei ga ga pe.

Nahā Jesus'ga ei ga pe jiji ko Satanās'ga hohe gapyriva'ea mbojipe'avo javo.

²⁸⁻³⁰ Igwete ga ei ga pe:

—“Anhağa opojyka ga ojive,” pe'euhu tehe pe ji ve, ei ga javo ga pe. Nurā ti ji ei pe me imombe'ukatuavo: Tupana'ga po ti omombo pa ahe hugwi aherekote'varuhuparavuhua. Om-botegwetea vehevi po ti Tupana'ga omombo pa ahe hugwi, ei ga. Emo gwa'uva mbotegwetea po ti Tupana'ga nomombori tuhē ahe hugwi. A'ea ndojihyva'javi ahe hugwi avuirama, ei ga ga pe.

Jesus'ga re'yjava'ea

(Mateus 12.46-50; Lucas 8.19-21)

³¹⁻³² Kiro ga vahemi a'ero Jesus'ga yhēa gareki'yra'ga pavēi. Okari pe ga pytai o'ama. A'ereki he'yjuhuve'ga u ga pyri oapyapyga. Igwete Jesus'ga re'yja'ga imondoi onhi'iğa ga pe tuhu ti ga ore pyri javo. A'ero ga imombe'ui ga pe:

—Jesus, okari pe ga ndekoi neyhēa neirū'ğa pavēi. “Tuhu ga ore pyri,” ei ga nde ve, ei ga ga pe.

³³ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Marāve'ğa pe ji ei naerū nhii'ğa nhii'ğa?

³⁴ Gweroapyve'ğa ndepiagame ga ei ga pe a'ero:

—Agwa reki ga nhii'ğa nhii'ğa, ei ga. ³⁵ Kiroki ga oko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe – ga pe ji ei nhii'ğa nhirendyra'ğa. Nhii'ğa a'e ji ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

4

Ha'ynha mohāihara'ga

(Mateus 13.1-9; Lucas 8.4-8)

¹ Aerē Jesus'ga ga mbo'ea'javi ypihua rembe'yi pe. He'yjuhu ga ojatykavo ga pyri yembe'yi pe onhimongyavo. Nurā ga avi yhara pype oina imoanha'ndiavouka tohendu pa ti ga nhinhi'iğa javo. ² Igwete ga ga mbo'ea'javi imombe'gwombe'gwovo ojo'java'ea ga pe.

³ —Pehendu ti, ei ga. Imohāihara'ga gweroho ha'ynha ko pe imohaina ityma, ei ga. ⁴ Imohāirame mokonhete indurugi pea rembeyvira rupi. Igwete gwya'ia ruri imokokona jupava, ei ga imombe'gwovo ga pe.

⁵ —Jara onduru yja rehe, ei ga. Xunhi reki yja ita arimo. Kotihī henhunhamo a'ero novīa. A'ereki nianami yja.

⁶ Emo kwarahyahivame ombokai imonhybava hohova.

Garemity'mbia ipavi a'ero onhimomiranama'jave'yma. A'ereki hapoa ndokihetei yvya pype, ei ga imombe'gwovo.

⁷ —Jara onduru nhungwava ra'ynha pyteri pe hat'java'ea ra'ynha pyteri pe. Igwete ga'apoa ha'ynha henhunhamo nhungwava ra'ynha pavēi. Igwete nhungwava nhambyguhui garemityma herekovo imonhimomboakare'yma. Igwete ndi'ai upa, ei ga ga pe.

⁸ —Jara reki onduru vykatua rehe. A'ea henhunhamo onhimomboaka gworyvamo. O'arame he'ye'yi ha'ynha trinta ahara pype. Jara pype koji'i tehe ha'ynha sessenta. Jara pype ha'ynha he'yjuhuro cem ipype, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

⁹ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei ga ga pe.

Jesus'ga omombe'u morogita

(Mateus 13.10-23; Lucas 8.9-15)

¹⁰ Garenduhara'ga horame ga hugwi gapavēive'ga nhi'igi ga pe dozeve'ga pavēi. Igwete ga ei ga pe:

—Gara pe nde ei poro morogita mombe'gwovo ore ve? ei ga. A'ereki ore ndorokwahavi a'ea, ei ga ga pe.

¹¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Amombe'u katu ji kiro pe me. A'ereki Tupana'ga opota penembikwahava, ei Jesus'ga ga pe. Okwahavuka ga pe me onhimiva'ea nahã po ti ji rekoi ojiheve'ga nduvihavamo nehē javo, ei ga ga pe. Pe me jate ga okwahavuka nanongara. Ga ki a'e te – kiroki ga ndokoi gareheva'ero – ga pe ji amombe'u ojo'java'ea ikwahavukare'yma ga pe, ei ga ga pe. ¹² Ojo'java'ea ji amombe'u ga pe a'ero

“tonhimombaragwahavyme ti ga hepiepiagame.

Tokwahavyme ti ga henduenduvame.

A'ereki ga ndogwerojijyipotari gweaporogita.

Nomomborukapotari ga Tupana'ga pe okote'varuhua”, ei ga ga pe.

¹³ Igwete Jesus'ga ei ga pe no:

—Ndapekwahavi pe ji imombe'urame pe me garemitymagwera? Marã po ti pe ikwahapavi ojo'java'ea naerũ? ei ga.

¹⁴ Tamombe'u katu ti kiro itymagwera pe me a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

—Kiroki ga omombe'u Tupana'ga – ga ko ha'ynha mohãihara'ga ja, ei ga. ¹⁵ Mokonhete'i ha'ynha onduru pehea rembeyvyri. Igwete gwyr'a'ia imokokombavi ha'ynha imohãirame, ei ga. Na jitehe ojipe'ga henduvame Tupana'ga mombe'ua Satanás'ga imoka'nhymbavi a'ea ga hugwi, ei ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁶ —Jara ha'ynha onduru yja rehe ita arimo. Nurã gwenhunhame kotihĩ nonhimomiranami, ei ga. Na jitehe

ojipe'ğa henduvi Tupana'ga mombe'ua kotihĩ gworygworyvamo hehe novĩa. ¹⁷ Gwendu katu na'ẽ ға gamombe'ua novĩa. Aerẽ ojipe'ğa imbohahyukari ға pe ға ndekoro ғwaramo Tupana'ga mombe'ua rupi, ei ga. Hahyrame ға pe ға nonhimomiranama'javi a'ero kotihĩ opohia Tupana'ga mombe'ua hugwi. A'ereki gamombe'ua ndokikatui ғayvyteri pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ға pe.

¹⁸ —Jara onduru nhungwava ra'ynda pyteri pe hatĩava'ea ra'ynda pyteri pe - a'ea oambyguhu garemityma imonhimomboakare'yma, ei ga. Na jitehe ojipe'ğa henduna'ei Tupana'ga mombe'ua novĩa. ¹⁹ Aerẽ ғapy'a rekotehei. A'ereki ға nhaғataruhu ojihe marã po ti ji ve nehẽ javo, ei ga. Igwete ға nhimoandyandyi itambere'ia potaruhuavo a'ea po ti ji mbohoryhetei nehẽ javo tehe. Igwete ға ipotaparavuhui mbatera, ei ga. Hatĩava'ea oamby imohãihara'ga remityma. A'ero ndi'ai, ei ga. Na jitehe ғанemimbotaruhua nohenduva'javukari ға pe Tupana'ga mombe'ua. A'ero ға ndokoi gamombe'ua rupi okokatue'yma ojipe'ға pe japoe'yma pyryva'ea, ei ga imombe'gwovo ға pe.

²⁰ —Jara onduru yvykatua rehe ғwenhukaturu gworygworyvamo, ei ga. Na jitehe jara'ға henduvi Tupana'ga mombe'ua herovia tuhẽ okokatuavo, ei ga. Jara'ға oapo hete pyryva'ea a'ero. Jara'ға koji'i ға oapo pyryva'ea. Jara'ға koji'iete'i ға oapoapo pyryheteva'ea jipi okokatuavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ға pe.

A lamparina

(Lucas 8.16-18)

²¹ Igwete Jesus'ga ei ға pe no:

—Herurame lamparina oki pe po ahe ndohovapygi hyrua pyvõ. Ahe nomondoi onhinongava gwyrı pe cama gwyrı pe. Ahe gweru imondovo pyte'mbia rehe imohina tamomytu'emba nhande ve javo, ei ga. ²² Na jitehe Tupana'ga ғwenoti na'ẽ ғwemimbo'eagwera tamomytu'emba ti ға akaғı pe aerẽ nehẽ javo, ei ga. ²³ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei ga ға pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ға pe no:

—Henduvame nhinhi'ıga pehendu katu ti a'ero, ei ga. Po ti xunhi pe henduvi nhinhi'ıga, a'ero po ti xunhi pe ikwahavi nehẽ. Po ti pe hendukatui nehẽ, a'ero po ti pe ikwahahetei nehẽ. Koji'i po ti Tupana'ga pe mbo'ea'javi a'ero nehẽ no, ei ga. ²⁵ Po ti pe ikwahavi nhinhi'ıga rendukatuavo nehẽ, a'ero po ti pe ikwahahetei nehẽ, ei ga. Po ti xunhi pe ikwahavi nhinhi'ıga hendupotare'yma, a'ea vehevi po ti Tupana'ga imoka'nhymbavukari pe me nehẽ, ei Jesus'ga imombe'gwovo ға pe.

Ha'ynha henhui onhimomboaka

²⁶ Igwete Jesus'ga ei no:

—Ojipea tamombe'u pe me ojo'java'ea tapekwaha hete ti Tupana'gareheve'ga jikohetea'gwama ga rehe. A'ereki Tupana'ga hete ġa mbojikojikogukari ojihe jipi ġanduvihavamo. Na ja a'ero, ei ga. Ha'ynha mohāihara'ga omohāi ha'ynha vvyvo. ²⁷ He'yi ga kiri henhunhame ogwovo hepiaga. Igwete garemityma nhimomboakari. “Marā po nhiremityma renhunhamo onhimomboaka a'ero?” ei ga jupe ikwahave'yma, ei ga. ²⁸ A'ereki a'ea tehe henhui ohema vyva hugwi. Aerē nhimomboakari oharamo. Aerē itiniġi, ei Jesus'ga. ²⁹ A'ero ga ġa mondoukari imondohondohogauka haimbeva'ea pyvō foice pyvō. A'ereki oho japiavo imondohokava, ei Jesus'ga ġa pe imombe'gwovo.

Mostarda ra'ynha

(*Mateus 13.31-32, 35; Lucas 13.18-19*)

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Marāva'ea ti ji imombe'ui kiro pe me ojo'java'ea tapekwaha ti Tupana'gareheve'ga nde'yjuhua'gwama? ei ga. A'ereki jypy ġa ndahe'yi. Aerē reki ġa nde'yjuhuro –kiroki ġa e'i: “Tupana'ga ko nhanderuvihavamo”, ei Jesus'ga ġa pe. Na ja a'ero, ei ga. ³¹ Otȳ ga mostarda ra'ynha, ei ga. Xunhiete'i ko nanongara ra'ynha jara gwyre'i pa. ³² Itymirē reki onhimomboaka hete huvihavuhuro oji'java'ea hohe pa, ei ga. Huvihavuhu hakā oja'oja'oga. Nurā gwyrā'ia turi japovo gwaityga hakā rehe upa i'aġi pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

³³ Nanongara ga imombe'umbe'ui he'yjuhuve'ga pe ojo'java'ea mombe'gwovo. Ga ikwahavame koji'i ga imombe'ui ġa pe a'ero. ³⁴ Ojo'java'ea jate ga omombe'umbe'u he'yjuhuve'ga pe ġa mbo'erame Tupana'ga nhi'i'ga rehe. Emo ġandovakie'ȳ ga imombe'ukatupavi ġwemimbo'ehara'ga pe tokwaha tuhē ġa javo.

Jesus'ga omombi vvyruhua

(*Mateus 8.23-27; Lucas 8.22-25*)

³⁵ Ka'arugame Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Xaho ti aherovai.

³⁶ Igwete ġa hoi he'yjuhuve'ga hugwi. Jesus'ga oapy oina yhara pype. Igwete ġa ga rerohoi ypiahua aherovai. Ojipe'ga oho oyhara pype ġa ndupi no. ³⁷ Ga horame turi vvyruhua. Yvyturanuhūa ombo'ambo'a typepemuhūa yhara pype. Kiro tynahē ġwerī yhara a'ero. ³⁸ Jesus'ga oki reki yhara revira rehe oakaga noġa aheakaġa jikokava rehe. Igwete ġa ga moma'ēi javo ga pe.

—Jesus, kiro nhande hoi ypy pe, ei ġa. Nane'aġataruhui nde nhandepapava rehe naerŭ? ei ġa ga pe.

³⁹ Igwete ga ma'ei onhi'iġahyavo yvytua pe. Igwete ga ei ypiahua pe:

—Epi! ei ga. Tanetymyi ti.

A'ero ipigi yvytua. Notymynha'javi. ⁴⁰ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Maraname pe kyhyjiuhui? ei ga. Ndapejikogi ve tuhē pe ji rehe naerŭ? ei ga ġa pe.

⁴¹ Igwete ġa nhimoby'ahetei a'ero javo ojohupe:

—Marã te ga rekoi naerŭ? Yvytua vehevi re po ġwendu katu ganhi'iġa ypiahua pavēi, ei ġa javo ojohupe.

5

Jesus'ga ombojipe'a anhaġa ahe hugwi

(Mateus 8.28-34; Lucas 8.26-39)

¹ Igwete Jesus'ga vahemi ypiahua aherovai Gerasapeve'ġa gwyri pe. ² Jesus'ġa ěrame ga ruri – kiroki ga anhaġa opojyka ga ojive. ³⁻⁴ Itaruvihavuhua kwaruhua pyteri pe ga u jipi aheryvya pyteri pe. Okwaokwa ġa ga itanhuramuhŭa pyvō novĩa. Igwete ga imondohondohogi opoa hugwi opya hugwi ikaikavo. Nurã ġa ndokwara'javi ga a'ero itanhuramuhŭa pyvō. Ndipopoakari ġa ga monhyromo. ⁵ Arimo ypytunimo na jitehe ga rahērahemamo jipi aheryvy pe yvytyruhua rehe. Ojikytykyti ga ita pyvō herokwarokwavame ojihe. A'ereki anhaġa opojyka ga ojive. ⁶ Jesus'ga repiagame irupe kiro ga ruri onhana itaruvihavuhua kwaruhua pytera hugwi ga rovatiamo. Igwete ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri nderuvihavuhu nde javo. ⁷⁻⁸ Igwete Jesus'ga ei anhaġa pe:

—Ejipe'a ga hugwi.

Igwete ga hapukajahivi.

—Tajavykyi ti, Jesus, ei ga. Nde ko Tupana'ga ra'yramo huvihavuhu'ġahoheve'ga ra'yramo. Ere ti Tupana'ga renoina tahahyyme ti ji ve, ei ga ga pe.

⁹ —Gara nderera? ei Jesus'ga ga pe.

—He'yjuhu, ei ga. Poro ko jirera, ei ga.

A'ereki he'yjuhuva'ea anhaġa opojyka ga. ¹⁰ Igwete i'ehetei Jesus'ga pe:

—Toremondoukari ti irupe avo hugwi, e'i ga pe.

¹¹ Pevo tuvi ojipe'ġa nenybava porcos i'gwovo yvytyruhua pyri. He'yjuhu hete onhimongyavo. ¹² Igwete anhaġa ei Jesus'ga pe:

—Ore mondouka ti porcos pyri toropojyka ti a'ea orojive, e'i anhaġa ga pe.

¹³ —Hepejigwovo a'ero, ei Jesus'ga jupe.

Igwete anhağa jipe'ai ġwembipojykahara'ga hugwi ogwoogwovo porcos ipojykavo. He'yjuhu ranuhũ porcos dois mil. Igwete anhağa opojykaramé porcos inhainhani ogwovo ojyva yvyty'ramuhũa rupi opoa ypiahua pype otypyvypyvyga.

¹⁴ Igwete porcos repiakatuhara'ğa nhani ogwovo timombe'u javo. Igwete ġa imombe'umbe'ui porcos typyvvygagwera cidadepeve'ğa pe cidadekotyive'ğa pe no. A'ero ġa nduġanduri torohepia katu javo. ¹⁵ Urame Jesus'ga pyri ġa akoja'ga repiagi anhağa rembipojykaagwera'ga. Ipikatu ga kiro oina. Gweaporogita katu reki ga a'ero no. Ga repiagame ġa kyhyji Jesus'ga popoakara hugwi. ¹⁶ Kiroki ġa gwepia tuhẽ anhağa mondoagwera – kiro ġa ei imombe'gwovo ġa pe:

–Jesus'ga ombojipe'a ga hugwi anhağa mondovouka porcos pyri a'ea pojykauka, ei ġa. Igwete porcos inhainhambavi ogwovo y pe otypyvypyvyga, ei ġa imombe'gwovo ġa pe.

¹⁷ Igwete ġa epavi Jesus'ga pe:

–Heregwovo oregwyrá hugwi! ei ġa javo ga pe.

¹⁸ Jesus'ga avame yhara pype kiro anhağa rembipojykaagwera'ga ehetei ga pe:

–Kiro ji hoi nde rupi nde rerekovo.

¹⁹ –Ndrogwerohoi ji ji rupi, ei Jesus'ga ga pe. Heregwovo enhonga pe. Ere ti eje'yja'ğa pe: “Tupana'ga pyry hete ji ve,” ere ti ġa pe. “Nahanahã ga imombyryvi ji ve ji porogwetyga,” ere ti imombe'gwovo ġa pe, ei Jesus'ga ga pe.

²⁰ Igwete ga hoi Dez Cidades pe imombe'gwombe'gwovo ġa pe.

–Jesus'ga pyry hete ji ve, ei ga ġa pe. Ombojipe'a ga anhağa mondovouka ji hugwi. Nahã ga imombyryvi ji ve, ei ga ġa pe. Igwete ġa nhimomby'apavi ganhi'iga renduva.

Jairova'ea ra'yra'va'ea

(Mateus 9.18-19; Lucas 8.40-42)

²¹ Igwete Jesus'ga hero'yahava'javi yhara herojivya. Ypiahua rembe'yi pe ga rekoi. Igwete he'yjuhuve'ğa jatykai ga pyri. ²² Igwete ga ruri Jairo'ga. Ga ko huvihavamo oko judeus'ğa jatykahava pype. Jesus'ga repiagame ga ruri ġwenypy'anduruga ga pyri jihoheva'ero ji poko javo ga pe.

²³ –Omano ġwerĩ jira'yrahẽa, ei ga Jesus'ga pe. Herejo ji rupi epokoga hẽa rehe tomanoyme ti hẽa, ei Jairo'ga ga pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga hoi ga rupi. He'yjuhuve'ğa oho Jesus'ga rupi no ga mbotymbotyvahiva.

Gwypova'ea opoko Jesus'ga pira rehe

(Mateus 9.20-22; Lucas 8.43-48)

²⁵ Ga horame kiro ojipehẽa hoi Jesus'ga reviri opokoga gapira rehe topi ti nhitetirũa ji hugwi javo. A'ereki hẽa

gwymporo. He'yjuhu doze kwara hēatetirūa rehe. ²⁶ He'yjuhu hēapohanohara'ġa novīa. Igwete hēa pohanogame hahyhetero hēa pe. Omondo pa hēa oitambere'ia ġa pe novīa. Emo ndopigi hēa hugwi. Igwaigwavete hēa tetirūahetero. ²⁷⁻²⁸ Igwete ġa Jesus'ga mombe'urame hēa ei oyvyteri pe: “Po ti ji pokogi gapira rehe vehevi nehē, a'ero po ti ipigi ji hugwi nehē,” ei hēa oyvyteri pe javo. Kiro hēa hoi Jesus'ga reviri a'ero he'yjuhuve'ġa pytera rupi opokoga Jesus'ga pira rehe. ²⁹ Kotihī hēa ndagwympora'javi. A'ea hēa ikwahavi oyvyteri pe. ³⁰ Igwete Jesus'ga pyryrymi he'yjuhuve'ġa koty javo ġa pe. A'ereki ga okwahavipe opopoakara hoa ġa ndehe.

—Ma'ġa opoko jipira rehe ra'e? ei ga ġa pe.

³¹ Igwete garemimbo'ehara'ġa ei ga pe:

—Avi nde erehepia pa ġa enhimbotymbotyvahiva, ei ġa. Maraname nde euhui naerū: “Ma'ġa opoko ji rehe ra'e?” ei ġa ga pe.

³² Emo Jesus'ga oharekoreko ġa ndehe tahepia tuhē javo. ³³ Hēa okwaha Jesus'ga rembiapoa ojive. A'ero hēa ruri okyhyjiavo ohyhyipava. Ojovapyvo hēa rekoī Jesus'ga pyri onhimombe'upava ga pe. ³⁴ Igwete ga ei hēa pe:

—Kui'i, nde erejiko ji rehe. Nurā ipigi nde hugwi, ei ga. Enoġatu ti epy'a egwovo, ei ga. Momina tuhē nde hugwi netetirūa, ei ga hēa pe.

Jesus'ga ombogwera Jairova'ea ra'yra'va'ea
(Mateus 9.23-26; Lucas 8.49-56)

³⁵ Jesus'ga nhi'iġame kiro ġa nduri Jairo'ga rongapypeve'ġa. Igwete ġa ei Jairo'ga pe:

—Omano jipe ndera'yra'va'ea, ei ġa imombe'gwovo ga pe. Tererura'javi ahembo'ehara'ġa a'ero, ei ġa Jairo'ga pe.

³⁶ Jesus'ga ombogwavete reki ġanhi'iġa. Igwete ga ei Jairo'ga pe:

—Teremomyi ti epy'a. Ejiko hete ji rehe, ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ Igwete Jesus'ga ġa nderohoi ojupi Pedro'ga João'ga no Tiagova'ea no – kiroki ahe João'ga reki'yramo. Jara'ġa ga nomondoukari ojupi. ³⁸ Igwete ga Pedro'ġa nderohoi ġa nderovahema Jairo'ga rongga pe. A'ero Jesus'ga henduvi ġajehe'oranuhūa. A'ereki hahyahi ġajehe'oa hēamanoa rehe. ³⁹ Igwete ga hoi onga pe javo ġa pe.

—Maranuhūrame pe nanuhū pejehe'gwoe'gwovo pejjijupa? ei Jesus'ga ġa pe. Tayrihēa nomanoi. Hēa oki reki upa, ei ga ġa pe.

A'ereki ga okwaha hēambogweravaġwama. ⁴⁰ Igwete ġa ga jai omano tuhē ahe javo. A'ero ga ġa mo'emo'embavi onga hugwi. Igwete ga ġa nderohoi okipe tayrihēa ruva'ga hēayhēa

no. Pedro'ġa ga gweroho hēanongava pype no. ⁴¹ Igwete ga hēa popyhygi javo hēa pe.

—Talitá cumi! ei ga. (A'ea ko: “Kui'i, epo'ā!”)

⁴² Kotihī hēa po'ami a'ero okovo. Doze kwara hēa rehe. Igwete ġa nhimomby'ahetei hēa repiaga. ⁴³ Igwete Jesus'ga ehetei ġa pe:

—Tapemombe'ui ti nhiremimbogweravahēa, ei ga. Pe-
mondo ti kiro mbatera hēa pe to'u hēa, ei ga ġa pe.

6

*Nazaré pe ahe ndojikogi Jesus'ga rehe
(Mateus 13.53-58; Lucas 4.16-30)*

¹ Aerē Jesus'ga hoi pea hugwi ġwemimbo'ehara'ġa pavēi. Igwete ġa hoi cidade de Nazaré pe – perope Jesus'ga on-himomboaka. ² Judeus'ġa poravykye'yoma rupi sábadu rupi ga hoi ġajatykahava pype pevove'ġa mbo'eavo Tupana'ga nhi'ġa rehe. Igwete ġa nhimomby'ai ganhi'ġa renduva on-himongyavo. A'ero ġa ei ojohupe:

—Marā akoja'ga ikwahavuhui nanongara naerū? ei ġa. Ma'ġa ombo'e ga? A'ereki ahemonhimomby'ava'ea ga oapoapouhu, ei ġa ojohupe. ³ Ga ko onga apohara'ga rūi naerū Mariahēa ra'yra'ga? ei ġa. Tikwaha tuhē nhande gareki'yra'ġa Tiago'ga José'ga no Judas'ga Simão'ga. Garendyra'ġa ko oko avo nhande pyri no, ei ġa ojohupe.

Igwete ġa nhimonha'ngai okoe'yoma ga rehe tihenduva'javyme ga javo. ⁴ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Ojipe'ġa ġwyriveve'ġa omondo ġweaporogita imohina Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga rehe, ei ga. ġagwyriveve'ġa jate nomondoi imohina ga rehe. Gare'yja'ġa nomondoi imohina ga rehe no. ġarongapypeve'ġa nomondoi imohina ga rehe no, ei ga ġa pe.

⁵ Igwete Jesus'ga ndoapoi ġwervevi ahemonhimomby'ava'ea pevo. A'ereki ġa ndojikogi ga rehe. Mokonheteve'ġa ndehe jate ga pokogi imombiga ġatetirūa ġa hugwi. ⁶ Igwete ga nhimomby'ai ġa jikoge'yoma ġwaramo ojihe.

*Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'ġa
(Mateus 10.5-15; Lucas 9.1-6)*

Igwete Jesus'ġa imbojoapiapi ogwovo cidades pe pevove'ġa mbo'eavo. ⁷ Igwete ga ġwemimbo'ehara'ġa mbuhurukari ojipyri dozeve'ġa. Igwete ga ei ġa pe:

—Topomondomondo ti kiro ojipe'ġa cidades pe, ei ga. Mokomokōi ti pejogweroho imombe'gwovo Tupana'ga nhi'ġa ġa pe. Ape'akwahavuka ti ji pe me anhaġa ġa hugwi nehē, ei ga ġa pe. ⁸ Pepojate ti toho kiro pea rupi. Taperohoi ti pāo itambere'ia reheve, ei ga. Taperohoi ti sacola no.

Pejijihokava jate ti peroho, ei ga ġa pe. ⁹ Pemongi ti sandálias. Taperohoi ti ojipea tapy'ynhapira, ei ga ġa pe.

¹⁰ Igwete ga ei no:

—Pe vahemame cidade pe po ti ojipe'ga ei pe me nehē: “Hepejijo pejipytao nhironga pe,” e po ti ga pe me nehē. Pejogweroho ti ga pyri pejjupa a'ero, ei Jesus'ga ġa pe. Tapejijijiyi ti ojipe'ga nonga pe, ei ga. Ga pyri jate ti peju. Aerē ti pea hugwi pe hoi cidade hugwi a'ero pejogwerogwovo nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ¹¹ Po ti pevove'ga napembuhurukari ojipyri hendupotare'yma penhi'iga a'ero po ti pe hojipei pea hugwi nehē, ei ga. Pehorame ti pemonduru otimbuguhua pejjipya hugwi toropohi ti pe hugwi javo ġa pe. Pe'ji ti ġa pe: “Peko te'varuhu pe hendupotare'yma Tupana'ga nhi'iga,” pe'ji ti ġa pe, ei Jesus'ga ġa pe.

¹² Nahā Jesus'ga dozeve'ga mondomondoukari ojipe'ga pyri. Igwete ġa hoi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ġa pe. Igwete ġa ei ġa pe:

—Perojijiyi ti pejeaporoġita pejjipohia pejjikote'varuhua hugwi, ei ġa ġa pe.

¹³ Igwete dozeve'ga imbojipe'ape'ai anhaġa Diabo'gapyriva'ea ojipe'ga hugwi. Igwete ġa imongyi ikava he'yjuhuve'ga akaġa rehe imombiga ġatetirūa ġa hugwi.

João Batista'ea omano

(Mateus 14.1-12; Lucas 9.7-9)

¹⁴ Igwete pevove'ga Jesus'ga mombe'umbe'ui. A'ero ga henduvi ġanhi'iga Herodes'ga ġanduvihavuhu'ga. Ojipe'ga e'i tehe Jesus'ga mombe'gwovo:

—Ga ko João Batista'ga reki, e'i tehe ga. Okwera po ga kiro oyvya hugwi. Nurā po ga japohetei ahemonhimomby'ava'ea naerū, e'i tehe ġa.

¹⁵ Ojipe'ga e'i tehe:

—Jesus'ga po Elias'ga ura'java.

Ojipe'ga:

—Ga po Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko ahe ja – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga ojopy'rovo hako, e'i tehe ġa.

¹⁶ Igwete Herodes'ga henduvi ġanhi'iga Jesus'ga rehe. Igwete ga etehei:

—Ga ko João Batista'ga tuhē. Akamomboruka ji ga ikwehe novā. Kiro ga kwerava'java reki, e'i tehe ga.

¹⁷⁻¹⁹ Nahā Herodes'ga ahe akamomborukari raikwehe. Herodiashēa rehe ga ahe pyhygukari ahe mongiuika cadeia pype. Hehā ko Filipe'ga rembirekohēa na'ē Herodes'ga reki'yra'ga rembirekohēa. Aerē Herodes'ga hēa rerekoi reki.

Igwete João Batistava'ea ei Herodes'ga pe jipi: “Maranuhūrame nde eirũ'ga rembirekohēa rerekoi? Na rũi ko ahe rekoi,” ei ahe ga pe jipi.

Nurã Herodiashēa rehe Herodes'ga ahe pyhygukari ahe apytũuka ahe mongiuuka cadeia pype. A'ereki hēa onhimboahi ahe ve tajukauka ti ga javo novĩa. ²⁰ Emo Herodes'ga ahe a'ngui na'ē. Ga ndojukaukapotari ahe. A'ereki ga okyhyji ikwahava Joãova'ea rekokatua. Okwaha ga Joãova'ea pyryhetea ahe rekoro ġwaramo Tupana'ga rehe. Nurã Herodes'ga ahe a'ngui. Joãova'ea nhi'inhi'ĩgame ga pe oko tehe gapy'a novĩa. Emo ga ġwendu pota Joãova'ea nhi'ĩga novĩa.

²¹ Aerē o'aragwera rehe Herodes'ga japoi toryva omoirũhara'ģa pe soldados'ģa nduvihavuhu'ģa pe no imbateheteve'ģa pe no – kiroki ġa u gagwyri pe Galilėia pe. A'ea rupi Herodiashēa jirokwari João Batistava'ea rehe ahe jukauka. ²² Hēara'yrahēa tehe oho Herodes'ģa pyri ojirokyavo ġapyteri pe. Igwete ġa nhimohēhetei kujahēa rehe Herodes'ga gapavēive'ģa pavēi. A'ero ga ei hēa pe:

–Gara nde erepota imondoa ejive? Tamondo ti nde ve, ei ga hēa pe. ²³ Tupana'ga henduvame nhirembi'ea ji ei nde ve: Tamondo pa tuhē ti nde ve neremimbotarimova'ea javoji. Nhimbatera ti tamondoji'a'ro vehevi nde ve javoji, ei ga hēa pe.

²⁴ A'ero hēa hoi imombe'gwovo oyhēa pe.

–Gara re po ji aru ga hugwi nehē? ei hēa hēa pe.

–João Batista'ga akaģa pe ere, ei hēayhēa hēa pe.

²⁵ Kotihĩ hēa jivyri nhandaibe ogwovo javo Herodes'ga pe.

–Apota ji João Batista'ga akaģa, ei hēa, kiroģwe nhaembeva pype, ei hēa ga pe.

²⁶ Henduvame hēanhi'ĩga Herodes'ga rekoveveuhetei a'ero. A'ereki ga ndojukaukapotari Joãova'ea novĩa. Emo ga e'i jipe reki Tupana'ga ġwendu nhirembi'ea javo. Gapavēive'ģa ġwendu ganhi'ĩga no ga erame hēa pe tamondo tuhē ti nde ve javo. Nurã ga nde'ia'uva'javi kiro hēa pe: “Namondoa'javi ji nde ve.” ²⁷ Nurã ga soldado'ga mondoukari cadeia pype togweru ti ga João'ga akaģa javo. ²⁸ Igwete soldado'ga hoi ahe akamomboa cadeia pype aheakaģa rerua nhaembeva pype. Igwete ga imondoĩ kujahēa po pe hēa herohoi oyhēa pe heroviaruka hēa pe Joãova'ea jukaagwera. ²⁹ Nahã Herodes'ga ahe akamomborukari raikwehe. Ikwahavame Joãova'ea remimbo'ehara'ģa hoi ahera'oa pyhyga herogwovo inoģa ityma raikwehe.

*Jesus'ga ombohe'yi mbatera cinco milva'ea pe
(Mateus 14.13-21; Lucas 9.10-17; João 6.1-14)*

³⁰ Aerē dozeve'ga jivyri Jesus'ga pyri a'ero - ġahã Jesus'ga omondouka Tupana'ga nhi'iġa mombe'uuka. Ojivyrame ġa imombe'upavi Jesus'ga pe ġwemimbo'eagwera. Gatetirĩa mombigawera ġa omombe'u ga pe no.

—Orombojipe'a ore anhaġa ġa hugwi, ei ġa imombe'gwovo ga pe no.

³¹ A'ea rupi he'yjuhuve'ga nhopondekwandekwavi ua Jesus'ga pyri onhimongyavo. Igwete ġa ndo'uukari Jesus'ga pe. Nurã Jesus'ga ei dozeve'ga pe:

—Nhande tehe ti xaho ongae'yi me tapepytu'uahi'vi ti javoji, ei ga ġa pe.

³² Jesus'ga tehe ġa avi yhara pype a'ero ogwovo ongae'yi me. ³³ Emo pevove'ga gwepia ġahoa. Igwete ġa ei ojohupe onhimongyavo:

—Kiro ġa hoi Jesus'ga. Pea rupi ti xaho ġa ndeviri a'ero, ei ġa ojohupe.

Igwete ġa hoi nhandaipe ypihua rembeyvyra rupi ogwovo cidades hugwi nhaporem. Igwete ġa na'ẽ ġa vahemi pevo Jesus'ga nenonde. ³⁴ Ohemame Jesus'ga he'yjuhuve'ga ndepiagi. Igwete ġa poria'iro ga pe onhimongyavo. A'ereki ga pe ko ġa ovelhas ja ovelhas gwepiakatuhara'ga rerekoe'ymame. Na jitehe ndipokokavi ġa. Igwete Jesus'ga ġa mbo'embo'ei.

³⁵ Kwara hogwerĩa rupi garemimbo'ehara'ga nduri ga pyri javo.

—Kiro ihohetei kwara. Ndogwerekoi onga avo ġa pe, ei ġa. ³⁶ Ere ti ġa pe a'ero toho ti ġa kopeve'ga pyri cidades'i pe ira'agweva'e pe. Pevo po ti ġa ipyhygi mbatera ojive i'uhavamo, ei ġa Jesus'ga pe.

³⁷ Igwete ga ei ġa pe:

—Pehe ti pemondo mbatera ġa pe to'u ti ġa javoji.

—Maranuhũ naerũ? ei ġa. He'yjuhuva'ea duzentos itambere'ia po ti ore herohoi imondovo pão rehe ġa pe naerũ? ei ġa ga pe.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Maramomi pe herekoi pães? Peho hepiaga.

Igwete ġa hoi hepiaga, ġa nduri imombe'gwovo ga pe.

—Cinco, ei ġa. Dois ġa gwereko pira no, ei ġa ga pe.

³⁹ Igwete Jesus'ga he'yjuhuve'ga mbojatykapavi ġa mboapyga ġa noġa nhungwa'via rehe. ⁴⁰ Ojopyri ġa apyapygi upa a'ero. Pea hovai ġa cem. Ga hovai cinquenta. Hovaive'ga cem no. Nahã ġa apyapygi ojogwerojuva. ⁴¹ Igwete Jesus'ga ipyhygi pães pira reheve. Igwete ga jovavuri onhi'iġa Tupana'ga pe.

—Ndepyry hete nde imbuhua mbatera ore ve, ei ga Tupana'ga pe.

Igwete Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pães imondovo ġwemimbo'ehara'ġa pe pema'ema'ẽ ġa pe javo. Na jitehe ga ima'ema'ẽukari pira imondovouka ġa pe nhaporemō.
⁴² Igwete ġa nhaporemō i'ui'ui onhimoytaromouka jupe. A'ereki Jesus'ga ombohe'yjuhu hete mbatera ġa pe.
⁴³⁻⁴⁴ He'yjuhu hete ko ġa cinco mil akwaimba'ero. Kunhangwera'ġa na jitehe he'yjuhu tayri'ġa pavēi. Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ġa imono'ono'oġi pães rembyruera pira'ia rembyruera reheve imondovo inoġa yrúa pype. Dozeva'ea ġa imotynahenahembavi yrúa.

Jesus'ga oho yjapea rehe

(Mateus 14.22-33; João 6.15-21)

⁴⁵⁻⁴⁶ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—He peji'ava yharuhua pype, ei ga. Pero'yaha ti aherovai ji renonde herogwovo cidade de Betsaida pe, ei ga ġa pe.

He'yjuhuve'ġa pe ga ei:

—Kiro ji hoi na'ẽ nhinhi'iġa Tupana'ga pe, ei ga. He pejigwovo a'ero pejivya penhonga pe kiro, ei ga ġa pe.

Igwete ga hoi vvytyruhua rupi. ⁴⁷ Ypytunimo ga tehe ga rekoï vvytyruhua arimo. Garemimbo'ehara'ġa ki a'e te oko yhara pype ppyteri pe. ⁴⁸ Igwete ga hepiagi ġa ipyvupyvurahyrame. A'ereki vvyturanuhũa ġwovati'vatĩ ġa. Ko'eġatue'yma rupi ga hoi ġa pyri a'ero opyruġa yhya rehe ogwovo. Okwa ġwerĩ ga ġandova vvyri novĩa. ⁴⁹ Emo hepiagame gapyruġa yhya japea rehe ġa nahenahemamo upa.

—Anhaġa po, e ko ġa novĩa.

⁵⁰ A'ereki ġa nhaporemō gwepia ga. Gapy'a juahi a'ero. Emo kotihĩ ga nhi'iġi ġa pe.

—Penoġatu ti pejipy'a, ei ga. Jihi ko koro ako. Tapekyhyjia'javi ti, ei ga ġa pe.

⁵¹ Igwete ga avi yhara pype ġa pohe. Kiro ipigi vvyturanuhũa. Igwete ġa nhimomby'ahetei a'ero. ⁵² A'ereki ġa ndaheaporogitakatui pães mbohe'yjuhuagwera rehe. Noangari ġa ikwahave'yma Jesus'ga popoakara.

Jesus'ga omombi ahetetirũa Genesaré pe

(Mateus 14.34-36)

⁵³ Igwete Jesus'ġa hero'yahavi herovahema Genesarépeve'ġa gwyri pe nhapytiamō. ⁵⁴ Ga ěrame yhara hugwi pevove'ġa nhimombaragwahavipei Jesus'ga rehe.

⁵⁵ Igwete ġa hogahoi ogwyrá rupi itetirũave'ġa nderunderua ġakupeupava rehe ġa noġa Jesus'ga pyri. Henduvame Jesus'ga hoa jipi, pevo ġa ġa nderuri ga pyri. ⁵⁶ Igwete ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe. Nhu me ga hogahoi no. Perope ga oho - pevo nhaporemō ġa itetirũave'ġa nderuri

ġa noġa mytu'ē me – perope ġa ojatyka jipi. Igwete ġa eġa'ei Jesus'ga pe:

–Na ġa pokogi ndepira rembe'yva rehe vehevi.

Ġa pokogame hehe a'ero ipipavi ġatetirūa ġa hugwi.

7

Judeus'ga namonhava'ea remimbo'eagwera

(Mateus 15.1-9)

¹ Igwete fariseus'ġa jatykai ua Jesus'ga pyri judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi. Uhu ġa ga pyri Jerusalēm hugwi. ² Igwete ġa hepiagi Jesus'ga remimbo'ehara'ġa jikwakuve'yma.

–Ndokoi ġa nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rupi, ei ġa. A'ereki ġa ndojikwakuvi ojipogweja rehe mbatera ua renonde, ei ġa ojohupe.

³ A'ereki judeus'ġa namonhava'ea koi na ojikwaku ymya vehevi. I'ua renonde ahe jipogwepogwei jipi. A'ereki ahe e'i tehe: “Nhandejipogwepogweje'ymame po ti nhande nianhi-mombyryvi Tupana'ga pe,” e'i tehe ahe. Nurā ko judeus'ġa – kiroki ġa fariseusramo – ġa ko koji'i e'i: “Xajikwaku hete nhandekovo nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rehe,” e ko ġa. Nurā ġa ojipogweje'ymame ndo'ui mbatera jipi.

⁴ Herurame mbatera ima'ēhava hugwi na jitehe ġa ndo'ui ojipogweje'ymame. I'uhava ġa ipyhepyhei imboapykava. Nahā ġa jikwakukwakuvi jipi ġwamonhava'ea remimbo'eagwera rehe okovo xanhimombyry ti Tupana'ga pe javo novīa.

⁵ Igwete fariseus'ġa jatykai Jesus'ga pyri judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi. A'ero ġa hepiagi Jesus'ga remimbo'ehara'ġa jikwakuve'yma. Igwete ġa ei Jesus'ga pe:

–Neremimbo'ehara'ġa ndojipogwejuhu i'ua renonde, ei ġa. Maraname ġa ndokoi nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rupi ojikwakuve'yma? ei ġa.

⁶⁻⁸ Nahā Jesus'ga ei javo ġa pe a'ero:

–Pehe ko pekokatu'āva'ero peko! ei ga. Penhi'īpo'ru hete pe Isaíasva'ea kiro. Ymya Isaíasva'ea okwatija Tupana'ga nhi'īga ahe mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga. Nahā Tupana'ga ei hako: “Arove'ġa onhi'īgatu tehe

torombohete Tupana'ga javo,” ei ga.

“Emo ġa nanhiarōi

imondoe'yma gweaporoġita imohina ji rehe,” ei Tupana'ga hako, ei ga.

“Ji mbohete tehe ġa.

A'ereki nhinhi'īga rehe rūi ġa ombo'e,” ei ga.

“Yvyakotyve'ga nemimbo'etehea rehe ġa ġa mbo'ei

a'ea ko Tupana'ga nhi'īga javo tehe jupe,” ei Tupana'ga hako.

Nahã Isaíasva'ea ikwatijari ahe mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ġa pe.

Igwete ga ei ġa pe a'ero:

—Ahemombe'ua ko pemombe'uaġwama reki. A'ereki ahe javijitehe ko pe peko pekokatu'aguhūva'ero. Pemoandyandyi pe ojipe'ġa jipi orombohete Tupana'ga javo tehe, ei Jesus'ga ġa pe. Pepohi reki pe Tupana'ga nhi'iġa hugwi. Emo vvyako-tyve'ġa nemimbo'eagwera pe pehendu katu, ei ga.

⁹ —Pyry hete reki pe me pe imbogwavame Tupana'ga nhi'iġa xako ti nhaneremimbo'eagwera rehe javo, ei ga onhi'iġahyavo ġa pe. ¹⁰ Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iġa imombe'ukatuavo hako, ei ga ġa pe. Igwete ahe ei:

“Pemondo ti pejeaporoġita imohina pejuva'ga rehe penhyhëa rehe no,” ei ahe.

Igwete ahe ei no ikwatijarame Tupana'ga nhi'iġa:

“Kiroki ga e'i te'varuhu uva'ga pe oyhëa pe no

– tojukauka ti ġa ga a'ero,” ei Moisésva'ea hako, ei Jesus'ga ġa pe.

¹¹ Pe ki a'e te ahe atyvi ġa mbo'ei, ei Jesus'ga. Pepyteripeve'ga po e'i uva'ga pe oyhëa pe no: “Opopoko pota ji imondovo mbatera pe me novia. Emo ji amondo reki akoja Tupana'ga pe,” e po ga, ei ga. ¹² Ga erame a'ea ġa pe pe'ji tehe reki pe: “Pyry ga nomondoi mbatera uva'ġa pe a'ero,” pe'ji tehe pe, ei Jesus'ga ġa pe. ¹³ Nahã ko pe ġa mbo'ei hendukatuuka ġa pe penamonhava'ea remimbo'eagwera hendukatuukare'yma ġa pe Tupana'ga nhi'iġagwera, ei ga. Nahanahã pe ndekouhui jipi, ei Jesus'ga ġa pe.

Ahereaporoġitate'varuhua ahembote'varuhuva'ea
(Mateus 15.10-20)

¹⁴ A'ero Jesus'ga he'yjuhuve'ġa mbuhurukara'javi ojipyri imombe'gwovo ojo'java'ea ġa pe.

—Pe me nhaporemō ji ei: Pehendu ti ikwahava, ei ga.

¹⁵ Mytu'emahugwiva'ea – kiroki mbatera ahe o'u jipi – a'ea okirame ahe pype nahembote'varuhui. Ahevyterahugwiva'ea ki a'e te ahe mbote'varuhu, ei ga. ¹⁶ Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁷ Igwete Jesus'ga hoi onga pe ġa hugwi. Igwete garemimbo'ehara'ġa hoi javo ga pe.

—Gara pe nde ei ojo'java'ea mombe'gwovo? ei ġa ga pe.

18-19 Igwete ga ei ġa pe:

—Jara'ġa ja pe ndapekwahavi naerū? ei ga. A'ereki mytu'emahugwiva'ea aherembi'ua nahembote'varuhui tuhë. A'ereki a'ea nombote'varuhui ahereaporoġita. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? ei ga ġa pe. Aherembi'ua oho aherevegi

pe. Kirē ko ahe imbo'apavi ojihugwi, ei ga. Aherembi'ua nahembote'varuhui tuhē a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

O'rame a'ea ga ei pe'u pa ti mbatera a'ero javo.

²⁰ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Peyvyterahugwiva'ea reki ko pe mbote'varuhu.

²¹ A'ereki peyvyteri pe pendeaporoġita te'varuhu, ei ga. Pejeaporoġitate'varuhurame ko pe ojipe'ġa nderekoreko'ihu. Pemi pe ojipe'ġa mbatera. Peporojuka pe, ei ga. Ojipe'ġa nembireko'ġa pavēi pe peko. ²² Pepotaruhu pe ojipe'ġa mbatera. Peko te'varuhu pe, ei ga ġa pe. Pemoandyandyi pe ojipe'ġa. Peakwahavihu pe. Penhimyrō pe ojipe'ġa ndehe, ei ga. Pembotegwete pe ojipe'ġa. Penhimbohete pe. Pearuivehū pe, ei ga. ²³ Nanongara nhaporemō pendekote'varuhuva'ea ko peyvyterahugwiva'ea. A'ea reki pe mbote'varuhu, ei Jesus'ga ġa pe.

Judeurūiva'ea ojiko Jesus'ga rehe

(Mateus 15.21-28)

²⁴ Igwete pea hugwi Jesus'ga hoi cidade de Tiro koty. Igwete ga ki onga pe tokwahavyme ti ġa jiruva avo javo novīa. Emo ġa okwaha reki. ²⁵⁻²⁶ Igwete hēa ruripei Jesus'ga pyri. A'ereki pevove'ġa omombe'u ga hēa pe. Hēara'yrahēa anhaġa opojyka ojive. Nurā hēa ruri ġwenypy'anduruga Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo. Hēa ko judeu rūi reki. A'ereki hēa siro-feníciapeve'ġa gwyrivevehēa. Nanongara'ġa – ġa ko judeus'ġa rūi – judeus'ġa e'i nhaġwatiġa ġa pe okoe'yma ġa ndehe. Igwete hēa ruri javo Jesus'ga pe:

—Embojipe'a ti anhaġa jira'yrahēa hugwi, ei hēa ga pe.

²⁷ Igwete Jesus'ga ei hēa pe:

—Ndapyryvi ji nde pokoga. A'ereki nde judeu rūi, ei ga. Ndapyryvi ahe ipyhygi tayri'ġa nembī'ua imomboā nhaġwatiġa pe, ei ga. Tayri'ġa ypy o'u, ei ga hēa pe.

²⁸ —Na tuhē, ei hēa. Emo nhaġwatiġa vehevi turi mesa gwyrī i'gwovo hembyrue'ria tayri'ġa nembī'ua ndurugagwera, ei hēa. Nurā nhaġwatiġa javijitehe ji ruri nde pyri ji poko javo.

²⁹ —Ji nhi'ikwepy katu nde, ei Jesus'ga hēa pe. Nurā heregwovo enhonga pe kiro a'ero, ei ga. A'ereki anhaġa ojipe'a reki ndera'yrahēa hugwi, ei ga hēa pe.

³⁰ Igwete hēa jivyri onga pe tayrihēa repiaga. Anhaġa ojipe'a tuhē hēa hugwi. A'ero hēa nhinoġatui upa opiro'yro jugwi.

Jesus'ga ġwendukatuuka ndiapyakwariva'ea pe

³¹ Igwete Jesus'ga jivyri cidade de Tiro hugwi ogwovo. Igwete ġa hoi okwava cidade de Sidom rupi Dez Cidades mbytembytera rupi no. Igwete ġa hoi ypihua pyri

Galiléiapeve'ġa gwyri pe. ³² Igwete pevove'ġa ga reruri Jesus'ga pyri ndiapyakwarive'ga. Nhi'indy'ndyguhu ga. Igwete ġa ei Jesus'ga pe:

—Epoko ga rehe hendukatuuka ga pe ga monhi'igatuavo.

³³ A'ero Jesus'ga ga rerohoi he'yjuhuve'ġa hugwi opūa mon-dovo gapyakwari pe. Igwete ga nyvuni opokoga gakūa rehe.

³⁴ Gwovavuramo Jesus'ga pytuhemamo. Igwete ga ei ga pe:

—Efatá! ei ga. (A'ea ko: “Pepe'a, gapyakwara!”)

³⁵ A'ero gapyakwara jipe'ai. Gakūa pyryva'javamo no. Igwete ga nhi'igatui reki a'ero. ³⁶ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tapemombe'ui ti a'ea ojipe'ġa pe, ei ga ġa pe novía.

Emo ġa omombe'u reki. Igwaigwavete ga ei ġa pe tapemombe'ui ti javo novía. Emo igwaigwavete ġa oho imombe'gwombe'gwovo reki. ³⁷ Igwete ġa nhimomby'ahetei.

—Okwaha pa hete ga ġa nderekokatuavo, ei ġa. Ndiapyakwarive'ġa pe ga ġwendukatuuka reki. Onhi'ige'ÿve'ġa ga ġa monhi'igatu no.

8

*Jesus'ga ombohe'yi mbatera quatro milva'ea pe
(Mateus 15.32-39)*

¹ Aerē he'yjuhuve'ġa jatykaa'javi Jesus'ga pyri. Mominame ġa hugwi mbatera i'uhavamo Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa mbuhurukari ojipyri. Igwete ga ei ġa pe:

² —Iporia'i ġa ji ve onhimongyavo, ei ga. A'ereki mokōi ġa kiri ji pyri. Kiro momina mbatera ġa hugwi a'ero, ei ga ġa pe.

³ Po ti ji ġa mondoukari ġanonga pe ġa mbatera ue'ymame, a'ero po ti ġa pytupavahivuhuro ogwovo pea rupi nehē. A'ereki jara'ġa nonga paivohu, ei ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

⁴ Igwete ġa ei ga pe:

—Maranuhū po ti nhande ipyhygi pães ġa pe avo ongae'ÿi me nehē? ei ġa.

⁵ Igwete ga ei ġa pe:

—Maramomi pe herekoi pães? ei ga ġa pe.

—Sete ore herekoi, ei ġa.

⁶ Igwete Jesus'ga ġa mboapypavi ġa noġa yvyvo. Igwete ga ipyhygi pães seteva'ea. Igwete ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo ga pe. Igwete Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi imondomondovo ġwemimbo'ehara'ġa pe.

—Pema'ema'ē kiro he'yjuhuve'ġa pe to'u ġa, ei ga ġa pe.

A'ero ġa ima'ema'ēi ġa pe. ⁷ Mokoĩ te ġa herekoi pira'ia no. Igwete Jesus'ga nhi'igi Tupana'ga pe ndepyry hete nde pira mbuhua ore ve javo. Igwete ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Pema'ema'ē pira'ia ġa pe no.

8-9 Ga imaērame ġa nhaporemō i'ui a'ero onhimoytaromouka jupe. A'ereki Jesus'ga ombohe'yjuhu mbatera ġa pe nhaporemō. He'yjuhu ko ġa - kiroki ġa o'u - quatro milve'ga. Aerē garemimbo'ehara'ga imono'ono'ogi haygweygwera rembyruera imondovo inoġa yrua pype. Seteva'ea ġa imotynahenahembavi a'ero.

Aerē Jesus'ga ġa mondoukari ġanonga pe. ¹⁰ Igwete ga ġwemimbo'ehara'ga ndero'avi yhara pype ġa nderogwovo Dalmanutapeve'ga gwyrī pe ġa nderovahema.

Fariseusva'ea e'i ahemonhimomby'ava'ea pe
(Mateus 16.1-4)

¹¹ Igwete fariseus'ga nduri onhi'igayva Jesus'ga pe.

—Timbopoyjayjaryme ti nhande ga ga ikwahave'ymame, ei ġa ojohupe.

Igwete ġa ei Jesus'ga pe:

—Eapo ti ore ve ahemonhimomby'ava'ea Tupana'ga popoakara repiuka ore ve, ei ġa ga pe. A'ero po ti ore nderoviari nehē Tupana'ga ga mbuhuruka tuhē javo nehē, e'i tehe ġa ga pe.

¹² Igwete Jesus'ga pytuhemamo upa okoveveuhuro.

—Maranuhūrame aġwamove'ga hepiapotaruhui ahemonhimomby'ava'ea? ei ga. Tamombe'u katu ji pe me: Ndahepiukari tuhē po ti ji nhimbuhurukara kwahavuka aġwamove'ga pe! ei ga ġa pe.

¹³ A'ero Jesus'ga hoi fariseus'ga hugwi.

Penhimboko'i ti, ei Jesus'ga ġwemimbo'eaatyviva'ea rehe
(Mateus 16.5-12)

Igwete ga ġwemimbo'ehara'ga ndero'avi yhara pype ġa nderogwovo xaho aherovai javo. ¹⁴ Garemimbo'ehara'ga ndogwerohoi pāo imoka'nhyma. Ojipeji jate ġa gwereko yhara pype. ¹⁵ Igwete yhara pype Jesus'ga imomoranduvi ġa pe.

—Penhimboko'i ti pāo mbovuhava rehe fariseus'ga apoa rehe Herodes'ga apoa rehe no, ei ga ġa pe.

¹⁶ A'ero ġa nhi'igi ojohupe.

—Maraname ga ei pāo mbovuhava pe? ei ġa. Ndirekoi nhande pāo nhandejupi. Nurā po ga ei poro, e'i tehe ġa ojohupe.

Ndokwahavi ġa Jesus'ga rembi'ea. A'ereki ġwemimbo'eaatyviva'ea pe ga ei fariseus'ga nemimbo'ea pe. Herodes'ga nemimbo'ea pe ga ei no a'ea ikwahy hete imbovuhava javijitehe javo.

¹⁷ Jesus'ga okwaha ġanhi'iga ojohupe. A'ero ga ei ġa pe:

—Maranuhūrame pe nhi'igi pāo rerekoe'yma rehe? ei ga. Ndapekwhavi ve pe jipopoakara naerū? Napeangari pe?

ei ga ġa pe. ¹⁸ Pendeakwa pe novġa. Ndapehepiagi pe ikwahava naerŭ? ei ga. Peapyakwa pe novġa. Napehendukatui pe naerŭ? Pemoka'nhy pe a'ero nhirembiapoagwera pġes mbohe'yjuhuagwera? ei ga. ¹⁹ Cincova'ea ji ahaygwe'rogwe'ro pġes ima'eamouka cinco milve'ġa pe ikwehe, ei ga. Aerĕ pe imono'ono'oġi haygwera yrua imotynahema. Maramomi pe imotynahemi yrua naerŭ? ei ga ġa pe.

—Dozeva'ea ore imotynahenahemi ikwehe, ei ġa ga pe.

²⁰ Igwete ga ei:

—Aerĕ seteva'ea ji haygwe'rogwe'rogi pġes ima'eamouka quatro milve'ġa pe oji'i, ei ga. Maramomi pe imotynahenahemi yrua haygwera imondovo ipype? ei ga ġa pe.

—Seteva'ea ore imotynahemi oji'i, ei ġa ga pe.

²¹ Igwete ga ei ġa pe:

—Pe ndapekwahavi ve naerŭ? ei ga ġa pe.

Jesus'ga omboheha katu ahe

²² Igwete Jesus'ġa heruri herovahema cidade de Betsaida pe. Igwete pevove'ġa hehae'yve'ga reruri ga pyri.

—Epoko ti ga rehe ga mbohehakatuavo, ei ġa ga pe.

²³ Igwete Jesus'ga hoi ga popyhyga ga rerogwovo cidade hugwi. A'ero Jesus'ga nyvuni gareakwari pe ga pokogi hehe. Igwete ga ei:

—Erehepia nde mo? ei ga ga pe.

²⁴ Igwete ga ma'ĕi.

—Ahepia ji ġa novġa, ei ga. Yva ja ko ġa. Emo ġa ohooho ogwovo, ei ga Jesus'ga pe.

²⁵ A'ero Jesus'ga pokoga'javi gareakwara rehe. Igwete ga hepiahetei gwehakaturamo. ²⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Eho enhonga pe kiro. Terehoi ti imombe'gwovo enhimbohehaagwera cidadepeve'ġa pe, ei ga.

Nde Ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe (Mateus 16.13-20; Lucas 9.18-21)

²⁷ Igwete Jesus'ga hoi ġwemimbo'ehara'ġa pavĕi imbojoapiavo ogwovo cidades pe – kiroki cidades ira'agwe cidade de Cesarĕa de Filipe hugwi. Pea rupi ġa horame ga ei ġa pe:

—Marĕi ġa ji ve jipi? ei ga.

²⁸ —“Ga ko Joġo Batista'ga,” ei ġa nde ve, ei ġa. Jara'ġa e'i: “Ga ko Elias'ga.” Jara'ġa e'i nde ve: “Ga ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea ahepyteripeve'ga – kiroki ahe Tupana'ga nhi'ġa omombe'u ojopy'rovo hako. Okwera ga kiro omanoa hugwi,” ei ġa nde ve, ei ġa Jesus'ga pe.

²⁹ —Oro pe, ei ga ġa pe, marĕi pe ji ve a'ero?

Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Nde ko Cristoramo ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei ga.

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Teremombe'ui ti a'ea ojipe'ġa pe, ei ga.

Jesus'ga omombe'u omanoaġwama

(Mateus 16.21-28; Lucas 9.22-27)

³¹ Igwete Jesus'ga ġa mbo'embo'ei.

—Tupana'ga ji mbuhuruka avo teremano ti javo ji ve, ei ga. Ndokoi po ti ġa ji rehe nehē xava'eve'ġa ahembo'ehara'ġa pavēi. Mbatara kwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa po ti ndokoi ji rehe nehē no, ei ga ġa pe. He'yjuhuva'ea po ti ġa imbuhurukari hahyva'ea ji ve nehē. Igwete po ti ġa ji jukaukari nehē. Mokōi pe kirirē po ti ji kwerava'javi nehē, ei ga ġa pe.

³² Jesus'ga omombe'u katu ġa pe okoaġwama. Igwete Pedro'ga ga rerohei'onihi'ġahyavo ga pe.

—Na rūi po ti nde reaporoġitaro hamo, ei ga Jesus'ga pe.

³³ Emo Jesus'ga opyryrỹ ġwemimbo'ehara'ġa ndepiaga onhi'ġahyavo Pedro'ga pe.

—Ejipe'a ti ji hugwi, ei ga. A'ereki Satanás'ga nde monhi'ĩ poro. Tupana'ga opota reki nhimanoa, ei ga. Nde ndereko Tupana'ga reaporoġita rehe. Yvyakotyve'ġa ndeaporoġita rehe nde ereko, ei ga Pedro'ga pe.

³⁴ Igwete Jesus'ga ġa mbuhurukari ojipyri ġwemimbo'ehara'ġa he'yjuhuve'ġa pavēi. Igwete ga ei ġa pe:

—Pe ndekopotarame nhiremimbo'eharamo pepohi ti penhimimbotarimova'ea hugwi tako ti Jesus'ga remimbotarimova'ea rupi javo, ei ga. Po ti ġa imbohahyukari pe me pe jukavo vehevi nehē jireheva'ero pejikovo ġwaramo nehē, peko jitehe ti nhiremimbotarimova'ea rupi pejipohire'yma ji hugwi. Peko tuhē ti nhinhi'ġa rupi, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁵ Igwete ga ei no:

—Po ti ġa pe jukai jireheva'ero ġwaramo, a'ero po ti pe ndekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē. Po ti ġa pe jukai ji mombe'uro ġwaramo, a'ero po ti pe ndekoi Tupana'ga pyri pejikovo nehē, ei ga ġa pe. Po ti pe ei: “Ndakoi po ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tajijukayme ti ġa”, a'ero po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ga.

³⁶ —Po pe ei: “Ndakoi po ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tapyhy pa ti mbatara jijive”, a'ero po ti pe herekotehei penhimbaterahetea aerē pejigwovo reki hahyva'ea ruvihava pype, ei ga. ³⁷ A'ereki ahe nomonoi mbatara ohohava ikwepykavamo ohorame Tupana'ga pyri, ei ga ġa pe.

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Aḡwamove'ḡa opohi Tupana'ga hugwi okote'varuhuavo, ei ga. Po ḡapyteripeve'ḡa ei: “Ji Jesus'ga remimbo'eharamo rūi ako heroviare'yma ganhi'iḡa.” Po ḡa ei poro, a'ero jirura'javame po ti ji ei ḡa pe nehē: “Ga ko nhiremimbo'eharamo rūi oko”, ei ga. Ajivyra'ja po ti ji Tupana'ḡapyrive'ḡa pavēi Tupana'ga popoakara rerekovo nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

9

1 —Amombe'u katu ji pe me, ei Jesus'ga ḡa pe. Omano'e'yname po ti agwa'ḡa pyteripeve'ḡa hepiagi Tupana'ga popoakara nehē ji rekorame ḡanduvihavuhuhetero nehē, ei Jesus'ga imombe'ḡwovo ḡa pe.

Jesus'ga ra'oa ojirōjijyi aherovaki
(Mateus 17.1-13; Lucas 9.28-36)

2 Seis okirirē Jesus'ga trêsvē'ḡa nderohoi ojupi. Pedro'ga ga gweroho Tiagova'ea João'ga no. Ga tehe ga gweroho vytyruhua rupi yvateuhuva'ea rupi ḡa nderojiupia. Igwete Jesus'ga ra'oa jirōjijyi ḡandovaki. ³ Gapira hendy'jandy'ja, tiḡahivuhu hete. Nanongara tegwete nhande ve ipotukarame tapy'ynhapira imotiḡahivuhuavo. ⁴ Igwete ahe jipiukari ḡa pe Eliasva'ea Moisésva'ea pavēi — kiroki ahe ymyahū hete omano. Onhi'inhi'i ahe Jesus'ga pe. ⁵⁻⁶ Igwete Pedro'ga ei oyvyteri pe: “Marā po ti ji ei a'ero?” ei ga. A'ereki ḡapy'a juahi ḡa nhimomby'arame ahe repiaga. Igwete Pedro'ga ei:

—Jesus, pyry nhande rekoi avo, ei ga. Na ore japoi naē tapyimbovyra pe me a'ero trêsva'ea. Ojipeji po ti ore japoi nde ve, ojipea po ti ore japoi Moisés'ga pe, ojipea po ti Elias'ga pe nehē nohō, ei ga Jesus'ga pe.

⁷ Nanime ijyvi yvaḡatiḡa ḡa arimo ḡa mongovo o'aḡi pe. Igwete Tupana'ga nhi'iḡi yvaḡatiḡa hugwi.

—Gaha ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga, ei ga Jesus'ga mombe'ḡwovo. Pehendu katu ti ganhi'iḡa, ei Tupana'ga ḡa pe.

⁸ Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ḡa harekoi novīa. Emo ḡa ndohepiaga'javi ahe. Jesus'ga tehe ḡa gwepia ojipyri. ⁹ Igwete ḡa jyvi vytyruhua hugwi ojivya. Igwete Jesus'ga ei trêsvē'ḡa pe:

—Tapemombe'ui naē ti ḡa pe penhimbiepiaga, ei ga. Ji kwervirē gwe nhimanoa hugwi, a'ea rupi ti pemombe'u a'ero, ei ga ḡa pe.

¹⁰ Ojapyaka ḡa ganhi'iḡa rehe. Igwete ḡa ei ojohupe:

—Gara pe ga ei: “Akwera po ti ji nhimanoa hugwi”? ei ḡa ojohupe.

¹¹ Aerē ḡa ei Jesus'ga pe:

—Marã a'ero? ei ġa. Orembo'ehara'ġa e'i: “Elias'ga na'ẽ uhu, aerẽ Cristo'ga ruri a'ero,” ei ġa, ei ġa. Maraname ġa ei a'ea? ei ġa Jesus'ga pe.

¹² Igwete ga ei ġa pe:

—A'iti tuhẽ Eliasva'ea uhu na'ẽ ġandeaporogita rerojijyipava, ei Jesus'ga ġa pe. Pejapyaka ti kiro nhimombe'uagwera rehe no, ei ga. A'ereki ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve ji mombe'gwovouka hako no. Nahã ahe ei: “He'yiva'ea po ti ġa imondo hahyva'ea ga pe okote'varuhuavo nehẽ ndorokoi ore nde rehe javo nehẽ.” Poha ahe ei ji mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ġa pe. ¹³ Kiro ji ekatui pe me a'ero, ei Jesus'ga. Eliasva'ea uhu reki ikwehe. A'ero ġa ndekote'varuhui ahe ve ġwemimbotarimova'ea rehe okovo ġwaramo, ei ga. Na tuhẽ Tupana'ga rembikwatijarukara ahe mombe'u nhoġwenonde hako, ei Jesus'ga ahe ko João Batistava'ea javo ġa pe.

Jesus'ga ombojipe'a anhaġa ahera'yra'va'ea hugwi
(Mateus 17.14-21; Lucas 9.37-43a)

¹⁴ Igwete Jesus'ga jivyra'javi trêsv'e'ġa pavëi ġwemimbo'ehara'ġa pavëi. Igwete ġa nduri jara'ġa pyri noveve'ġa pyri. Urame ġa he'yjuhuve'ġa ndepiagi noveve'ġa pyri Jesus'ga remimbo'ehara'ġa pyri. A'ereki judeus'ġa mbo'ehara'ġa ġa nhi'igayva. ¹⁵ Nanime he'yjuhuve'ġa Jesus'ga repiagi onhimomby'avo ga mboha'uve'yma.

—Kiro ga ruri Jesus'ga, ei ġa ojuhupe.

Igwete ġa nhani ogwovo ga pyri. ¹⁶ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Manongara rehe pe nhonhi'igayvayvaruhui?

¹⁷ Igwete ġapyteripeve'ga ei ga pe:

—Jesus, ei ga. Aru ji jira'yra'ga nde pyri ko novã. A'ereki anhaġa opojyka ga jipi, ei ga. Nomonhi'igukari jira'yra'ga a'ero, ei ga ga pe. ¹⁸ Ga pojkarama ga mbo'ambo'ari ga noġa. Hendyjuiporuhu ga. Haingryngryri ga no. A'ero ga yvyrakwenamo, ei ga. Igwete ji ei neremimbo'ehara'ġa pe: “Pembójipe'a anhaġa ga hugwi,” a'e ji ġa pe novã. Tegwete reki ġa pe ipe'ahava ga hugwi, ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pe ndapejikoguhui ji rehe jipi, ei ga. Manamehũ po ti pe jikogi ji rehe nehẽ naerũ? A'ereki ji jikwerajahivuhu pe ndehe, ei Jesus'ga ġa pe. Peru ga ji pyri a'ero, ei ga ġa pe.

²⁰ Igwete ġa tayri'ga reruri Jesus'ga pyri. Anhaġa Jesus'ga repiagame tayri'ga moheõ'ari. Igwete ga ari yvyvo ojavajire-jireva. Hendyjuipo hete ga. ²¹ Igwete Jesus'ga ei garuva'ga pe:

—Maramomi kwara ga pojyka rehe?

—Gavoja'iagwera jate ga pojkai, ei ga. ²² Igwete ga mom-bomombori tata pyteri pe jipi. Ypy pe ga mombomombori no

tajuka ga javo novĩa, ei ga. Po nde ikwahavi ore pokoga, ore porogwety ti a'ero, ei ga Jesus'ga pe.

²³ —“Po nde ikwahavi,” ere nde ji ve naerũ? ei Jesus'ga ga pe. Tupana'ga okwaha pa ġa pokoga jipi – kiroki ġa ojiko ga rehe, ei ga.

²⁴ Igwete garuva'ga ei:

—Ajiko ji ga rehe novĩa. Ji poko ti a'ero ji mbojikoheteavo Tupana'ga rehe nehẽ, ei ga.

²⁵ Igwete he'yjuhuve'ġa nhani ojatykavo ga pyri. Gandura repiagame Jesus'ga nhi'iġahyi anhaġa pe – kiroki nomonhi'iġa'javi tayri'ga mboapyagweva no. Igwete ga ei jupe:

—Jihi a'e nde ve: Ejipe'a ga hugwi. Terepojykaa'javi ti ga, ei Jesus'ga jupe.

²⁶ Igwete anhaġa hapukai tayri'ga momanoahiva ojipe'avo ga hugwi. Omanova'ea ja ga rekoi upa. Nurã he'yive'ġa etehei ga pe:

—Omano ga upa.

²⁷ A'ero Jesus'ga ga popyhygi ga mbovyva. Igwete ga po'ami okovo. A'ereki ga pyry hete kiro.

²⁸ Aerẽ Jesus'ga hoi onga pype. Igwete garemimbo'ehara'ġa hoi javo ga pe ojipe'ġa ndovakie'y.

—Marã ore norombojipe'akwahavi anhaġa ga hugwi? ei ġa Jesus'ga pe.

²⁹ —Penhi'iġame jate Tupana'ga pe po ti pe imbojipe'aukari nanongara, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Mateus 17.22-23; Lucas 9.43b-45)

³⁰ Aerẽ Jesus'ġa hoi pea hugwi ogwoogwovo Galilėiapeve'ġa gwyrã rupi. Jesus'ga ndopotari ohoa kwahava. ³¹ A'ereki ga ġwemimbo'ehara'ġa mbo'e pota omanoagwama rehe.

—Ji mondouka po ti ġa nhiarõe'yve'ġa po pe nehẽ ji jukavouka nehẽ, ei ga. Mokõi ti pe kiri ji jukarẽ nehẽ. Kirẽ ti ji kwerava'javi nehẽ, ei ga ġa pe novĩa.

³² Emo ġa ndokwahavi garembe'ea ma gara pe ga ei javo ojohupe. Ga pe ġa nde'ia'uvi reki.

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe

(Mateus 18.1-5; Lucas 9.46-48)

³³⁻³⁴ Pea rupi Jesus'ġa hoi ogwovo. Oro Jesus'ga remimbo'ehara'ġa, onhi'iġayva ġa ojohupe.

—Manamo nhandejoheva'ero? Ji ko koji'i pe hohe, ei ġa ojohupe.

Igwete ġa nduri ovahema cidade de Cafarnaum me. Ohorame onga pe Jesus'ga ei ġa pe:

—Manongara rehe pe nnonhi'igayvayvari nhande rurame pea rupi? ei ga.

Igwete ġa nonhi'igi opoyjayjare'ymamo. A'ereki ġa onnonhi'igayva onhimboheteavo pea rupi ogwovo ji ko pe hohe javo ojohupe.

³⁵ A'ero Jesus'ga apygi ġa mbuhurukapava ojipyri. Igwete ga ei ġa pe:

—Pejikopotarame ġahoheva'ero penhimongo na'ē ti okoteheva'ero ojipe'ġa pokopokoga jipi, ei ga ġa pe.

³⁶ A'ero ga tayri'ga mbuhurukari ga rerua ġapyteri pe ga anhuvana. Igwete ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

³⁷ —Pehepia tayri'ga, ei ga. Kiroki ġa oko nanongara'ġa ndehe ġa ko Jesus'gareheva'ero javo – ġa oko ji rehe no, ei ga. Kiroki ġa oko ji rehe nde ko Tupana'ga repykaramo javo – ji rehe jate rūi ġa oko. Ga oko nhimbuhurukara'ga rehe no, ei Jesus'ga ġa pe.

*Gahā nhande repy, ei Jesus'ga
(Lucas 9.49-50)*

³⁸ Igwete João'ga ei Jesus'ga pe:

—Orohepia ore hajiheve'ga oji'i, ei ga. Ombojipe'a ga anhaġa ojipe'ġa hugwi. Ombojipe'a ga ndepopoakara pyvō nde renoina, ei ga Jesus'ga pe. Nurā ore ei ga pe: “Terembojipe'ai anhaġa ġa hugwi Jesus'ga renoina,” oro'e ore ga pe. A'ereki ga nhandereheva'ea rūi, ei João'ga ga pe.

³⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tape'ei poa ga pe, ei ga. Japovame ahemonhi-momby'ava'ea jipopoakara pyvō po ti ġa nanhimbotegwetei kotihī nehē, ei ga. ⁴⁰ Kiroki ġa nianemovahī – ġahā nhande repy a'ero, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴¹ Amombe'u katu ji pe me, ei ga. Kiroki ġa pe poko ġa ko Cristo'gareheve'ġa javo – ġa pe po ti Tupana'ga ikwepygi imondokatuavo nehē. Yhya vehevi ġa imbuhurame pe me pey'gwavamo, a'ero po ti ga ikwepkatui tuhē ġa pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

*Tiruahū hete ġa pe, ei Jesus'ga
(Mateus 18.6-9; Lucas 17.1-2)*

⁴² Igwete Jesus'ga ei no:

—Tapembo'e ti ji ojipe'ga rehe kiro. Po ġa nhapytī itaruvi-havuhua ġajura rehe ga momboa ypy pe, a'ero po tiruahū ga pe, ei ga. Koji'i hete po ti tiruahū ga pe ga jireheve'ġa mbote'varuhurame tayri'ġa huvihava'ġarūive'ġa, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴³⁻⁴⁴ Igwete ga ei no:

—Po pe ndekote'varuhui pejipoa pyvō, marā re po ti pe napemondohoguhui pejipoa imomboa a'ero torokote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ġa pe. Tiruahū po pe

me pe ojipeji herekorame pejipoa novĩa, ei ga. Po ti pe mokõi pejipoa rerohoi hahyva'ea ruvihava pype pejikote'varuhua pige'yma ġwaramo nehẽ, a'ero po ti koji'iete'i tiruahũ pe me nehẽ. A'ereki pevova'ea tata ndogweva'javi nehẽ, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi pejipoe'yma vehevi yvagi pe Tupana'ga pyri nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

45-46 —Po pe hoi pejikote'varuhuavo pejikovo, marã re po ti pe napemondohoguhui pejipyia imomboia a'ero torokote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ġa pe. Tiruahũ po pe me pe herekorame ojipeji pejipyia novĩa, ei ga. Po ti pe mokõi pejipyia rerohoi hahyva'ea ruvihava pype pejikote'varuhua pige'yma ġwaramo nehẽ, a'ero po ti koji'iete'i tiruahũ pe me nehẽ, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi yvagi pe pejipyie'yma vehevi nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

47 —Po pe pejeakwara pyvõ hepiagi ite'varuhuva'ea – kiroki onhimbohepia'ngi pe me, marã re po ti pe ndapehekyjuhui pejeakwara torokote'varuhua'javyme ti javo? ei ga ġa pe. Tiruahũ po pe me pe ojipeji herekorame pejeakwara novĩa, ei ga. Po ti pe mokõi pejeakwara rerohoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ pejikote'varuhua pige'yma ġwaramo nehẽ, a'ero po ti koji'iete'i tiruahũ pe me nehẽ, ei ga. Koji'i pyry po ti pe herohoi ojipeji vehevi nhanderuvihava'ga pyri Tupana'ga pyri nehẽ, ei ga ġa pe. ⁴⁸ A'ereki

“hahyva'ea ruvihava pype ndopiga'javi ahe hugwi hahy-hetea.

Ndogweva'javi tata”, ei Jesus'ga ġa pe.

49 —Nhande nhikwava'eġame Tupana'ga pe po ti tata'java'ea hahyva'ea nhande rerekoi nehẽ, ei ga. Peko tuhẽ ti ji pavẽi jireheva'ero. Tape pohiri ti ji hugwi, ei Jesus'ga ġa pe.

50 —Pyry ko jukyra, ei ga. A'ereki a'ea oko mbatera pavẽi heheva'ero. Pyryve'ymame ndikwahya'javi. Nurã ji ei pe me: Peko pyry ti ji pavẽi jireheva'ero. Pejikoty'a tuhẽ ti ji pavẽi. Pejogwereco katu ti no, ei Jesus'ga ġa pe ogwovo pea hugwi.

10

Ahepohira hembirekoa hugwi
(Mateus 19.1-12; Lucas 16.18)

1 Aerẽ Jesus'ga hoi Judéiapeve'ġa gwyrã rupi. Igwete ġa herohoi rio Jordão aherovai herogwovo. A'ero pevove'ġa jatykaa'javi Jesus'ga pyri onhimongyavo. Igwete ga ġa mbo'ei. A'ereki na tuhẽ ga ġa mbo'embo'ei jipi ġa nderekovo.

2 Igwete fariseus'ga nduri. “Tihendu ganhi'ġa nhande ve. A'ero po ti nhande ga mbotegwetei nehẽ,” ei ġa ojohupe. Igwete ġa ei Jesus'ga pe:

—Marã naerũ? ei ġa. Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi ġa ndekoi opohirame ġwembireko'ġa hugwi kunhangwera'ġa hugwi naerũ? ei ġa ga pe.

³ Igwete Jesus'ga ei:

—Marã Moisésva'ea ikwatijari pe me ġwemimbo'eagwera noġa hako naerũ? ei ga ġa pe.

⁴ Igwete ġa ei:

—Moisésva'ea e'i:

“Tokwatija na'ē ti ġa inoġa kunhangwera'ġa pe apohi ji kiro nde hugwi javo,” ei ahe.

“A'ero po ti ġa pohiri ġwembireko'ġa hugwi,” ei ahe ikwatija hako, ei ġa Jesus'ga pe.

⁵ —Napeangarihu pe pejikoe'yoma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ġa pe. Nurã Moisésva'ea okwatija a'ea pe me ġwemimbo'eagwera noġa, ei ga. ⁶ Jypya ko na rũi reki hako. Jypya vvyakotyve'ġa aporame

“Tupana'ga ġa apoi akwaimbae'ga kunhahēa reheve”, ei Jesus'ga.

Nahã e'i Tupana'ga rembikwatijarukara, ei ga.

⁷ “Nurã ko akwaimbae'ga ja'ogi uva'ġa hugwi oy'ġa hugwi ġwembirekokaturo.

⁸ Igwete ġa ojogwerekoro ġwaramo ojipejiva'ea ja akwaimbae'ga garembirekohēa pavēi,” ei ikwatijara, ei ga.

A'ero ġa mokonha ja rũi. Ojipejiva'ea ja reki ġa ndekoi, ei ga ġa pe. ⁹ Tupana'ga ko ġa mbojogwerekouka. Nurã po ġa ndopohiri ojohugwi hamo, ei ga ġa pe.

¹⁰ Aerē onga pe Jesus'ga remimbo'ehara'ġa ea'javi ga pe:

—Marãi re ko nde imombe'gwovo ġa pe ko?

¹¹ Igwete ga ei ġa pe:

—Kiroki ga opohi ġwembirekohēa hugwi ojipehēa rerekovo – oajuajuro ġwaramo ga rekote'varuhui ġwembirekoypyvehēa pe, ei ga. ¹² Na jitehe hēa opohirame ġwembireko'ga hugwi ojipe'ga rerekovo hēa rekote'varuhui ġwembirekoypyve'ga pe a'ero. A'ereki hēa ajuajuri, ei Jesus'ga ġa pe.

*Jesus'ga omomyry tay'riva'ea pe
(Mateus 19.13-15; Lucas 18.15-17)*

¹³ Igwete pevove'ġa tayri'ġa nderunderuri Jesus'ga pyri topoko ti ga ġa ndehe javo.

—Ere ti Tupana'ga pe tomomyry ga ġa pe javo, ei ġa ga pe.

Emo Jesus'ga remimbo'ehara'ġa e'i ġa pe:

—Taperuruhui ġa ga pyri, ei ġa.

¹⁴ Hepiagame Jesus'ga nhimonha'ngahetei o'ama. Igwete ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

–“Taperuruhui ġa,” tape'euhui ġa pe, ei ga. Tuhu tuhē ti ji pyri tayri'ġa. A'ereki nanongara'ġa'jave'ġa pe Tupana'ga pyry hete okovo ġa jikogame ojihe, ei ga ġa pe. ¹⁵ Tamombe'u katu ti pe me: Tayri'ġa ojiko uva'ġa ndehe okovo ġanemimbotarimova'ea rehe, ei ga. Kiroki ġa oko tayri'ġa ja rūi – ġa ndojikogi Tupana'ga rehe okoe'yma garemimbotarimova'ea rehe. Ga po ti nomongoi Tupana'ga gwuvihavuhhetero nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁶ Igwete ga tayri'ġa anhuvani opokoga ġa ndehe. Igwete ga ei Tupana'ga pe:

–Emomyry ġa pe, ei Jesus'ga javo ga pe.

Imbateheteva'ea nomondopapotari

(Mateus 19.16-30; Lucas 18.18-30)

¹⁷ Jesus'ġa horame pea rupi kiro ojipe'ga ruri onhana. Igwete ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri ta'e ti ġambo'ehara'ga pe javo.

–Jesus, ei ga. Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji rekoj nehē jirekoagwamamo Tupana'ga pyri avuirama nehē? ei ga ga pe.

¹⁸ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

–Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'ġa jate ko pyry, ei ga ga pe. ¹⁹ Nde erekwaha Tupana'ga remimbo'eagwera Moisésva'ea pe hako, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga e'i:

“Terejukai ojipe'ġa.

Tererekoi ojipe'ġa nembireko'ġa.

Teremimi ojipe'ġa mbatera.

Tane'mbei ojipe'ġa mombe'gwovo.

Teremoandyandyi ojipe'ġa ġambatera rerogwovo.

Emondo ejeaporoġita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no,” ei Tupana'ga, ei ga ga pe.

²⁰ Igwete ga ei Jesus'ga pe:

–Jivoja'irame vehevi ji hendukatupavi garemimbo'eagwera jipi, ei ga.

²¹ Ga repiagame Jesus'ga ga arōhetei. Igwete ga ei ga pe:

–Nahā na'ē po ti nde rekoj a'ero hamo. Eho na'ē ti embatera imondopava itambere'ia rehe imondovo itambere'ia imbatere'jve'ġa pe nehē, ei ga. A'ero po ti Tupana'ga imomyryvi nde ve yvagi pe nehē, ei ga ga pe. Imondopavirē embatera ti ejo ji pyri ekovo nhiremimbo'eharamo. Ji rehe jate ejiko, ei Jesus'ga ga pe.

²² Jesus'ga nhi'ġa renduvame ga ndovy'ari ogwovo. A'ereki he'yjuhu gambatera. ²³ Igwete Jesus'ga jirovagi javo gwemimbo'ehara'ġa pe.

—Kiroki ġa imbate hete – hahy ġa pe ġa erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhetero javo. A'ereki ġa okoheterame ombatera rehe ndokoi garembi'ea rupi, ei ga ġa pe.

²⁴ Henduvame ganhi'iġa garemimbo'ehara'ġa nhimomby'ai a'ero. Igwete Jesus'ga ea'javi ġa pe:

—Hahy imbateheteve'ġa pe ġa erame Tupana'ga pe eko ti oreruvihavuhetero javo, ei ga ġa pe. ²⁵ Tegwete yuranuhña'javuhuva'ea camelo ikihava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete reki imbateheteve'ġa hohava Tupana'ga rembi'ea rupi okoheterame ombatera rehe, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁶ Kiro ġa nhimomby'ahetei a'ero. Igwete ġa ei ojohupe:

—Ma'ġa po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehē naerū?

²⁷ Igwete Jesus'ga ġa ndepiagi javo ġa pe.

—Tegwete tuhē ġanhimondohava ga pyri, ei ga. Tupana'ga jate ġa mondoukari ojipyri. A'ereki Tupana'ga ikarakatu pa hete, ei ga ġa pe.

²⁸ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ei ga. Oropohi katu ore orombatera hugwi orogwovo nde rupi neremimbo'eharamo, ei ga.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu ti ji pe me: Okopotarame jireheva'ero ġa pohiri tuhē tamombe'u ti Jesus'ga ojipe'ġa pe javo, ei ga ġa pe. Jara'ġa opohi ġwonga hugwi, ei ga. Jara'ġa opohi oirū'ġa hugwi. Jara'ġa opohi okuvyra'ġa hugwi. Jara'ġa opohi ġwendyra'ġa hugwi, ei ga. Jara'ġa opohi oy'ġa hugwi uva'ġa hugwi no tamombe'u Jesus'ga ojipe'ġa pe javo, ei ga. Jara'ġa opohi gwa'yra'ġa hugwi. Jara'ġa opohi ogwyrā hugwi tamombe'u Jesus'ga ġa pe javo, ei ga. ³⁰ Kiroki ġa jireheva'ero opohi ombatera hugwi, gwe'yja'ġa hugwi – gwereko po ti ġa he'yjuhuheteva'ea aġwamo nehē ġwonga oirū'ġa no okuvyra'ġa ġwendyra'ġa no oy'ġa no gwa'yra'ġa no ogwyrā nehē no, ei ga ġa pe. Aerē po ti ġa hohetei Tupana'ga pyri nehē no. Nane'ymi po ti ġa ndekoi ga pyri a'ero nehē, ei ga. Emo nhiarōe'jve'ġa po ti imbohahyukari na'ē ġa pe aġwamo nehē, ei ga ġa pe. ³¹ Kiroki ġa huvihava aġwamo – he'yive'ġa po ti ndokoa'javi huvihavamo onhimongyavo aerē nehē. Kiroki ġa huvihava rūi aġwamo – ġahā po ti huvihavamo oko nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoaġwama
(Mateus 20.17-19; Lucas 18.31-34)

³² Igwete Jesus'ga hoi pea rupi ogwovo Jerusalém me. Ga na'ē oho dozeve'ġa nenonde. Igwete ġa nhimomby'ai ga rehe ogwovo. Ojipe'ġa oho ġandeviri okyhyjiavo ogwovo.

Igwete Jesus'ga dozeve'ga nderohoi'i ġa hugwi aerēva'ea mombe'gwovo ġa pe. Igwete ga ei ġa pe:

³³ —Pehendu ti nhinhi'ġa, ei ga. Kiro po ti nhande hoi Jerusalēm me nehē, ei ga. Igwete po ti ġa ji mondoukari ahembo'ehara'ga po pe nehē ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga po pe nehē no, ei ga ġa pe. “Eremano po ti nde hamo,” e po ti ġa ji ve nehē, ei ga. Nurā po ti ġa ji mondoukari judeus'ġarūive'ġa pe a'ero nehē, ei ga ġa pe. ³⁴ Gahā po ti ji rerekomemuahū nehē, ei ga. Onyvū po ti ġa ji rehe ji nupanupamo ipira apopyra pyvō nehē. Igwete po ti ġa ji jukai nehē, ei ga. Emo mokōi pe kirirē po ti ji kwerava'javi nhimanoa hugwi nehē, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ġa pe.

Zebedeuva'ea ra'yra'ea oko pota memei huvihavamo
(Mateus 20.20-28)

³⁵ Aerē Zebedeu'ga ra'yra'ga nduri Jesus'ga pyri Tiagova'ea João'ga pavēi. Igwete ġa ei ga pe:

—Jesus, oropota ore nderekoagwama oreremimbotari-mova'ea rehe, ei ġa ga pe.

³⁶ —Gara pe pepota naerū? ei ga ġa pe.

³⁷ —Toromoirū ti nde vvyakotyve'ga nduvihavamo nde rekorame ġa mondomondovo nehē. Toroapy ti ore nde pyri nde mbojogwovaita a'ea rupi nehē, ei ġa Jesus'ga pe.

³⁸⁻³⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Ndapekwahavi pe nanongara pe'erame, ei ga ġa pe. Aerē po ti hahy hete ji ve nehē. Po pe ji moirūi, a'ero hahy hete pe me nehē no, ei ga. Marā a'ero? Peko pe nanongara rehe naerū? ei ga ġa pe.

—Toronhimboita ti ore jupe, ei ġa.

—Aerē po ti ġa ji jukai nehē no. A'ero po ti ġa pe jukapotari nehē no. Marā a'ero? ei ga ġa pe.

—Na ġa ore jukai nehē no, ei ġa.

—Ombuhu tuhē po ti ġa hahyva'ea ji ve ji jukavo nehē. Na tuhē po ti ġa pe nderekoi nehē no, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴⁰ Emo ji rūi po ti amboapyguka ġa jijipyri nehē tombojogwovai ġa ji rehe javo, ei ga. A'ereki ymya Tupana'ga omboavujikwe ġandekohavaġwama ji pyri. Gahā po ti ji moirū ġa mondomondovo a'ero nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴¹ Jara'ga dezve'ga henduvame João'ġa nhi'ġa Jesus'ga pe ġa nhimonha'ngai ġa ndehe. ⁴² Igwete Jesus'ga ġa mbuhuruka-pavi ojipyri ġwemimbo'ehara'ga. Igwete ga ei ġa pe:

—Pejapyaka ti nhinhi'ġa rehe, ei ga. Pekwaha pe hahiheve'ga ndeaporogita – kiroki ġa e'i ore ko ġanduvihava javo. Ga omboporavykyuhu ogwyripeve'ga jipi ġa mbovav-aguhuavo ġa nderekovo, ei ga ġa pe. ⁴³ Pe po na rūi pejog-wereko hamo jireheva'ero ġwaramo, ei ga ġa pe. Po ti pe

ndekopotari jara'ga nduvihavamo, a'ero po ti pe ġa pokogi hamo. ⁴⁴ Po ti pe ndekopotari ġahohepava'ero, koji'i po ti pe ġa pokopahetei hamo, ei ga. ⁴⁵ A'ereki ji vehevi ajo tapoko pa ti ġa javo. Ji ndajori ji pokopoko javo ġa pe, ei ga. Tamano javo ji ruri ġa ndepyga yvya koty. Nahã po ti ji he'yjuhuve'ġa mbopiro'yi ġa ndekote'varuhua hugwi nehẽ, ei ga ġa pe.

Jesus'ga omboheha katu Bartimeuva'ea
(Mateus 20.29-34; Lucas 18.35-43)

⁴⁶ Aerẽ Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga nderohoi ġa nderovahema cidade de Jericó pe ġa nderokwava hupi. He'yjuhu ġa ogwovo ġa ndupi no. Ga horame jugwi Bartimeu'ga onhi'iġa mbuhuri Jesus'ga pe. A'ereki Bartimeu'ga heakwagweva'ero oko Timeu'ga ra'yra'ga. A'ero ga apygi pea rovai itambere'ia rehe oporanduranduva upa. ⁴⁷ Igwete pevove'ġa ei:

—Kiro ki ga u Jesus'ga Nazarépeve'ga.

Henduvame Bartimeu'ga onhi'iġa mbuhuri Jesus'ga pe a'ero.

—Jesus, nde ko Daviva'ea rymyminoa Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga ga pe. Ji porogwety ti, ei ga.

⁴⁸ Igwete ġa nhi'iġahyi ga pe onhimongyavo epi te javo. Igwaigwavete reki ga onhi'iġa mbuhuri ga pe.

—Nde ko Daviva'ea rymyminoa Tupana'ga remimbuhurukara. Ji porogwety ti, ei ga ga pe.

⁴⁹ Igwete Jesus'ga pytai.

—Pe'e ga pe tuhu ga ji pyri a'ero, ei ga ġa pe.

Igwete ġa ei heakwagweve'ga pe:

—Enoġatu ti epy'a, ei ġa ga pe. Epo'ã ejoa ga pyri. “Tuhu ga ji pyri,” ei ga nde ve, ei ġa ga pe.

⁵⁰ Igwete ga po'ami hekyita opira i'arimova'ea nhandaipe ua Jesus'ga pyri. ⁵¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Gara nde erepota?

—Jesus, tajireha katu ti, ei ga ga pe.

⁵² —Heregwovo a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Nde erejiko ji rehe. Nurã nde reharo kiro, ei ga.

Igwete ga reakwakaturo a'ero. Jesus'ga rupi ga hoi a'ero pea rupi ogwovo.

11

Jesus'ga ovahẽ Jerusalém me Domingo dos ramos
(Mateus 21.1-11; Lucas 19.28-40; João 12.12-19)

¹ Ohorame Jerusalém me vvytyruhu pe na'ẽ Jesus'ġa vahemi oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Ira'agwe cidades ojopyjopyri tuvi Betfagé Betânia pavẽi. Igwete Jesus'ga ei mokonha'ġa pe ġwemimbo'ehara'ġa pe:

² —Hepejigwovo cidade pe penhinondeva'e pe, ei ga. Pe-vahemame ti pe hepiagi jumentinho i'ama nehẽ, ei ga ġa pe. Ojugwa ġa imo'ama yva rehe. Ndohoi ve ġa i'arimo, ei ga. Pekwahara ti herua, ei ga. ³ Po ti ġa ei pe me: “Maraname pe ikwaharavi a'ea?”, pe'ji ti ġa pe: “Nhandepojykaharete'ga ti togwereco'ã na'ẽ. Kotihĩ po ti ga imbuhura'javi avo nehẽ,” pe'ji ti ġa pe, ei ga ġa pe.

⁴ Igwete ġa hoi hepiaga jumentinho. A'ereki pevove'ġa ojugwa imo'ama pea rupi onga jurukwara pyri. Kiro ġa ikwaharavi a'ero. ⁵ Pevove'ġa ġa ndepiagame e'i ġa pe:

—Maranuhũrame pe ikwaharavuhui ta'yra?

⁶ Igwete ġa imombe'ui ġa pe Jesus'ga rembi'ea.

—Peroho ti ga pe a'ero, ei ġa ġa pe.

⁷ Igwete ġa heruri jumentinho Jesus'ga pe. Igwete ġa inoġi oapoa tapy'ynhapira ikupepytera rehe. A'ero Jesus'ga hoi i'arimo. ⁸ Igwete he'yive'ġa heroporopori opira i'arimova'ea pea rupi inoġa timbojigwa pehea ga pe javo. Ojipe'ġa omondohondoho pindova rohova nhu me herua. Igwete ġa imon-domondoi pea rupi imbokatuavo ga pe. Nahã ġa Jesus'ga mbojiroviari ga rerua nhanderuvihavuhuhete'ga kiro u javo.

⁹ Kiro garenondeva'ġa hapukai garevirive'ġa pavẽi.

“Timbohete Tupana'ga!” ei ġa.

“Nhandepojykaharete'ga ti tomomyry ga pe

– kiroki ga nhandepojykaharete'ga ombuhuruka nhande pyri ga mongovouka nhanderuvihavuhuhetero,” ei ġa.

¹⁰ “Tupana'ga tomomyry nhaneramonhava'ea'jave'ga pe Daviva'ea'jave'ga pe kiro ga rurame nhanderuvihavuhuhetero,” ei ġa.

“Timbohete Tupana'ga yvagipeheteve'ga a'ero!” ei ġa.

¹¹ Igwete Jesus'ġa vahemi Jerusalém me ogwovo ġajatykahavuhua rokari pe o'ama. Oharekorẽ mbatera rehe nhaporemõ Jesus'ga dozeve'ġa nderohoi Betânia pe ġa nderokia. A'ereki oho kwara.

Jesus'ga e'i figueira pe

(Mateus 21.18-19)

¹² Ko'emame Jesus'ġa jivyri Betânia hugwi. Igwete ga jukai ty'ara. ¹³ Irupe ga hepiagi figo'yva figueira ka'a rerekojiperame. Igwete ga hoi tahepia yva'ia javo novĩa. Ovahemame ga ka'atehea hepiagi. A'ereki a'ea rupi ndi'ai ve tuhẽ jipi yva'ia.

¹⁴ Igwete ga ei yva pe:

—Ndehe po ti nande'aa'javi nehẽ ġanembi'uhavamo nehẽ, ei ga jupe.

Garemimbo'ehara'ġa ġwendu ganhi'iġa a'ero.

Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi

(Mateus 21.12-17; Lucas 19.45-48; João 2.13-22)

¹⁵ Aerē Jesus'ga vahemi ua Jerusalēm me. Igwete ga nduri gajatykahavuhua rokari pe. Pevove'ga oma'ema'ē mbat-epyryva ojipe'ga pe jipi inambu'ia no. A'ereki a'ea ga omondo ikwava'ēhara'ga pe tomondo ti ga Tupana'ga pe javo. Itambere'ia rehe ga oma'ema'ē ga pe ga moandyandyjuhuavo jipi. Mesas pyri ojipe'ga neni hajiheve'ga itambere'ia pyhyphyga judeus'ga itambere'ia kwepykwepyga imondovo ga pe. Igwete Jesus'ga nduri okari pe ga ndepiaga. Kiro ga nhimonha'ngai ga ndehe a'ero ga mo'emo'embava pea hugwi. Igwete ga imbojirejirevi itambere'ia kwepykara'ga mesas. Ga imbojirejirevi ga'apykava ga hugwi no – kiroki ga oma'ema'ē inambu'ia oina. ¹⁶ Igwete ga ndogwerokwarokwarukari mbatera gajatykahavuhua rokara pytera rupi. ¹⁷ A'ero ga ei ga pe ga mbo'eavo.

–Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga hako, ei ga. Nahā Tupana'ga ei a'ero hako:

“Yvyakotyve'ga nhaporemo ti tonhi'i ji ve nhironga pype,” ei

Tupana'ga hako, ei ga.

Pe ki a'e te pe'e pejohupe: “Timoandyandyjuhu ti ga ikwepykwepygame Tupana'ga ronga pype,” pe'e pe, ei Jesus'ga. Nahā pe Tupana'ga ronga mongoukari iporomive'ga nduhavamo, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁸ Aerē ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga ikwahavi Jesus'ga nhi'iga ga pe judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Igwete ga ei:

–Marā re po ti nhande ga rerekoi ga jukavo nehē? ei ga ojohupe. Tijukaukaryme ti ga he'yjuhuve'ga ndovaki, ei ga. A'ereki ga onhimomby'a pa garemimbo'ea repiaga, ei ga ojohupe.

Nurā ga kyhyji ga pyhyge'yma.

¹⁹ Ka'aru hete Jesus'ga hoa'javi cidade de Jerusalēm hugwi ogwovo Betânia pe okia.

Pejiko ti Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga

(Mateus 21.20-22)

²⁰ Ko'emame ojivyrame Jesus'ga kwavi pea rupi. Igwete ga hepiagi akoja figo'yva. Inhymba reki. Hapoa vehevi inhymba. ²¹ A'ero Pedro'ga ikwahava'javi Jesus'ga nhi'iga jupe. Igwete ga ei ga pe:

–Jesus, ehapia! ei ga. Erenhi'igahy nde figo'yva pe kirame oji'i. Kiro inhymbavamo a'ero, ei ga ga pe.

²² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

–Pejiko ti Tupana'ga rehe, a'e ji pe me, ei ga. ²³ Tamombe'u katu ti pe me: Ga jikogame Tupana'ga rehe oporanduva ga pe Tupana'ga po ti gwendu katu nhinhi'iga javo, na ja po ti hekoi ga pe a'ero nehē, ei ga. Po ti ga ei Tupana'ga pe tojipe'a ti yvytyruhua onhimombo'a ypihua pype javo,

a'ero po ti Tupana'ga imbojipe'ai ġa pe, ei ga. Po ti ġa ndogweroviarihū mara'ngu po ti ojipe'avo javo, a'ero po ti Tupana'ga nombojipe'aukari ġa pe nehē, ei ga. ²⁴ A'ero ji ei pe me: Peoporanduvame Tupana'ga pe penhimimbotarimova'ea rehe, perovia ti garemimbuhuraġwama pe me. A'ero po ti ga imbuhuri pe me nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁵ Po ojipe'ga oko te'varuhu pe me. A'ero po pepy'a heahemuhūro ga rehe. Penhi'igame Tupana'ga pe penhi'ama tapekwahava'javi ti akoja'ga rekote'varuhua, ei ga. Pe ikwahava'jave'ymame garekote'varuhua henonhe'yma po ti nhanderuvete'ga yvagipeve'ga ndokwahava'javi pendekote'varuhua imomboa pe hugwi nehē, ei ga. [²⁶ Pe ikwahava'javame akoja'ga rekote'varuhua po ti nhanderuvete'ga nomombori pendekote'varuhua nehē no.]

*Ma'ga nde mbuhurukaru? ei ahe Jesus'ga pe
(Mateus 21.23-27; Lucas 20.1-8)*

²⁷ Igwete Jesus'ga hoa'javi Jerusalém me. Gajatykahavuhua rokara rupi Jesus'ga hoi okovo. A'ero ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nduri ga pyri judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi xava'eve'ga pavēi. ²⁸ Igwete ġa euhui ga pe:

—Ma'ga nde mbuhurukaru raji'i? Ma'ga e'i nde ve: “Emo'emo'ē ti ġa mondovo jugwi?” ei ġa Jesus'ga pe. Here javo ore ve, ei ġa.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pe na'ē ti pe'ji ji ve, ei ga. Pe ji nhi'ṭpondekwakaturame po ti ji nhimbuhurukara'ga mombe'ukatui pe me nehē no, ei ga ġa pe. ³⁰ Pe'ji ti ji ve a'ero: Ma'ga João Batistava'ea mbuhuruka ġa mobatizavouka raikwehe? ei ga. Tupana'ga yvagipeve'ga ombuhuruka ahe? Ma'ga e'i ahe ve teremobatiza ġa javo? Yvyakotyve'ga ombuhuruka ahe naerū? ei ga. Pe'ji ti javo ji ve! ei Jesus'ga ġa pe.

³¹ Igwete ġa nhombo'embo'ei upa.

—Marāi po ti nhande a'ero nehē? ei ġa. Po ti nhande ei ga pe: “Tupana'ga po ombuhuruka João Batistava'ea ġa mobatizauka raikwehe”, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehē: “Maraname pe ndaperoviarihu ahenhi'igagwera naerū?” e po ti ga nhande ve nehē, ei ġa ojohupe. ³² Po ti nhande ei ga pe: “Yvyakotyve'ga po ahe mbuhuruka raikwehe”, a'ero po ti avove'ga nhimboahivuhupavi nhande ve nehē, ei ġa ojohupe.

Okyhyji ġa he'yjuhuve'ga hugwi. A'ereki ġa e'i pa João Batistava'ea pe: “Tupana'ga tuhē ahe mbuhuruka onhi'iga mombe'uharamo raikwehe,” ei ġa.

³³ Nurā ġa ei reki Jesus'ga pe:

—Ma'ga po ombuhuruka ahe raikwehe? Ndorokwahavi ore, ei ġa ga pe.

—Napemombe'ujuhu pe ji ve João Batistava'ea mbuhurukara'ga, ei Jesus'ga ġa pe. Nurã po ti ji na jitehe namombe'ui ga pe me nehẽ no – kiroki ga e'i ji ve: “Emo'emo'ẽ ġa onga hugwi,” ei Jesus'ga ġa pe.

12

Garemitymipyra repiakatuhara'ga okote'varuhuve'ga
(Mateus 21.33-46; Lucas 20.9-19)

¹ Igwete Jesus'ga imombe'ui ġa pe ojo'java'ea. Igwete ga ei imombe'gwovo:

—Kohoa jara'ga otÿotÿ ko pe yhypoa'javuhuva'ea uva'yva videira. “Aerẽ ti ta'u yva'ia ryhya,” ei ga, ei Jesus'ga ġa pe. Igwete ga hokairuġi ġwemityma. Aerẽ ga japoï uva mu'umu'ũhava tyhya rupiaramo. Tapyjo'ara ga japoï ita pyvõ imondovo imohina ko pe hepiakatuhavamo. Igwete ga ei ojipe'ġa pe: “Kiro po ti ji hoi paivohu mbaigwe jitua nehẽ,” ei ga. “Pehepia katu ti nhiremityma ji ve,” ei ga ġa pe. “A'ero po ti pe imboja'ogi yva'ia pejive nehẽ. Jara ti pemombyta ji ve nehẽ,” ei ga ġa pe, ei ga. “Kwa,” ei ġa. Igwete ijara'ga hoi ġa ndeja, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe. ² Aerẽ yva'ia jykjhava rupi ga ojipyrive'ga mondoukari hepiakatuhara'ga pyri togweru ti ga yva'ia ji ve javo novĩa. ³ Emo hepiakatuhara'ġa ga pyhy ga nupanupamo ga momboa. Gapojate ojivy a'ero, ei ga. ⁴ Aerẽ ijara'ga ojipe'ga mondoi yva'ia reruruka novĩa. Igwete ġa ga akanupanupãï ojigwaraita ga rehe, ei ga. ⁵ Aerẽ ga ojipe'ga mondoukari ġa pyri. Igwete ġa ga jukai, ei ga. Koji'ive'ġa ga ġa mondomondoi ġa pyri. Igwete jara'ġa ġa ġa nupanupãï. Jara'ġa ġa ġa jukahetei, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

⁶ —Mbapavamo ijara'ga gwa'yra'ga mondoi ġa pyri. A'ereki ga jate oko ga pyri gara'yra'ga garemia'nguhete'ga. “Omondo po ti ga imohina jira'yra'ga rehe,” ei ga ovytyeri pe novĩa, ei Jesus'ga.

⁷ —Igwete ijara'ga gwa'yra'ga mondoi ġa pyri mbapavamo. Ga repiagame hepiakatuhara'ġa ei ojohupe: “Kiro ga ruri ijara'ga ra'yra'ga,” ei ġa. “Avova'ea po ti gagwyaġwama nehẽ,” ei ġa. “Tijuka ti ga a'ero. Aerẽ po ti nhande ipojoykai yvya nhandejive nehẽ,” ei ġa ojohupe, ei ga. ⁸ Igwete ġa ga pyhygi ga jukavo ga momboa garuva'ga remityma hugwi.

A'ea Jesus'ga e'i ġa pe ojo'java'ea mombe'gwovo.

⁹ Igwete Jesus'ga ei no:

—Marã po ti ijara'ga rekoi a'ero nehẽ? ei ga. Uhu po ti ga ġa jukavo nehẽ gwa'yrava'ea repyga nehẽ, ei ga. Igwete ojipe'ġa po ti ga ġa mongoi ġwemityma repiakatuharamo nehẽ, ei

Jesus'ga ġa pe. ¹⁰ Nonhi'īgi pe me Tupana'ga rembikwati-jarukara naerū? ei ga. Nahã i'ei a'ero:

“Onga apohara'ga japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ġa imombori ipo'rue'yma tiruahũ javo jupe,” e'i.

“Aerẽ akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe opyryhetero onga pyhykatuavo,” e'i, ei ga.

¹¹ “Nhandepojykaharete'ga reki omongo huvihavamo.

Hepiagame nhande nhimomby'ai

nanongara ko pyry hete javo,” e'i ikwatijara, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

¹² A'ea Jesus'ga omombe'u judeus'ga nduvihava'ga pe ojo'java'ea. Igwete ġa ga pyhypotari novĩa. A'ereki ġa okwaha reki onhimombe'ua. A'ereki ġa yva'ia repiakatuhara'ga ja. Onga apohara'ga ja ko ġa no. A'ereki ġa Jesus'ga mombo pota. Kiro ġa Jesus'ga pyhypotari a'ero novĩa. Emo ġa okyhyji he'yjuhuvẽ'ga hugwi – kiroki ġa e'i: “Jesus'ga ko Tupana'ga nhi'īga mombe'uharamo oko.” Nurã judeus'ga nduvihava'ga ga rejari ogwovo.

César'ga rembiapoa itambere'ia

(Mateus 22.15-22; Lucas 20.20-26)

¹³ Aerẽ judeus'ga nduvihava'ga fariseus'ga mondoukari Jesus'ga pyri. Herodes'gareheve'ga ġa ġa mondoi ga pyri no. “Pemonhi'ĩ te'varuhu ti Jesus'ga tombotegwete ti ga nhanderuvihavuhu'ga,” ei ġa ġa pe ġa mondorame. ¹⁴ Igwete ġa nduri javo Jesus'ga pe.

—Orokwaha ore neremimbo'ekatua. A'ereki a'itituhẽva'ea rupi katu nde eremombe'u, ei ġa ga pe. Nde eremohemba ġa pe nhaporemo. A'ereki nde nderepojihuvi ġa javo ġa pe. Nde nderekoi huvihava'ga ndehe jate. A'ereki ahe ojo'jajo'ja nde ve, ei ġa. Erembo'e katu nde Tupana'ga remimbota-rimova'ea rehe. Marã ndereaporogita a'ero? ei ġa ga pe. César'gareheve'ga e'i: “Pemondomondo ti itambere'ia César'ga pe nhanderuvihavuhu'ga pe ga imono'oġukarame,” ei ġa, ei ġa. Marã naerū? Timondo po nhande ga pe hamo ġa poranduvame nhande ve? Mara'ngu po nde javo timondoyme po ga pe hamo? ei ġa Jesus'ga pe.

¹⁵ Jesus'ga okwahavipe reki ġandeaporogitate'varuhua.

—Maranuhũrame pe nhinhi'īga mbote'varuhupotari? ei ga ġa pe. Peru itambere'ia moeda, ei ga.

¹⁶ Igwete ġa heruri a'ero.

—Pemombe'u kiro ji ve a'ero, ei ga ġa pe. Ma'ga ra'angava agwa? Ma'ga ndera ġa okwatija inoġa hehe? ei ga.

A'ero ġa ei ga pe:

—César'ga ra'angava, ei ġa. Garera ġa okwatija inoġa hehe no, ei ġa ga pe.

¹⁷ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei ga ġa pe.

Vvyakotyve'ġa pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhimondo ti ġa onhikwava'eġa ga pe javo.

Igwete ġa nhimomby'ai ga rehe onhi'igatu reki ga javo.

Ombogweravirē omanove'ġa nahembirekoa'javi

(Mateus 22.23-33; Lucas 20.27-40)

¹⁸ Aerē saduceus'ġa nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ġa ndogwero viari omanove'ġa mbogwerahava novīa. Igwete ġa nduri Jesus'ga pyri a'ero tihepia ti ganhi'igatua nhande ve javo. Igwete ġa ei ga pe:

¹⁹ —Jesus, Moisésva'ea okwatija inoġa nhande ve hako. Nahā ahe ei hako:

“Po ga manoi gwa'yre'ymame ġwembirekohēa mombytavo gairū'ga po hēa rerekoi a'ero hamo,” ei ahe.

“Gaha po ta'y hēa pe nhiirūva'ea togwereco gwakypwepohara'ġa javo,” ei Moisésva'ea hako, ei ġa Jesus'ga pe.

²⁰ Oro marā a'ero? ei ġa. Sete ahe onhoirūramo, ei ġa. Igwete ojihuvypyva'ea rembirekoro. Igwete omanorame ahe ndata'yri, ei ġa.

²¹ Igwete aheakoindava rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi oirūva'ea py'rovo. Igwete ahe manoi gwa'yre'ymame. Igwete ahe mbyteramo ahe javijitehe kunhangwerava'ea rerekoi, ndata'yri ve omanomo.

²² Jarava'ea na jitehe no, ei ġa ga pe. Seteva'ea gwereco pa ahe ojopy'ropy'rovo novīa omanombava gwa'yre'ymamo. Aerē kunhangwerava'ea manoi no, ei ġa. ²³ Marā a'ero? ei ġa Jesus'ga pe. Ma'ġa nembirekoa po ti kunhangwerava'ea rekoi nehē ahe kwerava'javame nehē? A'ereki seteva'ea gwereco pa kunhangwerava'ea, ei ġa ga pe.

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tupana'ga nhi'igā atyvihu ko penhi'igā, ei ga saduceus'ġa pe. A'ereki pe ndapekwahavihu Tupana'ga rembikwatijarukara. Ndapekwahavi pe Tupana'ga popoakara no, ei ga. ²⁵ Okwerava'japavame po ti ġa nahembirekoa'javi nehē. Tupana'gapyrive'ġa ja yvagipeve'ġa ja ġa ndekoi ġwembirekoe'ymamo nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁶ Gakwerava pe pe ei, ei ga. Napenhi'igi pe Moisésva'ea rembikwatijara pe naerū? A'ereki Tupana'ga i'yva hugwi ikaja pytera hugwi onhi'igā mondo Moisésva'ea pe hako, ei ga. A'ero Moisésva'ea ikwatijari Tupana'ga nhi'igā ojive inoġa. Tupana'ga e'i ahe ve: “Jihi ko Tupanamo ako.

Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete,” ei Tupana'ga ahe ve, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁷ Abraão'va'ea manorē reki Tupana'ga ei Moisés'va'ea pe: “Abraão'ga ji mbohete,” ei ga. Ga nde'i: “Ahe ji mbohete.” A'ereki ga okoji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. Tupana'ga nhi'iga atyvi ko penhi'iga a'ero pe erame omanove'ga ndokwerava'javi nehē, ei Jesus'ga saduceus'ga pe.

Manamo Tupana'ga remimbo'eagwera joheva'ero?

(Mateus 22.34-40; Lucas 10.25-28)

²⁸ Igwete judeus'ga mbo'ehara'ga ruri. Gwendu ga ga Jesus'ga monhi'inhi'igame. “Jesus'ga onhi'ikwepy katu reki ga,” ei ga oyvyteri pe. Igwete ga ruri javo Jesus'ga pe:

—Jesus, ei ga, manamo Tupana'ga remimbo'eagwera huvi-havuhu joheva'ero?

²⁹⁻³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Moisés'va'ea omombe'u ikwatija hako, ei ga. Jara hoheva'ea ko nahā:

“Israelitas, pehendu katu ti!

Nhandepojykaharete'ga ko Tupana'ga.

Gaha jate ko nhandepojykaharetero,” ei ahe, ei ga.

“Pearō hete tuhē ti pejipojykaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga pejipy'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga tako ti ji garemimbotarimova'ea rupi javo.

Pearō hete tuhē ti pejirokwa pejikovo ga nhi'ipo'ruavo,” ei Moisés'va'ea, ei Jesus'ga ga pe.

³¹ Moisés'va'ea omombe'u hehohyva'ea no, ei ga.

“Penhiarō pe.

Na jitehe ti pearō hete pejikotyve'ga no,” ei ahe, ei ga.

A'ea memei Tupana'ga remimbo'eagwera jara hoheva'ero, ei Jesus'ga ga pe.

³² Igwete judeus'ga mbo'ehara'ga ei ga pe:

—Na tuhē. A'itituhēva'ea nde ei ji ve, ei ga. A'ereki gaha jate oko Tupanamo tuhē. Ahā ojipe'ga Tupanamo, ei ga Jesus'ga pe. ³³ Nhande mbatera kwava'e'game ga pe pyry ga pe novia, ei ga. Emo pyryheteva'ea ga pe ko na: Tiarō hete tuhē nhande

Tupana'ga nhandepy'a pe hamo, ei ga ga pe. Tiarō hete tuhē nhande ga nhandekovo garemimbotarimova'ea rupi hamo, ei ga. Tiarō hete nhande ojipe'ga nhanenhiarōhetea javijitehe hamo. A'ereki nhaneremiarōa koji'iete'i pyry Tupana'ga pe nhanerembikwava'e'ga hohe, ei ga Jesus'ga pe.

³⁴ Jesus'ga gwendu onhi'igatua upa. Igwete ga ei ga pe:

—Erenhimongo ġweri nde Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi kiro, ei Jesus'ga ga pe.

Kirē ojipe'ġa ndopojihuva'javi javo Jesus'ga pe a'ero.

Daviva'ea rymymino'ga ko ahepojy kaharetero
(Mateus 22.41-46; Lucas 20.41-44)

³⁵ Igwete Jesus'ga ġajatykahavuhupeve'ġa mbo'embo'ei okari pe ġa mbojapyakavo. Igwete ga ei:

—Pe'ji ji ve a'ero. Marā ahembo'ehara'ġa ei Cristo'ga pe Tupana'ga remimbuhurukara'ga pe ga ko Daviva'ea rymymino'ro javo? ei Jesus'ga ġa pe. ³⁶ A'ereki Daviva'ea tuhē omombe'u nhogwenonde hako. Nahā ahe ei hako:

“Tupana'ga e'i jipojy kaharete'ga pe:

‘Eapy ji pyri ekovo huvihavamo,’ ei ga,” ei ahe.

“‘Tamongo ti nearōe'ŷve'ġa neremimbotarimova'ea rehe.’

A'ea Tupana'ga ei jipojy kaharete'ga pe,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

A'ereki Tupana'ga ra'uva Daviva'ea mbo'euka a'ea rehe ikwatijaruka hako, ei ga ġa pe. ³⁷ Daviva'ea e'i Cristo'ga pe jipojy kaharete'ga a'ero, ei ga. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi naerū, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ġa pe ġa mbojapyakavo.

Oarō hete ġa ganhi'ġa a'ero onhimongyheteavo.

Judeus'ga mbo'eharava'ea onhimbohete tehe
(Mateus 23.1-36; Lucas 20.45-47)

³⁸ Igwete Jesus'ga ei ġa mbo'eavo:

—Ahembo'ehara'ġa ja rūi ti peko, ei ga. A'ereki ġa onhimbohete hete. Oko hete ġa opipukuhua rehe tajirepia ġa javo, ei ga. Opota hete ġa ojipe'ġa nhi'ġaturame ojive ima'ēhai pe pe ko orembo'ehara javo ġa pe. ³⁹ Ġajatykahava pype ġa apypotari huvihava'ġa apykava rehe. Toryva jara'ġa pyri ġa o'u pota toryvi pe oina, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴⁰ Opojyka ġa aherembirekokwera'ġa mbatera. Igwete ġa nhi'imbukuhui Tupana'ga pe novīa ojipe'ġa ti te'i pyry ore ve javo. Hahyva'ea po ti kaitu Tupana'ga imondoi ġa pe a'ero nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Aherembirekokwerava'ea remimondoa
(Lucas 21.1-4)

⁴¹ Igwete Jesus'ga apygi upa ġajatykahavuhua pype itambere'ia ryru'ia pyri. He'yjuhuve'ġa ga gwepia ġa inoġame itambere'ia Tupana'ga pe hyru'ia pype. Imbateheteve'ġa he'yi inoġi ipype novīa. ⁴² Nanime imbatere'ŷvehēa ruri aherembirekokwerahēa. Igwete mokoi'ī hēa inoġi itambere'ia moedas ipype. ⁴³ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Hepejijo aherembirekokwerahëa repiaga imbatere'ÿvehëa, ei ga ġa pe. Tamombe'u katu ti pe me: Hëaremimondoa koji'i pyry Tupana'ga pe ojipe'ġa nemimondoa hohe. ⁴⁴ A'ereki he'yiva'ea ġa omombyta ojive itambere'ia imondorame, ei ga. Hëa ki a'e te moko'i'ÿ jate gwereko itambere'ia novia. Emo hëa omondo pa ipype, ei Jesus'ga ġa pe.

13

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavaġwama, ei Jesus'ga

(Mateus 24.1-2; Lucas 21.5-6)

¹ Jesus'ga horame ġajatykahavuhua hugwi garemimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Jesus, ehepia! Ikatu hete nhandejatykahavuhua, ei ga. Itaruvihavuhua pyvö ġa japo'japoi po raka'e, ei ga Jesus'ga pe.

² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Erehepia nde nhandejatykahavuhua novia? ei ga. Aerë po ti ndojikojikoga'javi ojogwehe itaruvihavuhua nehë. Omonduru pa po ti ġa ojohugwiugwi inoġa nehë, ei Jesus'ga ga pe.

Hahyheteaġwama Jesus'gareheve'ġa pe

(Mateus 24.3-14; Lucas 21.7-19)

³ Aerë Jesus'ġa hoi yvytyruhu pe – perope oliveiras ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. Pevö ga apygi oina ġajatykahavuhua rovai pyteri pe. Igwete ġa nduvi ga pyri Pedro'ga Tiagova'ea no João'ga André'ga. Jara'ġa ndovakie'ÿ ġa ei Jesus'ga pe:

⁴ —Emombe'u ti ore ve, ei ġa. Maname po ti ġa nhandejatykahavuhua mondurundurupavi inoġa nehë? Marãva'ea po ti Tupana'ga hepiukari na'ë ahemonhimomby'ava'ea nehë ira'agwe hekopavame nehë? ei ġa ga pe.

⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Penhimboko'i ti pejikovo penhimoandyandyja hugwi.

⁶ Aerë po ti ġa nduġanduri onhimongyavo javo tehe nehë. Nhira'ãra'ãteheavo po ti ġa ei: “Jihi ko Cristoramo ako Tupana'ga remimbuhurukaramo,” e'i tehe po ti ġa nehë, ei ga. A'ea rehe po ti ġa he'yjuhuve'ġa moandyandyi nehë, ei ga.

⁷ Nahã po ti nehë no. Aerë po ti ġa imombe'ui nehë: “Ira'agwe ġa otavuka ġa pe kiro. Paivohu ojipe'ġa tavukari ġa pe no,” e'i po ti ġa pe me nehë, ei ga. Tapembojui ti pejipy'a a'ea rehe, ei Jesus'ga ġa pe. Na tuhë ti heko'i nehë. Emo po ti a'ea rupi mbapavakotyva'ea rui nehë, ei ga ġa pe. ⁸ Ojipe'ġa gwyriveve'ġa po ti otavukavuka ojipe'ġa gwyriveve'ġa pe nehë, ei ga. Omyomyi po ti yvya avo nehë. Pevö po ti yvya

imyimy nehē no. Momina po ti mbatera i'uhavamo nehē, ei ga. Nahā po ti hahy rambugwe vvyakotyve'ga pe nehē, ei ga. Kunhangwera'ga gwa'yra'ga mbo'aḡwerĩrame hahy rambugwe ga pe. Na jitehe po ti hahy rambugwe vvyakotyve'ga pe nehē mbapava koty nehē no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

9 –Penhimboko'i ti, ei ga ga pe. Pe jireheva'ea ḡwaramo po ti nhiarōe'ỹve'ga pe pyhygi pe nderogwovo imohiḡatuhara'ga pyri nehē. Ojatykahava pype po ti ga pe nupanupāi nehē, ei ga. Ga po ti pe nderohoi gwuvihavuhu'ga pyri gobernadores'ga pyri nehē no ga ko Jesus'gareheva'ero javo nehē. Pevo po ti pe ami a'ero penhimombe'ukatuavo ga pe nehē, ei ga. ¹⁰ Jireheve'ga po ti imombe'umbe'ui na'ē pyryva'ea ojipe'ga gwyripeve'ga pe nhaporemō ji mombe'gwovo ga pe nehē. Aerē po ti ihoi mbapavakotyva'ea apiavo nehē, ei Jesus'ga ga pe. ¹¹ Ga po ti pe pyhy pe nderogwovo imohiḡatuhara'ga pyri nehē. Pe nderohorame tapemomyi ti pejipy'a penhi'igagwama rehe nehē marāi po ti ji ga pe javo nehē, ei ga ga pe. Ihorame penhi'iga apiavo po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari pe me pe mbo'eavo nehē, ei ga. A'ero po ti pehe jate rūi pe nhi'igi nehē. Tupana'ga ra'uva pe monhi'ĩ nehē, ei Jesus'ga ga pe.

12 –Gwe'yja'ga vehevi po ti ga ga mondoukari ḡapo pe nehē tojuka ti ga ga javo nehē. Jara'ga po ti oirū'ga mondoukari ḡapo pe nehē, ei ga. Jara'ga po ti gwa'yra'ga mondoukari tojuka ga javo. Jara'ga po ti ga nhimonha'ngai uva'ga ndehe ga jukavouka nehē, ei Jesus'ga ga pe. ¹³ Okouhu pa po ti ga pe ndehe nehē pe jireheva'ero ḡwaramo nehē. Po ti pe nhimboitai avuirama pejipohire'yma ji hugwi nehē, a'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Jesus'ga omombe'u aerēva'ea hahyheteva'ea
(Mateus 24.15-28; Lucas 21.20-24)

¹⁴Igwete Jesus'ga ei ḡwemimbo'ehara'ga pe no:

–Aerē po ti pe hepiagi ite'varuhuheteheteva'ea i'ama nehē – pevo po no'amuhūi ramo, ei ga. Tupana'ga noaronhuhū a'ea opohia judeus'ga jatykahavuhua hugwi a'ea rehe nehē, ei ga. (Kiroki ga onhi'ĩ kiro ikwatijara pe – tokwaha ti ga a'ea.) Aerē po ti pe a'ea repiagi pevo nehē, ei Jesus'ga ga pe. Pe hepiagame Judéiapeve'ga ti toka'nhyka'nhy onhana vvytyruhu pe xamanoyme ti javo nehē, ei ga. ¹⁵ Kiroki ga oko ongapereuhuva'ea arimo a'ea rupi – tojyvipe ti ga ogwovo okie'yma onga pype ombatera rerogwovo nehē. Toka'nhyimipe ti ga onhana, ei ga. ¹⁶ Kiroki ga oporavyky

ko pe a'ea rupi - tojivyryme ti ġa onga pe tapy'ynhapira rerogwovo nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁷ —Iporia'i po ti ipuru'ave'ga a'ea rupi oka'nhyotaramenehē. Iporia'i po ti omoka'mbuve'ga no gwa'ya'ga nenon-hambotaramenehē, ei ga. ¹⁸ Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero turye ti akoja hahyva'ea yapohua rupi. A'ereki ahe nonhani gwerevi oka'nhyoma a'ea rupi, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁹ Ite'varuhuheteheteve'a urame po ti hahy hete ġa pe nehē. Nanongara ndogwerekoa'javi Tupana'ga rembiapoagwera jate hako. Aerē po ti ndogwerekoa'javi nanongara nehē no, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁰ Hahyheteva'ea po ti tiruahū ranuhū ġa pe nehē, ei ga. Hahyheteva'eaġwama rehe ojapyakaramenehē Tupana'ga ei hako: “Po ti okombegwe hahyheteva'ea ġa pe nehē, a'ero po ti ġa papavi nehē,” ei ga hako, ei Jesus'ga ġa pe. Tupana'ga nhaġataruhu a'ero ġa ndehe okovo - kiroki ġa ga omo'emo'ē ojive. Nurā ga ei: “Namombegweukari ti ji hahyva'ea ġa pe a'ero nehē,” ei Tupana'ga hako, ei ga imombe'gwovo ġa pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Po ti ojipe'ga etehei pe me nehē: “Pehepia. Agwa ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga.” Taperoviari ti ġa a'ero nehē, ei ga ġa pe. Po ti ojipe'ga etehei pe me nehē: “Pehepia. Cristo'ga ko pevo u.” Taperoviari ti ġa na jitehe no, ei Jesus'ga ġa pe. ²² Aerē po ti ojipe'ga nduġanduri nehē jihi ko ako Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo tehe nehē. Ojipe'ga po ti ġa nduġanduri nehē no jihi Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharamo javo tehe nehē, ei ga. Ahemonhimomby'ava'ea po ti ġa japoja'poi hepiuka nehē tимоandyandyi ti ġa javo nehē. Tupana'ga remimo'ēhara'ga vehevi po ti ġa ġa moandyandyipotari nehē novīa, ei ga ġa pe. ²³ Penhimboko'i ti a'ero pejikovo. A'ereki ji amombe'u jipe pe me pe momoranduva tapemoandyandyjukarye ti ġa javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

Jesus'ga rura'javaġwama

(Mateus 24.29-31; Lucas 21.25-28)

²⁴ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe no:

—Hahypavirē

“po ti igwevi kwara nehē.

Jahya po ti nombokojahua'javi nehē no”, ei ga.

²⁵ “Jaytata'ia po ti indurundurugi yvaga hugwi nehē.

Yvagipeva'ea po ti iġwyġwymi nehē ipopoakava'ea”, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁶ A'ero po ti vvyakotyve'ga jirura'java repiagi nehē. Yvaġatiġa pype po ti ji ruri nehē jipopoakahetea pyvō. Nhirendy'ja hete po ti ji jitua nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁷ A'ero

po ti ji ei jipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe nehē: “Peho ti kiro nhiremimo'ēhara'ga nderua nehē,” a'e po ti ji javo ga pe nehē, ei ga. A'ero po ti ga hoi ga mono'oğa ga nderupava gagwygagwya hugwi nhaporemo nehē. Gweru po ti ga ga kwara pora hugwi kwara hoa hugwi no tyapyra hugwi nhimbya hugwi no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Figoyva figueira ahe mbo'e

(Mateus 24.32-35; Lucas 21.29-33)

²⁸ Igwete Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe no:

—“Maname po ti ihoi japiavo nehē?” pe'ji ko pe ji ve ko. Penhimbo'e ti a'itituhēva'ea rehe figoyva repiaga a'ero, ei ga ga pe. Pe hepiagame figoyva huangy'ria, a'ero pe ei jipi: “Kwaria gweri kiro.” ²⁹ Na jitehe hepiagame hahyheteva'ea po ti pe ei nehē: “Kiro mbapava koty,” ei Jesus'ga ga pe. ³⁰ Amombe'u katu ji pe me, ei ga. Agwamove'ga ndekojirame po ti akoja ihopavi japiavo nehē, ei ga. ³¹ Aerē po ti ahana'ja kwara. Yvya po ti ahana'ja nehē no. Nhirembi'ea ki a'e te okoe'ymi a'itituhēva'ero opopoakaramo avuirama nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Maname po ti Jesus'ga rura'javi nehē?

(Mateus 24.36-44)

³² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ahe ndokwahavi kwara jirura'javame nehē marananime po ti nehē javo, ei ga. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ndokwahavi. Ji vehevi Tupana'ga ra'yramo ndakwahavi no, ei ga. Jiruva'ga jate okwaha jirura'jahava, ei ga ga pe. ³³ Penhimboko'i ti. Pejirokwa ti nhinhi'iğa rendukatua rehe ji mboha'uva. A'ereki pe ndapekwahavi jirura'jahava, ei ga ga pe.

³⁴⁻³⁶ Igwete ga ei ga pe no:

—Tamombe'u ti pe me jirura'java javijiteheva'ea a'ero, ei ga. A'ereki ji ko onga jara'ga ja – kiroki ga oho ojipe'ga gwyrī pe. Ohorame ga ei ojipyrive'ga pe: “Pereko katu ti nhimbatera ji ve jirakykweri,” ei ga ga pe, ei ga. Ga mbojogwetavamo ga ga mboporavykyi a'ero ga mbojogwerekovo. Ojipe'ga pe ga ei: “Mytu'ē me e'ā hepiakatuavo nhironga,” ei ga, ei ga. Ga ndokwahavi reki ijara'ga rura'gwama, ei Jesus'ga ga pe. Po ti hepiakatuhara'ga ndohepiakatui garonga okia ga rura'javame nehē, a'ero po ti ijara'ga hepiagi ga kirame nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

—Na jitehe ji ei pe me a'ero: Pejirokwa ti nhinhi'iğa rendukatua rehe, ei Jesus'ga ga pe. A'ereki pe ndapekwahavi jirura'jahava nehē. Mara'ngu po ti ypytunimo jitua nehē ypyhaji katu nehē? ei ga. Mara'ngu po ti ko'egatue'yma rupi jitua nehē? ei ga ga pe. Pe nhimboha'uve'ymame po ti

ji rura'javi nehē, ei ga. Po ti pe ndapejirokwari nhinhi'iga rendukatua rehe ji rura'javame nehē, a'ero po ti ji hepiagi pejirokwara'yma nehē! ei ga. ³⁷ Pejirokwara ti hehe a'ero, a'e ji pe me, ei ga. Poro jitehe ji ei jireheve'ga pe nhaporemō no. Pejirokwara tuhē ti hehe, ei Jesus'ga ga pe.

14

Ojuka pota ahe Jesus'ga

(Mateus 26.1-5; Lucas 22.1-2; João 11.45-53)

¹ Aerē judeus'ga japoḡwerĩrame toryva ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nhomonhi'igi ojogwerekovo judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Yapoa rupie'yimi judeus'ga mokōi japoĩ toryva. A'ea rupi memei ga japyakai ḡwamonhava'ea ruragwera rehe Egitopeve'ga gwyrā hugwi. Ojipejiva'ea pe ga ei Pāscoa. Ojipea rupi toryva rupi ko ga i'ui pāo ndovuriva'ea jipi. Kiro judeus'ga toryva japoḡwerĩrame ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga nhomonhi'igi judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi ojogwerekovo.

—Marā re po ti nhande Jesus'ga pyhynhimimukari ga jukavouka nehē? ei ga ojohupe. Mokōi nhande kirame po ti nhande japoukari toryva nehē, ei ga. ² A'ea rupi rūi po ti nhande ga pyhygukari he'yjuhuve'ga ti tojogwayvayvayme ga rehe, ei ga ojohupe.

Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga akaḡa rehe

(Mateus 26.6-13; João 12.1-8)

³ Igwete Jesus'ga rekoi cidade de Betānia pe. Igwete ga i'ui mbatera ijaijauhugwera'ga rongā pe Simāo'ga rongā pe. Nanime hēa heruri perfume nhandya hyru'ia pype. He'yjuhu hēa omondo itambere'ia nhandya rehe imombaravipyre'ỹva'ea rehe. Igwete hēa heruri ika'mbiga hovapytymbava heka'voga Jesus'ga akaḡa rehe. ⁴ A'ero jara'ga nhimonha'ngai hēa rehe.

—Maranuhĩrame hēa jigwaraitheuhui nhandya rehe? ei ga ojohupe. ⁵ He'yjuhuva'ea itambere'ia trezentos po ga ikwepyyi hēa pe nhandya rehe ramo. A'ero po hēa imondoi itambere'ia imbatere'ỹve'ga pe ramo, ei ga. Emo hēa gweka'vopavipe reki Jesus'ga akaḡa rehe, ei ga ojohupe.

Igwete ga nhimboahivi onhi'igahyavo hēa pe. ⁶ Emo Jesus'ga e'i ga pe:

—Na hēa rekoi jate. Maranuhĩrame pe hēa mbote'varuhu pota? ei ga ga pe. A'ereki hēa oko katu katu imbuhua ji ve, ei ga. ⁷ Nane'yimi po ga ndekoi pe pavēi imbatere'ỹve'ga jipi. Pe ga pokopotarame po pe ga pokogi jipi. Ji po ti a'ea nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ga pe. ⁸ Nanongara jate hēa gwerekō, nanongara hēa ombuhu ji ve. Ji manoa renonde

hēa imongyi nhandya jira'oa rehe nhitÿhava rupiaramo, ei ga.
 9 Tamombe'u katu ti pe me: Yvyakotyve'ga pe nhaporemo ti
 ga imombe'ui pyryva'ea ji mombe'gwovo nehē. A'ea rupi ti ga
 hēa mombe'ui nehē no tokwaha pa ti ga hēaremimbuhuragwera,
 ei Jesus'ga ga pe.

Tapyhyguka ti Jesus'ga pe me, ei Judasva'ea
 (Mateus 26.14-16; Lucas 22.3-6)

10 Aerē Judas Iscariotesva'ea – ahe ko dozeve'ga py-
 teripeva'ea Jesus'ga remimbo'eharava'ea novĭa – kiro ahe hoi
 ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pyri. Igwete ahe ei ga pe:

–Tapyhyguka ti Jesus'ga pe me, ei Judas Iscariotesva'ea ga
 pe.

11 Igwete ga ndoryndoryvamo ahe renduvame.

–Toromondo ti itambere'ia nde ve gapyhygukara ik-
 wepykavamo a'ero, ei ga ahe ve.

Aerē ahe jirokwapotari hehe a'ero, marã po ti ji ga py-
 hygukari ga pe javo.

Jesus'ga o'u gwemimbo'eharava'ea pavēi Páscoa rupi
 (Mateus 26.17-25; Lucas 22.7-14, 21-23; João 13.21-30)

12 Kiro Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri.
 A'ereki judeus'ga oapouka kiro toryva – kiroki a'ea rupi
 ga o'u pão ndovuriva'ea. A'ea rupi jitehe judeus'ga ojuka
 cordeiros Páscoa rupiaramo ti'u javo. Cordeiros jukahava
 rupi garemimbo'ehara'ga nduri Jesus'ga pyri. Igwete ga ei ga
 pe:

–Mome po ti ore hoi Páscoa rupiara imboavujkwea nde i'ui
 nehē? ei ga ga pe.

13 Igwete ga ei mokonha'ga pe:

–Hepejigwovo cidade pe. A'ero po ti pevove'ga pe novatĭ
 yhya rerua hyrua pype nehē, ei ga. Peho ti ga reviri. 14 Ga
 horame onga pype ti pe'ji onga jara'ga pe, ei ga. Pe'ji ti ga
 pe: “Nhanembo'ehara'ga e'i nde ve: ‘Mome i'ukava ruvi?
 Ta'u ti mbatera pevo nhiremimbo'ehara'ga pavēi, ei ga nde
 ve.” Peho ti javo ga pe a'ero, ei Jesus'ga ga pe. 15 A'ero
 ti ga hepiukari pe me i'ukavuhua onga jo'aripeva'ea. Pevo
 gwereko jipe mesa aheapykava. Pevo ti pemboavujkwe
 mbatera nhande ve a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

16 Nahã ga mokonha'ga mondoukari cidade pe. Igwete
 ga hepiapavi garemimombe'ua. Igwete ga imboavujkweri
 mbatera inoĝa Páscoa rupiara.

17 Ypytunimo Jesus'ga dozeve'ga nderohoi pevo ga nderoki-
 avo. 18 Igwete ga i'ui ojopyri upa. Igwete Jesus'ga ei ga pe:

–Amombe'u katu ji kiro pe me: Pepyteripeve'ga po ti ji
 pyhyguka ji mondovouka ĝapo pe nehē, ei ga. O'u ga kiro ji
 pavēi, ei ga ga pe.

19 A'ero ġa ndovy'ari okovo. Onhinanhinani ġa ei ga pe:

–Ji rūi re po? ei ġa ga pe.

20 –Ga ko opymi pão tyhya pype ji pavēi i'gwovo pepy-teripeve'ga, ei Jesus'ga dozeve'ġa pe. 21 Kiro po ti ji manoi nehē. A'ereki kiro oho japiavo nhimombe'upyra – kiroki a'ea ahe okwatija ji mombe'gwovo hako, ei ga. Emo tiruahū hete ti ga pe – kiroki ga ji mondouka ġapo pe. Po ga ndojihuvi hamo, a'ero po koji'i pyry ga pe hamo. Tupana'ga po ti ombohahy hete ga pe nehē, ei ga.

Jesus'ga omondo ahe ve pão vinho reheve

(Mateus 26.26-30; Lucas 22.15-20; 1 Coríntios 11.23-25)

22 Ga i'urame Jesus'ga ipyhygi pão. Igwete ga nhi'īgi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. A'ero ga haygwe'rogi ima'ema'eamo ġwemimbo'ehara'ġa pe. Igwete ga ei ġa pe:

–Pepyhy i'gwovo. A'ea ko jira'oa, a'e ji jupe, ei ga.

23 Aerē ga ipyhygi copo – kiroki gwereko vinho. Igwete ga nhi'īgi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua javo. A'ero ga imondoi ġa pe. Igwete ġa nhaporemō i'ui jugwi a'ero upa.

24 Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–A'ea ko jirekoa, a'e ji jupe, ei ga. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ġa pe jijijukauka nehē, ei ga. Nahā po ti ji manoi vvyakotyve'ġa ndepyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea mombe'gwovo: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori ġandekote'varuhua ġa hugwi,” ei ga. Nurā jirekoa reka'voga ġwaramo a'iti hete tuhē po ti Tupana'ga imombori he'yjuhuve'ġa ndekote'varuhua ġa hugwi nehē ġwembi'ea rupi nehē, ei Jesus'ga ġa pe. 25 Amombe'u katu ji pe me: Kiro ti ji nda'apoa'javukari nanongara toryva vinho gwovo pe nderekovo nehē. Aerē po ti nhanderuvihavuhhetero Tupana'ga japoukari ji ve toryva ġwonga pe yvagi pe nehē. A'ea rupi po ti ji japoī toryva nhande ve a'ero nehē hajiheva'ea ipyahuva'ea, ei Jesus'ga ġa pe.

26 Igwete ġa nhimby'yi Tupana'ga mboheteavo aerē ogwovo monte das Oliveiras pe.

Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahā ti ne'mbe javo

(Mateus 26.31-35; Lucas 22.31-34; João 13.36-38)

27 Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Pepohi pa ti pe ji hugwi nehē, ei ga. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nhoġwenonde a'ea, ei ga. Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'īga hako.

“Tupana'ga e'i:

‘Tajukauka ti ovelhas repiakatuhara'ga nehē,’ ei ga.

‘Ga jukarame po ti ovelhas nhiġwaheġwahemi nehē,’ ei

Tupana'ga hako,’ ei ga.

Igwete Jesus'ga ei no:

—Pe po ti na jitehe a'ero nehē no. Ga ji jukarame po ti pe nhiḡwahembavi nehē no, ei ga. ²⁸ Emo nhimbogweravirē nhimanoa hugwi po ti ji hoi Galiléiapeve'ḡga gwyri pe jitekovo pe nenonde nehē, ei ga ḡga pe.

²⁹ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Jara'ḡga po ti opohipavipe nde hugwi. Jihi po ti ndapohiraḡwami nde hugwi, ei ga Jesus'ga pe novīa.

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—A'itituhēva'ea ti ji ei nde ve: Kiroḡwe ypytunimo inamutiḡa nhi'iḡa renonde po ti nde ei ji ve nehē: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Trēs po ti nde ea'jaa'javi ji ve nehē. Kirē po ti mokōi inhi'iḡa'javi inamutiḡa nehē, ei Jesus'ga ga pe.

³¹ Igwete Pedro'ga nhi'iḡahyi ga pe:

—Po ti ḡga ji jukai nde reheve, a'ero po ti ji nda'ei tuhē te a'ea nde ve nehē, ei ga.

A'ea jitehe jara'ḡga ei Jesus'ga pe no.

*Jesus'ga oko matetȳhava pype Getsēmani pe
(Mateus 26.36-46; Lucas 22.39-46)*

³² Igwete Jesus'ḡga hoi Getsēmani pe. Igwete ga ei ḡwemimbo'ehara'ḡga pe:

—Avo pejuvete pejiapyapyga, ei ga. Taho na'ē ti nhinhi'iḡa Tupana'ga pe, ei ga ḡga pe.

³³ Igwete ga ḡga nderohoi Pedro'ga Tiagova'ea. João'ga ga gweroho no. Kiro omboju hete Jesus'ga opy'a. Ndovy'arihu hete ga. ³⁴ Igwete ga ei ḡga pe:

—Jivy'are'yma ji juka ḡwerī, ei ga. Avo ti pepyta pejikire'yma, ei Jesus'ga ḡga pe.

³⁵ Hehemo'i ga hoi a'ero. Igwete ga nhinoḡi ojovapyvo onhi'iḡa Tupana'ga pe.

—Nde ipotarame terembuhurukari hahyva'ea ji apiavouka, ei Jesus'ga ga pe. ³⁶ Apī, ei ga, nde erekwaha imongopava neremimbotarimova'ea rehe. Nurā ji ei nde ve: Terembuhurukari hahyva'ea ji ve a'ero, ei ga. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rūi ti eko. Enhimimbotarimova'ea rupi ti eko, ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ Kirē ga jivyra'javi ua trēsve'ḡga ndepiaga. Oki pa reki ḡga upa. Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Simão Pedro, ei ga. Ereki nde ejupa? Nerenhimomiranami'iī nde ejopehyja pe naerū? ei ga ga pe. ³⁸ Tapekiri ti, a'e ko ji pe me ko, ei ga. Penhiī ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti ore,” pe'ji ti Tupana'ga pe, ei ga. Peko pota pe Tupana'ga nhi'iḡa rupi novīa. Emo Tupana'ga pe pokoge'ymame pe napenhimomiranami pete'varuhuro ḡwaramo, ei Jesus'ga ḡga pe.

³⁹ Igwete Jesus'ga hoa'javi onhi'i'ga Tupana'ga pe.

—Nde ipotarama terembuhurukari hahyva'ea ji ve, e'ia'ja ga Tupana'ga pe.

⁴⁰ Aerē ga rura'javi trêsvē'ga pyri. Okipava'ja ga upa. A'ereki ura'ja ga pe ga ndopehyihetea. Nonhi'i'ga'uvi ga ga pe a'ero.

⁴¹ Igwete ga hoa'javi onhi'i'ga Tupana'ga pe. Aerē ga jivyra'javi trêsvē'ga pyri.

—Pekirijiuhu pe pejiupa? ei Jesus'ga ga pe. Kirupi peki-ratete, ei ga. Kiro ihoi japiavo ji pyhygukahava. Kiro po ti ga ji kwava'egi okote'varuhuve'ga po pe nehē, ei Jesus'ga ga pe. ⁴² Pevy kirogwe. Pehepia. Kiro ki ga u jipyhygukahara'ga. Xaho ga rovatiamo a'ero, ei ga ga pe.

Opyhyguka ahe Jesus'ga

(Mateus 26.47-56; Lucas 22.47-53; João 18.3-12)

⁴³ Jesus'ga nhi'i'game gwemimbo'ehara'ga pe kiro Judasva'ea ruri pea rupi – kiroki ahe dozeve'ga pyteripeva'ea garemimbo'eharava'ea novia. He'yjuhuve'ga ahe gweru ojupi. A'ereki xava'eve'ga ikwava'ehara'ga nduvihava'ga no judeus'ga mbo'ehara'ga no – judeus'ga moġitahara'ga nhaporemo ombuhuruka he'yjuhuve'ga Judasva'ea rupi topyhy ti ga Jesus'ga javo. Ga gweru itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve a'ero. ⁴⁴ Judasva'ea e'i jipe ga pe:

—Tabeija na'ē ti Jesus'ga repiuka pe me. A'ero ti pepyhygahy ga rerogwovo, ei ahe ga pe.

⁴⁵ Kiro Judasva'ea ruri a'ero ogwovo Jesus'ga rehei katu.

—Kiro ji ruri nde pyri, ei ahe Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

Igwete ahe Jesus'ga beijai. ⁴⁶ Kiro ga Jesus'ga pyhygi a'ero.

⁴⁷ Pevo Jesus'gareheve'ga rekoi o'ama Jesus'ga pavēi. Igwete ga ipyhygi oitakyhea'javuhuva'ea takyti ga javo novia. A'ea ga imondoi ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'gapyrive'ga rehe ga nambi'oga novia. ⁴⁸ Igwete Jesus'ga ei pevove'ga pe:

—Amovahī po ji governo naerū? ei ga. Nurā pe heruruhui itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve ji pyhyga naerū? ei ga ga pe. ⁴⁹ Nane'yimi ji rekoi pe pavēi nhandejatykahavuhua rokari pe ga mbo'eavo jipi, ei ga. A'ea rupi pe ndajipyhyguhui oji'i. Emo pe ji pyhyguka kiro aherembikwatijaragwera rupi ahenhi'īpo'ruavo, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁰ Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ga pohipavi ga hugwi onhana oka'nhyama. A'ero Jesus'ga pyhyhara'ga ga rerohei ga rerekovo.

⁵¹ Igwete ipyahuve'ga ruri Jesus'ga reviri. Ojipeji opira ga omongi herua i'arimova'ea jate. Igwete Jesus'ga pyhyhara'ga ga pyhypotari novia. Emo gapiratehea ga opyhy. ⁵² Igwete ga hemi jugwi taka'nhy ti ga hugwi javo. Igwete ga henonhani opire'yma rerogwovo a'ero.

Jesus'ga oko judeusva'ea moġitaharava'ea rovai pyteri pe (Mateus 26.57-68; Lucas 22.54-55, 63-71; João 18.13-14, 19-24)

⁵³⁻⁵⁶ Igwete ġa Jesus'ga rerohoi ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga ronga pe Caifás'ga ronga pe. Oro Pedro'ga, irupe ga ruri Jesus'ga reviri okari pe ovahema. Pevo ga apygi guardas'ga pavēi ojipe'eavo tata ppyvo.

Igwete ġa Jesus'ga rerohoi onga pe. A'ero judeus'ga moġitahara'ga jatykatykapavi ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ga jara'ga pavēi. Gahã tuhē ojatyka jipi henduva judeus'ga nhi'iġa ġa imbojaramame mbatera ojipe'ga ndehe. Igwete judeus'ga moġitahara'ga nhaporemō ojipe'ga ndekari kiro tombojamboja ti ġa ite'varuhuva'ea Jesus'ga rehe javo. A'ereki ġa ojukauga pota ga. He'yi reki ġa novia - kiroki ġa u o'mbeo'mbero nahã Jesus'ga rekote'varuhui javo tehe. Emo ndojo'jajo'javi reki ġanhi'iġa. Nurã ġamoġitahara'ga nde'i: "A'iti gamombe'ua. Nurã tijuka ga," nde'i ġa.

⁵⁷⁻⁵⁸ Aerē ojipe'ga po'ami o'mbero ġa pe. Igwete ġa etehei:

—Orohendu ore Jesus'ga nhi'iġa ikwehe, ei ġa. "Tamon-durunduru ti aġa Tupana'ga ruhava," e ko ga ikwehe, e'i tehe ġa. "Akwaimbae'ga oapo agwa," ei ga. "Emo mokōi ti ji herokiri japopava irūa nehē - kiroki vvyakotyve'ga ndoapok-wahavi," ei ga, ei ġa imombe'uteheavo ġa pe novia.

⁵⁹ Emo ġanhi'iġa vehevi ndojo'javi.

⁶⁰ Igwete Caifás'ga po'ami ua ġandovai pyteri pe. Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi nde a'ero ejihe ġa imbojambojaramame naerū? ei ga. Nerenhimombe'uuhui nde ekovo naerū? ei ga Jesus'ga pe.

⁶¹ Jesus'ga nonhi'iġi reki upa onhi'ipotare'yma ġwaramo. Igwete ga ea'javi Jesus'ga pe:

—Ndehe re koi Cristoramo ereko naerū Tupana'ga remimbuhurukaramo? Nde ereko nhaneremimbohete'hara'ga ra'yramo Tupana'ga ra'yramo? ei ga. Enhimombe'u katu ti ore ve a'ero, ei ga ġa pe.

⁶² —A'ea ko ji. Tupana'ga ji mbuhuruka avo vvyakoty, ei Jesus'ga ga pe. Igwete po ti pe ji repiagi nehē ji apygame ipopoakaheteve'ga pyri Tupana'ga pyri jitekovo huvihavamo nehē, ei ga. Pehepia po ti pe ji rura'javame yvaġatiga pype ua vvyakoty nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

⁶³ Igwete Caifás'ga nhimboahihetei Jesus'ga nhi'iġa henduvame. Nurã ga imbotararagi opira onhimongouhu ga Tupana'ga'java'ero javo. Igwete ga ei jara'ga pe:

—Kirupi tuhē ojipe'ga nemimombe'ua nhande ve. A'ereki ga tuhē e'iuhu ojive, ei ga. ⁶⁴ Pehendu ko pe ġanhi'iġa ko.

Onhimongouhu ga Tupana'ga'java'ero, ei ga. Marã po ti nhande ga rerekoi naerũ? Marãi pe ga pe? ei ga jara'ga pe.

Igwete ga epavi ga pe:

—Oko te'varuhu tuhẽ ga. Tomanpo po ga hamo! ei ga.

⁶⁵ Kiro ga nyvuni ga rehe. Igwete ga hovapiari gareakwara tapy'ynhapira pyvõ. Igwete ga kwağakwari ga rehe.

—Ma'ga okwa nde rehe? Ekwaha ti, ei ga ga pe ga rerekomemuamo.

Igwete guardas'ga ga rovapetepetegi no.

Ndakwahavi ji Jesus'ga, e'ia'jaa'ja Pedrova'ea

(Mateus 26.69-75; Lucas 22.56-62; João 18.15-18, 25-27)

⁶⁶ A'ea ja okari pe Pedro'ga apygi guardas'ga pavẽi ojipe'eavo. Igwete Caifás'gapyrivehẽa ruri. ⁶⁷ Pedro'ga repiagame hẽa ga repiahetei.

—Nde ko Nazarépeve'gapavẽiva'ea Jesus'gapavẽiva'ea, ei hẽa ga pe.

⁶⁸ —A'ea rũi ji! ei Pedro'ga o'mbero. Gara pe nde ei? ei ga hẽa pe.

A'ero ga hoi ahehohava rupi. Nanime inamutiğa nhi'igi.

⁶⁹ Igwete hẽa ga repiagi pevo. Hẽa ea'javi pevove'ga pe:

—Agwa'ga ko Jesus'gapavẽive'ga.

⁷⁰ Igwete Pedro'ga ea'javi o'mbero:

—A'ea rũi ko ji!

Aere'ĩ pevove'ga ea'javi Pedro'ga pe:

—A'iti nde gapavẽiva'ea. A'ereki nde Galiléiapeva'ea no, ei ga ga pe.

⁷¹ Igwete Pedro'ga nhi'igahyi ga pe:

—A'itituhẽva'ea ji a'e pe me. Ji ndakwahavi tuhẽ akoja'ga, ei ga ga pe. Ji mberame pe me po ti Tupana'ga imbohahyi ji ve hamo, ei Pedro'ga ga pe novĩa.

⁷² Nanime inamutiğa nhi'iga'javi. A'ero Pedro'ga ikwahava'javi Jesus'ga nhi'igagwera ojive. A'ereki opyhyga renonde Jesus'ga omombe'u jipe ga pe javo. “Inamutiğa nhi'iga'java rupi po ti três nde ea'jaa'javi ji ve: ‘Ji ndakwahavi Jesus'ga,’” e'i jipe Jesus'ga Pedro'ga mbeağwama mombe'gwovo ga pe.

Kiro Pedro'ga ikwahava'javi ganhi'igagwera. Omboju Pedro'ga py'a. A'ero ga jehe'ohetei o'ama.

15

Pilatosva'ea eagwera Jesus'ga pe

(Mateus 27.1-2, 11-14; Lucas 23.1-5; João 18.28-38)

¹ Ypyhajive judeus'ga mogitahara'ga jatykatykaa'javi ikwava'ehara'ga nduvihava'ga xava'eve'ga pavẽi judeus'ga mbo'ehara'ga pavẽi. Igwete ga nhaporemõ ga jatykai

nahanahã ti tireko Jesus'ga a'ero javo. Igwete ġa Jesus'ga kwarukari ga rerogwovouka governador'ga pyri Pilatos'ga pyri. ²Igwete Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Nde ko judeus'ġa nduvihavuhuhetero ereko naerũ?

Igwete Jesus'ga ei:

—Ndehe ko ere poha.

³Igwete ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa imbojambojatehei Jesus'ga rehe. Emo Jesus'ga nonhi'ġkwepygi ġa onhi'ġpotare'yma ġwaramo ġa pe. ⁴Igwete Pilatos'ga ea'javi ga pe:

—Nerenhi'ġihũ nde ġa pe naerũ? ei ga. Erehendu nde ġanemimbojaruhua ejihe, ei ga Jesus'ga pe novĩa.

⁵Emo Jesus'ga nonhi'ġkwepygi ga no. Nurã Pilatos'ga nhi-momby'ai ga rehe.

Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga

(Mateus 27.15-26; Lucas 23.13-25; João 18.39-19.16)

⁶⁻¹¹Kiro he'yjuhuve'ġa nduri javo Pilatos'ga pe.

—Páscoa japoana nanani nde cadeiapypeve'ga mbopiro'yi ga mohema cadeia hugwi oreremimbotarimo. Emohemuka ga kiro a'ero, ei ġa Pilatos'ga pe.

Igwete Pilatos'ga ei ġa pe:

—Tamohemuka ti ga a'ero – kiroki ga pe ġa ei judeus'ġa nduvihavuhuhete'ga, ei ga. Ga mohema pe pepota a'ero? ei ga ġa pe.

A'ea Pilatos'ga ei he'yjuhuve'ġa pe. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa onhimyrõ reki Jesus'ga rehe,” ei ga. “Nurã ġa ga pyhygukari ga reruruka ji pyri,” ei Pilatos'ga. Nurã ga ei he'yjuhuve'ġa pe: “Gamohema pe pepota?” Emo ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa omomymomyi he'yjuhuve'ġa Barrabás'ga pe pe'ji javo. A'ea ja Barrabás'ga oko cadeia pype ojipe'ġa pavēi. A'ereki ġa otavuka gwuvihava'ga pe. Igwete Barrabás'ga gwuvihava'gareheva'ea jukai. Emo ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa omomyi he'yjuhuve'ġa Barrabás'ga pe pe'ji javo Pilatos'ga pe. Nurã ġa eġa'ei ga pe:

—Barrabás'ga koi emohemuka ore ve, ei ġa ga pe.

¹²Igwete Pilatos'ga ea'javi ġa pe:

—Oro ga – kiroki ga pe pe ei oreruvihavuhuhete'ga – marã po ti ji ga rerekoi nehẽ naerũ?

¹³—Ekutuguka ga yva rehe ga mbovyruka tomano ga, ei ġa onhi'ġga mbuhua ga pe.

¹⁴—Maranuhũrame ti ji ga kutugukari naerũ? Marã tuhẽ garekote'varuhua naerũ? ei Pilatos'ga ġa pe.

Igwaigwavete reki ġa onhi'ġga mbuhuri ga pe a'ero.

—Embovyruka tuhẽ ga.

¹⁵Nurã Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari tonhimohẽ ti ġa ji rehe javo. Igwete ga Jesus'ga nupanupãukari ipira apopyra

pyvõ ga mondovo soldados'ga po pe tokutu ga ga yva rehe a'ero javo.

*Soldadosva'ea gwerekomemua Jesus'ga
(Mateus 27.27-31; João 19.2-3)*

¹⁶ Igwete soldados'ga Jesus'ga rerohoi okihavuhua pype governador'ga rongaruvihava pype. Igwete ga jara'ga mbuhurukapavi tirekomemua ga javo. ¹⁷ A'ero ga imongiukari ga pe tapy'ynhapiğwağahiva'ea nanongara huvihava'ga omongi javo ga pe. Igwete ga ipovãpovani yhyppoa hatiuhüva'ea onhatimağatuva'ea apovo inoğa Jesus'ga akağa rehe ağa huvihava'ga akanitara javo tehe jupe. ¹⁸ Igwete ga eğa'ei ga pe:

–Ejoryjory ti judeus'ga nduvihavuhuhetero, ei ga ga pe ga rerekomemuamo.

¹⁹ Ojopy'rupy'ru ga ga akanupanupamo vyvra pyvõ. Onyvunyvũ ga ga rehe. Igwete ga nenypy'andurundurugi ga pyri timbohete ga javo tehe. ²⁰ Nahã ga ga rerekomemui. Aerẽ ga hekyi iğwağahiva'ea ga hugwi gapiretea mongirukara'java ga pe. Igwete ga ga rerohoi tikutu ga yva rehe kiro javo.

*Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovya
(Mateus 27.32-44; Lucas 23.26-43; João 19.17-27)*

²¹ Kiro ga Jesus'ga rerohoi cidade hugwi. Nanime Simão'ga ruri cidade pe. Ga ko cidade de Cirenepeva'ero. Alexandre'ga ko gara'yra'ga Rufo'ga pavëi. Kiro Simão'ga ruri nhuhã hugwi. A'ero soldados'ga herohoukarahai Simão'ga pe yva Jesus'ga jukahava rupiara. ²² Igwete ga Jesus'ga rerohoi ga rerogwovo vytyruhua arimo Gólgota arimo. Gólgota pe nhande ei Aheapindava. ²³ Igwete ga imondoi ga pe vinho mohağa pavëi mirra pavëi tahahyyme ti ga pe javo novã. Emo ga ndo'ui. ²⁴ Igwete ga ga noği yva rehe ga kutukutuga hehe. A'ero ga ga mbovyri ga mo'ama. Kiro soldados'ga ipyhygi Jesus'ga pira tima'ẽ ti javo. A'ero ga imombori ita'java'ea dados'java'ea ji koha javo jupe. Nahã ga ima'ëi tapy'ynhapira ojohupeupe.

²⁵ Nove horas rupi ga ga kutugi yva rehe. ²⁶ Igwete ga ikwatijari ganemimbojaragwera Jesus'ga rehe. “Agwa'ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga,” e'i ikwatijara. Nahã ga ikwatijari imbojaragwera yva raygwera rehe ikutuga ga arimo yva rehe inoğa.

²⁷ Igwete soldados'ga mokonhava'ea jukai ojipea rehe yva rehe ahe monguva no. A'ereki ahe ko governo movahihuhüva'ea. Igwete ga ahe mbojogwovai Jesus'ga rehe ahe mo'ama.

[28 Na tuhē Tupana'ga rembikwatijarukara ga mombe'unhoḡwenondei hako. A'ereki omombe'u ḡanhi'iḡa ga pe. "Oko te'varuhu ko ga," ei ḡa ga pe, e'i ikwatijara hako. Na tuhē reki ḡa ei Jesus'ga pe a'ero.]

29 Igwete ḡa – kiroki ḡa okwa ga pyvō – ḡa nhakambovavagi ga rerekomemuamo ga mbotegweteavo ga rerekovo. Igwete ḡa ei ga pe:

–Eh! Ere tuhē nde raikwehe: "Tamondurunduru ti nhandejatykahavuhua mokōi herokia japopava irūa," ere nde raikwehe novīa, ei ḡa. 30 Epopoakaro ḡwaramo ejy ti yva hugwi a'ero teremanoyme ti, ei ḡa Jesus'ga pe ga rerekomemuamo.

31 Na jitehe ikwava'ēhara'ḡa nduvihava'ḡa ga rerekomemui onhi'iḡa ojohupe judeus'ḡa mbo'ehara'ḡa pavēi. Igwete ḡa ei:

–Ojipe'ḡa ga nomomanoukari. Emo re ki ga omano kiro a'ero! ei ḡa ojohupe. 32 E'i tehe ga ojive: "Tupana'ga ji mbuhuruka yvya koty. Ji ko ḡanduvihavuhuhetero israelitas'ḡa nduvihavuhuhetero ako," e'i tehe ga ojive, ei ḡa. Na ga jyvi kiro yva hugwi a'ero, ei ḡa. Ga jyvame po ti nhande ga repiagi ga rerovia nehē! ei ḡa ojohupe.

Igwete ahe Jesus'ga mbotegwetei no – kiroki ahe o'ā yva rehe omanomo Jesus'ga pyri.

Jesus'ga omano

(Mateus 27.45-56; Lucas 23.44-49; João 19.28-30)

33 Ahaji katu igwehetei kwara ipyryrymame. Ypytunahimba hete ḡagwryi pe nhaporemō imonga'aruga. Trēs horas rupi kwara imbokojahua'javi. 34 Trēs horas rupi jitehe Jesus'ga onhi'iḡa mondoahyahivi Tupana'ga pe.

–Eloí, Eloí, le má sabactani? ei ga.

A'ea ko: "Tupana, Tupana, ajiko hete ji nde rehe. Maraname nde pohiri ji hugwi?"

A'ea Jesus'ga ei ga pe. 35 Jararamo pevove'ḡa ḡwendu ganhi'iḡahyahiva novīa. Emo ḡa e'i tehe:

–Pehendu. E'i po ga Eliasva'ea pe tuhu ti ga ji pyri ji pokoga javo, e'i tehe ḡa ojohupe.

36 Igwete ojipe'ga nhani ipyhyga jyruhu'iva'ea imondeva vinho pype tajahiva'ea pype herua. Igwete ga ipimombygi yvyra rehe imbovya imondovo Jesus'ga juru pe topyte ga javo. Igwete ga ei jara'ḡa pe:

–Tihepia na'ē ti Eliasva'ea rura ga mbojyva naerū, ei ga.

37 Igwete Jesus'ga hapukajahivi omanomo.

38 Nanime ḡajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapiakava itararagi mbytera rupi yvatea hugwi ojyva ua yvyvo. 39 Jesus'ga rovai pyteri pe soldados'ḡa nduvihava'ḡa ami. Igwete ga hepiagi gamanoa.

–Tupana'ga ra'yra tuhē po ahe, ei ga javo.

40-41 Irupe kunhangwera'ga hepiagi gamanoa no – kiroki ga ohooho Jesus'ga rupi. Galiléiapeve'ga gwyrá rupi ga horame ga hoi ga rupi imondomondovo mbatera ga pe jipi. Ga ko Maria Madalenahêa Saloméhêa no Mariahêa no. Hêara'yra'ga ko José'ga Tiago'ga no ipyahuve'ga. Ojipe'ga pevo u gamanoa repiaga onhimongyavo no kunhangwera'ga – kiroki ga uhu Jerusalém me Jesus'ga rupi.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(Mateus 27.57-61; Lucas 23.50-56; João 19.38-42)

42 Kiro ka'aru hete. A'ero judeus'ga imboavujikweri mbatera. A'ereki ga e'i: “Ko'emame ko sábadó. A'ea rupi po ti nhande ndiaporavyki mbatera apovo,” ei ga. 43 Igwete José'ga cidade de Arimatéiapeve'ga ndopojihuvi ogwovo Pilatos'ga pyri oporanduva Jesus'ga ra'oa rehe. José'ga ko judeus'ga moğitahara'ga pyteripeve'ga. Ojipe'ga e'i ga pe pyri hete ga javo. Ymya ga Cristo'ga rura pota toko ti ga nhanderuvihavuhhetero javo. Igwete ga ndopojihuvi oporanduva Jesus'ga ra'oa rehe.

–Tároho ti Jesusva'ea ra'oa yva hugwi? ei ga Pilatos'ga pe.

44 Igwete Pilatos'ga ei ovyteri pe: “A'iti re po ahe manojipei?” Igwete ga ga mbuhurukari ojipyri soldados'ga nduvihava'ga javo ga pe.

–Omano Jesusva'ea a'ero?

45 –Omano tuhê ko ahe, ei ga imombe'gwovo ga pe.

Henduvame ganhi'iga Pilatos'ga ei José'ga pe:

–Eroho ti ahera'oa a'ero.

46 Igwete José'ga hoi ipyhyga tapy'ynhapipyryva herogwovo Jesus'ga ra'oa pyri. A'ero José'ga gara'oa mbojyvi yva hugwi imamana tapy'ynhapira pyvô. Igwete ga gara'oa rerohoi herokia itaruvihavuhua kwaruhua pype imbogwaipyra pype inoga heja. Igwete ga hovapytymi ikwaruhua itauhua moanhana imohina jurukwari pe.

47 Maria Madalena'ga gwepia gara'oa nongava. Mariahêa gwepia no – kiroki hêa Tiago'ga yhêa.

16

Jesus'ga okwera omanoa hugwi

(Mateus 28.1-8; Lucas 24.1-12; João 20.1-10)

1 Ihopavame kwara sábadó rupi gaporavykye'yma rupi, a'ero kunhangwera'ga hoi ipyhyga nhandya'java'ea perfume timongy ti ahera'oa rehe javo. Maria Madalenahêa hoi Saloméhêa no Mariahêa no – kiroki hêa Tiago'ga yhêa.

2 Ko'emame domingo rupi ga herohoi a'ero itaruvihavuhua kwaruhu pe gara'oa nongai pe. Ypyhajive ga herohoi kwara po'ria rupi. 3 Herohorame ga ei ojohupe:

—Ma'ga po ti ope'a itauhua nhande ve nehẽ imoanhana jurukwara imongovo nehẽ? ei ġa. A'ereki ipohyi hete nhande ve, ei ġa ojohupe novĩa.

⁴ Hepiakaturame ġa nhimombaragwahavi reki imoanhani pyra rehe itauhua rehe.

—Ope'a jipe ġa jugwi ra'e, ja'gwy, ei ġa.

⁵ Igwete ġa ki ikwaruhua pype. A'ero ġa ipyahuve'ga repiagi. Kokoty ga reni ipype. Ipukuhu gapira. Tiġahivuhu hete. Onhimomby'a hete ġa ga repiagame okyhyjiavo. ⁶ Igwete ga ei ġa pe:

—Tapenhimomby'aa'javi, ei ga. Peheka pe Jesus'ga Nazarėveve'ga – gaha ġa ojuka yva rehe oji'i novĩa, ei ga ġa pe. Ga okwerava'ja. Avo rui ga reko'i kiro. Pehepia ganongavagwera, ei ga kunhangwera'ga pe. ⁷ Hepejigwovo kiro gakwerava mombe'gwovo garemimbo'ehara'ga pe Pedro'ga pe, ei ga ġa pe. Pe'ji ti ġa pe: “Oho ti Jesus'ga Galilėia pe ġa nenonde. Pevo ti ġa ga repiagi nehẽ. E'i jipe ga a'ea ġa pe ikwehe!” A'ea ti pe'ji Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe, ei ga kunhangwera'ga pe.

⁸ A'ero ġa ěi ikwaruhua hugwi onhana ohyhyipava. A'ereki ġa omboju opy'a. Nomombe'ui ve ġa Jesus'ga kwerava ojipe'ga pe okyhyjihetero ġwaramo.

Jesus'ga ojipiuka Maria Madalena'ea pe
(Mateus 28.9-10; João 20.11-18)

[⁹ Domingo rupi ko'eġatue'yma rupi Jesus'ga kwerava'javi omanoa hugwi. Okweravirẽ ga jipiukari Maria Madalenahẽa pe ppy – hehã hugwi Jesus'ga ombojipe'ape'a anhaġa seteva'ea. Igwete Jesus'ga jipiukari hẽa pe. ¹⁰⁻¹¹ A'ero hẽa hoi Jesus'gapavėive'ga pyri tamombe'u ġa pe javo. Ojehe'o hete ġa upa okoveveuhuro omano Jesusva'ea javo tehe. Igwete hẽa ei ġa pe:

—Okwerava'ja ga kiro, ei hẽa. Ahepia ji ga ko, ei hẽa ġa pe novĩa.

Emo ġa ndogweroviarihu reki hẽanhi'iġa.

Jesus'ga gwupiti mokonhava'ea ogwovo Emaús pe
(Lucas 24.13-35)

¹² Aerẽ mokonha'ġa horame nhu me Jesus'ga jipiukari ġa pe ojirojijyita. ¹³ Igwete ġa jivyri a'ero imombe'gwovo Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe.

—Jesus'ga okwerava'ja kiro, ei ġa. Orohepia ore ga ko, ei ġa ġa pe novĩa.

Emo ġa ndogweroviari jitehe ġa.

Jesus'ga ojipiuka onzeva'ea pe
(Mateus 28.16-20; Lucas 24.36-49; João 20.19-23; Atos 1.6-8)

¹⁴ Aerē mbatera ua rupi Jesus'ga jipiukari onzeve'ga pe no gwemimbo'ehara'ga pe. Igwete ga nhi'igahyi ga pe.

—Napeangarihu pe heroviare'yma, ei ga. A'ereki pe ndap-eroviarihu ga – kiroki ga ji repia ji kweravirē, ei ga ga pe.

¹⁵ Igwete ga ei ga pe no:

—Peho ti ojipe'ga gwyrī pe nhaporemo, ei ga. Pemombe'u hete ti pyryva'ea ji mombe'gwovo vvyakotyve'ga pe nhaporemo, ei ga ga pe. ¹⁶ Po ti ga jikogi ji rehe onhimobatzavouka nehē, a'ero po ti ga hoi Tupana'ga pyri okovo avuirama nehē, ei ga. Po ti ga ndojikogi ji rehe, a'ero po ti Tupana'ga ei peko te'varuhu pe javo ga pe nehē. A'ero po ti ga hoi hahyva'ea ruvihava pype avuirama nehē, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁷ Kiroki ga ojiko ji rehe – ga pe po ti Tupana'ga japoukari ahemonhimomby'ava'ea nehē. Ombojipe'a po ti ga anhağa Diabo'gapyriva'ea ojipe'ga hugwi jipopoakarimo nehē. Tupana'ga po ti omongo ganhi'iga hajiheva'ero nehē aherembikwahavipyre'ymamo nehē, ei ga ga pe. ¹⁸ Po ti ga ipyhygi mboja nehē, a'ea po ti nombote'varuhui ga mo-manoukare'yma nehē. Po ti ga i'ui ahejukava'ea nehē, ndikwahyi po ti ga pe nehē, ei ga. Po ti ga pokogi itetirūave'ga ndehe nehē, a'ero po ti ga nhimohigatui nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Jesus'ga rerohohava yvaga pype

(Lucas 24.50-53; Atos 1.9-11)

¹⁹ Igwete Jesus'ga gapojykaharete'ga nhi'imbavi gwemimbo'ehara'ga pe. A'ero Tupana'ga ga rupirukari yvagi pe ga mbuhuruka. Pevo ga apygi oina Tupana'ga pyri ga moiruamo.

²⁰ Aerē Jesus'ga remimbo'ehara'ga hoi Jesus'ga mombe'gwovo ojipe'gape'ga gwyrī pe. Igwete Jesus'ga gapojykaharete'ga ga pokopokogi japovouka ahemonhimomby'ava'ea ga pe. Nahā ga heroviarukari ganemimombe'ua ojipe'ga pe a'itituhēva'ea javo jupe.]

LUCASVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de Lucas

Lucasva'ea okwatija Teófilova'ea pe

¹ Kiro ji ikwatijari nde ve, Teófilo, terekwaha hete ti huvihavamo javo. Ojikwe he'yive'ga okwatija imombe'gwovo orerembikwahava nahanahã Cristo'ga oko ojiheve'ga pyteri pe ga mbojikoguka ojihe javo. ² Okwatija ga Jesus'garupive'ga nemimombe'ua – kiroki a'ea ga omombe'u ore ve Jesus'gareheva'ea pe. Ga omombe'u Jesus Cristo'ga rura avo yvya koty garuva ahe pyri no. Ga omombe'u Jesus'ga remimbo'ea ojive no. Ganemimombe'ua he'yive'ga okwatija a'ero.

³ Jih no, ji ikwahapavi, Teófilo. A'ereki ymyahũ ji anhimbo'e Jesus'ga rura rehe gareaporogita rehe no garemimbo'ea rehe no. Ajapyaka ji hendukatuavo Jesus'garupive'ga ga mombe'urame. Pyry ji ve no ji ikwatijari Jesus'ga rehe terekwaha ti javo. Kiro po ti ji ikwatijapavi Jesus'ga mombe'ukatuavo nehẽ. ⁴ Nahã po ti ji nde mbo'epavi Jesus'ga rehe nehẽ. Ymya nde henduvi Jesus'ga mombe'ua. Kiro po ti ji ikwahaheteukari nde ve ikwatijarame imombe'upava nde ve nehẽ.

Tupana'gapyrive'ga omombe'u João Batistava'ea aragwama

⁵ Ymyahũ Herodesva'ea rekoi israelitas'ga nduvihavuhuro gagwryi pe Judéia pe. A'ea rupi Zacariasva'ea rekoi ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe. A'ereki aheremboypya Abiasva'ea. A'ero ahe poravykyi Abiasva'ea rakykwe-pohara'ga pavẽi gwe'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Zacariasva'ea rembirekova'ea ko ikwava'ẽharava'ea rakykwepoharamo oko no. Aherera Isabel. ⁶ Ahe memei Tupana'ga reroviahetei ga nhi'ïpo'rupava Zacariasva'ea Isabelva'ea pavẽi. Ahe oko katu jipi.

–Pepyry pe, ei Tupana'ga ahe ve a'ero.

⁷ Ahe ndata'yri. Ahe jogwerekoypyrame Isabelva'ea ndata'yri. Aerẽ ahe memei ixava'e, a'ero kaitu ahe ndata'yri.

⁸ Kiro Zacariasva'ea poravykyi gwe'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype Abiasva'ea rakykwepohara'ga pavẽi jara'ga py'ruavo ikwava'ẽharamo. ⁹ Ojopy'rupy'ru ga imbokaita incenso perfume apopyra Tupana'ga pe jipi ojatyahavuhua pype. A'ero kiro Zacariasva'ea herohoi perfume apopyra imbokaita Tupana'ga pe. ¹⁰ Ahe

imbokairame he'yjuhuve'ga nduvi onhimongyavo okari pe ojatykahavuhua pyri templo pyri onhi'iga Tupana'ga pe.

¹¹ Kotihĩ Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari ua o'ama Zacariasva'ea pyri. Perfume apopyra kaihava pyri ojohukoty rūi ga ruri Zacariasva'ea imbokairame perfume apopyra hehe. ¹² Zacariasva'ea py'a oko tehe ga repiagame. Okyhyji hete ahe ga hugwi. Ovyvyteri pe ahe ei: “Marã po ti ji rekoi nehẽ naerũ?” ei ahe.

¹³ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei:

—Terekhyji, ei ga Zacariasva'ea pe. A'ereki Tupana'ga gwendu katu nde nhi'igame ga pe. Nurã po ti nde ra'yramo enhimbirekohẽa pe Isabelhẽa pe nehẽ, ei ga Zacariasva'ea pe. João ti pemondo ino'ga gareraramo peja'yra'ga reraramo, ei ga. ¹⁴ Ga arame po ti nde vy'ari ejoryjoryvamo nehẽ. He'yjuhuve'ga po ti ovy'a gworygworyvamo nehẽ no.

¹⁵ —Aerẽ po ti Tupana'ga ei ga pe nehẽ: “Huvihava ko ga.” Nahã po ti Tupana'ga ei ndera'yra'ga pe nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga. Nurã po ti pe ndoryndoryvamo nehẽ. Ndo'ui po ti ga vinho nehẽ. Ojipe'ia no ahemboheagwyryva'ea po ti ga ndo'ui nehẽ. Tupana'ga ra'uva po ti ndojipe'ai ga hugwi ga pojykavo nehẽ ga arypyrame nehẽ ga nhimomboakaramo nehẽ no.

¹⁶ —Gaha po ti e'i israelitas'ga pe nehẽ: “Penhi'ipo'rua'ja ti Tupana'ga,” e po ti ga nehẽ. A'ero po ti he'yive'ga Tupana'ga nhi'ipo'rui ojikoga ga rehe nehẽ ndehe ko orepojkaharetea javo ga pe, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹⁷ —Ndera'yra'ga po ti oho nhandepojkaharete'ga renonde nehẽ, ei ga Zacariasva'ea pe. Ymyahũ Tupana'ga ra'uva opojyka Eliasva'ea ahe moiruamo ga mbopopoaka, ei Tupana'gapyrive'ga. Na jitehe po ti Tupana'ga ra'uva ndera'yra'ga pojykai ga moiruamo ga mbopopoaka nehẽ. A'ero po ti ndera'yra'ga akwaimbae'ga mbo'embo'ei nehẽ. “Pearõ ti peja'yra'ga.” A'ea po ti ga ei ga arõukara'java ga pe nehẽ, ei ga. Kiroki ga ndokoi Tupana'ga nhi'iga rupi – gahã po ti ga ombojapyaka katu nehẽ. Pyryve'ga ja po ti ga oko a'ero gweaporo'gitakaturu nehẽ. Nahã po ti ndera'yra'ga ga mboavujikweri Tupana'ga pe nehẽ toko ti ga Tupana'gareheva'ero javo. O'aramo nahã po ti ga rekoi nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga Zacariasva'ea pe.

¹⁸ —Marã po ti ji heroviari tayri'ga rehe nehẽ? ei Zacariasva'ea. A'ereki ji jixava'e nhirembirekohẽa pavẽi, ei ahe.

¹⁹ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei ahe ve:

—Jirera ko Gabriel. Jihi Tupana'gapyriva'ea jitekovo ga pyri jipi, ei ga Zacariasva'ea pe. Gaha Tupana'ga ji mbuhurukari nde pyri emombe'u ti Zacarias'ga pe javo. A'ero ji ruri imombe'ukatuavo nde ve pyryva'ea. ²⁰ Nahã po ti

ndera'yra'ga, a'e ko ji nde ve ko, ei ga Zacariasva'ea pe. Aerē Tupana'ga erame po ti ji'eagwera apiavo ihoi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga. Nde ndereroviari reki ji'ea, ei ga. Nurã po ti nde nerenhi'iga'javi nehē, ei ga. Ji rendu ti! Ndera'yra'ga arirē jate po ti nde nhi'iga'javi nehē, ei ga Zacariasva'ea pe.

²¹ Ojatykahavuhua pyri templo pyri Zacariasva'ea re'yja'ga nduvi okari pe Zacarias'ga ti tohē jugwi kiro javo. Oyvyteri pe ġa ei: “Maraname ga nohemuhūi naerū ore ve?” ei ġa onhimomby'avo.

²² Aerē ahe hemame ġajatykahavuhua hugwi ua ġa pyri tegwete ganhi'ihava ġa pe. A'ero ġa ei:

—Maraġatu ga nonhi'iga'javi? ei ġa. Po Tupana'ga gwepiuka mbatera ga pe, ei ġa.

A'reki opoa pyvō ahe nhi'inhi'ipotari ġa pe. Nohema'javi ve reki ahenhi'iga ahe hugwi. A'ero ġa hoi ogwovo.

²³ Aerē Zacariasva'ea poravykya'javi ojatykahavuhua pype templo pype. Mbohapyra te ahe kiri oporavykyavo. Oporavykypavirē ahe jivyri ogwovo ġwonga pe.

²⁴ Aerē Zacariasva'ea rembirekova'ea Isabelva'ea puru'aro. Isabelva'ea ndohoi ġwonga hugwi. Cinco ahe jahya mondoi ohoe'ymame ġwonga hugwi. Ahe e'i:

²⁵ —Ji poko Tupana'ga. A'reki ga ombuhu jira'yra'ga ji ve nhirembireko'ga pe no, ei ahe. Ymya ġa ji jai nanderay'ri javo. Kiro po ti ġa nde'ia'javi ji ve nehē, ei ahe.

Tupana'gapyrive'ga omombe'u Jesus'ga aragwama

²⁶ Opuru'arame seis Isabelva'ea jahya mondoi. A'ea rupi Tupana'ga ojipyrive'ga mondoukari Gabriel'ga cidade de Nazaré pe – perope Galiléiapeve'ġa gwyrri pe. ²⁷ Pevo Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga hoi ojyva imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga Mariava'ea pe. Akwaimbae'ga ndogwerekoi ve ahe.

—Hehã ti tahembireko tuhē Daviva'ea rymymino'ga pavēi nehē José'ga pavēi nehē, ei ahepo'ria.

Mariava'ea nahembirekoi ve Joséva'ea pavēi Tupana'gapyrive'ga rurame Mariava'ea pyri. ²⁸ Kiro Tupana'gapyrive'ga ruri Mariava'ea pyri javo ahe ve:

—Ejoryjory ti, ei ga. A'reki Tupana'ga omombyry nde ve okovo nde pyri. Koji'i Tupana'ga imombyryvi nde ve kunhangwera'ġa pe hohe, ei ga Mariava'ea pe.

²⁹ Omyi Mariava'ea py'a Tupana'gapyrive'ga imombe'urame ahe ve. Oyvyteri pe ahe ei: “Maraġatu ga ei ji ve ra'e?” A'ea ahe ei ojapyakavo hehe ikwahave'yma.

³⁰ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei:

—Maria, ei ga ahe ve. Terekyhyji! A'ereki Tupana'ga imombyryvi nde ve. ³¹ Ji rendu ti! Ndepuru'a po ti nde nehē, ei ga. A'ero po ti nde eja'yra'ga mbo'ari nehē, ei ga Mariava'ea pe. Jesus emondo ti inoḡa gareraramo. ³² Huvihavuhu hete po ti ga nehē, ei ga. Nhandepojoykaharete'ga Tupana'ga koji'i ipopoaka hete ḡa hohe pa. Jesus'ga pe po ti ga ei nehē jira'yra'ga. Tupana'ga tuhē po ti ga mongoi nehē eko ti huvihavuhuhetero javo. Nahā po ti ga huvihavuhuhetero ḡwamonhava'ea py'rovo Daviva'ea py'rovo nehē, ei Tupana'gapyrive'ga. ³³ Nane'yimi jipi po ti ga rekoi Jacóva'ea rakykwepohara'ḡa nduvihavuhuhetero gwe'yja'ḡa nduvihavuhuhetero nehē. Avuirama po ti ga rekoi huvihavamo nehē, ei Tupana'gapyrive'ga Mariava'ea pe.

³⁴ Kiro Mariava'ea ei:

—Akwaimbae'ḡa ndajirerekoi ve, ei ahe Tupana'gapyrive'ga pe. Ma po ti ji puru'aro nehē naerū? ei ahe ga pe.

³⁵ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei ahe ve:

—Pyry hete Tupana'ga ra'uva. Tupana'ga ipopoaka hete ojipe'ḡa hohe pa. Aerē po ti gara'uva jyvi ua nde pyri nehē. Opopoakara pyvō po ti Tupana'ga tayri'ga mondoi nde pype a'ero nehē. Nahā po ti ga ndera'yra'ga apoi nde ve nehē, ei ga Mariava'ea pe. Nurā ombo'arame po ti ndera'yra'ga pyryhetero nehē. “Tupana'ga ra'yra'ga,” e po ti ḡa ga pe nehē, ei ga ahe ve.

³⁶ —Ji rendu ti! ei ga ahe ve. Erekwaha nde eje'yjahēa Isabelhēa. Hēa ipuru'a no. Igwaiví hēa kiro a. Ymya ḡa ei: “Ndata'yri tuhē hēa.” Nahā ḡa ei. Emo seis hēa omondo jahya opuru'arame. Kiro po ti hēa gwa'yra'ga mbo'ari nehē. ³⁷ A'ereki Tupana'ga pe ahā onhimiva'ea, ei ga imombe'gwovo.

³⁸ A'ero Mariava'ea ei Tupana'gapyrive'ga pe:

—Ji ko Tupana'gareheva'ea. Na ti ji puru'aro a'ero nehē ganhi'ḡa rupi nehē – kiroki a'ea nde eremombe'u ji ve, ei ahe ga pe.

A'ero Tupana'gapyrive'ga hoi ahe hugwi.

Mariava'ea oho Isabelva'ea repiaga

³⁹ Aerē Mariava'ea herekokatui ombate'ria. Kotihī ahe herohoi vytyruhua rupi Judéiapeve'ḡa gwyri pe vytyruhupëve'ḡa gwyri pe ogwovo pevove'ḡa cidade pe. ⁴⁰ Pevo Zacarisa'ea rongga pe ahe hoi ogwovo Isabelva'ea pyri.

—Kiroḡwe ji ruri, ei ahe Isabelva'ea pe.

⁴¹ A'ero Isabelva'ea ra'yrava'ea Isabelva'ea avykyi ahevyvteri pe ahe Mariava'ea nhi'ḡa renduvame. Kiro Tupana'ga

ra'uvapyryva ruri Isabelva'ea pyri ahe pojykavo. ⁴² Nurã Isabelva'ea nhi'iga hahyahi hëa erame:

—Koji'i Tupana'ga imombyryvi nde ve kunhangwera'ga pe hohe, ei Isabelva'ea Mariava'ea pe. Aerë po ti Tupana'ga imombyryvi ndera'yra'ga pe nehë no. ⁴³ Nde ko jipojykaharete'ga yhëa reki. Kiro po ti nde ga mbo'a nehë. A'ero nde huvihava. Jihi okoteheva'ea ko ji. Emo nde erejo jitehe ji repiaga! ei ahe Mariava'ea pe onhimomby'avo. ⁴⁴ Nenhi'iga ji henduvame kotihĩ jira'yra'ga roryroryvamo ji avykyavo jivyteri pe ko, ei ahe Mariava'ea pe. ⁴⁵ Pyry hete nde ve. A'ereki nde Tupana'ga nhi'iga rerovia na tuhë po ti a'ero nehë javo, ei Isabelva'ea Mariava'ea pe. Tupana'ga po ti nopiriani tuhë onhi'iga nde ve nehë, ei Isabelva'ea.

Mariava'ea ombohete Tupana'ga

⁴⁶ A'ero Mariava'ea ei:

—Ambohete tuhë ji Tupana'ga jipojykaharete'ga jipy'a pe. Huvihavuhu ko nde epyryvamo, a'e ji ga pe.

⁴⁷ Tupana'ga ji mbohoryory ojihe, ei ahe.

Jivyteri pe ji jiroryrory.

A'ereki ga nhimbopiro'yharamo oko.

⁴⁸ Ji ko gareheva'ero, ei ahe. Ji rendu ti! Kiro ji ndakotehea'javi reki.

A'ereki ga ji repia katu ji moka'nhyme'yma.

Nurã kiro po ti vvyakotyve'ga epavi nehë
pyry hete hëa pe javo ji ve, ei Mariava'ea.

⁴⁹ A'ereki Tupana'ga ipopoakaheteve'ga ji poko hete.

Anhimomby'a ji ga rehe.

Pyry hete tuhë ga.

⁵⁰ Nane'yimi ga ga arõhetei ga pokoga

– kiroki ga ganhi'iga rupi oko ga mboheteputa.

Oporogwety ga ganda'yra'ga ganymymino'ga no

– kiroki ga ganhi'iga rupi oko ga mboheteputa.

Oporogwety ga ganamonha'ga no

– kiroki ga ganhi'iga rupi oko ga mboheteputa, ei Mariava'ea.

⁵¹ Ga okwahavuka opopoakara.

Ombokwaki'o ga onhimboheteve'ga.

⁵² Ga omombo huvihava'ga

tapekoa'javi ti huvihava kiro javo ga pe.

Okoteheve'ga ga omongouka reki

eko ti huvihavamo kiro javo ga pe, ei Mariava'ea.

⁵³ Ga omondo pyryva'ea imbatere'yve'ga pe.

Imbateve'ga ga omondouka reki ojihugwi.

Gapojate oho a'ero.

⁵⁴ Tupana'ga nomoka'nhyimi onhi'iġagwera ojiheva'ea pe israelitasva'ea pe.

Oko ga ġwembi'ea rupi ahe pokoga, ei Mariava'ea.

⁵⁵ Ymyahū ga nhi'iġatui nhaneramonhava'ea pe Abraãova'ea pe.

Aerē ga nhi'iġatui aherakykwepoharava'ea pe israelitasva'ea pe.

“Nane'yimi ji pe pokogi jipi,” ei Tupana'ga ahe ve.

“Penymymino'ġa po ti ji ġa pokogi nehē no,” ei ga. Na tuhē reki.

Nomoka'nhyimi ga ahe pokoga.

Ga po ti nhande pokogi nehē no, ei Mariava'ea.

Nhanenymymino'ġa po ti ga ġa pokogi nehē no.

Ganymymino'ġa po ti ga ġa pokogi nehē no, ei Mariava'ea.

⁵⁶ Kirē Mariava'ea trēs jahya mondoi gwerevi opytavo Isabelva'ea pyri. Aerē ahe jivyri ogwovo ġwonga pe.

João Batistava'ea o'a

⁵⁷ Kiro Isabelva'ea ra'yrava'ea ahava. A'ero ahe gwa'yrava'ea mbo'ari. ⁵⁸ Aherongapypeve'ġa okwaha

ahere'yja'ġa pavēi Tupana'ga pyryhetea ahe ve ga ahera'yrava'ea mbo'arukaro ġwaramo ahe ve. A'ero ġa ndoryndoryvamo Isabelva'ea pavēi.

⁵⁹ Sete tay'riva'ea kiri o'arirē. Ko'emame aherakwanhapi'ria kytihava. A'ero ġande'yja'ġa nduri hepiaga. Tay'riva'ea rehe ġa inombotari ahereraramo ahepo'ria rera Zacarias po ti garera nehē javo. ⁶⁰ A'ero ahe'yembora ei:

—Ahā te! Poi rūi po ti garera nehē. Garera po ti João nehē, ei Isabelva'ea.

⁶¹ A'ero ġa ei ahe ve:

—Maraname nde ei nahā? Ndogwerekoi ndere'yja'ġa a'ea gwera, ei ġa.

⁶² Opoa pyvō ġa ei tay'riva'ea po'ria pe marāva'ea nde erepota garera naerū javo. ⁶³ A'ero Zacariasva'ea poeruri peru ti ji ve ikwatijahava javo. A'ereki ahe nonhi'iġi. Ga imondorame ikwatijahava ahe ve, ahe ikwatijari inoġa: “Garera ko João.” Ga nhimomby'apavi aherera repiaga.

⁶⁴ Kiro kotihī Zacariasva'ea nhi'iġa'javi a'ero.

—Pyry hete Tupana'ga, ei ahe ga mboheteavo.

⁶⁵ Zacariasva'ea nhi'iġame ahekotyve'ġa kyhyjipavi. Hehe ġa nhomonhi'inhi'iġi imombe'gwombe'gwovo pa yvytyvytyruhupeve'ġa pe nhaporemō Judéiapeve'ġa pe. ⁶⁶ Kiroki ġa ġwendu Zacariasva'ea mombe'ua tay'riva'ea mombe'ua no – ġa nhaporemō ojapyaka hehe. A'ero ġa ei:

—Tayri'ga po ti oko huvihavuhuro a'ero nehē! ei ġa.

A'ereki Tupana'ga popoakahetea oko tay'riva'ea rupi.

Zacariasva'ea omombe'u gwa'yrava'ea

67 Tay'riva'ea po'ria Zacariasva'ea, ahe kiro Tupana'ga ra'uva ahe pojykai. A'ero ahe imombe'ui Tupana'ga rembik-wahavukara javo:

68 —Timbohete ti nhandepojykaharete'ga israelitas'ga pojykaharete'ga Tupana'ga!

A'ereki ga uhu nhande pokoguka ojiheva'ea pokoguka nhande mbopiro'yavouka, ei Zacariasva'ea.

69 Ga ombuhuruka ipopoakaheteve'ga toko ti ga gambopiro'yharamo javo.

Garamonhava'ea ko Daviva'ea Tupana'gareheva'ea, ei Zacariasva'ea.

70 Ymyahũ hete Tupana'ga omombe'u jipe ipopoakaheteve'ga rura pyryva'ea pe onhi'i'ga mombe'uharava'ea pe.

A'ero Tupana'ga nhi'i'ga mombe'uharava'ea garura mombe'ui nhaneramonhava'ea pe.

71 Ahe e'i: “Tianembopiro'y ti ipopoakaheteve'ga nhanearõe'ỹve'ga hugwi nehẽ.”

A'ea Tupana'ga nhi'i'ga mombe'uharava'ea ei nhaneramonhava'ea pe Tupana'ga remimbotarimova'ea mombe'gwovo, ei Zacariasva'ea.

72 A'ereki ymyahũ Tupana'ga e'i hete nhaneramonhava'ea pe: “Amombyry po ti ji pe me imoka'nhyme'yma nhinhi'i'ga Abraãova'ea pe nehẽ,” ei Tupana'ga, ei Zacariasva'ea.

73 Ymyahũ Tupana'ga onhi'ĩ nhaneramonhava'ea pe Abraãova'ea pe, ei Zacariasva'ea.

74 Abraãova'ea pe ga ei:

“Ambopiro'y po ti ji nderakykwepohara'ga ga'arõe'ỹve'ga hugwi nehẽ.

A'ero ti ga toko nhinhi'i'ga rupi ji mboheteavo okyhyjie'yma nehẽ,” ei Tupana'ga.

75 “Nane'ymi ti nderakykwepohara'ga toko pyry okovo jireheva'ero ji mboheteavo okokatuavo jipi nehẽ,” ei Tupana'ga nhaneramonhava'ea pe, ei Zacariasva'ea imombe'gwovo ga pe.

76 —Tapihã, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.

Nde ypy ti ereho Tupana'ga renonde nehẽ imboavujikwea ga pe garura renonde nehẽ.

Nurã po ti ga ei nde ve nehẽ

ereko ti nde nhinhi'i'ga mombe'uharamo nehẽ javo.

Gaha oko ojipe'ga hohe pa Tupana'ga, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.

77 Nde po ti eremombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'igã gare-heve'ga pe ga moğitavo nehẽ.

A'ero po ti nde ei ga pe nehẽ:

“Uhu po ti ipopoakaheteve'ga nhande mbopiro'yavo nhanderekote'varuhua hugwi nehẽ.

A'ereki ga a'ea omombo nhande hugwi ikwahava'jave'yama.”

A'ea po ti nde ei ga pe nehẽ, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.

78 Nahã po ti nehẽ. A'ereki Tupana'ga omombyry nhande ve nhande repiakatuavo.

Opyryvamo gwaramo po ti ga ipopoakaheteve'ga mbuhurukari nhande pyri yvaga hugwi nehẽ.

79 Urame po ti ipopoakaheteve'ga ei ikwahavuka nhande ve nehẽ.

“Pejiko ti ji rehe imomboruka pejikote'varuhua ji ve.

A'ero po ti ji pe nderoukari yvagi pe

pe mombytavo avuirama Tupana'ga pyri nehẽ.

A'ero po ti pe ndapehoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ.”

A'ea po ti ga ei ikwahavuka nhande ve nehẽ.

A'ereki nhande ndikwahavi nhandekote'varuhuavo

nhandekyhyjiavo hahyva'ea ruvihava hugwi okovo ga ja - kiroki ga oho ypytuna rupi.

“Mome po pehea?” ei ga ikwahave'yama.

Ipopoakaheteve'ga po ti ikwahavukari nhande ve

imbokojahuavo nhaneakaği pe inoğatuavo nhandepy'a

ji rupi po ti pe hoi yvagi pe nehẽ javo, ei Zacariasva'ea gwa'yrava'ea pe.

80 Aerẽ tay'riva'ea nhimomboakari oky'rahu'iro Zacariasva'ea ra'yrava'ea. Pyry hete tuhẽ tay'riva'ea reaporoğita okovo. Aerẽ oyvuakarama ahe ruvi ongae'yi me upa. Aerẽ ahe oje'yja'ga moğitai israelitas'ga moğitai Tupana'ga nhi'igã rehe.

2

Jesus'ga aragwera

(Mateus 1.18-25)

1 João Batistava'ea arirẽ César Augustova'ea oko huvihavuhuro tuhẽ romanova'ea. A'ero ahe ei ogwyrive'ga pe nhaporemõ ga mondovouka ikwatijaruka gãndera. ² A'ea rupi ga hoypyri ikwatija. A'ea rupi Cirênio'ga oko governador'ga Síriapeve'ga gwyrri pe. ³ Ga nhaporemõ ga hoğahoi gwamonhava'ea cidade pe gwamonhava'ea aragweri pe imondovo gwera.

4 Nurã Joséva'ea hoi cidade de Nazaré hugwi. Ogwyrri hugwi ahe hoi Galiléia hugwi ogwovo. Judéiapeve'ga gwyrri pe ahe hoi cidade de Belém me - perope ymyahũ Daviva'ea o'a Joséva'ea

ramonhava'ea. ⁵ Nurã pevo Belém me Joséva'ea hoi imondovo gwera Mariava'ea pavêi.

Mariava'ea aherembirekoruama, ymya ahe ipuru'a okovo. ⁶ Kiro ahera'yra'ga ahava reki ahe vahemame pevo. ⁷ A'ero ahe gwa'yra'ga mbo'ari upa. Gaha ahera'yrypya. Ahe ga mamaġatui tapy'ynhapira pyvõ ipukuhuva'ea pyvõ ga mondovo ga noġa yuranuhũa poitava pype – perope ġa omondo mbatera yuranuhũa pe. A'ereki ahã ahe ve ahekihava pevo ġanonga pype. Nurã yuranuhũa rokaja pype Mariava'ea ombo'a gwa'yra'ga.

Ovelhas repiakatuharava'ea Tupana'gapyrive'ga pavêi

⁸ Belém kotyi ve ġa nduvi nhuhũ me ovelhas repiakatuhara'ġa. Gwepia katu ġa ovelhas he'yjuhuva'ea ppytunimo okovo.

⁹ Kotihĩ hete nhandepojkaharete'gapyrive'ga Tupana'gapyrive'ga jipiukari ġa pe yvaga hugwi. Nhandepojkaharete'ga rendy'jandy'java imbokojahupavi ġa pe. Ohyhyi ġa okyhyjiavo. ¹⁰ A'ero Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ei ġa pe:

–Tapekyhyji te, ei ga ġa pe. Ji rendu ti! Ajo ji tamombe'u Tupana'ga nhi'ġa pe me pyryva'ea pe me, ei ga. Henduvame horyory pa hete po ti ġa nehẽ pegwyripeve'ġa israelitas'ġa. ¹¹ Kiro ji imombe'ui pe me pyryva'ea. Ga o'a ko nhandepojkaharete'ga Cristo'ga. Ga ko pembopiro'yharamo oko, ei ga. Daviva'ea cidade pe ga ari ko. ¹² Kiro ji ga mombe'ukatui pe me. Nurã po ti pe mbaragwahavi ga rehe nehẽ ga rekaramenehẽ. Yuranuhũa poitava pype po ti pe ga repiagi nehẽ. Tapy'ynhapira pyvõ hẽa ga mamani ga noġa ipype, ei Tupana'gapyrive'ga ġa pe.

¹³ Kotihĩ he'yjuhuve'ga yvagipeve'ga jipiukari yvaga hugwi Tupana'gapyrive'ga pyri. Ga ko Tupana'gapyrive'ga soldados'ġa'jave'ġa. Tupana'ga mboheteavo ġa ei:

¹⁴ –Kiro yvagi pe hete yvagipeve'ġa ombohete Tupana'ga tayri'ga rehe, ei ġa.

Yvaga gwyrã yvya koty kiro u katu pa yvyakotyve'ġa py'a no tayri'ga rehe.

A'ereki Tupana'ga hory ġa ndehe, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹⁵ Onhi'imbavirẽ Tupana'gapyrive'ga jivypavi ogwovo ojiupia yvagi pe. Ga horame ovelhas repiakatuhara'ġa ei ojo-hupe:

–Tupana'ga ombuhuruka ġa nhande pyri ikwahavuka nhande ve ipita'ngive'ga ara. He xaho pevo cidade de Belém me ga repiaga a'ero nehẽ, ei ġa.

16 A'ero ġa ovelhas rejari nhuhũ me onhana pea rupi ua Belém me. Pevo ġa ga rekari ga repiaga a'ero Mariava'ea reheve Joséva'ea reheve. Ipita'ngive'ga ġa ga repiagi yuranuhũa poitava pype.

17 Ga repiagame ovelhas repiakatuhara'ġa imombe'umbe'upavi Tupana'gapyrive'ga nhi'ġa.

—“Belém me pepojkaharete'ga Cristo'ga ari pem-bopiro'yharamo,” ei ga tayri'ga mombe'gwovo, ei ovelhas repiakatuhara'ġa.

18 Onhimomby'a pa ġa - kiroki ġa ġwendu ġanhi'ġa.
19 Mariava'ea reki ahe japyakapavi hehe oyvyteri pe. Nomoka'nhymbavi ahe.

20 Aerē ovelhas repiakatuhara'ġa jivyri ogwovo ġwenymbava pyri Tupana'ga mboheteavo.

—Pyry hete Tupana'ga, ei ġa. Gaha ahe mbojiko ojihe. A'ereki ga okwahavuka tayri'ga ara nhande ve. A'ero nhande tayri'ga repiagi reki. Tupana'gapyrive'ga omombe'u katu nhande ve, ei ġa Tupana'ga mboheteavo.

Jesus ko garera

21 Aerē sete tayri'ga kiri o'arirē. Kiro Mariava'ea garakwan-hapi'ria kytiukari Joséva'ea pavēi. Jesus ahe inoġi gareraramo ga rehe. A'ereki Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga e'i jipe: “Eno ti gareraramo ga rehe Jesus.” A'ea ga e'i Mariava'ea pe ahe ra'yre'ymame.

Gweroho ahe Jesus'ga gwe'yjava'ea jatykahavuhu pe

22-24 He'yiva'ea quarenta okirirē Mariava'ea gwa'yra'ga rerohoi cidade de Jerusalém me Joséva'ea pavēi tihepiuka ti ga Tupana'ga pe javo. A'ereki ymyahũ Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve nahã kunhangwera'ġa ti toko gwa'yrypyve'ga arirē nehē javo.

“He'yiva'ea quarenta okira rupi ti hēa tojikwaku gwa'yra'ga arirē,” ei Tupana'ga ikwatijaruka.

“Quarenta okirirē mokōi ti hēa togweru ji pyri pykahu'ia ikwava'eġa ji ve.

Herekoe'ymame pykahu'ia mokōi ti hēa togweru pykaha'java'ea ra'yra ji ve nehē.

A'ea rupi po ti ji ġa mombyryvi a'ero nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka.

E'i ga no:

“Akwaimba'eva'ea ojihuvypyva'ea jiapoa tuhē ġanenymbava.

Akwaimbae'ġa ojihuvypyve'ġa jiapoa tuhē no ġanda'yrypyve'ġa.

Nurã ti ġa tombuhu ojihuvypyve'ġa ojihuvypyva'ea reheve ji ve nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka.

Nurã Moisésva'ea rembikwatijara rendukatuavo ġwaramo Mariava'ea gwa'yra'ga rerohoi cidade de Jerusalém me ojik-wakupavame. Ogwyriveve'ġa jatykahavuhua pype templo pype ahe gwa'yra'ga rerohoi pykahu'ia reheve. Ovahemame ahe mokõi imondoi pykahu'ia ikwava'ēhara'ga pe.

—Ekwava'ē ti Tupana'ga pe, ei Mariava'ea Joséva'ea pavēi ga pe. Xako ti Tupana'ga rembikwatijarukara rupi, ei ahe.

—Kwa, ei ga ahe ve ikwava'eġa.

²⁵ Nanime Tupana'ga ra'uva Simeãova'ea reruri ahewyriveve'ġa jatykahavuhua pype templo pype. Oko katu Simeãova'ea Tupana'ga rendukatuavo. Jerusalém me ahe ruvi. Ymya Simeãova'ea e'i: “Ymya ji ei garura pota: Aerē po ti ga ruri nehē – kiroki ga onoġatu nhandepy'a nehē israelitas'ġa py'a nehē, a'e ji,” ei ahe. A'ereki ymya Tupana'ga ra'uva opojyka Simeãova'ea. ²⁶ A'ero i'ei ahe ve: “Nde manoe'ymame po ti Tupana'ga Cristo'ga repiukari nde ve nehē. Gaha Tupana'ga ombuhu toko ti ga nderuvihavuhuhetero javo,” e'i Tupana'ga ra'uva ymya ahe ve.

²⁷ Kiro Tupana'ga ra'uva Simeãova'ea reruri ahe rerovahema ahewyriveve'ġa jatykahavuhua pype templo pype a'ero. A'ea rupi Mariava'ea tayri'ga reruri ga rerovahema pevo Joséva'ea pavēi tihepiuka ti ga Tupana'ga pe nhandekovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi javo.

²⁸ Kiro Simeãova'ea Jesus'ga pyhynhyrōi opoti'a rehe ga mondovo ga noġa. Tupana'ga pe ahe ei ga mboheteavo:

²⁹ —Jipojykaharetero ndepyry hete nde.

Eremombe'u katu ko nde ji ve, ei ahe.

Na ti ji manoi kiro a'ero.

A'ereki jipy'a u katu kiro, ei ahe.

A'ereki nde ere'e ji ve ejiheva'ea pe:

“Nde manoe'ymame po ti ji ga repiuka nde ve nehē.” Nahã nde ei.

³⁰ Kiro ji ga repiagi tuhē.

Ga po ti ore mbopiro'yi okovo nenhi'iġa rupi.

³¹ Gaha nde eremongo

eko ti ġambopiro'yharamo javo ga pe, ei Simeãova'ea.

Vvyakotyve'ġa po ti gwepia pa ga nehē

ga ko nhanembopiro'yharamo oko javo.

³² Ji rupi ahe oho Tupana'ga pyri javo,

gaha po ti oko hyapehava ja hepiuka ndeviara judeus'ġarūive'ġa pe gentios'ġa pe nehē, ei ahe.

Ore ko ndereheva'ero israelitasva'ero.

Ore mboheteuka po ti ga nehē, ei Simeãova'ea Tupana'ga pe.

³³ Onhimomby'a Jesus'ga yembora Joséva'ea pavēi Jesus'ga mombe'ua renduvame.

³⁴ —Tupana, ei Simeãova'ea Tupana'ga pe. Emombyry ti José'ga pe Mariahëa pe no tayri'ga pe no, ei ahe.

Mariava'ea pe Simeãova'ea ei:

—Ji rendu ti! ei ahe Jesus'ga yembora pe. Agwa'ga ko ji amombe'u kiro nde ve ndera'yra'ga. Ymyahũ Tupana'ga ei ga mombe'gwovo: “Nahã po ti ga pe nehë. Ga rehe po ti jara'ga nduri ji pyri he'yive'ga israelitas'ga nehë xako ti gareheva'ero javo. Nduri po ti jara'ga ji pyri ga rehe jave'yma he'yive'ga israelitas'ga nehë. Ga po ti ndokopotari gareheva'ero nehë,” ei Tupana'ga. “Tohepiuka ti ga jireaporoğita ga pe nhaporemo nehë. A'ero po ti he'yive'ga nhi'ite'varuhui ga pe okote'varuhuro ga pe nehë. ³⁵ Nahã po ti ndera'yra'ga pe nehë tomboukwaha ti ga he'yive'ga ndeaporoğita nehë,” ei Tupana'ga, ei Simeãova'ea Mariava'ea pe. Ndehe, ei ahe Mariava'ea pe, hahy hete po ti nde ve nehë no, ei Simeãova'ea ahe ve.

³⁶⁻³⁸ Simeãova'ea nhi'imbavame nanime Anava'ea ruri ahe pyri. Tupana'ga nhi'iğa mombe'uharava'ea Anava'ea. Fanuelva'ea ahepo'ria. Nurã ahe Aserva'ea rakykwepoharamo. Sete ahe ombokwara'a ġwembirekova'ea rerekorame. Aerë ahe omano Anava'ea hugwi. Nahembirekoa'javi Anava'ea a'ero. Aerë kiro he'yi ahe imbokwara'ara'ari oitenta e quatro anos ahe imbokwara'ari. Iğwaivĩ hete ahe. Nane'yimi ahe hoi oje'yja'ga jatykahavuhua pype templo pype. Ipype ahe ndo'ui onhi'iğa Tupana'ga pe ypytunimo arimo no tambohete ji ga javo.

Kiro ahe ruri Mariava'ea pyri Joséva'ea pyri no ahe Jesus'ga rerekorame ipype.

—Ndepyry hete nde, ei Anava'ea Tupana'ga pe. A'ereki nde erembuhu tayri'ga Cristo'ga, ei ahe Tupana'ga pe.

A'ero ahe hoi tayri'ga mombe'gwombe'gwovo Jerusalémmeve'ğa pe - kiroki ga ombopiro'yhara'ga rura pota tuhu ti ga javo.

—Uhu nhanembopiro'yhara'ga, ei Anava'ea ga pe nhaporemo imombe'gwovo.

Ojivy Mariava'ea cidade de Nazaré pe

³⁹ Mariava'ea onhi'ipo'ru pa Tupana'ga nhandepojyaharete'ga Joséva'ea pavëi - kiroki Tupana'ga nhi'iğa Moisésva'ea okwatija. Aerë ahe jivyri ogwovo ogwyri pe Galiléia pe. Ocidade pe ahe hoi Nazaré pe.

⁴⁰ Pevo tayri'ga nhimomboakari Jesus'ga. Oata'i ga. Pyry hete tuhë gareaporoğita. Okwaha pa ga. Tupana'ga imombyryvi ga pe.

Jesus'ga oko gwe'yjava'ea jatykahavuhu pe

⁴¹ Ano nanani Jesus'ga yembora oho Jerusalém me gapo'ria pavêi. “Ti'u toryvi pe Páscoa pe pevo ojipe'ga pavêi,” ei ahe. “Timoka'nhymyme ti Tupana'ga pyryvagwera nhande ve. A'ereki ymyahũ Tupana'ga ombogwavuka nhaneramonhava'ea pyvõ ahera'yrypyva'ea jukaukare'yma,” ei ahe.
⁴² Nurã ahe hoi ano nanani Jerusalém me i'gwovo toryvi pe.

Kiro ahe hoa'javi Páscoa repiaga Jesus'ga vojarameme. Doze anos Jesus'ga imbokwara'ari kiro. Jesus'ga rerogwovo ojupi ahe hoi ovahema i'gwovo toryvi pe.

⁴³ Aerẽ Páscoa mominirẽ ahe jivyri pehea rupi ua ġwonga pe. Opyta Jesus'ga Jerusalém me. Ahe ndokwahavi reki ga pytarameme. ⁴⁴ “Po ga ruri nhandere'yja'ga ndupi,” ei ahe ua. “Po nhanerembikwahave'ga ndupi ga ruri,” ei ahe. A'ereki he'yive'ga ojivy Jerusalém hugwi pea rupi ua ġwonga pe. Ndokiri ve ahe mbytera rupi ve. Ka'arugame ahe ei: “Mome po ga rekoï naerũ?”

Oje'yja'ga ma'õ me ahe ga rekarekari novĩa onhimbikwahave'ga ma'õ me no. ⁴⁵ Ga repiage'ymame ahe jivyri Jerusalém me a'ero ga reka. ⁴⁶ Dois okirirẽ ahe ga repiagi ogwyriveve'ga jatykahavuhua pype. Ahegwyriveve'ga mbo'ehara'ga ma'õ me ga apygi ġa nendukatuavo. Tupana'ga nhi'ĩga rehe ġa ombo'e.

—Marã po? Emombe'u katu ti ore ve, ei ġambo'ehara'ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga imombe'ukatui ġa pe. Kirẽ ga ei ġa pe:

—Marã po? Pemombe'u katu ti ji ve kiro, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁷ Onhimomby'a pa reki garenduve'ga ga okwaha hete Tupana'ga nhi'ĩga javo.

⁴⁸ Ga repiagame ga'yembora nhimomby'ahetei Joséva'ea pavêi.

—Pi'a, ei Jesus'ga yembora Jesus'ga pe. Maranameuhũ nde orep'y'a momynhuhũi? Ndavy'ari ji nderuva'ga pavêi nde rekarameme! Momeuhũ ga? oro'e ore nde ve.

⁴⁹ A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

—Maraname pe ji rekari? Po ji rekoï avo jiruva'ga ronga pe hamo nhandejatykahavuhu pe. Avo Tupana'ga nhi'ĩga rupi ji rekoï. Ndapekwahavi naerũ? ei ga ahe ve.

⁵⁰ Ndokwahavi tuhẽ reki ahe gwa'yra'ga ea Mariava'ea Joséva'ea pavêi. A'ero ahe ei oyvyteri pe: “Marãĩ ganhi'ĩga ga erame po ji rekoï jiruva'ga ronga pe hamo? Maraname ga ei a'ea?” ei ahe oyvyteri pe.

⁵¹ Kiro ga jivyri o'yembora rupi Joséva'ea rupi ua cidade de Nazaré pe. Opyta ga upa aheronga pe okovo ahenhi'ĩga rupi jipi. Ga'yembora ojapyaka oyvyteri pe ga'ea rehe. Nomoka'nhymi ahe.

⁵² Aerē Jesus'ga imbokwara'ara'ari. Igwaigwavete Jesus'ga reaporogitakaturu. Okwaha pa ga okovo. Jyvuaka ga kiro onhimomboakaruhuavo. Tupana'ga oarō hete ga. Yvyakotyve'ga ga arō hete no.

3

João Batistava'ea remimombe'ua

(Mateus 3.1-12; Marcos 1.1-8; João 1.19-28)

¹⁻² Aerē João Batistava'ea pe Zacariasva'ea ra'yrava'ea pe Tupana'ga imbuhurukari onhi'iga imombe'gwovouka ahe ve.

—Emombe'u ti nhinhi'iga ga pe, ei Tupana'ga João Batistava'ea pe.

Tupana'ga nhi'iga renduvame João Batistava'ea ruvi ongae'yi me upa.

Tupana'ga imbuhurukarame onhi'iga João Batistava'ea pe Tibério César'ga he'yjuhuve'ga nduvihavuhuro tuhē oko. Kiro César'ga he'yi quinze anos gweri imbokwara'ari ganduvihavuhuro. Pôncio Pilatos'ga ko governador'ga Judéiapeve'ga gwyri pe. Herodes'ga omondomondo Galiléiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyri pe. Herodes'ga irū'ga Filipe'ga. Filipe'ga omondomondo Ituréiapeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyri pe. Omondomondo ga Traconitespeve'ga gagwyri pe no. Lisânias'ga ko omondomondo Abilenepeve'ga gwemimbotarimova'ea rupi gagwyri pe. Tibério César'ga gwereko pa ga ganduvihavuhuro okovo.

A'ea rupi ikwava'ehara'ga nduvihavuhu'ga ko Anás'ga Caifás'ga pavēi.

A'ea rupi kiro João Batistava'ea pe Tupana'ga imbuhurukari onhi'iga imombe'gwovouka emombe'u ti nhinhi'iga ga pe javo. ³ Nurā João Batistava'ea hoi gagwyri pe nhaporemorio Jordão rembeyvya rupi imombe'gwovo hete Tupana'ga nhi'iga ga mbo'eavo.

—Pepohi tuhē ti pejikote'varuhua hugwi, ei ahe. Perojijyjijyi ti pejeaporoğita pejikokatuavo Tupana'ga nhi'iga rendukatuvavo. A'ero po ti ji pe mobatizai yhya pype rio pype nehē, ei ahe. A'ero po ti Tupana'ga imombohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehē imoka'nhyama nehē, ei João Batistava'ea ga pe ga moğitavo.

⁴ Ymyahū Isaíasva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Isaíasva'ea João Batistava'ea mombe'u nhoğwenonde. Isaíasva'ea e'i ikwatija hako:

“Hahyahi po ti ganhi'iga

ga erame ga mbo'eavo ongae'yi me nehē,” ei Isaíasva'ea.

“E'i po ti ga nehē:

'Pemboavujikwe ti pehea huvihava'ga pe
tuhu ti ga nhande pyri javo.

Pembohupi katu ti pehea ga pe,' e po ti ga nehē," ei ahe javo
gandeaporogita rerojijya pe nhandepojykaharete'ga
rura renonde.

5 " 'Omoypehỹ ti Tupana'ga nhyvyapỹapynuhũa ġwaimbya
nehē,' e po ti ga nehē.

'Ombo'gwy'gwyruru po ti ga jvy'gwavy'gwajuhua vvytyra
reheve imbojo'jakatuavo nehē.

Omohigatu po ti ga pehea nhikotĩkoti'ũhuhua nehē imondovo
nehē.

Onogatu po ti ga nhyvyapỹapy'ndiuhua pea rupi nehē.

6 Tupana'ga po ti gwepiuka vvyakotyve'ga mbopiro'yhara'ga
nehē,' e po ti ga nehē."

A'ea Isaíasva'ea ei ymyahũ ikwatija hako João Batistava'ea
nhĩ'iga mombe'unhogwenondeavo hako.

7 Kiro João Batistava'ea ruvi ongae'ỹi me ogwovo rio
Jordão rembeyvyri. A'ero he'yjuhuve'ga nduri onhi-
mono'ono'oġuhũavo João Batistava'ea pyri tianemobatiza
ti javo ahe ve. A'ero João Batistava'ea ei ġa pe:

—Tiruahũ pendeaporogita! Pe'euhu pe pejohupe pe-
jikokatupotare'yma ġwaramo. Pe'e pe: "Haite! Xaho João
Batista'ga pyri tianemobatiza ti ga. Nurã po ti Tupana'ga
nonhimonha'ngaa'javi nhande rehe nehē. Ndahahyi po ti
nhande ve a'ero nehē." Nahã pe pe'e, ei João Batistava'ea.
Maraname pe euhui nanongarava'ea naerũ? Pe tuhē pen-
himbo'e nava'ea rehe, ei João Batistava'ea ġa pe.

8 —Ji a'e pe me: Po pe ndapepotari hahyva'ea Tupana'ga
nhimonha'ngarame pe ndehe, a'ero ti peko katu, ei João Batis-
tava'ea. Tapembopogwea'javi ti pejite'varuhua pejikovo. Pe
pohirame jugwi po ti Tupana'ga ei pe me nehē: "Ndovy'ari
ġa okote'varuhua rehe kiro opohia jugwi herojijyita ojea-
porogita. Nanhimonha'ngaa'javi ji ġa ndehe a'ero." Nahã po
ti Tupana'ga ei pe me a'ero nehē, ei João Batistava'ea ġa pe.

—Tape'ei ti pejiyvyteri pe: "Abraãova'ea nhaneramonhamo
oko. Tupana'ga oarõ hete Abraãova'ea. Nurã po ti Tupana'ga
nonhimonha'ngai nhande rehe nehē." A'ea ti tape'ei. A'ereki
Tupana'ga ndokoi reki Abraãova'ea rymymino'ġa ndehe ġa
ndekote'varuhurame. Po Tupana'ga ojipe'ġa pota, a'ero Tu-
pana'ga oapo kwaha aġa ita Abraãova'ea rymymino'ġa mon-
govo, ei João Batistava'ea ġa pe.

9 Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ġa pe. Ga
mbo'eavo ga ei:

—Akwaimbae'ga ombogwa ġwerĩ jykwa'ria pyvõ
tambo'aruka javo. Po i'yva ndogwerekoi yva'ikatua, a'ero po
ti ga imbo'ari imondovo tata pype nehē. Na jitehe Tupana'ga

pe nderekoḡwerĩ pe momboa tata pype hahyva'ea ruvihava pype pe pohire'yma ḡwaramo pejikote'varuhua hugwi pejikokatue'yma, ei João Batistava'ea ḡa pe imombe'gwovo.

¹⁰ João Batistava'ea renduvame ḡa ei ahe ve onhimongyavo:

–Marã po ti ore rekokatui a'ero nehẽ?

¹¹ A'ero ahe ei ḡa pe:

–Kiroki ga gwereko mokõi tapy'ynhapira – gaha ti tomondo ojipeji herekoe'ỹve'ga pe. Kiroki ga gwereko mbatera – gaha ti tomondo herekoe'ỹve'ga pe to'u ti ga javo. Nahã ji ei pe me pemondo ti javo, ei ga ḡa pe.

¹² Kiro itambere'ia mono'ono'õhara'ḡa nduri João Batistava'ea pyri. Omono'oḡuhũ ḡa itambere'ia governo pe. Ga uhu tianemobatiza ti João Batista'ga javo.

–Nhanembo'eharamo emombe'u ore ve, ei ḡa ga pe. Marã po ti ore rekokatui a'ero nehẽ? ei ḡa.

¹³ A'ero ahe ei ḡa pe:

–Penhi'ĩpo'ru ti penduvihava'ḡa. Ganhi'iḡa rupi te ti pemono'ono'oḡatu itambere'ia ahe hugwi, ei ahe. Tape'ei ti ahe ve: “Koji'i ti embuhu ji ve.” A'ea ti tape'ei, ei João Batistava'ea ḡa pe.

¹⁴ Kiro soldados'ḡa nduri João Batistava'ea pyri no. Ahe ve ḡa ei:

–Oro ore, marã po ti ore rekokatui nehẽ? ei ḡa.

A'ero ahe ei ḡa pe:

–Tapepojycai ti ojipe'ḡa itambere'ia ḡa hugwi. Tapenupanupãi ti ḡa ḡaitambere'ia rerohoahae'yma nehẽ. Tape'ei ti ojipe'ḡa pe: “Pembuhu ti ore ve itambere'ia. Po pe napembuhuri ore ve, a'ero po ti ore imbojari pe ndehe nehẽ.” Tape'mbei ti javo nanongara pe ḡa mongyhyjiavo imbuhuruka pejive. Pejoryjory ti peitambere'ia rehe – kiroki a'ea penduvihava'ḡa imondoi pe me peporavykya repyra, ei ahe ḡa pe.

¹⁵ João Batistava'ea renduvame ḡa epavi ovyteri pe: “Mara'ngu po João Batista'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga Cristo'ga? Ga tuhẽ po,” ei ḡa ovyteri pe ipota garura. ¹⁶ A'ero João Batista'ga ei ḡa pe:

–Uhu po ti ga nehẽ – kiroki ga ji hohe hete huvihavuhetero ḡwaramo, ei João Batistava'ea. Ji ki a'e te ako tehe. Jihi opomobatiza yhya pyvõ jate. Nahã ji ikwahavukari ḡa pe pepohira pejikote'varuhua hugwi pendeaporoḡita rerojijya reheve pendekokatua reheve. Gaha po ti pe pojykauka Tupana'ga ra'uvapyryva pe aerẽve'ga nehẽ. Nahã po ti ga pendekote'varuhua mombigukari pe mombyryvuka nehẽ, ei João Batistava'ea ga mombe'gwovo ḡa pe.

17 Kiro João Batistava'ea imombe'ui ojo'java'ea ġa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Trigo jara'ga gwereko japira mbovevehava opo pe tamboveve ti ji japira trigo hugwi javo, ei João Batistava'ea imombe'gwovo. Omono'ono'õ po ti ga oapoa trigo inhaġa hyrua pype nehẽ. Japira po ti ga imbokai tata pyvõ nehẽ. Ndogwevi po ti tata upa nehẽ, ei João Batistava'ea.

—Na jitehe po ti jioheheteve'ga huvihavuhete'ga imboja'oja'ogukari pyryve'ga okote'varuhuve'ga hugwi okovo pyryve'ga pojkaharetero nehẽ, ei João Batistava'ea ġa pe. “Tuhi ti pyryve'ga ji pyri yvagi pe upa avuirama nehẽ,” e po ti jioheheteve'ga nehẽ. “Toho ti okote'varuhuve'ga ji hugwi ogwovo tata pype hahyva'ea ruvihava pype opytavo pevo avuirama nehẽ ojivyre'yama,” e po ti jioheheteve'ga nehẽ, ei João Batistava'ea Cristo'ga mombe'gwovo ġa pe.

18 Ojipea rehe he'yiva'ea rehe João Batistava'ea ġa mbo'embo'ei. Nahã ahe imombe'ukatui pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua ġa pe.

19 Ojikwe João Batistava'ea onhi'igahy Herodes'ga pe. Herodes'ga omondomondo Galiléiapeve'ga ġwemimbotarimova'ea rupi ġagwyri pe. Herodiashẽa rehe Herodes'ga irũ'ga rembirekohẽa rehe João Batistava'ea onhi'igahy ga pe. Herodes'ga tiruahũ ranuhũ. Nurã João Batistava'ea ei ga pe:

—Nane'yimi nde ereko te'varuhu. Kiro nde neirũ'ga rembirekohẽa rerekoi no. Gwia ahe ndoapoi te ite'varuhuva'ea, ei João Batistava'ea ga pe.

20 Koji'i Herodes'ga tiruahũ a'ero. A'ereki kiro ga João Batistava'ea momboruka cadeia pype.

João Batistava'ea omobatiza Jesus'ga
(Mateus 3.13-17; Marcos 1.9-11)

21 Cadeira pype Herodes'ga João Batistava'ea momborukare'ymame ahe he'yive'ga mobatizapavi. Ahe Jesus'ga mobatizai no. A'ea rupi Jesus'ga nhi'igame Tupana'ga pe Tupana'ga ipe'ai yvaga. 22 Tupana'ga ra'uva jvyi yvaga hugwi Jesus'ga rehe. Inamburo gara'uva nhimbotei ua Jesus'ga rehe. Yvaga hugwi Tupana'ga nhi'igi javo:

—Ndehe ko jira'yra nhiremia'nguhetea, ei Tupana'ga Jesus'ga pe. Anhimohẽ hete ko ji nde rehe, ei ga.

Jesus'ga ramonhava'ea
(Mateus 1.1-17)

23 He'yiva'ea trinta anos Jesus'ga imbokwara'ara'ari vvyakotyve'ga mbo'eypyrame Tupana'ga nhi'iga rehe. Javo tehe ġa ei ga pe:

—Po Jesus'ga José'ga ra'yra'ga, ei ġa.

Joséva'ea Eliva'ea ra'yrava'ea.

²⁴ Eliva'ea Matateva'ea ra'yrava'ea.

Matateva'ea Leviva'ea ra'yrava'ea.

Leviva'ea Malquiva'ea ra'yrava'ea.

Malquiva'ea Janaiva'ea ra'yrava'ea.

Janaiva'ea Joséva'ea ra'yrava'ea.

²⁵ Joséva'ea Matatiasva'ea ra'yrava'ea.

Matatiasva'ea Amósva'ea ra'yrava'ea.

Amósva'ea Naumva'ea ra'yrava'ea.

Naumva'ea Esliva'ea ra'yrava'ea.

Esliva'ea Nagaiva'ea ra'yrava'ea.

²⁶ Nagaiva'ea Maateva'ea ra'yrava'ea.

Maateva'ea Matatiasva'ea ra'yrava'ea.

Matatiasva'ea Semeiva'ea ra'yrava'ea.

Semeiva'ea Joséva'ea ra'yrava'ea.

Joséva'ea Jodava'ea ra'yrava'ea.

²⁷ Jodava'ea Joanãva'ea ra'yrava'ea.

Joanãva'ea Resava'ea ra'yrava'ea.

Resava'ea Zorobabelva'ea ra'yrava'ea.

Zorobabelva'ea Salatielva'ea ra'yrava'ea.

Salatielva'ea Neriva'ea ra'yrava'ea.

²⁸ Neriva'ea Melquiva'ea ra'yrava'ea.

Melquiva'ea Adiva'ea ra'yrava'ea.

Adiva'ea Cosãva'ea ra'yrava'ea.

Cosãva'ea Elmadãova'ea ra'yrava'ea.

Elmadãova'ea Erva'ea ra'yrava'ea.

²⁹ Erva'ea Josuéva'ea ra'yrava'ea.

Josuéva'ea Eliézerva'ea ra'yrava'ea.

Eliézerva'ea Jorimva'ea ra'yrava'ea.

Jorimva'ea Matateva'ea ra'yrava'ea.

Matateva'ea Leviva'ea ra'yrava'ea.

³⁰ Leviva'ea Simeãova'ea ra'yrava'ea.

Simeãova'ea Judáva'ea ra'yrava'ea.

Judáva'ea Joséva'ea ra'yrava'ea.

Joséva'ea Jonãva'ea ra'yrava'ea.

Jonãva'ea Eliaquimva'ea ra'yrava'ea.

³¹ Eliaquimva'ea Meleáva'ea ra'yrava'ea.

Meleáva'ea Menava'ea ra'yrava'ea.

Menava'ea Matatava'ea ra'yrava'ea.

Matatava'ea Natãva'ea ra'yrava'ea.

Natãva'ea Daviva'ea ra'yrava'ea.

³² Daviva'ea Jesséva'ea ra'yrava'ea.

Jesséva'ea Obedeva'ea ra'yrava'ea.

Obedeva'ea Boazva'ea ra'yrava'ea.

Boazva'ea Salava'ea ra'yrava'ea.

Salava'ea Nassomva'ea ra'yrava'ea.

³³ Nassomva'ea Aminadaveva'ea ra'yrava'ea.

Aminadaveva'ea Admimva'ea ra'yrava'ea.

Admimva'ea Arniva'ea ra'yrava'ea.

Arniva'ea Esromva'ea ra'yrava'ea.

Esromva'ea Peresva'ea ra'yrava'ea.

Peresva'ea Judáva'ea ra'yrava'ea.

³⁴ Judáva'ea Jacóva'ea ra'yrava'ea.

Jacóva'ea Isaqueva'ea ra'yrava'ea.

Isaqueva'ea Abraãova'ea ra'yrava'ea.

Abraãova'ea Terava'ea ra'yrava'ea.

Terava'ea Nacorva'ea ra'yrava'ea.

³⁵ Nacorva'ea Seruqueva'ea ra'yrava'ea.

Seruqueva'ea Ragaúva'ea ra'yrava'ea.

Ragaúva'ea Falequeva'ea ra'yrava'ea.

Falequeva'ea Éberva'ea ra'yrava'ea.

Éberva'ea Salava'ea ra'yrava'ea.

³⁶ Salava'ea Caináva'ea ra'yrava'ea.

Caináva'ea Arfaxadeva'ea ra'yrava'ea.

Arfaxadeva'ea Semva'ea ra'yrava'ea.

Semva'ea Noéva'ea ra'yrava'ea.

Noéva'ea Lamequeva'ea ra'yrava'ea.

³⁷ Lamequeva'ea Metusalémva'ea ra'yrava'ea.

Metusalémva'ea Enoqueva'ea ra'yrava'ea.

Enoqueva'ea Jareteva'ea ra'yrava'ea.

Jareteva'ea Maleleelva'ea ra'yrava'ea.

Maleleelva'ea Caináva'ea ra'yrava'ea.

³⁸ Caináva'ea Enosva'ea ra'yrava'ea.

Enosva'ea Seteva'ea ra'yrava'ea.

Seteva'ea Adãova'ea ra'yrava'ea.

Adãova'ea Tupana'ga ra'yrava'ea.

Nahã ko Jesus'ga ramonhava'ea.

4

*Diabo'ga omongo te'varuhu pota Jesus'ga
(Mateus 4.1-11; Marcos 1.12-13)*

¹ Aerẽ João Batistava'ea omobatizaramẽ Jesus'ga hoi rio de Jordão hugwi ojivya. Tupana'ga ra'uva ga pojykahetei ga rerogworogwovo ongae'ỹi me.

² Okote'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga ko Diabo'ga. Satanás garera no. He'yiva'ea quarenta ga kiri ogwoogwovo Jesus'ga rupi Jesus'ga mongote'varuhupota novia. A'ea rupi Jesus'ga ndo'ui. Quarenta Jesus'ga kirirẽ pevo ty'ara ga jukai. ³ A'ero Diabo'ga ei Jesus'ga pe:

—Ere jipe ndehe: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti ere kia pe ita pe a'ero: “Enhimbote ti pãoramo nhirembi'uramo.” A'ea ti ere jupe, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Nda'ei po ti ji jupe nehẽ, ei ga. Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoꝓuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Mbatara ua pyvõ jate rõi nhande rekoi.

Tupana'ga nhi'imbava rendukatua pyvõ nhande rekoi,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

⁵ Aerẽ Diabo'ga ga rerohoi ga roerojiupia vvytyruhua rehe. Pea hugwi kotihĩ Diabo'ga hepiukapavi vvyakotyve'ga nduvi-havuhu'ga gwyra Jesus'ga pe. ⁶ Kiro ga ei Jesus'ga pe:

—Kia jiapoa tuhẽ ġagwyra. Nurã ji imondopotarame ahe ve amondo po ti ji nehẽ, ei ga. Nde ve tuhẽ po ti ji imondopavi nehẽ. A'ero po ti nde ġanduvihavuhuro nehẽ, ei Diabo'ga. A'ero po ti nde roryroryvamo herekopava nehẽ. ⁷ Po nde ji mbohetei nde ko Tupanamo javo, a'ero po ti ji imondopavi nde ve nehẽ, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

⁸ —Satanás, ei Jesus'ga Diabo'ga pe. Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoꝓuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Embohete ti Tupana'ga.

Gaha ndepojoykaharete'ga.

Gaha jate ti embohete

ejikovo ganhi'iġa rupi jate,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

⁹ Aerẽ Diabo'ga Jesus'ga rerohoi cidade de Jerusalém me a'ero. Yvate ga ga roerojiupiri gare'yja'ga jatykahavuhua rehe templo rehe ga mo'ama japyra rehe. Ga rerovahemame pevo ga ei Jesus'ga pe:

—Ere jipe nde: “Jihi ko Tupana'ga ra'yramo.” A'ea nde ei, ei Diabo'ga. Gara'yramo ti epo avo hugwi japyra hugwi ehia a'ero. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga po ti nanembohirukarahyi vvyvo nehẽ. A'ero po ti ndahahyi nde ve nde porame japyra hugwi nehẽ. ¹⁰ A'ereki ymyahũ a'ea Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoꝓuka hako, ei Diabo'ga Jesus'ga pe. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga po ti ojipyrive'ga mondoukari nde pyri nehẽ yvagipeve'ga.

'Pea'ngu ti ga repiakatuavo,' e po ti ga ojipyrive'ga pe nehẽ.

¹¹ 'Pepyhy katu ti ga rerogwovo

tahahyyme'i'i ti ga pe javo,' e po ti Tupana'ga ojipyrive'ga pe nehẽ,” e'i aherembikwatijara, ei Diabo'ga Jesus'ga pe.

¹² A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve inoġuka hako. Aherembikwatijara e'i:

“Tupana'ga ko ndepojykaharete'ga.

Gareaporoġita rehe jate ti eko.

A'ero po ti ga nde pokogi nehẽ.

Ejeaporoġitatehea rehe rũi ti eko

ji poko ti kiro javo tehe Tupana'ga pe,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga Diabo'ga pe.

¹³ Diabo'ga Jesus'ga mongote'varuhupotara'jara'ja novĩa. Aerẽ Diabo'ga hoi ga hugwi ogwovo.

—Aerẽ po ti ji ga mongote'varuhui nehẽ, ei ga novĩa.

Jesus'ga ombo'e Galilėiapeva'ea na'ẽ

(Mateus 4.12-17; Marcos 1.14-15)

¹⁴ Tupana'ga ra'uva popoakara Jesus'ga pojyka. Nahã Jesus'ga hoi ongae'yma hugwi ojivya Galilėiapeve'ġa gwyrri pe ovahema ġa pyri. Pevove'ġa ga mombe'umbe'upavi ogwyrripeve'ġa pe nhaporemõ. ¹⁵ Tupana'ga nhi'ĩġa rehe ga ġa mbo'embo'ei ġajatykahava pype. Ombohete pa ġa ga a'ero.

Jesus'ga oko ocidade de Nazaré pe

(Mateus 13.53-58; Marcos 6.1-6)

¹⁶ Kiro ga ruri ua cidade de Nazaré pe. Pevo ganhimomboakahava ymya. Nane'yumi ga oho ġajatykahai pe judeus'ġa poravykye'yma rupi sábadõ rupi jipi. Kiro ga hoi jupe a'ero sábadõ rupi. Tanhi'ĩ Tupana'ga rembikwatijarukara pe javo ga ami. ¹⁷ A'ero ġajatykahava repiakatuhara'ga imondoi Jesus'ga pe Isaíasva'ea rembikwatijara. Ymyahũ Isaíasva'ea ko Tupana'ga nhi'ĩġa mombe'uharava'ea. Kiro Jesus'ga ipyhygi aherembikwatijara ga hugwi ipe'avo. Tohendu ti ġa javo ga nhi'ĩgi jupe – perope e'i:

¹⁸ “Tupana'ga ra'uva ji pojyka.

A'ereki Tupana'ga a'ea mongo ji pyri ikwehe'i.

A'ero ga ei ji ve: ‘Emombe'u ti pyryva'ea iporia'ive'ġa pe.

Kiroki ġa ndovy'ari – ġa pe ti ere:

Kiro ji pe mbovy'ari pe nderekokatuavo. A'ea ti ere ġa pe. Eho ti imombe'gwombe'gwovo aherembipyhyhara'ġa pe,’ ei ga ji ve. ‘Ere ti ġa pe:

Pepiro'y pe pepyhyhara'ġa hugwi. A'ea ti ere ġa pe.

Heakwagweve'ġa pe ti ere:

Kiro ji pe mboheakwakatui. A'ea ti ere ġa pe.

Kiroki ġa hahyva'ea kwaha – ġa pe ti ere:

Kiro ji pe mbopiro'yi hahyva'ea hugwi. A'ea ti ere ġa pe.

¹⁹ Eho ti imombe'gwombe'gwovo yvyakotyve'ġa pe. Ere ti ġa pe:

Kiro po ti Tupana'ga pepojykaharete'ga imombyryvi pe me nehẽ. A'ea ti ere ġa pe,’ ei ga ji ve.”

A'ea Jesus'ga ei onhi'iġa Isaiásva'ea rembikwatijara pe tohendu ti ġa javo.

20 Onhi'imbevame jupe Jesus'ga imbotyva'javi Isaiásva'ea rembikwatijara imondoa'java ġajatykahava repiakatuhara'ga pe. A'ero Jesus'ga apygi tambo'e ti ġa javo. Nurã ġajatykahavapypeve'ġa nhaporemogga repiahetei.

21 —Kiroġwe pe henduvi Tupana'ga nhi'iġa Isaiásva'ea pe ymyahūva'ea pe ji nhi'iġame jupe, ei Jesus'ga ġa pe. Kiroġwe pe henduvame, Isaiásva'ea rembikwatijara po'rua japiavo ihoi, ei Jesus'ga ġa pe imombe'gwombe'gwovogga pe.

22 Jesus'ga renduvame ġa ei:

—Maraname Jesus'ga omombe'u kwaha naerū? ei ġa onhi-momby'avo. A'ereki ga José'ga ra'yra'ga jate reki, ei ġa.

23 A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Aerē po ti pe ji moġitai ikwahapyra'ġa eagwera rehe nehē. A'ero po ti pe ei tuhē ji ve nehē: “Ahepohanoharamo enhipohanogatu ti enhimbogwerava.” Nahã po ti pe ji moġitai ikwahapyra'ġa na'ana'aġa pe'erame ji ve nehē, ei ga. Pe'e tuhē po ti pe ji ve nehē: “Ojipe'ġa nde mombe'u ore ve. ‘Cidade de Cafarnaum me Jesus'ga japoi ahemonhimomby'ava'ea he'yive'ġa pohanogã,’ ei ġa ore ve. Kiro na jitehe ti eapo ahemonhimomby'ava'ea orepyteri pe nhandegwyrigga pe.” Nahã po ti pe ei ji ve nehē, ei Jesus'ga ġa pe ikwahavipeavo ġandeaporoġita.

24 —Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tupana'ga nhi'iġa mombe'uhara'ġa gwyripeve'ġa nohendukatui ġandeaporoġita ġa arõe'yma, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁵ Pehepia ti Eliasva'ea. Kiro ji imombe'ui a'itituhēva'ea pe me, ei Jesus'ga. Ymyahū Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea Eliasva'ea oko israelitasva'ea gwyrigga pe upa, ei ga. Três anos e meio rupi ndokyra'javi israelitas'ġa gwyrigga pe. Nurã ahã mbatera ahe ve. Ty'ara ahe jukai, ei Jesus'ga imombe'gwovogga pe. A'ea rupi he'yjuhu kunhangwerava'ea israelitasva'ea aherembirekokwerava'ea. ²⁶ Tupana'ga nomondoukari reki Eliasva'ea israelitasva'ea pyri epoko ti ġa javo. Sidompeva'ea pyri jate aherembirekokwerava'ea pyri ga ahe mondoukari epoko ti hēa javo. Perope cidade de Sarepta pe ahe ruvi Sidompeva'ea gwyrigga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovogga pe.

27 —Eliseuva'ea oko no Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea, ei Jesus'ga imombe'gwovogga pe. Ymyahū ahe oko israelitasva'ea gwyrigga pe upa. A'ea rupi he'yjuhu ijajjauhuva'ea pevo. Eliseuva'ea nomonhimohiġatui reki israelitasva'ea ijajjauhuva'ea. Síriapeva'ea tehe Naamãva'ea tehe ahe ahe monhimohiġatui, ei Jesus'ga imombe'gwovogga pe.

28 Jesus'ga renduvame ġa nhimboahipavi ġajatykahavapypeve'ġa. 29 A'ero ġa po'ami ga pyhyga ga rerogwovo mytu'ē me cidade hugwi. Cidade oko vvytyra rehe gwerevi. Vvytyra rehe ġa ga rerohei timombo ti ga jugwi javo novīa. 30 Gapytera rupi reki ga hoi ogwovo ġa hugwi.

Jesus'ga ombojipe'a anhaġa ahe hugwi
(Marcos 1.21-28)

31 A'ero Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Cafarnaum oko Galilíapeve'ġa gwyri pe. Pevo ga ġa mbo'ei sábadu rupi ġajatykahava pype. 32 Ga ġa mbo'ekatui huvihava'ga ja. Nurā ġa nhimomby'ai.

33 Pevo ġajatykahava pype ojipe'ga rekoi anhaġa rembipojy kahara'ga Diabo'gapyriva'ea rembipojy kahara'ga. Hahyahi gahapukaja ga erame:

34 —Ah! Jesus, Nazarépeva'ero, maranameuhū nde ore avyki? e'i anhaġa Jesus'ga pe. Ore mombapava nde ruri naerū? e'i Jesus'ga pe. Orokwaha ji. Ndehe ko pyryheteva'ero Tupana'ga remimbuhurukaramo, e'i anhaġa Jesus'ga pe.

35 A'ero Jesus'ga ei anhaġa pe:

—Terenhi'īga'javi! Ejipe'a ti ga hugwi!

Jesus'ġa mbyteri pe anhaġa akoja'ga mombori vvyvo. Ga momborame ijipe'ai ga hugwi imondoe'yma hahyva'ea ga pe.

36 Onhimomby'a pa ġa hepiaga. A'ero ġa ei ojohupe:

—Maraname Jesus'ga popoakaruhuro javo? A'ereki ga omondouka huvihavuhu'ga ja, ei ġa. E'i ga anhaġa pe pejipe'a ti javo. A'ero ijipe'ai tuhē reki ġa hugwi, ei ġa onhimomby'avo.

37 Ojipe'ġape'ġa pe ġa Jesus'ga mombe'ui ga kwahavukapava ojigwyri pe.

Jesus'ga omombi pa he'yjuhuva'ea tetirūa
(Mateus 8.14-17; Marcos 1.29-34)

38 Gajatykahava hugwi Jesus'ga hemi ogwovo Simão'ga ronga pe ovahema. Pevo Simão'ga rembirekohēa yhēa itetirūa. O'a hete hēa rehe. A'ero ġa hēa mombe'ui Jesus'ga pe epohano ti hēa javo. 39 A'ero ga hoi hēa pyri o'ama.

—Epi hete, ei ga karugwara pe.

A'ero ipigi hēa hugwi. Kotihī hēa vyri reki ogwovo herua mbatera ġa pe to'u ġa javo.

40 Aerē kwara ihoi. A'ea rupi ġa ġa nderupavi itetirūave'ġa ombyteripeve'ġa Jesus'ga pyri topohano ti ga ġa javo. Ojoparapara ġatetirūa. Itetirūave'ġa ndehe nanani Jesus'ga pokopokogi ġa ndehe nhaporemō imombimombipava karugwara ġa hugwi. 41 Jesus'ga anhaġa mbojipe'ai

jara'ga hugwi. Ohapukapukai anha'ga ojipe'avo ga hugwi onhimongyavo. Hahyahi inhi'i'ga i'era me Jesus'ga pe:

—Ndehe ko Cristo Tupana'ga ra'yra, e'i Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei jupe:

—Tapenhi'i'ga'javi! ei ga imombiga inhi'i'ga.

A'ereki anha'ga ga kwaha ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo.

*Jesus'ga omombe'u pyryva'ea ojipeva'ea pe
(Marcos 1.35-39)*

⁴² Aerē ypyhaji ve ga hoi cidade hugwi ogwovo ongae'yi me. Pevove'ga gweka ga repiaga onhimongyavo. Terehoi ti ore hugwi javo ga hoi opytavo ga pyri. ⁴³ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u tuhē ti ji pyryva'ea ojipe'ga pe no cidadespeve'ga pe. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: “Eho ti ji mombe'gwovo ga pe nhaporemō. Tako ti ji gānduvihavuhetero,” ei Tupana'ga ji ve, ei Jesus'ga.

⁴⁴ A'ero Jesus'ga hogahoi judeus'ga gwyrī pe Judéia pe. Pevo ga ga mbo'epavi Tupana'ga nhi'i'ga rehe gajatykahava pype.

5

*Jesus'ga omo'emo'ē ypy gwemimbo'eharamo
(Mateus 4.18-22; Marcos 1.16-20)*

¹ Aerē Jesus'ga hoi o'ama okovo ypihua rembeyvyri pe Genesaré rembeyvyri pe. Ga pyri he'yjuhuve'ga nduvi. Onhombotymbotyvahi ga upa ga mbotyva no tihendu katu ti Tupana'ga nhi'i'ga javo. ² O'amame pevo mokōi Jesus'ga hepiagi yharuhua ypihua rembeyvyri pe. Ahā ga ipype. A'ereki ga oheohei pira mboahava upa. ³ Simão Pedro'ga yharuhua pype Jesus'ga avi javo ga pe:

—Emoanha'ndi eyharuhua yembe'yva hugwi, ei ga Simão Pedro'ga pe.

A'ero ga herojipe'ai yembe'yva hugwi. Yharuhua pype Jesus'ga reni yembeyvyripeve'ga mbo'eavo.

⁴ Aerē ga mbo'epigame ga ei Simão'ga pe:

—He xaho herogwovo ypyteri pe. Pemombo ti ipypira imboahava, ei ga Simão'ga pe.

⁵ A'ero Simão'ga ei:

—Oroho jipe ore ypytunimo pira rehe ko. Oromo'go'ē ore. Norombo'ari reki ore! Emo kiro nde ei ore ve pembo'a ti pira javo. Nurā po ti ji hoa'javi kiro imombo nēhi'i'ga rupi nehē, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁶ A'ero ga hoi ypyteri pe imombo ipypira imboahava. Imotynehemi reki pira mboahavuhua. Otatararara gwere pira pohyja rerekovo. ⁷ Nurā ga jipoerueruri onhimoirūhara'ga pe jara pype yharuhua pype togweru ti ga ore pokoga javo.

A'ero ġa heruri oyharuhua ovahema ġa pokoga. Oyharuhua memei ġa imotyntyhenyhemu pira pyvõ. A'ero ġa nderohoi gwerevi ppy pe!

⁸ Hepiagame Simão Pedro'ga renypy'andurugi Jesus'ga pyri.

—Jipojykaharetero ejipe'a ti ji hugwi. A'ereki nde ndepyyry hete ekovo Tupana'ga nhi'iġa rupi. Jihi reki ndajipoyjay-jari jirekote'varuhuavo ġwaramo. A'ereki ji ndakopavi Tupana'ga nhi'iġa rupi.

⁹ Nahã Pedro'ga ei. A'ereki ga onhimomby'a pira mbo'aruhua rehe. Onhimomby'a pa gapavëive'ġa hehe no. ¹⁰ Simão Pedro'ga moirũhara'ġa Zebedeu'ga ra'ya'ġa onhimomby'a no Tiagova'ea João'ga pavëi.

A'ero Jesus'ga ei Simão'ga pe:

—Terekyhyji, ei Jesus'ga. Pira nde ereru oji'i. Kiro nane'ymi po ti nde ji mombe'ui ojipe'ġa pe nehë ġa mbuhuruka ji pyri nehë toko ti ġa Jesus'ga nhi'iġa rupi javo, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

¹¹ A'ero ġa heruri yharuhua memei inoġa imboja yembe'yi pe. Ombatera ġa hejapavi. Jesus'ga remimbo'eharamo ġa ndekoi kiro ogwovo ga rupi jipi.

Jesus'ga omoka'ë ahejagwa
(Mateus 8.1-4; Marcos 1.40-45)

¹² Aerë Jesus'ga rui cidade pe pevo. Kiro ijaijauhuve'ga ruri. Ohy ga rehe gajagajauhua gara'oa rehe. Jesus'ga repiagame ga hoi onhinoġa ojovapyvo vvyvo Jesus'ga pyri jihoheva'ero ji poko javo. Ga e'i:

—Nde eremoka'ë kwaha jijagwa ji hugwi jipojykaharetero. Po nde imoka'ëpotari jijagwa, a'ero po ti nde imoka'ëi nehë, ehetei ga Jesus'ga pe.

¹³ A'ero Jesus'ga jipoapyhoi opokoga ga rehe javo ga pe:

—Apota ji. Eka'ë ga hugwi! ei Jesus'ga.

Kotihĩ ika'ëi ga hugwi a'ero.

¹⁴ Jesus'ga e'i ga pe:

—Teremombe'ui tuhë ti ojipe'ġa pe, ei ga. Eho ti ejipiuka ikwava'ëhara'ga pe oka'ë jijagwa javo. Emondo tehe ti mbat-pyyryva ga pe tokwava'ë ti ga Tupana'ga pe okovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi – kiroki a'ea omombe'u ika'ëagwera. Nde imondorame ga pe po ti pevove'ġa nde repiagi nehë. A'ero po ti ġa ikwahavi nehë gajagwa oka'ë javo.

Nahã Jesus'ga ei po ġa nanhimombe'umbe'ui ojipe'ġa pe hamo javo novã.

¹⁵ Emo ġa omombe'umbe'u ojipe'ġa pe. Kotihĩ a'ero he'yjuhuve'ġa ikwahavi. Koji'i reki ġa uhu Jesus'ga rendupota onhipohanoanoġuka ga pe.

16 Aerē Jesus'ga hoi ġa hugwi ogwovo ongae'yi me. Pevo ga nhi'igi Tupana'ga pe okovo.

Jesus'ga omopo'ã nomyiva'ea
(Mateus 9.1-8; Marcos 2.1-12)

17 Aerē Jesus'ga ġa mbo'ea'javame fariseus'ga apygi ga pyri upa judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Gambo'ehara'ga ombo'e jipi Moisésva'ea rembikwatijara rehe. Uhu ġa Galiléiapeve'ġa cidade hugwi nanani Judéiapeve'ġa cidade hugwi nanani no. Uhu ġa cidade hugwi Jerusalém hugwi no. Opopoakara pyvō Tupana'ga imombigukari Jesus'ga pe karugwara itetirūave'ġa hugwi.

18 Nanime jara'ġa ga reruri itetirūave'ga nomyive'ga gakupeupava pype. Gweroho pota ġa ga onga pype Jesus'ga pyri novia. 19 Ga ndogwerohoi ga ipype reki Jesus'ga pyri. A'ereki he'yjuhuve'ga onhombotymbotyvahi onga pype. Nurã ġa ga rerojiupiri ġajiupihava rupi onga arimo iperehuva'ea arimo. Ga ipe'ape'ai tujuga apopyra onga arimova'ea japovo ikwara. Ikwara rupi ġa ga mbojyvi Jesus'ga pyri gakupeupava pype he'yjuhuve'ga mbyteri pe.

20 Ga ndepiagame Jesus'ga ei oyvyteri pe: “Ojiko hete ġa ji rehe ga rerua ji pyri tomopo'ã ti ga ga javo,” ei Jesus'ga oyvyteri pe.

—Kwāi, ei Jesus'ga nomyive'ga pe. Kiro nderekote'varuhua mombora nde hugwi.

A'ea Jesus'ga ei jihi amombo nderekote'varuhua javo.

21 Kiro judeus'ga mbo'ehara'ga noarōi Jesus'ga ea fariseus'ga pavēi.

—Maranuhū po Jesus'ga naerū? ei ġa ojohupe. Onhi-mongouhu ga Tupana'ga'java'ero! ei ġa. A'ereki Jesus'ga e'i nomyive'ga pe: “Amombo ji nderekote'varuhua.” Tupana'ga jate e'i a'ea, ei ġa. A'ea po Jesus'ga nde'i hamo, ei ġa.

22 Jesus'ga ikwahahetei ġa nhi'igame ojohupe. A'ero ga ei ġa pe:

—Maraname pe japyakauhui javo? “Maranameuhū Jesus'ga euhui a'ea? A'ereki ga Tupana'ga rūi.” Nahā pe pe'e. 23 A'e ji nomyive'ga pe ko: Amombo ji nderekote'varuhua nde hugwi, ei Jesus'ga ġa pe. Emo pe ndapehepiagi aherekote'varuhua mombora. A'ero pe ndaperoviari jipopoakara, ei ga ġa pe. Po ji ei ga pe nehē: Epo'ã egwovo, a'ero po ti pe hepiagi gahoa nehē. A'ero po ti pe heroviari jipopoakara nehē.

24 —Nurã po ti ji ga mopo'ami kiro tapekwaha ti javo, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. A'ero po ti pe ei nehē: “Tupana'ga ombuhuruka tuhē Jesus'ga avo yvya

koty ga mongouvouka vyvakotyve'ga ndekote'varuhua mom-boharamo," ei Jesus'ga ga pe.

Nurã Jesus'ga ei nomyive'ga pe:

—Kiro ji ei nde ve: Epoã ti ejikupeupava rerogwovo en-honga pe, ei Jesus'ga ga monhimohigatuavo.

²⁵ Nanime nomyive'ga po'ami pevove'ga gwepiagame on-himongyavo. Ga ipyhygi ojikupeupava herogwovo gwonga pe Tupana'ga mboheteavo. ²⁶ Onhimomby'a pa ga okyhyji-heteavo. A'ero ga Tupana'ga mbohetei.

—Korogwe nhande hepiagi ahemonhimomby'ava'ea, ei ga ojohupe.

Jesus'ga Leviva'ea pavēi

(Mateus 9.9-13; Marcos 2.13-17)

²⁷ Aerẽ Jesus'ga hoi cidade hugwi. Ogwovo Jesus'ga gwepia itambere'ia mono'ohara'ga Levi'ga. Itambere'ia ryrua pype Levi'ga õi ipyhyga itambere'ia judeus'ga hugwi imono'oğa governo pe. Ga pe Jesus'ga ei:

—Herejo ti ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo.

²⁸ A'ero Levi'ga oapoa rejapavi opo'ama ogwovo Jesus'ga rupi okovo garemimbo'eharamo. Nomono'oğa'javi ga itambere'ia governo pe. ²⁹ Jesus'ga pe ga japoi toryva gwonga pype. Hehanhuhũva'ea ga oapo. He'yjuhuve'ga nduri itambere'ia mono'ohara'ga ojipe'ga pavēi. A'ero ga apygi i'gwovo Jesus'ga pyri Levi'ga pyri no. Judeus'ga e'i ga pe jipi ga ko okote'varuhuva'ero hendukatue'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera javo. Gahã uhu Jesus'ga pyri i'gwovo.

³⁰ A'ero fariseus'ga ndopotari judeus'ga mbo'ehara'ga pavēi. Gambo'ehara'ga ko fariseus'ga no. Fariseus'ga ei Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe:

—Maranameuhũ pe i'uuhui nanongara'ga pyri itambere'ia mono'ohara'ga pyri okote'varuhuve'ga pyri no? ei ga.

³¹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroki ga e'i ojive: “Nanhitetirũi ji” – gahã ahepo-hanohara'ga ndopokogi ga pohanog'e'yma. Kiroki ga e'i ojive: “Nhitetirũa ji” – gahã ahepohanohara'ga ga pokogi ga pohanoga. Na jitehe ji okote'varuhuve'ga pokogi jijihe'a ga ndehe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo, ei Jesus'ga.

³² —A'ereki a'ea rehe ji ajo vyva koty tapoko ti ji ga javo – kiroki ga e'i ojive: “Ako te'varuhu ji. Marã po ti ji ve a'ero nehẽ?” Ta'e ti ji ga pe: Perojijyi ti pejeaporoğita a'ero. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe. Nahã ti ji ta'e okote'varuhuve'ga pe. Ojipe'ga pyri rũi ji ajo javo – kiroki ga e'i ojive: “Jipyry hete ji.”

Ndo'ui ahe xanhiĩ ti Tupana'ga pe javo

(Mateus 9.14-17; Marcos 2.18-22)

³³ Ga e'i ga pe:

—Nane'yimi João Batista'ga remimbo'ehara'ga ndo'ui xanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Na jitehe fariseus'ga nemimbo'ehara'ga ndo'ui xanhi'i ti Tupana'ga pe javo. Neremimbo'ehara'ga ki a'e te nane'yimi o'u reki. Maraname ore ja rui ga ndekoi? ei ga Jesus'ga pe.

³⁴ A'ero Jesus'ga ei a'ea kwahavuka ga pe:

—Kiro ji hëarembirekoruama'ga mombe'ui pe me, ei Jesus'ga. Uhu hëarembirekohava apiavo. A'ero ga i'ui gworygworyvamo ga rehe okovo ga pyri toryva rupi – kiroki ga ojikoty'a ga pavëi. Po ahe nde'i te ga pe a'ero: “Tape'ui ti.” Ahe erame a'ea po ga ndokoi ahenhi'iga rupi, ei Jesus'ga. ³⁵ Aerë po ti tiruahüve'ga hëarembirekoruama'ga rerohoi nehë. Kiroki ga ojikoty'a ga pavëi – ga hugwi po ti ga ga rerohoi nehë. A'ero po ti ga ndo'ua'javi nehë.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe onhimombe'gwovo gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo no.

³⁶ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Po ahe oapokatua'ja pota tapy'ynhapirymyana, a'ero ahe ndohaygwe'rogi tapy'ynhapirapyahua imondovo tapy'ynhapirymyana itararaga rehe imboja hehe, ei Jesus'ga. Ahe haygwe'rogame ipyahuva'ea tamboja ymyahüva'ea rehe javo, a'ero ahe imbotegwetei ipyahuva'ea. Ipyahuva'ea ndojihe'akatujuhu ymyahüva'ea rehe no, ei Jesus'ga.

³⁷ —Vinho aporame ahe ndoheka'vogi vinhopyahua hyruymyana pype mbiara pirymyana pype, ei Jesus'ga. Po ahe heka'vogi vinhopyahua ipirymyana pype, a'ero vinho imombugi ipirymyana otururupava jugwi. Nahã vinho imbotegwetei mbiara pira. ³⁸ Ipiyahua pype tuhë ahe toheka'vo vinhopyahua, ei Jesus'ga. ³⁹ Kiroki ga o'uo'u vinhoymyana – ga ndougwei vinhopyahua. A'ereki ga e'i: “Pry hete nhymyana,” ei ga, ei Jesus'ga.

A'ea ojo'java'ea Jesus'ga omombe'u ahe ndopotari morogitapyahua morogitaymyana ipotarame javo.

6

*Nahanahã ti ahe toko sábadu rupi, ei Jesus'ga
(Mateus 12.1-8; Marcos 2.23-28)*

¹ Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga hoi kohoa rupi garemimbo'ehara'ga pavëi. Trigo kopeva'ea pevo onhimongy. Ohorame garemimbo'ehara'ga ika'mbika'mbigi trigo jykyavo ikytykytygi jape'ia opovo i'gwovo.

² A'ero fariseus'ga ei ga pe:

—Ymyahũ Moisésva'ea e'i ikwatija hako: “Tapeporavykyi ti sábadó rupi.” Nahã ahe ei hako. Pe napehendukatui reki. A'ereki pe peporavykyi ika'mbika'mbiga trigo sábadó rupi, ei fariseus'ğa ğa pe.

³ A'ero Jesus'ğa ei fariseus'ğa pe:

—Napehendukatui pe Tupana'ğa nhi'įga. Garembikwatarukara omombe'u Daviva'ea. A'ea onhi'ĩ pe me novĩa. Ymyahũ ty'ara ojuka Daviva'ea onhipavěiva'ea pavěi hako. ⁴ A'ea rupi ahe hoi Tupana'ğa ronga pype tenda pype. Ipye ikwava'ěhara'ğa omondo pão Tupana'ğa rovai pyteri pe jipi. Ga ikwava'eğirě Tupana'ğa pe ga gwerhouka ğa pe ğahã jate ti to'u jirovai pyteripeva'eagwera javo. Ojipe'ğa po ndo'ui hamo novĩa. Emo Daviva'ea hoi Tupana'ğa ronga pype ipyhyga pão i'gwovo. Onhipavěiva'ea pe ahe imondoi to'u ti ğa no javo hako, ei Jesus'ğa imombe'gwovo fariseus'ğa pe.

⁵ —Vvyakotyva'ero yvagipeva'ero jiji ta'e: Nahanahã ti ahe toko sábadó rupi. Nurã ji ei pe me: Tape'epe'ei ti nhiremimbo'ehara'ğa pe a'ero ğa ika'mbigame trigo sábadó rupi, ei Jesus'ğa ğa pe.

Jesus'ğa iponhimamava'ea pavěi
(Mateo 12.9-14; Marcos 3.1-6)

⁶ Irũa rupi judeus'ğa poravykye'yma rupi Jesus'ğa hoi ğajatykahava pype. Okiavo ga ğa mbo'ei Tupana'ğa nhi'įga rehe. Ipye iponhimamave'ğa reko. Ojohukoty rũi ga iponhimama.

⁷ Pevo ğa ndekoi no judeus'ğa mbo'ehara'ğa fariseus'ğa pavěi. Jesus'ğa repiaheteavo ğa ei ovyteri pe: “Mara'ngu po ti Jesus'ğa oporavykyavo gapoa mbokatua'java nhandeporavykye'yma rupi sábadó rupi? Ga gapoa mbokatua'javame po ti nhande Jesus'ğa mbotegweteuhui nehě,” ei ğa ovyteri pe gweaporoğitate'varuhuavo.

⁸ Gayvytera rehe Jesus'ğa ombaragwaha javo ovyteri pe: “Omboja pota ğa ite'varuhuva'ea ji rehe,” ei ga.

Iponhimamave'ğa pe Jesus'ğa ei:

—Epo'ã ejoa avo orepyteri pe e'ama.

A'ero ga ruri o'ama ğapyteri pe. ⁹ A'ero Jesus'ğa ei fariseus'ğa pe judeus'ğa mbo'ehara'ğa pe no:

—Ojipeji jate po ti ji ei pe me kiro. Pemombe'u ti ji ve. Marã nhande xako nhandeporavykye'yma rupi hamo? Marãi Moisésva'ea rembikwatijara nhandeporavykye'yma mombe'gwovo sábadó mombe'gwovo? Pyry nhande imombyryvi ahe ve sábadó rupi? Marãi? Pyry nhande nimombyryvi ahe ve sábadó rupi? Marãi ikwatijara? Pyry nhande imbote'varuhui ahe ve sábadó rupi? Marãi? Pyry nhande nimbote'varuhui ahe ve sábadó rupi? Marãi ikwatijara? Pyry

nhande nimomanoukari ahe sábadu rupi? Marãi? Pyry nhande ahe moka'nhyumbavi sábadu rupi? Marãi ikwatijara? ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei ģa pe tojapyaka katu ti ģa javo.

¹⁰ A'ero Jesus'ga ģa ndepiahetei. Iponhimamave'ga pe ga ei: –Ejipoapyho!

A'ero ga jipoapyhokatui. A'ereki gapoa ikatua'ja ga Jesus'ga nhi'ĩpo'rurame. ¹¹ A'ero ģa nhimboahivi onhimonha'ngavo hepiagame. Ojohupe ģa ei:

–Maranuhũ po ti nhande Jesus'ga rerekouhui nehẽ naerũ? ei ģa.

Jesus'ga omo'emo'ẽ dozeva'ea onhimoirũharamo

(Mateus 10.1-4; Marcos 3.13-19)

¹² Aerẽ Jesus'ga hoi ojiupia vvytyvytyruhua rupi tanhi'ĩ ti Tupana'ga pe javo. Oho ga opytavo pevo. Ypytunimo ga nhi'inhi'igi Tupana'ga pe imoĝo'eamo.

¹³ Iko'emame ga ģa mbuhurukari ojipyri ģwemimbo'ehara'ga. Ġwemimbo'ehara'ga hugwi Jesus'ga dozeve'ga mo'emo'ẽi toko ti ģa nhimoirũharamo javo. Ga ko nahã:

¹⁴ Mokonha'ga ko Simão'ga André'ga pavẽi onhoirũ'ga. Pedro irũa Simão'ga rera. A'ereki ga rehe Jesus'ga ono Pedro.

Mokonha'ga ko Tiagova'ea João'ga pavẽi.

Mokonha'ga ko Filipe'ga Bartolomeu'ga pavẽi.

¹⁵ Mokonha'ga ko Mateus'ga Tomé'ga pavẽi.

Mokonha'ga ko Tiago'ga Simão'ga pavẽi. Tiago'ga ko Alfeu'ga ra'yra'ga. Simão'ga ko zelotes'ga nde'yja'ga – kiroki ģa ndokoĩ governo rehe romanos'ga ndehe.

¹⁶ Mokonha'ga ko Judas'ga Judas Iscariotesva'ea pavẽi. Judas'ga ko Tiago'ga irũ'ga. Judas Iscariotesva'ea aerẽ Jesus'ga mondouka okote'varuhuve'ga pe ga pyhyguka ģa pe.

Nahã dozeve'ga nhaporemo Jesus'ga moirũhara'ga.

Jesus'ga ombo'e ahe imombiga karugwara

(Mateus 4.23-25)

¹⁷ Aerẽ Jesus'ga jivyri ojyva vvytyruhua hugwi omoirũhara'ga ndupi. Uhu ģa nhuhũ me – perope ga opyta o'ama. He'yjuhu garemimbo'ehara'ga onhimono'oĝa perope ga pyri. Ojipe'ga ndupavi ogwyrã hugwi Judéia hugwi Jesus'ga pyri. Cidadespeve'ga nduri Jerusalém hugwi Tiro hugwi no Sidom hugwi no. Oko cidades Tiro Sidom pavẽi ypihua ruvihava rembeyvyri pe. He'yjuhu hete ko ģa ua Jesus'ga pyri tihendu ti ga javo.

Itetirũave'ga nduri no emombi karugwara ore hugwi javo ga pe. ¹⁸ Kiroki ģa anhaĝa oavykyuhu – ģa hugwi Jesus'ga

anhağa mbojipe'ai. Tiruahũ anhağa Diabo'gapyriva'ea.
 19 Opoko pota pa pevove'ğa Jesus'ga rehe onhimongyavo.
 A'ereki Tupana'ga omondo opopoakara Jesus'ga hugwi
 imombipavuka Jesus'ga pe karugwara ға hugwi.

Pyry hete pe me, ei Jesus'ga

(Mateus 5.1-12)

20 Kiro Jesus'ga hepiagi ғwemimbo'ehara'ğa ға nhimongy-
 rame pevo. Ga pe ga ei:

—Pyry hete pe me peporia'iva'ea pe!

A'ereki penduvihavuhetero Tupana'ga pe ndepia katu
 imombyryva pe me, ei Jesus'ga.

21 Pyry hete pe me okoteheva'ea pe!

A'ereki a'ea Tupana'ga remimondoagwama pe me.

Pyry hete pe me pejehe'ova'ea pe!

A'ereki a'ea penembipukaagwama.

22 Pyry hete pe me ojipe'ğa pe arõe'ymame pe ndekoro
 ғwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga ға pe yvyakotyva'ero
 yvagipeva'ero no.

Ga euhurame pe me pe mondovo ojihugwi pe ndekoro
 ғwaramo jireheva'ero, pyry hete pe me.

Ga pe mbotegweterame petiruahũ pe javo o'mbero pe
 ndekoro ғwaramo jireheva'ero, pyry hete pe me, ei
 Jesus'ga.

23 —Pejoryjory ti ға ndekote'varuhurame pe me nahã. Pe-
 popepo tuhẽ ti pendoryndoryva ғwaramo.

A'ereki Tupana'ga gwereko katu pe me yvagi pe
 ikwepykavuhua pyryheteva'ea.

Aerẽ po ti ga imondoi pe me nehẽ, ei Jesus'ga ға pe.
 A'ereki pe peko ymyahũva'ea ja Tupana'ga nhi'iga
 mombe'uharava'ea ja hahyrame pe me. A'ereki
 ymyahũ aғwamove'ğa namonhava'ea gwereko
 te'varuhu Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea no, ei
 Jesus'ga ға pe.

Tiruahũ pe me, ei Jesus'ga

24 —Tiruahũ hete pe me pembateva'ea pe! ei Jesus'ga. A'ereki
 avo jate yvya koty jate pe pendoryndory.

Aerẽ po ti pe ndapehoryvi nehẽ, ei Jesus'ga.

25 Tiruahũ hete pe me herekopava'ea pe!

Aerẽ po ti ahana'ja pe me nehẽ.

Tiruahũ hete pe me pepukava'ea pe!

Aerẽ po ti pe jehe'oi pejikoveveuhuheteavo nehẽ, ei Je-
 sus'ga.

26 Tiruahũ hete pe me ojipe'ğa ekatupavame pe me pe mbo-
 heteavo! Ymyahũ na jitehe ғанamonhava'ea e'i katu

pa Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uharava'ea pe ahe mboheteavo, ei Jesus'ga.

*Pearõ hete ti penhiarõe'ÿve'ğa, ei Jesus'ga
(Mateus 5.38-48)*

27 —Kiro nhirenduva'ea pe ji ei, ei Jesus'ga. Pearõ hete ti penhiarõe'ÿve'ğa. Peko katu ti ға pe ға pe arõe'ymame. 28 Po ға ei pe me: “Tuhu ti hahyva'ea pe me.” Ga euhurame na pe me pe'ji ti ға pe: “Tupana'ga ti tomombyry pe me.” Nahã ti pe'ji ға pe. Po ға jigwarai pe ndehe, a'ero ti penhi'ĩ Tupana'ga pe emombyry ti ға pe javo, ei Jesus'ga.

29 —Po ojipe'ga kwari nderetyvapea rehe, a'ero ti ejirova ga pe tokwa ti ға ojipea rehe no javo jiretyvapea rehe javo. Po ojipe'ga hekyi ndepaletó nde hugwi, a'ero na ga hekyi ojipea ndecamisa nde hugwi no, ei Jesus'ga. 30 Po ojipe'ga ei nde ve embuhu ji ve javo, a'ero ti emondo ga pe. Po ojipe'ga ipyhygahyi ndeapoa nde hugwi, a'ero ti terei ga pe embuhura'ja ti jiapoa ji ve javo.

31 —Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Po ojipe'ğa oko katu nhande ve hamo.” Po nahã pe ei, a'ero na jitehe tuhẽ ti peko katu ға pe, ei Jesus'ga.

32 —Po pe pearõ hete penhiarõheteve'ğa jate, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ğa ja reki.” Nahã ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ğa oarõ oarõheteve'ğa jate, ei Jesus'ga.

33 —Po pe peko katu pejerekokatuve'ğa pe jate, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ğa ja.” Nahã ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ğa oko katu ojerekokatuve'ğa pe jate, ei Jesus'ga.

34 —Po pe ei pejiyvyteri pe imondorame ojipe'ğa pe: “Aerẽ po ti ға imbuhuri nhande ve nehẽ no.” Po pe ei na, a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe okote'varuhuve'ğa ja.” Nahã ga ei pe me. A'ereki okote'varuhuve'ğa omondo ojipe'ğa pe okote'varuhuve'ğa pe tombuhu ti ға nhande ve nehẽ no javo, ei Jesus'ga.

35 —Pearõ hete ti penhiarõe'ÿve'ğa pejikokatuavo ға pe. Pemondo'ã ti ға pe ға erame pe me. Imondorame ға pe, tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Aerẽ po ti ға imbuhuri nhande ve nehẽ no.” Pe ee'ymame ға arõheteavo po ti Tupana'ga imbuhuhetei pe me nehẽ. Tupana'ga ra'yramo po ti pe ndekoi nehẽ no ғahoheve'ga ra'yramo nehẽ. Nde'i he'yjuhuve'ğa Tupana'ga pe: “Ndepyry nde ore rerekokatuavo.” A'ea ға nde'i Tupana'ga pe. Tupana'ga opoko reki ға okote'varuhuve'ğa ndeheve. 36 Tupana'ga penduvete'ga oporogwety ға. A'ero ga ға pokogi. Na jitehe ti peporogwety ға. Pepoko ti ға a'ero, ei Jesus'ga.

Tape'epe'ei ti ġa pe, ei Jesus'ga
(Mateus 7.1-5)

37 –Tape'epe'ei ti ojipe'ġa pe: “Nahanahã ġa okote'varuhu.” Tape'euhui ti a'ea. A'ero po ti Tupana'ga nde'i a'ea pe me nehē no. Tape'ei ti ojipe'ġa pe: “Oko te'varuhu tuhē ġa. Oja ġa ndehe.” Tape'ei ti a'ea. A'ero po ti Tupana'ga nde'i a'ea pe me nehē no. Tapehenonha'javi ġandekote'varuhua. A'ero po ti Tupana'ga ndokwahava'javi pendekote'varuhua nehē no, ei Jesus'ga.

38 –Pemondo ti ojipe'ġa pe. Aerē po ti Tupana'ga imbuhukatui pe me nehē. Hupi hete po ti ga ombuhuruka saca pype imbohygahivuka imbovavaguka saca tamotynahē tuhē javo imoakaġa nehē. Nahã po ti ga imbuhukatui pe me nehē. Pemondo ti ġa pe a'ero. Xunhiva'ea pe imondorame ġa pe xunhiva'ea po ti Tupana'ga imbuhuri pe me nehē no. He'yjuhuva'ea pe imondorame ġa pe he'yjuhuva'ea po ti Tupana'ga imbuhuri pe me nehē no, ei Jesus'ga ġa pe.

39 Kiro Jesus'ga ġa mbo'ei ojo'java'ea pyvō. A'ea pyvō ga ei:

–Po heakwagweve'ga gweroho ojipe'ga – kiroki ga ja ndohepiagi, a'ero po ti ġa memei ohi ikwara pype nehē. A'ereki ġa memei ndohepiagi, ei Jesus'ga.

40 –Gambo'ehara'ga koji'i garemimbo'ehara'ġa hohe. Ga ġa mbo'epavame ġa ga javijitehe, ei Jesus'ga.

41 Ga mbo'eavo Jesus'ga ei:

–Ererekouhu nde ejikotyve'ga. A'ero nde ei ga pe: “Hay'iuhua oko ndereakwari pe,” ere nde. Maranameuhū nde euhui a'ea ga pe ndokokatui ga javo? Jihi a'e reki nde ve: Okyta reki oko ndereakwari pe, ei Jesus'ga. Nahã ji ei nde ve nde koji'i ereko te'varuhu ga hohe javo. Nde nderekwahavi reki ejekote'varuhua naerū? ei Jesus'ga.

42 Maranameuhū nde euhui ejikotyve'ga pe naerū? Tere'ei ti ga pe a'ero: “Na ji hekyi hay'iuhua ndereakwara hugwi.” Tere'ei ti nahã okyta repiage'ymame ejeakwara pype naerū. A'ereki nde nderehepiakatui ve hekyita gareakwara hugwi okyta pytarame ejeakwari pe. Okokatu'āva'ero ko nde! A'ereki okyta rerekoe'ÿve'ga ja nde ere'e: “Ji ndarekoi jireakwari pe,” ere nde. Ehekyi na'ē ti okyta ejeakwara hugwi. A'ero po ti nde hepiakatui hekyita hay'iuhua gareakwara hugwi nehē, ei Jesus'ga.

I'yva yva'ia pavēi
(Mateus 7.16-20; 12.33-35)

43 –I'yvakatuapora ko yva'ikatua. I'yvate'varuhuapora ko yva'ite'varuhua. 44 Ahe okwaha i'yva. A'ereki ahe gwepia herekorame yva'ia ojihe, ei Jesus'ga. A'ereki ahe ndoykyi figo ġwakaġwa'yva hugwi. A'ereki ġwakaġwa'yva figo'yva rūi

figueira rûi. Na jitehe ahe ndoykyi uva ka'api'iuhua hugwi. A'ereki ka'api'iuhua uva'yva rûi videira rûi, ei Jesus'ga.

⁴⁵ —Nane'yimi pyryve'ga reaporoġitaro pyryva'ea rehe. Nurã ga ekatui jipi, ei Jesus'ga. A'ereki oyvyteri pe ga pyry hete, ei Jesus'ga ġa pe. Nane'yimi ite'varuhuve'ga reaporoġitaro ite'varuhuva'ea rehe. Nurã ga ete'varuhui, ei Jesus'ga. A'ereki oyvyteri pe ga ite'varuhu hete, ei Jesus'ga ġa pe.

Ahe ko onga apohara'ga ja

(Mateus 7.24-27)

⁴⁶ Kiro Jesus'ga ei:

—Pe'e pe ji ve: “Ga ko nhandepojoykaharetero.” Nahã pe ji renoi novĩa. Emo pe ndapekoi nhinhi'igã rupi, ei Jesus'ga.

⁴⁷ —Kiroki ga uhu ji pyri ji rendukatuavo okovo nhinhi'igã rupi – gaha ji ga mombe'ui pe me kiro, ei Jesus'ga. ⁴⁸ Gaha onga apohara'ga ja – kiroki ga oapo onga hyvykoita yvy pe. Ipukuhu ga imondoi hyvykoita yvy pe itauhua apiavo. Itauhua rehe ga imondoi okyta ikwara pype. Nahã ga japo onga imohina, ei Jesus'ga. Aerẽ hehanhuhũ yhya ua onhimombomboa onga rehe novĩa. Yhya nomoġatãi onga. A'ereki imondovo itauhua rehe ga oapo imohina, ei Jesus'ga.

⁴⁹ —Jara'ga ji rendu novĩa. A'ereki ga ndokoi nhinhi'igã rupi. Gaha onga apohara'ga ja – kiroki ga oapo onga hyvykoje'yma imbovyre'yma okyta ikwara pype, ei Jesus'ga. Yvya rehe jate ga japo onga imohina. Aerẽ hehanhuhũ yhya ua onhimombomboa onga rehe imoġataġatamo. Kotihĩ onga o'arahy upa opepẽpepenuhũavo, ei Jesus'ga ġa mbo'eavo.

7

Jesus'ga omombi karugwara soldadova'eapyriva'ea hugwi

(Mateus 8.5-13)

¹ Imombe'upavirẽ ġa pe Jesus'ga hoi ġa hugwi ogwovo cidade de Cafarnaum me. ² Pevo soldados'ġa nduvihava'ga ruvi judeu'garũive'ga romano'ga. Gapyrive'ga itetirũa. Omano ġwerĩ ga. Soldados'ġa nduvihava'ga ga arõhetei.

³ Nurã Jesus'ga rura kwahavame Cafarnaum me ga ei xava'eve'ġa pe:

—Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe tuhu ti ga jipyrive'ga pyri karugwara mombiga ga hugwi, ei ga xava'eve'ġa pe.

⁴ A'ero xava'eve'ġa hoi Jesus'ga pyri ovahema javo ga pe:

—“Tuhu ti ga,” ei soldados'ġa nduvihava'ga nde ve. “Tuhu ti ga jipyrive'ga pyri karugwara mombiga ga hugwi,” ei ga nde ve, ei xava'eve'ġa Jesus'ga pe. Eho tuhẽ ti a'ero, e'i hete xava'eve'ġa Jesus'ga pe. Emombo ti karugwara gapyrive'ga hugwi. A'ereki ga pyry hete soldados'ġa nduvihava'ga. ⁵ Pyry

hete ga nhandere'yja'ga pe ga arõheteavo ga nderekokatuavo. Ga oapouka onga nhandejatykahava, ei xava'eve'ga Jesus'ga pe.

⁶ A'ero Jesus'ga hoi ga ndupi tahepia ti ga javo. Ovahẽ gwerĩ ga soldados'ga nduvihava'ga ronga pe. Kiro soldados'ga nduvihava'ga ei ga pe – kiroki ga ojikoty'a ga pavẽi – ga pe ga ei ga mondouka Jesus'ga rovatiamouka.

–Peho ti Jesus'ga rovatiamo, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Omondo soldados'ga nduvihava'ga onhi'igagwera nde ve. Ga e'i: 'Jipojykaharetero nde ereko huvihavamo ji hohe. Nurã po ti nde nderejori ji pyri nehẽ hamo. ⁷ Ji tuhẽ ndahoa'uvi nde pyri nde huvihavuhuro gwaramo ji hohe. Irupeuhu ti embuhu epopoakara nhironga pe imombiguka karugwara jijipyrive'ga hugwi. A'ero po ti ga nhimohigatui nehẽ. ⁸ Akwaha ji ndepopoakara mondoa irupeuhu. A'ereki na jitehe ji amondo soldados'ga jipi. Jiruvihava'ga ji mondoi no nahanahã eapo javo. A'ero ji reko ganhi'iga rupi. Jihi soldados'ga nduvihavamo ako no. Ojipe'ga pe ji ei: Eho nahanahã japovo pevo ji ve. A'ero ga hoi okovo nhinhi'iga rupi. Ojipe'ga pe ji ei: Ejo nahanahã japovo avo ji ve. A'ero ga ruri okovo nhinhi'iga rupi. Jijipyrive'ga pe ji ei: Nahã eapo. A'ero ga japoi,' ei ga.” A'ea ti pe'ji Jesus'ga pe, ei soldados'ga nduvihava'ga ga pe imondovouka onhi'igagwera.

⁹ A'ero ga hoi okovo ganhi'iga rupi Jesus'ga rovatiamo. Ga omombe'u pa ganhi'igagwera Jesus'ga pe. Ganhi'igagwera renduvame Jesus'ga nhimomby'ai. Opyryrỹ Jesus'ga. Pevove'ga pe – kiroki ga oho ga rupi onhimongyavo – ga pe Jesus'ga ei:

–Soldados'ga nduvihava'ga ojiko hete tuhẽ ji rehe! Jire'yja'ga hohe israelitas'ga hohe ga ojiko ji rehe! a'e ji pe me, ei Jesus'ga.

¹⁰ Kiroki ga ojikoty'a soldados'ga nduvihava'ga pavẽi – gahã jivyra'javi soldados'ga nduvihava'ga ronga pe. Ovahemame ga gapyrive'ga repiagi. Onhimohigatua'ja ga!

Jesus'ga ombogwera aherembirekokwerava'ea ra'yrava'ea

¹¹ Aerẽ Jesus'ga hoi cidade de Naim me. Garemimbo'ehara'ga hoi ga rupi. Ojipe'ga hoi ga rupi no he'yjuhuve'ga. ¹² Ovahẽ gwerĩ ga cidade apoa pe portão pe.

Nanime ojipe'ga ivojave'ga ra'oa rerohoi pea rupi cidade hugwi Jesus'ga rovatiamo. Gweroho ga ivojave'ga ra'oa gakupeupava pype titỹ ti javo. Oho hẽa ga ndupi ivojave'ga yhẽa. Ga tehe ko hẽara'yramo. A'ero kiro hẽa tehe hẽa reko aherembirekokwerahẽa. He'yjuhuve'ga oho hẽa rupi cidade hugwi. ¹³ Hepiagame Jesus'ga nhandepojykaharete'ga hẽa porogwetygi. A'ero ga ei hẽa pe:

—Terejehe'oa'javi.

¹⁴Hēara'yra'ga pyri ga hoi opokoga gakupeupava rehe. Nurã gara'oa rerohohara'ga heropytai o'ama.

—Tapihã, ei ga ivojave'ga pe. A'e ji nde ve: Evy! ei Jesus'ga.

¹⁵A'ero ga vyri onhi'iğa oina okwerava'java. Jesus'ga okw-erava'jave'ga mondo gayhēa pe. ¹⁶Okyhyji hete pa pevove'ga onhimomby'avo ga repiagame. A'ero ға Tupana'ga mbohetei. A'ereki ға e'i ojohupe Jesus'ga mombe'gwovo:

—Tupana'ga nhi'iğa mombe'uharuhu'ga ruri kiro ojipiuka nhande pyteri pe upa, ei ға. Nahã Tupana'ga nhande pokogi, ei ға.

¹⁷A'ero ға Jesus'ga mombe'umbe'ukatui jara'ға pe garem-biapoa reheve Jesus'ga ga mbogwerava'javi javo. Nahã Judéiapeve'ға hendupavi Jesus'ga mombe'ua Judéia rembeyyripeve'ға pavēi.

*João Batistava'ea remimbo'eharava'ea oho Jesus'ga pyri
(Mateus 11.2-19)*

¹⁸Aerē João Batistava'ea remimbo'ehara'ға Jesus'ga mombe'upavi João Batistava'ea pe. Jesus'ga rembiapoa garemimonhimomby'ava'ea ға imombe'ui ahe ve no. ¹⁹A'ero João Batistava'ea mokonha'ға mbuhurukari ojipyri gwemimbo'ehara'ға. Ga pe ahe ei:

—Peho ti Jesus'ga pyri. Pe'ji ti ga pe: “Ymyahũ Tu-pana'ga nhi'iğa mombe'uharava'ea imombe'ui aerē po ti Tu-pana'ga remimbuhurukara'ға ruri nhande pyri nehē javo. Ma'ға po ahe omombe'u ymyahũ? Mara'ngu po ndehe? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahã ore ei aheremimombe'uhara'ga rurapota.” A'ea mombe'gwovo katu ti pe'ji Jesus'ga pe: “Marãi nde a'ero?” ei João Batistava'ea mokonha'ға pe gwemimbo'ehara'ға pe.

²⁰—Kwa, ei ға.

A'ero ға hoi ogwovo Jesus'ga pyri ovahema.

—João Batista'ға ore mondoukari nde pyri, ei ға Jesus'ga pe. Ga e'i ore ve: “Pe'ji ti Jesus'ga pe: ‘Ymya Tupana'ga nhi'iğa mombe'uharava'ea imombe'ui aerē po ti Tupana'ga remimbuhurukara'ға ruri nhande pyri nehē javo. Ma'ға po ahe omombe'u ymyahũ? Mara'ngu po ndehe? Mara'ngu po ojipe'ga? Nahã ore ei aheremimombe'uhara'ga rurapota.’ Nahã ti pe'ji Jesus'ga pe,” ei João'ға ore ve ore mondouka nde pyri, ei mokonha'ға Jesus'ga pe.

²¹Emo Jesus'ga nomondo ve onhi'iğa João Batistava'ea pe. Oapo na'ē ga ahemonhimomby'ava'ea. Oapo ga ikwahavuka João Batistava'ea remimbo'ehara'ға pe a'ea ti pemombe'u João'ға pe javo.

Kiro Jesus'ga imombigi karugwara he'yjuhuve'ga hugwi. Ojipe'ga pe hahy hete. Ga hugwi ga imombipavi karugwaretea. Anhağa ga ga mbojipe'ai ojipe'ga hugwi no. Heakwagweve'ga ga ga moma'eğatuhetei he'yive'ga.

²² Kiro Jesus'ga ei mokonha'ğa pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ğa pe:

—Pejivyra'ja ti pejigwovo João Batista'ga pyri. Pemombe'u ti ga pe penhimbiepiaga penhimienduva. Pe'ji ti ga pe imombe'gwovo: “Oma'eğatu kiro heakwagweve'ga okovo. Opo'ağatu kiro ipyka'naka'nauhũve'ga ogwovo katu. Oka'ẽ ġajagwa ijaijuhuve'ga hugwi. Gwendu katu kiro japyakware'yve'ga okovo. Okwera tuhẽ omanove'ga kiro okovo. Imbatere'yve'ga ġwendu kiro pyryva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua.” A'ea nhaporemo ti pemombe'u João Batista'ga pe.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka ga pe Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo – kiroki ga Tupana'ga nhi'ğa mombe'uharava'ea omombe'u ymyahũ.

²³ —“Pyry hete ga pe – kiroki ga ndojikopigi ji rehe.” A'ea ti pe'ji João Batista'ga pe, ei Jesus'ga mokonha'ğa pe João Batistava'ea remimbo'ehara'ğa pe.

²⁴ A'ero ġa hoi javo katu João Batistava'ea pe.

Ga horẽ Jesus'ga ei pevove'ğa pe he'yjuhuve'ga pe João Batistava'ea mombe'gwovo. Ga e'i:

—Ymyaĩ pe peho ongae'yı me. Pevo pe pehepia João Batista'ga. Marãi pe pejiyvyteri pe pea rupi pejigwovo garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho hepiaga nhungwava – kiroki okooko'iuhu vyvtua remimbotarimova'ea rehe onhimbovavaguka vyvtua pe.” Pe ndape'ji tuhẽ reki a'ea. A'ereki João Batista'ga ko nhungwava ja rũi. Ga ndokondoko'iuhui ojipe'ga remimbotarimova'ea rehe. Ga ko onhimboita Tupana'ga rehe, ei Jesus'ga pevove'ğa pe.

²⁵ —Marãi pe a'ero pejiyvyteri pe garepiaga renonde? Pe'e po pe: “Xaho ga repiaga – kiroki ga omongi tapy'ynhapipyryva. Gweroho pa po itambere'ia gapira.” A'ea pe ndape'ei oji'i, ei Jesus'ga. A'ereki João Batista'ga ndokohetei mbatera rehe. Ji rendu ti! João Batista'ga nomongi tapy'ynhapipyryva. Kiroki ġa omongi ikatuheteva'ea – ġahã u huvihavuhu'ğa nonga pype. He'yjuhu ġambatekatua no.

²⁶ —Marãi pe a'ero pejiyvyteri pe? Pe'e po pe: “Xaho Tupana'ga nhi'ğa mombe'uhara'ga repiaga.” A'ea pe ekatui, ei Jesus'ga. Kiro ji ei pe me: João Batista'ga ko Tupana'ga nhi'ğa mombe'uhara'ga tuhẽ. Tupana'ga nhi'ğa mombe'uharuhu'ga jate rũi ko ga, ei Jesus'ga ġa pe.

27 —Ymyahũ Tupana'ga okwatijaruka ahe ve João Batista'ga mombe'gwovo hako ga po ti nhinhi'iga mombe'ui nehẽ javo, ei Jesus'ga. Aherembikwatijara e'i:

“Nahã Tupana'ga ei Cristo'ga pe:

‘Nde renonde po ti ji ga mondoi imombe'uuka nhinhi'iga nehẽ.

Tomboavujikwe ti ga nderura renonde, ei Tupana'ga,” e'i aherembikwatijara, ei Jesus'ga.

28 —Ağwamo Tupana'ga rembiepiakatuhava. Ağwamo po ti Tupana'ga he'yjuhuve'ga nduvihavuhuhete'ga nehẽ, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: João Batista'ga ko koji'i huvihava ymyahũva'ea hohe pa. Emo ağwamove'ga reki Tupana'ga rembiepiakatuhara'ga ko koji'i huvihava João Batista'ga hohe. Kiroki gapyteripeve'ga huvihava rui - ga vehevi koji'i huvihava João Batista'ga hohe, ei Jesus'ga ga pe.

29 Jesus'ga nhi'iga rendupavame ga ei Tupana'ga pe itambere'ia mono'õhara'ga pavẽi:

—Ndehe ko erekwaha hete epyryvamo João Batista'ga mbuhua ore pyri te'i ti ga ga pe javo.

A'ea ga ei. A'ereki ga onhimobatizauka João Batistava'ea pe opohia okote'varuhua hugwi ahe erame. 30 Fariseus'ga ki a'e te judeus'ga mbo'ehara'ga pavẽi nohendukatui João Batistava'ea nhi'iga ikwahapotare'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea ojive. A'ereki ga nonhimobatizaukari ahe ve opohire'yma okote'varuhua hugwi.

31 —Marã po ti ji ei pe me ağwamova'ea pe a'ero nehẽ? ei Jesus'ga. Gara ja pe ndekoi a'ero? ei ga. 32 Kiro ji pe mombe'ui pe me. Tayri'ga ja ko pe ndekoi. Oapy tayri'ga ima'ẽhai pe feira pe. A'ero ga hapukai ojohupe. Onhi'iga mondovo ga ei:

“Oropy ore jiru'a pe me xajory ti nhanerembirekoa rehe javo. Pe ki a'e te ndapeyrerupypotari henduvame.

Xajehe'o ti nhanenhikamombava rehe, oro'e ore pe me. A'ero ore jehe'oi.

Pe ki a'e te ndapejehe'oi ore pyri. A'ereki pe ndapepotariuhu.” Nahã tayri'ga ei ojohupe, ei Jesus'ga.

33 —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e João Batista'ga pe jipi. A'ereki ga rurame pe pyri ga ndo'uahivuhui mbatera vinho reheve tambohete ti ji Tupana'ga javo, ei Jesus'ga. A'ero pe epe'ei ga mombe'gwovo: “Anhağa opyhy ga.” Nahã pe João Batista'ga mombe'ute'varuhui ga arõ'e'yma, ei Jesus'ga ga pe.

34 —Tayri'ga ja pe ndekoi. A'ereki pe pe'epe'e ji ve no, ei Jesus'ga ga pe. Yvyakotyva'ero yvagipeva'ero ji ajo pe pyri mbatera i'gwovo vinho i'gwovo no. A'ero pe epe'ei ji mombe'gwovo: “Ehepia Jesus'ga! O'uheteuhu ga. Ga ko heagwyrive'ga vinho i'gwovo,” pe'e pe ji ve, ei Jesus'ga. “Kiroki ga omono'õ itambere'ia governo pe ite'varuhuve'ga - ga pavẽi

Jesus'ga ojikoty'a ojipe'ġa pavēi no okote'varuhuve'ġa pavēi," pe'e pe. Nahã pe euhui ji mombe'gwovo ji arõe'yma, ei Jesus'ga.

³⁵ —Ojipe'ġa ndekokatua repiaga ġwaramo nhande ei: Tupana'ga reki okwahavuka ġa pe ġa mongokatuavo, ei Jesus'ga. Ojipe'ġa ndekote'varuhua repiaga ġwaramo nhande ei: Tupana'ga rūi omongo ġa ite'varuhua rehe, ei Jesus'ga ġa mbo'eavo.

Jesus'ga pyheja fariseuva'ea ronga pype

³⁶ Aerē Simão'ga fariseu'ga ei Jesus'ga pe:

—Ejo ti nhironga pype i'gwovo ji pyri.

—Kwa, ei Jesus'ga.

A'ero Jesus'ga hoi ga rupi garonga pype oapyga mesa pyri ga pavēi.

³⁷ Nanime cidadepevehēa – kiroki hēa oko te'varuhu – hēa ikwahavi Jesus'ga hoa fariseu'ga ronga pype. Ga i'urame hēa heruri perfume nhandya hyrua pype. Hyrua ko alabastrova'ea ita apopyra. ³⁸ Gapyā koty hēa ami ga reviri ojehe'gwovo okote'varuhua rehe. Hēareahya imoakymi gapyā. A'ero hēa gapyā monduvynduvyri o'ava pyvō gapyā beijavo. A'ero perfume hēa imongyi gapyā rehe. A'ereki hēa ga arō hete.

³⁹ Hēa repiagame fariseu'ga – kiroki ga e'i Jesus'ga pe ejo ti i'gwovo ji pyri javo – kiro ga ei oyvyteri pe: “Hehã okote'varuhuvehēa. Mara'ngu po Jesus'ga Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara naerū? Po Jesus'ga Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara tuhē, a'ero po ga ombaragwaha hēa rehe hamo. Po ga ei hēa pe hamo: ‘Tanhimbote'varyme ti epokoga ji rehe,’ e po ga okote'varuhuvehēa pe hamo. Jesus'ga nombaragwahavi reki hēa rehe,” ei fariseu'ga oyvyteri pe.

⁴⁰ A'ero Jesus'ga ei fariseu'ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga. Tamombe'u ti nde ve.

—Orembo'eharamo emombe'u ti ji ve a'ero, ei Simão'ga Jesus'ga pe.

⁴¹ Ga mbo'eavo Jesus'ga imombe'ui ga pe. Ga e'i:

—Itambere'ia mondo'āhara'ga pe mokonha'ġa ei momi ti embuhu'rã itambere'ia ore ve javo. A'ero ga imondo'aġi ġa pe tombuhura'ja ti ġa koa irū reheve ji ve nehē javo. He'yiva'ea quinhentos itambere'ia ga imondo'aġi ojipe'ga pe. Ndahe'yiva'ea cinquenta itambere'ia ga imondo'aġi ojipe'ga pe. Ga memei gweroho ga hugwi a'ero. ⁴² Aerē ġa ipo'rupavi herekoe'yma. Nurã ġa ndogwerekoi ikwepykavamo. A'ereki ahã ġa pe. Itambere'ia mondo'āhara'ga oporogwety reki ġa. Nurã ga ihypavi reki ġaconta hugwi tapembuhura'javi ti itambere'ia ji ve a'ero javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

—Manamo ġa ga arōhetei? Manamo ġa ga aroi'ī? ei Jesus'ga Simão'ga pe.

43 A'ero Simão'ga ei ga pe:

—Po ga – kiroki ga gweroho koji'iva'ea ga hugwi quinhentos itambere'ia – po gaha itambere'ia mondo'āhara'ga arō hete. A'ereki gaconta hugwi imondo'āhara'ga ohy he'yiva'ea, ei ga.

—Na tuhē, ei Jesus'ga. Kiroki ga gweroho koji'iva'ea – gaha oarō hete itambere'ia mondo'āhara'ga.

44 Kiro Jesus'ga ojirova hēa koty. Simão'ga pe ga ea'javi:

—Erehepia nde hēa? Ji ruri nenonga pype nde repiaga. Ndehe nerembuhuri yhya ji ve jipyheitava ekoe'yma nhaneramonhava'ea moġitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahā ahe omboapy ojipe'ġa javo. Hēa ki a'e te hēareahya omoakŷ jipya. Omondovynduvy hēa jipya o'ava pyvō. Nahā hēa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga.

45 —Ndehe nanhibeijai tuhē ekoe'yma nhaneramonhava'ea moġitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahā ahe omboapy ojipe'ġa javo. Hēa ki a'e te jipya nobeijabeijapigi ji rurirē nenonga pype. Nahā hēa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga.

46 —Ndehe neremongyi ikava nhiakaġa rehe ekoe'yma nhaneramonhava'ea moġitagwera rehe – kiroki a'ea e'i nahanahā ahe omboapy ojipe'ġa javo. Hēa ki a'e te omongy perfume jipya rehe. Nahā hēa roryroryvamo ji rehe, ei Jesus'ga fariseu'ga pe.

47 —Nurā ji ei nde ve: Tupana'ga ihyjipei hēarekote'varuhua ikwahava'jave'yma. He'yjuhu hēarekote'varuhua, ei Jesus'ga. Hēa hugwi Tupana'ga imombori. Nurā hēa Tupana'ga arōhetei gworygworyva repiuka nhandepyteri pe, ei Jesus'ga. Po ojipe'ga okote'va gwere. Tupana'ga garekoteva'ria hypavame oarō gwere ga Tupana'ga gwory'viro ga rehe, ei Jesus'ga Simão'ga pe.

48 Hēa pe Jesus'ga ei kiro:

—Amomboripe ji nderekote'varuhua nde hugwi, ei ga.

49 Kiroki ġa oapy mesa pyri ga pavēi – ġa ei oyvyteri pe: “Ma'ġa Jesus'ga naerū? Maranuhūrame ga hēarekote'varuhua mombori naerū?” ei ġa.

50 A'ero Jesus'ga ei hēa pe:

—Nde jikoga ġwaramo ji rehe ji imombori nderekote'varuhua nde hugwi. Tu katu ndepy'a nde horame a'ero, ei ga.

8

Kunhangwerava'ea oho Jesus'ga rupi

¹ Aere ĩ Jesus'ga imbojoapiapi cidades repiapava cidades'ia repiapava. He'yjuhu cidades cidades'ia pavēi. Pyryva'ea ga imombe'ui cidadespeve'ga pe. Ga pe ga ei:

—Perojijyjijykuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehē.

Nahã Jesus'ga ei ģa pe ogwovo ģa pyġapyri. Ga rupi dozeve'ga hogahoi.

² Kunhangwera'ga ģa hoġahoi ga rupi no. Jara'ga hugwi Jesus'ga ombojipe'a jipe anhaġa. Jara'ga hugwi ga imombigi karugwara. Mariahēa hugwi Jesus'ga ombojipe'a jipe sete anhaġa Diabo'gapyriva'ea. Mariahēa pe ahe ei: Madalapevehēa.

³ Ojipehēa rera Joana. Joanahēa rembireko'ga ko Cuza'ga. Ga ko Herodes'ga mbatera repiakatuhara'ga. Ojipehēa rera Susana. Gahã oho Jesus'ga rupi. Ojipe'ga kunhangwera'ga hoi ga rupi no. Imondovo ga pe ombatera ģa Jesus'ga repiakatui. Dozeve'ga pe ģa imondoi no.

Ha'ynha mohãihara'ga

(Mateus 13.1-9; Marcos 4.1-9)

⁴ Cidades nanani ojipejipea hugwi he'yjuhuve'ga nduri Jesus'ga pyri. Ojo'java'ea pyvõ ga ģa mbo'embo'ei. Ga pe ga ei:

⁵ —Ha'ynha mohãihara'ga hoi ko pe imohaina ha'ynha. Nahã ga itymi ha'ynha. Ga imohãirame ha'ynha jara indurugi pehea rembeyvya rupi. A'ero ahe pyruġi hehe ohorame pehea rupi. Ua gwyra'ia i'ui imokona, ei Jesus'ga.

⁶ —Ga imohãirame ha'ynha jara indurugi yja rehe ita arimo. A'reki ita onhimongyheteuhu pevo. Xunhi yja a'ero ha'ynha pe yhya no. Henhunhame kotihĩ he'ouhũ omanomo. A'reki ahã yhya jupe.

⁷ —Ga imohãirame ha'ynha jara indurugi nhungwava ra'ynha pyteri pe hatĩava'ea ra'ynha pyteri pe. Aerē ga'apoa ha'ynha renhunhamo nhungwava ra'ynha pavēi. A'ero nhungwava nhambyguhui garemityma, ei Jesus'ga.

⁸ —Ga imohãirame ha'ynha jara indurugi yjakatua pype. A'ero henhunhamo o'ao'aheteramo. He'yjuhu ahara a'ero. Ahara pype turi cem ha'ynha, ei Jesus'ga ha'ynha mohãihara'ga mombe'gwovo.

Onhi'igã mondovo Jesus'ga ei ģa pe:

—Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga ģa pe imombe'gwovo ojo'java'ea.

Jesus'ga okwahavuka ha'ynha mohãihara'ga mombe'ua

(Mateus 13.10-23; Marcos 4.10-20)

⁹ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Orohendu ore novĩa nde'eagwera ojo'java'ea. Ndorokwahavi reki ore. Ore ve ti emombe'u a'ea.

¹⁰ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pe me Tupana'ga ei tokwaha ti ġa onhimiva'ea nhirembiepiakatuhava javo, ei Jesus'ga. Marã hekoi kiro Tupana'ga yvyakotyve'ġa ndepiakaturame okovo ġanduvihavuhetero? A'earupiva'ea kiro ga ikwahakwahavukari pe me, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe. Ojipe'ġa pe ji imombe'ui ojo'java'ea. A'ero “hepiagame ġa gwepia tehe reki.

A'reki ġa nombaragwahapotari hehe.

Henduvame ġa ġwendu tehe reki.

A'reki ġa ndokwahapotari”, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

¹¹⁻¹² —Kiro po ti ji imombe'ukatui pe me ikwahavuka ha'ynha mohãihara'ga mombe'ua nehẽ, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

—Ha'ynha ko Tupana'ga nhi'ġa, ei Jesus'ga. Kiroki ġa ġwendu Tupana'ga nhi'ġa novĩa ikwahave'yma – ġa pyri ahe-moandyandyihara'ga Diabo'ga ruri a'ero ipe'avo imombe'ua ġapy'a hugwi imoka'nhyrbavuka ġa pe tomomborukaryme ti ġa Tupana'ga pe okote'varuhua javo, ei Jesus'ga. Ga pe ji ei a'ero imombe'urame ha'ynha indurugagwera pehea rembeyvya rupi.

¹³ —Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki a'ea onduru ita rehe. Henhui ha'ynha novĩa. A'reki yhya rerekoe'yma ġwaramo, kotihĩ nonhimomiranami a'ero omanomo, ei ga. A'reki ndokihetei hapoa yvya pype.

—A'ea ja ġa ndekoi – kiroki ġa ġwendu nhanderuvihavuhete'ga mombe'ua gworygworyvamo hehe novĩa. Aerẽ ojipe'ġa mbote'varuhu pota ġa imohepia'ngiavo ite'varuhuva'ea ġa pe. Nurãro ġwaramo ġa nonhimomiranami a'ero kotihĩ opohia nhanderuvihavuhete'ga mombe'ua hugwi. A'reki ndokihetei nhanderuvihavuhete'ga mombe'ua ġavyvteri pe.

¹⁴ —Amombe'u jipe ko ji ha'ynha indurugagwera – kiroki a'ea onduru nhungwava ra'ynha pyteri pe hatĩava'ea ra'ynha pyteri pe. Aerẽ igwaigwavete hatĩava'ea nhambyguhui garemityma jukavo, ei Jesus'ga.

—A'ea ja ojipe'ġa ndekoi nhungwava pyteripeva'ea ja. Ga ġwendu ojipe'ġa erame ġa pe: “Tupana'ga nhande poko katu kiro nhanderuvihavuhete'ga.” A'ea ġa ġwendu katu novĩa. Aerẽ ġa aġataruhuramo ojihe javo: “Maramarã po ti nhande reki nehẽ naerũ?” ei ġa oyvteri pe. A'ea nonoġatuukari ġapy'a. A'reki ġa opotaruhu itambere'ia a'ero, ei Jesus'ga.

“Koji'i nhande tipotaruhu itambere'ia,” e'iuhu ġa, ei Jesus'ga. Toryva rehe ikatuva'ea rehe ġa japyakauhui. A'ea nhaporemō nohenduva'javukari nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua. A'ero igwaigwavete ġa ndojapyakaa'javi tuhē gamombe'ua rehe. A'ero ġa ndokoa'javi reki gamombe'ua rupi okokatue'yma ojipe'ġa pe oporavykye'yma ga pe.

¹⁵ —Amombe'u jipe ko ji ha'nha indurugagwera - kiroki onduru yjakatua pype. A'ea ja ojipe'ġa ndekoi yjakatua pypeva'ea ja. Gwendu katu ġa nhanderuvihavuhuhete'ga mombe'ua ojikheteavo ga rehe gweaporoġitakaturō. Onhimomirana hete ġa oporavykyavo ga pe ga nhi'ġpo'rupava okokatuavo ojipe'ġa pe.

A'ea Jesus'ga ei imombe'gwovo pa ojo'java'ea ikwahavuka ġwemimbo'ehara'ġa pe.

A lamparina

(Mateus 5.15; Marcos 4.21-25; Lucas 11.33)

¹⁶ —Imondygame lamparina nhande ndihovapygi hyrua pyvō, ei Jesus'ga. Nimondoi nhande lamparina nhanenhi-nongava gwyri pe cama gwyri pe. Pyte'mbia rehe nhande timondo lamparina. Nurā okirame onga pype ojipe'ġa gwepia kojahua.

¹⁷ —Na jitehe po ti Tupana'ga imboukwahavi nehē. Onhimiva'ea po ti ga hepiukari ikwahavuka henduvukapava nehē.

¹⁸ —Ji rendu katu ti a'ero pejeaporoġitaro. Kiroki ga okwaha - ga pe po ti Tupana'ga ikwahavukari koji'iva'ea nehē. A'ero po ti ga ikwahahetei nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndokwahavi - po ga ikwahavi xunhiva'ea, a'ea vehevi po ti Tupana'ga ikwahava'jave'ymukari ga pe nehē, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa mbo'eavo.

Jesus'ga yembora gairūva'ea pavēi

(Mateus 12.46-50; Marcos 3.31-35)

¹⁹ Kiro Jesus'ga yembora ruri Jesus'ga repiaga gairū'ġa pavēi. Ndoki ġa onga pype ga pyri. A'ereki pevove'ġa ga mbotymboty gwe'yjuhuro. ²⁰ Gapyteripeve'ġa e'i Jesus'ga pe:

—Neyhēa uhu nde repiaga neirū'ġa pavēi. Pevo ġa ami okari pe.

²¹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Kiroki ġa Tupana'ga nhi'ġa rendu katu ga nhi'ġpo'ruavo - ġa pe ji ei nhii'ġa. A'e ji ġa pe no nhiirū'ġa, ei Jesus'ga.

Jesus'ga omombi yvytua typepemuhūa reheve

(Mateus 8.23-27; Marcos 4.35-41)

²² Aerē Jesus'ga avi yharuhua pype ġwemimbo'ehara'ġa pavēi. Ga pe ga ei:

—He xaho ypiahua aherovai.

A'ero ǵa imoanhani herogwovo. ²³ Ga gwerohorame Jesus'ga ropehyiro okia. Yvyturanuhũa ruri ojyva ypiahua rehe. Yharuhua pype yvytua yhya mbo'ambo'avi. Gweroho ǵwerĩ ypy pe. ²⁴ A'ero ǵa hoi Jesus'ga pyri ga mongirahiva.

—Kiro nhande hoi ypy pe nhandepapava nehẽ! ei ǵa ga pe ombo'ehara'ga pe.

A'ero ga ma'ei onhi'ĩǵa yvyturanuhũa pe typepemuhũa pe no topi ti javo. A'ero yvytua ipigi. Notymynha'javi yhya no.

²⁵ Ga pe Jesus'ga ei:

—Ndapejikogi ji rehe naerũ? ei ga.

A'ero ǵa kyhyji onhimomby'avo javo ojohupe:

—Marã te ga reko naerũ? Yvytua vehevi re po ǵwendu katu ganhi'ĩǵa yhya pavẽi, ei ǵa.

Jesus'ga ombojipe'a anhaǵa ahe hugwi

(Mateus 8.28-34; Marcos 5.1-20)

²⁶ Aerẽ ǵa hoi ypiahua aherovai Galilẽia aherovai ova-hema Gerasapeve'ǵa gwyrĩ pe. ²⁷ Jesus'ga hemame yharuhua hugwi cidadepeve'ga ruri Jesus'ga repenhana. He'yjuhu anhaǵa Diabo'gapyriva'ea onhimongyavo ga pojykavo. Ymyahũ ga ndipiri. Ga nduva'javi onga pype. Itaruvihavuhua kwaruhua pyteri pe ga rui aheryvya pyteri pe. ²⁸ Jesus'ga repiagame ga hapukai ǵwenypy'anduruga Jesus'ga rovai pyteri pe. Ga hapukajahivi javo:

—Jesus! ei ga. Terejori ji avykyavo Tupana'ga ra'yramo huvihavuhu'ǵahoheve'ga ra'yramo? ei ga Jesus'ga pe. A'e hete ji nde ve: Terembuhuri ti hahyva'ea ji ve.

²⁹ A'ea ga ei. A'ereki Jesus'ga e'i jipe anhaǵa pe:

—Ejipe'a ga hugwi.

Ymyahũ anhaǵa ga pyhypokãpokaǵi ga pojykavo jipi. Nurã pevove'ǵa itanhuramuhũa pyvõ gapoa kwari. Ga gapya kwari no. Nahã ǵa ga mombytapotari ga repiakatuavo novĩa. Ga omondohondoho itanhuramuhũa reki. Anhaǵa ga pojykai ga renonhaheteavo ga mondovo ongae'ỹi me. Nahã ga rerekoi ymya.

³⁰ Kiro Jesus'ga ei ga pe:

—Gara nderera?

A'ero ga ei:

—He'yjuhu.

Nahã garera. A'ereki he'yjuhuva'ea anhaǵa opojyka ga.

³¹ Anhaǵa e'i hete Jesus'ga pe:

—Toremondoi ti vykwara ruvihavuhua pype hahyva'ea ruvihava pype, e'i ga pe.

³² Yvytyra rehe porcos tuvi i'gwovo onhimongyavo. He'yjuhu hete porcos. Jesus'ga pe anhaǵa ehetei:

—Ore mondouka ti porcos pojykauka ore ve, e'i.

—Peho ti a'ero, ei Jesus'ga jupe.

³³ Cidapeve'ga hugwi anhağa jipe'ai a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ipo'ruavo porcos pojyavo herogwovo. Porcos nhaporemohetei ogyva vyty'ramuhña hugwi ogwovo ypihua pype otyvygamo omanomo.

³⁴ Porcos manoa repiagame porcos repiakatuhara'ğa nhani ogwovo jugwi. Ogwovo ға imombe'upavi cidapeve'ğa pe cidakotyive'ğa pe no. ³⁵ A'ero pevove'ğa nduri ua torohesia katu javo. Ovahemame Jesus'ğa pyri ға ga repiagi anhağa rembipojyakaagwera'ga. Oapy ga Jesus'ga pya pyri tapy'ynhapira mongijipeavo ojapyakakatuavo. A'ero ға kyhyji. ³⁶ Kiroki ға gwepia Jesus'ga anhağa mbojipe'arame ga hugwi – ға imombe'upavi ға pe javo:

—Ga pyryvamo reki kiro. A'ereki Jesus'ga ombojipe'a anhağa ga hugwi imondovo, ei ға ga mombe'gwovo ға pe.

³⁷ Okyhyji hete pa ға Gerasapeve'ğa. Nurã ға ei Jesus'ga pe: —Heregwovo ore hugwi!

A'ero Jesus'ga avi yharuhua pype tajivy javo. ³⁸ A'ero anhağa rembipojyakaagwera'ga ehetei Jesus'ga pe:

—Taho ti nde rupi jijikoty'a nde pavëi! ei ga.

Jesus'ga ndogwerohoi ga reki. A'ereki ga e'i ga pe:

³⁹ —Epyta. Ejivy ti enhonga pe imombe'gwovo. Ere ti ға pe: “Tupana'ga ipopoaka hete. Ji poko hete ga!” Nahã ti ere ға pe, ei Jesus'ga ga pe.

A'ero ga hoi imombe'gwovo ға pe nhaporemohetei cidapeve'ğa pe.

—Pyry hete Jesus'ga ji ve ji pokoga anhağa mbojipe'avo ji hugwi. Ga popoakahetero, ei ga imombe'gwovo.

*Jesus'ga opoko Jairova'ea ra'yra'ea gwypova'ea reheve
(Mateus 9.18-26; Marcos 5.21-43)*

⁴⁰ Gerasapeve'ğa hugwi Jesus'ga jivyri ua ovahemaherovai. Ga nhaporemohetei repenhanigworygworyvamo ga rehe. A'ereki pevo ға oko tuhu tuhë ti ga javo.

⁴¹ Nanime ga pyri Jairo'ga ruri. Jairo'ga ko huvihavamo oko judeus'ğa jatykahava pype. Ga ruri onhinoğa ojovapyvo vyvo Jesus'ga pya pyri jioheva'ero ji poko javo.

—Herejo nhironga pe, ei ga Jesus'ga pe. ⁴² A'ereki jira'yrahëa omano gweri, ei ga.

Hehã jate ko gara'yra. Ivoja hëa. Doze anos hëa imbokwara'ari ojihe.

Jesus'ga horame tahepia ti ji tayrihëa javo, he'yive'ğa ga mbotyvahivi ua ga rupi onhimongyavo. ⁴³ Ga reviri hëa ruri no itetirūavehëa gwypovehëa. He'yi doze anos hëatetirūa imbokwara'ari hëa rehe opige'yma hëa hugwi. Omondo pa hëa opohanohara'ğa pe novia. A'ereki ға nomombigi reki

hēatetirūa. ⁴⁴ Kiro hēa ruri Jesus'ga reviri opokoga gapira rembeyvyra rehe. Kotihī hēa ndagwypora'javi a'ero.

⁴⁵ —Ma'ga opoko ji rehe? ei Jesus'ga.

A'ero ġa epavi:

—Ore rūi! Ndoropokogi nde rehe, ei ġa.

—Nde mbotymboty pa ġa nde atimana he'yive'ġa! Nde mbotyva ġwaramo ġa pokogi nde rehe.

Nahā Pedro'ġa ei Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁴⁶ A'ero Jesus'ga ei:

—A'ea rūi. Opoko aha ġa ji rehe. Akwaha ji jiyvyteri pe. A'ereki ji hugwi ihoi jipopoakara ġa ndehe, ei ga.

⁴⁷ A'ero hēa ei oyvyteri pe: “Okwaha reki ga ji pokogame ga rehe.” A'ero hēa ruri ohyhyipava okyhyjiavo ġwenypy'anduruga yvyvo garovai pyteri pe onhimombe'gwovo ġandovaki pa. Hēa e'i:

—Ymyahū ji tetirūaramo gwyporo. Nurā ji pokogi nde rehe tomombi ti ga ji hugwi javo. Kotihī nhitetirūa pigi tuhē ko, ei hēa.

⁴⁸ —Kui'i, ei Jesus'ga hēa pe. Erejiko nde ji rehe. Nurā netetirūa pigi nde hugwi. Ndepy'a rukaturo ġwaramo kiro heregwovo katu, ei ga.

⁴⁹ Jesus'ga nhi'imbige'ymane hēa pe Jairo'ga rongapypeve'ga ruri javo Jairo'ga pe:

—Ndera'yrava'ea omano. Tohoa'javyme ti nhanembo'ehara'ga kiro neronga pe. A'ereki ahe omano jipe.

⁵⁰ Ga renduvame Jesus'ga ei Jairo'ga pe:

—Teremomyi ti epy'a. Ejiko hete jitehe ji rehe. A'ero po ti hēa kwerava'javi nehē, ei Jesus'ga.

⁵¹ Ovahemame Jairo'ga ronga pe Jesus'ga ġa mongiuکاری ojupi onga pype Pedro'ga João'ga no Tiagova'ea no. Kujahēa ruva'ga ga ga mongiuکاری kujahēa yhēa no. Ojipe'ġa pe Jesus'ga ei:

—Tapeki ti onga pype, ei ga ġa pe.

⁵² Ojehe'o hete pevove'ġa kujahēa rehe okovo. A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Tapejehe'oi! Nomanoi hēa. Oki reki hēa upa.

⁵³ A'ero ġa ga jai ga rerekovo ga rerekomemuamo. A'ereki ġa okwaha ahemanoa.

⁵⁴ Ga mondopavirē onga hugwi ga kujahēa popyhygi. Hēa pe ga ei:

—Kui'i! Epo'ā!

⁵⁵ Kiro hēa kweravi. Kotihī hēa po'ami. A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pemondo ti mbatera hēa pe to'u ti hēa.

⁵⁶ Onhimomby'a hēaruva'ga hēayhēa pavēi. Jesus'ga ei ġa pe:

—Tapemombe'ui tuhē ti nhiremimbogweravahēa nhiremimonhimomby'ava'ea ojipe'ga pe, ei ga.

9

Jesus'ga remimbo'eharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga
(Mateus 10.5-15; Marcos 6.7-13)

¹ Aerē Jesus'ga ga mbuhurukari ojipyri gwemimbo'ehara'ga dozeve'ga ga mbopopoaka. Ga ombopopoaka ga tombojipe'a ti ga anha'ga Diabo'gapyriva'ea ojipe'ga hugwi javo. Nahā ga popoakaramo anha'ga hohe pa. Ga ombopopoaka ga tokwaha pa ti ga karugwara imombiga itetirūave'ga hugwi javo.

² —Kiro po ti ji pe mondoi ojipe'ga pyri nehē, ei Jesus'ga. Pemombe'u katu ti Tupana'ga ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Tupana'ga oko gwerī nhanderuvihavuhetero nhande repiakatuavo yvya koty nhande mongovo onhi'iga rupi.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga dozeve'ga pe. Pemombi ti karugwara itetirūave'ga hugwi. ³ Taperohoi ti mbatera pejive pehorame imombe'gwovo ga pe. Taperohoi ti yvyra pejikohavamo. Taperohoi ti sacola, pāo, itambere'ia. Taperohoi ti irūa tapy'ynhapira camisa'java'ea, ei Jesus'ga dozeve'ga pe.

⁴ —Pe vahemame gacidades pe po gande'yja'ga ei pe me: “Hepejijo pejipytao nhironga pype.” Ga erame na pe me peho ti garonga pe a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Ga pyri jate ti peju. Aerē po ti pe hoi ojipe pe cidade pe nehē. A'ero jate po ti pejiyi garonga hugwi pejigwovo a'ero nehē, ei Jesus'ga. ⁵ Po ongapypeve'ga ndohoryvi pe ndehe tapepytai ti javo pe me pe vahemame gacidade pe. Pehorame gacidade hugwi ti pe-monduru otimbuguhua pejipya hugwi oropohi ore pe hugwi javo. Pe'ji ti ga pe: “Peko te'varuhu pe hendupotare'yma Tupana'ga nhi'iga,” ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

⁶ Kiro ga hoi a'ero Jesus'ga nhi'iga rupi cidades pe imbo-joapiapiavo. Pevove'ga pe ga imombe'ui pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua. Itetirūave'ga hugwi ga imombimombigi karugwara.

Marã Jesus'ga naerũ? ei Herodesva'ea
(Mateus 14.1-12; Marcos 6.14-29)

⁷ A'ea rupi Herodes'ga hendupavi Jesus'ga rembiapoa mombe'ua garemimonhimomby'ava'ea mombe'ua. Herodes'ga omondomondo gwemimbotarimova'ea rupi Galiléiapeve'ga gwyri pe.

—Marã Jesus'ga naerũ? ei ga.

A'ea ga ei ikwahave'yma. A'ereki jara'ga e'i:

—Jesus'ga ko João Batista'ga reki. João Batista'ga ovy gwyvya hugwi, ei ga.

⁸ Jara'ġa e'i:

—Jesus'ga ko Elias'ga. Elias'ga ojipiuka ore ve ko, ei ġa.

Ojipe'ġa e'i:

—Jesus'ga ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea py-teripeve'ga – kiroki ymyahūve'ga. Ovy ga gwyvya hugwi, ei ġa.

⁹ A'ero Herodes'ga ei:

—Jesus'ga ko João Batistava'ea rūi. A'ereki ji João'va'ea akaġa momboruka ikwehe'i. Maranuhū Jesus'ga naerū? Omombe'u ġa ji ve garemimonhimomby'ava'ea. Tahepia ji gara'oa a'ero, ei ga.

Herodes'ga gwepia pota hete Jesus'ga okovo.

*Jesus'ga omondouka mbatera cinco milva'ea pe
(Mateus 14.13-21; Marcos 6.30-44; João 6.1-14)*

¹⁰ Aerē ojivyrame Jesus'ga pyri Jesus'ga moirūhara'ġa dozeve'ġa imombe'upavi ġwembiapoa ga pe. Ojupi Jesus'ga ġa nderohoi jara'ġa hugwi a'ero ġa nderogwovo ongae'yi me cidade kotyi ve Betsaida kotyi ve.

¹¹ Gahoa kwahavame he'yive'ġa hoi gareviri tihendu ti ga javo. Ga ndurame ga pyri ga roryvamo ġa ndehe Tupana'ga mombe'gwovo ġa pe. Ga e'i:

—Perojijyjijyuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhetero nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Itetirūave'ġa hugwi Jesus'ga imombigi karugwara.

¹² Ka'arugame dozeve'ġa Jesus'ga remimbo'ehara'ġa, kiro ġa nduri Jesus'ga pyri javo:

—Ahā onga avo. A'ero ti toho agwa'ġa cidades'i pe kopeve'ġa pyri no. Pevo ti ġa to'u okia.

A'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ġa ei Jesus'ga pe ġa mon-doukapota ga pe.

¹³ —Pehe ti pemondo mbatera ġa pe to'u ti ġa javo, ei Jesus'ga ġa pe.

A'ero ġa ei:

—Ndrogwerekoi te! Cinco pães orogwereco dois pira reheve. Ndohygi'i'i po ti ġa ndehe nehē. Toropyhy po ti ore nehē naerū? Orohorame jate ipyhyga mbatera nehē itambere'ia rehe ġa pe nehē, po ti ore imbohygi mbatera ġa ndehe nehē to'u pa ti ġa javo, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ġa Jesus'ga pe.

¹⁴ A'ereki he'yjuhuve'ġa cinco milve'ġa uhu pevo Jesus'ga pyri akwaimba'ero. Kiro Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Pemboapy ti ġa yvyvo ġa mbojatykavo. Cinquentave'ġa ti pemboapy avo. Cinquentave'ġa ti pemboapy pevo. Cinquentave'ġa ti pemboapy irupe'i. Nahã ti pemboapy pa ġa ojohugwi, ei ga.

¹⁵ Ganhi'ġa rupi ġa ġa mboapypavi a'ero.

¹⁶ Kiro ga ipyhygi mbatera – kiroki cinco pães dois pira reheve. Ojovavu ga yvaga repiaga.

—Ndepyry hete nde imbuhua ore ve, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

Kiro Jesus'ga haygwe'rogwe'rogi pães pira reheve imondomondo ġwemimbo'ehara'ġa pe tomondo ti ġa ġa pe javo. A'ero ġa imondomondo ġa pe. ¹⁷ Ga nhaporemō ġa i'ui onhimoytaromouka.

Ga i'urē Jesus'ga moirũhara'ġa imono'oġi hembyruera imondovo yrua pype. He'yjuhuva'ea hembyruera opyta reki garembihaygwe'rogagwera. A'ereki ġa ndo'upavi. He'yjuhuva'ea dozeva'ea yrua tynahē. Nahã Jesus'ga japo ahemomhimomby'ava'ea he'yje'ỹva'ea imbovua imondovo ġa pe.

Nde ko Cristoramo, ei Pedrova'ea Jesus'ga pe

(Mateus 16.13-19; Marcos 8.27-29)

¹⁸ Aerē Jesus'ga hoi he'yjuhuve'ġa hugwi. Ga jate ga nhi'ġi Tupana'ga pe. Ga nhi'ġame garemimbo'ehara'ġa oko ga pyri. Ga pe ga ei:

—Marã ġa ji ve jipi?

¹⁹ A'ero garemimbo'ehara'ġa ei ga pe:

—“Ga ko João Batista'ga,” ei ġa nde ve, ei ġa Jesus'ga pe. Ojipe'ġa e'i nde ve: “Ga ko Elias'ga.” Ojipe'ġa e'i nde ve: “Ga ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea pyteripeve'ga – kiroki ga ovy gwyvya hugwi ymyahũve'ga.” Nahã ġa ei nde ve, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ġa Jesus'ga pe.

²⁰ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pehe, marã pe ji ve jipi?

A'ero Pedro'ga ei:

—Nde ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko.

Jesus'ga omombe'u omanoaġwama

(Mateus 16.20-28; Marcos 8.30-9.1)

²¹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—A'e tuhē ji pe me: Tape'ei tuhē ti ojipe'ġa pe ga ko Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo. A'ea ti tape'ei ji mombe'gwovo. ²² He'yiva'ea po ti ġa imondomondo hahyva'ea ji ve nehē ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. Nanhiarōi po ti xava'eve'ġa ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pavēi judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi, ei ga. Nanhiarombavi po

ti ġa ji rendukatue'yoma nehē. A'ero po ti ġa ji jukaukari nehē. Mokōi ji kirirē po ti nhimbogwerahava nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²³ Kiro Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe he'yjuhuve'ga pe no. Ga pe nhaporemō ga ei:

–Kiroki ġa oko pota nhiremimbo'eharamo – tokoyme ti ġa ġwemimbotarimova'ea rupi okovo nhiremimbotarimova'ea rupi, ei Jesus'ga ġa pe. Po ti ojipe'ga imbohahyukari ġa pe ġa jukavo vehevi nehē peko pe Jesus'gareheva'ero jawo ġa pe, toko jitehe ti ġa jipi nhiremimbotarimova'ea rupi opohire'yoma ji hugwi, ei Jesus'ga.

²⁴ –Kiroki ġa ndokopotari nhiremimbo'eharamo tajjukayme ti ġa jawo – ġa po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga.

–Kiroki ġa ojipe'ga ġa jukai ġajikoga ġwaramo ji rehe – omanorē po ti ġa oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

²⁵ –Ojipe'ga – kiroki ġa e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tamono'ono'ō ti ji mbatera jijive jawo” – po ġa imono'ono'ombavi mbatera ojive avo yvya koty, a'ero ġa imono'ono'ōtehei ojive novīa ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga.

²⁶ –Aerē po ti ji rura'javi avo vyvakotyve'ga pyri nehē. Orerendy'jandy'java pyteri pe po ti ji rekoi jijoah nehē vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga. Orerendy'jandy'java ko jikatua, jiruva'ga katua, gapyrive'ga katua. Po pe ei: “Ji Jesus'ga remimbo'eharamo rūi ako,” heroviare'yoma nhinhi'īga, a'ero jirura'javame po ti ji ei nehē: Ga ko nhiremimbo'eharamo rūi oko, ei Jesus'ga.

²⁷ –Kiroki ġa o'ā Jesus'ga pyri – ġa pe Jesus'ga ei: A'itituhēva'ea mombe'ukatuavo ji ei pe me: Omanoe'yomame po ti agwa'ga pyteripeve'ga ikwahavi nehē Tupana'ga oko vyvakotyve'ga nduvihavuhetero kiro jawo, ei Jesus'ga ġa pe nhaporemō.

Jesus'ga ra'oa ojiojijyi aherovaki

(Mateus 17.1-13; Marcos 9.2-8)

²⁸ Aerē oito ġwerī okirirē Jesus'ga ġa nderohoi ojupi Pedro'ga João'ga reheve Tiagova'ea reheve no. Jesus'ga ġa nderohoi ġa nderojiupia vytyruhua rupi tanhi'ī ti ji Tupana'ga pe jawo.

²⁹ Pevo Jesus'ga nhi'igame Tupana'ga pe Jesus'ga rova jiojijyi. Ga'apoa tapy'ynhapira hendy'jandy'ja otigahivuhetero. ³⁰ Nanime mokonhava'ea jipiukari yvagahugwiva'ea Moisésva'ea Eliasva'ea pavēi onhi'īga Jesus'ga pe. ³¹ Ahe katukaturō ġwendy'jandy'javamo. Jesus'ga pe ahe ei:

—Nahanahã po ti ga manoi cidade de Jerusalém me nehẽ, ei Tupana'ga nde mombe'gwovo ore ve.

Nahã ga ei onhomonhi'i'ga Jesus'ga pavẽi.

—Nahã tuhẽ po ti nehẽ, ei Jesus'ga ikwahavipeavo.

³² Pedro'ga hopehyi okia reki. Kiro ga ma'e'gatui hepi-aga Jesus'ga katua garendy'jandy'java. Gwepia ga mokon-hava'ea amame Jesus'ga pyri. ³³ Kiro ahe hoi Jesus'ga hugwi. Ahe horame Pedro'ga ei Jesus'ga pe ga renoina nde ko orembo'eharamo javo:

—Pyry nhanderekoa avo, ei Pedro'ga. Na ore japoi trêš tapyimbovyra pe me: ojipeji nde ve, ojipeji Moisés'ga pe, ojipeji Elias'ga pe.

A'ea Pedro'ga ei kotihĩ onhi'inhi'i'ga ikwahave'yma. ³⁴ Ga nhi'i'game yva'gati'ga iyyvi ga arimo ga mongovo o'agi pe ua tuhẽ. A'ero Pedro'ga kyhyjihetei.

³⁵ Kiro yva'gati'ga hugwi Tupana'ga nhi'i'gi. Jesus'ga mombe'gwovo ga ei:

—Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga. Pehendu katu ti ganhi'i'ga, ei Tupana'ga.

³⁶ Ga nhi'imavame Jesus'ga jate Pedro'ga ga repiagi. Ojipe'ga pe ga nonhi'i'gi a'ea rehe. Manameuhũ ga imombe'ui onhimbiepiaga.

*Jesus'ga ombojipe'a anha'ga ahera'yra'va'ea hugwi
(Mateus 17.14-21; Marcos 9.14-29)*

³⁷ Ko'emame Jesus'ga jyvi yvytyra hugwi gwemimbo'ehara'ga pavẽi ogwovo. Ga jyvire he'yive'ga Jesus'ga repenhani. ³⁸ Nanime gapyteripeve'ga hapukai Jesus'ga pe.

—A'e hete ji nde ve ahembo'ehara pe, ei ga Jesus'ga pe. Ehepia ti jira'yra'ga ga monhimohigatuavo. A'ereki gaha jate jira'yra'ga, ei ga Jesus'ga pe. ³⁹ Ji rendu ti. Anha'ga ga pojyka jipi Diabo'gapyriva'ea. Opojykarame kotihĩ ga ohapukai. Anha'ga omombomombo ga mohendyipoipoa okote'varuhuavo ga pe. Ndojipe'apotari ga hugwi. Ga mu'umu'umbavame jate ihoi ga hugwi, ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁰ —Neremimbo'ehara'ga pyri ji ga reruri. A'e hete ji ga pe novia: Pembojipe'a ti anha'ga jira'yra'ga hugwi. Nombojipe'ai reki ga ga hugwi. A'ereki ga ndipopoakari jupe, ei ga Jesus'ga pe imombe'gwovo.

⁴¹ A'ero Jesus'ga ei pevove'ga pe nhaporemo:

—Ndapejikogiuhu pe ji rehe pejikote'varuhuavo. Pe ji mombitu pejiyuva. Manameuhũ po ti pe jikogi ji rehe nehẽ naerũ? ei Jesus'ga ga pe.

A'ero Jesus'ga ei garuva'ga pe:

—Eru ti ndera'yra'ga avo ji pyri.

⁴² Gara'yra'ga rurame anhağa ga mbo'ari ga moheõ'a. A'ero Jesus'ga ei jupe:

—Ejipe'a ga hugwi.

Nahã Jesus'ga ga monhimohiğatui ga mondoa'java garuva'ga pe. ⁴³ A'ero pevove'ğa nhimomby'ai Tupana'ga popoakahetea rehe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoagwama

(Mateus 17.22-23; Marcos 9.30-32)

Ga nhimomby'apavame Jesus'ga rembiapopava rehe, Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ğa pe:

⁴⁴ —Pehe ti peapyakwapupu hete nhinhi'iğa rehe. Ji rendu ti kiro. Uhu ġweri nhimondohava apiavo ġapo pe nehẽ. Ji pyhy po ti ġa nehẽ, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

⁴⁵ Jesus'ga remimbo'ehara'ğa ndohekatui ga'ea rehe. A'reki onhimiva'ea ganhimombe'ua ġa pe. Nurã ġa ei oyvyteri pe: “Ma gara pe ga ei?” Oyvyteri pe ġa ei a'ea. A'reki Jesus'ga pe ġa nde'ia'uvi: “Ore mbo'e ti nde'ea rehe.” Nde'i ġa a'ero.

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe

(Mateus 18.1-5; Marcos 9.33-37)

⁴⁶ Aerẽ garemimbo'ehara'ğa nhomonhi'iği. Ojohupe ġa ei:

—Manamo nhande joheva'ero huvihavamo?

Oyvyteri pe ġa ei ojive: “Jihi ko.”

⁴⁷ Jesus'ga okwaha ġa erame nahã oyvyteri pe. A'ero ga tayri'ga pyhygi ga rerekovo ojipyri. ⁴⁸ A'ero ga ei ġwemimbo'ehara'ğa pe:

—Kiroki ġa jireheva'ero ġwaramo gwereko katu tayri'ga – jiji tuhẽ reki ġa ji rerekokatui. Kiroki ġa ji rereko katu nde ko Tupana'ga repykaramo javo – ġa nhimbuhurukara'ga rerekokatui reki. Pepyteripeve'ga – kiroki ga nonhimbohetei tayri'ga ja – ga pe po ti Tupana'ga ei nehẽ: “Gaha huvihavuhua.” Nahã po ti Tupana'ga ei ga pe ga mboheteavo nehẽ, ei Jesus'ga.

Gaha nhande repy, ei Jesus'ga

(Marcos 9.38-40)

⁴⁹ Jesus'ga pe João'ga ei:

—Oji'i ore orohepia akwaimbae'ga. Ombojipe'ape'a ga anhağa Diabo'gapyriva'ea ojipe'ğa hugwi ndepopoakara pyvõ nde renoina. Jupe ga ei: “Jesus'ga pe mondo pe mbojipe'avo ġa hugwi.” Nurã ore ei ga pe: Terei ti nahã Jesus'ga renoina, oro'e ore. A'reki ga nhandereheva'ea rūi, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

⁵⁰ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Tapemombigi ga. A'ereki kiroki ga nianemovahĩ – gaha nhande repy a'ero, ei Jesus'ga.

Topytayme ti Jesus'ga avo, ei Samariapeva'ea

⁵¹ Aerẽ oho ġwerĩ Jesus'ga hohava agwa hugwi yvya hugwi yvagi pe. Nurã ga ei:

–Aho aha po ti ji kiro Jerusalém me na'ẽ nehẽ, ei ga.

⁵² A'ero ga jara'ġa mondoi ġwenonde. A'ero ġa hoi ga renonde ovahema Samariapeve'ġa cidade pe timboavujikwe ti Jesus'ga pe javo. ⁵³ Cidadepeve'ġa ndohoryoryvi Jesus'ga rehe reki. A'ereki ġa e'i ojohupe:

–Aerẽ po ti ga hoi Jerusalém me nehẽ ta'u ti ji Páscoa pevo javo, ei ġa.

Nurã ġa ei Jesus'ga remimbo'ehara'ġa pe:

–Topytayme ti Jesus'ga avo a'ero, ei ġa ġa pe.

⁵⁴ Ikwahavame ġa'ea Jesus'ga remimbo'ehara'ġa hoi imombe'gwovo Jesus'ga pe Tiagova'ea João'ga pavẽi. Nde ko orepojy kaharetero javo ġa ei Jesus'ga pe:

–Orombojy pota ore tata yvaga hugwi ġa ndehe ġa mbokaipava a'ero. Ymyahũ nahã Eliasva'ea ombojy. Marã po? A'ea pyry nde ve?

⁵⁵ A'ero Jesus'ga pyryrymi ġa novatiamo javo hete ġa pe:

–Ndapyryvi ji ve! ei ga. Napembaragwahavi pejihe. ⁵⁶ Tapoko vyvakotyve'ġa javo ji ruri imomboã ġandekote'varuhua ġa hugwi. Ga jukae'yma ji ruri vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga ġa pe.

Ojipe pe cidade pe ġa hoi ogwovo a'ero.

Oko pota ahe Jesus'ga remimbo'eharamo

(Mateus 8.18-22)

⁵⁷ Ga horame pea rupi ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

–Ji po ti neremimbo'ehara'ga nehẽ. Ndehoa nanani po ti ji hoi nde rupi nehẽ.

⁵⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Ereho pota tuhẽ nde ji rupi? ei Jesus'ga. Ja'gwara'java'ea raposas gwyvykoi okwara yvy pe okia ipype. Gwyrã'ia ikiri hakã rehe, ei Jesus'ga. Jihi reki ndarekoi jikhava vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga ga pe. Nde horame ji rupi ji javijitehe po ti nde ndererekoi nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁹ Ojipe'ga pe Jesus'ga ei:

–Ji rupi nanani ti ejo, ei Jesus'ga.

A'ero ga ei reki Jesus'ga pe:

–Aerẽ po ti ji hoi ndehoa nanani nehẽ. Na ji hoi na'ẽ jipo'ria tyma, ei ga nde ko jipojy kaharetero javo Jesus'ga pe.

⁶⁰ Emo Jesus'ga ei ga pe:

–Terehoi ti pevo. Omanove'ga'jave'ga – kiroki ga noarōi Tupana'ga nhi'i'ga – ga tuhē ti totȳ gwe'yja'ga. Ndehe, ehoeho ti imombe'gwombe'gwovo he'yjuhuve'ga pe. Ere ti ga pe: “Perojijyjijyuka ti pejeaporogita Tupana'ga pe pejikoga ga rehe. A'ero po ti ga pe pokokatui nehē imomboia pendekote'varuhua pe hugwi okovo penduvihavuhhetero nehē.” A'ea ti ere ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁶¹ Kiro ojipe'ga ei Jesus'ga pe:

–Ji po ti neremimbo'ehara'ga nehē. Na ji hoi na'ē nhiron-gapypeve'ga pe javo. Kiro ji hoi, ta'e ti ji ga pe, ei ga nde ko jipojykaharetero javo Jesus'ga pe.

⁶² Emo Jesus'ga ei ga pe:

–Oporavykyrame ji ve ahe tomohepia'ngiukaryme ti oji-pea ojive. Ojipea imohepia'ngiukarame ojive ahe ndapyryvi nhirembipo'ruhavamo. Ndapo'rui ji ahe a'ero.

10

Setentava'ea oko Jesus'ga nhi'i'ga rupi

¹ Aerē Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ga mo'emo'ēi ojipe'ga setentave'ga. Ga pe ga ei:

–Penhomoirū ti Tupana'ga nhi'i'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe.

A'ea ga ei mokonha'ga mondomondovo gwenonde. Cidades pe nanani – perope ga oho pota – pevo nanani ga setentave'ga mondoi. Mokomokōi ga hoi onhomoiruamo a'ero.

² Gahoa renonde Jesus'ga ei ga pe:

–Pevove'ga ko koapora ja ganemimondoroḡwerīva'ea ja – kiroki ga tohendu Tupana'ga nhi'i'ga, ei Jesus'ga ga pe. He'yi hete koapora gworygworyvamo. Imondorove'ga ndohygi reki hehe. A'ereki ga ndahe'yi. A'ero ahe ei koapora jara'ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja imondorove'ga ga pyri imondoroguka ko pe.” A'ea ahe ei koapora jara'ga pe, ei Jesus'ga.

–Na jitehe pevove'ga koapora ja. A'ereki ga he'yjuhu ranuhū. Ndahe'yi reki imondorove'ga'jave'ga – kiroki ga oporavyky imombe'gwovo Tupana'ga nhi'i'ga ga pe tojiko ti ga Tupana'ga rehe javo, ei Jesus'ga. Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero koapora jara'ga'jave'ga pe: “Koji'i jitehe ti embuhurukara'ja ejiheve'ga ga pyri. Tomombe'u ti ga nenhi'i'ga he'yjuhuve'ga pe tojiko ti ga nde rehe. A'ero po ti ga ndekoi nde pyri upa avuirama nehē.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

³ –Kiro po ti ji pe mondoi nehē. Ji rendu ti. Jihi kiro po ti pe mondo okote'varuhuve'ga pyteri pe. Peko po ti pe cordeiros ja ipopoakare'yva'ea ja pejigwovo gapyteri pe nehē. Onharō ja'gwara'java'ea lobos cordeiros pyhyga otiruahūro

jupe. Na jitehe po ti okote'varuhuve'ga tiruahũro pe me nehẽ, ei Jesus'ga.

⁴—Taperohoi ti sacola, itambere'ia, sandálias irũa. Tapepytai'i ti pea rupi penhinhi'ig'e'yma ojipe'ga pe. ⁵ Pevahemame onga pe ti pe'ji na'ẽ ongapypeve'ga pe: “Tu katu ti pepy'a!”

⁶ Po ongapypeve'ga ipota tu katu ti jipy'a a'ero javo, a'ero po ti gapy'a rukatui tuhẽ nehẽ, ei Jesus'ga. Po ongapypeve'ga ndopotari, a'ero po ti gapy'a ndukatui nehẽ, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

⁷—Ongapypeve'ga ipotarama pekia gwonga pype ti pepyta ganonga pype a'ero. Pe'u ti gambatera – kiroki a'ea ga ombuhu pe me. A'ereki po ga pe poraka pe pokoga hamo. Pepyta ti ganonga pype jate pejiyjijyje'yma ojipejipea pype onga pype, ei Jesus'ga.

⁸—Po ga horyory pe ndehe pe mboapyga imondovo pe me pe vahemame cidade pe, a'ero ti pe'u gambatera – kiroki a'ea ga ombuhu pe me. ⁹ Pemombi ti karugwara itetirũave'ga hugwi pevo. Pe'ji ti ga pe: “Koro Tupana'ga gwepiuka opopoakara pe me okovo gwerĩ penduvihavuhuhetero.” A'ea ti pe'ji ga pe imombe'gwovo, ei Jesus'ga.

¹⁰—Po ga ndohoryoryvi pe ndehe pe mboapyge'yma imondoe'yma pe me pe vahemame cidade pe, a'ero ti peho pehea rupi cidade rapea rupi. Pe'ji ti: ¹¹ “Pehepia ti otimbuguhua orepya rehe picidadeva'ea. Koa otimbuguhua ore ihyvi kiro javo: Napehendupotari pe Tupana'ga nhi'iga ore imombe'urame pe me. Pe hendupotare'ymame ti pekwha: Koro Tupana'ga gwepiuka opopoakara okovo gwerĩ huvi-havuhuhetero pe pyri.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

¹²—A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Aerẽ mbapava koty po ti ga hepiagi hahyva'ea ojihe Tupana'ga omanove'ga mono'ombavame ga ndeheve nehẽ. Ga mono'ombava po ti ga ei ga pe nhaporemoko te'varuhu pe javo. A'ereki ga nohendupotari ganhi'iga. Koji'i po ti hahy ga pe Sodomapeve'ga pe hohe, ei Jesus'ga setentave'ga pe.

Tiruahũa gwama cidadespeva'ea pe

(Mateus 11.20-24)

¹³ Kiro Jesus'ga nhi'igahyi cidadespeve'ga pe Corazimeme'ga pe Betsaidapeve'ga pe no. Javo ga pe ga ei:

—Tiruahũ ti pe me nehẽ! ei Jesus'ga. A'ereki pe ndapepohiri pejikote'varuhua hugwi. Pehepia ko pe Tupana'ga popoakara novĩa ji japorame ahemonhimomby'aheteva'ea. Hepiagame po pe pepohi pejite'varuhua hugwi hamo.

A'ea Jesus'ga ei cidadespeve'ga pe Corazimeme'ga pe Betsaidapeve'ga pe no.

—Ymyahũ Tiropeva'ea Sidommeva'ea pavēi ndohepiagi Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiage'yma, ei Jesus'ga. Po ymyahũ ji japoī ahemonhimomby'ava'ea ahepyteri pe, po kotihĩ ahe pohiri okote'varuhua hugwi po raka'e hamo. Omongi po ahe opite'varuhua imondovo tan- imbuga oakağa rehe po raka'e hamo ndorovy'ari ore or- erekote'varuhua rehe javo, ei Jesus'ga.

¹⁴ —Ymyahũ Tiropeva'ea ndohepiagi reki Tupana'ga popoakara ahemonhimomby'ava'ea repiage'yma Sidommeva'ea pavēi, ei Jesus'ga. Ndopohiri ahe a'ero okote'varuhua hugwi. Nurã po ti ahe hepiagi hahyva'ea ojihe nehē Tupana'ga omanove'ğa mono'ombavame nehē ahe reheve nehē. Ga mono'ombavame po ti ga ei ahe ve nhaporemō nehē peko te'varuhu pe javo, ei Jesus'ga cidadepeva'ea mombe'gwovo.

—A'era rupi koji'i po ti hahy pe me nehē, a'e ji pe me, ei Je- sus'ga Corazimmeve'ğa pe Betsaidapeve'ğa pe no. Igwyre'i po ti hahy Tiropeva'ea pe Sidommeva'ea pe nehē no, ei Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga popoakara repiakaturame pe ndapepohiri reki pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga Corazimmeve'ğa pe Betsaidapeve'ğa pe no.

Kiro Jesus'ga ei ojipe'ğa pe cidadepeve'ğa pe Cafarnaum- meve'ğa pe. E'i ga:

¹⁵ —Marãi pe pejive? “Nhande huvihava jara'ğa hohe pa.” Nahã ko pe ei pejohupe penhimboheteavouhu pejikovo. Pe peho hete hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga Cafar- naummeve'ğa pe.

¹⁶ Setentave'ğa pe Jesus'ga ei:

—Kiroki ga pe nendu – gaha ji rendu reki. Kiroki ga napenendukatui pe arõe'yma – gaha nanhirendukatui reki. Kiroki ga nanhirendukatui ji arõe'yma – gaha nohendukatui nhimbuhurukara'ga, ei Jesus'ga setentave'ğa pe.

Ojivy setentava'ea

¹⁷ Kiro setentave'ğa hoğahoi a'ero ogwovo Jesus'ga nhi'ipo'ruavo imombe'gwombe'gwovo Tupana'ga nhi'īga. Aerẽ ğa jivyri Jesus'ga pyri gworygworyvamo. Orepojykaharetero javo Jesus'ga pe ğa ei:

—Nderera pyvõ ore erame anhağa pe Diabo'gapyriva'ea pe a'ea oko orenhi'īga rupi ojipe'avo ğa hugwi.

¹⁸ A'ero Jesus'ga ei ğa pe:

—Kwa. Ahepia katu ji Satanás'ga hira yvaga hugwi okote'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga hira. Kotihĩ ga hihetei overavava'ea ja. ¹⁹ Ji rendu ti. Opombopopoaka ji. Nurã pe pyruğame mboja rehe jagwa'jyra rehe po ti ndahahyi pe me nehē. Opombopopoaka ji. Nurã pe popoakaramo Satanás'ga

hohe Diabo'ga hohe. A'ero Satanás'ga imondorame hahyva'ea pe me po ti pe nhimomiranami nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁰ —Pe nhi'īga rupi anhaġa rekoro ġwaramo rūi ti pejory. Tupana'ga okwatija pendera inoġa ga'apoa rehe livro rehe yvagi pe. Pendera noġa ġwaramo ti pejoryjory, ei Jesus'ga setentave'ġa pe.

Horyory Jesus'ga

(Mateus 11.25-27; 13.16-17)

²¹ A'ea rupi Tupana'ga ra'ua Jesus'ga mbohoryoryvi. A'ero Jesus'ga roryroryvamo Tupana'ga mboheteavo javo ga pe:

—Apī, ei ga. Ndepyry hete nde ekovo yvagipeve'ġa nduvihavuhetero vvyakotyve'ġa nduvihavuhetero no. A'ereki nde nderekwahavukari a'itituhēva'ea ikwahapyra'ġa pe heaporoġitave'ġa pe no. Onhimbo'ee'ŷve'ġa pe tayri'ġa'jave'ġa pe nde erekwahavuka a'itituhēva'ea. Na tuhē, Apī. A'ereki nahā nde erepota, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

²² Kiro Jesus'ga ei:

—Jiruva'ga ombuhu pa ji ve ji mbopopoaka. A'ero ji popoakaramo ojipe'ġa hohe pa. Gaha jate ji kwaha hete. Ojipe'ġa ndajikwahakatui. Jihi jate ji akwaha hete jiruva'ga. Okwaha ġa ga ji ga mboukwahapotarame jate ġa pe, ei Jesus'ga ġa pe.

²³ A'ero Jesus'ga pyryrymi ġwemimbo'ehara'ġa pe. Onhi'īga ġa pe jate ga ei:

—Pe me pyry hete. A'ereki pe pejirokwa ikwahava aherembikwahavipyre'yma Tupana'ga rembiapoa repiaga. Pyry hete ti ġa pe no – kiroki ġa gwepia penembiepiaga ikwahava, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe. ²⁴ A'ereki ymyahū ko Tupana'ga nhi'īga mombe'uharava'ea gwepia pota hete penembiepiaga aheruvihavuhuva'ea pavēi. He'yiva'ea gwepia pota. Ahe ndohepiagi reki. Gwendu pota hete ahe penemienduva no. Ahe nohenduvi reki, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Pyry hete Samariapeva'ea ahe hohe

²⁵ Aerē judeus'ġa mbo'ehara'ga o'ā Jesus'ga pyri. “Tahepia ti Jesus'ga reaporoġita,” ei ga ovytyeri pe. “Mara'ngu po ti ga onhimbotegweteavouka ji ve ga nhi'igame nehē?” ei ga.

A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Marā po ti jipyryhetea hamo nehē? A'ero po ti ji rekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe.

²⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Marāi Moisésva'ea rembikwatijara? Marā nde imonhi'igi aherembikwatijara?

²⁷ A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Nahā Moisésva'ea rembikwatijara e'i:

“Pearō hete tuhē ti pejipojykaharete'ga Tupana'ga.

Pearō hete tuhē ti ga pejipy'a pe.

Pearō hete tuhē ti ga imondovo pejeaporogita imohina ga rehe.

Pearō hete tuhē ti ga pejirokwa pejikovo ga nhi'ĩpo'ruavo.

Pearō hete tuhē ti ga tako

ti ji garemimbotarimova'ea rupi jate javo.

Penhiarō hete pe.

Na jitehe ti pearō pejikotyve'ga.”

A'ea Moisésva'ea rembikwatijara ei, ei ġambo'ehara'ga Jesus'ga pe.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Na tuhē. Eko pyry ti Moisésva'ea rembikwatijara rendukatuavo, a'ero po ti nde rekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē, ei Jesus'ga ga pe.

²⁹ Oyvyteri pe ġambo'ehara'ga ei: “Po nhirenduve'ga ei ji mombe'gwovo hamo gaha okwaha hete javo ji ve hamo,” ei ga oyvyteri pe. Nurã ga ei Jesus'ga pe:

—“Pearō ti pejikotyve'ga,” ei Moisésva'ea, ei ga. Ma'ga ko jikotyve'ga naerū? Ta'arō ji ġa a'ero, ei ga Jesus'ga pe.

³⁰ A'ero Jesus'ga ei imombe'gwovo ga pe ga mbo'eavo.

—Judeu'ga hoi pea rupi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo, ei Jesus'ga. Ojipe pe ga hoi cidade de Jericó pe. Ga horame pea rupi iporomive'ga ndekoi ga rehe imima ga hugwi ga mu'umu'uma ga noġa. Gwekyi ġa gapira vehevi ga hugwi herogwovo ga reja. Kiro ga manogweri.

³¹ —Kiro ikwava'ēhara'ga ruri pea rupi judeu'ga. Imu'umu'umbyra'ga repiagame ga hoi pea aherovai ga hugwi okwava ogwovo. ³² Na jitehe levita'ga rekoi judeu'ga. Uhu ga pea rupi. Urame ga imu'umu'umbyra'ga repiagi no. Pea aherovai ga hoi ga hugwi okwava ogwovo.

³³ —Aerē Samariapeve'ga ruri pea rupi no, ei Jesus'ga.

Samariapeve'ga noarōi judeus'ga.

—Emo imu'umu'umbyra'ga repiagame Samariapeve'ga ga porogwetygi reki. “Po hahy hete ga pe,” ei ga, ei Jesus'ga.

³⁴ Uhurame ga pyri ga ga pohanogī a'ero. Gweka'vo ga óleo vinho reheve gamohumbygagwera rehe ga pohanogā. Ouvã ga gamohumbygagwera tapy'ynhapira pyvō. A'ero ga ga mondoi ġwenymbava arimo yuhua'javuhuva'ea arimo ga rerogwovo. Onga pype ahekihavuhua pype ga ga rerohoi ga repiakatuavo pevo.

³⁵ —Ko'emame ohorame ga ipe'ai oitambere'ia hugwi mokōi moeda pratava'ea. He'yi hehe moeda rehe itambere'ia rehe. Onga jara'ga pe ga imondoi. “Ehepia katu ti ga,” ei ga imondovo ga pe. “Mara'ngu po ti mokōi itambere'ia

ihyge'yma nehẽ nde ipyhygame mbatera ga pe nehẽ? Po ti ndohygi itambere'ia ndehe ipyhygame mbatera ga pe nehẽ, a'ero po ti ji imondoi koji'iva'ea nde ve nehẽ jirura'javame nde pyri nehẽ,” ei Samariapeve'ga onga jara'ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġambo'ehara'ga pe.

³⁶ –Ejapyaka ti. Manamo trêsvê'ġa – kiroki ġa gwepia imu'umu'umbyra'ga pea rupi – manamo ġa gwereko katu ga gakotyva'ero? ei Jesus'ga ga pe.

³⁷ A'ero ġambo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

–Kiroki ga ga pohano – gaha oko gakotyva'ero ga pokoga.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Ga ja ti eko ojipe'ġa pokoga – kiroki ġa iporia'i.

Jesus'ga Martava'ea pavêi Mariava'ea pavêi

³⁸ Aerê Jesus'ga hogahoi ġwemimbo'ehara'ġa pavêi pea rupi ogwovo cidade'i pe. Pevo Marta'ġa nonga pe ga hoi ovahema. Martahêa ga mboapygi ġwonga pype gworygworyvamo ga rehe. ³⁹ Gwereko hêa oirũhêa. Hêarera ko Maria. Mariahêa apygi Jesus'ga pyri gapya koty hendukatuavo ganhi'ġa.

⁴⁰ Kiro Martahêa nhimbaekwahivi japovo mbatera ti'u ti javo. Nurã hêa ruri opytaahi'viavo Jesus'ga pyri javo ga pe:

–Pyry nde ve nhiirũhêa ji pokoge'ymame? Jihi jate ji poravykyi. Orepojkaharetero ere hêa pe a'ero tajipoko hêa japovo.

⁴¹ A'ero Jesus'ga nhandepojkakaharete'ga ei:

–Marta! ei ga hêa pe. Nda'ei po ti ji nahã hêa pe nehẽ. Ndehe, terenhimbaekwahivuhui ti ejapykauhuavo mbatera rehe! ei Jesus'ga Martahêa pe. ⁴² Koji'i ko pyryvamo ahe nhinhi'ġa renduvi. Mariahêa ji rendu potaripe okovo. Na hêa ji renduvi a'ero, ei ga Martahêa pe.

Ga ndepiapavirê ga oho ogwovo.

11

Marã ore nhi'ġi Tupana'ga pe? ei ahe

(Mateus 6.9-13; 7.7-11)

¹ Aerê Jesus'ga nhi'ġi Tupana'ga pe okovo. Ga nhi'imbavirê garemimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

–João'ga ombo'e ġwemimbo'ehara'ġa nahanahã ahe nhi'ġi Tupana'ga pe javo. Oro ore, marã ore nhi'ġi Tupana'ga pe? Ndehe ore mbo'e ti hehe jipojkaharetero, ei ga Jesus'ga pe.

² A'ero Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

–Kwa. Opombo'e po ti ji kiro. Penhi'ġame Tupana'ga pe ti pe'ji ga pe:

“Apĩ, nde ereko katu hete.

Tanerenoiġatu ti ġa nhaporemo a'ero

nde mboheteavo ga ko Tupanete'ga javo nde ve.

Herejo ti yvyakotyve'ġa nduvihavuhuhetero ekovo.

³ Nane'yami ti embuhu ore ve mbatera toro'u ti.

⁴ Ore ndorokwahava'javi ojipe'ġa ndekote'varuhua orojive henonhe'yama ġa pe nhaporemo.

Na jitehe ti orerekote'varuhua emombo ore hugwi ikwahava'jave'yama henonhe'yama.

Ore poko ti toronhi'ġpo'ruyme ti Satanás'ga orokoe'yama garemimbotarimova'ea rupi."

A'ea Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa mbo'eavo nahã ti penhi'ġ Tupana'ga pe javo.

⁵⁻⁶ Koji'iva'ea ga ei ġa pe:

—Po ga – kiroki ga ojikoty'a pe pavëi – po ga uhu penonga pe ohoa pyteri pe ppyhaji katu pe ndepiaga, ei Jesus'ga. Momina po pembatera. Nurã ahã imondoa ga pe. Marã po pe ndekoi a'ero? Peho po pe ojipe'ga ronga pe – kiroki ga ojikoty'a pe pavëi no. Pe'e po pe ga pe: “Embuhu'ri ore ve trës pães. A'ereki ojipe'ga uhu oreronga pe ohoa pyteri pe – kiroki ga ojikoty'a ore pavëi. Ndrogwerekoi ore mbatera to'u ti ga javo.”

⁷ —A'ero po ga ei pe me: “Ndavyypotari ji jikira ġwaramo. Ahovapytymbavipe ji. Anhino ji jira'yra'ġa pavëi. Nurã ji ndavyri imondovo pe me,” e po ga pe me, ei Jesus'ga.

⁸ —A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Pe pavëi ojikoty'aro ġwaramo rui ga vyri imondovo pe me. Pe porandupige'yama ġwaramo ga hugwi ga vyri imondopava penemimbotarimova'ea, ei Jesus'ga.

⁹ —Penhi'igame Tupana'ga pe na jitehe ti peporandurandu ga pe pejikovo. A'ero po ti Tupana'ga imondoukari pe me nehë. Pehekaeka ti tihepia ti javo. A'ero po ti pe hepiagi nehë. Pekwapekwa ti porta rehe pejikovo taho ti ji jurukwara rupi javo. A'ero po ti pe hoi hupi nehë, ei Jesus'ga. ¹⁰ A'ereki kiroki ġa onhi'ġ Tupana'ga pe ore poko javo – ġa pe nhaporemo Tupana'ga omondouka okovo imombyryva oporanduve'ġa pe hekahara'ġa pe okwaokwave'ġa pe, ei Jesus'ga.

¹¹ —Po penda'yra'ga ei pe me embuhu ji ve pira javo, a'ero mboja rui po pe imondoi ga pe. ¹² Po penda'yra'ga ei pe me embuhu ji ve hupi'a javo, a'ero jagwa'jyra rui po pe imondoi ga pe.

¹³ —Ite'varuhue'ÿve'ga ja po pe pekwaha imondovo peja'yra'ġa pe. Peko te'varuhu pe reki. Po pe ġanduvamo pekwaha imondovo peja'yra'ġa pe, a'ero koji'i penduvete'ga yvagipeve'ga pyryheteve'ga ikwahahetei gwa'uva mondovouka pe me pe poranduvame ga pe. Pyry hete gara'uva, ei Jesus'ga ġa pe.

*O'mbero ahe e'i: Belzebu'ga opoko Jesus'ga
(Mateus 12.22-30; Marcos 3.20-27)*

¹⁴ Aerē anhağa opojoyka akwaimbae'ga okovo. Nonhi'igi anhağa Diabo'gapyriva'ea. Nurã nomonhi'igukari akwaimbae'ga pe. Jesus'ga anhağa mbojipe'arame ga hugwi akwaimbae'ga nhi'igi reki. A'ero pevove'ga nhimomby'ai onhi-mongyavo. ¹⁵ Hepiaga jara'ga ei:

—Belzebu'ga anhağa ruvihavuhu'ga opokogame Jesus'ga popoakaro. Nurã Jesus'ga anhağa mbojipe'ai ġa hugwi imondovouka, ei ġa o'mbero.

Belzebu, ei ġa Diabo'ga pe. Irũa garera Satanás.

¹⁶ Ojohupe ojipe'ga ei:

—Tihepia ti Jesus'ga popoakara, ei ġa. Mara'ngu po Tupana'ga okovo ga pyri ga mbopopoaka? Tupana'ga ga mbopopoakare'ymame po ti nhande ga mbotegwetei nehē, ei ġa ojohupe. Nurã ġa ei Jesus'ga pe:

—Eapo ti ahemonhimomby'ava'ea. Mara'ngu po Tupana'ga japouka nde ve nde pokoga? Torohepia ti, ei ġa ga pe.

¹⁷ Jesus'ga okwaha ġandeaporoġitate'varuhua. A'ero ga ei ġa pe:

—Po ġagwyripeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ġa nhomoka'nhymbavi nehē. Po ongapypeve'ga otavuka ojohupe, a'ero po ti ġa nhomoka'nhymbavi nehē no, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁸ Po na jitehe Satanás'gapyriva'ea otavuka ojohupe, a'ero po ti inhomoka'nhymbavi jovai nehē no. Marã po ti Satanás'ga huvihava a'ero ojipyryva'ea ahana'javame nehē? ei Jesus'ga ġa pe. A'ea ji ei. A'ereki pe pe'e: “Belzebu'ga Jesus'ga pokogĩ ojipyryva'ea mbojipe'auka ga pe.” Nahã pe pe'e, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁹ —Ma'ga ombojipe'auka Satanás'gapyriva'ea pendeheve'ga pe naerũ? ei Jesus'ga. Ndape'ji reki pe ġa pe: “Belzebu'ga ombojipe'auka ġa pe.” A'ea rũi pe ei, ei Jesus'ga. Po ga rũi ġa poko ojipyryva'ea mbojipe'auka ġa pe, a'ero ga rũi ji poko no, ei Jesus'ga. Tape'ei ti ji ve a'ero: “Belzebu'ga Jesus'ga poko.” Po pe'ji a'ea ji ve, a'ero po ti pendeheve'ga ete'varuhui pe me nehē no pe'mbe pe javo pe me nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁰ —Tupana'ga ipopoaka hete. Gapopoakara ombojipe'auka Satanás'gapyriva'ea ji ve, ei Jesus'ga. Pekwaha pe a'ero Tupana'ga ko nhanderuvihavuhetero kiro javo, ei Jesus'ga.

²¹ Kiro Jesus'ga Tupana'ga popoakara mombe'ui ga ojipe'ga hohe javo. Imombe'gwovo ga ei ġa pe ġa mbo'eavo:

—Ipopoakave'ga opyhy ga gwy'yva toavykyyme ti ojipe'ga nhironga javo. Ga hepiakaturame ġwonga u katu gambatera. ²² Ojiko ga gwy'yva rehe. Aerē ojipe'ga ruri otavuka ipopoakave'ga pe. Gaha koji'i ipopoaka ipopoakave'ga hohe. Nurã ga gapopoakara mombigi ipyhypava gary'yva ga hugwi gambatera no. A'ero ga ima'ei gambatera.

A'ea Jesus'ga imombe'ui nahã Tupana'ga ipopoaka Satanás'ga hohe javo.

²³ —Kiroki ga ndajirepygi – gaha ji movahĩ, ei Jesus'ga. Kiroki ga nomono'o'gi ji pavēi – gaha ombokwaki'o.

A'ea Jesus'ga ei ga nombojikogukari ġa ji rehe javo.

Ojivy anhaġa ahe pyri

(Mateus 12.43-45)

²⁴ —Kiro po ti ji imombe'ui anhaġa rembipyhyga'ga pe me, ei Jesus'ga. Nahã ja aġwamove'ġa ndekoi ite'varuhuve'ġa – kiroki ġa opohi okote'varuhua hugwi novĩa ojikoge'yma ji rehe, ei Jesus'ga. Anhaġa Diabo'gapyriva'ea ite'varuhu hete akwaimbae'ga pyhyga otiruahũro ga pe. Aerē anhaġa jipe'ai ga hugwi ogwovo yhye'ŷi me okwaokwava. “Mome po ti ji ruvi nehē?” e'i oyvyteri pe heka. Ndohepiagi reki. Nurã i'ei: “Ajivy po ti ji nhironga pe ipojykaa'java akwaimbae'ga pojkkaa'java,” e'i. Akwaimbae'ga pe anhaġa i'ei nhironga.

²⁵ —A'ero ituri ojivya akwaimbae'ga pyri. Ovahemame ga pyri anhaġa i'ei: “Ikatu hete nhironga imboavujikweripyra,” e'i anhaġa.

²⁶ —A'ero ihoi seteva'ea rerua anhaġa rerua. Akoja hohe seteva'ea tiruahũ hete, ei Jesus'ga. Ovahemame akwaimbae'ga pyri ga pojkai otiruahũro ga pe. A'ero kiro koji'i tiruahũ hete akwaimbae'ga pe. Ymya tiruahũ ga pe ojipejiva'ea ga pojkarama. Aerē koji'i tiruahũ hete ga pe seteva'ea ga pojkarama, ei Jesus'ga.

Horyory tuhē ahe

²⁷ Ga nhi'iġame hahyahi pevove'ġa pyteripevehēa nhi'iġa ga pe:

—Pyrý hete hēa pe – kiroki hēa nde mbo'a nde moka'mbuka'mbuavo, ei hēa.

²⁸ A'ero Jesus'ga ei:

—Na tuhē. Emo koji'i pyrý hete ġa pe – kiroki ġa Tupana'ga nhi'iġa rendu katu okovo ganhi'iġa rupi, ei ga.

Jesus'ga okwahava'javuka Jonasva'ea ahe ve

(Mateus 12.38-42; 16.1-4; Marcos 8.11-12)

²⁹ He'yive'ġa nhombotymbotyvame Jesus'ga pyri ga ei ġa pe:

—Peko te'varuhu pe aġwamova'ero! A'ereki pe pe'e: “Jesus'ga japorame jate nhande ve ahemonhimomby'ava'ea, a'ero po ti nhande ei ikwahava nehē: Tupana'ga ga poko. A'ea po ti nhande xa'e hepiagame nehē.” A'ea pe ei, ei Jesus'ga ġa pe.

—Ndoapoukari po ti Tupana'ga ojipea ahemonhimomby'ava'ea pe me nehē. Ojikwe ga oapo ahemonhimomby'ava'ea Jonasva'ea mohemukarama

ymyahū hako. A'ea jate po ti ga ikwahavukara'javi pe me nehē jiji Jesus'ga poko javo, ei Jesus'ga. Ymyahū Jonasva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako.
³⁰ Pekwahava'ja ti Jonasva'ea pejapyakavo. Ymyahū Tupana'ga Jonasva'ea mondoukari cidadepeva'ea pyri Nínivepeva'ea pyri tokwaha ti ġa jipopoakara javo. Na jitehe Tupana'ga ji mbuhurukari pe pyri aġwamova'ea pyri tokwaha ti ġa jipopoakara javo, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

Nahā Jesus'ga Jonasva'ea mombe'ui ahe ve tokwahava'ja ti ġa Tupana'ga popoakara Jonas'ga mbogwerava reheve javo. A'ero ga ei:

³¹ —Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ġa mono'ono'ombavi nehē pe ndeheve nehē, ei Jesus'ga. Pe mono'ombavame po ti ga ei pe me ġa pe nhaporemonehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea kweravi nehē no kunhangwerava'ea. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē. A'ereki ymyahū ahe uhu Salomāova'ea pyri paivohuhetea hugwi hako tahendu ti ganhi'iga javo. “A'ereki ga okwaha hete,” ei ahe ua, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ġa pe. Jiji kaitu akwaha hete Salomāova'ea hohe, ei Jesus'ga. Aġwamova'ero pe napehendupotari nhinhi'iga ikwahapotare'yma a'itituhēva'ea. Nurā po ti tyapyrakotyva'ea ruvihavuhuva'ea imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga.

³² —Mbapava koty po ti Tupana'ga omanove'ġa mono'ono'ombavi pe ndeheve nehē, ei Jesus'ga. Pe mono'ombavame po ti ga ei pe me ġa pe nhaporemonehē peko te'varuhu pe javo. A'ea rupi po ti Nínivepeva'ea kweravi nehē no. Ojipiukarame po ti ahe imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē. A'ereki ymyahū Nínivepeva'ea ġwendu katu Tupana'ga nhi'iga hako. Opohi ahe okote'varuhua hugwi ymyahū hendukatuavo Tupana'ga nhi'iga Jonasva'ea imombe'uro ġwaramo hako, ei Jesus'ga ġa pe imombe'gwovo.

—Ji rendu ti! ei Jesus'ga ġa pe. Jiji kaitu amombe'u katu Tupana'ga nhi'iga Jonasva'ea hohe, ei Jesus'ga. Aġwamova'ero pe napehendupotari nhinhi'iga pepohire'yma pejikote'varuhua hugwi. Nurā po ti Nínivepeva'ea imboukwahavukari pendekote'varuhua nehē, ei Jesus'ga.

Kojahuva'ea'javuhuva'ea
 (Mateus 5.15; 6.22-23; Lucas 8.16)

³³ —Imondygame lamparina ahe nomondo imihava pype. Ndohovapygi ahe lamparina hyrua pyvõ. Pyte'mbia rehe ahe omondo lamparina. Nurã okirame onga pype ahe gwepia kojahua, ei Jesus'ga.

³⁴ —Ndereakwara ko lamparina ja nde ve. Ejeakwakaturame po ti nde hepiakatui egwovo kojahua rupi ikwahava nehẽ. Na jitehe ejeaporoğitaturame ekovo pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde rekokatukwahavi nehẽ, ei Jesus'ga.

—Ejeakwate'varuhurame po ti nde nderehepiagi egwovo ypytuna rupi ikwahave'yma nehẽ. Na jitehe ejeaporoğitate'varuhurame ekopotare'yma Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po ti nde nderekokatukwahavi nehẽ, ei Jesus'ga.

³⁵ —Ekwaha ti a'ero imbaragwahava mara'ngu po ji jireaporoğitakatue'yma javo. Ejeaporoğita katu ti takote'varuhuyme ti javo. ³⁶ Lamparina imbokojahuheterame nde ve nde hoi pehea rupi katu ikwahava. Na jitehe ekokatukwahavame po ti nde ikwahahetei nehẽ nahanahã Tupana'ga opota ji ve javo. Po nandereaporoğitate'varuhui'i'i, a'ero po ti nde rekokatukwahapavi nehẽ.

Tiruahũ ti fariseusva'ea pe

(Mateus 23.1-36; Marcos 12.38-40)

³⁷ Jesus'ga nhi'igirẽ fariseu'ga ei ga pe:

—Herejo nhironga pype i'gwovo ji pyri.

A'ero Jesus'ga hoi ga rupi garonga pype oapyga mesa pyri. ³⁸ Jesus'ga ndojipogwei na'ẽ ojikwakuve'yma. A'ero fariseu'ga ei ovyteri pe: “Garamo Jesus'ga nohenduka-tui nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera naerũ? Nhaneramonhava'ea e'i: ‘Nahanahã nhande xajipogwei katu. Nhandejipogweikaturu gwaramo nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe,’ ei ahe.” A'ea ga ei ovyteri pe onhimomby'avo Jesus'ga rehe ga ndojipogwei i'ua renonde javo.

³⁹ A'ero Jesus'ga nhandepojoykaharete'ga ei fariseu'ga pe:

—Pe'ara tehe oko Tupana'ga nhi'igã rupi pendekoe'ymame ganhi'igã rupi pejiyvyteri pe fariseusva'ero, ei Jesus'ga. A'ea pe ji ei ji'erame pe me: Copo ara prato ara reheve pepyhei hete pe. Gwaimbya pe ndapepyhei reki. Nahã ji ei, ei Jesus'ga. Peyvytera ite'varuhu pa. A'ereki pe pepotaruhu pa ipyhygahyavo mbatera pejive pejikote'varuhuavo. ⁴⁰ Peko ikwahave'ymuhũva'ero! ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

—Tupana'ga oapo pa. Oapo ga ahe'ara. Oapo ga ahevytera no. ⁴¹ Po peyvytera ikatu, a'ero po ti pe ima'ēi jara penhimbatera imbatere'ỹve'ğa pe nehẽ. A'ero po ti pyrypavamo pembatera pe me nehẽ. A'ero po ti ndapejikwakuva'javi nehẽ, ei Jesus'ga.

⁴² —Tiruahũ ti pe me! A'ereki fariseusva'ero pe ndapekokatui pejikokatue'yma ojipe'ğa pe. Tiruahũ ti pe me. A'ereki napearõi Tupana'ga. Pemondo pe Tupana'ga pe novĩa. Petỹ imboheva'ea: hortelã, arruda, verduras. Pe herekorame dez itymipyra pe pemondo ojipeji ga pe. A'ea pyry Tupana'ga pe. Emo pe ndapekokatupavi pejikokatue'yma ojipe'ğa pe, ei Jesus'ga. A'ea ndapyryvi Tupana'ga pe. Peko katu po pe pejikokatuavo ojipe'ğa pe hamo. Pearõ hete po pe Tupana'ga hamo no. Pemondo ti Tupana'ga pe pejikokatuavo ojipe'ğa pe no Tupana'ga arõheteavo no. Nahã pyry hete Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

⁴³ —Tiruahũ ti pe me! ei Jesus'ga. A'ereki fariseusva'ero pe pe'e: “Tianderepia pa ti ға nhande mboheteavo. A'ereki nhande ғanduvihavuhuro xako,” pe'e pe pejiyvyteri pe. Nurã pe apypotaruhui nhanderuvihava'ğa apykava rehe nhandejatykahava pype, ei Jesus'ga. Ikatuuhu pe me ға mbaragwahavame pe ndehe ima'ēhai pe feira pe onhi'igatuavo pe me pe ko orembo'eharamo javo pe me, ei Jesus'ga.

⁴⁴ —Pe ko ahemoandyandyiva'ero! ei Jesus'ga judeus'ğa mbo'ehara'ğa pe fariseus'ğa pe no. Tiruahũ ti pe me nehẽ! A'ereki pe aheryvya ja. Ndiukwahavame aheryvya ahe ndohepiagi. A'ero ahe pyruği hehe ikwahave'yma inema ipype. Na jitehe pe kwavame ahe ndokwahavi pendekote'varuhua peyvyteri pe, ei Jesus'ga ға pe.

⁴⁵ A'ero judeus'ğa mbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe:

—Orembo'eharamo nde erame na ға pe, ore ve nde ei nava'ea rehe no ore mbotegweteavo.

⁴⁶ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Pe me ti tiruahũ no! ei Jesus'ga judeus'ğa mbo'ehara'ğa pe. A'ereki pe ojipe'ğa mbo'e hahyva'ea rehe. A'ereki penhi'iga rupi ға ndekorame hahy ға pe. Pe'e pe ға pe: “Nahanahã ti peko Moisésva'ea nhi'igagwera rupi orenhi'iga rupi no,” pe'e hete pe ға pe. Pe tuhẽ ndapekopavi ahenhi'igagwera rupi reki. Peko pa po pe hupi hamo. Penhimbi'eagwera pe pepirĩa reki no. Ga ja pe peko – kiroki ға omondo ipohyjuhuva'ea ojipe'ğa arimo ға pokoge'yma, ei Jesus'ga.

⁴⁷ —Tiruahũ ti pe me! A'ereki pe peapo katu tehe tapyja aheryvya rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ryvya rehe. Ymyahũ penamonhava'ea Tupana'ga nhi'iga

mombe'uharava'ea jukai. ⁴⁸ Pehe peapo katu aheryvya. Juk-waha reki ahemanoa pyryvamo pe me. A'ereki pe napehendukatui imombe'uharava'ea nhi'iga no, ei Jesus'ga.

⁴⁹ —Nurã ymyahũ Tupana'ga reaporoğitaro. Ga e'i: “Amondouka po ti ji ġa pyri nhinhi'iga mombe'uhara'ga nhimoirũhara'ga ndeheve nehẽ. Jara'ga po ti ġa ġa jukai nehẽ nhinhi'iga mombe'uhara'ga nhimoirũhara'ga ndeheve nehẽ. Jara'ga po ti ġa ġa monhani okote'varuhuavo ġa pe nhinhi'iga mombe'uhara'ga pe nhimoirũhara'ga pe nehẽ no ogwovo ġa ndeviri nehẽ,” ei Tupana'ga ymyahũ, ei Jesus'ga.

⁵⁰ —A'ero ahemanoa rehe nhaporemo po ti Tupana'ga imondoi hahyva'ea pe me nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe. “Pejuka pa pe nhinhi'iga mombe'uharava'ea,” e po ti Tupana'ga pe me aġwamova'ea pe nehẽ. “Ji japoypyrẽ yvya yvaga reheve penamonhava'ea ahe jukai. ⁵¹ Penamonhava'ea ojuka ppy Abelva'ea. Aerẽ penamonhava'ea he'yiva'ea jukai. Mba-pavamo ahe ojuka Zacariasva'ea ymyahũ hako. Omano Zacariasva'ea pejatykahavuhua pyri templo pyri okara pyteri pe ikwava'ehava pyri.” Nahã po ti Tupana'ga ei pe me imondovo hahyva'ea pe me imboja ahejukaagwera pe ndehe nehẽ, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

⁵² —Tiruahũ ti pe me nehẽ! ei Jesus'ga judeus'ga mbo'ehara'ga pe. A'ereki pe napembo'ekatui Tupana'ga nhi'iga rehe herojijyita. Nurã hajihea rehe pe ġa mbo'ei ġa moandyandyita. Pereko pe Tupana'ga nhi'iga aherembikwatijara novia timonhi'i javo. A'ereki pe ndapekoi Tupana'ga nhi'iga rupi pejikoge'yma ga rehe. Ga ndekopotarame ganhi'iga rupi pe napemombe'ukatui ġa pe. Nahã pe napemongoi ġa ganhi'iga rupi ġa mbojikoge'yma ga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ga pe.

⁵³ Nanime ġambo'ehara'ga ndekote'varuhui ga pe ga arõe'yma fariseus'ga pavẽi. A'ero ġa ei ga pe:

—Herejo ore mbo'eavo he'yiva'ea rehe. Maramarã po? Koji'i ore mbo'e.

Nahã ġa ei ga pe. ⁵⁴ A'ereki ġa e'i ojohupe:

—He timombe'uuka ti ga pe. Po ti ga nde'ikatui he'yjuhuva'ea mombe'urame nehẽ, a'ero po ti ore ga mbotegwetei nehẽ, ei ġa ojohupe.

12

*Tupana'ga omboukwaha onhimiva'ea nehẽ
(Mateus 10.26-27)*

¹ A'ea rupi he'yjuhuranuhũve'ga nduğanduri onhimono'ono'oğa tihendu Jesus'ga javo. Opyrũpyrũ ġa ojogwehe onhimongyavo.

Kiro Jesus'ga nhi'ina'ēi ġwemimbo'ehara'ġa pe. A'ero ga ei ġa pe:

—Penhimboko'i ti pāo mbovuhava rehe fariseus'ġa apoa rehe. A'ea ji ei tapehendukatui ti fariseus'ġa nemimbo'ea javo. A'ereki ġa ahe moandyandyi ojihe. Nurā ahe ei pyry hete ġa javo novīa. Emo ġa oko te'varuhu reki. Ga ja rūi ti peko. Pāo mbovuhava onhinhamba pāo pype. Na jitehe fariseus'ġa ndekote'varuhua oki pa peyvyteri pe ġa pe mbo'erame.

²—Jahovipyra ahe ohaja'vo hepiuka. Na jitehe po ti Tupana'ga imboukwahavi nehē. Onhimiva'ea po ti ga hepiukari ikwahavuka henduvukapava nehē, ei Jesus'ga. ³Kiroki a'ea pe pemombe'u ppytunimo ahe ve – a'ea jitehe po ti ahe imombe'ui arimo ojipe'ġa pe nehē. Kiroki a'ea pe pemombe'u nhimi okipe ahe ve – a'ea jitehe ti ahe imombe'uahyahivi ġandovaki tohendu pa ti ġa javo.

Tapekyhyji ti ġa hugwi, ei Jesus'ga
(Mateus 10.28-31)

⁴—Pejikoty'a pe ji pavēi, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe. A'e ji pe me: Tapekyhyji ti pejukapotave'ġa hugwi. Pe jukarē tegwete ġa pemondohavaġwama hahyva'ea ruvihava pype, ei Jesus'ga. ⁵Kiro ji Tupana'ga mombe'ui pe me. Ga hugwi ti pekyhyji. Gaha ipopoaka hete. Ahe jukarē ga omombo ahe tata pype hahyva'ea ruvihava pype ipotarame. A'e ji pe me: Ga hugwi ti pekyhyji, ei Jesus'ga ġa pe.

⁶—Maramomi itambere'ia gwyrā'ia rehe? Ndahe'yi po hehe. Cinco rehe gwyrā'ia rehe po ojipeji'i jate itambere'ia. Tupana'ga gwyrā'ia repiapavi herekovo ikwahapava. Nurā ga nomokā'nhyimi ojipeji gwyrā'ia!

⁷—Koji'i hete reki Tupana'ga pe ndepiakatui. A'ereki ga okwaha jitehe reki pe'ava nhaporemo vehevi he'yjuhuva'ea. Okwaha pa ga pe'ava nhaporemo vehevi he'yje'ŷva'ea. Nahā ga pe kwahahetei pe ndepiakatuavo. Tapekyhyji ti a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Ahepia katu ji gwyrā'ia he'yjuhuva'ea. Koji'i ji rekoi pe ndehe pe ndepiakatuavo,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Po nahā ahe ji mombe'ui, ei Jesus'ga
(Mateus 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸—Gwemimbo'ehara'ġa pe Jesus'ga ei: A'e ji pe me: Po ahe ei ji mombe'gwovo: “Ajiko ji Jesus Cristo'ga rehe. Ga ko jipojykaharetero.” Po nahā ahe ji mombe'ui, a'ero po ti ji ei Tupana'gapyrive'ġa pe yvagipeve'ġa pe nehē: Ga oko jireheva'ero. A'ea po ti ji ei ahe mombe'gwovo nehē, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

9 —Po ojipe'ga ei ji mombe'gwovo: “Ndajikogi ji Jesus'ga rehe. Ga ndokoi jipojykaharetero.” Po nahã ga ei ji mombe'gwovo, a'ero po ti ji ei Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe ga mombe'gwovo nehẽ: Ga ndokoi jireheva'ero. A'ea po ti ji ei nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

10 —Po ga ete'varuhui ji ve vehevi okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga imombori gandekote'varuhua ga hugwi nehẽ, ei Jesus'ga yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. Po ga ete'varuhui Tupana'ga ra'uva pe reki okote'varuhuavo, a'ero po ti Tupana'ga nomomborağwami tuhẽ gandekote'varuhua nehẽ, ei Jesus'ga.

11 —Aerẽ po ti ojipe'ga pe nderohoahyi ahejatykahava pype ipypeve'ga nduvihava'ga ndovai pyteri pe governador'ga ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe nehẽ no. Gandovai pyteri pe po ti ga pe nderohoi timboja tehe ti ga ndehe javo.

—Ga pe nderohorame tape'ei na'ẽ ti pejiyvyteri pe: “Maramã po ti nhande nhi'igi ga pe nehẽ? Gara po ti nhande ei ga pe nehẽ?” A'ea ti tape'ei pevy'are'yma. ¹² Ga pe nderohorame po ti Tupana'ga ra'uva pe mbo'euka nehẽ nahanahã ti pe'ji ga pe javo.

Jesus'ga omombe'u imbateve'ga okote'varuhuve'ga

¹³ Kiro he'yjuhuve'ga pyteripeve'ga ei Jesus'ga pe:

—Ahembo'eharamo ere ti nhiirũ'ga pe ima'ẽuka ga pe. Toma'ẽ ga orepo'ria mbateragwera ore ve memei.

¹⁴ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ji rũi ko ima'ẽharamo ahe ve.

¹⁵ Pevove'ga pe Jesus'ga ei:

—Penhimboko'i ti! Tapepotaruhuhetei itambere'ia mbatera reheve. A'ereki mbaterahetea gwaramo rũi pe ndekoi, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁶ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ga pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Imbateve'ga gwereko yvykatua. Horyory garemityma. Ohy hete! ¹⁷ Oyvyteri pe ga japyakai javo: “Marã re po ti ji herekoi koapora a'ero nehẽ? Mome po ti ji imondoi hepiakatuavo nehẽ imono'ono'oğame nehẽ?” ei ga ojapyaka.

¹⁸ —Aerẽ ga ei oyvyteri pe: “Nahã po ti ji rekoi a'ero nehẽ,” ei ga. “Apivohi po ti ji nhimbatera tuha'via nehẽ. A'ero po ti ji japo'i hehanhuhũva'ea tuhava nehẽ. A'ea pype po ti ji imongipavi nehẽ jiapoa: trigo ojipea reheve nhimbatera reheve nehẽ. ¹⁹ A'ero po ti ji ei jiyvyteri pe nehẽ: Mbaterahetea ji herekoi hepiakatuavo. Mbaigwe po ti ipavi nhimbatera nehẽ. Nurã po ti ji ndaporavykya'javi nehẽ. Toryva rehe jate po ti

ji rekoi nehē i'uheteavo vinho gwovo jiroryroryvamo nehē. Nahā po ti ji ei jiyvyteri pe nehē,” ei imbateve'ga.

²⁰ —A'ero Tupana'ga ei ga pe: “Kiro ypytunimo po ti nde manoi nehē ikwahave'ymuhūva'ero! Oro nembatera po ti nehē naerū? – kiroki a'ea nde eremono'ono'o'oguhū. A'ea po ti ojipe'ga gwereko nde manorame nehē,” ei Tupana'ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

²¹ —Na jitehe ga rekoi – kiroki ga omono'ono'o'oguhū mbatera ojive jate okoe'yma Tupana'ga nhi'iga rupi. Oko tehe po ti ga Tupana'ga rovai pyteri pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

*Tape'ağataruhui ti mbatera rehe, ei Jesus'ga
(Mateus 6.25-34)*

²² Kiro Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ga pe:

—Nurā ji ei pe me: Tape'ağataruhui ti mbatera rehe. Tape'ei ti: “Maramarā po ti ji rekoi nehē? Gara po ti ji a'u nehē? Ahā po ti ji ve mbatera nehē. Gara po ti ji amongi nehē? Aerē po ti jipira itoropavi nehē.” Tape'ei ti nahā penhi'ağataruhue'yma.

²³ —Tapekouhui ti penhimbi'ua rehe, ei Jesus'ga. Tupana'ga pe apo. A'ero po ti ga imondoukari pe me mbatera nehē to'u ti ġa javo. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry pendekoa. Tapekouhui ti pejipira rehe. Oapo ga penda'oa. A'ero po ti ga imondoukari pepira pe me nehē. A'ereki Tupana'ga pe koji'i pyry penda'oa, ei Jesus'ga.

²⁴ —Pehepia te gwyrā'ia corvos ikwahava. Notymi ojive corvos. Ndohetygi ġwemityma i'gwovo a'ero. Nomono'o'gi mbatera opoitava ryrua pype aerē po ti ti'u javo. O'u reki corvos. A'ereki Tupana'ga ouka jupe. Pe me ga ei: “Koji'i ji rekoi pe ndehe,” ei Tupana'ga pe me. Nurā po ti ga imondoi pe me nehē no, ei Jesus'ga.

²⁵ —Pe'ağataruhu po pe javo: “Koji'i po ji nhimomboakari hamo. Um meio metro po ti ji nhimomboakara'javi nehē.” Nahā po pe ei. Pe'ağataruhu po pe a'ea rehe javo novīa. Napenhimomboakara'javi tuhē po ti pe nehē, ei Jesus'ga.

²⁶ Nenhimomboakahava nonhimimi'i'i Tupana'ga pe. Pehe reki ndapekwahavi a'ea pejikovo. A'ero ti ojipea rehe tape'ağataruhui no!

²⁷ —Pehepia ti yvoty'ria. Henhui onhimomboaka onhimongyavo yvoty'ria. Ndoporavykyi ipyhyga i'gwovo. Ndoapoi opi'ria. A'e ji pe me: Ymya aheruvihavuhuva'ea Salomāova'ea omoni tapy'ynhapipyryva jipi. Ikatu hete tuhē ahepipyryva onhimongyavo. Ahepipyryva hohe reki yvoty'ria ikatuhetero. ²⁸ Tupana'ga ombokatu ipira nhungwavuhua pira okovo hehe. Nhungwavuhua horyory nhuhū me kiro. Ko'emame ahe omombo nhungwavuhua tata pype tamohendy ti tata javo. Nombokwara'ari nhungwava.

—Koji'i Tupana'ga pe arōi imondoukari tapy'ynhapira pe me pemongi ti javo. Xunhi hete pe pejiko ga rehe! ei Jesus'ga.

²⁹—Tape'aġataruhui ti penhimb'ua rehe! Tape'aġataruhui ti hehe pejipy'a noġatuukare'yma. ³⁰ A'ereki vvyakotyve'ġa gwyriveve'ġa nhaġataruhu a'ea rehe nhaporemo – kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe. Tape'aġataruhui ti hehe a'ero. A'ereki gaha penduvete'ga okwaha pe mbatere'ymame togwerekō ti ġa ġwiġwia javo, ei Jesus'ga.

³¹—Tupana'ga ko penduvihavuhuhete'ga. Pejirokwa ti pejikovo ganhi'iġa rupi gaha ko jiruvihavuhuhete'ga javo, ei Jesus'ga. Pe ndekorame ganhi'iġa rupi po ti Tupana'ga imbuhupavi mbatera pe me nehē togwerekō paravuhu ti ġa javo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Ikatuheteva'ea yvagi pe

(Mateus 6.19-21)

³² Kiro Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Pe ko napende'yi jireheva'ero. Tapekyhyji ti. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Opomongo pota ji huvihavamo ji pavēi.”

³³ Pemondo ti penhimbatera ojipe'ġa pe itambere'ia pyhyga ġa hugwi. Itambere'ia ti pemondo a'ero imbaterē'ŷve'ġa pe. Po nahā pe ndekokatui, a'ero po ti pe herekoi pejive yvagi pe nehē. Ikatu hete po ti peapoa pevo gwe'yjamo a'ero nehē. Niymyani po ti nehē. Namomini po ti nehē. Iporomive'ga ndohoi yvagi pe imima aheapoa. Mbatera nombote'vari aheapoa yvagi pe.

³⁴—Nurā ji ei pe me: Penhiitambere'ia ti pemondo imbaterē'ŷve'ġa pe. Po avo yvya koty peapoa uvame, a'ero vvyakotyva'ea rehe pe pemondo pejeaporōġita jipi. Po yvagi pe peapoa uvame, a'ero yvagipeva'ea rehe pe pemondo pejeaporōġita imohina jipi, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Ndokiri huvihava'gapyrive'ga

(Mateus 24.43-44)

³⁵—Peko katu ti jirura'jahava pota. Peko ti ġa ja – kiroki ġa omongi oku'ayvira xanhimboavujikwe ti javo, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe. Peko ti ġa ja no – kiroki ġa ombojapy'u lamparina tihepia katu ti ikwahava javo. ³⁶ Peko ti ġa ja – kiroki ġa e'i: “Aerē po ti nhandepojykahara'ga ruri. Uhu po ti ga toryva hugwi ojipe'ġa mohembirekohava hugwi,” ei ġa ġajivyhava pota. Ga rurame okwaokwa porta rehe, kotihī ġa ipe'ai ga pe.

³⁷—Pyrur hete po ti ġa pe nehē – kiroki ġa ndokiri opojykahara'ga rurame, ei Jesus'ga ġa pe. Amombe'u katu ji pe me: Onhimboavujikwe ti ġapojykahara'ga imongiavo oku'ayvira nehē ta'apo ti ji mbatera ġa pe javo. A'ero po ti ga ġa mboapygi mesa pyri herua mbatera imondovo ġa pe nehē to'u ti ġa javo.

“Pepyry hete pe jirura potari,” e po ti ga nehẽ imondovo ẽa pe nehẽ.

³⁸ —Po ẽapojykahara'ga jivyrame toryva hugwi ypyhaji'i, pyry hete po ti ndokirive'ẽa pe nehẽ. A'ereki ga gwepia ẽakire'yma. Pyry hete po ti ndokirive'ẽa pe nehẽ ga jivyrame ko'ema koty. A'ereki ga gwepia ẽakire'yma, ei Jesus'ga ẽa pe ẽa mbo'eavo ojo'java'ea pyvõ.

³⁹ —Onga jara'ga ndokwahavi iporomive'ga rura ẽwonga pe, ei Jesus'ga. Po ga okwaha, gwepia katu po ga ẽwonga a'ea rupi hamo iporomive'ga mongiukare'yma hamo, ei Jesus'ga. A'ea pe pekwhaha, ei Jesus'ga.

⁴⁰ —Nurã ji ei pe me: Penhimboko'i ti a'ero penhimboavujikwea jirura'java pota ji mbuhua, ei Jesus'ga ẽwemimbo'ehara'ẽa pe. Pe nhimboha'uve'ymame po ti ji ruri vyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

Nahã ahe ombojikoguka ojihe

(Mateus 24.45-51)

⁴¹ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Ma'ẽa pe nde imombe'ui a'ea ojo'java'ea? Mara'ngu po ore ve jate nde imombe'gwovo torohendu katu ti? Mara'ngu po ojipe'ẽa pe no nde imombe'gwovo tohendu katu ti ẽa ore pavẽi? ei ga Jesus'ga pe.

⁴² A'ero Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ei Pedro'ga pe:

—Kiroki ga ombojikoguka opojykahara'ga pe ojihe gwea-poroğitakaturu - marã ga rekokatui? ei Jesus'ga. Kiro po ti ji garekokatua mombe'ukatui pe me pe mbo'eavo ojo'java'ea pyvõ. Gwepia katu ga opojykahara'ga mbatera, ei Jesus'ga. Ga pe gapojykahara'ga ei a'ero ohorame: “Nde po ti jipyryve'ẽa ndepiakatuharamo. Ema'ẽ ti nhimbatara ẽa pe ẽandetakwera ja jipi to'u ti ẽa jawo.” Nahã ga ei ojipyryve'ga pe ogwovo.

⁴³ —A'ero gapyryve'ga jara'ẽa ndepiakatui imondovo ẽa pe ẽa nderekovo ẽandepiakatuharamo ga horame.

—Aerẽ gapojykahara'ga jivyri ua. Ga ndepiagame ga ei: “Ga ndepia katu reki ga imondovo ẽa pe,” ei ga.

—Pyry hete ẽandepiakatuhara'ga pe a'ero, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ⁴⁴ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Aerẽ po ti gapojykahara'ga ei ga pe nehẽ: “Ehepia katu pa ti a'ero nhironga jigwyrã reheve nhimbatara reheve no.” Nahã po ti ga ei nehẽ toko ti ga herekohavamo ji ve jawo, ei Jesus'ga.

⁴⁵ —Po ẽandepiakatuhara'ga ei ovytyteri pe opojykahara'ga rure'yname: “Mbaigwe po ti jipojykahara'ga jivyri nehẽ,” e po ga. A'ero po ga ndohepiakatui opojykahara'gapyryve'ẽa, ei Jesus'ga. Onupã po ga ẽa akwaimbae'ẽa kunhangwera'ẽa

ndeheve ġa poravykyrame. O'u hete po ga gambatera. Heag-wyry po ga no. ⁴⁶Nomboha'uvi ga ga upa nduri po ti jipojykhara'ga kiro nehē javo.

—A'ea rupi po ti gapojykhara'ga ruri ovahema nehē, ei Jesus'ga. Gapojykhara'ga ga rovaja'rogukari. A'ereki ga ndokoi ganhi'ġa rupi. Nahā po ti gapojykhara'ga ga mon-goukari ahe pyri nehē – kiroki ahe nohendukatui, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġwemimbo'ehara'ga pe.

⁴⁷Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea ġa pe. Ga mbo'eavo ga ei:

—Ojipe'ga okwaha opojykhara'ga remimbotarimova'ea. Emo ga ndokoi ganhi'ġa rupi onhimboavujikwere'yma. A'ero po ti gapojykhara'ga ga nupanupāheteukari nehē, ei Jesus'ga. ⁴⁸Ojipe'ga ndokwahavi opojykhara'ga remimbotarimova'ea. Ga rekote'varuhurame po ti gapojykhara'ga ga nupāi hamo. Emo po ti gapojykhara'ga ga nupa'ŋukari nehē, ei Jesus'ga.

—Na tuhē. Kiroki ġa pe ahe omondo hete – ġa na jitehe po ti tomondo hete hamo. Kiroki ġa pe ahe koji'i omondo – ġa po ti koji'i tomondo hamo, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

Ojogwayva po ti ġa ji rehe nehē, ei Jesus'ga
(Mateus 10.34-36)

⁴⁹—Ajo ji vyva koty jitekovo tamboukwaha vyvakotyve'ġa ndeaporogita javo. Po kiro ġandeaporogita ji amboukwaha ojikwe ramo. A'ereki nahā jiporavykyhava, ei Jesus'ga. ⁵⁰Tupana'ga e'i ji ve: “Aerē po ti ojipe'ġa imondoi hahyva'ea nde ve nde jukavo nehē,” ei ga ji ve. Tuhu ti hahyva'ea ji ve a'ero. A'ereki ji ga nhi'ŋpo'ru pota. Anhimbaekwahi ji jivy'are'yma hahyva'ea imbuhua.

⁵¹—Marāi pe ji mombe'gwovo? ei Jesus'ga. “Jesus'ga rura ġwaramo po ti vyvakotyve'ġa py'a rukatui nehē.” Nahā po pe ei pejiyyteri pe naerū? A'e ji pe me: Tape'ei ti a'ea. Jirura ġwaramo po ti ġapy'a ndukatui nehē. Ojogwayva po ti ġa ji rehe nehē, ei Jesus'ga.

—Ojipe'ġa po ti ji arōhetei nehē. Ojipe'ġa po ti nanhiarōi nehē. Nurā po ti ġa jogwayvari ji rehe nehē.

⁵²Kiro po ti ongapypeve'ġa cincove'ġa jogwayvari nehē.

Trêsvē'ġa po ti doisvē'ġa rayvari nehē.

Doisvē'ġa po ti trêsvē'ġa rayvari nehē.

⁵³Akwaimbae'ga po ti gwayva gwa'yra'ga nehē.

Gara'yra'ga po ti ga rayva nehē no.

Kunhangwerahēa po ti gwayva gwa'yrahēa nehē.

Hēara'yrahēa po ti hēa rayva nehē no.

Gwayva po ti kunhangwerahēa o'aihēa nehē.

Hēa'aihēa po ti hēa rayva nehē no, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Ikwahavukahava
(Mateus 16.2-3)

⁵⁴ Kiro Jesus'ga ei pevove'ga pe:

—Po kwara ihoa koty hovagwevagwe ġwerĩ kwara, a'ero pe ei: “Nimbegwei amana,” pe'e pe. Oky tuhẽ a'ero. ⁵⁵ Po nhimbya hugwi yvytua uhu, a'ero pe ei: “Kwarahyahi po ti nehẽ.” Kwarahyahi tuhẽ a'ero. ⁵⁶ Pe pehepia yvaga ikwahava aerẽva'ea. Nurã pe ei: “Aerẽ po ti ikyri nehẽ.” Pe pehepia avova'ea ikwahava aerẽva'ea. Nurã pe ei: “Aerẽ po ti kwarahyahi nehẽ.” A'ea pe pekwaha katu.

—Emo imbaragwahave'ỹve'ģa ja po pe reki. Pehepia tehe pe ojipeva'ea aġwamova'ea – kiroki a'ea ikwahavuka aerẽva'ea. Emo pe napembaragwahavi reki aerẽva'ea rehe, ei Jesus'ga ġa pe. Pe ko ahemoandyandyiva'ero! ei Jesus'ga. Maranameuhũ pe napembaragwahavi aġwamova'ea rehe nhinhi'ģa renduvame! Onhimiva'ea nhinhi'ģa pe me naerũ?

Pejeaporogita ti, ei Jesus'ga
(Mateus 5.25-26)

⁵⁷ —Pe tuhẽ pekwaha hamo! ei Jesus'ga. Maranameuhũ pe napendeaporogitakatui naerũ ikwahave'yma? Pkwaha ti! ei Jesus'ga. ⁵⁸ Kiro po ti ji imombe'ui pe me ikwahavuka pe me nahã ti pejeaporogita katu javo. Ji rendu ti a'ero.

—Po nde te'varuhuro ojipe'ga pe, a'ero po ti ga ei nde ve nehẽ: “Xaho tuhẽ ji rupi juiz'ga pyri,” e po ti ga nehẽ. “Ga pe po ti ji nderekote'varuhua mombe'ui nehẽ te'i ti ga nhanderea-porogita pe javo,” e po ti ga nde ve nehẽ. Ga nde rerohorame juiz'ga pyri ejirokwa ti javo ga pe ga ma'ngoma'ngoga ga rupi egwovo. Ere ti ga pe: “Nhande tuhẽ ti xanhimbovyvy na'ẽ.” A'ea ti ere ga pe. Po ti nde nerema'ngoma'ngogi ga pehea rupi nehẽ, a'ero po ti ga nde rerohoahyi juiz'ga pyri. A'ero po ti juiz'ga nde mondoukari guarda'ga pe nehẽ. Guarda'ga po ti nde mongi cadeia pype nehẽ. ⁵⁹ A'e ji pe me: A'ea pype po ti nde pytai nehẽ. Nde imondokatupave'ymame ikwepykava, a'ero po ti guarda'ga nanerenohema'javi nehẽ, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

13

Pemano pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ

¹ A'ea Jesus'ga imombe'urẽ pevove'ga pyteripeve'ga ei Jesus'ga pe:

—Pilatos'ga ahe jukaukari ojiheva'ea Galilėiapeva'ea ko. Okwava'ẽ pota Galilėiapeva'ea mbatepyryva ikwava'ẽhava rehe Tupana'ga pe okovo. Ahe mbatepyryva jukarame Pilatos'ga

ahe jukaukari. Aherekoa ono'õ mbatepyryva rekoa pavēi ga ahe jukaukarama, ei ġa Jesus'ga pe.

² A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Tiruahū ahe Galilíapeva'ea ogwryipeve'ġa hohe. Nurā Pilatos'ga ahe jukaukari.” A'ea po pe ei naerū? ei Jesus'ga ġa pe.

³ —A'e ji pe me: Pe ndapekwahavi pe'erame nanongara. A'ereki ahegwryipeve'ġa oko te'varuhu ahe ja. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikovo. Pepohire'ymame jugwi pe nhaporemō po ti pemano no pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē.

⁴ —O'a onga jo'ajo'ara Jerusalémmeva'ea rehe dezoitova'ea rehe ahe jukavo Siloépeve'ġa gwryi pe. Pe'e po pe pejiyvyteri pe: “Tiruahū dezoitova'ea ojipe'ġa hohe Jerusalémmeve'ġa hohe. Nurā ahe rehe onga jo'ajo'ara ari.” A'ea po pe ei naerū?

⁵ —A'e ji pe me: Pe ndapejapyakakatui ahe rehe. A'ereki Jerusalémmeve'ġa oko te'varuhu ahe ja. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pepohire'ymame jugwi pe nhaporemō po ti pemano no pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Ahã yva'ia figueira rehe

⁶ Kiro Jesus'ga imombe'ui ġa pe ojo'java'ea. Ga mbo'eavo ga ei ġa pe:

—Akwaimbae'ga oho ko pe uva tymipyra pype. Pevo i'yva ami figueira. Oho ga heka hehe yva'ia figo ta'u ti javo. Ndogw-erekoi yva'ia figo hehe reki. ⁷ A'ero ga ei ġwemitymipyra repiakatuhara'ga pe: “Três anos imbokwara'ara'ari ji rujirurame avo heka figo figueira rehe. Ahã reki. Eha ti a'ero. A'ereki o'ã novia yvya po'ruavo,” ei ga.

⁸ —A'ero garemitymipyra repiakatuhara'ga ei: “Na ti ojipeji um ano imbokwara'ari hehe nehē. Kiro po ti ji hyvykoi yvya imondovo i'atagwera yvapo pyri nehē. ⁹ Po i'a nehē, a'ero pyry. Po ndi'ai nehē, a'ero ti emboharuka,” ei ga ga pe, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

Jesus'ga omombi onhimombeva'ea karugwara

¹⁰ Aerē sábadō rupi kiro Jesus'ga ġa mbo'ei gwe'yja'ġa jatykahava pype. ¹¹ Ipye kunhangwerahēa reki. He'yiva'ea dezoito anos imbokwara'ari hēatetirūa rehe. A'ea rupi hēa nopo'aġatui. Onhimombe hēa okovo. A'ereki anhaġa nomopo'aġatuukari hēa pe. ¹² Hēa repiagame Jesus'ga ei hēa pe:

—Kunha, ei ga. Avo ejo.

Hēa rurame ga pyri ga ei hēa pe:

—Ndepiro'y nde netetirūa hugwi kiro, ei ga.

13 Hēa rehe ga pokogi kiro. A'ero kotihĩ hēa po'aġatui. Tupana'ga mboheteavo hēa ei:

—Pry hete Tupana'ga ji ve, ei hēa gworygworyvamo ga rehe.

14 Kiro huvihava'ga judeus'ga jatykahava pype ga nhim-boahivi Jesus'ga pe. A'ereki sábadó rupi Jesus'ga omombi hēatetirūa judeus'ga poravykye'yma rupi. A'ero huvihava'ga ei ipypeve'ga pe:

—Oporavyky po ahe ojipea rupi seis dias rupi hamo. A'ea rupi ti pejo tomombi ga petetirūa. Sábado rupi rūi po ti ga tomombi petetirūa nehē, ei ga ġajatykahava jaramo.

15 A'ero Jesus'ga nhandepojy kaharete'ga ei ijara'ga pe ipypeve'ga pe no:

—Pe'e pe ji ve: “Okó te'varuhu ga. A'ereki ga oporavyky sábadó rupi.” Nahā pe ei ji ve, ei Jesus'ga. Pehe reki okokatu'āva'ero peko. Pe nhaporemó peporavyky sábadó rupi no! A'ereki sábadó rupi pembopiro'y penhenymbava boi burro reheve hapyja hugwi herogwovo y pe imboy'gwovo.

16 —Hēa reki, Abraāova'ea rakykwepoharamo ko hēa, ei Jesus'ga. Satanás'ga okote'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga anhaġa ruvihavuhu'ga, gaha hēa pojykauka ojipyriva'ea pe. Nurā hēa nopo'aġatua'javi. He'yiva'ea dezoito anos imbokwara'ara'ari hēa pojykaukaramo. Jihi a'e: Pry ji imbopiro'yi karugwara hēa hugwi sábadó rupi, ei Jesus'ga.

17 Ga nhi'iġame ga'arōe'ỹve'ġa ndipoyjayjari. Ipypeve'ga reki ġa ndoryndoryvamo Jesus'ga rehe onhimongyavo. A'ero ġa ei:

—Oapo hete Jesus'ga ahemonhimomby'ava'ea pyryva'ea. Ipopoaka hete ga, ei ġa gworyvamo garembiapopava rehe.

Mostarda ra'ynha xunhiheteva'ea

(Mateus 13.31-32; Marcos 4.30-32)

18 Ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ġa mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marā hekoĩ kiro vyakotyve'ga pe ġa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. 19 Akwaimbae'ga gwereko mostarda ra'ynha. A'ea ga itymi ko pe, ei Jesus'ga. Henhunhame mostarda roryroryvamo. Aerē yvovouhuro tuhē. A'ero gwyrā'ia ruri onhimongyavo upa hakā rehe japovo gwaityga, ei Jesus'ga he'yje'ỹve'ġa po ti he'yjuhu nehē javo.

Pāo imbovuhava

(Mateus 13.33)

20 Ojipea pyvō ojo'java'ea pyvō Jesus'ga ġa mbo'ei. A'ero ga ei:

—Marã hekoi kiro vyvakotyve'ğa pe ğa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei ga. ²¹ Kunhangwerahẽa opyhy he'yiva'ea vinte e cinco quilos de farinha de trigo, ei ga. Trigo pype hẽa imbojihe'ari imbovuhava ta'apo ti ji pão javo. A'ero hẽa igwaragwarai humbirimbiriga trigo ru'uma. Igwaigwavete imbovuhava onhinhamba trigo ru'uma pype imbovuvupava, ei Jesus'ga igwaigwavete po ti ğa herojijyi ojeaporoğita nehẽ javo.

Porta'ia ndipypiriva'ea

(Mateus 7.13-14, 21-23)

²² Aerẽ Jesus'ga hogahoi ojipejipe pe cidades pe. Cidades'i pe ga hoi no. Pevopevo ga ğa mbo'embo'eavo ogwovo Jerusalém me.

²³ Pevove'ga e'i Jesus'ga pe:

—Orepojykaharetero emombe'u ore ve. Tupana'ga omombo aherekote'varuhua ahe hugwi okovo. Maramomi ğa hugwi po ti Tupana'ga imombori ğandekote'varuhua ğa nderogwovo yvagi pe nehẽ toko ti ğa jireheva'ero javo? Ndahe'yi po ğa? ei ga Jesus'ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ğa pe:

²⁴ —Ndipypiriva'ea ko porta Tupana'ga ronga apoa. Pejirokwa hete ti penhimongiavo Tupana'ga ronga pype porta'ia rupi ndipypiriva'ea rupi ga pyri. A'e ji pe me: Pejirokwa hete ti penhimongiavo. A'ereki he'yjuhuve'ğa oki pota garonga pype novĩa. Emo ğa ndoki.

²⁵ —Aerẽ po ti Tupana'ga po'ami hovapytyma porta nehẽ. Po pe ami mytu'ẽ me a'ea rupi, a'ero po ti pe kwapekwari porta rehe novĩa nehẽ. A'ero po ti pe ei nehẽ: “Ehovapytymba'vo ti porta ore ve orepojykaharetero.”

—A'ero po ti ga ei pe me nehẽ: “Nahovapytymba'vogi po ti ji pe me nehẽ. Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero,” e po ti ga nehẽ.

²⁶ —A'ero po ti pe ei nehẽ: “Oro'u ko ore nde pyri ikwehe. Erembo'e nde pehea rupi orecidade rapea rupi ikwehe.”

²⁷ —A'ero po ti ga ei pe me nehẽ: “A'e ji pe me: Peko pe ambotehero ji hugwi pejikoangave'yma jireheva'ero. Pejipe'a pa ti ji hugwi pejigwovo. A'ereki nane'ymi pe pekote'varuhu.” A'ea po ti ga ei pe me nehẽ, ei Jesus'ga ğa pe.

²⁸ A'ea rupi po ti pe ğa ndepiagi nehẽ: Abraão'ga, Isaque'ga, Jacó'ga nehẽ. Pe ğa ndepiapavi Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ğa nehẽ no. Okipavipe po ti ğa Tupana'ga ronga pype pe ğa ndepiagame nehẽ. Tupana'ga napemongiukari ğwonga pe nehẽ. A'ea rupi po ti pe jehe'oi

pejihe penhimonha'ngavo hahyrame pejive pevo nehẽ, ei Jesus'ga.

²⁹ —Uhu po ti ojipe'ga nehẽ. Kwara ipora hugwi po ti ga nduganduri kwara ihoa hugwi no, tyapyra hugwi no, nhimbya hugwi no. Ga uhu oapyga nehẽ ti'u ti Tupana'ga ronga pype javo, ei Jesus'ga ga pe.

³⁰ —Pehendu ti! ei Jesus'ga. Kiroki ga huvihava rui agwamo – jara'ga po ti huvihava nehẽ. Kiroki ga huvihava agwamo – jara'ga po ti ndokoa'javi huvihavamo nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga oarõ hete Jerusalém

(Mateus 23.37-39)

³¹ Kiro fariseus'ga nduri ovahema Jesus'ga pyri. Ga pe ga ei: —Heregwovo avo hugwi. A'ereki Herodes'ga nde juka pota, ei ga.

³² A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ga ko huvihavatehea jagwa'ria'java'ea ja raposa ja. Peho ji mombegwovo ga pe. Pe'ji ti ga pe: “‘Ehendu ti!’ ei Jesus'ga nde ve. ‘Kiro ji ambojipe'ape'a ahe hugwi anhağa Diabo'gapyriva'ea. Amombimombi ji ahetetirua ahe hugwi no agwamo. Nahã ji poravykyi kiro. Ko'emame na jitehe ti. A'ea py'rovo po ti ji poravykypavi nehẽ.’ A'ea Jesus'ga ei nde ve.” A'ea ti pe'ji Herodes'ga pe, ei Jesus'ga ga pe.

³³ —Pe'e katu pe pe'erame ji ve: “Heregwovo.” Na tuhẽ. Taho ti ji jigwovo pea rupi kiro ko'emame no a'ea py'rovo no jigwovo cidade de Jerusalém me. A'ereki Jerusalém me jate ga Tupana'ga nhi'iga momb'uharava'ea juka pota jipi. Pevo jitehe po ti ga tajijuka nehẽ naerũ! ei Jesus'ga ga pe.

Kiro Jesus'ga ei cidadepeve'ga pe Jerusalémmeve'ga pe:

³⁴ —Jerusalémmeva'ero pe pejuka Tupana'ga nhi'iga momb'uharava'ea jipi, ei Jesus'ga. Tupana'ga ahe mondoukarame pe pyri pe peapiapi ahe jipi ahe jukavo, ei Jesus'ga. Inamutiğa omono'ono'õ gway'ria opepoa gwyrri pe. Na jitehe he'yjuhuva'ea rupi ji pe mono'ombotara'jara'javi ji pyri inamutiğa ja pe nderekokatupota novia. Emo pe ndapepotaruhui, ei Jesus'ga.

³⁵ —Pehendu ti a'ero! Kiro po ti Tupana'ga pohiri pe hugwi nehẽ. Ga ndohepiakatua'javi pejatykahavuhua a'ero nehẽ. Pe tehe po ti peko a'ero nehẽ. Pe ndajirepiaga'javi nehẽ, a'e katu ji pe me. Aerẽ jate po ti ji rura'javi nehẽ. A'ea rupi po ti pe ei nehẽ: “Tupana'ga ti tomomyry Jesus'ga pe. Gaha Tupana'ga ga mbuhuruka,” pe'e po ti pe nehẽ, ei Jesus'ga.

14

Jesus'ga omombi ahevuvura ahe hugwi

¹ Aerē sábadu rupi Jesus'ga hoi fariseus'ga nduvihava'ga ronga pe ta'u ji pevo javo. Ga vahemame garonga pe ġa Jesus'ga repiahetei fariseu'ga fariseu'ga pavēive'ġa pavēi javo ojohupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga okote'varuhuavo nehē? Po nahã, a'ero po ti nhande ga mbotegwetei nehē, ei ġa ojohupe.

² Jesus'ga rovai pyteri pe oko itetirūave'ga. Ovuvu pa ga hugwi gapy gajyva. ³Kiro Jesus'ga ei judeus'ga mbo'ehara'ġa pe a'ero – kiroki ġa ombo'e jipi Moisés'va'ea rembikwatijara rehe. Ga pe fariseus'ġa pe no Jesus'ga ei:

—Mahã po pyry? Mara'ngu po sábadu rupi ahe imombiga ġatetirūa ġa hugwi? Mara'ngu po ahe imombige'yma ġatetirūa sábadu rupi? Mahã po pyry?

A'ea Jesus'ga ei ġa pe tonhi'ĩpondekwa ti ġa javo.

⁴ Emo ġa nonhi'ĩpondekwavi. A'ero Jesus'ga pokogi itetirūave'ga rehe imombiga gavuvura ga mondouka garonga pe. ⁵Ga pe Jesus'ga ei:

—Erereko po nde jumento. Boi po nde erereko. Po nerenymbava ihiri ikwaruhua pype, a'ero po kotihĩ nde ipyhygi enhenymbava henohema jugwi sábadu rupi. Nahã nde enhenymbava rereko katu. A'ereki pyry nerenymbava nde ve.

A'ea Jesus'ga ei fariseus'ġa pe judeus'ġa mbo'ehara'ġa pe no pyry ji itetirūave'ga pokogi sábadu rupi no javo.

⁶ Nonhi'ĩpondekwavi ġa. A'ereki ġa ġwenohē tuhē sábadu rupi.

Nonhimbohetei po ahe hamo

⁷ Kiro ġa nduri fariseus'ġa ojipe'ġa ndeheve – kiroki ġa fariseu'ga ġa mono'oguka ġa mbuhuruka ġwonga pe i'gwovouka ġa pe. Oapy ġa huvihava'ġa apykava rehe ikatuvave'ea rehe. “Tianderepia pa ti ġa nhande mboheteavo,” ei ġa. “A'ereki nhande ġa hohe,” ei ġa oyvyteri pe.

Ga apygame hehe Jesus'ga ġa ndepiagi. A'ero ga ei imombe'gwovo ojo'java'ea ġa pe. Ga pe ga ei:

⁸ —Po toryva jara'ga pe mono'ogukari pe'u ti javo toryvi pe ġamohembirekohai pe. Pehorame toryva repiagi ti tapeapygi huvihava'ġa apykava rehe ikatuvave'ea rehe tianderepia pa ti ġa jave'yma. Mara'ngu po ijara'ga javo ndehohëve'ga pe: “Herejo toryva repiagi”? ⁹A'ero po ti ga ruri nehē. Nurã po ti ijara'ga ei pe me nehē: “Na ga apygi pe py'rovo huvihava'ga apykava rehe ikatuvave'ea rehe.” Ga erame na pe me, a'ero po ti pe ndapepoyjayjari nehē pejigwovo peapyga irupe okoteheve'ġa apykava rehe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁰ —Po toryva jara'ga pe mono'ogukari toryva repiagauka pe me nehē. Peapy na'ē ti okoteheve'ġa apykava rehe. Aerē

po ti ijara'ga ruri javo pe me nehë. “Pejikoty'a pe ji pavëi,” e po ti ga pe me nehë. “Ikatuva'ea rehe ti peapy huvihava'ga apykava rehe.” Ga erame na, po ti ojipe'ga ga renduvi – kiroki ga oapy pe pyri. A'ero po ti ga ei pe mombegwovo: “Gahã ore hohe.” Nahã po ti ga ei pe mboheteavo nehë, ei Jesus'ga.

11 –Po pe ei: “Jihi ko huvihavamo ojipe'ga hohe pa.” Po pe ei a'ea penhimboheteavo pepopoakaramo pejikovo aha huvihavamo, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehë: “Pe ndapekoi huvihavamo. Napenhimbohetei po pe hamo a'ero!” A'ea po ti Tupana'ga ei pe me nehë, ei Jesus'ga. Po pe napenhimbohetei ojipe'ga pokokatuavo, a'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehë: “Peko ti huvihavamo.” A'ea po ti ga ei pe me nehë, ei Jesus'ga ga pe.

12 Jesus'ga ei fariseu'ga pe – kiroki ga ombuhuruka ga gwonga pe e'u ti ji pyri javo. Ga pe Jesus'ga ei:

–Nde japorame mbatera to'u ti ga javo, terembuhurukari ti ga ejipyri – kiroki ga ojikoty'a nde pavëi. Terembuhurukari ti neirũ'ga, eje'yja'ga, imbateve'ga. Terembuhurukari ti nanongara'ga arimo ypytunimo no to'u ti ga javo. Po nde ga mbuhurukari, aerë po ti ga ei nde ve nehë: “Herejo i'gwovo kiro oreronga pe.” Nahã po ti ga toryva kwepyygi nde ve nehë, ei Jesus'ga ga pe.

13 –Po nde japorame toryva koji'i pyry nde ga mbuhurukari imbatere'yve'ga, ika'naka'nauhũve'ga, ipyka'naka'nave'ga, heakwagweve'ga. Nanongara'ga embuhuruka ti to'u ti ga ji pyri javo. 14 A'ero po ti pyryhetero nde ve nehë. Ga po ti ndokwepyygi toryva nde ve nehë. Tupana'ga reki ga pyryhetero nde ve nehë omanove'ga mbogweravame pyryve'ga mbogweravame nehë, ei Jesus'ga ga pe.

*Hehanhuhũ toryva
(Mateus 22.1-10)*

15 Jesus'ga pyri ga i'ui oapyga mesa pyri Jesus'ga renduva. Gapyteripeve'ga ei Jesus'ga pe:

–Horyory po ti ga nehë – kiroki ga o'u Tupana'ga ruhava pype Tupana'ga rekorame nhanderuvihavuhuhetero, ei ga Jesus'ga pe.

16 A'ero Jesus'ga ga mbo'ei ojo'java'ea pyvõ. Imombe'gwovo ga ei ga pe:

–Marã Tupana'ga vyvakotyve'ga nderekoukari okorame ganduvihavuhuhetero? A'ea rehe po ti ji nde mbo'ei ikwahavuka nde ve imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga ga pe. Akwaimbae'ga ei he'yjuhuve'ga pe: “Kiro po ti ji japoukari toryva. Pe'u ti ji pyri,” ei ga ga pe. A'ero ga hoi japovouka, ei Jesus'ga imombe'gwovo. 17 Omboavujikwepavuka ga ino'guka. A'ero ga ojipyryve'ga mondoukari ga pyri. Ga pe ga ei:

“Eho javo ġa pe: ‘Hepejijo kiroġwe. A'ereki ga omboavujik-wepavuka mbatera pe me.’”

—“Kwa,” ei ga ogwovo javo ġa pe.

18 —Ganhi'igga renduvame ġa ndohopotari toryvi pe. Ga pe ġa eġa'ei: “Ndorohoi ore. A'ereki nahanahā ore oroko,” ei ġa.

—Peropero gapyrive'ga hoi ġa momorandupava novia a'ero. Ojipe'ga pyri na'ē gapyrive'ga hoi javo ga pe: “Herejo i'gwovo. Omboavujikwepavuka jiruvihava'ga nde ve.”

—Emo ga ei gapyrive'ga pe: “Apyhy ko ji kohoa itambere'ia mondovo. Taho ji hepiaga. Nurā ji ei nde ve: Ji mombe'u katu ti nderuvihava'ga pe tonhimonha'ngayme ti ga ji hoe'ymame i'gwovo ga pyri.”

—“Kwa,” ei ga a'ero ogwovo.

19 —Ojipe'ga pyri ga hoi ovahema a'ero javo: “Herejo i'gwovo.”

—Emo ga ei gapyrive'ga pe: “Apyhy ko ji he'yiva'ea nhirenymbava dez boi itambere'ia mondovo. Taho ti ji hepiaga ipopoakara toporavyky boi ji ve. Nurā ji ei nde ve: Ji mombe'u katu ti nderuvihava'ga pe tonhimonha'ngayme ti ga ji hoe'ymame i'gwovo ga pyri.”

—“Kwa,” ei ga a'ero ogwovo.

20 —Ojipe'ga pyri ga hoi ovahema a'ero.

—Emo gaha e'i gapyrive'ga pe: “Nhirembireko ji hēa pavēi ko. Nurā ji ndahoi i'gwovo ga pyri,” ei ga gapyrive'ga pe.

21 —A'ero gapyrive'ga jivyri ua gwuvihava'ga pyri. Omombe'u pa ga ga pe ġanhi'igagwera. “Nduri tuhē ġa,” ei ga. “A'ereki nahanahā ġa oko.”

—A'ero garuvihava'ga nhimboahivi ġanhi'igagwera renduvame. A'ero ga ei ojipyrive'ga pe: “Haite! Eho ti pehea rupi cidade rapea rupi ja'oga rupi cidade pe. Eru ti ġa: imbatere'jve'ġa, ika'naka'nauhūve'ġa, ipyka'naka'nave'ġa, heakwagweve'ġa. Emongi ti ġa nhironga pype to'u ti ġa.”

22 —Kotihī gapyrive'ga hoi ga nhi'ipo'ruavo. Iporia'ive'ġa pe nhaporemogā ei: “Hepejijo ji rupi. Pe'u ti jiruvihava'ga pyri.” Nahā ga ġa nderuri gwuvihava'ga ronga pe ġa nderovahema ġa mongiavo ipype. A'ero ga hoi gwuvihava'ga pyri javo: “Aru pa ji ġa. Ndohygi reki ġa mesa rehe,” ei ga gwuvihava'ga pe.

23 —A'ero garuvihava'ga ei ga pe: “Eho ti cidade hugwi pepukuhua rupi pehe'ia rupi no pevove'ġa mbuhuruka tuhē nhironga pe. Ohygahi ti ġa nhironga rehe nehē. 24 A'ereki ji a'e nde ve: Jypyve'ġa – kiroki ġa nde hoypyrame nduri – ġa ndo'ui'i'po ti nhiremimboavujikwerukava'ea. Iporia'ive'ġa jate po ti o'u,” ei ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

*Jesus'ga arōheterame ahe oko garemimbo'eharamo
(Mateus 10.37-39)*

²⁵ Aerē Jesus'ga hogahoi pehea rupi taho ti ji Jerusalém me javo. Ga rupi he'yjuhuve'ga hogahoi. Opyryryma Jesus'ga ei ġa pe:

²⁶ —Po ga uhu ji pyri tako ji neremimbo'eharamo javo. Ji arōheterame po ti ga rekoi nhiremimbo'eharamo nehē. Koji'i ti ga tanhiarō hete gwuva'ga arōa hohe, oyhēa arōa hohe, ġwembirekohēa arōa hohe, gwa'yra'ga arōa hohe, oirū'ga arōa hohe, okuvyra'ga arōa hohe ġwendyra'ga arōa hohe. Koji'i ji arōheterame ġa'arōa hohe po ti ga rekoi nhiremimbo'eharamo nehē. Koji'i ga ġa arōrame nhiarōa hohe, namongoi po ti ji ga nhiremimbo'eharamo nehē. Gwemimbotarimo rehe ga rekorame po ti ji namongoi ga nhiremimbo'eharamo nehē. Ji rehe jate ti ga toko ji arōheteavo, ei Jesus'ga.

²⁷ —Po ti ojipe'ga imbohahyukari ga pe ga jukavo vehevi nehē ereko nde Jesus'gareheva'ero javo ga pe, toko jitehe ti ga nhiremimbotarimova'ea rehe opohire'yma ji hugwi. Okoe'ymame nhiremimbotarimova'ea rehe ti ga tokoyme nhiremimbo'eharamo nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁸ —Po peapo pota onga jo'ara, a'ero pe peapyna'ēi pejapyakakatuavo hehe. Pejivytyteri pe pe ei nehē: “Marā? Ohy re po ti hehe nhiitambere'ia ikwepykavamo ji japorame nehē? Marā? Ndohygi po ti nhiitambere'ia hehe ikwepykavamo nehē?” A'ea pe ei pejapyakakatuavo ikwahava. Ihygame jate po ti pe japoi nehē, ei Jesus'ga.

²⁹ —Pejapyakakatue'ymame ikwahave'ymame po ti pe imbovyri okyta tehe japopave'yma nehē herekoa'jave'ymame itambere'ia nehē. Hepiagame ġa nhaporemō ġa e'ie'i pe me pe jaita a'ero nehē. ³⁰ “Pehepia ti ġa! Ndoapoi gweuhu ġa,” e po ti ġa pe mombe'gwovo nehē, ei Jesus'ga.

³¹ —Po huvihavuhu'ga oho pota ojipe'ga nduvihavuhu'ga rovatiamo ga rurame otavuka ga pe, a'ero ga apyna'ēi ojapyakakatuavo hehe. Ovytyteri pe ga ei nehē:

—“Nhipavēive'ġa ko he'yive'ġa dez milve'ġa soldados'ġa. Emo vinte milve'ġa soldados'ġa ko gapavēive'ġa. Gapavēive'ġa he'yjuhu hete nhipavēive'ġa hohe reki. Marā po ti nhipavēive'ġa ġa nderekoi ġa novatiamo ġa ndurame otavuka ji ve nehē? Mara'ngu po ti ġa ġa jukavo nehē?” ei ga ovytyteri pe.

³² —Ojapyakarē hehe ga ei ovytyteri pe: “Nhipavēive'ġa po ti ndipopoakari ġa pe nehē. Nduri ve ga. Irupe hete ga ji hugwi. Amondouka po ti ji ojipejipejiteve'ġa nhipavēive'ġa ga pyri nehē te'i katu ti ġa ga pe ga ma'ngoma'ngoga. Nurā ndura'javi po ti ga otavuka ji ve nehē.” A'ea huvihavuhu'ga ei ikwahava ojapyakakatuavo, ei Jesus'ga.

³³ —Na jitehe penhimbopiro'y ti pejeaporoġita hugwi peapo hugwi no pejapyakakatuavo na'ē. Pe'ji ti:

“Kiro ti ji tako Jesus'ga remimbotarimova'ea rupi jate. Jiapoa ko ga'apoa kiro.” Po pe ndape'ei a'ea penhimbopiro'ye'yma pejeaporoğita hugwi, a'ero po ti pe ndapekoi nhiremimbo'eharamo nehē, ei Jesus'ga.

Jukyra ndogwerekokatua'javi mbatera
(Mateus 5.13; Marcos 9.50)

³⁴ —Jukyra ko pyry. A'ereki omongo katu mbatera imone-mukare'yma jupe. Pyry mbatera a'ero, ei Jesus'ga. Po jukyra ndapyryva'javi, marã po ti ahe imombyryva'javi jukyra a'ero nehē? Ahe nombryryva'javi tuhē jukyra! ei Jesus'ga. ³⁵ A'ero ahe ndopo'rua'javi jukyra. Ahe nomondoi yja pype tombohory nhiremityma javo. A'ereki nombohoryvi aheremityma. Ahe nombojihe'arukari i'atagwera rehe imondovo yja pype nhiremityma tombohory javo. A'ereki jukyra ndapyryva'javi. Omombo ahe a'ero.

—Po na jitehe pe ndapepyryva'javi, maranuhũ pe ojipe'ğa mongokatui naerũ? Maranuhũ po ti ji nhimoirũukara'javi pe me nehē pehepiuka ti Tupana'ga pyryva ğa pe javo pe me naerũ? Peapyakwa pe. Pehendu katu ti ji'ea a'ero! ei Jesus'ga ğa pe.

15

Ovelha ika'nhympyra
(Mateus 18.12-14)

¹ Aerē itambere'ia mono'õhara'ğa nduğanduri Jesus'ga pyri okote'varuhuve'ğa pavēi. Ga uhu pa onhimono'oğa Jesus'ga pyri tihendu Jesus'ga javo. ² Fariseus'ğa ғambo'ehara'ğa pavēi ndopotari okote'varuhuve'ğa ndurame Jesus'ga pyri. A'ero ға ei:

—Ojihe'a Jesus'ga okote'varuhuve'ğa ndehe gworygworyvamo ға ndehe! Ga pyri ga i'ui no, ei ға.

³ Nurã Jesus'ga imombe'ui fariseus'ğa pe ojo'java'ea. Ga mbo'eavo ga ei:

⁴ —Po pe pereko penhenymbava cem ovelhas. Po ojipeji oka'nhy pe hugwi, ndapehoi re po pe heka naerũ? Peheja po pe naerũ he'yiva'ea noventa e nove ovelhas ongae'yi me pejigwovo hekapige'yma ojipeji ika'nhyrava'ea repiaga.

⁵ Hepiagame po pe imondoi peahavi pejoryjoryvamo herua.

⁶ Pevahemame penhonga pe po pe ға mbuhurukari pejipyri pejikoty'ave'ğa pejikotyve'ğa ndeheve. Pe'e po pe ға pe: “Pejoryjory ti ore pavēi. A'ereki ore orohepia orerenymbava ovelha ika'nhympyra.” Nahã po pe ei, ei Jesus'ga.

⁷ —Na jitehe yvagipeve'ğa ndoryndoryhetero yvagi pe okote'varuhuve'ga pohirame okote'varuhua hugwi. Tupana'ga ga rerura'ja ojipyri. Noka'nhyra'javi ga Tupana'ga

hugwi. Oka'nhyve'ga ja rüi noventa e nove pyryve'ga ndekoi, ei Jesus'ga. A'e ji pe me: Koji'i yvagipeve'ga ndoryndoryvamo ojipeji'ga rehe oka'nhympyra'ga rehe ga pohirame okote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga ga pe.

Itambere'ia ika'nhympyra

⁸ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea. Ga mbo'eavo ga ei:

—Po kunhangwerahëa gwereko itambere'ia dez moedas de prata, ei Jesus'ga. Po hëa omoka'nhy ojipeji gwonga pype, a'ero po hëa imondygi lamparina tahepia ti itambere'ia javo. Opehipehi katu po hëa gwonga pype ytya mbojatyka itambere'ia rekapige'yma hepiaga, ei Jesus'ga. ⁹ Itambere'ia repiagame po hëa ga mbuhurukari ojipyri ojikoty'ave'ga okotyve'ga no. A'ero po hëa ei ga pe: “Pejoryjory ti ji pavëi. A'ereki ji ahepia itambere'ia nhiremimoka'nhympyra,” e po hëa, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

¹⁰ —Na jitehe Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ndoryndoryvamo okote'varuhuve'ga pohirame okote'varuhua hugwi ojipejive'ga. Noka'nhyoma'javi ga Tupana'ga hugwi. A'ereki Tupana'ga ga rerura'ja ojipyri, ei Jesus'ga imombe'gwovo fariseus'ga pe.

Gara'yra'ga oka'nhympyra'ga

¹¹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea. Ga mbo'eavo ga ei:

—Moköi akwaimbae'ga ra'yra'ga. ¹² Uva'ga pe ipyahuve'ga ei: “Apī,” ei ga. “Aheruva'ga ti tomo'ë ombatera gwa'yra'ga pe ga yvuakarame. Emo'ë ti kiro a'ero. Embuhu ji ve kiro jiapoa,” ei ga. A'ero garuva'ga imo'embavi ombatera he'yiva'ea gwa'yra'ga pe imondovo, ei Jesus'ga.

¹³ —Aereĩ ipyahuve'ga imono'ombavi ombatera. Kiro ga herohoi. Paivo ga hoi upa. Pevo gwe ga hogahoi hepia'ngia rehe. Nharuiveuhũ ga okovo.

¹⁴ —Oitambere'ia ga imondopavi a'ero hehe. A'ea rupi tiruahũ gagwyri pe. A'ereki itympyra nahenhui. Ahã tuhë mbatera pevo a'ero. Kiro ga jukapahetei ty'ara. Ga ndogwerekoa'javi ojive no. A'ero ty'ara ga jukai. ¹⁵ Nurã ga hoi oporavykyavo pevove'ga pe tapyhy mbatera jijive javo. Pevove'ga omboporavyky ga a'ero ga mondovo nhuhũ me. “Ehepia katu ti porcos tohoyme ti a'ea hugwi i'urame,” ei ga ga pe.

¹⁶ —A'ero ga hepiakatui porcos ga pe okovo. Ougwei ga ipoitava reki tanhimoytaromouka javo novia. A'ereki ga nomondoi ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁷ —Aerë ga japyakwapupugamo. “Garamo ji pytauhui avo naerũ?” ei ga ovytyeri pe. “O'u katu ga mbatera – kiroki ga oporavyky jiruva'ga pe. Ga ndohygi reki hehe. He'yiva'ea

hembyruera ġa gwereko a'ero. Emo jihi kiro po ti amano avo jitekovo. A'ereki ji juka hete ty'ara," ei ga oyvyteri pe.

18 —“Aho aha po ti ji nhivahema apina'ga pyri nehē. A'e po ti ji ga pe nehē: Apī, ji rekote'varuhui Tupana'ga pe yvagipeve'ga pe. Nde ve ji rekote'varuhui no. 19 Ere'e po nde ji ve hamo: 'Jira'yra'ga rūi kiro ga rekoi ji ve.' A'ea po nde ei ji ve hamo. Na ji poravykyi nde ve nehē oporavykyve'ga ja a'ero nehē. A'ea po ti ji ei jiruva'ga pe nehē.” A'ea ga ei oyvyteri pe ojapyakavo oina, ei Jesus'ga. 20 Ovy ga a'ero opohia oporavykya hugwi porcos reja ua pea hugwi.

—Ovahē ġwerī ga uva'ga ronga pe ua. Irupe garuva'ga gwa'yra'ga repiagi. “Kiroġwe jira'yra'ga jivyra'javi ji pyri. Aporogwety ji ga,” ei ga. A'ero ga nhani ga repenhana. Obeija ga ga gworygworyvamo ga rehe ga anhuvana.

21 —Kiro ipyahuve'ga ei uva'ga pe: “Apī,” ei ga. “Ji rekote'varuhui Tupana'ga pe yvagipeve'ga pe oji'i. Nde ve ji rekote'varuhui no. Ere'e po nde ji ve hamo: 'Jira'yra'ga rūi kiro ga rekoi ji ve.' A'ea po nde ei ji ve hamo,” ei ga.

22 —Emo garuva'ga e'i ojipyrive'ga pe: “Haite! Peru ti tapy'ynhapikatua – kiroki a'ea koji'i ikatu. Pemongiuka ti ga pe. Pemondo ti gapoakaġareheva'ea gapoakaġa rehe. Pemondo ti ga pe sandálias no,” ei ga ġa pe. 23 “Peho ti herua imboky'rauhu'iva'ea bezerro yuranuhūa ra'yra. A'ea nhande iporakahetei. A'ea pejuka ti,” ei ga. “Ti'u ti. Tiapo ti toryva. 24 A'ereki jira'yra'ga horame ji hugwi ji ei: Omano ga. A'ereki ji a'e ikwehe'i: Ji ndahepiaga'javi po ti ga nehē. Kiro ga jivyra'javame ji pyri ji ei: Okwerava'ja ga. Oka'nhymypy ko ga ji hugwi ohorame ji hugwi. Kiro ji ga repiaga'javi,” ei ga ojipyrive'ga pe.

—“Kwa,” ei ġa ogwovo. Kiro ġa japoī toryva.

25 —Ojihuvypyve'ga rekoi ko pe. Kiro ga ruri ojivya onga pe. Ovahemame ga henduvi. A'ero ga ei oyvyteri pe: “Opy po ġa imonhi'ġa,” ei ga.

26 —Ojipyri ga ojipyrive'ga mbuhurukari javo ga pe: “Maraname ġa japoī toryva?” ei ga.

27 —“Neirū'ga uhu,” ei gapyrive'ga ga pe. “Nderuva'ga ga rerekokatua'ja. 'Nitetirūi ga,' ei nderuva'ga. 'Okoji jira'yra'ga,' ei ga. Nurā nderuva'ga ojukauga imboky'rauhu'iva'ea bezerro,” ei ga.

28 —Ojihuvypyve'ga onhimonha'nga henduvame. Ndokipotari tuhē ga onga pype toryva repiaga. A'ero garuva'ga hemi ua ga pyri. “Herejo tuhē,” ei ga gwa'yra'ga pe. A'ea ga ega'ei ga pe.

29 —A'ero ojihuvypyve'ga ei uva'ga pe: “Ji rendu ti! Imbokwara'ara'arame jihi aporavykyi hete nde ve jitekovo.

Nane'yimi nenhi'igã rupi ji ako katu. Ji ve nde nerembuhuri'i'i xunhiva'ea cabrito. Poi nde nerembuhuri ji ve toapo ti ga toryva javo ojikoty'ave'ga pavêi. ³⁰Gaha reki, ndera'yra'ga, ga jigwaraipavi neitambere'ia rehe imondovo ahe'upahara'ga pe. Ga rura'javame nde ijukaukari ga pe imboky'rauhu'iva'ea bezerro," ei ojihuvypyve'ga uva'ga pe.

³¹ —“Pi'a,” ei garuva'ga ga pe. “Nane'yimi nde ruvi ji pyri. Nhimbatepava nembatera tuhê okovo. ³²Pyry nhande roryroryvamo. Nurã ti tiapo toryva. A'ereki neirũ'ga horame nhande hugwi nhande ei: Omano ga. A'ereki nhande xa'e ikwehe'i: Ndihepiaga'javi po ti nhande ga nehê. Kiro ga jivyra'javame nhande pyri nhande ei: Okwerava'ja ga. Oka'nhymypy ko ga nhande hugwi ohorame nhande hugwi. Kiro nhande ga repiaga'javi,” ei garuva'ga, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

16

Akwaimbae'ga omoandyandyi gwuvihava'ga

¹ Kiro Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga pe imombe'gwovo ojipea. Ga mbo'eavo ga ei:

—Imbateheteve'ga ei ojipyrive'ga pe: “Ehepia katu nhimbatera ji ve ima'eamo ipyhyga itambere'ia ji ve,” ei ga ga pe.

—“Kwa,” ei ga.

—Aerê imbateve'ga pyri ga uhu javo ga pe: “Ndepyrive'ga ojigwarajuhu nembatera rehe,” ei ga imbateve'ga pe.

² —Imbateve'ga ombuhuruka ojipyrive'ga a'ero. Ga pe ga ei: “Garamo nde rekouhui? Nde mombe'u ga ji ve. Maraname nde jigwarai nhimbatera rehe? Ekwatija ti ji ve imombe'gwovo enhimima'êa. Tahepia ji. Nde po ti ndereporavykya'javi ji ve hepiage'yma nhimbatera ji ve nehê,” ei ga ga pe.

³ —A'ero gapyrive'ga ei oyvyteri pe: “Marã po ti ji rekoi a'ero nehê? Kiro po ti jiruvihava'ga ji mondohetei ojihugwi ji mboporavykya'jave'yma ojive nehê. Ndajipopoakari ji. Nurã ndahyvykoi ko pe. Naporanduva'uvi ji mbatera ojipe'ga hugwi. Marã po ti ji rekoi ipyhyga mbatera jijive nehê?” ei ga. ⁴ Ojapyaka ga. “Ah! Kiro ji akwaha!” ei ga. “Nahanahã po ti ji rekoi ga mbohoryoryva ji rehe nehê. A'ero po ti ga ji mboapygi gwonga pype ji rerekokatuavo nehê ji poravykya'jave'ymame ga pe nehê,” ei ga oyvyteri pe.

⁵ —A'ero ga mbojopy'rupy'ruavo ga ga mbuhupavukari ojipyri - kiroki ga ndokwepygi ve garuvihava'ga pe. Urypyve'ga rurame ga ei ga pe: “Maramomi nde nderekwepygi ve jiruvihava'ga pe?” ei ga.

6 –A'ero ga ei gapyrive'ga pe: “He'yiva'ea ikava cem tambores de azeite,” ei ga.

–A'ero gapyrive'ga ei ga pe: “Koro neconta ikwatijara. Haite! Eapy ti ikwatijara'java he'yiva'ea rerorijiyita. Ndahe'yiva'ea cinquenta tambores jate ti ekwatija. A'ea po ti nde ikwepyygi ga pe nehẽ,” ei ga. A'ero a'ea ga ikwatijari.

7 –Ojipe'ga pe ga ei ga rurame: “Maramomi nderekwepyygi ve jiruvihava'ga pe?”

–A'ero ga ei ga pe: “He'yiva'ea ha'ynha cem alqueires de trigo.”

–A'ero gapyrive'ga ei ga pe: “Koro neconta ikwatijara. Haite! Eapy ti ikwatijara'java he'yiva'ea rerorijiyita. Ndahe'yiva'ea oitenta alqueires jate ti ekwatija. A'ea po ti nde ikwepyygi ga pe nehẽ,” ei ga. A'ero a'ea ga ikwatijari.

8 –Aerẽ ikwahavame garuvihava'ga ei: “Heaporogita jipyrive'ga ojapyakaheteavo ji moandyita ikwahava.” A'ea ga ei ojipyrive'ga omoandyirame, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

–A'ereki okote'varuhuve'ga okwaha ojogwerekovo gweaporoğitaro. A'ea ga ikwahavi pyryve'ga hohe jireheve'ga hohe kojahuarupive'ga hohe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

9 –Jihi a'e pe me, ei Jesus'ga ga pe. Pemondo ti iporia'ive'ga pe penhiitambere'ia tohoryory ti ga pejihe. A'ero aerẽ pe manorame ipyhyga'jave'yma itambere'ia, po ti ga ndoryndoryvamo jitehe pe ndehe nehẽ pe mboapyga ojipyri pevo yvagi pe nehẽ – kiroki a'ea ndopavi nehẽ. Pevo nane'ymi po ti nde ruvi ga pyri nehẽ, ei Jesus'ga.

10 –Kiroki ga ndahe'yiva'ea repia katu – gaha he'yjuhuva'ea repia katu no ahe mbojikoga ojihe. Kiroki ga ndahe'yiva'ea rehe omotetirũa – gaha he'yjuhuva'ea rehe omotetirũa no ahe mbojikoge'yma ojihe, ei Jesus'ga. 11 Po pe ndapepo'rukatui yvyakotyva'ea penhiitambere'ia, a'ero po ti Tupana'ga nomondoï oapoa pyryheteva'ea yvagipeva'ea pe me nehẽ topo'ruyme ti ga javo. 12 Po pe ndapehepiakatui aheapoa ahe ve ahe mbojikoge'yma ojihe, a'ero po ti Tupana'ga nomondoï peapoa pe me nehẽ, ei Jesus'ga.

13 –Kiro po ti ji ga mombe'ui mokonha'ga ahepojoykaha'ga pe me pe mbo'eavo, ei Jesus'ga. Tiruahũ ahe poravykyrame mokonha'ga pe opojoykaha'ga pe. Po ahe oporavyky mokonha'ga pe, a'ero po ahe ojipe'ga arõhetei ojipe'ga arõe'yma. Ovy'a hete po ahe onhimiarõve'ga rehe ojipe'ga koty ojirovage'yma.

–Na jitehe ahe nonhi'ïpo'rukatui Tupana'ga ovy'aheterame itambere'ia rehe. Tupana'ga potaheterame ahe ndovy'ahetei itambere'ia rehe. Itambere'ia potaheterame ahe ndojirovagi Tupana'ga koty, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga pe.

*Tupana'ga okwaha aherekote'varuhua**(Mateus 11.12-13; 19.9; 5.31-32; Marcos 10.11-12)*

¹⁴ Jesus'ga imombe'urame ġwemimbo'ehara'ġa pe fariseus'ġa ga rendupavi. Fariseus'ġa opotaruhu itambere'ia. Nurã ġa ndopotari Jesus'ga remimombe'ua. A'ero ġa Jesus'ga jaiheteri ga rerekomemuamo.

¹⁵ Kiro Jesus'ga ei fariseus'ġa pe:

—Pehe peko katu ahe pejepiagame jate. A'ero ahe ei: “Tupana'ga roryroryvamo ġa ndehe ġandekokatua rehe.” Ikwahave'yma ahe ei nahã ombaragwahave'yma ġwaramo pendekote'varuhua rehe. Tupana'ga ki a'e te okwaha pendekote'varuhua. Aheremimboheteve'a pe Tupana'ga ei: “Ite'varuhu hete!” ei ga.

¹⁶ —Ymyahũ ymyahũva'ea ahe mbo'ei Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Tupana'ga nhi'igã mombe'uharava'ea nhi'igãgwera rehe no. A'ea rehe ymyahũve'ġa ġa mbo'ei ikwehe'i no nahanahã ti peko katu jawo. Kiro João Batista'ga aġwamove'ġa mbo'ei pyryva'ea rehe ji pavēi, ei Jesus'ga. Ga mbo'eavo ore ei ġa pe: Kiro Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero nhande repiakatuavo. Orerenduve'ġa heroviapotahetei orenhi'igã. A'ero ġa ei: “Toko ti ga oreruvihavuhuhetero.” A'ea ġa ei ipotaheteavo ojikoga Tupana'ga rehe.

¹⁷ —Po yvaga opa. Po yvya opa. Moisésva'ea remimbo'eagwera ki a'e te ndopavi'i'i. Xunhi'iĩva'ea rūi po ti ipavi jugwi nehē, ei Jesus'ga.

¹⁸ —Kiroki ga opohi ġwembirekohēa hugwi hēa mondo-heteavo – gaha ite'varuhu ojipehēa rerekorame. Tupana'ga ndopotari ga ojipehēa rerekorame. Hēa rerekorame ga ajua-juri. A'ereki ga hembireko jitehe jypyvehēa pavēi. Na jitehe – kiroki ga gwereko garembirekoypyvehēa ga pohirame hēa hugwi – gaha ite'varuhu hēa rerekorame. A'ereki ga gwereko garembirekohēa. Tupana'ga ndopotari nanongara, ei Jesus'ga ġa mbo'eavo.

Imbateheteve'a ea Lázarova'ea pavēi

¹⁹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ġa mbo'eavo. A'ero ga ei:

—Ahe gwereko pa imbateheteve'a ea. Nane'yimi ahe omongi tapy'ynhapipyryva ikatuheteve'a ea. He'yi hehe. Huvi-hava'ġa pira'java'ea ko ahepira hovy'iva'ea linho apopyra no pyryva'ea. Nane'yimi ahe herekoi ikatukatuva'ea jate i'gwoi'gwovo gworygworyvamo.

²⁰ —Aherongauhua apoa pyri porta pyri Lázarova'ea nhinoġi. Ono ġa ahe pevo jipi. Iporia'i Lázarova'ea ombatere'ymamo ojagwuhuro. He'yjuhu ahejagwa.

²¹ Ougwei ahe imbateve'a ea rembi'uagwera. “Po ga

imbuhurukari ji ve hamo – kiroki ohiohi gajurua hugwi vvyvo ga i'urame,” ei ahe oyvyteri pe. Nhaḡwatiḡa uhu ahejagwa rererereva okovo!

22 —Aerē iporia'iva'ea manoi Lázarova'ea. A'ero Tupana'gapyrive'ga ahera'uva rerohoi imondovo Abraãova'ea pyri yvagi pe.

—Imbateva'ea manoi no. A'ero ḡa ahe tymi. 23 Omanove'ḡa gwyri pe imbateva'ea ra'uva rekoi. Hahy hete imbateva'ea pe pevo. Kiro ahe jovavuri. Paivo ihoi ahema'ēa Abraãova'ea repiaga. Ahe gwepia Lázarova'ea rekorame Abraãova'ea pyri hete. 24 A'ero imbateva'ea onhi'iḡa mondoyi: “Amoyi! Abraão!” ei ahe. “Ji porogwety po nde hamo! Embuhuruka ti Lázarova'ea ji pyri. Tomonde ti ahe opoakātīapy'ria yhya pype herua imbuhua nhikūa rehe imbohakuvia nhikūa. A'reki hahyuhu ji ve tata pype.”

25 —A'ero Abraãova'ea eyi: “Pi'a,” eyi ahe. “Nahembuhurukari ji. Ekwahava'ja ti. Emanoy'mame nde erereko embatera ikatuva'ea ejoryjoryvamo. Lázarova'ea pe ki a'e te ite'varuhu hete omanoy'mame. Kiro Lázarova'ea py'a u katu avo ji pyri. Nde ve kiro hahy hete. 26 Nhanema'ō me oko yvya kwaruhua. Nurā ahe ndohahavi ore hugwi pe pyri. Na jitehe ahe ndohahavi pe hugwi ore pyri,” eyi Abraãova'ea ahe ve.

27-28 —A'ero imbateva'ea eyi: “Amoyi!” eyi ga. “Ji rendu! Emondouka ti Lázarova'ea jiruva'ga ronga pe a'ero nhiirū'ḡa pyri cincove'ḡa pyri. Tomombe'u ti ahe ḡa pe jirekote'varuhua kwepykava topohi ti ḡa okote'varuhua hugwi. A'ero nduri po ti ḡa avo ji pyri hahyva'ea ruvihava pype nehē,” eyi imbateva'ea Abraãova'ea pe.

29 —A'ero Abraãova'ea eyi: “Gwereco ḡa Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijara. Gwereco ḡa Tupana'ga nhi'iḡa mombe'uharava'ea nhi'iḡagwera aherembikwatijara. Na ḡa aherembikwatijara rendukatui xako hehe javo,” eyi Abraãova'ea ahe ve.

30 —“Amoyi,” eyi ahe Abraãova'ea pe. “Nohenduvi po ti ḡa aherembikwatijara okoy'ma hehe. Po ti ahe vyri omanoa hugwi ogwovo ḡa pyri imombe'gwovo ḡa pe nehē, a'ero po ti ḡa pohiri okote'varuhua hugwi nehē,” eyi imbateva'ea.

31 —A'ero Abraãova'ea eyi ahe ve: “Po ḡa nohendukatui Moisésva'ea remimbo'eagwera Tupana'ga nhi'iḡa mombe'uharava'ea nhi'iḡagwera reheve, a'ero po ti ḡa ndogweroviari ahe vyrame omanoa hugwi ogwovo ḡa pyri imombe'gwovo ḡa pe nehē. Nurā po ti ji namondoukari ahe pevo nehē,” eyi Abraãova'ea imbateva'ea pe.

A'ea Jesus'ga imombe'ui fariseus'ḡa pe ḡa mbo'eavo.

17

Tiruahũ hete ġa pe, ei Jesus'ga
(Mateus 18.6-7, 21-22; Marcos 9.42)

¹ Gwemimbo'ehara'ġa pe Jesus'ga ei:

—Jara'ġa ombote'varuhu jipi. Na tuhẽ po ti jipi nehẽ, ei Jesus'ga. Ga pe ti tiruahũ hete nehẽ – kiroki ġa ombote'va ojipe'ġa mbopogweavo ite'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga.

² Omano jipe po ġa hamo tombote'varyme ti ġa jireheve'ġa – kiroki jireheve'ġa aġwamo gwe ojiko Tupana'ga rehe ikwahapave'yma Tupana'ga nhi'iġa, ei Jesus'ga. Po ahe opytĩ ġajurimo itaruvihavuhua ipohyiva'ea yngu'a'javuhuva'ea ġa momboa ypihua ruvihava pype ġa mbotypyvyga, a'ea ko tiruahũhetero ġa pe. Koji'i tiruahũ hete ġa pe ġa jireheve'ġa mbote'varuhurame, ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

³ —Eko katu ti! Po ndekotyve'ga ite'varuhu nde ve – kiroki ga ojiko ji rehe nde ja. Po ga ite'varuhu nde ve, a'ero ti ere ga pe: “Nahanahã nderekote'varuhua ji ve. Na rui ahe japo!” A'ea ti ere ga pe, ei Jesus'ga.

—Po ga ei nde ve: “Jite'varuhu ko ji ko. Ndajite'varuhua'javi po ti ji nde ve a'ero nehẽ,” e po ga nde ve. Po ga pohiri okote'varuhua hugwi, a'ero terehenonha'javi ti garekote'varuhua.

⁴ —Po he'yjuhurame po seterame ga te'varuhua'jaa'javamo nde ve ara rupi ve. Po he'yjuhurame po seterame ga ea'jaa'javi nde ve: “Jite'varuhu ko ji ko,” e po ga nde ve. “Ndajite'varuhua'javi po ti ji nde ve a'ero nehẽ. Apohi ji kiro jirekote'varuhua hugwi,” e po ga. A'ero he'yjuhurame seterame ti erea'jaa'ja ga pe: “Nahenonha'javi po ti ji nderekote'varuhua nehẽ.” Nahã ti ere ga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

Nahã oko ahe jikogame Tupana'ga rehe

⁵ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ġa – kiroki gamoirũhara'ġa – ġa ei Jesus'ga pe nhandepojykaharete'ga pe:

—Orojiko ore Tupana'ga rehe gapopoakara rehe no. Ore poko ti. Koji'i ti embojikoguka ore ve.

⁶ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Po pe jikogi gwere jitehe Tupana'ga rehe gapopoakara rehe no, a'ero po pe ei agwava'ea pe i'yva pe figueira brava pe: “Ipya rehe vehevi ti ejijyi enhityma'java typya pype ypihua ruvihava pype.” Po pe ei a'ea, a'ero ijijyi onhityma'java typya pype, ei Jesus'ga ġa pe.

Gapyriva'ero po ġa oporavyky ġa pe hamo

⁷ Kiro Jesus'ga ei:

—Po pepyrive'ga gwyvykoi ko pe oporavykyavo. Po ga penenymbava repia katu ovelhas repia katu oporavykyavo.

Ga rurame onga pe oporavykyhava hugwi pe ndape'ei ga pe: “Haite! Herejo eapyga mesa pyri. E'u ti.” Pe ndape'ei na ga pe. ⁸ Pe pe'e ga pe: “Emboavujikwe pa ti mbatera ji ve ta'u. A'ero ti enhimboavujikwe herua mbatera imbuhua ji ve. Ji i'urē po ti nde i'ui ji py'rovo nehē,” pe'e pe pejipyrive'ga pe, ei Jesus'ga.

⁹ —Pe ndape'ei ga pe: “Ndepyry hete nde eporavykyavo ji ve ekoheteavo nhinhi'īga rupi.” A'ea rūi pe ei ga pe. Pepyri'ero ġwaramo oporavyky po ga pe me hamo.

¹⁰ —Na jitehe pejipyrive'ga ja pe tuhē ti peko. Pekopavame Tupana'ga nhi'īga rupi ti pe'ji Tupana'ga pe: “Ore rekopavame enhi'īga rupi, terei ti ore ve pepyry hete pe javo. Ndepyri'ero ġwaramo oroporavyky po ore nde ve hamo.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga omombi dezva'ea hugwi ahejagwa

¹¹ Aerē Jesus'ga hogahoi taho ji Jerusalém me javo. Ohorame ga okwa Galiléiapeve'ġa gwyri pe Samariapeve'ġa gwyri pe no. ¹² Pevo ga vahemi cidade'i pe. Cidade'ia rembeyvyri pe ijaijauhuve'ġa ga rovatī dezve'ġa. Irupe ġa pytai ga hugwi. ¹³ Jesus'ga pe ġa onhi'īga mondoi javo:

—Jesus! ei ġa ga pe. Ore porogwety po nde hamo, ei ġa Jesus'ga pe ga renoina nde ko orembo'eharamo javo ga pe.

¹⁴ Ga ndepiagame Jesus'ga ei ġa pe:

—Peho ti pejipiuka ikwava'ēhara'ġa pe pejiagwa repiuka ġa pe.

Ga horame ġajagwa pigi ġa hugwi. ¹⁵ Ojagwapihava repiagame ojipeji'ga jivyri Jesus'ga pyri. Hahyahi ganhi'īga ga erame Tupana'ga mboheteavo gworygworyvamo ga rehe.

¹⁶ —Ndepyry hete nde! ei ga Jesus'ga pe. Erepohano kwaha hete nde.

A'ea ga ei onhinoġa upa ojovapyvo Jesus'ga pyri ndehe koji'i ji hohe javo. Ga ko Samariapeve'ga. ¹⁷⁻¹⁸ Nurā Jesus'ga ei:

—Nhandegwyripeve'ga rūi - gaha jate ga jivyri ji pyri gworygworyvamo Tupana'ga rehe ga mboheteavo. Amombi ji dezve'ġa jagwa ġa hugwi. Ma jara'ġa naerū, noveve'ġa judeus'ġa? Po ġa jivyri Tupana'ga mboheteavo hamo!

¹⁹ Samariapeve'ga pe Jesus'ga ei:

—Epo'ā heregwovo enhonga pe. Erejiko nde ji rehe. Nurā ndejagwa pigi nde hugwi.

*Maname po ti Tupana'ga oko aheruvihavuhetero nehē?
(Mateus 24.23-28, 37-41)*

²⁰ Aerē fariseus'ġa ei Jesus'ga pe:

—Maname po ti Tupana'ga oko nhanderuvihavuhetero avo yvya koty nehē?

A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Ndiukwahavi Tupana'ga rekorame huvihavuhuhetero vyva koty nehē. ²¹ Nurã po ti ġa nde'i nehē: “Pehepia! Avo ko ga rekoi huvihavuhuhetero! Pehepia! Pevo ko ga rekoi huvihavuhuhetero!” A'ea rūi po ti ġa ei nehē. A'ereki Tupana'ga oko jipe huvihavuhuhetero aheyvyteri pe ahe jikogame ga rehe, ei Jesus'ga fariseus'ġa pe.

²² Gwemimbo'ehara'ġa pe Jesus'ga ei:

—Aerē po ti pe ei nehē: “Po ti ga rura'javi opytaahi'viavo nhande pyri nehē hamo.” Nahã po ti pe ei ji repi-aga'japotaheteavo nehē novia. Pe ndajirepiagi nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

²³ —O'mbero po ti ġa ei pe me nehē: “Pehepia! Pevo ko Cristo'ga! Pehepia! Avo ko Cristo'ga!” Nahã po ti ġa ei pe me o'mbero nehē. Tapehoi ti ġa ndupi hepiaga. Taperoviari ti ġa.

²⁴ —Jijipiukarame ji rura'jahava rupi tupã verava ja po ti ji rekoi nehē. Tupã veraveravame kikoty yvaga rehe ombokojahu pa kokoty yvaga rehe no. A'ero ahe gwepia pa kojahua. Na jitehe po ti ġa nhaporemō ji repiagi ji rura'javame yvaga hugwi nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

²⁵ Kiro po ti ġa imbuhuna'ēi he'yiva'ea hahyva'ea ji ve avo nehē. Aġwamove'ġa po ti nanhiarōi ji reroviare'yma kiro nehē.

²⁶ —Noéva'ea nhinhaġa renondehava yhara ruvi-havuhua pype ojo'ja jirura'java renondehava pavēi, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. ²⁷ Ymyahũ Noéva'ea nhinhaġa renonde yhara ruvihavuhua pype ahewyripeva'ea i'ui'ui jipi gworygworyvamo hako. Ahewyripeva'ea rembirekoro akwaimba'eva'ea jipi no. Ojipeva'ea kunhava'ea mohembirekoi no. Nahã ahewyripeva'ea rekoi okovo imboha'uve'yma Noéva'ea avame yhara ruvihavuhua pype yhya hehanhuhũa rurame ahewyripeva'ea mbotypyvypava nhatymbava hako - kiroki ahewyripeva'ea ndo'avi yhara ruvihavuhua pype.

²⁸ —Na jitehe Lóva'ea hoa renondehava Sodoma hugwi. Sodomapeva'ea i'ui'ui jipi gworygworyvamo. Mbatara ahe ipyhygi itambere'ia pyvō aerē imondovo mbatara itambere'ia rehe. Ko pe ahe itymi. Onga ahe japoi. Nahã Sodomapeva'ea rekoi okovo ikwahave'yma ombokajaġwama. ²⁹ Lóva'ea hemame cidade hugwi Sodoma hugwi ogwovo Tupana'ga imbohirukari yvaga hugwi tata enxofre reheve ojapy'uva'ea reheve Sodomapeva'ea rehe ahe jukapavuka.

³⁰ —Na jitehe po ti vvyakotyve'ġa ndekoi okovo ikwahave'yma jirura'javaġwama nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

³¹ –Ji jipiukarame ti ga tokiyme ġwonga pype ombatera renoheme'yma jugwi – kiroki ga oko ongapereuhua arimo. Na jitehe ti ga tohoa'javyme ġwonga pe nehē – kiroki ga oko ko pe ji jipiukarame nehē, ei Jesus'ga. ³² Tapemoka'nhymi ti Lóva'ea rembirekova'ea! Ohoa'ja pota ahe ġwonga pe omanomo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. ³³ Kiroki ġa e'i: “Ndakoi ti ji Jesus'ga remimbo'eharamo tajjukurayme ti javo” – a'ero po ti ġa manoi ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei Jesus'ga. Kiroki ġa ojipe'ġa ġa jukai ġa jikoga ġwaramo ji rehe – omanorē po ti ġa oho upa avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

³⁴ –A'e ji pe me, ei Jesus'ga. Ji rura'javame po ti mokonha'ġa kiri onhinongava rehe ppytunimo. Ojipeji ġanhinongava. Kiro po ti ojipe'ga rerohohava nehē. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehē, ei Jesus'ga. ³⁵ Kunhangwera'ġa mokonha'ġa po ti ombo'i ombo'ihava pyvō ojopyri. Kiro po ti ojipehēa rerohohava nehē. Kiro po ti ojipehēa rejahava nehē, ei Jesus'ga. ³⁶ Mokonha'ġa po ti oko ko pe akwaimbae'ġa nehē. Kiro po ti ojipe'ga rerohohava nehē. Kiro po ti ojipe'ga rejahava nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁷ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ġa ei ga pe:

–Nhandepojykaharetero emombe'u ti ore ve. Mome po ti nanongara nehē?

A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Jukwaha po ti nehē. Ahe manorame po ti huruvua onhimongy ahera'oa pyri nehē ti'u javo.

A'ea Jesus'ga ei na jitehe po ti jukwaha ji rura'javame nehē javo.

18

Aherembirekokwerava'ea juizva'ea pavēi

¹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea ġa pe. A'ea pyvō ga ġa mbo'ei ġanhi'ġa rehe Tupana'ga pe tapenhi'ī jipi pejikweraje'ymano javo ġa pe. ² Ga mbo'eavo hehe ga ei:

–Juiz'ga oko cidade pype upa. Ndokoi ga Tupana'ga nhi'ġa rupi okyhyjie'yma ga hugwi. Ndojirovagi ga akwaimbae'ġa koty no okyhyjie'yma ġa hugwi. ³ Aherembirekokwerahēa oko akoja pype cidade pype upa no. Uhuuhura'ja hēa juiz'ga pyri jipi ja'javo ga pe: “Ji repy ti ga rehe. A'reki ga ite'varuhu ji ve,” ei hēa juiz'ga pe jipi.

⁴ –Ndohepyotari ga hēa. Ga ndopokona'ēi hēa. Aerē reki ga ei ovytyeri pe: “Ndakyhyji ji Tupana'ga hugwi akwaimbae'ġa hugwi no ġa mbopogwee'yma. Jikyhyjiavo ġwaramo rūi po ti ji aherembirekokwerahēa pokogi nehē.

⁵ Nhimbokweraja ġwaramo po ti ji hēa pokogi nehē. Po ti

ji ndahepygi hēa nehē, a'ero po ti hēa ji mohe'ouhū u'ua ji pyri nehē. Kiro po ti ji hēa repygi a'ero,” ei ga oyvyteri pe, ei Jesus'ga.

⁶ —Pejapyaka ti juiz'ga nhi'iga rehe ndapyryvive'ga nhi'iga rehe, ei Jesus'ga nhandepojykaharete'ga. ⁷ Marā po ti Tupana'ga hekoi gwemimo'ēhara'ga nderekovo nehē? Gwepy po ti ga ġa naerū? — kiroki ġa onhi'ĩ hete ga pe arimo ypytunimo no ore poko ti javo. Marāi pe? Mbegwe po ti ga ġa pokoga nehē naerū? Marāi pe? ⁸ A'e ji pe me: Ga kaitu ġa pokogi kotihĩ nehē ji mbuhura'java avo yvya koty nehē. Ji rura'javame mara'ngu po ti vyvakotyve'ga ojikoga ji rehe nehē? ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

Fariseu'ga itambere'ia mono'ōhara'ga pavēi

⁹ Kiro Jesus'ga imombe'ui ojipea ojo'java'ea jara'ga pe — kiroki ġa e'ĩ oyvyteri pe: “Orepyry hete ore. Ojipe'ga tiru-ahumba.” A'ea ġa ei ojirovage'yma ġa koty. Ga pe Jesus'ga ei pehe po ti ji pe mombe'ui kiro javo.

¹⁰ —Mokonha'ga oho ojatykahavuhua pype templo pype xanhi'ĩ ti Tupana'ga pe javo. Ojipe'ga ko fariseu'ga. Ojipe'ga ko itambere'ia mono'ōhara'ga, ei Jesus'ga.

¹¹ —Fariseu'ga o'ā onhi'iga oyvyteri pe. “Tupana,” ei ga Tupana'ga pe. “Jiroryrory ji nde rehe. A'ereki nde ji mongo ojipe'gahoheva'ero. Nurā ġa ja rūi ji reko. A'ereki ġahā ahe moandyandyi ipyhyga ġambatera. Ndapyryvi ġa. Gw-ereko ġa ojipe'ga nembireko'ga. A'ove'ga ja rūi itambere'ia mono'ōhara'ga ja rūi ji reko. ¹² A'u ji cinco jikira rupi. Dois jikira rupi ji nda'ui tanhi'ĩ Tupana'ga pe javo. Nahā ji reko jipi. Amondo ji nde ve nhimbatera jipi. Ji herekorame dez mbatera ji amondo nde ve ojipeji,” ei fariseu'ga, ei Jesus'ga ga mombe'gwovo ġa mbo'eavo.

¹³ —Itambere'ia mono'ōhara'ga ki a'e te irupe ga o'ā ojipe'ga hugwi. Ndojovavuri ga hepiage'yma yvaga koty. Onupanupā ga opoti'a opoa pyvō ovy'are'yma gwaramo. Tupana'ga pe ga ei: “Tupana, ako te'varuhu ji. Terenhimonga'ngai ji rehe. Ji porogwety kirol!” ei itambere'ia mono'ōhara'ga Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

¹⁴ —A'e katu ji pe me, ei Jesus'ga. Itambere'ia mono'ōhara'ga hugwi Tupana'ga imombori garekote'varuhua. A'ero ga jivyrame gwonga pe Tupana'ga ei ga mombe'gwovo: “Pyry kiro itambere'ia mono'ōhara'ga.”

—Ojipe'ga pe fariseu'ga pe Tupana'ga nde'i: “Ndepyry nde.” A'ea rūi Tupana'ga ei. Kiroki ga e'ĩ jiji ko huvihavamo ojipe'ga hohe pa javo — po ga ei a'ea onhimboheteavo onhimongovo aha huvihavamo, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe

nehē: “Nderekoi nde huvihavamo. Nerenhimbohetei po nde hamo a'ero.” A'ea po ti Tupana'ga ei ga pe nehē, ei Jesus'ga.

—Po ga nonhimbohetei ojipe'ga nderekokatuavo, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe nehē: “Eko ti huvihavamo.” A'ea po ti Tupana'ga ei ga pe nehē, ei Jesus'ga.

*Jesus'ga omomyry tay'riva'ea pe
(Mateus 19.13-15; Marcos 10.13-16)*

¹⁵ Aerē tayri'ga no, ojipe'ga ga nderuri Jesus'ga pyri topoko ti ga ga ndehe imomyryva ga pe javo. Tayri'ga nderura repiagame Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei ga pe:

—Taperuri tayri'ga Jesus'ga pyri, ei ga.

¹⁶ Jesus'ga ki a'e te e'i:

—Tuhu tuhē ti tayri'ga ji pyri, ei ga. Tapemombigi ti gandura. A'ereki Tupana'ga pyry hete nanongara'ga'jave'ga pe okovo ganduvihavuhetero ga jikogame ojihe, ei Jesus'ga. ¹⁷ Imombe'ukatuavo ji ei pe me: Tayri'ga ojiko uva'ga ndehe okovo ganemimbotarimova'ea rehe. Kiroki ga oko tayri'ga ja rūi – ga ndojikogi Tupana'ga rehe okoe'yma garemimbotarimova'ea rehe. Ga po ti nomongoi Tupana'ga gwuvihavuhetero a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

*Imbateheteva'ea nomondopapotari
(Mateus 19.16-30; Marcos 10.17-31)*

¹⁸ A'ero huvihava'ga ei Jesus'ga pe ombo'ehara'ga pe:

—Marāva'ea rupi pyryva'ea rupi po ti ji rekoi nehē jirekoagwamamo Tupana'ga pyri avuirama nehē? ei ga Jesus'ga pe.

¹⁹ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Maraname nde ei pyryva'ea rehe? Tupana'ga nhi'iga jate ko pyry, ei Jesus'ga. ²⁰ Erekwaha ko nde Tupana'ga remimbo'eukaragwera Moisésva'ea pe ymyahū. Ga e'i ahe ve: “Tererekoi ti ojipe'ga nembireko'ga.

Terejukai ti ojipe'ga.

Teremimi ti ojipe'ga hugwi.

Tane'mbei ti ojipe'ga mombe'gwovo tehe.

Emondo ti ejeaporoḡita imohina ejuva'ga rehe eyhēa rehe no,” ei Tupana'ga, ei Jesus'ga.

²¹ A'ero ga ei Jesus'ga pe:

—Jivoja'irame ji hendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Kiro ji heronhimomboakari ahendu katu ve ji, ei ga.

²² Ga renduvame Jesus'ga ei ga pe:

—Ojipeji rehe nderehygi ve Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Emondo pa ti embatera itambere'ia pyhyga. Kirē ti ema'ē eitambere'ia imbatere'ÿve'ga pe, ei Jesus'ga. A'ero po ti Tupana'ga imomyryvi nde ve yvagi pe nehē,

ei Jesus'ga. Nurã ji ei nde ve: Emondo pa ti eitambere'ia kiro. Imondopavirẽ ti ejo ji rupi ekovo nhiremimbo'eharamo ejikoga ji rehe jate, ei Jesus'ga ga pe.

²³ Jesus'ga renduvame ga ndovy'ahetei. A'ereki ga nomon-dopapotari ombatehetero ġwaramo. ²⁴ Gavy'are'yma repi-ga Jesus'ga ei:

–Hahy imbateve'ġa pe ġa erame Tupana'ga pe eko ti oreru-vihavuhuhetero javo. Po ġa nde'ipotari te a'ea. Ndokopotari ġa garemimbo'ea rupi okoheteavo ombatera rehe, ei Jesus'ga. ²⁵ Tegwete yuranuhũa'javuhuva'ea hohava camelo hohava agulha kwa'ria rupi. Tegwete hete imbateheteve'ġa hohava Tupana'ga nhi'ġa rupi okoheterame ombatera rehe. Nurã po ti ġa ndojikogi ga rehe, ei Jesus'ga.

²⁶ A'ero garenduve'ġa ei:

–Ma'ġa po ti oho Tupana'ga pyri yvagi pe nehẽ naerũ?

²⁷ A'ero Jesus'ga ei:

–Na tuhẽ vyakotyve'ġa nonhimondoi yvagi pe. A'ereki tegwete ġa pe. Tupana'ga pe reki nonhimimi. A'ereki ga ġa mbojiko ojihe ġa mbuhuruka ojipyri, ei Jesus'ga.

²⁸ A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

–Ji rendu ti, ei ga. Ore oropohi pa ore orombatera hugwi orojikovo neremimbo'eharamo.

²⁹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Imombe'ukatuavo ji ei pe me pe'jave'ġa pe no – kiroki ġa pe ja opohi ombatera hugwi gwe'yja'ġa hugwi no xako ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi javo. A'e ji: Piry hete po ti ġa pe nehẽ – kiroki ga opohi ġwonga hugwi, gwuva'ga hugwi, oyhẽa hugwi, oirũ'ġa hugwi, ġwembirekohẽa hugwi, gwa'yra'ġa hugwi. ³⁰ Po ga opohi pa ġwonga hugwi ġa hugwi no taho ti Jesus'ga rupi javo, a'ero aġwamo koji'i Tupana'ga imombyryhetei ga pe nehẽ. Aerẽ po ti Tupana'ga ga mongoi ojipyri ga mombytavo avuirama nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga omombe'ua'ja omanoaġwama

(Mateus 20.17-19; Marcos 10.32-34)

³¹ Kiro Jesus'ga dozeve'ġa nderohoi irupe'i jara'ġa hugwi. Dozeve'ġa pe ga ei a'ero:

–Ji rendu ti. Kiro nhande hoi cidade de Jerusalém me. A'ero ihoi Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea rembikwati-japava rupi – kiroki a'ea ji mombe'u, ei Jesus'ga. ³² Aerẽ Jerusalém me po ti nhimondoukahava judeus'garũive'ġa pe nehẽ. A'ero po ti ġa ji rerekomemui okote'varuhuavo ji ve onyvuna ji rehe nehẽ. ³³ Ipira apopyra pyvõ po ti ġa ji nupanupãi ji mondohondohoga nehẽ. Kirẽ po ti ġa ji jukai nehẽ. Ko'emameva'ea py'rovo mokõi jikira py'rovo po ti ji

kweravi nehẽ yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga dozeve'ga pe.

³⁴ Dozeve'ga nombaragwahavi ganhimombe'ua rehe reki. A'ereki onhimiva'ea ga pe. Oyvyteri pe ga ei:

—Marã ga'ea? Maraname ga ei na onhimombe'gwovo? ei ga.

Jesus'ga omboheakwa katu heakwagweva'ea
(*Mateus 20.29-34; Marcos 10.46-52*)

³⁵ Aerẽ Jesus'ga hogahoi. Kiro ga vahemi gwerĩ cidade de Jericó pe. Pevo heakwagweve'ga apygi pehea rembeyvyri pe oporanduva itambere'ia rehe. ³⁶ Gwendu ga he'yive'ga kwavame onhipyvõ onhimongyavo. A'ero ga ei:

—Maraname ga kwağakwavi?

³⁷ A'ero ga ei ga pe:

—Jesus'ga kwavi kiro Nazarépeve'ga.

³⁸ A'ero ga onhi'i'ga mondoi tanhirendu ti Jesus'ga javo.

—Jesus! Nde ko Daviva'ea rymyminoru! ei ga.

Nahã ga ei Jesus'ga pe. A'ereki ga e'i oyvyteri pe: “Jesus'ga pe Tupana'ga e'i eko ti ganduviuhuhuhetero javo.”

—Ji poko ti! ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ga ei tanhimboheakwa katu ti ga opopoakara pyvõ javo.

³⁹ A'ero tenondeve'ga ei ga pe:

—Epi! ei ga ga pe tonhi'imbi ga javo.

Koji'i ga onhi'i'ga mondoi reki.

—Daviva'ea rymyminoru ji poko ti! ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁰ A'ero Jesus'ga pytai ga reruruka ojipyri. Ga rurame Jesus'ga ei ga pe:

⁴¹ —Marã po ti ji nde rerekoi nehẽ? Gara nde erepota?

A'ero ga ei:

—Ji mboheakwa katu jipojykaharetero, ei ga.

⁴² —Ehepia ti a'ero! ei Jesus'ga ga pe. Erejiko nde ji rehe. Nurã nde reakwakaturo kiro, ei Jesus'ga.

⁴³ Kotihĩ hete ga hepiagi a'ero. Ogwovo Jesus'ga rupi ga Tupana'ga mbohetei.

—Ndepyry hete nde ji ve, ei ga Tupana'ga pe.

Pevove'ga na jitehe ga ei gareakwakatua repiagame:

—Ndepyry hete nde ga mboheakwakatuavo! ei ga Tupana'ga pe onhimongyavo.

19

Jesus'ga Zaqueu'ea pavẽi

¹ Kiro Jesus'ga hoi ovahema cidade de Jericó pype ogwovo mbytera rupi. ² Pevo Zaqueu'ga ruvi itambere'ia

mono'ōhara'ġa nduvihava'ga. Imbate hete ko ga. ³ Ga Jesus'ga repia pota. “Marā po ga rekoi?” ei ga oyvyteri pe. Zaqueu'ga yvyive. Nurā ga ndohepiagi Jesus'ga he'yive'ġa ga mbotyvahivame. ⁴ Nurā ga nhani ġa pyvō okwava ogwovo ġa nenonde ojiupia i'yva rehe amoreira rehe. “Avo hugwi po ti ji Jesus'ga repiagi nehē,” ei ga oyvyteri pe. A'ereki Jesus'ga okwa ġwerī i'yva pyvō.

⁵ Ovahemame Jesus'ga rovavuri Zaqueu'ga koty ga repiaga javo ga pe:

—Zaqueu! Haite! Ejy! Aġwamo ji tapyta neronga pype, ei Jesus'ga.

⁶ Kotihī ga jyvi i'yva hugwi a'ero gworygworyvamo Jesus'ga rehe ga rerogwovo ġwonga pype. ⁷ A'ea ojipe'ġa ndopotaruhui onhimongyavo. A'ero ġa ei:

—Maranameuhū okote'varuhuve'ga ronga pype Jesus'ga oki opytapota pevo?

⁸ Aerē Zaqueu'ga ami onhi'iġa nhandepojoykaharete'ga pe Jesus'ga pe.

—Ji rendu jipojoykaharetero, ei ga Jesus'ga pe. Ambohovaja ti nhimbatepava imondovo hovajara imbatere'ỹve'ġa pe nehē. Ji ojipe'ġa moandyandyi ipyhygahyavo ġa hugwi ikwehe. Kiro po ti ji imondoa'javi ġa pe a'ero nehē. Po ojipeji mbatera ji apyhygahy ġa hugwi, a'ero po ti ji imondoi quatro ġa pe nehē. Nahā po ti ji imondoa'javi koji'i hete ġa pe nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁹ —Zaqueu, ei Jesus'ga ga pe. Aġwamo pe pejiko ji rehe, ndehe nenongapypeve'ġa pavēi, imomboruka ji ve pejikote'varuhua pe hugwi. Orombojikoguka ji jijihe. A'ereki nde ko Abraōva'ea rakykwepohara no, ei Jesus'ga Zaqueu'ga pe. ¹⁰ A'ereki ji ajo yvya koty taheka ti ji vyakotyve'ġa imomboha ġandekote'varuhua ġa hugwi ġa mbojikoguka jijihe javo. Kiroki ġa ndogwerekoi gwepiakatuhara'ġa oka'nhyve'ġa ja – ġandekote'varuhua ti ji tamombo, a'e ji jijoa vyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

Huvihava'ga omondo oitambere'ia dezve'ga pe
(Mateus 25.14-30)

¹¹ Ga ġwenduvame ga imombe'ui ojo'java'ea. A'ereki ga uhu ġwerī Jerusalém me. Omombe'u katu ga ġa pe. A'ereki ġa e'i oyvyteri pe: “Nambegwei po ti Tupana'ga oko vyakotyve'ġa nduvihavuhuhetero Jerusalém me ore pyri nehē,” ei ġa hepiapota. ¹² Nurā Jesus'ga ei ġa pe:

—Marā po ti hekoi vyakotyve'ġa pe ġa erame Tupana'ga nhanderuvihavuhuhetero oko javo? A'ea rehe po ti ji pe mbo'ei ikwahavuka pe me imombe'gwovo a'ea'java'ea, ei Jesus'ga. Huvihava'ga hoi paivouhu ojipe'ġa gwyrī pe. A'ereki

ga e'i: "Pevove'ga huvihavuhu'ga ti te'i ji ve eko ti kiro ejig-wyripeve'ga nduvihavuhuro javo," ei ga.

13 —Ohoa renonde ga ġa mbuhurukari ojipyri dezve'ga ojipyrive'ga. Ga pe ga imondomondi ojipeji itambere'ia ġa ndetakwera'ja tombohe'yjuhu ti ġa ji ve javo. A'ero ga ei ġa pe: "Pepyhyphy ti mbatera nhiitambere'ia pyvõ. Aerẽ ti pema'ema'ẽ mbatera itambere'ia pyhyga koji'iva'ea. Nahanahã ti peporavyky nhiitambere'ia pyvõ koji'iva'ea imono'ono'oġa aerẽ imbuhua ji ve," ei ga ġa pe.

—Kiro ga hoi ġa hugwi a'ero ogwovo paivouhu ojipe'ga gwyri pe, ei Jesus'ga.

14 —Gagwyripeve'ga noarõhetei ga. Nurã ġa ei: "Tokoyme ti ga oreruvihavuhuro. Jararamo nhande xaho ga reviri javo a'ea huvihavuhu'ga pe," ei ġa. A'ero paivouhu ġa hoi ovahema imombe'gwovo huvihavuhu'ga pe novã. ¹⁵ A'ereki ga e'i jipe ga pe eko ti ġanduvihavuhuro javo.

—A'ero ġanduvihavuhuro ga jivyri paivouhua hugwi ua ogwyri pe. Ovahemame kiro ga ojipyrive'ga mbuhurukari ojipyri – kiroki ġa pe ga omondo ojipeji oitambere'ia. A'ereki ga e'i ovyteri pe: "Maramomi kiro nhiitambere'ia ġa imbohe'yjuhurame? Koji'iva'ea po ġa ipyhygi ji ve jirakykweri," ei ga ovyteri pe, ei Jesus'ga.

16 —Kiro gapyrive'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ikwepygama ji ipyhygi dez," ei ga.

17 —A'ero ga ei ojipyrive'ga pe: "Ereporavyky katu nde! Ndepyry nde eporavykykatuavo ji ve. Ojipeji te nde erembohe'yjuhu ji ve. Pevõ ko dez cidades teni. Akojapeve'ga nduvihavamo ti eko kiro," ei ga ojipyrive'ga pe.

18 —Kiro ojipe'ga gapyrive'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ikwepygama ji ipyhygi cinco," ei ga.

19 —A'ero ga ei ojipyrive'ga pe:

—"Kwa. Pevõ ko cinco cidades teni. Akojapeve'ga nduvihavamo ti eko kiro," ei ga ojipyrive'ga pe.

20 —Kiro ojipe'ga gapyrive'ga ruri ga pyri javo ga pe: "Jipojykaharetero nde erembuhu ji ve ojipeji itambere'ia ikwehe'i. Ehepia neitambere'ia – akoja jitehe!" ei ga opojykahara'ga pe. "Auvã ji neitambere'ia tapy'ynhapira pyvõ hepiakatuavo. ²¹ A'ereki ji akyhyji nde hugwi. A'ereki nde netiruahũ. Nde ndereporavykyi. Emo nde erepyhy ojipe'ga hugwi ejive. Nde neretymi. Emo nde eremondoro ojipe'ga nemitymipyra ejive," ei ga opojykahara'ga pe.

22 —A'ero ga ei ojipyrive'ga pe: “Ereko te'varuhu nde! Oja nde rehe nde ero ġwaramo ji ve. Nde tuhē ere ji ve: ‘Neritruahū nde ipyhyga ejive eporavykye'yma. Nde neretyimi. Emo nde eremondoro ojipe'ġa nemitymipyra ejive.’ Nahā nde ei ji ve. Nde ji kwahavipe ji imondorame nhiitamбере'ia nde ve embohe'yi ti javo. 23 Maraname nde neremondoi nhiitamбере'ia ikwepykara'ġa pe banco pype? A'ero imbuhu'raġirē ojipe'ġa pe po ġa ombuhu koji'iva'ea nde ve ramo. Nahā po nde herekoi nhiitamбере'ia jirakykweri ramo. A'ero jirura'javame po ji ipyhyga'javi nde hugwi nhiitamбере'ia koji'iva'ea reheve ramo,” ei ga ojipyrive'ga pe, ei Jesus'ga.

24 —Ga pe - kiroki ġa o'ā ga pyri - ġa pe ga ei: “Pepyhy nhiitamбере'ia ga hugwi imondovo akoja'ga pe - kiroki ga ombohe'yi nhiitamбере'ia nahā herekovo dez itambere'ia,” ei ġapojykahara'ga, ei Jesus'ga.

Kiro Jesus'ga renduve'ġa ei Jesus'ga pe:

25 —Tere'ei na orepojkaharetero. Gwereco jipe ga dez itambere'ia.

26 A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—A'e ji pe me: Kiroki ga gwereco a'ea pyvō oporavykypota ji ve - ga pe po ti ji koji'iva'ea imondoi toporavyky ti ga a'ea pyvō javo, ei Jesus'ga. Kiroki ga ndogwerekoi gwerevi oporavykypotare'yma - aru po ti ji ga hugwi a'ero toporavykya'javyme ti ga ji ve javo, ei Jesus'ga.

27 —Nurā ġapojykahara'ga ei javo ojipyrive'ġa pe, ei Jesus'ga. Koji'iva'ea ga ei javo: “Nhiarōe'ŷve'ġa - kiroki ġa ndopotari tokoyme ti ga nhanderuvihavuhuro javo ji ve - peho ti ġa nderua avo ġa jukavo jirovai pyteri pe,” ei ga, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga imombe'ui ġa pe ojo'java'ea.

*Jesus'ga ovahē Jerusalém me Domingo dos ramos
(Mateus 21.1-11; Marcos 11.1-11; João 12.12-19)*

28 Imombe'urē ga hoi ġa nenonde taho ji Jerusalém me javo. 29 Ogowovo ga vahemi cidades'ia kotyi ve. Mokōi cidades'ia teni pevo. Ojipea ko Betfagē. Ojipea ko Betânia. Ohī cidades'ia vytyra rembeyvyri pe monte das Oliveiras rembeyvyri pe.

Kiro ga ei mokonha'ġa pe ġwemimbo'ehara'ġa pe ġa mondouka.

30 —Peho ti cidade'i pe pendovai pyteripeva'e pe, ei Jesus'ga. Pevahemame po ti pe hepiagi yuhua'javuhuva'ea ra'yra jumentinho nehē. Ojugwa ġa imo'ama yva rehe pevo. Ahe ndohoi ve i'arimo. Pekwahara ti herua avo. 31 Po ti ġa ei pe me nehē: “Maraname pe ikwaharavi?” Po ġa ei na, a'ero ti pe'ji ġa pe: “Gaha - kiroki ga pe nhande ei nhandepojykaharete'ga -

gaha e'i: "Tareko'ã ti ji taho ti ji i'arimo javo'." Nahã ti pe'ji ġa pe imbhuruka, ei Jesus'ga ġa pe.

³² —Kwa, ei ġa. Ogowovo ġa vahemi hepiapava garemimombe'ua.

³³ Ga jumentinho kwaharavame ijara'ġa ġa ndepiagi. A'ero ijara'ġa ei:

—Maraname pe ikwaharavi ta'yra?

³⁴ A'ero ġa ei:

—Gaha - kiroki ga pe nhande ei nhandepojkaharete'ga - gaha e'i: "Tareko'ã ti ji taho ti ji i'arimo javo'."

—Kwa, ei ġa.

³⁵ Jesus'ga pe ġa heruri a'ero herovahema. Oapoa tapy'ynhapira i'arimova'ea ġa heropori inoġa ikupepytera rehe eho i'arimo javo Jesus'ga pe. A'ero ga hoi i'arimo. ³⁶ Kiro ta'yra ga rerohoi pea rupi. Ga rerohorame ġa heroporopori opira i'arimova'ea pea rupi imbokatuavo pehea ga pe. Nahã ġa Jesus'ga mbojiroviari ga rerua nhanderuvihavuhuhete'ga kiro u javo.

³⁷ Nahã Jesus'ga rerohoi pea rupi ga rerogwovo vytyra hugwi ga rerojyva ġwerĩ monte das Oliveiras hugwi. Nahã ga rovahemi ġwerĩ Jerusalém me. A'ea rupi garemimbo'ehara'ġa ndoryndoryvamo Tupana'ga mboheteavo he'yjuhuve'ġa. Hahyahi hete ġanhi'iġa ġa erame ga mboheteavo garemimonhimomby'aheteva'ea rehe nhaporemogapopoakara rehe ġwembiepiaga rehe nhaporemog. ³⁸ Ga e'i:

—"Ga pe ti nhandepojkaharete'ga tomombyry!

A'ereki nhandepojkaharete'ga ga mbuhuruka avo eko ti ġanduvihavuhuhetero javo ga pe," ei ġa.

"U katu yvagipeve'ga py'a ga rehe.

Timbohete ti Tupana'ga yvagipeheteve'ga!" ei ġa.

³⁹ He'yive'ġa pyteri pe fariseus'ġa oko. Ndopotari jara'ġa Jesus'ga remimbo'ehara'ġa erame Jesus'ga mboheteavo. Nurã ġa ei Jesus'ga pe:

—Ahembo'eharamo emombi ti neremimbo'ehara'ġa, ei fariseus'ġa.

⁴⁰ A'ero Jesus'ga ei fariseus'ġa pe:

—A'e ji pe me: Po ġa ji mbohete'pigi jave'yma, a'ero hahyahi po ti ita nhi'iġa a'ea tuhẽ i'erame ji mboheteavo nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga ojehe'o Jerusalém rehe ipypeve'ea rehe

⁴¹ Kiro Jesus'ga vahẽġwerĩ cidade de Jerusalém me. Hepiagame ga jehe'oi hehe ipypeve'ġa ndehe no. ⁴² Ojehe'gwovo ga ei:

—Jerusalémmeva'ero po aḡwamo vehevi pe pemongiuka Tupana'ga nhi'iḡa pejipype ramo nahā imbaragwahava pepy'a noḡatua rehe ramo. A'ea ji apota novīa. Emo pe napehendukatui. A'ero kiro pepy'a noḡatua onhimiva'ea pe me, ei Jesus'ga.

43 —Aerē po ti pearōe'ỹve'ḡa picidade apēi yja japovo hovapiaramo picidade rekihyma nehē. Nahā po ti ḡa pe atimani pe mohemukare'yma jugwi otavuka pe me nehē, ei Jesus'ga. 44 A'ero po ti ḡa imondurupavi picidade pe moka'nhymbava ipype nehē. Ndojikojikoga'javi ita ojogwehe penonga rehe ita apopyra rehe. Tupana'ga ji mbuhuruka pe pyri emombo ti ḡandekote'varuhua ḡa hugwi javo. Emo pe napemomborukari ji ve pejikote'varuhua pemongiukare'yma Tupana'ga nhi'iḡa pejipype penhimombaragwahapotare'yma pepy'a noḡatupotara rehe. Nurā po ti ga pe moka'nhymbavukari ḡa pe nehē, ei Jesus'ga.

*Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi
(Mateus 21.12-17; Marcos 11.15-19; João 2.13-22)*

45 Kiro Jesus'ga hoi oje'yja'ḡa jatykahavuhu pe Tupana'ga mbohetehai pe ovahema. Pevo okara hugwi mytu'ēva'ea hugwi ga ḡa mo'embavi ima'ēhara'ḡa ipyhyhara'ḡa ndeheve – kiroki ḡa oma'ē mbatera ipyhyga pevo ojatykahavuhua pyri. 46 Ga pe ga ei:

—Ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka hako:

“Tonhi'ī ti ḡa ji ve nhironga pype yvya koty ji mboheteavo,” ei Tupana'ga hako, ei Jesus'ga ḡa pe.

—Pe ki a'e te pe'ji pejohupe: “Timoandyandyjuhu ti ḡa ikwepykwepyga mbatera pyvō Tupana'ga ronga pype,” pe'ji pe, ei Jesus'ga. Nahā pe Tupana'ga ronga mongoukari iporomive'ḡa nduhavamo, ei Jesus'ga ikwepykara'ḡa pe.

47 Nane'yumi Jesus'ga judeus'ḡa mbo'embo'ei ḡajatykahavuhua pype. Emo ikwava'ēhara'ḡa nduvihava'ḡa ojuka pota Jesus'ga judeus'ḡa mbo'ehara'ḡa pavēi huvihava'ḡa pavēi no.

48 —Maramarā po ti nhande ga jukai nehē? ei ḡa ojohupe.

Ndohekatui ḡa gajukahava rehe. A'ereki pevove'ḡa ḡwendu pota hete Jesus'ga nhi'iḡa ovy'aheteavo ga rehe onhimongyavo.

20

*Ma'ga nde mbuhurukaruhu avo? ei ahe Jesus'ga pe
(Mateus 21.23-27; Marcos 11.27-33)*

1 Aerē Jesus'ga ḡa mbo'ei ḡajatykahavuhua pype templo pype. Omombe'u katu ga ḡa pe pyryva'ea onhimombe'ua.

Ga nhi'igame uhu ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi xava'eve'ġa pavēi no. ² Jesus'ga pe ġa ei:

—Emombe'u ti ore ve. Ma'ġa nde mbuhurukaruhu avo nahanahā ti eko javo? Ma'ġa e'i a'ea nde ve? ei ġa Jesus'ga pe.

³ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Ji nhi'ipondekwa ti imombe'gwovo ji ve. ⁴ Ma'ġa ombuhuruka João Batistava'ea? A'ero ga ġa mobatiza okovo garemimbotarimova'ea rupi. “Tupana'ga yvagipeve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. “Yvyakotyve'ga ombuhuruka ahe,” pe'ji po pe. Marā pendeaporoġita a'ero naerū? ei Jesus'ga ġa pe.

⁵ A'ero ġa eġa'ei ojohupe:

—Po ti nhande ei: Tupana'ga ombuhuruka ahe, a'ero po ti Jesus'ga ei nhande ve nehē: “Maraname pe ndaperoviari João Batistava'ea nhi'igagwera naerū?” Nahā po ti Jesus'ga ei nhande ve nehē. ⁶ Po ti nhande ei: Yvyakotyve'ga ombuhuruka João Batistava'ea, a'ero po ti nhandegwyripeve'ga henduvi nhanenhi'ġa imombomomboa ita nhande rehe nhande jukavo ipyvō nehē. A'ereki nhandegwyripeve'ga e'i oyvyteri pe: “João Batistava'ea ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharamo. Tupana'ga ahe mbuhuruka nhande pyri. A'iti a.” Nahā nhandegwyripeve'ga heroviari javo ahe ve oyvyteri pe, ei ġa ojohupe.

⁷ Nurā ġa ei Jesus'ga pe:

—Ma'ġa po ombuhuruka João Batistava'ea? Ma'ġa e'i ga pe, a'ero ga omobatiza ġa? Ndorokwahavi, ei ġa javo tehe ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Ji po ti na jitehe namombe'ui ga pe me a'ero nehē – kiroki ga ji mbuhu avo ji rerekovo – gaha po ti ji namombe'ui pe me nehē, ei Jesus'ga.

*Garemitymipyra repiakatuhara'ġa okote'varuhuve'ġa
(Mateus 21.33-46; Marcos 12.1-12)*

⁹ A'ero pevove'ġa pe Jesus'ga imombe'ui ojo'java'ea. Ga mbo'eavo ga ei:

—Akwaimbae'ga itymi yhypoa'javuhuva'ea uva'yva ko pe, ei Jesus'ga. Aerē ga ei ojipe'ġa pe: “Pehepia katu ti nhiremitymipyra jikohoa. A'ero jykyhava rupi he'yjuhu po ti yva'ia peapoaramo ikwepykavamo a'ero nehē. He'yjuhu po ti yva'ia jiapoaramo a'ero nehē no,” ei kohoa jara'ga ġa pe.

—“Pyry,” ei ġa. A'ero ġa pytai ko pe hepiakatuavo ga pe, ei Jesus'ga.

—Paivohu kohoa jara'ga hoi a'ero mbaigwehu po ti jiviyra'java nehē javo, ei Jesus'ga.

¹⁰ —Aerē kiro jykyhava reki, ei Jesus'ga. A'ero kohoa jara'ga ei ojipyryve'ġa pe: “Eho ti ġa pyri nhiremitymipyra

repiakatuhara'ġa pyri. Toyky ti ġa yva'ia imbuhuruka jiapoa ji ve," ei ga.

—“Kwa,” ei ga. Ogwovo ga vahemi ġa pyri imombe'gwovo ganhi'iġa ġa pe.

—Emo ġa nomondopotari yva'ia ga pe ga nupanupamo ga mondovo ojihugwi. Gapojate oho ġa hugwi a'ero.

11 —Aerē kohoa jara'ga ojipe'ga mondoi ojipyrive'ga togweru ti ga yva'ia ġa hugwi javo novīa. A'ero gapyrive'ga hoi. Ga vahemame pevo garemityimipyra repiakatuhara'ġa ga nupanupāi ojigwaraita ga rehe ga mondovo ojihugwi. Gapojate oho ġa hugwi a'ero.

12 —Aerē kohoa jara'ga ojipe'ga mondoi ġa pyri novīa ojipyrive'ga. Gapyrive'ga vahemame ġa pyri ġa ga kyti ga mu'umu'uma ga momboa.

13 —A'ero kohoa jara'ga ei: “Marā po ti ji nhiremityimipyra repiakatuhara'ġa nderekoi? Amondo po ti ji jira'yra'ga ġa pyri nhiremia'nguhete'ga nehē. Po ti ġa ga rerekokatui imondovo ga pe ga repiagame nehē,” ei ga gwa'yra'ga mondovo novīa.

14 —Ogwovo gara'yra'ga vahemi uva'ga remityimipyra repiakatuhara'ġa pyri. Gara'yra'ga repiagame ġa ei ojohupe: “Avova'ea ko gayvyaġwama. Tijuka ti ga. A'ero po ti nhande tireko pa yvya nehē,” ei ġa.

15 —A'ero ġa gara'yra'ga mombori kohoa hugwi ga jukavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo. Marā po ti kohoa jara'ga ġa nderekoi a'ero nehē? 16 Ovahē po ti ga onhimityimipyra repiakatuhara'ġa moka'nhymbava gwa'yra'ga repyga nehē. A'ero ga ojipe'ga mongoi ġwemityimipyra repiakatuharamo, ei Jesus'ga.

Jesus'ga nhi'iġa renduvame pevove'ġa ei:

—Po ti na rūi nehē hamo!

17 Ga ndepiaheteavo Jesus'ga ei ġa pe:

—Nahā tuhē po ti nehē. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Onga apohara'ġa japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ġa imombori ipo'rue'yma tiruahū javo jupe.

Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe

opyryhetero onga pyhykatuavo.”

A'ea ikwatijaripyra e'i, ei Jesus'ga oarōe'yma mombe'gwovo ġa pe.

18 —Kiroki ġa o'a akoja rehe ita rehe - ġahā po ti onhika'mbika'mbi nehē, ei Jesus'ga. Po ti akoja ita ihiri ġa ndehe nehē, a'ero po ti ita ġa ka'mbika'mbigi ġa mongu'iuhuavo nehē.

A'ea Jesus'ga ei ikwahavuka oarōe'yve'ġa mbote'vara.

*Césarva'ea rembiapoa itambere'ia
(Mateus 22.15-22; Marcos 12.13-17)*

19 A'ea rupi ġa ei ojohupe Jesus'ga mombe'gwovo judeus'ga mbo'ehara'ġa ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pavēi. Ga arōe'yma ġa ei:

—Jesus'ga nhande mombe'u o'ete'varuhuavo nhande ve imombe'urame ojo'java'ea peko akoja'ġa ja javo nhande ve, ei ġa.

Nurā ġa Jesus'ga pyhypotarahivi kiro. Emo ġa okyhyji pevove'ġa hugwi. A'ereki pevove'ġa oarō hete Jesus'ga on-himongyavo ga ko Tupana'ga nhi'iġa mombe'uhara'ġa javo. 20 Nurā ġambo'ehara'ġa ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pavēi Jesus'ga rapekouhui okovo ganhi'iġa rerojijyi pota. Ojipe'ġa pe ġa enhimimi:

—Peho ti Jesus'ga pyri ga renduva. Pekokatu'ā ti ga pyri tok-wahavyme ti ga omoandyandyja. Po ti ga nomombe'ukatui a'itiheteva'ea, a'ero po ti ore ga mbotegwetei ga mondovo governador'ga pyri nehē. A'ero po ti ga ga pyhygukari ga rerekovo nehē, ei ġa ġa mondovouka Jesus'ga pyri.

—Kwa, ei ġa ogwovo.

Ovahē ġa Jesus'ga pyri. 21 Kiro ġa ei Jesus'ga pe:

—Hupi hete nde eremombe'u orembo'eharamo. A'itituhēva'ea rehe nde ore mbo'e. A'ea rehe jate nde rekoi ekyhyjie'yma ojipe'ġa hugwi ekoe'yma huvihava'ġa ndehe jate. Nderekoi nde embohetetehea rehe no. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nde ore mbo'e katu, ei ġa Jesus'ga pe. 22 Marā ndereaporogita? César'gareheve'ġa e'i: “Pemondomondo ti itambere'ia César'ga pe nhanderuvihavuhu'ga pe ga imono'oġukarame,” ei ġa. Mara'ngu po nde javo: “Timondo ti”? Mara'ngu po nde javo: “Timondoyme ti”? Marāi nde? ei ġa Jesus'ga pe.

23 Ojohupe ġa ei:

—“Tapemondoi ti César'ga pe,” e po ti ga nhande ve nehē hamo, ei ġa ojohupe. A'ero po ti nhande ga'eagwera mombe'ui César'ga pe nehē. A'ero po ti César'ga onhi-monha'nga ga rehe nehē, ei ġa ojohupe.

Jesus'ga ombaragwaha omoandyandyipotara rehe. Nurā ga ei ġa pe:

24 —Pehepiuka ti ji ve itambere'ia moeda.

A'ero ġa hepiukari ga pe. A'ero ga ei:

—Ma'ġa ra'angava hehe? Ma'ġa ndera ġa okwatija inoġa hehe? ei Jesus'ga.

A'ero ġa ei:

—César'ga ra'angava. Garera tuhē ġa okwatija inoġa hehe.

25 A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Pemondoa'ja ti César'ga rembiapoa ga pe a'ero. Tupana'ga rembiapoa ki a'e te pemondoa'ja Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

Vvyakotyve'ġa pe Jesus'ga ei Tupana'ga rembiapoa tonhimondo ti ġa onhikwava'eġa ga pe javo.

²⁶ Hupi hete Jesus'ga imombe'ui tomondo ti ġa César'ga pe javo. A'ero tegwete ġa pe Jesus'ga moandyandyihava pevove'ġa ga renduvame a'ero. Onhimomby'avo Jesus'ga nhi'ġa rehe ġa nonhi'ġa'javi.

Ombogwerahavirē omanove'ġa nahembirekoa'javi

(Mateus 22.23-33; Marcos 12.18-27)

²⁷ Kiro saduceus'ġa nduri Jesus'ga pyri. Saduceus'ġa ndogwero viari omanove'ġa mbogwerahava. Ua ġa ei ojohupe:

—Mara'ngu po ti Jesus'ga onhimbote gweteavouka nhande ve onhi'ġame nehē?

A'ea ġa ei ojohupe ua ovahema Jesus'ga pyri.

²⁸ Nde ko orembo'eharamo javo, ġa ei Jesus'ga pe:

—Ymyahū Moisésva'ea okwatija hako tokwaha ti ġa javo. Aherembikwatijara e'i:

“Po akwaimbae'ga irū'ga manoi ta'yre'ymame ġwembirekohēa pe, a'ero ti ga tahembireko hēa pavēi.

Ta'y ti ga hēa pe nhiirūva'ea togwereco gwakykwepohara'ġa javo.”

A'ea Moisésva'ea ikwatijari hako, ei ġa Jesus'ga pe.

²⁹ Kiro ġa imombe'ui omanove'ġa Jesus'ga pe. Ga e'i:

—Ymya seteva'ea onhoirūva'ea hako, ei ġa Jesus'ga pe. Ojihuvypyva'ea rembirekoro kako. Ndata'yri ahe kunhangwerava'ea pe. Aerē akwaimba'eva'ea manoi. ³⁰ A'ero aheakoindava rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi oirūva'ea py'rovo Moisésva'ea nhi'ġa'ruavo. Ndata'yri ahe aherembirekokwerava'ea pe. Aerē ahe manoi no. ³¹ Na jitehe aheakoindava pe a'ero. Omano ahe ta'yre'yma aherembirekokwerava'ea pe, ei ġa. Na jitehe jarava'ea onhoirūva'ea nhaporemo ahe rembirekoro aherembirekokwerava'ea pavēi. Ndata'ypavi reki seteva'ea aherembirekokwerava'ea pe. Omanomba ahe kako. Nahā ahe rekoi ojopy'ropy'rovo. ³² Aerē mbapavamo aherembirekokwerava'ea manoi kunhangwerava'ea kako, ei ġa Jesus'ga pe.

³³ —Marā po ti a'ero nehē? ei ġa Jesus'ga pe. Omanove'ġa mbogweravame po ti Tupana'ga seteva'ea mbogweravi kunhangwerava'ea reheve nehē. Ma'ġa nembirekoro po kunhangwerava'ea rekoi nehē ahe kwerava'javame nehē? A'ereki seteva'ea onhoirūva'ea hembireko

kunhangwerava'ea pavēi, ei ġa. Emombe'u ti ore ve. Marã po ti a'ero nehē? ei ġa Jesus'ga pe.

A'ea ġa inombe'utehei heroviare'yma ġwaramo omanove'ġa mbogwerahava.

³⁴ Kiro Jesus'ga ei ġa pe:

—Avo yvya koty akwaimbae'ġa nembirekoro. Ojipe'ġa kunhangwera'ġa mohembirekoi no. ³⁵ Jara'ġa pe po ti Tupana'ga ei nehē: “Jihi a'e pe me: Pepyry pe. A'ero po ti ji pe mbogweravi omanove'ġa mbogwerahava rupi pe mombytavo ji pyri nehē.” Nahã po ti Tupana'ga ei ġa pe nehē. Gahã kirē nahembirekoa'javi nehē akwaimbae'ġa kunhangwera'ġa no. ³⁶ Tegwete ġamanoa'java no. A'ereki ġa oko Tupana'gapyrive'ġa ja yvagipeve'ġa ja. Yvagi pe Tupana'gapyrive'ġa oko omanoe'yma. Na jitehe po ti Tupana'ga remimbogwerave'ġa nomanoa'javi nehē no. Tupana'ga ra'yramo ġa ndekoi Tupana'ga remimbogwerava'ero ġwaramo, ei Jesus'ga.

³⁷ —Moisésva'ea vehevi imboukwahavi nhande ve ikwahavuka ahembogwerahava ikwatijarame i'yva mombe'ua ikaja pyteripeva'ea mombe'ua. A'ereki imombe'urame a'ea ahe okwatija javo:

“Tupana'ga ei: ‘Jihi ko Tupanamo.

Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete.’”

A'ea Moisésva'ea okwatija Abraãova'ea manorē Isaqueva'ea manorē Jacóva'ea manorē. Ikwatijarame nahã Moisésva'ea ikwahavukari nhande ve ġa okoji javo. ³⁸ A'ereki Moisésva'ea nde'i: “Tupana'ga ei: ‘Abraãova'ea ji mbohete.’” A'ea rūi ahe e'i ikwatija. A'ereki Tupana'ga pe ġa okoji. “Oko pa ġa avuirama,” ei Tupana'ga ikwahava, ei Jesus'ga saduceus'ġa pe.

³⁹ Kiro judeus'ġa mbo'ehara'ġa ei Jesus'ga pe:

—Ahembo'eharamo hupi hete nde nhi'īgi ahembogwerahava mombe'gwovo, ei ġa Jesus'ga pe.

⁴⁰ A'ero ġa nhaporemō nde'ia'javaġwami tuhē Jesus'ga pe maramarã jave'yma. A'ereki ġa okyhyji ga hugwi ga okwaha pa javo.

Cristo'ga ko Daviva'ea rymyminoa ahepojykaharetea no (Mateus 22.41-46; Marcos 12.35-37)

⁴¹ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—He'yive'ġa ei: “Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga ko Daviva'ea rymyminoa.” A'ea ġa ei, ei Jesus'ga. Maraname ġa ei a'ea ga pe? ⁴² A'ereki ymyahū Daviva'ea tuhē okwatija inoġa livro de Salmos rehe. Ikwatijarame ahe ei hako:

“Tupana'ga e'i jipojykaharete'ga pe:

‘Eapy na'ē ji pyri jijohukoty rūi ekovo huvihavamo epy-tavo.

⁴³ Tamongo ti ji nearōe'ŷve'ġa neremimbotarimova'ea rehe nehē, ei Tupana'ga,” ei Daviva'ea ikwatija hako, ei Jesus'ga.

⁴⁴ A'ea Daviva'ea ei imombe'gwovo Cristo'ga ko jipojykaharetero oko javo. Ga ko Daviva'ea rymymino'ga jate rūi naerū, ei Jesus'ga onhimombe'gwovo ġa pe ġa mbojapyakavo.

Judeusva'ea mbo'eharava'ea onhimbohete tehe

(Mateus 23.1-36; Marcos 12.38-40)

⁴⁵ Pevove'ġa nhaporemo ġwenduvame Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

⁴⁶ —Penhimboko'i ti. Tapekoi ti judeus'ġa mbo'ehara'ġa ja. A'ereki ġa onhimboheteuhu. Omongi pota ġa opipukuhua tianderepia ti ġa nhande mboheteavo javo. Ikatuuhu ġa pe ojipe'ġa mbaragwahavame ġa ndehe ima'ēhai pe feira pe onhi'ġatuavo ġa pe orembo'ehara javo ġa pe.

—Nhandejatykahava pype ġa oapy nhanderuvihava'ġa apykava rehe. A'ereki ġa e'i oyvyteri pe: “Tianderepia pa ti ġa nhande mboheteavo,” ei ġa. “A'ereki nhande ġanduvihavuhetero xako.” Na jitehe ġa ei oyvyteri pe i'upota toryva jara'ġa pyri toryva repiagame.

⁴⁷ —Opojykaaħy ġa mbatera aherembirekokwera'ġa hugwi, ei Jesus'ga. Onhi'imbukuhu tehe ġa Tupana'ga pe. Oyvyteri pe ġa ei: “Nhande renduvame po ti ojipe'ġa ei nhande ve oarō hete ġa Tupana'ga javo,” ei ġa oyvyteri pe. Nurā jate ġa nhi'inhi'ġi Tupana'ga pe ahe moandyandyita, ei Jesus'ga. A'ero kaitu po ti hahy hete ġa pe nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

21

Aherembirekokwerava'ea remimondoa

(Marcos 12.41-44)

¹ Kiro judeus'ga jatykahavuhu pe Jesus'ga imbateve'ġa ndepiagi ġa imondorame itambere'ia hyrua pype. ² Ga aherembirekokwerahēa repiagi hēa imondorame oitambere'ia ipype imbatere'ŷvehēa. Mokōi itambere'ia hēa imondoi ipype duas moedas. ³ A'ero Jesus'ga ei:

—A'e katu ji nde ve: Kia aherembirekokwerahēa remimondoa imbatere'ŷvehēa remimondoa koji'i pyry Tupana'ga pe ġanemimondoa hohe pa. ⁴ A'ereki he'yiva'ea ġa omombyta itambere'ia ojive imondorame Tupana'ga pe hyrua pype. Hēa ki a'e te mokoi'ī te hēa herekoi itambere'ia. Hēa imondopavi reki oapoa ipype, ei Jesus'ga.

Judeusva'ea jatykahavuhua mondurupavaḡwama
(Mateus 24.1-2; Marcos 13.1-2)

⁵ Aerē ojipe'ḡa ei:

—Ikatu hete nhandejatykahavuhua ita apopyra. Omondo ḡa itauhua pyryva'ea japokaturame ymyahū. Ombojigwa ḡa ojatykahavuhua a'ea pyvō ojipea pyvō no timbohete Tupana'ga javo.

A'ero Jesus'ga ei:

⁶ —Pehepia pe nhandejatykahavuhua avo. Aerē po ti ndojikojikoga'javi ojogwehe itauhua nehē. Omonduru pa po ti ḡa inoḡa nehē, ei Jesus'ga ḡa pe.

Hahyheteaḡwama Jesus'gareheve'ḡa pe
(Mateus 24.3-14; Marcos 13.3-13)

⁷ A'ero ḡa ei ga pe:

—Orembo'eharamo emombe'u ore ve, ei ḡa Jesus'ga pe. Maname po ti ḡa imondurugi nhandejatykahavuhua nehē? Marāva'ea po ti Tupana'ga hepiukari na'ē ahemonhimomby'ava'ea nehē ikwahavuka nhande ve nehē? A'ero po ti nhande ikwahavi imonduruḡwerihava po ti kiro javo, ei ḡa.

⁸ A'ero Jesus'ga ei:

—Penhimboko'i ti! Tapenhimoandyjukari ti ḡa pe. Aerē po ti he'yjuhuve'ḡa uhu ji ra'āra'āteheavo javo nehē: “Jihi ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo. Kiro mbapava uhu ahemoka'nhyambahava a'ero,” e'i po ti ḡa o'mbero nehē, ei Jesus'ga. Tapehendukatui ti ḡa a'ero.

⁹ —Aerē po ti ojipe'ḡa tavukari ojipe'ḡa pe nehē. Ojipe'ḡa po ti ndokopotari gwuvihavuhu'ḡa nhi'iḡa rupi nehē. A'ero po ti ḡa ndekoi ojogwehe nehē. Imombe'urame pe me ti tapenhimongyhyjiukari ḡa pe. Otavuka tuhē po ti ḡa nehē. A'ea rupi rūi po ti mbapavakotyva'ea nehē, ei Jesus'ga.

Ojipea Jesus'ga ei ḡa pe:

¹⁰ —Gagwyriveve'ḡa po ti oko na'ē ojipe'ḡa gwyriveve'ḡa ndehe otavuka ḡa pe nehē. Ojipe'ḡa nduvihavuhu'ḡa po ti omondo ojigwyriveve'ḡa otavuka ojipe'ḡa nduvihavuhu'ḡa gwyriveve'ḡa pe nehē, ei Jesus'ga. ¹¹ Omyomyi po ti yvya avo nehē. Pevo po ti yvya imyimy nehē no, ei Jesus'ga. Ahā po ti ḡa pe mbatera avo nehē. Pevo po ti ty'ara ḡa jukai nehē no, ei Jesus'ga. Itetiruamba po ti ḡa nehē. Opihipihi po ti ḡa karugwara ojohugwi nehē, ei Jesus'ga. Yvaga hugwi ahemongyhyjiva'ea jipiukari ikwahavukava'ea ahe mongyhyjiavo nehē, ei Jesus'ga.

¹² —A'ea renonde po ti ḡa pe pyhygi okote'varuhuavo pe me nehē. Ga po ti pe nderohoahyi pende'yja'ḡa jatykahai pe ipypeve'ḡa nduvihava'ḡa ndovai pyteri pe pe mondovouka

cadeia pype nehē. Ga po ti pe nderohoukari huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe nehē governador'ga ndovai pyteri pe no. Gandovai pyteri pe po ti ga pe nderohoukari nehē timboja tehe ti ga ndehe javo. Nahā po ti ga ndekote'varuhui pe me pejikoga gwaramo ji rehe nehē, ei Jesus'ga.

13 –A'ea rupi po ti pe ji mombe'ui ga pe nehē tojiko ti ga Jesus'ga rehe javo. Nahā po ti pe pyryva'ea mombe'ui ga pe nehē. 14 Tape'ei na'ē ti pejiyvyteri pe: “Maramarā po ti nhande nhi'īgi ga pe nehē?” A'ea ti tape'ei pevy'are'yma. Pe'ji ti kiro pejiyvyteri pe: “Ndiajapyakai nhande nhanenhi'īga rehe.” A'ea ti pe'ji, ei Jesus'ga ga pe. 15 Jihi po ti akwahaheteuka pe me pe mbo'eavo nehē. Nurā po ti pe ekatui penhiarōe'yve'ga pe nehē. A'ero po ti ga ndipopoakari pe me pe nhi'igame nahā. Tegwete po ti ga'ete'varuhua penhi'īga pe nehē, ei Jesus'ga.

16 –Penduva'ga vehevi po ti pe pyhygukari pey'ga vehevi peirū'ga vehevi pende'yja'ga vehevi. Kiroki ga ojikoty'a pe pavēi – gahā pe pyhyguka no. Ga nhaporemō po ti pe pyhygukari pe mondouka gwuvihavuhu'ga pe nehē. Jararamo pe ga pe jukauka nehē. 17 Nahā po ti ga ndekopavi pe ndehe pe arōhetee'yma nehē pendekoro gwaramo jireheva'ero, ei Jesus'ga.

18 –A'ero po ti Tupana'ga pe pokogi pe moka'nhybavukare'yma ga pe nehē. Pe'ava vehevi po ti Tupana'ga hepiakatui nehē. 19 Penhimboitaro gwaramo pejikoga ga rehe po ti pe ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga.

*Jesus'ga omombe'u Jerusalém monduruga gwama
(Mateus 24.15-21; Marcos 13.14-19)*

20 –Aerē po ti pe hepiagi soldados'ga cidade de Jerusalém atimaname nehē. Nahā po ti he'yjuhuve'ga tavukari Jerusalémmeve'ga pe nehē. A'ea repiagame po ti pe ikwahavi Jerusalém mondurugwerihava nehē, ei Jesus'ga. 21 A'ero Judéiapeve'ga ti toka'nhy onhana vytyruhu pe onhimima nehē xamanoyme ti javo, ei Jesus'ga. Jerusalémmeve'ga ti toho Jerusalém hugwi nehē. Nhuhumeve'ga ti tokiyme Jerusalém me nehē xamanoyme ti javo, ei Jesus'ga. 22 A'ereki Jerusalém monduruga rupi po ti Tupana'ga jipygi nehē. Nahā po ti hekoi Tupana'ga nhi'ipo'ruavo pa ymyahūva'ea po'ruavo pa. A'ereki ymyahū ga e'i ikwatijaruka nahanahā po ti ji jipygi nhiarōe'yve'ga ndehe nehē javo, ei Jesus'ga.

23 –Iporia'i po ti ipuru'ave'ga a'ea rupi oka'nhypotaramame nehē. Iporia'i po ti ga nehē no – kiroki ga omoka'mbuka'mbu gwa'ya'ga nenonhapotaramame, ei Jesus'ga.

—Tiruahũ hete po ti judeus'ga pe nehẽ. Ndukatui po ti ġapy'a nehẽ. Onhimonha'nga hete po ti Tupana'ga okouvouka ġa ndehe nehẽ. ²⁴ Judeus'ġarũive'ġa pe ti Tupana'ga ġa jukaukari nehẽ. Itakyhea'javuhuva'ea pyvõ po ti judeus'ġarũive'ġa jara'ġa jukai nehẽ. Ga po ti opyhy jara'ġa nderogwovo ogwyri pe nhaporemõ nehẽ no. Nahanahã po ti ġa ġa mbokwaki'opavi Jerusalém hugwi nehẽ. A'ero Jerusalém ġa imondurupavi nehẽ. Nahanahã po ti Tupana'ga Jerusalém rerekote'vate'varuhuukari judeus'ġarũive'ġa pe nehẽ. Emo po ti aerẽ ga ndogwerecoa'javukari ġa pe ġa mombiguka nehẽ, ei Jesus'ga.

Jesus'ga rura'javaġwama

(Mateus 24.29-31; Marcos 13.24-27)

²⁵ —Aerẽ po ti ahemongyhyjiva'ea jipiukari okovo kwara rehe jahya rehe jaytata'ia rehe ikwahavuka nehẽ. A'ero po ti vvyakotyve'ġa gwyrivepe'ġa py'a ndukatui nehẽ. Ndovy'arihu po ti ġa nehẽ.

—Ipyambu paranauhũa nehẽ. Moumbe hete po ti typepe-muhũa nehẽ. A'ero po ti ġa nhimomby'ai ikwahave'yma javo nehẽ: “Maraname po?” e po ti ġa.

²⁶ —Oġwyġwy po ti ipopoakava'ea yvagipeva'ea nehẽ, ei Jesus'ga. A'ero po ti vvyakotyve'ġa mano'ãtehei okyhyjiavo nehẽ. “Marã po ti nhande rekoi nehẽ?” e po ti ġa onhim-boko'iavo nehẽ.

²⁷ —A'ero po ti ġa ji repiagi ji rura'javame yvaġatiġa pyteri pe nehẽ vvyakotyva'ero yvagipeva'ero. Jipopoakara po ti ġa gwepia nehẽ no. Nhirendy'jandy'java po ti ġa hepiagi nehẽ no jikatuhetea, ei Jesus'ga. ²⁸ Ahemongyhyjihava uġwerĩrame Tupana'ga po ti pe mbopiro'yġwerĩ pendekote'varuhua hugwi nehẽ. Nurã po ti pepo'ã pejavava tahepia ti ji Jesus'ga rura javo pejoryjoryvamo nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

Figo'yva figueira ahe mbo'e

(Mateus 24.32-35; Marcos 13.28-31)

²⁹ Kiro Jesus'ga ġa mbo'ei ojo'java'ea pyvõ. Imombe'gwovo ga ei:

—Pekwahava'ja ti figo'yva ojipea'yva reheve nhaporemõ. ³⁰ Henhunhame huangyra pe tuhẽ pe'e hepiaga: “Kwaria ġwerĩ kiro,” pe'e pe. ³¹ Na jitehe hepiagame akoja ahemongyhyjiva'ea po ti pe ikwahavi nehẽ, kiro Tupana'ga oko ġwerĩ vvyakotyve'ġa nduvihavuhetero javo, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

³² —Imombe'ukatuavo ji ei pe me, ei Jesus'ga. Aġwamove'ġa ndekojirame po ti akoja ihopavi japiavo, ei Jesus'ga. ³³ Opa po ti yvaga yvya pavẽi nehẽ. Nhinhi'ġa po ti ndopavaġwami

opopoakapige'yma okovo a'itituhēva'ero avuirama nehē, ei Jesus'ga.

Ji mboha'u ti, ei Jesus'ga

³⁴ —Penhimboko'i ti ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatuavo ji mboha'uva. Tape'ui ti ahemboheagwryva'ea pejigwojigwovo toryvi pe. A'ereki i'urame ahe ndojapyakakatui jirura'java rehe. Tape'ei ti pejiyvyteri pe: “Maramarā po ti nhande rekoi nehē?” Tape'ei ti na. Tapejapyakauhui ti pejihe mbatera rehe no. A'ereki hehe pa pejapyakauhrame pe napenhimboko'i ji mboha'uve'yma. Naname po ti ji pe mo'maği a'ero ji rurame pendekote'varuhua repi-aga nehē. ³⁵ Nahā po ti vvyakotyve'ğa pe nhaporemō ға ji mboha'uve'yname. Noka'nhymi ға ji hugwi jirura'javame nehē, ei Jesus'ga.

³⁶ —Penhimboko'i ti ite'varuhuva'ea hugwi pejikokatuavo ji mboha'uva. Pe'ji ti Tupana'ga pe jipi nehē: “Ore mbopopoaka ti toromboita ti oroka'nhyma hahyva'ea hugwi nehē aerēva'ea hugwi nehē. Ore mbopopoaka ti torepoyja hete ti oro'ama Jesus'ga rovai pyteri pe orokoheteavo ғwaramo ganhi'īga rupi.” Nahā ti pe'ji Tupana'ga pe jipi nehē, ei Jesus'ga vvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.

³⁷ Nane'ymi arimo Jesus'ga ға mbo'ei ғajatykahavuhua pype templo pype. Ypytuna nanani ға hoi Jerusalēm hugwi ogwovo vvytyri pe monte das Oliveiras pe opytavo pevo ypytunimo. ³⁸ Ypyhajive ojatykave'ğa uhu pa ға pyri ojatykahavuhua pype tihendu ti ganhi'īga javo.

22

Ojuka pota ahe Jesus'ga

(Mateus 26.1-5; Marcos 14.1-2; João 11.45-53)

¹ Kiro judeus'ğa japoi ғwerĩ toryva – kiroki toryva pe ға ei: Páscoa. Toryvi pe ға i'ui pāo ndovuriva'ea. ² Ikwava'ēhara'ğa nduvihava'ğa e'i judeus'ğa mbo'ehara'ğa pavēi:

—Marā po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehē?

Nahā ға ei novīa. Emo ға okyhyji ojatykave'ğa hugwi. A'ereki ojatykave'ға oarō hete Jesus'ga onhimongyavo.

Judasva'ea e'i apyhyguka Jesus'ga javo

(Mateus 26.14-16; Marcos 14.10-11)

³ Kiro Satanás'ğa Judasva'ea pojykai. Judas Iscariotes, ei ға ahe ve. Ahe ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ğa pyteripeva'ea novīa. ⁴ Judasva'ea hoi Jesus'ga hugwi ogwovo ikwava'ēhara'ğa nduvihava'ğa pyri guardas'ğa pyri no – kiroki guardas'ğa gwepia katu judeus'ğa jatykahavuhua. Ovahe-mame ға pyri ahe ei ға pe:

—Tapyhyguka ti ji Jesus'ga mondovouka pe me. Marã po ti a'ero nehẽ?

A'ea ahe ei ġa pe ġa monhi'ġa a'ea rehe. ⁵ Horyory ġa ahe renduvame. A'ero ġa ei ahe ve:

—Toromondo ti itambere'ia nde ve a'ero.

⁶ —Kwa, ei ahe. Apyhyguka po ti ji ga pe me nehẽ, ei ahe herogwovo.

Aerẽ ahe ei oyvyteri pe gweaporoġitaro: “Maraġatu po ti ji Jesus'ga rerekoukari ga pyhygauka ġa pe ojatykave'ġa ndakykweri nehẽ?” ei ahe oyvyteri pe.

Garemimbo'eharava'ea oapo mbatera Páscoa rupi
(Mateus 26.17-25; Marcos 14.12-21; João 13.21-30)

⁷ Aerẽ kiro toryva Páscoa. A'ea rupi jitehe nanani judeus'ġa i'ui pão ndovuriva'ea. A'ea rupi jitehe ġa ojuka mbatepyryva cordeiro. ⁸ Nurã Jesus'ga ei Pedro'ga pe João'ga pe no:

—Peho ti imboavujikwea mbatera nhande ve ti'u ti Páscoa rupi, ei ga.

⁹ A'ero ġa ei ga pe:

—Mome po ti ore hoi mbatera mboavujikwea nehẽ?

¹⁰ A'ero ga ei ġa pe:

—Ji rendu ti. Peho ti cidade pe. Pe horame po ti akwaimbae'ga pe novatĩ yhya rerua yhya reruhava pype nehẽ. Peho ti ga reviri. Ga horame onga pype ti peho ga reviri ipype no. ¹¹ Pe'ji ti onga jara'ga pe: “Nhanembo'ehara'ga ei nde ve: ‘Mome po hyrua ruvi? Ta'u ti mbatera ipype nhiremimbo'ehara'ġa pavẽi Páscoa rupi,’ ei nhanembo'ehara'ga nde ve.” A'ea ti pe'ji ga pe, ei Jesus'ga. ¹² A'ero po ti ga hepiukari pe me hyruhua i'ukava ruhava onga jo'ari pe nehẽ. Pevo ti pemboavujikwe.

A'ea Jesus'ga ei Pedro'ga pe João'ga pe ġa mondovo.

¹³ A'ero ġa hoi cidade pe hepiapava garemimombe'ua. A'ero ġa japoĩ mbatera imboavujikwea Páscoa rupi okovo Jesus'ga nhi'ġa rupi. A'ero Jesus'ġa hoi pevo no ovahema.

Jesus'ga omondo ahe ve pão vinho reheve

(Mateus 26.26-30; Marcos 14.22-26; 1 Coríntios 11.23-25)

¹⁴ Kiro ġa o'u ġwerĩ. A'ero Jesus'ga apygi mesa pyri. Dozeve'ġa gamoirũhara'ġa oapy ga pyri mesa pyri. ¹⁵ Kiro ga ei ġa pe:

—Kiroġweva'ea rupi ji a'u pota hete mbatera pe pavẽi Páscoa rupi jijukahava renonde. ¹⁶ A'ereki a'e ji pe me: Kirẽ po ti ji nda'ua'javi te Páscoa rupi nehẽ. Aerẽ nhanderuvihavuhetero Tupana'ga imondopavame ġwemimbotarimova'ea rupi jate po ti gareheve'ġa mbopiro'ypahava apiavo ihoi nehẽ. A'ea rupi po ti ji japoĩ toryva jiroryvamo ġa pavẽi nehẽ, ei Jesus'ga.

17 Copo ga ipyhygi. Ipype oko vinho. Hehe ga nhi'īgi Tupana'ga pe nde pyry hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirē ga pe ga ei omoirūhara'ğa pe:

—Koro, ei ga ға pe imondovo copo ға pe. Pema'ema'ē ti pejive i'gwoi'gwovo, ei Jesus'ga ға pe. 18 A'e ji pe me: Nda'ua'javi te po ti ji vinho nehē, ei Jesus'ga. Aerē huvihavuhetero Tupana'ga imondopavame ғwemimbotarimova'ea rupi jate po ti ji japoi toryva jiroryvamo gareheve'ға pavēi nehē, ei Jesus'ga.

19 Kiro ga ipyhygi pāo. Hehe ga nhi'īgi Tupana'ga pe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. Onhi'igirē ga haygwe'rogwe'rogi pāo imondomondovo omoirūhara'ğa pe pe'u ti javo. A'ero ga ei:

—A'ea ko jira'oa, ei ga imondomondovo pāo ға pe. Aere'ĩ po ti hajiheve'ға ji pyhygi nehē ojigwaraita jira'oa rehe ji jukavo nehē. Nahā po ti ji manoi pe me pendepykaramo nehē. Ji manorē nahā ti pe'ua'ja'ja ojipea pāo imoka'nhyme'yma nhimanoa pe me nehē, ei Jesus'ga.

20 Aerē ға i'ui mbatera imboavujikweva'ea. Ga i'urē mbatera ga ipyhygi copo. Oko vinho ipype. Kiro ga imondoi vinho ға pe. A'ero ga ei:

—A'ea ko jirekoa, ei ga imondovo vinho ға pe. Aheka'voguka po ti ji jirekoa ға pe jijukauka nehē. Nahā po ti ji manoi yvyakotyve'ға ndepyga nehē. A'ereki Tupana'ga ipyahuva'ea mombe'gwovo e'i: “Garekoa reka'vogame po ti ji imombori ғandekote'varuhua ға hugwi,” ei ga. Nurā jirekoa reka'voga ғwaramo a'iti hete tuhē po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi nehē ғwembi'ea rupi nehē, ei Jesus'ga.

21 —Pehepia ti! Kiroki ga ji pyhyguka ғwerĩ jijukahara'ға pe – gaha oapy ji pyri imondovo opoa mesa rehe! 22 A'iti a. Tamano ti ji yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no. A'ereki Tupana'ga e'i ymyahū aerē ti emano javo ji ve. Ga pe – kiroki ga ji pyhyguka ji mondovouka jijukahara'ға pe – ga pe po ti tiruahū hete nehē, ei Jesus'ga ға pe.

23 A'ero ға eға'ei ojohupe:

—Manamo po ti nhande Jesus'ga pyhygukari nehē? ei ға ojohupe onhimomby'avo.

Manamo nhandejoheva'ero? ei ahe

24 Aere'ĩ Jesus'ga moirūhara'ға jogwayvari ojogwehe. Ojohupe ға ei:

—Manamo nhande johe?

25 A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Judeus'garūive'ға nduvihavuhu'ға ipopoaka okote'varuhuavo ogwyripeve'ға pe ға mboporavykyheteavo

ojive. Jara'ga inoŋi ojihe Ahepokohara. Nahã ęa ipotari ojeraramo onhimboheteavo ji apoko jigwyrivepe'ęa javo tehe, ei Jesus'ga ęa pe.

²⁶ —Ga ja rũi ti pejogwereko pejikovo ęwaramo jireheva'ero. Kiroki ga oko penduvihavamo jireheva'ero — gaha ti toko pejipyrive'ga ja, ei Jesus'ga. ²⁷ Manamo ęa johe? ei Jesus'ga. Mara'ngu po pe javo: “Kiroki ga oapy na'ẽ i'gwovo mbatera ojipyrive'ga imboavujikwerirẽ ga pe”? Mara'ngu po pe javo: “Kiroki ga omboavujikwe mbatera imondovo mesa rehe to'u na'ẽ ojipe'ęa aerẽ jiji javo”? Marãi pe? ei Jesus'ga. Manamo ęa johe?

—Jihi amombe'u pe me: Gaha — kiroki ga oapy i'gwovo na'ẽ — gaha oko ęa hohe pa. Na tuhẽ. Jihi ako penduvihavamo. Emo pepyrive'ga ja reki ji pe pokogi, ei Jesus'ga.

²⁸ —Pehe aęwamo vehevi pepyta ji moiruamo jipi pepohire'yma ji hugwi hahyrame ji ve. ²⁹ Nurã po ti ji tuhẽ pe mongoi nehẽ peko ti huvihavuhuro javo. Tupana'ga jiruva'ga ei ji ve: “Erekõ ti nde ęanduvihavuhuhetero nehẽ.” Nahã ga ei ji ve. Na jitehe po ti ji pe mongoi nehẽ peko ti huvihavuhuro javo.

³⁰ —A'ero po ti pe i'ui jiapoa pyri mesa pyri ji reko-rame yvyakotyve'ęa nduvihavuhuhetero nehẽ. Pe po ti peapy ikatuva'ea rehe huvihavuhu'ęa apykava rehe nehẽ pejikovo peje'yja'ęa nduvihavuhuro Israelva'ea rakykwepohara'ęa nduvihavuhuro. Doze ko ęa oko huvihavamo ojivehe'ęa pavẽi pende'yja'ęa israelitas'ęa. Pehe po ti peapy oina nehẽ xa'e ti ęa pe ęandeaporogita rehe javo, ei Jesus'ga omoirũhara'ęa pe.

*Jesus'ga omomorandu Pedrova'ea nahã ti ne'mbe javo
(Mateus 26.31-35; Marcos 14.27-31; João 13.36-38)*

³¹ Kiro Jesus'ga ei Simão Pedro'ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga. Ehendu hete. Ombogwa ahe trigo yrupema pyvõ tape'a ti ji ite'varuhuva'ea ikatuva'ea hugwi javo. Na jitehe Satanás'ga pe nderekopotari tahepia ti ji ęajikoga Jesus'ga rehe javo. A'ero Tupana'ga ei Satanás'ga pe: “Ehepia ti ęajikoga a'ero,” ei ga. Kiro po ti Satanás'ga pe nderekoĩ pe mbopohipota ji hugwi a'ero nehẽ ojigwaraita pe ndehe nehẽ, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe.

³² —Ji ikwahavame Satanás'ga penderekopotara, ji nhi'igi Tupana'ga pe nde mombe'gwovo ga pe nde repyga, ei Jesus'ga Simão'ga pe. A'e ji ga pe: Tojiko hete jitehe ti Simão'ga ji rehe nehẽ. Terembojikopigukari ti ga Satanás'ga pe a'ero. A'ea ji ei Tupana'ga pe, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. A'ereki hahy hete nde ve Satanás'ga nde mbopohirame. Aerẽ po ti nde reaporogitakatua'javamo ejikoga ji rehe nehẽ. Kirẽ ti enhi'ĩ

ġa pe nemoirũhara'ġa pe ġa mbovy'a ġa monhimomiranama – kiroki avove'ġa nhiremimbo'ehara'ġa, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe.

³³ A'ero Simão'ga ei Jesus'ga pe opojoykaharete'ga pe:

–Nde pavēi po ti ji hoi nehē. Po ti ġa nde mongi cadeia pype nehē, na ġa ji mongi a'ero nehē no. Po ti ġa nde jukai nehē, na ġa ji jukai a'ero nehē no, ei ga.

³⁴ –Pedro, ei Jesus'ga Simão Pedro'ga pe. A'e ji nde ve: Kiro ypytunimo po ti nde ei ji ve nehē: “Ji ndakwahavi Jesus'ga.” Trēs po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamutiġa nhi'ġa renonde nehē, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

Peroho ti, ei Jesus'ga javo ġa'apoa pe

³⁵ Kiro Jesus'ga ei omoirũhara'ġa pe:

–Ymyaĩ ji pe mondoukari Tupana'ga nhi'ġa mombegwovouka ahe ve. A'ea rupi a'e ji pe me: Taperohoi ti itambere'ia, sacola, sandalias irũa. Marã pe me a'ea rupi raikwehe? Napembateri? Marã pe ndekoi raikwehe?

A'ero ġa ei ga pe:

–Orogwereko ore a'ea rupi, ei ġa.

³⁶ –Kiro hajihea ji imombe'ui pe me, ei Jesus'ga ġa pe. Po pe pereko itambere'ia, a'ero ti peroho. Po pe pereko sacola, a'ero ti peroho. Po pe ndaperekoi itakyhea'javuhuva'ea, a'ero ti pemondo peapoa pepira arimova'ea paletó ipyhyga itambere'ia. A'ero ti pepyhy itakyhea'javuhuva'ea pejive itambere'ia rehe. ³⁷ A'ereki ji a'e pe me: Kiro po ti nhimombe'ua po'ruavo toho nehē – kiroki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Ga jukauka po ti ġa ei nehē: ‘Ga ko okote'varuhu’.” A'ea ikwatijaripyra e'i ji mombegwovo, ei Jesus'ga. Nahã kiro hekoi nehē. A'ereki ji ahygahi pa ġwerĩ nhimombe'ua rehe, ei Jesus'ga.

³⁸ A'ero Jesus'ga moirũhara'ġa ei Jesus'ga pe:

–Ehepia orepojoykaharetero, ei ġa. Agwa ko mokõi itakyhea'javuhuva'ea.

A'ero ga ei ġa pe:

–Kirupi te!

Jesus'ga oko oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe
(Mateus 26.36-46; Marcos 14.32-42)

³⁹ Kiro ga hoi ogwovo yvytyri pe oliveiras ndyvi pe monte das Oliveiras pe. Oho ga pevo jipi. Kiro garemimbo'ehara'ġa hoi ga rupi. ⁴⁰ Ovahemame pevo Jesus'ga ei ġa pe:

–Penhiĩ ti Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahã ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga.

⁴¹ Hehemo'i ga hoi ġa hugwi ġwenypy'anduruga tanhiĩ ti Tupana'ga pe javo. Onhiĩ ga pe a'ero.

42 —Apī, ei ga Tupana'ga pe. Nde ipotaramē ti terem-buhurukari hahyva'ea ji ve ji jukaukare'yma ġa pe. Emo nhiremimbotarimova'ea rupi rūi ji tako, a'e reki nde ve. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

43 Kiro Tupana'gapyrive'ga jipiukari Jesus'ga pe ua yvaga hugwi Jesus'ga mbopopoaka. 44 Hahy hete Jesus'ga vyvyteri pe ga rekoveveuhuavo ġwaramo. Nurā ga nhi'thetei Tupana'ga pe. Gwy'ajyguhu ga. Otururu hete ga hugwi vyvyvo gary'aja. Garekoa ja hete itururui.

45 Aerē ga nhi'imbavi Tupana'ga pe opo'ama'java ojivya ġwemimbo'ehara'ġa pyri ġa ndepiaga. Oki ġa ġwe'ouhūro okoveveuhuavo ġwaramo. 46 A'ero ga ei ġa pe:

—Maraname pe kiri? Pevy ti penhinhi'ġa Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Ore poko ti torokote'varuhupotaryme ti.” Nahā ti pe'ji Tupana'ga pe, ei Jesus'ga ġa pe.

Opyhyguka ahe Jesus'ga

(Mateus 26.47-56; Marcos 14.43-50; João 18.3-11)

47 Ga nhi'imbigēymame nanime he'yive'ġa nduri. Judasva'ea ruri ġa nenonde ġa nderua ġa nderovahema. Judasva'ea ko Jesus'ga remimbo'eharava'ea dozeve'ġa pyteripeva'ea. Kiro ahe ruri Jesus'ga beijavo.

48 —Judas, ei Jesus'ga ahe ve. Ji beijavo nde ruri. Nahā nde ji repiukari ġa pe naerū togweroho ti ġa ga javo? ei Jesus'ga vyvakotyva'ero yvagipeva'ero no.

49 Hēpiagame Jesus'gapavēive'ġa ei oyvyteri pe: “Kiro po ti ġa Jesus'ga pyhygi!” ei ġa. A'ero ġa ei Jesus'ga pe:

—Marā? Torokyti ġa itakyhea'javuhuva'ea pyvō a'ero naerū? ei ġa Jesus'ga pe.

50 Nanime Jesus'gapavēive'ġa pyteripeve'ga imondoi itakyhea'javuhuva'ea ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'gapyrive'ga apiavo ga nambi'oga gajohukoty rūi. 51 A'ero Jesus'ga ei onhipavēive'ga pe:

—Kirupi te!

Jesus'ga pokogi ganamihymuhūa rehe ganambia apokatua'java.

52 Kiro Jesus'ga nhi'ġi ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe xava'eve'ġa pe no guardas'ġa pe no – kiroki guardas'ġa gwepia katu judeus'ġa jatykahavuhua. A'ereki ġa nhaporemō uhu ga pyri tipyhy ti ga javo. Ga pe Jesus'ga ei:

—Amovahī po ji governo naerū? Nurā pe heruri itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve ji pyhyga naerū? 53 Nane'ymi ji rekoi pe pavēi nhandejatykahavuhua pype templo pype ikwehe'i. A'ea rupi pe ndajipyhygi, ei

Jesus'ga. Korogwe Tupana'ga ji pyhygukari pe me. Diabo'ga omondomondo ypytunarupive'ga'jave'ga. Gaha pe mbuhu ji pyhypota, ei Jesus'ga ġa pe.

Ji ndakwahavi Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(Mateus 26.57-58, 69-75; Marcos 14.53-54, 66-72; João 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ A'ero ġa ga pyhygi ga rerogwovo. Ikwava'ēhara'ġa nduvi-havuhu'ga rongauhu pe ġa ga rerohei ga rerovahema.

Ga reviri Pedro'ga hoi onhimboyha'iavo ga hugwi tajipyhygyme ti ġa javo. ⁵⁵ Imondygirē tata okara pyteri pe ġa oapy ojogwerekovo ipyri. A'ero Pedro'ga oapy ġa pyri no. ⁵⁶ Ga apygame pevo tata pyri ikwava'ēhara'ġa nduvi-havuhu'gapyrivehēa ga repiagi. Hēa gwepia hete ga. A'ero hēa ei ga mombe'gwovo:

—Agwa'ga ko Jesus'ga pavēive'ga no, ei hēa.

⁵⁷ Pedro'ga nonhimombe'ui reki.

—Kunha, ei ga hēa pe. Ji ndakwahavi ga, ei ga o'mbero.

⁵⁸ Aere'ĩ ojipe'ga ga repiagi. Pedro'ga pe ga ei:

—Ndehe no Jesus'ga pavēiva'ea.

A'ero Pedro'ga ei ga pe o'mbero:

—Ji rūi ko! ei ga.

⁵⁹ Aerē uma hora ikwavame ojipe'ga ehetei Pedro'ga mombe'gwovo:

—Ga tuhē Jesus'ga pavēive'ga no. A'iti a. A'ereki ga Galilíapeva'ero oko, ei ga.

⁶⁰ A'ero Pedro'ga ei:

—Gara pe nde ei? A'ereki ji ndakwahavi, ei ga.

Ga nhi'imbige'ymame kotihī inamutiġa nhi'iġi. ⁶¹ A'ero nhandepojykaharete'ga Jesus'ga pyryrymi Pedro'ga repiaga. A'ero Pedro'ga ikwahava'javi ga'eagwera ojive. A'ereki Jesus'ga e'i jipe ga pe: “Kiro ypytunimo po ti nde ei ji ve nehē ji ndakwahavi Jesus'ga javo. Trēs po ti nde ea'jaa'javi a'ea ji ve inamutiġa nhi'iġa renonde nehē,” e'i jipe Jesus'ga ga pe. ⁶² Jesus'ga eagwera kwahava'javame Pedro'ga hoi ogwovo. Ga ojehe'o ranuhū.

Soldadosva'ea ombotegwete Jesus'ga

(Mateus 26.67-68; Marcos 14.65)

⁶³ Kiroki ġa Jesus'ga mombyta ikwava'ēhara'ġa nduvi-havuhu'ga rongapype – kiro ġa eġa'ei ga pe ga jagajaita ga nupanupamo. ⁶⁴ Tohepiagyme ti ga javo ġa ga reakwapygi. A'ero garova nupārame ġa ei ga pe:

—Eko ti Tupana'ga nhi'iġa mombe'uhara'ga ja. Emombe'u ti mbatera ore ve a'ero. Ma'ġa nde nupā?

⁶⁵ Nahanahā ġa ete'varuhui Jesus'ga pe ga mbotegweteavo.

Jesus'ga oko judeusva'ea moġitaharava'ea rovai pyteri pe
(*Mateus 26.59-66; Marcos 14.55-64; João 18.19-24*)

⁶⁶ Iko'emame xava'eve'ġa nhimono'oġi ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pavēi judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi no. Ga ko judeus'ġa moġitahara'ġa. Kiro ġa Jesus'ga mbuhurukari gwovai pyteri pe. Ga pe ġa ei:

⁶⁷ —Enhimombe'u ti ore ve. Ma gara ndehe? Nde ko Cristo Tupana'ga remimbuhurukara? Nde ko Cristo rūi? Emombe'u ti ore ve, ei ġa.

A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

—Po ji ei pe me: Jihi Cristoramo, a'ero po ti pe ndap-eroviari nhinhi'ġa nehē. ⁶⁸ Po ji ei pe me: Pemombe'u ti mbatera ji ve, a'ero po ti pe napemombe'ui ji ve nehē. Pe napenhimohemukari nehē no. ⁶⁹ Aereĩ po ti ji apygi avuirama ipopoakaheteve'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rūi jitekovo huvihavamo nehē yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no, ei Jesus'ga.

⁷⁰ A'ero ġa epavi ga pe:

—Marāi po nde? Nde ko Tupana'ga ra'yra a'ero naerũ? ei ġa.

A'ero ga ei ġa pe:

—Pehe ko pe'ji poha, ei Jesus'ga.

⁷¹ A'ero ġa ei ojohupe:

—Kirupi ojipe'ġa nemimbojara Jesus'ga rehe a'ero! Ore tuhē ga rendu ko. Ga e'i ji Tupana'ga ra'yramo ako javo, ei ġa ojohupe.

23

Jesus'ga oko Pilatosva'ea rovai pyteri pe
(*Mateus 27.1-2, 11-14; Marcos 15.1-5; João 18.28-38*)

¹ A'ero ġa po'ambavi Jesus'ga rerogwovo Pilatos'ga rovai pyteri pe ga rerovahema. Pilatos'ga ko governador'ga Judéiapeve'ġa gwyri pe. ² Kiro ġa imbojambajari ite'varuhuva'ea Jesus'ga rehe Pilatos'ga rovai pyteri pe. O'mbero ġa ei ga pe:

—Oropyhy ore Jesus'ga ga orere'yja'ġa mongoukaramame ore-ruvihava'ġa nhi'ġa rupi rūi. E'i ga ġa pe: “Tapemondoi ti itambere'ia César'ga pe nhande ruvihavuhu'ga pe.” A'ea ga ei, ei ġa. Ojipea ga ei: “Ji tuhē ko Cristo huvihavuhuhetea.” A'ea Jesus'ga ei ġa pe, ei ġa Pilatos'ga pe o'mbero.

³ A'ero Pilatos'ga ei Jesus'ga pe:

—Marāi nde? Ndehe ko judeus'ġa nduvihavuhuhetero ra'e?

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko ere poha, ei Jesus'ga.

⁴ A'ero Pilatos'ga ei ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pe pevove'ġa pe no:

—Kiro ji ga mohemukari. A'ereki ndojari ga rehe. Ga ndokote'varuhui governo pe, ei Pilatos'ga.

⁵ Koji'i ġa eġa'ehetei reki Pilatos'ga pe:

—Nombuhukatuukari ga orere'yja'ġa py'a pe ġa mbo'eavo ġwaramo. Ga ombo'e pa Judéiapeve'ġa. Galiléiapeve'ġa na'ē ga ġa mbo'ei. Avove'ġa vehevi ga ġa mbo'ei aġwamo, ei ġa Pilatos'ga pe.

Jesus'ga oko Herodesva'ea rovai pyteri pe

⁶ A'ea renduvame Pilatos'ga ei ġa pe:

—Ga po Galiléiapeve'ga ra'e?

⁷ —Pevove'ga tuhē ko, ei ġa.

A'ea kwahavame Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari Herodes'ga pyri. A'ereki Herodes'ga omondomondo Galiléiapeve'ġa ġwemimbotarimova'ea rupi ġagwyri pe. A'ea rupi ga opytaahi'vi Jerusalém me no.

⁸ Kiro Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari Herodes'ga pyri a'ero. Horyory Herodes'ga Jesus'ga repiagame. A'ereki ymya ga ga repia pota gamombe'umbe'ua renduva ġwaramo. Ga gwepia pota Jesus'ga remimonhimomby'ava'ea no. ⁹ A'ero ga nhi'imbukui Jesus'ga pe. “Maramarã?” ei ga ga pe novĩa. Jesus'ga nonhi'īgi reki ga pe.

¹⁰ Kiro ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa ami judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi onhi'īranuhūavo imbojamboja Jesus'ga rehe. ¹¹ A'ero Herodes'ga Jesus'ga mbotegwetei ga jagajaita onhipavēive'ġa pavēi soldados'ġa pavēi. Omongiuka ġa Jesus'ga pe tapy'ynhapipyryva i'arimova'ea hendy'java'ea tirekomemua Jesus'ga javo. Aerē ga Jesus'ga mondoukari ga mbojivyruka Pilatos'ga pyri. ¹² Ga nonhoarōhetei ymya Herodes'ga Pilatos'ga pavēi. Kiro ġa nhoarōi Jesus'ga arōe'yma ġwaramo.

Pilatosva'ea ojukauga Jesus'ga

(Mateus 27.15-26; Marcos 15.6-15; João 18.39-19.16)

¹³ Kiro Pilatos'ga ġa mono'ono'oġukari ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa judeus'ġa nduvihava'ġa ndeheve ojipe'ġa ndeheve. ¹⁴ Ga pe ga ei:

—Pe Jesus'ga reruri jirovai pyteri pe tokwaha ga garekote'varuhua javo. A'ereki pe pe'e: “Ga he'yjuhuve'ġa pe'a ġanduvihava'ġa hugwi,” pe'e tehe pe. Ji rendu! Ji pendovaki pe nendupavirē ji ei ga pe: Marãi nde naerū? a'e ji ga pe. Erepe'a nde ġa ġanduvihava'ġa hugwi? Marãi? Nanongara ji eji'ei ga pe takwaha ti ji garekote'varuhua javo. Akwaha ji a'ero. Ndojari ga rehe a'ea – kiroki a'ea pe ei imbojateheavo ga rehe. ¹⁵ Herodes'ga na jitehe ga ei no

ndojari ga rehe javo. A'ereki ga omondoukara'ja Jesus'ga nhande pyri imbojare'yma ga rehe.

—Ji rendu ti! ei Pilatos'ga. Jukwaha Jesus'ga pyryva. Tojukayme ti ahe Jesus'ga a'ero. ¹⁶ Nurã po ti ji ndajukaukari ga nehẽ. Anupanupãuka po ti ji ga mbo'eavo nehẽ tokote'varuhua'javyme ti ga nehẽ javo.

A'ea Pilatos'ga ei ġa pe ġa mbohorypota ojihe.

—A'ero po ti ji ga mohemukari ga mondouka garonga pe nehẽ, ei ga.

¹⁷ A'ereki ga ombopiro'y cadeiapypeve'ga mohemuka to-ryva rupi nanani Páscoa rupi nanani. A'ereki ymyahũ judeus'ga e'i ga pe: “Emohemuka ti ore ve cadeiapypeve'ga Páscoa rupi nanani tojivyra'ja ti ga ġwonga pe,” ei judeus'ga ymyahũ.

Nurã kiro Pilatos'ga ei amohemuka po ti ji Jesus'ga nehẽ javo.

¹⁸ A'ero ġa nhaporemõ hapukai.

—Ejukauka Jesus'ga, ei ġa. Emohemuka Barrabás'ga ore ve, ei ġa ohapukaita.

¹⁹ Omongia renonde Barrabás'ga ahe juka. Omovahĩ Barrabás'ga gwuvihavuhuva'ea cidade de Jerusalém me no. Nurã Pilatos'ga ga mondoukari cadeia pype.

²⁰ Kiro Pilatos'ga ea'javi ġa pe. A'ereki ga Jesus'ga mohe-
muka pota. ²¹ Ga renduvame ġa hapukajahiva'javi ga pe:

—Embovyruka ga! Embovyruka ga!

A'ea ġa ei ga pe tomano ti Jesus'ga yva rehe javo.

²² Mokõi Pilatos'ga onhi'igipe ġa pe. Kiro ga ea'javi:

—Maranameuhũ naerũ! Gara garekote'varuhua naerũ? Ndojari ga rehe, a'e ji pe me ko. Tojukayme ti ahe Jesus'ga. A'ereki ga pyry. Nurã po ti ji ndajukaukari ga nehẽ. Anupanupãuka po ti ji ga mbo'eavo nehẽ tokote'varuhua'javyme ti ga nehẽ javo. A'ero po ti ji ga mohemukari nehẽ, ei ga.

²³ Koji'i ġa hapukapukajahivi a'ero ikwava'ẽhara'ga nduvihava'ga pavẽi. Ga nhi'igayvayvari ko ġa.

—Embovyruka ga! Embovyruka ga!

A'ea ġa ei ohapukaita tomano ti Jesus'ga yva rehe javo. Ga hapukapukaita ġwaramo Pilatos'ga ei:

—Kwa. ²⁴ Na tuhẽ po ti a'ero nehẽ naerũ! ei ga okovo ġanhi'igã rupi.

²⁵ Nurã Pilatos'ga Barrabás'ga mohemukari cadeia hugwi ga mondovo ġa pyri – kiroki ga ahe juka gwuvihavuhuva'ea movahĩ no. Ga rehe ġa oporandu tomoheureka ga javo. Soldados'ga pe Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari reki tojuka ti ġa ga javo. A'ereki judeus'ga nduvihava'ga ġandeheve'ga pavẽi e'ie'i embovyruka ga javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovyia
(Mateus 27.32-44; Marcos 15.21-32; João 19.17-27)

²⁶ Kiro soldados'ga Jesus'ga rerohei a'ero tijuka ti ga javo. Uhu Simão'ga cidadepeve'ga Cirenepeve'ga pea rupi nhuhũa hugwi. Ga rurame ġa ga pyhyguhui imondovo yva ga arimo Jesus'ga jukahava rupiara togweroho ti ga Jesus'ga reviri javo.

²⁷ He'yjuhuve'ga hoi Jesus'ga reviri. Kunhangwera'ga hoi ġa pavēi ga reviri no ojehe'oranuhũavo kiro po ti ga manoi nehē javo. ²⁸ A'ero Jesus'ga pyryrymi ġandovai.

—Kunha, Jerusalémmeva'ero ti tapejehe'oi ji rehe. Pejihe ti pejehe'o peja'yra'ga ndehe no. ²⁹ Ji rendu! Aerē po ti avove'ga ei nehē: “Pyry hete kunhangwera'ga ndekorame ndata'yrivero ġambo'are'ỹva'ero ġamoka'mbue'ỹva'ero,” e po ti ġa nehē. ³⁰ Aerē po ti avove'ga manopotari hahyhetero ġwaramo ġa pe nehē. A'ero po ti ġa ei vytyruhua pe nehē: “E'a ore rehe.” Nhyvyapyna pe po ti ġa ei nehē: “Ore tỹ ti,” e po ti ġa jupe nehē, ei Jesus'ga. ³¹ Po aġwamo ji ve okopyryva'ea pe turi hahyva'ea, a'ero kaitu po ti hahyheteva'ea ruri pe me penda'yra'ga pe nehē no, ei Jesus'ga kunhangwera'ga pe.

³² Jesus'ga reheve soldados'ga mokonhava'ea rerohei no tijuka ti ġa javo. A'ereki mokonhava'ea ndokoi gwuvihava'ga nhi'ġa rupi okote'varuhuavo. ³³ A'ero ġa ahe rerohei pevo vytyri pe A Caveira pe ahe rerogwovo i'arimo Jesus'ga reheve. Xa'e nhande A Caveira pe Aheapina. Pevo ġa Jesus'ga kutugi yva rehe ga mbovyia hehe. Ombovy ġa mokonhava'ea yva rehe no – kiroki mokonhava'ea okote'varuhu. Soldados'ga ojipeva'ea mbovyri Jesus'ga pyri gajohukoty rūi. Gajohukoty ġa ojipeva'ea mbovyri.

³⁴ Kiro Jesus'ga nhi'ġi Tupana'ga pe.

—Apĩ, ei ga Tupana'ga pe. Emombo ġandekote'varuhua ġa hugwi ikwahava'jave'yma. A'ereki ġa ndokwahavi okote'varuhuavo ji ve, ei Jesus'ga.

Kiro soldados'ga ima'ēi Jesus'ga pira imombomomboa ita'java'ea dados'java'ea manamo nhande tipojyka gapira javo. Nahã ġa ima'ēi gapira ojive.

³⁵ Kiro he'yjuhuve'ga ndekoi hepiaga onhimongyavo. Ganduvihava'ga ete'varuhui Jesus'ga rerekomemuamo no javo ga pe:

—Jesus'ga opoko ojipe'ga tomanoye ti ġa javo, ei ġa. Po ga oko tuhē Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo, a'ero po ga pe Tupana'ga e'i katu eko ti nhiremimbotarimova'ea rupi javo. Po nahã ga rekoi, a'ero po ti ga tojipoko kiro tamanoye ti ji javo, ei ġa.

³⁶ Ga pavēi soldados'ga Jesus'ga rerekomemui no herua vinho tajahiva'ea ga pe ey'u ti javo.

³⁷ —Po nde ereko judeus'ga nduvihavuhuhetero, a'ero ejipoko tamanoyme ti ji javo, ei soldados'ga Jesus'ga pe.

³⁸ Okwatijaripe ko ġa imondovo Jesus'ga akaġa arimo yva rehe. Ikwatijaripeya omombe'u Jesus'ga. Imombe'gwovo i'ei:
—Agwa'ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga.

Nahā ġa imondoi ikwatija gregos'ga nhi'igimo romanos'ga nhi'igimo no hebreus'ga nhi'igimo no Jesus'ga mombe'gwovo.

³⁹ Ojipeva'ea ġanemimbovyva'ea ete'varuhui Jesus'ga mbotegweteavo. Jesus'ga pe ahe ei:

—Po nde Cristo Tupana'ga remimbuhurukara, ejipoko ti naerū. Ore poko no xamanoyme ti, ei ahe heroviare'yama.

⁴⁰ Ojipeva'ea ġanemimbovyva'ea, ahe ki a'e te e'i ga pe:

—Tere'ei ti a'ea Jesus'ga pe! Nderekyhyji nde Tupana'ga hugwi naerū? Po nde erekyhyji ga hugwi hamo. A'ereki ġa nhande mbovyruka yva rehe ga reheve peko te'varuhu pe javo. ⁴¹ Oja hete tuhē nhande rehe. Piry hahyro nhande ve a'ero. A'ereki nhande xako te'varuhu. Jesus'ga ki a'e te ndokote'varuhui, ei ahe.

⁴² Jesus'ga pe ga ei:

—Jipojykaharetero ji kwahava'ja ti imombyryva ji ve eko-rame huvihavuhuhetero nehē, ei ga Jesus'ga pe.

⁴³ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Imombe'ukatuavo ji ei nde ve: Aġwamo po ti nde rekoi ji pyri ahererekokatuhai pe yvagi pe nehē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga omano

(Mateus 27.45-56; Marcos 15.33-41; João 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ahaji katu kwara igwehetei reki ipyryrymame. Ypy-tunahimba hete yvya koty nhaporemo. Ka'aruġwerīa rupi às três horas kwara imbokojahua'javi. Gajatykahavuhua pype tapy'ynhapira hovapiahava itararagi mbytera rupi.

⁴⁶ Tupana'ga pe Jesus'ga hapukajahivi.

—Apī, ei ga Tupana'ga pe. Kiro ji imondoukari jira'uva nde ve herekokatuuka.

Onhi'igirē ga pytupavamo omanomo.

⁴⁷ Soldados'ga nduvihava'ga gwepia pa hahyhava Jesus'ga pe gajukahava. Hepiagame ga ei:

—Ahe ko pyryheteva'ea. A'iti a! ei ga Tupana'ga mbo-heteavo.

⁴⁸ Kiroki ġa uhu tihepia katu gajukahava javo – ġa gwepia pa. Ojivy ġa kiro ogwovo ġwonga pe. Ojipoti'a rehe ok-waokwa ġa opoa pyvō okoveveuhuavo ġwaramo.

⁴⁹ Jesus'ga kwahakatuve'ğa nhaporemo ға ami irupe Jesus'ga hugwi hepiapava kunhangwera'ğa pavëi – kiroki kunhangwera'ğa uhu Jesus'ga rupi Galiléiapeve'ğa gwyra hugwi ga pokoga.

*Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype
(Mateus 27.57-61; Marcos 15.42-47; João 19.38-42)*

⁵⁰ Kiro José'ga hoi Pilatos'ga pyri. José'ga ko judeus'ga moğitaharamo. Ojihe'a ko ga judeus'ga moğitahara'ğa ndehe javo judeus'ga pe nahanahã ti peko javo ға pe. Pyyr hete gareaporogita. A'ereki ga oko Tupana'ga nhi'iga rupi. ⁵¹ Nurã ga noarõi ojipe'ğa ndeaporogita judeus'ga moğitahara'ğa ndeaporogita ға erame ojohupe tijukauka Jesus'ga javo. Ga nde'i a'ea. A'ereki ga ndopotari gajukahava. Ga Jesus'ga jukaukarame ga nomoirõi ға no. Nahã José'ga oko. Gacidadegwera ko Arimatéia gwe'yja'ğa cidade judeus'ga cidade. Ymya José'ga Cristo'ga rura pota aerë po ti ga rekoi nhanderuvihavuhuhetero avo yvya koty nehë javo.

⁵² Kiro José'ga hoi Pilatos'ga pyri ogwovo ovahema javo ga pe:

–Tarohe ti Jesusva'ea ra'oa, ei ga Pilatos'ga pe.

–Kwa. Eroho ti, ei ga José'ga pe.

⁵³ A'ero José'ğa jivyri ua Jesus'ga pyri. Yva hugwi José'ğa Jesus'ga ra'oa mbojyvi. A'ero ға gara'oa uvani tapy'ynhapipyryva pyvõ linho apopyra pyvõ. A'ero ға gara'oa rerohoi inoğa itaruvihavuhua kwaruhua pype imbogwaipyra pype. Ndogwerekoi ve ojipeva'ea ra'oa ipype. Kiro ға Jesus'ga ra'oa rerohoi inoğa ipype. ⁵⁴ Mbatara mboavujikwehava sexta-feira ға inoği ipype ka'arugame. A'ero ғaporavykye'yma ғwerĩ sábado ғwerĩ.

⁵⁵ Kunhangwera'ğa – kiroki ға uhu Jesus'ga rupi Galiléiapeve'ğa gwyra hugwi – ғahã oho José'ga rupi ikwaruhu pe. A'ero ға hepiagi ikwaruhua Jesus'ga ra'oa nongava. José'ğa gara'oa noğame ipype kunhangwera'ğa hepiakatui nahã ға ono ahera'oa javo.

⁵⁶ Aerë ға jivyri ogwovo ғwonga pe imboavujikwea perfume timongy ti ahera'oa rehe imbojigwaga javo. Perfume ko mohağa'java'ea nhandya'java'ea reheve.

Oporavykye'yma rupi sábado rupi ға pytu'ui oporavykyhava hugwi. A'ereki ymyahũ Tupana'ga e'i judeus'ga mbo'eavo tapeporavykyi ti sábado rupi javo.

24

*Jesus'ga okwera omanoa hugwi
(Mateus 28.1-10; Marcos 16.1-8; João 20.1-10)*

¹ Gaporavykye'yma py'rovo domingo rupi kunhangwera'ga heruri Jesus'ga ra'oa nongai pe itaruvihavuhua kwaruhu pe. Ypyhajive kwara ipogwerĩrame ga heruri pevo perfume - kiroki a'ea ga omboavujikweripe. ² Herovahemame ga hepiagi ikwaruhua rovapytymbava imoanhanipyra. Irupe'i ikwaruhua hugwi reki iteni hovapytymbava. ³ A'ero ga ki ikwaruhua pype. Ga ndohepiagi reki Jesus'ga ra'oa nhandepojoykaharete'ga ra'oa ipype.

⁴—Marã naerũ? Mome ahera'oa? ei ga ojohupe.

Nanime mokonha'ga jipiukari ga pe o'ama akwaimbae'ga'jave'ga. Overavera ga'apoa tapy'ynhapira. ⁵ A'ero kunhangwera'ga nhova'apỹhetei gandovai pyteri pe okyhyjiavo gwaramo. A'ero ga ei kunhangwera'ga pe:

—Po pe ndapehekari okojive'ga omanove'ga nongai pe hamo. ⁶ Nduvi Jesus'ga avo onongavagwera pype. Ovy reki ga jugwi. Pekwahava'ja ti ganhi'igagwera. Ymya uvame Galiléia pe ga omombe'u pe me. ⁷ Ga e'i pe me: “Okote'varuhuve'ga po pe ti ga tanhimondouka nehẽ. Ga ti tajijuka ji mbovyruka yva rehe nehẽ. Nhimanorẽ mokõi jikira py'rovo ti ji takwera nehẽ yvyakotyva'ero yvagipeva'ero no.” A'ea Jesus'ga e'i onhimombe'gwovo pe me ikwehe'i, ei ga kunhangwera'ga pe.

⁸ A'ero kunhangwera'ga ikwahava'javi Jesus'ga nhi'igagwera. ⁹ Ga hemi ikwaruhua hugwi Jesus'ga ryvyagwera hugwi ogwovo onzeve'ga pyri Jesus'ga moirũhara'ga pyri. Ovahemame ga imombe'upavi ga pe Jesus'gareheve'ga pe nhaporemo no. ¹⁰ Maria Madalenahẽa omombe'u Joanahẽa pavẽi. Tiago'ga yhẽa Mariahẽa omombe'u gapavẽive'ga pavẽi kunhangwera'ga. Ga nhaporemo omombe'u Jesus'ga moirũhara'ga pe. ¹¹ Emo ga ndogweroviari kunhangwera'ga remimombe'ua.

—Onhi'ĩ tehe ga, ei ga.

¹² Pedro'ga ki a'e te ga vyri onhana ogwovo ikwaruhua pyri Jesus'ga ryvyagwera pyri tahepia ti ji javo. Ovahemame ga apyni hepiaga ikwaruhua pype. A'ero ga hepiagi Jesus'ga ra'oa hokava. Linho apopyra Jesus'ga ra'oa hokava. A'ea jate ga hepiagi ipype. A'ero ga hoi gwonga pe ojapyakaheteavo hehe onhimomby'avo.

*Jesus'ga gwupiti mokonhava'ea ogwovo Emaús pe
(Marcos 16.12-13)*

¹³ A'ea rupi te kiro Cleopas'ga homemei cidade'i pe Emaús pe Jesus'gareheve'ga. Emaús oko irupe dez quilômetros gwerevi cidade de Jerusalém hugwi. ¹⁴ Ohorame ga nhomonhi'imbavi Jesus'ga rehe gajukahava rehe onhonhi'ĩpondekwa hehe. ¹⁵ Ga nhomonhi'igame Jesus'ga

tuhẽ ġa ndupitigi ogwovo ġa ndupi. ¹⁶ Ga nombaragwahavi Jesus'ga rehe.

¹⁷ Kiro Jesus'ga ei ġa pe:

–Gara rehe pe nnonhi'ĩpondekwavi pejigwovo ve pea rupi pevy'are'yma? ei Jesus'ga.

A'ero ġa pytai. ¹⁸ Kiro Cleopas'ga ei Jesus'ga pe:

–Nde ko ojipeahugwiva'ero erepytaahi'vi kiro Jerusalém me ikwahave'yma tiruahũva'ea aġwamova'ea Jerusalém me naerũ? Nde jate po nderekwahavi! ei ga.

¹⁹ –Gara pe pe ei? ei Jesus'ga.

Omaragwahave'yma ga rehe ġa ei:

–Tiruahũva'ea Jesusva'ea pe Nazarépeva'ea pe, ei ġa. Jesusva'ea ko Tupana'ga nhi'ĩġa mombe'uharava'ea, ei ġa. Ipopoaka hete ahe japovo ahemonhimomby'ava'ea nhandegwyripeve'ġa mbo'eavo Tupana'ga nhi'ĩġa rehe. Jukwaha a'ero Tupana'ga nhimohema ahe rehe. Horyory nhandegwyripeve'ġa ahe rehe no ga ipopoaka hete javo. ²⁰ Ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa nhandervihava'ġa pavẽi omondo Jesusva'ea Pilatos'ga po pe te'i ti ga pembovy ti Jesus'ga javo. Ga ahe mbovyruka yva rehe ahe jukauka.

²¹ –Ore ki a'e te ore roryroryvamo ahe rehe novĩa. Oroyvyteri pe ore ei: Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri israelitasva'ea pyri embopiro'y ti ġa javo. A'ea ore ei novĩa. A'ereki ġa ahe jukauka. Kiro mokõi ahe kiri omanorẽ.

²² –Oro kunhangwera'ġa – kiroki ġa ojiko Jesusva'ea rehe ore ja – ġahã ore monhimomby'a hete oji'i. Oho jipe ġa ypyhaji ve ovahema itaruvihavuhua kwaruhu pe ahenongai pe oji'i. ²³ Ndohepiagi ġa Jesusva'ea ra'oa ipype. A'ero ġa jivyri ore pyri imombe'gwovo. E'i ġa: “Yvagipeve'ġa Tupana'gapyrive'ġa ojipiuka ore ve Jesus'ga mombe'gwovo!” ei ġa. “ ‘Okoji Jesus'ga, ei Tupana'gapyrive'ġa ore ve.” A'ea kunhangwera'ġa ei oji'i. ²⁴ A'ero orepyteripeve'ġa hoi ikwaruhu pe ahenongai pe hepiaga. “Kunhangwera'ġa omombe'u katu reki ahenongavagwera ore ve ko,” ei ġa imombe'gwovo ore ve. Ga ndohepiagi Jesusva'ea, ei mokonha'ġa Jesus'ga pe imombe'gwovo.

²⁵ –Ikwahave'ymuhũva'ero pe ndaperoviapapotari Tupana'ga nhi'ĩġa mombe'uharava'ea nhi'ĩġa, ei Jesus'ga mokonha'ġa pe. ²⁶ Ymyahũ ahe e'i ganhi'ĩġa mombe'gwovo: “ ‘He'yiva'ea ti tahahy Cristo'ga pe nehẽ. Toki ti ga yvagi pe okovo ġanduvihavuhetero ji pavẽi nehẽ, ei Tupana'ga,” ei ahe. A'ea Tupana'ga opota, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe. A'ea pe ndaperoviari naerũ? ei Jesus'ga.

²⁷ A'ero ogwovo ve ġa pavẽi pea rupi Jesus'ga ġa mbo'e pyy Moisésva'ea rembikwatijara rehe – kiroki a'ea omombe'u

ga. Aerē ga ġa mbo'ei Tupana'ga nhi'igā mombe'uharava'ea rembikwatijara rehe nhaporemō – kiroki a'ea omombe'u ga no.

²⁸ Kiro ġa nduġwerī cidade'i pe. A'ea pe mokonha'ga ei toropyta avo javo. Jesus'ga oho ġwerī a'ero ġa hugwi. ²⁹ A'ero ġa eġa'ei ga pe:

–Epyta ore pyri. A'ereki ka'aru hete kiro. Ypytū ġwerī.

A'ea ġa ei ga pe ga mombytavo ojipyri. Oki ga ġanonga pype ġa ndupi a'ero opytavo ġa pyri.

³⁰ Aerē oapygame mesa pyri ġa pavēi ga ipyhygi pāo onhi'igā Tupana'ga pe hehe ndepyry hete nde imbuhua ore ve javo. Kirē ga haygwe'rogwe'rogi pāo imondomondovo ġa pe. ³¹ Kiro ġa mbaragwahavi ga rehe a'ero ga repiaga ve.

–Jesus'ga tuhē reki! ei ġa.

Nanime ga ndiukwahavi oka'nhyima ġa hugwi.

–Tenagwe! e te ga.

³² Ojohupe ġa ei:

–Ikatu hete nhandeyvyteri pe nhande mbohoryoryva ga nhi'igame nhande ve onhimombe'gwovo pea rupi nhande mbo'eavo Tupana'ga rembikwatijarukara rehe, ei ġa.

³³ Kotihī ġa po'ami ojivya ogwovo Jerusalēm me. Ovahe-mame ġa onzeve'ga ndepiagi.

Onhimono'oġipe onzeve'ga onhipavēive'ga pavēi. Mokonha'ga pe ġa ei:

³⁴ –Nhandepojykaharete'ga okwera tuhē ovya onongava hugwi Jesus'ga. A'iti a! Okoji ga. Ojipiuka ga Simāo Pedro'ga pe heaji'i, ei ġa mokonha'ga pe.

³⁵ A'ero mokonha'ga ei ġa pe:

–Ore ga repia no. Ore horame pea rupi Jesus'ga hoi ore rupi onhimombe'gwovo ore mbo'eavo Tupana'ga nhi'igā rehe. A'ea rupi ore norombaragwahavi ve ga rehe. Aerē ga haygwe'rogame pāo ore mbaragwahavi ga rehe, ei ġa imombe'gwovo.

Jesus'ga ojipiuka ġwemimbo'eharava'ea pe

(Mateus 28.16-20; Marcos 16.14-18; Joāo 20.19-23; Atos 1.6-

8)

³⁶ Ga a'ea mombe'urame nanime Jesus'ga jipiukari o'ama ġapyteri pe. Ga e'i:

–Tupana'ga ti tonogatu pepy'a! ei ga ġa pe.

³⁷ Anhaġa po javo ġa piryiro okyhyjiheteavo. ³⁸ A'ero Jesus'ga ei ġa pe:

–Maraname pepy'a oko tehe? A'ero pe kyhyjihetei. Maraname pe ndaperoviari? “Mara'ngu po Jesus'ga tuhē?” pe'e pe pejiyvyteri pe, ei Jesus'ga ġa pe. ³⁹ Pehepia ti jipoa jipya reheve. Hepiagame po ti pe mbaragwahavi ji rehe a'ero.

Pepyhy ti jira'oa nhikağa reheve ji kwahava. A'ereki anhağa ndaha'oi. Nikaği. Ji ki a'e te ji ra'oro. Ji kağamo, ei Jesus'ga ğa pe.

⁴⁰ Onhi'igirē ga hepiukari ğa pe opoa opya reheve. ⁴¹ Gworygworyva ğwaramo ğa ndogweroviari ve. A'ereki ğa e'i oyvyteri pe onhimomby'avo: "Po Jesus'ga tuhē, a'ero pyry hete!" ei ğa. Ga nhimomby'aramo Jesus'ga ei ğa pe:

—Ndaperekoi pe mbatera? Ta'u ji.

⁴² Pira ğa imondoi ga pe a'ero hehyripyra heiretea reheve. ⁴³ Ipyhyga ga i'ui ğa gwepiagame.

⁴⁴ Aerē ga ei ğa pe:

—Ymyaĩ ji nhimombe'umbe'ui pe me jiruvame pe pyri. A'e ji pe me: Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijaripyra ji mombe'u Tupana'ga nhi'ığa mombe'uharava'ea rembikwatijaripyra pavēi, a'e ji pe me. Ji mombe'ui no ikwatijaripyra Salmos, a'e ji ikwehe. Tako pa ti ji ikwatijaripyra rupi nehē – kiroki a'ea ji mombe'u, a'ea'e ji pe me ikwehe, ei Jesus'ga ğa pe.

⁴⁵ Kiro ga ikwahavukari ğa pe Tupana'ga nhi'ığa aherembikwatijaripyra. ⁴⁶ Imombe'gwovo ga ei:

—Ikwatijaripyra e'i: "Tahahy ti Cristo'ga pe. Omano po ti ga nehē. Mokōi okira py'rovo ti ga tokwerava'ja gwyvyagwera hugwi. ⁴⁷ Cristo'gareheva'ero ti ğa tomombe'u katu Cristo'ga yvyakotyve'ğa gwyriveve'ğa pe nhaporemo. Te'i ti ğa ğa pe: 'Tapevy'ari ti pejikote'varuhua rehe pejipohia jugwi heroji-jyjijyita pejeaporoğita. A'ero po ti Tupana'ga imombohetei pendekote'varuhua pe hugwi nehē ikwahava'jave'yma nehē.' A'ea po ti ğa tomombe'u katu Jerusalēmeve'ğa pe na'ē. Aerē po ti ğa tomombe'u katu ojipe'ğa pe nhaporemo." A'ea ikwatijaripyra e'i, ei Jesus'ga ğa pe.

⁴⁸ —Oro pe, ei Jesus'ga ğa pe. A'ea pe ikwahapavi. A'ero ti pemombe'u. ⁴⁹ Ji rendu ti! ei Jesus'ga. Ymyahũ Tupana'ga ei: "Jira'uva po ti pe pojkai nehē," ei jiruva'ga pe me, ei Jesus'ga. Pepyta ti cidade de Jerusalēm me gara'uva rura pota aerē po ti gara'uva tuhu nehē javo. A'ero jihi po ti gara'uva mondoukari yvaga hugwi pe pojkauka jupe pe mbopopoakaruka nehē, ei Jesus'ga ğa pe.

Jesus'ga rerohohava yvaga pype
(*Marcos 16.19-20; Atos 1.9-11*)

⁵⁰ A'ero Jesus'ga hoi ğa nenonde ğa nderogwovo cidade de Betânia kotyi ve. Opoa mondovo ğa pe ga ei Tupana'ga pe:

—Emombyry ti ğa pe.

⁵¹ Onhi'ığa ve Tupana'ga pe ga hoi ğa hugwi. Kiro garerohohava yvaga pype.

⁵² Ombohete ġa ga. Kirē ġa jivyri ogwovo Jerusalém me gworygworyhetero. ⁵³ Nane'ymi ġa hoi opytavo ojatykahavuhua pype Tupana'ga mboheteavo ndepyry hete nde javo.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U JESUS CRISTO'GA O Evangelho de João

Jesus Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga nhande ve

¹ Jypya yvya apoa renonde Tupana'ga reaporoğita kwa-havukahara'ga rekojipei hako. Tupana'ga pyri ga ruvi ga rerekovo. Ga ko Tupanamo tuhẽ oko. ² Yvya apoa renonde akoja'ga rekoi Tupana'ga pavẽi gakwahavukahara'ga. ³ Ga pe Tupana'ga oapopavuka mbatera. Ojipe'ğa pe rũi Tupana'ga oapouka. Okwahavukahara'ga pe jate ga oapouka mbatera hako. ⁴ Tupana'ga kwahavukahara'ga tuhẽ oko po rimba'e. A'ero ga jara'ğa mongopavi ğa monguva. Ga vvyakotyve'ğa mongoi. A'ero ga Tupana'ga kwahavukari ğa pe no. Arimo nhande tihepia katu mbatera kwahavağwama mytu'ẽro ğwaramo. Na ja ga imomytu'ẽi vvyakotyve'ğa akaği pe tokwaha ti ğa Tupana'ga javo.

⁵ Ypytunarupive'ğa ndokwahavi hepiage'yma ğwaramo. Ypytunarupive'ğa'jave'ğa - ğa ndokwahavi Tupana'ga okote'varuhuavo - ğa pe ga Tupana'ga mombe'umbe'ui no tokwaha ti ğa ga javo. Ga omombi pota Tupana'ga kwahavağwama novĩa. Ndopigi reki. A'ereki Tupana'ga mombe'ua ikwahy ve ojipe'ğa ndehe ga kwahavuka ğa pe.

⁶ Nahã ko ahe ikwehe. Ahe ve ğa ei João Batista. Tupana'ga e'i ahe ve:

—Emombe'u ti ğa pe jikwahavukahara'ga, ei Tupana'ga ahe ve.

⁷ A'ero João'va'ea ruri ga mombe'gwovo ikwehe.

—Tamombe'u ti ga pe me tapejiko pa ti ga rehe javoji, ei ahe, kiroki ga Tupana'ga kwahavuka nhande ve, ei João'va'ea ikwehe.

⁸ Ahe ko imomytu'ẽhara'ga rũi.

—Akoja'ga mombe'gwovo reki ji ruri, ei ahe, kiroki ga omomytu'ẽ Tupana'ga kwahavuka nhande ve, ei João'va'ea ikwehe.

⁹ Gaha ko imomytu'ẽharetero. A'ero ga ruri imomytu'embava vvyakotyve'ğa akaği pe tokwaha pa ti ğa Tupana'ga javo.

¹⁰ Yvya koty ga ruvi ikwehe. A'ea tuhẽ Tupana'ga oapouka ga pe hako vvyakotyve'ğa ndeheve. Vvyakotyve'ğa ki a'e te ndogweroviari ga. ¹¹ Ogwyri pe ga ruri ikwehe gwe'yja'ğa pyri judeus'ga pyri. Ga ki a'e te ndokoi ga rehe. ¹² Kiroki ğa

oko reki ga rehe – ġa pe ga ei a'ero: “Pejiko pe ji rehe,” ei ga. “Kiro ji pe mongoi Tupana'ga ra'yramo a'ero,” ei ga ġa pe.

¹³ Vvyakotyve'ġa ko na ta'y. Akwaimbae'ġa ta'y pota ġwembireko'ġa nderekovo. Aerē ġanda'yra'ġa ari ġa hugwi a'ero. Na rūi reki ga nhande mongoi Tupana'ga ra'yramo. Nhande xajiko Tupana'ga kwahavukahara'ga rehe. A'ero Tupana'ga ei nhande ve: “Jira'yramo ko pe ndekoi kiro pejikoga ġwaramo ga rehe,” ei Tupana'ga.

¹⁴ Tupana'ga kwahavukahara'ga onhimongouka vvyakotyva'ero a'ero ikwehe Jesus Cristo'ga. Igwete ga ruvi orepysteri pe ikwehe. Ga nhande arō hete imombyryva nhande ve. Ga okwahavuka katu Tupana'ga nhande ve no. A'ereki ga jate ko Tupana'ga ra'yretero. Igwete ore nhimombaragwahavi garuvihavuhuhetea rehe garuva'ga ruvihavuhuhetea rehe.

¹⁵ João Batistava'ea omombe'umbe'u ga ikwehe. Ahe e'iahy ġa pe ikwehe:

–Gaha ji amombe'u pe me oji'i, ei ahe. “Aerē po ti ga ruri pe nderekovo nehē,” a'e ji oji'i, ei ahe. “Ga huvihavuhhetero. Ji ki a'e te ako tehe reki. Jypya vehevi ji rekoe'ymame ga okoe'ymi,” a'e ji pe me oji'i, ei João'va'ea ikwehe.

¹⁶ Ga pyry hete tuhē nhande aromo. A'ero nhande ve nhaporemō ga imombyryvi jipi. Igwaigwavete ga imombyryva'ja'javi nhande ve. ¹⁷ Moisés'va'ea pe Tupana'ga ombuhuruka onhi'iġa hako tohendu katu ti ġa javo. Jesus Cristo'ga pe ki a'e te Tupana'ga nhande arōheteuka.

–Emombyry ti ġa pe, ei Tupana'ga ga pe. Ji kwahavuka katu ti ġa pe no, ei ga Jesus Cristo'ga pe.

Na tuhē Jesus Cristo'ga reko'i a'ero. ¹⁸ Vvyakotyve'ġa ndohepiagangavi Tupana'ga. Gara'yra'ga jate – ga tehe ko Tupana'ga ra'yretero – gaha jate koi ojikoty'a Tupana'ga pavēi. Gaha okwahakatuuka Tupana'ga nhande ve a'ero.

João Batistava'ea onhimombe'u

¹⁹⁻²⁸ Igwete judeus'ġa nduvihava'ġa ġa mbuhurukari ojipyri mbatera kwava'ēhara'ġa – ġa okwava'ē mbatera Tupana'ga pe jipi. Igwete ġa ei ġa pe ġapokohara'ġa pe no levitas'ġa pe. Ga pe – ġa ko fariseus'ġa – ġa pe judeus'ġa nduvihava'ġa ei:

–Peho ti João Batista'ga pyri tonhimombe'u ti ga pe me nehē, ei ġa ġa pe.

A'ero ġa hoi cidade de Jerusalém hugwi ogwovo João Batistava'ea pyri – perope ahe ġa mobatiza paranahūa aherovai Jordão aherovai. Cidade de Betânia ira'agwe te jugwi. Pevo ġa hoi javo João'va'ea pe.

–Mome ahe nde? ei ġa ahe ve. Enhimombe'u ti ore ve torokwaha ti nde, ei ġa.

Ahe ni'mbei ġa pe a'ero. Onhimombe'u katu ahe ġa pe tajikwaha ti ġa javo.

—Ji ko ga rüi – kiroki ga pe Tupana'ga e'i: “Amondo po ti ga vvyakotyve'ġa pyri ġanduvihavuhetero nehë Cristo'ga,” ei ga. Ji ko ga rüi, ei ahe.

—Marã naerü? ei ġa ahe ve. Nde po Eliasva'ea ekwerava ejyvy hugwi? ei ġa.

—Ji ko ahe rüi, ei ahe.

—Nde ereko Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharamo a'ero – kiroki ga Moisésva'ea omombe'u hako uhu ti ga javo hako? ei ġa ahe ve.

—A'ea rüi ko ji, ei ahe.

—Mome ahe nde naerü? Enhimombe'u ti ore ve toromombe'u ti ġa pe – kiroki ġa ore mbuhu nde pyri, ei ġa. Marã ti nde nhimombe'ui ore ve nehë? ei ġa ahe ve.

—Pehendu ti nhinhi'iġa a'ero, ei ahe. Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea Isaíasva'ea omombe'u nhoġwenonde ojipe'ga rembi'eaġwama hako, ei Joãova'ea. Nahã Isaíasva'ea ei hako:

“Ojipe'ga nhi'iġa po ti hahyahi

ga erame ġa mbo'eavo ongae'yi me nehë,” ei ahe.

“E'i po ti ga ġa pe:

‘Pemboavujikwe ti pehea imbohupikatuavo huvihava'ga pe tuhu ti ga nhande pyri javo,’ e po ti ga,” ei Isaíasva'ea hako, ei ahe.

Jihi ko a'ea, ei Joãova'ea onhimombe'gwovo ġa pe. A'eahy ji javo ojipe'ġa pe: “Penhimboavujikwe ti pejipohia pejikote'varuhua hugwi tuhu ti nhandepojykaharete'ga nhande pyri javo,” a'e ji, ei Joãova'ea onhimombe'gwovo ġa pe.

A'ero ġa ei ahe ve:

—Marã a'ero? Nahã nde ei ore ve: “Ji ko Cristo'ga rüi Tupana'ga remimbuhurukara'ga rüi,” ere ko nde, ei ġa. “Eliasva'ea rüi ko ji no,” ere ko nde, ei ġa. “Ji ko akoja'ga rüi Tupana'ga nhi'iġa mombe'uhara'ga rüi,” ere ko nde ore ve, ei ġa. Maranuhūrame nde okoteheva'ero ġa mobatizai naerü? ei ġa Joãova'ea pe.

—Jihi amobatiza ġa yhya pyvõ jipi, ei ahe. Pepyteri pe ojipe'ga ami okovo. Emo pe ndapekwahavi ga, ei ahe ġa pe. Gaha po ti oko pe pyri huvihavuhetero nehë, ei ahe. Huvihavuhu hete tuhë ga, ei ahe. Ji ki a'e te okoteheva'ea, ei Joãova'ea ġa pe.

Nhanderekote'varuhua mombohara'ga

²⁹ Ko'emame Joãova'ea Jesus'ga repiagi ga rurame ojipyri. A'ero ahe ei jara'ga pe:

—Pehepia ga! ei ahe. Pevo ga rekoi – kiroki ga cordeiro ja, ei ahe. Ikwava'ēhara'ga ojuka cordeiros jipi Tupana'ga ti tomombo nhanderekote'varuhua a'ero javo, ei ahe. Cordeiro ja po ti ga manoi nehē no. A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tomano ti ga imomboaa vvyakotyve'ga ndekote'varuhua javo, ei Joãova'ea ga pe. ³⁰ Amombe'u ji ga pe me oji'i cordeiro'jave'ga, ei ahe. “Pe pyri po ti ga rekoi jihoheva'ero. A'ereki jypya vehevi ji rekoe'ymame ga okoe'ymi po rimba'e,” a'e ji pe me oji'i, ei ahe Jesus'ga mombe'gwovo ga pe.

³¹ —Ymya ji ei: “Ma'ga po ti Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri nehē tomombo ti ga gāndekote'varuhua javo?” ei ahe. Kirogwe ji ga kwahavi. A'ero ji ga kwahavukari jire'yja'ga pe israelitas'ga pe. Nurã ji ruri pe mobatizavo yhya pyvõ tapekwaha ti ga javo, ei Joãova'ea ga pe.

³²⁻³³ Igwete Joãova'ea Jesus'ga mombe'ukatui ga pe:

—Ndakwahavi ypy ji ga ma'ga po ti Tupana'ga ombuhuruka javo, ei ahe. Emo Tupana'ga – gaha ji mbuhuruka ga mobatizauka yhya pyvõ – ga e'i ji ve: “Erehepia po ti nde jira'uva rura ga pyri nehē. Ojy po ti jira'uva opytavo ga pyri nehē,” ei Tupana'ga ji ve, ei ahe. “Gaha po ti aerē pe pojykauka jira'uva pe nehē a'ea ti tapemongo Jesus'gareheva'ea javo,” ei Tupana'ga ji ve, ei ahe. Ahepia tuhē ji Tupana'ga ra'uva rura a'ero oji'i, ei ahe. Inambua ja koi iyyvi yvaga hugwi opytavo ga pyri oji'i. ³⁴ Ahepia tuhē ko ji oji'i, a'e ji, ei ahe. Nurã ji ei pe me: Akoja'ga tuhē koi Tupana'ga ra'yra'ga, ei Joãova'ea.

Jesus'ga remimbo'eypyharava'ea

³⁵ Ko'emame Joãova'ea rekoa'javi onhi'iga mokonha'ga pavēi gwemimbo'ehara'ga pavēi o'ama. ³⁶ Igwete ahe hepiagi Jesus'ga kwava.

—Pevo ga hoi cordeiro'jave'ga! ei Joãova'ea ga mombe'gwovo ga pe. Cordeiro ja po ti ga manoi nehē. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka ga nhande pyri tomano ti ga gāndekote'varuhua imomboaa javo, ei ahe.

³⁷⁻⁴⁰ Joãova'ea remimbo'ehara'ga gwendu memei ahenhi'iga André'ga. A'ero ga hoi Jesus'ga reviri. Igwete Jesus'ga jirovagi ga ndepiagi gweviri.

—Gara? ei ga.

—Mome nde ruvi? ei ga ga pe.

—He pejijo hepiaga, ei ga ga pe.

A'ero ga hoi ga rupi garuhava repiaga. Ka'aru quatro horas rupi ga hoi. Igwete ga nhomonhi'inh'i'igi upa kwara hoa rupi. ⁴¹ Kiro André'ga hoi na'ē oirũ'ga pyri Simão Pedro'ga pyri.

—Orohepia ore Messias'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga, ei ga Simão'ga pe. (Cristo'ga pe judeus'ga e'i Messias.)

⁴² A'ero André'ga Simão'ga reruri Jesus'ga pyri. Simão'ga repiagame Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe ko Simão João'ga ra'yra, ei Jesus'ga ga pe. Cefas po ti nderera nehē, ei ga Simão'ga pe. (Cefas'ga pe judeus'ga e'i Pedro. A'ea ko Ita.)

Jesus'ga ombuhuruka ahe ojiheva'ero

⁴³ Ko'emame Jesus'ga ei:

—Taho ti Galiléiapeve'ga gwyrri pe.

Oho na'ē ga Filipe'ga pyri.

—Herejo ji rupi nhiremimbo'eharamo, ei ga Filipe'ga pe.

⁴⁴ Filipe'ga ko cidade de Betsaidapeve'ga – perope André'ga u Pedro'ga pavēi. ⁴⁵ Aerē Filipe'ga hoi Natanael'ga pyri javo.

—Orohepia ore ga – kiroki ga Moisésva'ea omombe'u ikwatijarame gwemimbo'eagwera hako, ei Filipe'ga ga pe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija ga no ga mombe'gwovo hako, ei ga. Ga tuhē ore orohepia. Ga ko Jesus'ga Joséva'ea ra'yra'ga. Cidade de Nazaré pe ga ruvi, ei ga Natanael'ga pe.

⁴⁶ —Nazaré! ei Natanael'ga. Imombyryva'ea nduri tuhē pea hugwi, ei ga ga pe.

—Herejo xaho ji rupi a'ero terehepia ti ga, ei Filipe'ga ga pe.

⁴⁷ Natanael'ga rurame Jesus'ga ga repiagi.

—Kiro ki ga u israelitapyryvamo, ei Jesus'ga ga mombe'gwovo. Ga ni'mbeangavi jipi ojipe'ga moandyje'yma, ei ga Natanael'ga mombe'gwovo.

⁴⁸ —Marã nde ikwahavi jireaporoğita naerũ? ei Natanael'ga ga pe.

A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Irupe ko nde rekoi oji'i novã, ei ga. Filipe'ga ea renonde nde ve ji orohepia reki. Figueira ağı pe nde reni, ei Jesus'ga ga pe.

⁴⁹ —Jesus, ei Natanael'ga. Tupana'ga ra'yra tuhē ko nde! ei ga. Nde ko israelitas'ga nduvihavuhuhetea tuhē! ei ga Jesus'ga pe.

⁵⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—A'e ko ji nde ve ko: “Orohepia ko ji nde rename figueira ağı pe.” A'ero nde jikogi ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Aerē po ti ji koji'iheteva'ea japoi nehē ahemonhimomby'aheteva'ea nehē. A'ea po ti nde erehepia nehē no, ei ga Natanael'ga pe.

⁵¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhē kiro pe me, ei ga. Tamombe'u ti jijihe'ara Tupana'ga rehe, ei ga. A'ea'java'ea ko nahã a'ero.

Pehepia po ti pe yvaga rovapytymba'vogipyra, ei ga. Pehepia po ti pe Tupana'gapyrive'ğa jiupiupira ġajivyjivyra ji pyri nehẽ no, ei ga. Nahã ko ji ajihe'a Tupana'ga rehe nhiremim-buhurukara'ga rehe, ei Jesus'ga. Oronhomonhi'inhi'ige'ymi ore orojogwerekokatuavo ga pavẽi. Nahã po ti pe me nehẽ no, ei Jesus'ga ġa pe.

2

Jesus'ga ombote yhya vinhoramo

¹⁻² Mokõi Jesus'ğa kiri ogwovo toryvi pe cidade de Caná pe – perope Galiléiapeve'ğa gwyri pe. A'ereki ġa Jesus'ga mondouka ġanembirekohava repiagauka. Ga Jesus'ga remimbo'ehara'ğa mondouka no. Igwete Jesus'ğa hoi hepiaga toryva. Jesus'ga yembora pevo oko ġa pyri no. Toryva apopave'ymame momina ġa hugwi vinho. ³ A'ero Jesus'ga yembora ei Jesus'ga pe:

–Momina kiro vinho ġa hugwi, ei ahe Jesus'ga pe.

⁴ –Maraname nde ei ji ve kiro a'ea rehe? ei ga ahe ve. A'ereki ndohoi ve hepiukara apiavo. Aġwamo rõi po ti ji hep-iukapavi Tupana'ga popoakara ġa pe nehẽ, ei ga o'yembora pe.

⁵ Igwete ahe ei ġa pe – kiroki ġa opoko toryva repi-akatuhara'ga – ġa pe ahe ei:

–Jira'yra'ga erame pe me penhi'ĩpo'ru ti ga, ei ahe ġa pe.

⁶ Pevo gwereko yhya ryrúa ita apopyra. A'ereki judeus'ğa nane'ymi ojipyhepyhei. Oheohei ġa mbatera jipi no nahã nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe javo. Nurã gwereko pevo mbohapyrete seis yhya ryrúa. Inainani gwereko he'yjuhu cem litros gwerevi ipype tynahemame. ⁷ Igwete Jesus'ga ei hepiakatuhara'ga pokohara'ğa pe a'ero:

–Peheka'voka'vo ti yhya ipype. Pemotynahẽ hete ti imo-hina, ei ga.

A'ero ġa imotynahenahẽhetei inoġa hyrua pype. ⁸ Igwete ga ei ġa pe:

–Pejara ti kiro yhya herogwovo toryva repiakatuhara'ga pe, ei ga ġa pe.

A'ero ġa herohoi yhya ga pe to'u ti ga hepiaga javo. ⁹ Yhya rõi reki ga i'urame. Vinho reki yhya mbotepyra ga i'ui hepiaga. Ndokwahavi ga yhya mbotea vinhoramo. Gapoko-hara'ğa ki a'e te okwaha hete Jesus'ga remimbotea. Igwete ga i'ui hepiaga. A'ero ga hambirekove'ga mbuhurukari ojipyri javo ga pe.

¹⁰ –Nde ko ore atyvi, ei ga hambirekove'ga pe. Ore oromondo ypy vinho heheva'ea toryvarupive'ğa pe, ei ga. Kirẽ ġa i'uheterame ore imondoi ndaheiva'ea ġa pe. A'ereki

i'uheterame ġa nonhimombaragwahavi ndaheiva'ea rehe. Nde ki a'e te nerembuhuri ypy heheheteva'ea kiroġwe imbuhua ore ve, ei ga ga pe.

¹¹ Jesus'ga ombote yhya vinhoramo cidade de Caná pe Galiléiapeve'ġa gwyri pe ikwehe. A'ea ypy ga oapo ahemonhimomby'ava'ea hepiuka ġa pe gweaporogita Tupanamo. Nurā garemimbo'ehara'ġa jikohetei ga rehe.

¹² Aerē Jesus'ga hoi cidade de Cafarnaum me. Ga'yembora oho gairū'ġa pavēi. Garemimbo'ehara'ġa oho ġa ndupi no. Pevo ġa pytaahi'vi upa.

*Jesus'ga omo'emba ahe ahejatykahavuhua hugwi
(Mateus 21.12-13; Marcos 11.15-17; Lucas 19.45-46)*

¹³ Aerē Jesus'ga hoi cidade de Jerusalém me. A'reki judeus'ġa toryva gwereko ġwerī. Páscoa ei ġa akoja pe. A'ea rupie'ymi judeus'ġa japyakai uragwera rehe Egitopeve'ġa gwyrā hugwi. ¹⁴Igwete Jesus'ga hoi judeus'ġa jatykahavuhua rokari pe ġa ndepiaga. Pevo ġa ndekoi ima'ema'eamo mbatepyryva itambere'ia pyhyga ġa hugwi. Yuranuhūa bois ġa ima'ema'ēi ovelhas. Inambu'ia ġa ima'ema'ēi upa. Mesa pyri jara'ġa neġaneni hajiheve'ġa itambere'ia ipyhypyhyga judeus'ġa itambere'ia ikwepykwepyga imondovo ġa pe. ¹⁵Ga ndepiagame Jesus'ga japoī yhypohama ġa nupanupamo ipyvō ġa mo'embava ġa mondovo ojatykahavuhua rokara hugwi. Ovelhas ga imo'emo'ēi, bois ga imo'emo'ēi imonhamonhana imondovo. Ombojirejire ga itambere'ia kwepykara'ġa mesa heka'voka'vogauka ġaitambere'ia jugwi. ¹⁶Igwete ga ei ġa pe – kiroki ġa oma'ema'ē inambu'ia:

–Peroho ti kia jugwi! a'e te ji, ei ga. Tapema'ema'ēa'javuhui mbatera avo jiruva'ga ronga pe! ei ga ġa pe.

¹⁷ A'ero garemimbo'ehara'ġa ikwahava'javi Tupana'ga rembikwatijarukara. Igwete ġa ei ojohupe:

–A'ea pe reki ikwatijara i'ei Cristo'ga nhi'ġa mombe'gwovo, ei ġa. Nahā Cristo'ga nhi'ġa Tupana'ga pe hako:

“Nhi'aġataruhu ji neronga rehe jipi toko katu ti ġa ipype javoji,” ei ga.

“Nhi'aġataruhua ji juka hete,” ei ga, ei ġa.

Ikwatijara omombe'u jipe Cristo'ga nhi'ġaġwama, ei Jesus'ga remimbo'ehara'ġa.

¹⁸ Kiro judeus'ġa nduvihava'ġa nduri javo Jesus'ga pe a'ero.

–Ma'ġa nde mbuhurukaruhu ġa mo'ēukaraġwama avo hugwi? ei ġa. Po Tupana'ga nde mbuhurukari, a'ero po ti nde hepiukari gapopoakara ore ve ahemonhimomby'ava'ea japovo, ei ġa. A'ero po ti ore nde reroviari nehē Tupana'ga tuhē ga mbuhuruka javo, ei ġa Jesus'ga pe.

¹⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe a'ero:

—Po ti pe imbojypavi aġa Tupana'ga ruhava imbote'varuhuavo nehē, aerē mokōi nhande kirame ti ji imbovyra'javi imohina nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁰ Igwete judeus'ga nduvihava'ġa ei ga pe:

—Nde ki ere'eteheuhu, ei ġa. He'yjuhuva'ea rupi quarenta e seis anos rupi ġa poravykyvykyi japovo aġa Tupana'ga ryrua, ei ġa. Marã po nde gwehu kotihī japo'a'javuhui imohina mokōi nhande kirame naerū? ei ġa ga pe.

²¹ Gwa'oa pe reki Jesus'ga ei a'ea ko Tupana'ga ruhava javo.

²² Aerē Jesus'ga vyrame omanoa hugwi garemimbo'ehara'ġa ikwahava'javi ga'eagwera. A'ero ġa heroviari ga'eagwera Jesus'ga onhimombe'u katu javo. Igwete ġa heroviari Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve no Jesus'ga ahe omombe'u ga kwatija javo.

Jesus'ga okwaha vvyakotyve'ġa py'a

²³ Toryva rupi Páscoa rupi Jesus'ga rekoi cidade de Jerusalém me a'ero. Igwete ga hepiukari Tupana'ga popoakara ġa pe ahemonhimomby'ava'ea japovo. Nurã ġa jikojikogi ga rehe onhimongyavo. ²⁴ Jesus'ga ki a'e te ndojikogi ġa ndehe a. A'ereki ga okwahapavipe vvyakotyve'ġa py'a. ²⁵ Ga nde'i ojipe'ġa pe: “Marã ġandeaporoġita?” A'ea ga nde'i. A'ereki ga okwahapavipe ġa a.

3

Nicodemosva'ea uhu Jesus'ga pyri

¹⁻² Aerē Nicodemos'ga ruri Jesus'ga pyri ypytunimo. Ga ko judeus'ga moġitahara'ga fariseu'ga. Aerē ga ruri Jesus'ga pyri xanhomonhi'ī ti javo.

—“Gaha ko nhanembo'ehara,” oro'e ore nde ve, ei ga Jesus'ga pe. “A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tombo'e ti ga ġa javo,” oro'e ore nde ve, ei ga. Tupana'ga opokogame jate ġa hepiukari Tupana'ga popoakara nde ja ahemonhimomby'ava'ea japovo, ei ga ga pe. Nurã ore ei: “Tupana'ga ombuhuruka ga rerekovo,” oro'e ore, ei Nicodemos'ga ga pe.

³ Igwete Jesus'ga ei ga pe a'ero:

—Tamombe'u katu tuhē kiro nde ve, ei ga. Kiroki ġa ojihuva'ja - ġa pe jate po ti Tupana'ga ei: “Jihi ko ġanduvihavuhuhetero,” ei Jesus'ga ga pe.

⁴ Igwete Nicodemos'ga ei a'ero:

—Marã po jyvua'kave'ġa jihuvi naerū? ei ga. Maranuhū po ġa kia'javi oy'ġa vvyteri pe o'ara'java naerū? ei ga Jesus'ga pe.

⁵ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Tamombe'u katu tuhẽ nde ve. Penhimobatizauka po pe yhya pyvõ imomboruka pejikote'varuhua pejihugwi hamo, ei ga. Tupana'ga ra'uva po pe mboheaporoğita pyahu hamo no, ei ga. Nane'ymame po ti Tupana'ga ndokoi penduvihavuhetero nehẽ penhimobatizaukare'ymame yhya pyvõ gara'uva pe mboheaporoğitapyahue'ymame nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe. ⁶ Nhaney'ğa nhande mbojihuvame nhande mbo'a, nhandera'o nhande a'ero yvyakotyva'ero, ei ga. Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporoğitapyahurame jate nhande reaporoğitapyahuro a'ero, ei Jesus'ga ga pe. ⁷ Terenhimomby'auhui ti nhiremimombe'uagwera rehe ji erame nde ve: “Pejihuva'ja ti.” Nahã ti pe ndeaporoğitapyahuro nehẽ. Erovia ti nhinhi'ığa, ei ga Nicodemos'ga pe. ⁸ Nahã ko yvytua, ei ga. Gwemimbotarimo uhu okookovo. Pehendu pe tura novĩa. Emo pe ndapekwahavi ma hugwi te turi javo. “Mome po ti ihoi nehẽ?” pe'ji pe no, ei ga. A'ea javijitehe ko Tupana'ga ra'uva ahe mboheaporoğitapyahurame, ei ga. Gwemimbotarimo gara'uva rekorekoi. Emo pe ndapekwahavi marã javo. “Ma'ğa po ti gara'uva ға mboheaporoğitapyahu kiro nehẽ?” pe'ji pe, ei Jesus'ga ga pe.

⁹—Maranuhũ nanongara? ei Nicodemos'ga. Ndakwahavi ji a'ea, ei ga ga pe.

¹⁰—Ndehe ko israelitas'ğa mbo'ehara novĩa. Nde nderekwahavi a'ea naerũ? ei ga Nicodemos'ga pe. ¹¹ Tamombe'u katu tuhẽ nde ve, ei ga. Oromombe'u ore pe me orerembikwahavipyra. Orerembiepiagipyra ore oromombe'u pe me novĩa. Emo pe ndaperoviarihu oreremimombe'uagwera, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Yvyakotyva'ea ji amombe'u pe me. Emo pe ndaperoviari, ei ga. Ndaperoviari kaitu po ti pe nhinhi'ığa nehẽ ji imombe'urame yvagipeva'ea pe me nehẽ, ei ga Nicodemos'ga pe. ¹³ Ndajiupihavi yvagi pe ikwahava mbatera ojyva imombe'gwovo, ei ga. Jihi jate reki ajoy pea hugwi imombe'gwovo a'itituhẽva'ea pe me. A'ereki Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga imombe'gwovo Nicodemos'ga pe.

¹⁴ Igwete Jesus'ga Moisésva'ea mombe'ui no. A'ereki ymya Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe hako:

“Eapouka ti mboja ra'angava imbovyra yva rehe imo'ama,” ei ga ahe ve hako.

Ongae'yi me ahe imbovyri ha'angava imohina a'ero tohepia ti mboja rembihu'upyra'ğa javo. Kiroki ahe ojavavu hepiaga imohinipyra – oka'ẽ ahe hugwi. Nomanoi ahe a'ero. Aerẽ Tupana'ga ei: “Moisésva'ea ombovyruka mboja ra'angava yva rehe hako,” ei ga. “Na jitehe po ti ға ga mbovyri yva rehe

no. A'ero po ti ġa ga jukai nehẽ," ei Tupana'ga gwa'ya'ga mombe'gwovo hako.

¹⁵ Nahã Tupana'ga ga momanoukari toko pyahu ti ġa javo – kiroki ġa ojiko ga rehe. Aerẽ po ti ġa ndekoi Tupana'ga pyri yvagi pe nehẽ no. ¹⁶ A'ereki Tupana'ga oarõ hete vvyakotyve'ġa. A'ero ga gwa'ya'ga mbuhuri vvyakotyve'ġa pyri ikwehe. Gara'ya'ga ko ojipeji hete ko ga rekoi ga pe. Emo Tupana'ga ga mbuhuri nhande pyri ga momanomouka nhande repyga toho ti ġa yvagi pe nehẽ javo. Nurã nhandejikogame Tupana'ga ra'ya'ga rehe po ti nhande rekoi Tupana'ga pyri avuirama nehẽ. Ndiahoi po ti nhande hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehẽ nhanemanorame nehẽ. ¹⁷ Gwa'ya'ga mbuhurame nhande koty Tupana'ga nde'i ga pe: "Eho ti ġa pyri peko te'varuhu pe javo ġa pe." Tupana'ga nde'i a'ea gwa'ya'ga mbuhurukarame nhande koty. A'ereki ga gwa'ya'ga mbuhuruka avo togweru po ti ga ġa ji pyri nehẽ javo.

¹⁸ Ga jikogame gara'ya'ga rehe Tupana'ga nde'ia'javi ġa pe: "Peko te'varuhu pe." Ga jikoge'ymame Tupana'ga e'i jipe a'ea ġa pe. Oko te'varuhu tuhẽ nanongara'ġa. A'ereki ġa ndojikogi Tupana'ga ra'ya'ga rehe – ga ojipeji oko gara'yretero.

¹⁹ Nahã a'ero. Mytu'ẽrame nhande ve nhande hepiagi mbatera ikwahava. A'ea'java'ea pe Cristo'ga ei a'ero urame yvya koty. "Tamomytu'ẽ ti ġa pe, ei ġa. A'ero po ti ġa Tupana'ga kwahavi okovo katu nehẽ," ei ga novĩa. Emo ġa ndokwahapotari Tupana'ga. A'ereki ġa okote'varuhue'ymi. Oko hete ġa okote'varuhua rehe jate a'ero – a'ea ppytuna ja ndokwahavukari ġa pe. Nurã ko Tupana'ga eaġwama ġa pe. ²⁰ Okote'varuhurame ġa ndokoi ga rehe – kiroki ga omomytu'ẽ ahe ve Cristo'ga. Ga ndokopotari tuhẽ ga pavẽi. A'ereki ġa e'i ojive: "Po ti ji rekoi Cristo'ga pavẽi, a'ero po ti ga imboukwahavi jirekote'varuhua nehẽ," ei ġa ojive.

²¹ Jararamo ki ġa a'e te oko Tupana'ga reaporoġita rupi okovo katu. Nanongara'ġa oko pota tuhẽ Cristo'ga pavẽi – gaha okwahapavuka ahe ve. A'ereki ġa e'i: "Ji rekorame Cristo'ga pavẽi po ti ojipe'ġa ikwahavi jirekokatua nehẽ. A'ero po ti ġa ei ji mombe'gwovo: 'Tupana'ga ga poko ga mongovo ġwemimbotarimova'ea rehe,' e po ti ġa ji mombe'gwovo a'ero nehẽ," ei ġa. Nanongara Jesus'ga imombe'umbe'ui Nicodemos'ga pe ikwehe.

João Batista'ea omombe'ua'ja Jesus'ga

²² Aerẽ Jesus'ga hoi Judéiapeve'ġa gwyri pe ġwemimbo'ehara'ġa pavẽi. Igwete Jesus'ga pytaahi'vi pevove'ġa pavẽi ġa mobatizatizavo. ²³ A'ea rupi João Batista'ea rekoi ojipe'ġa mobatizavo cidade de Enom

me – a'ea ojopyri u cidade de Salim pavêi. A'ereki gwereko hete yhya pevo. Igwete pevove'ga hoğahoi ahe pyri a'ero onhimobatizavouka ahe ve. ²⁴ A'ereki a'ea rupi soldados'ga nomongiukari ve Joãova'ea cadeia pype.

²⁵ Aerê jararamo Joãova'ea remimbo'ehara'ga nhi'igayvari ojipe'ga pavêi judeu'ga pavêi.

–João'ga ga mobatizaramo pyry hete okwahyro ga ndehe, ei aheremimbo'ehara'ga ga pe.

A'ero judeu'ga ei ga pe:

–A'ea hohe te ikwahyro ga ndehe Jesus'ga ga mobatizaramo, ei ga ga pe.

²⁶ Nurã Joãova'ea remimbo'ehara'ga hoi ahe pyri javo ahe ve.

–Akoja'ga, ei ga, kiroki ga oko nde pyri paranauhã aherovai Jordão aherovai – kiroki ga nde eremombe'u ore ve oji'i, ei ga, kiro ga ga mobatizauhui no. Ohopavuhu reki ga ga pyri a'ero, ei ga imombe'gwovo ahe ve novã.

²⁷ Igwete Joãova'ea ei ga pe a'ero:

–Pyry hete reki ji ve ga hopavame ga pyri, ei ahe. Tupana'ga jate ombopopoakaramo ahe popoakaramo a'ero okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ahe. Nurã ga hopavi ga pyri. A'ea ko pyry hete ji ve, ei ahe ga pe.

²⁸ Pehe tuhê pehendu nhinhi'igagwera oji'i, ei ahe. A'ereki ji a'e katu nhinhimombe'gwovo pe me oji'i. “Ji ko Cristo'ga rui nhanderekote'varuhua mombohara'ga rui,” a'e ko ji pe me oji'i, ei ahe. Ga renonde Tupana'ga ji mbuhurukari, ei Joãova'ea ga pe.

²⁹ –Nahã ga nembirekorame jipi, ei Joãova'ea. Hëapotahara'ga tuhê gwereko hëa, ei ahe. Gairũ'ga reki hëapotahara'ga pokogi ganembirekoagwama. A'ero ga roryvamo hëapotahara'ga nhi'iga renduva hëa rerekoa mombe'urame, ei ahe ga pe. Hëapotahara'ga irũ'ga ja ko ji, a'e ji pe me. A'ereki ji Jesus'ga poko. A'ero ji roryhetero ga hopavame Jesus'ga pyri ga rerekovo, ei ahe ga pe. ³⁰ A'ea ko pyry a'ero, ei ahe. Igwaigwavete po ti ga reko i tuhê huvihavuhuhetero nehê. Ji ki a'e te igwaigwavete ji rekotehei tuhê nehê, ei Joãova'ea gwemimbo'ehara'ga pe.

Tupana'ga ombuhu Jesus'ga yvaga hugwi

³¹ Yvateahugwive'ga ko huvihavuhuhetero oko vvyakotyve'ga hohe. Vvyakotyve'ga vvyakotyva'ea rehe jate ga ndekoi. A'ea rehe jate ga nhi'igi no. Yvagahugwive'ga ko huvihavuhuhetero tuhê oko ga hohe pa. ³² Ga omombe'u gwembiepiagipyra gwemienduvipyra reheve. Ga ki a'e te ndogweroviarihu ganhi'iga. ³³ Kiroki ga gwerovia ganhi'iga – ga e'i a'ero: “A'itituhêva'ea tuhê Tupana'ga nhi'iga,” ei

ga. ³⁴ A'ereki Tupana'ga remimbuhurukara'ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'iga. A'ereki Tupana'ga omondo gwa'uva ga pyri a'ea ti tokwahavuka pa ga pe javo. Nurã ga omombe'u katu Tupana'ga nhi'iga. ³⁵ Tupana'ga oarõ hete gwa'ya'ga. A'ero ga ga mbopopoakarukari togwereco pa ti ga gwemimbotarimo. ³⁶ Kiroki ga ojiko Tupana'ga ra'ya'ga rehe hendukatuavo ganhi'iga – ga ndeaporogitapyahuro a'ero aerẽ okovo Tupana'ga pyri nehẽ. Kiroki ga nohendukatu ganhi'iga ojikoge'yma ga rehe – ga po ti ndohoi yvagi pe upa Tupana'ga pyri nehẽ. Ga e'i ga pe jipi peko te'varuhu pe javo.

4

Samariapeva'ea

¹ Aerẽ Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi Judéiapeve'ga gwyrã hugwi. A'ereki ga okwaha ojipe'ga nhi'iga fariseus'ga pe. A'ereki ga e'iuhu fariseus'ga pe:

–João'ga omongo ojipe'ga ojiheva'ero ga mobatizavo, ei ga. João'gareheve'ga hohe'i tehe reki Jesus'gareheve'ga nde'yjuhuro – kiroki ga Jesus'ga omobatizauhu, e'iuhu ga ga mombe'gwovo fariseus'ga pe.

² Jesus'ga nomobatizai reki ga. Ga omobatizauka ga gwemimbo'ehara'ga pe. ³ Ganhi'iga ikwahavame Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga nderohoi Judéiapeve'ga gwyrã hugwi a'ero.

–Xajivy ti Galiléiapeve'ga gwyrã pe a'ero, ei ga.

⁴ Ga horame Jesus'ga ei:

–Samariapeve'ga gwyrã rupi po ti nhande hona'ei nehẽ hamo, ei ga ga pe.

⁵ Aerẽ ga nduri cidade de Sicar pe a'ero Samariapeve'ga gwyrã pe. Ira'agwe u Jacóva'ea koagwera hugwi. Jacóva'ea omondo a'ea gwa'yrava'ea pe Joséva'ea pe hako. ⁶ Jacóva'ea apoagwera ykwara pevo u no. Ahaji katu ga nduri. Igwete Jesus'ga apygi oina ykwara pyri. A'ereki ga ipykane'õ.

⁷⁻⁸ Igwete garemimbo'ehara'ga hoi cidade pe mbatera pyhyga. Nanime Samariapevehẽa ruri yhya ti tajara javo. Igwete Jesus'ga ei hẽa pe:

–Embuhu ji ve ya tay'u, ei ga hẽa pe.

⁹ –Garamo judeuramo nde euhui ji ve embuhu yhya javo ji ve? Ji ki a'e te Samariapeva'ea, ei hẽa ga pe. (A'ereki judeus'ga ndojihe'ari Samariapeve'ga ndehe ga arõ'e'yma.)

¹⁰ A'ero Jesus'ga ei hẽa pe:

–A'e ji nde ve: “Embuhu ji ve ya.” Emo nde ndajikwahavi, ei ga. Nde nderekwahavi Tupana'ga remimbuhutehea no, ei ga hẽa pe. Po nde ikwahavi hamo a'ero po nde ei ji ve

embuhu ji ve akoja javo hamo, ei ga. A'ero po ji imondoi yhya ahemongohara nde ve hamo, ei ga hêa pe.

¹¹ A'ero hêa ei ga pe:

—Ndererekoi reki nde ijarahava, ei hêa. Irupehu yhya reni ykwara pype. Ma hugwi nde herekoi yhya a'ero ahemongohara? ei hêa ga pe. ¹² Nhaneramonhava'ea Jacóva'ea gweja ağa imohina nhandeygwavamo hako, ei hêa. Ahe tuhê oy'u avova'ea pyvô gwa'yrava'ea pavêi hako. Gwenymbava yuranuhûa ahe omboy'u ipyvô no, ei hêa. “Ji ko koji'i tehe jiruvihavuhu nhaneramonhava'ea hohe'i tehe,” ere po nde ji ve naerû? ei hêa ga pe.

¹³ Igwete Jesus'ga ei hêa pe:

—Ağa pyvô oy'urê po ti ġa ygweja'javamo nehê, ei ga. ¹⁴ Nhiremimondoa herekorame po ti ġa ndiygweja'javi nehê. Nhiremimondoa po ti ikwahy hete ġa ndehe nehê okookovo ġavytyeri pe nehê, ei ga. A'ea po ti ġa mboheaporoġitapyahui nehê, ei ga. A'ero po ti ġa mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehê no, ei Jesus'ga hêa pe.

¹⁵ —Embuhu ji ve nanongara yhya a'ero taji ygweja'javyme ti a'ero nehê, ei hêa ga pe. A'ero po ti ji ndajora'javi avo ijara jipi nehê, ei hêa ga pe.

¹⁶ —Eho ti enhimbireko'ga rerua, ei ga hêa pe.

¹⁷ —Ji ko nanhirembirekoi, ei hêa.

—Erenhimombe'u katu nde ji nanhirembirekoi javo, ei ga hêa pe. ¹⁸ A'ereki cinco nerembirekokwera'ğa. Korogweve'ga nde erereko tehe, ei ga. Nde nane'mbei tuhê javo ji ve, ei ga hêa pe.

¹⁹ —Kiroġwe ji nde kwahavi, ei hêa. Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara ndehe. Nurã nde ikwahahetei mbatera, ei hêa ga pe. ²⁰ Marã naerû? Emombe'u ti ji ve, ei hêa. Samariapeva'ero oreramonhava'ea ei pea pe vytyruhua pe hako: “Avo jate po nhande Tupana'ga mbohetei hamo,” ei ahe hako, ei hêa ga pe. Pehe judeusramo pe'ji: “Jerusalém me jate po nhande Tupana'ga mbohetei hamo,” pe'ji pe, ei hêa ga pe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei hêa pe a'ero:

—Erovia ti nhinhi'ġa, ei ga. Aerê po ti ġa nde'i avova'ea pe avo ti timbohete nhandervete'ga nehê javo. Jerusalém me po ti ġa nde'i nehê no pevo ti timbohete ga javo, ei ga. ²² Samariapeva'ero pemboheteheuhu pe ga kwahave'yma. Ore judeusramo orokwaha Tupana'ga mboheteavo, ei ga. Ore ve ga ojkwahavuka. Tupana'ga e'i ore ve hako: “Yvyakotyve'ğa ndekote'varuhua mombohara'ga po ti o'a judeusramo,” ei Tupana'ga, ei ga. “Gaha po ti pe nderu ji pyri yvagi pe nehê,” ei Tupana'ga ore ve hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo hêa pe. ²³ Aerê po ti ġa nhandervete'ga mbohete katui

a'ero nehẽ, ei ga. Ağwamo vehevi po ti ġa ga mbohetei ga kwahaheteavo nehẽ. Gara'uva po ti ga mboheteukari ġa pe nehẽ. A'ea Tupana'ga opota nanongara'ġa omboheterame, ei Jesus'ga hẽa pe. ²⁴ Ndaha'oi Tupana'ga, ei ga. Kiroki ġa ga mbohete – tojipokoguka ti ġa gara'uva pe a'ero ga mboheteavo. Tokwaha hete ti ġa ga mboheteavo, ei Jesus'ga imombe'gwovo hẽa pe.

²⁵ A'ero hẽa ei ga pe:

—Messias'ga po ti uhu tuhẽ nehẽ Tupana'ga remimbuhurukara'ga Cristo'ga, ei hẽa. Urame po ti gaha imombe'upavi mbatera nhande ve nehẽ, ei hẽa Jesus'ga pe.

²⁶ —Ji tuhẽ Messiasramo kiro ji nhi'iġi nde ve, ei ga onhi-mombe'gwovo hẽa pe.

²⁷ Nanime Jesus'ga remimbo'ehara'ġa jivyri cidade hugwi ua ga pyri. Igwete ġa nhimomby'ai ga repiaga hẽa monhi'iġame. A'ereki judeus'ġa mbo'ehara'ġa nonhi'iġi kunhangwera'ġa pe jipi. A'ero ġa nhimomby'ai Jesus'ga repiaga. Ga nde'i reki ga pe: “Maraname nde nhi'iġuhũi hẽa pe?” nde'i ġa. “Gara nde erepota hẽa hugwi?” A'ea ġa nde'i Jesus'ga pe.

²⁸ Kiro hẽa hejari imohina yhya ryrua a'ero ojivya ogwovo cidade pe. Igwete hẽa ei ga mombe'gwovo pevove'ġa pe:

²⁹ —He pejijo xaho ji rupi ga repiaga, ei hẽa. A'ereki ga omombe'u pa ji ve jirekoagwera, ei hẽa ġa pe. Mara'ngu po Messias'ga tuhẽ Tupana'ga remimbuhurukara'ga tuhẽ? ei hẽa ġa pe ga mombe'gwovo.

³⁰ A'ero ġa nduri cidade hugwi ua Jesus'ga pyri tihepia ti ga javo.

³¹ Ga vahema renonde Jesus'ga remimbo'ehara'ġa eġa'ei ga pe:

—Jesus, here i'gwovo.

³² —Nhirembi'ua pe ndapekwahavi reki, ei ga ġa pe.

³³ —Marã? ei ġa ojohupe a'ero. Mara'ngu po ġa herua mbatera ga pe ra'e garembi'uramo? ei ġa ojohupe.

³⁴ Igwete ga ei ġa pe:

—Garemimbotarimova'ea rehe ji rekoi – kiroki ga ji mbuhuruka yvya koty, ei ga. Ga ji mboporavyky avo. A'ero ji taporavyky pa katu ga pe, ei ga. A'ea pe ji ei a'ero nhirembi'ua. A'ereki ji rekorame garemimbotarimova'ea rehe a'ea ji mbopopoaka nhirembi'ua ja, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁵ —Pe'ji pe: “Quatro jahya ipora rehe po ti itiniġi koapora nehẽ,” pe'ji pe, ei ga. Ji ki a'e te a'e pe me: Pehepia ti kohoa. Kiroġwe tuhẽ itiniġi koapora. Kiroġwe po ahe imopeni herua hamo, ei ga ġa pe. Tamombe'u katu pe me, ei ga. Ji rehe ġambojikoga pe ji ei reki koapora imopena imombe'urame,

ei Jesus'ga. Nahã ji ei a'ero: Pe'ji pe pejiyvyteri pe: “Aerêji po ti nhande ġa mbojikojikogi Jesus'ga rehe nehê,” pe'ji pe, ei ga. Ji ki a'e te a'e pe me: Tape'ei poro. Pehepia ti ġa. Kiroġwe ġa jikogi ġwerĩ ji rehe, a'e ji, ei ga. Kiroġwe tuhê po pe ġa mbojikojikogi ji rehe hamo, ei ga ġa pe.

³⁶ –Kiroki ga omopemopê koapora herua – ga mbohory a'ero koapora, ei ga. Ga javijitehe ojipe'ga roryvamo no – kiroki ga otỹ na'ê, ei ga. Ga memei hory hete a'ero ojogwerekovo itỹhara'ga imopêhara'ga pavêi, ei ga. Imopêhara'ga javijitehe ko ġa ndoryvamo no – kiroki ġa ombojiko ojipe'ga ji rehe. Ojikogame ji rehe po ti ġa ndekoi yvagi pe nehê no, ei ga ġa pe. Kiroki ġa ji mombe'u ypy ojipe'ga pe tojiko ti ġa ga rehe javo – itỹhara'ga javijitehe ko ġa ndoryvamo ġambojikohara'ga pavêi. Ga hory hete a'ero ojogwerekovo nhimombe'uypyhara'ga ġambojikohara'ga pavêi, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁷ –Nahã ko nhanenhi'iga jipi, ei ga. “Gaha otỹ. Ojipe'ga reki omopê herua ojive,” xa'e nhande, ei ga. A'itituhêva'ea tuhê ko nhanenhi'iga. ³⁸ A'ereki na ja jara'ga ji mombe'umbe'u tojiko ti ġa ga rehe javo. Pehe reki ġa mbojikojiko ji rehe, ei ga. Ymya pe nanhimombe'ui pejikovo, ei ga. Aerê ji pe mondoukari ġa mbojikojikogukaragwama jijihe, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

³⁹⁻⁴⁰ Kiro Samariapeve'ga nduri ovahema Jesus'ga pyri a'ero. A'ereki Samariapevehêa omombe'u jipe ga ocidadepeve'ga pe. “Jesus'ga omombe'u pa ji ve jirekoagwera,” ei hêa ga mombe'gwovo ġa pe. Hêanhi'iga renduva ġwaramo ġa jikojikogi Jesus'ga rehe a'ero onhimongyavo. Kiro ġa nduri Jesus'ga pyri a'ero tihepia ti ga javo.

–Epytaahi'vi ti ore pyri, e'ie'i ġa ga pe.

–Kwa, ei ga.

Mokõi ga kiri ġa pyri a'ero. ⁴¹ Igwete ga nhimombe'umbe'ui ġa pe. Ganhi'iga renduva ġwaramo jara'ga jikojikogi ga rehe no onhimongyheteavo. ⁴² A'ero ġa ei hêa pe:

–Nenhi'iga renduva ġwaramo jate rũi ore jikogi ga rehe kiro, ei ġa hêa pe. Ganhi'iga tuhê ore orohendu ikwahava kiro, ei ġa. Nurã ore ei: “Ga ko yvyakotyve'ga ndekote'varuhua momboharamo tuhê,” ei ġa hêa pe.

Kiro ndera'yra'ga nhimohigatui, ei Jesus'ga ahe ve

⁴³ Mokõi Jesus'ga kiri pevo. A'ero ga hoi Galiléiapeve'ga gwyrì pe upa. ⁴⁴ A'ereki Jesus'ga e'i jipe: “Kiroki ġa pevo u Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga gwyrì pe – ġa nomondoi imohina ga rehe jipi,” ei ga. ⁴⁵ A'ero Jesus'ga hoi Galiléiapeve'ga gwyrì pe. Ga repiagame ġa ndoryndoryvamo ga rehe. A'ereki ġa gwepia na'ê Jesus'ga cidade de Jerusalém

me. A'ereki ġa oho na'ẽ pevo toryva repiaga. Pevo ġa hep-iapavi Jesus'ga japoparavuhurame ahemonhimomby'ava'ea. Nurã ġa ndoryndoryvamo Jesus'ga rehe ga repiaga ogwryi pe.

⁴⁶ Aerẽ Jesus'ga hoa'javi cidade de Caná pe Galiléiapeve'ġa gwyri pe jitehe – perope ga ombote yhya vinhoramo ik-wehe. A'evo jitehe Jesus'ga hoi. A'ero ga ruri Jesus'ga pyri ġanduvihava'gareheve'ga. Gara'yra'ga itetirũa hete ojipe'ġa cidade pe Cafarnaum me. ⁴⁷ Galiléiapeve'ġa e'i ga pe a'ero:

–Uhu Jesus'ga kiro nhande pyri Judéiapeve'ġa gwyrã hugwi, ei ġa ga mombe'gwovo ga pe.

A'ero ga ruri Jesus'ga pyri javo.

–Herejo xaho ji rupi jira'yra'ga repiaga teremombi ti karugwara ga hugwi, ei ga. A'ereki ga omano ġwerĩ, ei ga Jesus'ga pe.

⁴⁸ Igwete Jesus'ga ei:

–Hepiage'ymame ahemonhimomby'aheteve'ea po pe ndapejikogi tuhẽ ji rehe, ei ga ga pe.

⁴⁹ –Xaho tuhẽ ti ji rupi, ei ga Jesus'ga pe. Nde hoe'ymame po ti jira'yra'ga manoi a'ero nehẽ, ei ga.

⁵⁰ –Kiro ndera'yra'ga nhimohiġatui, ei Jesus'ga ga pe. Heregwovo ga pyri a'ero ga repiaga, ei ga.

Gwerovia ga Jesus'ga nhi'igã a'ero ogwovo tahepia ti javo.

⁵¹ Ga horame pea rupi gapyrive'ġa nduri ga rovatiamo.

–Onhimohiġatu kiro ndera'yra'ga, ei ġa ga pe.

⁵² –Marananime kwara nhimonaname ga rehe raji'i? ei ga ġa pe.

–Kirame ahaji katu nhimonaname ga rehe oji'i, ei ġa imombe'gwovo ga pe.

⁵³ A'ero ga ikwahavi javo.

–A'ea rupi tuhẽ Jesus'ga ei ji ve oji'i: “Kiro ndera'yra'ga nhimohiġatui,” ei ga.

A'ero ġa jikopavi Jesus'ga rehe gaha ġwongapeve'ġa pavẽi.

⁵⁴ Mokõi a'ero Jesus'ga rura'java Galiléiapeve'ġa gwyri pe Judéiapeve'ġa gwyrã hugwi. Urypyrame ga ojipeji oapo ahemonhimomby'ava'ea hepiuka ġa pe. Kiro ura'javame ga ojipea oapo imombiga karugwara ga hugwi.

5

Jesus'ga omopo'ã ahe

¹ Aerẽ judeus'ġa japoi toryva Jerusalém me. A'ero Jesus'ga hoi tahepia javo. Igwete Jesus'ga ipyka'nauhũve'ga repiagi ypia'ia pyri. ² Jerusalém jupihava pyri ypia'ia u – perope hovapyymbava pyri. Jurukwara rupi ġa heno'eno'ẽi ovelhas jipi. Betezata ei judeus'ġa ypia'ia pe. Gwerekõ mbohapyrete cinco tapyi'ia ypia'ia pyri. ³ A'ea gwyri pe itetirũave'ġa nhinõgi

upa ypia'ia pyri onhimongyavo jipi. Hehae'yve'ğa ko pevo u jipi ipyka'naka'nauhũve'ğa pavēi nomyive'ğa pavēi. [⁴ A'ereki amoamome Tupana'gapyrive'ga ogy yhya pype ya momyina. Kirē kiroki ға oho ppy yhya pype – ғаhā onhimohigatu a'ero. Nahā ға horame ipype ga rugarurirē gatetirūaparavuhua ipigi ға hugwi a'ero. Nurā itetirūave'ğa nhinoḡi upa ypia'ia pyri jipi taho ppy ti ipype javo.] ⁵⁻⁶ Igwete Jesus'ga ipyka'nauhũve'ga repiagi pevo. “Ymyahũ hete ga ka'nauhũro,” ei Jesus'ga. A'ereki he'yjuhu trinta e oito kwara gaka'na rehe. Ikwa-havame Jesus'ga ei ga pe:

–Ndepyry hete pota nde? ei ga.

⁷ –Jipyry pota ji novĩa, ei ipyka'nauhũve'ğa ga pe. A'ereki nanhimbojyhavi ipype ya momyiname jipi, ei ga. Ji hopotarama ipype ojipe'ga hojipei ipype ji renonde jipi, ei ga Jesus'ga pe.

⁸ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

–Epo'ã! Epyhy ti ejikupeupava herogwovo, ei ga.

⁹ Kotihĩ ga pyryvamo a'ero opo'ama herogwovo. A'ea ko sábadu judeus'ğa poravykye'yma. ¹⁰ Nurā judeus'ğa nduvihava'ğa ei ika'nauhũgwera'ga pe:

–Kiroḡwe ko sábadu, ei ға. Ndapyryvi nde herohoi ejikupe-upava kiroḡwe, ei ға ga pe. A'ereki Moisésva'ea e'i: “Po ahe ndogwerohoi te mbatera sábadu rupi nhandeporavykye'yma rupi,” ei ahe ikwatija, ei ға ga pe.

¹¹ Igwete ga ei:

–Akoja'ga – kiroki ga ji mopo'ã ko – gaha e'i ji ve: “Epyhy ti herogwovo,” ei ga ға pe.

¹² –Ma'ğa e'ihu nde ve naerũ herohoukaraḡwama? ei ға ga pe.

¹³ Ika'nauhũgwera'ga ndokwahavi reki Jesus'ga. A'ereki Jesus'ga oho jipe ḡande'yjuhua pytera rupi ogwovo.

¹⁴ Aerē Jesus'ga ga repiagi judeus'ğa jatykahavuhua pype. Igwete ga ei ga pe:

–Ji rendu ti, ei ga ga pe. Erepo'aḡatu nde kiro, ei ga. Terekote'varuhua'javi ti a'ero, ei ga. Po ti nde nderepohiri ejikote'varuhua hugwi, a'ero po ti koji'i tehe nde mbatera rahya hepiagi nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁵ A'ero ika'nauhũgwera'ga hoi imombe'gwovo judeus'ğa nduvihava'ğa pe.

–Gaha ji mopo'ã Jesus'ga, ei ga ға pe.

¹⁶ Nurā ға imbote'varuhupotari Jesus'ga pe. A'ereki ga omombimombi gatetirūa ға hugwi sábadu rupi jipi.

¹⁷ Igwete Jesus'ga ei:

–Jiruva'ga oporavykye'ymi jipi ға pokopokoga, ei ga. Ga javijitehe ji aporavykye'ymi ға pokoga no, ei Jesus'ga.

18 Ganhi'igã renduvame koji'i ġa Jesus'ga jukapotari a'ero.

—A'ereki sábadu rupi ga oporavykyuhu imombiga ġatetirũa ġa hugwi nhaneramonhava'ea nhi'igã rendukatue'yma, ei ġa. Johe'i tehe garekote'varuhua. Jiruva'ga ei ga Tupana'ga pe no, ei ġa. Nahã ga nhimongopotaruhui Tupanamo a'ero, ei ġa.

Nurã ġa Jesus'ga jukapotari a'ero.

Tupana'ga gwa'yra'ga mongoi ġwemimbotarimova'ea rehe

19 Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Jihi Tupana'ga ra'yramo ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe. Akwaha ji Tupana'ga reaporoġitakatua jitekovo. A'ea rehe jate ji reaporoġitaro a'ero, ei ga. Okoe'ymi ga ġwemimbotarimova'ea rehe. Garemimbotarimova'ea rehe javijitehe ji rekoe'ymi no gara'yramo, ei Jesus'ga. ²⁰ A'ereki jiruva'ga ji arõ hete, ei ga. A'ero ga ikwahapavukari ji ve gweaporoġitakatua, ei ga. Koji'i po ti ga ikwahavukari ji ve nehẽ no, ei ga. “Nahanahã po ti nde rekoi ġa monhimomby'avo nehẽ,” e po ti ga ji ve nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

—Pyry hete tuhẽ ji ika'nauhũve'ga mopo'ami, ei ga. Johe'i tehe po ti ji japoi pyryheteva'ea nehẽ. A'ero po ti pe nhimomby'ahetei a'ea rehe nehẽ, ei ga. ²¹ A'ereki jiruva'ga omanove'ġa mbogwera ġa mongovo, ei ga. Ga javijitehe jihi gara'yramo ġa mbogwerapotarame ji ġa mbogweravi ġa mongovo no, ei Jesus'ga. ²²⁻²³ Jihi a'e jara'ġa pe: “Ereko te'varuhu nde. Eho ti hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehẽ,” a'e ji, ei ga. Jara'ġa pe ji ei: “Ndepyry nde ejikoga ji rehe. Yvagi pe ti nde ruvi avuirama nehẽ,” a'e ji, ei ga. Tupana'ga tuhẽ nde'i ġa pe. A'ereki ga e'i ji ve gwa'yramo: “Ndehe ti ere ġa pe tanembohete ti ġa,” ei ga ji ve a'ero, ei Jesus'ga. Ombohete ġa Tupana'ga. Na jitehe po ti ġa tanhimbohete nehẽ no, ei ga. Kiroki ġa nanhimbohetei – ġa nombohetei jiruva'ga no nhimbuhurukara'ga, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁴ —Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Ga hendukaturame nhinhi'igã ojikoga Tupana'ga rehe nhimbuhurukara'ga rehe, gweaporoġita pyahu ko ġa a'ero, ei ga. A'ero po ti ġa ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehẽ no, ei ga. Nda'ei po ti ji ġa pe nehẽ: “Peko te'varuhu pe,” ei ga. A'ereki ġa ndohoa'javi kiro hahyva'ea ruvihava viara rupi. Yvaga viara rupi ġa hoi a'ero Tupana'ga pyri nehẽ, ei ga. ²⁵ Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei Jesus'ga. Ji ko Tupana'ga ra'yramo ako. Okote'varuhuve'ġa po ti henduvi nhinhi'igã nehẽ aġwamo vehevi reki. Hendukaturame po ti ġa ndeaporoġitapyahuro nehẽ, ei ga. ²⁶ Tupana'ga hete ahe mongoi ahe monguva. Ga javijitehe ji gara'yramo ahe mongoi no. A'ereki ga ahe mongoukari ji ve. ²⁷ Na jitehe Tupana'ga ei ji ve: “Ndehe ti ere okote'varuhuve'ġa pe

peko te'varuhu pe javo," ei ga ji ve, ei Jesus'ga. A'ereki ji ko vyagipeva'ea. Vvyakotyva'ea ko ji no, ei ga.

²⁸ —Taphenimomby'auhui ti nhinhi'iga renduva, ei ga. Aerê po ti ahe nhaporemō henduvi nhinhi'iga nehê. ²⁹ Henduvame po ti omanove'ga kwerava'javi nehê. Okokatuve'ga po ti okwera okovo Tupana'ga pyri avuirama nehê, ei ga. Okote'varuhuve'ga po ti okwera nehê no. A'ero po ti ji ei ġa pe: "Pendekote'varuhuro ġwaramo po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehê," a'e po ti ji ġa pe nehê, ei Jesus'ga ġa pe.

A'iti tuhê Tupana'ga Jesus'ga mbuhuruka

³⁰ Igwete Jesus'ga ei ġa pe no:

—Nhiremimbotarimo rūi ji ei ġa pe peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga ji mbo'euka. Gareximimbo'ea rupi jate ji ei a'ero, ei Jesus'ga. Nurã hupi katu ji ei jara'ga pe peko te'varuhu pe javo. Hupi katu ji ei jara'ga pe no pepyry hete pe javo, ei ga. A'ereki nhiremimbotarimova'ea rehe rūi ji rekoi. Jiruva'ga remimbotarimova'ea rehe ji rekoi nhimbuhurukara'ga rehe, ei Jesus'ga ġa pe.

³¹ —Po ti jihi tehe anhimombe'u pe me, a'ero po ti pe ndajireroviari nehê hamo ga hete onhimombe'u javo ji ve, ei ga. ³² Ojipe'ga ji mombe'u no jiruva'ga, ei ga. Akwaha hete ji nhimombe'ukatua. A'ereki a'itituhêva'ea gareximimombe'ua, ei ga ġa pe.

³³ —Pehe pemondo ġa João Batista'ga pyri raikwehe tonhimombe'u ti ga javo, ei ga. Onhimombe'urame a'ero ga ei a'itituhêva'ea pe. A'ereki ga ji mombe'u katu no, ei ga. ³⁴ Ji ve rūi po ojipe'ga ji mombe'ukatui hamo, a'e ji. Pe me po ġa ji mombe'ukatui hamo tokwaha ti ġa ga javo, ei ga ġa pe. Nurã ji ei João'ga remimombe'uagwera pe taperovia ti. Heroviarame po ti pe jikogi ji rehe nehê pejigwove'yma hahyva'ea ruvihava pype nehê, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁵ —João'ga ko hyapehava ja. A'ea hendy'javame gwepiuka nhande ve tokwaha ti ġa javo, ei ga. Na jitehe João'ga ji repiukari pe me ikwehe tokwaha ti ġa Jesus'ga javo, ei ga. Ga pe mbo'e katu novã. A'ero pe ndoryvamo jiji gareximimbo'ea rehe novã, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁶ —A'apo ji ahemonhimomby'ava'ea jipi. A'ereki Tupana'ga oapoapouka ji ve, ei ga. Nhirembiapoa tuhê ji kwahavukari pe me a'ero, ei Jesus'ga. João'ga nhi'iga ji kwahavukari pe me no. Koji'i reki nhirembiapoa ji kwahavuka pe me João'ga nhi'iga hohe, ei Jesus'ga. Nhirembiapoa repiaga ġwaramo po pe'ji hamo: "Tupana'ga ga mbuhuruka tuhê kokoty a'ea apovouka ga pe," pe'ji po pe hamo, ei Jesus'ga ġa pe. ³⁷ Nhimbuhurukara'ga jiruva'ga ji mombe'u katu

no, ei ga. Ndapehepiagangavi pe gara'oa. Pejiapyakwara pyvõ pe napehenduvangavi ga nhi'igame no, ei ga. ³⁸ Pe ndapekopotari ganhi'iga rupi, ei ga ga pe. A'ereki pe ndaperoviari nhinhi'iga. Gaha reki ji mbuhuruka kokoty, ei ga. ³⁹ Pehepiepia katu pe aherembikwatijara novia Tupana'ga mombe'uhara, ei ga. "A'ea repiagame po ti nhande ikwahavi nhanderekoagwama yvagi pe Tupana'ga pyri nehẽ," pe'ji po pe pejohupe novia, ei ga. Aherembikwatijara jitehe reki ji mombe'u pe me novia, ei Jesus'ga ga pe. ⁴⁰ Emo pe ndapejikopotari ji rehe. Ndapejori ko pe ji pyri toroko ti Tupana'ga pyri nehẽ jave'yma ji ve, ei ga.

⁴¹ —Ji nda'ei ahe ve tanhimbohete ti ga javo, ei Jesus'ga. ⁴² Pe ki a'e te ji atyvihu, ei ga. Anhimombaragwaha ji pe ndehe. Pe napearõi tuhẽ Tupana'ga, ei ga ga pe. ⁴³ Ajo ji jiruva'ga hugwi. A'ereki gaha ji mbuhuruka pepyteri pe ji mombe'u ti ga pe javo, ei ga. Pe ki a'e te ndapekoi ji rehe. Ojipe'ga ko onhimbuhuteheuhu pepyteri pe. Ga ndehe pe ndekoi a, ei Jesus'ga ga pe. ⁴⁴ Pyry pe me pe nhomboheteheteuhui a. Pe ndapekoi reki Tupana'ga remimbohetea rehe. Ga jate ko Tupanamo, ei ga. Emo pe ndape'ei: "Xako katu ti Tupana'ga ti tianembohete." A'ea pe ndape'ei. Nurã tegwete pe me pejikoga ji rehe, ei ga ga pe.

⁴⁵ —Ji rui po ti imombe'umbe'ui Tupana'ga pe pendekote'varuhua nehẽ, ei Jesus'ga ga pe. Moisésva'ea po ti imombe'ui a'ea ga pe nehẽ, ei ga ga pe. Pe'ji po pe novia: "Aerẽ po ti Moisésva'ea vavagahivi nhande rehe Tupana'ga pyri nehẽ," pe'ji po pe novia, ei ga. Emo po ti ahe omombe'u Tupana'ga pe pendekote'varuhua nehẽ, a'e ji, ei ga ga pe. ⁴⁶ Moisésva'ea ji mombe'ukatui reki ji kwatija hako. Po pe Moisésva'ea nhi'iga reroviari tuhẽ hamo, a'ero po pe nhinhi'iga reroviari hamo no, ei ga. ⁴⁷ Pe ndaperoviari reki ahenhi'iga – kiroki a'ea ahe okwatija inoga. Nurã pe ndaperoviari tuhẽ nhinhi'iga no, ei Jesus'ga ga pe.

6

Jesus'ga ombohe'yi mbatera cinco milva'ea pe

(Mateus 14.13-21; Marcos 6.30-44; Lucas 9.10-17)

¹ Aerẽ Jesus'ga hero'yahavi ypihua aherovai Galilíapeva'ea aherovai. Tiberiadespeva'ea ei ga ypihua pe no. ² He'yjuhu hete ko ga ogwoogwovo Jesus'ga ndeviri. A'ereki ga gwepigwepia ahemonhimomby'ava'ea – kiroki Jesus'ga oapoapouka imombiga gatetirua ga hugwi. ³ Igwete Jesus'ga hoi vvytyruhua rehe oina gwemimbo'ehara'ga pavẽi. ⁴ A'ea rupi judeus'ga oapo gweri toryva cidade de Jerusalém me. Páscoa ko toryva rera. ⁵ Igwete Jesus'ga

jovavuri he'yive'ga ndepiaga – kiroki ga u ga pyri okovo. A'ero ga ei Filipe'ga pe:

–Mome po ti nhande ipyhygi mbatera akoja'ga nembi'uaḡwama nehẽ? ei Jesus'ga ga pe.

⁶ Jesus'ga okwahavipe reki ḡwemimondoagwama ga pe. Emo oyvyteri pe ga ei tahendu ti Filipe'ga nhi'iga ji ve javo. Nurã ga ei Filipe'ga pe: “Mome po ti nhande ipyhygi mbatera ganembi'uaḡwama?”

⁷ Igwete Filipe'ga ei ga pe:

–Po ti he'yjuhuva'ea duzentos nhande imondoi itambere'ia hehe nehẽ ndohygi'i'i po ti mbatera ga ndehe nehẽ, ei ga. A'ereki ga he'yjuhu hete.

⁸ Igwete André'ga – ga ko Jesus'ga remimbo'eharamo no Simão Pedro'ga irũ'ga – igwete ga ei Jesus'ga pe:

⁹ –Avo tapihama'ga mbohapyrete cinco herekoi pães trigo'java'ea apopyra cevada apopyra, ei ga imombe'gwovo Jesus'ga pe. Dois ga pira'ia herekoi no. Emo mbohapyretero ḡwaramo ndohygi tuhẽ ga ndehe nhaporemõ, ei ga ga pe.

¹⁰ Igwete Jesus'ga ei ḡwemimbo'ehara'ga pe:

–Pe'ji ti ga pe toapyapy ti ga upa, ei ga.

Ga erame ga pe ga apygi nhungwa'via rehe a'ero. A'ereki nhungwava gwereko pa pevo. He'yjuhu hete ko akwaimbae'ga cinco mil. Kunhangwera'ga ndehe koji'i tehe ga nde'yjuhuhetero tayri'ga ndehe no. ¹¹⁻¹² Kiro Jesus'ga ipyhygi tapihama'ga apoa pães javo Tupana'ga pe.

–Ndepyry hete nde imbuhuruka pãõ ore ve, ei ga ga pe.

A'ero ga ima'ema'ẽukari imondovouka ḡapo pe – kiroki ga opapyapy upa. Na jitehe ga ipyhygi pira'ia javo Tupana'ga pe. A'ero ga ima'ema'ẽukari ga pe. Ombohe'yjuhu hete reki ga pães pira'ia reheve ga moytaromouka. Aerẽ Jesus'ga ei ḡwemimbo'ehara'ga pe:

–Pemono'ono'õ ti hembyruera tipo'ru ti aerẽ nehẽ javo, ei ga.

¹³ Kiro ga hoi imono'ono'oḡa hembyruera a'ero imotynahema yrua. He'yiva'ea doze ga imotynahemi yrua. A'ereki he'yi pães rembyruera cincova'ea rembyruera ga i'upavirẽ.

¹⁴ Hepiagame pevove'ga ei a'ero:

–Ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga oapo pãõ imbohe'yja nhande ve, ei ga. Ga ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga tuhẽ! Moisésva'ea omombe'u ga hako uhu po ti ga yvya koty javo. Ga tuhẽ reki, ei ga ojohupe.

¹⁵ Jesus'ga okwahavipe ḡandeaporoḡita. A'ero ga ei oyvyteri pe: “Kiro po ti ga nduri ji pyhygahyavo ji rerogwovo oreruvihavuhetero ti eko javo ji ve nehẽ,” ei ga. “A'ea rehe rui ji ruri yvya koty,” ei ga oyvyteri pe.

Nurã Jesus'ga hoa'javi ogwovo ġa hugwi. Ga tehe oho a'ero vvytyruhua rupi.

Jesus'ga oho yjapea rupi

(*Mateus 14.22-33; Marcos 6.45-52*)

¹⁶ Ka'aruheterame Jesus'ga remimbo'ehara'ġa hoi ypiahu pe. ¹⁷ Igwete ġa avi yhara pype xajivy ti Cafarnaum me javo. Ypytunamo ġa pe a'ero ġa horame. Jesus'ga nduri ve ġa pyri. ¹⁸ Kiro vvyruhua ruri imotypepemuhuamo ġa pe. ¹⁹ Igwete ġa ipyvupyvuri a'ero. Irupe cinco quilômetros ġa hoi ypyteri pe. A'ero ġa Jesus'ga repiagi ga rurame. Yhya japea rehe ga pyrũpyruġi ua yhara pyri.

—Gara katu? ei ġa.

A'ereki ġa okyhyji hete hepiagame garura yjapea rupi.

²⁰ —Tapekyhyji ti, ei Jesus'ga ġa pe. Jihi ko koro ako, ei ga.

²¹ A'ero ġa ndoryvamo here'ava ipype javo ga pe. Nanime ġa vahemi aherovai a'ero.

Tiheka ti Jesus'ga, ei ahe

²²⁻²³ Ko'emame jara'ġa ei – kiroki ġa opyta ypiahua aherovai – perope ġa o'u pão Jesus'ga nhi'igirẽ Tupana'ga pe hehe. Ko'emame ġa ei o'ama:

—Mome po Jesus'ga hoi? ei ġa ojohupe. A'ereki ojipeji ġa herekoi yhara oji'i. Jesus'ga remimbo'ehara'ġa avame ipype herogwovo Jesus'ga ndohoi ġa ndupi kirame oji'i. Ahã ojipea yhara gahohava, ei ġa. Mome po ga rekoi a'ero? ei ġa ojohupe.

Ojipe'ġa gweru yhara cidade de Tiberíades hugwi kiro imboja pevo ġa pyri. ²⁴ Gayhara pype ġa aġa'avi upa a'ero xajivy javo. A'ereki ġa ndohepiaga'javi Jesus'ġa pevo. Aerẽ ġa vahemi cidade de Cafarnaum me tiheka ti Jesus'ga avo javo.

Jesus'ga ko pãohetea'jave'ga

²⁵ Jesus'ga repiagame ġa ei a'ero:

—Jesus, maname nde ruri kokoty raji'i? ei ġa ga pe.

²⁶ Igwete Jesus'ga ei:

—Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Ahemonhi-momby'ava'ea repiaga pe ndape'ei reki ji ve: “Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukaramo oko. Nurã ti tiheka ga repiaga ga kwahava.” Ndape'ei pe a'ea, ei ga. Pe'uuhu pe pão nhiremimondoa penhimoytaromouka oji'i. Nurã ko pe ji rekaruhui toro'ua'ja ti javo, ei ga ġa pe. ²⁷ Tape'aġatarahivuhui po pe mbatera rehe hamo tiugweugwei nhande javo. Nanongara mbatera opa pa jipi. Tamombe'u katu ti pe me, ei Jesus'ga ġa pe. A'ea rehe po pe aġatarahivamo hamo – kiroki a'ea ahe mboheaporogita pyahu avuirama ahe mongoaġwama – a'ea rehe po pe aġatarahivamo hamo a'ea tipota hete javo, ei ga. Pejikogame

ji rehe po ti ji pe mboheaporoğitapyahui pe mongovo Tupana'ga pyri a'ero nehẽ. A'ereki Tupana'ga jiruva'ga ji mbopopoaka ahemonhimomby'ava'ea japovouka ji ve, ei ga. Nahã ga hepiukari pe me jihi Jesus'ga mondouka pe pyri javo pe me, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁸ A'ero ġa ei ga pe:

—Marã po ti ore rekoi jipi nehẽ Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe orokovo nehẽ? ei ġa.

²⁹ Igwete Jesus'ga ei:

—Nahã po pe ndekoi hamo, ei ga. Pejiko ti ji rehe. A'ereki Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. Nahã po ti pe ndekoi garemimbotarimova'ea rehe nehẽ, ei ga ġa pe.

³⁰ A'ero ġa ei ga pe:

—Marãva'ea po ti nde ereapo ore ve ore monhimomby'avo nehẽ ndereroviaragwama nehẽ? ei ġa Jesus'ga pe. Gara ti nde ereapo hepiuka ore ve nehẽ? ei ġa. ³¹ Nhaneramonhava'ea o'uo'u manã mbeju'ia'javuhuva'ea pãoramo ongae'yi me hako. Nahã ikwatijara ei imombe'gwovo: “Yvaga hugwi ahe imbuhurukari pão ahe ve to'u ġa javo,” e'i, ei ġa.

³² Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Moisésva'ea rũi ombuhuruka pe me pão yvaga hugwi. Jiruva'ga ko ombuhuruka pe me pãohetea yvaga hugwi, ei ga ġa pe. ³³ A'ereki Tupana'ga remimbuhura ogy yvaga hugwi yvyakotyve'ġa mboheaporoğitapyahuavo ġa mongovo avuirama, ei ga ġa pe.

³⁴ A'ero ġa ei ga pe:

—Kotihĩtihĩ ti embuhu a'ea ore ve a'ero, ei ġa.

³⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Jijive ko ji ei pãohetea. A'ereki jihi ayy Tupana'ga hugwi ikwehe, ei ga. Jihi po ti ġa mboheaporoğitapyahui ġa mongovo nehẽ. Ga i'urame pão avova'ea po ti ġa jugweja'javi nehẽ. Oy'urame po ti ġa ygweja'javamo nehẽ, ei ga. Po ti ji rehe ġa jikogame a'ero po ti ġa ndopotara'javi hajiheve'ġa omombyryharamo. “Jesus'ga jate nhande mombyry nhande mboheaporoğitapyahuavo,” e po ti ġa nehẽ. Ga po ti horyoryve'yimi a'ero jireheva'ero nehẽ, ei ga ġa pe.

³⁶ —A'e ko ji pe me ko, ei ga. Ji repia ko pe novĩa. Emo pe ndapejikogi ji rehe, ei ga. ³⁷ Jiruva'ga ombuhurukarame ji pyri po ti ġa nduri ojikoga ji rehe. Kiroki ġa uhu toroko ti ndereheva'ero javo ji ve – ji ti nda'eagwami ġa pe ji ndopopotari pe jireheva'ero jave'yima ġa pe, ei ga. ³⁸ A'ereki ji ayy yvaga hugwi tako ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe javo. A'ereki gaha ji mbuhuruka kokoty, ei ga. Ji ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe a'ero, ei ga ġa pe. ³⁹ Nahã ga ei ji ve nhimbuhurukara'ga: “Kiroki ġa ji ġa mondouka nde pyri

ndereheva'ero – ereko katu pa ti ġa tohoyme ti ġa hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē,” ei ga ji ve, ei Jesus'ga. “Embogwera pa ti ġa ġamanoa hugwi ejivyra'javame yvya koty nehē,” ei ga ji ve, ei ga. ⁴⁰ “Kiroki ġa nhimombaragwahavi nde rehe ojikoga – ġa po ti oko pyahu okovo ji pyri nehē,” ei jiruva'ga ji ve, ei ga ġa pe. Jihi po ti ambogwera ġa a'ero jijivyra'javame nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴¹ Kiro judeus'ġa nduvihava'ġa ete'varuhui ga mombe'gwovo ojohupe a'ero.

–Maranuhūrame ga euhui jihi ko pāohetea javo? “Yvaga hugwi ji jyvi ikwehe,” e'iuhu ga, ei ġa. ⁴² Ga ko Jesus'ga rūi naerū José'ga ra'yramo? Orokwaha memei ore ġa garuva'ga gayhēa reheve, ei ġa. Maraname te ga euhui naerū: “Ji ko ajy yvaga hugwi ikwehe”? ei ġa.

⁴³ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Pepi ti pe'ete'varuhua hugwi, ei ga. ⁴⁴ Jiruva'ga ombojikoge'ymame po ġa ndojikogi ji rehe a'ero. Ga jikogame ji rehe po ti ji ġa mbogweravi ġamanoa hugwi jijivyra'javame nehē, ei ga. ⁴⁵ Nahā Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea ei ikwatija hako: “Tupana'ga po ti ġa mbo'epavi nehē,” ei ahe hako, ei Jesus'ga. Kiroki ġa ġwendu katu jiruva'ga nhi'iġa ga ombo'erame – ġa ojiko ji rehe a'ero, ei ga ġa pe. ⁴⁶ Ji nda'ei: “Gwepia ġa jiruva'ga.” A'ereki ndohepiagi tuhē ġa ga a, ei ga. Jihi jate ahepia jiruva'ga. A'ereki Tupana'ga hugwi ji ruri ikwehe, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁷ –Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ġa ojiko ji rehe – ġa heaporogita pyahu kiro. Aerē po ti ġa ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē no, ei ga. ⁴⁸ Jihi ko pāoheteramo ako. Jihi amboheaporogita pyahu ġa mongovo avuirama, ei ga. ⁴⁹ Penamonhava'ea o'uo'u maná pāoramo ongae'yi me jipi, ei ga. Emo ahe omano, ei ga. ⁵⁰ Pāohetea ki a'e te ogy yvaga hugwi. Nanongara i'urame po ti ġa ndekoi Tupana'ga pyri okovo nehē, ei ga. ⁵¹ Jihi ko pāoheteramo ako jijyva yvaga hugwi ġa mongouvouka. Po ġa jikogame ji rehe a'ero po ti ġa ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga. Pāohetea – akoja ti ji amondo pe me nehē tape'u ti javo – a'ea ko jira'oramo, ei ga. A'ea po ti ji imondoi vyvakotyve'ġa ndepyga ġa mongouvouka nhimanorame nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

⁵² Ganhi'iġa renduvame judeus'ġa nduvihava'ġa nhonhi'igayvari a'ero.

–Marā po ti ga imbuhurukaruhui gwa'oa nhande ve nehē tape'u ti javo? ei ġa ojohupe.

⁵³ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Tupana'ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga ġa pe. Po ti pe i'ue'ymame jira'oa jirekoa

reheve, a'ero po ti pe napendeaporoğitapyahui avuirama nehē, ei ga. ⁵⁴ Kiroki ġa o'u jira'oa jirekoa reheve – ġa ko heaporoğita pyahu avuirama. Aerē po ti ji ġa mbogweravi jijivyra'javame nehē, ei ga. A'ero po ti ġa ndekoi avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga. ⁵⁵ A'ereki jira'oa ġanembi'ua tuhē jirekoa pavēi. ⁵⁶ Kiroki ġa o'u jira'oa jirekoa reheve – ġahā ojihe'a hete ji rehe. Jihi ajihe'a hete ġa ndehe no, ei ga. ⁵⁷ Jiruva'ga ji mbuhuruka kokoty. Gaha ojipe'ġa mongouka. Gaha ji mongouka no, ei ga. Na jitehe kiroki ġa o'u jira'oa – jihi ti ġa mongo pyahu nehē no, ei ga ġa pe. ⁵⁸ Jira'oa ko pāoheteramo – a'ea ogy yvaga hugwi. A'ea ko akoja atyvi – kiroki penamonhava'ea o'u aerē omanomo hako, ei ga. Pāohetea ġa i'urame po ti ġa ndeaporoğitapyahuro nehē. Aerē po ti ġa ndekoi Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

⁵⁹ A'ea Jesus'ga ei judeus'ġa jatyahava pype Cafarnaum me. Onhimi reki Jesus'ga nhi'īġa ġa pe ga erame to'u ti ġa jira'oa jirekoa reheve javo. A'ereki Jesus'ga e'i reki ġajikoga pe ojihe.

Opohi ahe Jesus'ga hugwi

⁶⁰ Nahā Jesus'ga he'yive'ġa mbo'embo'ei ġa nderekovo. Henduvame ganhi'īġa ġa ei ojohupe:

–Onhimi hete ganhi'īġa nhande ve, ei ġa. Nohendukatui po ahe a'ea, ei ġa.

⁶¹ Jesus'ga ovytyteri pe okwahavipe ġa'ete'varuhua ojive. A'ero ga ei ġa pe:

–Nhinhi'īġa pe monhimboahivuhui naerū? ei ga. ⁶² Po ti pe hepiagi jijiupira yvagi pe nehē – perope ji ajuvypy – marāi po ti pe nehē naerū? ei ga ġa pe. ⁶³ Tupana'ga ra'uva omboheaporoğita pyahu vvyakotyve'ġa mongovo. Vvyakotyve'ġa nomboheaporoğitapyahui ojipe'ġa mongovo, ei ga. Pe nhinhi'īġa rendukaturame ji pe mboheaporoğitapyahuukari Tupana'ga ra'uva pe pe mongouvouka. ⁶⁴ Jararamo ko pe ndaperoviari nhinhi'īġa, ei ga ġa pe.

A'ereki Jesus'ga okwahavipe ġandeaporoğita. Ga mbo'eypyrame vehevi ko ga okwahavipe gweroviare'ŷve'ġa. Okwahavipe ga ga no – kiroki ga aerē ga mondouka guardas'ġa po pe ga pyhygauka ġa pe.

⁶⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Jararamo pe ndaperoviari nhinhi'īġa, ei ga. Nurā ji ei pe me ko: “Jiruva'ga ombojikoge'ymame po ġa ndojikogi ji rehe,” ei ga ġa pe.

⁶⁶ A'ero jara'ġa pohiri Jesus'ga hugwi onhimongyavo. Ombo'embo'e ga ġa novīa. Kiro ġa ndohopotara'javi ga rupi.

⁶⁷ A'ero Jesus'ga ei dozeve'ġa pe ġwemimbo'ehara'ġa pe:

–Pehe peho pota ji hugwi no? ei ga ġa pe.

⁶⁸ Igwete Simão Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ma'ga pyri po ore hoi? ei ga. Ndehe jate ere'e ore ve: “Nahã ti pe ndeaporogitapyahuro pejikovo nehẽ,” ere ko nde ore ve, ei ga. ⁶⁹ Orokwaha hete ore nde rerovia. Nde ko pyryheteva'ero ereko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Opomo'emo'ẽ ji jijive dozeva'ero ikwehe novĩa, ei ga ga pe. Pepyteripeve'ga reki Diabo'gareheva'ero oko, ei Jesus'ga ga pe.

⁷¹ Judasva'ea pe Jesus'ga e'i Simão Iscariotes'ga ra'yrava'ea pe. Jesus'ga remimbo'ehara'ga ko dozeve'ga novĩa. Judasva'ea ki a'e te aerẽ Jesus'ga pyhyguka ga mondovouka.

7

Jesus'ga irũva'ea

¹ Aerẽ Jesus'ga hoi imbojoapiapiavo cidades repirepiaga Galilíapeve'ga gwyri pe. Ga ndohopotari Judéapeve'ga gwyri pe. A'ereki pevove'ga nduvihava'ga e'i tijuka ga javo. ² A'ea rupi ko judeus'ga oapo gwerĩ toryva huvihava. A'ea japoramẽ ga oapo tapyi'ia okihavamo. ³ Igwete Jesus'ga irũ'ga ei ga pe:

—Pevo ti eho Judéapeve'ga gwyri pe, ei ga. Nde erembo'embo'e ga pevo ikwehe. Ehoa'ja ti ga pyri a'ero tohepia ti ga nerembiapoa ahemonhimomby'ava'ea, ei ga Jesus'ga pe. ⁴ Oukwahahetepotaramẽ po ahe hepiukari ojipe'ga pe gwembiapoa hamo. Nde japoramẽ ahemonhimomby'ava'ea ejipiuka ti ga pe nhaporemõ a'ero, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

⁵ A'ereki gairũ'ga vehevi ndojikogi reki ga rehe.

⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ndohoi ve jihohava apiavo toryvi pe, ei ga. Kiromo jate pyryvamo pehoa, ei ga ga pe. ⁷ Kiroki ga noarõi Tupana'ga – ga nonhimonha'ngai pe ndehe. Emo ji rehe ko ga nhi-monha'ngauhui jipi. A'ereki ji amombe'u katu ga pe jipi gandekote'varuhua, ei Jesus'ga ga pe. ⁸ Pehe ti peho toryvi pe a'ero, ei ga. Jihi ndahoi ve kiro. A'ereki ndohoi ve jihohava apiavo, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ Onhi'igirẽ ga pe Jesus'ga pytaahi'vi pevo a'ero Galilíapeve'ga gwyri pe.

Jesus'ga hoa toryvi pe

¹⁰ Igwete Jesus'ga irũ'ga hoi toryvi pe. Aerẽ Jesus'ga hoi no. Ojipiukare'yma ga hoi ojipe'ga ndovakie'y. ¹¹ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ga rekarekaruhui toryva rupi mahã akoja'ga naerũ javo.

¹² Igwete he'yive'ğa nnonhi'igayvayvari Jesus'ga rehe. Jara'ğa ei:

—Pyry hete ga.

Jara'ğa etehei ga pe:

—Ga iporomoandyandyjuhu, ei ğa o'eavo tehe ga pe.

¹³ Okyhyji reki judeus'ğa gwuvihava'ğa hugwi. Nurã ğa nonhi'igi ojipe'ğa ndovaki Jesus'ga mombe'gwovo tianerenduvyme ti ğa javo gwaramo.

¹⁴ Três Jesus'ga kiri ğa japorame toryva. Japopave'ymame ga hoi ğajatykahavuhua pyri pevove'ğa mbo'eavo. ¹⁵ Igwete judeus'ğa nduvihava'ğa nhimomby'ai ganhi'iga renduva.

—Marã po ga ikwahahetei mbatera? ei ğa. A'ereki ikwahavipyra'ğa nombo'eangavuhui ga, ei ğa.

¹⁶ Igwete Jesus'ga ei ğa pe:

—Nhiremimbo'ea rüi reki. A'ea ko Tupana'ga remimbo'ea nhimbuhurukara'ga remimbo'ea, ei ga ğa pe. ¹⁷ Kiroki ğa oko pota Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe – ğahã po ti onhimombaragwaha Tupana'ga remimbo'ea rehe ji imombe'urame ğa pe nehẽ, ei ga. “Tupana'ga remimbo'ea tuhẽ ga imombe'ui,” e po ti ğa ji ve nehẽ, ei ga. “Gwemimbo'etehea rüi ga omombe'u,” e po ti ğa nehẽ ji mombe'urame ğa pe nehẽ, ei Jesus'ga.

¹⁸ —Kiroki ğa omombe'u gwemimbo'etehea – ğahã e'i ji mbohete ti javo, ei ga. Jara'ğa ki a'e te e'i: “Gaha ti pembohete ga – kiroki ga ji mbuhuruka avo.” Kiroki ğa e'i poro – ğa nomoandyandyi ojipe'ğa. A'itituhẽva'ea ğa omombe'u, ei ga. ¹⁹ Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'iga inoğa pe me hako. Emo pe napehendukatupavi aheremimbo'eagwera, ei ga. Maraname pe ji jukapotaruhutehei? ei Jesus'ga ğa pe.

²⁰ A'ero he'yjuhuve'ğa ei ga pe:

—Anhağa nde pojykauhu nde mboheagwryryva Diabo'gapyriva'ea! Nurã po nde ei poro, ei ğa. Ma'ğa nde juka potaruhu naerũ? e'i tehe ğa Jesus'ga pe.

A'ereki ğa ndokwahavi ve gwuvihava'ğa nembijukapotara ga rehe.

²¹ Igwete Jesus'ga ei:

—Ojipeji ji japoi ahemonhimomby'ava'ea sábado rupi, ei ga. Hepiagame pe euhui ji ve: “Maraname ga japouhui sábado rupi nhandeporavykye'yma rupi?” pe'euhu pe ji ve, ei ga. ²² Pehe na jitehe peapo mbatera sábado rupi no. A'ereki a'ea rupi pe peja'yra'ğa nakwanha ikyti no Moisésva'ea nhi'ipo'rurame, ei ga. Moisésva'ea rüi reki e'i ypy jupe. Aherenondeva'ea penemboypya e'i ypy jupe hako, ei ga. “Pekyti ti peja'yra'ğa nakwanha pi'ria sete pekirirẽ ğa'ara rehe,” ei ahe hako, ei ga. ²³ Po pekipava horame sábado apiavo

a'ero sábadu rupi tuhẽ pe ƣa kyti tihendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera javo. Ji ki a'e te sábadu rupi amombi pa akoja'ga ka'nahũa gara'oa hugwi, ei ga. Maraname pe nhimonha'ngauhui ji rehe naerũ? ei ga ƣa pe. ²⁴ Tape'euhui ti ikwahahetee'ymame i'ara tehe hepiagame. A'itituhẽva'ea rupi katu po pe ei hamo, ei ga ƣa pe.

Jesus'ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo

²⁵ Igwete jara'ƣa Jerusalémmeve'ƣa ei ojohupe:

—Akoja'ga rũi naerũ – kiroki ga nhanderuvihava'ƣa ojuka potaruhu ga? ei ƣa. ²⁶ Pehepia ti, ei ƣa. Gandovaki hete ga nhi'inhi'igi. Emo ƣa nde'i reki ga pe, ei ƣa. Mara'ngu po ƣa javo kiro ga pe: “Ga ko Cristoramo tuhẽ Tupana'ga remimbuhurukaramo”? Poha po ƣa euhui ga pe naerũ? ei ƣa ojohupe. ²⁷ Ga ko a'ea rũi reki. Cristo'ga jipiukaramo po ti nhande ndikwahavi garura ma hugwi po ga ruri javo, ei ƣa. Akoja'ga gwyruera reki nhande tikwaha hete, ei ƣa ojohupe.

²⁸ A'ero Jesus'ga eaahyahi ƣa mbo'erame ƣajatykahavuhua pype.

—“Tikwaha hete nhande ga,” pe'jiuhu pe ji ve naerũ? ei Jesus'ga. “Tikwaha hete nhande gagwyruera,” pe'jiuhu pe no, ei ga. Nhiremimbotarimo rũi reki ji ruri. Kiroki ga ji mbuhuruka kokoty – ga ko a'itituhẽve'ga. Gaha pe ndapekwahavihu, ei ga. ²⁹ Jihi reki akwaha ga. A'ereki ga hugwi ji ajo. Gaha ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ƣa pe.

³⁰ A'ero jara'ƣa Jesus'ga pyhypotari. Ndopokogi reki ƣa ga rehe ga pyhyga. A'ereki ndohoi ve gapyhyhava apiavo.

³¹ He'yjuhu hete reki ƣa – kiroki ƣa ojiko Jesus'ga rehe. A'ero ƣa ei ojohupe:

—Jesus'ga oapo pa ahemonhimomby'ava'ea, ei ƣa. Ndia'ei po nhande a'ero: “Cristo'ga rurame koji'i tehe po ti ga japo'i ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga hohe nehẽ.” Poa po nhande ndia'ei, ei ƣa. A'ereki Jesus'ga oapopavipe ahemonhimomby'ava'ea jipi, ei ƣa. Ga ko Cristoramo tuhẽ a'ero, ei ƣa.

Guardasva'ea uhu tipyhy Jesus'ga javo

³² Igwete he'yjuhuvẽ'ƣa imombe'ui nahanahã ko Jesus'ga reko'i javo. Ganhi'iga renduvame fariseus'ƣa ei a'ero ikwava'ẽhara'ƣa nduvihava'ƣa pavẽi:

—Tipyhyguka ti Jesus'ga.

A'ero ƣa ei guardas'ƣa pe – kiroki ƣa gwepia katu judeus'ƣa jatyahavuhua. A'ero ƣa ei ƣa pe:

—Pepyhy ti Jesus'ga rerua ore pyri, ei ƣa.

³³ Igwete Jesus'ga ei onhimombe'gwovo pevove'ƣa pe:

—Apytaahi'vi po ti ji pe pyri nehẽ, ei ga. A'ero po ti ji hoa'javi ga pyri nehẽ – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. ³⁴ Pe po ti ji rekarekari nehẽ tiandepoko ti ga javo ji ve nehẽ novĩa.

Emo po ti pe ndajirepiaga'javi nehẽ, ei ga. A'ereki tegwete pehohava ji pyri – perope ji aju, ei ga ġa pe.

³⁵ Igwete judeus'ġa nduvihava'ġa ei ojohupe:

–Marã ga euhui ndajirepiaga'javi po ti pe nehẽ javo? Mome tuhẽ po ti ga houhui a'ero nehẽ naerũ? ei ġa. Nhan-dere'yja'ġa pyri po ti ga hoi nehẽ naerũ? ei ġa, kiroki ġa okwaki'o judeus'ġarũive'ġa gwyri pe? ei ġa. Ombo'e po ti ga judeus'ġarũive'ġa pevo nehẽ naerũ? ei ġa novĩa. ³⁶ A'ereki ga e'i: “Ji rekareka po ti pe nehẽ novĩa. Emo po ti pe ndajirepiaga'javi tuhẽ nehẽ,” ei ga, ei ġa. “Tegwete pehohava ji pyri – perope ji aju,” ei ga, ei ġa. Gara pe po ga euhui naerũ? ei ġa ojohupe.

Yhya'java'ea

³⁷ Okioki ġa toryva apovo. Aerẽ mbapavava'ea rupi huvihava rupi Jesus'ga po'ami onhi'igã hahyahi ġa pe:

–Kiroki ġa yhya pota oygwejamo – tuhu ti ġa ji pyri oy'gwovo a'ero, ei ga ġa pe. Nahã a'ero, a'e ji, ei ga. Kiroki ġa opota Tupana'ga ra'uva rekoa onhipavẽi – tojiko ti ġa ji rehe a'ero. A'ero po ti ġa herekoi a'ea nehẽ yhya'java'ea – kiroki a'ea ġa mboheaporogita pyahu ġa mongovo, ei ga ġa pe. ³⁸ Ga jikogame ji rehe po ti ġa herekohetei yhya'java'ea nehẽ. Ji mombe'umbe'u po ti ġa ojipe'ġape'ġa pe nehẽ, ei ga. Henduvame po ti ġa jikogi ji rehe no herekoheteavo yhya'java'ea. A'ea po ti ġa mboheaporogitapyahui ġa mongovo Tupana'ga pyri nehẽ no, ei ga. A'ea jitehe Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u no, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁹ Tupana'ga ra'uva pe Jesus'ga ei a'ero a'ea ko yhya'java'ea javo. A'ereki ga e'i:

–Ga jikogame ji rehe yhya'java'ea po ti ji imondoi ġa pyri nehẽ a'ea ti togwereko katu ġa javo nehẽ, ei ga.

A'ea rupi Jesus'ga nomondoi ve gara'uva ojiheve'ġa pyri. A'ereki ga nomanoi ve. A'ero Tupana'ga nombogweravi ve ga rupia ojipyri ga mboheteavo. Ohoe'ymame Jesus'ga nomondoi ve gara'uva ojiheve'ġa pyri.

Onhonhi'igayva ahe Jesus'ga rehe

⁴⁰ He'yive'ġa ġwendu Jesus'ga nhi'igame. A'ero jara'ġa ei:

–Ga ko Tupana'ga nhi'igã mombe'uharamo tuhẽ Moisésva'ea remimombe'uhara'ga, ei ġa.

⁴¹ Jara'ġa ei:

–Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo.

—Ahã, e'i tehe jara'ğa ğa pe. Jesus'ga ko Galilíapeve'ga. Cristo'ga po ti Galilíapeve'ga rũi neh! ei ğa. ⁴²Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Cristo'ga po ti oko Daviva'ea rymymino nehẽ,” e'i. “O'a po ti ga cidade de Belém me – perope Daviva'ea uvypy,” e'i ikwatijara, ei ğa.

⁴³Nahã ğa nhonhi'igayvayvari Jesus'ga rehe upa. ⁴⁴Jara'ğa ga pyhy pota novĩa. Emo ğa ndopokogi ve ga rehe a.

Judeusva'ea ruvihavava'ea ndojikogi Jesus'ga rehe

⁴⁵A'ero guardas'ğa jivyri ikwava'ehara'ğa nduvihava'ğa pyri fariseus'ğa pyri no. Igwete ğa ei guardas'ğa pe:

—Maranuhũrame pe ndapepyhygi Jesus'ga rerua ra'e? ei ğa ğa pe.

⁴⁶Igwete guardas'ğa ei:

—A'ea ko jara'ğa nhi'igã ja rũi ga nhi'igame, ei ğa. Norohenduvangavi ore nanongara, ei ğa ğa pe.

⁴⁷Igwete fariseus'ğa ei ğa pe:

—Pehe na jitehe ga pe moandyandyjuhu? ⁴⁸Ndapekwahavihu pe? ei ğa ğa pe. Judeus'ğa nduvihava'ğa ndojikogi pa ga rehe. Ore na jitehe fariseusramo ndorojikogi pa ga rehe no, ei ğa. ⁴⁹Above'ğa ki a'e te okoteheuhu onhimongyavo. Gahã ndokwahavihu Moisésva'ea remimbo'eagwera, ei ğa ğa pe. Nanongara'ğa reki ojiko Jesus'ga rehe. Tupana'ga po ti imbohahyi ğa pe nehẽ peko te'varuhu pe javo, etehei ğa guardas'ğa pe.

⁵⁰Igwete Nicodemos'ga ei fariseus'ğa pe javo. Nicodemos'ga ko fariseuramo oko no. Gaha ko oho na'ẽ Jesus'ga pyri raikwehe tahendu ti ganhi'igã javo. Igwete ga ei ğa pe:

⁵¹—Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i nhande ve: “Pehendu na'ẽ ti ğa nhimombe'urame pe me. Ikwahavirẽ ğandeaporogita ti pyry pe ei ğa pe,” e'i aherembikwatijara nhande ve, ei ga ğa pe. Jesus'ga nhi'igã renduve'ymame xa'ete'varuhuyme ti ga pe a'ero, ei Nicodemos'ga ğa pe.

⁵²Nurã ğa ei Nicodemos'ga pe:

—Nde ko Galilíapeva'ero jitehe naerũ? Nurã nde vavagahivuhui ga rehe a, ei ğa Nicodemos'ga pe. Ehepia ti Tupana'ga rembikwatijarukara ikwahava a'ero, ei ğa. A'ereki a'ea nde'iangavi: “Tupana'ga nhi'igã mombe'uhara'ğa Galilíapeva'ero oko,” nde'i, e'i tehe ğa. Jesus'ga ki a'e te Galilíapeva'ero, ei ğa ga pe.

[⁵³Igwete ğa kwaki'opavi ogwovo ğwonga pype upa.

8

Ahe gwereko gwembirekova'earũiva'ea

¹Kiro Jesus'ga hoi oliveira ndyvuhu pe monte das Oliveiras pe. ²Ypyhajive ga rura'javi judeus'ğa jatykahavuhua

rokari pe. Kiro ġa ndupavi a'ero onhimongyavo ga pyri. A'ero ga reni ġa mbo'embo'eavo. ³ A'ea rupi judeus'ġa mbo'ehara'ġa hēa pyhygi hēa rerua fariseus'ġa pavēi. Hēa ġwembireko'garūive'ga rerekorame ġa hēa pyhygi hēa rerua hēa mo'ama Jesus'ġa pyteri pe. ⁴ Igwete ġa ei Jesus'ga pe:

–Jesus, gwereko hēa ġwembireko'garūive'ga. Nurā ore hēa pyhygi hēa rerua, ei ġa. ⁵ Ahe mbo'erame Moisésva'ea ei ikwatija hako: “Peapi ti nanongara'ġa jukavo kunhangwera'ġa,” ei ahe hako. Oro nde? ei ġa Jesus'ga pe. Marāi re po nde naerū? Toroapi ti hēa naerū? ei ġa.

⁶ A'ereki ġa e'i jipe ojohupe:

–Tihendu ti ganhi'ġa, ei ġa. Ga nhanenhi'ĩpondekwa'te'varuhurame po ti nhande imombe'ui nhanderuvihava'ġa pe nehē. “Nohendukatui ga Moisésva'ea nhi'ġa,” xa'e ti ga mombegwovo a'ero ġa pe nehē, ei ġa ojohupe.

Nurā ġa ei Jesus'ga pe: “Marāi re po nde naerū?” Kiro Jesus'ga nhova'apyni oina opūa pyvō ikwatija yvya rehe. ⁷ Ndopigi reki ġa ja'javo ga pe. A'ero ga po'ami javo ġa pe:

–Kiroki ga ndokote'varuhuangavi – ga ypy ti toapi hēa, ei Jesus'ga ġa pe.

⁸ Igwete ga nhova'apyna'javi oina a'ero yvya rehe ikwatijara'java. ⁹ Ganhi'ġa renduvame kiro onhinanhinani ġa hoġahoi. Xava'eve'ġa ypy oho. A'ero ġa hopavi Jesus'ga reja – kiroki ġa gweru hēa. Pevo hēa ami a'ero ga pyri jara'ġa pyteri pe. ¹⁰ Kiro Jesus'ga po'ama'javi javo hēa pe.

–Mahā akoja'ġa naerū? ei ga. Ga nde'ia'javi nde ve teremano javo? ei ga hēa pe.

¹¹ –Ahā tuhē, ei hēa.

–Ji na jitehe nda'ei nde ve, ei ga. Heregwovo a'ero, ei ga. Epohi ti kiro ekote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga hēa pe.]

Jesus'ga omomytu'ē nhande ve

¹² Aerē Jesus'ga nhi'ġa'javi he'yive'ġa pe:

–Arimo ko nhande hepiakatui mbatera ikwahavaġwama. A'ereki mytu'ē nhande ve, ei ga. Na jitehe ji amomytu'ē yvyakotyve'ġa pe. A'ereki ji akwahavuka Tupana'ga ġa pe, ei Jesus'ga ġa pe. Kiroki ġa ojiko ji rehe ji nhi'ĩpo'ruavo – ġa po ti nde'ia'javi: “Ndakwahavi ji Tupana'ga,” ei ga. Okwaha tuhē po ti ġa Tupana'ga gweaporoġitapyahuro nehē, ei ga ġa pe.

¹³ Igwete fariseus'ġa ei ga pe:

–Nde tehe erenhimombe'u, ei ġa. Nurā ore ndorogwero viari nenhi'ġa ndetehero ġwaramo, ei ġa ga pe.

¹⁴ A'ero ga ei ġa pe:

–A'iti ji tehe anhimombe'u pe me. Emo a'itituhēva'ea rupi katu nhinhimombe'ua a, ei ga. A'ereki ji hete tuhē akwaha jiruhava – perope ji ajo jugwi – perope ji aho jupe

no, ei ga. Pe ki a'e te ndapekwahavi pea – perope ji ajo jugwi – perope ji aho jupe, ei ga ġa pe. ¹⁵ Ojipe'ġa ara tehe pe pehepia. Ikwahahetee'yma pe etehei ġa pe a'ero peko te'varuhu pe javo, ei ga. Nahã ko yvyakotyve'ġa jipi. Ji ki a'e te nda'ei poa ojipe'ġa pe, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁶ Ji erame poa ġa pe a'itituhêva'ea rupi katu nhirembi'ea a'ero. A'ereki ji tehe rūi a'e. Ore memei oro'e jiji jiruva'ga pavêi nhimbuhurukara'ga pavêi, ei ga. ¹⁷ Peapoa aherembikwatijara e'i no: “Mokonha'ġa imombe'urame mbatera na tuhê javo a'ero hupi katu ġanembi'ea,” e'i. “A'ereki ġa memei e'i a jupe,” e'i ikwatijara, ei Jesus'ga. ¹⁸ Jiji anhimombe'u, ei ga. Jiruva'ga ji mombe'u jitehe no nhimbuhurukara'ga, ei ga. Ore memei ji mombe'u a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁹ A'ero ġa ei ga pe:

–Mahã nderuva'ga naerũ? ei ġa ga pe.

–Pe ndajikwahavi tuhê, ei Jesus'ga. Ndapekwahavi jitehe pe jiruva'ga a'ero, ei ga ġa pe. Po pe ji kwahavi tuhê hamo, a'ero po pe jiruva'ga kwahavi hamo no, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁰ A'ea Jesus'ga ei ġa mbo'erame judeus'ġa jatykahavuhua pype – perope hyru'ia pyri. A'ea pype judeus'ġa omondomondo itambere'ia Tupana'ga pe jipi. Pevo Jesus'ga ei ġa pe ġa mbo'eavo. A'ero jara'ġa ga pyhypotari novã. Emo ġa ndopyhygi ga. A'ereki ndohoi ve gapyhyhava apiavo.

Jesus'ga onhimombe'u ahe ve

²¹ Aerê Jesus'ga nhi'igã'javi judeus'ġa nduvihava'ġa pe:

–Aho po ti ji avo hugwi nehê, ei ga. Ji reka po ti pe nehê ore poko ti javo nehê novã. Pejikote'varuhua momborukare'ymame po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvi-hava pype nehê, ei ga. Perope ji aho – pevo ki a'e te tegwete pehohava ji pyri, ei Jesus'ga ġa pe.

²² Igwete judeus'ġa nduvihava'ġa ei ojohupe:

–Marãi ga a'ero? Ojijukauhu po ti ga nehê naerũ? ei ġa. A'ereki ga e'i: “Perope ji aho – tegwete pehohava ji pyri,” ei ga, ei ġa. Gara pe po ga ei? ei ġa ojohupe.

²³ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Pe ko yvyakotyva'ea. Ji ki a'e te yvagipeva'ea, ei ga. Pendeaporoġita te'varuhu pe yvyakotyva'ero ġwaramo. Ji ko na rūi, ei ga ġa pe. ²⁴ Nurã ji ei pe me ko: “Pemano po ti pe imomborukare'ymame pejikote'varuhua nehê,” ei ga ġa pe. Na tuhê, ei ga. Ji ko Tupanamo ako. Po ti pe ndaperoviari a'ea nehê, a'ero po ti pe manoi pejikote'varuhuro ġwaramo nehê, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁵ –Mome ahe tuhê nde naerũ? ei ġa ga pe.

–A'ea ypy tuhê ko ji a'e pe me, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁶ Opomombe'uahivuhu tuhê po ji hamo pe

ndekote'varuhuro ġwaramo. Emo ganhi'iġa jate ko ji amombe'u vvyakotyve'ġa pe nhiremienduvamo, ei ga. Ganhi'iġa ko a'itituhēva'ea nhimbuhurukara'ga nhi'iġa, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁷ Gwuva'ga pe Tupana'ga pe Jesus'ga ei gaha ji mbuhuruka javo. A'ea onhimi reki judeus'ġa nduvihava'ġa pe ga erame ġa pe. ²⁸ Nurā Jesus'ga ei ġa pe:

—Ji ko Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga. Pe ji mbovyrame ji mo'ama yva rehe po ti pe ji kwahavi nehē, ei ga. “Ga ko Tupanamo tuhē oko,” pe'ji po ti pe ji ve nehē, ei ga. “Ga ko ndokoi ġwemimbotarimova'ea rehe. Uva'ga remimbo'ea jate ga omombe'u okovo,” pe'ji po ti pe ji ve nehē, ei ga ġa pe. ²⁹ Kiroki ga ji mbuhuruka – gaha ji pavēi oko jipi. Ga ndopohiri ji hugwi, ei ga. A'ereki ji ako garemimbotarimova'ea rehe jipi ganhimohemaġwama ji rehe, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁰ Henduvame ganhi'iġa jara'ġa jikogi ga rehe onhimongyavo.

Ipiro'y ahe

³¹ Igwete Jesus'ga ei judeus'ġa pe – kiroki ġa ojiko ga rehe:

—Po ti pe ndekoi nhinhi'iġa rupi jipi jireheva'ea tuhē po ti pe ndekoi nehē, ei ga. ³² Igwete po ti pe Tupana'ga kwahavi nehē a'itituhēve'ga. Ga kwahava ġwaramo po ti pe piro'yro nehē, ei ga ġa pe.

³³ Igwete ġa ei ga pe:

—Maraname nde euhui poha ore ve? ei ġa ga pe. Oreremimbotarimova'ea rehe jate tuhē ore rekoi. Ore ko Abraāova'ea rymyminororo oroko, ei ġa. Orepiro'y tuhē ore ojipe'ġa hugwi jipi. Ndipopoakari tuhē ġa ore rehe, ei ġa. Marāi nde ore ve naerū: “Pepiro'y po ti pe nehē”? ei ġa ga pe.

³⁴ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ġa oko te'varuhu jipi – ġa ndipiro'yi tuhē okote'varuhua hugwi. Gandekote'varuhua ipopoaka hete ġa ndehe a'ero, ei ga ġa pe. ³⁵ Nahā aherongapypeve'ġa, ei ga. Xava'eva'ga po omondomondo ojipyrive'ġa okoteheve'ġa jipi. Ga potara'jave'ymame ga ġa mondohetei ojihugwi, ei ga. Gwa'yra'ga ki a'e te ga nomondoi tuhē. Gae'ye'ymi opyta uva'ga pyri gara'yra'ga ġwaramo, ei ga. ³⁶ Ji ko Tupana'ga ra'yramo, ei ga ġa pe. Gara'yra ġwaramo ji imombigi aherekote'varuhua popoakara ahe hugwi. Po ti ji imombigi pe hugwi nehē, a'ero po ti ndipopoakari tuhē pe ndehe nehē, ei ga. ³⁷ Pe ko Abraāova'ea rymyminororo peko novīa. Emo pe ji juka pota reki. A'ereki pe me ndatekwavi nhiremimbo'ea rehe, ei ga. ³⁸ Ahepia ji jiruva'ga rekoa. Nhirembiepiaga ji

amombe'u katu pe me a'ero, ei ga. Pehe pehendu penduva'ga Diabo'ga. Penemienduva pe pehendu katu a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁹ —Abraãova'ea ko oreramonhava'ea, ei ġa ga pe.

Igwete Jesus'ga ei:

—Abraãova'ea rymyminoru po pe ndekoi, a'ero po ahe javijitehe pe ndekokatui hamo, a'e ji pe me, ei ga ġa pe. ⁴⁰ Pe ki a'e te ji juka potaruhu, ei ga. Amombe'umbe'u ji pe me a'itituhēva'ea Tupana'ga remimombe'ua. Pe ki a'e te ji juka potaruhu, ei ga. Na rūi ko Abraãova'ea rekoi hako! ⁴¹ Pejijuvete'ga javijitehe ko pe ndekote'varuhui! ei ga ġa pe.

A'ero ġa ei ga pe:

—Tupana'ga ra'yreteramo jate ore rekoi, ei ġa. Ndorogwerekoi ore jara'ga orojuvetero, ei ġa ga pe.

⁴² Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Po Tupana'ga penduvetero oko hamo, a'ero po pe ji arōhetei hamo, ei ga ġa pe. A'ereki ji Tupana'ga hugwi ajo. Ji nanhimbuhuri avo. Gaha ji mbuhuruka kokoty, ei ga ġa pe. ⁴³ Marã pe ndapekwahavihu nhinhi'īga naerū? ei ga. Pe napehendupotari nhiremimombe'ua. Nurã pe ndapekwahavihu, ei ga ġa pe. ⁴⁴ Pe ko Diabo'ga ra'yramo tuhē peko okote'varuhuve'ga ra'yramo. A'ero pe ndekote'vapotaruhui Diabo'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo, ei ga ġa pe. Tupana'ga rembiapopyagwera jate Diabo'ga ahe momanomanoukari kiromo jate. Ga ndekoi a'itituhēva'ea rehe. A'ereki a'itituhēva'ea rehe ndatekwawa'javi ga pe, ei ga ġa pe. O'mberame ga rekoi gweaporoġita rupi. A'ereki ga i'mbeuhuve'ga tuhē. Gaha ahe mo'mbeuhu okovo no, ei ga. ⁴⁵ Peroviaruhu pe ga'mbea jipi. Nurã ko pe ndajireroviarihu reki a'ero. A'ereki ji a'itituhēva'ea mombe'u pe me, ei ga ġa pe. ⁴⁶ Manamo po ti pe hepiukari jirekote'varuhua naerū? Ndapehepiukari tuhē po ti pe jirekote'varuhue'yma ġwaramo, ei ga. Marã naerū? Ji a'itituhēva'ea mombe'urame pe me maraname pe ndajireroviarihu naerū? ei ga ġa pe. ⁴⁷ Tupana'gareheve'ga ġwendu katu ganhi'īga. Pe ki a'e te napehendukatui ganhi'īga gareheva'ero pejikoe'yma ġwaramo, ei ga ġa pe.

Abraãova'ea renonde Jesus'ga oko

⁴⁸ Igwete judeus'ga nduvihava'ga ei Jesus'ga pe:

—Nde ko judeuramo rūi reki, e'i tehe ġa. Nde ko Samariapeva'ea ekote'varuhuva'ea. Anhaġa nde pojykauhu Diabo'gapyriva'ea, ei ġa. Oromombe'u katu nde a, e'i tehe ġa Jesus'ga pe.

⁴⁹ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

—Anhağa ndajipojykai tuhẽ, ei ga. Jihi ambohete jiruva'ga. Pe ki a'e te ji mbotegweteuhu, ei ga ga pe. ⁵⁰ Ji nda'ei reki ojipe'ga pe tanhimbohete ti ga javo. Ojipe'ga e'i nhimbohetea rehe tombohete ti ga ga javo. Gaha okwaha hete javo a'itituhẽva'ea rupi katu Tupana'ga, ei ga ga pe. ⁵¹ Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Kiroki ga gwendu katu nhinhi'iga – okoe'ymi po ti ga nehẽ, ei ga ga pe.

⁵² Igwete ga ei Jesus'ga pe:

—Nurã ore kiro ikwahahetei a'ero. Anhağa nde pojyka tuhẽ, ei ga ga pe. Abraãova'ea omano hako. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea na jitehe omanomba hako, ei ga. Marã kiro nde euhui naerũ? “Kiroki ga gwendu katu nhinhi'iga – ga po ti okoe'ymi nehẽ,” ereteheuhu nde, ei ga ga pe. ⁵³ Omano ko oreramonha'ea Abraãova'ea hako. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea omano jitehe no, ei ga. Nde po nderuvihavuhu Abraãova'ea hohe naerũ nhirendukatuve'ga po ti okoe'ymi javo naerũ? ei ga. Mome ahe tuhẽ nde naerũ poha nde eağwama? ei ga ga pe.

⁵⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Po jiteheuhu anhimbohete, a'ea po ndapyryvi hamo, ei ga. Jiruva'ga reki ji mbohete Tupana'ga – ga pe jitehe pe'e tehe reki orombohete ore ga javo tehe, ei ga ga pe. ⁵⁵ Pe ndapekwahavi reki ga. Ji ki a'e te akwaha ga. Po ji ei hamo ji ndakwahavi ga javo, a'ero po ji mbero pe javijitehe hamo no, ei ga ga pe. Ji ki a'e te akwaha tuhẽ ga. Igwete ji hendukatui ganhi'iga no, ei ga. ⁵⁶ Penamonha'ea Abraãova'ea jirurağwama gwepia potarahi hete hako. Igwete ahe hepiagi reki gworygworyvamo hehe, ei Jesus'ga ga pe.

⁵⁷ Igwete ga ei ga pe:

—Nandexava'ejuhu nde. Cinquenta kwara ndohoi ve nde rehe, ei ga. Marã nde Abraãova'ea repiaguhui naerũ? ei ga ga pe.

⁵⁸ —Tamombe'u katu tuhẽ ti pe me, ei Jesus'ga ga pe. Abraãova'ea are'ymame kiromo tuhẽ ji rekoi Tupanamo, ei ga ga pe.

⁵⁹ A'ero ga ipyhygi ita tiapi ti ga javo. “A'ereki ga onhimongo Tupanamo o'mbero,” ei ga ojohupe. Kiro Jesus'ga nhimimi ga hugwi a'ero ogwovo judeus'ga jatykahavuhua rokara hugwi.

9

Jesus'ga ahe mboheha katu

¹ Aerẽ ohorame Jesus'ga hehae'ÿve'ga repiagi. O'arypyrame vehevi ga ndahehai. ² Kiro Jesus'ga remimbo'ehara'ga ei Jesus'ga pe a'ero:

—Ma'ga ndekote'varuhua ga mbohehate'varuhui? Garekote'varuhua tuhê? ei ga. Mara'ngu po garuva'ga ndekote'varuhua ga mbohehate'varuhuaavo? Marã? ei ga ga pe.

³ A'ero Jesus'ga ei ga pe:

—Garekote'varuhua rui ga mbohehate'varuhui, ei ga ga pe. Garuva'ga ndekote'varuhua rui ga mbohehate'varuhui no, ei Jesus'ga. Tupana'ga omboukwaha pota nhande ve opopoakara ga rehe nehê. Nurã ga ndahehai, ei ga.

⁴ Igwete Jesus'ga ei no:

—Kiro arimo nhande poravykyi nhandekovo, ei ga. A'ereki aerê ypytunimo tegwete nhandeporavykyhava. A'ea rupi nhande ndiaporavykyajavi a'ero, ei ga. Na jitehe a'gwamo ti xaporavyky a'ero. Timboukwaha ti ga pe Tupana'ga popoakara nhimbuhurukara'ga popoakara, ei ga. A'ereki aerê nhande manorê tegwete nhande ve Tupana'ga mboukwahahava, ei ga ga pe. ⁵ Arimo mytu'ê nhande ve. Nurã nhande hepiagi ikwahava'gwama. Na jitehe ji ruvame yvya koty ji imomytu'ei yvyakotyve'ga aka'gi pe tokwaha ti ga Tupana'ga javo.

⁶ Onhi'igirê Jesus'ga nyvuni yja rehe ikotiamo. A'ea ga imongyi hehae'yve'ga ropepira rehe a'ero.

⁷ —Heregwovo ejovaheita kiro, ei Jesus'ga ga pe. Pevo ypia'i pe Siloé pe ti eho, ei ga. (Siloé ko Imondopyra.)

Pevo hehae'yve'ga hoi a'ero. Ojovaheirê ga hepiakatui ua. Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga japoi yja kotimbyra a'ea pyvô ga mbohehavo katu. ⁸ Aerê hehae'ygwera'ga rongakotyve'ga ga repiagi. Igwete ga ei jara'ga pavêi — kiroki ga hehae'yve'ga repia ga poranduranduvame itambere'ia rehe jipi — igwete ga ei:

—Akoja'ga rui novia? ei ga ojohupe, kiroki ga oporandurandu itambere'ia rehe jipi oina, ei ga.

⁹ —Ga tuhê, ei jara'ga.

Emo jara'ga e'i:

—Akoja'ga jave'ga tehe, ei ga.

Hehae'ygwera'ga e'i ga pe a'ero:

—Ji tuhê ko a'ea, ei ga.

¹⁰ —Marã nde rehaturamo kiro'gwe a'ero? ei ga ga pe.

¹¹ —Uhu ga ji pyri — Jesus ei ga ga pe, ei ga. Igwete ga ikoti yja gwendya pyvô imongyavo jiropepira rehe, ei ga. A'ero ga ji mondoi ypia'i pe Siloé pe ji mbojovaheita, ei ga. Ganhi'iga rupi ji hoi a'ero. Jijovaheipavame kiro ji ma'egatui, ei ga ga pe.

¹² —Mahã ga naerũ? ei ga ga pe.

—Ji ndakwahavi, ei ga.

Fariseusva'ea e'ie'i hehae'ÿgwerava'ea pe

13-14 Judeus'ga poravykye'yma rupi sábadu rupi Jesus'ga japoi yja kotimbyra a'ea pyvõ ga mbohehavo katu. Kiro ga hehae'ÿgwera'ga rerohoi fariseus'ga pyri a'ero. ¹⁵ Igwete fariseus'ga ei ga pe no:

—Marã nde rehakaturamo aḡwamo naerũ?

—Omongy ga yja kotimbyra jiropepira rehe, ei ga. Igwete ji jovahei nhima'eḡatuagwama, ei ga ga pe.

¹⁶ Jararamo ga ei ga pe a'ero:

—Akoja'ga koi Tupana'ga nombuhurukari ga, ei ga. A'ereki ga oapo mbatera sábadu rupi nhaneramonhava'ea nhi'ïpo'rue'ymano. Oko te'varuhu ga a'ero, ei ga.

Jara'ga e'i:

—Po ga rekote'varuhui hamo, a'ero po ga ndoapoi nanongara ahemonhimomby'ava'ea jipi hamo, ei ga.

A'ero ga nhonhi'igayvari ga rehe. ¹⁷ Igwete ga ea'javi hehae'ÿgwera'ga pe:

—Oro nde? ei ga ga pe. Po ga nde mbohehakatui marã re po nde ga pe a'ero? ei ga.

—Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga po, a'e ji, ei ga ga pe.

¹⁸ Emo judeus'ga nduvihava'ga ndogweroviapotari ga mbohehakatua.

—Ndahehai po ga raji'i, ei ga novã.

A'ero ga hehae'ÿgwera'ga ruva'ga mbuhurukari ojipyri gayhãa reheve.

¹⁹ —Pe'ji katu ti ore ve, ei ga ga pe. Gaha ko ndera'yramo? A'iti ga ndahehai o'arame novã? ei ga. Pe'ji ti ore ve. Marã kiro ga rehauhuro naerũ? ei ga ga pe.

²⁰ —Ga orera'yra'ga tuhẽ, ei ga. A'iti tuhẽ ko ga ndahehai o'arame ikwehe novã. A'ea ore orokwaha hete, ei ga ga pe. ²¹ Emo gambohehakatuagwera – a'ea ore ndorokwahavi. Marã po ga ma'eḡatui kiro? oro'e ore, ei ga. Ma'ga omboheha katu ga naerũ? oro'e ore. A'ereki ore ndorokwahavi gambohehakatuagwera, ei ga ga pe. Pe'ji ti ga pe a'ero. A'ereki ga yvuakaruhu. Gaha po ti onhimombe'u pe me nehẽ, ei ga ga pe.

²² A'ea ga ei okyhyjiavo. A'ereki ojikwe judeus'ga nduvihava'ga e'i ojohupe: “Kiroki ga e'i Jesus'ga pe: ‘Ga ko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo’ – timo'ẽuka hete ti ga mondovouka avuirama nhandejatykahava hugwi nehẽ tura'javyme ti ga ipype javo nehẽ,” e'i jipe judeus'ga nduvihava'ga ojohupe. ²³ Nurã hehae'ÿgwera'ga ruva'ga ei ga pe: “Orera'yra'ga yvuakaruhu. Pe'ji ti ga pe a'ero tomombe'u ti ga ombohehakatuagwera javo,” ei ga ga pe. A'ereki ga okyhyji hete gwuvihava'ga hugwi.

24 Kiro fariseus'ga hehae'ÿgwera'ga mbuhurukara'javi ojipyri a'ero.

—Ere ti kiro ore ve: “A'itituhẽva'ea jate ti ji amombe'u. A'ereki Tupana'ga ji rendu.” Ere ti poro kiro, ei ga ga pe. A'ereki ore orokwaha hete akoja'ga rekote'varuhua, ei ga.

Jesus'ga pe ga ei o'mbero oko te'varuhu ga javo.

25 —A'ea ji ndakwahavi, ei ga. Mara'ngu po ga okote'varuhuavo? ei ga. Emo ymya ji ndajirehai hepiage'yma. A'gwamo ji rehakaturo hepiakatuavo. A'ea ji akwaha hete reki jitekovo, ei ga ga pe.

26 Igwete ga ei ga pe:

—Marã ga nde rerekoi nde mbohehakatuvavo? ei ga ga pe.

27 —Amombe'u ko ji pe me ko, ei ga ga pe. Pe ki a'e te napehendukatui, ei ga ga pe. Maranuhũrame pe hendupotara'javuhui naerũ? Peko pota pe gareheva'ero no naerũ? ei ga ga pe.

28 A'ero ga ete'varuhuhetei ja'javo ga pe.

—Ndehe tehe reki erekouhu akoja'gareheva'ero, ei ga ga pe. Ore ki a'e te Moisésva'eareheva'ero oroko, ei ga. 29 Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe ahe rerekovo hako. A'ea ore orokwaha orokovo, ei ga. Akoja'ga reki ma'ga e'i ga pe ga mbuhurukara'gwama? A'ea ore ndorokwahavi, ei ga ga pe.

30 —Mbiperanuhũ ko a'ea! Anhimomby'a hete ji pe nenduvame, ei ga ga pe. Ga ji mboheha katu. Emo pe ndapekwahavi ga ma'ga ga mbuhuruka javo, ei ga ga pe ga nderekomemuamo. 31 Tupana'ga nohenduvi te okote'varuhuve'ga nhi'i'ga jipi. Tikwaha pa nhande a'ea, ei ga. Ga ki a'e te - kiroki ga ga mbohete tuhẽ okovo garemimbotarimova'ea rehe - nanongara'ga Tupana'ga gwendu katu, ei ga ga pe. 32 Yvya apoagwera jate ahe nohenduvangavi hehae'ÿve'ga moma'e'gatua - kiroki ga ndahehai o'arame. Kiromo jate nhande nihenduvi no, ei ga ga pe. 33 Po Tupana'ga rui ga mbuhuruka hamo, a'ero po ga ndoapoi ahe-monhimomby'ava'ea hepiuka nhande ve hamo, ei ga ga pe.

34 Igwete ga ei ga pe:

—Na tuhẽ ko nde e'a ereko te'varuhu, ei ga. Kiro nde ore mbo'epotaruhui naerũ? ei ga ga pe.

A'ero ga ga mombori pea hugwi.

Hehae'ÿve'ga'jave'ga

35 Aerẽ Jesus'ga henduvi ga mombe'ua.

—Omombo ga hehae'ÿgwera'ga onga hugwi, ei ga ga mombe'gwovo.

Igwete Jesus'ga hoi ga reka. Ga repiagame ga ei ga pe:

—Erejiko pota nde Tupana'ga remimbuhurukara'ga rehe? ei Jesus'ga ga pe.

36 —Ma'ga naerũ? ei hehae'ÿgwera'ga. Tajiko ti ga rehe a'ero javoji, ei ga ga pe.

37 —Erehepia nde ga'ama ejipyri a, ei Jesus'ga. Erehendu nde ganhi'iga no, ei ga. Jihi ko a'ea, ei ga ga pe.

38 —Ajiko ji nde rehe, ei ga Jesus'ga pe a'ero.

Igwete ga Jesus'ga mbohetei jipojykahara'ga javo ga pe.

39 Aerẽ Jesus'ga ei:

—Jirura gwaramo ti ji avove'ga mboja'oja'ogi ojohugwi, ei ga. Jara'ga po ti ojiko ji rehe. Jara'ga po ti ndojikogi ji rehe, a'e ji, ei ga. Jukwaha reki gandekote'varuhua a'ero, ei ga. Nahã, ei Jesus'ga. Hehae'ÿve'ga ndokwahavi jipi hepiage'yma gwaramo. Yvyakotyve'ga hehae'ÿve'ga ja a'ero, ei ga ga pe. Jara'ga e'i reki: “Ore ko hehae'ÿve'ga ja ikwahave'yma. Ekwahavuka ti ore ve a'ero,” ei ga ji ve, ei ga. Nurã po ti ga Tupana'ga kwahavi tuhẽ a'ero nehẽ ojikogame ji rehe nehẽ, ei ga. Jara'ga ki a'e te e'i tehe ojive: “Ore ko hehae'ÿve'ga ja rũi oroko. Orokwaha hete ore,” ei ga novã, ei ga. Ki ga tuhẽ po ti ndokwahavi Tupana'ga a'ero nehẽ. A'ereki ga ndojikopotari ji rehe. Ga nde'i ji ve: “Ekwahavuka ti ore ve,” ei Jesus'ga ga pe.

40 Jararamo fariseus'ga gwendu ganhi'iga okovo ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Ore ve po nde ei naerũ: “Ga ko hehae'ÿve'ga ja ndokwahavi”? ei ga ga pe.

41 Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Pyry po pe ei hamo: “Ore ko hehae'ÿve'ga ja ndorokwahavi. Ekwahavuka ti ore ve a'ero,” pe'ji po pe hamo, ei ga ga pe. Po pe ei poha hamo, a'ero po pe napenhimongote'varuhui hamo. Emo pe pe'ji: “Ore ko hehae'ÿve'ga ja rũi. Orokwaha hete ore,” pe'ji pe, ei ga. A'ero pe nhimongote'varuhui jipi, ei ga. Naname Tupana'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

10

Ovelhas repiakatuhara'ga

1-2 Igwete Jesus'ga ei ga pe ga mbo'eavo:

—Tamombe'u katu tuhẽ ti pe me, ei ga. Ovelhas repiakatuhara'ga oki ogwovo ovelhas rokaja pype jurukwara rupi, ei ga. Kiroki ga jurukwara rupi rũi oki ipype — ga ko ipromive'ga ahe moandyandyita. Ojiupi ga hokairungava rehe tapyhygahyahi ti herogwovo javo, ei ga. Hepiakatuhara'ga ki a'e te uhu hovapytymbava rerekohara'ga pyri. ³ A'ero ga hovapytymba'vogi hepiakatuhara'ga pe toki ti ga ipype javo, ei ga. Igwete hepiakatuhara'ga ki ua gwenymbava pyri hera nanani henoina heno'eamo tokaja

hugwi herogwovo, ei ga. A'ea ġwendu katu ganhi'iga. ⁴Herohorame ga hoi henonde okovo ji reviri tuhu katu javo. A'ereki garenymbava okwaha ganhi'iga, ei ga. ⁵Hajiheve'ga reviri ovelhas ndohoi tuhẽ. A'ereki ndokwahavi hajiheve'ga nhi'iga. Oka'nhy reki nanongara'ga hugwi a'ero, ei ga ġa pe.

⁶ Nahã Jesus'ga ei moroġitapyahua mombe'gwovo ojo'java'ea mombe'gwovo ġa pe. Emo ġa ndokwahavi okovo. –Maraname ga imombe'ui poa nhande ve? ei ġa ojohupe.

Jesus'ga ko jurukwara'jave'ga

⁷ A'ero Jesus'ga ei ġa pe no:

–Tamombe'u katu tuhẽ pe me, ei ga. Jurukwara rupi ovelhas oho okovo tokaja pype. A'ea rupi jitehe hepiakatuhara'ga hoi ovelhas pyri herekovo, ei ga. Ji ko jurukwara'java'ea, ei Jesus'ga. A'ereki ji rupi jate vyvakotyve'ga oho Tupana'ga viara rupi. A'ereki jihi jate ġa mongo gareheva'ero, ei ga. Jihi jate ġa mbo'euka ġandepiakatuhara'ga pe no, ei ga. ⁸ Kiroki ġa ji renonde oko timbo'e ti Tupana'gareheve'ga javo novã – iporomive'ga ja ġa ahe moandyandyi pota, ei ga. Onhimbuhu tehe ġa Tupana'gareheve'ga pyri ġa nderekote'varuhuavo. Tupana'gareheve'ga ki a'e te nohenduvi ġanhi'iga, ei ga ġa pe. ⁹ Ji ko jurukwara'java'ea, a'e ji, ei Jesus'ga ġa pe. Ji pyri ġa nduri javo. “Nde rupi ti toroho Tupana'ga pyri,” ei ġa ji ve, ei ga. Ga erame ji ve po ti ji ġa mongoi Tupana'gareheva'ero ġa nderekokatuavo nehẽ. A'ero po ti ġa inoġatui opy'a okovo nehẽ, ei ga. Igwete po ti ji imombyryvi ġa pe nehẽ ġa ndepiakatuavo ġa nderekovo nehẽ, ei ga ġa pe. ¹⁰ Iporomive'ga uhu jipi tapyhy ti herogwovo javo. “Tajuka ti,” ei ġa. A'ea rehe jate ġa nduri. Ji ki a'e te ajo tamboheaporoġita pyahu ti ġa mbohoryva javo, ei ga. Tamongo ti ġa Tupana'ga pyri nehẽ no, a'e ji, ei ga ġa pe.

Jesus'ga ko ovelhas repiakatuharete'ga'jave'ga

¹¹ –Ji ko ovelhas repiakatuhara'ga'java'ea jipyryheteva'ea jitekovo, ei Jesus'ga javo ġa pe. A'ereki ji ahepia katu jijihave'ga. Gandepykavamo po ti ji manoi nehẽ tomanoyme ti ġa javoji, ei Jesus'ga ġa pe. ¹² Ji ko ojipe'ga ja rũi – kiroki ga e'i tehe ovelhas repiakatuhara'ga pe tahepia ti nerenymbava nde ve javo tehe, ei ga. Gwenymbava rũi ġwaramo ga ndogwerekokatui reki ovelhas. Nurã ja'gwara'java'ea lobo rurame hehe ta'u javo, kiro ga pohipavi ovelhas hugwi a'ero onhana ogwovo, ei ga. A'ero lobo ruri ipyhyga ovelhas herogwovo ojive. Jara okwaki'o pa ojohugwiugwi, ei ga. ¹³ Oka'nhy ga ogwovo ovelhas reja. A'ereki ga ni'aġataruhui ovelhas rehe hepiakatuhara'ga rũi okovo ġwaramo, ei ga ġa pe. Ji ko ga ja rũi a'ero, ei Jesus'ga.

14-15 —Jihi ko hepiakatuhara'ga'java'ea jipyryheteve'ea, ei Jesus'ga. Jiruva'ga ji kwaha hete. Akwaha hete ji ga no, ei ga. Na jitehe ji akwaha hete jijiheve'ga. Ga ji kwaha hete no. Aerē ti ji manoi gāndepykavamo nehē no, ei ga. ¹⁶ Ga ndeheve ji areko hajiheve'ga jijiheva'ero no. Ga ko judeus'garūive'ga, ei ga. Ambojikoguka po ti ji ga jijihe nehē. A'ero po ti ga hendukatui nhinhi'iga nehē, ei ga. A'ero po ti ga nhaporemō ga ndekoi jireheva'ero nehē ojihe'ae'a ojogwehe ojipenhindyvamo nehē judeus'ga judeus'garūive'ga, ei ga. Ji tehe po ti gāndepiakatuhara nehē ga ndepiakatupava nehē, ei ga ga pe.

¹⁷ —Jiruva'ga ji arō hete, ei ga. A'ereki ji a'e: Ji ti amano jiji gāndepykavamo nehē takwerava'ja ti ji javo, ei ga. ¹⁸ Ji jujukaukare'ymame nhiarōe'ŷve'ga pe po ti tegwete ga pe jujukahava nehē. Emo nhiremimbotarimo po ti ji jujukaukari ga pe nehē, ei ga. Jipopoaka ji jijujukavouka nhinhimbogweravuka no, ei ga. A'ereki jiruva'ga e'i ji ve a'ea rehe: “Nahā po ti nde rekoi nehē”, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁹ Kiro judeus'ga nduvihava'ga nhonhi'igayvara'javi Jesus'ga nhi'iga renduva. Jara'ga e'i onhimongyavo:

²⁰ —Anhağa opojyka ga mboheagwryvuhavo Diabo'gapyriva'ea, ei ga. Maraname pe henduvuhui ganhi'iga naerū? ei ga jara'ga pe.

Jara'ga ki a'e te e'i:

²¹ —Ga nde'i te nanongara pe anhağa opojykaramē, ei ga. Anhağa nomoma'eğatui reki hehae'ŷve'ga a, ei ga.

Nahā judeus'ga nduvihava'ga nhonhi'igayvari Jesus'ga nhi'iga rehe.

Ahe ndokoi Jesus'ga rehe

²²⁻²³ Aerē Jesus'ga rekoi judeus'ga jatykahavuhua pype. Igwete ga hoi okovo onga rembe'yvuhu pe gāmbō'ehai pe – a'ea pe ga ei Salomāova'ea apoa. Kiro yapouhua. Igwete judeus'ga japoī toryva pevo cidade de Jerusalém me. A'ea rupi ga ojapyakaaka ojatykahavuhua apopava rehe. A'ereki ymya onga apopavame ahe okwava'ē Tupana'ga pe gwino teni javo ga pe. ²⁴ Igwete Jesus'ga hoi okovo onga rembe'yvuhu pe. A'ero judeus'ga nduvihava'ga nduri Jesus'ga pyri ga atimana javo ga pe.

—Manamehū po ti nde nhimombe'ui ore ve nehē? ei ga Jesus'ga pe. Po nde Cristoramō Tupana'ga remimbuhurukaramō, enhimombe'u katu ti ore ve a'ero tonhimimyme ti ore ve, ei ga ga pe.

²⁵ —Anhimombe'u tuhē ko ji pe me jipi, ei Jesus'ga ga pe. Emo pe ndaperoviapotaruhui nhinhi'iga. Nhirembiapoa – a'ea Tupana'ga oapouka ji ve – a'ea po ji kwahavukari pe me

hamo, ei ga ġa pe. ²⁶ Emo pe ndaperoviapotari. A'ereki pe jireheva'ea rūi, ei ga. ²⁷ Jireheve'ġa ġwendu katu nhinhi'ġa, ei ga. Akwaha hete ji ġa. Igwete nhiremimbotarimova'ea rehe ġa ndekoi jipi, ei ga ġa pe. ²⁸ Amboheaporogita pyahu ko ji ġa kiro, ei ga. Aerē po ti ji ġa nderohoi yvagi pe ġa mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehē no. A'ero po ti ġa ndohoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ga ġa pe. Ndipe'akavi ġa ji hugwi, ei ga. ²⁹ Jiruva'ga – gaha ġa mbojikoguka ji rehe – ga popoakahetero jara'ġa hohe pa. Nurā ndipe'akavi ġa ga hugwi, ei ga. ³⁰ Ojipeji ko ore rekoji Tupanamo jihi jiruva'ga pavēi, ei ga ġa pe.

³¹ A'ero judeus'ġa nduvihava'ġa ipyhygi ita tiapi ti ga javo.
³² Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Pehepiepia pe nhirembiapo novīa, ei ga. He'yiva'ea Tupana'ga oapouka ji ve pyryva'ea. Marāva'ea rehe pe ji apipotaruhui naerū? ei Jesus'ga ġa pe.

³³ –Pyryva'ea rehe rūi ore nde apipotari, ei ġa ga pe. Nde euhurame ite'varuhuva'ea rehe ore nde apipotari. A'ereki nde Tupana'ga mbotegwetei javo tehe ga pe. A'ereki nde yvyakotyva'ero tehe erenhimongo potaruhu Tupanamo, ei ġa ga pe.

³⁴⁻³⁵ Igwete Jesus'ga ei ġa pe:

–Pekwaha pe pejiapoa ikwatijara novīa. Kiha ko omombe'u Tupana'ga nhi'ġa ahe ve hako, ei ga ġa pe. A'ereki Tupana'ga e'i ahe ve hako: “Pe'e ti ojipe'ġa pe ji py'rovo,” ei ga. Ahe ve jitehe ga ei a'ero: “Pe ko tupanamo,” ei ga. Ikwatijara – kiroki omombe'u Tupana'ga nhi'ġa – kia koi a'itituhēva'ea, ei Jesus'ga ġa pe. Tupana'ga e'i ahe ve hako pe ko tupanamo javo. ³⁶ Maranuhūrame pe euhui ji ve naerū ji nhimombe'urame ji ko Tupana'ga ra'yramo javo, ei ga ġa pe. “Nde erembotegwete Tupana'ga,” pe'ji tehe pe ji ve, ei ga. Emo ji ve tuhē Tupana'ga ei: “Ndehe ti eho yvya koty ekovo nhiremimbotarimova'ea rehe nehē,” ei ga ji ve, ei ga. ³⁷⁻³⁸ Pe ndaperoviarihu nhinhi'ġa, ei ga. Ji ko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ako tuhē japovo ahemonhimomby'ava'ea. Po ji japoe'ymame taperoviari ti nhinhi'ġa a'ero. Ji japorame ahemonhimomby'ava'ea po pe hepiagame heroviari hamo, ei ga. Perovia ti a'ero tapekwaha orejikoty'ara onhopavēi jihi jiruva'ga pavēi. A'ereki jiruva'ga ojikoty'a ji pavēi okovo. Jihi ajikoty'a jiruva'ga pavēi no, ei ga ġa pe.

³⁹ Kiro ġa Jesus'ga pyhypotara'javi a'ero novīa. Igwete ga nhimbojirevi ogwovo ġa hugwi.

⁴⁰ Igwete Jesus'ga jivyra'javi rio Jordão aherovai opytavo – perope João'ea ġamobatizagweri pe. ⁴¹ Kiro he'yjuhuve'ġa nduri Jesus'ga pyri. Igwete ġa ei ojohupe:

—João'ga ndoapoangavi ahemonhimomby'ava'ea, ei ġa ahe mombe'gwovo. Emo Jesus'ga mombe'urame ga omombe'u katu pa, ei ġa ojohupe.

⁴² A'ero pevove'ġa jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo.

11

Lázarova'ea manoagwera

¹⁻² Ojipe'ga kiro itetirūa. Garera ko Lázaro. Cidade de Betânia pe ga ruvi ġwendyra'ġa pavēi. Ga ko Martahēa Mariahēa pavēi. (Mariahēa ko akajahēa – kiroki hēa aerē omongy nhandya perfume nhandepojoykaharete'ga pya rehe Jesus'ga pya rehe. A'ero hēa imomikaġi gapya o'ava pyvō.) Hēakuvyra'ga Lázaro'ga kiro itetirūa. ³ Nurā Maria'ga ojipe'ga mondoukari Jesus'ga pyri.

—Ere ti nhandepojoykaharete'ga pe itetirūa hete kiro garemiarōhara'ga javo ga pe, ei ġa ga pe imondovouka onhi'ġa Jesus'ga pe.

A'ero ga hoi ġanhi'ġa imombe'gwovo Jesus'ga pe.

⁴ Henduvame Jesus'ga ei:

—Lázaro'ga tetirūa nomomanoukaraġwami ga, ei ga. Gate-tirūa ko Tupana'ga ruvihavuhetea repiukaraġwama tok-waha ti ġa jiruvihavuhetea no, ei ga. Gatetirūaro ġwaramo po ti ġa ei ji ve nehē ipopoaka hete Tupana'ga ra'yra'ga javo ji ve nehē, ei Jesus'ga.

⁵ Jesus'ga oko hete Marta'ġa ndehe ġakuvyra'ga rehe no Lázaro'ga rehe. ⁶ Emo imombe'urame Lázaro'ga tetirūa ga pe Jesus'ga opytaahi'vi na'ē pevo upa. Mokōi ga kiri pevo jitehe.

⁷ Kirē ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe a'ero:

—Xajivy ti kiro Judéiapeve'ġa gwyri pe a'ero, ei ga ġa pe.

⁸ —Jesus, ei ġa. Judéiapeve'ġa nde apipotaruhu pevo oji'i. Kiro nde hopotara'javamo pevo jitehe naerū? ei ġa Jesus'ga pe.

⁹⁻¹⁰ Igwete Jesus'ga ei nahā javo ġa pe:

—Ara rupi ve gwereko doze horas, ei ga. Arimo nhande-horame nhandekovo nhande ndi'ari yvya rehe hepiakatuavo ġwaramo. A'ereki nhanderyapehava omomytu'ē nhande ve, ei ga ġa pe. Ypytunimo nhandehorame nhande ari a'ero hepiage'yma ġwaramo. Tegwete nhande ve a. A'ereki nian-deryapehavi ypytunimo, ei ga ġa pe. Aġwamo ko arimova'ea ja nhande ve. Aġwamo nhande rekorame Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nianemombikavi, ei ga. A'ereki Tupana'ga omomytu'ē ġwemimbotarimova'ea nhaneakaġi pe

nhande pokoga jipi, ei ga. Aerẽ po ti ypytuna ja nhande ve nehẽ. A'ereki aerẽ nhande manorame tegwete nhande ve, ei ga. Xaho tuhẽ ti kiro a'ero. A'ereki ndohoi ve nhimomanohava apiavo, ei ga ga pe imombe'gwovo.

¹¹ Aerẽ Jesus'ga ei ga pe no:

—Nhaneremiarõhara'ga kiro oki upa Lázaro'ga, ei ga. Taho ti ga moma'eamo a'ero, ei ga ga pe.

¹² Igwete garemimbo'ehara'ga ei:

—Po ga kirame kiro a'ero po ti ga nhimohigatui nehẽ, ei ga pe novãa.

¹³ “Lázaro'ga kira pe po ga ei ra'e,” ei ga oyvyteri pe. Lázaro'ga manoa pe Jesus'ga ei reki. A'ero ga imombe'ukatui ga pe:

¹⁴ —Lázaro'va'ea omano ra'e, ei ga ga pe. ¹⁵ Ji rekoe'yma gwaramo ahe pyri ahe manorame a'ero po ti ji pe monhimomby'ahetei nehẽ tapejiko hete ti ji rehe javo. Nurã ji roryvamo jirekoe'yma rehe pevo, ei Jesus'ga. Xaho ti kiro ahe pyri a'ero, ei ga ga pe.

¹⁶ Igwete Tomé'ga – o Gêmeo ei ga ga pe – igwete ga ei jara'ga pe:

—Xaho ti Jesus'ga rupi xamano ti ga pavẽi a'ero nehẽ, ei Tomé'ga ga pe.

A'ero ga hoi cidade de Betânia pe pea rupi ogwovo.

Jesus'ga ko gambogwerahavamo

¹⁷ Jesus'ga horame Betânia pe ga imombe'ui Lázaro'ga manoagwera ga pe.

—Mbohapy'ri quatro ore kiri kiro ahera'oa mongirẽ itaru-vihavuhua kwaruhua pype ahe noğa, ei ga imombe'gwovo Jesus'ga pe.

¹⁸ Jerusalém ko ira'agwe Betânia hugwi três quilômetros. ¹⁹ Pevove'ga ohooho a'ero Martahẽa pyri Mariahẽa pyri no ga porogwetyga. ²⁰ Igwete Martahẽa henduvi Jesus'ga rura mombe'urame. A'ero hẽa hoi tahovatĩ ti ga javo. Mariahẽa ki a'e te onga pype hẽa reni upa. ²¹ Igwete Martahẽa hoi ovahema Jesus'ga pyri.

—Jesus, ei hẽa ga pe. Avo po nde rekoi raji'i hamo, a'ero po jikuvyrava'ea nomanoi raji'i hamo! ei hẽa Jesus'ga pe.

²² Kiroğwe vehevi nde erame Tupana'ga pe po ti ga nde rendukatui hamo, ei hẽa ga pe. A'ea ji akwaha hete, ei hẽa ga pe.

²³ —Okwera po ti ndekuvyrava'ea nehẽ, ei Jesus'ga hẽa pe.

²⁴ —Akwaha ji aheweravağwama aerẽ mbapava koty Tupana'ga omanove'ga mbogwerapavame nehẽ, ei hẽa.

²⁵ Igwete Jesus'ga ei hẽa pe:

—Jihi ko ga mbogweraharamo ako ga mongovo, ei ga. Kiroki ga ojiko ji rehe – omanorame vehevi po ti ga ndekoi

avuirama Tupana'ga pyri nehē, ei ga hēa pe. ²⁶ Kiroki ġa heaporoġita pyahu ojikoga ji rehe – ġahā po ti ndohoi tuhē hahyva'ea ruvihava pype nehē. Oko hete po ti ġa Tupana'ga pyri avuirama okovo nehē, ei ga. Ererovia nde a'ea? ei Jesus'ga hēa pe.

²⁷ –Arovia ji, ei hēa ga pe. A'ereki nde ko Tupana'ga remimbuhurukaramo ereko Tupana'ga ra'yramo ereko, ei hēa. A'ereki nde ve ko Tupana'ga e'i hako toho ti ga yvya koty javo, e ko ga nde ve, ei hēa ga pe.

Jesus'ga ojehe'o

²⁸ O'erē Jesus'ga pe Martahēa jivyri ua onga pe. Igwete hēa hoi oirūhēa pyri Mariahēa pyri. Gandovakie'ỹ hēa hoi javo hēa pe.

–Uhu ga nhanembo'ehara'ga, ei hēa. “Tuhu ti hēa ji pyri,” ei ga nde ve, ei hēa Mariahēa pe.

²⁹ A'ea renduvame kotihī hēa po'ami ogwovo ga pyri Mariahēa. ³⁰ Jesus'ga novahemi ve cidade pe. A'evō ga rekoi –perope Martahēa oho ga rovatiamo. ³¹ Kiro Mariahēa po'ami nhandaibe ogwovo ga pyri a'ero. Kiroki ġa hēa pavēi oko onga pype hēa porogwetyga – gwepia ġa hēahoa. Nurā ġa ei ojohupe novīa:

–Kiro hēa hoi aheryvy pe tajehe'o ti ahe pyri javo, ei ġa novīa. Xaho ti hēa reviri a'ero, ei ġa ojohupe a'ero.

³² Kiro Mariahēa hoi Jesus'ga pyri a'ero. Ga repiagame hēa ndurugi ġwenypy'amo gapy'a pyri.

–Jesus, ei hēa. Avo po nde rekoi raji'i hamo, a'ero po jikuvyrava'ea nomanoi raji'i hamo! ei hēa ga pe.

³³ Jesus'ga gwepia hēajehe'oa ġajehe'oa reheve – kiroki ġa uhu hēa rupi. Omynhete gapy'a a'ero. ³⁴ Igwete ga ei:

–Mome pe ahe noġi raji'i? ei ga ġa pe.

–Herejo hepiaga, ei ġa ga pe.

³⁵ Igwete Jesus'ga jehe'oi.

³⁶ –Pehepia. Ga oarō hete ahe! ei ġa ġajehe'oa repiaga.

³⁷ Jara'ġa ki a'e te e'i:

–Ga omoma'eġatu hehae'ỹve'ga raji'i, ei ġa. Tegwete po ga pe naerū Lázarova'ea manoaġwama mombiga raji'i naerū? ei ġa ojohupe.

Ombogwera ga Lázarova'ea

³⁸ Jesus'ga py'a omynhetea'ja. Igwete ga ruri garyvy pe ikwaruhu pe. Jurukwara pype u itauhua imohinipyra hov-apytymbavamo.

³⁹ –Pepe'a ti itauhua, ei Jesus'ga pevove'ġa pe.

A'ero Martahēa ei ga pe:

–Ah, Jesus, kiro inemahivamo jikuvyrava'ea ra'oa. A'ereki he'yi'i quatro ore kiri ahe manorē, ei hēa ga pe.

⁴⁰ Igwete Jesus'ga ei hēa pe a'ero:

—A'e ko ji nde ve ko: “Po ti nde jikogi ji rehe, a'ero po ti nde hepiagi Tupana'ga ruvihavuhuhetea nehē,” ei ga hēa pe.

⁴¹ A'ero ġa ipe'ai itauhua jugwi. Igwete Jesus'ga jovavuri yvagi pe javo.

—Apī, ei ga. Ndepyry hete nde ji rendukatuavo kiro, ei ga Tupana'ga pe. ⁴² Nde ji rendu katu tuhē jipi. Emo ji a'e poa nde ve avove'ġa ndovaki togwerovia ti ġa neremimbuhuragwera ji rehe, ei ga Tupana'ga pe.

⁴³ Onhi'igirē Tupana'ga pe Jesus'ga eahty:

—Lázaro, ei ga. Here ehema! ei ga ga pe.

⁴⁴ A'ero Lázaro'ga vyri omanoa hugwi ohema ikwaruhua hugwi. Imamanipyra ga gweru opya opoa reheve. Ga'akaġa na jitehe gwereko tapy'ynhapira ojihe no. A'ereki judeus'ġa omamamama ahera'oa tapy'ynhapipukuhua pyvō jipi ahe mondorame ahe noġa ita kwaruhua pype jipi.

—Pemama'ndo ti ga hugwi tapy'ynhapira kwaharava ga hugwi toho ti ga, ei Jesus'ga ġa pe.

Ahe ojuka pota Jesus'ga

(Mateus 26.1-5; Marcos 14.1-2; Lucas 22.1-2)

⁴⁵ Kiro he'yjuhuve'ġa jikogi Jesus'ga rehe a'ero judeus'ġa – kiroki ġa uhu Mariahēa pyri. A'ereki ġa gwepia Jesus'ga remimbogwerava. ⁴⁶ Jara'ġa ki a'e te oho fariseus'ġa pyri imombe'gwovo.

—Jesus'ga ombogwera Lázaro'ga gamanoa hugwi! ei ġa ġa pe Jesus'ga mombe'gwovo.

⁴⁷ A'ero fariseus'ġa ei ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa pavēi:

—Timbojatyka jara'ġa a'ero ġamoġitahara'ġa.

Igwete judeus'ġa moġitahara'ġa jatykapavi javo ojohupe.

—Marā po ti nhande rekoī nehē naerū? ei ġa ojohupe. A'ereki he'yjuhu akoja'ga oapoapouhu ahemonhimomby'ava'ea jipi, ei ġa Jesus'ga mombe'gwovo. ⁴⁸ Po ti nhande nimombigi ga, a'ero po ti ġa nhaporemō ġa jikogi ga rehe nehē, ei ġa. “Gaha jate kiro oko nhanderuvi-havuhuhetero,” e po ti ġa ga pe a'ero nehē, ei ġa ojohupe. Huvihavuhu'ga ikwahavame cidade de Roma pe po ti ga ei nehē: “Judeus'ġa po ti nanhirendukatua'javi kiro a'ero nehē,” e po ti ga nehē, ei ġa. A'ero po ti ga soldados'ġa mbuhurukari nhande pyri tapemomba pa ti pe judeus'ġa javo. “Gajatykahavuhua po ti pemomba pa nehē no,” e po ti ga soldados'ġa pe nehē, ei ġa ojohupe.

⁴⁹ A'ero Caifás'ga – ga ko ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga a'ea rupi – kiro ga ei ġa pe:

—Ndapekwahavihu pe! ei ga. ⁵⁰ Omano po ga hamo, ei ga javo. A'ero po ti ġa nianemomanoukari pa nehē. Na ti

ojipejive'ga manoi nhande py'rovo a'ero xamanombavyme ti nhande judeusramo, ei ga ġa pe. Nanongara po ti pyry pe me nehẽ, ei ga. Pejapyaka katu ti a'ea rehe a'ero, a'e ji, ei Caifás'ga ġa pe.

⁵¹ Ga rũi onhimbo'e a'ea rehe javo. Tupana'ga reki ombo'euka ga hehe. A'ereki a'ea rupi Caifás'ga ikwava'ẽhara'ġa nduvihavamo oko. Tupana'ga ombo'euka ga ġwemimbotarimova'ea rupi. A'ero Caifás'ga ei ġa pe imombe'gwovo Jesus'ga manoaġwama judeus'ġa ndepykavamo. ⁵² Judeus'ġa pe jate rũi reki Jesus'ga manoi. He'yjuhuve'ġa pe judeus'ġarũive'ġa pe ga manoi no - kiroki ġa ojiko Tupana'ga rehe ogwryi pe nhaporemõ. Omano ga Tupana'gareheve'ġa pe nhaporemõ tojihe'ae'a ti ġa ojogwehe ojipenhindyvamo javo.

⁵³ Igwete Caifás'ga ei ġa pe imombe'gwovo Jesus'ga manoaġwama. A'ero judeus'ġa nduvihava'ġa nhomonhi'ĩgi javo jipi.

—Marã po ti nhande Jesus'ga jukaukari nehẽ? ei ġa javo ojohupe.

⁵⁴ Nurã Jesus'ga ndokoa'javi judeus'ġa ndovaki. Pea hugwi ga hoi cidade de Efraim me a'ero upa ongae'yma koty. Efraim me ga pytai a'ero ġwemimbo'ehara'ġa pavẽi.

⁵⁵ Kiro judeus'ġa oapo ġwerĩ toryva. Páscoa ei ġa jupe. A'ero ġa hoġahoi kiro ogwrya hugwi onhimongyavo tihepia ti toryva javo. Toryva renonde ġa hoi Jerusalém me onhimboavujikwejikwea nahanahã nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe javo. ⁵⁶ A'ero ġa Jesus'ga rekarekari novã. Igwete ġa nhomonhi'inhi'ĩgi ojatykahavuhua pype o'ama.

—Marã pe a'ero naerũ? ei ġa ojohupe. Uhu po ti ga toryvi pe nehẽ? ei ġa. Mara'ngu po ti ga ure'yma nehẽ? ei ġa ojohupe.

⁵⁷ Ojikwe vehevi ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa ei ġa pe fariseus'ga pavẽi:

—Po ti pe ikwahavi garekohava, pemombe'u ti ore ve toropyhy ti ga, e'i jipe ġa ġa pe.

12

Gweka'vo ahe nhandya Jesus'ga pya rehe

(Mateus 26.6-13; Marcos 14.3-9)

¹ Aerẽ Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Mbohapyrete cinco po ti nhande kiri. A'ero po ti ġa japoi toryva Páscoa Jerusalém me nehẽ, ei ga ġa pe. Xaho na'ẽ ti Betânia pe, ei ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

Igwete ġa hoi Lázaro'ga pyri - akoja'ga Jesus'ga ombogwera gamanoa hugwi. ² A'ero pevove'ġa japoi mbatera Jesus'ga pe to'u katu ti ġa ore pyri javo. Igwete Martahẽa herueruri

mbatera ġa pe. Lázaro'ga oapy oina Jesus'ga pyri jara'ġa pavēi. Igwete ġa i'ui. ³ Kiro Mariahēa heruri perfume nhandya. Nardo ei ġa jupe nomombaraviva'ea. He'yjuhuva'ea itambere'ia hēa omondo hehe. Meio litro hēa gwereko. Kiro hēa heruri heka'voga Jesus'ga pya rehe. A'ero hēa imomikaġi gapya o'ava pyvō. Ikatiġahiva ohygahi onga rehe. ⁴ A'ero Jesus'ga remimbo'eharava'ea Judas Iscariotesva'ea – ahe ko aerē opyhyguka Jesus'ga – a'ero ahe ei:

⁵ –Maranuhūrame hēa nomondojuhu kia itambere'ia kwepygauka ġa pe? ei ahe. He'yjuhuva'ea itambere'ia trezentos po ġa ikwepyi hēa pe nhandya rehe ramo, ei ahe. Imbatere'ỹve'ġa pe po hēa imondoi itambere'ia a'ero ramo, ei ahe ġa pe.

⁶ Judasva'ea ni'aġataruhui reki imbatere'ỹve'ġa ndehe Mariahēa pe ja'javo. Ahe ko iporomiva'ea. Gwereko ahe Jesus'ġa pe ġaitambere'ia ryrū'ia herekokatuhava. A'ero ahe ipyhygi itambere'ia jugwi imima ojive jipi. Nurā ahe nhi'ġahyi Mariahēa pe itambere'ia potaruhuavo.

⁷ A'ero Jesus'ga ei:

–Na hēa rekoi jate ġwemimbotarimo, ei ga. Hēa gwereko a'ea nhitỹhava rupiaramo, ei Jesus'ga. ⁸ Okoe'ymi imbatere'ỹve'ġa pe pyri. Imondopotarame po pe imondoi a'ero ġa pe jipi hamo, ei ga. Ji po ti a'e nakombegwei pe pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Ahe ojuka pota Lázarova'ea

⁹ Kiro judeus'ġa ikwahavi Jesus'ga ruva pevo Betânia pe. A'ero ġa nduri ga repiaga onhimongyavo. Lázaro'ga repiaga ġa nduri no – akoja'ga Jesus'ga ombogwera. ¹⁰ Nurā ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa – ġa e'i jipe tijuka ti Jesus'ga javo – igwete ġa ei ojohupe kiro:

–Tijuka ti Lázaro'ga no, ei ġa.

¹¹ A'ereki he'yjuhuve'ġa judeus'ġa opohi kiro ġa hugwi Jesus'ga rehe okovo. Lázaro'ga mbogwerava ġwaramo ġa jikogi Jesus'ga rehe a'ero opohia ikwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa hugwi. Nurā ġa Lázaro'ga jukapotari kiro.

*Jesus'ga ovahē Jerusalém me Domingo dos ramos
(Mateus 21.1-11; Marcos 11.1-11; Lucas 19.28-40)*

¹²⁻¹⁸ Ko'emame Jesus'ga ipyhygi jumentinho taho ti Jerusalém me i'arimo javo. A'ea ja Jerusalém me ġa Jesus'ga mombe'ui.

–Kiro po ti ga ruri nehē, ei ġa.

A'ero he'yjuhuve'ġa – kiroki ġa uhu toryva repiaga Páscoa repiaga – a'ero ġa ei:

–Xaho ti ga rovatiamo, ei ġa.

A'ereki ojipe'ġa omombe'umbe'u Lázaro'ga mbogwerava ġa pe.

—Orohepia ore Jesus'ga oji'i, ei ġa. Lázaro'ga manorame Jesus'ga hoi ikwaruhua pyri. Ga onhi'ġa mondoi ga pe ga mbojipe'avo ga mbuhua jugwi, ei ġa. Nahã ga ga mbogweravi gamanoa hugwi oji'i, ei ġa imombe'gwovo ġa pe.

A'ea renduvame he'yjuhuve'ġa ei a'ero:

—Jesus'ga oapo hete ahemonhimomby'ava'ea, ei ġa. Xaho ti ga repiaga a'ero Lázaro'ga mbogwerahara'ga, ei ġa ojohupe.

Nurã Jesus'ga rura kwahavame ġa hoi ga rovatiamo. Igwete ġa hakã vondogi pindova rova ipyhyga herogwovo imbovavaga timbohete ti Jesus'ga javo. Igwete ġa ga mbojiroviari ga rerua ga rerovahema. A'ero ġa ei ga mombe'gwovo:

“Timbohete ti Tupana'ga,” ei ġa.

“Nhandepojykaharete'ga ti tomombyry ga pe

– kiroki ga nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri,” ei ġa.

“Tupana'ga ti tomombyry hete ga pe

– kiroki ga oko nhanderuvihavuhetero israelitas'ġa nduvihavuhetero,” ei ġa.

Kiro Jesus'ga ruri jumentinho arimo ua a'ero. A'ereki na tuhẽ Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve imombe'ujipei garuraġwama.

“Tapekyhyji ti Jerusalémmeva'ero,” ei ahe.

“Pehepia. Kiro ki ga u penduvihavuhete'ga jumenta ra'yra arimo oina,” ei ahe ikwatija hako.

Jesus'ga rurame garemimbo'ehara'ġa nonhimombaragwahavi garura rehe.

—Maraname tuhẽ Jesus'ga ruri nahã naerũ? ei ġa ojohupe.

Jesus'ga kweravirẽ ogwovo Tupana'ga pyri, a'ea rupi ġa ikwahava'javi Tupana'ga rembikwatijarukara ahe ve. A'ero ġa ei: “Aherembikwatijara omombe'u jipe tuhẽ reki Jesus'ga ruraġwama,” ei ġa ikwahava. “Na tuhẽ ga ruri Jerusalém me a'ero ikwehe,” ei ġa. “Na tuhẽ nhande rekoi ga rerekovo ahe nhi'ġpo'ruavo no ikwehe,” ei ġa ojohupe. Emo ga rurame ġa nonhimombaragwahavi hehe maraname ga ruri nahã javo.

¹⁹ Igwete fariseus'ġa ei ojohupe:

—Pehepia pe ġahoahivuhua ga pyri, ei ġa ojohupe. Xa'exa'e nhande ġa pe novĩa tapejikogi ga rehe javo ġa pe novĩa. Emo ġa oho pa ga pyri ga rehe gworygworyvamo, ei ġa ojohupe.

Gregosva'ea gwepia pota Jesus'ga

²⁰ Jararamo gregos'ġa uhu Jerusalém me ġa ndupi no – kiroki ġa uhu toryvi pe timbohete ti Tupana'ga javo. Gregos'ġa ko judeus'ġarũive'ġa. ²¹ Kiro ġa hoi javo Filipe'ga pe.

Filipe'ga cidade ko Betsaida Galiléiapeva'ea. Igwete gregos'ga hoi javo ga pe.

—Filipe, ei ga, orohepia pota ore Jesus'ga.

²² Igwete Filipe'ga hona'ei imombe'gwovo André'ga pe. A'ero ga jogwerohoi Jesus'ga pyri imombe'gwovo gregos'ga nhi'igagwera ga pe. ²³ A'ero Jesus'ga ei pevove'ga pe:

—Ji ko Tupana'ga remimbuhurukara, ei ga. A'ero oho gweri kiro japiavo jiruvihavuhuhetea ukwahava apiavo. A'ereki ji amano gweri, ei Jesus'ga ga pe. ²⁴ Tamombe'u katu tuhē pe me. Ha'ynha ityme'yname a'ea tehe opyta ojipeji jate, ei ga. Ga itymame ha'ynha omano ramenhumu. Omano'agirē henhunhamo. Kirē po o'aramo ha'ynha herekoahivuhui, ei ga ga pe.

Omanoagwama pe Jesus'ga ei ha'ynha mombe'urame. A'ereki omanorē ga okwerava'ja. He'yjuhu gareheve'ga a'ero ga ga mboheaporoğitapyahurame.

²⁵ Igwete Jesus'ga ei:

—Kiroki ga oko hete ojihe ji arōe'yma – ga po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē, ei ga ga pe. Kiroki ga ndokohetei ojihe agwamo ji arōheteavo – ga po ti oko hete aerē ogwovo Tupana'ga pyri nehē, ei Jesus'ga ga pe. ²⁶ Kiroki ga jireheva'ero oko – nhiremimbotarimova'ea rehe po ga ndekoi hamo. Perope ji ako a'ero – pevo jitehe po ti ga ndekoi ji pyri nehē no, ei Jesus'ga. Kiroki ga jireheva'ero oko – ga pe po ti jiruva'ga ei pepyry hete pe javo nehē, ei ga ga pe.

Jesus'ga omombe'u omanoagwama

²⁷ Igwete Jesus'ga ei:

—Omynhete jipy'a kiro, ei ga. Marāi po ti ji a'ero nehē? Nda'ei po ti ji Tupana'ga pe: Apī, terembohahyukari ti ji ve nehē. Poa po ti ji nda'ei ga pe nehē, ei ga. A'ereki a'ea rehe tuhē ji ajo yvya koty tapo'ru ti ji hahya nhimanomo javo, ei Jesus'ga. ²⁸ Apī, ehepiuka ti ga pe ejuvihavuhuhetea, ei ga Tupana'ga pe.

A'ero ga ei Jesus'ga pe yvaga hugwi:

—Ahepiuka ko ji ikwehe, ei ga. Aerē po ti ji hepiukara'javi nehē no, ei ga Jesus'ga pe.

²⁹ Yvagahugwiva'ea renduvame he'yjuhuve'ga ei ojohupe o'ama:

—Gara poro?

Jara'ga e'i ojohupe:

—Onaraguhū po.

Jara'ga e'i:

—Tupana'gapyrive'ga po onhi'i Jesus'ga pe, e'i tehe ga ojo-hupe.

³⁰ Jesus'ga e'i ga pe:

—Ji ve rũi ko Tupana'ga ei, ei ga ƣa pe. Pe me ko ga ei tokwaha ti ƣa javo, ei ga. ³¹ Kiroƣwe po ti ihoi japiavo Tupana'ga nhi'iƣa nhiarõe'ỹve'ƣa pe nehẽ. “Okò te'varuhu pa ƣa,” e po ti ga ƣa pe nehẽ, ei ga. Kiroƣwe po ti Tupana'ga imombigi nhiarõe'ỹve'ƣa nduvihavuhu'ga popoakara Diabo'ga popoakara ga hugwi nehẽ, ei ga. ³² Nhimbovyrame yva rehe po ti ji imbuhurukapavi vvyakotyve'ƣa ndea-poroƣita tojiko ti ƣa ji rehe javo, ei Jesus'ga ƣa pe.

³³ A'ea erame ga imombe'ui ƣa pe omanoaƣwama nahã po ti ƣa ji jukai yva rehe nehẽ javo.

³⁴ Igwete he'yjuhuve'ƣa ei ga pe:

—Marã naerũ? ei ƣa ga pe. Ere'e ko nde ore ve: “Ji ko Tupana'ga remimbuhurukaramo,” ere ko nde ore ve. “Ji mbovy po ti ƣa yva rehe ji jukavo nehẽ,” ere ko nde ore ve, ei ƣa ga pe. Nhandeapoa ikwatijara ki a'e te omombe'u Cristo'ga okoji po ti ga avuirama nehẽ javo. Nomanoi po ti ga a'ero nehẽ, ei ƣa. Marã po nde imombe'ui ore ve Tupana'ga remimbuhurukara'ga manoaƣwama naerũ? Ga ko Cristo'ga rũi naerũ? ei ƣa Jesus'ga pe.

³⁵ Igwete Jesus'ga ei ƣa pe:

—Amomytu'ẽ ji jiji tapekwaha ti a'itituhẽva'ea javo, ei ga. Kirẽ po ti ji namomytu'ẽa'javi pe me nehẽ. Imomytu'ẽrame ti pekwaha a'itituhẽva'ea a'ero pejikoga ji rehe, ei ga. Ji imomytu'ẽe'ymane po ti pe ypytunahivarupive'ƣa ja ndapekwahahetei. A'ereki ypytuna rupi ohorame ahe ndokwahavi tuhẽ hepiage'yma, ei Jesus'ga ƣa pe. ³⁶ Ji imomytu'ẽrame pe me ti pe jikogi ji rehe. A'ero po ti pe ikwahapyramo tuhẽ jireheva'ero nehẽ, ei Jesus'ga ƣa pe.

Judeusva'ea ndojikogi Jesus'ga rehe

Jesus'ga epavame ga hoi onhimima ƣa hugwi. ³⁷⁻³⁸ Ojikwe Jesus'ga oapoapo ahemonhimomby'ava'ea ƣapyteri pe novĩa. Ndojikogi reki ƣa ga rehe Isaíasva'ea nhi'iƣagwera po'ruavo. Ahe ko Tupana'ga nhi'iƣa mombe'uharava'ea. Igwete ahe ikwatijari onhi'iƣa Tupana'ga pe hako.

“Ndiroviahavi oreremimombe'ua,” ei ahe Tupana'ga pe.

“Ndepopoakara ndiukwahavi ƣa pe nhaporemò,” ei Isaíasva'ea ikwatija hako.

³⁹ Tegwete ƣa pe ƣajikohava Jesus'ga rehe. A'ereki ƣa Isaíasva'ea nhi'ĩpo'ru. A'ereki ahe e'ia'ja ikwatija hako:

⁴⁰ “Tupana'ga omotiruahũ ƣa'akaƣa,” ei ahe.

“Ga nomombugi ƣa'apyha.

A'ereki ƣa e'iuhi jipi

tokiyme ti ganhi'iƣa nhande py'a pe javo,” ei ahe.

“ ‘Tikwahavyme ti nhande a'ea,' ei ƣa,” ei ahe.

“ ‘Tirojijyjyme ti nhandereaporoƣita

tomomboryme ti ga nhanderekote'varuhua javo,' ei ġa," ei ahe hako.

⁴¹ Isaíasva'ea omombe'u reki Jesus'ga a'ea ikwatijarame hako. A'ereki ahe gwepia nhoġwenonde Jesus'ga ruvi-havuhuheteaġwama.

⁴² Gande'yjuhua ojiko reki Jesus'ga rehe judeus'ġa nduvi-hava'ġa. Nonhimombe'ui reki ġa ojipe'ġa ndovaki. A'ereki ġa okyhyji fariseus'ġa hugwi. Nomombe'ui ġa ojikoga Jesus'ga rehe tianemo'ēuhuukaryme ti ġa nhandejatykahava hugwi javo. ⁴³ Tupana'ga omboheterame ġa ndokoi hihū hehe. Koji'i pyry hete ġa pe ojipe'ġa ġa mboheterame.

Jesus'ga nhi'igā omboukwaha aherekote'varuhua

⁴⁴ Aerē Jesus'ga eaayahivi ġa pe:

–Kiroki ġa ojiko ji rehe – ji rehe jate rūi ġa jikogi. Ga rehe ġa jikogi no – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁵ Kiroki ġa ji repia ji kwahava ga ko Tupana'ga ra'yramo javo ji ve – ġa okwaha ga no – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei ga. ⁴⁶ Ajo ji yvya koty ikwehe tamomytu'ē ti ġa pe javo, ei ga. Kiroki ġa ojiko ji rehe a'ero – ypytunarupive'ġa ja rūi po ġa toko a'ero hamo, a'e ji. Tokwaha hete ti ġa okokatuavo a'ero. A'ereki mytu'ē ġa'akaġi pe, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁷ Kiroki ġa ġwendu tehe nhinhi'igā okoe'yma hehe – ji nda'ei te ġa pe oko te'varuhu ġa javo, ei ga. A'ereki a'ea rehe rūi ji ajo javo vyakotyve'ġa pe. Ajo ji tamombo ti ji pendekote'varuhua pe hugwi javo ġa pe, ei ga. ⁴⁸ Kiroki ġa ndokoi ji rehe nhinhi'igā rehe okoe'yma – ġandekote'varuhua po ti jukwahavamo nehē ġa nhinhi'igāgwera rendukatue'yma ġwaramo nehē, ei ga. Nhinhi'igāgwera jitehe po ti ġandekote'varuhua mboukwahahetei ji jivyra'javame nehē mbapava koty nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

⁴⁹ Ji nanhi'igā nhiremimbotarimo, ei ga. Jiruva'ga nhim-buhurukara'ga ji mbo'e ji monhi'igā, ei ga. ⁵⁰ Jiruva'ga nhi'igā rendukatua ko ġandekoagwama ga pyri. A'ea ji akwaha hete, ei ga. Nhirembi'ea ko a'ea jitehe – kiroki a'ea rehe jiruva'ga ji mbo'ei no, ei Jesus'ga ġa pe.

13

Jesus'ga ohei ġwemimbo'eharava'ea pya

¹ Aerē Jesus'ga ei ovytyteri pe: “Kiro po ti ġa japoi toryva Páscoa nehē,” ei ga. “Oho kiro a'ero nhimanoa apiavo. A'ero po ti ji hoi yvagi pe jiruva'ga pyri nehē,” ei ga ovytyteri pe.

Oarōhete'ymi ko Jesus'ga ojiheve'ġa. Omanorame ga gwepiuka hete ġa pe ġwemiarōhetea a'ero.

² Kiro Jesus'ga i'ui mbatera ġwemimbo'ehara'ġa pavēi. Ojikwe Diabo'ga omboheaporogita te'varuhu Judas Iscariotesva'ea Simão'ga ra'yrava'ea raikwehe. Nurã ahe ei ovyvyteri pe:

—Tamondouka ti Jesus'ga guardas'ġa po pe topyhy ti ġa ga javoji, ei ahe.

³ Kiro Jesus'ga i'ui ġwemimbo'ehara'ġa pavēi. Igwete ga ei ovyvyteri pe: “Tupana'ga ji mbopopoakaruka togwereco pa ti ga ġwemimbotarimo javo,” ei Jesus'ga. “Ajo ji Tupana'ga hugwi ikwehe. Kiro po ti ji hoa'javi ga pyri jitehe nehē no,” ei Jesus'ga ovyvyteri pe.

⁴ A'ea kwahava Jesus'ga po'ami hekyita opira i'arimova'ea ojihugwi. Igwete ga ipyhygi imomikāhava a'ea pyvō onhimamana oku'a rupi. ⁵ Igwete ga heka'vogi yhya nhaembeva pype ġwemimbo'ehara'ġa pya iheiheita imomikamikaġa tapy'ynhapira pyvō oku'arupiva'ea pyvō. ⁶ Igwete ga ruri Simão Pedro'ga pyri tahei ti ndepya kiro javo. A'ero Pedro'ga ei ga pe:

—Jesus, ji ako tehe tuhē. Nderehei po ti nde jipya hamo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroġwe nde nderekwahavi maraname nde ihejuhui jipya javo, ei ga. Aerē gwe po ti nde ikwahavi a'ea nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁸ —Nderehei tuhē po ti nde jipya nehē, ei Pedro'ga ga pe.

—Ji ndepya heje'ymame po ti nde jireheva'ea rūi a'ero nehē, ei Jesus'ga ga pe.

⁹ —Jesus, jipya jate rūi ti ehei a'ero. Jipoa ti ehei no nhiakaġa reheve, ei Pedro'ga ga pe.

¹⁰ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Kiroki ga ojahu - ndojipyheipava'javi a'ero, ei ga. Opya jate ga ihei a'ero. A'ereki ga ndiky'ai'i'i, ei ga. Na jitehe pe pepyry kiro. A'ereki ji amombo pendekote'varuhua pe hugwi, ei ga Pedro'ga pe. Pe hugwi nhaporemō rūi reki ji amombo. A'ereki ojipejive'ga hugwi ji namombori garekote'varuhua, ei ga ga pe.

¹¹ Jesus'ga okwahavipe reki ojipeva'ea rekote'varuhua. Ovyvyteri pe ga ei a'ero: “Ji mondouka po ti ga guardas'ġa po pe ji pyhygauka nehē,” ei ga ovyvyteri pe. Nurã ga ei Pedro'ga pe: “Pe hugwi nhaporemō rūi ji amombo pendekote'varuhua,” ei ga javo ga pe.

¹² Gapyā iheipavirē Jesus'ga imongia'javi opira ojivyra'java mesa pyri oina. Igwete ga ei ġwemimbo'ehara'ġa pe:

—Ndapekwahavi pe maranuhūrame ga ihejuhui nhandepya javo, ei ga. Tamombe'u ti kiro pe me a'ero, ei ga. ¹³ Pe'ji

pe ji ve nhanembo'ehara'ga. Nhandepojykaharete'ga pe'ji pe ji ve no, ei ga ġa pe. Pyry hete pe ei poa ji ve. A'ereki na tuhē ko ji, ei ga. ¹⁴ Ji pepya ihei reki pe pokoga pepojykaharetero pembo'eharamo. Ji javijitehe po pe jopokopokogi hamo, ei ga. ¹⁵ Opopoko ji hepiuka pe me tapepoko ti ojipe'ġa ji javijitehe, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁶ Tamombe'u katu tuhē pe me: Okoteheve'ga ko garuvihava'ga hohe rūi. Kiroki ga oho okovo okoteheva'ero – ga ko omondohara'ga hohe rūi, ei Jesus'ga ġa pe. Pepojykaharetero ji pe pokogi nhinhimbohete'e'yma, ei ga. Pe ko ji hohe rūi reki. Nurā ti tapenhimbohetei a'ero ndorojopokogi po ti ore jave'yma, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁷ Pekwaha pe nhinhi'ġa kiro. Pe ji nhi'ġa'po'rurame po ti pyryvamo pe me nehē, ei ga ġwemimbo'ehara'ġa pe.

¹⁸ –Pe nhaporemo rūi ji opomombe'u pyry po ti pe me javo, ei Jesus'ga. A'ereki ji akwaha pa pendeaporogita pemo'ērame ikwehe, ei ga. Akwaha ji okote'varuhuve'ga reaporogita a'ero. Opo'ru ti ga Tupana'ga rembikwati-jarukaragwera, ei ga. Nahā ko Tupana'ga okwatijaruka ahe ve nhinhi'ġaġwama mombe'gwovo hako:

“Kiroki ga o'u pāo ji pavēi – oko te'varuhu reki ga ji ve,” ei ahe ikwatija nhinhi'ġaġwama mombe'gwovo hako, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁹ Amombe'u jipe ko ji pe me kiro garekote'varuhua, ei ga. A'ero ga rekote'varuhurame ji ve po ti pe heroviari nhiremi-mombe'uagwera nehē. A'ero ti pe ei pa ji ve ga ko Tupanamo tuhē javo nehē, ei ga. ²⁰ Tamombe'u katu tuhē pe me: Kiroki ġa oko nhiremimondohara'ga rehe – ġa oko ji rehe no, ei ga. Kiroki ġa oko ji rehe – ġa oko nhimbuhurukara'ga rehe no, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

Jesus'ga omombe'u jipe opyhygukaharava'ea

(Mateus 26.20-25; Marcos 14.17-21; Lucas 22.21-23)

²¹ Jesus'ga erame ġa pe omyi hete gapy'a. Igwete ga ekatui ġwemimbo'ehara'ġa pe:

–Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Pepyteripeve'ga tuhē po ti ji mondouka ġa pe ji pyhygauka nehē, ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe.

²² A'ero garemimbo'ehara'ġa nhimomby'ahetei onhi'ġa renduva ojogwepigwepiaga ma'ġa pe Jesus'ga ei javo ojo-hupe. ²³ Jesus'ga remiarōhara'ga oko Jesus'ga ypyvo mesa pyri. ²⁴ Ga pe Simāo Pedro'ga pova'eġi javo.

–Ere ti Jesus'ga pe ma'ġa nde eremombe'u javo, ei Pedro'ga ga pe.

²⁵ A'ero ga jitygi Jesus'ga pyri javo ga pe.

–Jesus, ei ga. Ma'ġa nde eremombe'u ore ve ko? ei ga.

²⁶ —Ga pe po ti ji imondoi pão raygwe'ria imondevirẽ tyhya pype, ei Jesus'ga ga pe. Ga pe ko ji ei ko: “Gaha po ti ji pyhyguka ġa pe nehẽ,” ei ga.

A'ero Jesus'ga imondevi pão raygwe'ria tyhya pype imondovo Judasva'ea pe Simão Iscariotes'ga ra'yrava'ea pe. ²⁷ A'ero Judasva'ea ipyhygi ga hugwi. Ipyhygame Satanás'ga ahe pojkai ahe rerekovo. A'ero Jesus'ga ei ahe ve:

—Haite a'ero. Heregwovo ekovo enhimimbotarimova'ea rupi naerũ, ei ga Judasva'ea pe.

²⁸ Igwete jara'ġa ei – kiroki ġa u mesa pyri ġa pavẽi – igwete ġa ei oyvyteri pe: “Maraname po Jesus'ga ei poro ga pe naerũ?” ei ġa. ²⁹ “Mara'ngu po ga ga mondovo mbatera pyhygauka toryva rupiaramo?” e'i tehe ġa oyvyteri pe. “Mara'ngu po Jesus'ga ga mondovo imbatere'yve'ġa pyri tomondo ti ga itambere'ia ġa pe javo?” e'i tehe ġa oyvyteri pe. A'reki Judasva'ea gwereko ġa pe ġaitambere'ia jipi. Nurã ġa etehei a'ea oyvyteri pe Jesus'ga ahe mondorame.

³⁰ Ipyhygame pão raygwe'ria Jesus'ga hugwi Judasva'ea hoi ġa hugwi ogwovo. Kiro pytunimo a'ero.

Jesus'ga omombe'u ipyahuva'ea

³¹ Judasva'ea horẽ Jesus'ga ei jara'ġa pe:

—Kiro po ti ji manoi nehẽ, ei ga. Ji manorame po ti jukwahavame pe me jiruvihavuhuhetea Tupana'ga apoa'java'ea nehẽ. Amboukwaha po ti ji Tupana'ga ruvihavuhuhetea no, ei Jesus'ga ġa pe. ³² Ji imboukwahavame Tupana'ga ruvihavuhuhetea po ti ga tuhẽ imboukwahavi jiruvihavuhuhetea nehẽ. Kotihĩ tuhẽ po ti ga imboukwahavi a'ea nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

³³ —Kiro ji ei pe me jira'yra'java'ea pe, ei ga. Kotihĩ po ti ji hoi pe hugwi kiro, ei ga. Ji reka tehe po ti pe a'ero nehẽ novia, ei ga. A'e ko ji judeus'ġa nduvihava'ġa pe ikwehe. Kiro ji ei a'ea pe me no: Tegwete pehohava pevo – perope ji aho kiro, ei Jesus'ga ġa pe.

³⁴ —Ipyahuva'ea ji imombe'ui pe me kiro, ei Jesus'ga ġa pe. Penhoarõ hete ti, a'e ji pe me a'ero, ei ga. Ji opoarõ hete pe nderekokatuavo. Na jitehe ti penhoarõarõ hete a'ero pejogwerekokatuavo, ei ga ġa pe. ³⁵ Penhoarõheterame po ti ojipe'ġa epavi Jesus'gareheve'ġa javo pe me nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga omomrandu Pedrova'ea nahã ti ne'mbe javo (Mateus 26.31-35; Marcos 14.27-31; Lucas 22.31-34)

³⁶ Igwete Simão Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, mome po ti nde hoi nehẽ? ei ga ga pe.

—Tegwete ndehohava ji pyri kiro – perope ji aho, ei Jesus'ga ga pe. Aerẽ po ti nde hoi tuhẽ ji pyri nehẽ, ei ga ga pe.

37 —Jesus, maranuhũrame tegwete jihohava nde pyri naerũ? ei Pedro'ga ga pe. Po ti nhimanoa jihoağwamamo nde pyri nehẽ, a'ero po ti ji manoi nderepykavamo nehẽ, e'i tehe ga Jesus'ga pe.

38 —“Amano po ti ji nde repykavamo nehẽ,” ere tehe nde ji ve? ei Jesus'ga ga pe. Tamombe'u katu tuhẽ nde ve: Inamutiğa nhi'igã renonde po ti trẽs nde ea'jaa'javi ji ve nehẽ: “Ji ndakwahavi Jesus'ga,” ei ga Pedro'ga pe.

14

Jesus'ga ko Tupana'ga viaramo

¹ Igwete Jesus'ga ei ġwemimbo'ehara'ğa pe:

—Tapemomyi ti pejipy'a, ei ga ġa pe. Pejiko ti Tupana'ga rehe. Ji rehe ti pejiko no, ei Jesus'ga ġa pe. ² He'yjuhu hete aheruhava jiruva'ga ronga pype, ei ga. Aho po ti ji imboavujikwea penduhava a'ero pe nenonde nehẽ. Po na rũi hamo a'ero po ji namombe'ui nanongara pe me hamo, ei ga ġa pe. ³ Jihorẽ penduhava imboavujikwea po ti ji jivyra'javi pe nderogwovo pe noğa jijipyri nehẽ. A'ero po ti ji pyri tuhẽ pe nduvi nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe. ⁴ Pekwaha pe pevova'ea viara –perope ji aho kiro, ei ga.

⁵ Igwete Tomé'ga ei a'ero:

—Jesus, mome nde hoi? Ndorokwahavi tuhẽ ore, ei ga. Marã po ore ikwahavi pevova'ea viara rekoa naerũ? ei Tomé'ga ga pe.

⁶ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Jihi ko jiruva'ga viaramo. A'ereki ji rupi vvyakotyve'ğa hoi ga pyri, ei ga. Jihi amboukwaha vvyakotyve'ğa pe a'itituhẽva'ea jiruva'ga mombe'gwovo. Jihi amboheaporogita pyahu ġa mongovouka, ei ga ġa pe. Ojikoty'arame jate ji rehe ġa ndekoi jiruva'ga pavẽi, ei ga Tomé'ga pe. ⁷ Po pe ji kwahavi, a'ero po pe jiruva'ga kwahavi no, ei ga ġa pe. Kiro po ti pe jiruva'ga kwahavi tuhẽ a'ero nehẽ. Ji repiaga ġwaramo pe ga repiagi nehẽ, ei ga ġa pe.

⁸ Igwete Filipe'ga ei ga pe:

—Jesus, ehepiuka na'ẽ ti ejuva'ga ore ve. A'ero ti toroko jate, ei ga Jesus'ga pe.

⁹ —Ymya ji rekoi pe pavẽi, Filipe, ei ga. Nde ndajikwahavi ve tuhẽ naerũ? ei Jesus'ga ga pe. Kiroki ġa ji repia –ki'ğa gwepia jiruva'ga no, ei ga. Marã nde euhui ji ve naerũ: “Ehepiuka ti ejuva'ga ore ve”? ei Jesus'ga ga pe. ¹⁰ Ji ko ako Tupana'ga pavẽi. Tupana'ga oko ji pavẽi no. Ndereroviari nde a'ea naerũ? ei ga Filipe'ga pe.

—Nhinhi'igame pe me ji ndakoi nhiremimbotarimova'ea rehe, ei Jesus'ga ġa pe. Tupana'ga reki ji monhi'ĩ. Jipavẽiva'ero

ga ji mongo ġwemimbotarimo jipi, ei ga ġa pe. ¹¹ Ji ko ako Tupana'ga pavēi, a'e ko ji pe me, ei ga. Tupana'ga oko ji pavēi no, a'e ko ji no, ei ga. Perovia ti a'ea a'ero. Nhinhi'ġa reroviare'ymame perovia ti nhirembiapoa repi-agame a'ero, ei Jesus'ga ġa pe. ¹² Tamombe'u katu tuhē pe me, ei ga. Kiroki ġa ojiko ji rehe – ji javijitehe po ti ġa hepiukari ahemonhimomby'ava'ea nehē no. Koji'i tehe po ti ġa ġa monhimomby'ai hepiuka ġa pe nehē, ei ga. A'ereki ji kiro aho jiruva'ga pyri jitupa, ei Jesus'ga ġa pe. ¹³ Pe poranduvame ji hugwi pejikovo jireheva'ero, a'ero po ti ji hendukatupavi penhi'ġa nehē takwahavuka ti ġa pe jiruva'ga ruvihavuhuhetea javo. A'ero po ti ġa ga mbohetei nehē, a'e ji, ei Jesus'ga. ¹⁴ A'ea ja ji pe me: Pe poranduvame ji hugwi pejikovo jireheva'ero, a'ero po ti ji hendukatui penhi'ġa nehē, ei ga ġwemimbo'ehara'ga pe.

Amondouka ji Tupana'ga ra'uva pe pyri, ei Jesus'ga

¹⁵ –Ji arōheterame po ti pe hendukatui nhinhi'ġa nehē, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁶ A'ero po ti ji ei jiruva'ga pe tombuhu ti ga irūa ji'java'ea pe pyri nehē. A'ea po ti ga imbuhuri a'ero pepokohara nehē topyta hete ti ġa pyri avuirama nehē javo, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁷ A'ea ko Tupana'ga ra'uva – a'ea ombouk-waha a'itituhēva'ea Tupana'ga kwahavuka, ei ga. Tegwete Tupana'ga arōe'ŷve'ġa ndehe gara'uva rembipokoga. A'ereki ġa ndokwahavi a'ea rekoa. A'ea onhimi ġa pe, ei ga. Pe ki a'e te pekwaha Tupana'ga ra'uva, ei ga. A'ereki a'ea ko opyta pe pyri. Igwete po ti a'ea jikoty'ari pe pavēi nehē opohira'jave'yma pe hugwi nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

¹⁸ –Ji horame po ti pe ndapeporia'i nehē. A'ereki ji ajivyra'ja pe pyri, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁹ Kotihī po ti nhiarōe'ŷve'ġa ndajirepiaga'javi nehē. Pe ki a'e te ji repiaga'ja nehē, ei ga ġa pe. Akwerava'ja po ti ji jitekovo nehē. A'ero po ti pe kweravi pejikovo nehē no, ei Jesus'ga. ²⁰ Ji kweravirē po ti pe ikwahavi jijikoty'ara jiruva'ga pavēi, ei ga. Pejikoty'a po ti pe ji pavēi nehē no. Ji po ti ajikoty'a pe pavēi nehē no. Pekwaha po ti pe nhandejikoty'ara onhopavēi a'ero nehē, ei ga ġa pe.

²¹ –Kiroki ga oko nhinhi'ġa rehe hendukatuavo – gaha ji arō hete, ei ga. Kiroki ga ji arō hete – Tupana'ga oarō hete ga no. Igwete po ti ji nanongara'ga arōhetei nhinhimboukwahava ga pe nehē no, ei Jesus'ga ġa pe.

²² Igwete Judas'ga ei – kiroki ga Judas Iscariotesva'earūive'ga – igwete ga ei Jesus'ga pe:

–Jesus, maraname po ti nde nhimboukwahavi ore ve jate earōe'ŷve'ġa pe enhimboukwahave'ymame nehē naerū? ei Judas'ga ga pe.

²³ Igwete Jesus'ga ei:

—Kiroki ga ji arõ hete – ga po ti ġwendu katu nhiremimbo'ea nehẽ. Igwete po ti jiruva'ga ga arõhetei nehẽ, ei ga. Igwete po ti ore jogweruri ga pyri nehẽ jihi jiruva'ga pavẽi nehẽ. Igwete po ti ore ruvi ga pyri oropytavo avuirama nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁴ Kiroki ga nanhiarõi – ga nohendukatui nhiremimbo'ea nehẽ, ei ga. Nhiremimbo'ea rõi reki pe pehendu. Ji amombe'u pe me jiruva'ga remimbo'ea nhimbuhurukara'ga remimbo'ea, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁵ —Amombe'u pa ko ji a'ea pe me jitekovo pe pyri, ei Jesus'ga ġa pe. ²⁶ Aerẽ po ti jiruva'ga imbuhurukari gwa'uva pe pyri ji py'rovouka jupe nehẽ, ei ga. Pepokohavamo po ti a'ea pe mbo'epavi nehẽ ikwahava'javuka pe me nhiremimombe'uagwera nhaporemo nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁷ —Anoġatu po ti ji pepy'a nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe. Jipy'a u katu jipi. Jipy'a javijitehe ti ji inoġatui pepy'a nehẽ, ei ga ġa pe. Yvyakotyve'ġa ko e'i tehe poa pe me toronoġatu ti ore pepy'a javo tehe pe me, ei ga. Ji ko na rõi. Anoġatu tuhẽ ti ji pepy'a nehẽ, ei ga ġa pe. Tapemomynhyme ti pejipy'a a'ero. Penhimboitakwerimo ti peko, ei ga ġa pe.

²⁸ —Pehendu pe ji erame pejive ra'e. “Kiro po ti ji hoi nehẽ. Ajora'ja ti ji pe pyri nehẽ,” a'e ko ji pe me ko, ei Jesus'ga ġa pe. Ji arõ hete po pe hamo, a'ero po pe ndoryndoryvamo jihoa rehe hamo. A'ereki jiruva'ga pyri ji aho kiro jihoheheteve'ga pyri, ei ga. ²⁹ Amombe'u jipe ko ji kiro pe me jihoaġwama ji horẽ ti pe perovia nhinhi'igã nehẽ javo, ei Jesus'ga ġa pe. ³⁰ Nanhi'ihetei po ti ji pe me nehẽ. Nhiarõe'ÿve'ġa nduvihavuhu'ga po ti uhu kiro ji pyri nehẽ Satanás'ga, ei ga. Ndipopoakari reki ga ji rehe. ³¹ Emo ti ji manoi tuhẽ a'ero nehẽ vyakotyve'ġa ti tokwaha jireaporoġita javo. “Oarõ hete ga uva'ga ganhi'igã rendukatupava,” te'i ti ġa ji ve a'ero nehẽ. Ji manorame ti ġa te'i ji ve nehẽ, ei ga.

—Xaho ti a'ero, ei Jesus'ga ġa pe.

15

Jesus'ga ko i'yvetea'jave'ga

¹ —Pekwaha pe uva'yva videira, ei Jesus'ga ġa pe. Nanongara'java'ea ko ji imombe'ui pe me kiro. I'yvetea'java'ea ko ji a'ero videiretea'java'ea, a'e ji pe me, ei ga. Jireheve'ġa ko videira rakã'jave'ġa, ei ga. Jiruva'ga ko videira repiakatuhara'ga'jave'ga a'ero, ei ga. ² Videira repiakatuhara'ga ġwakāvondo imondovo yva hugwi – kiroki hakã ndi'aiva'ea. Na jitehe Tupana'ga omondo hete ġa ji hugwi – kiroki ġa e'i tehe ji ve: “Ore ko Jesus'gareheva'ea,” ei Jesus'ga. Videira rakã i'agwereuhurame videira

repiakatuvara'ga gwaygwe'rogwe'ro hakã jahy kavipeva'ea ti'a hete ti aerẽ javo, ei ga ẽa pe. Na jitehe jireheve'ga ndekokatuhihũ'ymame Tupana'ga ẽa mbopohirukari ẽandekote'varuhua hugwi toko katu hete ti ẽa javo. ³ Pe nhinhi'ĩga rendukaturu ẽwaramo jiruva'ga omomboripe pendekote'varuhua pe hugwi, ei Jesus'ga ẽa pe.

⁴ —Pejikoty'a tuhẽ ti ji pavẽi pejikoga ji rehe. A'ero po ti ji jikoty'ari pe pavẽi nehẽ no, ei ga. Hakã jikoty'aramo jate yva pavẽi, a'ero jate ko i'aramo. Hakã tehe ndi'ai, ei ga. Na jitehe peteherame ndapekokatui pejikove'ỹ Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ga. Ji pavẽi pe jikoty'aramo jate pe ndekokatui a'ero pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei Jesus'ga ẽa pe.

⁵ —Ji ko videira'java'ea, a'e ji, ei Jesus'ga. Pe ko videira rakã'java'ea, ei ga. Kiroki ga ojikoty'a ji pavẽi, ji ajikoty'a ga pavẽi no — gaha po ti oko katu hete okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ereki ji pe pokoge'ymame ndapekokatui'i'i a'ero pejikove'ỹ Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe, ei ga. ⁶ Hakã i'ae'ymame hepiakatuvara'ga ẽwakãvondo imomboia jugwi. A'ero hakã itiniẽame ẽa imbojatykai imomboia tata pe imbokaita, ei ga. A'ea ja ko ẽa — kiroki ẽa ndojikoty'ari ji pavẽi, ei ga. ⁷ Pejikoty'aramo ji pavẽi hendukat-uavo nhinhi'ĩga po ti pe poranduvi penhimimbotarimova'ea rehe nehẽ. A'ero po ti Tupana'ga rekopavi penhi'ĩga rupi nehẽ, ei Jesus'ga ẽa pe. ⁸ Pendekokatua po ti hepiukari Tupana'ga ruvihavuhuhetea ojipe'ẽa pe nehẽ. A'ero po ti ẽa ei pe me nehẽ: “Ga ko Jesus'ga remimbo'ehara'ẽa,” e po ti ẽa pe mombe'gwovo nehẽ, ei ga. ⁹ Tupana'ga ji arõ hete, ei Jesus'ga. Na jitehe ji pe arõhetei no, ei ga. Pejikoty'a ti ji pavẽi. A'ero po ti ji pe arõhetei, ei ga. ¹⁰ Ji ahendu katu jiruva'ga nhi'ĩga jijikoty'a ga pavẽi. Nurã ga ji arõhetei, ei Jesus'ga. Na jitehe po ti pe nehẽ. Po ti pe hendukatui nhinhi'ĩga pejikoty'a ji pavẽi nehẽ, a'ero po ti ji pe arõhetei nehẽ no, ei ga ẽa pe.

¹¹ —Amombe'u pa ji poha pe me pendory hete ti pe ji javijitehe nehẽ javo, ei Jesus'ga ẽa pe. ¹² Opoarõ hete ji. Na jitehe ti penhoarõ hete jipi. Poha ji ehetei pe me, ei ga. ¹³ Nhande manorame nhaneremiarõhara'ẽa ndepykavamo a'ero nhande hepiukari nhaneremiarõhetea ẽa pe, ei ga ẽa pe. ¹⁴ Pe hendukurame nhinhi'ĩga nhiremiarõhara ko pe a'ero, ei ga. ¹⁵ Ji nda'ea'javi pe me okoteheva'ea. A'ereki okoteheve'ẽa pe ẽapojoykahara'ga nde'i: “Nahanahã po ti ji japo nehẽ.” Ji a'e pe me nhiremiarõhara. A'ereki ji amombe'u pa pe me jiruva'ga nhi'ĩgagwera nhiremienduva, ei Jesus'ga ẽa pe. ¹⁶ Pe ndape'ei ji ve: “Ndereheva'ero po ti ore reko nehẽ.” Jihi ypy koi a'e pe me: “Pe po ti jireheva'ero nehẽ,”

ei Jesus'ga ġa pe. Ji opomo'ẽ tapeho ti ojipe'ġa mbojikoga ji rehe nehẽ javo. Ojikoge'yimi po ti ġa ji rehe a'ero nehẽ, a'e ji, ei ga. A'ero pe poranduvame jiruva'ga hugwi po ti ga hendukatupavi penhi'iġa nehẽ pe jireheva'ero ġwaramo nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe. ¹⁷ Penhoarõarõ hete ti a'ero, a'e ji pe me, ei ga ġa pe.

Tupana'ga arõe'ÿve'ġa noarõi Jesus'gareheve'ga

¹⁸ —Tupana'ga arõe'ÿve'ġa po ti napearõi okote'varuhuavo pe me nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe. Ji ypy nanongara'ġa nanhiarõi okote'varuhuavo ji ve no. Pekwahava'ja ti a'ea ġa pe arõe'ymame a'ero nehẽ, ei ga ġa pe. ¹⁹ Po pe Tupana'ga arõe'ÿve'ġandeheva'ero hamo, a'ero po ġa pe arõ hete hamo ġa ko orereheva'ea javo pe me hamo, ei Jesus'ga ġa pe. Ji opomo'ẽ reki jijive Tupana'ga arõe'ÿve'ġa hugwi pe ko ġandeheva'ea rõi kiro javo. Nurã Tupana'ga arõe'ÿve'ġa napearõi okote'varuhuavo pe me, ei ga. ²⁰ Pekwahava'ja ti nhinhi'iġagwera pejive. A'ereki ji a'e pe me oji'i: Okoteheve'ġa ko huvihava'ga hohe rõi, a'e ko ji pe me oji'i, ei ga. Na jitehe ko pe ji hohe rõi. Ojipe'ġa ombohahy ji ve oji'i. Nurã po ti nanongara'ġa imbohahyi pe me na jitehe nehẽ no, ei Jesus'ga ġa pe. Ojipe'ġa ki a'e te nhinhi'iġa rendu katu. Nurã po ti nanongara'ġa penhi'iġa rendukatui na jitehe nehẽ no, ei ga. ²¹ Pe jireheva'ero ġwaramo po ti Tupana'ga arõe'ÿve'ġa imbohahyi pe me nehẽ. A'ereki ġa ndokwahavi Tupana'ga nhimbuhurukara'ga, ei ga. ²² Po ji ndajori Tupana'ga nhi'iġa mombe'gwovo ġa pe hamo, a'ero po ġanembikwahave'yma ndojari ġa ndehe hamo, ei Jesus'ga ġa pe. Okwaha tuhẽ reki ġa novĩa. A'ereki ji ajo imombe'gwovo ġa pe ikwehe novĩa, ei ga. Nurã po ġa nde'ia'javi hamo: “Ndorokwahavi ore Tupana'ga nhi'iġa. Nurã ore ndorokoi hupi.” Nde'ia'javi po ġa hamo, ei Jesus'ga ġa pe.

²³ —Kiroki ġa nanhiarõi – ġa noarõi jiruva'ga no, ei ga. ²⁴ A'apo hete ko ji ġapyteri pe ahemonhimomby'ava'ea ikwehe. Ojipe'ġa nhaporemõ ko ndoapoangavi reki nanongara, ei ga. Po ġa ndohepiagi nhirembiapoa hamo, a'ero po ġa ei ji ve hamo: “Ndorogweroviari ore Jesus'ga popoakara hepiage'yima garembiapoa,” e po ġa a'ero hamo, ei Jesus'ga ġa pe. Ga ko gwepia reki nhirembiapoa. Emo ġa nanhiarõi jiji jiruva'ga reheve, ei ga. ²⁵ Nahã ġa ndekouhui Tupana'ga rembikwatijarukara rupi. A'ereki ymya ġa'apoa aherembikwatijara omombe'u jipe nhinhi'iġagwama hako. Igwete i'ei: “Ga nanhiarõi tehe,” e'i jipe aherembikwatijara, ei Jesus'ga. Igwete ġa nanhiarõi kiro ahe nhi'ĩpo'ruavo, ei ga ġa pe.

²⁶ —Tupana'ga hugwi po ti ji amondouka pe pyri pepokohara nehẽ Tupana'ga ra'uva. A'ea omboukwaha a'itituhẽva'ea

Tupana'ga kwahavuka vyvakotyve'ğa pe, ei Jesus'ga ға pe. Urame Tupana'ga hugwi po ti a'ea ji mombe'ui pe me nehē, ei ga. ²⁷ Pehe po ti ji mombe'u ojipe'ğa pe nehē no. A'ereki ji pavēi pe peko ji ahe mbo'eypyrame kiromo jate pejikovo ji pavēi, ei Jesus'ga ға pe.

16

¹ —A'e ko ji poha pe me tapejikopigyme ti ji rehe, ei Jesus'ga ға pe. ² Aerē po ti ға pe mondoukahetei pejatykahava hugwi nehē. Aerē po ti ға pe jukai nehē no nahā nhande tipoko Tupana'ga javo tehe nehē, ei ga. ³ Nahā po ti ға ndekote'varuhui pe me nehē. A'ereki ға ndokwahavi jiruva'ga okoe'yma ga pavēi. Ga ndajikwahavi okoe'yma ji pavēi no, ei Jesus'ga ға pe. ⁴ A'e ko ji poa pe me kiro tapekwahava'ja ti nhinhi'iga aerē nehē. Ihorame ғandekote'varuhua japiavo po ti pe ei a'ero nehē: “Jesus'ga omombe'u nhoğwenonde a'ea nhande ve,” pe'ji po ti pe nehē, ei ga.

Tupana'ga ra'uva rekoa

Igwete Jesus'ga ei:

—Pe mbo'eypyrame ji nda'ei poa pe me ikwehe, ei Jesus'ga ға pe. A'ereki a'ea rupi pe pavēi ji rekoi ikwehe, ei ga.

⁵ —Ağwamo po ti ji hoi ga pyri nehē – kiroki ga ji mbuhuruka kokoty, ei Jesus'ga ға pe. Emo pe ndape'ei pa ji ve: “Mome tuhē po ti nde hoi nehē?” ⁶ Jihoa imombe'uro ғwaramo pe me pekoveveuhu pe a'ero, ei ga. ⁷ A'itituhēva'ea ji imombe'ui pe me. Jihoa po ti pyry hete tuhē pe me nehē, ei ga. Ji hoe'ymame nduri po ti pepokohara pe pyri nehē Tupana'ga ra'uva. Ji horame po ti ji a'ea mbuhurukari pe pyri nehē, ei ga ға pe. ⁸⁻¹¹ Urame po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ğa pe ғandekote'varuhua rehe. A'ereki ojikoge'ymame ji rehe ға oko te'varuhu a'ero, ei Jesus'ga. Urame po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari ға pe ғandeaporoğitakatue'yma jipyryhetea rehe no. A'ereki jipyryva ғwaramo jiruva'ga ji mbuhurukari kiro ojipyri. A'ero po ti pe ndajirepiaga'javi nehē, ei ga ға pe. Tupana'ga ra'uva urame po ti ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ğa pe ғandeaporoğitakatue'yma Tupana'ga ea rehe no. A'ereki Tupana'ga e'i jipe ғanduvihavuhu'ga pe Satanás'ga pe: “Ereko te'varuhu nde. Ereho po ti nde hahyva'ea ruvihava pype ejiheve'ğa pavēi nehē,” e'i jipe Tupana'ga ga pe, ei ga. A'ea nhaporemō po ti Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nhiarōe'ŷve'ğa pe nehē a'ea urame hepiuka nehē, ei Jesus'ga ға pe.

¹² —Koji'i tehe po ji imombe'ui pe me hamo. Emo ağwamo ndoki a'ea peakaği pe, ei Jesus'ga ға pe. ¹³ Tupana'ga ra'uva

urame pe pyri po ti okwahavuka pa a'itituhẽva'ea pe me a'ero Tupana'ga mombe'gwovo nehẽ, ei ga ẽa pe. Gweaporoẽita pyvõ rũi po ti gara'uva nhi'igi nehẽ. Gwemienduva ti imombe'ui nehẽ. Aerẽva'ea po ti a'ea imombe'ui pe me nehẽ no, ei Jesus'ga ẽa pe. ¹⁴Tupana'ga ra'uva po ti henduvi nhinhi'iga ji imombe'urame jupe jireaporoẽita Tupanamo nehẽ, ei ga. A'ero po ti gara'uva imombe'ui a'ea jitehe pe me nehẽ. Nahã po ti imboukwahavi pe me jiruvi-havuhuhetea Tupana'ga ruvihavuhuhetea nehẽ, ei ga ẽa pe. ¹⁵Jireaporoẽita ko jiruva'ga reaporoẽita javijitehe, ei ga. Nurã ji ei pe me ko: "Tupana'ga ra'uva po ti henduvi nhinhi'iga ji imombe'urame jireaporoẽita jupe nehẽ," a'e ji. "A'ero po ti imombe'ui a'ea jitehe pe me nehẽ," a'e ko ji pe me ko, ei Jesus'ga ẽa pe.

Aheroryvagwama

¹⁶ –Kotihĩ po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerẽ po ti pe ji repi-aga'javi nehẽ, ei Jesus'ga ẽwemimbo'ehara'ẽa pe.

¹⁷ Nurã jararamo Jesus'ga remimbo'ehara'ẽa ei ojohupe:

–Marã ga poro javo nhande ve? ei ẽa. A'ereki ga e'i: "Kotihĩ po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerẽ po ti pe ji repiaga'javi nehẽ," e ko ga ko, ei ẽa. "A'ereki ji aho kiro jiruva'ga pyri," e ko ga nhande ve ko, ei ẽa ojohupe. ¹⁸Gara pe po ga ei kotihĩ po ti nahã nehẽ javo? ei ẽa. A'ereki nhande ndikwahavi a'ea, ei ẽa.

¹⁹ Jesus'ga okwahavipe ẽanhi'iga ojohupe. "Toro'e po ga pe," ei ẽa ji ve novĩa, ei ga oyvyteri pe.

Nurã ga ei ẽa pe:

–"Marã ga?" pe'ji pe ojohupe ra'e, ei Jesus'ga ẽa pe. A'ereki ji a'e pe me ko: "Kotihĩ po ti pe ndajirepiagi jiji. Aerẽ po ti pe ji repiaga'javi nehẽ," a'e ko ji pe me ko, ei ga. ²⁰Tamombe'u katu tuhẽ pe me a'ero, ei ga. Pejehe'o hete po ti pe ji rehe nehẽ pejikoveveuhuro ji manorame nehẽ. Nhiarõ'e'ỹve'ẽa po ti a'ea horyory ji manorame nehẽ, ei ga. Pekoveveuhu jiji po ti pe nehẽ. Emo kotihĩ po ti pendekoveveuhua ipigi pe hugwi nehẽ. A'ero po ti pe ndoryva'javamo nehẽ, ei Jesus'ga ẽa pe.

²¹ –Tamombe'u ti pe me a'ea javijiteheva'ea, ei ga. Kunhahẽa gwa'yra mbo'aẽwerĩrame okoveveuhu jiji a'ero hahya rehe. Aerẽ gwa'yra mbo'arirẽ hẽa roryva'javamo okovo ipita'ngia rehe, ei ga. Omoka'nhy hẽa hahya a'ero. A'ereki hẽa hory hete gwa'yra rehe, ei ga ẽa pe. ²² Na jitehe po ti pe peko a'ero nehẽ, ei Jesus'ga ẽa pe. Kiroẽwe pe ndekoveveuhui jiji. Emo aerẽ ji pe ndepiaga'javame po ti pe ndoryva'javamo nehẽ. A'ero po ti ẽa nomombigi tuhẽ pendoryva pe hugwi nehẽ, ei ga ẽa pe.

²³ –A'ea rupi po ti pe ndape'ea'javi ji ve nehẽ marã nanon-gara javo nehẽ, ei Jesus'ga ẽa pe. Tamombe'u katu tuhẽ pe

me. Pe poranduvame jiruva'ga hugwi pejikovo jireheva'ero a'ero po ti ga pe nhi'ĩpo'rui nehẽ, ei ga ġa pe. ²⁴ Jireheva'ero pe napeporanduvi ve ga hugwi. Peporandurandu ti kiro. A'ero po ti Tupana'ga pe nhi'ĩpo'rui nehẽ, ei ga. A'ero po ti pe ndoryndoryhetero pejikovo nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

Penhimboitakwerimo ti peko

²⁵ —Opombo'embo'e ji jipi ojo'java'ea pyvõ onhimiva'ea pyvõ, ei Jesus'ga ġa pe. Aerẽ po ti ji a'ea pyvõ rui pe mbo'ei nehẽ. Amombe'u katu po ti ji jiruva'ga pe me nehẽ, ei ga ġa pe. ²⁶ A'ea rupi po ti pe poranduvi jiruva'ga hugwi pejikovo jireheva'ero nehẽ, ei ga. Ji rui po ti aporandu ga hugwi pe ndepyga nehẽ, a'e ji, ei ga. ²⁷ Pe tuhẽ po ti peporandu pejive ga hugwi nehẽ. A'ero po ti ga pe nhi'ĩpo'rui nehẽ. A'ereki jiruva'ga jitehe pe arõ hete. A'ereki pe ji arõ hete herovia jiruragwera Tupana'ga hugwi, ei ga ġa pe. ²⁸ Ajo tuhẽ ko ji jiruva'ga hugwi ua yvya koty ikwehe. Kiro po ti ji hoa'javi yvya hugwi nhimanorame nehẽ jigwovo jiruva'ga pyri jitehe nehẽ, ei Jesus'ga ġa pe.

²⁹ Igwete Jesus'ga remimbo'ehara'ġa ei ga pe:

—Kiroġwe nonhimimi ore ve nenhi'iġa, ei ġa ga pe. Eremombe'u katu nde kiro. ³⁰ Nurã ore ei nde ve: Erekwaha pa nde mbatera. A'ereki nde erekwahavipe orereaporogita ore epotarame nde ve marã javo, ei ġa. Nurã ore heroviahetei nderuragwera Tupana'ga hugwi, ei ġa Jesus'ga pe.

³¹ —A'iti pe perovia kiro pejikoga ji rehe naerũ? ei Jesus'ga ġa pe. ³² Kiroġwe tuhẽ po ti pe nhiġwahembavi ji reja penhinhana pejigwovo penhonga pe nehẽ. Emo ji tehe rui ako. Tupana'ga okoe'ymi ji pavẽi jipi, ei ga ġa pe. ³³ Amombe'u ji a'ea pe me tu katu ti pepy'a ji rehe pejikoty'aro ġwaramo, ei ga. Nhiarõ'e'ỹve'ġa po ti okwahavuka hahyva'ea pe me nehẽ, ei ga. Penhimboitakwerimo ti peko, ei ga. A'ereki ji amombi nhiarõ'e'ỹve'ġa nduvihava'ga popoakara, ei Jesus'ga ġa pe.

17

Jesus'ga nhi'iġa Tupana'ga pe

¹ Onhi'imbevame ġwemimbo'ehara'ġa pe Jesus'ga jovavuri yvagi pe tanhi'ĩ Tupana'ga pe javo.

—Apĩ, ei Jesus'ga ga pe. Oho kiro japiavo jiruvihavuhuhetea repiukara apiavo, ei ga. Ehepiuka ti kiro ġa pe jiruvi-havuhuhetea ji tahepiuka nderuvihavuhuhetea ġa pe nehẽ no, ei Jesus'ga Tupana'ga pe. Ndera'yramo ji ei poro nde ve. ² A'ereki nde ere'e jipe ji ve: “Emongo pa ti vvyakotyve'ġa enhimimbotarimova'ea rehe teremboheaporogita pyahu ti ġa – kiroki ġa ji ambojikoguka nde rehe,” ere ko nde ji ve, ei Jesus'ga javo uva'ga pe. ³ Nahã ġa ndeaporogitapyahurame

a'ero, ei ga. Ga nde kwaha hete ojikoga nde rehe gaha jate ko Tupanamo javo. Ga ji kwaha hete ojikoga ji rehe no ga ko Jesus Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo javo, ei Jesus'ga. ⁴ Ymya nde ei ji ve: “Ji mombe'umbe'u ti eporavykyavo ji ve,” ere ko nde ji ve, ei ga Tupana'ga pe. Kiro ji poravykypavi nde ve a'ero. A'ereki ji oromombe'u pa ga pe, ei ga. Nahã ji hepiukari nderuvihavuhuhetea ga pe avo yvya koty, ei ga Tupana'ga pe. ⁵ Apĩ, ymya yvya apoa renonde ji herekoi nderuvihavuhuhetea hako, ei Jesus'ga. Erekokara'ja ti ji ve a'ea jitehe ejipyri nehẽ, a'e ji nde ve, ei ga Tupana'ga pe.

⁶ A'ero Jesus'ga ei gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo Tupana'ga pe:

–Akwahavuka nderuvihavuhuhetea ga pe – kiroki ga nde erembojikoguka ji rehe, ei Jesus'ga ga pe. Ga ko ndereheve'ga. Nde eremo'emo'ẽ ga ejive yvyakotyve'ga hugwi, ei ga. A'ero nde ga mbojikogukari ji rehe. Igwete ga ndekohetei nenhi'iga rupi ji imombe'urame ga pe, ei ga ga pe. ⁷ Kiro ga ei a'ero: “Tupana'ga reki ombo'e Jesus'ga mbatera rehe nhaporemo,” ei ga, ei ga. ⁸ A'ereki ji amombe'u ga pe nenhi'iga. A'ero ga ndekoi nenhi'iga rupi, ei ga ga pe. Okwaha hete ga jiruragwera nde hugwi. Gwerovia hete ga a'ero ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo, ei Jesus'ga gwemimbo'ehara'ga mombe'gwovo Tupana'ga pe.

⁹ –Ga ndepyga ji nhi'igi nde ve teremombyry ti ga pe javo, ei ga Tupana'ga pe. Ji nanhi'igi nearõe'ÿve'ga ndepyga, ei ga. Emo kiroki ga nde erembojikoguka ji rehe – gahã ko ji ahepy javo nde ve. A'ereki ga ndereheva'ero, ei Jesus'ga ga pe. ¹⁰ Kiroki ga ojiko ji rehe – ga nhaporemo ko ndereheve'ga. Ndereheve'ga jitehe ko jireheva'ero no, ei ga. Igwete po ti ga hepiukari jiruvihavuhuhetea nehẽ, ei Jesus'ga ga pe.

¹¹ –Apĩ, kiro po ti ji hoi nde pyri nehẽ, ei ga ga pe. Nda-juva'javi ji avo yvya koty a'ero. Jireheve'ga ki a'e te u ve kokoty, ei Jesus'ga ga pe. Apĩ, ndepyry hete nde. Ereko katu ti ga ndepopoakarimo – a'ea nde erembuhu ji ve jipi ejipopoakara, ei ga ga pe. Ereko katu ti ga toko ti ga nhande ja a'ero nehẽ. Ojo'ja nhandereaporoğita jipi. Gandeaporoğita po ti ojo'ja a'ero nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe. ¹² Jiruvame ga pyri ji ga nderekokatui jipi ndepopoakarimo. Ejipopoakara jitehe nde erembuhu ji ve nohõ, ei ga ga pe. A'a'ngu ji ga nderekovo jipi. A'ero po ti ga nhaporemo ndopo'rui hahyva'ea nehẽ, ei ga. Gaha jate po ti opo'ru hahyva'ea – kiroki ga garekote'varuhua gahoagwama hahyva'ea ruvi-hava pype. Opo'ru tuhẽ ti ga nerembikwatijarukara – kiroki ikwatijara ga mombe'u nhogwenonde hako, ei Jesus'ga ga pe.

13 —Apĩ, kiro po ti ji hoi nde pyri a'ero nehẽ, ei ga. Poa nhaporemõ ji ei kiro ġandovaki jioha renõnde tohoryory hete ti ġa. Gandoryhetea po ti jiroryhetea javijitehe nehẽ, ei ga ga pe. 14 Amombe'u ji nenhi'iġa ġa pe jipi, ei ga. A'ero nearõe'ỹve'ġa noarõhetei ġa. A'ereki ġandeaporoġita ko nearõe'ỹve'ġa ndeaporoġita ja rõi, ei ga. Ga ko ji javijitehe a'ero. A'ereki jireaporoġita ko nearõe'ỹve'ġa ndeaporoġita ja rõi no, ei Jesus'ga ga pe.

Igwete ga ei Tupana'ga pe ġwemimbo'ehara'ġa mombe'gwovo:

15 —Apĩ, ji nda'ei nde ve: Eroho ti ġa yvya hugwi, ei ga. Nahã ji ei: Ereko katu ti ġa Diabo'ga ti tombo'eyme ġa okote'varuhuva'ea rehe, ei Jesus'ga. 16 Jireaporoġita ko nearõe'ỹve'ġa ndeaporoġita ja rõi. Na jitehe jireheve'ġa ndeaporoġita ko nearõe'ỹve'ġa ndeaporoġita ja rõi no, ei ga ga pe. 17 Emongo ti ġa enhimimbotarimova'ea rehe enhi'iġa pyvõ a'itituhẽva'ea pyvõ, ei ga. 18 Nde ji mbuhuruka avo vyvakytyve'ġa pyteri pe tomombe'u ti ga nhinhi'iġa ġa pe javo. Na jitehe ji nhiremimbo'ehara'ġa mondoukari ġapyteri pe no tomombe'u ti ġa nhinhi'iġa ġa pe javo, ei ga ga pe. 19 Anhimongo ji neremimbotarimova'ea rehe nhinhikwava'eġa nde ve. Ga ndepyga ji nhimongoi a'ea rehe nhiremimbo'ehara'ġa ti toko tuhẽ neremimbotarimova'ea rehe nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe ġa mombe'gwovo.

20 —Apĩ, nhiremimbo'ehara'ġa jate rõi ji ġa ndepygi nhinhi'iġa nde ve, ei ga. Aerẽ po ti nhiremimbo'ehara'ġa ji mombe'umbe'ui ojipe'ġa pe nehẽ ġa mbojikoguka ji rehe nehẽ no. Ga jitehe ji ġa ndepygi kiro no, ei ga Tupana'ga pe. 21 Anhi'ĩ ji nde ve jireheve'ġa ndepyga a'ero ġa nhaporemõ ti toko ojipejiva'ea'java'ero, ei ga. Nde erejikoty'a ji pavẽi. Ji ajikoty'a nde pavẽi no, ei ga. Nhande pavẽi ti jireheve'ġa tojikoty'a no nearõe'ỹve'ġa ti togwerovia nhimbuhurukara nde hugwi a'ero, ei Jesus'ga ga pe. 22 Apĩ, nde ererekouka ji ve ejuvihavuhuhetea. Na jitehe ji arekouka a'ea ġa pe no toko ti ġa ojipejiva'ea'java'ero nhande javijitehe nehẽ no, ei ga Tupana'ga pe. 23 Ji ajikoty'a ġa pavẽi. Nde erejikoty'a ji pavẽi no, ei ga. Nahã ti ġa toko hete ojipejiva'ea'java'ero, nearõe'ỹve'ġa ti tokwaha nhimbuhurukara nde hugwi, ei ga. Ga ti toko hete ojipejiva'ea'java'ero nearõe'ỹve'ġa ti tokwaha neremiarõhetea jireheve'ġa ndehe, ei ga. A'ereki nde ji arõ hete. Na jitehe nde ġa arõ hete no, ei Jesus'ga Tupana'ga pe.

24 —Apĩ, ei Jesus'ga. Nde erembojikoguka ġa ji rehe ikwehe, ei ga ojilheve'ġa mombe'gwovo. Apota hete ji ġanduvaġwama jijipyri - perope ji aho kiro jitupa - tohepia ti ġa jiruvi-havuhuhetea Tupanamo nehẽ, ei ga. A'ea nde ererekouka

ji ve. A'ereki ymya yvya apoa renonde nde ji arõ hete, ei ga Tupana'ga pe. ²⁵ Apĩ, ei Jesus'ga. Erekokatue'yumi ko nde. Nearõe'ỹve'ga nandekwahavi reki, ei ga. Ji ki a'e te orokwaha nde. Igwete jireheve'ga ikwahavi nhimbuhurukara nde hugwi, ei Jesus'ga ga mombe'gwovo ga pe. ²⁶ Akwahavuka ji ga pe ndereaporogita. Koji'i po ti ji ikwahavukari a'ea ga pe nehẽ no toarõ hete ti ga ojipe'ga javo, ei ga. A'ereki nde ji arõ hete. Na jitehe po ti ga ojipe'ga arõhetei a'ero nehẽ. Akwahavuka po ti ji ga pe ndereaporogita tajikoty'a ti ji ga pavẽi nehẽ no, ei Jesus'ga ga pe.

18

Ahe opyhyguka Jesus'ga

(Mateus 26.47-56; Marcos 14.43-50; Lucas 22.47-53)

¹ Onhi'imbavame Tupana'ga pe Jesus'ga hoi cidade hugwi gwemimbo'ehara'ga pavẽi. Igwete ga yahavi yakwa'via aherovai Cedrom aherovai. Matetỹhava pype ga hoi ova-hema. ² Kiro Judasva'ea – ahe opyhyguka gwerĩ Jesus'ga – kiro Judasva'ea soldados'ga nderuri Jesus'ga pyri. A'ereki ahe okwaha hete pea. A'ereki pevo Jesus'ga onhogwovafĩ jipi gaha gwemimbo'ehara'ga pavẽi. ³ A'ero Judasva'ea soldados'ga nderuri guardas'ga ndeheve – kiroki guardas'ga gwepia katu judeus'ga jatykahavuhua jipi. A'ereki mbatera kwava'ẽhara'ga nduvihava'ga omondouka ga Judasva'ea rupi fariseus'ga pavẽi. Gweru ga itakyhea'javuhuva'ea mbuahava reheve. Yhyga ga gweru hyapehava reheve onhimongyavo. Nahã Judasva'ea ga nderuri Jesus'ga pyri a'ero. ⁴⁻⁵ Ojikwe Jesus'ga okwaha opyhyga gwama novĩa. Igwete ga hoi ga novatiamo. Ga pyri Judasva'ea rekoi o'ama.

–Mome ahe pe peheka? ei Jesus'ga ga pe.

–Jesus'ga Nazarépeve'ga, ei ga ga pe.

–Jihi ko a'ea, ei Jesus'ga ga pe.

⁶ Ga erame poro ga hyrygi ojakykwe koty o'a yvyvo upa.

⁷ Igwete Jesus'ga ea'javi ga pe:

–Mome ahe pe peheka naerũ? ei ga.

–Jesus'ga Nazarépeve'ga, ei ga ga pe.

⁸ –Ji ko a'ea, a'e ko ji pe me ko, ei ga. Jihi pe ji reka. Na ga hoi a'ero nhiremimbo'ehara'ga, ei ga ga pe.

⁹ A'ereki ojikwe ga ei Tupana'ga pe: “Apĩ, kiroki ga nde erembojikoguka ji rehe – a'a'ngu ji ga nderekokatuavo,” ei ga. “Nurã po ti ga nhaporemõ ndopo'rui hahyva'ea nehẽ, a'e ji,” e'i jipe ga Tupana'ga pe. Nurã ga ei kiro soldados'ga pe: “Na ga hopavi a'ero nhiremimbo'ehara'ga.”

¹⁰ Kiro Simão Pedro'ga ipyhygi oitakyhea'javuhuva'ea Malco'ga nambi'oga garovai pytera koty. Malco'ga oporavyky

jipi ikwava'êhara'ğa nduvihavuhu'ga pe gapyriva'ero. Gaha Pedro'ga onambi'o. ¹¹ A'ero Jesus'ga ei Pedro'ga pe:

—Emondeva'ja ti eitakyhea'javuhuva'ea haimbepirohokava pype, ei ga ga pe. Apo'ru tuhê ti ji hahyva'ea nehê, ei ga. A'ereki a'ea ko jiruva'ga remimbotarimova'ea ji ve, ei ga Pedro'ga pe.

Ahe gweroho Jesus'ga Anásva'ea pyri

¹² A'ero soldados'ğa nduvihavuhu'ga Jesus'ga pyhygi ga rerekovo soldados'ğa pavêi guardas'ğa pavêi no. Igwete ğa ga pokwari ga rerogwovo. ¹³ Anás'ga pyri na'ê ğa ga rerohoi. Anás'ga ko Caifás'ga rembirekohêa ruva'ga. Caifás'ga ko ikwava'êhara'ğa nduvihavuhu'ga a'ea rupi. ¹⁴ Gaha e'i jipe judeus'ğa nduvihava'ğa pe ğa moğitavo: “Ojipejive'ga po ti omano nhande repykavamo nehê hamo,” e'i jipe Caifás'ga ğa pe. Anás'ga pyri na'ê ğa Jesus'ga rerohoi a'ero.

Ndakwahavi ji Jesus'ga, ei Pedrova'ea

(*Mateus 26.57-58, 69-70; Marcos 14.53-54, 66-68; Lucas 22.54-57*)

¹⁵ Igwete Simão Pedro'ga hoi Jesus'ga reviri. Ga rupi ojipe'ga hoi no Jesus'ga remimbo'ehara'ga jitehe. Ikwava'êhara'ğa nduvihavuhu'ga okwaha hete reki Pedro'garupive'ga. Nurã ga reki garonga rokari pe Jesus'ga reviri. ¹⁶ Pedro'ga ki a'e te opyta jiji o'ama mytu'ê me hokairungava rovapytymbava pyri. A'ero akoja'ga – ga ikwava'êhara'ğa nduvihavuhu'ga okwaha – a'ero ga hoa'javi mytu'ê me javo hovapytymbava rerekoharahêa pe emongiuka ti Pedro'ga javo. Igwete hêa Pedro'ga mongiukari okari pe ga mo'ama. ¹⁷ A'ero hêa ei Pedro'ga pe:

—Nde nderekoi akoja'ga remimbo'eharamo no naerũ? ei hêa ga pe.

—Ji ko a'ea rũi, ei ga o'mbero hêa pe.

¹⁸ Pevo ğa ami tata rembeyvyri ikwava'êhara'ğa nduvihavuhu'gareheve'ğa guardas'ğa pavêi. A'ereki iroyxağahi ypytunimo. Nurã ğa imondygi tatapynha xajipe'e javo. Pevo ğa ami tata pyri a'ero. Igwete Pedro'ga hoi o'ama ojipe'eavo ğa pyri.

Marã? e'ie'i Anásva'ea Jesus'ga pe

(*Mateus 26.59-66; Marcos 14.55-64; Lucas 22.66-71*)

¹⁹ Kiro ikwava'êhara'ğa nduvihavuhu'ga ei Jesus'ga pe:

—Marã neremimbo'ehara'ğa ndekoi naerũ? ei ga. Gara rehe nde ğa mbo'embo'ei jipi? ei ga Jesus'ga pe.

²⁰ —Ojipe'ga pe nhaporemo ji imombe'umbe'ui ğandovaki jipi, ei Jesus'ga ga pe. Judeus'ğa jatykahava pype ji ğa mbo'embo'ei jipi judeus'ğa jatykahavuhua pype no. Ji

namombe'unhimimi reki ġa pe jipi, ei ga ga pe. ²¹ Marã nde euhui ji ve naerũ gara rehe nde ġa mbo'ei jipi javo ji ve? ei Jesus'ga ga pe. Nhirenduhara'ġa koi okwaha nhiremimbo'eagwera. Ga pe ti emombe'uuka nhinhi'ġa a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

²² A'ea erame guarda'ga – kiroki ga ga ppyvo o'ã – ga Jesus'ga rova petegi.

–Maranuhũrame nde ei poa javo ikwava'ẽhara'ġa nduvihavuhu'ga pe? ei ga Jesus'ga pe.

²³ A'ero Jesus'ga ei:

–Po ji ete'varuhui, emombe'u ti ji'ete'varuhagwera a'ero, ei ga. Ji ekaturame po ga ndajirovapetegi ramo, ei Jesus'ga.

²⁴ Kiro Anás'ga ga rerohoukari Caifás'ga pyri ikwava'ẽhara'ġa nduvihavuhu'ga pyri. Opokwariji ġa Jesus'ga.

Ndakwahavi ji Jesus'ga, e'ia'ja Pedrova'ea

(Mateus 26.71-75; Marcos 14.69-72; Lucas 22.58-62)

²⁵ A'ea ja Pedro'ga jipe'ei tata pyri o'ama. Igwete pevove'ġa ei ga pe a'ero:

–Nde nderekoi garemimbo'eharamo naerũ? ei ġa ga pe.

Igwete Pedro'ga ei:

–A'ea rũi ko ji, ei ga o'mbero ġa pe.

²⁶ Igwete ojipe'ga ei Pedro'ga pe no – kiroki ga oporavyky ikwava'ẽhara'ġa nduvihavuhu'ga pe gapyriva'ero. Pedro'ga gare'yja'ga nambi'ogipe itymipyra pyri. Igwete ga ei kiro Pedro'ga pe:

–Orohepia po ji nde Jesus'ga pyri itymipyra pyri raji'i, ei ga ga pe.

²⁷ –Ji rũi tuhẽ koi oji'i, e'ia'ja Pedro'ga ga pe.

Nanime inamutiġa nhi'iġi o'ama.

Pilatosva'ea e'i marã Jesus'ga rekoa javo

(Mateus 27.1-2, 11-14; Marcos 15.1-5; Lucas 23.1-5)

²⁸ Ypyhajive judeus'ġa nduvihava'ġa Jesus'ga rerohoi Caifás'ga ronga hugwi. Governador'ga rongaruvihai pe ġa ga rerohoi Pilatos'ga rongaruvihai pe. Igwete ġa Jesus'ga mondoukari ga mo'amauka Pilatos'ga pyri. Judeus'ġa nduvihava'ġa ndoki ipype. A'ereki judeus'ġa ndoki tuhẽ judeus'ġarũive'ġa nonga pype ojihe'are'yma ġa ndehe jipi. “Po ti nhande hoi ipype, a'ero po ti nhande nhimbote'varuhui Tupana'ga pe nehẽ,” ei ġa. “Nhanenhimbote'varuhurame po ti nhande ndi'ua'javi toryva rupiara nehẽ,” ei ġa. Nurã judeus'ġa nduvihava'ġa ndoki Pilatos'ga ronga pype. Igwete ġa Jesus'ga mondoukari Pilatos'ga pyri. ²⁹ A'ero Pilatos'ga ruri mytu'ẽ me javo ġa pe.

—Marã pe'eağwama Jesus'ga pe naerũ? Marã garekote'varuhua naerũ? ei Pilatos'ga ģa pe.

³⁰ Igwete ģa ei ga pe:

—Po ga ndokote'varuhui jipi hamo, a'ero po ore norokwava'eği ga kiro nde ve hamo, e'i tehe ģa Pilatos'ga pe.

³¹ —Pe tuhẽ ti peroho ga a'ero imbohahyavo ga pe nehẽ pen-amonhava'ea nhi'ĩpo'ruavo nehẽ, ei ga judeus'ga nduvihava'ģa pe.

Igwete ģa ei:

—Torojuka ti ga novĩa, ei ģa. Emo romanosramo pe ndape-jukaukari ģa ore ve, ei ģa Pilatos'ga pe. Pehe ti pejuka ga a'ero romanosramo, ei ģa ga pe.

Romanos'ģa o'erame oko te'varuhu hete ģa javo, a'ero ģa ģa kutugi yva rehe ģa mbovya ģa jukavo. Igwete judeus'ģa ei Pilatos'ga pe: “Pehe ti pejuka Jesus'ga romanosramo,” ei ģa. ³² E'i ģa a'ea Jesus'ga nhi'ĩpo'ruavo. A'ereki Jesus'ga omombe'u jipe omanoağwama yva rehe nahã ti ģa ji jukai javo.

³³ A'ero Pilatos'ga hoa'javi onga pype Jesus'ga mbuhuruka ojipyri.

—Ndehe ko judeus'ģa nduvihavuhetero naerũ? ei ga Jesus'ga pe.

³⁴ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ndehe tuhẽ erekwaha nanongara? ei ga. Mara'ngu po nahã ojipe'ģa ji mombe'gwovo nde ve ra'e? ei ga ga pe.

³⁵ —Jihi ko nda'ei a'ea, ei ga. Ji ko judeu rũi! ei Pilatos'ga. Ndere'ya'ģa tuhẽ reki nde pyhy nde rerua ji pyri ikwava'ehara'ģa nduvihava'ģa pavẽi, ei ga. Marã nderekote'varuhua naerũ? Nde ģanduvihavuhuro tuhẽ ereko naerũ? ei ga Jesus'ga pe.

³⁶ —Ji ko vvyakotyve'ģa nduvihava'ģa atyvi, ei Jesus'ga ga pe. Po ji ģanduvihava'ģa ja hamo, a'ero po jireheve'ģa ģa avykyi ji repyga hamo tomondoyme ti ģa ga judeus'ģa nduvihava'ģa po pe javo hamo, ei ga. Ji ko avove'ģa nduvihava'ģa atyvi reki, a'e ji nde ve, ei ga Pilatos'ga pe.

³⁷ A'ero Pilatos'ga ei ga pe:

—Nde ko huvihavuhua tuhẽ naerũ? ei ga ga pe.

—Nde ere'e katu ji ve nde ko huvihavuhua javo, ei Jesus'ga ga pe. Ajo ji ji'a vvyakotyva'ero kako tamombe'u ti ģa pe a'itituhẽva'ea javo, ei ga. Kiroki ģa oko hete a'itituhẽva'ea rehe —ģa ģwendu katu nhinhi'ģa a'ero, ei ga ga pe.

³⁸ —Manongara tuhẽ po a'itituhẽva'ea naerũ? ei Pilatos'ga ga pe a'ero.

Pilatosva'ea ojukauka Jesus'ga

(Mateus 27.15-31; Marcos 15.6-20; Lucas 23.13-25)

A'ero Pilatos'ga hoa'javi mytu'ë me judeus'ga pyri.

—Ga ndokote'varuhui'i'i, a'e ji pe me, ei ga. ³⁹ Nahã ji ei pe me kiro a'ero. Kwara nanani Páscoa aporame pe ei ji ve ipyhygipyra'ga rehe. A'ero ji ga mohemukari cadeia hugwi, ei Pilatos'ga ġa pe. Ma'ġa ji amohemuka kiro pe me a'ero? Amohemuka po ti ji pe me Jesus'ga penduvihavuhuhete'ga? ei ga ġa pe.

⁴⁰ —Ga rũi tuhê! ei ġa ohapukaita. Teremohemukari tuhê akoja'ga! ei ġa. Barrabás'ga ti emohemuka, ei ġa Pilatos'ga pe. Barrabás'ga ko governo movahĩve'ga okote'varuhuve'ga.

19

¹ A'ero Pilatos'ga Jesus'ga kupepytera nupanupãukari ipira'javuhuva'ea pyvõ. ² Igwete soldados'ga Jesus'ga rerekomemuapotari. Nurã ġa ipovãpovani yhyppoa hatiuhũva'ea onhatimaġatuva'ea apovo. Igwete ġa inoġi Jesus'ga akaġa rehe nahã huvihava'ġa akanitara javo tehe. Igwete ġa imongiukari ga pe tapy'ynhapiġwaġahiva'ea nanongara huvihava'ġa omongi javo ga pe. ³ Nahã ġa Jesus'ga rerekomemui u'ua ga pyri.

—Ejory ti judeus'ga nduvihavuhuhetero, e'iuhu ġa onhi'ġa mondovo ga pe.

Igwete ġa garova petepetegi ga rerekovo. ⁴ Aerê Pilatos'ga hoa'javi mytu'ë me judeus'ga pyri.

—Pehepia ga, ei ga. Kiro ji ga mbuhurukara'javi pe pyri tapekwaha ti ji'ee'yma ga pe. A'ereki ga ndokote'varuhui'i'i reki, ei Pilatos'ga ġa pe.

⁵ A'ero Jesus'ga heruri tapy'ynhapiġwaġahiva'ea rerekovo. Hatiuhũva'ea ga gwereko oakaġa rehe ipovanipyra. Igwete Pilatos'ga ei:

—Kiro ki ga u! Pehepia ga! ei ga ġa pe.

⁶ Kiro ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa ga repiagi guardas'ga pavêi. A'ero ġa hapukajahivi javo:

—Ejukauka ga! ei ġa. Embovyruka ga yva rehe!

Igwete Pilatos'ga ei ġa pe:

—Pe tuhê ti pembovy ga jukavo yva rehe, ei ga ġa pe. Ji ki a'e te a'e pe me: Ga ndokote'varuhui'i'i, ei ga ġa pe.

⁷ Igwete judeus'ga ei ga pe:

—Oreramonha'ea e'i ikwatija hako: “Kiroki ga ombotegwete Tupana'ga –pejuka po pe gaha hamo,” ei ahe hako, ei ġa. Nurã reki ore ga jukaukapotari kiro. A'ereki ga e'i: “Ji ko Tupana'ga ra'yramo ako,” ei ga, ei ġa Pilatos'ga pe.

⁸ A'ea renduvame Pilatos'ga kyhyjihetei mara'ngu po ga Tupana'ga ra'yra'ga tuhê javo. ⁹ Igwete ga hoa'javi ongaruvihava pype javo Jesus'ga pe:

—Mome ahe tuhê nde naerũ? ei ga ga pe.

Emo Jesus'ga nonhi'īgi ga pe. ¹⁰ Igwete Pilatos'ga ei ga pe:
 –Nerenhi'īgi hũ nde ji ve? ei ga. Nderekwahavi tuhẽ nde jipopoakara naerũ? Ganduvihavamo ji erame ġa pe po ti ġa nde mohemi nehẽ, ei ga. Ji erame ġa pe po ti ġa nde kutugi yva rehe nde jukavo nehẽ, ei ga Jesus'ga pe.

¹¹ Igwete Jesus'ga ei ga pe:

–Tupana'ga nde mbopopoakaramame jate po nde popoakaramo ji jukavouka ġa pe, a'e ji nde ve, ei Jesus'ga ga pe. Nurã kiroki ga ji mondouka nde ve – nde hohe'i tehe ga rekote'varuhui a'ero, ei ga ga pe.

¹² A'ero Pilatos'ga ei oyvyteri pe: “Tamohemuka tuhẽ ti Jesus'ga.” Judeus'ga okwaha a'ea. Nurã Pilatos'ga horame ġa pyri ġa hapukajahyahivi ga pe:

–Ga mohemukaramame po ti nde nderekokatua'javi nhanderuvihavuhu'ga pe César'ga pe. A'ereki Jesus'ga e'i tehe: “Jihi ko ganduvihavuhuhetero,” ei ġa. Nanongara'ġa ko omovahĩ César'ga. Jesus'ga mohemukara renduvame po ti César'ga nhimboahihetei nde ve a'ero nehẽ, ei ġa Pilatos'ga pe.

¹³ A'ea renduvame Pilatos'ga Jesus'ga mbuhurukari onga hugwi. Igwete ga apygi juizes'ġa apykava rehe oina – perope ġa omondo itapereuhua yja rehe inoġa. Judeus'ġa nhi'igimo pevova'ea rera ko Gabatá. ¹⁴ Kiro ko sexta-feira. A'ea rupi judeus'ġa omboavujikwe mbatera toryva rupiara Páscoa rupiara. Ahaji katu Pilatos'ga apygi a'ero, ta'e ti kiro gareaporoġita pe javo judeus'ġa pe.

–Pehepia te pejuvihavuhuhete'ga! ei ga Jesus'ga repiuka ġa pe.

¹⁵ Emo ġa hapukajahyahivuhui javo ga pe:

–Embovyruka ga! ei ġa. Embovyruka ga! Ejukauka ga yva rehe! ei ġa ga pe.

–A'iti re po ti ji ga mbovyrukari ga jukavouka penduvihavuhuhete'ga nehẽ? ei Pilatos'ga ġa pe javo.

–César'ga jate ko oreruvihavuhu'ga! ei ġa ga pe. Ndorogwerekoi ore ojipe'ga oreruvihavuhuro, ei ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa ga pe javo.

¹⁶ A'ero Pilatos'ga Jesus'ga mondoukari ġapo pe soldados'ġa ti tokutu ga yva rehe ga mbovyava javo.

Okutu ahe Jesus'ga yva rehe ga mbovyava

(Mateus 27.32-44; Marcos 15.21-32; Lucas 23.26-43)

¹⁷ Igwete soldados'ġa Jesus'ga rerohoi a'ero cidade hugwi. Gajati'yva rehe ġa herohoukari ga pe yva gajukahava rupiara. Aerẽ ġa Jesus'ga rerovahemi vytyra rehe. Yvytyra rera ko Aheapindava. Judeus'ġa e'i jupe Gólgota.

¹⁸⁻²³ Pevo ġa Jesus'ga rerovahemi hekyita gapira ga hugwi. Igwete ġa ga kutugi a'ero yva rehe ga mbovyava ga mo'ama

ga jukavo. Ojikwe Pilatos'ga okwatijarukaripe yva raygwera rehe. Igwete ga imondoukari ikutugauka Jesus'ga arimo. Nahã i'ei ikwatijara: “Agwa'ga ko Jesus'ga Nazarépeve'ga. Ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga,” e'i ikwatijara yva raygwera rehe. Pilatos'ga okwatijaruka a'ea judeus'ga nhi'igimo. Okwatijaruka ga romanos'ga nhi'igimo no. Okwatijaruka ga gregos'ga nhi'igimo no. Igwete Pilatos'ga imondoukari yva raygwera ikutugauka yva rehe Jesus'ga arimo. A'ero he'yjuhuve'ga nhi'igi jupe judeus'ga. A'ereki ira'agwe Jesus'ga kutuhava cidade hugwi. A'ero ikwava'ehara'ga nduvihava'ga ei Pilatos'ga pe novã:

–Terekwatijarukari: “Ga ko judeus'ga nduvihavuhuhete'ga,” ei ga ga pe. Nahã ekwatijaruka: “Agwa'ga e'i ojive: ‘Ji ko judeus'ga nduvihavuhuhetero.’” A'ea ekwatijaruka inoğa hehe, ei ga Pilatos'ga pe novã.

Emo Pilatos'ga e'i ga pe:

–Na tu ve te nhirembikwatijarukaragwera, ei ga.

Igwete soldados'ga Jesus'ga kutugi yva rehe ga mbovya ga mo'ama ga jukavo. Igwete ga mokonhava'ea mbojogwovai Jesus'ga rehe ahe mo'ama ojipea rehe yva rehe. Jesus'ga ahepyteri pe o'ã.

Aerẽ soldados'ga ipyhygi gapira ima'eamo ojohupeupe. Quatrove'ga onhinanhinani ipyhygi ojipeji gapira ojive. Aerẽ ga ojipea ipyhygi nimbojahaviva'ea kirojateva'ea. ²⁴ Igwete ga ei ojohupe:

–Kia ti timbotararagyme, ei ga ojohupe. Manamo po ti nhande herekoi gapira nehẽ? ei ga. Timombo'ri ti ita'java'ea herekohavamo, ei ga ojohupe.

Nurã ga imombo'ri gapira rehe. Nahã soldados'ga ndekoi tapy'ynhapira rehe a'ero. Oma'emaẽ ga Jesus'ga pira ga nhi'ipo'ruavo a'ero. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nhoğwenonde Cristo'ga nhi'igağwama hako. Nahã Cristo'ga ei:

“Oma'ẽ ga jipira ojohupe,” ei ga.

“Ojipea rehe ga imombori ita'java'ea,” ei ga.

Ikwatijara omombe'u ganhi'igağwama hako. Na tuhẽ reki soldados'ga ndekoi gapira rehe a'ero ipojkavo ojive ikwehe.

²⁵ Kiro Jesus'ga o'yembora repiagi. Pevo ahe ami Jesus'ga kutuhava pyri. Jesus'ga yembora irũhẽa pevo o'ã ahe pyri no Mariahẽa no – kiroki hẽa Clopas'ga rembirekohẽa. Maria Madalena hẽa pevo o'ã ga pyri no. ²⁶ Kiro Jesus'ga o'yembora repiagi a'ero ġwemimbo'ehara'ga reheve ġwemiarõhara'ga reheve. A'ero ga ei o'yembora pe:

–Ha'i, ei ga. Gaha po ti oko ndera'yra ja nehẽ ji py'rovo nehẽ, ei ga ahe ve.

²⁷ Gwemimbo'ehara'ga pe ga ei a'ero:

—Hëa po ti oko ndehya ja nehë, ei ga. Ereko katu ti hëa a'ero eyhëaramo, ei Jesus'ga ga pe.

A'ero garemimbo'ehara'ga ahe rerohoi ġwonga pe. Igwete ga ahe repiakatui jipi.

Jesus'ga omano

(Mateus 27.45-56; Marcos 15.33-41; Lucas 23.44-49)

²⁸ Aerë Jesus'ga ei oyvyteri pe: “Anhi'ïpo'ru pa ji Tupana'ga kiro,” ei ga. Kirë ga ei:

—Jiygwei ji.

A'ea erame ga onhi'ïpo'ru ahe. A'ereki Tupana'ga okwati-jaruka ahe ve Cristo'ga ygwejaġwama mombe'gwovo hako.

²⁹ Gwereco pevo vinho tajahiva'ea ya'ia pype. A'ero ġa ipyhygi jyruhuva'ea imondeva vinho pype ipimombyga vyvra rehe hissopo rehe. Igwete ġa imbovyri imondovouka Jesus'ga juru pe topyte ti ga javo. ³⁰ Ipyterame Jesus'ga ei a'ero:

—Anhi'ïpo'ru pa ji, ei ga.

A'ero ga nhova'apyni omanomo.

Oykikutu ahe Jesus'ga

³¹ Aerë judeus'ga nduvihava'ġa hoi javo Pilatos'ga pe:

—Emopenuka ti yvareheve'ġa netymakaġa tomanoġatu ti ġa, ei ġa ga pe. A'ero po ti ġa ahera'oa mbojyvi herogwovo nehë, ei ġa ga pe.

E'i ġa a'ea Pilatos'ga pe. A'ereki a'ea ko sexta-feira mbatera mboavujikwehava ġa pe. Ndopotari ġa ahera'oa mo'amipyra yva rehe sábadu rupi oporavykye'yma rupi. A'ereki a'ea ko huvihahetea ġa pe sábadu Páscoa rekoro ġwaramo. Nurã ġa hoi javo Pilatos'ga pe tomopenuka ti ga ġanetymakaġa ġa jukavouka javo. ³² A'ero Pilatos'ga soldados'ġa mondoukari yvareheve'ġa pyri. Igwete ġa hoi Jesus'ga aherovaive'ga retymakaġa nupamo imopena. Kirë ġa hoi ojipe'ga pyri Jesus'ga rovai garetymakaġa nupamo imopena. ³³ Urame Jesus'ga pyri ġa ei reki:

—Omano jipe po ahe ra'e, ei ġa.

Nurã ġa nomopeni Jesus'ga retymakaġa. ³⁴⁻³⁷ Emo soldado'ga Jesus'ga ykikutugi ta'akwara pyvõ. Kiro gara'oa hugwi turi garekoa yhya pavëi. Imopene'yname Jesus'ga kaġa soldados'ġa onhi'ïpo'ru ahe. A'ereki nahã Tupana'ga okwati-jaruka ahe ve imombe'uuka hako.

“Nomopeni'i'i po ti ġa gakaġa nehë,” e'i ikwati-jara hako.

Ojipea Tupana'ga rembikwati-jarukara e'i no:

“Gwepigwepia po ti ġa ġwembikutuhara'ga nehë,” e'i ikwati-jara hako.

Kiroki ga omombe'u kiro pe me – gaha gwepia tuhë Jesus'ga manogwera ikwehe. Omombe'u ga kiro pe me taperovia ti

javo. Omombe'u katu ga. Okwaha hete ga a'ea a'itituhẽva'ea ji amombe'u javo.

Ono ahe Jesus'ga ra'oa ita kwaruhua pype

(Mateus 27.57-61; Marcos 15.42-47; Lucas 23.50-56)

³⁸⁻³⁹ Aerẽ José'ga hoi javo Pilatos'ga pe. Cidade de Arimatéia pe José'ga ruvi. Ojiko nhimi ga Jesus'ga rehe. A'ereki ga okyhyji judeus'ga nduvihava'ga hugwi. Igwete ga hoi javo Pilatos'ga pe.

—Tarohe ti Jesusva'ea ra'oa, ei José'ga ga pe.

—Kwa, ei Pilatos'ga. Eroho ti a'ero, ei ga ga pe.

A'ero ga hoi Jesus'ga ra'oa pyri Nicodemos'ga pavẽi – gaha ymya oho Jesus'ga pyri ga repiaga ypytunimo raikwehe. Nicodemos'ga gweroho perfume apopyra ojupi. Japopyra ko mirra mohaga'java'ea aloés pavẽi yvahugwiva'ea memei. He'yiva'ea ga gweroho trinta e cinco quilos. Ipohyi hete japopyra. A'ero ga hoi ipyhyga Jesus'ga ra'oa. ⁴⁰ Igwete ga a'ea imamani tapy'ynhapipyryva pyvõ imondovo perfume apopyra tapy'ynhapira pype inoga. A'ereki nahã judeus'ga omboavujikwe ahera'oa jipi ahetya renonde. ⁴¹ Ira'agwe tuvi itympyra Jesus'ga jukahava hugwi. Gwereco pevo itaruvihavuhua kwaruhua ahetyhavamo. Ndogwerecoan-gavi ve ahera'oa ipype. ⁴² Ira'agwe gwaramo José'ga Jesus'ga ra'oa rerohoi pevo imondovo inoga ipype. A'ereki gaporavykye'yma sábado u gwerĩ.

20

Jesus'ga okwera omanoa hugwi

(Mateus 28.1-8; Marcos 16.1-8; Lucas 24.1-12)

¹ Domingo rupi ppyhajive Maria Madalenahẽa hoi itaru-vihavuhua kwaruhu pe hepiaga – perope ga ono Jesus'ga ra'oa. Nako'eğatui ve hẽa horame. Igwete hẽa hepiagi itauhua ikwaruhua rovarypyymbava.

—Ope'auhu ga itauhua jurukwara hugwi! ei hẽa.

² Igwete hẽa jivyri onhana ua tamombe'u ti Jesus'ga remimbo'ehara'ga pe javo. A'ero hẽa ruri Simão Pedro'ga pyri ojipe'ga pyri no Jesus'ga remiarõhara'ga. Igwete hẽa imombe'ui ga pe.

—Gwenohẽ po ga nhandepojoykahareteva'ea ra'oa ikwaruhua hugwi raji'i, ei hẽa. Ore ndorokwahavi kiro ahenogawera, ei hẽa ga pe.

³ Nurã Pedro'ga hoi ojipe'ga pavẽi ogwovo itakwaruhu pe hepiaga. ⁴ Onha memei ga ojogwerogwovo. Ojipe'ga koji'i tehe onha Pedro'ga hohe ogwovo. Igwete ga vahemypyri ikwaruhu pe. ⁵ A'ero ga apyni tapy'ynhapipyryva repiaga ipype. Emo ga ndoki ipype. ⁶ Kiro Simão Pedro'ga vahemi ga

reviri okiavo ipype. Igwete ga hepiagi tapy'ynhapipyryva no.
⁷ Pevo tuvi Jesus'ga akağa mamanipyra no. A'ea ko irupe'i tuvi tapy'ynhapipyryva hugwi onhimamana oina. ⁸ Kiro ojipe'ga reki ipype a'ero hepiaga – kiroki ga uryppy ikwaruhu pe novia. Igwete ga hepiagi herovia Jesus'ga kwerava. ⁹ A'ea rupi onhimi ve ġa pe ikwatijara remimombe'ua. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i jipe: “Okwerava'ja tuhē po ti ga omanoa hugwi nehē,” e'i ikwatijara hako. Emo a'ea onhimi ve ġa pe.
¹⁰ Igwete ġa jogwerojivryra'javi onga pe a'ero ojogwerokuva.

*Jesus'ga ojipiuka Maria Madalena'ea pe
 (Mateus 28.9-10; Marcos 16.9-11)*

¹¹ Aerē Maria Madalena hēa hoa'javi ojehe'gwovo o'ama mytu'ē me ikwaruhua pyri. Ojehe'orame hēa nhova'apyni hepiaga ikwaruhua pype. ¹² Igwete hēa mokonha'ğa ndepiagi pevo Tupana'gapyrive'ğa. Tiğahivuhu ġapira. Oapy ġa oina Jesus'ga noğagweri pe. Ojipe'ga oapy Jesus'ga akağagweri pe. Ojipe'ga Jesus'ga pyagweri pe oapy oina. ¹³ Igwete Maria hēa ġa ndepiagi. A'ero ġa ei hēa pe:

–Kui'i, maraname nde jehe'oi?

–Gwenohē ġa jipojykahareteva'ea ra'oa, ei hēa. Ji ndakwahavi ahenogawera a'ero, ei hēa ġa pe.

¹⁴ Onhi'igirē hēa jirovagi Jesus'ga repiaga novia ga mombaragwahave'yma. ¹⁵ Igwete ga ei hēa pe o'ama:

–Kui'i, gara rehe nde jehe'oi e'ama? Ma'ğa nde ereheka naerū? ei ga hēa pe.

Igwete hēa etehei oyvyteri pe: “Ga ko itymipyra repiakatuhara'ga.” Nurā hēa ei ga pe:

–Po nde ahera'oa rerohoi raji'i emombe'u ti ji ve ahenogawera taroho ti a'ero, ei hēa ġa pe.

¹⁶ –Maria, ei Jesus'ga hēa pe.

Kiro hēa jirovapavi ga koty ga repiakatuavo.

–Raboni, ei hēa ġa pe. (A'ea judeus'ğa e'i ombo'ehara'ğa pe.)

¹⁷ –Tajipyhygi, ei Jesus'ga hēa pe. A'ereki ji ndajupiri ve jiruva'ga pyri, ei ga. Eho ti nhiirū'ğa pyri nhiremimbo'ehara'ğa pyri. Emombe'u ti nhinhi'iga ġa pe tokwaha ti ġa javo, ei ga. Kiro po ti ji jupiri jiruva'ga pyri ġanduvete'ga pyri. Gaha ji ambohete Tupana'ga. Gaha ġa ombohete no, ei ga. Emombe'u ti ġa pe tokwaha ti ġa jihoağwama ga pyri, ei Jesus'ga hēa pe.

¹⁸ Igwete Maria Madalena hēa hoi Jesus'ga remimbo'ehara'ğa pyri javo.

–Ahepia ko ji nhandepojykaharete'ga ko! ei hēa ġa pe.

Igwete hēa imombe'upavi Jesus'ga nhi'iga ojive.

*Jesus'ga ojipiuka onzeva'ea pe**(Mateus 28.16-20; Marcos 16.14-18; Lucas 24.36-49)*

¹⁹ A'ea rupi jitehe domingo rupi Jesus'ga remimbo'ehara'ga ndekoi onhimono'oğa onga pype ypytunimo. Hovapytymba katu ға. A'ereki ға okyhyji hete judeus'ға nduvihava'ға hugwi. Emo Jesus'ga uhu o'ama ojipiuka ғapyteri pe.

—Tu katu ti pepy'a, ei ga ға pe.

²⁰ Onhi'iğame ға pe ga hepiukari opokutugagwera oykikutugagwera reheve. Ga repiagame ға ndoryndoryvamo a'ero.

²¹ Kiro Jesus'ga ea'javi ға pe:

—Tu katu ti pepy'a, ei ga. Jiruva'ga ji mbuhuruka avo ikwehe tomombe'u ti ga nhinhi'iğa javo ji ve ikwehe. Na jitehe po ti ji pe mondoukari nehē no tapemombe'u ti nhinhi'iğa ojipe'ға pe nehē no, ei ga ға pe.

²² A'ero ga ipyi ға ndehe.

—Kiro ji imondoï Tupana'ga ra'uva pe me. Peko ti a'ea rehe a'ero, ei ga ға pe. ²³ Po ti pe ei ojipe'ға pe Tupana'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi javo, a'ero ga imombori tuhē ға hugwi, ei ga. Po ti pe ei ға pe Tupana'ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi javo, a'ero ga nomombori tuhē, ei Jesus'ga ga pe.

Jesus'ga ojipiuka Toméva'ea pe

²⁴ Ojipe'ga Jesus'ga remimbo'ehara'ga nduvi pevo jara'ға pyri Jesus'ga jipiukarame ға pe. O Gêmeo ei ға ga pe Tomé'ға pe. ²⁵ Igwete jara'ға ei ga pe:

—Orohepia ore Jesus'ga oji'i, ei ға imombe'gwovo ga pe novĩa.

E'ia'jaa'ja ға ga pe novĩa. Emo ga ndogweroviarihu ғанemimombe'ua ojive. Igwete ga ei ға pe:

—Ji tahepia na'ē ti itaju'ia rembikutugagwera gapo pe, ei ga. Tamondo na'ē ti nhipũa itaju'ia rembikutugagwera rehe. Tapo'ē na'ē ti gaykikutugagwera pype, ei ga. Nhipo'ē'e'ymame po ti ji ndaroviaru tuhē gakwerava'java nehē, ei Tomé'ға ға pe.

²⁶ Irũa domingo rupi Jesus'ga remimbo'ehara'ga nhimono'oğa'javi onga pype. A'ea rupi Tomé'ға rekoi ға pyri a'ero. Gwovapytymbava'ja ға onga novĩa. Emo Jesus'ga uhu o'ama ға pyri ojipiukara'java ға pe.

—Tu katu ti pepy'a, ei ga ға pe.

²⁷ Igwete ga ei:

—Tomé, embuhu ti epũa jipokutugagwera repiaga, ei ga. Epo'ē ti jykikutugagwera pype. Erovia tuhē ti jikweravagwera a'ero, ei Jesus'ga ga pe.

²⁸ A'ero Tomé'ға ei ga pe:

—Nde ko jipojykaharetero tuhê! Tupanamo tuhê ko nde! ei ga. Orombohete ji nde, ei ga.

²⁹ —Ji repiaga ġwaramo nde heroviari a'ero, ei Jesus'ga ga pe. Emo pyry hete jirepiage'ÿve'ġa pe ġa heroviarame ojikoga ji rehe, ei ga.

Okwatija ahe toko ti ġa Tupana'ga pyri javo

³⁰ Jesus'ga oapoapo hete ahemonhimomby'ava'ea ġwemimbo'ehara'ġa pyteri pe jipi. Ji namombe'upavi ikwatijarame agwa. ³¹ Kia ki a'e te ji akwatija taperovia hete ti Jesus'ga rekohava javoji. A'ero po ti pe ei: “Ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo. Ga ko Tupana'ga ra'yramo tuhê,” pe'e po ti pe ga pe. Akwatija ji pe me tapendeaporoġita pyahu ti no pejikogame Jesus'ga rehe. A'ero po ti pe ndekoi avuirama yvagi pe Tupana'ga pyri nehê.

21

Jesus'ga ojipiuka seteva'ea pe

¹ Aerê Jesus'ga jipiukara'javi ġwemimbo'ehara'ġa pe a'ero okweravirê omanoa hugwi. Ypiahu pe Tiberíades pe ga jipiukara'javi ġa pe. Nahã a'ero. ² Jesus'ga remimbo'ehara'ġa ojogwereco ojogwerojuva: Simão Pedro'ga, Zebedeu'ga ra'yra'ġa, Tomé'ga no – ga pe ġa ei o Gêmeo. Natanael'ga oko ġa pyri no – gaha u cidade de Caná pe Galiléiapeve'ġa gwyri pe. Mokonha'ġa ojogwereco ġa pyri no. ³ Igwete Simão Pedro'ga ei ġa pe:

—Koro ji hoi imomboia pira mboahava, ei ga.

—Toroho ti nde rupi, ei jara'ġa ga pe.

Igwete ġa jogwerohoi onhinhaġa yharuhua pype ojogwerogwovo. Nombo'ari'i'i reki ġa imoġo'eamo. ⁴ Kwara po'rirame Jesus'ga jipiukari o'ama yembe'yi pe. Emo garemimbo'ehara'ġa nonhimombaragwahavi ve ga rehe.

⁵ Igwete ga ei ġa pe:

—Napembo'ari pe mo? ei ga.

—Norombo'ari ore, ei ġa.

⁶ —Pemombo ti pejovai pytera koty, ei ga. A'ero po ti pe imbo'ari nehê, ei ga ġa pe.

A'ero ġa imombori ojovai pytera koty. Kiro ġa nombo'ava'javi pira mboahava yharuhua pype a'ero. Tegwete ġa pe. A'ereki ipohyi hete ġa pe pirare'yjuhua rerekovo ġwaramo. ⁷⁻⁸ A'ero Jesus'ga remimbo'ehara'ġa garemiarõhara'ga ei Pedro'ga pe:

—Nhandepojykaharete'ga ko kiro oko, ei ga.

A'ea renduvame Simão Pedro'ga imongi opira i'arimova'ea nhapytiamu ojihe. A'ereki ġa imbo'arame gwekyi opira. Igwete ga pori y pe ua. A'ereki ġa ira'agwe u yembe'yva hugwi

cem metros. Igwete jara'ğa nduri yharuhua pype imoatamo pira mboahava herua pirahetehua reheve. ⁹ Jesus'ga omoka'ẽ pira tatapynha pyvõ o'ama yembe'yi pe. Pão ga gwereko no. Igwete ға nduri o'eamo yhara hugwi hepiaga. ¹⁰ A'ero Jesus'ga ei ға pe:

—Peru ti mo penhimimbo'aripyra, ei ga ға pe.

¹¹ Kiro Simão Pedro'ga henohemi herohyryryga imboahava herua yembe'yi pe. Tynahẽ hete imboahava pirahetehua rerekovo. A'ereki he'yjuhu pira cento e cinquenta e três. Huvihaviha hete pira. Emo pira mboahava ndotorogi reki.

¹² Igwete Jesus'ga ei ға pe:

—He pejijo i'gwovo mo, ei ga.

Garemimbo'ehara'ға opojihu javo ga pe manamo nde javo. A'ereki ға okwahavipe ga ko nhandepojykaharete'ga javo.

¹³ Igwete Jesus'ga hoi ipyhyga pão pira moka'embyra reheve ima'eamo ға pe.

¹⁴ Três kiro Jesus'ga jipiukara'javi ғwemimbo'ehara'ға pe a'ero okweravirẽ omanoa hugwi.

Jesus'ga onhi'ĩ Pedrov'a'ea pe

¹⁵ Ga i'upavirẽ Jesus'ga ei Simão Pedro'ga pe João'ga ra'yra'ga pe:

—Simão, ei Jesus'ga. Enhimombe'u ti kiro ji ve. Jara'ға hohe'i tehe nde ji arõhetei? ei ga ga pe.

—Na tuhẽ. Ji ko oroarõ hete nde, ei ga. Nde erekwaha nhiremiarõhetea, ei ga Jesus'ga pe.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Nahã ti a'ero. Ovelhas repiakatuhara'ға gwepia katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ehopia katu jireheve'ға mbojiko-heteavo ji rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe.

¹⁶ Kirẽ Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Simão, ji arõ hete nde? ei Jesus'ga ga pe.

—Oroarõ hete ko ji ndehe. Nde erekwaha nhiremiarõhetea, ei Simão Pedro'ga.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Hepiakatuhara'ға gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ereko katu jireheve'ға mbo'eavo nhinhi'iga rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe.

¹⁷ Kirẽ Jesus'ga ea'javi ga pe:

—Simão, ji arõ hete nde?

A'ero Simão Pedro'ga rekoveveuhuro a'ea ero ғwaramo ojive. A'ereki três vezes Jesus'ga ea'jaa'javi ga pe: “Ji arõ hete nde?” Nurã ga ei Jesus'ga pe:

—Jesus, erekwaha pa nde mbatara. Nde erekwaha nhiremiarõhetea! ei ga Jesus'ga pe.

Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Hepiakatuhara'ğa gwepia katu ovelhas jipi. Na jitehe ti ehepia katu jireheve'ğa mbojikoheteavo ji rehe, ei ga Simão Pedro'ga pe. ¹⁸ Amombe'u katu tuhê ji nde ve: Evoja'irame nde eremongi epira egwovo enhimimbotarimova'ea rupi ekovo raikwehe, ei Jesus'ga ga pe. Aerê exava'erame po ti nde epoa pyhoi nehê. A'ero po ti ojipe'ga nde kwari nde rerogwovo nehê – perope nde nderehopotari, ei ga Simão Pedro'ga pe.

¹⁹ Ga manoağwama pe Jesus'ga ei. Omombe'u ga ga pe nahã po ti nde manoi nehê jawo.

—Nde manorame po ti ojipe'ğa ei nehê: “Simão Pedrova'ea ndopohiri Tupana'ga hugwi omanorame pyry hete Tupana'ga ji ve jawo,” e po ti ga nde mombe'gwovo nehê, ei ga. Nahã po ti nde hepiukari Tupana'ga ruvihavuhuhetea ga pe emanorame nehê, ei Jesus'ga imombe'gwovo ga pe.

Kirê Jesus'ga ei ga pe:

—Eko tuhê ti nhiremimbotarimova'ea rupi nehê, ei ga Pedro'ga pe.

Pedrova'ea e'i Jesus'ga pe: Marã po ti ga rekoi nehê?

²⁰ A'ero Simão Pedro'ga jirovagi ojipe'ga repiaga. A'ereki ga ndeviri ga ruri Jesus'ga remiarõhara'ga – gaha ojity Jesus'ga pyri ga i'urame ojogwerojuva Jesus'ga manoa renonde ikwehe. A'ea rupi ga ei Jesus'ga pe ikwehe: “Jesus, ma'ğa pe nde ei: ‘Kiro po ti ga ji mondoukari gapo pe topyhy ga ga jawo?’” ei ga Jesus'ga pe ikwehe. ²¹ Kiro Pedro'ga jirovagi akoja'ga repiaga ga rurame ojiviri. A'ero Pedro'ga ei Jesus'ga pe:

—Oro ga, marã po ti ga rekoi aerê nehê naerũ? ei ga.

²² Igwete Jesus'ga ei ga pe:

—Ji ipotarama po ti ga rekoji jirura'java repiaga nehê, ei ga. Maranuhũ nde rekoi a'ea rehe naerũ? Ndehe ti eko nhiremimbotarimova'ea rupi, a'e ko ji nde ve, ei Jesus'ga Pedro'ga pe.

²³ Aerê Jesus'gareheve'ğa imonhimoanhani jawo tehe ojipe'ğa pe.

—Akoja'ga po ti nomanoi nehê Jesus'ga remimbo'ehara'ga, e'ie'i tehe ga.

Emo Jesus'ga nde'i reki: “Nomanoi po ti ga nehê.” Nahã ga e'i: “Ji ipotarama po ti ga rekoji jirura'java repiaga nehê. Maranuhũ nde rekoi a'ea rehe naerũ?” A'ea Jesus'ga ei ga mombe'gwovo Pedro'ga pe.

²⁴ Akoja'ga – ga pe ga e'i tehe nomanoi po ti ga jawo – gaha omombe'umbe'u pa Jesus'ga reaporoğita. A'ea jitehe ga okwatijatija inoğa. Orokwaha tuhê ore a'iti tuhê garemi-mombe'ua jawo, a'e ji.

²⁵ Gwereco hete ojipea Jesus'ga rembiapoagwera onhi-mongyavo. Po ti ahe ikwatijapavi garembiapoagwera a'ero po ti yvya koty ndohypavi aherembikwatijara rehe nehẽ ovuhu, a'e ji.

JESUS'GA MOIRŪHARAVA'EA REAPOROGITA Atos dos Apóstolos

¹ Teófilo, ymya ypy ji ikwatijari nde ve imondovo ikwehe. Igwete ji imombe'upavi nde ve Jesus'ga rekohava ga ruvame avo yvya koty ikwehe. Gareminbo'eagwera ji amombe'u no ikwehe. ²⁻³ Garupiragwera yvagi pe ji amombe'u no.

Omanorē Jesus'ga kwerava'javi raikwehe. A'ero ga ikwahavukavukari okwerava ġa pe – kiroki ġa ga omo'emo'ē ojive omoirūharamo. He'yjuhu ġakira rupi quarenta dias rupi ga jipiukaukari ġa pe okovo ġa pyri. Igwete ga ġa mbo'embo'ei Tupana'ga ra'uva popoakarimo. “Nahanahā a'ero Tupana'ga rekorame ġanduvihavuhuhetero,” ei Jesus'ga imombe'gwovo ġa pe. ⁴ Aerē okorame ġa pyri Jesus'ga ei ġa pe no:

–Tapehoi na'ē ti cidade de Jerusalém hugwi, ei ga ġa pe. Amombe'u ko ji pe me jiruva'ga nhi'iġagwera ikwehe. A'ereki ymya Tupana'ga e'i hako: “Tamondo ti jira'uva ġa pyri nehē,” e ko jiruva'ga hako, ei ga ġa pe. Tapehoi na'ē ti a'ero gara'uva imboha'uva, ei Jesus'ga. ⁵ João Batistava'ea oko ġa pavēi ġa mobatizauka yhya pyvō ikwehe. Emo nambegwehetei po ti Tupana'ga oko pe pavēi gwa'uva mondouka pe pyri nehē, ei Jesus'ga ġa pe.

Jesus'ga rerohohava yvaga pype

⁶ Aerē Jesus'ga moirūhara'ġa jatykatykaa'javi Jesus'ga pavēi. Igwete ġa ei ga pe:

–Jesus, aġwamo nde rekorame huvihavuhuhetero po ti nhande israelitasramo hajiheve'ġa mondomondoa'javi nehē? ei ġa Jesus'ga pe.

⁷ Igwete Jesus'ga ei:

–Jiruva'ga ġwemimbotarimo omongo ymyava'ea aerēva'ea no, ei ga. Ga ndokwahavukari reki a'ea pe me, ei ga ġa pe. ⁸ Gara'uva po ti uhu pe pyri pe pojykavo nehē. Nahā po ti Tupana'ga pe mbopopoakarukari tomombe'u ti ġa Jesus'ga ojipe'ġa pe javo nehē, ei Jesus'ga. Ji mombe'u ti a'ero Jerusalém me Judéiapeve'ġa gwyri pe nhaporemo nehē, ei ga. Samariapeve'ġa gwyri pe ti ji mombe'u nehē no irupeheteve'ġa gwyri pe nehē no, ei Jesus'ga ġa pe.

⁹ Ga nhi'igirē Tupana'ga ga rupiri ga mondovo ojipyri yvagi pe. Ojovavu ġa hepiaga gahoa. Yvagatiġa pype ga hoi ogwovo. A'ero ġa ndohepiaga'javi ga. ¹⁰ Ga horame ġa gwepia hete yvaga novā Jesus'ga moirūhara'ġa. Nanime

mokonha'ġa jipiukari ġa pe o'ama ġa pyri. Ipitigahivuhu ġa okupa. ¹¹ Igwete ġa ei Jesus'ga moirūhara'ġa pe:

—Galiléiapeva'ero maranuhūrame pe hepiaguhui yvaga peji-jupa? ei ġa ġa pe. Akoja'ga – kiroki ga Tupana'ga gwupi yvagi pe pe hugwi – ga jitehe ti ojivyra'ja ua kokoty nehē Jesus'ga, ei ġa. Pehepia pe gahoa. Nahā ti ga jivyra'javi nehē no, ei ġa Jesus'ga moirūhara'ġa pe.

Judas Iscariotesva'ea rakykwepoharava'ea

¹² Aerē Jesus'ga moirūhara'ġa jivryi vvytyruhua hugwi monte das Oliveiras hugwi – perope oliveiras ndyvuhua u. A'ero ġa hoi cidade de Jerusalém me. A'ereki Jerusalém ko ira'agwe um quilômetro monte das Oliveiras hugwi. ¹³ Ovahemame ġa hoi onga jo'ari pe – perope ġa opytaahi'vi upa. Pevo ġa ndekoi Pedro'ga, João'ga, Tiagova'ea, André'ga, Filipe'ga, Tomé'ga, Bartolomeu'ga, Mateus'ga, Tiago'ga – kiroki ga Alfeu'ga ra'yra'ga. Simão'ga zelote'ga pevo oko no Judas'ga pavēi – kiroki ga Tiago'ga ra'yra'ga. ¹⁴ Igwete ġa jatykatykai jipi onhi'iġa Tupana'ga pe ojihe'ae'a kunhangwera'ġa pavēi. Jesus'ga yembora Mariava'ea oko ġapyteri pe Jesus'ga irū'ġa no.

¹⁵ Ojipea rupi ġa jatykaa'javi onhimongyavo Jesus'gareheve'ġa. He'yjuhu ko ġa cento e vinte. A'ero Pedro'ga po'amī ġapyteri pe. ¹⁶ Igwete ga ei ġa pe:

—Nhiirū, ymyahū ko Tupana'ga ra'uva okwatijaruka Daviva'ea pe hako, ei Pedro'ga ġa pe. A'ero Daviva'ea ikwatijari aerēva'ea Judasva'ea mombe'unhoġwenondeavo hako – kiroki ahe soldados'ġa nderoho Jesus'ga pyhygauka ikwehe, ei ga. Judasva'ea oko tuhē Daviva'ea nhi'ipo'ruavo, ei Pedro'ga ġa pe. ¹⁷ Judasva'ea ko orepyteripeva'ero oko novīa. A'ereki Jesus'ga ore mo'ē ji mombe'u ti ojipe'ġa pe javo, ei ga ġa pe.

(¹⁸ Judasva'ea opyhyguka Jesus'ga ikwehe. Igwete ġa ikwepygi itambere'ia imondovo ahe ve garekote'varuhuva'ea rehe Jesus'ga pyhygukara rehe. Kia pyvō Judasva'ea ipyhygukari kohotehea. Igwete ahe hoi pevo ojijugwa ojijuvyga ojijukavo. A'ero ahe hiri. Aherevega ipugi ojikavo. A'ero ihembavi aheryhea ahe hugwi. ¹⁹ Jerusalémmeve'ġa nhaporemō okwaha pa ahemanoa ikwehe. Igwete ġa inoġi Aherekoa gwyrā kohoa rehe. Aceldama ei ġa jupe onhi'iġimo.)

Koji'i Pedro'ga ei Jesus'gareheve'ġa pe ġa jatykaramē:

²⁰ —Igwete Daviva'ea ikwatijari aerēva'ea Judasva'ea mombe'unhoġwenondeavo inoġa hako, ei ga. Salmos ko Daviva'ea rembikwatijara rera, ei ga. Nahā ahe ei ikwatija Judasva'ea mombe'gwovo hako.

“Tipypiaryme po ti aherongawera oina.

Tuvyme ti ġa ipype javoji nehē,” ei aherembikwatijara, ei Pedro'ga ġa pe.

Ojipea ahe ei ikwatija no:

“Ojipe'ga ti toporavyky aherakypwepoharamo a'ero nehē,” ei aherembikwatijara, ei ga.

²¹⁻²² —Nurā ji ei kiro pe me, ei Pedro'ga ġa pe. Ojipe'ga ti toko ore pavēi a'ero tomombe'u ti ga Jesus'ga kweravagwera ore pavēi, ei ga. Nahā ko garekoagwera: Ga oko ypy ore pavēi João Batistava'ea ġa mobatizaramo ikwehe. Ojikoty'a ga ore pavēi avuirama Jesus'ga rekorame orepyteri pe ore rerekovo ikwehe. Okoji ga ore pavēi hepiaga Tupana'ga Jesus'ga rerohorame yvagi pe no, ei Pedro'ga ġa pe. Nanongara'ga ti toko ore pavēi Judasva'ea rakykwpoharamo nehē, ei ga ġa pe.

²³ Henduvame ganhi'iġa ġa nanongara'ga mo'ememei José'ga Matias'ga no. Ojipea ko José'ga rera Barsabás. Justo garera no. Jara'ga ko Matias'ga. ²⁴⁻²⁵ A'ero ġa nhi'iġi javo opojkaha'ete'ga pe Tupana'ga pe.

—Ndehe erekwaha pa ahereaporogita, ei ġa ga pe. Ma'ga nde erepota ġandekoa ore pavēi a'ero? Ehepiuka ga ore ve toporavyky ti ga nemoirūharamo okovo nehē, ei ġa. A'reki Judasva'ea opohi oporavykya hugwi kirē ogwovo hahyva'ea ruvihava pype, ei ġa. Ekwahavuka ore ve a'ero enhimimbotarimove'ga, ei ġa Tupana'ga pe.

²⁶ Igwete ġa ikwatijari Matias'ga rera ita'ia rehe. Ojipea rehe ġa ikwatijari José'ga rera. A'ero ġa inomemei ita yru'ia pype imoġwyġwyma. Kiroki ita jypya ohi jugwi – a'ea gwereko Matias'ga rera. A'ero Matias'ga rekoi Jesus'ga moirūharamo. Nurā gamoirūhara'ġa ndekoa'javi dozeramo.

2

Tupana'ga ra'uva ruragwera Jesus'gareheva'ea pyri

¹ Aerē toryva rupi Pentecostes rupi ġa jatykapavi onga pe – kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe. ² Kotihī ġa henduvi vyruhua'java'ea ipopoakava'ea. Kiro turi yvaga hugwi onga pype imotynahema – perope ġa ōi. ³ Igwete ġa hepiagi tata'java'ea. Kiro turi oja'oga ġa ndehe nhaporemō o'a. ⁴ Igwete Tupana'ga ra'uva ġa pojykapavi ġa nderekovo katu. Igwete a'ea ġa monhi'iġukari hajihejiheve'ga nhi'iġimo.

⁵⁻¹² Henduvame he'yjuhuve'ga jatykatykai judeus'ga. Ga ko pevo u Jerusalém me Tupana'gareheve'ga. Hajihejiheve'ga gwyrā hugwi nhaporemō ġa nduri upa. Ga ko Pártiapeve'ga gwyrīpeve'ga. Ojipe'ga ko Médiapeve'ga gwyrīpeve'ga. Ojipe'ga Elāomeve'ga gwyrīpeve'ga, Mesopotāmiapeve'ga gwyrīpeve'ga no Judéiapeve'ga

gwyripeve'ġa, Capadóciapeve'ġa gwyripeve'ġa, Pontopeve'ġa gwyripeve'ġa, Ásiapeve'ġa gwyripeve'ġa, Frígiapeve'ġa gwyripeve'ġa, Panfíliapeve'ġa gwyripeve'ġa, Egitopeve'ġa gwyripeve'ġa, Cretapeve'ġa gwyripeve'ġa, Arábiapeve'ġa gwyripeve'ġa, Líbiapeve'ġa gwyripeve'ġa – kiroki ġayvya u cidade de Cirene pyri. Cidade de Roma hugwi ojipe'ġa nduri upa Jerusalém me no. Jara'ġa ko judeus'ġa jara'ġa pavēi – kiroki ġa onhimongo judeusramo. Henduvame he'yjuhuve'ġa jatykatykai a'ero onhimomby'apava. A'ereki ġa nhaporememo ġwendu ojigwyripeve'ġa nhi'ġa ra'āra'aġa.

–Maraġatu? ei ġa ojohupe. Agwa'ġa ko Galilíapeve'ġa nhaporememo. Marā re po ġa ndekoi ikwahava nhandegwyripeve'ġa nhi'ġa naerū? ei ġa ojohupe. A'ereki nhanenhi'ġa nhaporememo reki ġa ġwa'agwa'ā. Omombe'umbe'u ġa nhande ve pyryheteva'ea Tupana'ġa rembiapoa, ei ġa ojohupe.

¹³ Igwete ojipe'ġa Jesus'gareheve'ġa nderekomemumemui.

–Agwa'ġa ko heagwyry vinho i'gwoi'gwovo, e'i tehe ġa ġa pe.

Pedrova'ea nhi'ġa ahe ve

¹⁴ Nanime Pedro'ga po'ami onzeve'ġa pavēi. Hahyahi ganhi'ġa ga erame gwe'yja'ġa pe judeus'ġa pe:

–Nhiirū, pehendu ti nhinhi'ġa Jerusalémmeva'ero, ei ga ġa pe. ¹⁵ “Heagwyry po avove'ġa,” pe'ji tehe pe ġa pe, ei ga. Avi ġa ndaheagwyryvi reki. Ypyhajive nove horas rupi ahe ndo'ui jipi, ei Pedro'ga ġa pe. ¹⁶ Penemienduva ko Joelva'ea omombe'u nhogwenonde hako – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'ġa jipi, ei ga. A'ea pe tuhē ahe e'i Tupana'ga ra'uva po ti oho ġa pyri nehē javo, ei ga. Joelva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'ġa ikwatija hako, ei Pedro'ga ġa pe. Nahā Tupana'ga ei a'ero:

¹⁷ “Nahā ti ji rekoj vyakotyve'ġa pavēi mbapava koty nehē,” ei Tupana'ga hako, ei ga.

“Amondo ti ji jira'uva ġa pyri nhaporememo.

A'ero po ti penymymino'ġa imombe'ui nhinhi'ġa nehē akwaimbae'ġa kunhangwera'ġa nehē no,” ei ga, ei ga.

“Akwahavuka ti ji a'itituhēva'ea hepiuka xava'eve'ġa pe ġa kirame nehē.

Ipyahuve'ġa pe ti ji ikwahavukari hepiuka ġa pe ġakire'yma rupi nehē no,” ei ga, ei ga.

¹⁸ “Kiroki ġa oko nhiremimbotarimova'ea rehe

– ġa pyri tuhē ti ji imondoi jira'uva a'ea rupi nehē akwaimbae'ġa pyri kunhangwera'ġa pyri no,” ei ga.

“A'ero ti ġa imombe'ui nhinhi'ġa nehē,” ei ga, ei Pedro'ga imombe'gwovo ġa pe.

Joelva'ea omombe'u nhoḡwenonde Tupana nhi'īga ikwatija hako, ei ga.

¹⁹ “Ahepiuka ti ji ahemonhimomby'ava'ea yvagi pe nehē yvya koty nehē no,” ei Tupana'ga, ei Pedro'ga ḡa pe.

“Ahepiuka ti ji gwyhya'javuhuva'ea no tata no.

Tatatiḡahivuhua ti ji ahepiuka nehē no,” ei ga.

²⁰ “Ogwe ti kwara nehē,” ei Tupana'ga.

“Jahya ti iḡwaḡahi nehē gwyhyva'ea ja,” ei ga.

“Aerē ti ihoi vvyakotyve'ḡa mboja'ogukahava apiavo nehē.

Huvihavuhuva'ea apiavo oho nehē nhiremimboja'ogukahava.

A'ero po ti ji ei vvyakotyve'ḡa ndeaporoḡita pe nehē,” ei ga, ei ga.

²¹ “Kiroki ḡa e'i ji ve ji poko ti javo

– ḡapojoykaharetero po ti ji amboheaporoḡita pyahu ḡa mongovo jijipyri avuirama nehē,” ei Tupana'ga, ei ga.

Nahā Joelva'ea imombe'ui Tupana'ga nhi'īga kwatija hako.

Joelva'ea rembikwatijara Pedro'ga omombe'u ḡa pe no.

²² Igwete Pedro'ga ei no:

–Pejapyaka ti nhinhi'īga rehe, ei ga gwe'yja'ḡa pe israelitas'ḡa pe. Jesus'ga pe Nazarépeve'ga pe Tupana'ga oapouka ahemonhimomby'ava'ea ikwehe tokwaha ti ḡa nhirembiapoukara ga pe javo, ei ga. Pekwaha pe a'ea hepiaga. A'ereki pepyteri pe ga oapouka Jesus'ga pe ikwehe, ei Pedro'ga ḡa pe. ²³ Ojikwe Tupana'ga ei Jesus'ga pe ḡwemimbotarimo:

“Aerē ti ji nde mondoukari ḡapo pe nehē. A'ero ti ḡa nde mbovyrukari yva rehe nde jukauka nehē,” ei Tupana'ga ga pe, ei ga. Pehe koi Jesus'ga jukaukahara ga mbovyruka yva rehe okote'varuhuve'ḡa pe ikwehe, ei Pedro'ga ḡa pe. ²⁴ Emo

Tupana'ga Jesus'ga mbogweravi gamanoa hugwi. A'ea ga imombigi gamanoa rahya ga hugwi. A'ereki tegwete Jesus'ga piro'ye'yma gamanoa hugwi, ei ga gwe'yja'ḡa pe. ²⁵ Ymya Daviva'ea omombe'u Jesus'ga nhi'īgaḡwama ikwatija hako, ei ga. Tupana'ga rehe Jesus'ga onhi'ī. Nahā Jesus'ga ei a'ero:

“Nane'ymi ko ji jipojoykaharete'ga repiagi jirovaki.

Ga ko ji pyri oko jipi ji pokoga

tomomynhyme ti ḡa ndepy'a javo ji ve,” ei ga onhi'īga Tupana'ga rehe, ei Pedro'ga.

²⁶ “Nurā ji roryroryvamo.

Avy'a hete ji nde rehe, a'e ji javo nde ve,” ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

“Yvyakotyva'ero ko ji rekoi novīa.

Emo ji a'e jipi ombogwera po ti ga jira'oa nehē javo,” ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

²⁷ “Nderepohiri ti nde ji hugwi

ji mombytavo omanove'ga gwyri pe nehē,” ei ga, ei ga.
 “Neremonemukari po ti nde jira'oa nehē no.

A'ereki ji anhikwava'ē nde ve,” ei ga ga pe, ei Pedro'ga.

28 “Nde erekwahavuka ji ve jihoagwama ejipyri,” ei ga.

“Ejikoty'aro g̃waramo ji pavēi ko nde ji mbohoryhetei nehē,”
 ei ga Tupana'ga pe, ei ga.

Nahā ko Daviva'ea omombe'u Jesus'ga nhi'igagwama ik-
 watija hako, ei Pedro'ga imombe'gwovo gwe'yja'ga pe.

29 —Nhiirū, tamombe'u katu Daviva'ea kiro pe me a'ero
 nhaneramonhava'ea, ei Pedro'ga ga pe. Ahe nonhimombe'ui
 ikwatijarame hako. Jesus'ga nhi'igagwama Daviva'ea
 omombe'u nhogwenonde, ei ga. A'ereki Daviva'ea omano
 tuhē, ahera'oa inemba hako, ei ga. Ahe tymi ahe noḡa hako.
 Kiromo jate tuvi Daviva'ea ryvya nhande pyri, ei Pedro'ga ga
 pe.

30 —Daviva'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo oko,
 ei ga. Igwete Tupana'ga ikwahavukari aerēva'ea Daviva'ea
 pe hako. Ga omombe'u nhogwenonde ahe ve Cristo'ga
 rekoagwama a'ero, ei ga. Nahā Tupana'ga ei Daviva'ea
 pe hako: “Tupanamo ji ei nde ve kiro,” ei ga onhinoina.
 “Aerē ti nde javijitehe nerymimino'ga israelitas'ga nduvi-
 havuhuhetero toko nehē,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei ga.
 31 Nurā a'ea kwahavipeavo Daviva'ea imombe'ui Cristo'ga
 mbogweravagwama, ei Pedro'ga ga pe. Ahe omombe'u
 Cristo'ga nhi'igagwama Tupana'ga pe a'ero, ei ga. “Nde ndere-
 pohiri ti ji hugwi ji mombytavo omanove'ga gwyri pe nehē.
 Neremonemukari ti nde jira'oa nehē no,” ei ga, ei Pedro'ga.

32 —Jesus'ga reki ahe omombe'u, ei Pedro'ga. A'ereki gaha
 Tupana'ga ombogwera omanoa hugwi, ei ga. Ga kweravirē
 ore nhaporemo ga repiagi ikwehe, ei ga imombe'gwovo ga
 pe. 33 A'ero Tupana'ga ga mondoi ga mongovo oypyvo yvagi
 pe omoirūharamo ikwehe, ei ga. Igwete ga imondoi gwa'uva
 Jesus'ga pyri. A'ereki ymya Tupana'ga Jesus'ga ruva'ga e'i
 Jesus'ga pe: “Tamondo ti jira'uva nde pyri nehē,” e ko ga
 hako, ei Pedro'ga ga pe. Igwete ga imondoi Jesus'ga pyri
 ikwehe. A'ero Jesus'ga imbuhurukari Tupana'ga ra'uva kiro
 ore pyri topojoyka ga javo, ei Pedro'ga ga pe. Pe pehepia tuhē
 kiro Tupana'ga ra'uva rura. Pehendu pe Tupana'ga ra'uva
 ga monhi'igukarame penhi'igimo no, ei ga ga pe. 34 Jesus'ga
 ko oho yvagi pe ikwehe, ei Pedro'ga. Daviva'ea ra'oa ki
 a'e te ndohoi, ei ga. Omanoe'yname Daviva'ea omombe'u
 opojykaharete'ga Jesus'ga. Igwete ahe ei hako:

“Tupana'ga e'i jipojykaharete'ga pe:

'Eapy ji ypyvo nhimoirūharamo,' ei Tupana'ga,” ei Daviva'ea.

35 “‘Kiro ti ji nearõe'ÿve'ġa mongoi neremimbotarimova'ea rehe,' ei Tupana'ga jipojykaharete'ga pe,” ei ahe.

Nahã Daviva'ea ei Jesus'ga mombe'gwovo ga ko jipojykaharete'ga javo, ei Pedro'ga ġa pe.

36 Igwete Pedro'ga ei no:

—Jesus'ga jitehe pe ga mondouka yva rehe ga jukavouka ikwehe novia, ei ga. Emo Tupana'ga ga mbogwera reki ga mongovo yvagi pe nhandepojykaharetero nhanderuvi-havuhuhetero. Pekwaha tuhẽ a'ea pehe nhaporemō israeli-tasramo, ei Pedro'ga gwe'yja'ġa pe.

37 Henduvame Pedro'ga nhi'ġa ġa imbojui opy'a okote'varuhuro ġwaramo. Igwete ġa ei Pedro'ġa pe:

—Marã po ti ore rekoi ore nehẽ? ei ġa.

38 Igwete Pedro'ga ei ġa pe:

—Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Jesus Cristo'ga rehe, ei ga. Penhimobatizauka ti Jesus'gareheva'ero. A'ero po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi nehẽ, ei ga. Igwete po ti Tupana'ga imondoi gwa'uva pe pyri pe moiruamouka pe nderekouvouka nehẽ. 39 A'ereki Tupana'ga e'i jipe pe me tamondo ti jira'uva ġa pyri javo, ei Pedro'ga. “Penymymino'ġa pyri ti ji imondoi nehẽ no,” ei Tupana'ga pe me, ei ga. Irupeve'ġa pe Tupana'ga ei na jitehe no judeus'ġarũive'ġa pe. Kiroki ġa ga omo'emo'ẽ ojive – ġa pe nhaporemō nhandepojykaharete'ga ei, ei Pedro'ga imombe'gwovo ġa pe.

40 Pedro'ga ega'ei ġa pe imombe'ukatuavo. Igwete ga ei:

—Pepohi ti aġwamove'ġa hugwi okote'varuhuve'ġa hugwi Tupana'ga ti tombohahyukaryme pe me nehẽ, ei ga ġa pe.

41 Kiroki ġa ġwendu katu Pedro'ga nhi'ġa – kiro ġa nhi-mobatizaukari Pedro'ġa pe. Três mil ko ġa onhimongyavo – kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe a'ea rupi Pedro'ġa nderekovo.

42 Kotihĩtihĩ ġa jihe'akatui ojogwehegwehe a'ero. Gwendu hete ġa Jesus'ga moirũhara'ġa nemimbo'ea Pedro'ġa nemimbo'ea. O'uo'u ġa mbatera ojopyri no. I'urame ġa japyakai Jesus'ga manoagwera rehe. Igwete ġa nhi'inhi'ġi Tupana'ga pe jipi.

Jesus'gareheva'ea ojogweroju

43 Tupana'ga oapoapouka ahemonhimomby'ava'ea Jesus'ga moirũhara'ġa pe.

—Ja'gwy! ei pevove'ġa hepiaga. Tupana'ga ipopoaka hete, ei ġa onhimomby'apava.

44 Igwete Jesus'gareheve'ġa jihe'akatui jipi ojopokopokoga ombatera rehe. 45 Ombatera rerekorame ġa imondoi ikwepyguka itambere'ia ima'ema'eamo ojipe'ġa pe imbatere'yname. 46-47 Nane'yumi ġa nhimono'ono'oġi judeus'ġa

jatykahavuhua rokari pe. Igwete ġa hoġahoi onhonga pe mbatera i'gwovo ima'ema'eamo ojohupe gworygworyvamo Tupana'ga mboheteavo. Ojipe'ġa nhaporemō e'i ġa pe pyry hete ġa javo. Igwete nhandepojy kaharete'ga koji'ive'ġa mbojikojikogukari ojihe jipi. Igwete ga ojiheve'ġa mbojihe'apavukari ojogwehegwehe.

3

Ipyka'nauhūva'ea po'agatua

¹ Aerē Pedro'ga hoi ġajatykahavuhu pe João'ga pavēi xanhi'ī Tupana'ga pe javo. Ka'aru trēs horas rupi ġa hoi. A'reki a'ea rupie'yimi judeus'ga oho onhi'iġa Tupana'ga pe. ² Igwete Pedro'ga nduri. A'ea ja ojipe'ġa ipyka'nauhūve'ga reruri pea rupi. Nane'yimi ġa gweru ga ojatykahavuhua jurukwara pyri ga mohina. Jurukwara pe ġa e'i Ikatuva'ea. Ipyka'naka'nauhū po ga o'a raka'e. Nopo'ami ga a'ero. Nurā ġa ga reruri ga mohina toporandu ga itambere'ia rehe javo. Igwete ga poranduranduvi ojipejipe'ġa pe ġa horame onga rokari pe. ³ Kiro Pedro'ga nduri a'ero. Ga vahemame onga pe ipyka'nauhūve'ga ġa ndepiagi oina. Igwete ga ei ġa pe:

—Pembuhu ji ve itambere'ia, ei ga.

⁴ Igwete Pedro'ga ga repiahetei João'ga pavēi. Pedro'ga e'i ga pe:

—Ejirova ore koty, ei ga ipyka'nave'ga pe.

⁵ A'ero ga jirovagi ġa koty ġa ndepiagi oina. “Ombuhu po ti ġa mo ji ve nehē,” ei ga oyvyteri pe. ⁶ Igwete Pedro'ga ei ga pe:

—Itambere'ia ji ndarekoi te novīa. Emo Jesus Cristo'ga popoakara ji areko Nazarépeve'ga popoakara, ei ga. Nurā ji ei nde ve: Epo'ā egwovo, ei Pedro'ga ga pe.

⁷ Igwete Pedro'ga ga popyhygi ga mopo'ama. Omopo'amame ga pyitaro a'ero ga pynhu'āitaro no. ⁸ A'ero ga pori opo'ama ogwovo. Igwete ga reki onga rokari pe Pedro'ga ndupi okovo. Opopo ga ogwovo gworygworyvamo. Igwete ga Tupana'ga mboheteheitei. ⁹ Pevove'ġa nhaporemō gwepia gahoa henduva ganhi'iġa Tupana'ga mboheterame.

¹⁰ —Gaha, ja'gwy! ei ġa, kiroki ga ōi itambere'ia rehe jipi jurukwara pyri Ikatuva'ea pyri! ei ġa onhimombaragwahava ga rehe.

Onhimomby'a hete reki ġa gapyita rehe.

Pedrova'ea omombe'umbe'u ahe ve

¹¹ Igwete ika'nauhūgwera'ga Pedro'ga anhuvani. Kiro pevove'ġa nhambavi ojatykava upa ġa pyri ġambo'ehai pe onga rembe'yvuhu pe – a'ea pe ġa e'i Salomāova'ea apoa. Igwete ġa nhimomby'ahetei ika'nauhūgwera'ga repiagi.

¹² —Marã ga po'amuhũi? ei ġa ojuhupeupe. Gandura repiagame Pedro'ga ei ġa pe israelitas'ġa pe:

—Maraname pe ore repiahetei penhimomby'auhuavo gapo'ama rehe? ei ga ġa pe. Pe'e tehe po pe ore ve naerũ. “Ipaji hete ġa Pedro'ġa. Opyryva ġwaramo ġa agwa'ga mopo'ami ga mondovo.” Poro po pe etehei ore ve naerũ? ei Pedro'ga ġa pe. Na rũi reki, a'e ji pe me, ei ga. ¹³⁻¹⁶ Jesus'ga reki omopo'amuka ore ve penembiepiaga'ga penembikwahava'ga. A'ereki ore orojiko Jesus'ga rehe. Orejikoga ġwaramo ga rehe Jesus'ga ga mopo'aġatui pendovaki, ei ga ġa pe.

—Nhaneremboypya ojiko hete Tupana'ga rehe hako Abraãova'ea Isaqueva'ea. Jacóva'ea ojiko ga rehe, ei ga. Gaha ombohuvihavuhu hete Jesus'ga omoirũhara'ga. Pehe ki a'e te Jesus'ga mondo nhanderuvihava'ġa po pe ikwehe, ei Pedro'ga ġa pe. Igwete governador'ga Pilatos'ga ei novĩa: “Amohemuka ji ga cadeia hugwi ga mbopiro'yavouka,” ei ga. Pe ki a'e te pe'e Pilatos'ga pe: “Teremohemukari Jesus'ga. A'ereki ga okote'varuhu,” pe'eteheuhu pe Pilatos'ga pe ikwehe, ei ga. Iporojukave'ga reki pe pepota gaha emohemuka ore ve javo. Pyryheteve'ga ki a'e te pe ndapepotari gahema naerũ, ei ga ġa pe. Gaha ko yvyakotyve'ġa mongo tuhẽ Jesus'ga. Emo pe pejukauka ga. Tupana'ga ga mbogwera reki gamanoa hugwi ikwehe, ei ga. Ga mbogweravirẽ ore ga repiaga'javi a'ero, ei Pedro'ga imombe'gwovo ġa pe.

¹⁷ Igwete ga ei gwe'yja'ġa pe no:

—Nhiirũ, pejukauka pe ga ikwehe. A'ereki pe ndapekwahavi tuhẽ nhanderuvihava'ġa pavẽi, ei ga ġa pe. ¹⁸ Ymyahũ Tupana'ga ombo'e nhoġwenonde ahe a'ea rehe hako – kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iġa jipi, ei ga. Ahe nhaporemoto Cristo'ga mombe'u nhoġwenonde a'ero okwaha po ti ga hahyva'ea omanomo javo. Pe Cristo'ga jukaukaramena nahã Tupana'ga ahe nhi'ĩpo'ruukari a'ero, ei Pedro'ga ġa pe.

¹⁹ —Perojijyi ti pejeaporoġita a'ero. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe tohy ti ga pendekote'varuhua pe hugwi nehẽ, ei ga. ²⁰ Pepohi ti jugwi pejikoga nhandepojoykaharete'ga rehe tomomby ti ga pepy'a nehẽ. Pepohi ti jugwi pejikoga ga rehe tombuhura'ja ti ga Jesus Cristo'ga pe pyri, ei ga. Ga pe Tupana'ga e'i nhoġwenonde tamondoa'ja ti ga ġa pyri nehẽ javo, ei Pedro'ga ġa pe.

²¹ —Jesus'ga opyta tuhẽ kiro yvagi pe Tupana'ga ti toapokatua'ja na'ẽ yvyakotyva'ea ji renonde javo, ei ga. Ymyahũ ko Tupana'ga imombe'ujipei a'ea onhi'ġa

mombe'uharava'ea pe hako tapemombe'u ti jara'ga pe javo, ei ga. ²² A'ea ko Moisésva'ea omombe'u a'ero hako. A'ereki ahe e'i:

“Tupana'ga pepojykaharete'ga po ti ji'jave'ga mongoi pepyteri pe nehẽ,” ei ahe, ei ga.

“Ga po ti pejigwyrripeva'ero oko pe pavẽi nehẽ.

Igwete po ti ga imombe'ui Tupana'ga nhi'iga pe me nehẽ,” ei Moisésva'ea hako, ei ga.

“Pehendu katu pa ti ganhi'iga a'ero nehẽ,” ei ahe.

²³ “Kiroki ga ndohopotari ganhi'iga rupi

– gahã ti ga tombojipe'a Tupana'gareheve'ga hugwi ga jukavo nehẽ,” ei ahe hako, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

²⁴ – Samuelva'ea omombe'u nhoḡwenonde aḡwamova'ea no hako, ahepy'rovova'ea omombe'u no Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei Pedro'ga ga pe. Tupana'ga imombe'uukarame ahe ve ahe nhaporemõ omombe'u aḡwamova'ea hako, ei ga. ²⁵ Pe ndepya reki Tupana'ga omombe'uuka nhoḡwenonde aḡwamova'ea ahe ve hako. Pe ndepya jitehe Tupana'ga e'i jipe penamonhava'ea pe hako tamombyry ti ga pe nehẽ javo, ei Pedro'ga ga pe. A'ereki Abraãova'ea pe ga e'i jipe hako: “Nerymymino'ga po ti imombyryvi vyvakotyve'ga pe nhaporemõ nehẽ,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei Pedro'ga ga pe. ²⁶ Pe pyri na'ẽ Tupana'ga Jesus'ga mbuhurukari a'ero ga mongovo omoirũharamo tamombyry ti ga pe javo, ei ga. “Tamombyry ti ga pe ga mbopohiruka pa gãdekote'varuhua hugwi,” ei Tupana'ga pe ndepya, ei Pedro'ga imombe'gwovo ga pe.

4

Onhi'igahy ahe Pedrova'ea pe

¹⁻⁴ Igwete João'ga pavẽi Pedro'ga imombe'ui Jesus'ga kwerava ga manoagwera hugwi. A'ea imombe'urame ga pe ga ei:

–Okwerava ḡwaramo po ti Jesus'ga nhande mbogweravi nehẽ no, ei ga.

Henduvame Pedro'ga nhi'iga he'yjuhuve'ga heroviari ojikoga Jesus'ga rehe a'ero. Cinco mil ko ga a'ero Jesus'gareheve'ga onhimongyavo. Pedro'ga nhi'inhi'igame ga pe kiro ga nduri ga pyri. Guardas'ga nduvihava'ga uhu – kiroki ga gwepia katu judeus'ga jatykahavuhua guardas'ga. Ganduvihava'ga uhu, mbatera kwava'ẽhara'ga uhu no saduceus'ga pavẽi. Ga ndogweroviari omanove'ga mbogwerava ḡamanoa hugwi. Nurã ga nhimonha'ngai Pedro'ga ndehe ga omanove'ga mbogwerava mombe'urame ojipe'ga pe. Kiro ga nduri a'ero Pedro'ga pyhyga ga

nderogwovo ġa mongiavo cadeia pype ġa mongia. A'ereki kiro ka'aru hete.

⁵ Ko'emame judeus'ġa nduvihava'ġa jatykai Jerusalém me tihendu ti Pedro'ġa nhi'iġa javo. Xava'eve'ġa oko judeus'ġa mbo'ehara'ġa pavēi. ⁶ Anás'ġa oko ġa pyri no ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ġa. Gare'yja'ġa no Caifás'ġa João'ġa Alexandre'ġa jara'ġa no. ⁷ Igwete ġa jatykai Pedro'ġa mbuhuruka ġa mo'ama ojipyteri pe tihendu ti ġanhi'iġa javo. Igwete ġa ei Pedro'ġa pe:

—Ma'ġa popoakara pyvō pe ga mopo'ami ika'nauhūve'ġa? Ma'ġa e'iuhu pe me: “Pemopo'ā ġa”? ei ġa ġa pe.

⁸ Nanime Tupana'ga ra'uva Pedro'ga pojykapavi. A'ero ga ei xava'eve'ġa pe judeus'ġa nduvihava'ġa pe no:

⁹ —Pe'ji pe ore ve: “Marā pe ika'nauhūve'ġa mopo'aġatui pyryva'ea apovo ga pe?” pe'ji pe ore ve naerū? ei Pedro'ga ġa pe. ¹⁰ Pekwaha ti a'ero. Nhandere'yja'ġa nhaporemo ti tokwaha no israelitas'ġa, ei ga. Jesus Cristo'ga reki Nazarépeve'ġa – gaha ko omopo'aġatuuka ika'nauhūve'ġa avo pepyteri pe, ei ga. Pehe Jesus'ga mbovy yva rehe ga jukavo ikwehe. Tupana'ga ki a'e te ombogwerava'ja ga gamanoa hugwi, ei Pedro'ga imombe'gwovo ġa pe. ¹¹ Tupana'ga rembikwati-jarukara ko e'i hako, ei ga.

“Onga apohara'ġa japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea ġa imombori tiruahū javo jupe.

Aerē akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe

opyryhetero onga pyhykatuavo,” e'i ikwatijara hako, ei Pedro'ga.

Na jitehe ko pe, ei ga. Pe napearōi Jesus'ga tiruahū ga javo tehe ga pe. Tupana'ga ki a'e te oarō hete reki ga pyry hete ga javo ga pe, ei ga. ¹² Jesus'ga jate reki Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri togweru ti ga ġa ji pyri javo. A'ereki yvya koty niandererohohavi tuhē. Gaha jate po ti nhande rerohaġwama Tupana'ga pyri nhande mongovo nehē, ei Pedro'ga ġa pe.

¹³ Henduvame Pedro'ġa nhi'iġa ġa nhimomby'ai hehe ojapyaka upa.

—Pedro'ga ndopojihuvi ja'javo João'ga pavēi, ei ġa ojohupe. Marā re po ġa ikwahahetei mbatera? A'ereki ġa ko okoteheve'ġa, ei ġa. Jesusva'ea pavēi reki ġa ndekoi jipi onhimbo'eavo, ei ġa ojohupe.

¹⁴ Omboja pota ġa mbatera Pedro'ga ndehe novīa. Emo ika'nauhūgwera'ga repiaga ġa nde'ia'javi ga aġaturo ġwaramo ġa pyri. ¹⁵ Kiro ġa Pedro'ga mondoukari na'ē ojihugwi. Igwete ġa nhomonhi'inhi'iġi upa.

¹⁶ —Marã po ti nhande ġa nderekoi nehẽ naerũ? ei ġa ojo-hupe. A'ereki Pedro'ġa oapo tuhẽ ahemonhimomby'ava'ea Jerusalémmeve'ġa ndovaki, ei ġa. “Ga ndoapoi,” nhande ndia'ei. A'ereki jukwaha ġa pe nhaporemo ika'nauhũve'ġa po'aġatua, ei ġa ojo-hupe. ¹⁷ Xanhi'igahyahi ti ġa pe a'ero ġa mombiga tomonhimoanhanyme ti he'yjuhuve'ġa pe, ei ġa. Xa'e ti ġa pe tonhi'igajavyme ti ġa ġa pe Jesusva'ea renoina, ei ġa ojo-hupe.

¹⁸ A'ero ġa Pedro'ġa mbuhura'javi ojipyri. Igwete ġa nhi'igahyi ġa pe novĩa.

—Tapenhi'igajavi'i ti Jesusva'ea renoina ġa mbo'eavo ahe rehe, ei ġa Pedro'ġa pe novĩa.

¹⁹ Emo Pedro'ġa e'i ġa pe João'ga pavẽi:

—Marã naerũ? ei ġa. Toroko po ti ore penhi'igã rehe orokoe'yma Tupana'ga nhi'igã rehe hamo naerũ? A'ea po pyry Tupana'ga pe naerũ? Pejapyaka katu ti ikwahava, ei ġa ġa pe. ²⁰ Oro ore, noromombe'upigi tuhẽ reki oronhimbiepi-aga oronhimienduva no, ei Pedro'ġa ġa pe.

²¹ Koji'i ġa nhi'igahyahivi Pedro'ġa pe a'ero.

—Pepige'ymame po ti ore pe nupanupãukari nehẽ, ei ġa ġa pe.

Igwete ġa ġa mo'ẽukari ġa mondouka. Nonupãukari reki ġa ġa. A'ereki he'yjuhuve'ġa horyory pa Pedro'ġa ndehe Tupana'ga mboheteavo ahemonhimomby'ava'ea rehe. ²² A'ereki he'yi kwara quarenta kwara ika'nauhũve'ġa rehe Pedro'ġa ga mopo'amame.

Jesus'gareheva'ea onhi'ĩ Tupana'ga pe

²³ Igwete ġa Pedro'ġa mo'ẽukari ġa mondovo. A'ero Pedro'ġa hoi jara'ġa pyri Jesus'gareheve'ġa pyri. Igwete ġa imombe'upavi ġa pe ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa nhi'igã ojive xava'eve'ġa nhi'igã no. ²⁴ Henduvirẽ onhopavẽi ġa nhi'igi opojykaharete'ga pe Tupana'ga pe.

—Ereapo pa nde yvaga, yvya, paranauhũa, ipypeva'ea rehe po rimba'e, ei ġa Tupana'ga pe. ²⁵ Eja'uva pyvõ nde ejiheva'ea monhi'ĩ hako Daviva'ea oreramonhava'ea. A'ero ahe ei:

“Maraname israelitas'ġarũive'ġa nhimboahivuhui nhande-pojykaharete'ga pe Tupana'ga pe?

Maraname ġa ndeaporoġitateheuhuro naerũ?” ei Daviva'ea hako, ei ġa Tupana'ga pe.

²⁶ “Yvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa ojatyka upa.

Omovahĩ ġa Tupana'ga remimbuhurukara'ga no Cristo'ga,” ei ahe hako.

²⁷ A'ea Jesus'gareheve'ġa ei onhi'igame Tupana'ga pe. Igwete ġa ei ġa pe no:

—A'iti tuhē ġa jatykai nemoirūhara'ga movahiamo Jesus'ga movahiamo ikwehe. Ga pyry hete reki neremimbuhurukara'ga, ei ġa Tupana'ga pe. Emo Herodes'ġa ojatyka avo Jerusalém me Pôncio Pilatos'ga pavēi ikwehe. Israelitas'ġa ojatyka israelitas'ġarūive'ġa no Jesus'ga movahiamo, ei ġa Tupana'ga pe. ²⁸ Ojikwe nde ei: “Nahanahā ti ġa ndekouhui nehē,” ere nde hako. A'ereki nde ndepopoaka javo jupe, ei ġa. Na tuhē reki ġa ndekoi a'ero, ei Jesus'gareheve'ġa Tupana'ga pe.

²⁹ —Ehepia kiro ġanhi'ġahya ore ve oji'i. “Pe Jesus'ga mombe'upige'ymame toponupanupāuka po ti ore pe nehē,” ei ġa ore ve oji'i, ei ġa Tupana'ga pe. Ore poko ti a'ero toromombe'u katu ti nenhi'ġa Jesus'ga mombe'gwovo ġa pojihuve'yama nehē. A'ereki ore ndereheva'ero oroko, ei ġa ga pe. ³⁰ Ehepiuka ti ejipopoakara imombiga avove'ġa tetirūa ġa hugwi, ei ġa. Eapouka ti ore ve ahemonhimomby'aheteva'ea Jesus'ga popoakarimo. A'ereki ga pyry hete nemoirūhara'ga, ei Jesus'gareheve'ġa ga pe.

³¹ Ga nhi'imbavirē ga pe kiro iġwyġwyġwyġwymi onga – perope ġa ojatyka ipype. Igwete Tupana'ga ra'uva ġa pojykapavi ġa nderekokatuavo. A'ero ġa imombe'ui Tupana'ga nhi'ġa ojipe'ġa pojihuve'yama.

Jesus'gareheva'ea oma'ema'ē ombatera ojohupe

³² Kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe – kiro ġa jihe'akatuhetei ojogwehe onhimongyavo. Ojo'jajo'ja hete ġandeaporogita. Nde'i ġa ombatera pe ndeapoa rūi. A'ereki ġa oma'eġatu ombatera ojohupeupe nhandeapoa javo jupe. ³³ Tupana'ga popoakahetea rerekovo Jesus'ga moirūhara'ġa imombe'ui opojykaharete'ga mbogweravagwera Jesus'ga mbogweravagwera. Igwete Tupana'ga imombyryhetei ġa pe nhaporemo. ³⁴⁻³⁵ Kiroki ġa gwereko onga, kiroki ġa gwereko yvya – ġa omondomondo a'ea itambere'ia pyhyga. Igwete ġa heruri itambere'ia Jesus'ga moirūhara'ġa pe toma'ē ti ġa imbatere'ŷve'ġa pe javo. Nurā ndogwerekoa'javi ġapyteri pe imbatere'ŷve'ġa. A'ereki ġa herekoe'ymame ojipe'ġa imondoi mo ġa pe.

³⁶ José'ga na jitehe imondoi ogwyrā itambere'ia rehe herua. Ga ko levitarāmo ypa'omeva'ero Chiprepeva'ero. Jesus'ga moirūhara'ġa ono Barnabé ga rehe. Garera pe nhande ei: Ga mbohory ga. ³⁷ Igwete ga imondoi ogwyrā itambere'ia herua Jesus'ga moirūhara'ġa pe toma'ē ti ġa ġa pe javo.

5

¹ Aerē ko Ananiasva'ea na jitehe novīa. Ahe imondoī ogwyrā itambere'ia pyhyga ġwembirekova'ea pavēi Safirava'ea pavēi. ² Ananiasva'ea opojyka reki jara ojive imombytavo inoġa ojipyri. Jara ahe gweru Jesus'ga moirūhara'ġa pe aru pa ji itambere'ia javo tehe ġa pe. Aherembirekova'ea Safirava'ea okwaha hete ahe'mbea. ³ Igwete Pedro'ga ei Ananiasva'ea pe: –Maranuhūrame nde erepojkauka ejeaporogita Satanás'ga pe e'mbero Tupana'ga ra'uva pe? A'ereki nde eremombytauhu jara ejive egwyrā kwepykava, ei Pedro'ga ahe ve. ⁴ Ndeapoa tuhē ko ndegwyrā imondoa renonde. Imondorē ikwepykava na jitehe ndeapoa no, ei ga ahe ve. Maranuhūrame nde reaporogitate'varuhuro e'mbero aru pa ji javo tehe? ei ga Ananiasva'ea pe. Yvyakotyve'ġa pe jate rūi nde mbero. Tupana'ga pe nde mbero, ei Pedro'ga ahe ve.

⁵ Henduvame ganhi'īġa Ananiasva'ea manoi o'a upa. Okyhyji pa hete ġa a'ero ikwahavame ahemanoa. ⁶ Igwete ipyahuve'ġa nduri ahera'oa mamana tapy'ynhapira pyvō. Igwete ġa ahe rerohoi ahe tyma.

⁷ Koiramehe aherembirekokwerava'ea ruri Pedro'ga pyri no Safirava'ea. Ndokwahavi ve ahe ġwembirekova'ea manoa. ⁸ Igwete Pedro'ga ei Safirava'ea pe:

–Emombe'u katu ji ve. Maramomi ikwepykava pe imondorame egwyrā? Momi tuhē oji'i?

–Momi tuhē itambere'ia, ei ahe ga pe o'mbero.

⁹ Igwete ga ei:

–Maranuhūrame pe ememei novīa: “Tihepia ti nhande imoandyandyi Tupana'ga ra'uva”? ei Pedro'ga ahe ve. Kiro ki ġa u – kiroki ġa gweroho nerembirekova'ea tyma, ei ga. Ahe javijitehe po ti ġa nde rerohoi nde tyma nehē no, ei Pedro'ga ahe ve.

¹⁰ Nanime Safirava'ea manoi o'a upa a'ero gapya pyri. Igwete ipyahuve'ġa nduri ahe repiaga. Igwete ġa ahe rerohoi ahe tyma aherembirekova'ea pyri ahe mbojoyvya. ¹¹ Okyhyji pa hete ġa a'ero Jesus'gareheve'ġa ojipe'ġa no henduvame ahemanoa.

Jesus'ga moirūharava'ea oapo ahemonhimomby'ava'ea

¹² Igwete Jesus'ga moirūhara'ġa japoġapoi ahemonhimomby'ava'ea pevove'ġa pyteri pe. Igwete Jesus'gareheve'ġa nhimono'ombavi jipi ojihe'akatuavo ojogwehe ojatykahavuhua pype – perope onga rembe'yvuhu pe Salomāova'ea apoa pe. ¹³ Ojipe'ġa e'ie'i ġa pe pyri hete ġa javo novīa. Emo ojikoge'ymame Jesus'ga rehe ġa ipojihuvī ojihe'are'yma ġa ndehe. ¹⁴ Igwaigwavete reki ojipe'ġa jikogi Jesus'ga rehe ojihe'a ġa ndehe onhimongyavo akwaimbae'ġa kunha'ġa no. ¹⁵ Ahemonhimomby'ava'ea

repiaga pevove'ğa ğa nderuri itetirũave'ğa. Igwete ğa ğa noĝi pea rupi ğakupeupava rehe. "Ga ndekorame vehevi Pedro'ğa aĝi pe jate ga kwavame, opi po ti ğatetirũa ğa hugwi nehẽ," ei ğa. ¹⁶ He'yjuhuve'ğa gwerugweru itetirũave'ğa anhaĝa rembipojykahara'ğa no. Gweru ğa ğa ojipejipea hugwi Jerusalẽmpyriva'ea hugwi. A'ero itetirũave'ğa nhimohiĝatugatupavi. Anhaĝa jipe'apavi ğa hugwi.

Ahe ombohahy Jesus'ga moirũharava'ea pe

¹⁷ Igwete ikwava'ẽhara'ğa nduvihavuhu'ga nhimyrõi Jesus'ga moirũhara'ğa ndehe Pedro'ğa ndehe. Gareheve'ğa na jitehe onhimyrõ ğa ndehe no saduceus'ğa. ¹⁸ Nurã ğa Pedro'ğa pyhygukari ğa mongiuka cadeia pype. ¹⁹ Emo Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga ruri ypytunimo ğa pyri cadeia pype hovapytymba'voga ğa pe ğa nenohema jugwi. Igwete ga ei Pedro'ğa pe:

²⁰ —Hepejigwovo kiro pejatykahavuhua rokari pe penhi'ama. Pe'ji ti pevove'ğa pe: Pejikogame Jesus'ga rehe po ti ga imbopyahui pejeaporogita nehẽ, pe'ji ti ğa pe, ei ga Pedro'ğa pe.

²¹ Gwendu katu ğa Tupana'gapyrive'ga nhi'iĝa. Igwete Pedro'ğa hoi ko'eĝatue'yma rupi ğajatykahavuhua rokari pe ğa mbo'eavo.

A'ea ja ikwava'ẽhara'ğa nduvihavuhu'ga ruri ojiheve'ğa pavẽi. Igwete ğa jara'ğa mbojatykapavi. Judeus'ğa moĝitaharamo ğa guardas'ğa mondoukari cadeia pype togweru ti ğa Pedro'ğa javo novĩa. ²² Emo ovahemame cadeia pe guardas'ğa ndohepiagi reki Pedro'ğa. A'ero ğa jivyri imombe'gwovo.

²³ —Avi ğa ahã pevo! ei guardas'ğa ğa pe. Gwovapytyĝatu po ğa novĩa, ei ğa. Pero hepiakatuhara'ğa ãtehei hovapytymbava pyri, ei ğa ğa pe. Igwete ore hovapytymba'vogi tiroho ti ğa javo novĩa. Emo ğa nduvi reki ipype! ei guardas'ğa imombe'gwovo ğa pe.

²⁴ Henduvame guardas'ğa nduvihavuhu'ga nhimomby'apavi ikwava'ẽhara'ğa nduvihava'ğa pavẽi.

—Marã po ti nehẽ naerũ? ei ğa ojohupe.

²⁵ Nanime ojipe'ga ruri ğa pyri Pedro'ğa mombe'gwovo ğa pe:

—Akoja'ğa – kiroki ğa pe ğa mondouka ğa mongiavo cadeia pype kirame raji'i novĩa – kiro ğa ğa mbo'embo'ei o'ama nhandejatykahavuhua rokari pe, ei ga ğa mombe'gwovo ğa pe.

²⁶ A'ero guardas'ğa hoi gwuvihavuhu'ga rupi Pedro'ğa nderua. Maymbeve ğa Pedro'ğa nderuri ğa nderekovo.

A'ereki ġa okyhyji he'yjuhuve'ġa hugwi. “Pedro'ġa pyhygahyrame po ti ġa nhande api nehē,” ei ġa ojohupe.

²⁷ Igwete ġa hoi ġa nderua ġa mo'ama judeus'ġa moġitahara'ġa ndovai pyteri pe. A'ero ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga ei Pedro'ġa pe:

²⁸ —“Tapembo'ei ti ġa Jesusva'ea remimbo'ea rehe,” oro'e ko ore pe me oji'i novīa, ei ga. Emo pe pemonhimoanha penhimbi'ea Jerusalémmeve'ġa pe nhaporemo, ei ga ġa pe. Igwete pe imbojapotaruhui Jesusva'ea manoagwera ore rehe no, ei ga ġa pe.

²⁹ Igwete Pedro'ga ei ġa pe jara'ġa pavēi Jesus'ga moirūhara'ġa pavēi:

—Tupana'ga nhi'ġa po ore hendukatui vvyakotyve'ġa nhi'ġa hohe hamo, ei ġa. ³⁰ Tupana'ga rehe nhaneramonhava'ea ojiko hako. Gaha koi ombogwera Jesus'ga gamanoa hugwi pe ga jukarē ga mbovyrukarama yva rehe ikwehe, ei Pedro'ġa ġa pe. ³¹ Tupana'ga omongo Jesus'ga ojipyri a'ero ga mongovo nhanderuvihavuhetero. Ga omongo Jesus'ga nhanembopiro'yharamo no, ei ġa. Tupana'ga e'i: “Togwerojijyjijyuka po ti ga israelitas'ġa ndeaporoġita topohi ti ġa okote'varuhua hugwi. Tomombo po ti ga ġandekote'varuhua a'ero ġa mbopiro'yavo jugwi,” ei Tupana'ga, ei ġa ġa pe. ³² A'ea ore oromombe'umbe'u ġa pe. Tupana'ga ra'uva na jitehe okwahavuka ġa pe no. A'ereki gwa'uva Tupana'ga ombuhuruka onhi'ġa rendukatuhara'ġa pyri, ei Pedro'ġa ġa pe.

³³ Ganhi'ġa renduvame judeus'ġa moġitahara'ġa nhimboahihetei Pedro'ġa pe. Igwete ġa ei ojohupe:

—Marā po ti nhande ġa nderekoi ġa jukavo nehē, ei ġa ojohupe.

³⁴ Kiro ġapyteripeve'ga po'ami a'ero Gamaliel'ga. Ga ko fariseu'ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ga ġa mbo'embo'e jipi. Ga nhaporemo e'i pyry hete ga pe. Kiro ga po'ami ġapyteri pe a'ero Gamaliel'ga. Igwete ga Pedro'ġa mondoukari na'ē pea hugwi. ³⁵ Ga horē ga ei jara'ġa pe:

—Israelitasramo pejapyaka katu na'ē ti penhimbohovajara rehe, ei ga. ³⁶ A'ereki ymya ko Teudasva'ea uhu ikwehe jihi ko penduvihavamo ako kiro javo. He'yjuhu reki ġa quatrocentos ko ġa jikogi ahe rehe a'ero okovo ahe rupi, ei ga ġa pe. Emo ojipe'ġa ahe jukai, ei ga. A'ero ahereheve'ġa kwaki'okatukatui ikwehe. Ahana'ja reki ahereheve'ġa a'ero, ei Gamaliel'ga imombe'gwovo ġa pe.

³⁷ —Aerē Judasva'ea ruri ikwehe Galiléiapeve'ġa gwyripeva'ea ikwehe, ei ga. A'ea rupi huvihavuhu'ga okwatijapavuka nhanderera inoġauka, ei ga ġa pe. Igwete

Judasva'ea ruri onhimbopogweuka he'yjuhuve'ga pe timovahĩ nhanderuvihavuhu'ga javo. Emo ojipe'ga ahe jukai. Ahereheve'ga kwaki'opavi reki ikwehe, ei Gamaliel'ga imombe'gwovo ga pe. ³⁸ Nurã ji ei pe me kiro: Tapeavykyi ti Pedro'ga. Na ga ndekoi jate, ei ga. Po vyvakotyve'ga ndeaporogita rupi ga ga mbo'ei ga nderekovo, a'ero po ti aerẽ momina nehẽ, ei ga ga pe. ³⁹ Po Tupana'ga reaporogita rupi Pedro'ga ga mbo'ei, a'ero po ti pe napemombigi tuhẽ Pedro'ga nehẽ. Pe po ti Tupana'ga movahĩ nehẽ, ei ga. Tapeavykyi ti Pedro'ga a'ero, a'e ji pe me, ei Gamaliel'ga ga pe.

Oho reki ga Gamaliel'ga nhi'iga rupi a'ero Pedro'ga jukaukare'yma. ⁴⁰ Igwete ga Pedro'ga mbuhurukara'javi ga nupanupamouka mbiara pira apopyra pyvõ.

—Tapenhi'iga'javi ti Jesusva'ea renoina, ei ga ga pe.

Igwete ga ga mo'ëukari a'ero ga mondovo. ⁴¹ Igwete Pedro'ga hoi judeus'ga moğitahara'ga hugwi. Horyory reki ga hahyva'ea rehe ogwovo. A'ereki ga e'i ojohupe: “Tupana'ga e'i reki nhande ve: ‘Pepyry hete pe. Nurã ko pyry pe ikwahavi hahyva'ea Jesus'ga repyga,’ ei Tupana'ga nhande ve,” ei ga. Nurã Pedro'ga ndoryndoryvamo hahyva'ea kwahava ogwovo. ⁴² Nane'ymi ga hoğahoi ojipe'ga mbo'eavo Jesus'ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo. Ojatykahavuhua rokarĩ pe ga hoi. Ojipe'gape'ga nonga pe ga hoi no Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ga pe.

6

Seteva'ea opoko Jesus'ga moirũharava'ea

¹ Igwaigwavete ojipe'ga jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo. Aerẽ ga nnonhi'igayvari reki judeus'ga. Kiroki ga grego ġanhi'iga – ga onhi'igahy ga pe – kiroki ga aramaico ġanhi'iga.

—Ga ndoporakakatui aherembirekokwera'ga, ei ga ga pe. Nomondokatui ga orere'yja'ga pe mbatera ma'ema'ërame jipi, ei ga – kiroki ga grego ġanhi'iga.

² Igwete Jesus'ga moirũhara'ga dozeve'ga henduvi ġanhonhi'igayvara. A'ero ga Jesus'gareheve'ga mbojatykapavi ojipyri. Igwete ga ei ga pe:

—Oreirũ, ndoropohiri po ore Tupana'ga nhi'iga mombe'ua hugwi hamo ima'ema'eamo mbatera ga pe hamo, ei ga ga pe.

³ Nurã ti pemo'ẽ nhandere'yja'ga toma'ema'ẽ ti ga mbatera ga pe, ei ga. Nanongara'ga ti pemo'ẽ. Ojipe'ga e'i ga pe: “Ga pyry hete ikwahaheteavo,” ei ga. “Tupana'ga ra'uva ga pojyka hete ga mongokatuavo,” ei ga ga pe. Nanongara'ga ti pemo'emo'ẽ ga mongovo seteve'ga, ei dozeve'ga ga pe. Ga pe po ti ore ima'ëukari a'ero nehẽ imondokatuuka mbatera aherembirekokwera'ga pe nehẽ. ⁴ Ore po ti oromombe'ua

Tupana'ga nhi'iga ojipe'ga pe jipi nehē, ei ga. Oronhi'inhi'ĩ ti ore Tupana'ga pe nehē no, ei dozeve'ga ga pe.

⁵—Kwa, ei jara'ga ga pe. Toromo'ē ti ga a'ero.

Seteve'ga ga ga mo'ēi a'ero. Estêvãova'ea pe ga e'i. A'ereki ahe ojiko hete Jesus'ga rehe. Tupana'ga ra'uva ahe pojyka hete ahe rerekokatuavo. Ojipe'ga ga ga mo'ēi no Filipe'ga, Prócoro'ga, Nicanor'ga, Timom'ga, Pármenas'ga, Nicolau'ga. Antioquiapeva'ero ko Nicolau'ga oko. Onhimongo ga judeuramo okovo ikwehe. ⁶ Seteve'ga ga ga mo'ēi a'ero. Igwete ga ga nderuri Jesus'ga moirũhara'ga pyri. A'ero ga nhi'igi Tupana'ga pe seteve'ga ndepyga. Igwete ga pokogi seteve'ga akağa rehe toporavyky ti ga mbatera ma'eamo javo.

⁷ Igwaigwavete Jesus'ga moirũhara'ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iga ojipe'ga pe. Igwaigwavete ga henduka-tui ganhi'iga a'ero ojikoga Jesus'ga rehe onhimongyavo Jerusalém me. He'yjuhuve'ga ojiko Jesus'ga rehe no mbatera kwava'ẽhara'ga.

Judeusva'ea ruvihavava'ea opyhyguka Estêvãova'ea

⁸ Igwete Tupana'ga imombyryvi Estêvãova'ea pe. Igwete ga ahe mbopopoakarukahetei japovouka ahe ve gamonhimomby'ava'ea gapyteri pe. ⁹ Aerẽ judeus'ga nduri Estêvãova'ea pyri ahe movahiamo - kiroki ga cidade de Cirenepeve'ga cidade de Alexandriapeve'ga no. Gajatykahava pe ga ei Ipiro'yve'ga apoa. Aerẽ ga nduri Estêvãova'ea pyri Cilíciapeve'ga gwyrripeve'ga pavēi Ásiapeve'ga gwyrripeve'ga pavēi no. Ga ko judeus'ga jitehe. Igwete ga nhi'igayvari Estêvãova'ea pe. ¹⁰ Emo Estêvãova'ea okwaha hete ga nhi'ikwepyga. A'ereki Tupana'ga ra'uva okwahavuka ga pe. Nurã ga nonhi'igayvara'javi ahe ve. ¹¹ A'ero ga ojipe'ga monhi'igukari ga mo'mbeavouka itambere'ia mondovo ga pe. Nurã ga ei o'mbero:

—Orohendu ore Estêvão'ga ete'varuhua Moisésva'ea pe Tupana'ga pe no, ei ga o'mbero.

¹² Nahã ga ojipe'ga momymomyi. Ga xava'eve'ga momymomyi, judeus'ga mbo'ehara'ga momymomyi no. Nurã ga nduri Estêvãova'ea pyri ahe pyhyga ahe rerogwovo judeus'ga moğitahara'ga pyteri pe ahe mo'ama. ¹³ Igwete ga ojipe'ga mo'mbeukari. A'ero ga ei o'mbero:

—Estêvão'ga ndopigi o'ete'varuhuavo nhandejatykahavuhua pe jipi - a'ea nhaneramonhava'ea okwava'ẽ Tupana'ga pe hako, ei ga. Moisésva'ea remimbo'eagwera pe ga ete'varuhui jipi no, ei ga o'mbero. ¹⁴ Orohendu ore ganhi'iga oji'i, ei ga, ahe mombe'urame oji'i - kiroki ahe Nazarépeva'ero oko Jesusva'ea, ei ga. “Jesus'ga po ti omondurunduru nhandejatykahavuhua nehē,” ei Estêvão'ga oji'i, ei ga o'mbero

ġa pe. “Jesus'ga po ti nhande mongoukari hajiheva'ea rehe. Ga po ti nianemongoukari nhaneramonhava'ea remimbo'eagwera rehe – kiroki a'ea rehe Moisésva'ea ombo'embo'e nhaneramonhava'ea,” ei Estêvão'ga oji'i, ei ġa o'mbero ġa pe.

¹⁵ Kiro judeus'ga moġitahara'ġa Estêvão'ea repiahetei oina. Aherova ko Tupana'gapyrive'ġa ndova javijitehe ġa pe ġwendy'javamo.

7

Estêvão'ea omombe'u Abraão'ea

¹ Igwete ikwava'ĕhara'ġa nduvihavuhu'ga ei Estêvão'ea pe: –A'iti nde ei poha? ei ga ahe ve.

² Igwete Estêvão'ea ei ymyahũva'ea mombe'gwombe'gwovo ġa pe a'ero:

–Nhiirũ, peymyana, pehendu ti nhinhi'ġa, ei ahe. Tupana'ga onhimboukwaha gwuvihavuhuhetero, ei ahe. Igwete ga jipiukari nhaneramonhava'ea pe Abraão'ea pe hako. A'ea rupi ahe ndohoi ve cidade de Harã me. Mesopotâmiapeva'ea gwyrri pe Abraão'ea ruvi hako, ei ahe. Igwete Tupana'ga jipiukari Abraão'ea pe. ³ Igwete ga ei ahe ve: “Heregwovo kiro egwyr a hugwi eje'yja'ġa ndeja,” ei ga ahe ve. “Ahepiuka ti ji nde ve hajiheve'ġa gwyr a nehẽ. Pevo ti eho,” ei Tupana'ga ahe ve hako, ei Estêvão'ea imombe'gwovo ġa pe.

⁴ –A'ero Abraão'ea hoi Caldéiapeva'ea gwyr a hugwi a'ero hako. Harã me ahe hoi upa, ei ahe. Ahepo'ria manorame Tupana'ga ahe mbuhurukari kokoty – perope xaju, ei Estêvão'ea ġa pe. ⁵ A'ea rupi Tupana'ga ndopojoykaukari'i'i ve Abraão'ea pe ahegwyr a. Emo Tupana'ga e'i ahe ve: “Aerẽji ti ji imondoi avova'ea nde ve ndegwyr amo nehẽ nerymymino'ġa gwyr amo nehẽ no – kiroki ġa ndepy'rovove'ġa,” ei ga ahe ve, ei ahe. Ahe ra'yre'ymame Tupana'ga ei ahe ve, ei ahe imombe'gwovo judeus'ġa moġitahara'ġa pe.

⁶ –Nahã Tupana'ga ei Abraão'ea pe no: “Aerẽji ti nerymymino'ġa hopavi agwa hugwi nehẽ. A'ero po ti ġa nduvi hajiheve'ġa gwyrri pe nehẽ,” ei ga ahe ve, ei ahe. “Pevove'ġa po ti ġa mboporavykyuhui ojive ojigwaraita ġa ndehe nehẽ ġa mbopiro'ye'yma ojihugwi nehẽ,” ei Tupana'ga. “He'yjuhua rupi quatrocentos kwara rupi po ti ġa jigwarajuhui ġa ndehe nehẽ. ⁷ Aerẽ po ti ji imbohahyi ġa pe nerymymino'ġa ndepyga nehẽ,” ei ga Abraão'ea pe. “Aerẽ po ti nerymymino'ġa jivyri ua ji mboheteavo kokoty

jitehe nehē,” ei ga ahe ve hako, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ġa pe.

⁸ —Aerê Tupana'ga ea'javi Abraãova'ea pe hako, ei ahe. “Hendukaturame nhinhî'ġa ejive po ti nde ikytiukari enhakwanhapira nehē,” ei Tupana'ga. “Ekyti ti eja'yra'ġa nakwanha pi'ria no,” ei ga. “Ndera'yra'ġa na jitehe tokyti gwa'yra'ġa nehē no,” ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe. “Nahã ti a'ero,” ei Abraãova'ea ga pe, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo. Aerê Abraãova'ea ra'yramo. Isaque ahe ono gwa'yrava'ea rehe, ei ahe. Oito okirirê Abraãova'ea ikyti ipita'ngiva'ea pi'ria a'ero. Aerê Isaqueva'ea na jitehe okyti gwa'yrava'ea Jacóva'ea, ei ahe. Aerê Jacóva'ea ta'yta'y no. Doze ko ahera'yrava'ea nhaneremboypya, ei ahe. Igwete Jacóva'ea okytikyti gwa'yrava'ea no, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ġa pe.

Estêvãova'ea omombe'u Joséva'ea

⁹⁻¹⁰ —Aerê Jacóva'ea ra'yrava'ea nhimyrõi oirũva'ea rehe Joséva'ea rehe hako, ei ahe. Nurã ahe Joséva'ea pyhygi ahe mondovo hajiheva'ea pe itambere'ia kwepygauka toporavyky ti ga ġa pe javo, ei ahe. Igwete hajiheva'ea Joséva'ea rerohoi a'ero ogwryri pe Egitto pe. Pevova'ea Joséva'ea mboporavykyuhui hako. Ahe jigwarairame Joséva'ea rehe Tupana'ga gwereko katu ahe mbopiro'yavo hahya hugwi nhaporem, ei Estêvãova'ea ġa pe. Faraóva'ea ko Egitopeva'ea ruvihavuhuro oko hako. Joséva'ea kwahavame Faraóva'ea e'i ahe ve: “Pyry hete ga.” A'ereki Tupana'ga ahe arõuka Faraóva'ea pe, ei Estêvãova'ea. Tupana'ga okwahaheteuka mbatera Joséva'ea pe no. Nurã Faraóva'ea ahe mongoi gubernadorva'ea hako. Igwete ahe ei Joséva'ea pe: “Ji moirũ ti ġa ndepiakatuavo jigwryripeve'ġa. Ehepia katu pa ti nhim-batera ji ve no,” ei ahe Joséva'ea pe hako, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo.

¹¹ —Aerê Egitto pe ipapavi aheremitymagwera. Canaãmeva'ea gwryri pe opa pa aheremitymagwera no, ei ahe. Tiruahũ hete ahe ve a'ero. Ndogwerekoa'javi mbatera nhaneramonhava'ea pe Canaã me a'ero, ei Estêvãova'ea. ¹² Emo ojipeva'ea omombe'u Joséva'ea ruvava'ea pe Jacóva'ea pe. “Gwerekko ġa mbatera Egitto pe,” ei ahe imombe'gwovo. Nurã Jacóva'ea gwa'yrava'ea mondonga'ei pevo peho ti mbatera pyhygauka nhande ve javo. A'ero ahe hoi herua opo'ria pe, ei ahe. ¹³ Mominame ahe hoa'javi tipyhy javo. A'ea rupi Joséva'ea jikwahavukari oirũva'ea pe. A'ero Faraóva'ea Joséva'ea re'yjava'ea kwahavi no, ei ahe. ¹⁴ Igwete Joséva'ea oirũva'ea mondonga'javi opo'ria pyri gwe'yjava'ea pyri tuhu pa ti ġa ji pyri Egitto pe javo. He'yi ahere'yjava'ea, setenta e

cinco ko ahe, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ġa pe. ¹⁵ Igwete Jacóva'ea hoi Egito pe a'ero. Pevo ahe manoi. Aerẽ pevo jitehe ahera'yrava'ea manoi no nhaneramonhava'ea, ei ahe. ¹⁶ Aerẽ aherymymynova'ea ahera'oa rerohoi Canaã me inoġa itaruvihavuhua kwaruhu pe hako - perope Siquém me Emorva'ea re'yjava'ea gwyragweri pe. Ymya Abraãova'ea opyhy pevova'ea yvya Emorva'ea re'yjava'ea hugwi itambere'ia mondovo ahe ve.

Estêvãova'ea omombe'umbe'u judeus'ġa moġitahara'ġa pe. Igwete ahe ei no:

¹⁷ —Aerẽ Jacóva'ea rymymynova'ea nhimohemyhãi hete onhimongyavo Egito pe hako nhaneramonhava'ea, ei ahe. Kiro ihoġwerĩ nhaneramonhava'ea hohava apiavo pea hugwi a'ero. A'ereki ymya Tupana'ġa omombe'u nhoġwenonde Abraãova'ea pe ahehoagwama, ei ahe. ¹⁸ Ahehoa rupi ojipeva'ea ko oko Egitopeva'ea ruvihavuhuva'ea. Ahe ndokwahavi Joséva'ea. ¹⁹ Igwete ahe nhaneramonhava'ea moandyandyi ojigwarajuhuavo ahe rehe, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo. Igwete ahe nhaneramonhava'ea mbopohirikari ahera'yrava'ea hugwi ipita'ngiva'ea hugwi ahe momboruka tomano ti penda'yra'ġa javo, ei ahe.

Estêvãova'ea omombe'u Moisésva'ea

²⁰ —A'ea rupi Moisésva'ea ari hako. Ipita'ngiva'ea ikatu'i hete, ei ahe. Três jahya rupi ipita'ngiva'ea ka'mbui opo'ria ronga pype novãa. ²¹ Emo ahe'yembora ahe noġame mytu'ẽ me Faraóva'ea ra'yrava'ea ahe pojykai ojive ahe rerekokat-uavo jira'yra'ġa javo ahe ve, ei ahe. ²² Aerẽ Egitopeva'ea Moisésva'ea mbo'embo'ei jipi ikwahavuka pa ahe ve. Igwete Moisésva'ea ikwahahetei mbatera mombe'gwovo japokatu-avo mbatera, ei ahe.

²³ —Aerẽ he'yi kwara quarenta kwara Moisésva'ea rehe, ei ahe. Igwete ahe ei ovyteri pe: “Taho ti ji jire'yja'ġa ndepiaga israelitas'ġa ndepiaga,” ei Moisésva'ea hako, ei ahe. ²⁴ Ahe horame Egitopeva'ea rekote'varuhui Moisésva'ea re'yjava'ea rehe. Hepiagame Moisésva'ea hoi gwe'yjava'ea pyri ahe repyga Egitopeva'ea juka, ei ahe. ²⁵ A'ereki Moisésva'ea e'i ovyteri pe: “Jire'yja'ġa po okwaha nhiremin-bopiro'yaġwama Egitopeva'ea hugwi,” ei ahe novãa. “E'i po ġa ji ve: ‘Moisés'ġa pe po ti Tupana'ġa nhande mbopiro'yukari Egitopeve'ġa hugwi nehē, e po ġa ji ve,” ei Moisésva'ea novãa. Emo Moisésva'ea re'yjava'ea ndokwahavi ve a'ea okovo, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ġa pe.

26 —Ko'emame ohoa'javame Moisésva'ea gwe'yjava'ea repiagi ahe jogwayvaramo, ei ahe. Igwete Moisésva'ea hoi tambojogwereko katu ġa javo novĩa. “Penhoirũ pe novĩa,” ei ahe. “Maranuhũrame pe jogwayvaruhui naerũ?” ei Moisésva'ea gwe'yjava'ea pe, ei ahe. 27 Emo ahe – kiroki ahe oko te'varuhu ojipeva'ea pe – ahe Moisésva'ea moanhani ahe mondovo. Igwete ahe ei Moisésva'ea pe: “Nanemongoukaruhui ġa oreruvihavamo. Ga nde'i nde ve: ‘Juizramo nde rekoi ġa pe tere'e katu ti ġandeaporogita pe,’ jave'yma nde ve,” ei ahe. 28 “Kirame nde Egitopeva'ea jukai oji'i. Kiro nde ji jukapotaruhui no naerũ?” ei ahe Moisésva'ea pe, ei ahe. 29 Ahenhi'igã renduvame Moisésva'ea ka'nhymi ahe hugwi ogwovo. Hajiheva'ea gwyri pe ahe ruvi a'ero Midiã me, ei ahe. Pevo ahe ra'yra'yramo. Dois ahera'yrava'ea akwaimba'ero, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo ġa pe.

30 —He'yi kwara quarenta kwara Moisésva'ea ruvame pevo hako, ei ahe. Aerẽ yvagipeve'ga jipiukari Moisésva'ea pe ongae'yi me vvytyruhua ypyvo Sinai ypyvo, ei ahe. I'yva pype ga jipiukari Moisésva'ea pe ikaja pytera pype. 31 Hepiagame ahe nhimomby'ai hehe o'ama. “Taho ti jypyvo hepiaga,” ei Moisésva'ea, ei ahe. Ohorame ahe henduvi Tupana'ga nhi'igã a'ero, ei ahe.

32 “Jihi ko Tupanamo ako,” ei ga.

“Neramonha'ga ji mbohete.

A'ereki Abraão'ga ji mbohete.

Isaque'ga ji mbohete.

Jacó'ga ji mbohete,” ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe.

A'ero Moisésva'ea hyhyipavi o'ama. Ahe opojihu hepiaga okyhyjiavo ġwaramo, ei Estêvãova'ea.

33 —Igwete Tupana'ga ei ahe ve: “Ehekyi epyruhua e'ama avo. A'ereki avova'ea yvya ji apojoyka jijive ji pyri okovo ġwaramo,” ei Tupana'ga ahe ve, ei ahe. 34 Igwete ga ei ahe ve no: “Ahepia ji Egitopeve'ga jigwaraja jireheve'ga ndehe. Ahendu ji jijiheve'ga pytuhemahivuhua hahya rerekovo ġwaramo,” ei ga, ei ahe. “Kiro ji jyvi ġa mbopiro'yavo Egitopeve'ga hugwi,” ei ga. “Heregwovo kiro a'ero. Torombojivy ti nde Egito pe jitehe nehẽ,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe hako, ei ahe.

Estêvãova'ea omombe'u Moisésva'ea movahĩagwera

35 Igwete Estêvãova'ea ei ġa pe no:

—Ahere'yjava'ea omovahĩ a'ero Moisésva'ea hako. “Nanemongoukaruhui ġa oreruvihavamo,” ei ahe. “Ga nde'i nde ve: ‘Juizramo nde rekoi ġa pe tere'e katu ti ġandeaporogita pe,’ jave'yma nde ve,” ei ahe Moisésva'ea pe hako, ei ahe. Moisésva'ea jitehe reki Tupana'ga ahe mondoi

ahe mongovo aheruvihavamo ahe mbopiro'yharamo Egitopeva'ea hugwi, ei ahe. Tupana'ga omondouka Moisésva'ea pyri yvagipeve'ga - kiroki ga ojipiuka ahe ve i'yva pype ikaja pytera pype. Tupana'ga omondouka ga monhi'iga Moisésva'ea pe. Nahã Tupana'ga Moisésva'ea mondoukari terembopiro'yuka ti eje'yja'ga javo, ei ahe. ³⁶ Igwete Moisésva'ea gwe'yjava'ea rerohoi gwupi Egito hugwi. Ahe oapoapo ahemonhimomby'ava'ea Egito pe ypiahu pe no Mar Vermelho pe, ei ahe. He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi Moisésva'ea ahe monhimomby'ai ongae'yi me po rimba'e, ei Estêvão'ea imombe'gwovo.

³⁷ —Moisésva'ea jitehe e'i gwe'yjava'ea pe israelitasva'ea pe hako: “Aerë po ti Tupana'ga ojipe'ga mongoi onhi'iga mombe'uharamo pe me nehë. Nhanerymyminoru po ti ga rekoi nehë ji'jave'ga nehë,” ei Moisésva'ea hako, ei ahe. ³⁸ Moisésva'ea oko nhaneramonhava'ea pyteri pe israelitasva'ea pyteri pe a'ero ahe jogwerekorame ongae'yi me hako. Moisésva'ea oko yvagipeve'ga pyri no - kiroki ga onhi'ia ahe ve yvytyruhua rehe Sinai rehe, ei ahe. Igwete Tupana'ga imbuhuri onhi'iga ahe ve teremombe'u ti jara'ga pe javo. A'ero Tupana'ga imbuhurukari a'ea nhande ve no. Ganhi'iga ko okoji avuirama, ei Estêvão'ea ga pe.

³⁹ —Emo Moisésva'ea nhi'iga nhaneramonhava'ea nohendupotari reki, ei ahe. “Xakoyme nhande Moisés'ga rehe,” ei nhaneramonhava'ea hako. “Xajivy po nhande Egitopeve'ga gwyrri pe hamo,” ei ahe ojohupe novia, ei ahe. ⁴⁰ Igwete Moisésva'ea mbegwerame ua yvytyruhua hugwi nhaneramonhava'ea hoi javo Arãova'ea pe Moisésva'ea reki'yrava'ea pe: “Eapoapo ti ha'angava nhaneremimbohete'haramo togweroho ti ga nhande renonde,” ei ahe. “A'ereki akoja'ga - kiroki ga nhande reru Egito hugwi ikwehe - mahã po ga kiro naerũ Moisés'ga? Oho hete po ga nhande hugwi,” ei nhaneramonhava'ea novia, ei ahe. ⁴¹ A'ea rupi nhaneramonhava'ea japoi yuranuhã ra'yra ra'angavuhua a'ero gwemimbohete'haramo. A'ero ahe ijukai mbiara ikwava'e'ga jupe, ei ahe. Aerë ahe japoi toryva gwembiapoa pe ha'angava pe timbohete ti a'ea javo jupe. ⁴² Nurã Tupana'ga pohiri nhaneramonhava'ea hugwi, ei ahe. “Tombohete tehe ti ga jaytata'ia a'ero. A'ereki a'ea ga opota hete gwemimbohete'haramo,” ei Tupana'ga, ei Estêvão'ea imombe'gwovo ga pe. A'ea ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija hako nhaneramonhava'ea mombe'gwovo hako, ei ahe. Tupana'ga nhi'iga ahe omombe'u ikwatijarame.

“He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi pe ndekoi ongae'yi

me.

Ji ve rūi reki pe ijukai mbiara ikwava'eġa a'ea rupi," ei Tupana'ga, ei ahe.

43 "Moloque reki pe peroho hyrua pype.

A'ea ko penemimbohete haramo oko," ei ga.

"Renfā apoa ra'angava jaytata'ia ra'angava pe peroho pejupi penemimbohete haramo no.

A'ereki a'ea pe peapo timbohete ti a'ea javo," ei Tupana'ga, ei ahe.

"Nurā ti ji pe mondohetei cidade de Babilônia rehemo nehē," ei Tupana'ga hako.

Nahā aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iġa, ei ahe.

Estêvãova'ea omombe'u onga Tupana'gapeva'ea

44 Igwete Estêvãova'ea ei judeus'ġa moġitahara'ġa pe no:

—Ongae'yi me nhaneramonhava'ea gwereko tenda tapyjamo Tupana'ga pe hako – a'ea pype Tupana'ga ojipiuka ahe ve. A'ereki Tupana'ga e'i jipe Moisésva'ea pe toapo ti ġa javo, ei ahe. "Tahepiuka ti ji nde ve yvagipeva'ea. A'ea javijitehe ti eapo tenda a'ero," ei Tupana'ga Moisésva'ea pe hako, ei ahe. 45 Nhaneramonhava'ea gwereko tenda a'ero. A'ea ahe ra'yrava'ea heruri Josuéva'ea pavēi ipojykaramame yvya hajiheva'ea hugwi. A'ereki Tupana'ga omondomondo aha hajiheva'ea ahegwya hugwi ahe monhamonhana nhaneramonhava'ea hugwi, ei ahe. Nurā tenda rekoi avo avuirama hako. U ve ahe pyteri pe Daviva'ea ruvame avo, ei ahe.

46 Daviva'ea gweaporogitapyryva ġwaramo onhiarōuka Tupana'ga pe. Igwete Daviva'ea ei Tupana'ga pe: "Ta'apo ti onga nde ve. A'ereki nde rehe nhaneremboypya Jacóva'ea ojiko," ei ahe. 47 Daviva'ea ra'yrava'ea ki a'e te oapo onga imohina Tupana'ga pe hako Salomãova'ea, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo.

48 —A'erorame tehe nhanderuvihavuhete'ga Tupana'ga nduvi yvyakotyve'ġa nembiapoa pype, ei ahe. Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea omombe'u a'ea ikwatija hako. Nahā Tupana'ga ei:

49 "Yvagi pe ji rekoi huvihavuhuro jipi," ei ga.

"Yvya ko oko tehe ji ve a'ero," ei ga.

"Marāva'ea pe peapo onga ji ve naerū topyta ti ga ipype javo?" ei ga.

50 "A'ereki jihi te tuhē a'apo pa yvaga yvya no," ei Tupana'ga nhandepojy kaharete'ga hako, ei Estêvãova'ea.

A'ea Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iġa ikwatija hako, ei Estêvãova'ea judeus'ġa moġitahara'ġa pe.

51 Igwete Estêvãova'ea ei ġa pe no:

—Napeangarihu pe tuhē naerū, ei ahe. Ndapeapyak-wapupugihu pe henduvame Tupana'ga nhi'iga. Penamonhava'ea rupi ko pe hoi. Ndapehopotari pe Tupana'ga ra'uva rupi jipi, ei ahe. ⁵² Tupana'ga nhi'iga momb'euharava'ea rehe nhaporemo penamonhava'ea jigwarai hako, ei ahe. Igwete penhamonhava'ea ahe jukajukai no – kiroki ahe omombe'u nhogwenonde pyryheteve'ga ruraḡwama Jesus'ga ruraḡwama, ei ahe. Kiro pe, pepyhyguka Jesus'ga guardas'ga pe ga jukavouka ikwehe, ei ahe. ⁵³ Pe me Tupana'ga ombuhuruka ḡwemimbo'ea novia ga imondorame ojipyrive'ga pe togweroho ti ḡa israelitas'ga pe javo. Emo reki pe napehendukaitui, ei Estêvãova'ea imombe'gwovo judeus'ga moḡitahara'ga pe.

Ahe ojuka Estêvãova'ea

⁵⁴ Henduvame Estêvãova'ea nhi'iga judeus'ga moḡitahara'ga nhimboahivuhui ranuhū ahe rehe a'ero. ⁵⁵ Emo Tupana'ga ra'uva opojoyka hete Estêvãova'ea. A'ero ahe rovavuramo hepiakatuavo yvagi pe. Igwete ahe hepiagi Tupana'ga rendy'jahetea. Ahe hepiagi Jesus'ga ama Tupana'ga koty no. ⁵⁶ Igwete Estêvãova'ea ei:

—Pehepia, ei ahe. Ji ahepia yvaga rovapytymba'vogipyra, ei ahe. Ahepia ji ga no – kiroki ga Tupana'ga ombuhuruka nhande pyri ikwehe. Pevo ga ami Tupana'ga koty, ei Estêvãova'ea ḡa pe.

⁵⁷ Igwete ḡa hapukajahyahivi ojapyakwapyga tihenduvyme ga javo. A'ero ḡa nhambavi ahe rehe. ⁵⁸ Ga ahe pyhygi ahe rerogwovo ahe momboa cidade hugwi tiapiapi ga javo. Kiroki ḡa e'i oko te'varuhu Estêvão'ga javo – kiro ḡa hekyi opira i'arimova'ea imondovo inoḡa Saulo'ga pyri. A'ero ḡa ahe apiapi tijuka ga javo. ⁵⁹ Oapirame Estêvãova'ea nhi'igi Jesus'ga pe opojoykaharete'ga pe.

—Jesus, emondo jira'uva ejipyri yvagi pe, ei ahe.

⁶⁰ Igwete ahe ndurugi ḡwenypy'amo oina onhi'iga mondovo opojoykaharete'ga pe.

—Terembojari ti ḡa ndehe ḡandekote'varuhuva'ea jiapiagwera, ei ahe ga pe.

O'erē ahe manoi upa.

8

1-2 Igwete Saulo'ga ei:

—Na ḡa ga jukai tuhē, ei ga.

Kiro Tupana'gareheve'ga Estêvãova'ea ra'oa rerohoi ityma. Igwete ḡa jehe'ohetei ahe rehe upa.

Saulova'ea ojigwarai Jesus'gareheva'ea rehe

A'ea rupi tuhẽ ojipe'ga jigwarai hete Jesus'gareheve'ga ndehe Jerusalém me. Nurã gareheve'ga kwaki'opavi ga hugwi ogwovo Judéiapeve'ga gwyri pe Samariapeve'ga gwyri pe no. Jesus'ga moirũhara'ga jate ndohoi upa.

³ Oro Saulo'ga, ojigwarajuhu hete ga Jesus'gareheve'ga ndehe. Igwete ga imbojoapiapi ogwovo ganonga pype ga pyhyga akwaimbae'ga kunhangwera'ga no. Igwete ga ga nderohyryrygi ga nderogwovo ga mongiavo cadeia pype jipi.

Filipeva'ea omombe'u Jesus'ga Samaria pe

⁴ Okwaki'opavame ogwovo Jesus'gareheve'ga hogahoi Jesus'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe ikwehe. ⁵ Igwete Filipe'ga hoi cidade de Samaria pe. Pevo ga Jesus Cristo'ga mombe'umbe'u ga ko Tupana'ga remimbuhurukara'ga javo ga pe. ⁶ Igwete ga japojapoi ahemonhimomby'ava'ea gapyteri pe no. Igwete pevove'ga henduvi Filipe'ga nhi'iga hepiaga ahemonhimomby'ava'ea. A'ero ga nhaporemõ ga japyakahetei ganhi'iga rehe. ⁷ Anhağa ohapukajahi opohia gwembipojykahara'ga hugwi he'yjuhuve'ga hugwi. Filipe'ga omopo'ağatu nomyive'ga ipyka'nauhũve'ga no. ⁸ A'ero Samariapeve'ga horyory hete a'ea rupi onhimongyavo.

⁹⁻¹⁶ Igwete Filipe'ga Jesus Cristo'ga mombe'umbe'ui ga pe.

—Tupana'ga ombuhuruka ga yvya koty nhande pyri, ei ga. Pejikogame ga rehe po ti Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero nehẽ, ei Filipe'ga ga pe.

Igwete ga heroviari ganhi'iga ojikoga Jesus'ga rehe akwaimbae'ga kunhangwera'ga no. A'ero ga ga mobatizai yhya pyvõ Jesus Cristo'gareheve'ero ga ndekoro gwaramo. A'ea rupi Tupana'ga ra'uva nduri ve ga pyri ga nderekovo.

Kiro ipajive'ga na jitehe heroviari Filipe'ga nhi'iga no Simão'ga. Igwete ga nhimobatizaukari Filipe'ga pe. Ymya Simão'ga omonhimomby'a Samariapeve'ga opajia pyvõ jipopoaka hete ji javo novĩa. A'ea rupi ga hopavi Simão'ga nhi'iga rupi a'ero huvihava'ga okoteheve'ga pavẽi. E'i tehe ga ga pe: “Agwa'ga ko ipopoakaheteve'ga Tupanamo,” e'i tehe ga ga pe. A'ea rupi ga hopavi Simão'ga nhi'iga rupi. Ombokwara'ara'a ga ga monhimomby'avo opajiro gwaramo. Emo kiro hendukaturame Filipe'ga nhi'iga ga gwerovia hete ga onhimobatizauka. Simão'ga ga javijitehe gwerovia no. Igwete ga nhimobatizaukari Filipe'ga pe. A'ero ga rekoi Filipe'ga pavẽi jipi onhimomby'avo hepiaga Filipe'ga japojaporame ahemonhimomby'ava'ea.

Aerẽ ojipe'ga Samariapeve'ga mombe'ui Jerusalém me.

—Samariapeve'ga gwendu katu kiro Tupana'ga nhi'iga Jesus'ga mombe'ua, ei ga ga pe.

Jesus'ga moirũhara'ġa ikwahavame kiro ġa ei Pedro'ga pe a'ero:

—Heregwovo kiro Samaria pe ġa ndepiaga a'ero. João'ga ti toho nde rupi no, ei ġa ga pe.

—Kwa. Oroho ti a'ero nehẽ, ei Pedro'ġa ġa pe.

A'ero ġa jogwerohoi Samaria pe Jesus'gareheve'ġa pyri. Ga ndepiagame Pedro'ġa nhi'ġi Tupana'ga pe:

—Embuhu kiro eja'uva ġa pyri ġa nderekokatuavo. A'ereki nduri ve, ei ġa Tupana'ga pe.

¹⁷ Igwete Pedro'ga pokogi ġa ndehe João'ga pavẽi. Kiro turi Tupana'ga ra'uva ġa pyri ġa nderekokatuavo a'ero.

¹⁸ Igwete Simão'ga hepiagi no ipajive'ga.

—Nahã, ja'gwy, ei ga. Jesus'ga moirũhara'ġa pokogame ġa ndehe a'ero Tupana'ga imbuhuri gwa'uva ġa pyri imongovo, ei ga.

Igwete ga ei Pedro'ga pe:

—Koro itambere'ia, ei ga. ¹⁹ Ji mbopopoaka ti nanongara rehe no, ei ga. Nurã ji pokogame ojipe'ġa ndehe po ti Tupana'ga imbuhuri gwa'uva ġa pyri nehẽ, ei ga ġa pe novã.

²⁰ —Ereho ti nde hahyva'ea ruvihava pype eitambere'ia pavẽi nehẽ, ei Pedro'ga ga pe. A'ereki nde ere'euhu: “Tamondo ti nhiitambere'ia Tupana'ga ra'uva mbuhura kwepyguka,” ereuhu nde, ei ga Simão'ga pe. ²¹ Ore Tupana'ga ra'uva mbuhurukarame ko nde orereheva'ea rũi. A'ereki nde ndepy'a te'varuhu Tupana'ga pe, ei Pedro'ga ga pe. ²² Erojijyi ti ejeaporogitate'varuhua. Enhi'ĩ ti Tupana'ga pe tomombo ti ga nderekote'varuhua nde hugwi nehẽ, ei ga. ²³ A'ereki ji anhimombaragwaha nenhimyrouhũhetea rehe. Nandepiro'yi nde ete'varuhua hugwi, ei ga Simão'ga pe.

²⁴ Igwete ga ei Pedro'ġa pe:

—Pehe ti penhi'ĩ Tupana'ga pe ji repyga tanhimon-doukaryme ti ga hahyva'ea ruvihava pype penembi'eagwera rupi nehẽ, ei Simão'ga ġa pe.

²⁵ Aerẽ Pedro'ga imombe'ui ġwembikwahava pevove'ġa pe João'ga pavẽi Jesus'ga nhi'ġa imombe'gwovo ġa pe. A'ero ġa jivyri imbojoapiapiavo ogwovo cidades pe Samariapeve'ġa gwyrri pe Jesus'ga mombe'gwovo ġa pe. Aerẽ ġa vahemi Jerusalém me.

Etiópiapeva'ea

²⁶ Aerẽ nhandepojykaharete'gapyrive'ga yvagipeve'ga ruri javo Filipe'ga pe:

—Heregwovo ypihua koty pehe pe – kiroki pehea oho Jerusalém hugwi ongae'yma rupi ogwovo cidade de Gaza pe, ei Tupana'gapyrive'ga ga pe.

27-28 A'ero Filipe'ga hoi ogwovo. A'ea ja huvihava'ga hoi pea rupi Etiópiapeve'ğa gwyriveve'ga. Oporavyky ga Candacehëa pe jipi – kiroki hëa ġanduvihavuhuhëa Etiópiapeve'ğa gwyriveve'ga. Gwepia katu ga itambere'ia hëa pe. Uhu naë ga Jerusalém me Tupana'ga mboheteavo. Kiro ga hoa'javi pea rupi ojivya ojigwyriveve'ga pe jitehe Etiópiapeve'ga. Igwete ga reni gwyriveve'ga gwyriveve'ga gwyriveve'ga gwyriveve'ga gwyriveve'ga. Ohorame ga nhi'iği ikwatijara pe oina – kiroki Isaiasva'ea Tupana'ga nhi'iğa mombe'uharava'ea okwatija inoğa. ²⁹ A'ea ja Filipe'ga hoi pehea rupi ogwovo no. Igwete Tupana'ga ra'uva ei ga pe:

–Heregwovo garyruhua pyri ekovo jypyvo.

30-33 A'ero Filipe'ga hojipei ipyri ogwovo. Igwete Etiópiapeve'ga nhi'inhi'iği Isaiasva'ea rembikwatijaragwera pe oina – kiroki Tupana'ga okwatijaruka ahe ve hako. Aherembikwatijara e'i:

“Gweroho ġa ga ovelha tijuka javo,” e'i.

“Cordeiro hava mondohogame nonhi'iği upa,” e'i ikwatijara.

“T'javijitehe ko ga no.

Gweroho ġa ga tijuka ga javo,” e'i.

“Gwerohorame ga nonhi'iği upa,” e'i ikwatijara.

“Ga ga mbotegweterame ojipe'ğa ndovavagahivi ga rehe,” e'i.

“Ndahakykwepori ga.

A'ereki ġa ga juka yvyakotyve'ğa hugwi,” e'i aherembikwatijara.

Igwete Etiópiapeve'ga nhi'inhi'iği jupe oina gwyriveve'ga gwyriveve'ga gwyriveve'ga gwyriveve'ga gwyriveve'ga. Henuvame ganhi'iğa Filipe'ga ei ga pe:

–Erekwaha po nde aheremimombe'ua? ei Filipe'ga onhi'iğa mondovo ga pe.

–Avi ahã novã, ei ga. Marã po ji ikwahavi? A'ereki nimombe'uhavi ji ve, ei ga. Ejiupi ji pyri eina, ei ga Filipe'ga pe.

Igwete Filipe'ga jupiri oina ga pyri a'ero ga rupi ogwovo.

³⁴ Igwete ga ei Filipe'ga pe:

–Ji mbo'e ti a'ea rehe. Ma'ga pe ahe ei ikwatija Tupana'ga nhi'iğa mombe'uharava'ea? ei ga. Ojive ahe ei? Mara'ngu po ojipe'ga pe javo? ei Etiópiapeve'ga ga pe.

³⁵ –Jesus'ga pe ahe ei gweroho ġa ga jukavo javo, ei Filipe'ga ga pe.

Kiro Filipe'ga Jesus'ga mombe'umbe'ui aherembikwatijara mombe'ukatuavo a'ero ga pe.

³⁶⁻³⁸ Ohorame pea rupi kiro ġa vahemi ypiahu'ia pyri. Igwete Etiópiapeve'ga ei:

–Agwa reki yhya, ei ga. Nanhimobatzai po ti nde nehë? ei ga ga pe.

Igwete Etiópiapeve'ga imombigukari ġwenonhandavuhua. A'ero ġa jogwerojyvi ojogwerogwovo y pe. Igwete Filipe'ga ga mobatizai.

³⁹ Ga ěrame yhya hugwi nhandepojykaharete'ga ra'uva Filipe'ga rerohojpei. Etiópiapeve'ga ndohepiaga'javi ga a'ero. Igwete ga hoi ogwovo pea rupi gworyvamo Etiópiapeve'ga. ⁴⁰ Kiro Filipe'ga ukwahavi cidade de Azoto pe. Aerě ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe Jesus'ga mombe'gwovo ġa pe. Aerě ga vahemi cidade de Cesaréia pe.

9

Saulova'ea ojiko reki Jesus'ga rehe

¹ A'ea ja ko Saulo'ga nhimbohovajari Jesus'gareheve'ga ndehe ta'apiti pa ġa javo. Igwete ga hoi mbatera kwava'ěhara'ġa nduvihavuhu'ga pyri. ² Igwete ga ei ga pe:

—Ekwatija ti enhi'ġa mon dovouka judeus'ġa pe cidade de Damasco pe ji kwahavuka ġa pe, ei ga. Aroho ti ji nerembikwatijara a'ero hepiuka ġa pe ġajatykahava pype tajipoko ti ġa nehě, ei Saulo'ga ga pe. A'ero po ti ji ġa ndekari pevo nehě –kiroki ġa oho Jesus'ga nhi'ġa rupi. Ga ndepiagame po ti ji ġa pyhypyhygukari ġa nderurahyavouka avo jitehe Jerusalēm me nehě akwaimbae'ġa kunhangwera'ġa no, ei Saulo'ga ga pe.

—Kwa. Takwatija ti ji nde mombe'gwovo ġa pe, ei ikwava'ěhara'ġa nduvihavuhu'ga ga pe.

Igwete ga ikwatijari Saulo'ga pe imondovo togweroho ti ga a'ea javo.

³ Igwete Saulo'ga hoi pea rupi okovo. Ga vahěġwerĩrame Damasco pe kotihĩ hendy'javuhuva'ea uhu ga pyri yvaga hugwi. Hendy'javuhuva'ea pyteri pe ga rekoi a'ero. ⁴ A'ea ga mombori vvyvo ga noġa. Igwete ga henduvi ganihi'ġa.

—Saulo, Saulo! ei ga ga pe. Maraname nde imbohahyukarhui ji ve?

⁵ —Manamo pe naerũ? ei Saulo'ga ga pe.

—Ji ko Jesus, ei nhandepojykaharete'ga ga pe. Ji ve nde erembohahyukaruhu. ⁶ Emo ji a'e nde ve kiro: Epo'ã egwovo cidade pe, ei ga Saulo'ga pe. Pevove'ga po ti omombe'u nde ve nderekoagwama nehě, ei Jesus'ga ga pe.

⁷ Saulo'garupive'ga nonhi'ġi o'ama. A'ereki ġa ġwenduvipe ojipe'ga nhi'ġa. Emo ġa ndohepiagi ga. ⁸ Igwete Saulo'ga po'ami. Kiro ga ma'ěi novĩa, emo ga ndahehai reki. Igwete ġa ga popyhygi ga rerogwovo Damasco pe. ⁹ Trěs ga gwehae'yma rerokiri. Ndo'ui ga mbatera. Ndoy'ui ga no. Onhi'inhi'ĩ ga Tupana'ga pe a'ero.

¹⁰ A'ea ja Ananias'ga rekoi Damasco pe. Pevo ga ruvi Jesus'gareheva'ero. Igwete Jesus'ga jipiukari ga pe.

—Ananias, ei ga ga pe.

—Gara? ei ga.

¹¹ —Heregwovo pea rupi kiroḡwe – kiroki pehea pe ḡa e'i Direita, ei Jesus'ga ga pe. Peho ti Judas'ga rongga pe Saulo'ga reka – kiroki ga cidade de Tarsopeve'ga. Kiro ga nhi'igi Tupana'ga pe, ei Jesus'ga. ¹² Orohepiuka ji nde ga pe ko. A'ero ga hepiagi nderuraḡwama ojipyri, ei ga. Igwete nde pokogi ga rehe ga mboheakwakatuavo. Nahā ti eho ga pyri a'ero, ei ga Ananias'ga pe.

¹³ Igwete Ananias'ga ei:

—Po ahe ndohoi Saulo'ga pyri hamo, ei ga. He'yive'ḡa omombe'u gareaporogita ji ve oji'i. Oko te'varuhu ga ndereheve'ḡa pe Jerusalēm me heaji'i, ei ga Jesus'ga pe. ¹⁴ Kiro ikwawa'ēhara'ḡa nduvihava'ḡa ga mbuhuri avo ore pyri topyhy ti ga ḡa javo – kiroki ḡa onhi'inhi'ĩ nde ve jipi. Ore pyhy pota ga a'ero tomongi ḡa cadeia pype javo, ei Ananias'ga Jesus'ga pe.

¹⁵ Emo Jesus'ga e'i ga pe:

—Eho jate ti akoja'ga pyri. A'ereki ji anhimoirũuka ga pe kiro, ei Jesus'ga ga pe. Ji mombe'u po ti ga judeus'ḡarũive'ḡa pe ḡanduvihava'ḡa pe nehē israelitas'ḡa pe nehē no, ei ga Ananias'ga pe. ¹⁶ Jihi ti tahepiuka hahyaḡwama ga pe, ei ga. Nhiarōe'ýve'ḡa po ti okwahavuka hahyva'ea ga pe ga ji mombe'urame ḡa pe nehē. Emo po ti ga onhimomirana jupe nehē tamombe'u tuhē ti Jesus'ga ḡa pe javo nehē, ei Jesus'ga ga pe.

¹⁷ A'ero Ananias'ga hoi ogwovo Judas'ga rongga pe okiavo Saulo'ga pyri. Saulo'ga onhi'inhi'ĩ Tupana'ga pe. Igwete Ananias'ga pokogi ga rehe. Igwete Ananias'ga ei ga pe:

—Nhiirũ, ei ga Saulo'ga pe. Nhandepojykaharete'ga – gaha ojipiuka nde ve pea rupi nde rurame Jesus'ga – kiro ga ji mbuhurukari nde pyri teremboheakwa katu ti ga javo ji ve, ei ga. Terepojykauka ga jira'uva pe javo ga ji mbuhurukari nde pyri kiro, ei ga Saulo'ga pe.

¹⁸ Kotihĩ indurugi Saulo'ga reakwara hugwi pira pea'java'ea. A'ero ga hepiakatua'javi. Kirē Saulo'ga nhimobatizaukari Jesus'gareheva'ero. ¹⁹ I'urame mbatera ga pytupoakaramo.

Saulova'ea omombe'u Jesus'ga Damasco pe

Igwete Saulo'ga pytaahi'vi Jesus'gareheve'ḡa pyri Damasco pe. ²⁰ Nambegwei ga ogwovo judeus'ḡa jatykahai pe Jesus'ga mombe'gwovo ḡa pe.

—Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga ra'yramo tuhẽ oko, ei ga ġa pe.

²¹ Ganhi'iġa renduvame ġa nhimomby'apavi. Igwete ġa ei ojohupe:

—Marã naerũ? Saulo'ga oko te'varuhu hete ġa pe Jerusalém me heikwehe – kiroki ġa onhi'ĩ Jesus'ga pe jipi, ei ġa. Aerẽ ga ruruhui kokoty tapyhy ti ġa nderogwovo ikwava'ẽhara'ġa nduvihava'ġa pyri javo. Agwa'ga ko ga rui naerũ? ei ġa ojohupe.

—Ki ga tuhẽ reki a'ea, ei ġa.

Onhimomby'a hete ġa a'ero Saulo'ga nhi'iġa renduva Jesus'ga mombe'urame.

²² Igwete Saulo'ga ega'ei ġa pe:

—A'iti tuhẽ Jesus'ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo, ei Saulo'ga ġa pe.

Igwaigwavete Saulo'ga heroviarukari ġa pe Jesus'ga mombe'urame ġa pe. Henduvame garemimbo'ekatua judeus'ġa nonhi'iġa'javi ga pe a'ero Damascopeve'ġa.

²³ He'yi Saulo'ga kiri. Aerẽ judeus'ġa jatykai marã po ti nhande ga jukai javo ojohupe novia. ²⁴ Igwete ġa ami jurukwara pyri – perope jupihavuhua oatima cidade – jurukwara pyri ġa ami arimo ypytunimo tipyhy ti Saulo'ga jukavo javo novia. Emo Saulo'ga okwaha ġanhi'iġa. ²⁵ Nurã garemimbo'ehara'ġa ga rerohoi ypytunimo ga rerojiupia jupihavuhua rehe. Igwete ġa ga mbo'avi pandyruhua pype ga mbojyva mytu'ẽ me ga mondovo ga moka'nhyama ġa hugwi.

Saulova'ea ojivy Jerusalém me

²⁶ Aerẽ Saulo'ga jivyri Jerusalém me. A'ero ga hopotari Jesus'gareheve'ġa pyri ġa nderekovo. Emo ġa okyhyji pa ga hugwi. A'ereki ġa ndogweroviari Saulo'ga jikoga Jesus'ga rehe. ²⁷ Nurã Barnabé'ga ga rerohoi Jesus'ga moirũhara'ġa pyri ovavagahiva ga rehe ga mombe'ukatuavo ġa pe. Igwete Barnabé'ga ei ġa pe:

—Nhandepojykaharete'ga ojipiuka Saulo'ga pe pehea rupi ga horame heikwehe, ei ga ġa pe. Igwete Jesus'ga nhi'iġi ga pe, ei ga. A'ero Saulo'ga jikogi ga rehe ga mombe'gwombe'gwovo ojipe'ġa pojihuve'yama Damasco pe heikwehe, ei Barnabé'ga ga mombe'gwovo ġa pe.

²⁸ A'ero Saulo'ga pytai Jesus'gareheve'ġa pyri ogwoogwovo ġa ndupi Jerusalém rupi. Igwete ga nhandepojykaharete'ga mombe'ui Jesus'ga mombe'ui Jerusalémmeve'ġa pojihuve'yama. ²⁹ Igwete Saulo'ga nhi'iġayvari judeus'ġa pe – kiroki ġa grego ġanhi'iġa. Ga Jesus'ga mombe'urame ġa pe ġa ga jukapotari novia. ³⁰ Jesus'gareheve'ġa ikwahavame

Saulo'ga rerohoi ġa hugwi cidade de Cesaréia pe. A'ea hugwi ġa ga mondoi cidade de Tarso pe.

³¹ Kirē ojipe'ġa nombohahyukara'javi Jesus'gareheve'ġa pe a'ero Judéiapeve'ġa gwyri pe Galiléiapeve'ġa gwyri pe no Samariapeve'ġa gwyri pe no. Igwaigwavete ġa jikohetei Jesus'ga rehe a'ero imondovo imohina ga rehe. Tupana'ga ra'uva ġa pokopoko jipi. A'ero igwaigwavete ġa ojipe'ġa mbojikogukari Jesus'ga rehe.

Pedrova'ea omombi Enéiasva'ea ka'nauhūa

³² Aerē Pedro'ga imbojoapiapi ogwovo cidades pe. Aerē ga vahemi cidade de Lida pe ogwovo Jesus'gareheve'ġa pyri.

³³ Pevo ga nomyive'ga repiagi gakupeupava rehe Enéias'ga. Oito kwara gamynhe'yma rehe. ³⁴ Igwete Pedro'ga ga repiagi javo ga pe.

—Enéias, Jesus Cristo'ga omombi kiro neka'nauhūa nde hugwi, ei ga. Epo'ã ti herekokatuavo ekupeupava, ei Pedro'ga ga pe.

³⁵ Kotihĩ Enéias'ga po'ami a'ero. Igwete ġa nhaporemō ġa nduri ga repiaga Lidapeve'ġa nhumeve'ġa no. Sarena ei ġa nhuhūa pe. Ga repiagame ġa jikopavi Jesus'ga rehe a'ero.

Pedrova'ea ombogwera Tabitava'ea

³⁶ A'ea rupi Tabitahēa rui cidade de Jope pe. Igwete hēa tetirūaramo upa. Hēa ko Jesus'garehevehēa. Dorcas ko hēarera Gréciapeve'ġa nhi'igimo. Gwereco katu katu hēa ojipe'ġa jipi. Ombatera hēa omondomondo imbatere'yve'ġa pe jipi. ³⁷ Igwete hēa tetirūaramo. A'ero hēa manoi hete upa. Igwete hēapavēive'ġa ipyhei hēara'oa herojiupia onga jo'ari pe inoġa. ³⁸ Igwete Jesus'gareheve'ġa mokonha'ġa mondoukari Pedro'ga pyri. A'ereki ġa okwaha garuva cidade de Lida pe – a'ea ojopyri u cidade de Jope pavēi. Igwete ġa ġa mondoukari Pedro'ga pyri tuhu ti ga kotihĩ javo.

³⁹ A'ero Pedro'ga ruri ġa ndupi. Ga vahemame ġa ga rerojiupiri onga jo'ari pe. Igwete aherembirekokwera'ġa Pedro'ga atimani o'ama ojehe'gwovo Tabitahēa rehe omano ahe ore hugwi javo. Igwete ġa hepiukari opira ga pe hēarembiapoagwera i'arimova'ea igwyriva'ea no. A'ea hēa omboja ġa pe jipi okorame ġa pavēi. ⁴⁰ Igwete Pedro'ga ġa mo'embavi ġa mondovo okia hugwi. A'ero ga renypy'andurugi onhi'igā Tupana'ga pe. Igwete ga ami ojirovaga hēara'oa pe.

—Tabita, epo'ã, ei ga hēa pe.

Kiro hēa ma'ēi a'ero. Pedro'ga repiagame hēa vyri oina. ⁴¹ Igwete ga hēa popyhygi hēa mopo'ama. A'ero ga Jesus'gareheve'ġa mbuhurukara'javi ojipyri aherembirekokwera'ġa jara'ga no. Igwete ga hēa repiukari ġa pe.

42 Aerē ġa imonhimoanhambavi imombe'gwovo Jopepeve'ġa pe. Ikwahavame he'yive'ġa jikogi Jesus'ga rehe a'ero. 43 Igwete Pedro'ga pytai Jope pe Simão'ga ronga pe upa. Simão'ga ko mbiara pira apoharamo oko.

10

Cornéliova'ea ombuhuruka Pedrova'ea ġwonga pe

1 A'ea rupi Cornélio'ga rekoi cidade de Cesaréia pe. A'ereki ga pevo u soldados'ġa nduvihavamo. Soldados'ga ko romanos'ġa Itáliapeve'ġa gwyrhugwive'ġa onhimongyavo.

2 Cornélio'ga ojiko Tupana'ga rehe ga mboheteavo jipi ġwongapypeve'ġa pavēi. He'yi ga omondomondo itambere'ia judeus'ġa pe imbatare'ŷve'ġa pe. Onhi'inhi'ĩ ga Tupana'ga pe jipi. 3 Kiro ga rekoi onhi'iġa Tupana'ga pe. Ka'aru três horas rupi Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari Cornélio'ga pe. Kiro ga ruri javo ga pe.

—Cornélio, ei ga ga pe.

4 Ga repiagame Cornélio'ga kyhyjihetei a'ero.

—Gara? ei ga ga pe.

—Tupana'ga ġwendu nenhi'iġa ojive, ei Tupana'gapyrive'ga ga pe. Gwepia ga neremimondoa imbatare'ŷve'ġa pe a'ea ko pyri hete javo. Nurã ga ji mbuhuri nde pyri, ei ga. 5 Kiro ji ei nde ve a'ero: Emondo ti ejipyryve'ga kiro Jope pe Simão Pedro'ga reruruka. 6 Mbiara pira apohara'ga ronga pe ga ruvi Simão'ga ronga pe. Ypiahua koty ko tuvi garonga, ei ga Cornélio'ga pe.

7 Onhi'imbavirē ga pe Tupana'gapyrive'ga hoi ga hugwi. A'ero Cornélio'ga mokonha'ġa mbuhurukari ojipyri – kiroki ġa oporavyky ga pe garonga pype. Soldado'ga ga ombuhuruka no – kiroki ga gapyrituhēve'ga. Soldado'ga ga javijitehe ojiko Tupana'ga rehe no. 8 Igwete Cornélio'ga ġa mbuhurukari ojipyri imombe'gwovo ġa pe Tupana'gapyrive'ga nhi'iġa ojive. Igwete ga ġa mondoi Jope pe Pedro'ga reruruka.

9 Ko'emame ġa vahemi Jope koty. A'ea ja ko Pedro'ga jiupiri onga arimo ipereuhuva'ea arimo. Ahaji katu ga hoi tanhi'ĩ Tupana'ga pe javo. 10-11 A'ero ty'ara ga jukai. Ga imboavujikwerame mbatera ga pe ga hepiagi yvagipeva'ea. A'ereki Tupana'ga gwepiuka ga pe yvaga rovapytymba'vogipyra. Kiro hyruhua ijyvi ga pyri ta'apynhapira'javuhuva'ea. Quatro ko ipyhykava imbojyhava. 12 Gwereco paravuhu mbatera ipype onhimongyavo ipyva'ea hyryryva'ea ipepova'ea. 13 Igwete Tupana'ga ei ga pe:

—Pedro. Here ijukavo i'gwovo, ei ga ga pe novĩa.

14 —Avi ahã, ei Pedro'ga. Ji nda'uangavi tuhẽ mbatete'varuhua, ei ga ga pe.

15 Igwete Tupana'ga ea'javi ga pe:

—Jihi a'e pyry jupe. Ite'varuhu terei jupe a'ero, ei ga Pedro'ga pe.

16 Três vezes ga ea'jaa'javi hepiuka Pedro'ga pe. Aerẽ hyrua jivyra'javi ogwovo yvagi pe jitehe.

17 Igwete Pedro'ga ei oyvyteri pe:

—Gara rehe Tupana'ga hepiukaruhui nanongara ji ve naerũ? ei ga. Gara rehe ga ji mbo'e pota a'ea pyvõ? ei ga ikwahave'yma.

Ga japyakarama a'ea rehe kiro Cornélio'gahugwive'ğa ami jupihava pyri jurukwari pe. A'ereki pevove'ğa omombe'u Simão'ga ronga ға pe. Kiro ға ami jurukwari pe a'ero.

18 Igwete ға nhi'iğa mondoi ipypeve'ğa pe:

—Agwa Simão Pedro'ga ruvi?

—Agwa ko ga ruvi, ei ға ға pe.

19 A'ea ja Pedro'ga japyakai hepiagipyra rehe onga arimo oina. Igwete Tupana'ga ra'uva ei ga pe:

—Uhu kiro trêsve'ğa nde reka, e'i. 20 Here ejyva ға pyri a'ero, e'i. Eho tuhẽ ti ға ndupi ipojihuve'yma. A'ereki jihi amondouka ға nde pyri, e'i Pedro'ga pe.

21 A'ero Pedro'ga jyvi Cornélio'gahugwive'ğa pyri javo ға pe.

—Jihi pe ji reka pejikovo, ei ga. Gara rehe pe nduri ji pyri a'ero? ei ga ға pe.

22 —Cornélio'ga ko ore mbuhuruka nde pyri soldados'ğa nduvihava'ga, ei ға ga pe. Oko katu ko ga jipi. Tupana'ga rehe ga jikogi ga mboheteavo, ei ға. Judeus'ğa nhaporemo e'i ga pe: “Pyry hete,” ei ға Pedro'ga pe. Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga uhu ga pyri heaji'i, ei ға. Igwete ga ei Cornélio'ga pe: “Emondouka ti ға Pedro'ga reruruka ejipyri terehendu ti ganhi'iğa,” ei Tupana'gapyrive'ga ga pe heaji'i, ei ға. Nurã ore ruri kiro nde pyri javo nde ve, ei ға Pedro'ga pe imombe'gwovo.

23 A'ero Pedro'ga ға mbuhuri onga pype ға mongiavo ojipyri.

Ypyhajive Pedro'ga ei ға pe:

—Xaho kiro ga pyri Cesaréia pe a'ero, ei ga ға pe.

Igwete ға hoi. Jesus'gareheve'ğa oho Pedro'ğa ndupi no Jopepeve'ğa. 24 Ko'emame ға vahemi Cesaréia pe. Cornélio'ga ombojatyka pa gwe'yja'ga noğa ғahã no – kiroki ға ga pavẽi ojikoty'a. Garonga pe ға ndekoi Pedro'ğa mboha'uva a'ero upa. 25 Pedro'ga vahemame Cornélio'ga ga repenhani ғwenypy'anduruga ga pyri tambohete ga javo novĩa. 26 Emo Pedro'ga ga mopo'ã.

—Tanhimbohetei, ei ga. A'ereki jihi ko yvyakotyva'ea pe javijitehe, ei Pedro'ga ga pe.

²⁷ Onhi'iğame ga pe Pedro'ga reki garonga pype ġajatyka repiaga. ²⁸ Igwete Pedro'ga ei ġa pe:

—Judeus'ğarũiva'ero ko pe peko novĩa. Pe atyvi ko ji rekoi judeuramo novĩa, ei ga. Pekwaha reki pe oreramohava'ea nhi'iğa ore ve jipi tapehoi judeus'ğarũive'ğa pyri javo. “Tapejihe'ari tuhẽ ti ġa ndehe,” ei ahe, ei Pedro'ga. Emo Tupana'ga okwahavuka ji ve gweaporoğita a'ea rehe oji'i, ei ga ġa pe. “Ite'varuhu terei jara'ğa pe,” ei Tupana'ga ji ve oji'i, ei ga. ²⁹ Nurã ji ndapojihuvu jijoa pe pyri pendeheve'ğa erame ji ve oji'i, ei ga. Kiro ji ei pe me a'ero: Gara rehe pe ji mbuhurukari kokoty a'ero? ei Pedro'ga ġa pe.

³⁰ Igwete Cornélio'ga ei ga pe:

—Tamombe'u ti nde ve a'ero, ei ga. Três kiro ji kiri ga jipiukarirẽ ji ve, ei ga. Ka'aru três horas rupi ji nhi'iği Tupana'ga pe avo nhironga pe oji'i. A'ero gapyrive'ga yvagipeve'ga jipiukari ji ve. Hendy'ja hete gapira, ei ga Pedro'ga pe. ³¹ “Cornélio,” ei ga ji ve, ei ga. “Tupana'ga ġwendu nenhi'iğa. Gwepia ga neremimondoagwera imbatere'ỹve'ğa pe,” ei ga ji ve, ei Cornélio'ga Tupana'gapyrive'ga nhi'iğa mombe'gwovo. ³² “Emondo ti ġa Jope pe a'ero Simão Pedro'ga reruruka ejipyri,” ei ga ji ve. “Mbiara pira apohara'ga ronga pe ga ruvi Simão'ga ronga pe. Ypiahua koty ko garonga ruvi,” ei ga, ei Cornélio'ga imombe'gwovo. ³³ Kotihĩ ji ġa mondoukari nde pyri a'ero, ei ga Pedro'ga pe. Pyry hete a'ero nde ruri avo. Igwete ore jatykapavi kiro Tupana'ga rovai pyteri pe orokovo. Torohendu pa ti Tupana'ga remimombe'ua nde ve, ei ga Pedro'ga pe.

Pedrova'ea omombe'u Jesus'ga Cornéliova'ea pe

³⁴ Igwete Pedro'ga ei Cornélio'ğa pe:

—Kiroğwe ji ikwahahetei, ei ga. Judeus'ğa ndehe jate rūi Tupana'ga rekoi. Oko pa ga judeus'ğarũive'ğa ndehe no. A'ereki ġa ojo'ja ga pe. ³⁵ Gagwyri pe nhaporemo Tupana'ga oko ġa ndehe ġa jikogame ga rehe okokatuavo, ei Pedro'ga ġa pe.

³⁶ —Tupana'ga omondouka onhi'iğa israelitas'ğa pe ikwehe, ei ga. A'ereki Jesus Cristo'ga omanoro ġwaramo Tupana'ga rerekokatuukari nhande ve. A'ereki Jesus'ga nhandepojykaharetero oko, ei Pedro'ga ġa pe. Pekwaha pe a'ea, ei ga imombe'gwovo Cornélio'ğa pe. ³⁷ João Batistava'ea e'i na'ẽ ġa pe: “Peko ti Tupana'ga nhi'iğa rupi,” ei ahe, ei ga. Ga ndekorame hupi ahe ġa mobatizai ikwehe, ei Pedro'ga ġa pe. Aerẽ ġa Jesus'ga mombe'ui Galilíapeve'ğa gwyri pe na'ẽ. A'ero Judéiapeve'ğa gwyri pe nhaporemo ġa ga mombe'umbe'ui, ei

ga ġa pe. Pekwaha pe Jesus'ga momb'e'ua jipi. ³⁸ Pekwaha pe Jesus'ga reaporoġita no Nazarépeve'ga reaporoġita, ei ga. A'ereki Tupana'ga opojykauka ga gwa'uva pe ga mbopopoaka ikwehe. Nurã Jesus'ga rekokatukatui ogwovo ġapyteri pe, ei ga. Diabo'ga ġa pojkarama Jesus'ga ga pe'ai ġa hugwi. A'ereki Tupana'ga Jesus'ga poko ga rerekovo, ei Pedro'ga ġa pe.

³⁹ —Orohepia pa ore Jesus'ga reaporoġita Jerusalém me Israelpeve'ga gwyri pe nhaporem. Igwete ore imombe'ui orerembiepiagagwera no, ei ga. Ojuka reki ġa Jesus'ga kutuga ga mo'ama yva rehe. ⁴⁰ Emo mokõi ġa kirirē Tupana'ga ga mbogwera ga repiuka orerovaki, ei ga. ⁴¹ Jara'ga pe – kiroki ġa ndojikogi ga rehe – ġa pe ga ndohepiukari ga, ei ga. Ore ve jate ga gwepiuka. A'ereki Tupana'ga ore mo'ē jipe tomombe'u ti ġa Jesus'ga javo. Igwete ore i'ui mbatera ga pavēi ga kweravirē, ei ga Cornélio'ga pe imombe'gwovo.

⁴² —Jesus'ga e'i ore ve ikwehe: “Jihi po ti a'e ġandeaporoġita pe mbapava koty nehē omanove'ga okojive'ga no,” ei ga. “A'ereki Tupana'ga e'i ji ve a'ea rehe hako,” ei Jesus'ga, ei ga. “Ji momb'e'umbe'u ti ojipe'ga pe a'ero nehē,” ei ga ore ve ikwehe, ei Pedro'ga ġa pe.

⁴³ —Jesus'ga jitehe Tupana'ga nhi'iga momb'e'uharava'ea nhaporem omombe'u nhoġwenonde ga kwatija po raka'e, ei Pedro'ga. Igwete ahe ei: “Ga jikogame ga rehe po ti Tupana'ga imombori ġandekote'varuhua ġa hugwi nehē ga manoro ġwaramo ġa ndepyga nehē,” ei ahe Jesus'ga momb'e'gwovo po raka'e, ei ga Cornélio'ga pe imombe'gwovo.

Tupana'ga ra'uva uhu Cornélio'va'ea pyri

⁴⁴ Pedro'ga nhi'igame ġa pe Tupana'ga ra'uva ruri ġa pyri nhaporem ġa pojkavo – kiroki ġa ġwendu Jesus'ga momb'e'ua. ⁴⁵⁻⁴⁶ Kiro ġanhi'iga aherembikwahave'ỹva'ea a'ero. Igwete ġa Tupana'ga mbohetehe'tei upa. Henduvame ġanhi'iga judeus'ga nhimomby'ai a'ero – kiroki ġa uhu Pedro'ga rupi Jesus'gareheve'ga.

—Iii! Judeus'garūive'ga pyri vehevi Tupana'ga omondo gwa'uva ġa pojkavouka no! ei ġa ojohupe.

Igwete Pedro'ga ei ġa pe:

⁴⁷ —Nhande pyri na'ē ko Tupana'ga ra'uva uhu ikwehe. Kiro gara'uva ruri ġa pyri na jitehe no, ei Pedro'ga. Timobatiza ti ġa yhya pyvō a'ero, ei ga ga pe.

⁴⁸ A'ero Pedro'ga ġa mobatizaukari ġa ndekoro ġwaramo Jesus Cristo'gareheva'ero. Igwete ġa ei Pedro'ga pe:

—Pepytaahi'vi ti ore pyri.

A'ero ġa pytai ġa pyri upa.

11

Pedrova'ea omombe'u pa Jerusalémmeva'ea pe

¹ Aerē ojipe'ga ga mombe'ui javo Judéiapeve'ga gwyri pe.

—Judeus'garūive'ga gwendu katu kiro Tupana'ga nhi'iga no, ei ga ga mombe'gwovo.

Jesus'ga moirūhara'ga pe ga imombe'ui jara'ga pe no Jesus'gareheve'ga pe. ² Aerē Pedro'ga jivyri ua Jerusalém me. A'ero judeus'ga nhi'igayvari ga pe Jesus'gareheve'ga.

³ —Maranuhū nde houhui judeus'garūive'ga pyri i'gwovo ga pavēi? ei ga ga pe. Judeus'ga ndojihe'ari te ga ndehe, ei ga Pedro'ga pe.

⁴ Igwete Pedro'ga ei ga pe.

—Tamombe'u pa ti kiro pe me. ⁵ Jihi ko ako na'ē Jope pe nhinhi'iga Tupana'ga pe ikwehe, ei ga. A'ero ji hepiagi yvagipeva'ea. A'reki Tupana'ga gwepiuka ji ve hyrua tapy'ynhapira'javuhuva'ea, ei ga ga pe. Yvaga hugwi ijyvi ua. Quatro ko ipyhykava imbojyhava. Igwete ijyvi ua opiga ji ypyvo, ei ga. ⁶ Hepiakaturame ji hepiagi ipype ipyva'ea onharōva'ea hyryryva'ea. Ipepova'ea ji ahepia no, ei ga. ⁷ Igwete ji henduvi Tupana'ga nhi'iga jijive. “Pedro,” ei ga. “Here ijukavo i'gwovo,” ei ga ji ve, ei ga. ⁸ “Avi ahā,” a'e ji. “Mbatete'varuhua ndokiangavi jijuru pe,” a'e ji ga pe. ⁹ Emo ga ea'javi ji ve yvaga hugwi: “Jihi a'e pyry jupe. Ite'varuhu terei jupe a'ero,” ei ga ji ve, ei Pedro'ga. ¹⁰ Três vezes ga ea'jaa'javi hepiuka ji ve. Kirē hyrua jivyra'javi ogwovo yvagi pe jitehe ikwehe, ei ga imombe'gwovo ga pe.

¹¹ —Nanime trêsvē'ga nduri ji pyri onga pe - peropeaju. Cornélio'ga ombuhuruka ga ji pyri Cesaréia hugwi ikwehe, ei ga. ¹² Igwete Tupana'ga ra'uva ei ji ve: “Eho tuhē ti ga ndupi ipojihuve'yma,” e'i ji ve, ei ga. Agwa'ga ji aroho ji rupi a'ero Jope hugwi ikwehe. Seis ko ga Jesus'gareheve'ga, ei Pedro'ga ga pe. Aerē ore vahemi Cornélio'ga ronga pe a'ero. ¹³ Igwete ga imombe'ui ore ve: “Tupana'gapyrive'ga uhu ji pyri o'ama nhironga pe oji'i,” ei Cornélio'ga, ei ga. “Igwete ga ei ji ve: ‘Emondouka ti ga Jope pe Simão Pedro'ga reruruka ejipyri,’ ei Tupana'gapyrive'ga ji ve,” ei ga. ¹⁴ “‘Garemimombe'ua rendukaturo gwaramo po ti pe hoi yvagi pe a'ero nehē nerongapeve'ga pavēi nehē no,’ ei Tupana'gapyrive'ga ji ve,” ei Cornélio'ga.

Pedro'ga omombe'u pa Cornélio'ga nhi'igagwera ojive. Igwete Pedro'ga ei ga pe no:

¹⁵ —A'erogwe ji Jesus'ga mombe'ui ga pe. A'ero Tupana'ga ra'uva ruripei ga pyri ga pojkavo, ei Pedro'ga. Pehepia ko gara'uva ruri nhande pyri ikwehe. Akoja javijitehe kiro turi ga pyri nohō, ei ga ga pe. ¹⁶ A'ea rupi ji ikwahava'javi

reki Jesus'ga nhi'igagwera, ei Pedro'ga. A'ereki ga e'i ikwehe: "João Batista'ga oko ġa pavēi ġa mobatizavo yhya pyvõ. Emo po ti Tupana'ga oko pe pavēi nehē imondovouka gwa'uva pe pyri pe pojkauka nehē," ei Jesus'ga ikwehe, ei ga. ¹⁷ Tupana'ga ombuhuruka gwa'uva nhande ve nhande jikogame nhandepojkaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. A'ea jitehe ga omondo kiro judeus'garūive'ġa pe nohõ, ei ga. Tupana'ga imondopotarame ġa pe ji namovahĩ ga a'ero, ei Pedro'ga ġa pe.

¹⁸ Henduvame Pedro'ga nhi'igã ġa ndogwayvara'javi ga a'ero. Igwete ġa Tupana'ga mboheteri pyry hete ga javo.

—Judeus'garūive'ġa vehevi Tupana'ga ombopohiruka ġandekote'varuhua hugwi ġa mboheaporogitapyahuavo, ei ġa ogwovo.

Antioquiave'ea ojiko Jesus'ga rehe

¹⁹ Estêvãova'ea jukarame judeus'ġa ojigwarajuhu Jesus'gareheve'ġa ndehe. Nurã Jesus'gareheve'ġa kwaki'oki'oi a'ero ġa hugwi ogwovo. Jara'ġa oho Feníciapeve'ġa gwyri pe. Jara'ġa oho ypa'ouhũ me Chipre pe okovo. Jara'ġa oho cidade de Antioquia pe. A'ero ġa Jesus'ga mombe'umbe'ui ġa pe. Judeus'ġa pe jate reki ġa Jesus'ga mombe'ui. ²⁰ Emo jara'ġa Chiprepeve'ġa cidade de Cirenepeve'ġa pavēi ohorame Antioquia pe Jesus'ga mombe'umbe'ui judeus'garūive'ġa pe. ²¹ Tupana'ga ġa moirũ ġa nderekovo. A'ero Antioquiaveve'ġa hendukatui ġanhi'igã. Igwete he'yjuhuve'ġa jikogi opojkaharete'ga rehe Jesus'ga rehe onhimongyavo.

²² Aerē ojipe'ġa hoi Jerusalém me ġa mombe'gwovo Jesus'gareheve'ġa pe.

—Antioquiaveve'ġa ojiko Jesus'ga rehe kiro, ei ġa ġa pe.

Henduvame ġa Barnabé'ga mondoi ġa pyri a'ero Antioquia pe. ²³ Igwete ga hoi ġa ndepiaga.

—Tupana'ga omombyry tuhē pe me, ei ga ġa pe.

Igwete Barnabé'ga roryvamo a'ea rehe. Igwete ga ġa mbojikohetei Jesus'ga rehe.

—Pejikopave'yimi Jesus'ga rehe penhimimbotarimo, ei ga ġa pe.

²⁴ A'ereki Barnabé'ga ko pyry hete. Tupana'ga ra'uva ga pojkya hete ga rerekokatuavo. Ojiko hete ga Jesus'ga rehe. Igwete ga ġa mbojikojikogi ga rehe no. He'yjuhuve'ġa kiro ojiko nhandepojkaharete'ga rehe onhimongyavo.

²⁵ Aerē Barnabé'ga hoi cidade de Tarso pe Saulo'ga reka. ²⁶ Ga repiagame ga ga reruri Antioquia pe. Ojipeji kwara ġa nduvame pevo. A'evõ jitehe ġa Jesus'gareheve'ġa nderojatykatykai jipi he'yjuhuve'ġa mbo'eavo. Antioquia pe na'ē

ġa ono Cristo'gareheve'ġa ġa ndehe – kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe.

²⁷ A'ea rupi ġa pyri Ágabo'ġa nduri Jerusalém hugwi – kiroki ġa omombe'u Tupana'ga nhi'ġa aerġjiva'ea no. Igwete ġa nduri Jesus'gareheve'ġa pyteri pe. ²⁸ Igwete Ágabo'ga ami javo ġa pe. A'ereki Tupana'ga ra'uva ga mbo'e. A'ero ga ami javo Antioquiapeve'ġa pe ġa momoranduva.

–Aerġ po ti ipapavi nhaneremityma nhandegwyrive'ea nhaporemo nehġ, ei ga.

A'ea Ágabo'ga imombe'ui ġa pe. Aerġ na tuhġ ihoi ganhi'ġa rupi ikwehe. Opa pa mbatera Cláudio'ga rekorame nhanderu-vihavuhuro ikwehe.

²⁹⁻³⁰ Nahā Ágabo'ga imombe'unhoġwenondei Jesus'gareheve'ġa pe. A'ero ġa ei ojohupe:

–Timondo ti itambere'ia nhaneirū'ġa pokoga Judġia pe a'ero, ei ġa.

A'ero ġa imondomondoi. Kiroki ġa he'yi gwereko – he'yi ġa omondo. Kiroki ġa mokonhete gwereko – mokonhete'i ġa omondo. Igwete ġa imondoi Barnabġ'ġa pe togweroho ti ġa Judġiapeve'ġa gwyrive'ġa pe javo. Aerġ Barnabġ'ġa herohoi Judġia pe Saulo'ga pavġi imondovo Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa pe.

12

Koji'i ahe ojigwarai Jesus'gareheva'ea rehe

¹ A'ea rupi ko Herodesva'ea rekoi judeus'ġa gwyrri pe huvihavuhuro. Igwete ahe jigwarai Jesus'gareheve'ġa pyteripeve'ġa ndehe. ² Igwete Tiagova'ea – kiroki Joāo'ga reki'yrava'ea – Herodesva'ea ahe akamomborukari itaky-hea'javuhuva'ea pyvō. ³⁻⁴ Ikwahavame judeus'ġa mbohoryvukara ahejuka rehe, Herodesva'ea Pedro'ga pyhygukari no. Igwete ahe Pedro'ga mondoukari ga mongiavouka cadeia pype. Ahe ga mondoukari soldados'ġa po pe dezesseisve'ġa pe tohemyme ti ga javo. Quatrove'ġa gwepia na'ġ ga. Kirġ ojipe'ġa quatrove'ġa py'rovo. Quatro vezes ġa jopy'rupy'rui ga repiaga ara rupi ypytunimo no. Nahā Herodesva'ea ga mondoukari soldados'ġa po pe tapemohemukari ti Pedro'ga javo. A'ea rupi judeus'ġa japoġ toryva pāo ndovuriva'ea i'gwovo. Igwete Herodesva'ea ei ovyteri pe: “Na judeus'ġa i'upavi na'ġ Páscoa rupiara,” ei ahe. “Aerġ po ti ji Pedro'ga mbuhurukari imbojambojaruka garekote'varuhua ga rehe ġandovaki hete nehġ. A'ero po ti ji ga jukaukari nehġ,” ei Herodesva'ea ovyteri pe novġa. ⁵ Igwete ahe Pedro'ga mombytai cadeia pype. Emo Jesus'gareheve'ġa onhi'inhi'ġi hete Tupana'ga pe emohemuka ti Pedro'ga cadeia hugwi javo.

Pedrova'ea ohē cadeia hugwi

⁶ Aerē Herodesva'ea ei oyvyteri pe: “Ko'emame po ti ji Pedro'ga mbuhurukari gāndovaki nehē,” ei ahe novīa. Ypytunimo Pedro'ga kiri soldados'ga pyteri pe mokonha'ga pyteri pe. Soldados'ga opokwa memei ga ojihe itanhuramuhūa pyvō ga rerekovo. Ojipe'ga opojoyka hovapytymbava o'ama hepiaga. Igwete Pedro'ga kiri upa. ⁷ Kotihī Tupana'gapyrive'ga ukwahavamo o'ama Pedro'ga pyri yvagipeve'ga. Hendy'ja hete cadeia pype a'ero. Igwete ga pokogi Pedro'ga jati'yva rehe toma'ē ga javo.

—Haite! Here evya, ei ga javo Pedro'ga pe.

A'ero itanhuramuhūa ihiri Pedro'ga poa hugwi. ⁸ Igwete Tupana'gapyrive'ga ei ga pe:

—Embogwa eku'ayvira. Emongi epyruhua nohō, ei ga javo ga pe.

Igwete Pedro'ga imongi a'ero.

—I'arimova'ea emongi ejoa ji reviri, ei ga ga pe.

⁹ Igwete Pedro'ga hoi ga reviri ogwovo. Ndogweroviari reki ga Tupana'gapyrive'ga rembirohoa novīa. “Jikiri pe ji ga repiagi,” ei ga novīa. ¹⁰ Kiro gā kwavi soldados'ga pyvō. Kiro gā kwavi jara'ga pyvō no. Igwete gā vahemi jupihai pe jurukwara pyri. A'ea rupi ko ahe oho cidade pe. Hovapytymbava ko ferrova'ea. Kiro gā vahemi ipyri. Igwete a'ea nhovapytymba'vogi gā pe. Igwete gā ēi cadeia hugwi a'ero ogwovo cidade rapea rupi onga pyvō okwava. Kotihī Tupana'gapyrive'ga hoi ga hugwi ga reja.

¹¹ Kiro Pedro'ga ikwahavi a'ero. “A'iti tuhē reki!” ei ga. “Tupana'gapyrive'ga ji rerohoi tuhē cadeia hugwi. Jipoykaharete'ga ombuhuruka ga ji pyri,” ei ga. “A'ero ga ji mbopiro'yukari Herodes'ga popoakara hugwi judeus'ga ndeaporoḡitate'varuhua hugwi no,” ei Pedro'ga oyvyteri pe.

¹² Ojapyakarē a'ea rehe kiro ga hoi Mariahēa ronga pe João Marcos'ga yhēa ronga pe. Igwete ga vahemi onga jupihai pe. A'ea ja Jesus'gareheve'ga jatykapavi onga pe onhimongyavo onhi'inhi'igā Tupana'ga pe.

—Emohemuka ti Pedro'ga cadeia hugwi, e'ie'i gā ga pe.

A'ereki gā ndokwahavi ve Pedro'ga hemagwera jugwi. ¹³ Igwete Pedro'ga vahemi onga jupihai pe okwaokwa hovapytymbava rehe o'ama. A'ero kujahēa ruri henduva Rodehēa.

—Ma'ga pero okwa? ei hēa javo ga pe.

¹⁴ Pedro'ga nhi'igame hēa nhimombaragwahavi hehe. A'ero hēa nhani tamombe'u javo jara'ga pe. Emo hēa omoka'nhy reki hovapytymba'voga ga pe gworygworyva gwaramo ga rura rehe. Igwete hēa nhani javo.

—Pero Pedro'ga ami hovapytymbava pyri, ei hēa gā pe.

15 Ndogweroviarihu ġa hēanhi'iġa.

—Ere'eteheuhu nde, ei ġa hēa pe.

—Avi ahā, ei hēa. Ki ga jitehe pero o'ā, e'ie'i hēa ġa pe novīa.

—Gara'uva po, ei ġa a'ero.

16 Pedro'ga o'amete jiji hovapytymbava rehe okwaokwa. A'ero ġa hoi hovapytymba'voga ga pe. Ga repiagame ġa nhi-momby'apavi a'ero upa. 17 Igwete ga reki onga pype ġa pyri. A'ero ga nhipova'eġi tapenhi'iġi ti ji renduva javo. Igwete ga imombe'ui ġa pe Tupana'ga remimohemukara cadeia hugwi.

—Peho ti imombe'gwovo nhimohemagwera Tiago'ga pe jara'ġa pe no nhaneirū'ġa pe, ei ga ġa pe.

Igwete Pedro'ga hoi ġa hugwi a'ero ogwovo.

18 Ko'eġaturame soldados'ġa ndekotehei Pedro'ga repi-age'yma cadeia pype.

—Mahā Pedro'ga naerū? e'ie'i ġa ojohupe novīa.

19 Igwete Herodesva'ea ga rekarukari cadeia pype novīa. Emo ġa ndohepiagi ga. A'ero Herodesva'ea soldados'ġa mbuhurukari ġa monhi'iġa ma rupi te ga hoi naerū javo ġa pe. Emo ġa ndokwahavi reki Pedro'ga hoagwera jugwi. Nurā Herodesva'ea soldados'ġa jukaukari a'ero.

Aerē Herodesva'ea hoi judeus'ġa gwyrā hugwi Judéia hugwi. Cidade de Cesaréia pe ahe hoi opytavo.

Herodesva'ea manoagwera

20 Herodesva'ea omondondouka mbatera ogwyrā hugwi cidadespeve'ġa pe jipi Tiropeve'ġa pe Sidommeve'ġa pe no. Aerē ahe nhimboahiahivi reki ġa pe. Nurā ġa ei ojohupe:

—Timonhyrō ti Herodes'ga kiro. Nhande ga monhyrōe'yname po ti ga nombuhurukara'javi mbatera nhande ve nehē, ei ġa ojohupe.

Nurā ġa jogwerohoi na'ē Herodesva'ea moirūhara'ga pyri Blasto'ga pyri onhi'iġatuavo ga pe tovavagahi ti ga nhande rehe javo. Aerē ġa jogwerohoi Herodesva'ea pyri.

—Xajogwerekō katu ti, ei ġa Herodesva'ea pe.

21 Igwete ahe ei:

—Ojipe'ia rupi po ti ji nhi'iġi pe me nehē, ei ahe ġa pe.

—Kwa, ei ġa ogwovo.

A'ea rupi katu Herodesva'ea jigwagi opikatua mongiavo ġanduvihavuhuro. Igwete ahe hoi ġapyteri pe ojiupia oina ġwendava rehe. A'ero ahe nhi'inhi'iġi ġa pe. 22 Henduvame ahenhi'iġa ġa javo.

—Herodes'ga ko yvagipeve'ga. Yvyakotyve'ga rūi ko koro, e'i tehe ġa ahe ve.

²³ Herodesva'ea nomombigi reki ġanhi'ĩtehea ojihe. Nom-boheteukari ahe ġa pe Tupanete'ga. Nurã nanime Tupana'gapyrive'ga ruri ahe pyri yvaga hugwi ahe moheõ'aruka. A'ero hevo'ia ihu'uu'upavi aherevega. Kirẽ ahe manoi upa.

²⁴ Igwaigwavete Jesus'gareheve'ġa imombe'ui Tupana'ga nhi'ĩga imonhimoanhana. Igwaigwavete ojipe'ġa henduka-tui a'ero onhimongyavo.

²⁵ Barnabé'ga gweroho itambere'ia Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa pe Jerusalém me Saulo'ga pavẽi. Imondopavirẽ Barnabé'ġa jivyri Antioquia pe a'ero. Gweru ġa João Marcos'ga ojupi.

13

Ahe omo'ẽ Barnabéva'ea Saulova'ea no

¹ Kiro Antioquia pe oko Jesus'gareheve'ġa pyteri pe ġambo'ehara'ġa Tupana'ga nhi'ĩga mombe'uhara'ġa no. Ga ko Barnabé'ga; Simão'ga - kiroki ga ipiryvytunuhũve'ga; Lúcio'ga - kiroki ga Cirenepeve'ga; Saulo'ga; Manaém'ga - ga ko onhimomboaka governadoraġwama'ga pavẽi Herodes'ga pavẽi. ² Igwete ġa Tupana'ga mboheteheti. Xanhi'ĩ Tupana'ga pe javo ġa ndo'ui mbatera ojogwerekovo. A'ea rupi ko Tupana'ga ra'uva ei ġa pe:

—Pemo'ẽ kiroġwe Barnabé'ga Saulo'ga no toporavyky ti ġa ji ve Jesus'ga mombe'gwovo, e'i ġa pe. A'ereki ji a'e nhiġwenonde ġahã po ti oporavyky ji ve javo, e'i ġa pe.

³ A'ero ġa nhi'ĩgi Tupana'ga pe i'ue'yma. Kirẽ ġa pokogi Barnabé'ġa ndehe pejogweroho ti Jesus'ga mombe'gwovo a'ero javo. A'ero ġa ġa mondoukari ojihugwi.

Barnabéva'ea oho Chipre pe Saulova'ea pavẽi

⁴⁻⁵ A'ero ġa jogwerohoi Barnabé'ga Saulo'ga pavẽi. A'ereki Tupana'ga ra'uva omondouka ġa. João Marcos'ga oho ġa ndupi no ġamoirũharamo. Igwete ġa hoi cidade de Selêucia pe. Pevo ġa avi itayharuhua pype ogwovo ypa'ouhũ me Chipre pe. Pevo ġa jari upa cidade de Salamina pe. Igwete ġa hoġahoi judeus'ġa jatykahai pe imombe'gwovo Tupana'ga nhi'ĩga pevove'ġa pe. ⁶⁻⁸ Aerẽ ġa hoi ypa'ouhũa rupi ogwovo cidade de Pafos pe. Pevo ġa judeu'ga repiagi Barjesus'ga. Ojipe'ġa nhi'ĩgimo garera Elimas. Ipaji ko ga huvihava'gareheva'ero.

—Tupana'ga nhi'ĩga mombe'uharamo ko ji rekoi, ei Elimas'ga ġa pe jipi o'mbero.

Igwete Barnabé'ġa ga repiagi pevo. Igwete Elimas'ga ruvihava'ga Barnabé'ġa mbuhurukari ojipyri Sérgio Paulo'ga - kiroki ga pevove'ġa governador'ga. Okwaha hete ga mbatera Sérgio Paulo'ga. Tahendu ti Tupana'ga nhi'ĩga javo ga

Barnabé'ğa mbuhurukari ojipyri. Emo Barnabé'ğa horame ga pyri Elimas'ga ға movahĩ tonhi'igyme ға ga pe javo. “Tojikogyme ti jiruvihava'ga Jesus'ga rehe,” ei Elimas'ga ipajive'ga. ⁹ Igwete Saulo'ga – ojipea ko garera Paulo – Tupana'ga ra'uva ga pojyka hete. A'ero ga Elimas'ga repiahetei javo ga pe.

¹⁰ –Netiruahũ hete nde Diabo'ga ja! ei ga ga pe. Pyyri-heteva'ea nde eremovahiuhũ. Nde eremoandyandyi paravuhu ekovo, ei ga ga pe. Nane'ymi nde Tupana'ga nhi'igaaatyviva'ea mombe'ui! ei Paulo'ga ga pe. ¹¹ Nurã po ti Tupana'ga nde movahiuhũi kiro nehẽ. Nanderehaahi'vi ti nde kiro hepiage'yma kwara nehẽ, ei ga Elimas'ga pe.

Kotihĩ turi ypytunahiva Elimas'ga pe ga mbohehae'yma. Igwete ga rekoreko'ihui ogwovo.

–Pejijo ji popyhyga ji rerogwovo, e'ie'i ga ға pe.

¹² Hepiagirẽ Elimas'ga rehae'yma Sérgio Paulo'ga jikogi Jesus'ga rehe. A'ereki ga onhimomby'a nhandepojykaharete'ga mombe'ua rehe.

Paulova'ea oho Antioquia pe

¹³ Aerẽ Paulo'ğa avi itayharuhua pype ogwovo Pafos hugwi. A'ero ға hoi Panfíliapeve'ğa gwyri pe ogwovo cidade de Perge pe. A'ea rupi João Marcos'ga hoi ға hugwi ojivya Jerusalém me. ¹⁴ Aerẽ Paulo'ğa hoi Perge hugwi pea rupi ogwovo. Aerẽ ға vahemi cidade de Antioquia pe Pisídiapeve'ğa gwyrayvyri pe. Judeus'ğa poravykye'yma rupi sábado rupi ға hoi ғajatykahai pe. A'ero ға apygi upa. ¹⁵ Igwete pevove'ga nhi'igi aherembikwatijaragwera pe Moisésva'ea remimbo'eagwera pe. Kirẽ ga nhi'igi ojipea pe aherembikwatijara pe. A'ea Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija hako. Aerẽ huvi-hava'ğa ғajatykahava pype ға imondoukari onhi'iga Paulo'ğa pe.

–Pe ko orere'yjamo peko israelitasramo, ei ға ға pe. Pe'epotarame avove'ға pe ға moğitavo pe'ji ti ға pe a'ero, ei ға Paulo'ға pe.

¹⁶ A'ero Paulo'ga po'ami onhipova'eğa tapenhi'igi ti javo. Igwete ga ei:

–Israelitasramo pehendu nhinhi'iga pejjipupa, ei ga. Pehendu ti judeus'garũiva'ero no. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe no. Pehendu katu ti, ei Paulo'ga ға pe. ¹⁷⁻²⁰ Tamombe'u ti Tupana'ga pe me. Gaha rehe nhaneramonhava'ea ojiko hako. Tupana'ga omo'emo'ẽ ojive nhaneramonhava'ea hako. Aerẽ he'yjuhu hete quatrocentos e cinquenta Tupana'ga kwara mbo'ambo'ari, ei ga. A'ea rupi ga imombyrymbyryvi ahe ve ahe ruvame hajiheva'ea gwyri pe Egitopeva'ea gwyri pe po rimba'e. Igwete ga ahe rerurukari pea hugwi opopoakarimo, ei ga ға pe. He'yi kwara rupi quarenta kwara rupi

Tupana'ga nhimomiranami aherekote'varuhua pe ahe ruvame ongae'yi me, ei ga. Igwete ga seteva'ea apitipitiukari aheruvihavava'ea ahereheva'ea reheve Canaãmeva'ea gwyri pe. Ahe moka'nhymbavirẽ ga ima'ema'ei ahegwyruera imondomondovo nhaneramonhava'ea pe hako, ei Paulo'ga ga pe.

—Aerẽ Tupana'ga juizva'ea mongoi aheruvihavamo nhaneramonhava'ea pe ahe mbojopy'rupy'ruavo hako, ei Paulo'ga. Aerẽ ahe py'rovo Samuelva'ea ahe repiakatui Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea, ei ga.
²¹ Aerẽ nhaneramonhava'ea ruri javo Samuelva'ea pe: “Huvihavuhu'ga ore oropota aḡwamo toremondomondo ti ga nde py'rovo,” ei ahe Samuelva'ea pe hako, ei ga. Igwete Tupana'ga Saulva'ea mongoi aheruvihavuhuro a'ero. Saulva'ea ko Quisva'ea ra'yra'ea Benjamimva'ea rymymino'ea, ei ga. Igwete Tupana'ga Saulva'ea mongoukari aheruvihavuhuro he'yi kwara rupi quarenta kwara rupi, ei Paulo'ga ga pe.

²² —Aerẽ Tupana'ga ei: “Kiro ji Saul'ga pe'ai penduvihavuhua hugwi,” ei ga, ei ga. “Davi'ga Jessé'ga ra'yra'ga oko kiro penduvihavuhuro Saul'ga py'rovo,” ei ga. Daviva'ea mombe'gwovo Tupana'ga ei no: “Jipy'a ja hete ga Davi'ga. Gaha ti oko pa nhiremimbotarimova'ea rehe nehẽ,” ei Tupana'ga, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

²³ —Daviva'ea rymymino'ga reki Tupana'ga omongouka nhanderekote'varuhua momboharamo heikwehe, ei ga. A'ereki ymya Tupana'ga e'i nhandere'yjava'ea pe israelitasva'ea pe: “Aerẽ ti ji Davi'ga rymymino'ga mongoukari pembopiro'yharamo nehẽ,” ei Tupana'ga, ei ga. Kiro Daviva'ea rymymino'ga tuhẽ Tupana'ga omongouka a'ero o'eagwera rupi katu. Ga ko Jesus'ga, ei Paulo'ga ga mombe'gwovo ga pe. ²⁴ Jesus'ga rura renonde João Batistava'ea israelitas'ga moḡitapavi jipi heikwehe, ei ga. “Perojiji ti pejeaporoḡita pejipohia pejikote'varuhua hugwi,” ei ahe. “A'ero po ti ji pe mobatizai nehẽ,” ei João Batistava'ea, ei Paulo'ga. ²⁵ Oporavykypavame Tupana'ga pe João Batistava'ea ei ga pe: “‘Ndehe ko Cristo,’ pe'ji po pe ji ve novĩa? Ji ko a'ea rũ,” ei João Batistava'ea ga pe, ei ga. “Emo po ti Cristo'ga uhu ji py'rovo nehẽ,” ei ahe, ei ga. “Ga ko huvihavuhu hete. Ji ki a'e te okoteheva'ea,” ei João Batistava'ea heikwehe, ei ga.

²⁶ Igwete Paulo'ga ei ga pe no:

—Nhiirũ, Abraãova'ea rymymino'ea pe ji ei. Judeus'garũiva'ea pe ji ei no. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe, ei ga. Nhande ve Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga Jesus'ga ko pembopiro'yharamo oko javo! ei Paulo'ga ga

pe. ²⁷ Jerusalémmeme'ġa nonhimombaragwahavi a'ea rehe raikwehe. Ganduvihava'ġa na jitehe no, ei ga. Onhi'ġame aherembikwatijara pe sábadó nanani ġa nonhimombaragwahavi reki Jesus'ga mombe'ua rehe, ei ga. Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea Jesus'ga mombe'ukatui reki ikwatija hako novġa. Nahā ahe ei ikwatija hako: “Ojukauka po ti ġa ga ereko te'varuhu nde javo,” ei ahe hako, ei ga. Jerusalémmeme'ġa ahe nhi'ġpo'ru reki ġanduvihava'ġa pavēi. A'ereki ġa e te'varuhu Jesus'ga pe ga jukauka, ei Paulo'ga ġa pe. ²⁸ Ga jukapotarame ġa hekatehei garekote'varuhua hepiage'yma novġa. A'erorame tehe ġa ei reki Pilatos'ga pe: “Ejukauka tuhē ti ga,” ei ġa ga pe, ei Paulo'ga. ²⁹ Ahe omombe'u pa gajukaaġwama ikwatijanhoġwenondeavo hako. Ga ahe nhi'ġpo'ru pa reki ga jukavo, ei ga. Kirē ojipe'ġa Jesus'ga ra'oa mbojyvi yva hugwi. Igwete ġa gara'oa rerohoi itaruvihavuhua kwaruhua pype herokiavo inoġa. ³⁰ Emo Tupana'ga ga mbogwera reki gamanoa hugwi, ei Paulo'ga ġa pe. ³¹ Kirē Jesus'ga jipiukaukari ġa pe – kiroki ġa oho Galilġa hugwi ga rupi ogwovo Jerusalém me gamanoa renonde. He'yġa ġa kiri ga repiagagwera rupi ga kweravirē. Gahā kiro ga mombe'umbe'u israelitas'ġa pe a'ero, ei ga.

³² —Oro ore oromombe'u pyryheteva'ea pe me, ei Paulo'ga. Ymya Tupana'ga e'i nhaneramonhava'ea pe hako: “Nahā po ti ji ga mongoukari nehē,” ei ga, ei ga. ³³ Kiro na tuhē reki nhande ve aherymyminoa pe. A'ereki o'eagwera rupi katu Tupana'ga Jesus'ga mongouka ga mbogwera gamanoa hugwi, ei Paulo'ga ġa pe. A'ea jitehe ahe omombe'u ikwatija hako. Salmo dois aherembikwatijara rera, ei ga. Ahe omombe'u Tupana'ga nhi'ġa Jesus'ga pe.

“Ndehe ko jira'yra.

Kiroġwe ji nhimongoukari nderuvamo,” ei ga.

Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'ġa, ei Paulo'ga ġa pe.

³⁴ —Jesus'ga mbogwerava pe Tupana'ga ei no. Gamanoa'jave'yma pe ga ei no, ei ga. Igwete Tupana'ga ei:

“Amombyry po ti ji pe me nehē,” ei ga.

“Pyryheteva'ea ji amombe'u Davi'ga pe hako a'itituhēva'ea.

A'ea po ti imombyryvaġwama pe me nehē,” ei Tupana'ga Jesus'ga pe, ei ga.

³⁵ Iru'ġa Daviva'ea okwatija imombe'gwovo onhi'ġa Tupana'ga pe, ei Paulo'ga. Nahā ahe ei ga pe:

“Nde po ti neremonemahivukari ejiheve'ga pyryheteve'ga ga manorame nehē,” ei ahe ikwatija hako, ei ga.

³⁶ —Daviva'ea nonhimombe'ui javo, ei Paulo'ga. A'ereki Daviva'ea opoko na'ē ojupiva'ea Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe okovo. Aerē ahe manoi. A'ero ahere'yjava'ea ahera'oa rerohoi inōga aheramonhava'ea ypyvo, ei ga. Kirē inemahivamo ahera'oa upa a'ero. ³⁷ Jesus'ga ra'oa ki a'e te ninemi, ei ga. A'ereki Tupana'ga ga mbogwera. Aerē Jesus'ga nomanoa'javi a'ero avuirama, ei Paulo'ga ġa pe.

³⁸ —Nhiirū, pekwha ti a'ero, ei ga. Jesus'ga rehe ore imombe'ui pe me pendekote'varuhua mombora. ³⁹ Ga rehe pejikogame po ti pe piro'yro pejikote'varuhua hugwi, ei ga ġa pe. Hendukaturame Moisésva'ea remimbo'eagwera pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi. Pejikogame jate Jesus'ga rehe po ti pe piro'yro jugwi nehē, ei Paulo'ga ġa pe. ⁴⁰ Penhimboko'i ti a'ero tapepo'ruyme ti hahyva'ea nehē, ei ga. A'ereki nanongara pe ahe e'i hako – kiroki ahe omombe'u nhogwenonde aerēva'ea. Nahā ahe ei Tupana'ga nhi'īga mombe'gwovo hako:

⁴¹ “Pehendu ti, a'e ji pe me.

A'ereki pe pe'e te'varuhu nhinhi'īga pe,” ei ahe.

“Penhimomby'a ti penhimanomo nehē.

A'ereki ji a'apo ahemonhimomby'ava'ea kiro.

Po ti ġa imombe'ui pe me nehē,

ndaperoviarihu po ti pe nehē,” ei ahe Tupana'ga nhi'īga imombe'gwovo hako, ei Paulo'ga ġa pe.

⁴² Aerē Paulo'ga horame ġajatykahava hugwi kiro ġa nduri javo ġa pe:

—Irūa rupi sábadu rupi pemombe'ua'ja ti ore ve nanongara jitehe nehē, ei ġa ġa pe.

—Kwa, ei Paulo'ga ġa pe.

⁴³ Igwete judeus'ga hopavi a'ero ojatykahava hugwi. Igwete ġa hoi Paulo'ga ndupi onhimongyavo ġa pavēi – kiroki ġa onhimongo judeusramo. A'ero Paulo'ga nhi'īgi ġa pe.

—Igwai gwavete ti pejiko Tupana'ga remimombyryva rehe, ei ġa ġa pe.

⁴⁴ Irūa rupi sábadu rupi cidadepeve'ga nhaporemo gwerevi ġa jatykai onhimongyavo.

—Torohendu ti Tupana'ga nhi'īga mombe'ua, ei ġa.

⁴⁵ Emo judeus'ga onhimyrō hete Paulo'ga rehe hepiagame he'yjuhuve'ga hoa ga pyri. Nurā Paulo'ga ġa mbo'erame ġa etehei ga pe.

—Mbehea ga omombe'uuhu, e'i tehe ġa.

Igwete ġa Paulo'ga mbotegwetei. ⁴⁶ Paulo'ga ndopojihuvi reki ġa Barnabé'ga pavēi. Igwete Paulo'ga ei ġa pe:

—Tupana'ga e'i: “Judeus'ga na'ē po ġwendu nhinhi'īga hamo,” ei ga, ei ġa ġa pe. Nurā ore imombe'ui a'ea pe me

na'ẽ novĩa. Emo pe ndaperoviapotari reki Tupana'ga nhi'ĩga, ei ġa ġa pe. Pe'ji po pe: “Ndapyryvi po ore hoi orojupa Tupana'ga pyrie'yimi nehẽ.” Pe'ji po pe a'ea. Nurã po ti ore hoi imombe'gwovo kiro judeus'ġarũive'ġa pe a'ero nehẽ, ei Paulo'ġa ġa pe. ⁴⁷ A'ereki nahã orepojykaharete'ga ore mondouka javo ore ve:

“Oromongo ji nde israelitas'ġarũive'ġa ndyapehava'java'ero teremomytu'ẽ ti ġa'akaġi pe ikwahavuka ġa pe nehẽ,” ei Tupana'ga.

“Gandekote'varuhua mombora po ti nde ikwahavukari vvyakotyve'ġa pe nhaporemo nehẽ,” ei ga, ei Paulo'ġa.

⁴⁸ Israelitas'ġarũive'ġa judeus'ġarũive'ġa henduvame Paulo'ġa nhi'ĩga ġa ndoryndoryvamo a'ero. Igwete ġa imbohetei Tupana'ga nhi'ĩga. A'ero ġa jikogi Jesus'ga rehe – kiroki ġa pe Tupana'ga e'i nhogwenonde ġahã po ti oko ji pyrie'yimi nehẽ javo.

⁴⁹ Igwete ġa imombe'umbe'ui nhandepojykaharete'ga nhi'ĩga imonhimoanhana ġagwyrã rupi nhaporemo. ⁵⁰ Emo judeus'ġa omomymomyi akwaimbae'ġa huvihava'ġa cidade pe. Judeus'ġa omyomyi kunhangwera'ġa no imbateve'ġa – kiroki ġa ojiko Tupana'ga rehe novĩa. Igwete judeus'ġa ġa momymomyi ġa mongote'varuhuavo Paulo'ġa pe. A'ero ġa Paulo'ġa mondoahai ogwyrã hugwi ġa mondovo. ⁵¹ Ohorame Paulo'ġa ihyvi opya otimbuguhua mondurunduruga jugwi. Nahã ġa hepiukari pevove'ġa ndekote'varuhua ihyvame opya. Igwete Paulo'ga hoi cidade de Icônio pe Barnabé'ga pavêi. ⁵² Emo Antioquia pe Jesus'gareheve'ġa horyory upa. Igwete Tupana'ga ra'uva ġa pojykahetei okovo ġa moiruamo.

14

Paulova'ea oho Icônio pe

¹ Na jitehe ġa pe ġa horame Icônio pe. Paulo'ga oho judeus'ġa jatykahai pe Barnabé'ga pavêi. Pevo ġa Jesus'ga mombe'umbe'ukatui ġa pe. Nurã he'yjuhuve'ġa jikogi Jesus'ga rehe judeus'ġa judeus'ġarũive'ġa pavêi. ² Emo judeus'ġa – kiroki ġa ndojikopotari Jesus'ga rehe – ġa omomymomyi judeus'ġarũive'ġa oko te'varuhu Paulo'ġa javo ġa pe. Ga nhi'ĩgaykaro ġwaramo judeus'ġarũive'ġa nhimboahitehei Jesus'gareheve'ġa pe a'ero onhimongyavo. ³ He'yi Paulo'ga kiri pevo. Ndopojihuvi reki ġa ġa nhandepojykaharete'ga mombe'gwovo pevove'ġa pe.

—Jesus'ga omombyry hete nhande ve, ei ġa ga mombe'gwovo jipi.

A'itituhêva'ea ġanemimombe'ua. Nurã Jesus'ga japoukari ahemonhimomby'ava'ea Paulo'ga pe. A'ereki Jesus'ga e'i:

“A'ea repiagame po ti ġa ei nehē: ‘A'itituhēva'ea reki Jesus'ga remimombyryva mombe'ua,’” ei ga. ⁴ Cidadepeve'ġa ndea-poroġita ojoatyvi a'ero. He'yive'ġa oho Jesus'ga moirūhara'ġa nhi'ġa rupi Paulo'ġa nhi'ġa rupi. Jara'ġa oho judeus'ġa nhi'ġa rupi onhimongyavo.

⁵ Aerē judeus'ġa judeus'garūive'ġa monhi'ġi upa. Gwuvihava'ġa pavēi ġa ei:

—Xajigwarai ti Paulo'ġa ndehe ġa apiapiavo nehē, ei ġa ojohupe.

⁶ Igwete Paulo'ġa ikwahavipei ġanhimbohovajara ojihe. A'ero ġa ka'nhyimi ġa hugwi ogwovo cidade de Listra pe cidade de Derbe pe no Licaôniapeve'ġa gwyrri pe. Ojipe'ġa gwyrri pe ġa hoi no – kiroki ġagwyrri Licaônia atima. ⁷ Ohohorame ġa pyryva'ea mombe'ui ġa pe pevo Jesus'ga mombe'gwovo.

Paulova'ea oho Listra pe

⁸ Ga horame Listra pe Paulo'ga Jesus'ga mombe'ui pevove'ġa pe. Igwete ga reni Paulo'ga nhi'ġa renduva ipyka'nauhūve'ga. Tegwete gapo'āhava. A'ereki ga na tuhē o'a. ⁹ Kiro ga reni Paulo'ga nhi'ġa renduva a'ero. Henduvame Jesus'ga mombe'ua ga ei ovytyeri pe: “Jesus'ga po ti ji mopo'ā a'ero naerū.” Paulo'ga gwepia katu ga ikwahava gareaporogita. ¹⁰ Igwete ga eahyahi ga pe:

—Epo'aġatu, ei Paulo'ga ga pe.

Kiro ipyka'nauhūve'ga po'ami a'ero oopooa ogwovo.

¹¹ Pevove'ġa gwepia Paulo'ga ga mopo'aġaturame. Nurā ġa hapukapukai onhi'ġimo. E'i tehe reki ġa Paulo'ġa mombe'gwovo.

—Yvagipeve'ġa onhimongo vvyakotyva'ero ojyva nhande koty, e'i tehe ġa ġa pe.

Paulo'ga ndokwahavi reki ġa etehea ojive. A'ereki hajihe pevove'ġa nhi'ġa. ¹² Igwete ġa hapukapukai javo Paulo'ġa pe: “Ga ko yvagipeve'ġa aheremimbohohetehara'ġa.” Barnabé'ga pe ġa etehei: “Ga ko Júpiter'ga huvihavuhuhete'ga.” Paulo'ga pe ġa etehei: “Ga ko Mercúrio'ga. A'ereki ga omombe'umbe'u mbatera,” ei ġa.

¹³ Igwete ġa Paulo'ga mbohete potari. A'ero mbatera kwava'ēhara'ga heruri yuranuhūa heno'ama ġajatykahava pyri – a'ea pevo u cidade ypyvo. A'ereki a'ea pype ġa ojatykatyka jipi Júpiter'ga mboheteavo. Kiro ikwava'ēhara'ga – gaha ojuka mbatera ikwava'eġa Júpiter'ga pe jipi – kiro ga heruri jurukwara pyri yuranuhūa heno'ama imbojigwakava reheve ipoty'riva'ea reheve. A'ero ga ijukapotari pevove'ġa pavēi ikwava'eġa Jesus'ga moirūhara'ġa pe Paulo'ġa pe. A'ereki ġa ġa mbohete pota ġa ko yvagipeve'ġa javo tehe.

¹⁴ Ikwahavame Paulo'ga ndovy'ahetei okovo. Nurã ga imbotararagi opira tapenoği yvagipeve'ga ore rehe javo ga pe. Igwete ga nhani gapyteri pe o'eahyahiva ga pe.

¹⁵ —Maranuhūrame pe ore mboheteuhui? Tupana'ga jate ti pembohete, ei Paulo'ga ga pe. A'ereki ore yvagipeva'ea rūi. Pe javijiteheva'ea ko ore, ei ga ga pe. Igwete ore ruri pyryva'ea imombe'gwovo pe me novia taperojijyi ti pendeaporogita javo. Pepohi ti Tupana'garūiva'ea hugwi, oro'e ore pe me, ei ga. Tupana'ga rehe jate ti pejiko aḡwamo omanoe'ŷve'ga rehe. A'ereki gaha oapo yvaga, yvya, ypihua. Yvyakotyva'eareheva'ea ga oapo pa po rimba'e, ei ga ga pe. ¹⁶ Ymya Tupana'ga ei: “Na ga ndekoi jate na'ẽ ḡwemimbotarimova'ea rehe a'ero judeus'garūive'ga,” ei ga, ei ga. ¹⁷ Emo Tupana'ga gwepiuka gweporogita pe me. A'ereki ga ombuhu pyryva'ea pe me jipi, ei ga. Amana ga omongy pe me yvaga hugwi. Ombohoryory ga penemitymipyra i'ahava rupi, ei ga. Mbatara ga ombuhuruka pe me pe'u javo. A'ero ga pe mbohoryoryvi jipi, ei ga ga pe.

¹⁸ Paulo'ga nhi'iga renduvame vehevi ga ikwava'embotari yuranuhūa Paulo'ga pe timbohete ga javo novia. Emo Paulo'ga ndojukaukari reki ga pe.

¹⁹ Aerẽ judeus'ga nduri Listrapeve'ga pyri. Antioquia hugwi ga nduri Pisídiapeve'ga gwyrā hugwi. Icônio hugwi ga nduri no. Igwete ga ei ga pe:

—I'mbe hete Paulo'ga pe me, e'i tehe ga. Tiapiapi ga, ei ga.

Igwete ga ga mbopogwei Paulo'ga apiavo ga rerohyryryga cidade hugwi ga reja. “A'ereki ga omano,” ei ga ojohupe novia. ²⁰ Emo Jesus'gareheve'ga oatima ga o'ama. Kiro ga po'ami reki ojivya cidade pe ga ndupi. Ko'emame Paulo'ga hoi cidade de Derbe pe Barnabé'ga pavēi.

Paulova'ea ojivy Antioquia pe

²¹ Igwete Paulo'ga imombe'ui pyryva'ea Jesus'ga mombe'gwovo Derbepeve'ga pe. A'ero ga he'yive'ga mbojikogukari Jesus'ga rehe ga nderekovo. Aerẽ ga jivyri Litra pe. Aerẽ ga jivyri Icônio pe. Aerẽ ga jivyri Antioquia pe Pisídiapeve'ga gwyrā pe. ²² Ohohorame Jesus'gareheve'ga pyri ga ga mbojikohetei Jesus'ga rehe. Igwete ga ei ga pe:

—Pejikoge'yimi ti Jesus'ga rehe, ei Paulo'ga. Ga rehe nhandejikoga ḡwaramo po ti ojipe'ga jigwarai nhande rehe nehẽ novia, ei ga. Penhimomirana ti jupe a'ero Tupana'gareheva'ero. A'ereki na tuhẽ na'ẽ. Emo po ti aerẽ nhande hoi Tupana'ga pyri nhandejupa nehẽ, ei ga ga pe.

²³ Paulo'ga ombojoapiapi ojogwerogwovo Jesus'gareheve'ga pyri a'ero javo ga pe. Ohorame ga pyri Paulo'ga gapyteripeve'ga mo'emo'ēi toko ti ga

Jesus'gareheve'ğa ndepiakatuhara'ğa javo. A'ero Paulo'ğa nhi'īgi Tupana'ğa pe i'ue'yma.

—Ereko katu ti ға. A'ereki ға ojiko nde rehe, ei ға opojykharete'ğa pe.

²⁴ Aerē Paulo'ğa hoi Pisídiapeve'ğa gwyra rupi. Aerē ға hoi Panfíliapeve'ğa gwyri pe. ²⁵ Cidade de Perge pe ға hoi Jesus'ğa mombe'gwovo ға pe. Aerē ға hoi cidade de Atália pe. ²⁶ Pevo ға avi itayharuhua pype ogwovo. Igwete ға jivyri Antioquia pe jitehe – kiroki Síriapeve'ğa gwyriveva'ea – perope Jesus'gareheve'ğa e'i ypy Tupana'ğa pe: “Emombyry ti Paulo'ğa pe ға horame oporavykyavo nde ve,” e'i ypy ға ga pe pevo ikwehe.

Oporavyky pa ға Jesus'ğa mombe'gwovo a'ero. ²⁷ Igwete ға jivyri kiro pevo. Ovahemame ға hoi Jesus'gareheve'ğa nderojatykavo imombe'upava ға pe ohoagwera.

—Nahanahã Tupana'ğa nhimoirũukari ore ve ға pokogauka jipi, ei ға ға pe. Tupana'ğa ombojikoguka judeus'garũive'ğa Jesus'ğa rehe kiro, ei Paulo'ğa imombe'gwovo ға pe.

²⁸ He'yjuhu ға kiri pevo Jesus'gareheve'ğa pyri a'ero.

15

Ojatyka ahe Jerusalém me

¹ Aerē ko ojipe'ğa nduri ogwyrá hugwi Judéia hugwi judeus'ğa. Antioquia pe ға nduri Jesus'gareheve'ğa pyri ға mbo'eavo. Igwete ға ei ға pe:

—Moisésva'ea ahe mbo'e ymya hako, ei ға. Nahã ahe ei akwaimba'eva'ea pe po raka'e: “Pekytiuka ti penhakanhapira,” ei ahe, ei ға. Nurã ore ei kiro pe me no: Po ti pe napehendukatui Moisésva'ea nhi'igagwera pejikytiukare'yma, a'ero po ti pe ndapehoi Tupana'ğa pyri yvagi pe nehẽ, e'i tehe ға ға pe.

²—Avi na rũi, ei Paulo'ğa ға pe Barnabé'ğa pavẽi.

A'ea rehe Paulo'ğa judeus'ğa nhi'igayvahetei ja'javo ға pe. Nurã pevove'ğa ei ojohupe:

—Tikwaha katu ti a'ero. Timondo ti Paulo'ğa Jerusalém me, ei ға. Ojipe'ğa ti toho ға ndupi no. A'ero po ti ға hoi Jesus'ğa moirũhara'ğa pyri Jesus'gareheve'ğa ndepiakatuhara'ğa pyri nehẽ henduva ғанhi'iga, ei ға. A'ereki jara'ğa e'i: “Ojikytiukare'ymame po ti judeus'garũive'ğa ndohoi yvagi pe Tupana'ğa pyri avuirama nehẽ,” ei ға, ei ға. Tikwaha ti Jerusalémmeve'ğa nhi'iga a'ea rehe a'ero Paulo'ğa ndurame imombe'gwovo nhande ve nehẽ, ei ға ojohupe.

—Kwa, ei jara'ğa.

³ A'ero Jesus'gareheve'ğa Paulo'ğa nderohoi pea rupi ға mondovouka. Igwete ға hoi Feníciapeve'ğa gwyra rupi.

Samariapeve'ga gwyrā rupi ġa hoi no. Ohorame ġa hoi Jesus'gareheve'ga pyri. Igwete ġa ei ġa pe:

—Judeus'ġarūive'ga ojiko Jesus'ga rehe kiro nhande javi-jitehe, ei ġa ġa pe.

Gamombe'ua Jesus'gareheve'ga mbohorypavukari a'ero.

⁴ Aerē Paulo'ga vahemi Jerusalēm me. Igwete Jesus'gareheve'ga ndoryndoryvamo ġandura rehe gwepiakatuhara'ga pavēi Jesus'ga moirūhara'ga pavēi. Igwete Paulo'ga imombe'upavi ġa pe.

—Nahanahā Tupana'ga nhimoirūukari ore ve, ei ġa. Nurā judeus'ġarūive'ga jikogi Jesus'ga rehe kiro a'ero, ei ġa imombe'gwovo ġa pe.

⁵ A'ero fariseus'ga po'ami ġapyteri pe. Ga ko Jesus'gareheve'ga no. Igwete ġa po'ami javo.

—Judeus'ġarūive'ga po ojikytiuka hamo Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukatuavo hamo, ei ġa. Pe'ji po pe ġa pe a'ero hamo, ei ġa jara'ga pe.

⁶ A'ero Jesus'ga moirūhara'ga jatykai Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavēi upa.

—Marā po ti nhande ei a'ea pe naerū? ei ġa javo ojohupe.

⁷ Kiro ġa nhomonhi'inhi'ihetei a'ea rehe upa. Aerē Pedro'ga po'ami javo ġa pe.

—Nhiirū, pekwaha pe Tupana'ga nhi'iġagwera ji ve ikwehe. Ji ko pepyteripeva'ea, ei Pedro'ga. Igwete Tupana'ga ei ji ve: “Ndehe ti emombe'u pyryva'ea judeus'ġarūive'ga pe Jesus'ga mombe'gwovo tohendu ti ġa javo. A'ero po ti ġa jikogi Jesus'ga rehe nehē,” e ko ga ji ve ikwehe, ei Pedro'ga ġa pe. Igwete ji Jesus'ga mombe'ui ġa pe.

⁸ Ga ji rendukaturame Tupana'ga ei: “Pyry hete ġajikoga Jesus'ga rehe kiro judeus'ġarūive'ga,” ei ga. A'ereki ga okwaha pa ahereaporogita okovo, ei Pedro'ga. Nurā ga imondoi gwa'uva ġa pyri, ei Pedro'ga. Pehepia ko ga imbuhuri naē gwa'uva nhande ve ikwehe. Na jitehe kiro ga imondoi a'ea judeus'ġarūive'ga pe no, ei ga.

⁹ Tupana'ga pe ore judeusramo ojo'jajo'ja judeus'ġarūive'ga pavēi, ei ga. Omombo ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi ikwehe. Na jitehe ġa hugwi ga imombori ġandekote'varuhua ġa jikogame Jesus'ga rehe, ei Pedro'ga ġa pe.

¹⁰ Maranuhūrame pe Tupana'ga mbokweraipotari kiro a'ero? ei ga. Pepotaruhu pe judeus'ġarūive'ga mbopiro'ye'yma Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi novīa, ei ga ġa pe. Nhaneramonhava'ea nohendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera raka'e. Nhande na jitehe nihendukatupavi a, ei ga. Maraname pe euhui judeus'ġarūive'ga pe naerū tohendu katu ti ġa a'ea javo, ei ga ġa pe.

¹¹ Nahā reki nhande ei:

Jesus Cristo'ga remimombyryva ġwaramo nhande ve Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahui. Na jitehe garemimombyryva ġwaramo judeus'ġarũive'ġa pe Tupana'ga ġandeaporogita mbopyahui no, ei Pedro'ga imombe'gwovo ġa pe.

¹² A'ero ġa nonhi'iġa'javi onhimongyavo. Kiro Paulo'ga imombe'umbe'ui ġa pe ohoagwera Barnabé'ga pavēi.

–Tupana'ga oapouka ore ve ahemonhimomby'ava'ea judeus'ġarũive'ġa pyteri pe ikwehe, ei ġa ġa pe.

¹³ Paulo'ga imombe'upavirē kiro Tiago'ga ei ġa pe no:

–Nhiirũ, pejapyaka ti nhinhi'iġa rehe, ei ga ġa pe.

¹⁴ Simão Pedro'ga omombe'u pe me Tupana'ga aġataruhua judeus'ġarũive'ġa ndehe. Tupana'ga gwepiukarypy o'aġataruhua ġa ndehe he'yive'ġa mo'emo'eamo ojiheva'ero, ei Tiago'ga ġa pe. ¹⁵ Nanongara pe tuhē ko Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharava'ea ei hako, ei ga. Omombe'u ahe Tupana'ga nhi'iġa ikwatija hako.

¹⁶ “Ymya ko Daviva'ea aheruvihavamo oko hako.

Aerē ahana'ja ahepy'rovova'ea,” ei Tupana'ga.

“Aerē ti ji jivyri nehē.

Jjivvyra'javame po ti ji ġa mbojatykaa'javi nehē ġanduvihavamo nehē,” ei ga.

¹⁷ “Nahā po ti jara'ġa nhaporemō judeus'ġarũive'ġa ji rekari okovo ji rehe nehē

– kiroki ġa ji amo'emo'ē jijiheva'ero,” ei Tupana'ga.

¹⁸ “Porō ji ei jitekovo.

Jihi akwahavuka nanongara ymya hako,” ei ga.

Nahā ahe omombe'u ikwatija Tupana'ga nhi'iġa hako, ei Tiago'ga imombe'gwovo ġa pe.

¹⁹ Igwete Tiago'ga ei no:

–Nurā jiji a'e pe me kiro: Xa'eyme ti ġa pe: “Tojikytiuka ti ġa.” Xa'eyme ti a'ea judeus'ġarũive'ġa pe – kiroki ġa gwerojjiji gweaporogita kiro ojikoga Tupana'ga rehe, ei ga.

²⁰ –Nahā tikwatija javo ġa pe:

“Tape'ui ti ġambatera ġa ikwava'eġame ha'angava pe ġwemimbohethara pe,” xa'e ġa pe, ei ga.

“Taperekoi ojipe'ġa nembireko'ġa,” xa'e ġa pe.

“Tape'ui mbiara hekoa ipore'ymame jugwi.

Hekoa tape'ui no.”

Nahā ti xa'e ġa pe ikwatija nehē, ei Tiago'ga ġa pe. ²¹ A'ereki nanongara rehe Moisésva'ea ombo'e ahe hako, ei ga. Sábado rupi judeus'ġa hoi ojatykahai pe jipi imonhi'iġa ikwatijara pe Moisésva'ea remimbo'eagwera pe. Cidades pe nhaporemō ġa imombe'ui a'ea ymya hako. Kiro mo jitehe no, ei Tiago'ga ġa pe.

Okwatija ahe imondovouka judeus'garũiva'ea pe

²² Kiro Jesus'ga moirũhara'ga nhomonhi'imbavi Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavẽi jara'ga pavẽi no Jesus'gareheve'ga. Igwete ga ei ojohupe:

—Timondo ti mokonha'ga Antioquia pe a'ero tomombe'u katu ti ga nhanenhi'iga ga pe, ei ga. Paulo'ga rupi po ti ga hoi Barnabé'ga rupi, ei ga.

—Kwa, ei jara'ga.

Igwete ga ga mo'ei ojipytera hugwi. Huvihava'ga ga ga mo'ei Silas'ga Judas'ga no. Ojipea ko Judas'ga rera Barsabás.
²³ Igwete Jesus'gareheve'ga ikwatijari imondovo Judas'ga pe togweroho ti ga javo. Nahã ga ikwatijari inoga:

“Kiro ore ikwatijari pe me. Jesus'ga moirũharamo orokwatija Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pavẽi,” ei ga ikwatija.

“Pe ko judeus'garũiva'ero peko novã. Emo nhande xanho-moirũirũ agwamo nhandejikoga gwaramo Jesus'ga rehe,” ei ga. “Igwete pe nduvi Antioquia pe. Jararamo pe nduvi Síriapeve'ga gwyrì pe Cilíciapeve'ga gwyrì pe no. Pe me nhaporemõ ore ikwatijari imondovouka orenhi'iga a'ero,” ei ga ikwatija ga pe.

²⁴ “Orepyteripeve'ga oho pe pyri heikwehe. Omomyi ga pepy'a onhi'iteheavo pe me. Emo ore noromondoukari reki ga pe pyri. Ojiroho tehe ga heikwehe,” ei ga ikwatija ga pe. ²⁵ “Nurã ore jatykai oronhomonhi'iga orojupa. Igwete ore ei: ‘Timo'ẽ ti mokonha'ga mondovouka judeus'garũive'ga pyri Paulo'ga ndupi,’ oro'e ore orojohupe,” ei ga. “Oroarõ hete memei ore Paulo'ga Barnabé'ga no. ²⁶ Ndopojihuvi ga omanoa nhandepojoykaharete'ga mombe'gwovo Jesus Cristo'ga mombe'gwovo jipi,” ei ga. ²⁷⁻²⁹ “Kiro ore mokonha'ga mo'ei ga mondovo Paulo'ga ndupi a'ero. Judas'ga ore oromondo. Silas'ga oromondo no. Tomombe'u katu ti ga orenhi'iga pe me orerembikwatijara,” ei ga ikwatija ga pe.

“Kiro ore ei pe me a'ero: Tape'ui gambatera ga ikwawa'e'game ha'angava pe gwemimbohethara pe. Hekoa tape'ui no. Mbiara tape'ui ga ipore'ymame hekõa jugwi. Taperekoi ojipe'ga nembireko'ga. A'ea pe jate oro'e ore ikwatija pe me. Ojipea pe ndoro'ei a'ero,” ei ga ga pe. “A'ereki pyry ore ve oro'ee'yma pe me. Pyry Tupana'ga ra'uva pe no,” ei ga. “Pehendu katu po pe orenhi'iga a'ero hamo.

Ki rupi a'ero.”

³⁰ Nahã ġa ikwatijari judeus'ġarũive'ġa pe inoġa. Igwete ġa imondoi ġwembikwatijaragwera Judas'ġa pe togweroho ti ġa ġa pe jawo. A'ero Judas'ġa herohoi pea rupi Antioquia pe. Ovahemame ġa Jesus'ġareheve'ġa nderojatykai imondovo ikwatijara ġa pe. ³¹ Igwete pevove'ġa nhi'iġi jupe. A'ero ġa ndoryndoryvamo omogita repiaga.

³² Igwete Judas'ga nhi'inhi'iġi ġa pe Silas'ga pavēi ġa moġitavo no. A'ereki ġa Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharamo tuhē oko no. Igwete ġa Jesus'ġareheve'ġa mbojikohetei Jesus'ga rehe a'ero ġa mbohoryva.

³³⁻³⁵ Opytaahi'vi Judas'ġa pevo. Aerē ġa ei Jesus'ġareheve'ġa pe:

—Kiro po ti ore jivyri Jesus'ga moirũhara'ġa pyri a'ero. A'ereki ġa ore mbuhuruka avo ikwehe.

—Pejivy ti a'ero ġa pyri, ei ġa ġa pe.

Emo Paulo'ga opyta Antioquia pe okovo Barnabé'ga pavēi. He'yive'ġa pavēi ġa pevove'ġa mbo'embo'ei imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iġa ġa pe.

Paulova'ea onhomboja'o Barnabé'va'ea pavēi

³⁶ Aerē Paulo'ga ei Barnabé'ga pe:

—Xajivyra'ja ti Jesus'ġareheve'ġa ndepiaga. Timbojoapiapi pa ti cidades nehē – perope nhande timombe'u ġa pe nhande-pojoykaharete'ga nhi'iġa ikwehe, ei Paulo'ga ga pe. Tihepia ti ġajikoga Jesus'ga rehe aġwamo, ei ga ga pe.

³⁷ —Kwa, ei Barnabé'ga. Xahoa'ja ti ġa ndepiaga. Tiroho ti João Marcos'ga nhandejupi, ei ga ga pe.

³⁸ —Tirohoyme ti ga, ei Paulo'ga. Opohi ga nhande hugwi Panfíliapeve'ġa gwyri pe ikwehe. A'ero ga ndohoa'javi nhande rupi Tupana'ga nhi'iġa mombe'gwovo ikwehe, ei ga ga pe.

³⁹ —Tiroho jate ti ga nhandejupi, ei Barnabé'ga ga pe.

Igwete ġa nhomonhi'iġayvahetei ga rehe. A'ero ġa nhomboja'ogi ojohugwi ogwovo. Barnabé'ga gweroho João Marcos'ga ojupi ga rero'ava itayharuhua pype. Chiprepeve'ġa gwyri pe ġa hoi a'ero ogwovo.

⁴⁰ Paulo'ga ki a'e te gweroho Silas'ga ojupi ga rerogwovo. Ga horame Jesus'ġareheve'ġa ei ġa pe:

—Tupana'ga ti tomombyry pe me pe nderekovo katu, ei ġa Paulo'ga pe.

⁴¹ Igwete Paulo'ga hoi Síriapeve'ġa gwyrupa rupi Cilíciapeve'ġa gwyrupa rupi no. Igwete ga Jesus'ġareheve'ġa mbojikohetei Jesus Cristo'ga rehe.

16

Timóteova'ea oho Paulo'ea rupi

1 Aerē Paulo'ga hoi cidade de Derbe pe Silas'ga pavēi. Aerē ġa hoi cidade de Listra pe. Pevo Paulo'ga Timóteo'ga repiagi. Igwete ga ei taroho ti ga jijupi javo. Timóteo'ga ko Jesus'gareheva'ero oko. Gayhēa na jitehe no. Hēa ko judeuramo oko no. Gapo'ria ki a'e te judeu rūi.

2 —Pyry hete ko Timóteo'ga, e'i pa Jesus'gareheve'ġa ga pe Listrapeve'ġa Icôniopeve'ġa no.

3 Igwete Paulo'ga ei taroho ti ga javo.

—Xaho ti ji rupi ji moiruamo, ei ga Timóteo'ga pe.

—Aho ti nehē, ei Timóteo'ga ga pe.

Igwete Paulo'ga ikytiukari Timóteo'ga rakwanha pira garerohoa renonde. A'ereki pevo judeus'ġa okwaha Timóteo'ga po'ria. Ahe ko judeu rūi. Nurã ko ahe ndokytiukari gwa'ya'ga gapita'ngia. “Nde jikytiukare'ymame po ti judeus'ġa noarōi nehē,” ei Paulo'ga Timóteo'ga pe. Igwete Paulo'ga ga kytiukari na'ē a'ero ga rerogwovo ojupi.

4 Imbojoapipirame cidades ġa hoi Jesus'gareheve'ġa pyri. Igwete ġa imombe'umbe'ui ġa pe Jerusalémmeve'ġa nhi'igagwera.

—“Nahanahã ti peko,” ei Jesus'ga moirūhara'ġa javo pe me Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa pavēi, ei Paulo'ga imombe'gwovo ġa pe. Pejapyaka katu ti ġanhi'igã rehe a'ero, ei ġa ġa pe.

5 Nahã ko ġa Jesus'gareheve'ġa mbojikohetei Jesus'ga rehe a'ero. Igwaigwavete ko ojipe'ġa jikogi ga rehe jipi.

Tupana'ga gwepiuka Macedôniapeva'ea Paulo'ea pe

6 Aerē Paulo'ga ei ojohupe novã:

—Xaho ti Ásiapeve'ġa gwyrri pe imombe'gwovo Tupana'ga nhi'igã ġa pe, ei ġa.

Emo Tupana'ga ra'uva nomondoukari ġa pevo. Kiro ġa hoi Frígiapeve'ġa gwyrri rupi a'ero Galáciapeve'ġa gwyrri rupi ogwovo. 7 Ga horame Mísiapeve'ġa gwyrri pyri Paulo'ga ei ojohupe:

—Xaho Bitíniapeve'ġa gwyrri pe kiro, ei ġa novã.

Emo Jesus'ga ra'uva nomondoukari ġa pevo. 8 Nurã ġa hoi Mísiapeve'ġa gwyrri rupi ovahema cidade de Trôade pe. 9 Ypytunimo Paulo'ga Macedôniapeve'ġa gwyrripeve'ga repiagi okiri pe. Igwete ga nhi'igi Paulo'ga pe o'ama.

—Herejo tuhē oregwyrri pe Macedônia pe ore pokoga, ei ga ga pe.

10 Kirē Paulo'ga imombe'ui ġwembiepiaga ore ve. A'ero ore ei:

—Xaho ti Macedônia pe a'ero Jesus'ga mombe'gwovo pevove'ga pe. A'ereki Tupana'ga nhande mondo pota kiro ga pyri, oro'e ore orojohupe.

(Jihi Lucas aho ga ndupi no ikwehe.) Kotihĩ ore imboavujikeri mbatera hero'ava itayharuhua pype herogwovo a'ero.

Lídiava'ea ojiko Jesus'ga rehe

¹¹ Igwete ore herohoi imoanhana Trôade hugwi. Igwete ore herohoi ypa'ouhũa rehei katu Samotrácia rehei katu. Ko'emame ore herohoi cidade de Neápolis pe. ¹² Pea hugwi ore hoi orokovo pea rupi Macedôniapeve'ga gwyri pe. A'ero ore vahemi cidade de Filipos pe. Filipos ko huvihavuhu pevo Macedôniapeve'ga gwyri pe. Cidade de Romahugwive'ga ko pevo u Filipos pe onhimongyavo. A'ero ore vahemi Filipos pe. Mbohapyrete'i ore kiri pevo oropytavo.

¹³ Sábado rupi ore ei orojohupe:

—Xaho ti cidade hugwi yhya rembe'yi pe nhandejupa. Pevo po judeus'ga hoi jipi onhi'iga Tupana'ga pe, oro'e ore orojohupe.

A'ero ore hoi kunhangwera'ga nhimono'oğa repiaga. A'ero ore apygi Jesus'ga mombe'gwovo ga pe. ¹⁴ Igwete Lídiáhẽa henduvi orenhi'iga oina. Hẽa ko cidade de Tiatirahugwiva'ero. Ipiğwağuhũa'ea hẽa oma'emaẽ jipi itambere'ia pyhyga. Ojiko hete hẽa Tupana'ga rehe. Igwete hẽa henduvi Paulo'ga nhi'iga. A'ero Tupana'ga imomytu'ẽi hẽa'akaği pe toko ti hẽa Paulo'ga nhi'iga rupi javo. ¹⁵ Aerẽ ore hẽa mobatizai a'ero. Ore hẽarongapypeve'ga mobatizai no. Aerẽ hẽa ei ore ve:

—Pekwaha pe kiro jijikoga nhandepojykaharete'ga rehe, ei hẽa. Nurã pejijo tuhẽ nhironga pype pejipytavo, ei hẽa ore ve.

A'ero ore hẽa mbopogwei orogwovo hẽaronga pe oropytavo.

Ahe omoni Paulova'ea cadeia pype

¹⁶ Ojipe'ia rupi ore ei orojohupe:

—Xahoa'ja ti pevo jitehe – perope ga oho onhi'iga Tupana'ga pe jipi.

Ore horame ojipehẽa ore rovatĩ pea rupi. Anhağa opojyka hẽa. A'ea omonhi'ĩ hẽa aerẽva'ea imombe'gwovouka. Ojipe'ga he'yi omondo itambere'ia hẽapojykahara'ga pe jipi tomombe'u ti hẽa aerẽva'ea ore ve javo. ¹⁷ Kiro hẽa ore rovatĩ pea rupi. A'ero hẽa ruri ore reviri. Paulo'ga reviri hẽa ruri okovo ohapukapukaita.

—Agwa'ga ko oporavyky Tupana'ga pe. Gaha ko huvihavuhu hete jara'ga hohe pa, ei hẽa. Nahã ga ei pe me: “Tupana'ga imomborame pendekote'varuhua po ti pe hoi ga pyri nehẽ,” ei ga imombe'gwovo, ei hẽa ohapukaita.

A'ereki anhağa opojyka hëa. ¹⁸ Kotihĩtihi hëa hapukai ore reviri ua. A'ero Paulo'ga kwerajahivamo hëa rehe. Igwete ga pyryrymi javo anhağa pe.

—Jesus Cristo'ga popoakarimo ji ei nde ve kiro: Epohi hëa hugwi, ei ga jupe.

Kotihĩ anhağa pohiri hëa hugwi a'ero. ¹⁹ Ikwahavame anhağa pohira hëapojykahara'ğa ei ojohupe:

—Nombuhura'javi po ti ojipe'ga itambere'ia nhande ve nehë. A'ereki anhağa opohiruhu hëa hugwi, ei ga. Ndokwahava'javi po ti hëa aerëva'ea imombe'gwovo nehë, ei ga ojohupe.

Igwete ga nhimboahivuhui Paulo'ga rehe Silas'ga rehe ga pyhyga ga nderohyryryga ga nderogwovo okari pe gwuvihava'ga pyri. ²⁰ Ga nderurame ga ei gwuvihava'ga pe:

—Agwa'ğa ko judeusramo oko. Igwete ga porayvaruhuro nhandecidadepeve'ğa momymomyina upa, ei ga javo tehe ga pe. ²¹ A'ereki ga ombo'embo'e ga gwamonhava'ea nhi'igagwera rehe, ei ga. Nhande reki Romahugwiva'ero xako ga atyvi. Nurã po nhande ndiakoi nanongara rupi hamo romanosramo, e'i tehe ga ga pe.

²²⁻²³ Kiro pevove'ğa nhimbohovajapavi Paulo'ğa ndehe a'ero onhimongyavo. Igwete ganduvihava'ğa imbotararararagukari Paulo'ğa pirekyitauka ga hugwi. Igwete ga ga nupanupãukari yvyra pyvõ ga momboruka cadeia pype ga mongiavo.

—Teremohemukari ti ga ga monguva ipype, ei ga guarda'ga pe.

²⁴ Henduvame ganhi'iga ga Paulo'ga mondoi ga mohina okia mbyteri pe te. Igwete ga gapya mombygi yva pyvõ. Ono ga gapya yva kwa'ria rehe. A'ero ga inoçi irũa yva gapya arimo imombyga.

²⁵ Ypyhaji katu Paulo'ga nhimby'yi onhi'iga Tupana'ga pe ga mboheteavo Silas'ga pavëi. Cadeiapypeve'ğa ojapyaka upa ga nhimby'yirame. ²⁶ Kotihĩ yvya imyimi hete upa. A'ero cadeia gwyriva'ea imyimyimbavi no. Nanime hovapytymbava nhovapytymba'vopavi upa. Igwete itanhuramuhũa jikyipavi cadeiapypeve'ğa hugwi. ²⁷ Igwete guarda'ga ma'ëi hepiaga hovapytymba'vogipyra. “O'emba ga ji hugwi ogwovo ra'e,” ei ga novĩa. Nurã ga ipyhygi itakyhea'javuhuva'ea tajijuka a'ero javo. ²⁸ Emo Paulo'ga nhi'iga mondoahyi ga pe.

—Terejijukai, ei ga ga pe. A'ereki ore nhaporemokoro oroko, ei Paulo'ga ga pe.

²⁹ A'ero guarda'ga ei onhipavëive'ga pe:

—Eru yhyga ji ve, ei ga.

Igwete guarda'ga nhani ua ohyhyipava okyhyjiavo ġwaramo. Igwete ga renypy'andurugi Paulo'ġa pyri pepyry hete pe jawo. ³⁰ Aerē ga Paulo'ġa nderohoi pea hugwi. Igwete ga ei ġa pe:

—Marā po ti ji imomborukari jirekote'varuhua ji hugwi nehē? Marā po ti ji hoi Tupana'ga pyri yvagi pe nehē? ei guarda'ga ġa pe.

³¹ Igwete Paulo'ġa ei ga pe:

—Ejiko ti nhandepojoykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. A'ero po ti ga imombori nderekote'varuhua nde hugwi nehē. Aerē po ti nde hoi Tupana'ga pyri nehē no, ei ġa ga pe. Na jitehe po ti nerongapypeve'ġa nehē no, ei ġa ga pe.

³² Igwete ġa Jesus'ga mombe'umbe'ui ga pe garongapypeve'ġa pe no. Igwete ġa hendukatui upa. ³³ A'ea rupi jitehe guarda'ga ġa nderohoi iheita ġanupāagwera. Nanime Paulo'ġa ga mobatizai. Aerē ġa garongapypeve'ġa mobatizai no. ³⁴ Aerē guarda'ga Paulo'ġa nderohoi ġwonga pe. Igwete ga imondoi mbatera ġa pe to'u ti ġa jawo. Horyory ga ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe ġwongapypeve'ġa pavēi.

³⁵ Ko'emame pevove'ġa nduvihava'ġa ei soldados'ġa pe:

—Peho ti jawo guarda'ga pe cadeia pe tomo'ē ti ga Paulo'ġa jugwi.

Igwete ġa nduri imombe'gwovo ġanhi'iġa guarda'ga pe.

³⁶ A'ero ga imombe'ui Paulo'ga pe no.

—Oreruvihava'ġa e'i jawo pe me to'ē ġa jugwi kiro, ei ga. Pejigwovo a'ero. Tupana'ga ti tapenderoho katu, ei ga ġa pe.

³⁷ Emo Paulo'ga e'i soldados'ga pe:

—Po na rūi ġa ore mondouka, ei ga. Penduvihava'ġa ġwendu ġa'mbea ġa imbojateherame ite'varuhuva'ea ore rehe oji'i. Orenhi'iġa ki a'e te ġa nohenduvi oji'i, ei Paulo'ga ġa pe. Ndojari reki ore rehe novīa. Emo ġa ore nupanupāuka tehe ojipe'ġa ndovaki, ei ga. Ore ko romanosramo tuhē oroko. Po ahe nonupauhūi te romanos'ġa hamo, ei Paulo'ga. Aerē ġa ore mbuhurukatehei avo ore mongiavouka cadeia pype oji'i, ei ga. Kiro ġa ore mo'embotari ġandovakie'ỹ naerū? Po na rūi te, a'e ji, ei Paulo'ga ġa pe. Gahā tuhē ti tuhu ore rerogwovo katu agwa hugwi nehē, ei ga soldados'ġa pe.

³⁸ Igwete soldados'ġa hoi imombe'gwovo Paulo'ga nhi'iġa gwuvihava'ġa pe.

—A'iti tuhē ġa romanosramo oko? ei ġanduvihava'ġa ġa pe.

—Nahā tuhē re ko ġa e'i ore ve, ei ġa.

Igwete ġa kyhyjihetei henduva.

—Xaho ti Paulo'ga ma'ngoma'ngoga a'ero naerū, ei ġa.

³⁹ A'ero ġa nduri Paulo'ga pyri ja'javo katu ġa pe.

—Oroko te'varuhu ore pe me raji'i, ei ġa ġa pe.

Igwete ġa Paulo'ġa nderohoi cadeia hugwi.

—Pejigwovo kiro orecidade hugwi, e'ie'i ġa onhi'igatuavo Paulo'ġa pe.

⁴⁰ Igwete Paulo'ġa hoi cadeia hugwi a'ero. Lídiahēa rongga pe na'ē ġa hoi. Pevo ġa Jesus'gareheve'ġa ndepiagi. Igwete Paulo'ġa ei ġa pe:

—Pejiko hete ti Jesus'ga rehe jipi, ei ġa ġa pe.

Aerē Paulo'ġa hoi ogwovo cidade hugwi.

17

Paulova'ea oho Tessalônica pe

¹ Igwete Paulo'ġa hoi pea rupi cidade de Anfípolis pe aerē Apolônia pe no. Aerē ġa vahemi ojipe'i pe no Tessalônica pe. Pevo tuvi judeus'ġa jatykahava. ² A'ero sábadu rupi Paulo'ġa hoi ipype ġa pyri a'ero. A'ereki sábadu nanani ga hoi judeus'ġa jatykahava pype jipi. Trēs vezes Paulo'ġa hogahoi pevove'ġa monhi'inh'i'ġa aherembikwatijara rehe Tupana'ga mombe'uhava rehe. ³ Igwete ga imombe'ukatui javo ġa pe.

—Nahanahā ahe ei ikwatija hako, ei Paulo'ga. Cristo'ga manoa pe ahe ei a'ero tokwaha ti ga hahyva'ea omanomo javo. Cristo'ga kwerava pe ahe ei no tokwerava'ja ti ga omanoa hugwi javo, ei ga. Jesus'ga ko Cristoramo oko Tupana'ga remimbuhurukaramo. A'ereki gaha ahe nhi'īpo'ru pa ikwehe. Gaha ji amombe'u kiro pe me a'ero Jesus'ga, ei Paulo'ga ġa pe.

⁴ Igwete jara'ġa Paulo'ga nhi'ġa reroviari ga mbopogweavo ojikoty'a Paulo'ġa pavēi judeus'ġa. Na jitehe ko judeus'ġarūive'ġa – kiroki ġa ojiko Tupana'ga rehe. Grego ko ġanhi'ġa. He'yjuhuve'ġa Paulo'ġa mbopogwei ojikoty'a ġa pavēi. Kunhangwera'ġa na jitehe no onhimongyavo imbat-eve'ġa.

⁵ Judeus'ġa ki a'e te onhimyrō Paulo'ġa ndehe hepiagame Paulo'ġa mbopogwea. Nurā ġa okote'varuhuve'ġa nderuri ojipyri – kiroki ġa okoteheuhu oporavykye'yma jipi. Igwete ġa ġa mbojatykai ġa mbohapukapukaita Paulo'ġa ndehe cidadepeve'ġa momymomyinauka. A'ero ġa hoahypavi Jasão'ga rongga pe tiheka ti Paulo'ġa javo.

—Tiroho ti ġa mytu'ē me ġandovaki, ei ġa ojohupe novīa.

⁶ Ndohepiagi reki ġa Paulo'ga ipype. Silas'ga ġa ndohepiagi no.

—Jasão'ġa ti tipyhy a'ero Jesus'gareheve'ġa, ei ġa ojohupe.

A'ero ġa Jasão'ġa pyhygi ġa nderohyryryga ġa nderogwovo huvihava'ga pyri. Igwete ġa ei ġa pe:

—Paulo'ġa iporayvaruhu ogwoogwovo ġagwyri pe nhaporemō ġa momymomyina, ei ġa o'mbero ġa pe. Igwete

ḡa nduruhui kiro nhande pyri no. ⁷ A'ero Jasão'ga ḡa mbuhurukari ḡwonga pe ḡa mombytavo ojipyri, ei ḡa ḡa pe. Ga nhaporemō nohendukatui nhanderuvihavuhu'ga nhi'ḡa César'ga nhi'ḡa. A'ereki ḡa e'i: "Hajiheve'ga aḡwamo nhanderuvihavuhuro oko," ei ḡa, ei ḡa. "Jesus ko garera," ei Paulo'ḡa, ei ḡa ḡa pe.

⁸ Onhi'ḡame a'ea rehe ḡa pe ḡa imomymomyi huvihava'ḡa py'a jara'ḡa py'a no. ⁹ Igwete huvihava'ḡa ei Jasão'ḡa pe:

–Imbuhumbuhurame itambere'ia ore ve po ti ore pe mo'ēukari pe mondovouka a'ero, ei ḡa. Pe ndekokaturame po ti ore imbuhura'javi peitambere'ia pe me a'ero nehē, ei ḡa ḡa pe.

Igwete Jasão'ḡa imondoi itambere'ia ḡa pe. A'ero ḡa Jasão'ḡa mbopiro'yukari ḡa mondovouka.

Paulova'ea oho Beréia pe

¹⁰ Kotihĩ ypytunimo Jesus'gareheve'ḡa Paulo'ḡa mondoukari cidade hugwi a'ero topyhygye ti ḡa Paulo'ḡa javo. Igwete Paulo'ga hoi pea rupi cidade de Beréia pe okovo Silas'ga pavēi. Ovahemame ḡa jogwerohoi judeus'ḡa jatykahava pype upa. ¹¹ Igwete Paulo'ḡa imombe'umbe'ui ḡa pe Tupana'ga nhi'ḡa. Beréiapeve'ḡa koji'i pyry hete reki Tessalōnicapeve'ḡa hohe. A'ereki ḡa ḡwendu pota hete Tupana'ga momba'ua. Paulo'ḡa imombe'urame ḡa ei ojohupe: "Tihepia ti imombe'ukatua." Nurã ḡa hoi hepiaga aherembikwatijara jipi Tupana'ga momba'uhava nahã reki ra'e javo.

¹² A'ero ḡa heroviari ojikoga Jesus'ga rehe onhimongyavo. He'yive'ḡa kunhangwera'ḡa ojiko Jesus'ga rehe no imbat-eve'ḡa. Grego ko ḡanhi'ḡa. Akwaimbae'ḡa na jitehe grego ḡanhi'ḡa. Igwete ḡa jikogi Jesus'ga rehe onhimongyavo. ¹³ Emo ojipe'ḡa Paulo'ḡa momba'u judeus'ḡa pe – perope Tessalōnica pe.

–Paulo'ga oho Beréia pe raji'i, ei ḡa. Kiro ga imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'ḡa ḡa pe no, ei ḡa ḡa pe.

Ikwahavame judeus'ḡa hoi Beréia pe a'ero. Igwete ḡa eḡa'euhui Beréiapeve'ḡa pe i'mbe hete Paulo'ga pe me javo. Nahã ḡa he'yjuhuve'ḡa momymomyi upa. ¹⁴ Nurã Jesus'gareheve'ḡa Paulo'ḡa mondoukaripei a'ero toho ti ga ypiahu pe javo. Emo Silas'ga opyta na'ē Beréia pe Timóteo'ga pavēi. Kiroki ḡa Paulo'ga reroho – gweroho ḡa ga ypiahu pe. ¹⁵ Aerē ḡa ga rero'avi ga rerogwovo cidade de Atenas pe ga reja.

–Pejivy kiroḡwe, ei Paulo'ga ḡa pe. Pe'ji ti Silas'ga pe Timóteo'ga pe no kotihĩ ti ḡa tuhu ji pyri avo, ei Paulo'ga ḡa pe.

A'ero ga reja ġa herojivyri herogwovo.

Paulova'ea oho Atenas pe

¹⁶ Igwete Paulo'ga pytai Atenas pe Silas'ġa mboha'uva. He'yjuhuheteva'ea cidadepeve'ġa gwereko ha'angava ġwemimbohetevara. Nurã Paulo'ga py'a oko tehe hepiagame. A'ereki pevove'ġa nombohetei Tupana'ga. ¹⁷ A'ero ga hoi judeus'ġa jatykahava pype Jesus'ga mombe'gwovo ġa pe. Igwete ga nhi'inh'i'ġi ġa pe judeus'ġa pe judeus'ġarũive'ġa pe no – kiroki ġa ojiko Tupana'ga rehe. Ima'ẽhai pe ga hogahoi jipi ja'javo pevove'ġa pe no. ¹⁸ A'ero ġa nduri Paulo'ga pyri – kiroki ġa ombo'e epicureu'ġa nhi'ġagwera rehe. Kiroki ġa ombo'e estóicos'ġa nhi'ġagwera rehe – ġa uhu ga pyri no. Igwete ġa Paulo'ġa nhi'ġayvari a'ero. Jara'ġa e'i ojohupe:

–Gara rehe ga onhi'ġuhũ naerũ? ei ġa.

Jara'ġa e'i:

–Omombe'u po ga hajiheve'ġa yvagipeve'ġa ovuhu, ei ġa.

A'ea ġa ei. A'ereki Paulo'ga omombe'u Jesus'ga ġa pe. Omombe'u ga omanove'ġa mbogwerava no. ¹⁹ A'ero ġa Paulo'ga rerohoi vytyruhua rehe Areópago rehe. Igwete ġa jatykai tihendu ganhi'ġa javo.

–Emombe'u kiroġwe ore ve enhimimombe'upyahua torohendu, ei ġa ga pe. ²⁰ A'ereki hajiheva'ea nde eremombe'u ore ve ore monhimomby'avo. Nurã torokwaha tuhẽ neremimombe'ua, oro'e ore nde ve, ei ġa.

²¹ A'ereki ġa nhaporemohomoni'inh'i'ĩ ranuhũ jipi Atenaspeve'ġa hajiheve'ġa no – kiroki ġa u ġa pyri upa Atenas pe. Nane'ymi ġa imombe'umbe'ui mbaterapyahua ojohupeupe. Nanongara jate ġa ġwendu pota jipi no. Nurã ġa Paulo'ga rerohoi pevo tomombe'u ga mbaterapyahua ore ve javo.

²² A'ero Paulo'ga ami ġapyteri pe vytyruhua rehe Areópago rehe. Igwete ga ei Atenaspeve'ġa pe:

–Pembohete hete po pe yvagipe'ġa, ei ga. ²³ A'ereki jikwawame pehea rupi ji ahepiepia ha'angavaparavuhua imbohetevara, ei ga ġa pe. Igwete ji hepiagi ikwava'ẽhava. Igweryi pe pe ikwatijari inoġa. “Oroapo ore agwa yvagipeve'ġa pe orerembikwahave'yma'ga pe,” e'i penembikwatijaragwera, ei ga. Gaha pe pembohete ga kwahave'yma – gaha jitehe ji amombe'u kiro pe me. Tupana'ga reki ji amombe'u pe me, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁴ –Tupana'ga – gaha oapo vyva vyakotyva'eareheva'ea reheve – yvaga jaramo ko ga reko'i vyva jaramo no, ei ga. Ga ko nduvi vyakotyve'ġa nemiapoa pype ombohetevara pype, ei ga ġa pe. ²⁵ Ga gwereko pa mbatera ojive. Nurã ga ndojikogi vyakotyve'ġa ndehe ji poko javo ġa pe. Gaha ko

omongouka pa ahe. Igwete ga imbuhumbuhurukari mbatera ġa pe nhaporemō, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁶ –Tupana'ga oapo na'ē nhaneremboypya ojipejiva'ea hako, ei ga. Aerē ga ahe mbohetauhui huvihava'ġa mongovo ġandeheve'ġa pavēi. Igwete ga ġa mboja'oja'ogi ġa mondovo ġagwyri pe nhaporemō, ei ga. Ga'apoa renonde Tupana'ga e'i jipe oyvyteri pe hako: “Nahanahā po ti ġa pe nehē. Aerē po ti nahā nehē,” ei ga. “Pevo gwe ti ġa toko nehē,” ei ga. A'ea Tupana'ga e'i oyvyteri pe hako, ei Paulo'ga ġa pe. ²⁷ Nahanahā Tupana'ga japoī ġa nderekovo tajireka ti ġa javo. “Ji repia po ti ġa ji rekaramē nehē,” ei Tupana'ga hako, ei ga. Irupe rūi reki Tupana'ga oko nhande hugwi, ei Paulo'ga ġa pe. ²⁸ A'ereki “gaha nhande mongo nhande mbovavagauka,” ei ġa. A'ea pe pegwyripeva'ea ei ikwatija no: “Nhande vehevi ko Tupana'ga ra'yramo xako,” ei ahe, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁹ –Tupana'ga ra'yramo nhande rekoro ġwaramo ndia'ei po nhande a'ero hamo: “Tupana'ga ko ġanembaliapoa'java'ea ouro apopyra'java'ea prata apopyra'java'ea. Ita apopyra'java'ea ko ga.” Ndia'ei po a'ea ga pe hamo, ei Paulo'ga imombe'gwovo ġa pe. ³⁰ Ymya ġa erame a'ea Tupana'ga pe ga imbogwawetena'ēi ġanhi'ġa. A'ereki a'ea rupi ġa ndokwahavi ve. Emo ga nombogwawukara'javi ġandekote'varuhua kiro, ei ga. Kiroġwe ga ehetei vyakotyve'ġa pe ġagwyri pe nhaporemō: “Perojijyi pejeaporoġita pejipohia pejikote'varuhua hugwi,” ei Tupana'ga ġa pe, ei ga.

³¹ –Aerē mbapava koty po ti Tupana'ga Jesus'ga mbo'eukari ġandeaporoġita pe nehē. A'ereki ymya ga e'i Jesus'ga pe: “Aerē po ti ndehe ere'e ġa pe nehē,” ei Tupana'ga ga pe. A'ea rupi katu po ti Jesus'ga ekatui ġa pe a'ero nehē ikwahava ġandeaporoġitapyryva ojipe'ġa ndeaporoġitate'varuhua nehē, ei Paulo'ga ġa pe. Tupana'ga okwahavukaripe Jesus'ga rembi'eaġwama vyakotyve'ġa pe ikwehe. A'ereki ga ombogwera Jesus'ga mongovo, ei ga Atenaspeve'ġa pe.

³² Henduvame Paulo'ga nhi'iġa Jesus'ga kwerava rehe jara'ġa ga rerekomemui. Emo jara'ġa e'i:

–Torohenduva'ja ti nenhi'iġa a'ea rehe nehē.

³³ A'ero Paulo'ga hoi ġapytera hugwi ogwovo. ³⁴ Jara'ġa ojikoty'a Paulo'ga pavēi ojikoga Jesus'ga rehe. Dionísio'ga – kiroki ga omōġita pevove'ġa ojipe'ġa pavēi vyutyruhua rehe Areópago rehe jipi – ga ojikoty'a Paulo'ga pavēi ojipe'ġa no Damárishēa no.

18

Paulova'ea oho Corinto pe

¹ Aerē Paulo'ga hoi pea hugwi Atenas hugwi ogwovo cidade de Corinto pe. ² Pevo ga Áquila'ga repiagi. Pontopeve'ga gwyri pe Áquila'ga ari kako. Aerē ga hoi Itáliapeve'ga gwyri pe upa. Pevo ga ruvi cidade de Roma pe Áquila'ga. Aerē ganduviavuhu'ga Cláudio'ga imondoí onhi'íga Romapeve'ga pe. Igwete ga ei:

—Judeus'ga ti toho pa agwa hugwi Roma hugwi, ei ga ga pe.

Áquila'ga ko judeuramo. Nurã ga hoi Itáliapeve'ga gwyrã hugwi a'ero gwembirekohẽã pavẽi Priscilahẽã pavẽi. A'ero ga nduri upa cidade de Corinto pe ikwehe. Pevo Paulo'ga Áquila'ga ndepiagi a'ero. ³ Igwete ga ruvi ga pyri tendas apovo. A'ereki Áquila'ga na jitehe oporavyky a'ea rehe no. Tapy'ynhapira pyvõ ga japoi tendas aherapyjamo tipyhy ti itambere'ia a'ea rehe javo. Nurã Paulo'ga ruvi ga pyri tendas apovo jipi. ⁴ Sábado rupie'ymi Paulo'ga hoi gajatykahava pype. Igwete ga ga monhi'inhi'ĩhetei judeus'ga judeus'garũive'ga no – kiroki ga grego ganhi'íga.

—Perovia ti nhiremimombe'ua pe me, ei ga ga pe. A'ereki ji amombe'u katu javo.

⁵ Aerē Silas'ga ruri Macedõniapeve'ga gwyrã hugwi Timóteo'ga pavẽi. Ga ndurame Paulo'ga pyri Jesus'ga mombe'ua rehe jate Paulo'ga poravykyi a'ero. Igwete ga ei judeus'ga pe:

—Jesus'ga ko Cristoramõ oko Tupana'ga remimbuhurukaramõ, ei ga ga pe.

⁶ Emo judeus'ga Paulo'ga rayvari o'ete'varuhuavo ga pe. Nurã Paulo'ga imbovavagi opira nahã ti ji hepiukari gãdekote'varuhua javo.

—Napehendupotari pe nhinhi'íga, ei Paulo'ga ga pe. Po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, a'ero po ti pe napembojari pejihoa ji rehe nehẽ. A'ereki ji amombe'u katu pe me pe momoranduva, ei ga. Pe tuhẽ po ti pe nhimomboruka hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, ei ga. Agwamo po ti ji hoi judeus'garũive'ga pyri a'ero Jesus'ga mombe'gwovo ga pe jipi nehẽ, ei Paulo'ga ga pe.

⁷ A'ero ga hoi ga hugwi ogwovo. Igwete ga hoi judeu'garũive'ga rongã pype Tício Justo'ga rongã pype. Garongã judeus'ga jatykahava ypyvo oko. Ojiko ga Tupana'ga rehe Tício Justo'ga. Igwete Paulo'ga hoi garongã pype. ⁸ Aerē Paulo'ga Jesus'ga mombe'umbe'ui pevove'ga pe. Igwete Crispo'ga – kiroki ga huvihavamo oko gajatykahava pype – kiro ga jikogi Jesus'ga rehe gwongapypeve'ga pavẽi. Na jitehe Paulo'ga nhi'íga renduvame he'yive'ga jikogi Jesus Cristo'ga

rehe Corintopeve'ğa. A'ero Paulo'ğa ға mobatizaukari ға nderekovo.

⁹ Aerë Jesus'ga nhi'igi Paulo'ga pe gakiri pe ypytunimo. Igwete ga ei ga pe:

–Terekyhyji ti ға hugwi, ei ga ga pe. Terepigi ti imombe'gwombe'gwovo ға pe. ¹⁰ A'ereki jihi ko ako nde pyri, ei Jesus'ga. Nombohahyukari po ti ға nde ve nehë. A'ereki jireheve'ğa he'yjuhu avo cidade pe, ei ga Paulo'ga pe.

¹¹ Igwete Paulo'ga ға mbo'embo'ei Jesus'ga mombe'ua rehe. Ojipeji kwara ga ruvame pevo. ¹² Irüa mbytera rupi judeus'ğa jatykai Paulo'ga rehe ga pyhyga ga rerogwovo Gálio'ga pyri. Gálio'ga ko pevove'ğa governador'ga Acaiapeve'ğa gwyri pe. Igwete judeus'ğa Paulo'ga rerohoi ga pyri te'i ti ga Paulo'ga reaporoğita pe javo. ¹³ Igwete ға ei Gálio'ga pe:

–Agwa'ga e'i ahe ve: “Nahã po ti pe Tupana'ga mbohetei hamo,” ei Paulo'ga, ei ға. Na rüi reki oreramonha'ea ore mbo'ei hako, ei ға Gálio'ga pe.

¹⁴ Paulo'ga nhi'igwerĩrame kiro Gálio'ga ei judeus'ğa pe:

–Po Paulo'ga rekote'varuhuro, a'ero po ji hendukatui penhi'iga hamo pe imbojarame ga rehe hamo, ei ga ға pe. ¹⁵ Emo pe ga rayva garemimbo'ea rehe penamonhava'ea nhi'igagwera rehe no, ei ga. Pe tuhë ti pemohiğatu a'ea a'ero. Ji nda'ei tuhë nanongara pe, ei Gálio'ga ға pe.

¹⁶ Igwete ga ға momborukari onga hugwi. ¹⁷ A'ero ға nhaporemo Sóstenes'ga pyhytehei – kiroki ga huvihavamo oko judeus'ğa jatykahava pype. Igwete ға ga pyhygi ga nupanupamo pevo onga ppyvo. Gálio'ga ombogwavete reki ga nupanupãrame.

Paulova'ea ojivyra'ja Antioquia pe

¹⁸ He'yi Paulo'ga pytai pevo Jesus'gareheve'ğa pyri. Aerë ga hoi ға hugwi.

–Xaho ti Síriapeve'ğa gwyri pe, ei ga Áquila'ga pe Priscilahëa pe no.

–Xaho ti a'ero, ei ға.

Ga horame cidade de Cencreía pe Paulo'ga nhi'igi Tupana'ga pe a'ero.

–Nahanahã po ti ji rekoi nehë, ei ga Tupana'ga pe. Nahã jirekorame po ti ji ndakytiukara'javi ji'ava nehë, ei ga.

A'ero ga nhiapinukari na'ë pevo. Aerë ға nhinhaği itayharuhua pype ogwovo. ¹⁹ Ga vahemame cidade de Éfeso pe Paulo'ga hoi Áquila'ğa ndeja. Igwete ga hoi na'ë judeus'ğa jatykahava pype onhi'inhi'iga ға pe. ²⁰ Aerë Jesus'gareheve'ğa ei Paulo'ga pe:

–Koji'i epyta ore pyri, ei ға ga pe novĩa.

²¹ –Kiro ji hoi tuhë, ei ga ға pe.

Ohorame ġa hugwi ga ei:

—Tupana'ga ipotarame po ti ji rura'javi pe pyri nehē, ei ga ġa pe.

Igwete ga avi itayharuhua pype ojipe'ġa pavēi herogwovo Éfeso hugwi.

²² Aerē Paulo'ġa hoi ovahema cidade de Cesaréia pe o'eamo. A'ero ga hoi pea rupi Jerusalém me. Oho ga jiji onhi'ġa Jesus'gareheve'ġa pe. Aerē ga hoi Antioquia pe Síriapeve'ġa gwyri pe. ²³ Mbaigwe ga ruvi pevo ġa pyri. Pea hugwi ga hogahoi imbojoapiapiavo cidades ogwovo Galáciapeve'ġa gwyrá rupi Frígiapeve'ġa gwyrá rupi no. Igwete ga Jesus'gareheve'ġa mbojikohetei Jesus'ga rehe.

Apolova'ea omombe'u Jesus'ga

²⁴⁻²⁵ Aerē Apolo'ga hoi cidade de Éfeso pe. Ga ko judeuramo cidade de Alexandriapeve'ga. Onhi'ġatu Apolo'ga imombe'urame mbatera. Ikwatijara ga okwaha hete Tupana'ga mombe'uhara. Ojipe'ġa ombo'e ga Jesus'ga nhi'ġarupiva'ea rehe. Emo ga ndokwahapavi ve Jesus'ga mombe'ua. João Batistava'ea nhi'ġa rehe jate ġa Apolo'ga mbo'e - kia ko João Batistava'ea omombe'u ġa pe Jesus'ga mombe'urame ahe ġa mobatizaramé yhya pyvô jipi. A'ea jate Apolo'ga okwaha a'ero. Igwete Apolo'ga hoi Éfeso pe. Pevo ga ġwembikwahava imombe'uhetei ġa pe Jesus'ga mombe'gwovo. ²⁶ Aerē ga hoi judeus'ġa jatykahava pype ġa mbo'embo'eavo ġa pojihuve'yma. Igwete Priscilahēa henduvi ganhi'ġa Áquila'ga pavēi. A'ero ġa Apolo'ga rerohoi ġwonga pe. Kiro ġa Tupana'ga nhi'ġarupiva'ea mombe'ukatupavi a'ero ga mbo'eavo.

—Nahanahā po Tupana'gareheve'ġa ndekoi hamo, ei ġa ga pe.

²⁷ Aerē Apolo'ga ei Jesus'gareheve'ġa pe:

—Kiro po ti ji hoi Acaiapeve'ġa gwyri pe nehē.

—Eho ti a'ero, ei ġa ga pe.

Igwete ġa ikwatijari imondovouka onhi'ġa pevove'ġa pe Jesus'gareheve'ġa pe.

—Pembuhuruka katu ti Apolo'ga pejipyri, e'i ġanembikwatijara.

A'ero Apolo'ga herohoi ġanembikwatijara imondovo ġa pe. Pevo ga ġa pokopokogi ġa nderekovo - kiroki ġa ojiko Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga remimombyryva ġwaramo ojive. ²⁸ Igwete Apolo'ga judeus'ġa monhi'inhi'ġi ja'javo ġa pe pevove'ġa ndovaki. Omombe'umbe'u ga ġa pe ikwatijara Tupana'ga mombe'uhara.

—“Nahā po ti Cristo'ga rekoi nehē Tupana'ga remimbuhurukara'ga nehē,” e'i ikwatijara, ei ga ġa pe. Na tuhē reki

Jesus'ga rekoi ikwehe, ei ga. Nurã ore nhimombaragwahavi Jesus'ga rehe ga tuhẽ ko Cristoramo javo, ei ga ġa pe.

A'ea renduvame judeus'ga nonhi'igajavi a'ero. A'ereki ga omombe'u katu.

19

Paulova'ea oho Éfeso pe

¹ Apolo'ga ruvame Corinto pe ko Paulo'ga hoi Galáciapeve'ġa gwyra rupi Frígiapeve'ġa gwyra rupi no. Aerẽ ga vahemi cidade de Éfeso pe. Pevo Paulo'ga ġa ndepiagi Jesus'gareheve'ġa. ²⁻⁷ Doze ko ġa. Igwete Paulo'ga ei ġa pe:

–Pe jikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ra'uva uhu pe pyri raikwehe? ei ga ġa pe.

–Ndorokwahavi a'ea, ei ġa. Norohendunhoġwenondei ore Tupana'ga ra'uva mombe'ua, ei ġa ga pe.

–Manongara rehe ġa pe mobatizai a'ero naerũ? ei ga ġa pe.

–João Batistava'ea remimombe'ua rehe ġa ore mobatizai ikwehe, ei ġa.

Igwete Paulo'ga ei ġa pe:

–João Batistava'ea ġa mobatizai ġa pohirame okote'varuhua hugwi, ei ga. Igwete ahe Jesus Cristo'ga mombe'ui israelitas'ġa pe jipi, ei ga. “Pejiko ti ga rehe – kiroki ga u pe pyri ji py'rovo Jesus Cristo'ga,” ei João Batistava'ea ġa pe, ei ga ġa pe.

A'ea Paulo'ga ei ġa pe pejiko jitehe ti Jesus'ga rehe javo.

A'ea renduvame ġa nhimobatizaukari opojykaharete'gareheva'ero Jesus Cristo'gareheva'ero. Paulo'ga pokopokogame ġa ndehe Tupana'ga ra'uva uhu ġa pyri ġa nderekokatuavo. A'ero hajihe ġanhi'igã aherembikwahave'ỹva'ea. Tupana'ga nhi'igã ġa omombe'ua no.

⁸ Aerẽ Paulo'ga hoi judeus'ga jatykahava pype onhi'inhi'igã ġa pe.

–Tupana'ga remimbuhurukara'ga uhu reki raikwehe Jesus'ga. Nurã ti pejiko ga rehe, ei ga. A'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero nehẽ, ei Paulo'ga ġa pe.

Três jahya rupi ga hogahoi ipype javo ġa pe ġa po-jihuve'yma. ⁹ Emo jara'ġa noangarihu hendukatue'yma ganhi'igã. A'ero ġa imbotegwetei Jesus'ga nhi'igarupiva'ea o'ete'varuhuavo jupe he'yjuhuve'ġa ndovaki. Nurã Paulo'ga hoi ġa ndeja ogwovo. Igwete ga Jesus'gareheve'ġa nderohoi ojupi. Ojipea pype onga pype ga ġa nderohoi a'ero ġa nderuva – perope Tirano'ga ombo'embo'e ojiheve'ġa ġa nderekovo. Pevo Paulo'ga ġa nderohoi ġa monhi'inhi'igã jipi.

¹⁰ Dois ga kwara mbo'ari ġa monhi'inhi'igã ġa nderekovo.

A'ero Ásiapeve'ġa nhaporemo henduvi Jesus'ga mombe'ua. Judeus'ġa ġwendu. Judeus'ġarũive'ġa ġwendu jitehe Jesus'ga mombe'ua.

Cevava'ea ra'yra'ea

¹¹ Igwete Tupana'ga japoukahetei Paulo'ga pe ahemonhi-momby'aheteva'ea. ¹² Tapy'ynhapira Paulo'ga rembipo'rua ġa herohoi ga hugwi. Tapy'ynhapi'ria vehevi ġa herohoi inoġa itetirũave'ġa ndehe kiro ipigi ġatetirũa ġa hugwi. Anhaġa ġa pojykarame ojipe'a ġa hugwi no. ¹³ Igwete jararamo judeus'ġa - kiroki ġa ohoho anhaġa ipe'ape'avo ojipe'ġa hugwi jipi - kiro ġa ei ojohupe:

—Paulo'ga javijitehe ti tipe'a anhaġa ġa hugwi Jesus'ga renoina no, ei ġa.

Igwete ġa ei jupe a'ero:

—Jesus'ga - kiroki ga Paulo'ga omombe'u jipi - kiro ga ei pe me tojipe'a ti ġa hugwi javo.

A'ea ġa ei anhaġa pe.

¹⁴ Kiro Ceva'ga ra'yra'ġa ei no:

—Nhande ti xa'e anhaġa pe no.

Ceva'ga ko judeuramo oko mbatera kwava'ēhara'ġa nduvi-havamo. Sete gara'yra'ġa. Igwete Ceva'ga ra'yra'ġa ei anhaġa pe Jesus'ga renoina tojipe'a ti ġwembipojykahara'ga hugwi javo novĩa. ¹⁵ Igwete anhaġa ei ġa pe:

—Ji ndajipe'ai ga hugwi penhi'iġa rupi jigwove'y, e'i ġa pe. Jesus'ga ji akwaha. Paulo'ga ji akwaha no. Oro pe, ji ndopokwahavi. Ndakoi'i'i ji penhi'iġa rupi, e'i ġa pe.

¹⁶ A'ero ga - kiroki ga anhaġa opojyka ga - a'ero ga pori Ceva'ga ra'yra'ġa ndehe nhaporemo anhaġa popoakara rerekovo ġwaramo. Igwete ga jigwarai ġa ndehe ġa nupanupamo ġapira mbotararaga. A'ero ġa ka'nhymi ga hugwi opire'yma henonhana.

¹⁷ Igwete Éfesopeve'ġa hendupavi ġanupanupãagwera judeus'ġa judeus'ġarũive'ġa pavēi. Ikwahavame ġa kyhyjipavi tihenoiteheyme ti Jesus'ga javo. Igwaigwavete ġa Jesus'ga mboheteheitei a'ero. ¹⁸ Igwete Jesus'gareheve'ġa nduri onhimongyavo okote'varuhua imohema ġandovaki. ¹⁹ Kiroki ġa ipaji - kiro ġa ei a'ero xapohi pa nanongara hugwi javo. Igwete ġa herueruri inoġa opajia rupiara ikwatijara. Igwete ġa imbokaipavi pevove'ġa pyteri pe. Hepiagame ojipe'ġa ei:

—He'yjuhuheteva'ea ġa imondomondi itambere'ia a'ea rehe nhaporemo ikwehe novĩa cinquenta mil itambere'ia, ei ġa imbokaipyra repiaga.

20 Nanongara nhaporemō gweroviaruka hete Tupana'ga mombē'ua ojipejipe'ġa pe. Igwaigwawete he'yjuhuve'ġa hendukatui ojikoga Jesus'ga rehe a'ero.

Éfeso pe ahe onhomomyi Paulova'ea rehe

21 Aerē Paulo'ga ei oyvyteri pe: “Kiro po ti ji hoi Macedôniapeve'ġa gwyrā rupi Acaiāpeve'ġa gwyrā rupi no,” ei ga. “Aerē po ti ji hoi cidade de Jerusalém me nehē. Pea hugwi ti taho tuhē hepiaga cidade de Roma no,” ei Paulo'ga oyvyteri pe.

22 Igwete ga opokohara'ġa mondonhoġwenondei Macedôniapeve'ġa gwyrī pe Timóteo'ga Erasto'ga no. A'ea ja ga pytai jiji Ásiāpeve'ġa gwyrī pe okovo.

23 A'ea rupi Éfeso'peve'ġa nhomomymomyi Jesus'ga nhi'ġarupiva'ea rehe. 24 A'ereki Demétrio'ga onhimonha'nga Paulo'ga rehe. Nurā ga onhipavēive'ġa mbojatykai ja'javo ġa pe. Demétrio'ga oapoapo pratava'ea ojipe'ġa pavēi jipi. Dianahēa ryrūa ra'anga'via ġa oapoapo. A'ereki Dianahēa oko ġanemimbohete haramo. A'ero ġa hugwi ojipe'ġa ipyhypyhygi hēaryrūa ra'anga'via itambere'ia kwepya ġa pe. A'ea rehe gwe Demétrio'ga imono'ono'oġuhūi itambere'ia ojive ha'anga'via rehe. 25 Igwete Demétrio'ga onhipavēive'ġa mbojatykai jara'ġa no – kiroki ġa oapo ha'anga'via jitehe prata pyvō. Igwete ga ei ġa pe:

–Timono'ono'ō nhande itambere'ia nhandejive nhanerembiapoagwera rehe jipi. Pekwaha pe a'ea, ei ga ġa pe. 26 Pe pehepia kiro akoja'ġa rura kokoty. Pehendu pe Paulo'ga remimombe'ua no, ei Demétrio'ga ġa pe. A'ereki ga e'i: “Aherembiapoa imbohete hava ko Tupanamo rūi oko,” e ko Paulo'ga, ei ga. Igwete Paulo'ga heroviarukaruhui onhi'ġa he'yjuhuve'ġa pe avo Éfeso pe, ei Demétrio'ga. Ga pe jate rūi reki. Nhandegwyrī pe nhaporemō ġa Paulo'ga mbopogweuhui ogwovo ganhi'ġa rupi onhimongyavo Ásia pe nhaporemō, ei ga ġa pe. 27 Kiro po ti ġa ete'varuhupavi nhande japorame ha'anga'via a'ero nehē, ei ga. A'ea jate rūi reki. Kiro po ti ġa ndokoa'javi Dianahēa ryrūa rehe a'ero nehē. Ásiāpeve'ġa nhaporemō ombohete hete Dianahēa jipi yvyakotyve'ġa nhaporemō reki. A'ereki hēa huvihavuhu yvagipeva'ero, e'i tehe ga ġa pe. Emo ġa hopavame Paulo'ga nhi'ġa rupi po ti hēa ndahuvihava'javi a'ero nehē, ei Demétrio'ga ġa pe.

28 Henduvame Demétrio'ga nhi'ġa ġa nhimboahivuhui Paulo'ga pe a'ero. Igwete ġa eahyahi.

–Huvihavuhu ko Dianahēa Éfeso'pevehēa, ei ga.

²⁹ Igwaigwavete ġa nhimongyi ohapukapukaita cidade pe onhomomymomyina. Igwete ġa Gaio'ga pyhygi. Aristarco'ga ġa opyhy no. Ga ko Paulo'garupive'ġa Macedôniapeve'ġa. Igwete ġa ġa pyhygi ġa nderohoahyavo nhandaipe ongauhua pype – perope ġa ojatykatyka jipi. ³⁰ Ikwahavame Paulo'ga ei:

–Kiro ji hoi pevo ġa pyri nhinhi'igā ġa pe, ei ga novīa.

Emo Jesus'gareheve'ġa nomondoukari ga ġapyteri pe. ³¹ Ojipe'ġa ombuhuruka onhi'igā ga pe no huvihava'ġa.

–Terehoi ti ejipiuka ongauhua pype, ei ġa ga pe.

A'ereki ġa oarō hete Paulo'ga. ³² Igwete ġa – kiroki ġa ojatyka pevo – kiro ġa hapukapukaitehei onhomomyina. Ohapukai paravuhu ġa upa. Emo koji'iheteve'ġa ei onhimongyavo: “Maraname nhande jatykauhutehei kiro nhandejupa naerū?” ei ġa ojohupe. ³³ Igwete judeus'ġa Alexandre'ga moanhani ga mondovo ġapyteri pe. Ga repiagame jara'ġa ei:

–Gaha reki.

Igwete Alexandre'ga pova'egi ġa pe pepi te javo.

–Tamombe'u katu na'ē pe me, ei ga ġa pe novīa.

³⁴ Emo onhimombaragwahavame ga rehe jara'ġa ei:

–Ga ko judeuramo oko. Tihenduvyme ti ga a'ero, ei ġa ojohupe.

A'ero ġa eġa'epavi:

–Huvihavuhu ko Dianahēa Éfesopevehēa.

Kwara ipyryryma rupi duas horas rupi ġa jogwerohapukapukai a'ea javo.

³⁵ Aerē tavijara'ga ruri ġa mombiga ikwatijahara'ga. Igwete ga ei Éfesopeve'ġa pe:

–Tikwaha pa ko nhande hēaryrua rerekokatua – kiroki hēa huvihavuhetero oko Dianahēa, ei ga. Éfesopeva'ero nhande tireko katu hēaryrua hēara'angava no – kiroki ita ohi yvaga hugwi imbohetehevamo, ei ga ġa pe. ³⁶ Tikwaha pa nhande a'ea. Nurā po pe pigi hamo. Pejapyaka katu ti, ei ga ġa pe. ³⁷ Agwa'ġa pe peru kiro novīa. Emo ġa nomimi reki mbatera nhandejatykahava hugwi. Ga nombotegwetei reki hēa no nhaneremimboheteharahēa, ei ga ġa pe. ³⁸ Po ti Demétrio'ġa imbojapotari ġa ndehe nehē, a'ero po ti ġa ġa nderohoi ġa mombe'gwovo huvihava'ġa pe nehē hamo, ei ga. Huvihava'ġa ndekorame imohigatuavo po ti ġa ġa nderohoi ġa pyri imbojamboja ġa ndehe hamo, ei ga ġa pe.

³⁹ Po ti pe ikwahapotari ojipe'ia mbatera nehē a'ea pe po ti cidadepeve'ġa e'i ojatykarama nehē, ei ga ġa pe. ⁴⁰ A'e ji pe me: Kiro po ti nhanderuvihava'ga e'i nhande ve nehē: “Gara rehe tuhē pe jatykauhui pehapukapukaita?” e po ti ga nhande ve nehē, ei ga. Marāi po ti nhande ga pe a'ero nehē?

ei ga. Nianhi'īgi po ti nhande nehẽ nhandepoyjayjare'yma ġwaramo nehẽ. A'ereki nhande xajatyka tehe reki, ei ga ġa pe.

⁴¹ Aerẽ ga ei ġa pe a'ero:

—Pekwaki'o ti kiro pejigwojigwovo, ei ga.

Cidadepeve'ġa opi pa a'ero ogwovo.

20

Paulova'ea ohoa'ja Macedônia pe Grécia pe no

¹ Igwete Paulo'ga Jesus'gareheve'ġa mbuhurukari ojipyri. Igwete ga ġa mbojikohetei Jesus'ga rehe ja'javo ġa pe. Aerẽ ga ei ġa pe:

—Kiro po ti ji hoi Macedôniapeve'ġa gwyri pe nehẽ, ei ga ġa pe.

² Igwete ga hoi Jesus'gareheve'ġa pyri Macedôniapeve'ġa gwyrã rupi ogwovo. Igwete ga ega'ei ġa pe pejiko hete ti Jesus'ga rehe javo. Aerẽ ga hoi Gréciapeve'ġa gwyri pe. ³ Três jahya rupi ga ruvi pevo.

—Taho ti kiro Síriapeve'ġa gwyri pe, ei ga novĩa.

Ga nhinhaġwerĩrame itayharuhua pype ojipe'ġa ei ga pe.

—Judeus'ġa nde juka pota kiro, ei ġa Paulo'ga pe.

Igwete ga ei:

—Pea rupi po ti ji hoi a'ero nehẽ jijivya Macedôniapeve'ġa gwyrã rupi jikwava nehẽ, ei ga.

⁴ Beréiapeve'ga oho ga rupi Pirro'ga ra'yra'ga Sópatro'ga. Tessalônicapeve'ġa oho ga rupi no Aristarco'ga Segundo'ga pavẽi. Derbepeve'ga oho no Gaio'ga. Timóteo'ga oho no. Ásiapeve'ġa oho no Tíquico'ga Trófimo'ga pavẽi. ⁵ Gahã oho na'ẽ ore renonde ore ra'aromo cidade de Trôade pe. ⁶ Ore rekorame cidade de Filipos pe judeus'ġa japoitoryva. Nanongara rupie'ymi ġa i'ui pão ndovuriva'ea. Japopavirẽ ore avi orogwovo Filipos hugwi. Cinco ore kiri ya rupi. A'ero ore vahemi Trôade pe orerenondeve'ġa ndepiaga. Sete ore kiri pevo orojupa.

Paulova'ea oho Trôade pe mbapavamo

⁷ Sábado rupi ypytunimo ore jatykai Jesus'gareheve'ġa pavẽi onga jo'ajo'aruhu pe ti'u ti ojopyri javo. Igwete Paulo'ga nhi'inhi'īgi ġa pe. Igwaigwavete ga nhi'īgi ġa pe imboypyhãjikatuavo. A'ereki ga oho pota pea hugwi ko'emame. ⁸ He'yi jyapehavuhua pevo jo'ajo'aruhu pe – perope ore orojatyka. ⁹ Oapy ga oina jurukwara rehe yvateva'ea rehe ipyahuve'ga Êutico'ga. Igwete ga ropehyiro Paulo'ga nhi'inhi'ĩgame. Igwaigwavete Êutico'ga ropehyiro okia. Kiro ga hiri mytu'ẽ me vyvyvo upa. A'ero ġa nhani ojyva ga pyri. Ga pyhygame ġa ei:

—Omano ahe.

¹⁰ A'ero Paulo'ga jyvī onhinoḡa ga rehe ga anhuvana ga mbogwerava.

—Tapembojui pejipy'a, ei ga ḡa pe. Okwerava'ja ga kiro.

¹¹ Igwete Paulo'ga jiupira'javi pevo jitehe jo'ajo'aruhu pe. Igwete ga i'ui ore pavēi. Kirē koji'i ga nhi'inhi'iḡi ḡa pe imoḡo'eamo. ¹² A'ero ga hoi ḡa hugwi. Igwete ḡa ipyahuve'ga rerohoi onga pe. Horyory ḡa gambogwerava rehe.

Paulova'ea oho Mileto pe

¹³⁻¹⁴ Aerē Paulo'ga ei ore ve:

—Pe na'ē ti pe'a pejigwovo cidade de Assôs pe, ei ga. Pevo ti ji mbo'a ji rerogwovo nehē. A'ereki ji pea rupi aho pevo, ei ga ore ve.

A'ero ore hoi ga repiaga Assôs pe, ga mbo'avi ga rerogwovo cidade de Mitilene pe. ¹⁵ Pea hugwi ore hoi. Ko'emame ore vahemi ypa'ouhū me Quios pe. Ko'emame ore hoi ojipe'i pe Samos pe. Ko'emame ore hoi cidade de Mileto pe. ¹⁶ Ndorohoi reki ore cidade de Éfeso pe. A'ereki Paulo'ga ndohopotari pevo.

—Ndajipykopypotari ji Ásiapeve'ḡa gwyri pe kiro, ei ga. A'ereki ji aho potarahi jigwovo Jerusalém me kiro. Tahepia tuhē ti toryva pevo nehē Pentecostes, ei ga ore ve.

Paulova'ea onhi'ĩ Éfeso'eva'ea pe

¹⁷ Mileto hugwi Paulo'ga onhi'iḡa mondoukari Éfeso'eva'ḡa pe tuhu ti ḡa ji pyri javo ḡa pe.

—Tanhi'ĩ na'ē ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ḡa pe, ei ga.

¹⁸ A'ero ḡa nduri ga pyri ua. Igwete ga ei ḡa pe:

—Pekwaha pe jireaporogita jirekokatua pe pyri ji rurypyrame avo pegwyri pe Ásia pe ikwehe. Kiromo jate ji rekokaturamo, ei ga ḡa pe. ¹⁹ Ji ndavy'ari jitekovo ikwehe. A'ereki judeus'ga ombohahyuka hete ji ve. A'ereki ḡa onhimbohovaja ji rehe, ei ga. Emo ji aporavyky hete jitekovo jipojykaharete'ga pe Jesus'ga pe ga mombe'gwovo pe me. Nanhimbohetei ji pepyteri pe, ei Paulo'ga ḡa pe. ²⁰ Ndapojihuvi reki ji imombe'upava pe me mbatera – kiroki imombe'ua pe poko, ei ga. Ndapojihuvi ji pe mbo'eavo Jesus'ga rehe ḡandovaki penonga pype no, ei ga. ²¹ A'ea'e ji pe me nhaporemō jipi judeus'ga pe judeus'garūive'ḡa pe no. Perojijyi pejeaporogita Tupana'ga rehe, a'e ji pe me, ei ga. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pejiko ti nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe, a'e ji pe me no, ei Paulo'ga ḡa pe.

²² —Kiro po ti ji hoi Jerusalém me a'ero nehē. A'ereki Tupana'ga ra'uva ji mondouka pevo, ei ga. Marā po ti ji

rekoi pevo nehē? ²³ Ojigwarajuhu po ti ġa ji rehe ji mondovo cadeia pype nehē, ei ga. A'ea jate ji akwaha. A'ereki a'ea rehe Tupana'ga ra'uva ji momorandu ji imbojoapiapirame cidades jipi, ei Paulo'ga. ²⁴ Na ġa ji jukai a'ero nehē. Jipy'a ndokotehei reki a'ea rehe, ei ga. Nhiremimombe'ua rehe jate ji rekoi. Tamombe'umbe'u pa ti ġa pe. A'ereki Jesus'ga jipoykaharete'ga e'i ji ve ikwehe: “Emombe'u ti ġa pe pyryva'ea. Tupana'ga pyryva ġa pe ti emombe'u ġa pe,” e ko ga ji ve, ei ga. Nurā ji tamombe'u pa na'ē ġa pe Jesus'ga nhi'īpo'ruavo nehē, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁵ —Ahoaho ko ji pepyteri pe nhaporemo Tupana'ga mombe'gwovo ikwehe. “Peho ti Tupana'ga nhi'īga rupi gareheva'ero,” a'e ji pe me ikwehe, ei ga. Emo po ti pe ndapehepiaga'javi jira'oa nehē, ei ga. Akwaha ji a'ea. ²⁶ Nurā ji ekatui pe me kiro. Po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē a'ea po ti pe napembojari ji rehe nehē. A'ereki ji amomorandu pa pe me a'ea rehe, ei ga. ²⁷ Ndapojihuvi ji imombe'upava pe me Tupana'ga remimbotarimova'ea, ei Paulo'ga ġa pe. ²⁸ Peko katu ti a'ero. Pereko katu pa ti Jesus'gareheve'ga no, ei ga. A'ereki pe me Tupana'ga ra'uva e'i: “Pehepia katu ti Tupana'gareheve'ga,” e'i. Pembo'embo'e ti ġa Tupana'ga nhi'īga rehe jipi, a'e ji pe me, ei ga. A'ereki Tupana'ga opojoyka ġa ojive gwa'yra'ga manoro ġwaramo ġa ndepykaramo, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁹ —Tamombe'u ti kiro aerēva'ea pe me, ei ga. A'ereki ji akwaha penderekoagwama. Ji horame pe hugwi po ti hajiheve'ga nduri pepyteri pe nehē okote'varuhuve'ga, ei ga. A'ero po ti ġa pe moandyandyi ġwembi'ea pyvō pe nderekote'varuhuavo nehē, ei Paulo'ga ġa pe. ³⁰ Pepyteripeve'ga vehevi po ti na jitehe nehē no. Ga po ti i'mbe jara'ga pe. A'ero po ti ġa nhimbopogweukari Jesus'gareheve'ga pe nehē, ei ga. ³¹ Pehepia ti a'ero penhimoandyjukare'yma ġa pe nehē, ei ga ġa pe. Tapemoka'nhyimi ti nhinhi'īgagwera pe me. A'ereki trēs ji kwara mondoi pe moġitapava ikwehe. Arimo ji pe moġitai. Ypytunimo na jitehe ji pe moġitai jijehe'gwovo nhi'aġataruhuramo pe ndehe, ei ga ġa pe.

³² —Kiro ji ei pe me a'ero: Tupana'ga ti tapendereko katu. Tupana'ga pyryva mombe'ua ti tapendereko katu nohō, ei ga. A'ereki gaha pe mbojiko hete Jesus'ga rehe pe mbo'eavo. Aerē po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehē no ga imombyryvame ojiheve'ga pe nhaporemo nehē, ei Paulo'ga ġa pe. ³³ Nahā ko ji rekoi pe pyri ikwehe, ei ga. Ji ndapotari ojipe'ga apoa ouro prata reheve ikwehe. Gapira ji ndapotari no, ei ga. ³⁴ Pkwaha pe jiporavykyagwera. Jipoa pyvō tuhē te ji

aporavyky ipyhyga mbatera jijive. A'ero ji imondoï mbatera jijipyryve'ga pe no, ei ga. ³⁵ Ahepiuka pa ji pe me ikwehe. Nhandeporavykyagwera ikwepykava pyvõ po nhande imbatere'ÿve'ga pokogi a'ero hamo, ei ga. Timoka'nhymyme ti Jesus'ga nhi'igagwera nhandepojoykaharete'ga nhi'igagwera. A'ereki ga e'i ikwehe: "Nhanderory nhande ga imbuhurame mbatera nhandejive. Johe'i tehe nhande roryvamo nhande imondorame mbatera ojipe'ga pe," ei Jesus'ga ikwehe, ei ga.

³⁶ Nahã Paulo'ga ei ga pe. Kirẽ ga renypy'andurugi onhi'iga Tupana'ga pe ga pavëi. ³⁷ Igwete ga Paulo'ga rerojehe'opavi ga anhuvanhuvana ga rerekovo. Ndovy'ahetei ga ganhi'iga renduvame. ³⁸ A'ereki ga e'i ga pe: "Aerẽ po ti pe ndapehepi-aga'javi jira'oa nehẽ." Igwete ga ga rerohoi itayharuhu pe.

21

Paulova'ea oho Jerusalém me

¹ Igwete ore hoi ga hugwi a'ero oro'ava herogwovo ypa'ouhũa rehei katu cidade de Cós rehei katu. Ko'emame ore herohoi ojipe pe ypa'ouhũ me Rodes pe. Pea hugwi ore herohoi heroja cidade de Pátara pe o'eamo. ² Pevo ore hepiagi ojipea itayharuhua – kiroki oho gwerĩ Feníciapeve'ga gwyri pe. Igwete ore avi a'ea pype herogwovo. ³ Aerẽ ore hepiagi ypa'ouhũa Chipre orojohukoty. Igwete ore kwavi ipyvõ orogwovo Síriapeve'ga gwyri pe. Pevo ore herojari cidade de Tiro pe. A'ereki pevo ga gweno'embota mbatera itayharuhua hugwi. ⁴ A'ero ore ãi orogwovo Jesus'gareheve'ga ndeka pevo ga ndepiaga. Sete ore kiri ga pyri a'ero. Igwete ga ei Paulo'ga pe tohoyme ti ga Jerusalém me nehẽ javo novĩa. A'ereki Tupana'ga ra'uva omombe'u jipe ga pe. "Tiruahũ po ti Paulo'ga pe Jerusalém me nehẽ," e'i. Emo Paulo'ga e'i ga pe: –Aho tuhẽ ti pevo nehẽ.

⁵ Aerẽ ihorame orohohava apiavo ore jivyri itayharuhu pe a'ero. Ga nhaporemõ ore rerojivyri cidade hugwi akwaimba'ero kunhangwera'ga pavëi gwa'yra'ga pavëi no. Nhimbiari pe ore renypy'andurupavi y'ytiga pype oronhi'iga Tupana'ga pe. ⁶ Aerẽ:

–Kiro ore hoi, oro'e ore ga pe.

Igwete ore ava'javi itayharuhua pype. A'ero ga jivyra'javi gwonga pe ogwovo.

⁷ Igwete ore herohoi Tiro hugwi herogwovo cidade de Ptolemaida pe. A'ero ore hoi Jesus'gareheve'ga ndepiaga ga anhuvanhuvana. Ojipeji ore kiri ga pyri. ⁸ Ko'emame ore hoi. Igwete ore hoi cidade de Cesaréia pe. Igwete ore hoi Filipe'ga rongga pe orojupa. Ymya Filipe'ga rui Jerusalém me raikwehe. Gaha ko seteve'ga nde'yja'ga. Ga pe Jesus

Cristo'ga moirũhara'ġa e'i raikwehe: “Gahã ti toma'ẽ mbatera imbatere'ỹve'ġa pe jipi,” ei ġa ġa pe raikwehe. Filipe'ga ohooho Jesus'ga mombe'gwovo ojipe'ġa pe no. ⁹ Quatro ko gara'yra'ġa kunhangwera'ġa hembirekoe'ỹve'ġa. Ga na jitehe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'ġa jipi. Igwete ore hoi Filipe'ga ronga pe orojupa. ¹⁰ Mbohapyrete ore kiri pevo ġa pyri. A'ero Ágabo'ga ruri Judéiapeve'ġa gwyra hugwi Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ga. ¹¹ Kiro ga ruri ore pyri ipyhyga Paulo'ga ku'ayvira ipukuhuva'ea. A'ea pyvõ ga jikupykwari. Ga jipokwari no. Igwete ga ei ore ve:

—Gaku'ayvira ijara'ga mombe'gwovo ji ei: Nahã ti judeus'ġa ga kwari Jerusalém me nehẽ, ei ga. A'ero po ti ġa ga mondoukari judeus'ġarũive'ġa po pe nehẽ ga pyhygauka nehẽ, ei ga. A'ea Tupana'ga ra'uva e'i, ei Ágabo'ga ore ve.

¹² Henduvame ganhi'ġa ore ehetei Paulo'ga pe pevove'ġa pavêi:

—Terehoa'javi ti Jerusalém me a'ero, oro'e ore ga pe novã.

¹³ Igwete Paulo'ga ei:

—Maraname pe jehe'ouhui ji rehe? Pe ji mbopyagwyruru javo ji ve novã, ei ga. Na ġa ji kwari ji jukavo vehevi te a'ero nehẽ, ei ga. Ji ti aho jate tuhẽ pevo nehẽ Jesus'ga rehe jipojykaharete'ga rehe nehẽ, ei ga.

¹⁴ Ndokoi ga orenhi'ġa rehe.

—Nandejate ti toko Tupana'ga remimbotarimova'ea, oro'e ore.

A'ero ndoro'ea'javi ga pe a'ea rehe.

¹⁵ Aerẽ ore herekokatupavi orombatera herogwovo pea rupi Jerusalém me. ¹⁶ Jara'ġa ko oho ore rupi Cesaréia hugwi Jesus'gareheve'ġa. Igwete ġa ore rerohoi Menasom'ga ronga pe. Ga pyri ore pytai. Ga ko Chiprepeva'ero. Ymya ga jikogi Jesus Cristo'ga rehe. Ga pyri ore pytaahi'vi orojupa.

Paulova'ea oho Tiagova'ea pyri

¹⁷ Ore vahemame Jerusalém me Jesus'gareheve'ġa ndoryndoryvamo ore rehe. ¹⁸ Ko'emame Paulo'ga ore rerohoi Tiago'ga repiaga. Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa nhaporem o jatyka upa. ¹⁹ Igwete Paulo'ga nhi'ġi ġa pe. A'ero ga imombe'upavi ġa pe ohoagwera.

—Amombe'umbe'u ji Jesus'ga judeus'ġarũive'ġa pe, ei ga. Nurã Tupana'ga ġa mbojikogukari ojihe, ei ga. Nahanahã Tupana'ga rekoi ġapyteri pe a'ero ore horame ġa pyri, ei Paulo'ga imombe'upava ġa pe.

²⁰ Henduvame Paulo'ga nhi'ġa ko ġa Tupana'ga mbohetei a'ero. Aerẽ ġa ei Paulo'ga pe:

—Oreirũ, ehapia judeus'ğa kiro. He'yjuhu hete ko ға jikogi Jesus'ga rehe milhares. Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ға ndekohetei reki tihendu katu pa ti hamo javo, ei ға Paulo'ga pe. ²¹ Igwete ojipe'ğa mbero nde mombe'gwovo ға pe, ei ға. “Paulo'ga ko ombo'e te'varuhu judeus'ğa nhaporemō – kiroki ға u judeus'ğarũive'ğa pyteri pe,” ei ға. “Paulo'ga e'i ға pe: ‘Pepohi ti Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi,’ ei Paulo'ga ға pe,” ei ға heikwehe. “‘Tapekytia'javi ti peja'yra'ğa nakwanha pi'ria,’ ei ga,” ei ға. “‘Tapekoa'javi ti nhanderamōnhava'ea nhi'igagwera rehe,’ ei Paulo'ga ға pe,” ei ға heikwehe. Nahã ға mbero reki nde mombe'gwovo ға pe, ei ға imombe'gwovo Paulo'ga pe.

²² —Marã po ti a'ero nehẽ? ei ға Paulo'ga pe. Okwaha po ti ға nderura avo nehẽ. ²³ Nahã po ti nde rekoi a'ero nehẽ, ei ға. Quatrove'ğa oko ore pyri kiro. Ymya'i ға ei Tupana'ga pe: “Nahanahã po ti ore rekoi nehẽ,” ei ға ga pe. Kiro ға ndekoi tuhẽ a'ero ғwembi'eagwera rupi katu, ei ға Paulo'ga pe. ²⁴ Eroho ti quatrove'ğa nhandejatykahavuhua pype a'ero. Ejiipyhei ti pevo ға pavẽi nahã ti xanhimombyry Tupana'ga pe javo, ei ға. Aerẽ ti epyhy mbiara quatrove'ğa ndepyga eitambere'ia pyvõ. A'ea po ti ға ikwava'eğukari Tupana'ga pe nehẽ. A'ero po ti ға nhiapinukari nehẽ, ei ға Paulo'ga pe. Judeus'ğa po ti nde repia pevo nehẽ. A'ero po ti ға epavi nehẽ: “Nomombe'ukatui reki ға Paulo'ga nhande ve. Oko katu tuhẽ reki ga Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi okovo,” e po ti judeus'ğa nde ve nehẽ, ei ға Paulo'ga pe.

²⁵ —Oro judeus'ğarũive'ğa pe – kiroki ға ojiko Jesus'ga rehe – ға pe ore ikwatijari ikwehe, ei ға ga pe. Igwete ore ei ға pe: “Nahã po pe ndekoi hamo. Tape'ui ti ғambatera ikwava'eğame ha'angava pe ғwemimbohete'hara pe,” oro'e ore. “Hekoa tape'ui no,” oro'e ore ға pe. “Mbiara tape'ui ipore'ymame hekoa jugwi,” oro'e ore. “Taperekoi ojipe'ğa nembireko'ğa,” oro'e ore ға pe ikwatija, ei ға Paulo'ga pe.

²⁶ Ganhi'iga rupi Paulo'ga quatrove'ğa nderohoi ға nderekovo. Ko'emame ga jipyhei ға pavẽi xanhimombyry ti Tupana'ga pe javo. Aerẽ ға ki ojatyahavuhua pype. Igwete Paulo'ga imombe'ui mbatera ikwava'ẽhara'ga pe.

—Orojipyhei ore ko, ei ga ga pe. Kiro sete po ti ore kiri nehẽ, ei ga. Aerẽ po ti ji imondoukari mbiara quatrove'ğa ndepyga ikwava'eğuka ға pe imondovouka Tupana'ga pe nehẽ, ei Paulo'ga ga pe.

Ahe opyhy Paulova'ea

²⁷⁻²⁸ Seis ko ға kiri. A'ero judeus'ğa Paulo'ga repiagi ojatyahavuhua pype Ásiapeve'ğa gwyripeve'ğa. Igwete ға

he'yjuhuve'ğa monhimboahivukatehei Paulo'ga pe ға momy-momyina. A'ero ға Paulo'ga pyhygi ohapukaita gwe'yja'ğa pe judeus'ğa pe:

—Pejijo ore pokoga, ei ға. A'ereki agwa'ga ko ohooho ға mbo'epavuhuavo ite'varuhuva'ea rehe, ei ға. Nhande mbotegwete ga ja'javoteheuhu. “Tapehenduva'javi ti Moisésva'ea remimbo'eagwera,” ei ga ға pe, ei ға. Nhandejatykahavuhua pe ga ete'varuhui no, ei ға. A'ero ga kiro judeus'ğarũive'ğa nderuruhui ipype imbotegweteavo nhandejatykahavuhua Tupana'ga ronga, ei ға ға pe o'mbero.

²⁹ Nahã judeus'ğa etehei Paulo'ga mombe'gwovo. A'ereki ға gwepia Trófimo'ga hoa cidade pe Paulo'ga rupi novĩa. Trófimo'ga ko judeu'ğarũive'ga Éfesopeve'ga. Hepiagame gahoa Paulo'ga rupi ға etehei a'ero:

—Paulo'ga gweroho ga nhandejatykahavuhua pype, ei ға javo tehe.

³⁰ Nahã judeus'ğa ei cidadepeve'ğa momymomyimbava Paulo'ga rehe. Igwete ға nhağanhani Paulo'ga pyhyga ga rerohyryryga ojatykahavuhua hugwi. Kotihĩ ға hovapytymi ға hugwi. ³¹ Kiro ға Paulo'ga jukağwerĩ. Emo ojipe'ğa oho imombe'gwovo soldados'ğa pe romanos'ğa pe. Igwete ға ei soldados'ğa nduvihavuhu'ga pe:

—Jerusalémmeve'ğa nhaporemo onhimboahivuhu ohapukapukajahyavo, ei ға ga pe.

³² Kotihĩ ga soldados'ğa nderuri ғanduvihava'ğa pavëi ға nenonhana he'yjuhuve'ğa pyteri pe Jerusalémmeve'ğa pyteri pe. Soldados'ğa ndepiagame ға Paulo'ga nupambigi a'ero opohia ga hugwi. ³³ Igwete soldados'ğa nduvihavuhu'ga ruri Paulo'ga pyhygauka ga kwaruka itanhuramuhũa pyvõ mokõiva'ea pyvõ.

—Ma'ğa koro? ei ga. Ma gara rehe pe ga nupanupãuhui? ei ga ға pe.

³⁴ Ojoatyatyvi ғанhi'iga ga pe ға hapukajahyrame onhimongyavo. A'ero ga ndokwahavi reki maranuhũ javo. Nurã ga Paulo'ga rerohoukari soldados'ğa nongauhua pype. ³⁵ Ga rerovahemame ojiupihava rehe ға ojatiy'varimo ga rerohoi he'yjuhuve'ğa hugwi onhimboahiheteve'ğa hugwi topyhygayme ға ga javo. ³⁶ A'ereki ға ohoohoji ға ndeviri ohapukajahyavo pejuka ga javo novĩa.

Paulova'ea onhimombe'u judeusva'ea pe

³⁷ Gwerohoğwerĩrame ongauhua pype Paulo'ga ei soldados'ğa nduvihavuhu'ga pe:

—Tanhi'ĩ na'ẽ ti nde ve, ei ga ga pe.

Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Erekwaha nde Gréciapeve'ḡa nhi'igā naerū? ³⁸ Nde ko Egitopeve'ga rūi naerū? — kiroki ga ymya he'yjuhuve'ḡa monhimboahivi nhanderuvihava'ga pe ḡa momymomyina, ei ga. Igwete ga quatro milve'ḡa nderohoi ongae'yi me iporokauhuve'ḡa. Nde ko ga rūi naerū? ei ga Paulo'ga pe.

³⁹ —Ji ko a'ea rūi, ei Paulo'ga. Judeuramo ko ji. Cilícia ko jigwya, ei ga. Cidade de Tarso pe huvihavuhu pe ji ari kako, ei ga. Na ji nhi'igi kiro ḡande'yjuhua pe, ei ga ga pe.

⁴⁰ —Enhi'i ti a'ero ḡa pe, ei ga ga pe.

A'ero Paulo'ga ami ḡajiupihava rehe. Igwete ga pove'egi ḡa pe ji rendu ti javo. A'ero ḡa pipavi upa. Igwete judeus'ḡa nhi'igimo tuhē ga ei onhimombe'gwovo ḡa pe.

22

¹ Igwete Paulo'ga ei:

—Nhiirū, peymyana, pejapyaka ti nhinhi'igā rehe ji nhimombe'ukaturame pe me, ei ga. A'ereki ji ndakote'varuhui jitekovo, ei ga ḡa pe.

² Judeus'ḡa nhi'igimo tuhē ga ei ḡa pe. Nurā koji'i ḡa pigi a'ero ganhi'igā renduva. Igwete ga ei ḡa pe:

³ —Jihi ko ji judeuramo ako, ei ga. Cilícia ko jigwya. Cidade de Tarso pe ko ji ari kako. Aerē ji nhimomboakari avo Jerusalém me kako, ei ga. A'ea rupi Gamaliel'ga ji mbo'embo'ekatui Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe — kiha tuhē nhaneramonhava'ea omombe'u, ei ga. Nhiremimbotarimo ji poravykyhetei Tupana'ga pe ikwehe. Pehepia ko pe na jitehe peko pa ga rehe, ei Paulo'ga ḡa pe. ⁴ A'ea rupi ji jigwarajuhui Jesus'ga nhi'igarupive'ḡa ndehe ḡa jukauka ikwehe. Akwaakwaruka ji ḡa mondovouka cadeia pype ḡa mongiuka akwaimbae'ḡa kunhangwera'ḡa no, ei ga.

⁵ Mbatara kwava'ēhara'ḡa nduvihavuhu'ga okwaha tuhē jireaporogita ji repiaga ikwehe judeus'ḡa moḡitahara'ḡa pavēi. Gahā okwatija nhandere'yja'ḡa pe Damascopeve'ḡa pe ji mombe'gwovo ikwehe. A'ea ji herohoi tapyhy ti Jesus'gareheve'ḡa javo. Takwatakwa ti ji ḡa nderojivya Jerusalém me tambohahyuka ti ḡa pe nehē javo, a'e ji ikwehe novīa, ei Paulo'ga ḡa pe.

Paulova'ea omombe'u gweaporogita rerojijyagwera

⁶ Igwete Paulo'ga ei ḡa pe:

—Ahaji katu ji vahēḡwerīrame Damasco pe kotihī turi ji ve hendy'javuhuva'ea yvaga hugwi, ei ga. Hendy'javuhu hete. Ipyteri pe ji rekoi a'ero, ei ga. ⁷ A'ea ji mombo vvyvo ji noḡa. Igwete ji henduvi ganhi'igā jijive, ei ga. “Saulo, Saulo! Maranuhūrame nde imbohahyukari ji ve?” ei ga ji ve, ei Paulo'ga.

8 –“Manamo pe?” a'e ji ga pe.

–“Ji ko Jesusramo Nazarépeva'ero ako. Ji ve nde erembohahyuka,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe.

9 –Jirupive'ga gwepia hendy'javuhuva'ea novia. Emo ga ndokwahavi ganhi'iga ji ve, ei ga. 10 Igwete ji ei Jesus'ga pe: “Marã po ti ji rekoi a'ero nehë?”

–“Epoã ti egwovo kiro Damasco pe. Pevove'ga ti omombe'u pa nhiremimbotarimova'ea nde ve nehë nderekoagwama nehë,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe.

11 –Hendy'javuhuva'ea ombogwe reki jireakwara, ei ga. A'ero jirupive'ga ji popyhygi ji rerogwovo Damasco pe ikwehe, ei ga imombe'gwovo ga pe. 12-13 Aerë Ananias'ga ruri ji pyri, ei ga. Gwendu katu ga Moisésva'ea remimbo'eagwera jipi. Obohete hete ga Tupana'ga no, ei ga. “Pyry hete ko Ananias'ga,” ei judeus'ga ga pe pevove'ga, ei ga. Igwete ga ruri ji pyri o'ama. “Nhiirũ, Saulo,” ei ga ji ve. “Ehepiakatua'ja ti kiro,” ei ga, ei ga.

–Kotihĩ ji ga repiakatui reki a'ero, ei Paulo'ga ga pe. 14 Igwete ga ei ji ve: “Tupana'ga nhaneramonhava'ea remimbohete'hara'ga e'i jipe nde ve tokwaha ga nhiremimbotarimova'ea javo,” ei ga ji ve. “Tohepia ti ga pyryheteve'ga Jesus'ga ganhi'iga tuhë henduva,' e'i jipe Tupana'ga nde ve,” ei Ananias'ga ji ve, ei ga. 15 “Kiro po ti nde akoja'ga mombe'umbe'ui a'ero nehë ga pe nhaporemonehë. Nerembiepiaga po ti nde eremombe'u nehë neremienduva nehë no,” ei ga ji ve. 16 “Maraname nde mbegwehuro a'ero kiro?” ei ga ji ve, ei Paulo'ga. “Haite. Enhimobatizauka ti kiro. Ere ti nhandepojykaharete'ga pe tomombo ti ga nderekote'varuhua nde hugwi nehë,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe onhimombe'gwovo.

Paulova'ea hoagwera judeus'garũiva'ea pyri

17 Igwete Paulo'ga ei ga pe no:

–Aerë ji jivyra'javi avo Jerusalém me ikwehe, ei ga. Igwete ji hoi nhandejatykahavuhua pype nhinhi'iga Tupana'ga pe, ei ga. 18 Ji nhi'igame ga pe jipojykaharete'ga jipiukari ji ve. Igwete ga ei ji ve: “Haite ti egwovo Jerusalém hugwi,” ei ga. “A'ove'ga po ti ndogweroviari nenhi'iga ji mombe'urame nehë,” ei ga ji ve, ei Paulo'ga.

19 –Igwete ji ei ga pe: “Gwerovia po ti ga nhinhi'iga nde mombe'urame nehë ovuhu,” a'e ji ga pe novia. “A'ereki ga okwaha tuhë jirojijyagwera. A'ereki ji ajigwarajypy ga ndehe –kiroki ga ojiko nde rehe,” a'e ji ga pe, ei ga. “Aho ji ojipejipea pype orejatykahava pype ga pyhygauka ga nupanupamouka ga mondouvouka cadeia pype ikwehe,” a'e ji, ei Paulo'ga. 20 “Oro Estêvãova'ea no,” a'e ji. “Ahe nde mombe'urame ga

ahe jukai ikwehe. Emo jiji ko a'ã reki pevo ġa pyri na ġa ga jukai tuhē javo," a'e ji ga pe, ei ga. "Gapira ji areko katu ahe jukarame. A'ereki ġa gwekyi opira ita imombo ahe rehe," a'e ji ga pe, ei Paulo'ga ġa pe. "Jerusalémmeve'ġa okwaha jirekote'varuhuagwera a'ero. Kiro ji imombe'ukaturame ġa pe jijirojijija po ti ġa heroviari nhinhi'iġa nde mombe'urame nehē," a'e ji jipojykaharete'ga pe novĩa, ei Paulo'ga ġa pe.

²¹ —“Ndogweroviari tuhē ti ġa nehē,” ei jipojykaharete'ga ji ve. “Heregwovo avo hugwi. Jiji nde mondouka kiro irupe judeus'ġarũive'ġa pyri nehē,” ei ga ji ve. “Ga pe ti nde ji mombe'ui nehē,” ei ga ji ve ikwehe, ei Paulo'ga ġa pe onhimombe'gwovo.

²² Nahã Paulo'ga nhimombe'ui ġa pe. Ojapyaka na'ē ġa Paulo'ga nhi'iġa rehe novĩa. Emo Paulo'ga e'i ġa pe: “Ji mondouka po ti ga judeus'ġarũive'ġa pyri nehē,” ei ga. Nurã ġa nohendupotara'javi ga onhimboahivuhuavo ga pe. A'ero ġa hapukapukajahi.

—Pejuka ga. Omano po ga hamo, ei ġa ohapukapukaita upa.

²³ Igwete ġa tapy'ynhapira imbovavavavagi oko te'varuhu hete ga javo. Otimbyguhua ġa omombomombo onhimboahivuheteavo. ²⁴ Nurã soldados'ġa nduvihavuhu'ga ga rerohoukari ongauhua pype.

—Maranuhũrame ġa hapukajuhuatetei ga rehe naerũ? ei ga.

Nurã ga ei soldados'ġa pe:

—Penupanupã ga mbiara pira apopyra pyvõ tomombe'u ti ga nhande ve okote'varuhua, ei ga ga pe.

²⁵ A'ero ġa ga pokwari tinupã ga javo. Opokwaramame Paulo'ga ei soldados'ġa nduvihava'ga pe – kiroki ga o'ã ga ppyvo:

—Tanhinupãi ti, ei ga ga pe. A'ereki ji ko romanoramo, Romapeve'ġa'java'ero ako. Po ahe nonupãi te romanos'ġa hamo, ei ga. Pe ndajirerohoi ve juizes'ġa pyri tonhimombaragwaha ti ga Paulo'ga rekote'varuhua rehe javo. Ga nde'i tuhē ji ve oja nde rehe jave'yima, ei ga. Tanhinupãi ti a'ero, a'e ji pe me, ei Paulo'ga ga pe.

²⁶ Henduvame ganhi'iġa soldado'ga hoi javo gwuvihavuhu'ga pe.

—Terenupãukara'javi ti ga! A'ereki ga romanoramo oko, ei ga.

²⁷ A'ero garuvihavuhu'ga ruri Paulo'ga pyri.

—Enhimombe'u katu ji ve. A'iti romanoramo nde rekoi? ei ga ga pe.

—A'ea ko ji, ei Paulo'ga ga pe onhimombe'gwovo.

²⁸ Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Na jitehe ko ji romanoramo. A'ereki he'yjuhu reki ji imondoitambere'ia a'ea rehe ikwehe, ei ga ga pe.

—Ji namondoi tuhē itambere'ia hehe, ei Paulo'ga. Jiruva'ga ko romanoramo. A'ea jitehe ko ji a'ero, ei ga ga pe.

²⁹ Nanime ġa jipe'ai Paulo'ga hugwi – kiroki ġa onupã gwerevi ga tomombe'u ti ga okote'varuhua javo. Igwete soldados'ġa nduvihavuhu'ga e'i:

—Romanoramo reki ga oko, ei ga. Mbaria po ji ga kwarukatehehui ra'e! ei ga okyhyjiavo.

Paulova'ea e'i judeus'ġa moġitaharava'ea pe

³⁰ Ko'emame soldados'ġa nduvihavuhu'ga ei:

—Ma gara judeus'ġa omboja Paulo'ga rehe naerũ? ei ga. Tahendu ti ġanhi'iġa ikwahava, ei ga.

Igwete ga judeus'ġa moġitahara'ġa mbojatykaukari. Ga jatykapavame mbatera kwava'ēhara'ġa nduvihava'ġa jara'ġa pavēi, kiro ga Paulo'ga kwaharavukari ga reruruka ga mo'ama ġapyteri pe.

23

¹ Igwete Paulo'ga ġa ndepiahetei judeus'ġa moġitahara'ġa. Igwete ga ei ġa pe onhimombe'gwovo.

—Nhiirũ, akokatue'yimi ji Tupana'ga nhi'iġa rupi jitekovo kiromo jitehe, ei ga ġa pe. Nurã ji poyjahetero jiyvyteri pe, ei Paulo'ga ġa pe.

² Igwete Ananias'ga ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga henduvi ganhi'iġa onhimboahiva o'ama. A'ero ga ei Paulo'gaypyvove'ġa pe:

—Pekwa ti Paulo'ga jurua rehe ga mombiga.

³ Igwete Paulo'ga ei ga pe:

—Tupana'ga ti tombohahy nde ve no. Erekokatu'aġuhũ nde, ei ga ga pe. Ereapy nde avo javo novĩa: “Takwaha ti garemiendukatue'yima Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe,” ere nde novĩa, ei Paulo'ga. Emo ndehe reki nerehendukatui reki a'ea ġa mbokwaruka jijurua rehe, ei ga ga pe.

⁴ A'ero Paulo'gaypyvove'ġa ei ga pe:

—Ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga pe nde ere'e te'varuhu Tupana'ga repykara'ga pe!

⁵ Igwete Paulo'ga ei:

—A'iti ga ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga? ei Paulo'ga. Ji ndakwahavi, ei ga. Ikwahavame po ji nda'ei poha ramo. A'ereki Tupana'ga omombe'u onhi'iġa ikwatijaruka. “Tape'ete'varuhui pejuvihava'ġa pe,” ei Tupana'ga, ei ga.

⁶⁻⁸ Kirē Paulo'ga eaħy ġa pe o'ama.

—Ji ko fariseuramo ako, ei ga.

A'ereki ga onhimombaragwaha pevove'ġa ndehe judeus'ġa ndehe. Jara'ġa ko saduceus'ġa. Jara'ġa ko fariseus'ġa. Paulo'ga okwaha ġanembiroviara no. A'ereki saduceus'ġa

ndogweroviari omanove'ga mbogweravaḡwama ḡamanoa hugwi. “Ndogwerekoi Tupana'gapyrive'ga no yvagipeve'ga,” e ko saduceus'ga. “Ha'oe'ỹve'ga ndogwerekoi no,” ei ḡa.

Fariseus'ga ki a'e te gwerovia pa a'ea Paulo'ga javijitehe. A'ero Paulo'ga eahyi judeus'ga moḡitahara'ga pyteri pe o'ama.

—Ji ko fariseuramo ako, ei ga. Jiruva'ga ko fariseuramo oko no, ei ga. Igwete ji heroviari ḡambogweravaḡwama ḡamanoa hugwi, ei ga. A'ea rehe pe euhui ji ve oko te'varuhu ga javo, ei ga.

Henduvame Paulo'ga nhi'iga ḡa nhonhi'igayvayvari a'ero fariseus'ga saduceus'ga pavēi. ⁹ Igwete ḡa hapukapukai a'ero onhimbohovaja ojogwehe. A'ero fariseus'ga po'ami onhi'igahyavo – ḡa ko judeus'ga mbo'eharamo oko.

—Ndokote'varuhui reki Paulo'ga, ei ḡa ḡa pe. Onhi'ĩ tuhē po ga pe ha'oe'ỹve'ga. Mara'ngu po yvagipeve'ga Tupana'gapyrive'ga? ei fariseus'ga.

¹⁰ Igwaigwavete ḡa nhonhi'igayvahetei. Nurã soldados'ga nduvihavuhu'ga ei:

—Kiro po ti ḡa Paulo'ga rovaja'roja'rogi nehē! ei ga.

A'ero ga soldados'ga mondoukari ga pyri.

—Pepyhygahy ga ḡapytera hugwi ga rerogwovo ja on-gauhua pype ga mongiavo, ei ga ḡa pe.

Igwete ḡa ga pyhygi ga rerogwovo a'ero.

¹¹ Ypytunimo nhandepojoykaharete'ga jipiukari Paulo'ga pe o'ama ga ypyvo. Igwete ga ei ga pe:

—Paulo, enhimboitakwerimo ti eko, ei ga. Nde ji mombe'u avo Jerusalém me oji'i. Na jitehe ti nde ji mombe'ui cidade de Roma pe nehē no, ei Jesus'ga ga pe.

Judeusva'ea ojuka pota Paulova'ea

¹² Ko'emame judeus'ga ei ojohupe:

—Tijuka tuhē ti Paulo'ga, ei ḡa. Ti'uyme na'ē ti mbatera kiro, xay'uyme na'ē ti Paulo'ga jukae'ymame, ei ḡa. Tupana'ga ḡwendu nhanenhi'iga. Nhande ga jukae'ymame po ti Tupana'ga imbohahyukari nhande ve a'ero nehē, ei ḡa ojohupe Tupana'ga renoina novia.

¹³ He'yi ko ḡa quarenta ko ḡa – kiroki ḡa e'i a'ea. ¹⁴ Aerē ḡa hoi ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga pyri xava'eve'ga pyri no. Igwete ḡa nhimombe'ui ḡa pe.

—Nahã ore ehetei orojohupe oji'i: “Ti'uyme na'ē ti mbatera Paulo'ga jukae'ymame,” oro'e ore oji'i, ei quarentave'ga ḡa pe.

¹⁵ Pemondouka ti kiro penhi'iga soldados'ga nduvihavuhu'ga pe. Pehe jara'ga pavēi nhanemoḡitaharamo pemondouka ti penhi'iga ga pe togweruruka ti ga Paulo'ga ore pyri javo. “Torohenduva'ja ti ganhi'iga gareaporogita ikwahava,” pe'ji ti ga pe, ei ḡa. Nahã ti pemondouka penhi'iga ga pe ga

moandyandyita, ei quarentave'ğa ға pe. Ga Paulo'ga rerurukarame po ti ore ga jukai ga vaheme'ymame avo nehē, ei ға ға pe novĩa.

¹⁶ Emo Paulo'ga kunhamembyra'ga okwaha reki ғанembijukapotara Paulo'ga rehe Paulo'ga rendyrahēa ra'yra'ga. Nurã ga hoi ongauhua pype imombe'gwovo Paulo'ga pe. ¹⁷ Igwete Paulo'ga onhi'iga mondoi soldados'ğa nduvihava'ga pe javo.

—Eroho kwanha'ga ejuvihavuhu'ga pyri tomombe'u ga mbatera ga pe, ei Paulo'ga ga pe.

¹⁸ A'ero ga Paulo'ga kunhamembyra'ga rerohoi gwuvihavuhu'ga pyri. Igwete ga ei ga pe:

—Cadeiapypeve'ga Paulo'ga ji mbuhuruka ojipyri ko, ei ga. Nahã ga ei ji ve: “Eroho kwanha'ga ejuvihavuhu'ga pyri tomombe'u ga mbatera ga pe,” ei ga ji ve, ei ga. Nurã ji ga reruri nde pyri kiro, ei ga ga pe.

¹⁹ Igwete huvihavuhu'ga ga popyhygi ga rerogwovo ғандовакіе'ÿ.

—Gara nde eremombe'u pota ji ve? ei ga ga pe.

²⁰ Igwete ga ei:

—Tamombe'u katu ti nde ve, ei ga. Kiro po ti judeus'ğa nduvihava'ğa nduri nde pyri nehē, ei ga. A'ero po ti ға etehei nde ve nehē tereruruka ti Paulo'ga ko'emame nehē javo. “Judeus'ğa moğitahara'ğa ғwendu potara'ja ganhi'iga ikwahava gareaporogita,” e'i tehe po ti ға nde ve nehē, ei ga soldados'ğa nduvihavuhu'ga pe imombe'gwovo.

²¹ Terembopogwei ti ға erame poha nde ve nehē, ei ga. A'ereki ojipe'ğa ojuka pota Paulo'ga. Onhimi po ti ға pea rupi tijuka ga javo, ei ga ga pe. Quarenta ko ға. Igwete ға ei ojohupe oji'i: “Ti'uyme na'ē ti mbatera, xay'uyme na'ē ti Paulo'ga jukae'ymame,” ei ға oji'i. “Tupana'ga ғwendu nhanenhi'iga nhande erame na,” ei ға ojohupe, ei ga. Nurã ji ei kiro nde momoranduva. A'ereki ға onhimboavujikwe kiro tijuka ga javo. Igwete ға ei tikwaha ti soldados'ğa nduvihavuhu'ga nhi'iga javo nde ve, ei Paulo'ga kunhamembyra'ga ga pe imombe'gwovo.

²² Igwete soldados'ğa nduvihavuhu'ga ei ga pe:

—Teremombe'ui ti ojipe'ğa pe enhimbi'eagwera ji ve.

A'ero ga ga mondoi ojihugwi.

Ahe omondouka Paulova'ea Félixva'ea pyri

²³ Aerē soldados'ğa nduvihavuhu'ga mokonha'ğa mbuhurukari ojipyri. Ga ko soldados'ğa nduvihava'ğa memei. Igwete ga ei ға pe:

—Penhimboavujikwe ti kiro jara'ğa pavēi soldados'ğa pavēi. Ypyhaji katu po ti pe hoi cidade de Cesaréia pe, ei

ga. Duzentosve'ga po ti oho pea rupi. Setentave'ga po ti oho cavalo arimo. Ojipe'ga duzentosve'ga po ti gweroho ta'akwara nehē, ei ga ga pe. ²⁴ Peroho ti cavalos Paulo'ga ti toho i'arimo. Peroho katu ti ga governador'ga pyri Félix'ga pyri a'ero nehē, ei ga ga pe.

²⁵ A'ero soldados'ga nduvihavuhu'ga ikwatijari tamondo ti Félix'ga pe javo. Nahā ga ei ikwatija.

²⁶ “Jihi ko Cláudio Lísiasramo,” ei ga ikwatija.

“Kiro ji ikwatijari nde ve, governador Félix. Huvihavuhu'ga oro'e ore nde ve,” ei ga ga pe ikwatija.

²⁷ “Kiro ti ji agwa'ga mombe'ui nde ve a'ero,” ei ga. “A'ereki judeus'ga opyhy ga raji'i. Gajuka'gweria rupi ji soldados'ga nderohoi ga pyhygauka ga hugwi oji'i. A'ereki ga e'i ji ve: ‘Ga ko romanoramo oko’,” ei ga ikwatija ga pe. ²⁸ “Aerē ji ga rerohoi judeus'ga mo'gitahara'ga pyteri pe takwaha ti ganemimbojara ga rehe javo,” ei ga. ²⁹ “Emo ga omboja tehe reki ga rehe. ‘Ga ndojapyakai oreramonha'ea nhi'igagwera rehe,’ ei ga ga pe,” ei ga. “Nanongara'ga ko ahe ndojukatehei. A'ea rehe ahe nomondo'i ga cadeia pype no, a'e ji,” ei ga ikwatija gwuvihava'ga pe. ³⁰ “Aerē ojipe'ga e'i ji ve: ‘Judeus'ga ojuka pota Paulo'ga,’ ei ga ji ve oji'i,” ei ga. “Nurā ji ga mondoukaripei nde pyri kiro. Igwete ji ei ga pe oji'i – kiroki ga omboja ga rehe – igwete ji ei ga pe: ‘Pejigwovo tuhē Félix'ga pyri tapemboja ti Paulo'ga rehe garovaki a'ero,’ a'e ji ga pe.

A'ea jate ji akwatija nde ve kiro a'ero,” ei ga Félix'ga pe ikwatijarame.

Igwete ga imondo'i gwembikwatijara soldados'ga pe ta-peroho ti Félix'ga pe javo. ³¹ Igwete soldados'ga Paulo'ga rerohoi ganhi'ipo'ruavo. Ypytunimo ga ga rerohoi cidade de Antipátride pe. ³² A'ero jara'ga jivyri gwongauhua pype. Ko'emame cavalos'arimove'ga Paulo'ga rerohoi Cesaréia pe. ³³ A'ero ga ga mondo'i governador'ga pyri Félix'ga pyri ikwatijara reheve. ³⁴ Igwete Félix'ga imonhi'igi ikwatijara. A'ero ga ei Paulo'ga pe:

—Ma'ga gwyrri pe nde ari raikwehe?

—Cilíciavepe'ga gwyrri pe ji ari ikwehe, ei Paulo'ga ga pe.

³⁵ Igwete Félix'ga ei:

—Aerē po ti ji nenhi'iga renduvi nhinhimombaragwaha ndereaporogita rehe ga ndurame nehē – kiroki ga omboja nde rehe raji'i, ei ga.

Igwete ga Paulo'ga mongiukari Herodesva'ea rongauhuagwera pype ga repiakatuavouka soldados'ga pe ga mombytavo.

24

Judeusva'ea ombojaruhu Paulova'ea rehe

¹ Cinco ko ga kiri a'ero. Aerē ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ruri Cesaréia pe Ananias'ga. Ga gweru xava'eve'ga ojupi. Igwete Ananias'ga Tértulo'ga reruri governador'ga pyri Félix'ga pyri tomboja ti ga Paulo'ga rehe javo. A'ereki ga e'i: "Tértulo'ga okwaha hete onhi'igatuavo. Gweroviaruka po ti ga Félix'ga pe Paulo'ga rekote'varuhua," ei ga. Nurã ga Tértulo'ga reruri Félix'ga pyri tomboja ti ga Paulo'ga rehe javo. ²⁻³ Igwete Félix'ga Paulo'ga mbuhurukari gapyteri pe. A'ero Tértulo'ga imbojambojateheuhui Paulo'ga rehe o'mbero. Nahã ga ei Félix'ga pe:

—Nde ko oreruvihavuhua, ei ga. Nde erehepia katu pa nhandegwya jipi. Nurã ga ymya ndotavukara'javi nhandegwya pe a'ero, ei ga Félix'ga pe. Nde ereapouka pyryva'ea nhandegwya pe jipi. Ndepyry hete nde ore ve. Nurã ore epavi nde ve jipi, ei Tértulo'ga ga pe. ⁴ Norombokwerajahivi po ti ore nde rerekovo nehē. Emo ji a'e nde ve kiro: Emombyry na'ē ti ore ve kiro orenhi'iga rendukatuavo. Toronhi'theteyme ti nde ve, ei ga Félix'ga pe.

⁵ —Agwa'ga ko oko te'varuhu hete Paulo'ga. Ohoohouhu ga gagwya pe nhaporemoko jodeus'ga ndayvayva ga momymomyina nhanderuvihava'ga movahivahiamo, e'i tehe ga. Ga ko nazarenos'ga nduvihavamo oko – kiroki ga oho Nazarépeva'ea nhi'iga rupi Jesusva'ea nhi'iga rupi. ⁶ Igwete ga imbote'varuhupotari judeus'ga jatukahavuhua oji'i, ei ga. A'ero ore Paulo'ga pyhygipei xa'e ti garekote'varuhua pe javo. A'ereki ga nohendukatui nhaneramonhava'ea nhi'igagwera, ei ga. ⁷ Emo kotihĩ soldados'ga nduvihavuhu'ga ruri ore pyri Lísias'ga. Igwete ga Paulo'ga rerohoahyi ore hugwi, ei ga. ⁸ A'ero Lísias'ga ei ga pe – kiroki ga omboja Paulo'ga rehe – ga pe ga ei toho ti ga ga mombe'gwovo Félix'ga pyri javo. A'ero ore ruri nde pyri kiro, ei ga. Po ti nde ei Paulo'ga pe ga monhimombe'uuka nehē, a'ero po ti nde tuhē erekwaha pa garekote'varuhua nehē. "A'iti ganemimbojara ga rehe," ere po ti nde nehē, e'i tehe Tértulo'ga ga pe.

⁹ Igwete judeus'ga ei no:

—Pohi tuhē, ei ga ga pe imboja Paulo'ga rehe no.

Paulova'ea onhimombe'u Félixva'ea pe

¹⁰ Aerē Félix'ga jipoeruri Paulo'ga pe:

—Ndehe erenhimombe'u kirogwe, ei ga ga pe.

Igwete Paulo'ga ei:

—Ymyahũ ko nde juizramo ere'e katu jire'yja'ga ndeaporoğita pe judeus'ğa ndeaporoğita pe jipi. Nurã jirory hete ji nhinhimombe'gwovo nde ve terekwaha, ei ga Félix'ga pe. ¹¹ Korogweuhunhi ji hoi Jerusalém me oji'i tambohete ti Tupana'ga javo oji'i. A'ereki doze ji kiri kiro. Po ti nde ei ға pe po ti nde ikwahavi nehẽ, ei ga. ¹² Pevo judeus'ğa ji repia novĩa. Emo ji nanhi'igayvari pevove'ğa pe orejatykahavuhua pe. Namomymomyi ji ға cidade pe no. Orejatykahai pe ji namomyi ға no, ei ga. ¹³ Ombojamboja tehe reki agwa'ğa ji rehe. Nurã ға ndohepiukari jirekote'varuhua kiro nde ve, ei Paulo'ga ga pe.

¹⁴—Emo ji a'e kiro nde ve nhinhimombe'gwovo: Oreramona-hava'ea javijitehe ji jikogi Tupana'ga rehe. Ajiko ji ga rehe Jesus'ga nhi'iga rupi – Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea, ei ға jupe, ei ga. Arovia pa reki ji Moisésva'ea remimbo'eagwera Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nhi'igagwera no. ¹⁵ Omanove'ğa mbogweravağwama ji arovia hete agwa'ğa javijitehe, ei ga ga pe. Tupana'ga po ti ға mbogwera pa ғamanoa hugwi nehẽ okokatuve'ğa. Okote'varuhuve'ğa po ti ga ombogwera pa nehẽ no. Oro'e pa ore a'ea, ei ga. ¹⁶ Heroviaro ғwaramo ji jirokwari jipi jirekokatuavo tajipoyja hete ti ji javo. Ako katu ji Tupana'ga pe. Ako katu ji ojipe'ğa pe no. A'ero ji ikwahavi jiyvyteri pe jirekote'varuhue'yma, ei ga ga pe.

¹⁷—Ambokwara'ara'ja'ja ji jitekove'ỹ Jerusalém me, ei ga Félix'ga pe. Ağwamo jate ji hoa'javi pevo itambere'ia rerogwovo jire'yja'ğa pe imbatere'ỹve'ğa pe oji'i. Mbatera ji herohoi no takwava'ẽ ti Tupana'ga pe javo, ei ga ga pe. ¹⁸ A'ea rehe ji hoi orejatykahavuhua pype. Jihoe'ymame ipype ji jipyhei tanhimombyry ti Tupana'ga pe javo, ei ga. Ojipe'ğa nonhimongyi ji pyri pevo. Ji nanhi'igayvari ға momyina no. Nahã ji rekorame judeus'ğa ji repiagi pevo, ei ga ga pe. ¹⁹ Ásiapeve'ğa ko pevo u judeus'ğa jitehe. Gahã po uhu nde pyri javo nde ve ramo ға imbojapotarame ji rehe ramo, ei Paulo'ga. ²⁰ Ga ndure'ymame po agwa'ğa omombe'u nde ve jirekote'varuhuagwera naerũ hamo. Marã reki ji rekote'varuhuagwera oji'i ji nhimombe'urame ore-moğitahara'ğa pyteri pe nhi'ama oji'i? ei ga. ²¹ A'ea rupi ji eahyi ға pe oji'i: “Ji ғambogweravağwama reroviaro ғwaramo pe ete'varuhui ji ve,” a'e ji ға pe oji'i. Pohoa jate ji eahyi nhi'ama ғapyteri pe oji'i, ei Paulo'ga ga pe.

²²—Kirupi, ei Félix'ga a'ero.

Okwaha hete ga Jesus'ga nhi'igarupiva'ea novĩa. Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Aerēji ti ji ei ndereaporoḡita pe a'ero nehē soldados'ga nduvihavuhu'ga rurame nehē Lísias'ga, ei Félix'ga ḡa pe.

²³ Igwete ga ei soldados'ga nduvihava'ga pe:

—Ehepia katu ti Paulo'ga, ei ga. Na ga rekoi jate reki ḡwemimbotarimo onga pype. Na gareheve'ga herueruri mbatera ga pe jipi, ei Félix'ga ga pe.

A'ero ḡa hopavi pea hugwi.

Paulova'ea onhi'iga'ja Félixva'ea pe

²⁴ Aerē Félix'ga rura'javi ḡwembirekohēa pavēi Drusilahēa pavēi. Hēa ko judeuramo oko. Igwete ga Paulo'ga mbuhurukara'javi ojipyri tahendu ti ganhi'iga javo. A'ero Paulo'ga imombe'ui ga pe ahejikoga Jesus Cristo'ga rehe.

²⁵ —Nahanahā po ahe oko katu hamo, ei Paulo'ga ga pe no. Ahe tokoyme ḡwemimbotarimova'ea rehe jate hamo, ei ga ga pe. Aerē po ti Tupana'ga ḡa mbuhurukapavi ojipyri javo ḡandeaporoḡita pe nehē, ei Paulo'ga ḡa pe.

A'ea renduvame Félix'ga kyhyji a'ero. Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Heregwovo kiro a'ero, ei ga. Aerē hendupotara'javame po ti ji nde mbuhurukara'javi jijipyri nehē, ei Félix'ga ga pe.

²⁶ Igwete Félix'ga ei oyvyteri pe no novīa: “Paulo'ga po ti ombuhu itambere'ia ji ve ji mohemuka cadeia hugwi javo ji ve nehē,” ei ga novīa. Igwete ga Paulo'ga mbuhurukara'ja'javi ojipyri jipi ga monhi'iga ga mongovo.

²⁷ Dois ga kwara mbo'ari. Emo Félix'ga nomohemukari Paulo'ga cadeia hugwi tonhimohē ti judeus'ga ji rehe javo. Aerē Pórcio Festo'ga rekoi Félix'ga py'rovo governadoramo a'ero.

25

Paulova'ea oho pota Césarva'ea pyri

¹ Aerē Festo'ga ruri Cesaréia pe tahepia katu jigwyripeve'ga kiro javo. Moko'iḡ ga kiri pevo. Aerē ga hoi pea rupi Jerusalém me. ² Igwete judeus'ga nduvihava'ga nduri Festo'ga pyri ikwava'ēhara'ḡa nduvihava'ga pavēi. A'ero ḡa imbojambojatehehui Paulo'ga rehe. Igwete ḡa ehetei Festo'ga pe:

³ —Ejapyaka ti orenhi'iga rehe kiro, oro'e ore nde ve. Embuhuruka ti Paulo'ga kokoty Jerusalém me, ei ḡa ga pe novīa.

A'reki ḡa e'i nhoḡwenonde: “Tijukauka ti Paulo'ga pea rupi ga rurame Jerusalém me,” ei ḡa novīa. ⁴ Nurā ḡa ei Festo'ga pe tombuhuruka ti ga kokoty javo.

—Nambuhurukari po ti ji ga kokoty nehē, ei Festo'ga ḡa pe. Pero ḡa ga mombytai Cesaréia pe ga rerekovo. Kotihī po ti ji jivyra'javi jigwovo pevo nehē no, ei ga. ⁵ Paulo'ga

rekote'varuhurame po ti penduvihava'ga hoi ji rupi a'ero imbojamboja ga rehe pevo nehẽ, ei Festo'ga ga pe.

⁶ Mbohapyrete Festo'ga kiri Jerusalém me. Kirẽ ga hoa'javi Cesaréia pe opytavo. Ko'emame ga hoi juizes'ga apykava rehe oina - perope ga e'ie'i gandeaporogita pe. Igwete ga Paulo'ga rerurukari ojipyri. ⁷ Paulo'ga rurame judeus'ga - kiroki ga uhu Jerusalém hugwi - kiro ga imbojambojaruhui ite'varuhuheteva'ea ga rehe ga atimana o'ama. Omboja tehe reki ga ga rehe. Emo ga ndohepiukari reki garekote'varuhua. ⁸ A'ero Paulo'ga nhimombe'ui.

—Ji ndakote'varuhui reki judeus'ga namonhava'ea remimbo'eagwera pe, ei ga. Orejatykahavuhua pe ji ndakote'varuhui no. Nhandegwyriveve'ga nduvihavuhu'ga pe - perope Roma pe - ga pe ji ndakote'varuhui na jitehe no César'ga pe, ei Paulo'ga ga pe.

⁹ Igwete Festo'ga ei ga pe:

—Nderehopotari nde Jerusalém me? ei ga ga pe. Pevo gwe po ti ji ei ndereaporogita pe a'ero nehẽ henduvame ganemimbojara nde rehe nehẽ, ei ga ga pe.

A'reki Festo'ga e'i oyvyteri pe: “Nahã po ti judeus'ga nhimohemi ji rehe Paulo'ga rerohorame pevo nehẽ,” ei ga oyvyteri pe.

¹⁰ Emo Paulo'ga ei Festo'ga pe:

—Ji ndahoi pevo, ei ga. Avo ji ami kiro nde pyri romanoramo. Nhandegwyriveve'ga nduvihavuhu'ga moirũharamo César'ga moirũharamo po nde ei jireaporogita pe hamo, ei ga Festo'ga pe. Ji ko ndakote'varuhui tuhẽ judeus'ga pe. Erekwaha tuhẽ reki nde a'ea, ei ga ga pe. ¹¹ Po a'iti jirekote'varuhuro gwaramo ga ji jukapotari, a'ero po ji jijukaukari ga pe hamo. Emo ga omboja tehe ji rehe o'mbero. Nurã po ahe nanhimondoi gapo pe a'ero hamo, ei ga ga pe. César'ga pyri po ti ji hoi. Gaha ti e'i jireaporogita pe nehẽ nhandegwyriveve'ga nduvihavuhu'ga, ei Paulo'ga ga pe.

¹² A'ero Festo'ga hoi jiji onhimoGITAHARA'ga monhi'iga a'ea rehe. Kirẽ ga rura'javi javo Paulo'ga pe:

—Ehopotaramo po ti nde hoi César'ga pyri a'ero nehẽ, ei Festo'ga ga pe.

Ahe omombe'u Paulova'ea Agripava'ea pe

¹³ Aerẽ Agripa'ga ruri Cesaréia pe. Ga ko judeus'ga nduvihavuhuro oko ojipe'ga gwyrri pe. Berenicehẽa pavẽi ga ruri Festo'ga repiaga. ¹⁴ He'yi ga kiri pevo. Aerẽ Festo'ga Paulo'ga mombe'ui Agripa'ga pe.

—Ohorame Félix'ga omombyta Paulo'ga cadeia pype ga mongovo, ei Festo'ga ga pe. ¹⁵ Ji horame Jerusalém me judeus'ga ga mombe'ui ji ve ikwehe, ei ga. Ikwava'ẽhara'ga

nduvihava'ga ombojaruhu ga rehe xava'eve'ga pavēi. Igwete ga ei ji ve: “Ejukauka ga a'ero,” ei ga ji ve ikwehe novīa, ei Festo'ga Agripa'ga pe.

16 — “Na rūi ore rekoi romanosramo ga jukajipeavo,” a'e ji ga pe, ei Festo'ga. “Omboja naē ga ga ndehe ga mo'ama. Henduvame ganemimbojara ojihe ga nhi'ikwepygi a'ea rehe tuhē onhimombe'gwovo no,” a'e ji. “A'ero ko ore ei gandeaporogita pe javo ga pe,” a'e ji ga pe ikwehe, ei ga Agripa'ga pe.

17 — Aerē ji jivyra'javame avo judeus'ga nduri ikwehe, ei ga ga pe. Igwete ji nanhimbegwei. Ko'emame ji hoi juizes'ga apykava rehe nhitena takwaha ti Paulo'ga reaporoḡita javo, ei Festo'ga. Igwete ji Paulo'ga rerurukari ga mo'ama orepyteri pe a'ero. 18 “Kiro po ti ga imombe'ui garekote'varuhua nehē,” a'e ji jivyteri pe novīa. Emo hajiheva'ea reki ga omboja ga rehe o'ama, ei ga Agripa'ga pe. 19 Nahā ga ei: “Paulo'ga nohendukatui oreramonhava'ea nhi'igagwera,” ei ga, ei ga. “Paulo'ga omombe'u te'varuhu Jesusva'ea no,” ei ga. “Ga e'i: 'Jesus'ga omano. Aerē ga kwerava'javi omano hugwi,' ei Paulo'ga,” ei ga. “I'mbe ko Paulo'ga javo,” ei ga ji ve. “A'ereki Jesusva'ea omano hete okwerava'jave'yma,” ei ga ji ve, ei Festo'ga imombe'gwovo Agripa'ga pe.

20 — “Marā po ti ji ikwahahetei nanongara javo jupe naerū?” a'e ji jivyteri pe, ei Festo'ga. Nurā ji ei Paulo'ga pe ikwehe: “Nderehopotari nde Jerusalēm me nehē?” a'e ji ga pe. “Pevo gwe po ti ji ei ndereaporogita pe nehē henduvame ganhi'iga nehē,” a'e ji ga pe, ei Festo'ga. 21 Emo Paulo'ga e'i ji ve: “Ji ndahoi pevo,” ei ga. “Nhandegwyripeve'ga nduvihavuhu'ga pyri ti ji hoi a'ero nehē César'ga pyri. Gaha jate po ti e'i jireaporogita pe a'ero nehē,” ei ga. “Ji mombyta jiji avo a'ero jihoa renonde,” ei Paulo'ga ji ve, ei Festo'ga. Nurā ji ga mombytaukari jiji cadeia pype kiro. Aerē po ti ji ga mondoukari César'ga pyri a'ero nehē, ei ga Agripa'ga pe.

22 Igwete Agripa'ga ei Festo'ga pe:

— Jihi tahendu Paulo'ga nhi'iga no.

— Ko'emame po ti nde henduvi ganhi'iga a'ero nehē, ei Festo'ga ga pe.

Ahe gweru Paulova'ea Agripava'ea pyri

23 Ko'emame ga hopavi ongauhua pype pevove'ga jatykahava pype. Agripa'ga oho Berenicehēa pavēi. Ojigwajigwa hete pa ga ogwovo ongauhua pype onhimboukwahava. Soldados'ga nduvihavuhu'ga oho ojipe'ga no – kiroki ga huvihavamo oko cidade pe. Igwete ga hopavi ipype. A'ero Festo'ga Paulo'ga rerurukari gapyteri pe. 24 Igwete Festo'ga ei:

— Nde ve ji ei kiro, Agripa. Pe me ji epavi no. A'ereki pe avo peju, ei ga ga pe. Pehepia pe agwa'ga Paulo'ga. Gaha rehe

judeus'ga nhaporemo uhuuhu jawo ji ve Jerusalém me, avo na jitehe no. “Omano po ga hamo,” e'ie'i ga ohapukapukaita ga pe, ei Festo'ga. ²⁵ Emo ji ndakwahavi garekote'varuhua reki. A'ero po ahe ndojukaukatehei ga, ei ga. Emo Paulo'ga tuhē e'i ji ve: “César'ga pyri po ti ji hoi a'ero. Gaha ti e'i jireaporogita pe nehē,” ei ga ji ve ikwehe, ei Festo'ga ga pe. A'ero po ti ji ga mondoukari ga pyri nehē, ei ga. ²⁶ Emo ji ndakwahavi Paulo'ga mombe'gwovo. Gara po ti ji ikwatijari imondovouka nhanderuvihavuhu'ga pe a'ero nehē? a'e ji, ei ga ga pe. Nurã ji Paulo'ga mbuhurukari pe pyri kiro – nde pyri kaitu, Agripa, ei Festo'ga – tapehendu ti ganhi'iga a'ero jawoji. Hendupavame ti pemombe'u ji ve garekote'varuhua a'ero. A'ea ti ji ikwatijari ga mombe'gwovo César'ga pe a'ero nehē, ei ga. ²⁷ Ikwatijare'ymame ganemimbojara ga rehe, marã po ti ji cadeiapypeve'ga mondoukari ga pe nehē naerũ? ei Festo'ga Agripa'ga pe.

26

Paulova'ea onhimombe'u Agripava'ea pe

¹ Igwete Agripa'ga ei Paulo'ga pe:

—Here nhimombe'gwovo kirogwe.

A'ero Paulo'ga jipoapyhoi huvihavuhu'ga pe Agripa'ga pe ta'e ti kiro nde ve jawo.

²⁻³ —Pyry ji ve ji nhimombe'ui nde ve kiro, ei Paulo'ga ga pe. A'ereki nde erekwaha hete judeus'ga ndeaporogita ekovo. Nde erekwaha ganamonhava'ea nhi'igagwera ganhi'igayvara no, ei ga Agripa'ga pe. Judeus'ga ombojamboja tehe reki ji rehe ikwehe, ei ga. Kiro ti ji nhimombe'ukatui nde ve. Ejapyaka katu ti ji rehe a'ero, a'e ji nde ve, ei Paulo'ga ga pe.

⁴ —Judeus'ga nhaporemo okwaha jireaporogita jivoja'ia rupi. Ga okwaha jireaporogita ymya vehevi ji ruvame jijigwryri pe na'ë aerë Jerusalém me no, ei ga. ⁵ Jirekoagwera fariseuramo ga ymya ikwahavi no. Fariseus'ga ko koji'i reki gwendu katu gwamonhava'ea nhi'igagwera jara'ga hohe, ei ga. Ji ko na tuhē ahendu katu ahenhi'igagwera jipi. Ipotarame po ga imombe'ui te a'ea hamo, ei Paulo'ga ga pe. ⁶ Kiro ga ji mo'ami reki avo timbojamboja mbatera ga rehe jawo. “Gweroviaruhu ga gambogweravagwama,” ei ga ji ve, ei ga. A'iti tuhē ji imboha'uvi nhanembogweravagwama, a'e ji. A'ereki ymya Tupana'ga e'i tuhē oreramonhava'ea pe: “Aerë ti ji ga mbogwerapavi nehē,” ei

Tupana'ga ahe ve hako, ei ga. ⁷ A'ea jitehe orere'yja'ga omboha'u no judeus'ga – kiroki ga doze oko huvihavamo ojiheve'ga pavēi. Igwete ga nhaporemō imboha'uvi ombogwera-avaḡwama omanoa hugwi. A'ero ga Tupana'ga mbohetehe tei upa arimo ypytunimo no tonhimohē Tupana'ga nhande rehe javo, ei ga. Ombogwera mboha'uva reki ga ombojamboja ji rehe gweroviaruhu ga a'ea javo ji ve, ei ga Agripa'ga pe. ⁸ Ah judeus, maranuhūrame tuhē pe ndaperoviarihu Tupana'ga remimbogwera naerū? ei Paulo'ga pevove'ga pe.

⁹ Igwete Paulo'ga ei no:

–Jihi na jitehe a'e na'ē jiyvyteri pe: “Amovahī po ji Nazarépeve'ga mombe'ua Jesus'ga mombe'ua imombiga hamo,” a'e ji javo ikwehe novīa, ei Paulo'ga. ¹⁰ Na tuhē ji reko i a'ero Jerusalém me ikwehe, ei ga. He'yive'ga ji amondouka ga mongiuca cadeia pype Jesus'gareheve'ga. Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga omongiuca ga ji ve, ei Paulo'ga ga pe. Ga ga jukapotarame ji ei no: “Pejukauka tuhē ga a'ero,” a'e ji ga pe, ei ga. ¹¹ Igwete ji hojiohi nhandejatykahava pype nhaporemō ga nupanupāuka pepohi ti Jesus'ga hugwi javo ga pe, ei ga. Anhimboahi hete ji ga pe, ei ga. A'ero hajihejiheva'e pe cidades pe ji hoi tajigwarai ti ga ndehe javo ikwehe, ei Paulo'ga ga pe.

Paulova'ea omombe'u gweaporoḡita rerōjijjagwera

¹² Igwete Paulo'ga ei Agripa'ga pe:

–A'ero ji hoi pea rupi cidade de Damasco pe ikwehe novīa. Ikwava'ēhara'ga nduvihava'ga ji mondouka pevo topyhyguka ti ga Jesus'gareheve'ga javo ji ve, ei Paulo'ga. ¹³ Ahaji katu ji hepiagi reki hendy'javuhuva'ea. Yvaga hugwi turi ji ve. A'ea hendy'javuhu hete koji'i kwara hohe. Mbyteri pe ji reko i a'ero jirupive'ga pavēi, ei ga. ¹⁴ A'ea ore mombori yvyvo, ei ga. Igwete ji henduvi ganhi'iga ji ve. Judeus'ga nhi'igimo ga ei ji ve. “Saulo, Saulo!” ei ga ji ve. “Maraname nde imbohahyukarhui ji ve? Tiruahū nde ve nde naneangarihu,” ei ga ji ve, ei ga Agripa'ga pe.

¹⁵ –A'ero ji ei ga pe: “Manamo pe?”

–“Ji ko Jesusramo ako. Ji ve nde erembohahyuka,” ei ga, ei Paulo'ga. ¹⁶ “Here epo'ama kiroḡwe,” ei Jesus'ga ji ve, ei ga. “Ajipiuka ji nde ve toko ti ga jipokoharamo javo nde ve. Eremombe'u po ti nde ga pe enhimbiepiaga nehē,” ei ga, ei ga. “Ji jipiukara'javame nde ve po ti nde a'ea mombe'ui nehē no,” ei Jesus'ga ji ve, ei Paulo'ga. ¹⁷ “Judeus'ga jigwarairame nde rehe po ti ji nde mbopiro'yi ga hugwi. Judeus'garūive'ga hugwi po ti ji nde mbopiro'yi nehē no,” ei ga javo ji ve, ei ga. “Ga pyri po ti ji nde mondoukari nehē judeus'garūive'ga pyri. ¹⁸ Igwete po ti nde ikwahavukari a'itituhēva'ea judeus'garūive'ga pe

nehē,” ei ga ji ve, ei ga. “Igwete po ti nde ġa mbopohirikari ġandekote'varuhua hugwi ġa mongokatuavo nehē. Igwete po ti nde ġa mbopiro'yi Satanás'ga popoakara hugwi nehē Tupana'ga popoakara rerekouka ġa pe nehē,” ei ga ji ve, ei ga. “A'ero po ti Tupana'ga imombori ġandekote'varuhua ġa hugwi nehē ġajikoga ġwaramo ji rehe nehē. Igwete po ti ġa nduvi jara'ga pyri nehē – kiroki ġa Tupana'ga omo'emo'ē ġa ojive no,” ei Jesus'ga ji ve ikwehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ġa pe.

Paulova'ea onhimombe'u Jesus'ga pokoharamo

¹⁹ Igwete Paulo'ga ei no:

—Ahendu katu ji ga jipiukarame ji ve yvaga hugwi, ei ga Agripa'ga pe. ²⁰ Igwete ji imombe'ui Jesus'ga nhi'īġa Damascopeve'ġa pe na'ē Jerusalémmeve'ġa pe no. Judéiapeve'ġa gwyrarupi ji hojihoi imombe'gwovo ġa pe. Judeus'ġarūive'ġa pe ji imombe'ui no, ei ga. A'ea'e ji ġa pe jipi: Perojijyi ti pejeaporogita pejipohia pejikote'varuhua hugwi pejikoga Tupana'ga rehe. Peko katu ti a'ero hepiuka pejipohiragwera pejikote'varuhua hugwi, a'e ji ġa pe, ei Paulo'ga. ²¹ Nhirembi'ea rehe judeus'ġa ji pyhygi nhandejatykahavuhua rokari pe ji juka pota. ²² Emo kiromo jate Tupana'ga ji pokopoko okovo. Nurā ji ami imombe'ukatuavo kiro ahe ve nhaporemo okoteheve'ġa pe huvihava'ġa pe no, ei Paulo'ga. Nhiremimombe'ua ko aheremimombe'ua ja reki. A'ereki Moisésva'ea omombe'u aerēva'ea. Tupana'ga nhi'īġa mombe'uharava'ea omombe'u a'ea jitehe no. A'ea pe jate ji ei jipi imombe'gwovo no, ei ga ġa pe. ²³ Nahā ahe ei hako: “Aerē po ti Cristo'ga manoi nehē. Cristo'ga na'ē po ti Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi a'ero nehē,” ei ahe. “Nahā po ti Cristo'ga ikwahavukari ġambogweravaġwama judeus'ġa pe judeus'ġarūive'ġa pe no,” ei ahe hako, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁴ Nahā Paulo'ga nhimombe'umbe'ui. Nanime Festo'ga ea hyi ga pe:

—Paulo, neakāte'varuhu nde. Ikwatijara repiahetea neakaġa mbote'varuhui, ei Festo'ga ġa pe.

²⁵ —Avi pyry hete nhiakaġa, ei Paulo'ga javo ġa pe. A'itituhēva'ea ji amombe'u katu, Festo, ei ga. ²⁶ Agripa'ga okwaha hete nanongara. A'ero ji ndapojihuvi nhinhi'īġa ġa pe, ei ga. A'ereki Jesus'ga mombe'ua nonhimimi'i'ī ġa pe. A'ereki jukwaha hete Jesus'ga rekohava, ei ga Festo'ga pe. ²⁷ Oro nde, Agripa, ei ga. Ererovia nde Tupana'ga nhi'īġa mombe'uharava'ea nhi'īġagwera? Ki nde ererovia tuhē, a'e ji, ei Paulo'ga ġa pe.

²⁸ Igwete Agripa'ga ei ga pe:

—Kotihī nde ji mbojikopotari Jesus'ga rehe naerū? ei ga.

29 Igwete Paulo'ga ei:

—Kotihĩ nde jikogame ga rehe po ti pyryvamo ji ve. Mbaigwe nde jikogame po ti pyryvamo jitehe nehẽ. A'ereki ji a'e hete Tupana'ga pe toko ti ġa ji javijitehe javo, ei Paulo'ga. Nde ve ji ei, Agripa. Jara'ġa pe ji ei no – kiroki ġa ġwendu nhinhi'iġa kiro. Tapejiko pa ti Jesus'ga rehe ji javijitehe, a'e ji pe me, ei ga. Emo jipoa ja rui po pepoa hamo. A'ereki ġa ji pokwa itanhuramuhũa pyvõ, ei ga ġa pe.

30 Igwete Agripa'ga po'ami a'ero Festo'ga pavẽi. Berenicehẽa po'ami no jara'ġa pavẽi. Igwete ġa jogwerohoi pea hugwi onhomonhi'iġa.

31 —Ndokote'varuhui reki Paulo'ga, ei ġa javo ojohupe. Po ahe ndojukatehei te ga, ei ġa. Nomondoukari po ahe ga cadeia pype hamo, ei ġa ojohupe novĩa.

32 Igwete Agripa'ga ei Festo'ga pe:

—Ga hopotare'ymame César'ga pyri po ahe omohemuka ga cadeia hugwi ga mondovo hamo, ei ga ga pe.

27

Soldadosva'ea gweroho Paulova'ea Roma pe

1 Aerẽ Festo'ga ei soldados'ġa pe:

—Pembo'avuka ti kiro cadeiapypeve'ġa Paulo'ġa kiro itayharuhua pype ġa mondovo César'ga gwyrri pe Itália pe, ei ga soldados'ġa pe.

Igwete ġa Paulo'ġa nderohoi Júlio'ga pyri. Ga ko soldados'ġa nduvihava'ga. Ga oporavyky gwuvihavuhu'ga pe Roma pe onhimongyavo. Igwete soldados'ġa Paulo'ga nderohoi javo Júlio'ga pe:

—Embo'a ti cadeiapypeve'ġa nderogwovo kiro, ei ġa ga pe.

2 Jihi Lucasramo aho Paulo'ġa ndupi no. Igwete ore avi itayharuhua pype cidades de Adramítiohugwiva'ea pype.

—Toroho ti imbojoapiapiavo cidades Ásiapeve'ġa gwyrri pe, ei ġa.

Igwete ore avi ipype orogwovo. Aristarco'ga oho ore rupi no Macedõniapeve'ġa gwyrripeve'ga cidade de Tessalõnicapeve'ga. 3 Igwete ore hoi. Ko'emame ore vahemi cidade de Sidom me. Igwete Júlio'ga pyryvamo Paulo'ga pe javo.

—Eho ti ġa pyri, ei ga, ejiheve'ġa pyri tomondo ti ġa mbatera nde ve, ei ga Paulo'ga pe.

A'ero ore hoi.

4 Aerẽ ore ava'javi orogwovo pea hugwi. Kiro vvyturanuhũa ruri ore rovatiamo. Nurã ore hoi ypa'ouhũ vvyri Chipre vvyri oronhimima vvytua hugwi. 5 Aerẽ ore yahavi okwava Cilíciapeve'ġa gwyrri pyvõ. Panfiliapeve'ġa gwyrri pyvõ

ore kwavi no. Aerē ore hoi cidade de Mirra pe Líciapeve'ğa gwyri pe. ⁶ Pevo Júlio'ga hepiagi ojipea itayharuhua Alexandriahugwiva'ea – kiroki oho ġwerĩ Itáliapeve'ğa gwyri pe. Nurã Júlio'ga ore nhaġi a'ea pype.

⁷ He'yi ore kiri orogwovo. Maymbeve ore hoi orokovo. A'ereki vyvturanuhña ore ve. Ndorohoi gwerevi ore orokovo. Ore vahemame cidade de Cnido vyvri vyvtua norembogwawukari ipyvõ. Nurã ore hoi ypa'ouhũ vyvri Creta vyvri vyvtue'yma rupi. Igwete ore kwavi Salmona pyvõ – perope vyva oho ppyteri pe. ⁸ Hehemo ore hoi yembeyvyri. Vyvtua noremovahemukari gwerevi nhimbiari pe Bons Portos pe ira'agwe cidade de Laséia hugwi.

⁹ Aerē Paulo'ga ġa moġitai novña. A'ereki maname ore pytai pevo. Okwavipe judeus'ğa apoa a'ero i'ue'ŷkava – a'ea rupi ġa ikwava'eġukari mbiara Tupana'ga pe okote'varuhuva'ea rehe. Okwavipe a'ea. Tiruahũ orehoa'javame kiro. A'ereki yapohua u ġwerĩ. Nurã Paulo'ga ġa moġitai javo ġa pe.

¹⁰ –Xahoa'javyme ti kiro, ei ga. Nhande hoaharame kiro po ti imbohahyukari nhande ve nehẽ, ei ga. Ite'varuhu po ti itayharuhua pe nhanembatera pe no. A'ero po ti nhande manoi nehẽ no, ei Paulo'ga ġa pe.

¹¹ Júlio'ga nohenduvi reki Paulo'ga nhi'ġa. Gwerovia ga itayharuhua jara'ga nhi'ġa imondohara'ğa nduvihava'ga nhi'ġa no. ¹² Ojipe'ğa e'i no:

–Timbojaryme ti yhara avo, ei ġa. A'ereki ite'varuhu nhimbiara yapouhua rupi, ei ġa ojohupe. Hehemo'i ti tiroho ypa'ouhũ vyvri Creta vyvri imboja. Tihepia ti nhanevahema pevo cidade de Fenice pe nehẽ, ei ġa. Pevo po ti nhande imbojari yhara yapouhua rupi. A'ereki pyry ijahava pevo. Ndipopoakahetei ko vyvtua pevo, ei ġa ojohupeupe onhi-moŷyavo.

Yvyruhua

¹³ Aerē turi vyvtukatua. Nurã ġa ei ojohupe:

–Xaho tuhẽ kiroġwe, ja'gwy, ei ġa. Kiroġwe po pyry ovuhu nhandehohava, ei ġa ojohupe novña.

A'ero ġa hupiri yhya hugwi itauhuva'ea ipohyiva'ea – kiroki nomoanhanukari itayharuhua. Igwete ore hoa'javi Creta rembeyvyri. ¹⁴ Emo kotihĩ uhu vyvturanuhña Creta hugwi. Nordeste ko hera vyvturanuhña rera. ¹⁵ Kiro turahyi itayharuhua pe. Tegwete ore herohohava vyvtua ore rovati-amo ġwaramo. Vyvtua tuhẽ ore rerohoi ore rerekovo a'ero. ¹⁶⁻¹⁷ Ypa'õ vyvri Cauda vyvri ore hoi. Pevo igwyre'i vyvtua ore ve. Igwete ore ipyhygahyi yha'ria hupia. Norombo'avi

gwerevi ore itayharuhua pype herekokatuavo. Kirē ġa imonhatimatimani itayharuhua ihama rerogwovo nhapytiamongovovo toandogyime ti itayharuhua javo. Aerē:

—Kiro po ti nhande herohoi tye'ymuhūa apiavo herotyva y'ytiguhūa rehe nehē, ei ġa okyhyjiavo.

A'ereki pevo u y'ytiguhūa ppyteri pe'i Líbiapeve'ġa gwyrā ppyvo. Igwete ġa imbojyva'javi itayharuhua pype tapy'ynhapiruhuva'ea yhara moanhandava yvytua tomoanhaheteyme ti javo. Gwemimbotarimo yvytua ore rerohoi a'ero. ¹⁸ Ndopigi vyruhua ore mbojirejireva. Nurā ko'emame ġa imombombori mbatera y pe timbovevujuka ti itayharuhua javo. ¹⁹ Ko'emame ġa oboa pyvō imombori y pe itayharuhua rupiara no.

²⁰ He'yi ore kiri ipype. Arimo ore ndorohepiaga'javi kwara. Ypytunimo ore ndorohepiaga'javi jaytata'ia. Igwete vyruhua ore rerekouhui. Nurā ore ei:

—Kiro po ti nhande papavi tuhē nehē, oro'e ore orojohupe.

²¹ Ymya ġa ndo'ukatua'javi mbatera okovo. A'ero Paulo'ga hoi ġapyteri pe o'ama.

—Mbaria po pe nanhirenduvi raikwehe, ei ga ġa pe. Ndape-ruri po pe Creta hugwi ramo. Herure'ymame po ndojigwarajuhui itayharuhua rehe kiro ramo. A'ero po mbatera ndohoi ypy pe ramo, ei Paulo'ga ġa pe. ²² Emo kiro ji ei pe me: Penhimboitakwerimo ti peko. Niamanoi po ti nhande nehē. Itayharuhua tehe po ti oho ypy pe nehē, ei ga ġa pe. ²³ Akwaha ji a'ea. A'ereki Tupana'ga – ga ji pojyka ojive, gaha ji ambohete hete jipi – gaha ojipyrive'ga mbuhuruka ji pyri ga mo'ama ypytunimo, ei ga. ²⁴ Igwete ga ei ji ve oji'i: “Paulo, terekyhyji ti ekovo. Ereho tuhē ti nde e'ama César'ga pyri nehē,” ei ga ji ve oji'i, ei ga ġa pe. “Tupana'ga ti omombyry nde ve. Nurā ti nderupive'ġa ndopapavi ypy pe nehē,” ei Tupana'gapyrive'ga ji ve, ei ga. ²⁵ Penhimboitakwerimo ti peko a'ero, ei Paulo'ga ġa pe. Ajiko ji Tupana'ga rehe. A'ero ji heroviahetei ganhi'ġa jijive. Nurā ji ei pe me: Na tuhē po ti ihoi Tupana'ga rembi'ea rupi nehē, ei ga. ²⁶ A'erorame tehe po ti yvytua nhande rerohoi nhande mbotyva nhande noġa ypa'ouhūa rehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ġa pe.

²⁷ He'yi treze ore kiri vyruhua rerekovo. Yvytua ore rerohorohoi ypiahua ruvihavuhua pype Mediterrâneo pype. Ypyhaji katu itayharuhua mondohara'ġa ei:

—Ira'agweuhunhi yembe'yva aġwamo, ei ġa ojojohupe.

²⁸ Igwete ġa ha'āa'aġi tihepia ti typya a'ero javo.

—Trinta e seis metros, ei ġa.

Hehemo'i ġa herohoi ha'āa'aġa'java.

—Igwyre'i kiroḡwe typya vinte e sete metros, ei ḡa. ²⁹ Kiro po ti vvytua nhande rerohoi ita rehe nhande noḡa nehē, ei ḡa okyhyjiavo.

Nurã ḡa ipohyiva'ea imbojyvi yhara revira hugwi ihamuhũa rehe. Quatro ḡa imbojyvi ipohyiva'ea imondovo ppy pe timombyta ti itayharuhua inoḡa javo.

—Kotihĩ po ko'ema ruri hamo, ei ḡa ojohupe.

³⁰ Emo itayharuhua mondohara'ḡa oka'nhy pota jugwi onhimima xamanoyme ti javo ojohupe. A'ero ḡa imbojyvi yha'ria y pe. Igwete ḡa ei jara'ḡa pe o'mbero:

—Torombojy ti ipohyiva'ea itayharuhua tĩa hugwi kiro, ei ḡa o'mbero.

³¹ Oka'nhy ḡwerĩ reki ḡa novĩa. Emo Paulo'ga ikwahavame e'i soldados'ḡa pe Júlio'ḡa pe:

—Imondohara'ḡa pytae'yname itayharuhua pype po ti pe papavi ppy pe nehē, ei ga.

³² Igwete soldados'ḡa ikwahavondogi ihamuhũa imbojyhava yha'ria mbohia y pe tohoyme ti ḡa javo.

³³ Ko'eḡatue'yma rupi Paulo'ga ei ipyipiara'ḡa pe nhaporemo:

—Peji i'gwovo kiroḡwe, ei ga. A'ereki he'yi quatorze pe kiri i'ukatue'yma marã po ti nhande ve javo, ei ga. ³⁴ Nurã ji ehetei pe me: Pe'u ti mo tapepytujiko tuhē ti. Napemanoi po ti pe nehē, a'e ji pe me, ei Paulo'ga ḡa pe.

³⁵ Onhi'igirē ga ipyhygi pão onhi'igã Tupana'ga pe ḡandovaki.

—Pyrý hete nde imbuhuri mbatera ore ve toro'u, ei Paulo'ga ga pe.

Igwete ga jaygwe'rogi i'gwovo. ³⁶ A'ero ḡa ndoryvamo i'gwovo no. ³⁷ He'yjuhuva'ero ore rekoi itayharuhua pype duzentos e setenta e seis. ³⁸ I'ukatupavirē ḡa imombomombori trigo y pe timbovevujuka itayharuhua javo.

Typepemuhũa gwovaja'ro itayharuhua

³⁹ Ko'eḡaturame itayharuhua mondohara'ḡa hepiagi yvya ikwahave'yma. Kirē ḡa hepiagi ypia'ia y'ytiḡa hembeyvyri. Nurã ḡa ei ojohupe:

—Pevo ti tiroho heroHYga y'ytiḡa rehe heroja. Tihepia ti nhande herovahema pevo nehē, ei ḡa ojohupe.

⁴⁰ A'ero ḡa ikwahavondogi ihama imbohia ipohyiva'ea ppy pe. A'ea ja jara'ḡa ikwaharavi imopyryryngava tiroho katu javo. Igwete ḡa imbovyri yva rehe tapy'ynhapiruhuva'ea itayharuhua moanhandava imohina ipypira. Itĩa rehe ḡa imbovyri imohina a'ea pyvõ ti vvytua tomoanha yhara javo. Nahã vvytua ore rerohoi yembe'yva rehei katu novĩa. ⁴¹ Emo ore rerohy ore noḡa ppyjuvuhua rehe ppyteri pe. A'ero

itĩatykai y'ytiġa rehe. Ndojipe'aa'javi jugwi. Igwete hevira jovaja'roja'rogi a'ero typepemuhũa rerekouhuavo.

⁴² Igwete soldados'ġa ei ojuhupe:

–Tijuka pa ti cadeiapypeve'ġa a'ero toytavyme ti ġa oka'nhyrna nhande hugwi, ei ġa ojuhupe.

⁴³ Emo Júlio'ga e'i ġa pe:

–Tapejukai ti ġa, ei ga ġa pe.

A'ereki ga ndojukaukapotari Paulo'ga. Kirẽ ga ei ore ve:

–Ikwahavame pejiytavo pe na'ẽ ti pepopepo y pe pejiytavo penhi'eamo yembe'yi pe nehẽ, ei ga. ⁴⁴ Aerẽ ti jararamo pehopeho yva raygwera rehe itayharuhua raygwera rehe nehẽ, ei ga ore ve.

Nahanahã ore hopavi yembe'yi pe a'ero oro'eamo.

28

Paulova'ea opyta Malta pe

¹ Oro'embavame pevove'ġa imombe'ui yvya ore ve.

–Agwa ko ypa'ouhũa. Malta ko hera, ei ġa ore ve.

² Igwete ġa imombyryhetei ore ve ore pokoga. A'ereki iroyxaġahi ore ve. Amana okyripe ore ve no. Igwete ġa imombyryhetei ore ve japovo tata tapejipe'e ti javo. ³ Igwete Paulo'ga ġa ndatahari herua inoġa tata pe. A'ero ihemi mboja jugwi ahejukava'ea hakuva rerekovo ġwaramo. Igwete Paulo'ga poa hu'ui ohaekovo gapoa rehe okovo. ⁴ Hepiagame pevove'ġa etehi ojuhupe:

–Iporojukava'ero po ga oko. Nomanoi ga ppy pe raji'i. Emo kiro aherepykava. Mboja po ti ojuka ga kiro nehẽ, e'i tehe ġa ga pe.

⁵ Igwete Paulo'ga opoa mbovavagi imomboia mboja imbohia tata pe. Ndahahyi reki ga pe. ⁶ Igwete ġa ga repiahetei upa.

–Kiro po ti ivuvupavi nehẽ, e'i tehe ġa. Mara'ngu po ti ga kotihĩ omanomo nehẽ? ei ġa.

Mbaigwe ġa nduvi tihepia ti gamanoa javo novĩa. Aerẽ hepiagame hahye'yma ga pe a'ero ġa herojiyi gweaporoġita.

–Yvagipeva'ero reki ko ga rekoi, e'i tehe ġa ga pe a'ero.

⁷ Igwete Públio'ga ore mbuhurukari ojipyri. Ira'agwe te gagwya. Ga ko ġanduvihavamo oko pevo ypa'ouhũ me. Igwete ga ore mbuhurukari ojipyri imombyryva ore ve. Trẽs ga ore mongirukari ojipyri. ⁸ A'ea rupi Paulo'ga hoi Públio'ga ruva'ga pyri. A'ereki ga itetirũa onhinoġa upa. O'ao'a ga rehe jipi. Gapy'a hahy hete no. Igwete Paulo'ga hoi ga repiaga. Igwete ga ei Tupana'ga pe tomombi ti ga karugwara ga hugwi javo. A'ero Paulo'ga pokogi ga rehe imombiga gatetirũa ga hugwi.

⁹ Ikwahavame jara'ġa nduri Paulo'ga pyri ypa'ouhumeve'ġa –

kiroki ġa itetirūa – kiro ġa nduġanduri Paulo'ga pyri tomombi ti ga oretetirūa ore hugwi javo. A'ero ga imombimombigi ġa hugwi no. ¹⁰⁻¹¹ A'ero ġa imbuhumbuhuri mbatera ore ve ore rerekokatuavo.

Paulova'ea oho Roma pe

Três jahya rupi ore pytai pevo orojupa yapohua rupi. A'ero ore nhinhaġi itayharuhua pype Alexandriahugwiva'ea pype. “Os Deuses Gêmeos,” ei ġa jupe. A'ea opyta ypa'ouhū me yapohua rupi no. A'ea pype ore nhinhaġi a'ero. Ore hero-hoġwerīrame ypa'omeve'ġa imbuhumbuhuri ore ve mbatera orehohava rupiara. ¹² Igwete ore hoi orovahema cidade de Siracusa pe oroja. Três ore kiri pevo. ¹³ Aerē ore hoi yembeyvyri cidade de Régio pe. Ko'emame turi yvytukatua ore ve ore rerogwovo. Ko'emame ore vahemi cidade de Pozuoli pe oropytavo. ¹⁴ Pevo ore Jesus'gareheve'ġa ndepiagi.

–Pepytaahi'vi ti. Sete ti peki ore pyri, ei ġa ore ve.

A'ero ore pytai ġa pyri. Aerē ore hoi pea rupi orogwovo Roma pe. ¹⁵ Ojipe'ġa orehoa mombe'u jipe Jesus'gareheve'ġa pe Roma pe. Henduvame ġa nduri jugwi ore rovatiamo Praça de Ápio pe. Aerē ojipe'ġa ore rovatī Três Vendas pe. A'ero ġa ore mbojiroviari ore rerogwovo. Ga ndepiagame Paulo'ga ei Tupana'ga pe:

–Pyry hete nde ġa mbuhurukari ji pyri, ei ga ga pe.

A'ero Paulo'ga roryvamo ogwovo ġa ndupi.

Paulova'ea omombe'u Jesus'ga Roma pe

¹⁶ Aerē ore vahemi Roma pe. Igwete romanos'ġa nduvihava'ġa Paulo'ga mondoukari onga pype tohoyme ti ga jugwi javo. Ga tehe u pevo soldado'ga pavēi gwepiakava'ga pavēi. ¹⁷ Três ġa kiri. Aerē Paulo'ga ġa mbuhurukari ojipyri judeus'ġa nduvihava'ġa. Ga jatykarama Paulo'ga nhi-mombe'ui ġa pe.

–Nhiirū, ei ga gwe'yja'ġa pe. Ji ndakote'varuhui judeus'ġa pe nhandere'yja'ġa pe ikwehe, ei ga. Nhaneramonhava'ea nhi'igagwera pe ji ndakote'varuhui no novīa. Emo judeus'ġa oko tehe reki ji rehe ji pyhygauka Jerusalém me ji mon-doukaruhu tehe romanos'ġa nduvihava'ġa po pe ikwehe, ei Paulo'ga. ¹⁸ Aerē ġanduvihava'ġa henduvi nhinhi'ġa. “Po ahe ndojukai tuhē te Paulo'ga hamo,” ei ġa ji mombe'gwovo. “A'ereki ga nitiruahūi. Timohemuka ti ga mondovouka a'ero,” ei ġa ikwehe novīa, ei ga. ¹⁹ Emo judeus'ġa e'i: “Tapemohemukari ga,” ei ġa, ei Paulo'ga ġa pe. Nurā ji ei romanos'ġa nduvihava'ġa pe: “Aho pota ji nhandeg-wyripeve'ġa nduvihavuhu'ga pyri César'ga pyri a'ero. Gaha ti e'i jireaporoġita pe nehē,” a'e ji, ei ga. Emo ji nambojari

reki ite'varuhuva'ea nhandere'yja'ga ndehe, ei Paulo'ga ga pe. ²⁰ Kiro ji pe mbuhurukari jijipyri a'ero tahepia ga javo. Tanhi'i ti ga pe, a'e ji pe me, ei ga. A'ereki israELITASRAMO nhande tirovia Tupana'ga remimbogwerava. A'ea rehe reki ga ji pyhygi ji pokwa itanhuramuhua pyvõ ikwehe, ei Paulo'ga imombe'gwovo ga pe.

²¹ Igwete ga ei Paulo'ga pe:

—Judéiapeve'ga nombuhurukari gwembikwatijara ore ve nde mombe'gwovo, ei ga. Igwete nhandere'yja'ga – kiroki ga uhu pea hugwi – ga nde'ite'varuhui nde ve. Ga ndogweruri pevove'ga nhi'igagwera a'ea rehe no. ²² Ore reki orohendu pota nenhi'iga, ei ga Paulo'ga pe. Marãi nde jupe naerũ? A'ereki ojigwyripeve'ga nhaporemõ ga e'i te'varuhu Jesus'ganhi'igarupeve'ea rehe, ei ga. ²³ Irũa rupi po ti ore rura'javi henduva nenhi'iga a'ero nehẽ, ei ga Paulo'ga pe.

O'eagwera rupi katu ga ndura'javi Paulo'ga rongã pe a'ero. He'yjuhuve'ga reki uhu ga pyri. Igwete ga imombe'ui ga pe Moisésva'ea remimbo'eagwera ahenhi'igagwera no – kiroki ahe Tupana'ga nhi'iga mombe'u hako. A'ereki ga gweroviaruka pota ga pe onhi'iga Jesus'ga mombe'urame.

—Cristo'ga ahe omombe'u hako, ei Paulo'ga ga pe. Jesus'ga reki ko Cristoramõ oko Tupana'ga remimbuhurukaramõ, ei ga. Pejikogame ga rehe po ti Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero nehẽ, ei Paulo'ga ga pe.

Pyhãjive ga ega'ei ga pe imopyytunauka. ²⁴ A'ero jara'ga heroviari tuhẽ ganhi'iga. Jara'ga ki a'e te ndogweroviari upa. ²⁵ Igwete ga nhonhi'igayvayvari ogwovo ga hugwi. Ga hogweria rupi Paulo'ga ei ga pe a'ero:

—Tupana'ga ra'uva ombuhuruka katu onhi'iga a'itituhẽva'ea penamonhava'ea pe hako. A'ereki gara'uva onhi'i Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea pe Isaíasva'ea pe emombe'u ti ga pe javo, ei ga. ²⁶ Nahã ko Tupana'ga ra'uva ei ahe ve a'ero hako:

“Heregwovo nhinhi'iga mombe'gwovo akoja'ga pe.

Nahã ti ere ga pe:

‘Pehenduendu po ti pe novã.

Emo po ti pe ndapekwahavi nehẽ.

Pehepiepia po ti pe novã.

Emo po ti pe napembaragwahavi nehẽ.’

Pohoa ti ere javo ga pe,” e'i Tupana'ga ra'uva, ei Paulo'ga ga pe.

²⁷ “A'ereki ga noangarihu ikwahapotare'yma,” e'i Isaíasva'ea pe, ei ga.

“Ndaheakwari ga.

A'ereki ga napembaragwahavi hepiagame.

Ndiapyakwari ga.

A'ereki ġa ndokwahavi henduvame,” e'i Tupana'ga ra'uva, ei ga.

“A'ereki ġa ndopohipotaruhui okote'varuhua hugwi.

Nomomborukapotari ġa Tupana'ga pe okote'varuhua,” e'i, ei ga ġa pe.

Nahã ko Tupana'ga ra'uva nhi'iġagwera Isaíasva'ea pe hako, ei ga. A'ero ahe imombe'ui nhaneramonhava'ea pe, ei Paulo'ga judeus'ġa pe.

²⁸⁻²⁹ —Pekwaha tuhẽ a'ero, ei ga ġa pe. Judeus'ġarũive'ġa pe Tupana'ga omondouka onhi'ġa a'ero, ei ga. Ga pe ga omombe'uuka Jesus'ga nhanderekote'varuhua mombohara'ga, ei ga. Gahã po ti ġwendu ojikoga Jesus'ga rehe a'ero nehẽ! ei Paulo'ga ġa pe.

A'ero ġa hoi ga hugwi.

³⁰ Aerẽ ojipe'ġa nduġanduri Paulo'ga pyri jipi. A'ereki pevove'ġa omondo'ã ġwonga ga pe itambere'ia rehe. Dois Paulo'ga kwara mbo'ari upa ipype. A'ero ojipe'ġa nduġanduri ga repiaga. Horyory ga ġa ndurame ojipyri. ³¹ Igwete ga ġa mbo'embo'ei Jesus Cristo'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe.

—Pejikogame Jesus'ga rehe po ti pe ei Tupana'ga pe: “Emombo ti jirekote'varuhua ji hugwi.” Jesus'ga manoro ġwaramo pe ndepyga po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi pe mongovo ojiheva'ero nehẽ, ei ga. Jesus'ga nhi'ġa rupi ti peho a'ero pejikokatuavo nehẽ, ei Paulo'ga ġa pe.

Ndopojihuvi ga imombe'gwombe'gwovo ġa pe jipi. Igwete pevove'ġa nomombe'upigukari ga pe.

PAULOVA'EA OMOMBE'U ROMAPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Romanos

1 Ji ko Pauloramo Jesus Cristo'gareheva'ero jitekovo garemimbotarimova'ea rehe. Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga imondovouka pe me – perope peju cidade de Roma pe. Tupana'ga ji mongo omoirũharamo ikwehe. Igwete ga ei ji ve: “Emombe'umbe'u ti ga pe nhiremimombe'upyryva Jesus Cristo'ga mombe'gwovo,” ei Tupana'ga ji ve ikwehe.

2 Ymya Tupana'ga ikwahavukari gwemimombe'upyryva onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako. “Amondo po ti ji Cristo'ga yvyakotyve'ga pyri nehẽ. Pyry po ti ga pe a'ero nehẽ,” ei Tupana'ga ahe ve. “Pekwatija ti nhiremimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovo a'ero tokwaha ti ga javoji,” ei ga onhi'iga mombe'uharava'ea pe hako. A'ero ahe ikwatijari inoga hako. (Aherembikwatijara ko Tupana'ga mombe'uhava.)

3 Tupana'ga okwatijaruka ahe ve gwemimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovouka hako. Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga nhandepojykaharete'ga. Yvyakotyva'ero ga ari Daviva'ea rymymino raikwehe.

4 Tupana'gahugwiva'ero ga pyryhetero. Tupana'ga opopoakarimo ga Cristo'ga mboukwahahetei gwa'yramo. A'ereki ga Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi. 5 Igwete ga ei Cristo'ga pe: “Emombyry ti Paulo'ga pe terenhimoirũuka ti ga pe a'ero,” ei Tupana'ga Cristo'ga pe. Nurã ji Cristo'ga moirũi ga mombe'gwovo ojipe'ga gwyrive'ga pe nhaporemotojiko ti ga ga rehe javo. “Tohendu katu ti ga Cristo'ga nhi'iga nehẽ. A'ero po ti ga ga mbohetei nehẽ no,” a'e ji ga pe jipi. 6 Pe me ji ei a'ea no. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Pejiko ti Jesus Cristo'ga rehe pejikovo gareheva'ero,” ei Tupana'ga.

7 Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga a'ero imondovouka pe me Roma pe. Pe ko Tupana'ga py'a ja. E'i ga pe me: “Ga ko jireheva'ero,” ei ga pe me.

Tupana'ga ti tomombyry pe me nhanderuvete'ga Jesus Cristo'ga pavẽi nhandepojykaharete'ga pavẽi. Tonogatu ti ga pepy'a no.

Taho ti pe pyri, ei Paulova'ea

8 Ta'e na'ẽ ti pe me. Jesus Cristo'ga rekoro gwaramo ji pavẽi ji ei Tupana'ga pe: “Apĩ, ndepyry hete nde eji-heve'ga nderekopava Roma pe. A'ereki jara'ga nhaporemotojiko omombe'u ga kiro,” a'e ji. “Ojiko hete ga Jesus Cristo'ga

rehe Roma pe,' ei ġa," a'e ji Tupana'ga pe pe mombe'gwovo. ⁹ Ga pe ji poravykykatui jipi garemimombe'ua mombe'gwovo gara'yra'ga mombe'gwovo. Nhinhi'ġa nanani Tupana'ga pe ji pe mombe'umbe'ui jipi. Ga okwaha hete nhiremi-mombe'umbe'ua ojive. ¹⁰ A'ea'e ji Tupana'ga pe jipi: "Apī, ymyagwera jate ji hopotaramo Romapeve'ġa pyri novīa. Nde ipotaramo jihoa ġa pyri ji mondo ti kiro ġa pyri a'ero," a'e ji ga pe. ¹¹ A'ereki ji opohepiaga'u hete topomoirū ti javo. A'ero po ti Tupana'ga ra'uva imombyryvi pe me nehē. A'ero po ti pe jikohetei Cristo'ga rehe nehē. ¹² Nahā po ti nhande jopokopokogi a'ero nhanderoryroryvamo nehē. Pejikhetea repiagame po ti ji roryvamo pe ndehe nehē. Na jitehe po ti pe ndoryvamo jijikhetea repiagame nehē no. Nahā po ti nhande nhombojikojikohetei Cristo'ga rehe nehē.

¹³ Nhiirū, tamombe'u ti pe me tapekwaha. Kotihīhī ji hopotaramo pe pyri novīa. Emo tegwete jihohava jipi. Tambojiko pota ji pepyteripeve'ġa Cristo'ga rehe. Nahanahā ji judeus'ġarūive'ġa mbojikogukari ojipe'ġa gwyri pe ikwehe. ¹⁴ A'ereki Jesus Cristo'ga e'i ji ve: "Ji mombe'umbe'u ti ġa pe nhaporemo," ei ga. Nurā ji Cristo'ga mombe'umbe'ui ġa pe jipi. Ka'gwyripeve'ġa pe ji ga mombe'ui. Cidapeve'ġa pe ji ga mombe'ui no. Ikwahapyra'ġa pe ji ga mombe'ui. Ikwahapyre'yve'ġa pe ji ga mombe'ui no. ¹⁵ Nurā ji jirokwapotari Cristo'ga mombe'gwovo pe me Roma pe no.

Tupana'ga remimombe'upyryva ikwahy hete

¹⁶ Cristo'ga mombe'ua pyry hete ji ve. Nurā ji nanotī a'ea. Ga a'ea reroviarame Tupana'ga omombo ġandekote'varuhua ġa hugwi - kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe. Judeus'ġa hugwi ypy ga imombori ġandekote'varuhua ġa jikogame Cristo'ga rehe. Na jitehe judeus'ġarūive'ġa hugwi ga imombori ġandekote'varuhua ġa jikogame ga rehe. ¹⁷ A'ereki Cristo'ga mombe'ua rehe nhande tikwaha. Nurā nhande ei: Tupana'ga nhande mombyry nhande jikogame Cristo'ga rehe - nhande jikogame jate ga rehe. Nahā i'ei aherembikwatijara no Tupana'ga mombe'uhara:

"Ga jikogame ga rehe Tupana'ga ġa mombyryvi. A'ero po ti ġa ndekopyahui nehē," e'i ikwatijara.

Ite'varuhu hete vyakotyve'ġa

¹⁸ Tupana'ga okwahavuka nhande ve. Nurā nhande ei: Yvagipeve'ga po ti ombohahy okote'varuhuve'ġa pe nehē onhimonha'ngavo ġandekote'varuhua rehe. Okote'varuhuro ġwaramo ġa nombokwahyukari ojihe a'itituhēva'ea Tupana'ga kwahava. ¹⁹ Tupana'ga po ti ombohahy tuhē ġa pe. A'ereki Tupana'ga kwahava jukwaha ġa pe. A'ereki

Tupana'ga tuhẽ ojikwahavukaripe ġa pe novĩa. Emo ġa ndokwahapotari ga.

²⁰ Ymya Tupana'ga oapo yvya hako. Garembiapoagwera jate jukwaha a'ero Tupana'ga reaporoġita gapopoakara no – a'ea namominangavi gapopoakara. Nhande ndihepiagi gareaporoġita nhandereakwara pyvõ novĩa. Emo nhande tikwaha a'ea garembiapo repiagame. Nurã ijari ġa ndehe ġa ikwahapotare'y mame.

²¹ Ga okwaha Tupana'ga novĩa. Emo ġa nombohetei ga. Ga nde'i ga pe: “Ndehe ko Tupanetero. Ndepyry hete nde imombyryva ore ve,” nde'i ġa ga pe. Ga heaporoġita tehe reki. Ohorame ypytuna rupi ahe ndokwahavi okovo hepiage'y ma. Na jitehe okote'varuhuve'ġa ndokwahavihu a gweaporoġitakatue'y mame. ²² “Orokwaha hete ore,” ei ġa novĩa. Emo ġa ndokwahavihu okovo. ²³ Ga nombohetea'javi Tupana'ga – gaha koi nomanoa'javi. Ha'angavatehea reki ġa ombohete, ġana'angava no – kiroki ġa vyvakotyve'ġa omanove'ġa. Gana'angava ġa ombohete. Ipepova'ea ra'angava ġa ombohete no ipyva'ea ra'angava. Ohyryryva'ea ra'angava ġa ombohete no.

²⁴ Nurã Tupana'ga pohiri ġa hugwi. “Oko te'varuhu potaruhu ġa oakwahave'y ma,” ei ga. “Ojogwerekote'varuhu pota ġa,” ei ga. “Na ġa ndekoi jate a'ero ġwemimbotarimova'ea rehe ojogwerekote'varuhuavo,” ei Tupana'ga. ²⁵ Ndogweroviara'javi ġa a'itituhẽva'ea Tupana'ga mombe'ua. Imbeva'ea ġa gwerovia reki. Ombohete ġa Tupana'ga rembiapo okovo hehe. Tupana'ga reki mbatera apohara'ga ġa nombohetei okoe'y ma ga rehe. Gaha po nhande timbohete avuirama hamo. Na tuhẽ a.

²⁶ Ga ndekote'varuhuro ġwaramo Tupana'ga pohiri ġa hugwi. “Na ġa jogwerekote'varuhupotari a'ero,” ei ga. A'ereki ġa nahembirekokatua'javi reki. Kunhangweramo memenhuhũ ġa jogwerekoi. ²⁷ Na jitehe akwaimba'ero memenhuhũ ġa jogwerekopotari. Ojogwerekote'varuhu ġa. Na rũi po ahe reko hamo. Ite'varuhu tuhẽ ġa pe a'ero ġandekote'varuhua ikwepykavamo.

²⁸ E'i ġa ojohupe: “Timoka'nhy ti Tupana'ga.” Nurã Tupana'ga e'i ġa pe: “Na ġa ndeaporoġitate'varuhuro a'ero,” ei ga. A'ero ġa ndekouhui okote'varuhua rehe – kiroki a'ea rehe ahe ndekoi hamo. ²⁹ Okote'varuhuparavuhua rehe jate ġa ndekoi. Opotarahivuhu hete ġa ojipe'ġa mbatera. Onhimyrõ hete ġa ojipe'ġa ndehe. Ojojukajuka ġa. Ojogwayvayva ġa. Onhomoandyandyjuhu ġa. Heaporoġita te'varuhu ġa ojipe'ġa pe. Omombe'u tuhẽ ġa mbehea. ³⁰ E'ie'y mi ġa ojipe'ġa pe: “Ite'varuhu ġa okovo.” Noaronhete ġa Tupana'ga.

Onhombotegwete ġa. Onhimbohete tehe ġa jipyry hete ji javo tehe. Heaporogitaġita ġa nahanahã ti xako te'varuhu javo. Nohendukatui ġa gwuva'ġa nhi'igã. ³¹ Ndokwahavihu ġa. Ndokoi ġa ġwembi'ea rupi. Ndoporogwetygi ġa ojipe'ġa arõe'yma. ³² Tupana'ga e'i nanongara'ġa pe: "Oho po ġa hahyva'ea ruvihava pype hamo," ei ga. Okwaha reki ġa Tupana'ga nhi'igã novia. Emo ġa ndopohiri okote'varuhua hugwi kiro ġandekoa tuhẽ opohire'yma jugwi. Johe'i tehe ko ġandekote'varuhua. A'ereki ojipe'ġa ndekote'varuhurame ġa e'i pyry ġa pe.

2

Tupana'ga okwaha pa javo ahereaporogita pe

¹ Pe'ji po pe ojipe'ġa pe: "Ite'varuhu ġa okote'varuhuavo." Pehe reki peko te'varuhu no. A'ereki pe ġa javijitehe peko te'varuhu. Pe ndehe tuhẽ reki ijari a'ero pe erame ġa pe ite'varuhu ġa javo. Pe'erame a'ea ġa pe pe pemboja reki pejihe. A'ereki pe peko te'varuhu jitehe.

² A'itituhẽva'ea rupi katu Tupana'ga imbohahyukari nanongara'ġa pe okote'varuhuve'ġa pe. A'ea tikwaha pa nhande.

³ Oro pe, Tupana'ga po ti ombohahyuka tuhẽ pe me nehẽ no. A'ereki pe peko te'varuhu no. Pe'ji pe ojipe'ġa pe: "Ite'varuhu ġa okote'varuhuavo." Pe ki a'e te peko te'varuhu jitehe no. Ombohahyuka tuhẽ po ti Tupana'ga pe me nehẽ.

⁴ Ga pyry hete pe me novia. Nonhimbaekwahivi ve ga pe me. A'ereki ga e'i pe me: "Perojijyi na'ẽ ti pejeaporogita pejipohia pejikote'varuhua hugwi," ei Tupana'ga pe me. "Pe pohirame pejikote'varuhua hugwi po ti ji nambohahya'javi pe me a'ero nehẽ," ei ga pe me. Emo pe ndapekoi gapyryhetea rehe. Ndapekwahavi pe naerũ? Ga pyry hete pe me topohi ti ġa okote'varuhua hugwi javo.

⁵⁻⁶ Napeangarihu vehe pe peapyhae'yma! Nurã po ti koji'i Tupana'ga imbohahyukari pe me nehẽ ga ega'erame nhande ve ikwepyga nhandereaporogitaagwera nehẽ. A'ea rupi po ti ga imboukwahavi onhimboahivuhua okote'varuhuve'ġa pe. Ikwepykava po ti ga imboukwahavi ja'javo ġa pe nehẽ no. A'itituhẽva'ea rupi katu po ti ga ei ikwepyga yvyakotyve'ġa pe nhaporemõ nehẽ. ⁷ Jara'ġa oko katue'ymi. "Tihendu pota nhande Tupana'ga nhi'igãtua nhande ve," ei ġa. "Tihendu pota nhande garemimbohetea nhandejihe. Xako pota nhande ga pyri avuirama," ei ġa. Gahã po ti Tupana'ga omongo ojipyryi yvagi pe nehẽ. ⁸ Jara'ġa ki a'e te ġwemimbotarimova'ea reheuhu ġa oko. Ga nohendukatui a'itituhẽva'ea Tupana'ga nhi'igã. Oho reki ġa okote'varuhua rupi. Tupana'ga po ti onhimboahivuhu ġa pe ġa nderekovo

nehẽ onhimonha'ngavo ġandekote'varuhua rehe nehẽ.
⁹ Ombohahyuka po ti ga ġa pe nehẽ. Okote'varuhuve'ġa pe nhaporemo po ti ga imbohahyukari nehẽ judeus'ġa pe judeus'ġarũive'ġa pe nehẽ no. ¹⁰ Okokatuve'ġa po ti Tupana'ga ġa mboheteri nehẽ. “Pepyry hete pe,” e po ti ga ġa pe nehẽ. Onoġatu po ti ga ġapy'a nehẽ no. Nahã po ti ga imombyryvi ġa pe nehẽ judeus'ġa pe judeus'ġarũive'ġa pe nehẽ no. ¹¹ A'ereki a'itituhẽva'ea rupi katu Tupana'ga e'i ikwepyga nhande ve nhaporemo.

¹² Ymya Tupana'ga ombo'euka Moisésva'ea pe onhi'ġa rehe hako ikwatijaruka ahe ve inoġauka hako. A'ero judeus'ġa gwereko Moisésva'ea remimbo'eagwera. Judeus'ġarũive'ġa ki a'e te ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijaragwera. Oho po ti ġa hahyva'ea ruvihava pype nehẽ. Ga ndekote'varuhuro ġwaramo po ti Tupana'ga ġa mondoi ipype nehẽ. Emo po ti ga nde'i ġa pe nehẽ: “Napehendukatui pe Moisésva'ea remimbo'eagwera.” A'ea po ti ga nde'i ġa pe nehẽ. A'ereki ġa ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Ga ndekote'varuhuro ġwaramo po ti ga ġa mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ.

Na jitehe judeus'ġa, ġandekote'varuhuro ġwaramo po ti Tupana'ga ġa mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ no. Judeus'ġa gwereko reki Moisésva'ea remimbo'eagwera novĩa. Nurã po ti ga ei a'ero ġa pe nehẽ: “Napehendukatui reki pe Moisésva'ea remimbo'eagwera,” e'i po ti ga ġa pe nehẽ. ¹³ Ga henduteherame a'ea Tupana'ga nde'i ġa pe: “Pepyry pe pejikovo.” Ga ndekorame ganhi'ġa rupi Tupana'ga ei a'ea ġa pe. ¹⁴ Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i judeus'ġa pe: “Peko katu ti.” Judeus'ġarũive'ġa reki ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Gwemimbotarimo tehe po ġa ndekoi Tupana'ga nhi'ġa rupi, a'ero po jukwaha tuhẽ ġandekokatukwahava. ¹⁵ Nhande ikwahavame ġandekokatua nhande ei: Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i: “Peko katu ti.” A'ea kwahave'ymame ġa ikwahavi reki oyvyteri pe okokatuavo. Gweaporoġita pe ġa nhimombaragwahavi aherekokatua rehe. A'ereki okokaturame ġa e'i oyvyteri pe: “Nanongara ko pyry.” Okote'varuhurame ġa ikwahavi okote'varuhua no. ¹⁶ Aerẽ po ti Tupana'ga ei Jesus Cristo'ga pe a'ero te'i ti ga yvyakotyve'ġa pe javo. A'ero po ti ga ei ġandeaporoġita pe ikwepyguka ġa pe nehẽ. Ojipe'ġa ndeaporoġita onhimi nhande ve. Tupana'ga okwaha pa reki. A'ero po ti ga ei ikwepyguka ġa pe nehẽ. Nahã ji ei jipi imombe'urame Tupana'ga remimombe'ua.

Judeusva'ea gwereko Moisésva'ea remimbo'eagwera

17 Oro pe judeusramo pe'ji reki pe: “Nhande ko judeusramo. Tireko nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nurã nhande pyryvamo,” pe'ji tehe reki pe pejive. Penhimboheteuhu tehe pe nhande ko Tupana'gareheva'ea javo. 18 Pekwaha pe Tupana'ga remimbotarimova'ea novĩa. Moisésva'ea remimbo'eagwera pe mbo'embo'e. Nurã pe ei: “Xanhimombaragwaha nhande aherekokatua rehe,” pe'ji pe novĩa.

19 Hehae'ÿve'ğa ndokwahavi hepiage'yma ġwaramo. Nurã ahe ġa nderohoi. Ypytunarupive'ğa na jitehe ndokwahavi hepiage'yma. Nurã ahe hyapei ġa pe tohepia ti ġa ikwahava javo. Nurã pe ei nanongara'ğa'jave'ğa pe - kiroki ġa ndokwahavi Tupana'ga - ġa pe pe ehetei: “Nhande tikwahavuka Tupana'ga pe me,” pe'ji hete pe ġa pe. 20 “Timogita nhande okokatue'ÿve'ğa. Timbo'embo'e nhande ġa no - kiroki ġa ndokwahapavi,” pe'ji tehe pe. “A'ereki nhande tikwaha pa a'itituhẽva'ea Moisésva'ea remimbo'eagwera rerekoro ġwaramo,” pe'jiteheuhu pe.

21 Pembo'e pe ojipe'ğa. Maraname pe napenhimbo'ejuhu reki naerũ? Pe'ji pe ġa pe: “Tapemimuhũi ti ojipe'ğa mbatera,” pe'ji pe ġa pe. Maraname pe tuhẽ imimuhũi reki naerũ? 22 Pe'ji pe ġa pe: “Taperekoi ti ojipe'ğa nembireko'ğa,” pe'ji pe. Maraname pe ojipe'ğa nembireko'ğa nderekouhui naerũ? “Tapekoi ti ġanemimbohete'hara rehe,” pe'ji pe ojipe'ğa pe. Maraname pe ndekouhui itambere'ia rehe ġanemimbohete'hara rongapeva'ea rehe imima jugwi naerũ? 23 Pe'ji pe: “Tireko nhande aherembikwatijara Tupana'ga nhi'iga,” pe'ji pe penhimboheteavo. Emo pe napehendukatui reki Tupana'ga nhi'iga. A'ero ojipe'ğa e'i te'varuhu Tupana'ga pe. 24 Tupana'ga mombe'uhava e'i:

“Judeus'ğa ndekote'varuhuro ġwaramo judeus'ġarũive'ğa e'i te'varuhu Tupana'ga pe ga mbotegweteavo,” e'i ikwati-jara.

25 Nahã pe ei judeusramo: “Nhande ko Tupana'gareheva'ero xako nhanderakwanhapira ikytiro ġwaramo.” A'ea pe ei. Pyry tuhẽ pejikytiagwera pe hendukaturame Moisésva'ea remimbo'eagwera. Hendukatue'ymame ndatekwava'javi reki pejikytiagwera rehe. Pejikyti tehe pe a'ero. 26 Oro judeus'ġarũive'ğa ojikytie'ÿve'ğa, ġa ndekorame Tupana'ga nhi'iga rupi, a'ero po ti ga ei ġa pe nehẽ: “Pe ko ojikytive'ğa ja ji ve kiro,” e po ti ga nehẽ. “A'ereki pe jireheva'ero peko kiro nhinhi'iga rendukaturu ġwaramo,” e po ti Tupana'ga judeus'ġarũive'ğa pe nehẽ. 27 Pehe judeusramo pereko pejikytiagwera novĩa. Pereko pe Moisésva'ea rembikwatijaragwera no

novĩa. Emo pe napehendukatui a'ea. Judeus'garũive'ğa ki a'e te ndogwerekoi okytiagwera. Ndogwerekoi ға aherembikwatijara. Emo ға oko Tupana'ga nhi'igã rupi. Nurã ға imboukwahavi pendekote'varuhua pe hendukatue'yname ganhi'igã.

²⁸ Pe'ji pe: “Nhande ko judeusramo xako Tupana'gareheva'ero,” pe'ji pe. Emo o'eteheuhuro ғwaramo rõi ahe oko Tupana'gareheva'ero. Okytiro ғwaramo rõi ahe oko Tupana'gareheva'ero. ²⁹ Ga ndeaporogitapyryvame jate ovytyeri pe Tupana'ga ei ға pe: “Pehe ko jireheva'ero.” Pe herekoteherame Moisésva'ea rembikwatijaragwera Tupana'ga nde'i a'ea pe me. Tupana'ga ra'uva imbopyahurame pendeaporogita a'ero Tupana'ga ei pe me: “Pe ko jireheva'ero.” Tupana'ga tuhẽ ombohete nanongara'ğa a'ero. Ojipe'ğa rõi ombohete ға.

3

¹ Pe'ji po pe ji ve a'ero: “Ndapyryvi nhande rekoï judeusramo naerũ?” pe'ji po pe. “Ndapyryvi nhandejikytiagwera naerũ?” pe'ji po pe ji ve. ² Pyry hete tuhẽ reki. A'ereki judeusva'ea pe nhaneramonhava'ea pe Tupana'ga omondo onhi'igãgwera ғwembikwatijarukaragwera. “Togwereco katu ti ға nhinhi'igã imombe'gwovo,” ei Tupana'ga ahe ve hako.

³ Pe'ji po pe ji ve no: “Jara'ğa reki ndokoi Tupana'ga rembi'ea rupi nhandere'yja'ğa. Nurãro ғwaramo po ti Tupana'ga na jitehe ndokoi ғwembi'ea rupi naerũ?” pe'ji po pe ji ve. ⁴ Na rõi. Ґwembi'ea rupi katu Tupana'ga rekoï jipi. Jara'ğa i'mbe pa. Tupana'ga ki a'e te ni'mbei jipi. Nahã Tupana'ga mombe'uhava i'ei:

“Nde nhi'igãme po ti ға ei nde ve:

‘A'itituhẽva'ea rupi katu neremimombe'ua’,’ e'i.

“Ga imbojateherame nde rehe

po ti jukwahavamo nderekokatua nehẽ,” e'i ikwatijara.

⁵ Pe'ji po pe ji ve: “Nhande rekote'varuhurame po ға ei nhande mombe'gwovo: ‘Oko te'varuhu ға. Tupana'ga reki ға atyvi,’ e po ға. ‘A'ereki ga oko katu hete,’ e po ға,” pe'ji po pe ji ve. A'ero po pe etehei: “Nhande rekote'varuhuro ғwaramo koji'i jukwaha hete reki Tupana'ga rekokatua. Pyry a'ero nhanderekote'varuhua. A'ereki nhanderekote'varuhua omboukwaha Tupana'ga rekokatua,” pe'jiteheuhu po pe ji ve. “Tupana'ga tiruahũ reki imbohahyrame nhande ve nhanderekote'varuhurame,” pe'jiteheuhu po pe. ⁶ Na rõi reki, a'e ji pe me. Tupana'ga pyry tuhẽ. Nurã po ti ga ikwahavi ja'javo vvyakotyve'ğa ndeaporogita pe nehẽ ikwepykwepyga ға pe

nehẽ. Po Tupana'ga ndapyryvi hamo a'itituhẽva'ea rupi katu rũi po ga ei a'ero ẽa pe hamo.

⁷ Pe'ji po pe ji ve a'ero: “Ji rekote'varuhurame po ẽa ei ji mombe'gwovo: ‘Ga atyvi reki Tupana'ga oko katu,’ e po ẽa,” pe'ji po pe. “Ji rekote'varuhuro ẽwaramo koji'i jukwaha hete Tupana'ga rekokatua. A'ero ẽa koji'i Tupana'ga mbohetei,” pe'ji tehe po pe ji ve. “Pyry a'ero jirekote'varuhua. A'ereki ji rekote'varuhurame ẽa koji'i Tupana'ga mbohetei garekokatuhetea kwahava,” pe'ji tehe po pe. “Maraname po Tupana'ga euhui ji ve naerũ netiruahũ nde javo?” Pe'ji tehe po pe ji ve. ⁸ Po pe ei a'ea, a'ero po pe etehei no: “Xako te'varuhu tokwaha hete ti ẽa Tupana'ga rekokatua javo.” Poha tuhẽ ojipe'ẽa etehei imbojateheavo ji rehe ji mbotegweteavo. “Paulo'ga e'i jipi: ‘Xako te'varuhu tokwaha hete ti ẽa Tupana'ga rekokatua javo,’ ei ga,” e'i tehe ẽa ji ve. Ji ko nda'ei reki a'ea. Pyry po ti Tupana'ga imbohahyi ẽa pe nehẽ ẽa erame xako te'varuhu javo.

Ndiakokatuhavi pa

⁹ A'ero po pe ei ji ve: “Marã a'ero? Nhande judeusramo nhandepyry hete jara'ẽa hohe?” Ahã tuhẽ, a'e ji. “Ndojovavyvi judeus'ẽa judeus'ẽarũive'ẽa pavẽi okote'varuhuavo,” a'e ko ji pe me ko. A'ereki niandepiro'ypavi nhande nhanderekote'varuhua hugwi. ¹⁰ Nahã Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei vvyakotyve'ẽa mombe'gwovo.

“Ndapyryvi pa ẽa Tupana'ga pe,” e'i.

¹¹ “Nonhimombaragwahavi pa ẽa aherekokatua rehe.

Ndokwahapotari pa ẽa Tupana'ga okoe'yma ga rehe,” e'i.

¹² “Opohi pa ẽa Tupana'ga hugwi.

Ndoakwahavihu pa ẽa.

Ndokokatui pa ẽa,” e'i ikwatijara.

¹³ “Onhi'ĩ te'varuhu ẽa ja'javo ojipe'ẽa pe.

Omoandyandyi ẽa ojipe'ẽa,” e'i.

“Mboja ahe hu'urame ahera'oa mbotegwetei.

Na jitehe o'ete'varuhurame ojipe'ẽa pe

ẽa ẽa mbotegwetei,” e'i ikwatijara.

¹⁴ “Onhimboahivuhurame ojipe'ẽa pe

ẽa e'i te'varuhu ẽa pe imbote'varuhuavo,” e'i.

¹⁵ “Ojukatuhẽtuhenhuhũ ẽa ẽa.

¹⁶ Perope ẽa oho

– pevo ẽa ojipe'ẽa mbotegwetegwetei ẽa mbovy'are'yma,” e'i.

¹⁷ “Nombojogwerekokatuuu'ũ ẽa jara'ẽa pe.

¹⁸ Nomondoĩ ẽa imohina Tupana'ga rehe okyhyjie'yma ga hugwi,” e'i ikwatijara vvyakotyve'ẽa mombe'gwovo.

19 Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga heja. Ga pe garembikwatijarukara i'ei a'ero - kiroki ga oko Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi judeus'ga. A'ea ikwahava nhande xa'eyme a'ero: "Ndorokwahavi ore orerekote'varuhua." Xa'eyme ti nhande a'ea judeusramo. Judeus'garũive'ga ti te'iyme no. Nhande ikwahava gwaramo nhanderekote'varuhua, a'ero po pyry Tupana'ga ei nhande ve nhaporemō: "Peko te'varuhu tuhē pe." 20 Tupana'ga nde'i nhande ve: "Pepyry hete pe aherembikwatijaragwera hendukaturō gwaramo." Nde'i ga a'ea nhande ve. A'ereki ikwatijaragwera okwahavuka reki nhande ve nhanderekote'varuhua.

Tupana'ga nhande mombry

21 Agwamo reki Tupana'ga okwahavuka nhande ve nhande mombryva. Aherembikwatijaragwera rehe rūi reki Tupana'ga nhande mombry. Moisésva'ea rembikwatijara nhande mbo'e reki nhande mombryva rehe. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea na jitehe nhande mbo'e a'ea rehe. 22 Nhande jikogame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga nhande mombryvi. Ga nhaporemō Tupana'ga ga mombryvi ga jikogame Cristo'ga rehe. A'ereki ga ojo'jajo'ja judeus'ga judeus'garũive'ga pavēi. 23 A'ereki ga nhaporemō okote'varuhu. Ndohoi ga Tupana'ga pyryhetea apiavo. 24 Emo Tupana'ga omombry ga pe. Ga ndokwepygi Tupana'ga pe. Ga omombry tehe ga pe ga jikogame Jesus Cristo'ga rehe. A'ereki Tupana'ga ga mbopiro'yuka gandekote'varuhua hugwi. 25 Tupana'ga ombuhuruka Cristo'ga yvya koty teremano ga ndepyga javo. "A'ero po ti nde imombori gandekote'varuhua ga hugwi ga jikogame nde rehe," ei ga Cristo'ga pe. Cristo'ga momanoukaramo Tupana'ga ei: "Tokwaha ti ga jipyryva. A'ereki ji gandekote'varuhua momboruka," ei Tupana'ga. A'ereki Cristo'ga manoa renonde Tupana'ga imbogwavetei aherekote'varuhua onhimbaekwahive'yma a'ea rehe. 26 Agwamo reki Tupana'ga Cristo'ga momanoukari ikwahavuka opyryva imomboia gandekote'varuhua. A'ero nhande ei: Tupana'ga pyry. Nhande jikogame Cristo'ga rehe ga nhande mombryvi no.

27 Xanhimboheteyme tuhē nhande naerũ. A'ereki aherembikwatijaragwera rendukaturō gwaramo rūi Tupana'ga nhande mombry. Nurã nhande nianhimbohetei. Nhande jikogame Cristo'ga rehe ga nhande mombryvi. 28 Nahã a'ero, a'e ji. Nhandejikoga gwaramo Cristo'ga rehe Tupana'ga nhande mombryvi. Nhande ikwatijara rendukaturō gwaramo rūi ga nhande

mombyryvi. ²⁹ Judeus'ga jate rūi e'i Tupana'ga pe: “Ga ko nhanderuvihava'ga.” Judeus'garūive'ga e'i a'ea ga pe no. ³⁰ Tupana'ga ko ojipeji. Gaha judeus'ga mombyry ga jikogame Cristo'ga rehe. Ga jitehe judeus'garūive'ga mombyry ga jikogame Cristo'ga rehe. ³¹ Ndia'ei reki nhande: “Ndapyryva'javi aherembikwatijaragwera kiro. Nhandejikoga gwaramo Cristo'ga rehe tihenduva'javyme ti a'ea,” ndia'ei nhande. “Timongo hete reki nhande aherembikwatijaragwera. A'ereki a'ea ko pyry,” xa'e nhande jupe.

4

Abraãova'ea jikoga Tupana'ga rehe

¹ Marã Abraãova'ea hako oreramonhava'ea judeus'ga namonhava'ea? ² Tupana'ga e'i ahe ve: “Ndepyry hete nde,” ei ga Abraãova'ea pe hako. Po aherekokatua rehe Tupana'ga ei a'ea Abraãova'ea pe, a'ero po Abraãova'ea nhimbohetei hamo. Aherekokatua rehe rūi reki Tupana'ga ei ahe ve ndepiry hete nde javo. Nurã ahe nonhimbohetei Tupana'ga pyri hako.

³ Nahã ikwatijara Tupana'ga mombe'uhava e'i hako:

“Abraão'ga ojiko Tupana'ga rehe,” e'i.

“Nurã Tupana'ga ei ga pe:

‘Ndepyry hete nde.

A'ereki nde erejiko ji rehe,’ ei ga Abraão'ga pe,” e'i ikwatijara Abraãova'ea mombe'gwovo hako.

⁴ Nhande poravykyrame ojipe'ga pe ga imbuhuri itambere'ia nhande ve. Ndia'ei nhande a'ero: “Ombuhu tehe ga itambere'ia nhande ve.” A'ea nhande ndia'ei. A'ereki nhandeporavykyagwera rehe ga ombuhu nhande ve.

⁵ Emo na rūi nhande ve nhande jikogame Tupana'ga rehe. A'ereki nhanderekokatua rehe rūi ga nhande mombyryvi. Okote'varuhuve'ga pe ga ei reki: “Pepyry pe ji rehe pejikogame.” Nhandejikoga rehe Tupana'ga nhande mombyry a'ero.

⁶ A'ea pe jitehe Daviva'ea ei gandoryva mombe'urame hako. A'ereki Tupana'ga omombyry ga gandekokatua rehe rūi. Daviva'ea e'i nanongara'ga ndoryva pe a'ero hako.

⁷ “Hory hete ga,” ei ahe.

“A'ereki Tupana'ga omombo hete gandekote'varuhua ga hugwi,” ei ahe.

⁸ “Hory hete ga

Tupana'ga henonha'jave'ymame gandekote'varuhua rehe,” ei Daviva'ea.

⁹ Daviva'ea omombe'u gandoryva a'ero – kiroki ga gwereko gwakwanha pira kytiagwera. Ga jate rūi reki ahe omombe'u.

Gandoryva ahe omombe'u no – kiroki ġa ndogwerekoi okyti-agwera.

Pehepia ko Abraãova'ea a'ero. Xa'e nhande ko: Abraãova'ea jikogame Tupana'ga rehe ga ei ahe ve ndepyyry hete nde javo. ¹⁰ Ahejikytiukara renonde reki Tupana'ga ei a'ea ahe ve. Ahe jikytiukarirê rûi ga ei. Ahejikytiukara renonde ga ei ndepyyry nde javo, a'e ji. ¹¹ Ahe jikytiukare'ymame vehevi Tupana'ga ei a'ea ahe ve ahe jikogame ga rehe. Aerê ahe jikytiukari. Okytia pyvô ahe hepiukari Tupana'ga omombyryva. Abraãova'ea ppy okytie'ymame ojiko Tupana'ga rehe. Nurã Tupana'ga ei ahe ve: “Ndepyyry hete nde.” Aerê ahe javijitehe judeus'ġarûive'ġa ojikyti'e'yma ojiko Tupana'ga rehe. Nurã Tupana'ga ei ġa pe no: “Pepyyry hete pe.” Abraãova'ea ppy ojiko Tupana'ga rehe. Aerê judeus'ġarûive'ġa ahe javijitehe ġa jikogi ga rehe no. Nurã ġa ei nhaneremboypya Abraãova'ea pe. A'ereki ġa oho ahe rupi ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe. ¹² Judeus'ġa ojikyti'e'yma na jitehe e'i nhaneremboypya Abraãova'ea pe. Okytia rehe jate rûi ġa ei Abraãova'ea pe. Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe ġa ei. A'ereki ġa oho ahe rupi ojikoga Tupana'ga rehe no. A'ereki Abraãova'ea nhaneremboypya ojikytiukare'ymame vehevi ojiko Tupana'ga rehe.

Tupana'ga nhi'igagwera Abraãova'ea pe

¹³ Ymya Tupana'ga ei Abraãova'ea pe hako: “Amondo pa po ti ji ojipe'ġa yvya pe me nehê tapereko pa ti nehê,” ei ga Abraãova'ea pe. Abraãova'ea rymymino'ġa pe Tupana'ga ei no tamondo ti pe me javo. Ga nde'i ġa pe: “Abraãova'ea ġwendu katu Moisés'va'ea remimbo'eagwera. Nurã po ti tamondo ġayvya pe me.” A'ea Tupana'ga nde'i ġa pe. Ahe jikogame Tupana'ga rehe ga ahe mombyryvi. A'ea rehe Tupana'ga ei ġa pe: “Tamondo ti ġayvya pe me nehê,” ei ga. ¹⁴ Po Tupana'ga imondoi pyryva'ea ġa pe aheremimbo'eagwera rendukaturo ġwaramo hamo, a'ero po ġajikoga ġwaramo rûi ga imondoi hamo. Ojiko tehe po ġa a'ero. Tupana'ga po e'i tehe ġa pe a'ero: “Pejikoga ġwaramo ji rehe ti ji imondoi pe me nehê.” Aheremimbo'eagwera rendukaturo ġwaramo rûi Tupana'ga imondoi a'ero. ¹⁵ A'ereki ġa nohendukatupavi jipi. Hendukatupave'ymame aheremimbo'eagwera Tupana'ga imbohahyi ġa pe. Ga herekoe'ymame ombo'eagwera Tupana'ga nde'i ġa pe: “Napehendukatui pembo'eagwera.” A'ereki ġa ndogwerekoi. Ga herekorame ombo'eagwera ga imbohahyi ġa pe ġa hendukatue'ymame.

¹⁶ Tupana'ga e'i reki: “Tamondo ti ġa pe ġajikoga ġwaramo ji rehe,” ei ga. “Nurãro ġwaramo ji imombyrytehei ġa pe togwerekoi pa katu tuhê ti ġa nehê,” ei Tupana'ga. Ga pe ga

ei – kiroki ġa ojiko ga rehe Abraãova'ea ja. Omondo po ti ga ġa pe jate rūi a'ero – kiroki ġa ġwendu katu Moisésva'ea remimbo'eagwera. Jara'ġa pe po ti Tupana'ga imondoi no ġa jikogame ojihe Abraãova'ea ja. Ahe ve nhande xa'e pa a'ero nhaneremboypya. A'ereki Abraãova'ea ypy ojiko Tupana'ga rehe.

¹⁷ Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iġagwera Abraãova'ea pe no.

“Ogwyogywryi pe po ti he'yjuhuve'ġa ei nde ve nehē:

‘Abraãova'ea ko nhaneremboypya,’ e po ti ġa nde ve nehē,”
e'i ikwatijara Tupana'ga nhi'iġagwera mombe'gwovo.

“Na tuhē,” ei Tupana'ga. Tupana'ga rehe Abraãova'ea jikogi. Gaha ombogwera omanove'ġa. Onhi'ġa pyvō ga imbojihuvi mbatera. Hekoe'ymame ga imbojihuvi. Ga rehe Abraãova'ea jikogi.

¹⁸ Igwete Abraãova'ea heroviari Tupana'ga nhi'ġa. “Ogwyogywryi pe po ti he'yjuhuve'ġa epavi nhaneremboypya ji ve nehē,” ei ahe. “A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: ‘He'yjuhu po ti nerymymino'ġa nehē onhimongyavo nehē,’ ei ga,” ei ahe. “Na tuhē po ti a'ero nehē,” ei ahe. Emo a'ea rupi ko Abraãova'ea ixava'e hete. ¹⁹ Cem anos gwerevi ahe ombo'a kwara ojihe. Igwete Abraãova'ea ei: “Jixava'e hete ji kiro novĩa,” ei ahe. “Sarahēa na jitehe no,” ei ahe. “Nanon-gara'ġa ko ndata'yra'javi jipi,” ei ahe novĩa. Emo ahe ojiko-jiko tuhē Tupana'ga rehe. ²⁰ Ahe nde'i: “Tupana'ga e'i tehe ji ve he'yjuhu po ti nerymymino'ġa javo ji ve,” nde'i ahe. “Mara'ngu po ti ji ra'yramo kiro nehē?” nde'i ahe. Ojiko hete ahe Tupana'ga rehe ga mboheteavo. ²¹ “Tupana'ga e'i ji ve,” ei ahe. “Gwembi'ea rupi katu po ti ga rekoi ji rerekovo nehē. A'ereki ga ipopoaka ġwembi'ea rupi ogwovo,” ei ahe. ²² Nurã Tupana'ga ei ahe ve a'ero: “Pyry hete Abraãova'ga. A'ereki ga ojiko hete ji rehe,” ei ga.

²³ Tupana'ga okwatijaruka a'ea Abraãova'ea mombe'gwovo. Ahemombyryva jate rūi Tupana'ga omombe'u. ²⁴ Nhande mombryryvaġwama ga omombe'u no. A'ereki nhande xajiko ga rehe no – kiroki ga ombogwera nhandepojoykaharete'ga Jesus'ga gamanoa hugwi. ²⁵ Okwava'eġuka na'ē Jesus'ga yvyakotyve'ġa po pe ga momanomouka nhanderekote'varuhua rehe. Aerē Tupana'ga ga mbogweravi tomombyry ti ga ġa javo nhande ve.

5

Pepyry pe, ei Tupana'ga

¹ Nhande jikoga ġwaramo ga rehe Tupana'ga e'i nhande ve: “Pepyry hete pe,” ei ga. Nurã nhandepy'a rukatui Tupana'ga

rehe. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojoykaharete'ga omano nhanderekote'varuhua momboa nhande hugwi. ² Nhande jikogame ga rehe Cristo'ga ikwahavukahetei nhande ve Tupana'ga remimombyryva. A'ereki Tupana'ga omombyry nhande ve jipi. Nhanderory hete nhande no. A'ereki nhande xa'e: Tupana'ga ruvihavuhuhetea rupi po ti nhande rekoi nehē. ³ Nahā no, nhanderory nhande mbatera rahya rehe no. A'ereki hahyrame nhande ve xanhimboita nhande nhanenhimomiranama. ⁴ A'ero Tupana'ga ei nhande ve: "Pepyry tuhē pe penhimomiranama." Ikwahavame Tupana'ga nhi'iga koji'i nhande ei a'ero: Aerē po ti nhande rekoi Tupana'ga ruvihavuhuhetea rupi nehē. ⁵ A'ea erame nhande ndiroviatehei. A'ereki Tupana'ga py'a ja ko nhande. Tupana'ga ombuhu gwa'uva nhande pyri. Gara'uva okwahavuka nhande ve Tupana'ga remiarōa a'ero.

⁶ Nhande niandepopoakari nhanenhimopiro'yavo nhanderekote'varuhua hugwi ikwehe. Aerē Tupana'ga ei raikwehe: "Kiroḡwe oho japiavo. Kiroḡwe po ti Cristo'ga manoi okote'varuhuve'ga ndepyga nehē," ei ga. A'ero Cristo'ga manoi tuhē nhande repyga raikwehe. ⁷ Nhanderovai jate nhande niamanoi te ojipe'ga ndepyga okokatuve'ga ndepyga vehevi. Nhande ndia'ei gwerevi: "Amano po ti ji pyryheteve'ga repyga." ⁸ Tupana'ga ki a'e te nhande atyvi. Ga nhande arō hete. Gwepiuka ga ḡwemiarōa gwa'ya'ga momanorame. A'ereki nhande rekote'varuhurame Cristo'ga omano nhande repyga.

⁹ Cristo'ga manoro ḡwaramo Tupana'ga ei nhande ve kiro: "Pepyry pe." A'ero po ti na tuhē nehē no. Nhande mombyryva ḡwaramo po ti Cristo'ga nhande mbopiro'yi Tupana'ga monha'nga hugwi. A'ero po ti Tupana'ga nonhimonha'ngaa'javi nhanderekote'varuhuagwera rehe nhande mondove'ḡ hahyva'ea ruvihava pype nhande manorame nehē. ¹⁰ Nhande xako te'varuhu ypy Tupana'ga pe. Emo Cristo'ga manoro ḡwaramo Tupana'ga ojirekokatuuka nhande ve. A'ero po ti na tuhē nehē no. Tupana'ga ojirekokatuuka nhande ve kiro. A'ero po ti Cristo'ga okojiro ḡwaramo nhande rerekokatui nehē no. ¹¹ Nahā no, nhanderory hete nhande Tupana'ga rehe no. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojoykaharete'ga gwerekokatuuka Tupana'ga kiro nhande ve.

Adāova'ea reaporogitaagwera ikwahy nhande rehe

¹² Nahā a'ero. Adāova'ea oko te'varuhu ypy yvya koty hako. Nurā ahe manoi. Nahā yvyakotyve'ga manombavi okote'varuhupava ḡwaramo. ¹³ Moisésva'ea remimbo'ea renonde yvyakotyva'ea oko te'varuhu pa. Emo

Tupana'ga nde'i ahe ve: “Pe napehendukatui Moisésva'ea remimbo'eagwera.” A'ereki Moisésva'ea nombo'ei ve ahe. ¹⁴ Emo a'ea rupi Moisésva'ea remimbo'ea renonde ahe manomanombavi Adãova'ea py'rovova'ea. Adãova'ea nonhi'ïpo'rui Tupana'ga okote'varuhuavo. Adãova'ea rekote'varuhua atyvi reki jarava'ea rekote'varuhua novïa. Emo ahe omanomanomba a'ea rupi.

Cristo'ga reaporoğita ikwahy tuhẽ nhande rehe

Adãova'ea reaporoğita ikwahy nhande rehe. A'ea nhande mbo'e aerẽve'ga rehe Cristo'ga rehe. A'ereki Cristo'ga reaporoğita ikwahy jitehe nhande rehe no. ¹⁵ Emo ojoatyvi reki Adãova'ea Cristo'ga pavẽi. A'ereki Adãova'ea oko te'varuhu. Cristo'ga ki a'e te pyry nhande ve. Adãova'ea ojipejiva'ea oko te'varuhu. A'ero nhandere'yjuhua rekote'varuhui nhandemanomano. Tupana'ga ki a'e te omombyry nhande ve. A'ereki ga nhandere'yjuhua mombyrymbyryvuka Jesus Cristo'ga pe ojipejive'ga pe. Jesus Cristo'ga reaporoğita ikwahy tuhẽ nhande rehe a'ero ga imombyryvame nhande ve. ¹⁶ Ojotyvi tuhẽ Adãova'ea Tupana'ga pavẽi. Adãova'ea rekote'varuhurẽ Tupana'ga ei ahe ve: “Ereko te'varuhu nde.” A'ero ga ei nhande ve nhaporemõ: “Peko te'varuhu pe.” Emo nhandere'yjuhua rekote'varuhurẽ Tupana'ga ei reki nhande ve: “Pepyry hete pe.” A'ereki ga omombyry tehe nhande ve. ¹⁷ Nhande xamanomanomba ojipejiva'ea rekote'varuhuro ġwaramo. Emo ojipejive'ga pyryva Jesus Cristo'ga pyryva ikwahy tuhẽ nhande rehe nhande mbohuvihavuhavo. A'ereki nhande jikogame ga rehe Tupana'ga omombyry hete nhande ve. Igwete ga nhande mombyryvi. A'ero Jesus Cristo'ga nhande mbohuvihavuhui a.

¹⁸ Adãova'ea rekote'varuhuro ġwaramo Tupana'ga ei nhande ve: “Peko te'varuhu pa pe yvyakotyva'ero.” Emo Cristo'ga opyryva ġwaramo omano nhande repyga. Nahã ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi nhande mongoheteavo. ¹⁹ Adãova'ea nohendukatui Tupana'ga nhi'ïga. A'ero nhande rekote'varuhupavi kiromo. Jesus Cristo'ga ki a'e te ġwendu katu Tupana'ga nhi'ïga. A'ero Cristo'ga nhandere'yjuhua mombyryvi kiromo.

²⁰ Tupana'ga okwatijaruka onhi'ïga Moisésva'ea pe hako tokwaha ti ġa okote'varuhua javo. Ikwahavame Tupana'ga nhi'ïga koji'i tehe ġa ndekote'varuhui jipi. Emo ġa ndekote'varuhuheterame Tupana'ga imombyryheteheitei ġa pe. ²¹ Nahã ji ei a'ero. Nhanderekote'varuhua ikwahy nhande rehe nhandemananoagwama nhande mondovouka hahyva'ea ruvihava pype. Emo Tupana'ga remimombyryva ikwahy jitehe nhande rehe no. A'ereki Tupana'ga nhande

mombyry hete. A'ero po ti ga nhande mongoukari ojipyri nehẽ. Jesus Cristo'ga pe nhandepojoykaharete'ga pe po ti ga nhande mongoukari yvagi pe avuirama nehẽ.

6

Nhandepiro'y nhande nhanderekote'varuhua hugwi

¹ Marã po ti a'ero nehẽ? Pe'ji po pe: “Xako te'vate'varuhu po nhande hamo. A'ero po ti koji'i Tupana'ga imombyrymbyryhetei nhande ve nehẽ,” pe'ji tehe po pe a. ² Na rũi, a'e ji. Kiroki ahe omano - ahe ndokote'varuhua'javi. Ahe javijitehe po nhande ndiakote'varuhua'javi hamo. ³ Ndapekwahavi pe naerũ? Cristo'ga omano tambopiro'y ẽa ẽandekote'varuhua hugwi javo. Nhanenhimobatizaukarame Cristo'gareheva'ero nhande ei a'ero: “Cristo'ga nhande mbopiro'y nhanderekote'varuhua hugwi omanorame,” xa'e nhande. ⁴ Cristo'ga manorame ẽa ga tymi a'iti ahe omano javo. Nhanenhimobatizaukarame nhande ei: “A'iti Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi omanorame,” xa'e nhande. Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi taheaporoẽita pyahu ti ẽa javo. Tupana'ga nhanderuvete'ga opopoakahetero ẽwaramo Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi ga mongopyahuavo. Nahã po nhanderekoagwama ipyahuro nohõ hamo.

⁵ Cristo'gareheva'ero nhande rekoi nhandejikoty'a ga pavẽi. Nurã Cristo'ga manoro ẽwaramo nhande ei xakote'varuhua'javyme ti javo. Na jitehe gareheva'ero nhande reaporoẽitapyahuro gambogwerava ẽwaramo. ⁶ A'ero nhande ei: Omanorame yva rehe Cristo'ga imombigi nhandereaporoẽitaymyana tipopoakara'javyme ti ẽandekote'varuhua ẽa ndehe javo. “Tipiro'y ti ẽa jugwi,” ei ga. ⁷ A'ereki omanorame ahe ipiro'y okote'varuhua hugwi. Ahe javijitehe po nhande piro'yramo nhanderekote'varuhua hugwi Cristo'ga manorame.

⁸ Cristo'gareheva'ero nhande piro'yramo nhanderekote'varuhua hugwi Cristo'ga manoro ẽwaramo. Nurã nhande ei no: Cristo'gareheva'ero po ti nhande reaporoẽitapyahuro ga rekojiro ẽwaramo. ⁹ A'ereki Cristo'ga okwera omanoa hugwi. Nomanoa'javi po ti ga nehẽ. Gamanoa po ti ndopojoykaukara'javi ga nehẽ. ¹⁰⁻¹¹ Nhanderekote'varuhua rerekovo Cristo'ga manoi ojipeji. Omanoro ẽwaramo ga ndogwerekoa'javi nhanderekote'varuhua a'ero. A'ereki ga omano hete jugwi. Pe'ji ti a'ero: “Cristo'gareheva'ero ẽwaramo xakote'varuhua'javyme ti nhande,” pe'ji ti. Agwamo

reki Cristo'ga rekoi Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Pe'ji ti a'ero: "Na jitehe nhande xako Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe Jesus Cristo'gareheva'ero ġwaramo," pe'ji ti.

¹² Tipopoakaryme ti pe ndehe pendekote'varuhua tapekoyme ti penhimimbotate'varuhua rehe nehē. ¹³ Tapenhikwawa'eġi ti pejeaporoġitate'varuhua pe pejikote'varuhuavo. Ymya pe ndeaporoġitate'varuhuro jipi. Aġwamo ki pe a'e te pe ndeaporoġitapyahuro. Penhikwawa'ē ti Tupana'ga pe a'ero xako katu ti javo. ¹⁴ Pendekote'varuhua ti tapepojkapavyme pe nderekovo a'ero. A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi rūi pe peko kiro. Aġwamo ki pe a'e te peko Tupana'ga remimombyryva rupi. A'ereki Tupana'ga omombyry pe me pe mbopiro'yavo pendekote'varuhua hugwi.

Xanhikwawa'ē ti Tupana'ga pe

¹⁵ Pe'ji po pe ji ve a'ero: "Marā naerū? A'iti nhande rekoi Tupana'ga remimombyryva rupi kiro. Nhanderekoa'jave'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi xako te'varuhu naerū?" pe'ji tehe po pe ji ve. Na rūi te! a'e ji. ¹⁶ Ndapekwahavi pe naerū? Nahā a'ero. Po pe ei ojipe'ga pe: "Anhikwawa'ē ji nde ve neremimbotarimova'ea rehe ji tako javo." Pe'erame a'ea garemimbotarimova'ea rehe tuhē po pe ndekoi a'ero pejipiro'ye'ymamo ga hugwi. Na jitehe penhikwawa'eġame pejeaporoġitate'varuhua pe po pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi. A'ero pemanorame po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Penhikwawa'eġame Tupana'ga pe garemimbotarimova'ea rehe tuhē po pe ndekoi. A'ero po ti ga pe mombyryvi nehē.

¹⁷ Ymya pe ndapepiro'yi pejikote'varuhua hugwi raikwehe. Aerē reki pe hendukatuhetei penhimbo'ea. Nurā ji ei kiro Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde ġa mboheaporoġitapyahuavo." ¹⁸ Tupana'ga pe mbopiro'y pendekote'varuhua hugwi. Igwete pe nhikwawa'eġi ga pe pejikokatuavo.

¹⁹ A'ea ji imombe'ukatui pe me tonhimimyme ti pe me javo. A'ereki pe ndapekwahakatui a. Ymya pe nhikwawa'eġi pejeaporoġitate'varuhua pe xako te'varuhu javo. "Xako te'vate'varuhu paravuhu ti," pe'e pe raikwehe. Aġwamo ti penhikwawa'ē Tupana'ga pe xako katu javo. Pe'ji ti: "Xako katu kiro Tupana'gareheva'ero."

²⁰ Ymya pepiro'ye'ymame pejikote'varuhua hugwi pe ndapekokatui. ²¹ Ndapyryva'uvi reki pe me pe ndekote'varuhurame raikwehe. Aġwamo pe ndapepoyjayjaruhui pejikote'varuhuagwera rehe. Aherekote'varuhua

po ahemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype. ²² Emo Tupana'ga pe mbopiro'y kiro pendekote'varuhua hugwi pe mongovo ojiheva'ero. Pyry tuhē pe me pe ndekorame Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ea po ti pehoagwama yvagi pe nehē. Pevo po ti pe ndekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē. ²³ Aherekote'varuhuagwera kwepykava ko hahyva'ea ruvihava pype. Emo Tupana'ga omombyry tehe nhande ve. Nhande mongo po ti ga ojipyri yvagi pe avuirama nehē. A'ereki nhande xajikoty'a Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojy kaharete'ga pavēi.

7

Nhandepiro'y nhande aheremimbo'eagwera hugwi

¹ Nhiirū, pekwaha pe nhanemogita. Tihendu katu nhande morogita nhandekovo jipi. Nhanemanorame reki nhandepiro'yro jugwi. A'ea pe pekwaha pa no. ² Nahā kunhangwera'ga pe a'ero hambirekove'ga pe. Ganembireko'ga manoe'ymame morogita e'i ga pe topohiryme ti ga gwembireko'ga hugwi. Ganembireko'ga manorame kunhangwera'ga piro'yro jugwi. ³ Po hēarembireko'ga manoe'ymame hēa ojipe'ga rerekovo, a'ero po nhande ei hēa pe: Ite'varuhu hēa ojipe'ga rerekovo. Po hēarembirekova'ea manorē hēa ojipe'ga rereko'i, a'ero morogita nde'i hēa pe hēa ga rerekorame. A'ereki hēa ipiro'y a'ea hugwi.

⁴ Na jitehe pe pepiro'y Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi Cristo'ga manoro gwaramo. Kiro pe peko Cristo'ga reheva'ero - gaha ko Tupana'ga ombogwera gamanoa hugwi. Cristo'gareheva'ero xako katu Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nhandekovo jipi. ⁵ Ymya nhande rekouhui nhanenhimimbotarimova'ea rehe ikwehe. A'ero Moisésva'ea remimbo'eagwera i'ei nhande ve novia: "Tapekote'varuhui ti." Hendukatue'yma reki koji'i nhande rekote'varuhupotaruhui. Nhanderekote'varuhua po nhanemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novia. ⁶ Ymya nhande ei: "Tihendu katu ti Moisésva'ea remimbo'eagwera aherembikwatijara. Nahā nhande nhimombyryvi Tupana'ga pe," xa'e nhande ikwehe novia. Emo nhande ndia'ea'javi a'ea kiro. A'ereki Tupana'ga nhande mbopiro'yi Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. Agwamo nhande reko'i tuhē Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporogita pyahu.

*Aheremimbo'eagwera
derekote'varuhua*

okwahavuka

nhan-

⁷ Marã a'ero? Pe'ji po pe: "Ite'varuhu Moisésva'ea remimbo'eagwera naerũ?" Na rõi, a'e ji pe me. Aheremimbo'eagwera okwahavuka reki ji ve jirekote'varuhua. A'ereki e'i: "Tapepotaruhui ti ojipe'ga mbatera," e'i aheremimbo'eagwera nhande ve. A'ero ji ei: Ako te'varuhu reki ji Tupana'ga pe ji ipotaruhurame gambatera. Aheremimbo'eagwera i'ee'ymame po ji ndakwahavi a'ea hamo. ⁸ A'ereki: "Tapepotaruhui ti gambatera," e'i. Ikwahavame reki a'ea koji'i tehe reki ji ipotaparavuhui jirekote'varuhuro gwaramo. Herekoe'ymame aheremimbo'eagwera po ndiukwahavi nhanderekote'varuhua hamo. ⁹ Ymya ikwahakatue'ymame aheremimbo'eagwera ji etehei: "Jipyry hete ji." Ikwahaveterame aheremimbo'eagwera a'e te ji rekote'varuhupotari tuhẽ reki. ¹⁰ "Nhimanorame po ti ji hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehẽ," a'e ji.

Ymya Tupana'ga ei Moisésva'ea pe hako: "Embo'e ti ga nhinhi'iga rehe," ei ga. "Hendukaturame neremimbo'ea po ti ga ndekoi ji pyri nehẽ," ei Tupana'ga ahe ve novĩa. Emo ji ikwahavame aheremimbo'eagwera ji a'e: "Aho po ti ji hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehẽ," a'e ji ji-jive. ¹¹ Jirekote'varuhuro gwaramo ji nhimoandyandyi na'ẽ. Aheremimbo'eagwera e'irame tapekote'varuhui javo koji'i tehe reki ji ako te'varuhu pota a'ero. Nahã jirekote'varuhua po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novĩa.

¹² Pyry hete reki Moisésva'ea remimbo'eagwera. A'ereki Tupana'ga ahe mbo'eukari onhi'iga rehe Moisésva'ea pe. Aheremimbo'eagwera okokatukwahavuka pa nhande ve. ¹³ Ji nda'ei reki aheremimbo'eagwera pe: Pyryheteva'ea po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novĩa. Ji nda'ei tuhẽ a'ea. Nahã ji ei: Jirekote'varuhua po nhimondoagwama hahyva'ea ruvihava pype novĩa, a'e ji. Aheremimbo'eagwera pyryheteva'ea e'i nhande ve: "Peko katu ti," e'i. Jirekote'varuhuro gwaramo tegwete reki jirekokatuhava a. A'ero ji ei: Aho po ti ji hahyva'ea ruvihava pype nehẽ, a'e ji. Jirekote'varuhua ji mbo'e reki hendukatuukare'yma ji ve pyryheteva'ea. Jukwaha reki a'ero. Ite'varuhu ko jirekote'varuhua a. Ikwahavame aheremimbo'eagwera a'ero nhande nhimombaragwahavi nhanderekote'varuhua rehe ite'varuhu hete javo jupe.

Ako katu pota ji novĩa, ei Paulova'ea

¹⁴ Tupana'ga nhande mbo'euka Moisésva'ea pe hako toko ti ga nhiremimbotarimova'ea rehe javo. Emo yvyakotyva'ero ji ako nhiremimbotarimova'ea rehe. A'ero ji ndajipiro'yi tuhẽ jirekote'varuhua hugwi. ¹⁵ Marã ji rekoi naerũ?

a'e ji jitekovo. A'ereki jirekokatupotarameme ji ndakokatui tuhē. Ji rekote'varuhupotare'ymame ji rekote'varuhui tuhē. ¹⁶ Po ji rekote'varuhui jirekote'varuhupotare'ymame, a'ero po ji ei: Pyry tuhē Moisésva'ea remimbo'eagwera tapekote'varuhui ti javo. ¹⁷ Ji rūi reki anhimongo te'varuhu. Jite'varuhua jipy'a pe ji mongo te'varuhu. ¹⁸ Ji ako katu pota novīa. Emo tegwete reki jirekokatuhava. Nurā ji nhimombaragwahahetei jipyryve'yma rehe jipy'a pe. ¹⁹ Jirekokatupotarameme ji ndakokatui reki. Ji rekote'varuhupotare'ymame ji rekote'varuhui reki. ²⁰ Po ji rekote'varuhui jirekote'varuhupotare'ymame, a'ero po ji rūi anhimongo te'varuhu. Jite'varuhua jipy'a pe ji mongo te'varuhu.

²¹ Nahā ji ve a'ero jipi. Ji ako katu pota novīa. Emo ji akote'varuhue'ymi reki. ²² Jireaporoģita pe ji rekoī Tupana'ga remimbo'ea rehe novīa. ²³ Emo ji anhimombaragwaha jireaporoģitate'varuhua rehe no. A'ea gwovahoguhu jireaporoģitapyryva jipi. Tegwete a'ero jirekokatuhava. A'ereki jireaporoģitate'varuhua nanhimbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi. ²⁴ Ndavy'ari hete ji a'ero! Ma'ģa po ti ji mbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi? a'e ji. A'ereki a'ea nhimon-doaģwama hahyva'ea ruvihava pype. ²⁵ Tupana'ga jate, a'e ji. Gaha ji mbopiro'yuka jugwi Jesus Cristo'ga pe nhandepo-jyaharete'ga pe. Pyry hete Tupana'ga ji ve.

Nahā ji rekoī a'ero. A'e ko ji novīa: Jihi tako Tupana'ga remimbo'ea rupi. Emo jireaporoģitate'varuhuro ģwaramo ji rekote'varuhui.

8

Tupana'ga ra'uva ojikoty'a nhande pavēi

¹ Jesus Cristo'ga pavēi nhandekovo ģwaramo Tupana'ga nde'i kiro nhande ve: "Peho po ti pe hahyva'ea ruvihava pype nehē." Nde'i ga kiro nhande ve. ² A'ereki Tupana'ga ra'uva ji mbopiro'yi jirekote'varuhua hugwi. A'ero ji ndahoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Tupana'ga ra'uva jitehe nhande mboheaporoģita pyahu Jesus Cristo'ga pavēi nhandekovo ģwaramo. ³⁻⁴ Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i nhande ve novīa: "Peko katu ti." Emo nhande ndiakokatui reki nhandereaporoģitate'varuhuro ģwaramo. Aheremimbo'eagwera rendukatua nianemongokatui. Tupana'ga reki nhande mongokatuuka. Ga ombuhuruka gwa'yra'ga vyva koty raikwehe. Nhande ja gara'yra'ga rekoī vyvakotyva'ero okote'varuhuve'ģa ja novīa. Emo ga ndokote'varuhui'i'i okokatuavo. A'ero Tupana'ga Cristo'ga momanoi nhandereaporoģitate'varuhua rehe tamombo vyvakotyve'ģa ndekote'varuhua ģa hugwi javo. Nahā ga

nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi toko katu ti ġa javo. “Ombopiro'yrame ġandekote'varuhua hugwi po ti ġa hendukatui Moisés'va'ea remimbo'eagwera nehē aherekokatua mombe'uhava,” ei Tupana'ga. A'ereki nhande ndiakoi kiro nhaneremimbotarimova'ea rehe. Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe jate nhande rekoi a.

⁵ Kiroki ġa oko ġwemimbotarimova'ea rehe – ġwemimbotara rehe ġa ndeaporogitae'yimi. Kiroki ġa oko Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe – gara'uva remimbotara rehe ġa ndeaporogitae'yimi. ⁶ Gweaporogitarame ġwemimbotara rehe jipi po ti ġa hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Gweaporogitarame Tupana'ga ra'uva remimbotara rehe jipi ġa ndekopyahui. Onoġatu ġapy'a. Aerē po ti ġa ndekoi Tupana'ga pyri avuirama nehē no. ⁷ Gweaporogitarame ġwemimbotara rehe jipi ġa ndekoi Tupana'ga rehe a'ero. Ga nohendukatui ganhi'ġa. A'ereki tegwete ġa pe garendukatuhava. ⁸ Ga ndekorame ġwemimbotarimova'ea rehe jipi tegwete Tupana'ga nhimohema ġa ndehe.

⁹ Oro pe, po Tupana'ga ra'uva jikoty'ari pe pavēi, a'ero po pe ndapekoi penhimimbotarimova'ea rehe jipi. Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe po pe ndekoi jipi. Cristo'ga ra'uva jikoty'are'ymame ġa pavēi po ġa Cristo'gareheve'ġa rūi. ¹⁰ Pendekote'varuhuro ġwaramo po ti penda'oa manoi nehē novīa. Po Cristo'ga jikoty'ari pe pavēi a'ero po penda'uva rekopyahui. A'ereki Tupana'ga pe mombyry pe nderekovo. ¹¹ Tupana'ga ra'uva Jesus Cristo'ga mbogwera gamanoa hugwi raikwehe. Po gara'uva jikoty'ari pe pavēi, a'ero po ti Tupana'ga jitehe penda'oa mbogweravukari gwa'uva pe nehē pema'noa hugwi nehē. A'ereki gara'uva ojikoty'a pe pavēi.

¹² Nhiirū, nahā po nhande rekoi a'ero hamo. Xako po nhande Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe hamo. Ndiakoa'javi po nhande nhanenhimimbotarimova'ea rehe hamo. ¹³ Pe ndekorame penhimimbotarimova'ea rehe po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē. Pe'ji po pe hamo: “Tupana'ga ra'uva nhande pokoga ġwaramo po ti nhande pohiri nhanderekote'varuhua hugwi.” Po pe ei a'ea, a'ero po pe ndekopyahui. ¹⁴ Kiroki ġa ombopogwe Tupana'ga ra'uva – ġahā Tupana'ga ra'yramo oko. ¹⁵ Ymya pe ndapepiro'yi pejikyhyjia hugwi raikwehe. Emo Tupana'ga ra'uva urame pe pyri pe mbopiro'yi jugwi. Nurā pe ndapekyhyjia'javi kiro. Gara'uva pe mongo Tupana'ga ra'yramo pe mbo'eavo. Nurā nhande ei Apī nhanderuvete'ga pe Tupana'ga pe. ¹⁶ Nhande ko Tupana'ga ra'yramo, xa'e nhande. “Pohi tuhē pe'ji,” e'i

Tupana'ga ra'uva nhande ve no. ¹⁷ Gwa'yra ġwaramo po ti Tupana'ga imbuhuri pyryva'ea nhande ve nehẽ. Jesus Cristo'ga pavẽi po ti nhande herekoi pyryva'ea nehẽ. A'ereki ga pavẽi nhande xako. Hahy ga pe ga ruvame yvya koty. A'ero hahy nhande ve no. Po nhande ikwahavi hahya kiro Cristo'ga pavẽi, a'ero po ti ga imbuhurukari gwuvihavuhua nhande ve nehẽ no.

Pyry hete po ti nhande ve nehẽ

¹⁸ Aġwamo nhande ikwahavi hahya. Aerẽ po ti Tupana'ga ikwahavukari gwuvihavuhuhetea nhande ve nehẽ. A'ero ji ei: Hahy'i reki kiro nhande ve. Emo po ti pyry hete hete tuhẽ nhande ve nehẽ Tupana'ga ikwahavukarame gwuvihavuhuhetea nhande ve nehẽ. ¹⁹ Tupana'ga po ti gwa'yra'ġa nduvihavuhua mboukwahahetei nehẽ no. Nurã yvagipeva'ea vvyakotyva'ea Tupana'ga rembiapoa nhaporemõ e'i kiro: "Tupana'ga po ti tomboukwaha tuhẽ gwa'yra'ġa nduvihavuhua nehẽ," e'i. "A'ea nhande tipota hete," e'i pa Tupana'ga rembiapoa. ²⁰⁻²¹ A'ereki Tupana'ga ombote'varuhu ġwembiapoa ahe rekote'varuhurame hako. Garembiapoa remimbotarimova'ea rehe rõi Tupana'ga ombote'varuhu. Gwemimbotarimo ga ombote'varuhu a'ea novĩa. Emo ga e'i: "Aerẽ po ti nhirembiapoa ipiro'yro ijuga hugwi nehẽ," ei Tupana'ga. "Jira'yra'ġa piro'yrame po ti pyryhetero ġa pe nehẽ," ei ga. "Na jitehe po ti pyryvamo nhirembiapoa pe nhaporemõ opiro'yrame nehẽ no," ei Tupana'ga hako.

²² Tikwaha nhande tiruahũa jupe kiro. Kunhangwera'ġa pe tiruahũ no gwa'yra'ġa mbo'aġwerĩrame. A'ereki hahy pa ġa pe. Na jitehe Tupana'ga rembiapoa pe nhaporemõ kiromo jate vehevi tiruahũramo. ²³ Garembiapoa pe jate rõi reki tiruahũ. Nhande ve na jitehe hahypavamo kiro no. Igwete nhande ei tiruahũ kiro nhande ve javo. Emo po ti Tupana'ga nhande mboukwahavi gwa'yramo nehẽ. Ombopiro'y po ti ga nhandera'oa ite'varuhuva'ea hugwi. A'ea nhande tipotarahi imboha'uva. Tupana'ga omombyryvypy nhande ve gwa'uva mbuhua nhande pyri ikwehe. A'ero nhande ei: Aerẽ po ti Tupana'ga imombyryva'javi nhande ve nehẽ, xa'e nhande. ²⁴ Nhandejikogame Jesus'ga rehe nhande ei ikwehe: "Aerẽ po ti Tupana'ga imbuhuri nhandera'opyahua nhande ve a'ero nehẽ," xa'e nhande. Po ga imbuhuripei nhande ve, a'ero po nhande ndia'ei: "Ombuhu po ti ga nhande ve nehẽ." A'ereki ga ombuhuripe. ²⁵ Emo herekoe'ymame nhande xa'e: "Aerẽ po ti nhande herekoi nehẽ." Imboha'uva ġwaramo nhande nhimomiranami hahya pe a'ero.

26 Nhande nhimomiraname'ymame Tupana'ga ra'uva nhande pokogi no. Nhande ndikwahavi nhanenhi'igame Tupana'ga pe marã po ti ji ei ga pe javo. Tupana'ga ra'uva ki a'e te onhi'i Tupana'ga pe gareheve'ga ndepyga. Inhi'iga ko ahepytuhemahivuhua ja. Nhande nimombe'ukwahavi a'ea. 27 Tupana'ga ki a'e te okwaha. Ga okwaha nhandereaporogita. Ga okwaha gwa'uva nhi'iga no a'ea pe jira'uva ei javo. A'ereki Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe gara'uva rekoi onhi'igame ga pe nhande repyga.

28 Nhande xako hete Tupana'ga rehe. A'ero Tupana'ga nhande pokogi mbatera rahya mombyrypava nhande ve. Ojikwe vehevi ga ei nhande ve: "Pe ko jireheva'ea tapeko ti nhiremimbotarimova'ea rehe," ei Tupana'ga. 29 A'ereki ymya Tupana'ga nhande mo'emo'ẽ ojive. "Ga po ti jireheva'ero," ei ga, "jira'yra'ga ja ti ga toko javo," ei Tupana'ga hako. "He'yjuhu po ti ga gairũramo onhimongyavo nehẽ," ei ga. "Jira'yra'ga ja po ti ga ndekoi ganduvihavuhuhetero ti ga toko nehẽ," ei Tupana'ga hako. 30 Ymya Tupana'ga ei a'ero toko ti ga jireheva'ero javo. A'ero ga ei jireheve'ga nhande ve. A'ero ga nhande mombyryvi nhande rerekovo. A'ero ga ei: "Gwereco po ti ga jiruvihavuhua ji pavẽi nehẽ no," ei Tupana'ga nhande mombe'gwovo.

Tupana'ga py'a ja ko nhande

31 Nahã a'ero. Tupana'ga nhande repygame nianemovahĩhavi a'ero. 32 Tupana'ga nhande repyga nokate'ymi gwa'yra'ga rehe. A'ereki ga nde'i gwa'yra'ga pe: "Terehoi ti emanomo ga ndepyga," nde'i ga. Ga gwa'yra'ga mbuhuruka tuhẽ reki yvya koty tomano ti ga ga ndepypava javo. Gwa'yra'ga ga ombuhuruka nhande pyri raikwehe. Ombuhu pa po ti ga pyryva'ea nhande ve a'ero nehẽ. 33 Tupana'ga e'i nhande ve gwemimo'ẽharamo: "Pepyry hete pe kiro," ei ga. Nimbojahavi nhande ve a'ero. 34 Nda'ekavi nhande ve pejeaporogita te'varuhu pe javo. Jesus Cristo'ga nde'i a'ea nhande ve. A'ereki ga omano nhande repyga tamombo gandekote'varuhua javo. Tupana'ga ga mbogwera reki ga mongovo ojipyri yvagi pe tambohete ti ga javo. Cristo'ga nhande repy kiro onhi'iga Tupana'ga pe a'ero. 35 Cristo'ga nhande arõhetei nhande rerekovo jipi. Nimombikavi Cristo'ga remiarõa. Hahyrame nhande ve ga nhande arõ. Hekoteherame nhandepy'a ga nhande arõ. Ga ndekote'varuhurame nhande ve Cristo'ga nhande arõ. Ty'ara nhande jukaheterame ga nhande arõ. Nhande herekoe'ymame mbatera ga nhande arõ. Nhande manogwerĩrame ga nhande arõ. Ga nhande jukarame ga nhande arõ. Nimombikavi tuhẽ Jesus'ga remiarõa.

³⁶ Aherembikwatijara omombe'u no. Omombe'u ahenhi'iga Tupana'ga pe hako.

“Ore ndereheva'ero gwaramo
ga ore juka pota jipi,” ei ahe.

“Ore ko ovelhas ja ga pe
ga ore jukapotarame,” ei ahe ikwatija hako.

³⁷ Nhanembovy'are'ỹva'ea nhaporemo ndikwahyi nhande rehe. Xanhimomirana nhande jupe. A'ereki Cristo'ga nhande mbopopoaka nhanenhimomiranama rehe. Ga nhande arõ hete. A'ero koji'i nhande roryroryhetero nhandejikoga ga rehe. ³⁸ A'e hete ji: Nimombikavi Tupana'ga remiarõa. Nhanemanoa nomombigi garemiarõa nhande rehe. Nhanemanoe'yma na jitehe nomombigi. Yvagipeve'ga nomombigi nhanearõa. Ganduvihava'ga nomombigi no. Ipopoakave'ga nomombigi. Agwamova'ea nomombigi. Aerẽva'ea na jitehe nomombigi. ³⁹ Yvateuhuva'ea nomombigi nhanearõa. Yvyvotaruhupeva'ea nomombigi no. Tupana'ga rembiapoa nhaporemo nomombigi nhanearõa. A'ereki Tupana'ga nianearombigağwami tuhẽ. Nhandejikogame Jesus Cristo'ga rehe nhandepojoykaharete'ga rehe ga okwahavuka Tupana'ga remiarõa nhande ve.

9

Tupana'ga remimo'ẽhara'ga israelitas'ga

¹ Cristo'gareheva'ero ji nhimombe'ukatui kiro pe me. Ji nanhi'mbei. Tupana'ga ra'uva okwahavuka ji ve jiyvyteri pe nhi'mbee'yma no. ² Jivy'are'ỹhetea ji imombe'ukatui kiro pe me. A'ereki ji ndavy'ari hete jire'yja'ga ndehe judeus'ga ndehe ga jikoge'ymame Cristo'ga rehe. Ndopigi jirekovevehua ga ndehe a'ero. ³ A'ereki ji apota hete gajikoga Cristo'ga rehe. Ahepy pota ji ga novĩa. Po jire'yja'ga jikogi Cristo'ga rehe Cristo'ga pohira gwaramo ji hugwi hamo, a'ero po ji ipotari Cristo'ga pohira ji hugwi hamo, a'e po ji novĩa. A'ereki ji apotarahivuhu gajikoga ga rehe. ⁴ Ga ko Tupana'ga remimo'ẽharamo israelitas'ga. Ymya Tupana'ga ei ganamonhava'ea pe: “Jira'yramo ko pe ndekoi,” ei ga. Gwepiuka ga gwuvihavuhuhetea ahe ve no. “Nahanahã po ti ji rekoi pe nderekokatuavo nehẽ,” ei ga ganamonhava'ea pe. Tupana'ga okwatijaruka onhi'iga Moisesva'ea pe terembo'e ti ga javo. Okwahavuka ga ganamonhava'ea pe nahã ti ji mbohete javo. Tupana'ga e'i ahe ve no: “Nahanahã po ti ji imombyryvi pe me nehẽ,” ei ga ahe ve. ⁵ Israelitas'ga nem-boypya ko Abraãova'ea, Isaqueva'ea, Israelva'ea no. Cristo'ga

ko o'a yvya koty israelitaramo no raikwehe. Gaha ko nhanderuvihavuhuhete'ga Tupanamō. Timbohete ti ga avuirama a'ero. Na tuhē.

⁶ Israelitas'ga ndokoi reki Cristo'ga rehe. Emo ji nda'ei: "Tupana'ga opirĩa o'eagwera o'erame ahe ve hako tamo'ē ti ġa jijive javo hako." Ji nda'ei a'ea. A'ereki israelitas'ga nhaporemo rūi Tupana'ga omo'ē ojive. ⁷ Ga nomonogopavukari Abraãova'ea rymymino'ga gwa'yramo no. Tupana'ga e'i Abraãova'ea pe: "Ndera'yra'ga rymymino'ga pe jate Isaque'ga rymymino'ga pe jate po ti ji ei ndera'yra'ga nehē," ei ga ahe ve. ⁸ Abraãova'ea rymymino'ga nhaporemo rūi ko Tupana'ga ra'yra'ga a'ero. A'ereki Tupana'ga nomo'embavi ġa ojive javo ġa pe. Tupana'ga erame jate ġa pe ġa mo'eamo a'ero gara'yramo ġa ndekoi. ⁹ Nahã Tupana'ga e'i Abraãova'ea pe a'ero ahera'yrava'ea mombe'gwovo hako.

"Ambota'yruka po ti ji nde ve nerembirekohēa Sarahēa nehē," ei Tupana'ga.

"Irũa kwara rupi po ti Sarahēa gwa'yra'ga mbo'ari a'ero nehē ji jivyrame nehē," ei ga Abraãova'ea pe hako.

¹⁰ Na jitehe Tupana'ga ei Rebecava'ea pe no nahã po ti penda'yra'ga nehē javo. Ahera'yrava'ea memei ko nhaneramonhava'ea ra'yrava'ea Isaqueva'ea ra'yrava'ea novĩa. Emo nahã hako. Isaqueva'ea ojay'ro ġwembirekova'ea pe Rebecava'ea pe. Ojopohe Rebecava'ea ra'yrava'ea dois. Ojopoheva'ea arame Esaúva'ea o'arypy. Kirē ahapoheva'ea Jacóva'ea ari no. ¹¹⁻¹² Igwete Tupana'ga ejipei Rebecava'ea pe ahera'yrava'ea mombe'gwovo. Ojopoheva'ea mbo'are'ymame Tupana'ga ei: "O'arypyve'ga po ti oko tehe oirũ'ga pyri nehē - kiroki ga aerē o'a," ei Tupana'ga. Tupana'ga e'i jipe aerēva'ea pe Jacóva'ea pe, ga rehe po ti ji rekoi nehē javo. Gwemimbotarimova'ea rehe Tupana'ga rekoi javo ahe ve. A'ereki ga erame ahe ndojogwero'ari ve. Nurã ahe ndokokatui ve. Ndokote'varuhui ve ahe no. A'ereki ahe ndojogwero'ari ve. Jacóva'ea rekokaturō ġwaramo rūi reki Tupana'ga ei ahe ve a'ero. Gwemimbotarimo tehe Tupana'ga rekoi javo ahe ve. ¹³ Nahã ikwatijara e'i Tupana'ga nhĩ'ġa mombe'gwovo:

"'Ako ji Jacóva'ea rehe,' ei ga.

'Esaúva'ea rehe a'e te ji ndakoi,' ei Tupana'ga," e'i ikwatijara imombe'gwovo.

¹⁴ E'i tehe po ġa Tupana'ga pe a'ero: "Ndapyryvi Tupana'ga," e tehe po ġa. "A'ereki jara'ga ndehe ga ndokoi. Jara'ga ndehe ga oko," e po ġa. Nde'i po ġa a'ea Tupana'ga pe hamo. ¹⁵ A'ereki Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe hako:

"Ji ġa porogwetypotarame po ti ji ġa porogwetygi nehē," ei ga hako.

¹⁶ Nahã a'ero. Nhaneremimbotarimo rûi Tupana'ga nhande porogwetygi. Nhande rekokaturu ġwaramo rûi Tupana'ga nhande porogwetygi. Gwemimbotarimo jate ga nhande porogwetygi. ¹⁷ A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'ïga mombe'gwovo. Tupana'ga e'i Faraóva'ea pe hako:

“Oromongouka ji nde ġanduvihavuhuro

terekwahavuka ti ojipe'ġa pe jipopoakara,” ei ga.

“Tajikwahavuka ti ġa pe ġagwuri pe nhaporemo,” ei Tupana'ga Faraóva'ea pe.

Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'ïga hako. ¹⁸ Nahã a'ero. Tupana'ga ġa porogwetypotarame ġa porogwety. Ipotarame ġa'angare'yma a'ero ga noangarukari tuhẽ ġa ġwemimbotarimo okovo ġwaramo.

¹⁹ Pe'ji tehe po pe ji ve a'ero: “Po ore noreangari a'ero maraname po Tupana'ga euhui ore ve naerũ? Maraname ga ei: ‘Peko te'varuhu pe peangare'yma?’” pe'ji po pe ji ve. “A'ereki ga tuhẽ oko ġwemimbotarimo ore angarukare'yma. A'ereki ahe nomovahi Tupana'ga remimbotarimova'ea.” Pe'ji tehe po pe ji ve, a'e ji. ²⁰ Ahe nonhi'ïgayvari tuhẽ Tupana'ga yvyakotyva'ero, a'e ji. Aherembiapoa nde'i ahe ve: “Maraname nde ji apouhui na?” Aherembiapoa po nde'i a'ea.

²¹ Kiroki ga oapo nhaetõtujuga – ġwemimbotarimo tehe ga oapo a. Opyhy po ga tujuga ru'uma japovo. Jara japorame po ga ei: “Koa po ti ji a'apo katu nehẽ. Pyryheteva'ea po ti ji a'apo nehẽ,” e po ga. Igwete po ga ei no: “Kirẽva'ea po ti ji a'apo jate hembyruera pyvõ. A'ea po ti ji apo'ru jipi,” e po ga. Gwemimbotarimo tehe ga japoi a'ero.

²² Ga javijitehe nhandeapohara'ga rekoi Tupana'ga rekoi yvyakotyve'ġa nderekovo. Okwahavuka pota ga onhimboahiva okote'varuhuve'ġa pe. Okwahavuka pota ga opopoakara ġa pe no. Ga nonhimbaekwahivi ve okote'varuhuve'ġa ndehe – kiroki ġa Tupana'ga monhimboahi ojive. A'ea ko hahyheteaġwama ġa pe.

²³ Okwahavuka pota ga gwuvihavuhuhetea nhande ve. Tupana'ga nhande porogwety. Igwete ga nhande mombyryvi togwereco ti ġa jiruvihavuhuhetea ji pavẽi javo. ²⁴ Nhande tuhẽ ga nhande mo'ẽ ġahã po ti jireheve'ġa javo. Judeus'ġa pe jate rûi ga ei. Judeus'ġarũive'ġa pe ga ei no ġa mo'eamo ojive. Nahã ga nhande mo'emo'ẽi judeus'ġa hugwi judeus'ġarũive'ġa hugwi no. ²⁵ Oséiasva'ea okwatija Tupana'ga nhi'ïga a'ea rehe hako. Nahã Tupana'ga ei:

“Kiroki ġa aġwamo jireheve'ġa rûi

– ġa pe po ti ji ei aerẽ gwe nehẽ jireheve'ġa,” ei ga.

“Kiroki ġa aġwamo nhiremiarõhara'ġa rûi

– ġa pe po ti ji ei aerẽ gwe nehẽ nhiremiarõhara'ġa,” ei ga.

26 Oséiasva'ea okwatijara'ja Tupana'ga nhi'íga mombe'gwovo.
Nahã Tupana'ga ei:

“A'e ypy ji ġa pe:

‘Pe ko jireheva'ea rūi’,” ei Tupana'ga.

“Perope ji a'e poa ġa pe

– pevo jitehe po ti ji ei ġa pe nehē:

‘Pe ko jira'yramo peko kiro.

A'ereki jiji ahe mongo jitekovo’,” ei Tupana'ga ġa pe.

Nahã Oséiasva'ea omombe'u Tupana'ga nhi'íga ikwatija hako.

27 Isaíasva'ea okwatija israelitas'ġa mombe'gwovo no. Nahã ahe ei hako:

“He'yjuhu po ti israelitas'ġa onhimongyavo nehē novã.

Y'ytiga hay'iuhuva'ea javijitehe po ti ġa ndetauhuro nehē novã,” ei ahe.

“Emo ġanembyruera'ġa jate po ti ga nomomanoukari nehē,” ei Isaíasva'ea.

28 A'ereki Tupana'ga e'i: “ ‘Kotihĩ po ti ji epavi he'yjuhuve'ġa ndeaporoġita pe vvyakotyve'ġa ndeaporoġita pe nehē,’ ei ga,” ei ahe.

29 A'ea pe Isaíasva'ea e'i nhoġwenonde ikwatija no.

“Ymya Tupana'ga ipopoakaheteve'ga ahery'juhua mombapavukari cidade de Sodoma pe cidade de Gomorra pe no hako,” ei ahe.

“Po ga nombokupyri'i'i ahe nhaneremboypyro hamo,

a'ero po nhande papakatukatui ahe javijitehe no,” ei Isaíasva'ea hako.

Israelitas'ga nonhimombyryvi reki

30 Nahã ji ei a'ero. Judeus'ġarũive'ġa nde'i ojohupe: “Marã po ti nhande nhimombyryvi nehē?” nde'i ġa. Tupana'ga reki omombyry ġa. A'ereki ġa ojiko ga rehe. 31 Israelitas'ġa ki a'e te nahã e'i tehe ojohupe: “Marã po ti nhande reko i nhanenhimombyryva nehē?” ei ġa. “Nahã ti nhande xako. Ti-hendu katu ti nhanembo'ea, a'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve nehē: ‘Pepyry hete pe.’” E'iteheuhu ko ġa. 32 A'ereki ġa e'i: “Nhande tuhē po ti xanhimombyry nehē.” Ga ndojikogi Cristo'ga rehe. Cristo'ga e'i ġa pe: “Pejiko ti ji rehe.” A'ero ġa nhimboahivi ga pe ojikopotare'yma ġwaramo ga rehe. Itauhua ko ahe mbo'a ahe noġa ahe monhimboahiva. Ita javijitehe ko Cristo'ga judeus'ġa monhimboahivuhui ġa monhimonha'ngavo. 33 Ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'íga Cristo'ga mombe'urame ita javijitehe ko ga javo. A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'íga mombe'gwovo:

“ ‘Pehendu katu ti nhinhi'íga.

Onga apohara'ga omondo ita inoġa.

A'ea reki ġa mbo'a ġa noġa ġa monhimboahiva ġa mbopoyjayjare'yma ġa mongovo,’ ei ga.

'Na jitehe ji ga mondoi cidade de Sião pe ga noğa judeus'ğa pyteri pe.

Ita javijitehe ga ğa monhimboahivuhui ğa monhimonha'ngavo ğa mbopoyjayjare'yma,' ei ga.

'Emo ojikogame ga rehe po ti ğa ndipoyjayjare'ymuhũi nehẽ,' ei ga," e'i ikwatijara.

A'ereki ikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iğa Cristo'ga mombe'urame ga ko ita javijitehe javo.

10

¹ Nhiirũ, anhiĩ hete ji Tupana'ga pe jire'yja'ğa ndepyga judeus'ğa ndepyga tojiko ti ğa Cristo'ga rehe javo. A'ereki ji apota hete ğajikoga ga rehe. ² A'e ji ğa mombe'gwovo: Oko hete ğa Tupana'ga rehe xako ti garemimbotarimova'ea rupi javo novĩa. Emo ğa ndokokwahavi reki garemimbotarimova'ea rupi. ³ Ga ndokoi Tupana'ga remimombyryva rupi. Igwete ğa etehei: "Xanhimombyry nhande," ei ğa. "Xako nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi. A'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve: 'Pepyry hete pe,' e po ti ga nhande ve nehẽ," e'i tehe ğa. A'ea ğa e'i tehe okoe'yma Tupana'ga remimombyryva rupi. ⁴ Cristo'ga jate ğwendu katu pa Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nhande nihendukatupavi a'ea nhanenhimombyryve'yma. Nurã nhande jikogi Cristo'ga rehe Tupana'ga te'i pepyry pe javo nhande ve.

Ojiko pa po ğa Cristo'ga rehe hamo

⁵ Ymya Moisésva'ea ikwatijari ğa mombe'gwovo hako – kiroki ğa e'i: "Po nhande hendukatui Tupana'ga remimbo'ea, a'ero po ti nhande pyryvamo nehẽ." Kiroki ğa e'i a'ea – ğa pe Moisésva'ea ei:

"A'ea rendukatupava po ti ğa mombyryvi a'ero nehẽ," ei Moisésva'ea.

⁶ Jara'ğa pe ki a'e te ahe e'i ikwatija ğa mombe'gwovo no – kiroki ğa e'i: "Nhande jikogame Tupana'ga rehe po ti ga nhande mombyryvi nehẽ." Ga pe Moisésva'ea ei:

"Te'iyme ti ğa oyvyteri pe:

"Tojiupi ti ğa yvagi pe'."

Cristo'ga mbojyva pe jugwi Moisésva'ea ei te'iyme ti ğa a'ea javo. A'ereki Cristo'ga uripe raikwehe tamombyry ğa javo.

⁷ Igwete Moisésva'ea ei no:

"Te'iyme ti ğa no:

"Toho po ti ğa omanove'ğa gwyri pe'."

Cristo'ga mbogwerava pe jugwi Moisésva'ea ei te'iyme ti ğa a'ea javo. A'ereki Cristo'ga okweravipe reki omanoa hugwi raikwehe. ⁸ Moisésva'ea e'i a'ero:

"Pekwaha pe Tupana'ga nhi'iğa," ei ahe.

"A'ereki nonhimimi pe me a.

Penhi'ĩ pe a'ea rehe.

Pejapyaka pe a'ea rehe Tupana'ga nhi'ĩga rehe," ei ahe ikwatija hako.

A'ea ore imombe'ui pe me no tapejiko ti ga rehe javo. ⁹ Penhimombe'u ti jara'ga pe Jesus'ga ko jipojykaharete'ga javo, oro'e ore pe me. Perovia hete ti pejipy'a pe Jesus'ga kwerava Tupana'ga ombogwera ga gamanoa hugwi javo. Heroviaheterame a'ea po ti Tupana'ga pe mondoukari ojipyri yvagi pe aerē nehē. ¹⁰ A'ereki heroviaheterame nhandepy'a pe nhande xajiko Jesus'ga rehe. Nhande jikogame ga rehe ga ko jipojykaharete'ga javo, a'ero Tupana'ga ei nhande ve pepyry hete pe javo. A'ero po ti ga nhande mondoukari ojipyri nehē. ¹¹ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

"Kiroki ġa ojiko ga rehe

- ġa po ti ndipoyjayjare'ymuhūi nehē," e'i.

¹² Yvyakotyve'ga pe nhaporemo i'ei. A'ereki ġa ojo'ja hete Tupana'ga pe judeus'ga judeus'garūive'ga pavēi. A'ereki Jesus Cristo'ga ko judeus'ga pojykaharete'ga. Ga jitehe ko judeus'garūive'ga pojykaharete'ga no. Ga omomyry hete ġa pe nhaporemo ġa jikogame ga rehe ore poko javo. ¹³ A'ereki ikwatijara e'i no:

"Kiroki ġa ojiko nhandepojykaharete'ga rehe ore poko javo

- ġa mondouka po ti ga yvagi pe ojipyri nehē," e'i.

¹⁴ Emo ojikoge'ymame ga rehe po ġa nde'i ore poko javo ga pe. Ganhi'ĩga renduve'ymame po ġa ndojikogi ga rehe. Ga mombe'ue'ymame ġa pe po ġa nohenduvi ganhi'ĩga. ¹⁵ Tupana'ga ġa mondoe'ymame ga mombe'uuka ġa pe po ġa nomombe'ui ga ġa pe a'ero. Emo Tupana'ga ġa mondouka tuhē reki ga mombe'gwovouka ġa pe. Igwete ikwatijara e'i no:

"Pyry hete tuhē ġa ndurame imombe'gwovo pyryva'ea nhande ve," e'i hako.

¹⁶ Emo imombe'urame ġa pe ġa nhaporemo rūi ġwendu katu Tupana'ga remimombe'upyryva. Nanongara pe Isaíasva'ea ei Tupana'ga pe hako:

"Ga nohendukatui reki ore imombe'urame ġa pe," ei ahe opojykaharete'ga pe hako.

¹⁷ Nahā a'ero. Hendukurame jate Cristo'ga mombe'ua nhande jikogi ga rehe.

¹⁸ "Oro israelitas'ga, nohenduvi ġa pyryva'ea mombe'ua naerū?" e'i po ġa ji ve. Gwendu tuhē reki ġa. A'ereki ikwatijara e'i:

"Yvyakotyve'ga nhaporemo ġwendu ġanhi'ĩga.

A'ereki ġagwryri pe nhaporemo ġa oho imombe'gwovo pyryva'ea," e'i ikwatijara hako.

19 “Israelitas'ğa ndokwahavi naerũ?” e po ğa. Okwaha tuhẽ ğa. Moisésva'ea ypy omombe'u a'ea Tupana'ga nhi'ığa mombe'urame ikwatija hako. Tupana'ga e'i israelitas'ğa pe: “Pe'ji tehe pe israelitas'ġarũive'ğa pe:

‘Ga ko Tupana'gareheve'ğa rui.

Ga ndokwahavihu,’ pe'ji tehe pe israelitas'ġarũive'ğa pe,” ei Tupana'ga.

“Ga pe jitehe po ti ji imombyryvi nehẽ.

Nahã po ti ji pe monhimyrõi israelitas'ġarũive'ğa ndehe nehẽ. Igwete po ti ji pe monhimboahivi nehẽ no,” ei Tupana'ga israelitas'ğa pe.

Moisésva'ea okwatija Tupana'ga nhi'ığa inoğa hako.

20 Isaíasva'ea koji'i ndopojihuvi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'ığa. Tupana'ga e'i israelitas'ġarũive'ğa mombe'gwovo:

“Ymya ğa ndajikwahapotari.

Aġwamo ki a'e te ğa ji kwahavi,” ei ga.

“Ymya ğa nde'i: ‘Pemombe'u ti Tupana'ga ore ve.’

Aġwamo ki a'e te ji anhimboukwaha ğa pe,” ei Tupana'ga israelitas'ġarũive'ğa mombe'gwovo.

Isaíasva'ea omombe'u a'ea Tupana'ga nhi'ığa ikwatija hako.

21 Emo ahe omombe'u israelitas'ğa no imombe'urame Tupana'ga nhi'ığa. Tupana'ga e'i hako:

“A'ea'e ji ğa pe jipi novia:

‘Pejiko ti ji rehe’,” ei ga.

“Emo ğa nanhirendupotari.

Ga noangarihu ojikoge'yama ji rehe,” ei Tupana'ga israelitas'ğa mombe'gwovo.

Isaíasva'ea okwatija a'ea Tupana'ga nhi'ığa hako.

11

Tupana'ga ndopohiri israelitas'ğa hugwi

1 E'i po ğa ji ve a'ero: “Tupana'ga opohi hete ojiheve'ğa hugwi israelitas'ğa hugwi naerũ ğa jikopotare'ymame ga rehe?” e'i tehe po ğa ji ve. Ga ndopohihetei reki ğa hugwi, a'e ji. Jihi ko israelitaramo ako. Abraãova'ea ko nhiremboypya. Ji ko Benjamimva'ea rymyminoru ako no. 2 Tupana'ga ndopohiri tuhẽ ojiheve'ğa hugwi. Gahã ga jypya omo'emo'ẽ ojive.

Pekwaha tuhẽ pe Tupana'ga rembikwatijarukara – kiroki omombe'u Eliasva'ea. A'ereki Eliasva'ea e'i hete Tupana'ga pe israelitas'ğa mombe'gwovo hako.

3 “Ojuka pa ğa nenhi'ığa mombe'uharava'ea,” ei ahe Tupana'ga pe.

“Omombo ğa ikwava'ẽhava no

– perope ore orokwava'eġuka mbiara jukapyra nde ve jipi.

Ji tehe reki ako ndereheva'ero.

Kiro po ti ġa ji jukapotari nehē no,” ei ahe Tupana'ga pe hako.

⁴ Igwete Tupana'ga ei Eliasva'ea pe hako:

“Nde tehe rūi reki ereko,” ei ga.

“Sete milve'ġa akwaimbae'ġa ji areko jijiheva'ero.

Ga nombohetei Baal ra'angava,” ei Tupana'ga ahe ve hako.

⁵ Na jitehe tuhē Tupana'ga judeus'ġa nembyruera'ġa nderekoi ojiheva'ero aġwamo. Tupana'ga omo'emo'ē ġa ojive. A'ereki ga omombyry pota ġa pe. ⁶ Ga ndekokaturu ġwaramo rūi Tupana'ga ġa mo'ēi. Gwemimombyrypotaro ġwaramo ga ġa mo'ēi ojive. A'ereki ga omombyry pota tehe ġa pe. Po ġa ndekokaturu ġwaramo ga ġa mo'ēi ojive hamo, a'ero po ga nomombyrytehei ġa pe hamo. Omombyry tehe tuhē reki ga ġa pe ġa mo'eamo ojive.

⁷ A'ero ji ei: Israelitas'ġa opota omombyryva novīa. Tupana'ga ki a'e te nomombyrypavi ġa. Gwemimo'ēhara'ġa jate ga ġa mombyry. Jara'ġa reki hendupotare'yname Tupana'ga nhi'ġa ga nohendukatuukari ġa pe a'ero. ⁸ Ikwatijara e'i no:

“Tupana'ga noangarukari ġandeaporoġita

tokwahavyme ti ġa javo.

Henduvame ganhi'ġa

ġa nohendukatui a'ero.

Aġwamo vehevi ġa ndokwahavihu,” e'i ikwatijara israelitas'ġa mombe'gwovo hako.

⁹ Tupana'ga ombuhuruka israelitas'ġa pe onhi'ġa pyryva'ea nahanahā ti ġa toko katu javo hako. A'ea rehe ġa ndoryndorytehero kiro ti nhande nhimombyryvi nehē javo tehe. Emo ganhi'ġa omombe'u reki ġandekote'varuhua ġa mbotegweteavo. Nurā Daviva'ea ikwatijari ġa mombe'gwovo hako.

“Tupana'ga nhi'ġa ti tombotegwete ġa,” ei ahe.

“Tombohahy ti ga ġa pe nehē

ġandekote'varuhuro ġwaramo,” ei ahe.

¹⁰ “Tokwahavyme tuhē ti ġa onhimombyryva

ojikoge'yma Tupana'ga rehe,” ei ahe.

“Tipiro'ya'javyme ti ġa ġwembikwahave'yma hugwi,” ei Daviva'ea ikwatija hako.

¹¹ Judeus'ġa ndojikopavi Cristo'ga rehe aġwamo a'ero. E'i tehe po ġa ji ve a'ero: “Ndojikogi ġa kiro Tupana'ga rehe toho ti ġa hahyva'ea ruvihava pype nehē naerū?” e'i tehe po ġa. Ji nda'ei a'ea, a'e ji pe me. Judeus'ġa ndekote'varuhuro ġwaramo judeus'ġarūive'ġa jikogi ga rehe judeus'ġa ti tonhimyrō ġa ndehe a'ero nehē. Judeus'ġa po ti e'i a'ero nehē: “Judeus'ġarūive'ġa jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga omombyry ġa pe. Xajiko pa ti Cristo'ga rehe no tomombyry ti ga nhande ve ġa javijitehe nehē no,” e po ti ġa nehē.

¹² Judeus'ġa ndekote'varuhuro ġwaramo Tupana'ga omombyry hete jara'ġa pe. A'ereki judeus'ġa jikoge'yma ġwaramo Cristo'ga rehe Tupana'ga omombyry hete judeus'ġarūive'ġa pe. Po Tupana'ga imombyryvi judeus'ġarūive'ġa pe judeus'ġa jikoge'yma ġwaramo Cristo'ga rehe, koji'i tehe po ti Tupana'ga imombyryhetei ġa pe nehē judeus'ġa jikopava ġwaramo Cristo'ga rehe nehē no.

Tupana'ga omombyry judeus'ġarūive'ġa pe

¹³ A'e ji kiro judeus'ġarūive'ġa pe. A'ereki Tupana'ga ji mongouka Jesus Cristo'ga moirūharamo. A'ero Cristo'ga ei ji ve: “Eho ti ji mombegwovo judeus'ġarūive'ġa pe,” ei ga. Pyry hete ji ve a'ero ji ga momb'eui pe me. ¹⁴ Tamonhimyrō po ti ji pe ndehe jire'yja'ġa judeus'ġa. A'ero po ti jararamo ġa jikogi Cristo'ga rehe nehē no. ¹⁵ Opohirame judeus'ġa hugwi Tupana'ga jirekokatuukari judeus'ġarūive'ġa pe. Aerē Tupana'ga jirekokatuukarirē judeus'ġa pe po ti kaitu pyryheteramo vvyakotyve'ġa pe nhaporemonehē!

¹⁶ Pão japorame nahā judeus'ġa ndekoi jipi. Ga ġweno'ē ppy xunhiva'ea hu'uma hugwi Tupana'ga apoa javo jupe. O'erame a'ea jypyva'ea pe po jarava'ea hu'uma nhaporemone Tupana'ga apoa no. Oro yva no. Po ġa ei Tupana'ga apoa yvapo pe, a'ero po hakā Tupana apoa no. Na jitehe Tupana'ga ei jireheve'ġa judeus'ġa nemboypya pe hako. Po ga ei jireheve'ġa ahe ve, a'ero po ti aherymymino'ġa ndekoi Tupana'gareheva'ero nehē no judeus'ġa.

¹⁷ Tamombe'u katu ti kiro pe me a'ero ojo'java'ea. Gwereco oliveira aheremityma. Gwereco irūa no yva ka'gwyripeva'ea aheremityma rūi. Aheremityma rakā ite'varuhurame nhande ndipotari a'ea hakāvondoga yva hugwi. A'ero po nhande heruri ka'gwyripeva'ea rakā imondovo imbojoapya imohina nhakāvondogipyra rehe a'ea toko hakāte'varuhuva'ea py'rovo javo. A'ero pyry ka'gwyripeva'ea rakā pe oliveira rapoa rerekovo ġwaramo. Judeus'ġa nemboypya ko oliveira rapoa javijitehe. Aherymymino'ġa judeus'ġa ko oliveira rakā ja. Kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe – ga ndopotari ġa opohia ġa hugwi. Pehe reki judeus'ġarūiva'ero pe ka'gwyripeva'ea rakā ja. Pe jikogame ga rehe Tupana'ga pe mongoi ojiheva'ero judeus'ġa py'rovouka. A'ero pyry hete pe me. Ymya Tupana'ga imombyryvi judeus'ġa nemboypya pe hako. Ahe ja pe ndekoro ġwaramo ga imombyryvi jitehe pe me no. A'ereki pe ahe javijitehe pejiko Tupana'ga rehe a.

¹⁸ Judeus'ġa jikoge'yname ga rehe Tupana'ga pohiri ġa hugwi. Emo judeus'ġarūiva'ero tapenhimboheteuhui ti a'ea rehe. Tape'jiuhui ti: “Ga hohe'i tehe ko ore pyryvamo. Nurā Tupana'ga opohi ġa hugwi imombyryva ore ve.” Tape'jiuhui

ti a'ea. A'ereki judeus'ga nemboypya rehe Tupana'ga omombyry pe me. Ndia'ei nhande: Hakã rehe ko pyry yva rapoa pe, ndia'ei nhande. A'ereki yva rapoa rehe ko pyry hakã pe. Na jitehe judeus'ga nemboypya rehe ko pyry pe me. A'ereki Tupana'ga omombyry pe me pe ganemboypya javijitehero gwaramo. A'ereki ahe ypy gwereko Tupana'ga nhi'iga imombe'gwovo pe me. Tape'ea'javuhui ti a'ero: "Ore rehe Tupana'ga omombyry judeus'ga pe."

¹⁹ Pe'ji po pe ji ve a'ero: "Oliveira nhande tihakãvondo ka'gwyripeva'ea rakã toko ipy'rovo javo. Na jitehe judeus'ga hugwi Tupana'ga pohiri judeus'garũive'ga toko ga py'rovo javo," pe'ji po pe. "Ore judeus'garũiva'ero orepyry hete ga hohe a'ero," pe'ji tehe po pe ji ve. ²⁰⁻²¹ Ndapekwahavihĩ. Tupana'ga opohi tuhẽ ga hugwi ga jikoge'ymame ga rehe. A'ero pejikoga gwaramo ga rehe ga pe mongoi ojiheva'ero. Tapenhimbohetetehei reki a'ea rehe. Nhande tihakãvondo oliveira hugwi hakã ite'varuhurame. Na jitehe Tupana'ga pohiri judeus'ga hugwi ojiheve'ga hugwi ga te'varuhurame ga jikoge'ymame ojihe. Opohi ga ga hugwi. A'ero kaitu po ti ga pohiri pe hugwi no pe jikoge'yma'javame ga rehe nehẽ. Pekihyji ti gapohira hugwi a'ero. Tapejikoge'ymuhũ ti ga rehe a'ero.

²² Pehepia pe Tupana'ga reaporogita. Ga pyry hete. Emo ga ombohahy ga pe ga jikoge'ymame ojihe. Pe me reki ga pyry pe ndekoro gwaramo garemimombyryva rupi jipi. Ahaname po ti ga pohiri pe hugwi nehẽ no. ²³ Judeus'ga jikoge'ymbigame po ti Tupana'ga ga mongoa'javi ojiheva'ero imombyryva'java ga pe nehẽ no. A'ereki a'ea nonhimimi Tupana'ga pe.

²⁴ Nahã a'ero. Nhande tihakãvondo ka'gwyripeva'ea hugwi hakã mondovo imbojoapya ojipea rehe oliveira rehe. A'ero ko pyry ka'gwyripeva'ea rakã pe. Judeus'garũiva'ero ko pe ka'gwyripeva'ea rakã ja. Pejikogame Tupana'ga rehe pyry pe me a'ero. Ymya pe ndapejikogi ga rehe judeus'garũiva'ero gwaramo. Agwamo reki pyry pe me pejikoga gwaramo ga rehe judeus'ga nemboypya javijitehe. A'ero Tupana'ga imombyryvi pe me. Po pe me ga imombyryvi koji'i tehe po ti ga imombyryvi judeus'ga pe nehẽ ga jikogame ga rehe nehẽ. A'ereki judeus'ga ko oliveira rakã ja. Po hakãvondogirẽ oliveira hugwi nhande imondopotara'javi akoja imbojoapy-pota oliveira rehe jitehe a'ea ko nonhimimi. A'ereki oliveira rakã tuhẽ nhande timondoa'ja oliveira rehe. Na jitehe judeus'ga jikogame Tupana'ga rehe po ti nonhimimi tuhẽ ga pe ga ga mongoa'javame ojiheva'ero imombyryva'javame ga pe nehẽ.

Tupana'ga omombyry ga pe nhaporemo

25 Nhiirũ, tamombe'u mbatera pe me kiro tapekwaha ti javo. Ymya ko nhande ndikwahavi nanongara. Aḡwamo reki Tupana'ga ikwahavukari nhande ve. Tamombe'u a'ea kiro pe me tape'ea'javyme ti: “Tupana'ga po ti nomombyryva'javi israelitas'ḡa pe nehẽ. Nhande ve jate ga omombyry kiro.” Tapenhimbohetei a'ea javo tehe nehẽ. Nahã ti ji imombe'ui pe me a'ero. He'yjuhu ko ḡa kiro novĩa – kiroki ḡa noangarihu ojikopotare'yma Cristo'ga rehe novĩa. Judeus'ḡarũive'ḡa ki a'e te ojikojiko Cristo'ga rehe kiro. Ogwryi pe nhaporemo po ti ḡa ojiko na'ẽ ga rehe nehẽ. 26 Nahã po ti israelitas'ḡa jikojikogi Cristo'ga rehe nehẽ no. A'ero po ti Tupana'ga ḡa mongopavi ojiheva'ero nehẽ. Ikwatijara Tupana'ga mombe'uhava e'i no: “Nhanembopiro'yhara'ga po ti uhu nehẽ.

Judeus'ḡa cidade hugwi Sião hugwi po ti ga ruri nehẽ,” e'i. “A'ero po ti ga imombori Jacóva'ea rymymino'ḡa ndekote'varuhua judeus'ḡa ndekote'varuhua ḡa hugwi nehẽ,” e'i ikwatijara.

27 Igwete i'ei Tupana'ga nhi'iḡa mombe'gwovo:

“Imomborame ḡandekote'varuhua ḡa hugwi po ti ji rekoi ji'ea rupi katu nehẽ,” e'i ikwatijara Tupana'ga nhi'iḡa mombe'gwovo.

28 Judeus'ḡa ndogweroviari aḡwamo Tupana'ga remimombe'ua Cristo'ga mombe'ua. Nurã Tupana'ga nhimonha'ngai ḡa ndehe tambojiko ti judeus'ḡarũive'ḡa jijihe a'ero javo. A'ea ko pyry reki pe me a'ero. Emo Tupana'ga oko hete judeus'ḡa ndehe no. A'ereki ymya ga omo'emo'ẽ ḡanemboypya ojive hako. “Pe po ti jireheva'ero nehẽ,” ei ga ahe ve hako. 29 “Opomo'ẽ ji jijive. Tamombyry ti ji pe me nehẽ,” ei Tupana'ga hako. O'erame a'ea ga ndogwerojijyi gweaporogita. Omo'ẽ tuhẽ ga ḡa ojive a'ero. Omombyry tuhẽ ga ḡa pe no. 30 Ymya pe napehendukatui Tupana'ga nhi'iḡa judeus'ḡarũiva'ero. Emo Tupana'ga pe porogwety aḡwamo judeus'ḡa hendukatue'yma ḡwaramo. 31 Na jitehe judeus'ḡa nohendukatui Tupana'ga nhi'iḡa aḡwamo. Emo po ti Tupana'ga ḡa porogwety nehẽ no pe porogwetyga ḡwaramo. 32 Yvyakotyve'ḡa ndekote'varuhupava ḡwaramo Tupana'ga nohenduvukari ḡa pe onhi'iḡa taporogwety ti ji ḡa nhaporemo nehẽ javo.

Timbohete ti Tupana'ga

33 Tupana'ga pyry hete tuhẽ imbuhua pyryva'ea nhande ve. Heaporogita katu hete ga mbatera rehe.

Okwaha pa hete tuhẽ ga.

Nhande ndikwahavi tuhẽ Tupana'ga reaporogita.

“Onhimi hete nhande ve,” xa'e nhande jupe.

34 Tupana'ga mombe'uhava e'i no:

“Ndikwahahavi Tupana'ga reaporoğita,” e'i.

“Nimoğitahavi ga

nahanahã po nde rekoi hamo jave'yma ga pe,” e'i.

³⁵ “Nimondohavi ga pe

tokwepy ti ga javo,” e'i ikwatijara.

³⁶ A'ereki Tupana'ga oapo pa mbatera.

Ga gwereko katu pa mbatera no.

Gwereko ga mbatera

tanhimbohete ti nhirembiapoa nhaporemo javo.

Timbohete ti Tupana'ga avuirama a'ero. Amém.

12

Penhikwava'ẽ ti Tupana'ga pe pejikokatuavo

¹ Nhiirũ, Tupana'ga nhande porogwety hete. Nurã ji ehetei pe me: Nahã po pe ndekoi a'ero hamo. Penhikwava'ẽ hete ti Tupana'ga pe pejikokatuavo. A'ero po ti ga nhimohẽhetei pe ndehe nehẽ. Nahã po pe Tupana'ga mbohetei gareheva'ero hamo penhikwava'eğa ga pe pejikokatuavo hamo. ² Tapembopogwei ti ġa – kiroki ġa oko Tupana'ga remimbotare'yma rehe. Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Ore mboheaporogitapyahue'yimi ti,” pe'ji ti ga pe. Pendeaporogitapyahurame po ti pe ikwahavi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Garemimbotarimova'ea ko nahã: kiroki pyry hete, kiroki a'ea rehe Tupana'ga onhimohẽ, kiroki ndogwerekoi a'ea hoheva'ea pyryvamo – a'ea ko Tupana'ga remimbotarimova'ea.

³ Tupana'ga omombyry ji ve onhimoirũuka. Nurã ji ei pe me nhaporemo: Tapenhimboheteuhui ti. Pe napenani ti pejeaporogita katu pejapyakakatuavo pejihe Tupana'ga pe mbojikoga ġwaramo ojihe.

⁴ Tamombe'u ti kiro pe me jira'oa tapekwaha ti ojo'java'ea. Jira'oa ko ojipeji. He'yi reki jira'oareheva'ea onhimongyavo jijuraa, jireakwara, jipoa no. Ojoatyatyvi reki jira'oareheva'ea ikarakatuhava. Jiapyakwara pyvõ ji ahendu. Jijuraa pyvõ ji nahenduvi. A'ea pyvõ ji nhi'igi. Jipoa pyvõ ji ipyhygi. Jira'oa ojipejiva'ea reki. Emo gwereko paravuhu jira'oareheva'ea. Ojoatyatyvi ikarakatuhava a'ero.

⁵ Na jitehe jira'oareheva'ea'java'ero ko nhande nhimongyi Cristo'gareheva'ero nhandekovo. Emo nhande nhaporemo ko jira'oa'java'ero ojipejiva'ea'java'ero nhande jikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavẽi. A'ero nhande nhaporemo nhande nhomoiruamo. ⁶ Ojoatyatyvi reki nhandekarakatuhava. A'ereki ojoatyviva'ea Tupana'ga ombuhuruka nhande ve nhandekarakatuhava ga imombyryvame nhande ve.

Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka imombe'gwovouka onhi'iga, timombe'u hete po ti nhande

hamo ga nhande mbojikogame ojihe hamo. ⁷ Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ojiheve'ga pokogauka, tipoko po ti nhande ga a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ga mbo'eavouka, timbo'e po ti nhande ga Tupana'ga mombe'ua rehe a'ero hamo. ⁸ Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ga mbohoryvuka, timbohory po ti nhande ga a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka imoma'eamo mbatera ojipe'ga pe, tima'e'gatu po ti nhande ga pe a'ero hamo tipoko ti ga javo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka nhande mongovouka ganduvihavamo, timondomondo katu po ti nhande ga a'ero hamo. Po Tupana'ga nhande mbokarakatuuka ga porogwetygauka, tiporogwety po ti nhande ga nhanderoryroryvamo a'ero hamo.

⁹ Pe'ara tehe rui toarõ ga. Pearõ hete tuhẽ ti ga. Tapekoi ti aherekote'varuhua rehe. Ahepyryva rehe ti peko. ¹⁰ Penhoarõarõ hete ti a'ero. A'ereki pe penho-moirũirũ Cristo'gareheva'ero gwaramo. Penhombohete ti nde ko ji hohe javo ojohupe. ¹¹ Pejirokwa ti mbatera rehe pejivevugwee'yma. Penhimbatepota ti pepy'a pe. A'ereki nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea rehe pe peko. ¹² Peho po ti pe pejikovo Tupana'ga pyri avuirama nehẽ. A'ea mboha'uva gwaramo ti pejoryjory. Penhimomirana ti ga imbohahyrame pe me. Penhi'ig'e'ymi ti Tupana'ga pe. ¹³ Pema'ema'ẽ ti penhimbatera Cristo'gareheve'ga pe ga herekoe'ymame. Cristo'gareheve'ga ndugandurame pejipy-teri pe pembuhuruka ti ga penhonga pe jipi ga nderekokat-uavo.

¹⁴ Pearõ'e'ỹve'ga imbohahyrame pe me penhi'ĩ ti Tupana'ga pe tomomyry ti ga ga pe javo. Na tuhẽ ti pemomyryvuka ga pe ga imbohahyrame pe me. Tape'euhui ti Tupana'ga pe tombote'varuhu ti ga ga pe javo. Tape'euhui ti a'ea ga pe ga ndehe. ¹⁵ Ojipe'ga ndoryndoryvame ti pejoryjory ga pavẽi. Ga jehe'orame ti ga pavẽi pejehe'o no. ¹⁶ Peko ti pejogwehegwehe. Pejihe jate rui ti peko. Okoteheve'ga ndehe ti peko ga pokoga. Tape'euhui ti: "Akwaha pa ji mbatera." A'ea ti tape'euhui pejive.

¹⁷ Ojipe'ga imbote'varuhurame pe me tapembote'varuhui ti ga pe pejipyge'yma ga rehe. Ojipe'ga epavame: "Nahanahã aherekokatua", nahã ti peko katu a'ero. ¹⁸ Pejirokwa hete ti ojipe'ga nderekokatupava. ¹⁹ Nhiirũ, tapejipygi ti ojipe'ga ndehe. Na ti Tupana'ga pe ndepygi ga ndehe nehẽ imbohahyavo ga pe nehẽ. A'ereki ikwatijara e'i Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo.

"Jihi po ti ga ndepy ga ndehe nehẽ

- kiroki ga ombohahy ojipe'ga pe," ei ga.

“Jihi po ti ambohahyuka ġa pe a'ero nehē,” ei nhandepojyka-harete'ga, ei ikwatijara.

²⁰ Nahā ti peko a'ero ikwatijara hendukatuavo. A'ereki ikwatijara e'i:

“Po ty'ara pearōe'ỹve'ġa jukai
pemondo ti mbatera ġa pe to'u ti ġa javo.

Po ġa ygweiramo
pemondo ti yhya ġa pe toy'u ġa.

Pe ġa nderekokaturame
po ti ġa ndipoyjayjari okote'varuhagwera rehe nehē,” e'i
ikwatijara hako.

²¹ Ga ndekote'varuhurame pe me tapekote'varuhui ti ġa pe pejiipyge'yma ġa ndehe. Peko katu ti ġa pe a'ero ġandekote'varuhua hugwi ġa mbopohiruka.

13

Pehendu katu ti penduvihava'ġa

¹ Pe me nhaporemo ji ei: Pehendu katu ti penduvihava'ġa. A'ereki Tupana'ga omongo ġa penduvihavamo. Po Tupana'ga nomongoi nhanderuvihava'ġa nhande ve, a'ero po nianderuvihavi a'ero hamo. ² Penduvihava'ġa nendukatue'ymame pe napehendukatui Tupana'ga nhi'ġa a'ero. A'ereki gaha omongo ġa penduvihavamo. Penduvihava'ġa nendukatue'ymame po ti pe ikwahavi hahya nehē. ³ Pe ndekokaturame pe ndapekyhyji penduvihava'ġa hugwi. Emo pe ndekote'varuhurame pe pekyhyji ġa hugwi a'ero. Pehyjiptare'ymame penduvihava'ġa hugwi peko katu tuhē ti. A'ero po ti ga pe mbohetei nehē. ⁴ A'ereki Tupana'ga omongo ga pe pokogauka. Emo pe ndekote'varuhurame pekyhyji ti ga hugwi a'ero. A'ereki ga okwaha imbohahyavo ahe ve. A'ereki Tupana'ga omongo ga tombahy ti ġa okote'varuhuve'ġa pe javo. ⁵ Nurā ti pehendu katu penduvihava'ġa a'ero tombahyukaryme ti Tupana'ga nhande ve javo. Pe pekwaha pejiivyteri pe no. “Po ahe ġwendu katu ġa hamo,” pe'e tuhē pe pejiivyteri pe. Nurā ti pehendu katu penduvihava'ġa.

⁶ Na jitehe po pe imondoi itambere'ia ġa pe hamo ġa imono'oġukarame. A'ereki Tupana'ga ġa mondouka pe pyri ġa mboporavykyavo tohepia katu ti ġa ġa javo. ⁷ Nurā ti pemondo katu itambere'ia ġa pe ġa imono'oġukarame. Pemondo ti pejeaporoġita imohina penduvihava'ġa ndehe.

Pejogwereco katu ti

⁸ Nahā po pe peko hamo: Pemondo pa ti ikwepykava ojipe'ġa pe te'iyme ti ġa pe me a'ero: “Napembuhurihu pe ore ve.” Nahā po pe peko hamo no: Peko katu hete ti pejogwehe pejogwerekokatuavo avuirama. Kiroki ġa oko ojipe'ġa ndehe

– ġa ko ġwendu katu Moisésva'ea remimbo'eagwera. ⁹ A'ereki aheremimbo'eagwera e'i:

“Taperekoi ti ojipe'ġa nembireko'ġa.

Tapejukai ti ojipe'ġa,” e'i.

“Tapemimuhūi ti ojipe'ġa mbatera.

Tapepotarahivuhui ti ojipe'ġa mbatera,” e'i aheremimbo'eagwera.

Aheremimbo'eagwera nhaporemō reki e'i:

“Erenhiarō hete nde.

Na jitehe ti earō hete ejikotyve'ġa,” e'i aheremimbo'eagwera ikwatijara.

¹⁰ A'ereki ġa ndehe nhande rekorame nhande nimbote'varuhui ġa pe. Nahā reki nhande hendukatupavi aheremimbo'eagwera a'ero nhande rekorame ġa ndehe.

¹¹ Pejirokwa ti a'ea rehe Jesus Cristo'ga jivyhava imboha'uva ġwaramo. A'ereki aġwamo ira'agwe hī gajivyhava. Ymya nhandejikogypyrāme Cristo'ga rehe nhande ei: “Kotihī po ti Jesus'ga jivyri nehē.” Aġwamo kaitu ira'agwe gajivyhava. Pejirokwa tuhē ti a'ero. Ojivyrame po ti ga nhande rerohei yvagi pe nehē.

¹² Tamombe'u ti ojo'java'ea pe me a'ero. Ypytunahiva ko ite'varuhu nhande ve. Ypytuna javijitehe aġwamova'ea ko ite'varuhu. Ko'ema reki ikatu nhande ve. Ko'ema javijitehe po ti ikaturamo aerēva'ea nehē. Cristo'ga jivyrirē po ti ikatuheteramo nehē. Momina ġwerī kiro aġwamova'ea ypytuna'java'ea nhande hugwi. Nurā ti xako te'varuhu pi a'ero. Ko'eġwerīa ja ko Cristo'ga ojivy ġwerī. Nurā ti xako katu ga'java'ero. ¹³ Kojahua rupi ahe oko katu tohepia ti ġa jirekokatua javo. Kojahuarupive'ġa javijitehe ti xako katu no. Tape'upe'ui ti ahemboheagwyriva'ea kaġwitiga pejeagwyrive'ymamo. Taperekoi ti ojipe'ġa nembireko'ġa. Peakwaha ti. Tapejogwayvaruhui ti. Tapenhimyrōi ti ojipe'ġa ndehe. ¹⁴ Penhimongo ti Jesus Cristo'ga ja ga pavēi pejikovo. Tapembopogwei ti pejeaporoġitate'varuhua rehe penhimimbotarimova'ea rehe.

14

Tape'ete'varuhui ti penhiirū'ġa pe

¹ Kiroki ġa ndokwahakatui ve Cristo'ga nhi'ġa ojikogame ga rehe – peko ti ġa ndehe ġa mbuhuruka pejipyteri pe. Emo tapenhi'ġayvari ti ġa. ² A'ereki jara'ġa e'i: “Pyrū Tupana'ga pe ahe i'upavame mbatera.” Jara'ġa ki a'e te – kiroki ġa ndokwahakatui ve Cristo'ga nhi'ġa – ġahā e'i: “Ndapyryvi Tupana'ga pe ahe i'uuhui mbiara.” ³ Kiroki ġa o'u pa mbatera – togwerekomemuayme ti ġa jara'ġa ġa mbiara ue'ymame.

Mbiara ue'ỹve'ġa na jitehe te'iuhuyme ti jara'ġa pe pe'u paravuhu pe mbatera javo. A'ereki Tupana'ga e'i mbatera upave'ġa pe: “Ga ko jireheve'ġa.” ⁴ Tape'ei ti ġa pe: “Peko te'varuhu pe.” A'ereki ġa pendeheve'ġa rūi. Ganduvihava'ga po ti e'i ġa pe. Ga ndekokaturame po ti ga ei pepyry pe javo. Ga ndekote'varuhurame po ti ga ei peko te'varuhu pe javo. Tupana'ga po ti e'i tuhē ojiheve'ġa pe: “Peko katu pe.” A'ereki nhandepojykaharete'ga ġa mongo katu ġa nderekovo.

⁵ Jara'ġa e'i: “Kiroġwe ko dia huvihavuhua ojipea hohe,” ei ġa. Jara'ġa ki a'e te e'i: “Na rūi. Ndojoavyavyi a,” ei ġa. Nahã ji ei pe me a'ero. Pehe po pekwaha hete pejiyvyteri pe hamo. ⁶ Kiroki ġa e'i diaruvihavuhua pe – ġa e'i: “A'ea rupi timbohete Tupana'ga.” Kiroki ġa o'u mbiara jipi – ġa o'u timbohete ti Tupana'ga javo no. A'ereki ġa e'i Tupana'ga pe: “Ndepyry hete nde imbuhuruka mbiara ore ve.” Kiroki ġa ndo'ui mbiara – ġa ndo'ui a'ea timbohete Tupana'ga javo. Ojipea i'urame ġa ei Tupana'ga pe a'ero: “Ndepyry hete nde imbuhuruka ore ve.” ⁷ Nhanemanoe'ymame nhande ndia'ei: Xako ti nhande nhaneremimbotarimova'ea rehe. Nhanemanorame na jitehe nhande ndia'ei a'ea. ⁸ Nhanemanoe'ymame nhande ei: Xako ti nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea rehe. Nhanemanorame a'ea jitehe nhande ei. Nhande ko nhandepojykaharete'gareheve'ea a'ero nhanemanoe'ymame nhanemanorame no. ⁹ A'ereki Cristo'ga okwera omanoa hugwi tako ti ji ġapojykaharetero javo omanoe'ỹve'ġa pojykaharetero omanove'ġa pojykaharetero no.

¹⁰ Oro pe mbiara ue'ỹva'ero, maraname pe euhui penhirũ'ġa pe Tupana'gareheve'ġa pe peko te'varuhu pe javo? Oro pe no mbatera upava'ero, maraname pe penhiirũ'ġa nderekomemui naerũ? A'ereki Tupana'ga jate okwaha javo a'ea pe. Nhande ve nhaporemō po ti ga e'ie'i nhanderea-poroġita pe nehē. ¹¹ A'ereki ikwatijara e'i:

“Tupana'ga e'i:

'Ga naġanani po ti ji mbohetei nehē
nde pyry hete nde javo.

E'i pa po ti ġa ji ve nehē

nde ko Tupanetero javo ji ve nehē,' ei ga.

'A'iti tuhē, a'e ji pe me,' ei Tupana'ga,” e'i ikwatijara.

¹² Nhande nhaporemō po ti imombe'ui nhanderea-poroġita Tupana'ga pe a'ero nehē.

Tapembote'varuhui penhiirũ'ġa

¹³ Tape'jia'javuhui ti ojuhupeupe peko te'varuhu pe javo. Nahã po pe'ji hamo: “Xakote'varuhuyime ti timbote'varuhuyime nhaneirũ'ġa nehē,” pe'ji po pe hamo.

¹⁴ Mbatera nhaporemō pyry reki. Pyry nhande i'ui mbiara

a'ero. A'ea tuhẽ Jesus'ga okwahavuka hete ji ve okovo ji pavẽi. Po ojipe'ga japyakai mbiara rehe ite'varuhu ahe i'ui javo novã, a'ero po ga pe ite'varuhu tuhẽ ga i'urame. ¹⁵ Po ti ga hepiagi pe i'urame gwia, a'ero po ti gapy'a rekotehei pe ndehe nehẽ. Po ti pe gapy'a mongotehei i'gwovo gwaramo, a'ero po ti pe ndaperekokatui ga okoe'yma ga ndehe. Tapembote'varuhui ti nanongara'ga a'ero mbiara gwove'y ga pyri. A'ereki Cristo'ga omano ga ndepyga. ¹⁶ Pe'ji po pe pejohupe: "Nahanahã xako. A'ereki a'ea ko pyry nhande ve," pe'ji po pe novã. Emo ojipe'ga erame ite'varuhu nanongara pe, a'ea rehe ti tapekoi a'ero te'ite'varuhuyme ti ga javo. ¹⁷ Tupana'gareheva'ero nhande ndia'ei: "Gwi'gwia ti ti'uyme. Gwia ti ti'u." Ndia'ei ko nhande nanongara pe. "Xako katu ti. Xajogwereko katu ti no," xa'e nhande. "Tianderoryrory ti. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mbohory jipi," xa'e nhande. ¹⁸ Nahã nhande rekorame Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe Tupana'ga nhimohemi nhande rehe. Ojipe'ga e'i nhande ve no: "Pepyry hete pe pejikokatuavo."

¹⁹ Nurã ti xajirokwa nhandejogwerekokatuavo nhanen-hombojikoheteavo Cristo'ga rehe nehẽ. ²⁰ Pyry nhande i'upavi mbatera novã. Emo ite'varuhu nhande mbatera ui ga pyri - kiroki ga e'i: "Ite'varuhu ahe i'urame gwihã." I'urame po nhande ga mbote'varuhui a'ero. Tapembote'varuhui ti nanongara'ga Tupana'gareheve'ga a'ero gwia ue'yma ga pyri. ²¹ Kiro pyry nhande ndi'ui mbiara nanongara'ga pyri a'ero. Pyry nhande ndi'ui vinho ga pyri ga erame ite'varuhu jupe. Ojipea pe ga erame ite'varuhu jupe no pyry nhande pohiri jugwi nhande rekorame ga pyri timbote'varuhuyme ti nhaneirũ'ga javo.

²² Penembiroviara ti tapemombe'uuhui ojipe'ga pe a'ero. Pekwaha ti a'ea Tupana'ga pavẽi jate. Pe'ji po pe: "Pyry po ti ji rekoi nahanahã nehẽ," pe'ji po pe. Nahã pejikorame po pe ndoryvamo a'ero peji'ee'ymame pejiyvyteri pe nehẽ: "Ndapyryvi reki nahã ji rekorame." ²³ Po ga e'i: "Mara'ngu po pyryvamo ji mbiara i'ui?" Nanongara'ga i'urame Tupana'ga e'i ite'varuhu ga pe. A'ereki ga nde'i: "Ajiko ji Jesus'ga rehe. Nurã ko pyry ji i'ui." A'ea ga nde'i. Oko te'varuhu reki ga a'ero o'ee'ymame: "Pyry ji rekoi nahã Cristo'gareheva'ero."

15

Timbohory ti ojipe'ga

¹ Nhandejikokaturame Cristo'ga rehe tipoko po nhande jara'ga hamo - kiroki ga ndokwahakatui ve ojikoga Cristo'ga rehe. Xakoyme ti nhande nhanderemimbotarimova'ea rehe jate nhanenhimbohoryva. ² Nhaneirũ'ga po nhande

ġa mbohory hamo tapyry ti ġa pe javo. A'ero po ti ġa jikokatui Cristo'ga rehe nehē no. ³ A'ereki Cristo'ga vehevi nonhimbohoryvi no. Ikwatijara omombe'u Cristo'ga ga nhi'igame Tupana'ga pe. “‘Ga ete'varuhurame nde ve ġandekote'varuhua ji kwai,' ei ga,” e'i ikwatijara. ⁴ Tupana'ga okwatijarukaruka ahe ve hako penembikwatijara nhaporemō ti tombo'embo'e aerēve'ġa javo hako. Aherembikwatijara nhande mbo'embo'e a'ero nhande monhimomiranama. A'ea nhande mbo'e nhande mbohoryva no. A'ero nhande ei: A'iti tuhē po ti pyryvamo nhande ve nehē.

⁵ Tupana'ga tuhē nhande monhimomirana jipi. Gaha nhande mbohory no. Tombojo'jajo'ja ti ga pendeaporogita a'ero pe mbojogwerekokatuavo Jesus Cristo'ga rupi pe horame. ⁶ Pejikoty'aro ġwaramo po ti pe Tupana'ga mbohetei a'ero nehē nhandepojy kaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga.

Judeus'ġarūive'ġa ombohete Tupana'ga

⁷ Peko hete ti ojogwehe. A'ereki Cristo'ga oko hete pe ndehe. Pe ndekorame ojogwehe po ti ojipe'ġa ei nehē: “Tupana'ga ko pyry hete. A'ereki gareheve'ġa oko hete ojogwehe,” e po ti ġa Tupana'ga mboheteavo nehē. ⁸ Kiro ji ei pe me: Cristo'ga uhu yvya koty imomyryva judeus'ġa pe raikwehe. A'ereki Tupana'ga e'i judeus'ġa namonhava'ea pe hako: “Tamondo ti Cristo'ga pe pyri tomomyry ti ga pe me javo,” ei Tupana'ga hako. Nurã Cristo'ga ruri a'ero tanhi'ipo'ru ti Tupana'ga javo. Igwete ga ei: “A'ero po ti ġa ei nehē: ‘Tupana'ga nopirani ġwembi'ea jipi,' e po ti ġa nehē,” ei Cristo'ga raikwehe. ⁹ Cristo'ga uhu imomyryva judeus'ġa pe judeus'ġarūive'ġa ti tombohete Tupana'ga javo no. “Tombohete ti ġa ga oporogwetyga rehe,” ei ga. Aherembikwatijara e'i no. A'ereki omombe'u Cristo'ga nhi'igā Tupana'ga pe hako.

“Judeus'ġarūive'ġa pyteri pe po ti ji ei nehē ndepyyry hete nde javo.

Orombohete po ti ji nhinhimby'yita nde ve nehē,” e'i ikwatijara Cristo'ga nhi'igā mombe'gwovo hako.

¹⁰ Ojipeva'ea rembikwatijara e'i no:

“Judeus'ġarūiva'ero ti pejoryjory Tupana'ga remimo'ēhara'ġa pavēi judeus'ġa pavēi,” e'i aherembikwatijara.

¹¹ Ojipeva'ea rembikwatijara e'i no:

“Judeus'ġarūiva'ero ti pembohete nhandepojy kaharete'ga. Ojipendyhyga'ġa nhaporemō ti tombohete ga,” e'i aherembikwatijara.

¹² Isaíasva'ea okwatija Cristo'ga mombe'ujipeavo no hako.

“Jesséva'ea rymymino'ga po ti ojihu vvyakotyva'ero nehē.

Judeus'garũive'ġa nduvihavamo po ti ga rekoi nehẽ.
'Gaha po ti nhande reroho yvagi pe nehẽ,' e po ti
judeus'garũive'ġa nehẽ," ei ahe ikwatija hako.

¹³ Tupana'ga pe mbo'e penderoahoagwama rehe no. Ga po ti tapembohory hete inoġatuavo pepy'a nehẽ. A'ereki pe pejiko ga rehe. Igwaigwavete po ti Tupana'ga ra'uva pe mbo'embo'ei. A'ero po ti pe ei nehẽ: "Uhu tuhẽ po ti ga nhande rerogwovo yvagi pe nehẽ," pe'e po ti pe nehẽ.

Paulova'ea poravykyagwera judeus'garũiva'ea pe

¹⁴ Nhiirũ, jihi ko opokwaha hete. Pepyry hete pe. Pekwaha hete pe mbatera no. Penhomogita kwaha pe no. ¹⁵ Emo ji akwatijaruka pe me tapekwahava'ja ti mbatera javo. Namombe'unhimimi ji imondovouka pe me a'ero. A'ereki Tupana'ga omombyry ji ve. ¹⁶ Ga ji mboporavyky Jesus Cristo'ga pe judeus'garũive'ġa pokoguka ji ve. Ikwava'ẽhara'ġa omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iġa judeus'ġa pe. Na jitehe ji imombe'umbe'ui kiro Tupana'ga remimombe'upyryva judeus'garũive'ġa pe Cristo'ga mombe'gwovo. Amombe'u ji ġa pe takwava'ẽ ti ji ġa Tupana'ga pe javo. Ga ndehe po ti Tupana'ga nhimohẽhetei nehẽ Tupana'ga ra'uva ġa momyryvame nehẽ.

¹⁷ Jesus Cristo'ga okovo ġwaramo ji pavẽi jiroryrory hete ji jiporavykyrame Tupana'ga pe. ¹⁸ Amombe'u po ti ji pe me jiporavykyagwera. Emo Cristo'ga remimboporavykyagwera jate po ti ji imombe'ui pe me nehẽ. A'ea ji namombe'unhimimi. A'ereki Cristo'ga ji poko hete ji mboporavykyavo Tupana'ga pe. A'ero ji imombe'ui Tupana'ga nhi'iġa judeus'garũive'ġa pe tohendu katu ti ġa javo. Amombe'umbe'u ji ġa pe. Ako katu ji ġapyteri pe no. ¹⁹ Tupana'ga ra'uva ombuhu opopoakara ji ve. A'ero ji hepiukari ġa pe ahemonhimomby'aheteva'ea. Nurã ġa hendukatui Tupana'ga nhi'iġa. Amombe'umbe'u ji Tupana'ga remimombe'ua ġa pe a'ero Cristo'ga mombe'gwovo. Jerusalẽm me na'ẽ ji ga mombe'ui ġa pe. Pea hugwi ji hoi a'ero pea rupi. Ambojoapiapi ji jigwovo cidades pe ga mombe'gwovo ġa pe. Aerẽ ji hoi Ilíriapeve'ġa gwyrri pe no. ²⁰ A'ereki ji ajirokwa Cristo'ga mombe'gwovo ġa pe pevo - perope ġa nohenduvi ve Cristo'ga mombe'ua. Jihi ndahoi Cristo'ga mombe'gwovo ġa pyri - perope ojipe'ġa omombe'u jipe Cristo'ga ġa pe. Nanongara'ġa ji nambo'ei jipi.

²¹ Ikwatijara e'i no:

"Ojipe'ġa nomombe'ui ve ga ġa pe.

Emo po ti ġa okwaha tuhẽ ga nehẽ.

Kiroki ġa nohenduvi ve

- okwaha po ti ġa ga nehẽ," e'i ikwatijara.

Paulova'ea oho pota Romapeva'ea pyri

²² Ymyagwera jate ji hopotarahivamo pe pyri novĩa. Emo ji ahoaho ojipe'ga pyri. A'ero tehe ji ndahoi ve pe pyri. ²³⁻²⁴ Agwamo reki ji amombe'u pa Cristo'ga avove'ga pe. A'ero po ti ji hoi Espanhapeve'ga gwyri pe. Ji kwavame po ti ji pytai pe ndepiaga nehẽ. A'ereki ymyahũ ji porepiapotaramo pe ndehe. Apytaahi'vi po ti ji pe pyri nehẽ jiroryroryvamo pe ndehe nehẽ. A'ero po ti pe ji pokogi nehẽ ji mondovouka pea rupi nehẽ.

²⁵ Kirogwe po ti ji hoi na'ẽ Jerusalém me tapoko ti Cristo'gareheve'ga pevo. ²⁶ A'ereki ga pe Macedôniapeve'ga gwyriveve'ga Cristo'gareheve'ga omono'ono'õ itambere'ia. Na jitehe Gréciapeve'ga gwyriveve'ga omono'ono'õ itambere'ia ga pe. "Timondouka ti itambere'ia Jerusalém me Cristo'gareheve'ga pe imbatere'yve'ga pe," ei ga ojohupe. Ganemimbuhura po ti ji herohoi kiro heja ga pe a'ero nehẽ. ²⁷ Gwemimbotarimo tehe ga omondouka imombyryva Jerusalémmeve'ga pe judeus'ga pe. "Timondouka po nhande mbatera ga pe hamo," ei ga raikwehe. A'iti tuhẽ. A'ereki judeus'ga ojikwe omombyry ga pe judeus'garũive'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. Igwete ga jikogi Cristo'ga rehe raikwehe Macedôniapeve'ga Gréciapeve'ga no. Kiro pyryvamo ga imondoukari ombatera judeus'ga pe ikwepyga a'ero. A'ereki judeus'ga pyryvipe ga pe Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. ²⁸ Kiro po ti ji herohoi ganemimbuhura itambere'ia heja Jerusalémmeve'ga pe a'ero nehẽ. Hejapavame po ti ji hona'ei pe pyri pe ndepiaga nehẽ jihorame Espanhapeve'ga gwyri pe nehẽ. ²⁹ Cristo'ga omombyry hete ji ve. Ji horame pe pyri po ti ga imombyryhetei pe me nehẽ no. A'ea ji akwaha hete.

³⁰ Nhiirũ, xajiko nhande nhandepojykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. Nhandejopy'a ja nhande no. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mongoi nhandejopy'a ja. Nurã ji ehetei pe me a'ero: Ji ja ti penhi'ĩ hete Tupana'ga pe ji repyga. ³¹ Nahã ti pe'ji ga pe: "Apĩ, ea'ngu ti Paulo'ga ga horame Judéiapve'ga gwyri pe tojukayme ti ga ga pevo. A'ereki ga ndojikogi Cristo'ga rehe," pe'ji ti ga pe. "Kiro po ti Paulo'ga herohoi judeus'garũive'ga itambere'ia Cristo'gareheve'ga pe judeus'ga pe Jerusalém me nehẽ. Ga herohorame ga pe embohoryory ti ga judeus'garũive'ga itambere'ia rehe topyhy ti ga Paulo'ga hugwi javoji," pe'ji ti Tupana'ga pe ji repyga, a'e hete ji pe me. ³² A'ero po ti ji roryheteramo ji horame pe pyri nehẽ Tupana'ga ji mondoukaramo pe pyri nehẽ. A'ero po ti pe ji mbohoryhetei nehẽ no. ³³ Tupana'ga onogatue'ymi nhandepy'a. Tapendereko katu pa ti ga a'ero nehẽ. Na tuhẽ.

16

Paulova'ea omondouka onhi'i'ga gwembikwahava'ea pe

¹ Tamombe'u ti pe me Febehêa nhaneirũhêa. Hêa ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga pokoharamo oko cidade de Cenchrêa pe. Pyry hete ko hêa. ² Hêa rurame pe pyri pembuhu ti hêa penhonga pe pejikokatuavo hêa pe. A'ereki hêa ojiko hete nhandepojoykaharete'ga rehe. Nanongara'ga po nhande timbuhuruka tuhê nhande pyri hamo nhande Cristo'gareheva'ero gwaramo hamo. Hêa herekoe'yname mbatera pemondomondo ti hêa pe a'ero. A'ereki hêa jitehe opokopoko jara'ga jipi. Hêa ji poko ikwehe no. Nurã ti pepoko hêa imondovo hêa pe mbatera nehê.

³ Tamondouka ji nhinhi'i'ga Priscilahêa pe hêarembireko'ga pe no Áquila'ga pe. Ga oporavyky ji pavêi Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ikwehe. ⁴ Ji repyga ga omano gwerevi onhia'ngue'yma ikwehe tomanoyme ti Paulo'ga javo ikwehe. A'e ji ga pe kiro: "Pepyry hete pe." Judeus'garũive'ga na jitehe e'i - kiroki ga onhimono'õ jipi Cristo'gareheva'ero. Ga nhaporememo e'i Áquila'ga pe: "Pepyry hete pe Paulo'ga a'nguavo."

⁵ Tamondouka ji nhinhi'i'ga ga pe no - kiroki ga onhimono'õ Cristo'gareheva'ero Áquila'ga nonga pe.

Tamondouka ti nhinhi'i'ga Epêneto'ga pe no. Jipy'a ja hete ga. Ga na'ê ko ojiko Cristo'ga rehe Ásiapeve'ga gwryi pe ikwehe.

⁶ Tamondouka ji nhinhi'i'ga Mariahêa pe. Hêa oporavyky hete pe pokoga raikwehe.

⁷ Tamondouka ji nhinhi'i'ga Andrônico'ga pe Juniashêa pe no. Ga ko jire'yja'ga judeus'ga. Orojogwereko ore cadeia pype ikwehe. Jjikoga renonde ga jikogi Cristo'ga rehe. Ga ko ojipe'ga hohe Cristo'ga moirũhara'ga pyteri pe.

⁸ Tamondouka ji nhinhi'i'ga Ampliãto'ga pe no. Jipy'a ja hete ga Cristo'gareheva'ero.

⁹ Tamondouka ji nhinhi'i'ga Urbano'ga pe no. Nhande ja ga poravykyi tamombe'u ti Cristo'ga ga pe javo. Estãquis'ga pe ji imondoukari nhinhi'i'ga no. Jipy'a ja hete ga.

¹⁰ Tamondouka ji nhinhi'i'ga Apeles'ga pe no. Onhimomirana ga hahya pe opohire'yma Cristo'ga hugwi.

Tamondouka ji nhinhi'i'ga Aristóbulo'ga rongapypeve'ga pe no.

¹¹ Tamondouka ji nhinhi'i'ga Herodião'ga pe. Jire'yja'ga ko ga judeu'ga.

Tamondouka ji nhinhi'i'ga Narciso'ga rongapypeve'ga pe no - kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe.

- 12 Tamondouka ji nhinhi'íga Trifenahêa pe no Trifosahêa pe no. Ga oporavyky hete nhandepojykaharete'ga pe. Tamondouka ji nhinhi'íga Pérsidehêa pe. Jipy'a ja hete hêa. Hêa oporavyky hete tuhê nhandepojykaharete'ga pe no.
- 13 Tamondouka ji nhinhi'íga Rufo'ga pe. Ojipe'ga hohe ko ga pyry hete Cristo'gareheva'ero. Gayhêa pe ji imondoukari nhinhi'íga no. Jihya ja ko hêa ji rerekokaturu ġwaramo.
- 14 Tamondouka ji nhinhi'íga Asíncrito'ga pe no Flegonte'ga pe no Hermes'ga pe Pátrobas'ga pe Hermas'ga pe ġapyrive'ga pe no nhaneirũ'ga.
- 15 Tamondouka ji nhinhi'íga Filólogo'ga pe Júliahêa pe no Nereu'ga pe garendyrahêa pe no Olimpás'ga pe no ġapyrive'ga pe nhaporemno no Cristo'gareheve'ga.
- 16 Penho'anhuvanhuwã ti penhoiruamo. Ojipendyhyga'ga nhaporemno - kiroki ġa onhimono'õ jipi Cristo'gareheva'ero - ġa omondouka onhi'íga pe me.

Mbapavamo Paulova'ea omogita ahe

17 Nhiirũ, kiro ji ehetei pe me. Pehepia ti ġa pejipe'avo ġa hugwi - kiroki ġa ġa mbojogwayvayvaruka. "Pembo'eagwera ndapyryvi," ei ġa. "Ore po ti pe mbo'e nehê," ei ġa. Ganhi'íga rendukaturame po ahe ndojikokatua'javi Cristo'ga rehe a'ero. Pejipe'a ti ġa hugwi, a'e ji. 18 Nanongara'ga ndokoi nhandepojykaharete'ga remimbotarimova'ea rehe Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Gwemimbotaruhua rehe ġa ndekoi. Onhi'ígate tehe ġa ojipe'ga mboheteteheavo ġa moandyandyita - kiroki ġa nonhimombaragwahavi ġandekote'varuhuva'ea rehe. 19 Pehe reki pehendu katu Cristo'ga mombe'ua. Ojipe'ga nhaporemno okwaha penemien-dukataua. Nurã ji roryroryvamo pe ndehe. A'e ji pe me a'ero: Peko katu kwaha ti, a'e ji. Tapekote'varuhukwahavi ti, a'e ji pe me no.

20 Tupana'ga onogätue'ymi nhandepya. Ga po ti kotihĩ omombi pe hugwi Satanás'ga popoakara anhaġa ruvihavuhu'ga popoakara nehê. Pe po ti Satanás'ga hoheramo a'ero nehê.

Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomomyry pe me.

21 Timóteo'ga - ga oporavyky ji pavêi - ga omondouka onhi'íga pe me. Na jitehe Lúcio'ga omondouka onhi'íga Jasão'ga pavêi Sosípatro'ga pavêi. Jire'yja'ga ko ġa judeus'ga.

22-24 Gaio'ga omondouka onhi'íga pe me no. Garonga pype ji ruvi kiro. Garonga pype jitehe Cristo'gareheve'ga onhimono'ono'õ jipi. Erasto'ga omondouka onhi'íga pe me no.

Gaha gwereko katu itambere'ia cidadepeve'ga nduvihava'ga pe. Quarto'ga nhaneirũ'ga omondouka onhi'iga pe me no.

Ji ko Tércioramo. Jihi akwatija koha Paulo'ga repyga. Cristo'gareheva'ero ji amondouka nhinhi'iga pe me no.

Paulova'ea ombohete Tupana'ga

²⁵ Timbohete ti Tupana'ga. Gaha pe mbojiko hete Cristo'ga rehe. A'ea pe ko ji ei jipi ji imombe'urame Tupana'ga remimombe'upyryva Cristo'ga mombe'gwovo ga pe. A'ea Tupana'ga okwahavuka yvyakotyve'ga pe aḡwamo. Ymyagwera jate ga ndokwahavukari a'ea ahe ve. A'ero onhimi ahe ve. ²⁶ Aḡwamo ki a'e te ikwatijara okwahavuka pa nhande ve – kiroki ikwatijara Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea okwatija hako. A'ereki aḡwamo Tupana'ga okoe'ymive'ga e'i: “Akwahavuka ji kiro ojipendyhyga'ga pe nhaporemo tojiko pa ti ga Cristo'ga rehe ga rendukatuvavo,” ei Tupana'ga.

²⁷ Tupana'ga jate okwaha hete. Gaha jate ko Tupanetero. Timbohete ti ga avuirama a'ero. A'ereki Jesus Cristo'ga omboheteuka ga nhande ve. Na tuhẽ. Amém.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY CORINTOPEVA'EA PE Primeira Carta de Paulo aos Coríntios

1 Jihí ko Pauloramó. Sóstenes'ga oko jí pavēi no. Nhaneirūramó ko ga rekoi Cristo'gareheva'ero okovo ġwaramó. Kiro jí ikwatijari nhinhi'íga imondovouka pe me. Tupana'ga ġwemimbotarimo Jesus Cristo'ga moirūukari jí ve ikwehe. “Eho tí Jesus Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pe ga repyga,” ei Tupana'ga jí ve ikwehe.

2 Kiro jí ikwatijari imondovouka nhinhi'íga pe me a'ero – perope peju cidade de Corinto pe pejjiatykavo Tupana'ga mboheteavo. Pe ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki Tupana'ga pe mo'emo'ē ojive. “Jireheva'ero ko pe ndekoi pejikoty'a Jesus Cristo'ga rehe,” ei Tupana'ga pe me. Ojipe'ga gwyriveve'ga pe nhaporemó ga ei no – kiroki ġa Jesus Cristo'ga mbohete jípi. Ga ko nhandepojykaharete'ga ġapojykaharete'ga no.

3 Tupana'ga tí tomomyry pe me nhanderuvete'ga Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu tí ġa pepy'a nehē no.

Tupana'ga omomyry pe me

4 Nhinhi'íga nanani Tupana'ga pe jí ei: “Ndepyry hete nde imomyryva Corintopeve'ga pe ga jikoty'aro ġwaramó Jesus Cristo'ga rehe,” a'ea'e jí ga pe jípi pe mombe'gwovo.

5 Pe jikoty'aro ġwaramó Jesus Cristo'ga pavēi Tupana'ga imomyryhetepavi pe me a. Ga okwahavuka pa pe me Jesus Cristo'ga mombe'ua. Pemombe'u kwaha hete pe Jesus Cristo'ga ojipe'ga pe no. 6 A'ereki Tupana'ga gweroviaheteuka pe me Cristo'ga mombe'ua. 7 A'ero pe herekopavi Tupana'ga ra'uva remimbuhuhava pyryheteva'ea pe imboha'uvame Jesus Cristo'ga ukwahava. 8 Jesus Cristo'ga tuhē po tí pe mbojiko hete ojihe pe mongokatuavo avuirama nehē. A'ero po tí ga nombojari'í pe ndehe nehē ura'javame nehē.

9 Tupana'ga ġwembi'ea rupi oho jípi. Nurā nhande jikogi ga rehe. E'í ga pe me raikwehe tapejikoty'a tí jira'yra'ga pavēi javo. Nhandepojykaharete'ga pe ga ei Jesus Cristo'ga pe.

Ojogwayva ahe Corinto pe

10 Nhiirū, kiro jí ehetei pe me Jesus Cristo'ga repyga. Pembojo'jajo'ja tí penhi'íga ojohupe. Tapejogwayvayvari tí. Pejihe'a katu tí ojogwehe imbojo'jajo'java pejeaporogita. 11 A'ereki Cloehēa rongapypeve'ga omombe'u jí ve pejogwayvayvara. 12 Ojoatyatyvihu po penhi'íga. Nahā po pe ei. Jara'ga e'í: “Jí ko Paulo'gareheva'ero.” Jara'ga e'í: “Jí ko

Apolo'gareheva'ero.” Jara'ga e'i: “Ji ko Pedro'gareheva'ero.” Jara'ga: “Ji ko Cristo'gareheva'ero.”

¹³ Cristo'ga jate ko penduvihavete'ga. Gareheva'ero ko pe nhaporemo a'ero. Maranuhũ pe ndapejihe'ari ojogwehe naerũ? Ji rũi reki amano yva rehe pendepykaramo ikwehe. Pe mobatizaramo po ga nde'i pe me raikwehe: “Kiro pe ndekoi Paulo'gareheva'ero.” Nde'i po ga a'ea pe me raikwehe. “Cristo'gareheva'ero kiro pe ndekoi,” e po ga pe me raikwehe.

¹⁴⁻¹⁵ Ji nopomobatizatizai ji ruvame pe pyri ikwehe. Pyri reki ji ve ji nopomobatizai. Po ji pe mobatizatizai, a'ero po ga etehei ji ve hamo: Ojiheva'ero Paulo'ga ga mobatizai. Nopomobatizatizai ji a'ero. Crispo'ga jate ji amobatiza Gaio'ga reheve Cristo'gareheva'ero ti ga toko javo. ¹⁶ Gahã nohõ, Estéfanas'ga rongapypeve'ga ji amobatiza nohõ. Ojipe'ga po ji namobatizai ovuhu. ¹⁷ A'ereki a'ea rehe rũi Cristo'ga ji mbuhuruka avo. “Emombe'u ti pyryva'ea ji mombe'gwovo ga pe. Terenhi'igatutehei ti ji mombe'urame ga pe,” ei ga ji ve ikwehe. Ako ji ganhi'iga rupi a'ero. Nurã ji nanhi'igatutehei Cristo'ga mombe'urame ga pe. Po nahã ji nhi'igatui ga pe hamo, a'ero po nhinhi'igatua rehe jate ga ndekoi hamo. A'ero po Cristo'ga mombe'ua rehe ga ndekoi hamo. Ndikwahyi po ga pe Cristo'ga manoagwera ga ndepyyga a'ero hamo.

Tupana'ga okwaha hete

¹⁸ Kiroki ga oho hahyva'ea ruvihava viara rupi okote'varuhuro gwaramo - nhande imombe'urame ga pe Cristo'ga manoagwera nhande repyyga, a'ero ga ei: “Pemombe'u tehe pe gwihã ore ve,” ei ga.

Nhande rehe ki a'e te Cristo'ga manoagwera mombe'ua ikwahy hete reki. A'ereki nhande xaho Tupana'ga ronga viara rupi nhandejikoga Cristo'ga rehe. Cristo'ga manoagwera pyvõ Tupana'ga ikwahavukari nhande ve opopoakara. ¹⁹ Nahã aherembikwatijara imombe'ui no Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hako. Tupana'ga e'i hako:

“E'i ga ojive novĩa:

‘Jireaporogita katu hete ji ikwahaheteavo,’ ei ga ojive novĩa. Kiro po ti ji imboukwahavukari gandeaporogitatehea a'ero nehẽ,” ei Tupana'ga hako.

Nahã aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga hako.

²⁰ Maranuhũ nanongara'ga ndekoi naerũ ikwahapyra'ga pembo'ehara'ga no? Marã onhi'igatuhara'ga no? Yvyakotyve'ga e'i tehe nanongara'ga pe: “Okwaha hete ga.” Tupana'ga ki a'e te omboukwahavuka reki ganembikwahave'yma.

²¹ Tupana'ga okwaha hete. A'ero ga ei: “Gweaporogita rupi rũi po ti vyakotyve'ga ji kwahavi nehẽ,” ei Tupana'ga

ġa mombe'gwovo. A'ero ga ei ore ve: “Pemombe'umbe'u ti Cristo'ga manoagwera ġa pe,” ei ga. “Kiroki ġa gwerovia penemimombe'ua ojikoga Cristo'ga rehe – ġahã po ti ji aru yvagi pe jijipyri nehẽ,” ei Tupana'ga ore ve.

Ore imombe'urame Cristo'ga manoagwera ojipe'ġa pe, a'ero ġa etehei ore ve: “Pemombe'u tehe pe a'ea ore ve,” e'i tehe ġa. ²² Judeus'ġa e'i ore ve: “Peapo na'ẽ ti ahemonhimomby'ava'ea torohepia,” ei ġa. “Hepiagame jate po ti ore heroviari pe Cristo'ga mombe'urame ore ve,” ei ġa ore ve. Judeus'ġarũive'ġa e'i ore ve: “Pe ikwahaheterame jate penhi'igatuavo po ti ore heroviari penemimombe'ua nehẽ,” ei ġa ore ve.

²³ Ore ki a'e te oromombe'u katu Cristo'ga manoa yva rehe nhande repyga. Judeus'ġa onhimonha'nga reki oreremimombe'ua rehe. Judeus'ġarũive'ġa e'i reki ore ve: “Pemombe'u tehe pe a'ea ore ve,” ei ġa. ²⁴ Na rũi reki ore imombe'urame Tupana'ga remimo'ẽhara'ġa pe. Tupana'ga omo'emo'ẽ ġa ojive toko ti ġa jireheva'ero javo. Judeus'ġa pyteripeve'ġa hugwi ga omo'emo'ẽ ġa. Judeus'ġarũive'ġa pyteripeve'ġa hugwi ga omo'emo'ẽ ġa no. Ore imombe'urame Cristo'ga manoa ġa pe ġa ei: “Cristo'ga gwepiuka nhande ve Tupana'ga popoakara,” ei ġa. “Okwahavuka ga nhande ve Tupana'ga reaporogita no. A'ereki Tupana'ga okwaha hete,” ei ġa. ²⁵ Ojipe'ġa e'i tehe Tupana'ga pe: “Ga ndokwahavihu,” ei ġa javo tehe. Ga okwaha hete reki nhande hohe pa. Ga e'i tehe ga pe no: “Tupana'ga ndipopoakarihu. A'ereki gara'yrava'ea omano,” ei ġa javo tehe. Nhande hohe pa reki Tupana'ga popoakaramo.

²⁶ Nhiirũ, pekwhava'ja pejikoagwera Tupana'ga pemo'emo'ẽrame ojive ikwehe. A'ea rupi pe mombe'urame ojipe'ġa ei: “Mokonha'ġa jate okwaha hete. Mokonha'ġa jate ipopoaka hete,” ei ġa. “Mokonha'ġa jate huvihavuhu. Jara'ġa ndokwahavihu pa,” ei ġa pe mombe'gwovo. ²⁷ Ga e'i pe me ikwahapyre'ỹve'ġa. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: “Opomo'emo'ẽ ji jijive tahepiuka ti ikwahapyra'ġa nembikwahave'yma,” ei Tupana'ga pe me. E'i ġa pe me ipopoakare'ỹve'ġa. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: “Opomo'emo'ẽ ji jijive tahepiuka ti ipopoakave'ġa popoakare'yma,” ei Tupana'ga pe me. ²⁸ Pe ndehe ġa ndokoi okoteheve'ġa javo pe me. “Huvihava'ġa rũi,” ei ġa pe me. Tupana'ga ki a'e te e'i pe me: “Opomo'emo'ẽ ji tahepiuka ti huvihava'ġa ndekotehea,” ei ga. ²⁹ Nurã Tupana'ga ei tonhimbohetepavyme ti ġa ji pyri a'ero.

³⁰ Tupana'ga pe mbojikoty'aruka Jesus Cristo'ga pavẽi. A'ero Cristo'ga okwahavuka nhande ve Tupana'ga

reaporoğita. Cristo'ga nhande mombyry no Tupana'ga rerekokatuavouka nhande ve. Cristo'ga nhande mongo Tupana'gareheva'ero. Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi no. Nahã nhande rekoi Tupana'ga nhanembojikoty'arukaro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavêi. ³¹ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara e'i a'ero:

“Kiroki ġa ombohete pota

- tombohete ti ġa nhandepojoykaharete'ga jate ndepyry hete nde ji ve javo,” e'i ikwatijara hako.

2

Cristo'ga manoagwera mombe'ua

¹ Nhiirũ, jihorame pe pyri ji imombe'ukatui pe me Tupana'ga mombe'ua ikwehe. A'ea nhande ymya ndikwahavi. Ikwahapyra'ġa'jarũiva'ero reki ji imombe'ui pe me. Nanon-gara'ġa onhi'igatu hete jipi orokwaha hete ore javo pe me. Ji ko na rui amombe'u pe me a'ero. ² Nahã ji ei jiyvyteri pe: “Jesus Cristo'ga jate po ti ji amombe'u ġapyteri pe nehẽ gamanoagwera yva rehe imombe'gwovo nehẽ,” a'e ji jiyvyteri pe.

³ Jipopoakare'ymamo ji rekoi pe pyri a'ero. Ahyhyi ji jikyhyjiavo mara'ngu po ti ji Cristo'ga mombe'ukatuavo ġa pe javo.

⁴ Ikwahapyra'ġa'jarũiva'ero ji ga mombe'ui pe me. Pe mbo'erame ji nda'ei toko ti ġa nhinhi'igatua rupi jave'yma pe me. Nhiremimombe'ua pyvõ Tupana'ga ikwahavukari reki pe me gwa'uva popoakara. ⁵ Tupana'ga okwahavuka a'ea pe me jipopoakara ti tombojikoguka ġa Cristo'ga rehe javo. Yvyakotyve'ġa nembikwahava rui pe mbojikoguka ga rehe a'ero.

Tupana'ga ra'uva okwahavuka gareaporoğita

⁶ Tupana'ga reaporoğita reki ore imombe'ui ġa pe - kiroki ġa okwaha hete Cristo'ga. Yvyakotyve'ġa ndeaporoğita ore noromombe'ui ġa pe. Noromombe'ui ore ġandeaporoğita no - kiroki ġa yvyakotyve'ġa mondomondoi ġwemimbotarimova'ea rehe jipi. Ga igwaigwavete ndipopoakari nehẽ. ⁷ Onhimiva'ea ore oromombe'u Tupana'ga rembikwahava. Ymya ga ndokwahavukari a'ea yvyakotyve'ġa pe. Emo yvya apoa renonde ga e'i nhoğwenonde jupe hako. “Nhirembikwahava po ti ġambohuvihavuhuaġwama nehẽ,” ei Tupana'ga hako. Nahã Tupana'ga e'i nhoğwenonde nhande mombe'gwovo hako.

⁸ Yvyakotyve'ġa nduvihava'ga ndokwahavi a'ea raikwehe. Po ġa ikwahavi hamo, a'ero po ġa nombovyrukari Cristo'ga mo'ama yva rehe ga jukavo hamo. Ga ko Tupanamo

huvihavuhu hete reki. ⁹ Aherembikwatijara Tupana'ga mombe'uhava e'i reki hako:

“Ymya Tupana'ga e'i:

‘Tamomyry hete ti nhiarõhara'õga pe,’ ei ga,” ei ahe.

“Ndihepiagi pa nhande nanongara Tupana'ga remimombyryvaõwama,” ei ahe hako.

“Nihenduvi pa a'ea no.

Niandeaporoõitai pa nhande nanongara rehe Tupana'ga remimombyryvaõwama rehe,” ei ahe ikwatija hako.

¹⁰ Nhande ve reki Tupana'ga ikwahavukari onhimiva'ea. Gwa'uva pyvõ ga ikwahavukari nhande ve. A'ereki a'ea gwepia pa ikwahapava. Tupana'ga ra'uva okwaha pa gareaporoõita onhimiheteva'ea.

¹¹ Nhandereaporoõita ojipe'õga ndokwahavi. Nhande jate tikwaha nhandereaporoõita. Na jitehe ojipe'õga ndokwahavi Tupana'ga reaporoõita. Gara'uva jate okwaha a'ea.

¹² Ndirekoi reki nhande õandeaporoõita – kiroki õa ndojikogi Tupana'ga rehe. Tupana'ga ra'uva reki ojikoty'a nhande pavẽi. A'ereki Tupana'ga ombuhu gwa'uva nhande pyri tokwaha ti õa nhiremimombyryva ojive javo.

¹³ Tupana'ga remimombyryva rehe gara'uva ojipe'õga mbo'eukari ore ve. Ikwahapyra'õga ndeaporoõita nombo'eukari ore ve a'ea rehe. Igwete ore imombe'ukatui Tupana'ga ra'uva remimbo'ea õa pe – kiroki õa ojikoty'a gara'uva pavẽi. ¹⁴ Kiroki õa ndojikoty'ari gara'uva pavẽi – õa ndogwerekoi Tupana'ga ra'uva remimbuhura. Ore imombe'urame õa pe õa ei: “Pemombe'u tehe pe a'ea,” ei õa ore ve. Ndokwahavi tuhẽ ko õa a'ea.

Gahã jate – kiroki õa ojikoty'a Tupana'ga ra'uva pavẽi – õahã jate onhimombaragwaha nanongara rehe ikwahava. ¹⁵ Gahã okwaha pa. Onhimombaragwaha õa pyryva'ea rehe. Onhimombaragwaha õa pyryve'yva'ea rehe. Emo õandeaporoõita pe po ojipe'õga nde'i hamo ikwahave'yma. A'ereki õa ndojikoty'ari Tupana'ga ra'uva pavẽi. ¹⁶ Nahã Tupana'ga ikwati-jarukari ahe ve hako. Igwete ahe ei hako:

“Ndokwahavi pa õa nhandepojoykaharete'ga reaporoõita.

Nomoõitai pa õa ga javo ga pe,” ei ikwatijara.

Nhandereaporoõita reki Cristo'ga reaporoõita'java'ea.

3

Peko ti Tupana'ga reaporoõita rupi

¹ Nhiirũ, jiruvame pe pyri ji namombe'ui onhimiheteva'ea pe me ikwehe. Pejikoty'a pe Tupana'ga ra'uva pavẽi novã. Emo pe ndapekoi ve Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Tayri'õga javuhu pe ndapekwahavi a. ² Nurã ji namombe'ui

ve pe me onhimiheteva'ea ikwehe. Jukwahava'ea jate ji imombe'ui pe me a'ero. Po ji imombe'ui onhimiheteva'ea pe me, a'ero po pe ndapekwahavi a'ea hamo. Na jitehe kiro ji imombe'urame onhimiheteva'ea po ti pe ndapekwahavi. ³ A'ereki penhimimbotarimova'ea rehe pe ndeko'i jipi.

Jukwaha reki a'ea. Penhimyrõ ko pe ojogwehegwehe. Pejogwayvayva ko pe no. Nurã ko ji ei pe me: Peko pe penhimimbotarimova'ea rehe. Cristo'gareheve'ga'jarũiva'ea ko pe. ⁴ Pe'e tehe pe javo ojohupe jipi. Jara'ga e'i tehe: "Ore ko Paulo'gareheva'ea," ei ga. Jara'ga e'i: "Ore ko Apolo'gareheva'ea." Nahã po pe etehei pejikovo penhimimbotarimova'ea rehe.

⁵ Marã tuhẽ Apolo'ga reko'i naerũ? Marã ko ji reko'i naerũ? Tupana'ga remimbotarimova'eareheva'ero ore memei oroko. Tupana'ga Cristo'ga mombe'uuka ore ve pe mbo'eavouka. A'ero pe jikogi Cristo'ga rehe ikwehe.

⁶⁻⁹ Tamombe'u kiro pe me ojo'java'ea a'ero tapekwaha ti nhanderekoa. Tupana'gareheva'ero ko pe kohoa'java'ea. Kohoa jara'ga'jave'ga ko Tupana'ga. Tupana'ga moirũharamo ko ore ga ja a'ero - kiroki ga gwereko katu kohoa. Nahã ko kohoa rerekokatuhara'ga ndeko'i jipi. Ojipe'ga otỹ ha'ynha. Aerẽ ojipe'ga imoakỹakymi herekovo. Tupana'ga reki omonhimomboakaruka ga pe. Na jitehe ore pe nderekokatui. Jihi amombe'u ypy Cristo'ga pe me. Aerẽ Apolo'ga pe mbo'embo'ei ga rehe. Tupana'ga reki pe mbojikoguka hete jipi Cristo'ga rehe. Ojipe'ga otỹ, ojipe'ga omoakỹakỹ. Tupana'ga jate omonhimomboakaruka ganemityma. Gaha jate ko huvihavetea a'ero. Itỹhara'ga huvihava rũi imoakỹhara'ga pavẽi. Na jitehe ji huvihava rũi Apolo'ga pavẽi. Tupana'ga jate ko huvihavetea pe mbojikoguka hete Cristo'ga rehe. Ore memei oroporavyky Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo ojipe'ga pe. Kiroki ga oporavyky Tupana'ga pe - ga po ti okwepy imondovo ga pe nehẽ.

Tupana'gareheva'ero ko pe peko onga'java'ero no. ¹⁰ Ore ko oroko onga apohara'ga'java'ero. Nahã po ahe japorame onga. Ojipe'ga ombovy okyta imo'ama. Aerẽ ojipe'ga imondoi heheva'ea japopava. Na ja ore pe ndereko katu a'ero. Tupana'ga ji mbokarakaturame ji amombe'u katu ypy Cristo'ga pe me pe mbojikogauka ga rehe. Kiro ojipe'ga pe mbo'embo'ei ga rehe a'ero. Kiroki ga pe mbo'e - ga po pe mbo'e katu a'ero hamo. ¹¹ Jesus Cristo'ga jate ko nhande timombe'u ypy ojipe'ga mbojikoguka ga rehe. Ojipe'ga rũi po nhande timombe'u ypy hamo. A'ereki Jesus Cristo'ga Tupana'ga omombe'uuka ga rehe jate ti pejiko javo.

¹² Japorame mbatera imondovo jypyva'ea rehe jara'ga opo'ru pyryheteva'ea - kiroki ndopavi a, ndokai no. Ouro

ġa opo'ru, prata. Ita'ia ġa opo'ru, ikatuheteva'ea – kiroki he'yjuhu ahe omondo itambere'ia hehe. Jara'ġa ki a'e te opo'ru opava'ea, okaiva'ea. Yva ġa opo'ru, nhungwava, pindova. ¹³ Ikairame ġanembiapoagwera jukwaha reki ndapyryviva'ea. A'ereki tata ombokai pa ndapyryviva'ea ġa hugwi. Jukwaha pyryheteva'ea no. A'ereki tata ombouk-waha pyryva'ea nhimomiranama imbokaipave'ymame.

Na jitehe jara'ġa pe mbo'e katu Jesus'ga rehe. Jara'ġa napembo'ekatui ga rehe. Jesus Cristo'ga rurame po ti jukwahavamo ġanemimbo'ea nehē, ġanemimbo'ekatua. Jukwaha po ti ġanemimbo'ekatue'yma nehē nohō. Penembikwahava repiagame po ti Tupana'ga ikwahavi ja'javo pembo'ehara'ġa pe nehē. ¹⁴ Po ti pe ikwahahetei Jesus'ga mombe'ua pejikoga ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga imombyryhetei pembo'ehara'ġa pe nehē pembo'e katu pe ġa javo ġa pe. ¹⁵ Po ti pe ndapekwahavi Jesus'ga mombe'ua, a'ero po ti Tupana'ga nomombyryvi pembo'ehara'ġa pe nehē napembo'ekatujuhu pe ġa javo ġa pe. Oho po ti ġa yvagi pe nehē novīa ojikoga ġwaramo Jesus'ga rehe. Emo po ti Tupana'ga e'i ġa pe: “Napembojikohetei pe ġa Cristo'ga rehe,” e po ti ga ġa pe nehē.

¹⁶ Pe ko Tupana'ga ruhava. A'ereki gara'uva oko pe pyri. Pekwaha po pe a'ea hamo. ¹⁷ Po ġa imbote'varuhui pe me, a'ero po ti Tupana'ga imbote'varuhui ġa pe nehē. A'ereki pe garuhava pyryheteva'ea.

¹⁸ Tapenhimoandyandyi ti. Po pepyteripeve'ga e'i tehe ojive: “Yvyakotyve'ġa ndeaporoġita rupi ji akwaha hete.” Topohi ti ga ġandeaporoġita hugwi. Toko ti ga Tupana'ga reaporoġita rupi. Ga rekorame Tupana'ga reaporoġita rupi po ti ġa ei ga pe ndokwahavihu ga javo novīa. Emo po ti ga okwaha hete tuhē nehē. Tapenhimoandyandyi ti a'ea rehe a'ero.

¹⁹ Yvyakotyve'ġa e'i tehe ojipyteripeve'ġa pe: “Gweaporoġita katu hete ġa ikwahava.” Tupana'ga ki a'e te e'i ġa pe: “Gweaporoġita tehe reki ġa. A'ereki ġa ndokwahavihu,” ei ga. Igwete garembikwatijarukara i'ei no:

“Gweaporoġita kwaha ġa ojipe'ġa moandyandyita.

Emo Tupana'ga okwaha ġa mombiga ġa ndeaporoġitate'varuhurame,” ei ikwatijara.

²⁰ Iru'ia ikwatijara i'ei no:

“Nhandepojkaharete'ga e'i:

'Heaporoġita tehe ġa

– kiroki ġa e'i tehe ojive

orokwaha hete ore javo,' ei ga,” ei ikwatijara.

²¹ Tapembohetei ojipe'ga ji ko ndereheva'ero javo ga pe. Pehe reki pereko pa. Ore nhaporemo ko pendeheva'ero pepokohavamo. ²² A'ereki jiji pe poko. Apolo'ga pe

poko. Pedro'ga pe poko. Yvya ko pendepykavamo. Pema-noe'yma ko pendepykavamo. Pemañoa ko pendepykavamo. Ağwamova'ea pendepykavamo. Aerēva'ea pendepykavamo. A'ereki pe pereko pa a'ea pejipokohavamo. ²³ A'erorame tehe pe pepoko Cristo'ga gareheva'ero. Cristo'ga ko opoko Tupana'ga gareheva'ero.

4

Cristo'ga moirūharava'ea poravykya

¹ Nahã po pe ei ore mombe'gwovo a'ero hamo: “Ga ko Cristo'ga remimbotarimova'eareheva'ero oko ga pokoga,” pe'ji po pe hamo. “Tupana'ga nhande mbo'euka ġa pe aherembikwahavipyre'yma rehe tokwaha ti ġa kiro javo. Nahã ga nhimoirūukari ġa pe.” A'ea po pe ei ore mombe'gwovo hamo. ² Huvihava'ġa e'i omoirūhara'ġa pe jipi: “Pe poravyky katu ti ji ve a'ero pejikovo nhinhi'ġa rupi,” ei ġa ġa pe. ³ Jesus Cristo'ga e'i jiporavykya pe a'ero. Pe erame jupe ji ndahaykai reki. Ji ndahaykai ojipe'ġa erame jiporavykya pe no. Jihi vehevi nda'ei jupe. ⁴ Jipoyja hete ji jivytyteri pe. A'ereki ji aporavyky katu Cristo'ga pe jirekote'varuhue'yma. Ji ero ġwaramo rūi reki jukwahavamo jiporavykypyryva. Nhandepojy kaharete'ga po ti e'i jupe nehē Jesus Cristo'ga.

⁵ Nurã ji ei pe me: Tape'ei ti penhinonde ojipe'ġa poravykya pe. Cristo'ga urame po ti hepiukari nhande ve onhimiva'ea nehē – kiroki nhande ndikwahavi ve. Okwahavuka pa po ti ga nhandereaporogita nehē. Nhande poravykykaturame nhandekovo katu po ti Tupana'ga nhande mbohetei a'ea rupi nehē.

⁶ Nhiirū, imombe'upavame a'ea pe me ji nhimombe'ui pe ndepyga. Apolo'ga ji amombe'u ko no. Pe me ji imombe'ui orerekoagwera tapenhimbo'e ti pejikovo ikwatijara rehe jate nehē. Tapembohetei ti ojipe'ġa gareheva'ero ko ji javo. “Ji ndakoi ojipe'ga rehe,” tape'jiuhui ti. ⁷ Tapenhimbohetei no ji ko ġa hohe javo. A'ereki ojo'jajo'java'ero pe peko. Tupana'ga remimondotehea reki pe pereko. Gaha omondo pe me. Nurã pe herekoi. Tapenhimbohetei ti a'ero. A'ereki peapoa ko Tupana'ga remimondoa.

⁸ Perekopavipe pe Tupana'ga remimondotehea naerū? Ndaperekopavi tuhē reki pe a'ea. Pe teheuho peko huvihavamo naerū ore rekoe'ymame nahã naerū? Po pyry pe ndekoi huvihavamo novĩa ore ti toroko huvihavamo pe pavēi novĩa. ⁹ Emo Tupana'ga po e'i ore ve ovuhu: “Nhi-moirūhara'ġa ko koji'i toko tehe ojipe'ġa hohe pa,” e po ga ore ve. Ore po ġa ja – kiroki ġa pe ġa e'i tijukauka ġa ojipe'ġa ndovaki javo, a'e ji. A'ereki ġa nhaporemō ore repiaguhu

ġa ko mbipehu javo ore ve. Yvyakotyve'ġa e'i a'ea ore ve yvagipeve'ġa pavēi. ¹⁰ Ore Cristo'ġareheva'ero ġwaramo ġa ei ore ve: “Ndapekwahavihu pe,” ei ġa ore ve. Pe ki a'e te pe'ji tehe pejive: “Cristo'ġareheva'ero ore orokwaha hete.” Ore ve ġa ei: “Ndapepopoakarihu pe.” Pe ki a'e te pe'ji tehe pejive: “Orepopoaka hete ore ojipe'ġa mondovo.” Pe ndehe ġa ndekoi pe mboheteheveavo jipi. Ore rehe ki a'e te ġa ndekoi tuhē.

¹¹ Orety'a ore jipi. Oreygwei ore nohō. Ndorogwerekoi ore tapy'ynhapira. Ore nupanupā ġa ore rerekote'varuhuavo. Oropytaahi'vii'viuhu ore jipi. Nahanahā ore rekoi kiromo jate. ¹² Oroporavyky hete ore oropokapavamo toropyhy ti mbatera orojive javo. Ga ete'varuhurame ore ve ore ei reki: “Tupana'ga ti tomombyry pe me.” Ga imbohahyukarame ore ve ore nhimomiranami reki. ¹³ Ga ore mbotegweterame ore nhi'igatui reki ġa pe. Aġwamo vehevi ore mbatera ratykwera'java'ea aheremimombora'java'ea ġa pe – kiroki ġa ndojikogi Cristo'ga rehe.

¹⁴ Kiro ji ikwatijarukari pe me. Emo ji nda'ei tipoy-jajjaryme ti ġa javo pe me. Tambo'e ti ġa javo ji ei pe me jira'yra'java'ea pe. A'ereki ji opoarō hete. ¹⁵ Po pembo'ehara'ġa he'yjuhu hete novīa, po ġa dez mil novīa. Emo ojipeji reki jihi jate ako penduva'java'ero pe nderekovo katu. Ojipe'ġa omombe'u Jesus Cristo'ga kiro pe me. Jihi ki a'e te pe mbojikogypy ga rehe pyryva'ea mombe'gwovo pe me ikwehe. ¹⁶ Nurā ji ehetei pe me: Ji rupi ti peho pejikokatuavo. ¹⁷ A'ero ji Timóteo'ga mondoi kiro pe pyri. Ga ko jira'yra'java'ea ji ve. A'ereki jihi ga mbojiko Cristo'ga rehe. Ako hete ji ga rehe. Ga rehe ji jikogi no. Igwete ji Timóteo'ga mondoi pe pyri tokwahavukara'ja ti ga pe me jirekoagwama ji jikoty'arame Cristo'ga pavēi. A'ea rehe ji Cristo'ġareheve'ġa mbo'embo'ei jipi no jihorame ġagwyri pe nhapremo.

¹⁸ Jararamo pepyteripeve'ġa nhimbohetehehei kiro Paulo'ga po ti nduri nhande pyri nehē javo tehe ji ve novīa. ¹⁹ Emo Tupana'ga ipotarame po ti kotihī ji hoi pe pyri nehē. Tihepia ti ġa herekorame Tupana'ga popoakara a'ero, a'e ji. A'ea ji takwaha. Ganhi'ġa jate rūi ji takwaha ġa nhimboheteherame. ²⁰ A'ereki Tupana'ġareheva'ero nhande nianhi'iteheuhui. A'ero koi nhande rekokatui Tupana'ga popoakara pyvō. ²¹ Marā po ti ji rurame pe pyri a'ero nehē? Pe pohire'yname pendekoagwera hugwi po ti ji nhi'igahyi pe me imbohahyuka nehē. Pe pohirame jugwi po ti ji rekoi pe ndehe pe nderekonhyromo nehē jirurame pe pyri nehē. Marāva'ea po pe pepota naerū?

5

Ndoakwahavihu ahe

¹ Kiro ji ei pe me: Omombe'u ġa ji ve pepyteripeve'ga. “Ndoakwahavihu ga okovo,” ei ġa ga mombe'gwovo. A'ereki ga gwereko gwuva'ga rembirekohēa. Ite'varuhu hete a, xa'e pa nhande jupe. Tupana'gareheve'ġarūive'ġa vehevi e'i ite'varuhu nanongara pe no. ² Penhimboheteuhu pe naerū oroko katu pa ore javo tehe naerū? Ndapevy'arihu hete po pe ga rehe hamo. Pepe'a ti ga pejipytera hugwi ga mondovo pejatykarama jipi Tupana'ga mboheteavo. ³⁻⁴ Jira'oa ko irupe pe hugwi kiro novīa. Emo ji amondo jireaporogita imongovo pe pyri. Ji ndakoi pe pyri novīa. Emo ji a'e jipe akoja'ga pe. “Jesus'ga nhandepojoykaharete'ga e'i nde ve: ‘Nde ereko te'varuhu,’ ei ga nde ve,” a'e ji ga pe a'ero. Pejatykarama po ti ji imondoi jireaporogita pe pyri nehē. Jesus'ga popoakara po ti pe nderekoi nehē no. ⁵ Pejatykarama ti pekwava'ē akoja'ga Satanás'ga pe tombotegwete ti ga gara'oa nehē. Jesus'ga ti togweroho gara'uva yvagi pe a'ero nehē ura'javame nehē.

⁶ Ndapyryvi reki pe nhimboheterame oroko katu pa ore javo tehe. Nhande japorame pāo xunhiete'i nhande imondoi imbovuhava hu'uma pype. A'ero ivuvuvuvupavi upa. Na jitehe ojipejive'ga okote'varuhuve'ga pytarama pepyteri pe, a'ero ojupi pavēi po ga pe mondoi nehē pe mongote'varuhuuka. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? ⁷ Páscoa rupi judeus'ġa imombopavi imbovuhava ymyava'ea pāo reheve tipyahu ti hu'uma a'ero javo – kiroki hu'uma ndogwerekoi imbovuhava. Na jitehe pe pohipavi ymyava'ea hugwi pejikote'varuhua hugwi ikwehe tipyahu ti nhandereaporogita a'ero javo. A'ereki na tuhē pe pendeaporogita pyahu pejikoga ġwaramo Cristo'ga rehe. A'ereki Cristo'ga omano nhanderekote'varuhua momboa. Pepohi pa ti pejikote'varuhua hugwi a'ero. Ymya judeusva'ea ijukai cordeiros hako tomanoyme ti nhandera'yrypy'ġa javo hako. Aġwamo ġa Jesus'ga jukaukari raikwehe. Jesus'ga omano nhande repyga tohoyme ti ġa hahyva'ea ruvihava pype omanorame javo. ⁸ Nurā ti xako katu jipi. Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi. Tiandereaporogita katu ti nhandekovo. Xanhi'ī ti a'itituhēva'ea rehe.

⁹ Akwatijaruka ji imondovouka pe me ikwehe. Ikwatijarukarama ji ei pe me: “Tapejihe'ari ti ġa ndehe ġa akwahave'ymuhūrame nehē,” a'e ji pe moġitavo ikwehe. ¹⁰ Ji nda'ei ġa pe – kiroki ġa ndojikogi Jesus'ga rehe. Nanongara'ġa ko ndoakwahavihu. Ga opotarahivuhu mbatera jipi. Omiomi ġa ojipe'ġa mbatera ġa hugwi. Oko hete ġa ha'angava rehe

ġwemimboheteħara reħe okoe'yma Tupana'ga reħe. Nanongara'ġa pe rūi ġi ei pe me: "Tapejiħe'ari ti ġa ndeħe." A'ereki yvya koty pejikoro ġwaramo pe pejiħe'a tuħē ġa ndeħe ġipi. ¹¹ Ĥi ikwatijarame pe me kiro ġa pe ġi ei – kiroki ġa e'i ojive novĩa: "Ĥi ko peirũa. Jesus'gareħeva'ero ko ġi," ei ġa ġavo novĩa. Emo ġa ndoakwahavihu. Ĥara'ġa opotarahivuhu mbatera. Ĥara'ġa oko hete ha'angava reħe ġwemimboheteħara reħe okoe'yma Tupana'ga reħe. Ĥara'ġa e'i te'varuhu ojipe'ġa pe. Ĥara'ġa ko heagwryvuhu. Ĥara'ġa omiomi ojipe'ġa mbatera. Nanongara'ġa erame ġi ko Jesus'gareħeva'ero ġavo novĩa, tapejiħe'ari ti ġa ndeħe. Tape'ui ġiteħe ti ġa pavēi.

¹²⁻¹³ Kiroki ġa ndojikogi Jesus'ga reħe – ġa pe ġi nda'ei peko te'varuhu pe ġavo. Tupana'ga gwe ti e'i ġa pe nehē. Ga pe ki a'e te – kiroki ġa ojatyka pe pavēi Tupana'ga mboheteavo – ġa pe po pe ei hamo ġa ndekote'varuhurame. Nahã Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei no: "Pemombo ti okote'varuhuve'ga peġipytera hugwi," e'i.

6

Pemohiġatu ti ojohupe

¹ Penhoirũ ko pe Jesus'gareħeva'ero. Nurã ġi ei pe me: Pejogwayvarame ti tapejogwerohoi ġuizes'ġa pyri – kiroki ġa ndokoi Tupana'ga reħe. Tapejogwerohoi ti nanongara'ġa pyri tomohiġatu ti ġa nħande ve ġavo. Jesus'gareħeve'ġa ġate ti tomohiġatu pe me. ² Tupana'gareħeva'ero po ti pe epe'ei imohiġatuavo Tupana'ga rembiapo'ġa pe nehē. Cristo'ga rura'javame po ti pe ei ġa pe nehē. Ndapekwahavi pe a'ea naerũ? Po ti pe imohiġatui ġa'ġavo ġa pe nhaporemonehē, marã po pe ndapehekatui imohiġatuavo nonhimimiva'ea ojohupe naerũ? ³ Xa'e po ti nħande imohiġatuavo yvagipeve'ġa pe nehē no Tupana'gapyrive'ġa pe. Ndapekwahavi pe a'ea? Po ti nħande ei ġa pe veħevi nehē, yvyakotyva'ea pe kaitu po nħande imohiġatui kiro hamo. ⁴ Pe jogwayvarame mbatera reħe tapejogwerohoi ti ġa pyri a'ero – kiroki ġa pe Jesus'gareħeve'ġa e'i ndapyryvi ġa ġavo. Nanongara'ġa pyri tapejogwerohoi a'ero nehē tomohiġatu ti ġa nħande ve ġavo. ⁵ A'e ġi kiro pe me tapepoyġajari ti pejikovo. Ndogwerekoi'i'ikwahapyra'ga pepyteri pe naerũ te'i ti ġa peirũ'ġa ndeaporoġita pe ġa ndayvarame naerũ? ⁶ Nurã pe peirũ'ġa nderohoi ġuizes'ġa pyri Jesus'gareħeve'ġarũive'ġa pyri naerũ te'i ti ġa nħandereaporoġita pe ġavo. Na rūi po pe ndekoi hamo.

⁷ Ndapyryvi tuħē pe me pejogwerohohava ġuizes'ġa pyri pejogwayvaro ġwaramo. Peirũ'ġa ndekote'varuhurame pe me nandejate a'ero. Ga imimame pembatera pe hugwi

tapejipygi ti ġa ndehe. ⁸ Pehe reki peko te'varuhu ġa pe a. Pemi reki pe ġambatera ġa hugwi – kiroki ġa peirū'ġa vehevi Jesus'gareheve'ġa.

⁹ Okote'varuhuve'ġa po ti nduvi Tupana'ga pyri yvagi pe nehē. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? Tapenhimoandyandyi ti. Kiroki ġa ndoakwahavihu – nduvi po ti ġa Tupana'ga pyri nehē. Kiroki ġa oko hete ha'angava rehe imboheteavo – nduvi po ti ġa ga pyri nehē no. Kiroki ġa gwereko ojipe'ġa nembireko'ġa – nduvi nehē no. Kiroki ġa ojogwereco akwaimbae'ġa memenhuhū – nduvi po ti ġa Tupana'ga pyri na jitehe nehē no. ¹⁰ Iporomive'ġa po ti nduvi pevo nehē no. Kiroki ġa opotarahivuhu mbatera na jitehe no. Heagwryryve'ġa po ti nduvi nehē no. Gahã no – kiroki ġa e'i te'varuhu ojipe'ġa pe. Kiroki ġa onupahū ojipe'ġa herua mbatera ġa hugwi – nduvi po ti ġa Tupana'ga pyri yvagi pe nehē no. ¹¹ Na jitehe ko pe jararamo ikwehe novia. Emo Jesus Cristo'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi pe mo'emo'eamo pe mombyryva Tupana'ga ra'uva pavēi ikwehe. Tupana'ga nhande timbohete jipi.

Penda'oa ko Cristo'ga apoa kiro

¹² Pe'ji po pe: “Cristo'gareheva'ero ġwaramo ji ndajikwakuvi. A'ero ji rekoi nhiremimbotarimova'ea rehe,” pe'ji po pe novia. Ji na jitehe ndajikwakuvi novia. Emo jara aheremimbotarimova'ea ndapyryvi reki ahe ve. A'ereki a'ea ahe pojyka. Nurã ji ndakopavi nhinhimimbotarimova'ea rehe tajipiro'y ti nanongara hugwi – kiroki ahe pojyka, a'e ji pe me. ¹³ Pe'ji po pe no: “Tupana'ga oapo mbiara a'ea ti toho ġandeverga pype javo. Ga oapo nhanderevega no a'ea pype ti mbiara toho javo,” pe'ji po pe. A'ero pe etehei: “Na jitehe Tupana'ga oapo nhandera'oa tojogwerekoreko ti ġa akwaimbae'ġa kunhangwera'ġa pavēi javo,” pe'ji tehe pe. “Nurã ko pyry nhande ġa nderekohetei. Tireko ti ojipe'ġa nembireko'ġa no,” pe'ji tehe pe. Nanongara rehe ti tapekoi, a'e ji pe me. Tupana'ga oapo tuhē nhanderevega mbiara reheve. Emo po ti ga omomba memei nehē no. Tupana'ga ndoapoi nhandera'oa kia pyvõ ti ġa togwereco ġa javo. Oapo ga nhandera'oa nhandereaporogita reheve a'ea pyvõ ti ġa tombohete Jesus Cristo'ga javo. Ga ko nhandepojykaharete'ga. Gaha ti topojyka nhandera'oa nhandereaporogita reheve. ¹⁴ Tupana'ga ombogwera nhandepojykaharete'ga gamanoa hugwi ikwehe. Aerē po ti ga nhande mbogweravi jitehe nehē popoakara pyvõ nehē no.

¹⁵ Cristo'gareheva'ero pe pejikoty'a ga pavēi. A'ero penda'oa ko Cristo'ga apoa. Ndapekwahavi pe a'ea naerū? Taperekoi ti ġa'upahara'ġa a'ero. Maranuhūrame po pe

imondouhui penda'oa Cristo'ga apoa ġa'upahara'ġa pe ġa nderekouvouka jupe naerũ? Taperekoukari ti ġa peja'oa pe, a'e ji. ¹⁶ Ga ġa'upaharahēa rerekorame ġa jikoty'ari ojipejiva'ea'java'ero. Ndapekwahavi pe a'ea naerũ? A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Ga ojogwerekoro ġwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahēa pavēi,” e'i ikwatijara.

¹⁷ Emo nhanderekorame Cristo'ga pavēi nhande xajikoty'a ojipejiva'ea'java'ero gara'uva pavēi.

¹⁸ Taperekouhui tuhē ti ġa a'ero. Ga nderekouhurame ġa imbote'varuhui gwa'oa pe. Ojipea ġandekote'varuhua ko na rũi ġa pe. ¹⁹ Penda'oa ko Tupana'ga ra'uva ruhava. A'ereki gara'uva oko pe pyri jipi. Ndapekwahavi pe a'ea naerũ? Tupana'ga omondo gwa'uva, pe imbuhuri pejipyri. Penda'oa ko peapoa rũi a'ero. Penda'oa ko Tupana'ga apoa. ²⁰ A'ereki ga Cristo'ga momanouka pe mbopiro'yavo pendekote'varuhua hugwi tapojyka ti ġa jijive javo. Nurã ti peko katu Tupana'ga mboheteavo.

7

Cristo'gareheve'ġa nembirekoa

¹ Pekwatija pe mbatera imbuhuruka ji ve ikwehe. Takwahavuka ti ji kiro pe me a'ero imombe'ukatuavo ikwatija imondovouka pe me.

Pyry tuhē akwaimbae'ġa pe kunhangwera'ġa nderekoe'ymame novĩa. ² Emo jara'ġa ojipe'ġa nembireko'ġa potarahivuhu ġa nderekovo. Nurã ji ei reki pe me: Tahembireko po akwaimbae'ġa kunhangwera'ġa pavēi a'ero, a'e ji. A'ero po ġa ġwembireko'ġa jate gwereko hamo.

³ Ġwembirekorame nahã po ġa toko a'ero hamo. Hēa ġwembireko'ga potarame togwereko po ga hēa hamo. Na jitehe ga ġwembirekohēa potarame po hēa togwereko ga hamo. ⁴ Ġwembirekorame po hēa ga rerekoi okovo garemimbotarimova'ea rehe hamo. Na jitehe po ga hēa rerekoi okovo hēaremimbotarimova'ea rehe hamo. Tokoyme ti ġa ġwemimbotarimova'ea rehe jate. ⁵ Hembirekove'ġa ti te'iyme ojohupe a'ero ndorogwerekoi ji nde kiro javo. Emo oji-pea ji amombe'u kiro pe me. Po ti pe pe'e na'ē ojohupe: “Xanhi'inhiĩ ti Tupana'ga pe. Nurã xajogwerekoyme kiro.” Pe erame a'ea, a'ea rupi jate ko pyry pejogwerekoe'yma. A'ereki ojikwe pe pe'e na'ē: “Ndiajogwerekoi kiro xanhi'inhiĩ ti Tupana'ga pe javo,” pe'e na'ē pe ojohupe. Tapekombegwei ti pejogwerekoa'java, a'e ji pe me. Pe ndekombegwerame po ti Satanás'ga ei pe me nehē: “Pereko ti ojipe'ġa a'ero,” e po ti ga pe me nehē. Penhimomiraname'ymame po ti

kotihĩ pe ojipe'ga potarahivuhui a'ero Satanás'ga nhi'iga rupi pejikovo nehẽ. Nurã ji ei pe me: Tapekombegwei ti penhim-birekoa'java a'ero.

⁶ Ji nda'ei reki kiro: Ahe nhaporemoti tahembireko a'ero. Nahã ji ei: Ahe hambirekopotarameti pyry ahe rembirekoro a'ero nehẽ. ⁷ Ji ve reki koji'i pyry ji javijitehe ga nahembirekoi ga potare'yma. Emo Tupana'ga nhande mbokarakatu pa. Jara'ga Tupana'ga ga mbokarakatu toko katu ti ga gwembirekoe'yma javo. Jara'ga ga ga mbokarakatu tahembireko katu ti ga javo.

⁸ Kiro ji ei a'ero hambirekoe'yve'ga pe aherembirekokwera'ga pe no. Pyry ga pe ga ndekorame gwembirekoe'ymamoti javijitehe. ⁹ Emo ga nhimomiraname'ymame ga potarahivuhuavo tahembireko ti ga ga pavẽi a'ero. A'ereki nanongara'ga gwembirekoe'ymame ga potarahivuhuhetei novĩa. Koji'i pyry nanongara'ga nembirekoro a'ero.

¹⁰ Kiro ji ei hambirekove'ga pe kunhangwera'ga pe topohiryme ti ga gwembireko'ga hugwi. A'ea ko nhinhi'iga jate rũi. A'ea ko nhandepojkaharete'ga ei ga pe no. ¹¹ Kunhangwera'ga pohirame gwembireko'ga hugwi ji ei ga pe togwerekokatua'ja ti ga gwembireko'ga jitehe. Gwembireko'ga nderekoa'jave'ymame tahembirekoymeti ga ojipe'ga pavẽi. Akwaimbae'ga pe ji ei no topohiryme ti ga gwembireko'ga hugwi, a'e ji nhandepojkaharete'ga nhi'iga mombe'gwovo.

¹² Jara'ga pe ji ei kiro. Tupana'ga nhi'iga ji namombe'ui kiro ga pe. Jihi a'e ga pe. Po Cristo'gareheve'ga rembirekohẽa ndojikogi Cristo'ga rehe. Po hẽa pohipotare'ymame ga hugwi topohiryme ti ga hẽa hugwi a'ero. ¹³ Na jitehe ji ei no: Po Cristo'garehevehẽa rembireko'ga ndojikogi Cristo'ga rehe. Po ga pohipotare'ymame hẽa hugwi topohiryme ti hẽa ga hugwi a'ero. ¹⁴ A'ereki ga Tupana'gareheve'ga'jave'ga ga rekoro gwaramo gwembirekohẽa pavẽi Cristo'garehevehẽa pavẽi. Na jitehe kiroki hẽa ndojikogi Cristo'ga rehe – hẽa ko Tupana'gareheve'ga'javehẽa hẽa rekoro gwaramo gwembireko'ga pavẽi Cristo'gareheve'ga pavẽi. Po na rũi hamo, a'ero po ganda'yra'ga Tupana'gareheve'garũive'ga ja hamo. Ganda'yra'ga ko Tupana'gareheve'ga'jave'ga tuhẽ reki.

¹⁵ Tupana'ga e'i ojiheve'ga pe nhaporemoti: "Pejogwereco katu ti," ei ga. Kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe – ga pohipotarameti gwembireko'ga hugwi Cristo'gareheve'ga hugwi, na ga pohiri ga hugwi a'ero. Naname ko Cristo'gareheve'ga piro'yro ga hugwi a'ero. ¹⁶ A'e reki ji kunhangwera'ga pe: Mara'ngu po ti nde enhimbireko'ga mbojikoguka Cristo'ga

rehe nehẽ? Igwete ji ei akwaimbae'ga pe: Mara'ngu po ti nde enhimbirekohẽa mbojikoguka Cristo'ga rehe jitehe nehẽ no?

Nahã ti peko Tupana'ga remimo'ẽa rupi

¹⁷ Po nahã pendekoagwera Tupana'ga pe mo'ẽrame ojive ikwehe nahã jitehe ti peko a'ero kiro. A'ereki nahã nhandepojykaharete'ga pe mongo pe mbokarakatuavo. A'ea ji ei pe me. A'ea jitehe ji ei Cristo'gareheve'ga pe nhaporemõ jhorame Tupana'ga mbohetehava pype ga mbo'embo'erame jipi. ¹⁸ Judeus'ga okytiuka gwa'yra'ga nakwanhapi'ria ga pita'ngirame. Po judeusramo pe ndekoi Tupana'ga pemo'ẽrame ojive tapeavykyi ti ika'ẽagwera a'ero tiukwahavyme ti javo. Po judeus'garũiva'ero pe ndekoi Tupana'ga pemo'ẽrame tapekytiukari ti ga pe penhakwanhapira. ¹⁹ Na ga ndekoi jate ojikytiukare'ymame. Na jitehe na ga ndekoi jate ojikytiukarame. A'ereki nanongara rehe rũi Tupana'ga oko. Ga onhi'ĩpo'urame a'ea rehe Tupana'ga reko.

²⁰ A'e ji pe me a'ero: Po nahã pe ndekoi Tupana'ga pemo'ẽrame nahã jitehe ti peko. ²¹ Tupana'ga pemo'ẽrame ojive po pe poravykytehei ojipe'ga pe pejipiro'yangave'yma penhimboporavykyve'ga hugwi. Tapevy'aruhui ti a'ea rehe. Nandejate ti peko a'ero pejiporavykyavo ga pe. A'erorame tehe ga pe mbopiro'ypotaramo ojihugwi, pejirokwa ti a'ero pejigwovo ga hugwi. ²² Kiroki ga ndipiro'yi ojipe'ga hugwi nhandepojykaharete'ga omo'ẽrame - ga ipiro'y reki okote'varuhua hugwi. A'ereki nhandepojykaharete'ga ga mbopiro'y jugwi ga mongovo gwemimbotarimova'ea rehe. Kiroki ga ipiro'y ojipe'ga hugwi Cristo'ga omo'ẽrame - ga ndipiro'yi reki Cristo'ga hugwi. A'ereki ga ga mongo gwemimbotarimova'ea rehe. ²³ Tupana'ga omomanouka Cristo'ga pe ndepyga ikwehe tapojoyka ti ga jijive javo. Peko ti garemimbotarimova'ea rehe a'ero. Tapekoi ti ojipe'ga nemimbotarimova'ea rehe a'ero okote'varuhuve'ga nemimbotarimova'ea rehe. ²⁴ Nhiirũ, a'ea'ja ji pe me: Po nahã pe ndekoi Tupana'ga pemo'ẽrame ikwehe, nahã ti peko jitehe pejikoty'a Tupana'ga pavẽi.

Hembirekoe'ỹve'ga

²⁵ Ikwatijarame ji ve pe ei ikwehe: “Marã re po hembirekoe'ỹve'ga ndekoi a'ero hamo kunhangwera'ga?” pe'e pe ikwehe. Kiro ji imombe'ui pe me a'ero. Nhandepojykaharete'ga nde'i reki ji ve a'ea rehe. Jihi a'e a'ero imombe'gwovo pe me. A'ereki nhandepojykaharete'ga omombyry ji ve. Nurã po ahe ojiko ji rehe. ²⁶ A'ero ji ei kiro pe me: Mbatara rahya'gwama gwaramo pyry akwaimbae'ga

ndekoi jitehe okoagwera rehe. ²⁷ Enhimbirekojiperame ti terei a'ero tapohi ti hēa hugwi javo. Enhimbirekoe'ymame ti terei tanhirembireko ti kiro javo. ²⁸ Emo enhimbirekorame nde nderekote'varuhui. Hembirekoe'ỹvehēa na jitehe ġwembirekorame po ti hēa ndokote'varuhui a'ero. Emo penembirekorame koji'i po ti pe ikwahavi hahya nehē pejikovo avo yvya koty nehē. Ndapotari ji hahya pe me novīa. Nurā ji ei pe me: Pyry pe napenembirekoi ġa potaruhue'yma.

²⁹ Nhiirū, nokombegwei po ti Cristo'ga ura'java mbapava koty nehē, a'e ji pe me. Nurā ji ei akwaimbae'ġa pe hembirekove'ġa pe a'ero toko po ġa hembirekoe'ỹve'ġa'java'ero hamo. A'ereki hembirekoe'ỹve'ġa ndokoi aġwamova'ea rehe. A'ereki a'ea kotihī momina. Ga ja po hembirekove'ġa ndekoi a'ero hamo, a'e ji pe me. ³⁰ Kiroki ġa ojehe'o hete kiro – toko po ġa ojehe'oe'ỹve'ġa javijitehe hamo. Kiroki ġa ojai hete kiro – toko po ġa ijaje'ỹve'ġa javijitehe hamo. Kiroki ġa opyhypyhy mbatera kiro – toko po ġa ġa ja hamo – kiroki ġa okoe'yma mbatera rehe nhandeapoa rūi reki javo jupe. ³¹ Kiroki ġa opo'ru vvyakotyva'ea – toko po ġa ġa ja hamo – kiroki ġa ndokoi vvyakotyva'ea rehe jate. A'ereki yvya aġwamova'ea mominaġwama nhande hugwi.

³² Apota ji pepiro'ya nhaġatarahiva'ea hugwi. Akwaimbae'ġa hembirekoe'ỹve'ġa oko hete Tupana'ga rehe tonhimohē Tupana'ga ji rehe javo. ³³ Hembirekove'ġa ki a'e te oko hete vvyakotyva'ea rehe no tonhimohē nhirembirekohēa ji rehe javo. ³⁴ Mokōi ġa'aġatara a'ero. Oko pota ġa Tupana'ga rehe novīa. Emo ġa oko pota ġwembireko'ġa ndehe no. Nanongara ko ndapyryhetei a'ero.

Kunhangwera'ġa na jitehe hembirekoe'ỹve'ġa aherembirekokwera'ġa no. Oko hete ġa Tupana'ga rehe tako pa ti garemimbotarimova'ea rehe javo. Hembirekove'ġa ki a'e te oko hete vvyakotyva'ea rehe no tonhimohē nhirembireko'ga ji rehe javo.

³⁵ A'e ji a'ea pe me topopoko ti ji javo. Ji nda'epotari pe me: “Na rūi peko. Na rūi peko.” Nda'ei ji a'ea. Toko katu ti ġa javo ji ei pe me. Peko hete ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejeaporogitakaturu nehē, a'e ji pe me.

³⁶ Po ojipe'ga ei ġwembirekoruamahēa pe: “Xajogwerekoyme ti.” Emo po aerē ga ei oyvyteri pe: “Ndapyryvi reki a'ea hēa pe,” e po ga. “Apotarahi ji hēa no. Areko pota ji hehā a'ero hamo,” e po ga. Tahembireko tuhē ti ga hēa pavēi a'ero ġwemimbotarimo. Ndokote'varuhui reki ga ġwembirekorame hēa pavēi.

³⁷ Ojipe'ga po e'i oyvyteri pe: “Ndarekoi tuhē ti ji nhinhimbirekoruamahēa pavēi,” e po ga. Ojipe'ġa rūi e'i ga pe. Ga tuhē

e'i ojive ġwemimbotarimo. Ndopotarahivuhui po ga hēa no. Pyry po ga nahembirekoi hēa pavēi a'ero hamo. ³⁸Nahā a'ero. Kiroki ga hembireko kunhangwerahēa pavēi – pyry tuhē ga hēa rerekoi a'ero. Kiroki ga nahembirekoi kunhangwerahēa pavēi – koji'i pyry reki garekoa a'ero.

³⁹ Hembirekovehēa po nahembirekoa'javi ojipe'ga pavēi hamo hēarembireko'ga manoe'ymame hamo. Ahe manorame hēa piro'yro ahe hugwi. A'ero po pyry hēa rembirekoro ojipe'ga pavēi ġwemimbotarimo. Jesus Cristo'gareheve'ga jate po hēa gwereko hamo. ⁴⁰ Emo koji'i hēa roryvamo ġwembirekoa'jave'ymame. Jihi reki a'e a'ea pe me. Tupana'ga ra'uva po ji mbo'e a'ea rehe no.

8

Ikwava'egipyra ha'angava pe

¹ Tamombe'u kiro pe me mbiara ikwava'egipyra ha'angava pe ġwemimbohetehara pe. “Mara'ngu po opyryvamo Tupana'ga pe nhande i'urame a'ea?” pe'e pe ji ve ikwatija ikwehe. Pepyteripeve'ga e'i reki: “Nhande nhaporemō tikwaha mbatera,” ei ġa. A'iti nhande tikwaha, a'e ji. Emo nhande ikwahavame mbatera xanhimbohete pota reki. Hovai jate nhandenhoarōheterame nhande nhombojikogi Cristo'ga rehe. ² Kiroki ġa e'i tehe ojive akwaha ji mbatera javo – ġa ndokwahakatui ve a'ero. ³ Hovai jate kiroki ġa oarō hete Tupana'ga – Tupana'ga okwaha hete ġa ojihe ġa ndekoheterame.

⁴ Tamombe'u kiro a'ero mbiara ikwava'egipyra ha'angava pe. Tikwaha nhande ġanemimbohetehara. A'ea ko ha'angavatehea reki a. Tupana'ga jate oko Tupanamo. Jara ndogwerekoi. Tikwaha nhande a'ea. ⁵ Ojipe'ga e'i: “Gwerekō tupana yvagi pe yvya koty onhimongyavo yvaga jara pavēi,” ei ġa. Ga pe po gwereko a'ea. ⁶ Nhande ve ki a'e te gwerekō ojipejive'ga jate Tupana'ga nhanderuvete'ga. Gaha oapopavuka mbatera hako. Ga rehe nhande reko xako ti garemimbotarimova'ea rehe javo. Ojipeji jate ko nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga. Gaha oapo pa mbatera hako. Tupana'ga oapopavuka ga pe. Gaha nhandereaporoġita mbopyahu nhande rerekovo no.

⁷ Jararamo nhande tikwaha a'ea. Jara'ga ki a'e te ndokwahavi a'ea. A'ereki ġa ojipokwaha ha'angava mbohetea rehe Tupana'garūiva'ea mbohetea rehe ojikoga renonde Jesus'ga rehe. Aġwamo ki a'e te Jesus'gareheva'ero ġa ei ha'angavatehea jupe novīa. Emo ojipokwahava ġwaramo ġa ei jitehe kiro mbiara pe ikwava'egipyra pe: “A'ea ko Tupana'garūiva'ea apoa.” A'ero i'urame po ġa ei oyvyteri pe:

“Mara'ngu po Tupana'ga nharõ'e'yma ahe i'urame? Anhim-bote'varuhu po ji a'ea uro ġwaramo,” e po ġa oyvyteri pe. A'ereki ġa ndokwahakatui ve. ⁸ Tupana'ga nde'i nhande ve nhande i'urame. Ga nde'i jitehe nhande i'ue'ymame. A'ereki nianemombyryvi i'urame. I'ue'ymame nianembote'varuhui no. A'ea ġa ndokwahakatui ve.

⁹ A'e reki ji pe me a'ero: Tapemongote'varuhui ti ġa. Pehe pe'e: “Nanhimbote'varuhui ji i'upavame mbatera,” pe'e pe. Emo ojipe'ġa ndokwahavi ve a'ea. A'ero po ġa ei: “Cristo'gareheva'ero nhande nhimbote'varuhui nhande ju-pavame mbatera,” e po ġa. Tapemongote'varuhui ti ġa a'ero i'ġwovouka ġa pe. ¹⁰ Po nde i'ui Tupana'garüiva'ea ronga pype, a'ero po ga nde repiagi. A'ero po ga ei: “Ga okwaha hete mbatera. Igwete ga i'ui reki Tupana'garüiva'ea rupiara,” e po ga nde mombe'gwovo. “Ga javijitehe ti ta'u no,” e po ga. A'ero po ga i'ui a. Emo ga pe po ndapyryvi ga i'urame. A'ereki oyvy-teri pe ga etehei: “Jesus'gareheva'ero ji nhimbote'varuhui ji i'urame Tupana'garüiva'ea rupiara,” e'i tehe ga. ¹¹ Ga ndokwahakatui ve. Nde ki a'e te erekwaha nhanerembi'ua nianhimbote'varuhui reki javo. Nerembikwahava reki ġamongote'varuhuaġwama nde i'urame ġandovaki. ¹² Ga ko neirü'ga. Ga repyga Cristo'ga omano no tamombo ti garekote'varuhua javo. Nde ereko te'varuhu enhirü'ga pe i'ġwovouka ga pe pyryve'ymame ga pe. Nahã nde ereko te'varuhu Cristo'ga pe no. ¹³ Nurã ji ei: Po ti nhirembi'ua nhiirü'ga mongote'varuhui nehẽ, a'ero po ti ji nda'uaġwami mbiara tamongote'varuhuyme ti ga javo ġwaramo.

9

Paulova'ea onhimombe'u Jesus'ga moirüharamo

¹ Jipiro'y ko ji ojipe'ġa hugwi. Ji ko Jesus Cristo'ga moirüharamo ako. A'ereki ji ahepia ga ikwehe nhandepojyka-harete'ga. Ji ve ga pe mbojikoguka ojihe ikwehe. ² Ojipe'ġa po e'i ji ve Jesus'ga moirühara'ga rüi. Pe ki a'e te pe'e ji ve Je-sus'ga moirühara'ga tuhẽ. Jukwaha reki a'ea. A'ereki pehe ko nhiremimbojikohara. A'ereki ji ve nhandepojykaharete'ga onhimoirüuka nahã pe mbojikoguka ojihe.

³ Ojipe'ġa e'i tehe ji ve: “Po Jesus'ga moirüharamo nde rekoi hamo, a'ero po na rüi nde rekoi hamo,” e'i tehe ġa ji ve. Nahã ji ei a'ero nhinhimombe'gwovo ġa pe: ⁴ Jesus'ga moirüharamo ore Jesus'ga mombe'umbe'ui ojipe'ġa pe. A'ero po pyry tuhẽ orerenduhara'ġa imbuhuri mbatera ore ve ikwepykavamo hamo novĩa. ⁵ Jesus'ga moirüharamo jara'ġa nembirekoro Jesus'gareheve'ġa pavëi. Jesus'ga reki'yra'ġa ko na, Pedro'ga no. Ga ġwembireko'ġa nderohorame ojupi ojipe'ġa imondoi

mbatera ġa pe no. Po ore rembirekoro Jesus'gareheve'ġa pavēi hamo, a'ero po pyry ore ġa nderohoi ore rupi hamo novīa. ⁶ Jesus'ga moirūharamo jara'ġa Jesus'ga mombe'urame ġanenduhara'ġa omondo mbatera ġa pe toporavykyyme ti ġa ojipea rehe mbatera pyhyga javo. Ore po na jitehe no hamo jihī Barnabé'ga pavēi. Pyry po ore ndoroporavykyi ojipea rehe mbatera pyhyga orojive hamo novīa. A'ereki ore na jitehe Jesus'ga mombe'umbe'u ojipe'ġa pe jipi novīa.

⁷ Soldados'ġa tavukarame ġanduvihava'ġa omondo mbatera ġa pe. Ga ndoporavykyi ojipea rehe no tipyhy ti mbatera nhandejive javo. Ganduvihava'ġa omondo ġa pe. Oro itŷhara'ġa no. Ga o'u yva'ia ġwemitymagwera oporavykyagwera rehe. Na jitehe oporavykyagwera rehe ovelhas repikatuhara'ġa o'u ika'mbya ovelhas hugwi.

⁸ Nanongara pe nhande epavi vvyakotyva'ero. Nhande jate rūi reki xa'e. A'ereki Tupana'ga okwatijaruka nanongara Moisésva'ea pe hako. ⁹ A'ea ikwatijarame Moisésva'ea ei a'ero: "Tapembojurutyvukari yuranuhūa a'ea ipyrūpyruġame ipi'rogame japea ha'ynha hugwi.

Na i'ui oporavykyro ġwaramo," ei ahe ikwatijarame ġwemimbo'eagwera hako.

Gara pe ikwatijara i'ei? Yuranuhūa rehe jate Tupana'ga aġataramo ikwatijarukarame naerū? ¹⁰ Ore repyga jate rūi Tupana'ga ei naerū? Ore repyga tuhē reki Tupana'ga ei ikwatijaruka hako togwereko ti ġa mbatera javo hako. Nurā ore Jesus'ga mombe'urame po orerenduhara'ġa tombuhu mbatera ore ve hamo. Ore ko itŷhara'ġa'java'ea. Hyvykoirame ityma renonde po itŷhara'ġa ei hamo: "Aerē po ti ji i'ui kohoa pora nehē," e po ġa hamo. Gahā no – kiroki ġa onupanupā ipi'roga japea ha'ynha hugwi. Ipi'rogame po ġa ei aerē ti ta'u nehē javo hamo. ¹¹ Ore na jitehe no a'ero. Ore Jesus'ga mombe'umbe'urame pe me po tiruahū pe me pe imbuhurame mbatera ore ve naerū? Pyry tuhē reki pe imbuhuri ore ve novīa. ¹² Po pyry ojipe'ġa ei pe me mbatera rehe, ore kaitu po pyry ore ei pe me hamo novīa.

A'erorame tehe ore ndoro'ei reki pe me pembuhu ti mbatera ore ve javo. Po ore ei pe me mbatera rehe, a'ero po ojipe'ġa ete'varuhui ore ve ore Cristo'ga mombe'urame. "Mbatera rehe jate ġa Cristo'ga mombe'ui ore ve," e po ġa. "Nurā ore norohendupotara'javi gamombe'ua," e po ġa ore mombe'ute'varuhuavo. Nurā ore ndoro'ei pe me mbatera rehe jipi. Oronhimomirana ore hahyparavuhua pe orokovo jipi timombigyme ti pyryva'ea mombe'ua javo ġwaramo.

¹³ Oro ġa – kiroki ġa oporavyky judeus'ġa jatykahavuhua pype – ġa o'u pevova'ea ojipe'ġa nembikwava'eġa jipi. Ga

inoḡame mbiara ikwava'ēhava rehe tikwava'ē Tupana'ga pe javo ḡa opojyka mo ojive. Pekwaha pe a'ea. ¹⁴ A'ea'java'ea pe nhandepojykaharete'ga e'i ore ve no: “Kiroki ḡa omombe'u katu pyryva'ea jipi – ḡanenduhara'ḡa po omondo mbatera ḡa pe a'ea rehe hamo,” ei ga.

¹⁵ Pyry po pe imbuhuri mbatera ji ve Jesus'ga mombe'ua rehe hamo novīa. Emo ji ndapojykai mbatera pe hugwi. Ji ikwatijarukarame kiro pe me ji nda'ei: “Tapojyka ti mbatera pe hugwi.” Ji ndapojykai tuhē reki pe hugwi. Nhimanoa ko koji'i pyry ji ve a'ea hohe. Anhimbohete ji nhirembipojykae'yma rehe. Te'iyme ti ḡa ji ve a'ero: “Paulo'ga onhimbohete tehe reki. A'ereki ga opojyka mbatera ḡa hugwi,” te'iyme ti ḡa ji ve a'ero. ¹⁶ Emo pyryva'ea mombe'urame ji nanhimbohetei a'ea rehe jipi. A'ereki Tupana'ga ji mondouka a'ea rehe tuhē. “Emombe'u ti Jesus'ga mombe'upyryva,” ei ga ji ve ikwehe. Po ji nahendukatui Tupana'ga nhi'ḡa Jesus'ga mombe'gwove'ŷ, a'ero po ite'varuhu ji ve. ¹⁷⁻¹⁸ Po nhiremimbotarimo ji Jesus'ga mombe'umbe'ui jipi, a'ero po pyry ḡa imbuhuri mbatera ji ve hamo. Po nhiremimbotarimo rūi Tupana'ga ji mondoukari ḡa pyri ga mombe'gwovouka ji ve, a'ero po pyry ji ve ji ndapojykai mbatera ojipe'ḡa hugwi ji Jesus'ga mombe'urame ḡa pe. A'ero po ji ga mombe'ui ḡa pe mbatera rehe rūi.

Paulova'ea ombojiko pota ahe Jesus'ga rehe

¹⁹ Jipiro'y ji ojipe'ḡa hugwi nhaporemo novīa. Emo ḡandeaporogita rupi nhaporemo ji nhimondoi reki tambojiko ti koji'ive'ḡa Jesus'ga rehe javo. ²⁰ Ji Jesus'ga mombe'urame judeus'ḡa pe ḡandeaporogita rupi ji hoi a'ero tambojiko ti ḡa Jesus'ga rehe javo. Jipiro'y ji Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi novīa. Emo judeus'ḡa a'ea ḡwendu katu. A'ero ji ḡa javijitehe hendukatui no tambojiko ti ḡa Jesus'ga rehe javo. ²¹ Na jitehe Jesus'ga mombe'urame judeus'ḡarūive'ḡa pe ḡandeaporogita rupi ji hoi no tambojiko ti ḡa Jesus'ga rehe javo. Ga ndogwerekoi Moisésva'ea remimbo'eagwera. Nurā jirekorame ḡapyteri pe ji ndakoi hehe no. Ji nda'ei reki: Ji ndakoi Tupana'ga nhi'ḡa rehe. A'ea rūi ji a'e. A'ereki ji ako tuhē Cristo'ga nhi'ḡa rupi. ²² Jirekorame ḡapyteri pe – kiroki ḡa ndokwahakatui ojikogame Jesus'ga rehe – ikwahakatue'ŷve'ḡa'java'ero ji rekoī tambojiko hete ti ḡa Jesus'ga rehe javo. Jihohihorame ojipe'ḡa pyteri pe ḡa javijitehe ji rekoī a'ero nahā ti tambojiko jara'ḡa mo Jesus'ga rehe javo. ²³ Nahā ji rekorekoī ḡapyteri pe a'ero tokwaha pa ti ḡa Jesus'ga mombe'ua. Akwahavuka ji Jesus'ga ḡa pe Tupana'ga ti tomombyry ḡa pe javo. A'ereki imombyryvame ḡa pe ga omombyry ji ve no.

²⁴ Penembikwahava pe kiro ji ei pe me. Ga nhağanhaname ji ypy ti tavahe javo, he'yjuhuve'ga onha novia. Emo ojipejive'ga jate ga ypy ovahē. Ga pe ga imondoi pyryva'ea a'ero ikwepykavamo. Ga javijitehe ti pejirokwa pejikokatuheteavo Tupana'ga ti tomomyry ji ve a'ero nehē javo. ²⁵ Kiroki ga onha hete tapyhy ti pyryva'ea javo – ojikwe ga nhağanhahetei jipi onhimboitavo tanhaġatu kwaha ti javo. Nhande ki a'e te xako katu katu hete jipi xako katu kwaha ti javo. Kiroki ga onha hete pyryva'ea rehe – pyrygwereuhuva'ea rehe reki ga ndekoi novia ka'atehea apopyra rehe oakaġareheva'ea rehe. Emo a'ea kotihĩ opa ga hugwi. Nhande ki a'e te pyryheteva'ea rehe nhande rekoi avuiramava'ea rehe. A'ereki nhanderuvaġwama Tupana'ga pyri namomini. ²⁶ Onhaname ga hokatui tavahe tuhē ti javo. Na jitehe ji rekokatui tavahe tuhē ti Tupana'ga pyri javo.

Ojipe'ga okwaokwaramame ojogwehe ga opoa mondokatui toho ti jipoa ga rehei katu javo. Na jitehe ji rekokatui taho ti Tupana'ga rehei katu javo.

²⁷ Amombe'umbe'u ji ojipe'ga pe jipi: “Peko katu ti Jesus'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ero po ti Tupana'ga imomyryvi pe me nehē,” a'e ji ga pe jipi. Jihi na jitehe ako katu a'ea rehe no Tupana'ga ti tomomyry ji ve javo. Ji nanhimon-goukari nhiremimbotarimova'ea rehe a'ero, te'iyme ti ga ji ve: “Namomyryva'javi reki ji nde ve.”

10

Tapembohetei Tupana'garũiva'ea

¹ Nhiirũ, tapekwahava'ja ti nhaneramonhava'ea rekoagwera Moisésva'eareheva'ea rekoagwera. Ohorame Egitopeva'ea gwyrã hugwi ahe oho pa yvaġatiġa gwyrã hako – kiroki yvaġatiġa ahererohohava hako. Oho pa katu ahe vyva pikaġa rupi ypiãhua pytera rupi o'yahava. ² Ohorame yvaġatiġa gwyrã ahe nhimboukwahapavi Moisésva'eareheva'ero ohorame vyva pikaġa rupi ypiãhua pytera rupi. ³ Ahe nhaporemõ o'u manã – a'ea Tupana'ga ombuhuruka ahe ve yvaga hugwi aherembi'uramo. ⁴ Ahe nhaporemõ o'u yhya no – kiroki Tupana'ga ombuhuruka ahe ve toy'u pa ti ġa javo. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka yhya ahe ve itauhã hugwi. Cristo'ga pe ji ei reki ita mombe'gwovo. A'ereki Cristo'ga ombuhuruka yhya ahe ve ogwovo ahe rupi. ⁵ Nahã Tupana'ga imomyryhetei ahe ve novia. Emo ahe rekouhrame ite'varuhuva'ea rehe onhimongyavo ga nhimonha'ngahetei ahere'yjuhã rehe ahe apitiuka ahera'oa momboruka ongae'yi me hako.

6 Ahemombe'upyra nhande momoranduvi nhande moġitavo. Ahe ja rüi ti xako a'ero. Tipotaruhuyme ti ite'varuhuva'ea. 7 Ahere'yjuhua ombohete ha'angava Tupana'garüiva'ea no hako. Tupana'ga rembikwatijarukara ahe mombe'u javo:

“O'uo'u ġa oina toryva apovo.

A'ero ġa pyi o'ama Tupana'garüiva'ea mboheteavo,” e'i ikwati-jara ahe mombe'gwovo hako.

Ahe ja rüi ti xako a'ero. Timboheteyme ti ha'angava Tupana'garüiva'ea.

8 Ahere'yjuhua gwereko ojipeva'ea rembirekova'ea hako. Nurã ahe manoi ara rupi ve vinte e três milve'ġa onhimongyavo. A'ereki Tupana'ga oapitiuka ahe hako. Ahe ja rüi ti xako a'ero. Tirekoyme ti ojipe'ġa nembireko'ġa.

9 Ahere'yjuhua ombokwerajahi nhandepojoykaharete'ga onhiroyröyromo jipi hako. Nurã ga mboja mondomondoi ahe ve ahe hu'uuka ahe apitiuka hako. Ahe ja rüi ti xako a'ero. Timbokwerajahivyme ti nhandepojoykaharete'ga monhimonha'ngavo.

10 Ahere'yjuhua e'ie'i te'varuhu onhiroyröyromo jipi hako. Nurã Tupana'ga ahe apitiukari ojipyrive'ga pe. Ahe ja rüi ti xako a'ero. Xa'ete'varuhuyme ti nhanenhiroyröe'yma.

11 Nahanahã ahe rekoi hako. A'ea koi ojipe'ġa momorandu. Igwete Tupana'ga ikwatijarukari aherekoagwera mombe'gwovouka a'ea ti tapemoġita javo nhande ve. Tapekote'varuhui ti a'ero. A'ereki momina ġwerĩ yvya yvzareheva'ea reheve nhande hugwi.

12 Tape'ei ti pejive: “Jjikohetero ġwaramo Cristo'ga rehe po ti ji ndakote'varuhua'javi nehẽ,” tape'ei ti. Mara'ngu po ti pe kotihĩ pejikote'varuhua'java nehẽ? Penhimboko'i ti. Pejapyaka katu ti tapekote'varuhua'javyme ti a'ero. 13 Pekwaha pe mbatera rahya jipi. Nanongara jitehe reki ojipe'ġa okwaha no. Emo po ti Tupana'ga oho ġwembi'ea rupi pe pokoga jipi. Ga nomondoahivuhuukari hahyheteuhuva'ea pe me. Hahyrame pe me po ti ga pe mbopopoakari hehe nehẽ. Ga po ti pe mbo'e nehẽ nahã ti peko javo nehẽ. A'ero po ti pe nhimomiranambavi hahya pe nehẽ.

14 Nhiirü, tapembohetei'i ti ha'angava Tupana'garüiva'ea. 15 Pekwaha hete pe mbatera, a'e ji pe me. Penhimombaragwaha hete ti a'itituhẽva'ea rehe a'ero kiro ji nhi'igame pe me. 16 Amoamome nhande i'ui vinho pão raygwe'roga reheve xajapyaka kiro Cristo'ga manoagwera rehe javo. Nhande i'urame vinho copopyeva'ea nhande ei Tupana'ga pe: “Ndepyry hete nde Cristo'ga rekoa reka'vogauka ga momanomouka ore ve,” xa'e nhande ga pe.

Nhande i'urame vinho copopypeva'ea nhande jogwerekoi nhanenhimbojikoty'a Cristo'ga pavêi garekoa rerekovo. Nhande i'urame pão nhanerembihaygwe'roga nhande jogwerekoi nhanenhimbojikoty'a Cristo'ga pavêi Cristo'ga ra'oa rerekovo. ¹⁷ Nhandere'yjuhu nhande novã. Emo nhande xajogwereco pa nhandejikoty'a Cristo'ga pavêi ojipejiva'ero. A'ereki nhande nhaporemoti'u akoja jitehe pão ojipejiva'ea.

¹⁸ Pehepia ti judeus'ga ndekoagwera no. Gweru ga mbiara jipi imondovouka Tupana'ga pe ikwava'êhava rehe. Aerê ga i'ui mo. I'urame Tupana'gapeva'ea ga jogwerekoi ojikoty'a Tupana'ga pavêi. ¹⁹ Oro Tupana'garũiva'eapeva'ea, marã ji jupe a'ero? Oko tehe reki Tupana'garũiva'ea, a'e ji, ganembikwava'eğa pavêi - kiroki ikwava'embyra Tupana'garũiva'ea pe. ²⁰ Imondorame mbatera jupe ikwava'êhava rehe Tupana'ga pe rui ga imondoi. Omondo ga Diabo'gapyriva'ea pe reki anhağa pe, a'e ji. Ndapotari ji pejikoty'ara Diabo'gapyriva'ea pavêi. ²¹ Pe'u pe copopypeva'ea nhandepojykaharete'gapeva'ea. Tape'ui po pe copopypeva'ea Diabo'gapyriva'eapeva'ea no hamo. Pe'u pe mbatera ikwava'embyra nhandepojykaharete'ga pe. Tape'ui po pe mbatera ikwava'embyra Diabo'gapyriva'ea pe no hamo. ²² I'urame a'eapeva'ea po ti nhande nhandepojykaharete'ga monhimboahivuhui nhandejive nehê. A'ero po ti ga imbohahyukari nhande ve nehê. A'ereki ga ipopoakaruhu hete nhande hohe pa.

Ji rupi jitehe ti peho, ei ahe

²³ Pe'ji po pe: "Cristo'gareheva'ero gwaramo nhande ndikwakuva'javi. A'ero ji rekoi nhiremimbotarimova'ea rehe," pe'ji po pe. Na tuhê nhande ndikwakuva'javi novã. Emo amoamome ndapyryvi reki ojipe'ğa pe nhande rekorame nhaneremimbotarimova'ea rehe. Amoamome nhandekorame nhaneremimbotarimova'ea rehe nhande ndipokopokogi reki ojipe'ğa Cristo'gareheve'ga. ²⁴ Nhandejive jate rui po nhande imombyryvi hamo. Timombyry po nhande ojipe'ğa pe hamo no.

²⁵ Nahã ti peko a'ero. Pe'u pa ti mbiara ipyhygame ima'êhai pe. Tape'ei ti ga pe: "Pemombe'u ti ji ve. Omondo jipe ga agwa Tupana'garũiva'ea pe ikwava'êhava rehe inoga? Marã a'ero?" Tape'ei ti a'ea ga pe. Pe'u pa ti jave'yma. Tapemongotehei ti pejipy'a mbatera rehe i'gwovo a'ero. ²⁶ A'ereki Tupana'ga momb'uhava e'i:

"Yvya ko nhandepojykaharete'ga apoa vvyakotyva'eareheva'ea nhaporemoti'u no," e'i ikwatijara imombe'gwovo.

Pyry tuhẽ nhande i'ui garembiapoa a'ero.

²⁷ Po Cristo'gareheve'garũive'ga ei pe me: “Pejijo i'gwovo ji pyri,” e po ga. Pehopotarame ti peho ga pyri a'ero i'gwovo. Pe'u pa ti garemimbuhura. Tape'ei ti ga pe: “Marã? Eremondo jipe nde agwa Tupana'garũiva'ea pe ikwava'eğa inoğa?” Tape'ei a'ea ga pe. Pe'u pa ti imongotehee'yma pejipy'a hehe i'gwovo pa ga pyri. ²⁸ Hovai jate po ojipe'ga ei pe me: “Okwava'ẽ ġa agwa Tupana'garũiva'ea pe.” Po ga erame a'ea pe me tape'ui ti a'ero penhaġataruhuramo ga rehe – kiroki ga omombe'u pe me. A'ereki ovytyteri pe ga e'i jupe: “Po Cristo'gareheve'ġa ndo'ui nanongara hamo,” ei ga. ²⁹ Pe me ko pyry pe i'ui novĩa. Emo ga pe ndapyryvi i'ua. Nurã tape'ui a'ero.

Pe'e po pe ji ve a'ero: “Marã naerũ? Jipiro'y ji jijikwakuva hugwi i'gwovo pa mbatera. Maraname ji nda'ui naerũ ġa eteherame jupe ahe ndo'ui javo?” pe'e po pe ji ve. ³⁰ “T'urame jipi ji ei Tupana'ga pe: ‘Ndepyry hete nde imbuhuruka mbatera ji ve,’ a'e ji ga pe,” pe'e po pe ji ve. “Maranuhũrame ġa ete'varuhui ji ve nhirembi'ua rehe ji ekaturame Tupana'ga pe i'gwovo naerũ?” pe'e po pe ji ve.

³¹ Nahã a'ero, a'e ji. Peko katu ti mbatera urame mbatera aporame no pejikovo katu pa. A'ero po ti ojipe'ga pe ndepiagame Tupana'ga mbohetei nehẽ. “Ndepyry hete nde ġa mongokatuavo,” e po ti ġa Tupana'ga pe a'ero pe mombe'gwovo nehẽ. ³² Peko katu ti a'ero. Tapemongote'varuhui ti judeus'ġa. Tapemongote'varuhui ti judeus'ġarũive'ġa no. Tupana'gareheve'ġa ti tapemongote'varuhui Jesus'gareheve'ġa. ³³ Ji rupi jitehe ti peko katu a'ero. Ji tamonhimohemuka pa ojipe'ga jijihe jipi. Namombyrypotari ji jijive jate. Ga pe nhaporemo ji imombyrypotari jipi tojiko ti ġa Jesus'ga rehe javo.

11

¹ Cristo'ga rupi jitehe ji hoi. Na jitehe ti peho ji rupi.

Kunhangwera'ga ndekoa ġa jatykaram

² Pyry hete pe napemoka'nhymi jipi jirekoagwera pejipyri. Peho pe nhiremimbo'ea rupi no. A'ereki Cristo'gareheve'ġa nemimombe'ua rehe ji pe mbo'ei.

³ Takwahavuka ti a'ero pe me. Cristo'ga ko huvihava'ga akwaimbae'ġa pe. Akwaimbae'ġa ko huvihava'ga ġwembireko'ġa pe. Tupana'ga ko huvihava'ga Cristo'ga pe.

⁴ Ndapyryvi a'ero akwaimbae'ġa nhakaġahovi onhi'igame Tupana'ga pe ġandovaki Tupana'ga mombe'urame ojipe'ga pe no. Onhakaġahovame po ġa imbote'varuhui Cristo'ga pe ga ko jiruvihava'ga rũi javo.

⁵ Emo kunhangwera'ga nhakağahove'ymame ndapyryvi ға nhi'igame Tupana'ga pe ғandovaki ға Tupana'ga mombe'urame ojipe'ga pe no. Onhakağahove'ymame po ға ei: “Nhirembireko'ga ko huvihava rui ji ve,” e po ға. Nanongara'ga ko ға ja – kiroki ға, ojipe'ga opĩ ға'ava ға hugwi tipoyjaryme ti ға javo. ⁶ Onhakağahove'ymame po ға tokyti pa o'ava a'ero hamo. Po ға ndopotari opoyjayjare'ymamo oapina rehe, a'ero po ға tonhakağaho hamo. Tonhakağaho po ға onhi'igame Tupana'ga pe ғandovaki ga mombe'urame no hamo.

⁷ Akwaimbae'ga po nonhakağahovi hamo. A'ereki Tupana'ga oapo akwaimbae'ga oji'java'ero. Gandeaporogita Tupana'ga reaporogita ja. Kunhangwera'ga ki a'e te ғandeaporogita akwaimbae'ga ndeaporogita ja. ⁸ Tupana'ga ndoapoi reki akwaimba'eva'ea kunhangwerava'ea ra'oa pyvõ. Ga oapo kunhangwerava'ea akwaimba'eva'ea nharukağa pyvõ hako. ⁹ Na jitehe Tupana'ga ndoapoi akwaimba'eva'ea kunhangwerava'ea pe. Ga oapo kunhangwerava'ea akwaimba'eva'ea pe topoko ti hēa ga javo hako. ¹⁰ A'ero po kunhangwera'ga tuhē e'i onhakağahova pe hamo yvagipeve'ga nembiepiaga ғwaramo. ¹¹ Ojikoty'aro ғwaramo nhandepojoykaharete'ga pavēi ға jikogi ojogwehe jipi kunhangwera'ga akwaimbae'ga pavēi. ¹² A'ereki ymya Tupana'ga oapo kunhangwerava'ea akwaimba'eva'ea nharukağa pyvõ. Nahā kunhangwerava'ea ohē akwaimba'eva'ea hugwi. Emo kiro akwaimbae'ga o'a kunhangwera'ga hugwi. Tupana'ga reki oapopavuka okovo.

¹³ Pehe ti penhimombaragwaha hehe. Pyry pe me kunhangwera'ga nhi'igame Tupana'ga pe ғandovaki ға nhakağahove'ymame naerū? Ahā, a'e ji. ¹⁴ Pekwaha pe pejiivyteri pe akwaimbae'ga avukuhua ғambopoyjayjare'yma. ¹⁵ Kunhangwera'ga avukuhua ki a'e te ғambokatua rupiara. A'ereki Tupana'ga omondo a'ea ға pe toakağaho'i ti ға a'ea pyvõ javo. ¹⁶ Momina nhinhi'iga a'ea rehe a'ero. Po ojipe'ga ji rayvapotari ға'akağahova rehe, a'ero po ji ei ға pe: Na tuhē ore rekoi. Nahā jara'ga ndekoi no Cristo'gareheve'ga ojatykaramo Tupana'ga mboheteavo.

Ahe o'u ikwahava'java Cristo'ga manoagwera

¹⁷ Kiro pe mbo'erame po ti ji nopombohetei nehē. Anhi'igahy po ti ji pe me nehē. A'ereki pe jatykaramo Tupana'ga mboheteavo a'ea ko pendekokatuağwama rui reki. Peko te'varuhu reki pe. ¹⁸ Tanhi'ĩ naē pe me pejogwayvara rehe a'ero. A'ereki ojipe'ga omombe'u a'ea ji ve. “Corintopeve'ga ojatykaramo ға jogwayvayvari jipi. Ga ndojihe'akatui,” ei ға pe mombe'gwovo ji ve. Arovia gwere

ji ġanhi'ġa. ¹⁹ Tupana'ga po e'i a'ero: “Na ġa jogwayvari tomboukwaha ti okokatuve'ġa a'ero.” ²⁰ Pejatykarama pe ei: “Ti'u ti nhandejapyakavo nhandepojoykaharete'ga rehe,” pe'e tehe pe jipi. Emo reki pe ndapekoi ga rehe pejikote'varuhuro ġwaramo i'urame. ²¹ Pejihe reki pe peko. A'ereki i'urame jararamo pe pe'u jipe ima'ġa renonde. Jara'ġa ndogwerekoi reki. Nurā ko ty'ara jara'ġa jukai. Jara'ġa ki a'e te heagwryr vinho i'uhetero ġwaramo. ²² Ndaperekoi tuhē po pe onga naerū tape'u ipype? Ndapekoa'javi po pe Tupana'gareheve'ġa ndehe naerū imbatere'ÿve'ġa mbopoyjayare'yma naerū? Marāi po ti ji a'ero pe me nehē naerū? Opombohete po ti ji a'ea rehe naerū? Nopombohetei tuhē po ti pe a'ero nehē.

²³ Amombe'u ko ji pe me nhandepojoykaharete'ga remimbo'eagwera ikwehe – a'ea ga omombe'uuka ji ve. Nahā a'ero. Omanoa renonde Jesus'ga rekoi ġwemimbo'ehara'ġa pavēi ypytunimo ikwehe. Judasva'ea omondouka ġwerī ga guardas'ġa po pe tojuka ti ġa ga javo. A'ea renonde Jesus'ga ipyhygi pāo. ²⁴ Igwete ga ei Tupana'ga pe: “Ndepyry hete nde imbuhua ore ve,” ei Jesus'ga javo ga pe. Igwete ga haygwe'rogwe'rogi imondovo ġwemimbo'ehara'ġa pe. “A'ea ko jira'oa, a'e ji jupe,” ei ga ġa pe. “Pe'u kiro. A'ereki jira'oa ji anhikwava'ē kiro pe ndepykaramo nhimanorame,” ei ga. “Aerē ti pe'ua'jaa'ja pāo a'ero tanhimoka'nhymyme ti,” ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe ikwehe.

²⁵ Na jitehe ġa i'urē mbatera Jesus'ga ipyhygi copo vinho ryrua. Igwete ga imondoi ġa pe javo. “Pe'u kiro copopypeva'ea,” ei ga. Igwete ga imombe'ui gwekoa ġa pe. “Aheka'voguka po ti ji jirekoa ġa pe jijijukauka nehē,” ei ga. “Nahā po ti ji manoi yvyakotyve'ġa ndepyga. A'ereki Tupana'ga e'i ipyahuva'ea imombe'gwovo. ‘Garekoa reka'vogame po ti ji imombori ġandekote'varuhua ġa hugwi,’ ei Tupana'ga,” ei ga. “Nurā jirekoa reka'voga ġwaramo a'iti hete tuhē po ti Tupana'ga imombori he'yjuhuve'ġa ndekote'varuhua ġa hugwi nehē ġwembi'ea rupi,” ei Jesus'ga ġa pe. “Pe'u ti a'ero vinho copopypeva'ea. Pe i'ua'jaa'javame ji kwahava'ja a'ero nehē,” ei Jesus'ga ġwemimbo'ehara'ġa pe. ²⁶ A'ea ko Jesus'ga nhi'ġagwera ikwehe. Igwete ji ei pe me: Garura'java renonde nahā po ti pe i'ua'jaa'javi pāo copopypeva'ea reheve. I'ua nanani po ti pe ikwahavukari ojipe'ġa pe gamanoagwera nehē.

²⁷ Peko katu ti a'ero i'urame pāo copopypeva'ea reheve Cristo'ga manoagwera herekokatuavo. Kiroki ga oko te'varuhu i'gwovo – ga ombotegwete Cristo'ga ra'oa garekoa reheve, ga ombotegwete gamanoagwera a'ero.

28 Nurã ti pekwaha na'ẽ pejeaporoğita i'ua renonde. Pendeaporoğita pyryvame ti pe'u pão copopypeva'ea reheve herekokatuavo a'ero nehẽ. ²⁹⁻³⁰ Pepyteripeve'ğa ki a'e te nonhimombaragwahavi nhandepojoykaharete'ğa manoagwera rehe ğa i'urame pão copopypeva'ea reheve. Nanongara'ğa pe Tupana'ğa ombohahyuka a'ero. Nurã pepyteripeve'ğa tetirũaramo opopoakare'yma onhimongyavo. Jara'ğa omano no. ³¹ Po ti nhande ikwahavi nhandereaporoğitapyryva na'ẽ i'ua renonde, a'ero po ti ga nombohahyukari nhande ve nehẽ. ³² Imbohahyukarame nhande ve ga nhande mbo'ei nhanderekote'varuhua rehe tomombi ti ğa a'ea javo. Ga nhande mbo'ei te'iyme ti ga nhanderekote'varuhua pe o'erame oarõe'ỹve'ğa pe nehẽ ğa mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ.

³³ Nhiirũ, pejatykarame i'gwovo Cristo'ğa manoagwera kwahava'java tape'una'ẽi ti a'ero. Pe'ji ti pejohupe: "Na ti ğa ndupavi na'ẽ," pe'ji ti. ³⁴ Tape'una'ẽi ti mbatera Tupana'ğa ti tombohahyukaryme pe me. Po ti ty'ara jara'ğa jukahetei, a'ero po ti ğa ġwonga pe na'ẽ i'ui mo hamo.

Jihorame pe pyri po ti ji pe mbo'ei jara rehe pe nderekovo nehẽ.

12

Tupana'ğa ra'uva ahe mbokarakatu

¹ Nhiirũ, tamombe'u ti kiro pe me Tupana'ğa ra'uva remimbuhura Cristo'gareheve'ğa pe. A'ereki a'ea rehe pe ikwatijari ji ve ikwehe. A'ea ji tamombe'u katu kiro pe me tapekwaha hete ti javo. ² Pekwaha pe pejikoagwera. Pe ndapejikogi Cristo'ğa rehe ikwehe. Nurã ğa pe mbopogwepogweuhui ġwemimbotarimova'ea rupi imboheteuka pe me ha'angava Tupana'garũiva'ea okojirũiva'ea. ³ A'ero ji takwahavuka kiro pe me Tupana'ğa ra'uva remimbo'ea. Tupana'ğa ra'uva ombo'erame ğa nombotegwetei Jesus'ğa a'ero. Tupana'ğa ra'uva ombo'erame jate reki ğa ei: "Jesus'ğa ko orepojoykaharetero oko," ei ğa.

⁴ Tupana'ğa ra'uva ombuhu paravuhu nhandekarakatua. Gara'uva jitehe reki ombuhu pa nhande ve nhande nanenani. ⁵ Nhandeporavykya ojoatyatyvi ojohugwi novĩa. Emo Jesus'ğa pe jitehe nhande xaporavyky nhandekovo. ⁶ Nhandekarakatua ojoatyatyvi ojohugwi novĩa. Emo Tupana'ğa jitehe nhande mbokarakatu pa nhande rerekovo.

⁷ Tupana'ğa gwepiuka gwa'uva remimbuhura nhande nanenani topoko pa ti ğa ojipe'ğa javo. ⁸ Nahã Tupana'ğa ra'uva nhande mbokarakatu pa. Ojipe'ğa pe gara'uva omombe'uuka Tupana'ğa rembikwahava. Tupana'ğa

ra'uva jitehe ombo'euka ojipe'ga pe a'itituhẽva'ea kwahava rehe. ⁹ Gara'uva jitehe ombojiko hete ojipe'ga Tupana'ga rehe. A'ea jitehe omombiguka ojipe'ga pe g̃atetirũa g̃a hugwi. ¹⁰ A'ea jitehe oapouka ahemonhimomby'ava'ea ojipe'ga pe. Ojipe'ga pe a'ea omombe'uuka Tupana'ga nhi'iga. Tupana'ga ra'uva omombaragwahavuka ojipe'ga pe g̃wemimbokarakatua. A'ero ga ikwahavi javo Tupana'ga ra'uva g̃a mbokarakaturame. Ga ikwahavi javo Tupana'ga ra'ubarũiva'ea g̃a mbokarakaturame. Tupana'ga ra'uva ombokarakatu ojipe'ga monhi'ĩparavuhuvavo. A'ero ko ganhi'iga yvyakotyve'ga nembikwahave'ỹva'ea. Ojipe'ga pe Tupana'ga ra'uva okwahavuka akoja'ga nhi'iga imombe'ukatuavouka nhanerembikwahave'ỹva'ea tokwaha pa ti g̃a javo. ¹¹ Tupana'ga ra'uva jitehe ombokarakatu pa g̃a a'ero. A'ea jate ombokarakatu paravuhu g̃a nağanani g̃wemimbotarimo okovo.

He'yi nhandera'oareheva'ea

¹² Ta'e ti kiro nhandera'oa'java'ea mombe'gwovo. Ojipeji ahera'oa rekoï novĩa. Emo ahera'oa gwereko he'yiva'ea ojihe: ahetĩa, ahepoti'a, ahepy'a no. Ahera'oareheva'ea nhaporemoojihe'a reki ojogwehe onhimongovo ojipejiva'ero ahera'oro. Na jitehe nhande re'yiro Cristo'gareheva'ero nhanenhimongyavo novĩa. Emo nhande nhaporemoo xako ojipejiva'ea'java'ero Cristo'ga pavẽi. ¹³ A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mongo pa ojipejiva'ea'java'ero. Nhande xako paravuhu novĩa. Jara'ga ko judeusramo, jara'ga judeus'garũiva'ero. Jara'ga oporavyky tehe ojipe'ga pe opiro'ye'yma g̃a hugwi. Jara'ga oporavyky opiro'yro ojipe'ga hugwi. Nhande pyri nhaporemoo ko Tupana'ga ombuhu gwa'uva jitehe.

¹⁴ Pehepia ahera'oa a'ero. Ojipejiva'ea jate rũi ahera'oareheva'ea. He'yiva'ea reki ahera'oa gwereko ojihe. ¹⁵ Po ahepya ei: "Ji ko ahepoa rũi. Ji ahera'oareheva'ea rũi reki a'ero." Ahepya erame a'ea po i'etehei ikwahave'yma javo. A'ereki ahepya ko ahera'oareheva'ero tuhẽ reki oko. ¹⁶ Po ahepyakwara ei: "Ji ko ahreakwara rũi. Ji ahera'oareheva'ea rũi reki a'ero." Ahepyakwara erame a'ea po i'etehei. A'ereki ahepyakwara ko ahera'oareheva'ero tuhẽ reki oko. Na jitehe nhande re'yiro Cristo'gareheva'ero nhandekarakatuparavuhuvavo ojipe'ga pokoga. Ojipejiva'ga jate rũi reki Cristo'gareheva'ero. Po ojipe'ga ei: "Ikarakatu g̃a japovo ahemonhimomby'ava'ea. Ji ndajikarakatui japovo a'ea. Ji Cristo'gareheva'ea rũi reki a'ero." Ga erame a'ea po ga etehei ikwahave'yma. A'ereki ga Cristo'gareheva'ero tuhẽ reki oko.

¹⁷ A'ea'ja ji pe me. Pehepia ahera'oa. Po ahereakwara jate hekorame gara pyvõ po ahe henduvi hamo naerũ? Po aheapyakwara jate hekorame gara pyvõ po ahe hetuni a'ero hamo naerũ? Nahã ji ei Cristo'gareheve'ga mombegwovo a'ero no. Po ahemonhimomby'ava'ea apohara'ga jate ga ndekorame ma'ga po omombe'u Tupana'ga ojipe'ga pe hamo naerũ? ¹⁸⁻²⁰ Ahera'oareheva'ea nhaporemõ reki Tupana'ga omongo katu ahera'oa rehe gwemimbotarimo. Po heheva'ea jate hekorame ojipejiva'ea jate, marã po ahera'oa rekoi a'ero hamo naerũ - kiroki a'ea rehe oko heheva'ea? He'yi reki ahera'oareheva'ea. Emo ojipejiva'ea ahera'oa. Na jitehe nhande nanenani Tupana'ga nhande mongoi ojiheva'ero nhande mbokarakatuparavuhavo gwemimbotarimo. Po ojipejive'ga jate ga rekorame Cristo'gareheva'ero marã po nhande xajihe'a ojogwehe Cristo'ga pavẽi hamo naerũ? Nhandere'yjuhu reki nhande Cristo'gareheva'ero. Emo nhande xako ojipejiva'ea'java'ero Cristo'ga pavẽi nhandekarakaturo nhandejopokopokoga.

²¹ Ahereakwara nde'i ahepoa pe: "Ji ndajikogi nde rehe," nde'i jupe. Na jitehe aheakaã nde'i ahepya pe no: "Ji ndajikogi nde rehe," nde'i jupe. A'ereki ahera'oareheva'ea ojiko tuhẽ ojogwehegwehe. Na jitehe Cristo'gareheve'ga jikogi ojogwehegwehe no.

²² Jara pe nhandera'oareheva'ea pe nhande ei ipopoakare'yva'ea. Emo xajiko hete reki nhande nanongara rehe. ²³ Jara pe nhande ei okoteheva'ea. A'ea nhande imbojigwagi tireko katu ti javo. Jara nhande ndihepiukari ojipe'ga pe. A'ea rehe nhande timongi katu tapy'ynhapira a'ero tohepiagyme ti ga javo. ²⁴ Kiroki koji'i ikatu nhande ve nhandera'oareheva'ea - a'ea nhande nimbojigwagi a'ero. Tupana'ga tuhẽ ombojihe'a pa ahera'oareheva'ea tombojigwa hete ti ga okoteheva'ea javo nhande ve. ²⁵ Nahã Tupana'ga imbojihe'akatui ahera'oareheva'ea a'ero tokote'varuhuyme ti heheva'ea ojohupeupe javo. "Ti'aãata pa ti ahera'oareheva'ea ojogwehegwehe," ei Tupana'ga. Na jitehe Tupana'ga nhande mbojihe'akatui ojipejiva'ea'java'ero tokote'varuhuyme ti Cristo'gareheve'ga ojohupe javo. "Ti'aãata pa ti ga ojogwehegwehe ojogwerekokatuavo," ei Tupana'ga nhande ve. ²⁶ Hahyrame ojipejiva'ea pe ahera'oareheva'ea pe hahy jara pe nhaporemõ a'ero. Ga imombyryvame ojipejiva'ea pe a'ea ko pyry jara pe nhaporemõ no. Na jitehe hahyrame ojipejive'ga pe Cristo'gareheve'ga pe hahy jara'ga pe nhaporemõ Cristo'gareheve'ga pe nhaporemõ. Ojipe'ga imombyryvame ojipejive'ga pe Cristo'gareheve'ga pe jara'ga ndorypavamo ga pavẽi a'ero.

27 Penhinanhinani peko Cristo'gareheva'ero. Igwete ojipejiva'ero pe jihe'ari ojogwehe Cristo'ga pavêi. 28 A'ero pe jatykatykai Tupana'ga mboheteavo. Igwete Tupana'ga pepyteripeve'ga mo'emo'êi tojopokopoko ti ġa javo. Jara'ga pe ga ei: "Ga hohe pa po ti pe. Cristo'ga moirũharamo po ti pe peko nehê," ei ga. Jara'ga pe ga ei: "Cristo'ga moirũhara'ga ndehohyva'ero po ti pe peko. Pe po ti nhinhi'iga mombe'uharamo peko nehê," ei ga. Jara'ga pe Tupana'ga ei: "Nhinhi'iga mombe'uhara'ga ndehohyva'ero po ti pe peko. Ojipe'ga mbo'eharamo po ti pe peko nehê tapemongo ti ġa Cristo'ga nhi'iga rupi," ei ga ġa pe. Jara'ga pe Tupana'ga ei: "Pe po ti peapo ahemonhimomby'ava'ea nehê." Jara'ga pe ga ei: "Pe po ti pemombiguka ojipe'ga tetirũa ġa hugwi nehê." Jara'ga pe ga ei: "Pe po ti ojipe'ga pokopoko imbatere'ỹve'ga nehê ipopoakare'ỹve'ga nehê no." Jara'ga pe Tupana'ga ei: "Pe po ti ojipe'ga moġitai ġa mondomondovo." Jara'ga pe ga ei: "Opombokarakatu po ti ji pe monhi'ĩparavuhavo nehê. Penhi'iga po ti vyakotyve'ga nembikwahave'ỹva'ea a'ero nehê," ei Tupana'ga ġa pe.

29 Ga nhaporemo rũi reki Cristo'ga moirũhara'ga a'ero. Ga nhaporemo rũi Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga. Ga nhaporemo rũi ġambo'ehara'ga. Ga nhaporemo rũi oapo ahemonhimomby'ava'ea. 30 Ga nhaporemo rũi Tupana'ga ġa mbokarakatui imombigauka ġa pe ojipe'ga tetirũa ġa hugwi. Ga nhaporemo rũi Tupana'ga ġa monhi'igi imongovo ġanhi'iga nhanerembikwahave'ỹva'ero. Ga pe nhaporemo rũi Tupana'ga imombe'ukwahavukari ġanhi'iga nhanerembikwahave'ỹva'ea. 31 Pepota tuhê ti pejive a'ero Tupana'ga ra'uva remimbuhura a'ea remimbokarakatua - kiroki koji'i pyryva'ea ojipea hohe.

Igwete ji kiro imombe'una'êi pe me penemiarõhetea tapendeaporoġita katu ti javo. A'ereki koji'i pyry hete tuhê nhande ojipe'ga arõ hete a.

13

Tiarõ hete nhande ojipe'ga

1 Po nhande nhi'igi hajiheve'ga nhi'igimo yvagipeve'ga nhi'igimo no. Po nhande niarõi ahe nhanenhi'igame ġanhi'igimo, a'ero po nhande nhi'itehei reki imotini-uhũva'ea ja hahyahivuhuva'ea ja.

2 Po Tupana'ga nhande mbokarakatui imombe'gwovouka onhi'iga. Po nhande niarõi ahe imombe'urame, a'ero po nhande rekotehei reki.

Po nhande ikwahapavi mbatera ikwahava Tupana'ga rembikwahava onhimiva'ea. Po nhande niarõi ahe nhande ikwahapavame mbatera, a'ero po nhande rekotehei reki.

Nhande jikohetero ġwaramo Tupana'ga rehe po ga nhande pokogi vvytyruhua mbojipe'auka nhande ve nhande erame jupe pepe'a javo. Po nhande niarōi ahe nhandejikoheterame Tupana'ga rehe nahã javo, a'ero po nhande rekotehei reki.

³ Po nhande ima'ema'embavi nhanembatera imbatere'ÿve'ġa pe. Po nhande niarōi ahe nhande ima'embavame, a'ero po nhande ima'ētehei. Nhaneremima'embava nomombyryvi reki nhande ve.

Po ġa ei nhande ve: “Pe pohire'yma ġwaramo Cristo'ga hugwi po ti ore imbokaipavi penda'oa nehẽ,” e po ġa nhande ve. Nhandepohipotare'ymame ga hugwi po nhande ikwava'eġi nhandera'oa ġa pe a'ero tombokai ti ġa javo. Po nhande niarōi ahe nhanenhikwava'eġame ġa pe, a'ero po nhande nhikwava'ētehei reki. Nhanenhikwava'eġa nomombyryvi reki nhande ve.

⁴ Nhande ojipe'ġa arōheterame nhande nianhimonha'ngajipei ġa ndehe jipi. Timombyry nhande ġa pe. Nhande ojipe'ġa arōheterame nhande nianhimyrōi ġa ndehe. Nianhimbohetei nhande ji ko ġa hohe jave'yma. ⁵ Ga arōheterame nhande xako katu tuhẽ ġa pe. Nhandejihe jate rūi nhande xako. Nhande nianhimboahivi ġa pe. Nhande ndikwahava'ja'javi ojipe'ġa ndekote'varuhua nhandejive. ⁶ Ga arōheterame nhande nianderoryvi ġandekote'varuhua rehe. Gandekokatua rehe nhande roryroryvamo. ⁷ Ga arōheterame nhande xanhimomirana jipi ġa ndekote'varuhurame nhandejive. Tiarō hete nhande avuirama. “Aerẽ po ti pyryvamo nehẽ,” xa'e nhande jipi. Nhande xajiko ojipe'ġa ndehe jipi. Xanhimomirana nhande jipi a'ero.

⁸ Ga arōheterame nhande niarombigi tuhẽ ġa. Opi po ti nhandekarakatua nehẽ Tupana'ga remimbuhura. Tupana'ga nhi'iġa mombe'ua po ti opi. Ganhi'iġa po ti opi no nhanerembikwahave'ÿva'ea. Mbatera kwahava po ti opi nehẽ no. ⁹ Aġwamo ndikwahapavi nhande. Nhande ni-mombe'ukwahapavi Tupana'ga nhi'iġa no. ¹⁰ Tupana'ga ki a'e te okwaha pa. Cristo'ga rurame po ti opa nhanerembikwahapave'yma nehẽ.

¹¹ Jivoja'irame ji ndakwahapavi ikwehe. Tayri'ġa ja ji nhi'iġi a'ero ikwehe. Ndajireaporogitakatui ji no. Nanhimombaragwahakatui ji mbatera rehe no jivoja'iro ġwaramo ikwehe. Aerẽ jiyvuakarame ji pohiri tayri'ġa ndeaporogita'java'ea hugwi.

¹² Hepiagame espelho pyvõ nhande ndihepiakatuhetei. A'ereki nhandera'angava tehe nhande tihepia. Na jitehe aġwamo nhande ndikwahahetei Tupana'ga repiag'e'ymame.

Aerē po ti nhande a'ea ga repiakatui ga kwahava nehē. Ojogwovavo po ti nhande jogwepiagi Tupana'ga pavēi. Aḡwamo nhande ndikwahapavi ga. Ga ki a'e te nhande kwaha hete pa. Na jitehe po ti nhande ga kwahahetei nhandekovo ga pyri nehē no.

¹³ Nahā hekoi avuiramava'ea a'ero: Xajiko nhande Tupana'ga rehe. Tikwaha nhande pyryvaḡwama. Tiarō hete nhande ojipe'ḡa. Pyry Tupana'ga pe nhande jikogame ga rehe. Pyry nhande ikwahavame pyryvaḡwama no. Johe'i tehe reki pyry Tupana'ga pe nhanderemiarōhetea.

14

Ganhi'īga nhanerembikwahave'ỹva'ea

¹ Pejirokwa ti ojipe'ḡa arōheteavo a'ero. Pepota ti Tupana'ga ra'uva remimbuhura penhimbokarakatua. Pepota ti pejikarakatua Tupana'ga nhi'īga mombe'ua rehe kaitu.

² Tupana'ga ra'uva ombokarakatu ojipe'ḡa monhi'īga. A'ero ḡanhi'īga nhanerembikwahave'ymaḡwama. Nahā onhi'igame ḡa nhi'īgi Tupana'ga pe a'ero. Nhande ve rūi reki ḡa onhi'ī. A'ereki nhande ndikwahavi nanongara ḡanhi'īga.

³ Emo kiroki ḡa omombe'u Tupana'ga nhi'īga ikwahavuka ojipe'ḡa pe – ḡa onhi'ī nhande ve tuhē. A'ero ḡa nhande mbojikoheteukari Jesus'ga rehe. Onoḡatu ḡa nhandepy'a no. ⁴ Kiroki ḡa ḡanhi'īga rekoi nhanerembikwahave'ỹva'ero – ḡa onhimbojiko hete Tupana'ga rehe. Ga ki a'e te – kiroki ḡa omombe'u Tupana'ga nhi'īga – ḡa ombojikoguka pa Jesus'gareheve'ḡa ga rehe a'ero.

⁵ Apota po ji pe napenani penhi'īga hekorame nhanerembikwahave'ỹva'ero novīa. Koji'i reki ji apota penemimombe'ua Tupana'ga nhi'īga rehe. Nanongara'ḡa nemimombe'ua koji'i pyry ojipe'ḡa nhi'īga hohe nhanerembikwahave'ỹva'ea hohe, a'e ji. A'ereki ḡa omombe'u katu Tupana'ga nhi'īga. Kiroki ḡanhi'īga ikwahavipyre'ỹva'ea – a'ea nhande ndikwahavi. Ojipe'ḡa ikwahavukarame ḡanhi'īga nhande ve a'ea ko pyry jitehe no. A'ero ḡa Jesus'gareheve'ḡa mbojikohetei Jesus'ga rehe imombe'urame ḡa pe.

⁶ Nhiirū, po ti nhinhi'īga nhanerembikwahave'ỹva'ea ji ho-rame pe pyri nehē, a'ero po ti ji ndopopokogi tuhē nehē. Po ti ji imombe'ui pe me Tupana'ga rembikwahavukara ikwahavuka mbatera pe me, a'ero po ti ji pe pokogi nehē. Po ti ji imombe'ui Tupana'ga nhi'īga pe me pe mbo'eavo a'itituhēva'ea rehe, a'ero po ti ji pe pokogi nehē no.

⁷ Ehepia ko imonhi'ingava jiru'a'java'ea violão no hea-poroğitae'ÿva'ea. Inhi'igatue'ymame po nhande niambarag-wahavi inhimby'yja rehe. ⁸ Opy ęa trombeta soldados'ęa momoranduva tapetavuka ti ęa pe kiro javo. Po trombeta nonhi'igatui ikwahavukare'yma ęa pe, a'ero po ti soldados'ęa nonhimboavujikweri tuhę otavukara rehe.

⁹ Na jitehe po ti penhi'iga oko aherembikwahave'ÿva'ero, a'ero po ti ęa ndokwahavi pe nhi'igame ęa pe a'ero nehę. "Onhi'ĩ tehe po ęa upa," e po ti ęa pe me nehę. ¹⁰ Gwereco paravuhu hete po yvyakotyve'ęa nhi'iga ojoatyatyviva'ea. Ojogwe'yja'ęa okwaha reki onhonhi'inhi'iga. ¹¹ Emo ji ikwahave'ymame ojipe'ga nhi'iga ga ko hajiheva'ea ji ve. Ji hajiheva'ea ga pe no.

¹² Oro pe, pe nhi'igame ojipe'ęa pe tokwaha ti ęa penhi'iga. Pepota pe Tupana'ga ra'uva remimbuhura penhimbokarakatua pejikovo. Pepota hete ti a'ero penhimbokarakatua - kiroki a'ea nhaporemō Jesus'gareheve'ęa mbojikohetei Jesus'ga rehe.

¹³ Nurã ji ei pe me: Ganhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero te'i ti ęa Tupana'ga pe a'ero: "Nhimbokarakatua'ja ti. A'ero po ti ji imombe'ukatui nhinhi'iga ęa pe nehę tokwaha ti ęa javo," te'i ti ęa Tupana'ga pe. ¹⁴ Nhinhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero nhinhi'igame Tupana'ga pe, jiji anhi'ĩ. Emo nhiakaęa ndokwahavi a'ea. ¹⁵ Marã po ti ji rekoi a'ero nehę naerũ? Anhi'ĩ po ti ji Tupana'ga pe nhinhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero. Anhi'ĩ po ti ji ga pe nhiakaęa ikwahavame nehę no. Na jitehe po ti ji nhimby'yi nhinhimby'yja rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ero. Anhimby'yi po ti ji nhiakaęa ikwahavame nehę no. ¹⁶ Pejatyka pe jipi Tupana'ga mboheteavo ndepyyry nde javo ga pe. Po nenhi'iga rekoi nhanerembikwahave'ÿva'ero nde nhi'igame Tupana'ga pe, a'ero po ti marã ikwahave'ÿve'ga ei amém na tuhę javo nde nhi'imbavame nehę naerũ? A'reki ga ndokwahavi nde nhi'igame. ¹⁷ Pyyry hete po nenhi'iga Tupana'ga pe ovuhu. Emo nde nerembojikogi ojipe'ga Tupana'ga rehe. A'reki ga ndokwahavi nde nhi'igame.

¹⁸ Pe hohe pa ji nhi'inhi'igi nhinhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ÿva'ea novĩa. Igwete ji ei Tupana'ga pe: "Pyyry hete nde ji mbokarakatui a'ea rehe jipi," a'e ji ga pe. ¹⁹ Emo nhande jatykarame jipi koji'i pyry ji ve nhinhi'iga rekoi ikwahavukava'ea tambo'e ti ojipe'ga a'ea pyvõ. Po xunhi hete ji nhi'igi ęa pe novĩa. Emo ęa okwaha pa reki. Po ji nhi'inhi'ihetei nhinhi'iga rekorame nhanerembikwa-

have'ỹva'ero, a'ero po ndapyryvi ġa pe. A'ereki ġa ndokwahavi reki nhirembi'ea.

²⁰ Nhiirũ, ipita'ngive'ġa ndokote'varuhukwahavi. Ga ja ti peko a'ero pejikote'varuhukwahave'yma. Tayri'ġa ndaheaporoġitakatui okovo. Ga ja rũi ti peko a'ero pejeaporoġitarama. Peyvuakara ġwaramo ti tapendeaporoġita katu.

²¹ Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iġa ga judeus'ġa mombe'urame. Nahã Tupana'ga ei:

“Jireheve'ġa nohendukatui nhinhi'ġa.

Nurã po ti ji hajiheve'ġa mondoukari ġa monhi'iġuka ġa pe

tokwaha ti ġa nhiremimbo'ea javo novĩa,” ei Tupana'ga.

“Hajiheva'ero ġwaramo ko ġanhi'iġa jireheve'ġa nembikwahave'ỹva'ea.

Emo ġanhi'iġa vehevi po ti nohendukatuukari jireheve'ġa pe nhiremimbo'ea nehẽ,” ei Tupana'ga judeus'ġa remienduve'yma imombe'gwovo.

²² Nurã ji ei pe me: Tupana'ga ġanhi'iġa mongo nhanerembikwahave'ỹva'ero Jesus'gareheve'ġarũive'ġa ti tokwaha jipopoakara javo. Nhande ki a'e te Jesus'gareheva'ero tikwahavipe gapopoakara. Tupana'ga onhi'iġa omombe'uuka Jesus'gareheve'ġa ti tokwaha javo. Jesus'gareheve'ġarũive'ġa pe ki a'e te Tupana'ga ndokwahavukari a'ea. ²³ Pejatyka po pe Tupana'ga mboheteavo jipi. Po ti penhi'iġa nhaporemom nhanerembikwahave'ỹva'ea ikwahave'ỹve'ġa ndurame pepyteri pe Jesus'gareheve'ġarũive'ġa ndurame no. A'ero po ti ġa ei nehẽ: “Mbipe hete ġanhi'iġa. Heagwry pa ġa a,” e po ti ġa pe me nehẽ. ²⁴ Po ti pe nhaporemom imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iġa Jesus'gareheve'ġarũive'ġa rurame pepyteri pe ikwahave'ỹve'ġa rurame no. Henduvame penemimombe'ua po ti ga ei: “Kiro ji ikwahavi jirekote'varuhua. Penhi'iġa nhaporemom omombe'u katu ji ve Tupana'ga rembi'ea jirekote'varuhua pe,” e po ti ga nehẽ. ²⁵ Omohẽ po ti ga gweaporoġitate'varuhua oyvyteripeva'ea pendovaki nehẽ. A'ero po ti ga nhova'apyni Tupana'ga mboheteavo ndepyrri hete nde javo nehẽ. “Tupana'ga oko tuhẽ pepyteri pe,” e po ti ga pe me nehẽ.

Nahã nhande rekoi nhandejatykarame

²⁶ Marã a'ero, nhiirũ? Pejatykarame jipi Tupana'ga mboheteavo jara'ġa onhimby'yi Tupana'ga pe. Jara'ġa ombo'e ojipe'ġa. Jara'ġa omombe'u Tupana'ga rembikwahavukara. Jara'ġa nhi'iġa ko penembikwahave'ỹva'ea. Jara'ġa omombe'u katu akoja'ġa nhi'iġa penembikwahave'ỹva'ea tokwaha ti ġa

javo. Na tuhē ti peko a'ero pejopokopokoga penhombobijokijokoga Tupana'ga rehe. ²⁷ Po ti penembikwahave'ỹva'ea ġanhi'iga pe jatykarame mokonha'ga po ti onhi'ĩ a'ero hamo. Ndahe'yive'ga trēsve'ġahohērũive'ga po ti onhi'ĩ hamo. Ojopy'rupy'ru po ti ġa onhi'iga hamo. A'ero po ti ojipe'ga imombe'umbe'ui ġanhi'iga tokwaha ti ġa javo hamo. ²⁸ Po ti nimombe'uhavi ġanhi'iga pe tonhi'igyme ti ġa pendovaki a'ero. Pendovakie'ỹ ti ġa tonhi'ĩ Tupana'ga pe okovo.

²⁹ Oro Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga no. Na mokonha'ga nhi'igi, trēsve'ga po. A'ero po ti jara'ga japyakai ġanhi'iga rehe nahanahã javo hamo. ³⁰ Po ti Tupana'ga ikwahavukarame mbatera ojipe'ga pe ga apygame pepyteri pe, onhi'igypyve'ga po ti opi hamo ji py'rovo ti ga omombe'u kiro a'ero javo hamo. ³¹ Pe nhaporemō ti pemombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga a'ero pejopy'rupy'ruavo nhande nhaporemō tikwaha ti henduva javo. Tapenhombobijoko pa ti Tupana'ga rehe a'ero no. ³² Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga imombe'upotaramē ġa imombe'ui. Opiotaramē ġa pigi no. ³³⁻³⁴ Pejopy'rupy'rue'ymame hahyahivamo penhi'iga. Nanongara rehe Tupana'ga ndokoi. Pejogwerekokatukatu rehe ga reko.

Pe jatykarame po kunhangwera'ga opi hamo Tupana'ga nhi'iga henduva onhi'ige'yma hamo. Nahã Tupana'gareheve'ga ndekopavi no ojatykarame ga mboheteavo. Moisésva'ea rembikwatijara e'i jupe no. ³⁵ Ikwahapotaramē mbatera po ġwonga pype kunhangwera'ga ei ġwembireko'ga pe marã javo hamo. Ndipoyjayjari po kunhangwera'ga onhi'igame pe jatykarame Jesus'gareheva'ero hamo.

³⁶ Marã pe ndekouhui naerũ? Peheypyuhu pemombe'u Tupana'ga nhi'iga raikwehe naerũ? Pe me jate Tupana'ga ombuhuruka onhi'iga raikwehe naerũ? Ahã reki. ³⁷ Po pepyteripeve'ga ei ojive: "Jihi ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara. Tupana'ga ra'uva ji mbokarakatu ji rerekovo," e po ġa. Nanongara'ga po onhimombaragwaha nhiremimoġita rehe hamo. E'i po ġa ji ve hamo: "Nhandepojykaharete'ga Cristo'ga okwatijaruka Paulo'ga pe nhande moġitauka a'ero," e po ġa ji ve hamo. ³⁸ Ga ndekoe'ymame nhiremimoġita rehe tapekoi ġa ndehe a'ero.

³⁹ Nhiirũ, kiro ji ei pe me a'ero: Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Ji mbokarakatu ti. A'ereki ji tamombe'u nenhi'iga," pe'ji ti ga pe. Nahã ji ei pe me no: Ojipe'ga nhi'iga rekorame nhanerembikwahave'ỹva'ea tapemombigi ti ġanhi'iga. ⁴⁰ Pejatykarame ti pejopy'rupy'ru katu pejogwerekokatuuvo.

15

Tupana'ga ombogwera Cristo'ga

¹ Nhiirũ, kiro ji ikwahavukara'javi pe me nhiremi-mombe'upyryvagwera Cristo'ga mombe'uagwera. Pehendu katu pe nhinhi'iga ikwehe. Nhiremimombe'ua rehe pe peko hete kiro a'ero pejikoga Cristo'ga rehe. ² Po ti pe heroviahetei nhiremimombe'ua avuirama nehẽ, a'ero po ti Cristo'ga pe nderohoi yvagi pe nehẽ pe mongovouka avuirama nehẽ. Po pe herovia'raguhũ, a'ero po ti ga napenderohoi nehẽ.

³ Nhiremienduvagwera ji amombe'u pe me ikwehe. Koji'i hete po nhande tihendu katu a'ea ojipea hohe hamo. Nhiremimombe'uagwera ko na: Cristo'ga omano raikwehe tamombo ti gandekote'varuhua ga hugwi javo raikwehe. Tupana'ga rembikwatijarukara rupi ga manoi. ⁴ Igwete ga gara'oa rerohoi inoga itaruvihava kwaruhua pype. Mokõi ahe kirirẽ Tupana'ga ga mbogweravi. Gwembikwatijarukara rupi Tupana'ga ga mbogweravi raikwehe. ⁵ Aerẽ Cristo'ga jipiukari Pedro'ga pe. Aerẽ ga jipiukari dozeve'ga pe no omoirũhara'ga pe. ⁶ Aerẽ ga jipiukari kiro ve he'yjuhuve'ga pe quinhentosve'ga pe. He'yjuhuve'ga nde'yja jararamo ga ndekoji agwamo. Jararamo ahe manoi. Ga nhaporemo ko gareheve'ga. ⁷ Aerẽ ga jipiukari Tiago'ga pe. Aerẽ ga jipiukari omoirũhara'ga pe nhaporemo.

⁸ Mbapavamo ga jipiukari ji ve no. Na ja hekoi. Kunhangwera'ga gwa'yra mbo'ariperame nhande nimboha'uvi. Na jitehe ji jikogame Cristo'ga rehe nhande nimboha'uvi a'ea no. ⁹ A'ereki ji ambohahy naẽ Tupana'gareheve'ga pe jirekote'varuhuavo ikwehe. Nurã ji ei jijive kiro: Jara'ga gwyre'i hete ko ji Cristo'ga moirũhara'ga gwyre'i hete. Cristo'ga moirũhara'ga po ga nde'i ji ve hamo novia. A'ereki ji ako te'varuhu Tupana'gareheve'ga pe ikwehe. ¹⁰ Emo Tupana'ga omombyry reki ji ve ji mongovo Cristo'ga moirũharamo. Nomombyrytehei reki ga ji ve. A'ereki ji aporavyky hete ga pe Cristo'ga moiruamo jara'ga hohe pa. Ji tehe rũi reki aporavyky. Tupana'ga imombyryvame ji ve ji mbokarakatui ji mboporavykyavo. ¹¹ Nhiremimombe'ua ojo'ja reki ganemimombe'ua pavẽi. A'ea jitehe pe heroviari a'ero pejikoga Cristo'ga rehe.

Nhanembogwerahava

¹² Xa'e nhande jipi: Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi heikwehe. Maranuhũrame po pepyteripeve'ga euhui naerũ Tupana'ga nombogweravi omanove'ga javo? ¹³ Po ga nombogweravi ga hamo, a'ero po ga nombogweravi Cristo'ga raikwehe hamo. ¹⁴ Po

ga nombogweravi Cristo'ga hamo, a'ero po ore Cristo'ga mombe'utehei pe me hamo. A'ero po pe jikotehei ga rehe hamo.

¹⁵ Nahã no. Po ga nombogweravi Cristo'ga hamo, a'ero po jukwahavamo ore'mbea ore Tupana'ga mombe'urame hamo. A'ereki ore oro'e: "Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi," oro'e ore ga mombe'gwovo. Po a'iti omanove'ga mbogwerave'ymamo, a'ero po ga nombogweravi Cristo'ga hamo. ¹⁶ A'ereki nahã ji a'e: Ga mbogwerave'ymame po ga nombogweravi Cristo'ga hamo. ¹⁷ Po Cristo'ga ndokweravi, a'ero po pe jikotehei ga rehe hamo. A'ero po ga nomombori pendekote'varuhua pe hugwi hamo. ¹⁸ Po Cristo'ga ndokweravi hamo, a'ero po Cristo'gareheva'ea hoi hahyva'ea ruvihava pype hamo – kiroki ahe omano jipe. ¹⁹ Po nhande ei hamo: "Nhande manoe'ymame jate Cristo'ga imombyryvi nhande ve", a'ero po nhande poria'iheteramo ġa hohe pa hamo.

²⁰ Emo Tupana'ga ombogwera tuhẽ reki Cristo'ga ikwehe. A'ea ko Cristo'gareheva'ea mbogwerahavaġwamamo oko. ²¹ Akwaimba'eva'ea rekote'varuhuro ġwaramo nhande manoi reki. Ojipe'ga rekokaturu ġwaramo po ti nhande kwerava'javi nhanemanoa hugwi nehẽ. ²² Nahã ji ei. A'ereki Adãova'ea rymyminoru nhandekovo ġwaramo nhande manombavi. Cristo'ga pavẽi nhandekovo ġwaramo po ti nhande kwerapavi a'ero nehẽ.

²³ Nahã Tupana'ga ġa mbogweravi a'ero: Cristo'ga na'ẽ ga ga mbogwera. Aerẽ na jitehe Cristo'ga rura'javame po ti Tupana'ga ġa mbogweragweravi nehẽ no Cristo'gareheve'ga. ²⁴ Aerẽ mbapava koty po ti Cristo'ga ikwava'egi ġwembipojykahava uva'ga pe nehẽ koro ndeapoa javo Tupana'ga pe nehẽ. Cristo'ga po ti omombi pa na'ẽ Tupana'ga arõe'ÿve'ga popoakara tohendu katu pa ti ġa Tupana'ga nhi'iga javo nehẽ. Kiroki ġa huviha hete yvaga gwyrì pe yvya koty no – ġapopoakara po ti Cristo'ga omombi pa nehẽ. ²⁵ A'ereki Tupana'ga e'i nhoġwenonde Cristo'ga pe: "Ndehe ti ġanduvihavamo eko avuirama nehẽ. Tamongo pa ti nearõe'ÿve'ga nenhi'iga rupi," ei ga Cristo'ga pe.

²⁶ Mbapavamo po ti Tupana'ga imombipavi ahemanoa tiruahũheteva'ea nehẽ. ²⁷ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i hako:

"Tupana'ga omongo pa Cristo'ga nhi'iga rupi," e'i.

Jukwaha reki ikwatijara mombe'ua. Tupana'ga imongopavame ga nonhimongoi Cristo'ga nhi'iga rupi.

²⁸ Ihopavame ganhi'iga rupi a'ero Cristo'ga jitehe Tupana'ga ra'yra'ga po ti onhikwava'ẽ Tupana'ga pe nehẽ Tupana'ga jate ti toko huvihavuhetero avuirama nehẽ.

²⁹ Oro ġa – kiroki ġa onhimobatizauka omanova'ea repyga onhimobatizaukare'ÿva'ea repyga – marã ġa ndekoi nanongara rehe naerũ? Po Tupana'ga nombogweravi ahe hamo, a'ero po ġa nde'i hamo: Xanhimobatizauka ahe repyga nehẽ.

³⁰ Oro ore, po Tupana'ga nombogweravi omanove'ga hamo, a'ero po ore pohiri Cristo'ga hugwi hamo tombohahyyme ti ġa ore ve javo hamo. ³¹ Nhiirũ, nane'ymi ġa ji jukapotari novã. Amombe'u ji a'ea pe me. A'ereki ji pe mbohetei nhande jikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhandepojoykaharete'ga rehe. ³² Imombe'upotaramo Tupana'ga nhi'iga ji ġa ndayvayvari Éfesopeve'ga. Ga ko ja'gwara ja ji ve, a'e ji. A'ereki ġa onharõ hete tijuka ti ga javo. Po ji ikwahahetei hahya nhimanomo Tupana'ga nanhimogwerava'javi javo, a'ero po ji ikwahatehei hahya Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo hamo. Po Tupana'ga nombogweravi omanove'ga, a'ero po xako aherembi'ea rupi hamo – kiroki ahe e'i:

“Mara'ngu po ti nhanemanomo ko'emame nehẽ?

Ti'u hete ti mbatera toryva apovo a'ero.

Ti'u hete ti kaġwitiga no,” ei ahe.

³³ Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe.

“Tapekoi ti ġa pavẽi jipi – kiroki ġa heaporoġita te'varuhu.

Pe ndekorame ġa pavẽi po ti ġa ndupi jitehe pendeaporoġita ihoi a'ero nehẽ,” e'i ikwatijara.

³⁴ Peapyakwapupu ti imombiga pejikote'varuhua. Jararamo pepyteripeve'ga ndokoi hete Tupana'ga pavẽi. A'e ji a'ea pe me tapepoyjayjaryme ti a'ero.

Nhandera'oa ti okwerava'ja

³⁵ Jara'ga po e'i: “Marã po ti omanove'ga mbogwerava? Marã po ti ġanda'oa nehẽ Jesus'gareheve'ga nda'oa nehẽ?” e po ga javo. ³⁶ Nderekwahavihu nde! a'e po ji ga pe. Nde itymame po ha'yinha omano na'ẽ jipi. Narunhe'ymame nahenhui reki mbatera. Na jitehe po ti nhande manoi nhanembogwerava renonde nehẽ. ³⁷ Itymame mbatera po nde neretymi henhuiva'ea. Ha'yinha tehe po nde eretÿ trigo ra'yinha ojipea ra'yinha no. ³⁸ Henhunhame Tupana'ga ġwemimbotarimo imondoi ha'oa ha'yinha pe. Ha'yinha hetakwera'ja gwereko gwa'oa a'ero.

³⁹ Ojoatyatyvi reki ha'oa. Yvyakotyve'ga gwereko gwa'oa. Mbiara gwereko ojipea gwa'oa. Gwyrã'ia gwereko ojipea gwa'oa. Pira gwereko ojipea gwa'oa nohõ.

⁴⁰ Gwereko yvagipeva'ea ra'oa. Gwereko yvyakotyva'ea ra'oa nohõ. Ojoatyvi reki yvagipeva'ea katua yvyakotyva'ea katua pavẽi. ⁴¹ Kwara gwereko okatua. Jahya katua ojipea.

Jaytata'ia katua ojipea no. Ojoatyatyvi reki jaytata'ia katua ojohugwi no.

⁴² Nahã po ti nhande mbogweravame a'ero nehẽ. Oty-mame nhandera'oa ijugamo. Ombogweravame po ti nhandera'oa ndijugi nehẽ. ⁴³ Oty-mame nhandera'oa ite'varuhuro. Ombogweravame po ti nhandera'oa ikatuheteramo nehẽ. Oty-mame nhandera'oa ndipopoakari. Ombogweravame po ti ipopoakaramo nehẽ. ⁴⁴ Oty-mame nhandera'oa vvyakotyva'ea. Ombogweravame nhandera'oa po ti Tupana'ga ra'uva remimongopyra nehẽ. Gwereco nhandera'oa vvyakotyva'ea. Nurã ji ei: Gwereco nhandera'oağwama no. A'ea Tupana'ga ra'uva omongo nhande ve.

⁴⁵ Nahã Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei no: "Tupana'ga omongo jypyve'ga Adão'ga," e'i ikwatijara hako. Aerẽve'ga Adão'ga nhande mongo nhande mboheaporogitapyahuavo. Cristo'ga pe ji ei. A'ereki gaha nhande mboheaporogita pyahu gwa'uvimo. ⁴⁶ Jypya ko nhande rekoi vvyakotyva'ero. Aerẽ nhande reaporogitapyahuro nhandekovo. ⁴⁷ Tupana'ga oapo jypyva'ea Adãova'ea yja pyvõ. Ahe ko vvyakotyva'ea a'ero. Aerẽve'ga ko yvagahugwive'ga Cristo'ga. ⁴⁸ Vvyakotyve'ga ko oho Adãova'ea rupi yjapyvõva'ea rupi. Cristo'gareheve'ga ko oho Cristo'ga rupi yvagahugwive'ga rupi. ⁴⁹ Nhandera'oa ko yjapyvõva'ea ra'oa ja kiro Adãova'ea ra'oa ja. Aerẽ po ti nhandera'oa yvagahugwive'ga ra'oa ja Cristo'ga ra'oa ja nehẽ.

⁵⁰ Nhiirũ, amombe'u katu ji pe me. Vvyakotyve'ga nda'oa nhande herekorame po ti nhande ndiahoi yvagi pe nehẽ - perope Tupana'ga oko huvihavuhuhetero. Ijuva'ea ndokoagwami ijuge'ỹva'ero.

⁵¹⁻⁵² Pehendu ti kiro ji imombe'urame aherembikwahavipyre'yama. Jararamo po ti nhande niamanoi ve Cristo'ga rura'java renonde nehẽ. Emo po ti Tupana'ga nhande mbojirojijyipavi nehẽ trombeta nhi'igame mbapavamo nehẽ. Trombeta nhi'igame po ti Tupana'ga ға mbogweravi na'ẽ omanove'ga Cristo'gareheve'ga. Nomanoa'javi po ti ға a'ero nehẽ. Kotihĩ hete po ti Tupana'ga nhande mbojirojijyi a'ero nehẽ.

⁵³ Vvyakotyva'ero nhandera'oa omano ojugamo. Nurã po ti Tupana'ga imbuhuri hajiheva'ea nhande ve nehẽ. A'ea po ti nomanoi ojuge'yama nehẽ. ⁵⁴ Imbuhurukarame omanoe'ỹva'ea nhande ve po ti ihoi Tupana'ga rembikwatijarukara japiavo nehẽ - kiroki e'i:

"Ndogwerecoa'javi kiro ahemanoa.

Tupana'ga omombi pa a'ea kiro," e'i.

Irũa aherembikwatijara e'i:

55 “Nhanemanoa niandepojykapava'javi.

Nhanemanoa nombohahya'javi nhande ve,” e'i aherembik-watijara.

56 Nhanemanoa ombohahy nhande ve nhande rekote'varuhuro ġwaramo. Nhanderekote'varuhua ipopoaka nhande rehe nhande ikwahava ġwaramo Moisésva'ea remimbo'eagwera. A'ereki a'ea e'i nhande ve: “Kiroki ġa oko te'varuhu – ġa po ti omano ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē,” e'i aheremimbo'eagwera.

57 Emo Tupana'ga ombuhuruka avo Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga. Igwete ga manoi nhande repyga nhande mbopiro'yavo nhanderekote'varuhua hugwi. Timbohete ti Tupana'ga a'ero ndepyry hete nde Jesus'ga mbuhuruka javo.

58 Nhiirū, ako hete ji pe ndehe. Pemondo ti pejipy'a mbotyva pejikoheteavo Cristo'ga rehe. Peporavyky katu hete ti ga pe ojipe'ġa mbojikoguka ga rehe. A'ereki pe- jiporavykyrame garemimbotarimova'ea rehe pe ndapepo- ravykytehei pejikovo. Pekwaha pe a'ea.

16

Itambere'ia mono'oġa

¹ Ta'e ti kiro pe me itambere'ia mono'ono'oġa pe – akoja po ti nhande timondo Cristo'gareheve'ġa pe imbatere'ÿve'ġa pe Judéiapeve'ġa gwyri pe. A'e ji Cristo'gareheve'ġa pe Galáciapeve'ġa gwyri pe itambere'ia rehe ikwehe. Nahã ti peko javo ji ei ġa pe. Kiro ji ei jitehe pe me no: Nhirembi'ea rupi po ti peko no hamo. ² Domingo nanani ti pemono'õ mo imongovo penhonga pe. Pe napenani ti pemono'õ. He'yjuhurame peporavykya kwepykava itambere'ia he'yi'iva'ea ti pemono'õ. Mbohapyreterame peporavykya kwepykava mbohapyrete'i ti pemono'õ. A'ero ji horame pe pyri po ti pe herekojipei imono'oġipyra nehē. ³ Jihorame po ti ji a'ea imondoukari penemimo'ēhara'ġa pe nehē togweroho ti ġa Jerusalémmeve'ġa pe nehē. Togweroho ti ġa ġa pe ik-watijara no – kiroki omombe'u ġandekokatua. A'ero po ti ġa imondoi itambere'ia ikwatijara reheve Jerusalémmeve'ġa pe nehē. ⁴ Po pyryvame ji hoi pevo no, a'ero po ti ji ġa nderohoi ji rupi nehē.

Paulova'ea omombe'u ohoagwama

⁵ Taho ti pe pyri nehē jhorē Macedôniapeve'ġa gwyrã rupi. A'ereki pevo na'ē ji hoi ġa pyri. ⁶ Aerē po ti ji pytai pe pyri ovuhu. Amongo pa po ti ji yapoa jipytavo pe pyri nehē. A'ero po ti pe ji pokogi ojipe'ġa gwyri pe ji mondovo nehē. ⁷ Ndahopotari po ti ji pe pyri aġwamo jipytaahi'viavo jate.

A'ereki Tupana'ga ipotarama ji pytapotari manamehũ pe pyri. ⁸ Kiroḡwe ji pytai avo cidade de Éfeso pe toryva rupi Pentecostes rupi nehẽ. ⁹ A'ereki avove'ḡa ḡwendu pota kiro Cristo'ga nhi'ḡa onhimongyavo. Tamombe'umbe'u ti ḡa pe a'ero ḡa mbojikoguka ga rehe nehẽ. Emo he'yjuhuve'ḡa ji movahĩ tomombe'uyme ti ga Cristo'ga nhi'ḡa javo ji ve.

¹⁰ Po ti Timóteo'ga vahemi pe pyri pereko katu ti ga gapy'a inoḡatuavo pepyteri pe nehẽ. A'ereki ga oporavyky Cristo'ga pe ganhi'ḡa mombe'ḡwovo ji javijitehe. ¹¹ Tape'ei ti ga pe a'ero: “Ga ndokwahavihu ovoja'iro ḡwaramo.” Pepoko ti ga mbohoryva ga mbuhuruka ji pyri nehẽ. A'ereki ji ga mboha'uvi jara'ḡa ndeheve nhaneirũ'ḡa ndeheve nehẽ.

¹² Oro Apolo'ga no nhaneirũ'ga. Apota hete ji gahoa pe pyri ikwehe novĩa. Igwete ji ehetei ga pe toho ti ga jara'ḡa ndupi nhaneirũ'ḡa ndupi javo novĩa. “Ndahopotari tuhẽ ji kiro,” ei ga ji ve ikwehe. “Aerẽ pyryvame po ti ji hoi ḡa pyri nehẽ,” ei ga ji ve.

Paulova'ea remimbo'ea mbapavava'ea

¹³ Pejapyaka katu jipi. Pejiko hete ti Cristo'ga rehe. Penhimboita tuhẽ ti. Pemondo ti pejipy'a mbotyva. ¹⁴ Pearõarõ ti ojipe'ḡa pejikojikovo jipi.

¹⁵⁻¹⁶ Pekwaha pe Estéfanas'ḡa. Ga na'ẽ ojiko Cristo'ga rehe ḡwongapeve'ḡa pavẽi ikwehe – perope Acaiapeve'ḡa gwyrri pe. Onhimondo ḡa onhimboporavykyavo Cristo'gareheve'ḡa pokopokoga jipi. Nhiirũ, a'e hete ji pe me tapehendu katu ti nanongara'ḡa nhi'ḡa pejikovo hupi. Pehendu katu ti jara'ḡa nhi'ḡa no – kiroki ḡa Cristo'gareheva'ero oporavyky hete ojipe'ḡa pokopokoga jipi.

¹⁷ Jirory hete ji kiro Estéfanas'ḡa ndura rehe – gaha Fortunato'ga pavẽi Acaico'ga pavẽi no. A'ereki pendakykweri ḡa nduri ji pokoga. ¹⁸ Onoḡatu ḡa jipy'a ji mbohoryva. Nahã ḡa inoḡatui pepy'a pe mbohoryva no. Pemondo ti imohina pejeaporoḡita nanongara'ḡa ndehe.

¹⁹ Ásiapeve'ḡa gwyrripeve'ḡa Cristo'gareheve'ḡa omondo onhi'ḡa pe me. Cristo'gareheva'ero Áquila'ga omondo hete onhi'ḡa pe me no Priscilahẽa pavẽi jara'ḡa pavẽi – kiroki ḡa ojatyka ḡanonga pe jipi Tupana'ga mboheteavo. ²⁰ Avove'ḡa nhaporemõ nhaneirũ'ḡa omondo onhi'ḡa pe me nohõ.

Penho'anhuvanhuva ti Cristo'gareheva'ero pejoryjoryva ojogwehe.

²¹ Jihi tuhẽ Pauloramõ akwatija koha kiro pe me jipõa pyvõ imondovouka nhinhi'ḡa pe me.

²² Kiroki ḡa ndokoi nhandepojoykaharete'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe – ḡa pe ti Tupana'ga tombohahy a'ero nehẽ.

Kiro ji ei Jesus Cristo'ga pe: “Marana tá!” (A'ea ko: “Herejo orepojkaharetero!”)

²³ Jesus'ga tomomyry pe me nhandepojkaharete'ga.

²⁴ Opoarõ hete pe nhaporemo nhande jikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavěi.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA CORINTOPEVA'EA PE Segunda Carta de Paulo aos Coríntios

1 Jihi ko ako Pauloramō Jesus Cristo'ga moirūharamo. Aporavyky jī Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki a'ea Tupana'ga opota.

Kiro jī ikwatijarukari orenhi'īga imondovouka pe me Timóteo'ga pavēi. Timóteo'ga oko nhaneirūramo ojikoga ġwaramo Jesus'ga rehe nhande pavēi. Jesus'gareheva'ero pejiko pe Tupana'ga rehe penhimon'o'ga tihendu ti ganhi'īga javo. Kiro ore ikwatijarukari imondovouka pe me – perope picidade de Corinto pe. Kiro ore ikwatijarukari ġa pe nhaporemo no – kiroki Tupana'ga remimo'ēhara'ģa u pegwyri pe Grécia pe.

2 Ore oro'e: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tomombyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ġa pepy'a, oro'e ore.

Paulova'ea ombohete Tupana'ga

3 Timbohete ti Tupana'ga! Ga ko Jesus Cristo'ga ruvi-havuhuhete'ga garuva'ga no nhandepojykaharete'ga ruva'ga. Ga nhande porogwety nhande arōheteavo. Ga nhande poko hete jipi nhandepy'a noġatuavo.

4 Nane'ymi ga ore pokogi hahyrame ore ve jī javijitehe ti ġa topoko ojipe'ģa javo ore ve. Oropokoga ġwaramo ore ġa pokokwahavi hahyparavuhurame ġa pe. ⁵ Hahyahy Cristo'ga pe ymya. Na jitehe hahyahy ore ve kiro ore Cristo'gareheva'ero ġwaramo. Hahyahyheterame ore ve Tupana'ga ore pokopoko hete ore Cristo'gareheva'ero ġwaramo. ⁶ Hahy ore ve jipi ore pe pokogame pe mbojikoheteavo Tupana'ga rehe. Hahyrame ore ve Tupana'ga ore poko. A'ero ore pe pokokwahavi nahā ahe nhimomiranami hahya pe javo. A'ereki na jitehe hahy pe me no. A'ero pe nhimomiranami hahya pe.

7 Orojiko hete ore Tupana'ga rehe ga po ti Corintopeve'ģa poko jipi nehē javo. Nurā ore ei: Tupana'ga ore poko hahyheterame ore ve. A'ero po ti ga Corintopeve'ģa pokogi hahyheterame ġa pe nehē no, oro'e ore.

⁸ Tamombe'u kiro pe me nhiirūa pe tapekwaha ti. Tiruahū hete ore ve Ásiapeve'ģa gwyri pe ikwehe. Hahyhetero tuhē ore ve pevo. A'ero ore ei ikwehe: Kiro po ti nhande manoi nehē, oro'e ore orovy'ahetee'yma. ⁹ Xamano tuhē ti nhande! oro'e ore ikwehe.

Tupana'ga ore momanouka gwerevi tojikogyme ti ġa ojihe javo. Tojiko ti ġa ji rehe jate javo ga ore momanoukari gwerevi omanove'ġa mbogwerahara'ga. ¹⁰ A'ea rupi ga ore pokohetei tuhē tomanote'varuhuyeme ti ġa javo. Aerē po ti ga ore pokoga'javi nehē no tomanoyme ti ġa javo. Ga rehe jate ore jikohetei aerē ti ga nhande pokoga'ja'javi nehē no javo. ¹¹ Nahā po ti nehē pe nhi'inhi'igame Tupana'ga pe epoko ti Paulo'ga javo. Penhi'ī ti ga pe a'ero ojipe'ġa pavēi penhimongyavo. A'ero po ti pe ei ga pe ġa pavēi ndepyrý hete nde imombyryva Paulo'ga pe javo nehē.

Paulova'ea oho pota Corintopeva'ea pyri novġa

¹² Tupana'ga oropokoga ġwaramo orepyry hete ore orokokatuavo ojipe'ġa pe nhaporemō ġa moandyandyje'yma. Pe me koji'i ore rekokatui. A'ea ore ei oronhimboheteavo. A'ereki ore orokwaha oroyvyteri pe orereaporoġitapyryva. Yvyakotyve'ġa nembikwahatehea rupi rūi ore rekokatui pe me. Tupana'ga remimombyryva ġwaramo reki ore ve ore rekokatui pe me.

¹³⁻¹⁴ Hajiheva'ea ore ndorokwatijari javo pe me. Onhimime'ỹva'ea jate orokwatija ore pe me. Nurā pe ikwahavi nahanahā Paulo'ga ei nhande ve ikwatija javo. A'erorame tehe pe ndapekwahakatui ve orereaporoġita. Ikwahaheterame po ti pe ndoryndoryvamo ore rehe nehē. Na jitehe po ti ore roryroryvamo pe ndehe nehē nhandepojoykaharete'ga rura'javame Jesus'ga rura'javame nehē. A'ea ore oropota hete.

¹⁵⁻¹⁶ Nahā tuhē ko Corintopeve'ġa, a'e ji ikwehe. Nurā ji ena'ēi: Apytaahi'vi po ti ji Corintopeve'ġa pyri ġa ndepiaga jikwavame jigwovo Macedōniapeve'ġa gwyri pe nehē, a'e ji novġa. Aerē po ti ji jivyri Corintopeve'ġa pyri ġa mbohoryva'java nehē. A'ero po ti ġa ji pokogi ji horame Judēiapeve'ġa gwyri pe nehē, a'e ji novġa.

¹⁷ Aerē ji herojijyi jireaporoġita ikwehe ndahoa'javi po ti ji kiro Corintopeve'ġa pyri javo. Nurā jararamo pe ei: "Heaporoġita te'varuhu Paulo'ga jipi herojijyjijyita ojeaporoġita. A'ereki ga ombotembote'iuhu javo nhande ve," pe'ji pe ji ve.

Ndajireaporoġitate'varuhui ji. Nanhi'ītehei ji. ¹⁸ Jireaporoġita katu reki ji nhinhi'igā rerojijyirame. Tupana'ga e'i katu jipi. A'itituhēva'ea pe ga ei. Na jitehe ore ekatui oronhi'igame pe me. Noronhi'ītehei ore a'itituhēva'ea mombe'gwovo jipi. ¹⁹ A'ereki ore Jesus Cristo'ga ja imombe'ukatuavo. Jesus Cristo'ga Tupana'ga ra'yra'ga, gaha ore ga mombe'u katu pe me jihi Silas'ga pavēi Timóteo'ga pavēi no. Nombotembote'iuhui ga. A'itituhēva'ea jate ga omombe'u. ²⁰ Onhi'īpo'ru pa ga Tupana'ga no Jesus Cristo'ga.

A'ero ga Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo ġwaramo nhande ei na tuhẽ hekoi jawo Tupana'ga pe ga mboheteavo.

²¹ Tupana'ga tuhẽ ore mbojikoheteuka Cristo'ga rehe pe ndeheve. Tupana'ga nhande mo'emo'ẽ ojive tomombe'u ti ġa Jesus Cristo'ga jawo. ²² Tupana'ga nhande mongoi ojiheva'ero. Ombuhuruka ga gwa'uvapyryva nhande pyri. Gara'uvapyryva okwahavuka nhande ve. A'ero nhande ei: Nhande xako Tupana'gareheva'ero kiro. Omombyry po ti Tupana'ga nhande ve nehẽ, xa'e nhande.

²³ Jihi a'e Tupana'ga pe kiro:

—Tupanamo ehendu ti nhinhi'ĩga ji ikwatijarame Corintopeve'ga pe. Po ji mbero kiro ġa pe, a'ero po ti embuhu hahyva'ea ji ve.

A'ea ji ei kiro Tupana'ga pe. A'ereki ga okwaha jipy'a.

Kiro ji ei pe me a'ero Corintopeva'ea pe. Namondopotari hahyva'ea pe me. Nurã ji ndahoa'javi pe pyri ikwehe. ²⁴ Ndoro'ei ore kiro pe me: Nahanahã tuhẽ ti pejiko. A'ea rũi ore ei pe me. A'ereki pe pejiko hete tuhẽ Tupana'ga rehe. Opopoko pota reki ore koji'i pe mbohoryoryva jipi.

2

¹ Nurã ji ei jiyvyteri pe ikwehe: Ndahoa'javi ti ji Corintopeve'ga pyri tahahya'javyme ti ġa pe jawo. ² Po ti ji hoi pe pyri hamo, a'ero po ji imondoi hahyva'ea pe me pe mongoveveuhuavo hamo. A'ero po nanhimbohoryhavi hamo pe ndekoveveuhuro ġwaramo.

³ Nurã ji ikwatijari pe me ikwehe pepohi ti pejikote'varuhua hugwi kiro jawo. A'ereki ji a'e: Po ji hoi ġa pyri nhinhi'ĩgahyavo ġa pe ġandekote'varuhua rehe nehẽ, a'ero po ti ġa ji mongoveveuhui ji rayva nehẽ. Gahã po ji mbohory hamo! a'e ji ikwehe. Akwaha pa reki pendeaporogita. Ji roryvame pe ndorypavamo no. ⁴ Hahy hete ji ve ji ikwatijarame pe me ikwehe. Ji rekoveveuhuro jijehe'oheteavo ikwehe. Nopomongoveveuhupotari reki ji ikwatijarame pe me. A'ereki ji opoarõ hete. Akwatija po ti ji Corintopeve'ga pe tokwaha ti ġa nhiremiarõhetea, a'e ji ikwatijarame pe me ikwehe.

Tapehenonha'javi ti garekote'varuhua, ei Paulova'ea

⁵ Kiroki ga omondo hahyva'ea okote'varuhurame ikwehe – ji ve jate rũi ga imondoi hahyva'ea. Pe me ga imondoi hahyva'ea pe mongoveveuhuavo no. Emo kotihĩ ipavi pendekoveveuhua pe hugwi. A'ea ji ei. A'ereki ji nanhi'ĩgahyhetepotari reki ga pe. ⁶ A'ereki penhimongyavo pe peko ga rehe imondovo hahyva'ea ga pe. Kirupi kiro a'ero! ⁷ Tapehenonha'javi ti garekote'varuhua kiro a'ero

ga mbohoryva'java garekoveveuhuhetea tojukayme ti ga. ⁸ Nurã ji ehetei kiro pe me: Pekwahavuka ti ga pe penhimiaraõa oroaraõa hete nde javo.

⁹ Ikwatijarame pe me ji ei jiyvyteri pe ikwehe: Tahepia ti nhinhi'ïpo'rupava. Gwendu katu po Corintopeve'ga nhinhi'iga jipi, a'e ji jiyvyteri pe ikwehe.

¹⁰ Pe aherekote'varuhua renonhe'ymame ji na jitehe nahenonha'javi aherekote'varuhua no. Po ji henonha'jave'ymame aherekote'varuhua, a'ero pe ndehe ji nahenonha'javi. Cristo'ga okwaha nhiremienonha'jave'yma.

¹¹ Nahã ji rekoi Satanás'ga tianemoandyandyjyme javo. A'ereki Satanás'ga nhande arõe'ÿve'ga heaporoğita te'varuhu. Ga nhande mongo pota gwemimbotarimova'ea rupi nhande mbote'varuhuavo. A'ea nhande ikwahahetei.

Paulova'ea opytaahi'vi cidade de Trõade pe

¹² Aho ji cidade de Trõade pe ikwehe tamombe'u ti pyryva'ea ġa pe javo Jesus Cristo'ga mombe'ua. Ji vahemame pevo ġa ndoryvamo ji rehe hendupota. A'ereki nhandepo-
jykaharete'ga e'i jipe kiro ihoi japiavo nhimombe'ua apiavo Trõade pe javo. ¹³ Jipy'a ndukatui reki okoteheavo. A'ereki pevo ji ndahepiagi Tito'ga nhaneirũ'ga. Nurã ga rure'ymame ji ei pevove'ga pe: Kiro ji hoi a'ero. Pea hugwi ji hoi a'ero jigwovo Macedõniapeve'ġa gwyrì pe Tito'ga reka.

Tupana'ga opoko hete omoirũharava'ea

¹⁴ Timbohete ti Tupana'ga! Tupana'ga Cristo'ga poko hete tipopoaka hete ti ga Diabo'gapyriva'ea hohe anhaġa hohe javo. Nhande Cristo'gareheva'ero ġwaramo Tupana'ga nhande poko hete tipopoaka ti ġa Cristo'ga pavẽi Diabo'gapyriva'ea hohe no javo. Nhande ipo'rurame perfume kiro ihoi ojipe'ġape'ġa pe. Na jitehe Tupana'ga nhande po'rurame Cristo'ga mombe'gwovouka kiro gamombe'ua ihoi ojipe'ġape'ġa pe nhaporemo.

¹⁵ Gapyteri pe Cristo'ga mombe'urame nhande ikatuva'ea ja perfume ja Tupana'ga pe ga mbohoryva.

Jara'ga ojiko Cristo'ga rehe. A'ero ga ġa nderohoi Tupana'ga viara rupi.

Jara'ga ndojikogi reki Cristo'ga rehe ogwovo hahyva'ea ruvihava viara rupi. ¹⁶ Ga pe Cristo'ga mombe'ua i'agahiva'ea ja ndikatui okovo ahejukaaġwama. A'ereki henduvame Cristo'ga mombe'ua ġa ndogweroviari ipotare'yma. Nurã po ti ġa manoi ogwovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ.

Kiroki ġa Cristo'ga gweroho Tupana'ga viara rupi - ġa pe Cristo'ga mombe'ua perfume ja ikatu hete okovo ġambogweravaġwama. A'ereki henduvame Cristo'ga

mombe'ua ġa ojiko ga rehe. A'ero po ti ġa ndekoi avuirama ga pyri nehē.

Ma'ġa po ipopoaka Cristo'ga mombe'gwovo ġa pe hamo naerū? A'ereki ahā ipopoakave'ga jupe. ¹⁷ Kiroki ġa pe Tupana'ga e'i reki ġa mbopopoaka pemombe'u ti javo - ġahā po omombe'u Tupana'ga nhi'ġa Cristo'ga mombe'ua ġa pe hamo. Emo he'yive'ga ojiroho tehe onhimonhi'ġa imombe'gwovo ojipe'ġa pe. Ga pe Tupana'ga nde'i. Ga oho tehe. Kirē ġa ei: "Pembuhu ti itambere'ia ore ve kiro. A'ereki ore Tupana'ga nhi'ġa mombe'u pe me," ei ġa ġa pe.

Ore ki a'e te ġa ja rūi ore reki. Ore orepyry hete ojipe'ġa moandyandyje'yma Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo. A'ereki Tupana'ga e'i ore ve pemombe'u ti nhinhi'ġa javo. Nurā Cristo'gareheva'ero ore nhi'ġatui imombe'gwovo katu Tupana'ga rekorame ore rupi.

3

Paulova'ea oporavyky ipyahuva'ea mombe'gwovo

¹ Oronhimombe'urame pe me ore ndoro'ei: Corintopeve'ġa niandekwahavi ve. Nurā xanhimombe'u katu ġa pe. A'ea rūi ore ei. A'ereki a'ea rehe rūi reki ore nhimombe'ui javo pe me. Ore ojipe'ġa ja rūi. Ohoohorame Tupana'ga nhi'ġa mombe'gwovo ġa gweroho pevove'ġa pe onhimombe'uva'ea ojipe'ġa nembikwatijara. Ikwatijara e'i: "Agwa'ġa ko Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharamo oko," e'i. "Pyry hete ġa." Nahā ikwatijara ei tokwaha hete ġa ġa javo. Ohorame ġa hugwi ġa gweroho ġanembikwatijara no ojipe'ġa ti torek-waha hepiagame javo.

Ore ko ndorogwerohoi pe me ikwatijara orenhimombe'uva'ea. A'ereki pe nhaporemō ore kwahavipe. Ndorogwerohoi pe hugwi ikwatijara ojipe'ġa pe no. A'ereki ġa nhaporemō ore kwahavipe no. ² Pe tuhē orerekokatua kwahavuka ġa pe. Oroyvyteri pe ore ikwahavi a'ea. Ga nhaporemō orerekokatua kwaha no pendekokatua repiaga. ³ A'ereki pe ndepiagame ġa e'i: "Cristo'ga tuhē Paulo'ġa mondouka Corintopeve'ġa pyri onhimombe'uuka ġa pe. Gaha ġwendukatuuka ġa pe ġa mongokatuavo Paulo'ġa omombe'urame," ei ġa.

Na tuhē Cristo'ga pe pojykai. A'ero pe pejikokatua ikwahavukari ojipe'ġa pe. Ahe okwatija imohūhava pyvō tokwahavuka ti mbatera ojipe'ġa pe. Tupana'ga ki a'e te avuiramave'ga, ga gwa'ua pyvō pendeaporoġita mbopyahui pe mongokatuavo tokwahavuka ti ojipe'ġa pe. Ahe okwatija itapereuhuva'ea rehe tokwahavuka ti ġa pe javo. Tupana'ga ki

a'e te pendeaporoġita mbopyahui peyvyteri pe tokwahavuka ti ġa pe javo.

⁴ Hepiagame pendekokatua ore ei: Tupana'ga nhande mondo tuhē Corintopeve'ġa pyri ġa mbojikoguka nhande ve. A'ea ore oro'e. A'ereki a'ea Cristo'ga okwahavuka ore ve Tupana'ga pe mondo ġa pyri javo. ⁵ Marā po nhande timbojikoguka ġa Cristo'ga rehe? oro'e ore. A'ereki ore ndorepopoakari ikwahave'yama. A'ero ore ndoro'ei: Ore tehe ti torombojiko ġa ga rehe. A'ea rūi ore ei. A'ereki Tupana'ga jate okwahavuka ore ve ore mbopopoaka nahā ti pembojikoguka ġa Cristo'ga rehe javo. ⁶ A'ereki ga okwahavuka ore ve ipyahuva'ea javo: “Pe Cristo'ga mombe'urame ġa pe ti jira'uva ġa mbojikogi ga rehe imbopyahuavo ġandeaporoġita nahā ġa mongovo ji pyri avuirama nehē. A'ea ti pemombe'ua ġa pe,” ei ga ore ve. “Nahā ti ji ġa pokokatui kiro,” ei Tupana'ga ore ve.

Nurā ore imombe'ui a'ea ipyahuva'ea ġa pe Tupana'ga ra'uva ti tomongo ġa Tupana'ga pyri javo. Ore noromombe'ui Tupana'ga rembikwatijarukaragwera – kiroki garembikwatijarukaragwera Moisésva'ea pe. A'ereki a'ea e'i: “Nahanahā ti peko Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe jipi. Pejikoe'ymame hehe po ti pe hoi hahyva'ea ruvihava pype nehē,” e'i Moisésva'ea rembikwatijaragwera.

Moisésva'ea reheva'ea ġwendu aherembikwatijaragwera novīa okokatuangave'yama Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero ahe hoi hahyva'ea ruvihava pype onhimongyavo. A'ereki aherembikwatijaragwera nombopopoakarukari ahe pokoge'yama. A'ero ore ei: Moisésva'ea rembikwatijaragwera ahe mondouka hahyva'ea ruvihava pype.

⁷ Tupana'ga okwatijaruka Moisésva'ea pe onhi'ġa itapereuhua rehe ikytikytiuka. Tupana'ga ikwatijarukarame gakatukatuhetea jukwahavamo ġwendy'jandy'javamo imohendy'jaheteavo Moisésva'ea rova. A'ero ahereheva'ea israelitasva'ea nonhimomiranami Moisésva'ea rova repiaheterame ojirovaga ahe hugwi ahe imombe'urame Tupana'ga rembikwatijarukara. Igwaigwavete aherova rendy'java igwevi avuiramarūiva'ea. A'ea vehevi ahe nonhimomiranami hepiahetea rehe Tupana'ga katua jukwahavame. Tupana'ga ikatu hete ikwatijarukarame Moisésva'ea pe. Moisésva'ea imombe'urame ġwembikwatijara israelitasva'ea ndogwerojijyi reki ojeaporoġita okoe'yama Tupana'ga pyri.

⁸ Koji'i Tupana'ga katukatuhetea jukwaha hete tuhē ga nhi'ġame ipyahuva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua rehe a'ero. A'ereki ġa Cristo'ga mombe'urame ġa pe Tupana'ga ra'uva

ombopyahu gandeaporoğita ġa mbojikoga ga rehe. A'ero po ti a'ea ġa mongoi Tupana'ga pyri avuirama nehē.

⁹ Ikatu hete Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe novia ymyahūva'ea. A'ea e'i: "Tupana'ga nhi'ġpo'rupave'ymame ti ġa toho hahyva'ea ruvihava pype nehē."

Koji'i hete ikatu hete Tupana'ga nhi'ġga ipyahuva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua. A'ereki onhi'ġgame ga rehe ga gwa'uva mbuhurukari nhande pyri nhanderekote'varuhua momboa nhande hugwi nhande mongokatuavo.

¹⁰ Koji'i hete tuhē ikatu hete Tupana'ga nhi'ġapyahua garembikwatijarukaragwera hohe. Ganhi'ġapyahua katuhetea ombogwe garembikwatijarukaragwera katua.

¹¹ Garembikwatijarukaragwera ikatu avuiramarūiva'ea. Koji'i hete ikatu hete avuiramava'ea ganhi'ġapyahua.

¹² Nurā orojikoga ġwaramo Tupana'ga nhi'ġapyahua rehe ore imombe'ukatui a'ea ġa pojihuve'yma tokwaha hete ti ġa avuiramava'ea javo.

¹³ Moisésva'ea ja rūi ore rekoi imombe'urame a'ero. Imombe'urē Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea ojovapia tapy'ynhapira pyvō jireheve'ġa tajirepiagyme javo. A'ero ahereheva'ea ndokwahavi aherova rendy'java gweva ahe hugwi a'ea ko avuiramarūiva'ea jave'yma.

¹⁴ Ndoki aheakaġi pe ahe Moisésva'ea rembikwatijara monhi'ġgame. Ojikoge'yma ġwaramo Tupana'ga rehe koji'i ahe ndokwahavi imonhi'ġgame nahanahā Tupana'ga ei nhande ve jave'yma. Ojovapiave'ġa ja ahe rekoi. A'ereki ojovapiave'ġa ndokwahavi hepiakatue'yma.

Na jitehe kiromonhate aherakykwepohara'ġa israelitas'ġa ndokwahavi imonhi'ġgame Moisésva'ea rembikwatijara Tupana'ga nhi'ġga ymyahūva'ea. A'ereki Cristo'ga rehe ojikogame jate ġa okwaha Cristo'ga pe Moisésva'ea ei javo.

¹⁵ Kiromonhate vehevi imonhi'ġga nanani Moisésva'ea rembikwatijara ndoki ġa'akaġi pe ġa jikoge'yma ġwaramo Cristo'ga rehe. Ojovapiave'ġa ja ġa ndekoi a'ero ikwahave'yma hepiakatue'yma.

¹⁶ Kiroki ga gwerojijyi ojeaporoğita ojikoga Cristo'ga rehe nhandepojykaharete'ga rehe - gaha okwaha javo: "Cristo'ga omano ji repyga imomboa jirekote'varuhua ji hugwi," ei ga. "Jijikoga ġwaramo Cristo'ga rehe ti ji hoi yvagi pe nehē," ei ga. Okwaha ga kiro ġa ja - kiroki ġandova hugwi ojipe'ġa ope'a tapy'ynhapira.

¹⁷ Ji'erame nhandepojykaharete'ga pe ji ei Tupana'ga ra'uva pe. A'ereki nhande jikogame nhandepojykaharete'ga rehe Cristo'ga rehe ga ombopyahuuka nhandereaporoğita Tupana'ga ra'uva pe. A'ero nhande piro'yro Cristo'ga

kwahave'yma hugwi nhanderekote'varuhua hugwi no hahyva'ea ruvihava hugwi no. ¹⁸ Cristo'gareheva'ero nhande nhaporemo ikwahavi ġa ja kiro - kiroki ġandova hugwi ojipe'ġa ope'a tapy'ynhapira. A'ereki nhande nhandepojykaharete'ga katukatuhetea kwaha hete. A'ero nhande ikwahavame igwaigwavete ga herojijyjijyukari nhandereaporogita gwa'uva pe ji javijitehe ti ġa tikatu katu hete javo.

4

Paulova'ea ndipopoakari; Tupana'ga ahe mbopopoaka

¹ Tupana'ga pyry hete Cristo'ga mombe'uuka ore ve ore pokoguka. Ore Cristo'ga mombe'ukatui jipi a'ero orojirokwa. ² Noronhinotĩ ore. Ndorokote'varuhui ore. Noromoandyandyi ore ojipe'ġa. Tupana'ga nhi'igaaatyviva'ea rui ore imombe'ui. Ndorogwerojijyi ore ganhi'iga. A'itituhēva'ea ore imombe'ukatui Tupana'ga nhi'iga kwahavuka ġandovaki. Nahã ore rekoi ikwahavuka orokokatuavo ġa pe nhaporemo Tupana'ga ore repiagame. A'ero po ti ġa ikwahavi javo ovytyeri pe nehē: "Paulo'ga omombe'u katu a'itituhēva'ea," e po ti ġa nehē.

³ Jara'ga pe oreremimombe'ua onhimiva'ea - kiroki ġa oho hahyva'ea ruvihava viara rupi. Ga pe jate onhimi. ⁴ Ndojikogi ġa Cristo'ga rehe heroviare'yma oreremimombe'ua. A'ereki okote'varuhuve'ga pojykahara'ga Satanás'ga, ga ndokwahavukari pyryva'ea mombe'ua ġa pe tombokojahuyme ti ġa'akaġi pe javo. Omondomondo ga ġa ġwemimbotarimova'ea rupi yvya koty. Ndoki ġayvyteri pe a'ero Cristo'ga katukatua mombe'ua. Gaha okwahavuka Tupana'ga nhande ve Cristo'ga. ⁵ Noronhimombe'ui ore. Jesus Cristo'ga ore oromombe'ua ko nhandepojykaharete'ga javo. Jesus'gareheva'ero ġwaramo ore pe pokopokogi ga mombe'gwovo pe me.

⁶ Ymyahũ japorame yvya yvaga reheve Tupana'ga ei hako: "Tokojahu kiro ypytuna pyteri pe." A'ea Tupana'ga ei hako. A'ero kojahuro. Aġwamo ga jitehe ombokojahu nhaneakaġi pe imbopyahuavo nhandereaporogita ikwahavuka okatukatua nhande ve Cristo'ga kwahavukarame nhande ve. A'ereki Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga katukatua nhande ve.

⁷ Ore Cristo'ga mombe'urame ore ko itujuga apopyra ja - kiroki gwereko mbatepyryva ipype. A'ereki itujuga apopyra ndipopoakari ohage'yma ġwaramo. Ore na jitehe ndorepopoakari pyryheteva'ea mombe'gwovo katu Cristo'ga mombe'gwovo katu. Tupana'ga ki a'e te ore mbopopoaka

ore pojykavo. Nurã ore Cristo'ga mombe'ukatui ojipe'ğa pe. A'ero ға ei: “Tupana'ga popoakahetea opoko Paulo'ğa. Nurã Paulo'ğa Tupana'ga nhi'ïpo'rupavi Cristo'ga mombe'ukatuavo nhande ve,” ei ға.

⁸ Tupana'ga arõe'ÿve'ğa ombuhu hahyparavuhuva'ea ore ve jipi tomombe'uyme ti ға Cristo'ga javo novĩa. Emo ға nomombigi oreremimombe'ua. A'ereki ore Cristo'ga mombe'u jitehe. Oroko tehe ore jipi marã po ti nhande rekoï javo novĩa. Emo Tupana'ga ore poko jipi nahã ti pe ndekoï javo. ⁹ Otiruahũro ore ve ға ndekote'vate'vari okookovo ore rehe novĩa. Emo Tupana'ga ndorerejari ғapo pe. Tomano ti ға javo novĩa ға ore mbote'varuhui. Emo ore noromanoi oropo'ama'java. ¹⁰ Nane'yimi ore manoi ғwerĩ nhandepojykaharete'ga ja Jesus'ga ja. A'ereki ga'arõe'ÿve'ğa ore juka pota no novĩa. Emo Jesus'ga ndorejukaukari ға pe. A'ereki ga oko ore pyri. Nahã Jesus'ga ore pokogi tokwaha ti ға jikwerava'java javo.

¹¹ Aғwamo ға ore juka pota novĩa ore Jesus'gareheva'ero ғwaramo. Ore ve tiruahũro jipi. Emo Jesus'ga noremomanoukari tokwaha ti ға jikwerava'java javo. A'ereki ore repiagame ға e'i: “Jesus'ga ko oko reki Tupana'ga pyri Paulo'ğa pokoga ға mongovo Tupana'ga pyri no,” ei ға.

¹² Ore Jesus'ga mombe'urame ға ore juka pota. Emo oreremimombe'ua pemongoaғwama Tupana'ga pyri. A'ereki pe oreremimombe'ua rendu katu.

¹³ Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u ahe'eagwera hako. E'i:

“ ‘Ajiko ji Tupana'ga rehe.

Nurã ji ga mombe'ui,' ei ahe,” e'i ikwatijari pyra hako.

Na jitehe ore jikogi Tupana'ga rehe. Nurã ore ga mombe'ui ojipe'ğa pe. ¹⁴ A'ereki ore orokwaha hete nhanembogwera'avaғwama. Tupana'ga ombogwera nhandepojykaharete'ga Jesus'ga hako. Nhande jikoty'aro ғwaramo Jesus'ga pavëi ti Tupana'ga nhande mbogweravi nehë no. A'ero ti ga ore mboukwahavi pe ndeheve nehë.

¹⁵ Pe ndepyga reki ore nhimomiranami hahyva'ea pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki ore ga mombe'urame pe me pejiko pe ga rehe. A'ero Tupana'ga imombyryvi pe me. Igwaigwavete ti ға nde'yjuhuro nehë – kiroki ға ojiko ga rehe garemimombyryva kwahava no. A'ero igwaigwavete ti ға nde'yjuhuro – kiroki ға Tupana'ga mbohete hete ndepyry hete nde javo.

Xajiko Jesus'ga rehe imboha'uva nhanderuhava yvagi pe

¹⁶ Ore Cristo'ga mombe'u katu jipi a'ero orojirokwa. Igwaigwavete ore ymyahũramo oropopoakare'ÿre'ymamo jipi

novĩa. Emo orereaporoğita igwaigwavete Tupana'ga imbopyahui jipi imbopopoakara'jara'java. ¹⁷ Ga imbuhurame hahyva'ea ore ve kiro ore ei: Ndahahyhetei novĩa. Kotihĩ po ti ipigi ore hugwi, oro'e ore. Hahyva'ea rehe ti Tupana'ga imombyrymbyryvi ore ve yvagi pe nehẽ ore mongovo ojipyri avuirama nehẽ. Nurã ağwamova'ea hahyva'ea Tupana'ga remimombyryvağwama. Koji'i hete ranuhũ ti garemimombyryva ore ve hahyva'ea hohe! Ikatu hete hete ti ore ve avuirama nehẽ.

¹⁸ Nahã ore ei. A'ereki ore toromondo orereaporoğita yvagipeva'ea rehe pyryva'ea rehe imohina. Noromondo ore orereaporoğita avova'ea rehe hahyva'ea rehe imohine'yma. Nimbegwei po ti avova'ea momina hahyva'ea nehẽ. Yvagipeva'ea po ti namominağwami pyryva'ea nehẽ.

5

¹ Nahã ore ei. A'ereki ore orokwaha nhanderuhavağwama yvagi pe. Avo yvya koty nhande xakoahi'vi. Po nhande manoi nhande ve Tupana'ga gwereko yvagi pe nhanderuhava – kiroki a'ea Tupana'ga oapo nhande ve avuiramava'ea. Pevo ti nhande ruvi avuirama nhanemanoe'yma'java nehẽ. ² Nhanderekorame yvya koty nhande ndiavy'ahetei xaju pota hete nhande yvagi pe nhanderuhava pype javo.

³ Nhanderuvame nhanderuhava pype yvagi pe nhande tireko a'ea jipi. ⁴ Avo yvya koty nhanderekoahi'virame nhande rekoveveuhui. A'ereki nhande xaju pota nhanderuhava pype yvagi pe. Ndia'ei reki nhande: Ndiajupotara'javi avo xamano javo. A'ea rũi nhande ei. Nhande manoe'ymame vehevi pyry nhande hoi yvagi pe nhandekovo avuirama nehẽ. A'ea nhande ipotari.

⁵ Tupana'ga tuhẽ opota hete a'ea jitehe nhanderuva yvagi pe ojipyri. Nurã ga nhande mboavujikweri. Ombuhurukaripe ga gwa'uva nhande ve. Nahã ga ikwahavukari nhande ve nhanderuhavağwama ojipyri.

⁶ Nurã nhande roryhetero jipi. Avo yvya koty nhanderuvame, Cristo'ga rovakie'ỹ nhandepojykaharete'ga rovakie'ỹ nhande rekoi a'ero. A'ea ore orokwaha. ⁷ A'ereki nhande ndihepiagi ga kiro novĩa. Emo nhande xajiko ga rehe. ⁸ A'ea'ja ji pe me a'ero: Nhanderory hete nhande. A'ereki nhande tipota hete nhandehoağwama Cristo'ga pyri. Nurã pyry nhande ve nhanemanoa. Nhanemanorame ti nhande hoi yvagi pe nhandejupa nhandepojykaharete'ga pyri nehẽ.

⁹ Nurã ore jirokwari ga nhi'ĩpo'ruava jipi tonhimohẽ hete ti ga nhande rehe javo. Ore rekorame yvya koty na jitehe ore rekorame yvagi pe ore ga monhimohẽhetepotari orojihe. ¹⁰ A'ereki Cristo'ga ikwepykara'ga nhande ve. Xaho pa ti

nhande Cristo'ga rovai pyteri pe nehẽ tokwepy ti ga nhande ve nanani nehẽ. Po nhande rekote'varuhui avo yvya koty, a'ero ti ga ikwepygi imbuhua hahyva'ea nhande ve nehẽ. Po nhande rekokatui yvya koty, a'ero ti ga ikwepygi imbuhua pyryva'ea nhande ve nehẽ.

Ahereaporogitapyahua

¹¹ A'ero ore ikwahavi nhandepojoykaharete'ga nhimombonya ga omondo hahyva'ea okote'varuhuve'ga pe javo. A'ero ore ga mombe'ukatui ojipe'ga pe tomomboruka ti ga ga pe okote'varuhua javo. Tupana'ga orereaporogitakatua kwaha hete. Po pe orereaporogitakatua kwahahetei pejiyvyteri pe no, a'ea pyry ji ve.

¹² A'ea pe ore erame po pe ei: “Kiro Paulo'ga nhimbohetea'javi ojikwahavuka nhande ve,” pe'ji po pe pejiyvyteri pe. Noronhimbohetetehei reki ore javo pe me. Oro'e ore pe me pejoryjory ti ore rehe javo. Igwete po ti pe ore mombe'ukwahavi ore repyga ga pe – kiroki ga onhimbohete tehe orepyry hete ore javo. Emo ga heaporoğita te'varuhu reki. ¹³ Ojipe'ga e'i: “Paulo'ga ndokwahavi heagwryryve'ga ja Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo jipi,” ei ga novĩa. Emo nahã ore rekoi Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo timbohoryory ti Tupana'ga javo.

Ojipe'ga e'i: “Onhimbovyvy Paulo'ga ikwahaheteavo gweaporogitakaturu Cristo'ga mombe'ukatuavo,” ei ga. Oronhimbovyvy tuhẽ ore Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo pe me tipoko ti ga ikwahavuka ga pe javo. ¹⁴ A'ereki Cristo'ga nhande arõ hete. Nurã ore ei: Cristo'ga remiarõa gwaramo timombe'u tuhẽ nhande Cristo'ga ojipe'ga pe. A'ereki ore orokwaha hete gamanoa yvyakotyve'ga ndepykavamo. A'ereki ga ndekote'varuhuro gwaramo Tupana'ga e'i: “Omanomba ti ga ogwovo hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehẽ,” ei ga. Cristo'ga ki a'e te e'i: “Jihi ojipejiva'ero ti tamano ga ndepypava imomboia gandeaporoğita ga hugwi tohopavyme ti ga hahyva'ea ruvihava pype javo.”

Nurã ore ei: Cristo'ga yvyakotyve'ga ndepypavi omanomo. Nurã gamanoa kwahyro ga ndehe nhaporemo, oro'e ore. ¹⁵ Cristo'ga omano yvyakotyve'ga ndepypava toko ti ga nhiremimbotarimova'ea rupi a'ero javo – kiroki ga ombopyahuuka ojeaporogita ga pe. Tokoa'javyme ti ga gwemimbotarimova'ea rupi kiro javo Cristo'ga ga ndepyi omanomo okwerava'java, oro'e ore.

¹⁶ Nurã orojikogirẽ Cristo'ga rehe ore ndoro'etehea'javi ojipe'ga pe ikwahave'ymame gandeaporoğita. Ymya ore eteheyypi Cristo'ga pe no ga ko yvyakotyva'ea jate javo. Orojikogirẽ ga rehe ore ndoro'ea'javi a'ea ga pe. ¹⁷ A'ero ji

ei: Cristo'ga pavēi ġa jikoty'arame ġandeaporoġita ipyahu. Gandeaporoġitate'varuhua opi. Pehendu ti! Gandeaporoġita ipyahu!

Na Tupana'ga nħiarōukari pe me imbopyahuavouka pendeaporoġita

¹⁸ Tupana'ga ombopyahu nhandereaporoġita imombiga nhandereaporoġitate'varuhua. Gaha omondo Jesus Cristo'ga yvya koty javo ga pe: “Yvyakotyve'ġa ndojikoty'ara'javi ji pavēi ji arōe'yma. Emano ti ġa ndepyga. A'ero ti ji nħiarōukari ġa pe nehē,” ei ga. Cristo'ga manoro ġwaramo Tupana'ga nħiarōukari nhande ve. A'ero nhandejikoty'ari ga pavēi ga aromo.

A'ero Tupana'ga ei ore ve: “Ji mombe'u ti ojipe'ġa pe kiro,” ei ga. “Pe'ji ti ġa pe nhaporemō: ‘Na Tupana'ga nħiarōukari pe me imbopyahuavouka pendeaporoġita.’ A'ea ti pe'ji ġa pe ġa mbojikoty'a ji pavēi,” ei Tupana'ga ore ve. ¹⁹ A'ereki Cristo'ga manoro ġwaramo yvyakotyve'ġa pe Tupana'ga onħiarōuka ġa pe imomboa ġandekote'varuhua henonha'jave'yma ikwahava'jave'yma. “A'ea ti pemombe'u ġa pe,” ei Tupana'ga ore ve.

²⁰ Cristo'ga repykaramo ore reko. A'ereki Tupana'ga omombe'uuka ore ve. Ga e'i: “Pe'ji ti ġa pe: ‘Pehendu katu ti’,” ei ga. Cristo'ga repykaramo ore ehetei a'ero: Na Tupana'ga nħiarōukari pe me imbopyahuavouka pendeaporoġita. ²¹ A'ereki Cristo'ga ndokote'varuhuangavi'i'ive'ga, ga pe Tupana'ga gwerekouka nhanderekote'varuhua nhande repyga. A'ea ga herekoukari Cristo'ga pe Cristo'gareheve'ġa ti togwereko jipyryva javo.

6

¹ Tupana'ga moiruamo ore ehetei pe me a'ero: Tupana'ga pe arō hete imombyryva pe me. Peko hete ti gapyryva rehe pejikokatuavo a'ero tomombyryteheyme ti ga pe me. ² A'ereki Tupana'ga e'i ikwatijaruka hako:

“Oho nħiremimombyryhava japiavo.

A'ero pe erame ji ve ji pe nenduvi pe mombyryva.

Oho nħirembipokohava japiavo.

A'ero ji pe pokogi imomboa pendekote'varuhua pe hugwi.”

A'ea Tupana'ga ei hako.

Pehendu ti! oro'e ore. Aġwamo tuhē Tupana'ga pe mombyrypotahetei. Aġwamo tuhē ga pe pokopotahetei imom-bopota pendekote'varuhua pe hugwi, oro'e ore.

Paulova'ea oko katu tiruahūrame ahe ve

³ Oroko katu pota ore jipi te'ite'varuhuyime ti ġa ore Cristo'ga mombe'urame. Po ti ore rekote'varuhui, a'ero po ti ojipe'ġa ei nehē: “Omombe'u tehe Paulo'ga Cristo'ga nħi'iga.

A'ereki ġa vehevi ndokoi ganhi'igā rupi okote'varuhuavo. Tiroviaryme ti ġanemimombe'ua a'ero," e po ti ġa a'ero nehē.

⁴ Nane'yumi ore rekokatupotari te'i katu ti ġa ore ve javo. "Tupana'ga pe Paulo'ġa poravykyi," e'i katu po ti ġa a'ero nehē.

Oronhimomirana ore tiruahūheterame ore ve. Oronhimomirana ore hahyrame ore ve no. Ite'varuhurame ore ve no ore oronhimomirana. ⁵ Ore nupanupā ġa. Ore mongi tehe ġa cadeia pype. Ojatykatyka ġa ore ve onhimboahiheteavo ore rayvaheteavo. Nane'yne'yumi ore poravykyhetei Tupana'ga mombe'gwombe'gwovo. A'ero ore ndorokikatukatui ypytunimo. Ore ndoro'uro'ui no. A'ea rupi nhaporemō ore rekokatui oronhimomiranama tikwahavuka ti ġa pe nhandeporavykya Tupana'ga pe javo.

⁶ Orereaporoġita pyry ore orokokatuavo ikwahavuka ġa pe oroporavykya Tupana'ga pe. Orokwaha hete ore Cristo'ga mombe'ua. Ndorohaykai ore ojipe'ġa ġa ndekote'varuhurame ore ve. Oroko katu ore ġa pe. Nahā ore rekokatui oronhimomiranama tokwaha ti ġa oreporavykya Tupana'ga pe. Tupana'ga ra'uvapyryva ore poko ore poravykyrame Tupana'ga pe. Oroarō hete ġa. ⁷ Ore a'itituhēva'ea mombe'u Cristo'ga mombe'gwovo. Jukwaha Tupana'ga popoakara ore pokoga. Tupana'ga ore mombyry. A'ero ore Cristo'ga mombe'ui ġa pe. Ore orojiko hete Tupana'ga rehe ġa ete'varuhurame ore ve. A'ero ġa ikwahavi oreporavykya Tupana'ga pe.

⁸ Ojipe'ġa e'i katu ore ve. Ojipe'ġa e'i te'varuhu ore ve. Ojipe'ġa ore mbotegwete. Ojipe'ġa ore mbohete. Ojipe'ġa e'i ore ve Paulo'ġa i'mbe ahe moandyandyita javo novīa. Emo ore oro'e katu reki a'itituhēva'ea mombe'gwovo. Jukwaha a'ero oreporavykya Tupana'ga pe. ⁹ Ojipe'ġa e'i ore ve okoteheve'ġa ko Paulo'ġa javo. Emo ojipe'ġa ore kwaha hete reki Paulo'ġa oporavyky Tupana'ga pe javo. Oromano gweregwerevi ore. Emo ore orokoji reki. Ore nupanupā ġa. Emo ġa ndorejukai reki.

¹⁰ Ndorovy'ari ore novīa. Emo oreroryrory ore jipi orojikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi. Norembateri'i'i ore. Emo ore oromomyry reki ġa pe ġa mbojikogukarame ga rehe. A'ereki ġa jikogame ga rehe Tupana'ga omomyry hete ġa pe. Ndorogwerekoi ore mbatera. Emo Tupana'ga omomyry pa ore ve.

¹¹ Pe me Corintopeva'ea pe ore imombe'upavi orereaporoġita ikwahavuka pe me. A'ereki ore opoarō hete. ¹² Ore opoarō pota ikwahavuka orereaporoġita pe me. Emo pehe ko norearōpotari ikwahavukare'yuma pejeaporoġita. ¹³ Kiro ji nhi'igi pe me penduva'ġa ja. Pejipy ti ore arōheteavo!

Tapejihe'ari ti Tupana'ga arõ'e'ÿve'ğa ndehe

14 Tapejihe'ari ti Tupana'ga arõ'e'ÿve'ğa ndehe pejogwerekoe'yma ға pavëi. A'ereki tegwete okokatuve'ğa jihe'akatua okote'varuhuve'ğa ndehe. Na tuhë! Kojahua ndojihe'ari ypytuna rehe. Na jitehe heaporoğitapyahuve'ğa ndojihe'akatuağwami te heaporoğitate'varuhuve'ğa ndehe. 15 Na tuhë! Tegwete ғajogwerekokatua Cristo'ga Diabo'ga pavëi. Cristo'gareheve'ğa ndeaporoğita ko Cristo'gareheve'ğarũive'ğa ndeaporoğita atyvi.

16 Tupana'ga mbohethava pype ndogwerekoi ha'angava – kiroki a'ea pe ға e'i oreremimbohethara. A'ereki a'ea ndojogwerekokatui Tupana'ga pavëi. A'ereki pevo Tupana'ga ruvi jipi. Gareheva'ero nhande tuhë xako Tupana'ga mbohethavamo avuiramave'ga mbohethavamo. Nhandepyteri pe ga ruvi no. A'ea pe tuhë Tupana'ga ei javo hako:

“Aju ti ji ға pyri jitekovo ғapyteri pe.

Jihi po ti ға ji mbohetei nehë.

Oko ti ға nhinhi'igarupiva'ero nehë,” ei Tupana'ga hako.

17 Nurã nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ei onhi'igarupive'ğa pe hako:

“Pejipe'a ti ға hugwi pejipohia ға mbopogwee'yma

– kiroki ға ndojikogi ji rehe.

Tapekoi'i'i gandekote'varuhua rehe.

A'ero ti ji ei pe me nehë: ‘Hepejijo ji pyri,’” ei Tupana'ga hako.

18 “Ji ti ako penduveteramo a'ero nehë.

Pe ti peko jira'yramo nehë,” ei Tupana'ga hako.

Ga ko ғapojykaharetero ojipe'ğa hohe ға mondomondopava onhi'iga rupi.

7

1 Tupana'ga e'i a'ea nhande ve no. Nurã ti xapohi pa nhanderekote'varuhua hugwi: kiroki nhandera'oa mbote'va, kiroki nhandeaporoğita mbote'va no. A'ea ore ei pe me oreremiarõa pe. Tikwaha nhande Tupana'ga popoakara gapyryva reheve. Nurã ti xako pa garemimbotarimova'ea rupi nhandekokatuaivo.

Horyory Paulova'ea Corintopeva'ea rehe

2 Peko ti ore rehe ore arõheteavo. A'ereki ore ndorokote'varuhui pe me. Nopombote'varuhui ore. Nopomoandyandyi ore no. 3 A'ea pe ji erame ji nda'ei pe me: Pe'e te'varuhu pe ore ve. A'ea ji nda'ei. A'ereki ji a'e jipe pe me ko: Opoarõ hete ore. A'ero po ti ore jikoty'ari pe pavëi nehë nhande manorame nehë. Nhanemanoe'ymame na jitehe nehë no. 4 Ajiko hete ji pe ndehe ға ji arõ hete javo.

Opombohete ji. Penogatu pe jipy'a ji mbohoryheteavo kiro tiruahũrame vehevi ore ve.

⁵ Ore rurame Macedõniapeve'ga gwyri pe orep'y'a ndukatui. A'ereki nane'yimi tiruahũ ore ve. Ga ore rayvayva. Oko tehe orep'y'a no. ⁶ Emo Tupana'ga onogatu ovy'are'yve'ga py'a jipi. A'ero ga onogatu orep'y'a ore mbohoryva Tito'ga mbuhua ore pyri. ⁷ Garuro gwaramo orep'y'a rukatui kiro. Garemimombe'uro gwaramo orep'y'a rukatui no. A'ereki ga pe mombe'u javo: “Corintopeve'ga jipy'a noĝatu,” ei ga. “Ga nde repiaga'u hete,” ei ga ji ve. “Ndovy'ari ga ore Paulo'ga mongoveveuhu javo,” ei ga. “Oko hete ga nde rehe ovavagahiva nde rehe,” ei ga ji ve pe mombe'gwovo. Ganhi'iga renduvame koji'i ji roryroryvamo.

⁸⁻⁹ A'ereki ji akwaha kiro pepohira pejikote'varuhua hugwi. A'ereki pe pepohi pejikote'varuhua hugwi imonhi'igame nhirembikwatijaripyra – kiroki a'ea ji akwatija nhinhi'igahyavo pe me ikwehe. Nhirembikwatijaripyra imondoi hahyva'ea pe me heikwehe. Ikwahavame ji rekoveveuhuna'ei. A'ereki jivytyteri pe ji a'e: Maraname ji akwatija nhinhi'igahyavo ga pe? Emo avuirama rui reki hahy pe me. Ndakoveveuhua'javi ji kiro. A'ereki hahyrame pe me pe pekoveveuhu pejikote'varuhua rehe. A'ero pe pohiri jugwi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Ndajiroryvi reki ji hahyro gwaramo pe me. Emo pejikote'varuhua hugwi pe pohiro gwaramo ji roryhetero. A'ereki a'ea pyry reki pe me. Nurã ji ei: Ndorokote'varuhui ore pe me ikwatijarame pe me ikwehe.

¹⁰ A'ereki pejikote'varuhua rehe pevy'are'yma gwaramo pe pepohi jugwi pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero pe ndapekoveveuhua gwami pejikote'varuhua mombora rehe. Yvagi pe po ti pe hoi nehẽ imomborukaro gwaramo pejikote'varuhua Tupana'ga pe. Ojipe'ga ki a'e te ga ndekoveveuhutehei. A'ero ga ndopohiri jugwi onhimondovo hahyva'ea ruvihava pype.

¹¹ Pehepia ti pejeaporoĝita jirojijya pevy'are'ymame pejikote'varuhua rehe pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. A'ero pe penhimbovyvy kiro. Pe pejirokwa pota pejikokatuavo pejivavagahiva pejihe kiro. Penhimonha'nga pe pejikote'varuhua gwera rehe. Pekihiyi pe tiruahũ po ti ore ve a'ero nehẽ javo. Pe ji repiaga'u hete pe ji arõheteavo. Pemondo pe hahyva'ea pepyteripeve'ga pe topohi ti ga okote'varuhua hugwi javo. Nahanahã pe pehepiuka pa ore ve a'ero pejipohira pejite'varuhua hugwi.

¹² Akwatija ji pe me nhinhi'igahyavo pepyteripeve'ga ti topohi okote'varuhua hugwi javo ikwehe. Akwatija ji pe me tapemohigatu ti ga pe no javo. Ga pe ji ei – kiroki ga pe

ga okote'varuhu. Koji'i hete reki ji epotari ikwatija pe me tapekwaha ti pe'ağatarahiva ji rehe javo. Nurã Tupana'ga ji repiagame ji ikwatijari pe me heikwehe. ¹³ Ore pendea-poroğita rerojijya kwahavame pyry hete orepy'a.

Koji'i hete ore roryroryvamo Tito'ga roryva rehe no. A'ereki gapy'a u katu pe ndehe. A'ereki pe nhaporemo pevy'a hete ga rehe ore reheve. Pe pembohory ga ga vahemame pe pyri heikwehe.

¹⁴ Gahoa renonde pe pyri ji pe mombe'ukatui ga pe pe mboheteavo oko pota ġa Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi javo ga pe ikwehe. Na tuhẽ pe ndekoi ga vahe-mame pe pyri heikwehe. A'ero ji poyjahetero. Nane'ymi ore imombe'ukatui a'itituhẽva'ea pe me. Na jitehe ore imombe'ukatui a'itituhẽva'ea pe mombe'urame Tito'ga pe pe mboheteavo.

¹⁵ Tito'ga pe arõhetei ikwahava pendekokatua ojapyakavo pe ndehe. A'ereki pe nhaporemo pehendu katu ganhi'ıga pejipohia pejikote'varuhua hugwi. Pejikoveveuhuavo pe-jikote'varuhua rehe pe pejikoty'a pota ga pavẽi ga vahemame pe pyri. ¹⁶ A'ea kwahavame ji roryroryvamo jıjıkoga tuhẽ pe ndehe pe ndekoro ġwaramo Tupana'ga nhi'ıga rehe.

8

Pejirokwa ti imondovo Judéiapeve'ğa pe, ei ahe

¹ Oreirũramo ko pe, oro'e ore pe me pejikoga ġwaramo Cristo'ga rehe ore ja. Kiro ore ikwahavukari pe me. Macedõniapeve'ğa gwyripeve'ğa pe Tupana'ga remimombyryva ġwaramo ġa imondoi oitambere'ia - kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe onhimono'oğa tihendu ti Tupana'ga nhi'ıga javo. ² Tiruahũ hete ranuhũ ġa pe ikwehe novıa. Emo ġa ndoryndoryhetero reki. Nimbateri hete ġa oporia'iro novıa. Emo ġa imondohetei reki oitambere'ia ojipe'ğa pe toropoko tuhẽ ti ġa javo. "A'ereki ġa koji'i iporia'i ore hohe imbatere'yama," ei ġa ikwehe.

³ Akwaha tuhẽ ji ġanemimondoa. Nahã ġa ja'roja'rogi oitambere'ia imondovo: Kiroki ġa ndahe'yiva'ea rereko - ġahã omondo'i. Kiroki ġa koji'iva'ea rereko - koji'i ġa imondoi a'ero. Omondo hete tuhẽ ġa ore monhimomby'avo. Marã ġa omondo hete herekoe'ymame? oro'e ore.

Gwemimbotarimo ġa imondoi. Ore ndoro'ei ġa pe. ⁴ "Na ore imondoi ojipe'ğa pavẽi nhaneirũ'ğa pe Tupana'ga remimo'ẽhara'ğa pe," ei ġa ore ve imondopotaheteavo. "A'ereki ahã ġa pe ogwyri pe Judéia pe. Peroho ti ġa pe a'ero," ei Macedõniapeve'ğa gwyripeve'ğa ore ve ikwehe.

⁵ Oronhimomby'a ore ġandekokatua rehe. A'ereki Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi okovo ġa e'i ypy Cristo'ga pe nhandepojoykaharete'ga pe ore po'ru ti javo. Aerē Tupana'ga ipotaro ġwaramo ġa ei ore ve no ore po'ru ti javo. Nahã Macedôniapeve'ġa gwyrivepe'ġa ei oporavykypota Tupana'ga pe ore ve no.

⁶ A'ero ore Tito'ga mondopotari pe pyri. A'ero ore ei Tito'ga pe ikwehe: Ehoa'ja ti Corintopeve'ġa pyri itambere'ia imono'oġuka ġa pe no. A'ereki ymyahũ ġa omondo pota no nhaneirũ'ġa pe imbatere'ỹve'ġa pe nde ġa mombe'urame ġa pe, oro'e ore Tito'ga pe ikwehe.

Kiro ga hoa'javi pe pyri ipyhyga itambere'ia pe hugwi imono'ono'oġukapava. A'ero ti pehe Macedôniapeve'ġa pavēi Judéiapeve'ġa pokogi itambere'ia mondovo ġa pe imombyryva nehē.

⁷ Pejiko hete pe Tupana'ga rehe. Penhi'ĩ kwaha hete pe Cristo'ga mombe'ukatuavo gamombe'ua kwahaheteavo. Pejirokwa hete pe peporavykyavo Tupana'ga pe. Pe ore arō hete. Nahanahã pe ndekohetei ojipe'ġa hohe pa. Na jitehe ti pejirokwa hete imombyryva ojipe'ġa pe no imondovo katu itambere'ia Judéiapeve'ġa pe.

⁸ Nanh'iġahyi ji pe me pemondo tuhē ti jave'yma. Pyry po pe imondoi hamo, a'e ji. Amombe'u ji pe me Macedôniapeve'ġa nemimondopotara ko. A'ereki ji a'e jiyvyteri pe: Henduvame po ti Corintopeve'ġa imondopotari na jitehe nehē no. A'ero po ti ji ikwahavi ġanemiarōhetea nehē, a'e ji jiyvyteri pe.

⁹ A'ereki pe pekwaha tuhē Jesus Cristo'ga remimombyryva nhandepojoykaharete'ga remimombyryva ga nhande arōhetero ġwaramo. Jypya ga huvihavamo oko yvagi pe Tupana'ga pyri okovo Tupana'ga katukatua pyteri pe pyryva'ea herekopava. Gwerekō pa ga hako novĩa. Emo ga opohi pa jugwi ua avo yvya koty onhimongovo okoteheva'ero nhande ja. A'ero ga manoi nhande repyga toho ti ġa yvagi pe herekopava nehē javo. Pekwaha pe Jesus Cristo'ga remiarōhetea ga javijitehe ti tiarō hete ojipe'ġa a'ero javo.

¹⁰ Kiro jireaporogita pe me nahã ti pemondo nehē javo. Ereki pe ypy pemondo pota itambere'ia nhaneirũ'ġa pe Judéiapeve'ġa gwyrivepe'ġa pe heikwehe. A'ea rupi pe imono'oġi a'ero. Emo pe napemono'ombavi reki. Nurã kiro jireaporogita ko nahã: Pyry hete pe imono'ombavi kiro, a'e ji.

¹¹ Pemondo pota pe heikwehe. Na jitehe kiro a'ero. Pejirokwa ti imono'ombava toromondo ti imbatere'ỹve'ġa pe javo. Kiroki a'ea pe pereko – a'ea ti peja'ro imono'oġa ġa pe. Po pe pereko he'yjuhuheteva'ea, a'ero ti pemono'ō he'yiva'ea. Po ndahe'yiva'ea pe pereko, a'ero ti pemono'o'ngi.

¹² Po pe imondopotari ġa pe, a'ero pyry Tupana'ga pe penemimondoa. A'ereki penemimondopotara rehe Tupana'ga onhimohē. Nurā ji ei: Pemondo katu ti peitambere'ia ġa pe. Herekorame ti peja'ro pota imondovo ġa pe a'ero. Pe herekoe'ymame Tupana'ga nde'i reki pe me embuhu jave'yma.

¹³ Tapemondopavi ti pejihugwi imbatere'ŷve'ġa pe, a'e ji. Po ti pe imondopavi nehē, a'ero po ti imbatere'ŷve'ġa gwereko pa pe herekoe'ymame nehē. ¹⁴ Ojogwetakwa'ja ti ġa pe pavēi, a'e ji. Aġwamo reki pe herekohetei. Peja'ro ti mo ġa pe a'ero kiro. A'ero ti ġa kiro herekoi. Aerē po ti pe ndaperekoa'javi nehē. A'ero ti ġa jipygi imbuhua pe me ġa herekoheterame nehē. A'ero po ti pe herekoi nehē no. Nahā ojopokogame ahe nhaporemo herekoi jipi a'ero.

¹⁵ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei o'erame:
 “Kiroki ġa omono'ō he'yjuhuva'ea
 – ġa ndogwerekoi hembyruera.
 Kiroki ġa omono'ō ndahe'yiva'ea
 – ohy reki ġa ndehe.”

Titova'ea oho pota imono'ōpokoga

¹⁶ Tupana'ga rehe ore roryryvamo ndepyyry hete nde javo ga pe. Nahā ore ga mbohetei. A'ereki ga pe pokopotaruka Tito'ga pe. A'ero ore javijitehe Tito'ga pe pokopotari. ¹⁷ Ore ga mondoa'ja pota pe pyri a'ero javo ga pe. Kotihī ga ei reki: “Aho tuhē ti.” A'ereki ga tuhē oho potaripe pe pyri pe pokopotaheteavo. Nurā ġwemimbotarimo ga hoi pe pyri a'ero.

¹⁸ Kiro ore ojipe'ga mondoi Tito'ga rupi pe pyri no. Ga ko nhaneirū'ga ojikoga ġwaramo Cristo'ga rehe. Cristo'gareheve'ġa nhaporemo ga kwaha hete pyry hete ga javo. A'ereki ga Cristo'ga mombe'u katu katu jipi. ¹⁹ Koji'i ji ga mombe'ui pe me kiro. A'ereki Cristo'gareheve'ġa Macedōnia pe e'i ga pe toho ti ga Paulo'ġa ndupi Judéiapeve'ġa gwyrri pe javo. Aerē po ti ga hoi ore rupi a'ero orepokohavamo ore herohorame peitambere'ia pevo nehē – kiroki penemimondoa Macedōniapeve'ġa nemimondoa no. Orogweroho ti ore imbatere'ŷve'ġa pe ġa ti tombohete Cristo'ga javo. Ga po ti e'i nehē: “Pyry hete Cristo'ga nhandepojykaharete'ga. A'ereki ga ombuhuruka itambere'ia nhande ve,” e po ti ġa nehē. Orogweroho ti ore imbatere'ŷve'ġa pe tokwaha ti ġa nhanerembipokopotara javo.

²⁰ Orojirokwa hete ore te'ite'varuhuyme ti ġa ore ve javo. Nurā ore ei: Toho ti ga ore rupi. Ohorame ore rupi ore

pokoga ti ga hepiagi ima'ema'ēkatua penemimondohetea imbatere'ỹve'ģa pe nehē. A'ereki ore oro'e: Mara'ngu po ti jara'ģa ete'varuhuavo ore ve nehē javo: “Noma'eģatui reki Paulo'ģa imbatere'ỹve'ģa pe imombytavo jara ojive”? A'ea po ti ģa ei nehē, oro'e ore. Nurā ko pyry ore ve ga hoi hep- iaga imombe'ukatuavo. ²¹ A'ereki ore oromondo orogwea- poroģita orokokatua rehe tokwaha ti ģa a'ea javo. Tupana'ģa jate rūi ti tokwaha orekokatua. Ojipe'ģa ti tokwaha no.

²² Kiro ore akoja'ģa mondoi pe pyri Tito'ģa rupi. Ga ndupi ore ojipe'ģa mondoi no. Ga ko nhaneirũ'ģa no ojikoga ģwaramo Cristo'ģa rehe. Irũiru'ĩa rehe ore ga mbo- poravykyvykyrame nane'yimi ga ore nhi'ĩpo'rupotari opo- ravykykatuavo Tupana'ģa pe ojipe'ģa pokopokoga. A'ero ore pe mombe'urame ga pe ga jikogi pe ndehe omondo po ti ģa im- batere'ỹve'ģa pe Judéia pe nehē javo. Koji'i ga poravykypotari Tupana'ģa pe kiro. A'ero ga hopotari pe pyri pe pokoga nehē.

²³ Oro Tito'ģa, ga ko nhimoirũharamo oko oporavykyavo ji pavēi pe pokoga. Akoja'ģa – kiroki ģa oho ga rupi nhaneirũ'ģa – ģa oporavyky katu Cristo'ģa mombe'gwovo nahā ga mbo- heteavouka. Oho ģa Cristo'ģareheve'ģa ndepyga.

²⁴ Tito'ģa vahemame pe pyri pemboapy ti ģa pejipyri pen- doryndoryvamo ģa ndehe. A'ero po ti Cristo'ģareheve'ģa Macedōniapeve'ģa ikwahavi penemiarōhetea. E'i po ti ģa no: “Paulo'ģa omombe'u katu Corintopeve'ģa mboheterame,” e po ti ģa nehē.

9

¹ Akwatija tehe ji kiro pe me itambere'ia mondoa mombe'gwovo – kiroki a'ea ore orogweroho pota Tupana'ģa remimo'ēhara'ģa pe Judéia pe. ² A'ereki pe pemondopotaripe ģa pe. A'ea ji akwaha pe mboheteavo pe mombe'urame Macedōniapeve'ģa gwyrripeve'ģa pe – kiroki ģa ojiko Cristo'ģa rehe. A'e ji ģa pe ikwehe: Ymya Gréciapeve'ģa gwyrripeve'ģa Corintopeve'ģa ei timondo ti itambere'ia ģa pe javo. A'ea ji ei pe mombe'gwovo ģa pe ikwehe. A'ero henduvame he'yjuhuve'ģa imondopotari no.

³ Amondo ji kiro Tito'ģa pe pyri a'ero tomono'oģuka tuhē ti ģa Corintopeve'ģa pe itambere'ia javo. A'ereki ji a'e jipe Macedōniapeve'ģa pe: Omono'ono'oģipe Corintopeve'ģa kiro itambere'ia imbatere'ỹve'ģa pe. Amondo ji kiro Tito'ģa pe pyri a'ero te'iyme ti ģa Paulo'ģa omombe'u tehe Corintopeve'ģa ore ve.

⁴ Po ti pe napemono'oģi ve itambere'ia ji Macedōniapeve'ģa nderohorame pe pyri nehē, a'ero po ti ģa ikwahavi nehē. A'ero po ti ore ndorepoyjayjari orojiko tehe

ore Corintopeve'ga ndehe javo nehë. Nda'epotari ji pepoyjayjare'ymağwama rehe no.

⁵ Nurã jįjapyakarama hehe ji ei Tito'ga pe: Nhiirũramo peho na'ẽ ti Corintopeve'ga pyri ji renonde imono'ombavuka ga pe itambere'ia – akoja pe ga e'i toromondo ti javo, a'e ji. A'ero po ti ga imono'ogipyra mboavujikweripei jirura renonde nehë, a'e ji ga pe. A'ero ti ojipe'ga ikwahavi javo nehë: “Ga tuhë omondo hete pota imono'oğa gworygworyvamo. Gwemimbotarimo ga imondoi. Ojipe'ga nde'i ga pe.” A'ea po ti ga ei nehë, a'e ji Tito'ga pe ga mondovo pe pyri.

⁶ Pehendu ti a'ero! Ojo'java'ea kiro ji imombe'ui pe me. Kiroki ga otỹ ndahe'yiva'ea koho'iapypeva'ea – ndahe'yiva'ea ga omondo ojive. Kiroki ga otỹ he'yjuhuva'ea kohouhua pypeva'ea – he'yjuhuva'ea ga omondo ojive. Na jitehe ti pe me nehë no. Po ti ndahe'yiva'ea pe imondoi imbatere'ỹve'ga pe imondopotare'ymame nehë, a'ero po ti ndahe'yiva'ea jitehe pe me nehë. Po ti he'yjuhuva'ea pe imondoi imbatere'ỹve'ga pe imondopotarama nehë, a'ero po ti he'yjuhuva'ea jitehe pe me nehë.

⁷ Pe napenani ti pekwaha na'ẽ javo pejiyvyteri pe: “Maranime po ti ji imondoi nehë itambere'ia?” Aerẽ ikwahavame ti pemondo akoja. Imondorame ti tapevy'are'ymuhũi nehë namondopotari tuhë ji jave'yma nehë. Imondorame ti tape'ei: “Ojipe'ga ero gwaramo jate ji ve ji imondoi ga pe.” Tape'ei a'ea. A'ereki Tupana'ga ga arõ hete – kiroki ga omondo pota gworygworyvamo imondorame.

⁸ Tupana'ga gwereko pa opopoakaramo imombryryva pe me. A'ero po ti pe herekoparavuhui jipi ahe pokopokoga nehë no.

⁹ A'ea pe Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei o'erame: “Pryve'ga omondo katu nimbaterive'ga pe gworygworyvamo ga ndehe.

Nane'ymi ga gwereko imondomondovo mbatera ga pe okokatuavo avuirama,” e'i ikwatijaripyra.

¹⁰ Kiro ji ei a'ero: Tupana'ga omondo ha'yinha itỹhara'ga pe totỹ ti ga javo. Tupana'ga ombohoryoryvuka garemitymipyra ga pe no tomondo ti ga i'gwovo javo. Na jitehe ti Tupana'ga imbuhumbuhurukari pe me pe mombateruka nehë. “Nahã ti ga herekohetei imondomondopotarama imbatere'ỹve'ga pe okokatuavo ga pe,” ei Tupana'ga. Koji'i ti Tupana'ga imbuhumbuhurukari pe me a'ero nehë koji'i ti ga tomondomondo ojipe'ga pe javo.

¹¹ Na tuhë. Nane'ymi ti Tupana'ga imombryrparavuhui pe me tomondo ti ga ojipe'ga pe jipi a'ero javo nehë. A'ero ore herohorame peitambere'ia ga pe ti he'yjuhuve'ga Tupana'ga mbohetei ndepyry hete nde imbuhuruka ore ve javo.

¹² A'ereki pe imondorame Tupana'ga remimo'ēhara'ğa pe imbatere'ÿve'ğa pe ға pe jate rūi pe imombyryvi. Tupana'ga pe pe imombyryhetei no. A'ereki he'yjuhuve'ğa ga mbohete hete ndepyry hete nde imbuhuruka ore ve javo.

¹³ Pe imondorame po ti jukwahavamo pendekoa Cristo'ga rehe. A'ereki pe pe'e jipe: “Orojiko hete Tupana'ga rehe orokovo pyryva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua rehe.” A'ea pe ei.

A'ero pe imondorame Tupana'ga remimo'ēhara'ğa pe po ti he'yjuhuve'ğa ei Tupana'ga pe ga mboheteavo nehē: “Corintopeve'ğa nonhi'ītehei. Ojiko hete tuhē ға nde rehe okoheteavo Cristo'ga mombe'ua rehe hendukatuavo nenhi'īga. Ndepyry hete nde itambere'ia mbuhuheteukari ore ve ojipe'ğa pe nhaporemō no. A'ereki nde ere'e Corintopeve'ğa pe pemondo ti ға pe javo,” e po ti Tupana'ga remimo'ēhara'ğa ga pe nehē.

¹⁴ Horyory hete ti ға pe ndehe nehē. Nhağata hete po ti ға pe ndehe onhi'īga Tupana'ga pe nehē epoko ti Corintopeve'ğa javo nehē. Onhi'īgatu ti ға Tupana'ga pe pe nenoīgatuavo pe ndepyry nehē garemimombyryva ғwaramo pe me nehē.

¹⁵ Timbohete katu ti Tupana'ga! Gaha jate ombuhu hete kwaha. A'ereki ga Jesus Cristo'ga mbuhuruka ga momanouka nhande repyga. Tupana'ga pyry hete hete tuhē nhande ve! Nomombe'upakatukatui ahe gapyryva!

10

Paulova'ea ko Jesus Cristo'ga moirūharamo oko

¹ Kiro ji pe moğitahetei. Jihi Paulo opomoğita. Cristo'ga oko nhyrō opyryvamo nhande ve. Ga ja ji rekopotari pe moğitarame. Pe ki a'e te pe ei ji ve: “Paulo'ga nhande pojihu okoteheavo nhanderovaki. Paivouhurame jate nhande hugwi ga niandepojihuvi onhi'īğahyavo ikwatija nhande ve.” Jararamo pe ei a'ea ji ve.

² Tape'ea'javi ti nanongara, a'e hete ji pe me. Pe pigame po ti ji nanhi'īğahya'javi pe me nehē javo. A'ereki a'e jipe jivytyteri pe: Po Corintopeve'ğa ndogwerojijyi ojeaporoğita ji rendukatuavo, a'ero po ti ji nhi'īğahyi ға pe nhivahemame ға pyri nehē. Nahā ji ei jivytyteri pe. A'ereki ji akwaha nhinhi'īğahyağwama ға pe.

Tupana'ga ji mongo omoirūharamo. Nurā ko pyryvamo ji ei javo pepyteripeve'ğa pe - kiroki ға e'i ore ve: “Paulo'ga oko ғwemimbotarimova'ea rupi vvyakotyva'ero okote'varuhuavo. Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi rūi ға ndekoi.” A'ea pepyteripeve'ğa ei ore atyvi imombe'gwovo.

Ga pe ji ei a'ero: Tape'e'i ti nanongara ore ve tanhi'īğahyyme ti ji ji rurame pe pyri nehē. ³ A'ereki pe pe'mbe javo a'ea. A'iti

hete tuhẽ ore vvyakotyva'ero oroko. Emo oreremimbotari-mova'ea rupi rũi ore rekoi. Cristo'ga ore ga mombe'ui ẽa pe toromongo ti ẽa garemimbotarimova'ea rupi.

⁴ Orepopoakarimo rũi ore oromombe'u Tupana'ga nhi'ĩga vvyakotyva'ero. Tupana'ga popoakarimo ore ganhi'ĩga mombe'ukatui toromongo ti ẽa garemimbotarimova'ea rehe. Tupana'ga popoakarimo ore imombigi okote'varuhuve'ga ndeaporoĩgitate'varuhua – kiroki ẽa nombojikogukari ojipe'ga Tupana'ga rehe. ⁵ Tupana'ga popoakarimo ore ga reaporoĩgitaatyviva'ea mombigi. Okote'varuhuavo onhimboheteve'ga nhi'ĩgi tokwahavyme ti ẽa Tupana'ga javo. Tupana'ga popoakarimo ore ganhi'ĩga mombipavi. Orombogweroĩjiji pa ẽandeaporoĩgita tohendu katu ti ẽa Cristo'ga nhi'ĩga javo. ⁶ Aerẽ po ti ore imondoĩ hahyva'ea pepyteripeve'ga pe nehẽ – kiroki ẽa nohendukatui orenhi'ĩga. Nahã po ti ore ẽa nderekoi nehẽ pe hendukatupavame orenhi'ĩga.

⁷ Ore'arajatea repiagame pe ei pejiyvyteri pe orepy'a kwa-have'yma: “Paulo'ga okoteheve'ga. Tupana'ga nomondoĩ ẽa tomombe'u ti nhinhi'ĩga jave'yma.” A'ea pe ei ore'arajatea repiaga pejapyakakatue'yma orereaporoĩgita kwahave'yma.

Kiroki ga e'i ojive jiji ko Cristo'ga moirũharamo ako javo – tokwaha ti ga oyvyteri pe. Po Cristo'ga ei ga pe nde ko nhimoirũharamo eko javo, a'ero po a'ea jitehe Cristo'ga ei ore ve pe ko nhimoirũharamo peko javo. Hehe ojapyakakaturame po ti ga ikwahavi oyvyteri pe Paulo'ga Cristo'ga moirũharamo tuhẽ oko no javo.

⁸ Anhimbohete hete ji jipoyjaheteramo Cristo'ga ei ore ve javo. A'ereki nhandepoỹkaharete'ga Jesus Cristo'ga e'i tuhẽ ore ve pe ko nhimoirũhara javo. “Pembojiko hete ti ẽa ji rehe nhinhi'ĩga kwahavuka ẽa pe,” ei Cristo'ga ore ve. Ga nde'i ore ve: “Penhi'ĩgahy ti ẽa pe tipoyjayjaryme ti ẽa ojeaporoĩgita rehe.” A'ea rũi ga ei ore ve.

⁹ A'ea ji imombe'ui pe me tape'ei ti ji ve javo. A'ereki mara'ngu po pe'javo ji ve: “Paulo'ga nhande mongyhyji hete pota”? Pe'e po pe a'ea ji ve. ¹⁰ A'ereki pepyteripeve'ga e'i ji ve: “Paivouhua hugwi ikwatijarame nhande ve Paulo'ga onhi'ĩgahy nhande mondomondovo onhi'ĩga rupi aheruvihava'ga ja,” ei ẽa. “Nhande pyri ga ruvame ndipopoakari ganhi'ĩga reki. Nonhi'ĩhetekwahavi ga onhi'ĩteheavo,” ei ẽa ji ve novĩa.

¹¹ Nanongara'ga ti tokwaha nhinhi'ĩga kiro. Orepopoaka ore pe me kiro orojuvame paivouhu pe hugwi ikwatija. Na jitehe orovahemame pe pyri Corinto pe po ti ore popoakaro pe me oronhi'ĩga nehẽ no, a'e ji ẽa pe.

¹² Ndoro'ei ore: Ore ko ġandeheva'ea. Ore ko ġa javijitehe. Ndoro'ea'uvi ore a'ea! A'ereki ġa onhimbohete tehe. Ndokwahavihu ġa. A'ereki ġa e'i: "Nahanahã ore rekoi. A'ea ko pyry a'ero," e'i tehe ġa. "Nahã ore rekorame ore pyryvamo a'ero," e'i tehe ġa.

¹³ Ore ki a'e te ikwahakatui Tupana'ga ea ore ve. Ore ve ga ei: "Nahã ti peko katu. Pevo ti peporavyky Cristo'ga mombe'uharamo ji pembopopoakaro ġwaramo. Corintopeve'ġa pyri vehevi ti peho ga mombe'gwovo ġa pe nohõ." A'ea Tupana'ga ei ore ve. Koa rupi jate ti ore hoi a'ero oroporavykyavo oronhimboheteavo nehẽ. Hajihea rupi rūi ti ore hoi oronhimboheteavo nehẽ. ¹⁴ A'ereki Tupana'ga ore mondo pemombe'u ti Cristo'ga Corintopeve'ġa pe javo. A'ero ore hoi ga mombe'gwovo pe me ikwehe orokovo Tupana'ga nhi'ġa rupi. Ga ee'yname ndorohoi ore pevo - perope ga nde'i ore ve peho javo.

¹⁵ Ndoro'ei ore oreporavykyagwera ojipe'ġa poravykyagwera pe oronhimboheteheavo. A'ereki oreporavyky rūi. Tupana'ga noremoporavykyi a'ea rehe. Koji'i pe jikojikoheterame oreremimombe'ua rehe Cristo'ga rehe koji'i po ti ore Cristo'ga mombe'ui pegwryi pe hehemo'i orogwovo ojipe'ġa pyri Cristo'ga mombe'gwovo jara'ġa pe nehẽ. Tupana'ga erame jate ore ve po ti ore hoi nehẽ. ¹⁶ A'ero hajihejihe pe cidades pe po ti ore hoi ga mombe'gwovo ojipe'ġa gwyri pe nehẽ - perope nimombe'uhavi ġa pe. A'ero ti ore ypy Cristo'ga mombe'ui ġa pe nehẽ. A'ero po ti ore nhimbohetei Tupana'ga ore mondo pevo javo. Ojipe'ġa poravykyagwera rehe rūi ti ore nhimbohetei - perope ġa oporavyky jipe Cristo'ga mombe'gwovo.

¹⁷ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

"Kiroki ġa ombohete pota

- tombohete ti ġa nhandepojykaharete'ga jate ndepyrri hete nde javo ga pe," e'i ikwatijaripyra.

¹⁸ Na tuhẽ. Tupana'ga nde'i pyry ga pe - kiroki ga onhimbohete. Emo Tupana'ga ga mboheterame a'ero ga pyry tuhẽ.

11

Paulova'ea onhi'ġahy Cristo'ga moirũhara'ġaatyviva'ea pe

¹ A'e ji pe me kiro: Na ji etehei pe me. A'ereki ji tanhimbohete tehe. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Emo ji rendu tehe ti. ² A'ereki Tupana'ga ja ji akate'ỹ pe ndehe pe arõheteavo. Tamombe'u ojo'java'ea pe me kiro. Hẽakuvyra'ga hẽa mohembirekouka ga pavẽi ga rehe jate ti eko javo. Na jitehe ji pe mbojiko Cristo'ga rehe ga rehe jate ti peko javo. Taperojijyi ti jara'ġa ndehe pejikovo, a'e ji. A'ero po ti ji ei

Cristo'ga pe pe mombe'gwovo nehē: Koro ġa ndekoi. Nde rehe jate ġa jikojikogi jipi okokatuavo, a'e po ti ji nehē. A'ero po ti ga pe nderohoi yvagi pe pe mombytavo ojipyri avuirama nehē.

³ Ako tehe ji jikate'yma pe ndehe. Mara'ngu po ti Corintopeve'ġa opohia Cristo'ga hugwi nehē? a'e ji jivyvteri pe. Ymyahū Evava'ea gwerovia Satanás'ga nhi'ġa ga omoandyandyirame. Na jitehe ojipe'ġa pe moandyandyipotari kiro heroviapotaruka pe me mbehea. A'ero ġa nderoviarame po ti pe pohiri Cristo'ga hugwi nehē. A'ero Cristo'ga rehe jate rūi ti pe jikogi nehē. A'ea ji ndapotari.

⁴ A'ea'ja ji pe me: Na ji etehei pe me nhimboheteteherame. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Emo ji rendu tehe ti. A'ereki pe pehendu tehe ojipe'ġa nhi'ġa i'mbeve'ġa nhi'ġa ikatu ġa nhimboheterame javo – kiroki ġa omombe'u Jesus'ga mombe'uaatyviva'ea pe me ogwovo pe pyri. Ore Cristo'ga mombe'urame pe me Tupana'ga ra'uva tuhē oho upa pe pyri ikwehe. Hajiheva'ea rehe pe ndekoi reki kiro peangaruhuramo ġa'mbea renduvame. Opomoġita ore Jesus'ga mombe'ua rehe ikwehe. Hajiheva'ea rehe pe ndekoi reki Jesus'ga mombe'uarūiva'ea rehe ġa pe moġitarame hehe kiro. Pehendu tehe katu reki ġanhi'ġa pendoryndoryvamo ġa ndehe ahemoandyandyihara'ġa ndehe!

⁵ E'i ġa pe me: “Ore ko huvihava jitehe Cristo'ga moirūharamo orokovo,” ei ahemoandyandyihara'ġa pe me.

A'ero ji mombe'ukatue'yma pe ei: “Paulo'ga ko ġa gwyre'i.” A'ea pe pe'ji tehe ji ve naerū? Ji ġagwyre'iva'ea rūi tuhē!

⁶ “Nonhi'ġatukwahavi Paulo'ga ojipe'ġa mongoe'yma ojihe. A'ereki ahā gambo'ehara'ga hehe,” ei ġa pe me. Ahā tuhē nhimbo'ehara'ga hehe. Nurā ġa pe ndikatui nhinhi'ġa. Cristo'ga mombe'ua ji akwaha hete reki ga mombe'ukatuavo. Jukwaha a'ea pe me. A'ereki nane'ymi ore Cristo'ga mombe'u katu ikwahavuka pa pe me ikwehe.

⁷ Amombe'u katu ji pyryva'ea pe me ikwehe. Cristo'ga omano nhande repyga imomboruka nhanderekote'varuhua nhande hugwi, a'e ji pe me ikwehe. A'ero po ti ga nhande rerohoi yvagi pe nhande mongovo ojipyri avuirama nehē nhande jikoga ġwaramo ga rehe. A'ea pa ji imombe'ui pe me Tupana'ga nhi'ġa. Nda'ei ji pe me: Pembuhu ti itambere'ia ji ve ji Cristo'ga mombe'uro ġwaramo pe me. A'ea ji nda'ei pe me. Ji aporavyky okoteheve'ga ja pe pyri Cristo'ga mombe'gwovo pe me ikwehe tomombyry ti Tupana'ga Corintopeve'ġa pe javo.

Mara'ngu po pe javo: “Paulo'ga oko te'varuhu igware'yma ġwaramo itambere'ia nhande hugwi”? A'ea pe'ji ji ve naerū?

Ji jipyry hete reki igware'yuma pe hugwi. Ndapekwahavi pe a'ea naerũ?

⁸ Po pyry pe imbuhuri ji ve ji poravykyrame Cristo'ga mombe'gwovo pe me ramo. Napembuhuri reki pe ji ve ikwehe. Ojipe'ga ki a'e te ombuhu ji ve Cristo'gareheve'ga. Ganemimbuhura ji herohoi ga hugwi a'ero ikwehe. Tareko ti jijive jijuvame Corintopeve'ga pyteri pe reki, a'e ji ikwehe. Nurã ji herekoi na'ẽ Cristo'ga mombe'urame pe me.

⁹ Aerẽ ji ndarekoa'javi jijive. Nda'ei ji pe me reki: Pembuhu ti ji ve. A'ea ji nda'ei. A'ereki momina rupi Cristo'gareheve'ga ombuhu ji ve itambere'ia urame Macedõniapeve'ga gwyra hugwi. Aerẽ ti ji nda'ei a'ea rehe pe me nehẽ no. ¹⁰ Nane'ymi Cristo'ga omombe'u a'itituhẽva'ea ymya. Ji ojiheva'ero gwaramo ga imombe'uukari ji ve a'itituhẽva'ea no. Kiro ji imombe'ui a'itituhẽva'ea pe me: Cristo'ga mombe'urame pegwyripeve'ga pe Grécia pe po ti ji nda'eagwami pembuhu ji ve itambere'ia javo nehẽ. Nane'ymi ti ji nhimbohetei a'ea rehe nehẽ. Ji nhimboheterame ti nanhimombihavi nehẽ no, a'e hete ji.

¹¹ Pe'e tehe po pe: "A'ea Paulo'ga ei nhande ve. A'ereki ga nianearõi," pe'e po pe novã. Ji opoarõ hete reki! Tupana'ga okwaha a'ea.

¹² Ndapyhygi ji itambere'ia pe hugwi. Aerẽ po ti na jitehe nehẽ no tamombi ti ji ga'ete'varuhua ji ve – kiroki ga onhimbohete oporavykya rehe. A'ereki ga e'i tehe ojive: "Oromombe'u ore Cristo'ga pe me Paulo'ga javijitehe," e'i tehe ga ojive. A'ereki ore ja rõi reki ga ndekoi. A'ereki ga opyhy itambere'ia onhi'iga renduve'ga hugwi jipi. ¹³ Ga ko Cristo'ga moirũhara'gaatyvive'ga. A'ereki Cristo'ga rõi e'i ga pe ga ko nhimoirũharamo oko javo. O'mbero ga imombe'ui ojipe'ga pe ga moandyandyita. Oa'ãa'ã ga Cristo'ga moirũhara'ga okokatu'ağa pepyteri pe oroko tuhẽ ore gamoirũharamo javo o'mbero.

¹⁴ Nianhimomby'ai nhande a'ea rehe. Satanás'ga vehevi oa'ãa'ã hete Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga gwendy'jandy'javamo ako tuhẽ ji Tupana'gapyriva'ero jipyryvamo javo o'mbero. Nahã ga rekoï nhande moandyandyipota nhande arõe'yuma. ¹⁵ A'ero nhande nianhimomby'ai Satanás'gareheve'ga ndehe ga okokatuve'gareheve'ga ra'agame oroko tuhẽ ore Jesus'gareheva'ero javo o'mbero. Aerẽ mbapava koty ti Tupana'ga ga mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ ga ndekote'varuhuro gwaramo.

Hahy hete Paulova'ea pe

16 A'ea'ja ji pe me: Na ji etehei pe me. Ite'varuhu ahe nhimboheterame. Tape'ei ji ve: “Paulo'ga ikwahave'ỹve'ga ja onhimbohete.” A'ea pe ti tape'ei ji ve. Pe epotarama ji ve ji rendu tehe a'ero. A'ereki ji tanhimbohete'i no.

17 Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga nde'i ji ve: “Enhimbohete ti javo ġa pe.” A'ea rūi ga ei ji ve. Jihi reki a'e jijive ikwahave'ỹve'ga ja jipyry tuhē ji javo.

18 He'yive'ga onhimbohete pepyteripeve'ga nahanahā ore ojipe'ga hohe javo. Nurā ti ji nhimbohetei no kiro. 19 A'ereki pe pehendu tehe ikwahave'ỹve'ga pendoryndoryvamo ġa ndehe. Nahā ikwahapyramo po pe ndekoi pejikovo ġa ndehe naerū novīa? Po ikwahapyra'ga nohendukatui ikwahave'ỹve'ga hamo.

20 Ga napembopiro'yukari pe mondomondovo onhi'īga rupi jipi. Ga opojyka pa peitambere'ia pembatera reheve pe moandyandyita. Pe me ġa ei: “Ore huvihavamo oroko. Peko tehe pe ore pyri,” ei ġa pe me. Ga pe mbotegwete hete pe poji-huve'yma. Emo pe ġa nendu tehe reki jipi ġandekote'varuhua mbogwavipeavo na ġa ndekoi nahā ore ve javo.

21 “Paulo'ga opojihu huvihave'ỹva'ero okovo ore atyvi,” ei ġa pe me. A'e ji pe me: A'iti tuhē ore oropojihu ite'varuhuva'ea. Nurā ore oropojihu oronhimimbojigwaraja pe ndehe. A'ea rehe ji poyjahetero pe nderekokatuavo. Ore ġa atyvi oroko. Ndorojigwarai ore pe ndehe. A'ea pe ndapekwahavihu naerū?

Ga ja reki kiro ji nhimbohetei a'ero. A'e tehe reki ji ikwahave'ỹve'ga ja. A'ereki ite'varuhu ahe nhimboheterame.

22 “Ore ko hebreusramo oroko,” ei ġa onhimboheteavo.

Jihi ko hebreuramo no, a'e ji nhinhimboheteavo.

“Ore ko israelitasramo oroko,” ei ġa.

Jihi ko israelitaramo ako no, a'e ji.

“Ore ko Abraāova'ea rakykwepoharamo oroko,” ei ġa.

Jihi ko Abraāova'ea rakykwepoharamo ako no, a'e ji.

23 “Oroporavyky ore Cristo'ga pe,” ei ġa onhimboheteavo.

Jihi kaitu ko aporavyky hete Cristo'ga pe ġa hohe. A'ea ji ei nhinhimboheteheateavo ikwahave'ỹheteve'ga ja heag-wyryve'ga ja. Po ahe nonhimbohetei hamo. Emo ji tanhi-mombe'u katu pe me.

Ga hohe ji he'yjuhu aporavykyvyky Cristo'ga pe.

Ga hohe ji he'yjuhu akiaki cadeia pype. A'ereki Cristo'ga arōe'ỹve'ga ji mongimongi cadeia pype ji mo'ama Paulo'ga ti tomombe'ua'javyme Cristo'ga javo.

Pepyteripeve'ga hohe ji he'yjuhu akwahakwaha hahya. A'ereki Cristo'ga arōe'ỹve'ga ji nupanupā teremombe'ua'javi Cristo'ga javo ji ve.

Ji amano gweregwerevi.

²⁴ Kiro ji imombe'ukatui a'ea pe me:

Manamenameĩ cinco vezes ġa ji pyhyphygi ji nupanupamo ipira apopyra pyvõ. Jipyhyga nanani judeus'ġa nduvihava'ġa ei: "Penupanupã ti Paulo'ga momi trinta e nove ga mondohondohoga ipyvõ," ei ġa ojipyryive'ġa pe. A'ero ġa ji nupanupã trinta e nove okovo Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe.

²⁵ Manamenameĩ três vezes romanos'ġa gwyrivepeve'ġa ji pyhyphygi ji nupanupamo vyvra pyvõ.

Ojipeji ojipe'ġa ji apiapi ita pyvõ ji juka pota novã.

Manamenameĩ três vezes yharuhua ihoi ypy pe ji rerotypyvy gweregwerevi ypy pe no.

Ojipeji ji pytai ypihua ruvihava pyteri pe ypytunimo arimo no yhara raygwera rehe.

²⁶ Ambojoapiapi ji jigwovo ġacidades pe ġagwryri pe no. Tiruahũ ji ve ji hojihorame jipi. Kiro ti ji imombe'ukatui pe me:

Tiruahũ ji ve ji paranauhũ ahaahavame nhatymbavame.

Tiruahũ ji ve iporomive'ġa imimame nhimbatera ji hugwi ji hojihorame.

Tiruahũ ji ve jire'yja'ġa judeus'ġa ndekote'varuhurame ji ve ji hojihorame.

Tiruahũ ji ve judeus'ġarũive'ġa ndekote'varuhurame ji ve ji hojihorame.

Tiruahũ ji ve ji hojihorame cidades pe ongae'yi me no ypihua ruvihava rehe no.

Tiruahũ ji ve ġa ji moandyandyirame - kiroki ġa e'i ji ve o'mbero: "Nde ja ore orojiko Cristo'ga rehe."

²⁷ Aporavyky hete ji ipyhyga mbatera ji ve. Jipokapa ji!

Manamename'ihũ ji ndakiri.

Manamename'ihũ ty'ara ji jukai. Nday'uy'ui ji no jitekovo.

Manamename'ihũ ji nda'ukatui.

Manamename'ihũ iroyxaġahivuhu ji ve. Ahã ji ve nhimbukuhava jipira.

²⁸ Koji'iva'ea tiruahũ ji ve nanongara hahyva'ea no. A'ea ji namombe'ui kiro.

Ojipeva'ea ti ji imombe'ui kiro pe me jipy'a. Nane'ymi ji aġataruhuramo Cristo'gareheve'ġa ndehe nhaporemo - kiroki ġa pe ji Cristo'ga mombe'u ġa mbojikoguka ga rehe. Akwaha pota ji mara'ngu po ġa ojikheteavo kiro Cristo'ga rehe javo.

²⁹ Po ojipe'ga oko gwereuhu Cristo'ga nhi'ġa rupi opopoakare'ymamo, a'ero ji haykahetei gapopoakare'ymagwera. Ji ndajipopoakari a'ero. Po ojipe'ga ga mbo'e ite'varuhua rehe tambotegwete ti ji ga javo, a'ero ji nhimboahivi ġa pe.

³⁰ Tanhimbohete ti ji ikaturo ġwaramo pe me. A'ereki pepyteripeve'ġa onhimbohete pe mbohoryva. A'ero kiro ti ji nhimbohetei no. E'i ġa ji ve: "Nahanahã Paulo'ga rekoi. Nurã ore ikwahavi ga ndipopoakari javo," ei ġa.

Kiroki omboukwaha jipopoakare'yma – a'ea rehe ti ji nhimbohetei kiro a'ero. ³¹ Nanhi'mbei ji javo pe me. Tupana'ga okwaha a'ea. Gaha nhande timbohete avuirama. Ga ko Jesus Cristo'ga ruvihavuhuhete'ga garuva'ga no nhandepojykaharete'ga ruva'ga.

³² Jiruvame cidade de Damasco pe governador'ga ji pyhyguka pota ikwehe novãa. A'ero ga soldados'ġa mondoi cidade rokairungava apoa pyri portões pyri ġa mo'ama pevo tonhimimyme ti Paulo'ga nhande hugwi javo. Garuvihavuhu'ga ko Aretas'ga. ³³ Cristo'gareheve'ġa ki a'e te ji poko. Anhimbo'a ji pandyruhua pype. A'ero ipype ji rekorame ġa ji mondoi cidade rokairungava kwara rupi ji mbojyva yvyvo. Nahã ji nhimimi Damascopewe'ġa nduvihava'ga hugwi jigwovo ga hugwi. Nahã jipopoakare'yma a'ero. Nanongara rehe ji nhimbohetei a'ero.

12

Paulova'ea omombe'u Cristo'ga rembiepiukara

¹ Koji'i ti ji tanhimbohete ikaturo ġwaramo pe me. A'ereki pepyteripeve'ġa onhimbohete pe mbohoryva. Nomombyryvi reki ji nhimboheterame. Emo ji nhimbohetei jitehe. Kiro ji imombe'ui a'ero Cristo'ga rembiepiukara ji ve nhandepojykaharete'ga rembiepiukara. Ga ikwahavukari ji ve aherembikwahavipyre'yma no.

² Ga hepiukarirẽ ji ve catorze anos imbokwara'ari ji rehe kiro. Ojipeji Tupana'ga ji reroho yvagi pe kako hepiuka ji ve kako. Kiro ti ji imombe'ui jireroġohava. Avo yvya koty ji rekoi Cristo'gareheva'ero kako. Nanime Tupana'ga ji pyhygi ji rerogwovo jaytata'ia rehemoi ji rerogwovo dois yvaga aherovai yvaga pype hete. Mara'ngu po jira'oa tuhẽ Tupana'ga herogwovo? A'ereki ji ndakwahavi. Mara'ngu po ga jira'uva jate rerogwovo yvagi pe? Ji ndakwahavi. Tupana'ga jate okwaha a'ea.

³⁻⁴ Ji reroho ga yvagi pe ahererekokatuhai pe. Mara'ngu po Tupana'ga jira'oa rerogwovo? Mara'ngu po ga jira'uva jate rerogwovo? Ji ndakwahavi, a'e ji. Tupana'ga jate okwaha a'ea. Yvagi pe ahererekokatuhai pe ga ji reroġoi. Pevo ji henduvi pevove'ga nhi'igame. Tegwete nhiremimombe'uhava. A'ereki Tupana'ga nomombe'uukari ji ve a'ea yvagipeve'ġa nhi'igã. ⁵ Nanongara'ga po ji ga mbohetei hamo – kiroki

Tupana'ga rembiroho'ga. Emo po ti ji nanhimbohetei jijihe nehẽ. Jipopoakare'yma rehe jate ti ji nhimbohetei nehẽ.

⁶ Po ti ji nhimboheteipotari Cristo'ga rembiepiukara rehe, a'ero po ti ikwahave'ỹva'ea ja rũi ji rekoï nehẽ a'itituhẽva'ea mombe'gwovo ġwaramo. Emo po ti ji namombe'ui ojipea pe me nhinhimbohete'e'yma. A'ereki ji a'e: Po ti ji a'ea mombe'ui pe me nehẽ, a'ero po ti pe nhimboheteranuhũi nehẽ Paulo'ga pe Cristo'ga gwepiuka hete javo. Pyry pe ikwahavi jireaporoġita jate henduva nhiremimbo'ea Cristo'ga rehe.

Paulova'ea omombe'u nahã ji ndajipopoakari javo

⁷ He'yiva'ea Cristo'ga okwahavuka ji ve aherembikwahavipyre'yma ikwehe. Ikatu hete ji ve ji monhimomby'aheteavo ga ikwahavukarame ji ve. Aerẽ Tupana'ga ei oyvyteri pe: “Mara'ngu po Paulo'ga onhimboheteranuhũavo jihi jate Tupana'ga ji arõ hete ikwahavuka ji ve javo?” ei Tupana'ga. “Na ti Satanás'gapyriva'ea anhaġa ihoi ga pyri ojigwaraita ga rehe nehẽ tonhimboheteranuhũyme ti Paulo'ga javo,” ei Tupana'ga oyvyteri pe.

Na tuhẽ ji ve a'ero. Nane'ymi juhua ja Satanás'gapyriva'ea anhaġa jigwarai ji rehe ji mbopopoakare'yma. A'ero ji nanhimboheteipotara'javi.

⁸ Três ko ji a'ea'jaa'ja nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe tojipe'a ti Satanás'gapyriva'ea ji hugwi javo. ⁹ Emo Cristo'ga e'i ji ve: “Ndape'ai ti ji nde hugwi nehẽ. Ji amombyry nde ve jipi. A'ero nhiremimombyryva ihygi nde rehe ndepokohavamo. A'ereki ndepopoakare'ymame igwaigwavete jipopoakara nde pojkapavi nde pokoheteavo jipi,” ei Cristo'ga ji ve.

Nurã koji'i pyry ji ve kiro jipopoakare'yma Satanás'gapyriva'ea pe'ahava hohe. Epe'a ti ji hugwi, nda'ea'javi ji Cristo'ga pe a'ero. Jipopoakare'yma rehe ji roryheteramo a'ero nhinhimboheteavo hehe Cristo'ga popoakara tajipojyka ji rerekovo javo. ¹⁰ A'ero ji nhimohẽhetei jipopoakare'yma rehe jipopoakare'ymame Cristo'gareheva'ero ġwaramo. Cristo'ga arõe'ỹve'ġa ji mbotegwete novĩa. Emo nhimbotegwetea rehe ji nhimohẽhetei. Ite'varuhu ji ve novĩa. Emo ite'varuhuva'ea rehe ji nhimohẽhetei. Ga ombuhu hahyva'ea ji ve novĩa. Emo hahyva'ea rehe ji nhimohẽhetei. Tiruahũ ji ve novĩa. Emo tiruahũva'ea rehe ji nhimohẽhetei. Nanongara rehe nhaporemo ji nhimohẽhetei. A'ereki naname ji ve ji ndajipopoakari. Jipopoakare'yma nanani Cristo'ga ombuhumbuhu opopoakara ji ve a'ero.

Paulova'ea nhaġataruhu Corintopeva'ea rehe

¹¹ Ikwahave'ỹve'ga ja tuhẽ ko ji ko nhinhimboheteavo. Emo ji imbojari pe ndehe. A'ereki pe nanhimbohetei jipi Paulo'ga Cristo'ga moirũharamo tuhẽ jave'yma. Pehe po pe'e a'ea hamo ji repyga pepyteripeve'ga pe hamo. Emo pe ndape'ei reki ji mbohete'e'yma.

Pepyteripeve'ga e'i ji ve: "Paulo'ga ko okoteheva'ea." A'ea ga ei - kiroki ga e'i tehe ojive huvihavuhuro ore rekoi Cristo'ga moirũharamo orokovo javo.

Po ji okoteheva'ea, a'ero po ga okoteheva'ea no. A'ereki ji gagwyre'iva'ea rũi tuhẽ. ¹² He'yiva'ea Tupana'ga japoukari ji ve ahemonhimomby'aheteva'ea hepiuka opopoakahetea pepyteri pe ikwehe. Nanongara ga japoukari ji ve ji poravykyrame ga pe Cristo'ga mombe'gwovo pe me jikweraje'yma. Japoukaro gwaramo ga ikwahavukari pe me a'ero Paulo'ga ko nhimoirũharamo oko javo.

¹³ Nahã ji rekoi ji Cristo'ga mombe'urame pe me a'ero. Na jitehe ji rekoi ji Cristo'ga mombe'urame ojipe'ga pe no. Ojo'jajo'ja ji rekokatui pe me ga pe no. Marã ji rekote'varuhui pe me jijekokaturame ga pe naerũ?

Ji nda'ei pe me ikwehe: Pembuhumbuhu itambere'ia ji ve ji Cristo'ga mombe'uro gwaramo. A'ea rũi ji ei pe me ikwehe. Nurã po pe ei ji ve naerũ: "Paulo'ga ite'varuhu ore ve ipyhyge'yma ore hugwi ipyhygame ojipe'ga hugwi." A'ea po pe ei ji ve naerũ? Po pe ei a'ea ji ve, a'ero ji nhimomby'ahetei heroviare'yma! Jipyry ji pe me imbuhurukare'yma pe hugwi ikwehe.

¹⁴ Dois ko ji hoi pe pyri ikwehe. Kiro ji hoa'japotari pe pyri. Nda'ei po ti ji pe me nehẽ: Pembuhu ti itambere'ia ji ve. A'ereki peitambere'ia ji ndapotari. Apota hete ji nhiarõhetea. Pe ko jira'yra'java'ea ji ve. Nurã ti jihi topogwerekoko katu. A'ereki tayri'ga nduva'ga omono'õ itambere'ia tipyhy ti mbatera nhandera'yra'ga pe javo. Tayri'ga nomono'o'gi uva'ga pe jipi. ¹⁵ Penduva'javamo ti ji roryheteramo imondopava nhinhikwava'e'ga pe me nehẽ pe pokoga pe mbojikoheteavo Cristo'ga rehe nehẽ. Igwaigwavete ji pe arõheterame igwaigwavete po pe nanhiarõi naerũ?

¹⁶ Pe'ji po pe a'ero pejikovo nhinhi'iga rupi: "Paulo'ga nde'i pembuhu ti itambere'ia ji ve jave'yma," pe'e po pe.

Emo po pepyteripeve'ga ei: "Heaporogita te'varuhu Paulo'ga pe moandyandyita reki. A'ereki ga e'i: 'Pembuhu itambere'ia toromondo ti ojipe'ga pe,' ei ga. Pe imondorame ga ipojykai ojive pe moandyandyita," e po ga o'mbero.

¹⁷ Ji nopomoandyandyangavi. Ji ojipe'ga mondorame pe pyri ga nde'i pe me: "Pembuhu ti itambere'ia ore ve." A'ea rũi ga ei herure'yma pe hugwi imbuhure'yma ji ve.

¹⁸ A'e hete ji Tito'ga pe ikwehe: Eho ti Corintopeve'ga pyri. A'ero ga hoi pe pyri. Ga rupi ji amondo ojipe'ga no. Tito'ga napemoandyandyi reki pembuhu ti ore ve jave'yma. Gareaporoğita ko jireaporoğita ja. Ojo'ja hete orepy'a ojogwehe.

¹⁹ Marāi pe pejiyvyteri pe penhi'igame nhirembikwati-jara pe? Pe'e po pe: “Onhimombe'umbe'u Paulo'ga nahanahā ji ako katu pe moandyandyje'yma javo. Nahā ga ei nhande ve te'i katu ti ġa ji ve javo.” A'ea po pe ei ji ve naerū? Na rūi reki ji rekoi. Tupana'ga ore renduva ore nhimombe'ukatui a'itituhēva'ea mombe'gwovo katu Cristo'gareheva'ero. Oreremiarōhara ko pe, a'e ji pe me. Pe ndepyga ore imombe'upavi timbojiko hete ti Corintopeve'ga Cristo'ga rehe javo. ²⁰ A'ereki ji nhi'agataruhu nhandejogw-erekoagwama rehe jihorame pe pyri.

Mara'ngu po ti nhande javo ojohupe: “Ndapyryvi nderea-poroğita ji ve”?

Mara'ngu po ti pe pejogwayva nehē? Mara'ngu po ti pe penhimyromo pejogwehe nehē? Mara'ngu po ti pe penhim-boahiva nehē? Mara'ngu po ti pe javo pejohupe: “Ore ko pehoheva'ero”? Mara'ngu po ti pe penhombotegweteavo nehē? Mara'ngu po ti pe pe'mbero imombe'umoanhana nehē? Mara'ngu po ti pe penhimboheteavo nehē? Mara'ngu po ti pe pejikouhuavo penhimbotarimova'ea rupi nehē?

²¹ Mara'ngu po ti Tupana'ga ji mbopoyjayjare'yma'java ji horame pe ndepiaga nehē? Nhi'agataruhu ji pendekote'varuhua rehe. A'ereki pe peko te'varuhu penhimongyavo ikwehe. Pepyteriipeve'ga hambireko te'varuhu. Ga oko ġwembireko'garūive'ga pavēi. Ga ndoakwahavihu ikwehe. Mara'ngu po pe pejipohia pejikote'varuhua hugwi pejeaporoğita rerojiyita? Po pe pohire'ymame jugwi po ti ji rekoveveuhui jijehe'gwovo pe ndehe jipoyjayjare'yma nehē.

13

Mominakotyva'ea Paulova'ea okwatija Corintopeva'ea pe

¹ Dois ji ahoaho pe pyri ikwehe. Kiro ji hoa'javi pe pyri nehē. Nhivahemame pe pyri ti ji henduvi ġandekote'varuhua mombe'ua. Xako po ti nhande Tupana'ga rembikwati-jarukara rupi a'ero nehē - kiroki e'i nahā:

“Ojipejive'ga imbojarame ojipe'ga rehe,
tihenduvyme ti ga. A'ereki ga tehe omombe'u
garekote'varuhua.

Po ojipe'ga imombe'ui garekote'varuhua no,
tihendu ti ġanhi'iga a'ero ikwahava ġa ekaturame.

Po doisve'ga omombe'u,

tihendu ti a'ero.

Po trêsvê'ğa omombe'u,

tihendu ti a'ero.

Nahã ti nhande rekoi a'ero henduva ģandekote'varuhua mombe'ua nehê," e'i ikwatijari pyra.

² Jihoa'javame pe pyri ji ei pepyteripeve'ğa pe ģa momoranduva ikwehe – kiroki ģa ndopohipotari okote'varuhua hugwi ikwehe. Avo jirekorame kiro ji ea'javi ikwatija pepyteripeve'ğa pe jitehe. Akwatija ji ģa pe no – kiroki ģa kirê oko te'varuhu no. Kiro ji ei ģa pe nhaporemo: Amondo tuhê po ti ji hahyva'ea pe me nhivahema'javame pe pyri nehê, a'e ji ģa pe. ³ A'ereki pe pe'e: "Mara'ngu po Cristo'ga Paulo'ga mongovo omoirũharamo ga monhi'ģa jipi? A'ereki Paulo'ga ndipopoakari. Paulo'ga ti tohepiuka Cristo'ga popoakara nhande ve a'ero."

A'ea pe ei. Nurã nhivahema'javame javo pe me ti Cristo'ga imbuhuri tuhê opopoakara ji ve emondo ti hahyva'ea ģa pe javo. Ga pe ti tape'ei ga ndipopoakari jave'yma. Opopoakahetea ga gwepiuka pe me nhaporemo.

⁴ Cristo'ga jukarame yva rehe ģa po e'i: "Ga ndipopoakari." A'ea po ģa ei novĩa hako. Emo kiro ga okoji Tupana'ga popoakarimo. Ga ja ore ndoropopoakari kiro orojikoty'a Cristo'ga pavêi. Nahã ore rekoi pe pyri imondove'ÿ hahyva'ea pe me ikwehe. Emo orovahema'javame pe pyri javo pe me po ti ore rekoi Tupana'ga popoakarimo nehê orojikoty'a Cristo'ga pavêi avuiramave'ga pavêi nehê.

⁵ Marã pendeaporoģita naerũ? Ndapejikogi pe Jesus Cristo'ga rehe naerũ? Pekwaha hete ti pejiyvyteri pe. Pe napembaragwahavi Cristo'ga jikoty'ara rehe penhipavêi naerũ? Po Cristo'ga ndojikoty'ari pe pavêi, a'ero po pe Cristo'gareheva'ea rũi hamo. ⁶ Pe ikwahavame pejikoga Cristo'ga rehe po ti pe ei Paulo'ga ko Cristo'ga moirũhara'ğa tuhê javo nehê no. A'ea ji apota.

⁷ A'e ji Tupana'ga pe:

–Epoko ti Corintopeve'ğa tokote'varuhuyme ti ģa. A'ereki ji apota ģandekokatua, a'e ji Tupana'ga pe.

Ji nda'ei pendekokatua pe ojipe'ğa ti te'i katu ji ve javo. A'ereki ji apota tuhê pendekokatua. Emo pe ndekote'varuhua'jave'ymame po ti ore noromondoa'javi pe me hahyva'ea hepiukare'yma Tupana'ga popoakara pepyteri pe. Ji hepiukare'ymame po ti ojipe'ğa ei ore ve nehê: "Paulo'ğa ko Cristo'ga moirũhara'ğa rũi. A'ereki ģa ndohepiukari ore ve Tupana'ga popoakara," e po ti ģa nehê. Na ģa etehei ore ve a'ero. A'ereki koji'i pyry hete ji ve pendekokatua. ⁸ A'ereki ore noromondotehei hahyva'ea pe me.

Po pe ndekote'varuhui, a'ero ti ore toromondo hahyva'ea pe me toko ti ġa Tupana'ga nhi'igā rehe a'itituhēva'ea rehe javo. Po ti pe ndekoi Tupana'ga nhi'igā rehe, a'ero po ti ore pe pokogi nehē koji'i ti Corintopeve'ġa ndekokatui nehē javo. ⁹ A'ea ore oropota hete pendekokatua. A'ereki pe ndekokaturame ore noromondoī hahyva'ea pe me. A'ereki ore noromondotehei hahyva'ea. A'ero po pe pe'e: "Paulo'ġa ndipopoakari," pe'e po pe. Po ore nahā, a'ero oropopoakare'yma rehe ore roryroryvamo reki. A'ereki pe pepopoaka pejikokatuavo. Oro'e ore Tupana'ga pe a'ero:

—Igwaigwavete ti emongo katu Corintopeve'ġa jipi ġa mbojogwerekokatuavo, oro'e ore ga pe.

¹⁰ Oropota tuhē ore pendekokatua. Nurā avo jirekorame ji ikwatijari imondovo nhinhi'igā pe me pe moġitavo jihoa koty pe pyri. A'ereki ji a'e jiyvyteri pe: Po ti ji ikwatijana'ēi imondovouka ġa pe, a'ero po ti Corintopeve'ġa pohiri okote'varuhua hugwi nehē. A'ero nhivahemame ġa pyri po ti ji nanhi'igāhyi ġa pe nehē imondove'ŷ hahyva'ea ġa pe nehē. Jesus Cristo'ga nhandepojkaharete'ga e'i ore ve: "Pepoko ti jireheve'ġa mbojikoheteavo ji rehe nhinhi'igā kwahavuka ġa pe," ei Jesus Cristo'ga ore ve. Ga nde'i ore ve: "Penhi'igāhyi ti ġa pe ġa mbopoyjayjare'yma." A'ea rūi ga ei.

¹¹ Kiro ji ikwatijapavi pe me nhiirūa pe. Pejoryjory ti Cristo'ga rehe. Penhimbovyvy ti. Pehendu katu ti oreremimoġita inoġatuavo pepy'a. Pembojo'ja ti pejeaporoġita. Peko katu ti pejohupe. Nane'ymi ti tapeko nahā. A'ero po ti Tupana'ga oko pe pyri nehē. Gaha nhande arō hete nhandepy'a noġatuavo nhande mbojogwerekokatuavo.

¹² Penho'anhuvā ti penhoiruamo Cristo'gareheva'ero.

¹³ A'ove'ġa – kiroki ġa Tupana'ga remimo'ēhara'ġa – ġa nhaporemo omondouka onhi'igā pe me.

¹⁴ Kiro ji ei:

Nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga tomombyry ti pe me. Tupana'ga ti tokwahavuka pe me ġwemiarōhetea. Tojikoty'a Tupana'ga ra'uva pe pavēi.

PAULOVA'EA OMOMBE'U GALÁCIAPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Gálatas

Paulova'ea okwatijaruka Galáciapeva'ea pe

¹ Jihi ko Pauloramo. Jesus Cristo'ga ji mongo omoirũharamo ikwehe. Tupana'ga pavēi nhandervete'ga pavēi ga ji mongo ikwehe. Yvyakotyve'ga rũi ji mongo gamoirũharamo. Jesus Cristo'ga nanhimongoukari vyakotyve'ga pe. Jesus Cristo'ga tuhē ji mongo omoirũharamo Tupana'ga pavēi. Gaha ombogwera Jesus Cristo'ga gamanoa hugwi ikwehe Tupana'ga. ² Kiro ji ikwatijarukari nhinhi'iga mondovouka pe me – pero ki pe peju pejigwryi pe Galácia pe. Pejiko pe Jesus Cristo'ga rehe pejatykavo ga mboheteavo jipi. Pe me nhipavēive'ga omondo pota onhi'iga no Jesus'gareheve'ga.

³ Kiro ji ei a'ero: Tupana'ga ti tomomyry pe me nhandervete'ga Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ga pepy'a, a'e ji.

⁴ Cristo'ga onhikwava'ē omanomo heikwehe tamombo gandekote'varuhua javo. “Tamano ti ji ga mbopiro'yavo gweaporoğitate'varuhua hugwi,” ei Cristo'ga. A'ereki ađwamove'ga gweaporoğita te'varuhu hete jipi. Jesus Cristo'ga oko nhandervete'ga remimbotarimova'ea rehe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe omanomo nhande repyga a'ero heikwehe. ⁵ Timbohete Tupana'ga jipi a'ero. Na tuhē.

Cristo'ga mombe'upyryva

⁶ Ji mo'ma hete ga pe mombe'urame ji ve ikwehe. A'ereki kotihĩ pe pepohi ga hugwi – kiroki ga pe mo'ē ojive Cristo'ga remimomyryva rupi. Pepohiruhu reki pe Tupana'ga hugwi kiro ojipe'ga nemimombe'ua rupi pejikovo. A'ereki ga e'i pe me: “Pyryva'ea ore oromombe'u,” e'i tehe ga pe me. ⁷ Ndogwerekoi reki irũa Cristo'ga mombe'upyryva. Omomyi tehe ga pepy'a herojjyipota pyryva'ea Cristo'ga mombe'ua. A'ero ga jatyviva'ea omombe'u pe me. ⁸ Tupana'ga po ti ombohahyuka ga pe hamo. Ore vehevi po ti jatyviva'ea imombe'ui pe me, po ti Tupana'ga tombohahyuka ore ve hamo. Po ti yvagahugwive'ga vehevi imombe'ui jatyviva'ea pe me, po ti Tupana'ga tombohahyuka ga pe hamo. ⁹ A'e ji a'ea pe me ikwehe. Kiro ji ea'javi no: Pehendu katu pe ji imombe'ukaturame Cristo'ga mombe'upyryva ikwehe. A'eaatyviva'ea ga imombe'urame pe me po ti Tupana'ga tombohahyuka ga pe hamo.

¹⁰ Ji nda'ei: Yvyakotyve'ga tanhimbohete. A'ea ji nda'ei. Tupana'ga tanhimbohete. A'ea ji ei. Ji nda'ei no: Tonhimohẽ ga ji rehe. Nda'ei ji a'ea. Po ji ipotari ve ganhimohema jijihe, a'ero po ji ndakoi Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe hamo.

Paulova'ea ko Jesus Cristo'ga moirũharamo

¹¹ Nhiirũ, kiro ti ji ikwahavukari pe me. Amombe'umbe'u ji pyryva'ea jipi. Emo yvyakotyve'ga ndeaporoğita rũi nhiremi-mombe'ua. ¹² Yvyakotyve'ga nanhimbo'ei a'ea rehe. Jesus Cristo'ga reki okwahavuka ji ve.

¹³ Omombe'u pa ga pe me jirekoagwera raikwehe. Ajik-waku hete ji jire'yja'ga javijitehe judeus'ga javijitehe ikwehe. Ambohahy hete ji Tupana'ga remimo'ẽhara'ga pe Jesus Cristo'gareheve'ga pe. “Tamoka'nhyimba ti ga,” a'e ji ga pe novĩa. ¹⁴ Judeuramo ji akwaku hete jire'yja'ga hohe jirupive'ga hohe. Ga hohe ji rekohetei oreramohava'ea remimbo'eagwera rupi katu ikwehe.

¹⁵ Tupana'ga pyry hete reki ji ve. Ji are'ymame ga ei ji mombe'gwovo: “Aerẽ po ti ji Paulo'ga mongoi jira'yra'ga moirũharamo nehẽ,” ei Tupana'ga. ¹⁶ “Akwahavuka hete ti ji Jesus'ga ga pe tomombe'u ti ga ga nehẽ javo. Judeus'garũive'ga pe po ti ga Jesus'ga mombe'ui nehẽ,” ei Tupana'ga ji mombe'gwovo. Okwahavuka ga Jesus'ga a'ero ji ve ji mbojikoguka ga rehe ikwehe. A'ea rupi ji ndahoi ojipe'ga pyri tanhimbo'e ti ga javo. ¹⁷ Ji ndahoi ve cidade de Jerusalém me jara'ga pyri Jesus'ga moirũhara'ga pyri. Ji renonde ga Jesus'ga moirũ. Emo ji ndahoi ga pyri nhinhi'iga ga pe. Arábiapeve'ga gwyrı pe ji hojipei reki jitekovo ikwehe. Aerẽ ji jivyri cidade de Damasco pe ikwehe.

¹⁸ Três kwara mbo'arirẽ ji hoi Jerusalém me tahepia ti Pedro'ga javo. Mbohapyrete ji kiri quinze ji kiri ga pyri ikwehe. ¹⁹ Ndahepiagi ji jara'ga Jesus'ga moirũhara'ga. Tiago'ga jate ji ahepia Jesus'ga irũ'ga nhandepojykaharete'ga irũ'ga.

²⁰ A'itituhẽva'ea ji amombe'u pe me ikwatijaruka. Tupana'ga ji repia ikwahava nhi'mbee'yma.

²¹ Aerẽ ji hoi judeus'ga gwyrı hugwi Judéia hugwi ikwehe. Hajiheve'ga gwyrı pe ji hoi Síria pe Cilícia pe no. ²² A'ea rupi Judéiapeve'ga ndajirepiagi ve Jesus'gareheve'ga. ²³ Ji mombe'ua reki ga gwendu. Ojipe'ga po e'i ga pe: “Kiroki ga ombohahy nhande ve ikwehe – kiro ga jirojijyi reki,” e po ga ji mombe'gwovo. “Ymya ga nhande moka'nhypotari okovo. Omombi pota ga nhandejikoga Jesus'ga rehe novĩa. Emo agwamo ga Jesus'ga mombe'ukatui reki pejiko ti ga rehe javo,” e po ga. ²⁴ Henduvame ga Tupana'ga mbohetei jijirojijya rehe a'ero.

2

Paulova'ea oho huvihavava'ea pyri

¹⁻² Aerē catorze ji kwara mbo'ari jitekovo. A'ero ji hoa'javi Jerusalém me. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: "Ehoa'ja ti kiro Jerusalém me," ei ga. Garembi'ea rupi ji hoi pevo a'ero Barnabé'ga pavēi ikwehe. Tito'ga ji aroho ji rupi no. Huvihava'ga pyri ji hoi nhinhimombe'gwovo. Huvihava'ga, ei Jesus'gareheve'ga ga pe. Ga pe tehe ji imombe'ukatui nhiremimbo'ea a'ero. "Ambo'embo'e ji nhandere'yja'garūive'ga judeus'garūive'ga jipi," a'e ji ga pe. "Pyryva'ea rehe ji ga mbo'ei Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ikwehe. Agwamo na jitehe no. Nahanahā ji ei ga pe jipi," a'e ji imombe'gwovo huvihava'ga pe. Igwete ji imombe'upakatui ga pe nhiremimbo'ea te'iyme ti ga ji ve oreremimbo'eaatyviva'ea rehe nde ga mbo'ei javo. Nde'i tuhē reki ga a'ea ji ve a'ero. ³⁻⁶ Emo ore nhomonhi'igame ojipe'ga oko orepysteri pe henduva orenhi'iga. "Ore ko peirūa. Orojiko ore Jesus Cristo'ga rehe pe javijitehe," ei ga o'mbero. Uhu reki ga ore pyri tihepia ti gandeaporogita javo. "Maranuhū ga ndekoi?" ei ga. "Marā ga piro'yramo Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi ojikoty'aro gwaramo Jesus Cristo'ga pavēi?" ei ga ojohupe. Nurā ga ei ore ve: "Po nhande niandepiro'yi te Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. Tihendu katu pa po nhande a'ea hamo," ei ga ore ve. "Ehepia te Tito'ga," ei ga, "Paulo'garupive'ga. Ga ko Gréciapeve'ga. Nhandere'yja'ga rūi ko ga judeu'ga rūi," ei ga ore ve. "Pekytiuka ti garakwanha pira a'ero ga mongovo nhande ja. Nahā po ti pe Moisésva'ea nhi'iga po'rui nehē," ei ga ore ve novīa. Ga nomombe'ui a'itituhēva'ea. Nurā ore ndorokoi'i'i ghanhi'iga rupi ga erame ore ve. "Po ti nhande rekoi ghanhi'iga rupi, a'ero po ti ojipe'ga heroviari ga'mbea nehē," oro'e ore orojohupe. Ndropotari ore pemoandyandyjuhua. Nurā ore ndorokoi ghanhi'iga rupi tapekwaha katu ti a'itituhēva'ea Jesus Cristo'ga mombe'upyryva.

Igwete huvihava'ga - huvihava'ga, e po ga ga pe. A'ea pe ji nda'ei. A'ereki nanongara pe rūi Tupana'ga ei. Nhanderea-porogita pe ga ei. Igwete huvihava'ga nde'i ji ve: "Embo'e ti ga ojipea rehe." A'ea ga nde'i. "Ekytiuka ti Tito'ga," a'ea ga nde'i ji ve no. ⁷ A'ereki ga e'i: "Tupana'ga moirūhara'ga memei ko ga Paulo'ga Pedro'ga no. Ga pe memei Tupana'ga e'i: 'Tombo'e ti ga pyryva'ea rehe Jesus'ga mombe'gwovo,'" ei ga. "Pedro'ga pe Tupana'ga ei: 'Judeus'ga ti embo'e Jesus'ga rehe.' Paulo'ga pe a'e te ga e'i: 'Judeus'garūive'ga ti embo'e Jesus'ga rehe,' ei Tupana'ga," ei ga. ⁸ "Tupana'ga omongo Pedro'ga omoirūharamo tombo'e ti ga judeus'ga javo.

Tupana'ga jitehe omongo Paulo'ga omoirũharamo gaha ti tombo'e judeus'garũive'ãga javo," ei ãga ji mombe'gwovo.

⁹ Aerẽ Tiago'ga, Pedro'ga, João'ga no – ãgã po huvihava'ãga – aerẽ ãga ei ji ve: “Tupana'ga pyry tuhẽ nde ve nde mongovo omoirũharamo,” ei ãga. “Ore javijitehe nde a, Barnabé'ga no,” ei ãga. “Xanhomoirũ ti a'ero,” ei ãga ore ve. “Peho po ti pe Jesus'ga mombe'gwovo judeus'garũive'ãga pyri nehẽ,” ei ãga. “Ore po ti oroho ga mombe'gwovo judeus'ãga pyri nehẽ,” ei ãga ore ve. “Kwa. Xanhomoirũ ti,” oro'e ore ãga pe. Nurã ore jopopyhygi a'ero. ¹⁰ Igwete ãga ei ore ve: “Tapemoka'nhymi ti imondovo mbatera Jesus'gareheve'ãga pe – kiroki ãga ndogwerekoi avo oregwryi pe,” ei ãga. “A'ea pe jate ko ore ei pe me,” ei ãga ore ve. Ji namoka'nhymi tuhẽ jijirokwa ãga ndehe imondomondovo mbatera ãga pe jipi.

Pedrova'ea ndokokatui Antioquia pe

¹¹ Aerẽ Pedro'ga ruri ore pyri cidade de Antioquia pe ikwehe. Igwete ji ga movahĩ ãgandovaki. A'ereki ga ndokokatui ojihe'are'yma judeus'garũive'ãga ndehe. ¹² Urypyrame Pedro'ga i'ui judeus'garũive'ãga pyri jipi ojihe'a ãga ndehe – kiroki ãga Jesus'gareheve'ãga. Emo Tiago'ga hugwi mbohapyrete'ãga nduri. Pedro'ga opojihu reki Tiago'gahugwive'ãga. A'ereki judeusramo ãga ojikwaku. Judeus'ãga e'i jipi: “Judeus'garũive'ãga ndojikwakuvi. Ndi'ui nhande ãga pyri a'ero,” e'i judeus'ãga jipi. “Po pyry tuhẽ te nhande i'ui ãga pyri hamo,” ei Pedro'ga oyvyteri pe novãa. Emo Tiago'ga hugwi mbohapyrete'ãga nduri. Igwete Pedro'ga ãga pojihuvi. Nurã ga ndo'ua'javi judeus'garũive'ãga pyri ojihe'are'yma ãga ndehe. ¹³ Na jitehe jara'ãga no nhaneirũ'ãga. Judeusramo ãga hoi Pedro'ga rupi ojihe'are'yma judeus'garũive'ãga ndehe. Ga jihe'are'ymame Barnabé'ga vehevi ãga mbopogwei. A'ero ga ndo'ua'uvi ãga pyri no.

¹⁴ Nahã Pedro'ãga ndokoa'javi a'itituhẽva'ea rupi Jesus Cristo'ga mombe'ua rupi. Igwete a'ea repiagame ji Pedro'ga movahĩ ãgandovaki. “Nde ko judeu ji javijitehe. Emo judeus'ãga atyvi reki nhande rekoi aãwamo nhaneramonhava'ea atyvi,” a'e ji. “Nhaneramonhava'ea ojikwaku pa jipi. Nhande ki a'e te nhandejikoga ãwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhande jikwakupigi a'ero ikwehe,” a'e ji ga pe. “Judeus'garũive'ãga javijitehe reki nhande rekoi aãwamo. Maraname nde euhui kiro judeus'garũive'ãga pe a'ero? A'ereki nde ere'e ãga pe: ‘Pejikwaku ti, a'ero po ti ore jihe'ari pe ndehe nehẽ.’ Po ahe nombojikwakuvukari ãga hamo,” a'e ji Pedro'ga pe ikwehe.

Nahã Tupana'ga nhande mombyry

15 Judeusramo nhande ari kako. Nhande ko ġa rũi - kiroki ġa ndokwahavi Moisésva'ea remimbo'eagwera judeus'ġarũive'ġa. 16 Nhande tikwaha pa aheremimbo'eagwera novĩa. Emo a'ea rupi rũi nhande xanhimombyry. Nhande jikogame jate Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ei nhande ve: “Pepyry pe kiro.” Tupana'ga nde'i a'ea nhande Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukaturu ġwaramo. A'ea nhande tikwaha. Nurã nhande jikogi Jesus Cristo'ga rehe ikwehe Tupana'ga tianemombyry nhandejikoga ġwaramo ga rehe javo. Tupana'ga nianemombyryvi nhande hendukaturame Moisésva'ea nhi'iġagwera. A'ereki a'ea rendukatua rehe rũi Tupana'ga e'i vyvakotyve'ġa pe: “Pepyry pe kiro.”

17 Xajiko nhande Cristo'ga rehe Tupana'ga ti tianemombyry javo. Nhandejikogame ga rehe nhande ndiajikoga'javi Moisésva'ea nhi'iġagwera rehe a'ero. Nurã po ojipe'ġa e'i tehe nhande ve: “Pe hendukatue'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera pe peko te'varuhu judeus'ġarũive'ġa javijitehe,” e po ġa nhande ve. “Cristo'ga reki pe mbote'varuhu. A'ereki pejikogame ga rehe pe napehendukatua'javi ahenhi'iġagwera pejikote'varuhuavo,” e tehe po ġa nhande ve. Na rũi reki, xa'e nhande ġa pe. Cristo'ga nombote'varuhui tuhẽ ahe! xa'e nhande ġa pe. 18 Ymya ji jikopigi Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ikwehe. Po ji jikoga'javi hehe kiro, a'ero po ji imboukwahavi jirekote'varuhua. A'ereki Moisésva'ea nhi'iġagwera tuhẽ e'i ji ve: “Nde ereko te'varuhu.” 19 Ji ahenhi'iġa renduvame Tupana'ga nanhimombyryvi. A'ero ji pohiri ahenhi'iġagwera hugwi tako ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe javo. A'ereki ji repyga Cristo'ga omano yva rehe jirekote'varuhua rehe raikwehe. Jjikoty'a ga pavẽi ji piro'yro ahenhi'iġa hugwi a'ero - kiroki e'i ji ve: “Ereko te'varuhu nde.”

20 Nhiremimbotarimova'ea rehe ji ndakoa'javi kiro. Cristo'ga reki ji pojyka a ji rerekovo. Gareximimbotarimova'ea rehe ji rekoi kiro jjikoga ga rehe Tupana'ga ra'yra'ga rehe. Gaha ji arõ hete. Ga onhikwava'ẽ omanomo jirepykaramo raikwehe. 21 Ji namovahĩ Tupana'ga remimombyryva jijive. A'ereki Tupana'ga nde'i nhande ve: “Pepyry pe Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukatuavo ġwaramo.” A'ea Tupana'ga nde'i. Po ga nhande mombyryvi hendukatua rehe hamo, a'ero po Cristo'ga manotehei tamombyry ġa javo hamo.

3

Pejiko ti Jesus Cristo'ga rehe

¹ Ah, Gálatas! Perovia paravuhu pe ġanhi'igā pejipohia a'itituhēva'ea hugwi. Maraname ġa pe moandyandyjuhu pe nderekovo? A'ereki ji amombe'u katu pe me Jesus Cristo'ga manoagwera yva rehe ikwehe. ² Marā naerū? Pe hendukat-urame Moisésva'ea remimbo'eagwera po Tupana'ga omondouka gwa'uva pe pyri naerū? Ahā tuhē reki. A'ea rehe rūi ga omondouka pe pyri. Ji Jesus Cristo'ga mombe'urame pe me pe pejiko ga rehe ikwehe. Nurā Tupana'ga imondoukari gwa'uva pe pyri tapendereko katu javo. ³ Maranuhūrame pe peroviaruhu pejipohia a'itituhēva'ea hugwi naerū? Jypya Tupana'ga ra'uva pe mombyry. Kiro pehe penhimombyry avuirama naerū? ⁴ Pejikoga ġwaramo Jesus'ga rehe ojipe'ġa imbohahyukari pe me jipi. Penhimomirana tehe po pe naerū. Ereki kiro pe pepohi Jesus'ga hugwi. Ndapepohiri po pe ga hugwi ovuhu. ⁵ Tupana'ga omondouka gwa'uva pe pyri. Igwete ga hepiukari ahemonhimomby'ava'ea pepyteri pe. A'ereki henduvame Jesus'ga mombe'ua pe pejiko ga rehe. Nurā Tupana'ga imondoukari gwa'uva pe pyri hepiuka ahemonhimomby'ava'ea. Na rūi pe me Moisésva'ea remimbo'eagwera rendukatua rehe.

⁶ Ehepia re ko Abraāova'ea no. Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u ahe. Gwerovia hete ko ahe Tupana'ga nhi'igā ojikoga ga rehe hako. A'ero Tupana'ga ei: "Pyrý hete Abraāo'ga a.

A'ereki ga ojiko hete ji rehe," ei Tupana'ga.

⁷ Pekwaha ti a'ero - kiroki ġa ojiko Tupana'ga rehe - ġahā ko Abraāova'ea ra'yra'jave'ġa. ⁸ Tupana'ga okwaha nhoġwenonde judeus'ġarūive'ġa jikoga ojihe. Igwete ga ei:

"A'ero po ti ji ei ġa pe nehē:

'Pepyry pe pejikoga ji rehe'," ei Tupana'ga.

Nurā ga imombe'ui pyryva'ea Abraāova'ea pe hako.

"Oropo'ru po ti ji nde imombyryva ojipe'ġa pe nhaporemonehē," ei Tupana'ga ahe ve hako.

⁹ Na tuhē a'ero. Abraāova'ea ojiko hete Tupana'ga rehe hako. Nurā Tupana'ga imombyryvi ahe ve. Ahe javijitehe ojipe'ġa jikogame ga rehe Tupana'ga imombyryvi ġa pe no.

¹⁰ Kiroki ġa ojiko Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe - ġa pe po ti Tupana'ga imbote'varuhui nehē. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

"Ga hendukatupave'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera po ti Tupana'ga imbote'varuhui ġa pe a'ero nehē," e'i ikwatijara.

¹¹ Jukwaha nhande ve a'ero. Tupana'ga nde'i: "Pepyry pe Moisésva'ea nhi'igagwera renduva ġwaramo." Ga nde'i a'ea nhande ve. A'ereki ikwatijara e'i:

“Tupana'ga ei ġa pe ġajikoga ġwaramo ojihe:
‘Pepyry hete pe a,’ ei ga ġa pe.

Nanongara'ga po ti heaporogita pyahu a'ero nehē,” e'i ikwatijara.

12 Ojikogame Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ġa ndojikogi Tupana'ga rehe a'ero. Ikwatijara i'ei no:

“Okopotarame ahenhi'igagwera rupi po ti ġa nane'yimi tonhi'ipo'ru pa ahe hamo,” e'i ikwatijara.

13 Ore ko judeusramo novia. Emo tegwete reki ore ve Moisésva'ea nhi'ipo'rupava. Ore ahe nhi'ipo'rupave'ymame Tupana'ga ei ore ve a'ero: “Peko te'varuhu pe pejikovo. A'ero po ti pe manoi pejigwovo hahyva'ea ruvihava pype nehē,” ei ga. Emo Cristo'ga ore mbopiro'yi garembi'ea hugwi. A'ereki ga orete'varuhua rereko ore repyga omanorame yva rehe. Tupana'ga e'i ga pe: “Ndete'varuhu nde kiro,” ei ga Cristo'ga pe. A'ereki ikwatijara omombe'u nanongara'ga.

“Kiroki ġa ġa ġa mo'ami yva rehe ġa jukavo

– Tupana'ga e'i nhogwenonde ġa pe ite'varuhu hete,” e'i ikwatijara imombe'gwovo.

14 Cristo'ga ore repy ore mbopiro'yavo Tupana'ga ti tomomyry judeus'garüive'ġa pe javo. A'ereki Tupana'ga e'i: “Abraãova'ea po'ruavo po ti ji imomyryvi ġa pe nehē.” Igwete ji ei no: Cristo'ga ore mbopiro'y Tupana'ga ti toko ġwembi'ea rupi katu javo. A'ereki ymya Tupana'ga e'i okovo: “Tamondo ti jira'uva ġa pyri nehē,” ei ga. Nurã ore jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga imbuhurukari gwa'uva ore pyri ore pojykauka.

Tupana'ga nhi'iga Abraãova'ea pe

15 Nhiirü, nahã nhande rekoi jipi. Mokonha'ga po onhomonhi'ĩ mbatera rehe ojogwerokuva. “Nahã ti xako,” e po ojipe'ga. “Kwa. Nahã ti a'ero,” e po ojipe'ga. Igwete po ġa ikwatijapavi inoġa onhi'iga a'ero. Ogwera po ġa okwatija hehe no. Aerë po na tuhë reki ġa jogwerekoi. A'ereki ġa okwatijapavipe inoġa. Ndogwerojijyi po ahe a'ea a'ero. Ahe po ndokwatijari ojipea akoja rehe no.

16 Oro Abraãova'ea pe Tupana'ga ei hako: “Nahã po ti ji tamomyry ġa pe nde po'ruavo nehē,” ei ga ahe ve. Abraãova'ea rymymino'ga pe Tupana'ga ei a'ea no ojipejive'ga pe. Tupana'ga nde'i he'yive'ġa pe aherymymino'ga pe. “Nerymymino'ga pe ji ei javo ga pe,” ei ga ahe ve. A'ereki ga e'i Cristo'ga pe.

17 Na ji imombe'ukatui kiro. Ymya Tupana'ga ei Abraãova'ea pe hako: “Tamomyry ti ġa pe nde po'ruavo,” ei ga. Aerë ga ea'javi ahe ve na tuhë ti javo. Aerë he'yjuhuva'ea quatrocentos e trinta Tupana'ga kwara mbo'ari okovo.

A'ero ga nhi'īgi Moisésva'ea pe embo'e ti ga nhinhi'īga rehe javo. Onhi'igame Moisésva'ea pe ga ndogwerojiji reki onhi'igagwera gwenondeva'ea Abraãova'ea pe. A'ereki onhi'īga rupi tuhē Tupana'ga oko. ¹⁸ Po Tupana'ga ei tamondo ti pyryva'ea javo, a'ero po ga gwembi'ea rupi tuhē imondoi. Po Tupana'ga imondoi pyryva'ea ahenhi'īga rendukatua rehe jipi, a'ero po gwembi'ea rupi rūi ga imondoi. Gwembi'ea rupi tuhē reki ga imondoi pyryva'ea Abraãova'ea pe hako.

¹⁹ A'ero po pe ei: “Maraname Tupana'ga omondo onhi'īga Moisésva'ea pe a'ero tombo'e ti ga ga javo?” pe'ji po pe. Ombo'euka ga ahe ve onhi'īga rehe tonhimombaragwaha ti ga okote'varuhua rehe javo. “Tohendu katu na'ē ti ga Moisésva'ea remimbo'ea,” ei Tupana'ga hako. “Abraãova'ea rymymino'ga hoa renonde yvya koty ti ga tohendu katu na'ē,” ei ga. Abraãova'ea rymymino'ga pe Tupana'ga e'i - kiroki ga pe Tupana'ga e'i nhogwenonde nde po'ruavo ti ji tamombyry ga pe javo, Cristo'ga. “Gahoa renonde yvya koty po ti ga hendukatui Moisés'ga remimbo'ea nehē hamo,” ei Tupana'ga hako. Nahā Moisésva'ea remimbo'ea ruri hako. Tupana'ga onhi'ī na'ē ojipyryve'ga pe. Aerē Tupana'gapiryve'ga heruri ganhi'īga yvya koty imombe'gwovo Moisésva'ea pe. Aerē ahe imbuhurukari oreramonha'ea pe hako. Na tuhē ko Tupana'ga imonhimoanhani onhi'īga imbuhuruka ahe ve hako. ²⁰ Abraãova'ea pe ki a'e te Tupana'ga tehe ombuhu onhi'īga. Ga nomonhimoanhani onhi'īga ojipe'ga pe imbuhuruka. Ga tehe ombuhu katu onhi'īga ahe ve hako.

Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe ndatekwava'javi

²¹ Tupana'ga e'i ypy Abraãova'ea pe hako. Aerē ga ei Moisésva'ea pe. Pe'e po pe a'ero: “Tupana'ga nhi'īga Moisésva'ea pe omovahī ganhi'īga Abraãova'ea pe naerū?” Nomovahī tuhē reki. A'ereki Tupana'ga onhi'ī Abraãova'ea pe ga mombyryva rehe. A'ereki gamombyryva ko gamongoagwama Tupana'ga pyri. Moisésva'ea remimbo'ea renduva ki a'e te nianemongoi reki Tupana'ga pyri. Po Tupana'ga nhande mongohetei ojipyri nhande aheremimbo'ea rendukaturo gwaramo hamo, a'ero po ga nhande mombyryvi nhande hendukurame hamo. ²² Tupana'ga e'i reki: “Ndipiro'yhavi okote'varuhua hugwi yvya koty,” ei ga. “A'e ji poa ga pe tamombyry ti ga nhirembi'eagwera rupi,” ei ga. Ga pe ga ei - kiroki ga ojiko Jesus Cristo'ga rehe. A'ereki ga jikogame Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ga mombyryvi.

²³ Jesus Cristo'ga rure'ymame yvya koty ndorojikogi ve ore ga rehe. A'ea rupi ore ndorepiro'yi ve Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi. A'ereki Tupana'ga gwenduvuka

na'ë a'ea ore ve jipi a'ea py'rovo ti ġa tojiko Jesus Cristo'ga rehe javo. “Tojiko ti ġa ga rehe ji ikwahavukarame ġa pe Cristo'ga mombe'ua nehë,” ei ga. ²⁴ Cristo'ga rure'ymame Moisésva'ea remimbo'eagwera ko tayri'ga rerekohara'ga ja ore ve – kiroki ga tayri'ga rereko katu jipi eko katu javo ga pe. Na jitehe Moisésva'ea remimbo'eagwera ore rerekokatui jipi peko katu javo ore ve. A'ereki Tupana'ga e'i: “A'ea ġa ndereko na'ë. A'ea py'rovo ti Cristo'ga toko ġa pavëi,” ei ga. “Cristo'ga ti tomomyry ġa ġajikoga ġwaramo ga rehe,” ei Tupana'ga. ²⁵ Aġwamo ore jikogi Jesus Cristo'ga rehe a'ero. Nurã Moisésva'ea remimbo'eagwera ndorererekoa'javi. A'ereki ndatekwava'javi a'ea rehe.

²⁶ Peko pa pe Tupana'ga ra'yramo kiro pejikoty'a Jesus Cristo'ga pavëi. A'ereki pe pejiko pa ga rehe. ²⁷ Penhimobatizauka pe Cristo'gareheva'ero pejikoty'a ga pavëi. ²⁸ Ojo'jajo'ja pe ndekoi kiro penhoirüiruamo. Igwete Tupana'ga ei: “Ojo'ja ġa ndekoi kiro judeus'ġa judeus'ġarüive'ġa pavëi,” ei ga. “Ipiro'yve'ġa ojo'ja ipiro'ye'ÿve'ġa pavëi – kiroki ġa ndipiro'yi ojara'ġa hugwi. Akwaimbae'ġa ojo'ja kunhangwera'ġa pavëi,” ei ga. A'ereki pe nhaporemo penhoirürü pejikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavëi. ²⁹ Cristo'gareheva'ero ġwaramo ko pe Abraãova'ea rymyminoajava'ea. A'ereki ymya Tupana'ga e'i Abraãova'ea pe aherymyminoagwama'ġa mombe'gwovo. Igwete po ti Tupana'ga pe momyryvi nehë.

4

¹⁻² Koji'i ti ta'e pe me a'ea rehe kiro ojo'java'ea mombe'gwovo. Tayri'ga ruva'ga po e'i ojipyrive'ġa pe: “Tamondo pa ti nhimbatera jira'yra'ga pe nehë,” e po ga. “Momi po ti kwara ari ga rehe nehë. A'ea rupi po ti ga ipojykai nhimbatera ojive nehë,” e po ga ġa pe. “A'ea renonde pereko katu ti jira'yra'ga mbo'eavo ga rerekovo nehë. Pehepia katu na'ë ti gambatera ga pe nehë no. A'ereki ga ivoja'i hete kiro,” e po ga ojipyrive'ġa pe. Gara'yra'ga gwereko pa tehe reki ombatera novia. Emo ga ovoja'irame ndopojykai ve. Okoteheve'ġa javijitehe reki ga rekoi novia ipojyke'ymame ombatera. Ojipe'ġa ombo'e tayri'ga a'ero gambatera rerekokatuavo. Ga ndipiro'yi ġa hugwi. ³ Tayri'ġa javijitehe ko ore rekoi Cristo'ga rure'ymame. A'ereki a'ea rupi ore ndorepiro'yi ikwakuva hugwi.

⁴⁻⁵ Ihogwerirame Tupana'ga ra'yra'ga rura japiavo Tupana'ga ei ikwehe: “Aġwamo ko pyry jira'yra'ga hoa yvya koty. Tombopiro'y ti ga yvyakotyve'ġa Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi,” ei ga. A'ero Tupana'ga gwa'yra'ga mbuhurukari kokoty ikwehe. Igwete ahe Jesus'ga mbo'ari

a'ero ga monhimomboaka ikwehe. Yvya koty Jesus'ga ruvi hendukatupava Moisés'va'ea remimbo'eagwera. Ga ndipiro'yi a'ea hugwi ore mbopiro'yavo jugwi. “Tupana'ga ti tomomyry ġa pe a'ero. Ereki ġa gara'yramo oko,” ei Jesus'ga.

⁶ Peko pe gara'yramo tuhē. A'ero Tupana'ga ombuhuruka gwa'yra'ga ra'uva nhandepy'a pyri nhande mbo'eavo. Nurā nhande ehetei Tupana'ga pe Apī. ⁷ Ndapekoa'javi pe kiro pepiro'ye'ŷva'ea a'ero. A'ereki Tupana'ga ra'yramo pe peko. Gwa'yra ġwaramo Tupana'ga pe mombyrypavi a'ero.

Paulova'ea nhaġataruhu Galáciapeva'ea rehe

⁸ Ymya Tupana'ga kwahave'ymame pe Tupana'gareheva'ea rūi ikwehe. A'ea rupi po pe ndapepiro'yi ha'angava hugwi penemimbohete'hara hugwi. ⁹ Agwamo ki a'e te pe pekwaha tuhē Tupana'ga. Gaha reki ojikwahavuka pe me pe mbojikoguka ojihe. Maranuhūrame pe perojijyjuhu pejeaporoġita kiro pejikopotara'java ikwakuva'ea rehe – kiroki ndipopoakari tehe? Maranuhūrame pe ndapepiro'ypotara'javi a'ea hugwi? ¹⁰ Pekwaku po pe sábadu jipi. Jahya porame po pe pekwaku no. Yapoarupiva'ea po pe pekwaku. Kwara mbo'ara rupi na jitehe no. Nahā po pe ikwakukwakuvi jipi. ¹¹ Oko tehe jipy'a pe ndehe. Mara'ngu po ji poravykyteheuhuavo pe mbo'embo'erame ikwehe, a'e ji.

¹² Nhiirū, a'e hete ji pe me: Ji rupi ti peho. A'ereki ji pe javijitehe no. Pe ndapekote'varuhui ji ve ji horame pe pyri ikwehe. ¹³ Napemoka'nhyimi pe jihoypya pegwyri pe ikwehe. Nhitetirūaro ġwaramo ji pytai pe pyri. A'ero ji imombe'ui pyryva'ea pe me Jesus Cristo'ga mombe'gwovo. ¹⁴ Nhitetirūa ite'varuhu pe me novīa. Emo pe ndapekote'varuhui ji ve. Pe ji mbuhuruka katu reki pejipyteri pe ji rerekovo katu. Po Tupana'gahugwive'ga ruri pe pyri hamo, a'ero po pe ga mbuhurukakatui pejipyteri pe hamo. Po Jesus Cristo'ga ruri pe pyri hamo, a'ero po pe ga mbuhurukakatui pejipyteri pe hamo. Nahā ja ko pe ji mbuhuruka katu pejipyteri pe ikwehe. ¹⁵⁻¹⁶ A'ea rupi pe vy'ahetei ji rehe novīa. A'iti tuhē pe ndekohetei ji rehe penhikwava'eġa ji ve. A'ea rupi pe hendukatui nhiremimombe'ua pe me novīa. Agwamo ki a'e te ji imombe'uro ġwaramo a'itituhēva'ea pe me po pe etehei ji ve: “Paulo'ga ndokoa'javi nhande rehe kiro,” pe'ji tehe po pe. Marā po pe ndekoi kiruamo naerū?

¹⁷ Nhaneirū'ġaatyvive'ġa oko hete tehe pe ndehe onhi'igatuavo pe me jipi. “Xanhi'igatu ti ġa pe toja'oja'o ti ġa Paulo'ga hugwi,” e po ġa ojohupe. “Po ti ġa ja'ogi Paulo'ġa hugwi, a'ero po ti ġa ndekohetei nhande rehe nehē,” e po ġa ojohupe. Nurā ġa ndekoi pe ndehe, a'e ji. ¹⁸ Pyry hete

reki aherecoa pe ndehe pe nderekokaturame. A'ero ko pyry jirekoa pe ndehe ji rekorame pe pyri. Pyry ji reko'e'ymame pe pyri no. ¹⁹ Pe ko jira'yra'java'ea. Hahyahi kunhangwerahëa pe gwa'yra mbo'aramé. Na jitehe hahyahi ji ve ikwehe. A'ereki a'ea rupi ji apotarahi pejikoga Cristo'ga rehe. A'gwamo hahyahiva'ja ji ve pejikohetee'ymame Cristo'ga rehe. ²⁰ Marã po pe ndekouhui a'ero? Ako po ji kiro pe pyri hamo. Hajihe po nhinhi'igã pe me a'ero hamo.

Abraãova'ea ra'yrava'ea memei

²¹ Jararamo po pe pe'e tehe ojohupe: "Xako ti Moisés'va'ea remimbo'eagwera rehe. A'ero po ti Tupana'ga ei nhande ve nehë: 'Pepyry hete pe'," pe'e tehe po pe. Peko pota pe aheremimbo'eagwera rehe novã. Emo pe ndapehenduvi ahenhi'igã. ²² A'ereki aherembikwatijara nhande mbo'e Abraãova'ea ra'yrava'ea rehe. Dois ahera'ykwaimba'ea hako. Ojipeva'ea ko Agarva'ea ra'yrava'ea. Ojipeva'ea ko Abraãova'ea rembirekoeteva'ea ra'yrava'ea Sarava'ea ra'yrava'ea. Agarva'ea oporavyky Sarava'ea pe ipiro'ye'yma ahe hugwi. A'ereki ymyahũagwera jate gwereko ipiro'ye'ÿva'ea akwaimba'eva'ea kunhangwerava'ea no. Ahe oporavyky hete ojarava'ea pe gwa'yrava'ea pavëi ipiro'yangava ahe hugwi. Nahã ko Agarva'ea a'ero. Ahe oporavyky Sarava'ea pe ipiro'ye'yma ahe hugwi. Nane'ymi ahe rekoi Sarava'ea remimbotarimova'ea rupi a'ero. Sarava'ea ki a'e te na rüi Abraãova'ea rembirekoeteva'ea. Ahe ko ipiro'yva'ea.

Mokõi Abraãova'ea ra'ykwaimba'ea a'ero hako Sarava'ea ra'yrava'ea Agarva'ea ra'yrava'ea pavëi hako. ²³ Tupana'ga e'i nho'gwenonde Abraãova'ea pe hako: "Aerë po ti nerembirekohëa tuhë ga mbo'ari nde ve nehë," ei ga ahe ve Sarava'ea mombe'gwovo hako. Emo Abraãova'ea ta'y naë ipiro'ye'ÿva'ea pe Agarva'ea pe Tupana'ga nhi'igã rupi rüi. Aerë Abraãova'ea xava'ehetero gwembirekoeteva'ea pavëi Sarava'ea pavëi novã. Emo Tupana'ga gwembi'ea rupi katu ahe mbota'yruka Abraãova'ea pe. Nurã Isaqueva'ea ari gwaivã'va'ea hugwi Sarava'ea hugwi.

²⁴⁻²⁵ Nanongara ko nhande mbo'e Tupana'ga nhi'igã rehe. A'ereki Tupana'ga nhi'igã oko kunhangwerava'ea'java'ea. Dois kunhangwerava'ea. Na jitehe ko dois Tupana'ga nhi'igã hako. Ga nhi'igãme Abraãova'ea pe Tupana'ga nhi'igã ko Sarava'ea'java'ea. Ga nhi'igãme Moisés'va'ea pe Tupana'ga nhi'igã ko Agarva'ea'java'ea. Nahã a'ero. Ymya Moisés'va'ea hoi o'ama vytyruhua rehe Sinai rehe Arábipeve'ga gwyri pe hako. Pevo Moisés'va'ea henduvi Tupana'ga nhi'igã. A'ero ahe judeusva'ea mbo'embo'ei a'ea rehe. Kiroki gã oko Moisés'va'ea

remimbo'eagwera rupi – ģa ndipiro'yi jugwi. Ga ko Agarva'ea ra'yrava'ea ja. A'ereki kiroki ahe oko Agarva'ea ra'yramo – ahe ko ipiro'ye'ỹva'ea no.

Aġwamova'ea cidade de Jerusalém ko Agarva'ea javijitehe. Ojarava'ea nhi'īga hugwi Agarva'ea ndipiro'yi jipi gwa'yrava'ea pavēi. Na jitehe Jerusalémmeve'ģa ndipiro'yi Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi judeus'ģa. ²⁶ Gwereco iru'ĩa Jerusaléma'java'ea Tupana'ga apoa. A'epeva'ea ko nhande. A'ereki nhande nhandepiro'y Moisésva'ea remimbo'eagwera hugwi.

Sarava'ea Abraãova'ea rembirekoeteva'ea na jitehe ipiro'y oporavykye'yma ojipeva'ea pe. ²⁷ Igwete Tupana'ga ikwati-jarukari onhi'īga inoġauka hako.

“Nandera'yri nde ģa mbo'are'yma.

A'ereki ga opohi nde hugwi.

Emo po ti nde roryroryvamo nehē,” ei ga.

“Nde nderekwahavi ve hahya ģa mbo'are'yma.

Emo ti nde rahērahemamo ģa mbo'ambo'a nehē,” ei Tupana'ga.

“Ejoryjory ti a'ero.

Opohi ga nde hugwi novĩa.

Emo po ti ndera'yra'ģa ndetauhuro nehē hēara'yra'ģa hohe hēa rembirekorame ga pavēi,” ei Tupana'ga ikwatijaruka hako.

²⁸ Nhiirũ, Tupana'ga e'i Abraãova'ea pe hako: “Aerē po ti nde ra'yramo nehē,” ei ga. “Tamombyry ti nde ve a'ero nehē nerymymino'ģa pe nehē no,” ei ga Abraãova'ea pe hako. Gwembi'ea rupi Tupana'ga Isaqueva'ea mongoi Abraãova'ea ra'yramo gwa'uva pyvõ a'ero. Gwembi'ea rupi jitehe Tupana'ga pe mongoi Abraãova'ea ra'yra'javamo no pe-jikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi. ²⁹ Tupana'ga ra'uva pyvõ Isaqueva'ea o'a. Ismaelva'ea Agarva'ea ra'yrava'ea ki a'e te a'ea pyvõ rũi o'a. A'ereki Abraãova'ea ta'y tehe ipiro'ye'ỹva'ea pe. Aerē Ismaelva'ea rekote'varuhui Isaqueva'ea pe hako. Na jitehe aġwamo – kiroki ģa Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi oko – ģa oko te'varuhu nhande ve nhande jikoty'arame Cristo'ga pavēi Tupana'ga ra'uva pyvõ. ³⁰ Marã reki ikwatijara e'i a'ero hako? Ikwatijara omombe'u Sarava'ea nhi'igagwera ġwembirekova'ea pe Abraãova'ea pe.

“Emombo ti avo hugwi ipiro'ye'ỹvehēa hēara'yra'ģa reheve,” ei ahe.

“Ga po ti ndopojykai tuhē nembatera nehē ipiro'ye'ỹvehēa ra'yra'ģa,” ei Sarava'ea ahe ve.

“Jihi ko nerembirekoetea,” ei ahe.

“Jira'yra'ģa jate po ti opojyka ndeapoa nehē,” ei ahe Abraãova'ea pe hako.

Nahã ikwatijara imombe'ui Sarava'ea nhi'igagwera hako.

³¹ Nhiirũ, ipiro'ye'ỹva'ea ra'yrava'ea ja rũi nhande rekoï a'ero. A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera rupi rũi nhande xako. Xako nhande ipiro'yva'ea ra'yrava'ea javijitehe. Nurã nhande rekoï Tupana'ga remimombyryva rupi.

5

Cristo'ga nhande mbopiro'y

¹ Cristo'ga nhande mbopiro'y vvyakotyva'ea remimbo'eagwera hugwi tipiro'y tuhẽ ti ẽa javo. Na tuhẽ ti peko a'ero. Tapekoa'javi ti ipiro'ye'ỹve'ẽga ja ẽa jikwakukwakuvame.

² Ji rendu katu ti. Tapenhimbo'ea'javukari ẽa pe. A'ereki ẽa e'i pe me jipi: "Pekytiuka ti penhakwanhapira," ei ẽa. "A'ero po ti Tupana'ga ei pe me nehẽ: 'Pepyry hete pe'." A'ea ẽa ei pe me novĩa. Ji ki a'e te Pauloramõ ta'e pe me: Po ti pe jikytiukapotari nehẽ, a'ero po ti Cristo'ga ndapepokõgi'i'i nehẽ. ³ A'ea'ja hete ko ji: Kiroki ẽa ojikytiuka pota - tonhi'ĩpo'ru pa po ti ẽa Moisésva'ea hamõ. ⁴ Jararamõ po pe ei ojohupe: "Po nhande Moisésva'ea nhi'ĩpo'rurame po ti Tupana'ga ei nhande ve a'ero nehẽ: 'Pepyry hete pe'," pe'e tehe po pe. Pe'erame a'ea po pe nhimbopohiri Cristo'ga hugwi. Pemovahĩvahĩ po pe Tupana'ga remimombyryva pejive a'ero. ⁵ Ore ki a'e te orojikoty'a Cristo'ga pavẽi. Tupana'ga ra'uva ore mbo'e a'ero. Nurã ore ehetei: "Tupana'ga po ti e'i nhande ve nehẽ: 'Pepyry hete pe,' e po ti ga nehẽ," oro'e ore. Na tuhẽ. A'ereki orojiko ore Cristo'ga rehe. ⁶ Ore jikoty'aro ẽwaramõ Jesus Cristo'ga pavẽi Tupana'ga ei: "Pyry hete ẽa jikõgi ga rehe." Ga nde'i pyry ore jikytiukaro ẽwaramõ. Pyry ga nde'i ore jikytiukare'yma ẽwaramõ. Ore jikõga ẽwaramõ Cristo'ga rehe Tupana'ga e'i pyry. Ore ojipe'ẽga arõheterame jukwaha reki orejikõga ga rehe.

⁷ Ymya pe jikõhetei Jesus Cristo'ga rehe pyryva'ea rerõvia ikwehe. Emo kiro pe napehendukatua'javi pyryva'ea mombe'ua. Maranuhũrame ojipe'ga pe ndovahõguhui pendeaporõgita rerõjijyijyita? ⁸ Tupana'ga rũi gwerojijyi pendeaporõgita. Gaha e'i pe me peko ti jireheva'ea javo. ⁹ Tamombe'ua'ja pe me ojo'java'ea a'ero. Nhande imondo'irame imbovuhava pãõ hu'uma pype, aerẽ imbovuvupavi reki hu'uma a'ero. Na jitehe ga pe mbo'e'irame kiro Tupana'ga nhi'igarũiva'ea rehe, aerẽ po ti pe herõviapavi garemimbo'ea Tupana'ga nhi'igarũiva'ea nehẽ. ¹⁰ Na rũi reki pe ndekõi, a'e ji. Jijikoty'aro ẽwaramõ Cristo'ga pavẽi ji ei: Pejapyaka katu tuhẽ po ti pe ji javijitehe nehẽ. Emo pemomynhuhũve'ga pe po ti Tupana'ga imbohahyukari

nehẽ. Mara'ngu po ga huvihavamo okovo? Ga vĩa po ti okwaha hahya nehẽ.

¹¹ Oro ji, nhiirũ, ji nda'ei tuhẽ ahe ve tojikytiuka ti ġa javo. I'mbe reki judeus'ġa ji mombe'gwovo Paulo'ga e'i jupe javo. "Tojikytiuka ti ġa. A'ea pyry Tupana'ga pe,' ei Paulo'ga," ei ġa o'mbero. Ymya ji ei a'ea novĩa. Aġwamo ji erame po ġa ndokote'varuhua'javi ji ve a'ero hamo. A'ereki ahekytia ġa opota hete. Ga oko te'varuhu tuhẽ reki ji ve. A'ea'e ko ji jipi: Jesus Cristo'ga omano yva rehe nhande repyga, a'e ji. Pejikoga rehe jate ga rehe po ti Tupana'ga ei pepyry pe javo. Emo ji nda'ei tojikytiuka ti ġa javo. Ji erame po ġa nonhimonha'ngaa'javi ji ve hamo ji Cristo'ga manoagwera mombe'urame hamo. ¹² Kiroki ġa ombovambova pepy'a tapekytiuka ti penhakwanha javo – maranuhũrame ġa ndojirakwanha'otehei?

¹³ Pehe reki, Tupana'ga pe mo'ẽ tapepiro'y ti javo. Tape'ei ti a'ero: "Nhandepiro'y nhande. Xako te'varuhu ti nhaneremibotarimo a'ero." Tape'ei ti a'ea. Nahã ti peko: Pejopokopoko ti penhoaromo. ¹⁴ A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera nhaporemõ e'i no: "Erenhiarõ hete nde.

Na jitehe ti earõ hete ejikotyve'ġa," e'i aheremimbo'eagwera a'ero.

¹⁵ Emo pejogwayvarame ko pe onharõva'ea'java'ea. A'ea ojou'uu'u okovo. Penhimboko'i ti a'ero. Pejogwayvarame po ti pe nhombote'varuhupavi nehẽ.

Peko ti Tupana'ga ra'uva remibotarimova'ea rehe

¹⁶ Na tuhẽ ji ei pe me kiro: Na Tupana'ga ra'uva nhimbopogweukari pe me. Nahã po ti pe ndapekoi tuhẽ pejipy'ate'varuhua remibotarimova'ea rehe pejikovo. ¹⁷ Nhandepy'ate'varuhua omovahĩ Tupana'ga ra'uva jipi. Tupana'ga ra'uva omovahĩ nhandepy'ate'varuhua jipi no. Onhomovahĩ tuhẽ a. Tupana'ga ra'uva omovahĩ pepy'ate'varuhua tapekoyme ti penhimibotarimova'ea rehe. ¹⁸ Tupana'ga ra'uva nhimbopogweukarame pe me aheremimbo'eagwera napemondomondo'i a'ero.

¹⁹ Gapy'a te'varuhurame jukwaha reki ġandekote'varuhua. Gwerekouhu ġa ojipe'ġa nembireko'ġa. Ndoakwahavihu ġa okovo a. Ga nanuhũ jipi. ²⁰ Oko hete ko ġa ha'angava rehe ġwemimbohethara rehe okoe'yma Tupana'ga rehe. Ombote'varuhu ġa opajiro. Nanongara'ġa nombopogwei Tupana'ga ra'uva remibotarimova'ea rehe. Ojogwereko te'varuhu ġa. Ojogwayvaruhu ġa okovo. Onhimyrõ ġa ojogwehe. Onhimboahiahivuhu ġa ojohupe. Ojihe jate ġa ndekoi ji po ti jara'ġa hohe nehẽ javo. Ojipe'ape'a ġa

jara'ga hugwi ndokwahavihu ga javo. Ndojihe'ara'javi ga jara'ga ndehe gwemimbo'ea rehe. ²¹ Opota pota ga ojohugwi. Heagwrygywry ga toryva rerekouhurame. Ojipejipea ko gandekote'varuhua no nanongara jitehe. Amombe'u ko ji pe me ikwehe. Kiro ji imombe'ua'javi a'ero. Nanongara'ga po ti Tupana'gareheve'ga rui nehẽ.

²² Emo Tupana'ga ra'uva nhande pojykarame ko nhande nanongara'ga atyvi. Tiarõ hete nhande ojipe'ga. Nhanderory nhande a'ero. A'ereki Tupana'ga ra'uva nhande mbohoryory nhande rerekovo. U katu nhandepy'a. Xanhimomirana nhande avuirama ojipe'ga ndekote'varuhurame nhande ve. Timombyry nhande ga pe. Nhandepyry tuhẽ nhande. Jara'ga ojiko nhande rehe. Nahã nhande rekoi Tupana'ga ra'uva nhande pojykarame. ²³ Nhanenhyrõ nhande jara'ga pe. Nhande ndiakoa'javi nhandepy'ate'varuhua remimbotaruhua rupi. Aheremimbo'ea nomovahi nanongara'ga! ²⁴ Jesus Cristo'gareheva'ero gwaramo nhande ei: Ndiakoa'javi nhande nhandepy'ate'varuhua remimbotarimova'ea rupi. ²⁵ Tupana'ga ra'uva nhande mboheaporogita pyahu nhande rerekovo. Xako po ti gara'uva remimbotarimova'ea rupi a'ero hamo. ²⁶ Xanhimboheteyme ti, ji po ti jara'ga hohe nehẽ javo. Xanhimyrõyme ti ga ndehe no.

6

Pejopokopoko ti

¹ Nhiirũ, nahã po pe ndekoi penhirũ'ga pavẽi hamo ikwahavame garekote'varuhua hamo. Pendekorame Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe penhi'inhyrõ ti ga pe a'ero ga mongokatua'java. Pejapyaka katu ti pejihe tapembopogweyme ti garekote'varuhua rehe nehẽ no. ² Pejopokopoko ti a'ero jipi. Nahã po ti pe hendukatui Cristo'ga remimbo'ea nehẽ. ³ Kiroki ga onhimbohete tehe - ga onhimoandyandyi reki. ⁴ Pejapyaka katu ti pejeaporogita rehe tahepia ti jirekokatua javo. Pendekokaturame, a'ea rehe po ti pe ndoryvamo a'ero ji ga hohe jave'ỹ. ⁵ Nhande retakwera'ja po xako katu jipi hamo.

⁶ Nhanembo'ehara'ga pe po nhande timondomondo pyryva'ea hamo ga nhanembo'embo'erame Cristo'ga nhi'iga rehe jipi.

⁷ Tapenhimoandyandyi ti pejikote'varuhua rehe. A'ereki ahe nomoandyandyi Tupana'ga. Jukwaha reki nhande ve. Nhande itymame mbatera gwia jitehe po ti nhande jykyi a'ero nehẽ. Na jitehe nhande rekote'varuhurame ite'varuhu tuhẽ po ti nhande ve a'ero nehẽ. Tupana'ga po ti ombohahyuka nhande ve nehẽ. ⁸ Po ti nhande rekoi

nhandepy'ate'varuhua remimbotarimova'ea rehe, a'ero po ti nhandepy'ate'varuhua jitehe nhanemondoagwama hahyva'ea ruvihava pype nhande manorame nehē. Po ti nhande rekoi Tupana'ga ra'uva remimbotarimova'ea rehe, a'ero po ti gara'uva jitehe nhande mongoi Tupana'ga pyri nehē. ⁹ Tiandekwerajyme ti nhanderekokatua rehe. Nhande jirokwarama nhandekokatuavo jipi po ti oho nhande ve imombyryhava apiavo nehē. ¹⁰ Nhanderekorame ġa pavēi xako katu ti ġa pe nhaporemō a'ero, ġa pe kaitu Jesus'gareheve'ġa pe.

Paulova'ea okwatija pa Galáciapeva'ea pe

¹¹ Jihi kiro akwatija jipovo pe me. Pehepia nhirembikwati-jara. Hehanhuhūva'ea ji a'apo.

¹² Topomogita katu ti ji kiro a'ero. Cristo'ga omano yva rehe nhande repyga ikwehe. Nhande jikogame jate Cristo'ga rehe Tupana'ga ei pepyry pe javo. Judeus'ġa ki a'e te e'i: "Po ahe ġwendu Moisésva'ea remimbo'eagwera hamo," ei judeus'ġa. Nurā akoja'ġa – kiroki ġa oho pe pyri – ġa pe kytiuka pota tohendu katu ti ġa Moisésva'ea remimbo'eagwera a'ero javo. A'ea ġa opota. A'ereki ġa e'i ojohupe: "Nhande ġa kytiukarame po ti judeus'ġa nhimohemi nhande rehe nehē," ei ġa. "Ndokote'varuhui po ti ġa nhande ve a'ero nehē nhande Cristo'ga manoa mombe'urame nehē," ei ġa. A'ea rehe jate ġa e'i hete pe me pejikytiuka javo. ¹³ "Pejikytiuka ti hendukatupava Moisésva'ea remimbo'eagwera," e'i tehe ġa pe me. Ga vehevi ki a'e te nohendukatupavi Moisésva'ea remimbo'eagwera no. Ga opota tehe pekytiukara. Pe kytiukarame po ti ġa nhimoheteuhui a'ea rehe nehē ore tuhē ġa kytiuka javo nehē.

¹⁴ Ji ki a'e te nanhimbohetei. Jesus Cristo'ga jate ji ambohete nhandepojykaharete'ga. A'ereki ga omano yva rehe nhande repyga. A'ero jijikoga ġwaramo Cristo'ga rehe kiro ji ndakoa'javi yvyakotyve'ġa ndeaporoġita rehe. Na jitehe – kiroki ġa oko yvyakotyve'ġa ndeaporoġita rehe – ġa ndakoa'javi jireaporoġita rehe no. ¹⁵ Tupana'ga nde'i reki pyry nhande kytirame. Ga nde'i pyry nhande kytie'ymame. Nhande reaporoġitapyahurame, a'ea pe Tupana'ga e'i pyry.

¹⁶ Kiroki ġa ġwendu katu a'ea nhiremimbo'ea rehe okovo – Tupana'ga ti tonogatu ġapy'a. Toporogwety ti ga ġa no. Ojiheve'ġa nhaporemō ti ga toporogwety.

¹⁷ Kiro ji ei a'ero: Tanhimomyinha'javyme ti ġa onhi'iteheavo. A'ereki Jesus'ga ko jipojykaharete'ga. Jukwaha reki a'ea. A'ereki jukwaha ika'ēagwera jira'oa rehe. A'ereki

ji Jesus'ga momb'e'umbe'urame ojipe'ğa jigwarai ji rehe ji nupanupamo.

¹⁸ Nhiirũ, Jesus Cristo'ga tomombyry pe me nhandepojykharete'ga. Na tuhẽ. Amém.

PAULOVA'EA OMOMBE'U

ÉFESOPEVA'EA PE

Carta de Paulo aos Efésios

¹ Jihi ko Pauloramō Jesus Cristo'ga moirūharamo jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki nahā Tupana'ga opota.

Kiro ji ikwatijarukari imondouka pe me. Pe ko Tupana'ga remimo'ēharamo. Ndapepohiri pe Cristo Jesus'ga hugwi pejikovo gareheva'ero jipi. Kiro ji ikwatijarukari imondouka pe me – perope cidade de Éfeso pe.

² Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ġa pepy'a, a'e ji.

Tupana'ga pyry hete nhande ve

³ Timbohete ti Tupana'ga! Ga ko nhandepojykaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga. Ga ko Jesus Cristo'ga ruvihavuhuhete'ga no.

Ymyahū yvaga hugwi Tupana'ga omondo gwa'uvapyryva nhande pyri imomyryva nhande ve. Nhande jikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi a'ea imomyryparavuhupavi nhande ve.

⁴ A'ereki ymyahū vyva apoa renonde yvaga apoa renonde Tupana'ga e'i: “Tamomyry ti ji ġa pe nehē,” ei ga. A'ea rupi ga nhande mbojikoty'aruka Cristo'ga pavēi. Nahā ga nhande mo'emo'ēi ojive.

“Toko pyry ti ġa okote'varuhue'yma tuhē jirovai pyteri pe ji arōheteavo nehē,” ei Tupana'ga nhande mo'emo'eamo.

⁵ A'ereki ymyahū ga e'i ojapyakavo nhande rehe: “Amboja'oja'o ti ji ġa jijive toko ti ġa jira'yramo upa ji pyri nehē Jesus Cristo'ga manoro ġwaramo ġa ndepyga nehē,” ei ga.

“Nanongara ji apota,” ei ga.

⁶ Nahā ymyahū ga pyryvamo nhande ve nhande mo'emo'eamo nhande mongovo gwa'yramo tanhimboheteuka ti ġa pe jipyryva katukaturō ġwaramo ġa pe javo.

Tupana'ga pyryhetero nhande ve nhande jikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi Tupana'ga remia'nguhete'ga pavēi.

⁷ Gwekoa reka'vogukaro ġwaramo omanomo Cristo'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi. Nurā Tupana'ga ndokwahava'javi nhanderekote'varuhua imombo.

Nahã Tupana'ga pyrykatukaturu.

8 Nahã ga pyryhetero nhande ve ikwahapava onhimombaragwahava.

9 Gwemimbotarimova'ea ġwembiepiukaripyre'yma ga ikwahavukari reki nhande ve.

A'ereki ga okwahavuka pota hete nhande ve. E'i ga: "Nahanahã ti nehẽ ji Cristo'ga mondoro ġwaramo ġa pyri nehẽ," ei ga.

10 "Aerẽ mbapava koty ti pyry ji ve ji ġa mongopavi Cristo'ga nhi'iga rupi yvagipeve'ġa vvyakotyve'ġa nde-heve nehẽ. Nahã ti ga ġapojykaharete'ga nehẽ, ei ga.

Cristo'ga nhi'iga rupi ti ji imongopavi yvagipeva'ea vvyakotyva'ea reheve nehẽ. Nahã ti ga a'ea pojkaharete'ga nehẽ no.

Nahã ti Cristo'ga rekoi tuhẽ huvihavuhetero mbatera nhaporemo ipojykaharetero ġa nhaporemo ġapojykaharetero nehẽ no," ei Tupana'ga.

11 Ore jikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavẽi Tupana'ga pyryhetero ore ve. Aerẽ ti ga ore mongoi ojipyri ore mombytavo avuirama nehẽ no.

A'ereki ymyahũ Tupana'ga omongo pa ġwemimbotarimova'ea rehe. A'ea rupi ga ojapyaka ore rehe no. Heaporoġita ga ore mo'emo'eamo ojive javo hako. E'i ga:

12 "Tanhimboheteuka ti ġa pe jikatukaturu ġwaramo - kiroki ġa ojikogypy Cristo'ga rehe," ei ga hako. Na tuhẽ. A'ereki Tupana'ga ojapyaka ypy gweaporoġitaro.

Aerẽ te ga imongopavi ġwemimbotarimova'ea rehe. Orojiko-gypy ore Cristo'ga rehe.

13 Ymyaĩ pejiko pe Cristo'ga rehe no henduvame Cristo'ga mombe'ua a'itituhẽva'ea.

Ga e'i pe me: "Pejiko ti Cristo'ga rehe imomboruka ga pe pejekote'varuhua," ei ġa pe me.

Cristo'ga pavẽi pe jikoty'aro ġwaramo Tupana'ga imondoi gwa'uvapyryva imombytavo pe pyri no pejikogame Cristo'ga rehe.

A'ereki ymyahũ Tupana'ga e'i: "Amondo ti ji jira'uvapyryva ġa pyri ġa pojkauka jjiive nehẽ - kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe. Jukwaha a a'ero nhirembipojyka nehẽ." A'ea Tupana'ga ei gwa'uvapyryva mondovo pe pyri.

14 Pyryva'ea gwa'uvapyryva ga imondoi nhande ve kiro. Nurã nhande ei ikwahava javo: Tupana'ga ti imombyryhetei nhande ve nhande pokoguka nhande mbopiro'yuka nhanderekote'varuhua hugwi nehẽ.

Ojipyri ti ga nhande rerohoukari nhande mombytavo avuirama nehẽ toko ti ġa jireheva'ero javo, xa'e nhande ikwahava.

Pyry hete ga nhande ve gwa'uvapyryva mondovo nhande pyri tanhimboheteuka ti ġa pe jikatukaturo ġwaramo javo.

Paulova'ea onhi'ĩ Tupana'ga pe Éfesopeva'ea repyga

15-16 Nurã jihi no, nhinhi'igame Tupana'ga pe ji nanhi'imbigi ga pe pe ndepyga.

—Ndepyry hete nde, a'e ji Tupana'ga pe. A'ereki nde erembojiko Éfesopeve'ġa Jesus'ga rehe ġa pokoga. Emombyry ti ġa pe, a'e ji ga pe jipi.

A'ereki ojipe'ġa pe mombe'u ji ve. “Éfesopeve'ġa ojiko hete Jesus'ga rehe nhandepojoykaharete'ga rehe ikwehe,” ei ġa ji ve. “Oarõ hete ġa Tupana'ga remimo'ẽhara'ġa nhaporemõ,” ei ġa pe mombe'gwovo.

17 Tupana'ga ko nhandepojoykaharete'ga ruvi-havuhuhete'ga Jesus Cristo'ga ruvihavuhuhete'ga. Gaha timbohete! A'ereki ga pyry katu katu nhandervete'ga. Ga pe ji ei pe ndepyga jipi:

—Ekwahaheteuka ti Éfesopeve'ġa pe nahanahã ji rekoj javo. Ndera'uva ti toambo'e ġa nde rehe nde monhimombaragwahavuka ġa pe. Ndera'uva ti tanderepiuka ġa pe ġa mboheaporoġitakatuavo nahanahã Tupana'ga rekoj javo, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

18 Ga pe ji ei:

—A'ero ti gweaporoġitakatuheterame Éfesopeve'ġa ikwahavi ovytyteri pe nehẽ. Nurã ti ġa ei nehẽ: “Pyry hete ti nhande ve nehẽ. A'ereki Tupana'ga e'i opyryvamo nhande ve: ‘Tuhu ti ġa upa avuirama ji pyri nehẽ,’ ei Tupana'ga nhande ve.”

—Nahã ti ġa ei ojikheteavo nde rehe gworygworyvamo nehẽ, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

Ga pe ji ei:

—Gweaporoġitakatuheterame ti Éfesopeve'ġa ikwahavi neremimbokatukatua ojive, a'e ji. Nurã ti ġa ei nehẽ: “Yvagi pe ti ikatu katu nhande ve nhaporemõ nehẽ Jesus'gareheva'ero nhande rekoro ġwaramo. Tupana'ga ti nhande mongoi ojipyri jara'ġa ndeheve nehẽ no ġwemimo'ẽhara'ġa. Ga pyri ti nhande rukatui ġa pavẽi avuirama nehẽ,” e'i ti ġa ikwahava nehẽ, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. Nahã ti ejikwahavuka Éfesopeve'ġa pe, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

19 Ga pe ji ei:

—Gweaporogitakatuheterame ti Éfesopeve'ġa ikwahavi ndepopoakahetehe tea nehĕ. A'ea nde hepiukari ji ve ġa pe nhaporemō no – kiroki ġa ojiko nde rehe. Nurā ore ei: Ndepopoakaheteavo ġwaramo ti nde ore pokogi nehĕ no. A'ea ore ei, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

20 A'ereki Tupana'ga opopoakara pyvō Cristo'ga mbogw-erava'ja omanove'ġa hugwi. Opopoakara pyvō jitehe ga Cristo'ga reroġo ojipyri ga mboapyga ojohukoty rūi ga mon-govo toko ti ga huvihavuhuhetero yvagi pe okovo nhi-moirūharamo javo. Nahā opopoakahetea pyvō Tupana'ga imombyryvi Cristo'ga pe. Na jitehe ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve opopoakahetea pyvō nehĕ no.

21 Yvaga pype hete Tupana'ga omongo Cristo'ga ojohukoty rūi. Koji'i hete tuhĕ Cristo'ga popoakaramo ojipe'ġa hohe pa a'ero. Ipopoaka hete ranuhū ga a'ero ipopoakaheteve'ġa hohe pa ipopoakaheteve'ġandehēve'ġa hohe pa no ġanduvihava'ġa hohe pa no ġanduviha'vi'ġa hohe pa no. Ga nhaporemō omondondouka ojipe'ġa ġwemimbotarimova'ea rehe aġwamo. Aerĕ ti ġa ġa mondomondouka nehĕ no. Ga hohe pa Cristo'ga ipopoaka ojipe'ġa hohe pa nhaporemō no.

22 Tupana'ga ġa mongopavukari yvagipeve'ġa nhaporemō vvyakotyve'ġa nhaporemō Cristo'ga nhi'ġa rupi ga ko ġapojykaharetero javo. Tupana'ga imongopavukari yvagipeva'ea nhaporemō vvyakotyva'ea nhaporemō Cristo'ga nhi'ġa rupi ga ko a'ea pojkaharetero javo. Cristo'ga rekorame ipojykaharetero ġapojykaharetero Tupana'ga ga mongoi ġapojykaharetero – kiroki ġa ojiko ga rehe onhimono'ono'oġa jipi tihendu Tupana'ga nhi'ġa javo. Nahā Tupana'ga ga mongoi ġa'akaġamo tomongo ti ga ġa ġwemimbotarimova'ea rehe javo.

23 Ga pe ji ei: Cristo'ga ra'oa. A'ereki gaha ġa poko ġa monhimomiranambava ġa mbopopoaka imombyrypava ġa pe okovo ġa pyri. Nahā ga ġa pojkapavi ohygahipava ġa ndehe jipi. Yvagipeva'ea vvyakotyva'ea ga ipojykapavi ohy-gahipava hehe jipi no. Yvagipeve'ġa vvyakotyve'ġa ga ġa pojkapavi ohygahipava ġa ndehe jipi no.

2

Tupana'ga ombopyahu nhandereaporogita

1 Pehe, ymya'ĩ pendeaporogita Tupana'ga nombopyahui ve. A'ero Tupana'ga pe pe ndekoi omanove'ġa ja. A'ereki ga e'i: “Ji ve ko ġa ambotehea imombigukare'yma ġwaramo gweaporogitatiruahūa. Ji ndajikoty'ari ġa pavĕi a'ero. A'ereki

ġa oko nhiremimbotarimova'ea rehe rŭi okote'varuhuavo," ei Tupana'ga pe mombe'gwovo.

² Ga oko te'varuhu jipi avove'ġa nhaporemo yvya koty. Ymyaĩ nane'ymi pe ndekote'varuhui ġa pavēi pejikovo ġanduvihavuhu'ga nhi'ġa rupi Satanás'ga nhi'ġa rupi – kiroki ga u yvatea gwyrri okovo yvatea gwyrripeve'ġa nduvihavuhuro no. Ga ko oko ite'varuhuve'ga ndaha'oive'ga. Ndapekoa'javi ganhi'ġa rupi aġwamo. Jara'ġa reki oko ga rupi aġwamo Tupana'ga nhi'ġa rendukatue'yma.

³ Ymyaĩ nhande nhaporemo xako ġa ja nhandekote'vapotaruhuavo nhandekovo nhaneremimbotarimova'ea rehe. Ymyaĩ tiruahŭ nhandereaporoġita. Nhande japyakate'varuhui. Nane'ymi nhande rekote'varuhui. Nurã Tupana'ga nhimonha'ngai nhande rehe kako. Na jitehe jara'ġa ndehe ga nhimonha'ngai no.

⁴ Tupana'ga nhande arõ hete ranuhŭ reki. Nurã ga nhande porogwetyhetei. ⁵ Emo nhandereaporoġita tiruahŭ reki. A'ea rupi ga pe nhande rekoĩ omanove'ġa ja. Nhandereaporoġita tiruahŭrame ga nhandereaporoġita mbopyahui reki nhande arõheteavo ġwaramo. Ymyahŭ Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Tupana'ga nhandereaporoġita mbopyahui. Opyryhetero ġwaramo Tupana'ga imombopaheteukari pendekote'varuhua pejikogame ga rehe.

⁶ Ymyahŭ Tupana'ga Cristo Jesus'ga mbogweravi gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Cristo Jesus'ga pavēi nhande jikoty'aro ġwaramo ga nhandereaporoġita mbopyahui. A'ero ga nhandereaporoġita mbuhuri yvagi pe ojipyri no. Ga nhandereaporoġita mbopyahui toko ti ġa huvihavamo Jesus'ga pavēi yvagi pe javo. Aġwamo Cristo Jesus'ga apygi Tupana'ga pyri yvagi pe okovo huvihavamo. A'ereki ymyahŭ Tupana'ga Cristo Jesus'ga mbuhu ojipyri imombyrymbyryva ga pe. Cristo Jesus'ga pavēi nhande jikoty'aro ġwaramo Tupana'ga na jitehe imombyryvi nhande ve no ga moirũuka. ⁷ Nahã ti Tupana'ga hepiukari opyrykatukatua nhande ve avuirama nehẽ Cristo Jesus'ga manoro ġwaramo nhande repyga.

⁸ A'ereki opyryhetero ġwaramo Tupana'ga pendekote'varuhua mombo pa hete pe jikoheterame Cristo Jesus'ga rehe. Pe rŭi pemombo pejikote'varuhua pejihugwi. Tupana'ga reki omombo imombyrypota pe me ipotaro ġwaramo. Nurã ji ei: Omombyry tehe ga pe me. ⁹ Aherekokatua kwepyga ġwaramo rŭi Tupana'ga imombyryvi ahe ve. A'ereki ga e'i: "Te'iyme ti ġa: 'Ji pyryro ġwaramo Tupana'ga imombyryvi ji ve.' A'ea ti ġa te'iyme. Tonhimboheteyme ti ġa a'ero," ei Tupana'ga.

¹⁰ A'ereki Tupana'ga nhande mombyry. Cristo Jesus'ga pavêi nhande jikoty'aro ġwaramo Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahui toko katu ti ġa a'ero ojipe'ġa pokoga jawo. A'ereki ymyahũ nhandereaporogita mbopyahua renonde Tupana'ga e'i: "Nahanahã ti ġa toko katu jipi ojipe'ġa pokoga nehẽ," ei ga.

Ojo'ja hete nhandereaporogita

¹¹ Pekwahava'ja ti a'ero. Ymyaĩ jukwaha hete pe ndekoi judeus'ġarũiva'ero Tupana'gareheve'ġarũiva'ero. Judeusramo ore orokytiuka orerakwanhapira ore ko Tupana'gareheva'ero jawo. A'ea rupi oro'e te'varuhu ore pe me a'ero ojikytiukare'ỹve'ġa.

¹² Pekwahava'ja ti. Ymyaĩ pe ndapekoi Cristo'gareheva'ero pejikovo oreirũ'ġarũiva'ero. Peko pe orere'yja'ġa rũi israelitas'ġa nde'yja'ġarũiva'ea judeus'ġa nde'yja'ġarũiva'ea. A'ereki pe ko ambotehea Tupana'ga pe. A'ero Tupana'ga nde'i pe me: "Tamombyry ti ji pe me." A'ea rũi Tupana'ga ei pe me. Nurã pe ndape'ei: "Aerẽ ti nhande hoi yvagi pe Tupana'ga pyri nhandejupa avuirama nehẽ." A'ea rũi pe ei. Ndapekoi pe Tupana'gareheva'ero. Nahã pe ndekoi pejikovo okote'varuhuve'ġa pyteri pe. ¹³ Na tuhẽ. Ymyaĩ irupeve'ġa ja pe ndekoi Tupana'ga hugwi pejikovo ġwaramo judeus'ġarũiva'ero. A'ereki ymyaĩ pe ndapejikoty'ari ga pavêi.

Aġwamo reki pe ndekoi ira'agweve'ġa ja Tupana'ga hugwi pejikoty'aro ġwaramo Cristo Jesus'ga pavêi. Tupana'ga pavêi pe jikoty'ari kiro. A'ereki Cristo'ga gwekoa reka'voguka omanomo pe ndepyga. ¹⁴ A'ereki Jesus'ga nhandepy'a noġatu nhande jikoty'aro ġwaramo onhipavêi.

Ymya judeusramo ore nopoarõhetei. Pe na jitehe judeus'ġarũiva'ero pe norearõhetei no. Nhanenhoarõe'yma ko hovapiahava ja nhandepyteri pe. Aerẽ Cristo'ga nhande monhoarõuka nhande mbohoryva'javi Tupana'ga rehe. Nahã ga nhande mbojogwerekokatuavo. Aġwamo judeusramo ore roryvamo pe ndehe. Na jitehe judeus'ġarũiva'ero pe ndoryvamo ore rehe. A'ero hovapiahava'java'ea ndogwerekoa'javi nhandepyteri pe. A'ereki nhanenhoarõe'yma opi nhande hugwi. ¹⁵ A'ereki Cristo'ga omombi nhandejogwerekote'varuhua omanomo ġwaramo nhande repyga. A'ea rupi ga e'i: "Ndatekwava'javi kiro Moisésva'ea rembikwatijaragwera rehe," ei ga.

Aherembikwatijara e'i judeus'ġa pe jate. Jesus'ga manoa renonde oronhimboheteavo judeusramo ore ei pe me judeus'ġarũiva'ea pe: Ore ve jate Tupana'ga onhi'ĩ. Pe me rũi ga onhi'ĩ. Nahã ore ei ore ko pe hohe jawo. A'ea rupi

Moisésva'ea rembikwatijara ko nhanemonhoarõe'ymukava'ea a'ero.

Aherembikwatijara rehe ndatekwava'javi aḡwamo. Judeusva'ero ore jikogame Cristo'ga rehe ga orereaporogita mbopyahui. Na jitehe Cristo'ga pendeaporogita mbopyahui no pe jikogame ga rehe judeus'garũiva'ero. Nhandereaporogita mbopyahurame ga nhandereaporogita mbojo'javi a'ero. Nahã ga nhandepy'a noḡatui nhande monhoarõheteuka. ¹⁶ Nahã yva rehe omanoro ḡwaramo Cristo'ga nhandereaporogita rerorijiyi nhandereaporogita mbopyahuavo. Omano ga yva rehe imombiga nhandejogwerekote'varuhua nhande mongovo oja'oro. “Nahã ti ji imombigi ḡandekote'varuhua Tupana'ga pe nehẽ no,” ei ga.

¹⁷ Cristo'ga uhu yvya koty pyryva'ea mombe'gwovo. “Tanoḡatu ti judeus'garũive'ḡa py'a - kiroki ḡa oko irupeve'ḡa ja Tupana'ga hugwi ga kwahave'yma ḡwaramo,” ei ga. “Tanoḡatu ti judeus'ḡa py'a no - kiroki ḡa oko ira'agweve'ḡa ja Tupana'ga hugwi ga kwahava ḡwaramo,” ei Cristo'ga pyryva'ea mombe'gwovo pe me ore ve no.

Pe me ga ei, a'e ji. A'ereki pe peko judeus'garũiva'ero. Ore ve ga ei, a'e ji. A'ereki ore oroko judeusva'ero. ¹⁸ Nhande ve nhaporemo ga ei, a'e ji. A'ereki Cristo'ga manoro ḡwaramo nhande repyga Tupana'ga ra'uva tuhẽ nhande pojyka nhande nhaporemo. Gara'uva nhande pokoga ḡwaramo nhande nhi'iḡi Tupana'ga pe nhanderuvete'ga pe.

¹⁹ A'ero judeus'garũiva'ero pe ndapekoa'javi ambotehero Tupana'ga pe kiro. Ga nde'ia'javi pe me: “Jigwyriveva'ea rũi pe ndekoi.” A'ea rũi ga ei pe me aḡwamo. A'ereki aḡwamo pe peko oreirũramo pejikovo Tupana'ga remimo'ẽharamo ore javijitehe. Tupana'ga oko oreruvihavuhetero penduvihavuhetero no. Peko pe Tupana'ga re'yjamo.

²⁰ Jesus Cristo'ga moirũhara'ḡa ojikogypy Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga nhi'iḡa mombe'uhara'ḡa pavẽi. Aerẽ pe jikogi Jesus Cristo'ga rehe no. Ga pe ji ei onga pyhykava. A'ereki ḡa ojikogypy Cristo'ga rehe pejikoga renonde. Jesus Cristo'ga pe tuhẽ ji ei onga pyhykava ruvihava. A'ereki ga rehe nhande xajiko ḡa pavẽi. ²¹ Ga pavẽi nhandejikoty'aro ḡwaramo nhande nhaporemo xajogwerekato katu katu nhandepyrypyryvamo tu katu ti Tupana'ga nhandepyteri pe jipi javo. Nahã ko nhande Tupana'ga rongapyryva ja gambohetehava ja nhandejikoty'aro ḡwaramo Jesus Cristo'ga pavẽi nhandepojykaharete'ga pavẽi. ²² Na jitehe ga pavẽi pe jikoty'aro ḡwaramo pehe Tupana'ga ra'uva pe mbojogwerekato katu katu pe mombyrymbyryva pe pyri ti Tupana'ga ruvi jipi javo.

3

Paulova'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga judeus'garũiva'ea pe

¹ Jihi ko ako cadeia pype kiro. A'ereki ji aporavyky Jesus Cristo'ga pe ga mombe'gwovo pe me judeus'garũiva'ea pe Cristo'ga omano pe ndepyga javo. Nurã ojipe'ga ji mongi cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga Cristo'ga judeus'garũive'ga pe javo.

² Pekwaha po pe Tupana'ga eagwera ji ve. Ymya Tupana'ga ei ji ve: “Eho eporavykyavo pyryva'ea mombe'gwovo Cristo'ga mombe'gwovo judeus'garũive'ga pe. Tokwaha ti ga jipyryva ojive,” ei Tupana'ga ji ve. ³ Aero ga hep-iukari ji ve ikwahavuka ji ve gwembiepiukaripyre'yma. Tupana'ga rembiepiukara mombe'gwovo ji akwatija'ri pe me oji'i. ⁴ Imonhi'igame nhirembikwatijara po ti jukwaha pe me nhirembikwahava nehẽ. A'ereki Tupana'ga okwahavuka ji ve gwembiepiukaripyre'yma Cristo'ga mombe'gwovo.

⁵ Ymyahũ Tupana'ga ndokwahakatuukari ahe ve gwembiepiukaripyre'yma. Agwamo reki ga ikwahaheteukari pyryve'ga pe – kiroki ga oporavyky katu ga pe ganhi'iga mombe'uhara'ga Cristo'ga moirũhara'ga pavẽi. Tupana'ga gwa'uva mondoi ga pyri tohepiuka ti jira'uva ga pe nhirembiepiukaripyre'yma javo.

⁶ Aero Tupana'ga ra'uva i'ei: “Judeus'garũive'ga ti tuhu yvagi pe upa Tupana'ga pyri avuirama nehẽ judeus'ga pavẽi nehẽ,” e'i Tupana'ga ra'uva. “Ga nhaporemoko gareheve'ga Cristo Jesus'ga ra'oa. Aero nahanahã ga imombyryvi ga pe judeus'garũive'ga pe judeus'ga pe no Cristo Jesus'ga manoro gwaramo ga ndepyga. A'ereki pyryva'ea mombe'ua renduva ga jikogi ga rehe. Aero ga imombori gandekote'varuhua ga hugwi ga pojkavo.” Nahã Tupana'ga ra'uva i'ei ikwahavuka Tupana'ga rembiepiukaripyre'yma pyryva'ea kwahavuka ganhi'iga mombe'uhara'ga pe Cristo'ga moirũhara'ga pe no.

⁷ Pyryva'ea pe Cristo'ga mombe'ua pe Tupana'ga ei ji ve: “Paulo, emombe'u ti Cristo'ga judeus'garũive'ga pe. Nahã ti eporavyky ji ve,” ei ga. Aero ga ji mbopopoakari opopoakara pyvõ toporavyky katu ti ga ji ve javo. Opyryhetero gwaramo ji ve ga ji mongoi toko ti ga Cristo'ga mombe'uharamo javo.

⁸ Jihi reki Jesus'gareheve'ga gwyre'i'i pa garemimo'ẽhara'ga gwyre'i'i pa ji rekotehei! Ji ve reki Tupana'ga pyryhetero emombe'u ti Cristo'ga pyrykatukatua judeus'garũive'ga pe javo. Manameuhũ ti nhande ikwahapavi Cristo'ga pyrykatukatua! Ndikwahapavi po ti nehẽ! ⁹ Jypya Tupana'ga oapo pa hako. A'ea rupi ga ndohepiukari

ġwemimbotarimova'ea. A'ereki ga nomombe'ukatui Jesus Cristo'ga hako. Aġwamo ji ve Tupana'ga ei opyryhetero: “Ekwahavuka ti ġa pe nhaporemo nhiremimbotarimova'ea nhirembiepiukaripyre'yma,” ei ga.

¹⁰ Takwahavuka ti ji Cristo'gareheve'ġa pe a'ero. Tohepiuka ti ġa aġwamo Tupana'ga rembikwahaparava ipopoakaheteve'ġa pe ipopoakaheteve'ġandeheve'ġa pe no – kiroki ipopoakaheteve'ġa omondondouka ojipe'ġa ġwemimbotarimova'ea rehe yvagi pe ipopoakaheteve'ġandeheve'ġa pavēi. ¹¹ A'ereki ymyahū Tupana'ga heaporoġita ypy hako. A'ero ga ei: “Omanomo ġwaramo ti Cristo Jesus'ga ġapojykaharetero ojiheve'ġa mbojikogukari ojihe ġa nderua ji pyri nehē,” ei Tupana'ga ojapyakappyavo gweaporoġitaro.

¹² Nurā nhandejikoty'aro ġwaramo Cristo Jesus'ga pavēi nhande ndipojihuvi. A'ereki nhande xa'e: Tupana'ga ko nhande rendu pota nhande arōheteavo. Nhande nhi'īgi Tupana'ga pe a'ero nhandejikoga ġwaramo Cristo'ga rehe.

¹³ Nurā ji ei pe me: Tapene'ouhūi pejikyhyjie'yma hahyrame ji ve ji pe ndepyga ġwaramo. A'ereki ġa ji mongi cadeia pype ji Cristo'ga mombe'urame pe me judeus'ġarūiva'ea pe. Hahyrame ji ve ojipe'ġa e'i: “Paulo'ga Éfesopeve'ġa arōhetei,” ei ġa pe mboheteavo. Pejoryjory ti a'ero!

Cristo'ga nhande arō hete

¹⁴ Jijapyakaramo Tupana'ga pyryva rehe ji renypy'andurugi Jesus Cristo'ga ruva'ga rovai pyteri pe nhandepojykaharete'ga ruva'ga rovai pyteri pe nhinhi'īga ga pe pe ndepyga a'ero. ¹⁵ Ga pe gareheve'ġa nhaporemo ei apina'ga. Nahā ġa ei – kiroki ġa yvagi pe, kiroki ġa yvya koty no. A'ereki Tupana'ga oko ġanduvete'ga. ¹⁶ Ji nhi'īgi Tupana'ga pe pe ndepyga. A'ero ji ei ga pe:

–Ndera'uva tombopopoaka Éfesopeve'ġa ndeaporoġita ġa mbokatuavo toko katu ti ġa javo. Nahā ti nde ġa pokoheteuka nehē. A'ereki nde ndepopoaka hete epyryhetero ekatukaturu. ¹⁷ Gandeaporoġita popoakaramo ti Cristo'ga ġa pojkai jipi a'ero. A'ereki ġa ojiko ga rehe, a'e ji Tupana'ga pe.

–A'ero nane'ymi ti ġa vy'ari jipi nde rehe nehē Cristo'ga rehe no ojogwehe nehē no. Oko katu ti ġa nde arōheteavo Cristo'ga arōheteavo no onhoarōheteavo nehē no. Noarōhetepigi ti ġa nehē, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. ¹⁸ Onhoarōheterame ti ġa ikwahavi Tupana'ga remimo'ēhara'ġa pavēi nhaporemo nehē Cristo'ga nhande arō hete javo. “Nane'ymi ga nhande arō hete,” e'i ti ġa ojohupe nehē. “Nhande nhaporemo ga nhande arō katu

katu!” Nahã ti ġa ei onhimomby'avo ikwahava oyvyteri pe nehẽ, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. Onhoarõheterame ti ġa ikwahakwahavi.

¹⁹ —Ga ti e'i jitehe a'ero nehẽ: “Ndikwahapavi reki nhande nahanahã Cristo'ga nhande arõ hete javo. A'ereki tegwete ahereaporogitapava hehe Cristo'ga ahe arõheteranuhũro ġwaramo,” e'i ti ġa nehẽ, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga. Cristo'ga remiarõhetea kwahaheterame tuhẽ ti nde javijitehe ġa ndekoi. Ndepyryva ti ġa herekopavi nehẽ, a'e ji Tupana'ga pe. A'ea pa ji apota ġa pe, a'e ji Tupana'ga pe pe ndepyga.

²⁰ Po nhande nhi'igi Tupana'ga pe nahanahã ti emombyry ore ve javo, koji'i hete tuhẽ po ti ga imombyryhetei nhande ve nehẽ. Po nhande japyakai nahanahã ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve javo, koji'i hete tuhẽ po ti ga imombyryhetei opyryhetero nhande ve nehẽ. Nahã ga pyryhetero nhande ve opopoakara pyvõ. Opopoakara pyvõ ga nhande pojyka nhandereaporogita mbopopoaka. ²¹ Kiro ji ei ga pe a'ero:

—Tanemboukwaha ti Cristo Jesus'gareheve'ġa. Tanemboukwaha ti ġa nde kwahavuka ndepyryva kwahavuka no ndepopoakara kwahavuka no. Cristo Jesus'ga rembipojykaro ġwaramo ti ġa tanemboukwaha avuirama nehẽ. Na tuhẽ! Amém! a'e ji Tupana'ga pe.

4

Cristo'gareheva'ero ti pejogwereco katu

¹ Nurã ji ei pe me jitekovo cadeia pype nhandepojykaharete'ga mombegwovo ġwaramo. A'e ji pe me: Tupana'ga pe mo'emo'ẽ toko ti ġa Cristo'gareheva'ero okokatuavo javo. Nurã ti nane'ymi peko katu pejikovo garemimbotarimova'ea rehe, a'e hete ji pe me. ² Tapenhimbohetei'i ti. Penhimoġatyromba ti. Penhimomirana ti penhimonha'ngae'yma pejogwerekokatuavo penhoarõheteavo. ³ Tupana'ga ra'uva pe pojykai pendeaporogita mbojo'java pe monhoarõheteavo. Nane'ymi ti pejirokwa pejogwerekokatuavo a'ero inoġatuavo pejopy'a penhimonha'ngae'yma pejogwehe. A'ea ti pepota hete. Nahã ti pendeaporogita ndojirojijyi imbojoyvyre'yma ojogwehe nehẽ. A'ea nhaporemõ ji ehetei pe me.

⁴ Cristo'gareheva'ero nhande nhaporemõ ko Cristo'ga ra'oa. Ojipejiva'ea jate reki ko gara'oa. Nhande nhaporemõ Tupana'ga ra'uva nhande pojyka. Ojipejiva'ea jate reki ko gara'ua. Nhande nhaporemõ ti Cristo'ga nhande reroho yvagi pe nhande mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehẽ Tupana'ga nhande mo'emo'eamo ġwaramo ojive. A'ea rehe jate ko nhande nhaporemõ xanhimbovy'a.

⁵ Nhande nhaporememo xako Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. Ojipeji jate reki ko nhandepojykaharete'ga Cristo'ga. Ga rehe jate nhande nhaporememo xajiko. Nhande nhaporememo nhande nhimobatizaukarame nhande xa'e: Jesus Cristo'ga omano nhande ve nhandereaporogitatiruahũa mombiga nhandereaporogita mbopyahuavo no nhande jikogame ga rehe. A'ea pe jate nhande nhaporememo xa'e nhandenhimobatizauka.

⁶ Nhande nhaporememo xa'e Tupana'ga pe nhanderuvi-havuhuhete'ga. Ga pe nhande nhaporememo xa'e nhandervete'ga. Ojipeji jate ko Tupana'ga. Gaha ipopoaka ojipe'ga hohe pa. Nane'ymi ga oko yvya koty yvaga koty no ipojykapa. Ga nhande pojyka nhande nhaporememo.

⁷ Nhande nanenani Cristo'ga pyryhetero imbuhua pyryva'ea nhande ve nhande mbokarakatuuka nahã ti pe ojipe'ga pokogi javo. Gwemimbotarimova'ea rehe ga reko nahanahã ji pe mbokarakatuuka javo. ⁸ A'ea mombegwovo Tupana'ga rembikwatijarukara e'i hako:

“Ojiupirame yvate ga ġwembipyhyhara'ga nderohoi ojupi ojirovia.

A'ea rupi ga imondoi pyryva'ea vvyakotyve'ga pe,” e'i Tupana'ga rembikwatijarukara hako.

⁹ “Ojiupi ga yvate,” e'i. Nurã nhande ikwahavi gajyvypyagwera yvatea hugwi. A'ereki ojiupia renonde ga oji yvya koty ogwovo omanove'ga gwyri pe. ¹⁰ Kiroki ga oji Cristo'ga – gaha ojiupi yvate a'ero ogwovo yvaga aherovai nhaporememo okovo nhandepojykaharete'ga. “Tako ti ji vvyakotyva'ea pyri nanani vvyakotyve'ga pyri nanani no yvagipeva'ea pyri nanani no yvagipeve'ga pyri nanani no,” ei Cristo'ga ojyva. A'ea ga ei ojiupia no.

¹¹ A'ero ga imondoi pyryva'ea vvyakotyve'ga pe opyryhetero javo jara'ga pe: “Peko ti nhimoirũharamo pejigwovo ji mombegwovo hajiheve'ga pe,” ei Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Peko ti Tupana'ga nhi'iga mombegwovo nahanahã Tupana'ga ei pe me javo ga pe,” ei Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Peropero ti peho pyryva'ea mombegwovo ji mombegwovo ga pe ga mbojikoguka ji rehe,” ei Cristo'ga.

Jara'ga pe ga ei: “Pehepia katu ti ga pokoga – kiroki ga ojiko ji rehe. Pembo'e katu ti ga nhinhi'iga rehe no,” ei Cristo'ga.

¹² A'ea rupi ga ei: “A'ea ji ei pe me. A'ero ti pe nhombopopoakaakari penhomongokatukatuavo penhombobavujikwea nehẽ. A'ero ti pe poravykykwahavi Tupana'ga

pe pejopokopokoga Tupana'ga remimbotarimova'ea kwahapavuka pejohupe nehē. A'ero ti pe pejogwereco katu pejiko-heteavo Tupana'ga rehe pejikokatuavo nehē," ei ga. "A'ereki jira'oa a'e ji pe me," ei Cristo'ga.

¹³ A'ero tuhē ti ojo'ja nhande jikohetei Tupana'ga rehe nehē. Nhande ojo'ja Tupana'ga ra'yra'ga kwahahetei nehē no. A'ero ti nhande nhimbovyvyri nhandereaporogitapyryvamo nehē. A'ero ti Cristo'ga javijitehe nhande rekokatui nhandepyryvamo nehē.

¹⁴ Nurā ti nhande ndiakoa'javi tayri'ga ja nehē. Tayri'ga gweroyijyjiji'iuhu ojeaporogita jipi ojipe'ga ega'erame ga pe. Na jitehe po ojipe'ga ega'ei nhande ve no. Ojapyakavo tehe ga nhande mbo'ei gweaporogitate'varuhuavo nhande moandyandyipota o'mbero nehē. Nhanderekoa'jave'ymame tayri'ga ja ti nhande nianhimbo'eukari ga pe nhaporemo nehē. Ndiroyijyjukara'jara'javi ti nhandereaporogita nehē.

¹⁵ Xanhi'igatu ti nhande a'ero a'itituhēva'ea mombe'gwovo nhanenhoarōheteavo nehē. A'ero koji'i ti nhande rekoi Cristo'ga ja nhandejikoty'a ga pavēi nhandekovo ganhi'iga rupi nhaporemo nehē. A'ereki ga pe nhande xa'e nhaneaka'ga. ¹⁶ A'ereki ga tuhē ko nhandepojykaharetea. Cristo'ga ra'oa xa'e nhande nhandejive nhandejikoga Cristo'ga rehe. Gaha nhande mohigatui nhande mbojogwerekokatuavo nhande retakwera'ja. Okovo gwemimbotarimova'ea rupi ga nhande mboporavykyparavuhui nhande mbojopokoga. Nahā ti koji'i nhande nhombopopoakari nhanenhombojikoga Tupana'ga rehe nhanenhoarōheteavo nhanenhomombyrymbyryva nehē.

Ipyahu nhandereaporogita

¹⁷ Nurā nhandepojykaharete'ga pavēi jijikoty'aro gwaramo ji ehetei pe me: Pepohi ti pejikoagwera hugwi. Peko ti peje'yja'ga ja rūi judeus'garūive'ga ja rūi – kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe. A'ereki ga heaporogita tehe okovo jipi.

¹⁸ Satanás'ga ndokwahavukari ga pe gandeaporogita mbopyahuukare'yma Tupana'ga pe. Ypytunahivareheve'ga'java'ero ko ga ndekoi a'ero. Ga ndokwahavi Tupana'ga. A'ereki ga ndokwahapotari ga. ¹⁹ Nurā oyvyteri pe ga ndapyryvi. A'ereki ga ojipokwaha Tupana'ga kwahapotare'yma rehe. A'ero ga nhikwava'e'gi okote'varuhua pe oakwahave'yma. Gwereco ga gwembireko'garūive'ga no ga nderekote'varuhuavo. Nahanahā ga ndekote'vate'varuhupavi okote'varuhupotapota.

²⁰ Pehe reki nanongara rehe rūi pe nhimbo'ei pejikogirē Cristo'ga rehe. Cristo'ga rehe pe penhimbo'e. Ga oko katu

hete. ²¹ Pehendu pe Jesus'ga mombe'ua ġa ga mombe'urame pe me. Ga pe mbo'ei a'itituhēva'ea rehe ikwahavuka pe me nahanahã Jesus'ga oko javo.

²² Gamombe'ua renduvame pe ikwahavi javo: “Xapohi ti nhandereaporogitaymyana hugwi. A'ereki nhandereaporogitatiruahūrame nhande xako te'vate'varuhu nhanen-himoandyandyita nhanerembipotate'varuhuro ġwaramo,” pe'e pe ikwahava. ²³ “Timbopyahuukara'jara'ja ti nhandereaporogita. A'ero pyryva'ea rehe ti nhande japyakai nehē,” pe'e pe ikwahava. ²⁴ “Xanhimboheaporogitapyahuukari ti Tupana'ga pe hendukatuavo ganhi'iġa. Nhandereaporogita mbopyahurame ti Tupana'ga nhande mongo katu nhande mombyryva nhande mongovo oji'ja nehē,” pe'e pe. “Ga nhande mombyryvame ti nhande rekoi a'itituhēva'ea rehe nehē.” A'ea pe'e pe ikwahava pejikoga ga rehe gamombe'ua renduvame.

²⁵ Nurã ti tape'mbea'javi. Pe napenani ti penhi'igatu pejikotyve'ġa pe a'itituhēva'ea mombe'gwovo. A'ereki nhande ko nhandejogwe'yjava'ea Cristo'ga pavēi nhandejikoty'aro ġwaramo. ²⁶ Penhimonha'ngarame ti tapekote'varuhui. Ypytuna renonde ti penhimonha'ngapi. ²⁷ Penhimonha'ngapige'yname kotihĩ ti Diabo'ga pe mongo te'varuhu nehē. A'ereki ga ko ite'varuhuve'ga Satanás'ga. Tapenhimongote'varuhuukari ti ga pe a'ero ga pokoge'yma.

²⁸ Iporomive'ġa ti tomima'javyme kiro. Toporavyky katu ti ġa jipi ipyhykatuavo ojive. A'ero ti ġa herekoi timondo ti mo imbatere'ŷve'ġa pe javo.

²⁹ Tapenhi'ite'varuhui ti pejohupe penhombotegwetee'yma. Penhi'igatu ti pejohupe penhombopopoaka pejopokoga imombyryva pejohupe.

³⁰ Tapemongovevehui ti Tupana'ga ra'uvapyryva. Gara'uvapyryva uhu upa pe pyri. A'ereki Tupana'ga e'i: “Amondo ti ji jira'uvapyryva ġa pyri nehē - kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe. Jukwaha hete ti a'ero ġandekoa jireheva'ero. Opyta ti jira'uva ġa pyri Cristo'ga mbuhua nehē. A'ero ti jijipyri ji ġa nderurukari Cristo'ga pe ġa mbopiro'yavo ġandekote'varuhua hugwi nhaporemonehē,” ei Tupana'ga.

³¹ Pepohi ti ġa'arõe'yruhūa hugwi penhimboahivuhua hugwi no penhimonha'ngahetea hugwi no penhinhi'igahyahiva hugwi no penhi'ite'varuhua hugwi no. Tapetiruahūi ti pejohupe. A'ea hugwi ti pepohi. ³² Pejogwereko katu ti. Pejoporogwety ti. Tupana'ga pyry pe me henonha'jave'yma pendekote'varuhua Cristo'ga manoro ġwaramo pe ndepyga. Ga ja ti tapehenonha'javi ojipe'ġa ndekote'varuhua pejive pepyryvamo ġa pe.

5

Tupana'gareheva'ero ti peko katu

¹ Tupana'ga nohenonha'javi pendekote'varuhua. Nurã ti peko Tupana'ga ja pejikovo gara'yramo garemiarõhetero.

² Penhoarõ hete ti. A'ereki Cristo'ga nhande arõ hete omanomo nhande repyga ojijukauka ġa pe. Nahã ga rekoï jukapyra'java'ero Tupana'ga pe. Nahã ga nhikwava'eġame pyry Tupana'ga pe.

³ Taperekoi ti penhimbireko'ġarũive'ġa. Ojipe'ġa no taperekote'varuhui'i'i ti ġa Tupana'ga remimo'ẽharamo pejikovo ġwaramo. Ojipeva'ea rehe ite'varuhuva'ea rehe nhaporemõ ti tapekoi. Tapepotaruhui ti ojipe'ġa apoa. Tapekoi'i'i ti na Tupana'ga remimo'ẽharamo pejikovo ġwaramo. A'ero po ti ojipe'ġa nde'i'i'i tuhẽ pe me nehẽ.

⁴ Tape'ete'varuhui ti. Tapeakwahavi ti. Tapenhi'ĩtehei ti. Tapejai ti ite'vava'ea. A'ea rehe nhaporemõ ndatekwava'javi Tupana'gareheva'ero pendekoro ġwaramo. Emo pyry hete pe'erame Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde!" A'ea ti pe'ji.

⁵ A'ea ji epavi pe me. A'ereki ġahã ndohoi yvagi pe Tupana'ga pyri - kiroki ġa gwereko ġwembireko'ġarũive'ġa. Kiroki ndapyryvive'ġa ojipe'ġa ndereko te'varuhu - ġahã ndohoi yvagi pe no. Kiroki ġa opotaruhu ojipe'ġa apoa - ġahã ndohoi yvagi pe no. A'ereki nahã ġa mbatera arõ Tupana'ga arõa hohe. Ganduvihavuhuhete'ga rũi ko Cristo'ga. Ganduvihavuhuhete'ga rũi ko Tupana'ga. Ndohoi ti ġa yvagi pe Cristo'ga pyri Tupana'ga pyri upa nehẽ. A'ea pe pekwaha.

⁶ Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe ġa eteherame. A'ereki ġa e'i okote'varuhua pe: "A'ea rupi nhande ndiakote'varuhui," ei ġa onhi'ĩteheavo o'mbero. Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe pejikoe'yma ġanhi'ĩġa rupi. A'ereki Tupana'ga noarõi nanongara ite'varuhua. Kiroki ġa oko te'varuhu Tupana'ga renduve'ỹve'ġa - ġa ndehe ti Tupana'ga nhimonha'ngai a'ero nehẽ. ⁷ Nurã ġanhi'ĩġa rupi rũi ti peko ġa moirũe'yma. ⁸ A'ereki nypyntunahiva'javi pe me kiro.

Ymya'ĩ pe peko ypyntunahivareheve'ġa ja - kiroki ġa ndokwahavi hepiage'yma. Ga javijitehe pe ndapekwahavi. Peko te'varuhu pe Tupana'ga kwahave'yma. Aġwamo reki nhandepoïkaharete'ga Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo pe pavẽi kojahua ja pe me. A'ereki pe Tupana'ga kwaha. Nurã ti peko katu kojahuarupive'ġa ja ikwahapyra'ġa ja Tupana'ga ra'yra'ġa ja.

⁹ Gara pe ji ei ji erame: Kojahuarupive'ġa ja ti peko? Kiro ji imombe'ui pe me: Pejogwerekõ katu pa ti. Peko katu pa. Pemombe'u pa ti a'ĩtituhẽva'ea ojipe'ġa moandyandyje'yma.

Nanongara rehe Tupana'ga ra'uva nhande mbo'ei ikwahavuka nhande ve. ¹⁰ Penhimbo'e ti takwaha ti ji nhandepojkaharete'ga remimbotarimova'ea javo Cristo'ga remimbotarimova'ea.

¹¹ Ypytunimo ojipe'ga ndekoi tianderepiagyme ti ga javo. A'ero ga ndekote'varuhui. Ga ja rui ti peko a'ero. Tapekote'varuhui ti. A'ereki nanongara'ga ndojogwerekokatui. Ndokokatui ga. Nomombe'ui ga a'itituhēva'ea. Pe'ji ti ga pe a'ero: "Tapekote'varuhua'javi ti. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi imomboruka Cristo'ga pe pejikoga ga rehe." A'ea ti pe'ji ga pe gāndekote'varuhua mboukwahava.

¹² Oko te'varuhu ranuhū ga onhimima tianderepiagyme ti ga nhande rekorame a'ea rehe javo. Nimombe'upotari nhande gāndekote'varuhua. A'ereki a'ea rehe nhande niandepoyjayjari. ¹³ Emo ti tiandepoyja hete imombe'gwovo ga pe. Timombe'u ti ga pe: Nahanahā pe pekote'varuhu. Pejiko ti Cristo'ga rehe imomboruka ga pe pejikote'varuhua. Nahanahā ga pendekokatua pota. A'ea ti timombe'u ga pe.

Nhande gāndekote'varuhua mboukwahavame nahā ga pe ti ga ndekote'varuhupigi a'ero nehē. A'ereki nhande rendukaturame ti ga e'i nehē: "Na tuhē! Xako te'varuhu reki nhande," e'i ti ga. A'ero ti ga jikogi Cristo'ga rehe imomboruka ga pe okote'varuhua herojijyiyita ojeaporogita okovo kojahuarupive'ga ja nehē. ¹⁴ Nurā Tupana'ga rembikwatijarukara i'ei:

"Pema'ē ti ikwahaheteavo!

A'ereki pe ndapekwahavi ga ja

– kiroki ga oki upa ikwahave'yma.

Pendeaporogita tiruahū.

Nurā Tupana'ga pe pe ndekoi omanove'ga ja ga kwahave'yma gwaramo.

Pejirokwa ti imbopyahuuka pejeaporogita Cristo'ga pe!

A'ero ti ga imboukwahavi pe me pendekote'varuhua.

A'ero ti pe pohiri pejikote'varuhua hugwi

pejikoga ga rehe nehē," ei Tupana'ga rembikwatijarukara.

¹⁵ Nurā peko katu tuhē ti. Ikwahave'yve'ga ja rui ti peko. Penhimombaragwaha ti ikwahava. ¹⁶ Pereko katu ti ga jipi Cristo'ga mombe'ukatuavo ga pe ga ndetakwera'ja nehē. A'ereki ga oko te'vate'varuhu onhimongyavo. ¹⁷ Nurā pekwaha hete ti. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ti penhimombaragwaha. Ikwahave'yve'ga ja rui ti peko.

¹⁸ Tapeheagwryvi ti ahemboheagwryva'ea gwove'y vinho gwove'y. A'ereki ahe i'uranuhūrame vinho a'ea ahe mbote'varuhu ahe mongovo tehe. Emo pejipojykauka ti Tupana'ga ra'uva pe penhimongokatuuka.

19 Penhomogita ti penhimby'yita. Penhimby'yi ti Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo Jesus'ga mombe'gwovo no imombe'gwovo gandeskokatua ganemimombyryva nhande ve. Nahanahã ti penhimby'ymby'yi nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe ga mboheteavo ga rehe pejoryjoryvamo. 20 Pe'ji ti Tupana'ga pe: “Apĩ, ndepyry hete nde imbuhua ore ve. Ore roryroryvamo neremimbuhupava rehe. Ehendu ti orenhi'iga nde ve. A'ereki ore repyga Jesus Cristo'ga omano orepojkaharete'ga.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe jipi.

21 Peko ti penhonhi'iga rehe pejopokoga pejogwerekokatuavo Tupana'ga rendukatukatuavo gwaramo.

Hembirekove'ga

22 Kunhano peko ti penhimbireko'ga nhi'iga rehe pejikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. 23 A'ereki akwaimbae'ga oko gwembireko'ga pojykaharamo. Cristo'ga oko ojiheve'ga pojykaharetero – kiroki ga ojatyka tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo. Na jitehe akwaimbae'ga ndekoi gwembireko'ga pojykaharamo. Cristo'ga oko ojiheve'ga mbopiro'yharamo imomboia gandeskote'varuhua ga hugwi. Ga ko ga'akağamo, a'e ji a'ero. Gara'oa a'e ji gareheve'ga pe. 24 A'ereki Cristo'gareheve'ga oko Cristo'ga nhi'iga rehe gaha nhandepojykaharete'ga javo. Na jitehe ti kunha'ga toko pa gwembireko'ga nhi'iga rehe.

25 Cristo'ga oarõ hete ojiheve'ga omanomo ga ndepyga. Na jitehe ti akwaimbae'eva'ero pearõ hete penhimbireko'ga nderekokatuavo. 26 Cristo'ga omano ojiheve'ga ndepyga tamo'emo'ẽ ti ji ga jijive ga mombyryva javo. Ombopyahu ga gandeaporoğita ga hendukaturame gamombe'ua. A'ereki ga ohy pa gandeaporoğitatiruahũa ipe'avo ga hugwi ga hendukaturame gamombe'ua. 27 Cristo'ga omano ga ndepyga tuhu ti ga ji pyri okatuhetero javo. “Ndite'varuhui'i ti ga otiruahũe'yma tuhẽ a'ero nehẽ,” ei ga. “Nurã ti ga pyryvamo okokatuavo nehẽ,” ei ga omanomo.

28 Nhande tia'ngu nhandeja'oa nhanenhiarõheteavo. Na jitehe ti akwaimbae'ga toarõ hete gwembireko'ga ga a'nguheteavo ga pokoga. Kiroki ga oarõ hete gwembireko'ga – gağã onhiarõ hete. 29 A'ereki nhande nhaporemõ niarõhetee'yangavi nhandeja'oa. Tia'ngu reki nhande nhandeja'oa nhandejiporaka. Nahã Cristo'ga nhandepojykaharete'ga nhande arõ hete ojiheva'ea nhande a'nguheteavo nhande pokoga. 30 A'ereki gareheva'ero nhande xako gara'oa re'yjava'ero tuhẽ, a'e ji.

31 Tupana'ga rembikwatijarukara e'i: “Nurã akwaimbae'ga ja'ogi uva'ga hugwi oy'ga hugwi no gwembirekokaturo.

Ga ojogwerekoro gwaramo ojipejiva'ea'java'ea akwaimbae'ga kunhahēa pavēi," e'i Tupana'ga rembikwatijarukara.

³² A'ea rehe jijapykaheterame ji akwaha onhimiva'ea ikatuheteva'ea, a'e ji. A'ea pe ji ei: Cristo'ga ojogwerekore gareheve'ga pavēi – kiroki ga ojatyka tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo.

³³ A'ero ji ei akwaimbae'ga pe ga ndetakwera'ja tuhē: Penhiarō hete pe. Na jitehe ti pearō hete ti penhimbireko'ga a'nguheteavo ga pokoga. Kunha'ga pe ji ei no: Pemondo ti pejeaporoğita imohina penhimbireko'ga nhi'iga rehe.

6

Tayri'ga; ganduva'ga; gay'ga

¹ Tay'riro pehendu katu ti pejuva'ga nhi'iga penhy'ga nhi'iga no Cristo'ga rendukatuavo gwaramo. A'ereki a'ea ko pyry Cristo'ga pe nhandepojykaharete'ga pe.

² "Pemondo ti pejeaporoğita imohina pejuva'ga ndehe penhy'ga ndehe no," ei Tupana'ga ikwatijaruka hako. A'ea ji imombe'ui pe me. A'ereki a'ea Tupana'ga okwatijarukarypy Moisés'va'ea pe amombyry ti ga pe javo. ³ A'ereki garembikwatijarukara e'i:

"Po pemondo pejeaporoğita imohina pejuva'ga ndehe penhy'ga ndehe no, a'ero ti pyryhetero pe me nehē.

Mbaigwe hete ti pe nduvi yvya koty pemañoa renonde nehē no," e'i garembikwatijarukara.

⁴ Ganduvamo tapemonhimonha'nganha'ngaukari ti peja'yra'ga pejihe ja'javo ga pe. Pearō hete ti ga mbo'ekatuavo ga monhimomboaka. Pembo'e ti ga Cristo'ga nhi'iga rehe nhandepojykaharete'ga nhi'iga rehe toko katu ti ga javo.

Gapojykahara'ga; gapyrive'ga

⁵ Ojipe'gapyriva'ero ipiro'ye'ỹva'ero pehendu katu ti ganhi'iga peporavykykatuavo ga pe. Pehendu katu ti ga nhi'ipo'ruavo. Pekihyji hete ti ga hugwi mara'ngu po ji jiporavykyte'varuhuavo ga pe javo. Peporavyky katu ti pejikokatuavo Cristo'ga rendukatuavo gwaramo.

⁶ Peko ti ojipe'ga ja rūi. Opojykahara'ga gwepiagame ga oporavyky katu tianembohete ti ga javo. Ga gwepi-age'ymane ga ndoporavykyi. Peko ti ga ja rūi. Pejipojykahara'ga pejepiagame ti peko ganhi'iga rupi. Ga pejepi-age'ymane ti peko ganhi'iga rupi jitehe peporavykykatuavo. Cristo'gareheva'ero ti pejirokwa pejiporavykykatuavo pejipojykahara'ga pe pejoryjoryvamo nanongara Tupana'ga opota javo. ⁷ Peporavyky pota ti pejipojykahara'ga pe. Pe'ji

ti pejiyvyteri pe: “Nhandepojykahara'ğa pe jate rüi nhande poravykyi. Nhandepojykaharete'ğa pe Cristo'ğa pe nhande poravykyi no nhande poravykyrame ğa pe.” A'ea ti pe'ji.

⁸ A'ereki pe pekwaha javo: “Po nhande xaporavyky katu nhandekokatuavo, a'ero ti Cristo'ğa nhandepojykaharete'ğa imombyryvi nhande ve ikwepyga nehë. A'ereki Cristo'ğa omombyry okokatuve'ğa pe nhaporem o ikwepyga ğa poravykykaturame. Omombyry ga ipiro'ye'ÿve'ğa pe – kiroki okokatuve'ğa ojipe'ğa remimboporavykyve'ğa. Kiroki okokatuve'ğa oporavyky ojive jate ipiro'yve'ğa – ğa pe Cristo'ğa omombyry no.” A'ea pe ei ikwahava.

⁹ Gapojykaharamo peko katu ti no pejirokwa pejiyryve'ğa nderekokatuavo penhimohehuka Cristo'ğa pe pejihe nanongara Tupana'ğa opota javo. Tape'ea'javi ti pejiyryve'ğa pe: “Po pe ndapeporavykyheteranuhüi, a'ero ti ji tiruahühetero pe me nehë.” A'ea rüi ti pe'ji pejikote'varuhue'yma ğa pe.

Pekwahava'ja ti. Tupana'ğa yvagipeve'ğa oko pepojykaharete'ğa pepyryve'ğa pojykaharete'ğa no. Tape'ete'varuhua'javi ti ğa pe. A'ereki ojo'ja ğa ndekoi Tupana'ğa pe ғаpojykahara'ğa ғаpyryve'ğa pavëi. Kiroki ға oko te'varuhu – ға pe nhaporem o po ti ga ei peko te'varuhu pe javo nehë.

Jesus'gareheve'ğa mbopopoakahava

¹⁰ Nhiirü, kiro ji ikwatijapavukari ғweri imombe'gwovo pe me tapehendu katu ti Tupana'ğa nhi'iga. Penhimobopopoakaruka ti nhandepojykaharete'ğa pe Cristo'ğa pe gapopoakahetea pyvõ penhimongovouka garemimbotarimova'ea rehe pejikoty'aro ғwaramo ga pavëi.

¹¹ Soldados'ğa nduvihava'ğa omongiuka itaheteva'ea nhaporem o metal apopyra soldados'ğa pe tonhia'ngu ti ға javo. “A'ero ojipe'ğa ndurame ға movahiamo ti ға popoakaro ға pe nehë,” ei ga. “Ndokutugi ti ға ға nehë ға itaheteva'ea mongiro ғwaramo,” ei ga.

Peko ti soldados'ğa ja penhia'nguavo. Penhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Penhimobopopoakaheteuka ti Tupana'ğa pe gapopoakahetea pyvõ nhaporem o a'ero. A'ero ti pe napenhimoandyandyjukari Diabo'ğa pe ite'varuhuve'ğa pe nehë.

¹² A'ereki vvyakotyve'ğa rüi nhande timovahi. Ndaha'oiva'ea ndahekoiva'ea a'ea reki nhande timovahi anhağa Diabo'gapyriva'ea. A'ea ko oko ipopoakaheteva'ea ipopoakaheteva'eareheva'ea no Cristo'gareheve'garüive'ğa nduvihavava'ea no. Cristo'gareheve'garüive'ğa nduvihavava'ea ға pojykar o ғwaramo ға pe ypytuna ja kiro. A'ereki ға ndokwahavi Tupana'ğa. A'ereki ғanduvihavava'ea noaröi Tupana'ğa kwahavukare'yma ға pe. Nhande timovahi

Diabo'gapyriva'ea nhaporemo anhağa nhaporemo a'ero. Yvatea gwyri pe a'ea ruvi okote'varuhuavo.

13 Nurã penhimbopopoakaruka ti Tupana'ga pe gapopoakahetea pyvõ nhaporemo. Nurã ti pe popoakahetero anhağa pe nhaporemo Diabo'gapyriva'ea pe nhaporemo nehẽ. Pepopoaka ti pe a'ea pe nehẽ a'ea pe mongote'varuhuukapotarame nehẽ. Pejiko jitehe ti Tupana'ga rehe nehẽ a'ea movahĩhetepavame nehẽ.

14 Pejiko jitehe ti a'ero Tupana'ga rehe pepopoakaramo. Soldados'ğa onhimboavujikwe oku'ayvira mongiavo timovahĩ katu ti kiro javo. Peko pe soldados'ğa ja onhimboavujikwera'ğa ja pe imombe'urame a'itituhẽva'ea jate.

Soldados'ğa omongi itaheteva'ea metal apopyra onhia'nguavo tegwete nhandepoti'a kutuhava javo. Peko pe soldados'ğa ja itaheteva'ea mongihara'ğa ja penhia'nguavo pejikokaturame. A'ereki pendekokatua rupi pe nhia'ngui.

15 Soldados'ğa gwereko sapatos xaho katu ti javo. Peko pe soldados'ğa ja sapatos rerekohara'ğa ja pe ikwahavame Cristo'ga mombe'ua pejipy'a noğatuuka jupe. A'ero ti pe hokatui imombe'gwovo ojipe'ğa pe no Tupana'ga onoğatu pota pepy'a javo ға pe.

16 Soldados'ğa omombo ta'akwa'ria hendyva'ea ға ndehe ға movahĩrame tombote'varuhu ti okirame ға pype javo. Ojipe'ğa soldados'ğa ға movahĩrame opyhy opo pe itaheteva'ea o'ara piahava ta'akwara mombihava tokiyme ti nhande pype javo ға imomborame hehe. Peko pe soldados'ğa ja o'ara piahava pyyhara'ğa ja pejikoheterame Tupana'ga rehe Diabo'ga mombihara'ga rehe. A'ereki ite'varuhuve'ga Diabo'ga pe mbote'varuhu pota toki hete ti nhinhi'iga ғayvyteri pe ға mongote'varuhuavo javo. Pejikoheterame Tupana'ga rehe Tupana'ga omombiguka Diabo'ga popoakara pe me.

17 Akanitara soldados'ğa opyhy inoğa onhia'nguavo tonupãyme ti ға nhaneakağa javo. Peko pe soldados'ğa ja akanitara nohara'ğa ja pe pejikote'varuhua mombora kwahava'javame. Peko pe soldados'ğa ja akanitara nohara'ğa ja pejeaporogita mbopyahua kwahava'javame no. A'ea nhaporemo ikwahava'javame peko pe ға ja penhia'nguavo Tupana'ga ti nhande rerohei yvagi pe nhande mombytavo avuirama nehẽ javo. A'ereki penhimbikwahava rupi pe nhia'ngui.

Soldados'ga opyhy haimbejovaiva'ea xanhia'ngu ti javo. Peko pe soldados'ga ja haimbejovaiva'ea pyhyhara'ga ja penhia'nguavo pejipojykaukarama Tupana'ga ra'uva pe torembo'e ti Tupana'ga nhi'iga rehe javo. A'ero ti pe ojipe'ga mbo'ei a'itituhêva'ea rehe nehê imboukwa-hava'ga pe g'andekote'varuhua nehê. Pe napenhimon-gote'varuhuukari ti ite'varuhuve'ga pe Diabo'ga pe ga pavêi nehê no ikwahava gwaramo Tupana'ga nhi'iga. Penhimbikwahava rupi pe nhia'ngui.

18 Nane'yimi ti penhi'ĩ hete Tupana'ga pe nahanahã ti emombyry'ga pe javo. Pejipokoguka ti Tupana'ga ra'uva pe pejipojykauka penhi'igame Tupana'ga pe. Pejirokwa ti penhi'igame ga pe. Penhi'ĩ ti ga pe jipi. Pemombe'u ti ga pe garemimo'êhara'ga nhaporemō epoko ti ga javo.

19 Jihi ti ji mombe'u no. Pe'ji ti ga pe ji repyga: “Epoko ti Paulo'ga monhi'iga tomombe'u ti ga nhinhi'iga javo. Tomombe'u ti ga ojipe'ga pe Cristo'ga mombe'ua nerembiepiukaripyre'yma'ga pojihuve'yma. A'ea ymyahũ ahe ndokwahavi nerembiepiukaripyre'yma Cristo'ga mombe'ua. Epoko ti Paulo'ga a'ero tokwahavuka ti ga ga pe javo.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe ji repyga.

20 Ymyahũ Tupana'ga ei ji ve: “Ehoeho ti imombe'gwombe'gwovo Cristo'ga mombe'ua'ga pe nhaporemō nhirembiepiukaripyre'yma,” ei ga ji ve kako. A'ero ji hojihoi imombe'gwovo. Nurã'ga ji mongi cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga javo. A'ea pype ji rekoi a'gwamo a'ero. Pe'ji ti Tupana'ga pe a'ero: “Epoko ti Paulo'ga tomombe'u ti ga ga pojihuve'yma javo.” A'ea ti pe'ji ga pe. Nahã ti ji tambo'e katu'ga ikwahaheteuka'ga pe Cristo'ga mombe'ua nehê.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Éfesopeva'ea pe

21 Kiro ji ei pe me: Tíquico'ga ti ji mombe'upavi pe me nehê nahanahã Paulo'ga rekoi javo. A'ero po ti pe ikwahavi nehê no. Tíquico'ga ko nhaneirũ'ga ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore ga rehe a'ero. A'arõ hete ji ga. Oporavyky katu ga nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe ga mombe'gwovo. 22 Kiro ti ji ga mondoukari pe pyri a'ero tomombe'u ti ga pe me orerekoa pepy'a no'gatuavo pe mbohoryva'java nehê.

23 Kiro ji ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tonogatu nhaneirũ'ga py'a - kiroki'ga ojiko ga rehe Jesus Cristo'ga rehe no, a'e ji. Na jitehe ji ei: Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ti tonogatu gapy'a. Pypy nhaneirũ'ga jikogi Tupana'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe no. Ga jikogame ti Tupana'ga tomonhoarõ hete'ga Jesus Cristo'ga pavêi,

a'e ji. ²⁴ Tupana'ga ti tomomyry ġa pe nhaporemo – kiroki ġa oarõ hete Jesus Cristo'ga nhandepojoykaharete'ga ga arõhetepige'yma tuhẽ, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U FILIPOSPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Filipenses

¹ Jihi ko Pauloramō. Ako jī Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jipi Timóteo'ga pavēi. Ga pavēi jī ikwatijarukari kiro imondovouka pe me a'ero tapekwaha ti nhinhi'īga javoji. Pe me nhaporemō jī ikwatijarukari pendepiakatuhara'ga pe no, ġapokohara'ga pe no – perope peju cidade de Filipos pe. A'ereki pe Jesus Cristo'gareheva'ero pejikoty'a ga pavēi.

² Tupana'ga nhandervete'ga tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonoġatu ti ġa pepy'a no.

Paulova'ea onhi'ĩ Tupana'ga pe ahe repyga

³ Jijapyaka nanani pe ndehe ko jī ei Tupana'ga pe: “Apĩ, ndepyy hete nde. A'ereki nde erembojikoguka Filipospeve'ga ejihe ġa nderekokatuavo,” a'e jī nhinhi'īga Tupana'ga pe nhiremimbohete'hara'ga pe. ⁴ Nhinhi'īga nanani ġa pe jī roryvamo nhinhi'īga pe ndepypava. ⁵ A'ereki pe jī moirũ hete jī Jesus Cristo'ga mombe'upyryva mombe'urame pe me. Pejikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe pe jī moirũ pejikovo kiromo jate.

⁶ Tupana'ga pe mbojikogypyrame ojihe pe momyryvi ikwehe. Arovia hete jī garemimomyrypavaġwama no Jesus Cristo'ga rura'javame nehē. ⁷ Pyry hete jī japyakahetei pe ndehe. A'ereki pe jipy'a ja hete. A'ereki Tupana'ga imomyryvame jī ve omomyry pe me nhaporemō no. Nahã ko nhande ve ġa jī mongiukarame cadeia pype. Nahã nhande ve jī piro'yrame no imombe'ukatuavo Jesus Cristo'ga mombe'ua ikwahavuka ojipe'ga pe. ⁸ Jesus Cristo'ga py'a ja hete pe. Nurã jipy'a ja hete pe no. Tupana'ga okwaha nhi'mbee'yma.

⁹⁻¹⁰ Igwete jī nhi'īgi Tupana'ga pe pe ndepyga a'ero. “Apĩ, Filipospeve'ga oarõ ojipe'ga. Igwaigwavete ti ġa toarõ hete ġa,” a'e jī Tupana'ga pe. “Tokwaha hete ti ġa a'itituhēva'ea. Tonhimombaragwaha ti ġa pyryva'ea rehe ite'varuhuva'ea rehe no toho ti ġa pyryheteva'ea rupi,” a'e jī ga pe. “A'ero po ti ġa ndekokatui hete nehē no. Ndokote'varuhui'i'i po ti ġa nehē Cristo'ga rura'javame nehē. ¹¹ Jesus Cristo'ga ti tomongo katu hete ġa. A'ero po ti ore nde mbohetei ndepyy hete nde javo,” a'e jī Tupana'ga pe pe ndepyga jipi.

Cristo'ga rehe jate jī rekoi, ei ahe

¹² Nhiirũ, takwahavuka ti kiro pe me. A'ereki ġa jī mongiuka avo cadeia pype tohenduvyme ti ġa Jesus Cristo'ga

mombe'ua javo novĩa. Emo ji mongiro ġwaramo koji'i hete reki nhirendukatuhara'ġa onhimongyavo ji Jesus'ga mombe'urame. ¹³ A'ero guardas'ġa – kiroki ġa gwepia katu huvihavuhu'ga ronga – ġa nhaporemo ji kwaha kiro. A'ove'ġa nhaporemo reki ji kwaha. A'ero ġa ei: “Ga Cristo'gareheva'ero ġwaramo ġa Paulo'ga mongiukari cadeia pype,” ei ġa ji mombe'gwovo. ¹⁴ Hepiagame jirekoa cadeia pype nhaneirũ'ġa koji'i hete ojiko nhandepojykaharete'ga rehe onhimongyavo. Nurã ġa koji'i ndopojihuvi imombe'gwovo Tupana'ga nhi'ġa okyhyjie'yma ojipe'ġa hugwi.

¹⁵⁻¹⁷ Jara'ġa omombe'u Cristo'ga gweaporoġitapyryvamo timoirũ ti Paulo'ga javo. A'ereki ġa ji arõ hete. A'ereki ġa okwaha jiporavykya. “Tupana'ga omboporavykyuka Paulo'ga tomombe'u katu ti ga Cristo'ga javo,” ei ġa ji mombe'gwovo. Jara'ġa ki a'e te omombe'u tehe Cristo'ga gweaporoġitate'varuhuro ġwaramo. A'ereki ġa onhimyrõ ji rehe. Nurã ġa Cristo'ga mombe'ui nhanenhi'ġa ti ġa tohendu javoji. “Paulo'ga ikwahavame koji'i hete po ti hahyramo ga pe nehẽ – perope cadeia pype,” ei ġa novĩa.

¹⁸ Emo pyry tuhẽ ġa Cristo'ga mombe'ui, a'e ji. Jiroryrory reki ji a'ea rehe ġa Cristo'ga mombe'urame. Ga ndeaporoġitapyryvame ga mombe'gwovo pyry, ġa ndeaporoġitate'varuhurame ga mombe'gwovo pyry jitehe. A'ereki pyry tuhẽ Cristo'ga mombe'ua.

Igwete po ti ji roryroryvamo nehẽ no. ¹⁹ A'ereki ji akwaha nhimbopiro'yukaraġwama agwa hugwi. A'ereki pe pe'e jipi Tupana'ga pe ji repyga. Jesus Cristo'ga ra'uva ji poko no. Nurã ji ikwahavi nhimbopiro'yukaraġwama.

²⁰ Ako pota hete ji Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe tajipoyja hete ti javoji jipi. Ndapojihupotari ji Cristo'ga mombe'gwovo ġa pe. Aġwamo vehevi, nane'ymi nehẽ no. A'ero po ti ji Cristo'ga mboheteukari ġa pe nehẽ jirekokatua rehe nhinhi'ġa rehe nehẽ no. Nhimanoe'ymame po ti ji Cristo'ga mboheteukari ġa pe nehẽ. Nhimanorame po ti ji na jitehe ga mboheteukari nehẽ no. ²¹ A'ereki ji Cristo'ga rehe jate ako. Ji manorame pyry hete reki. ²² Emo ji manoe'ymame po ti ji ojipe'ġa mbojikogukari Cristo'ga rehe nehẽ. Marãva'ea po ji apota a'ero? A'ereki ji ndakwahavi. Mara'ngu po nhimanoa? Mara'ngu po nhimanoe'yma? ²³ Apota ji nhimanoa jigwovo Cristo'ga pyri jitekovo novĩa. A'ereki a'ea johe'i pyry hete ji ve. ²⁴ Emo po ti johe'i pyry nhimanoe'ymame jipytavo vyva koty pe ndepyga nehẽ. ²⁵ Na tuhẽ. Nurã ji ikwahavi hete nhimanoe'ymaġwama. Apyta po ti ji a'ero pe pyri jitekovo.

A'ero po ti ji koji'i pe mbojikogukari Cristo'ga rehe pe mbohoryoryva pejikogame ga rehe nehē. ²⁶ A'ero po ti pe Jesus Cristo'ga mboheteheitei ji rehe ji hoa'javame pe pyri nehē.

²⁷ Ji rendu katu ti a'ero. Peko katu ti Cristo'ga mombe'ua hendukatuavo. A'ero po ti ga ei pe mombe'gwovo nehē: “Filipospeve'ga ojiko hete Cristo'ga rehe. Ojo'jajo'ja gandeaporogita,” e po ti ga nehē. “Ojopokopoko pa ga Cristo'ga mombe'ukatuavo timbojiko ojipe'ga Cristo'ga rehe a'ero javo,” e po ti ga pe mombe'gwovo nehē. A'ea ji tahendu ga pe mombe'urame jhorame pe pyri nehē. A'ea jitehe ji tahendu pe mombe'urame jihoe'yame pe pyri nehē.

²⁸ Tapekyhyji ti ga hugwi – kiroki ga pe movahĩ – ga imbohahyukapotarame pe me nehē. Tapepojihuvi ti ga Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo. Penembipojihuve'yama repiagame po ti ga ei ojohupe nehē: “Jukwaha reki a'ero nhandehoaḡwama hahyva'ea ruvihava pype,” e po ti ga. “Ga po ti a'ea oho yvagi pe Tupana'ga pyri nehē,” e po ti ga ojohupe nehē. Na tuhē reki. A'ereki Tupana'ga omboukwaha a'ea. ²⁹ A'ereki ga omombyry pe me tohepy ti ga Cristo'ga javo. Tupana'ga e'i pe me: “Pejiko ti Cristo'ga rehe ga repyga. Pekwaha ti hahyva'ea no Cristo'ga repyga,” ei ga. ³⁰ Nahã ko ji no. Pehepia pe hahya ji ve ji Cristo'ga mombe'urame ikwehe. Pehendu pe kiro hahya ji ve no. Hahya jitehe po ti ga ikwahavukari pe me nehē no – kiroki ga noarõi pe Cristo'ga mombe'urame.

2

Cristo'ga ja ti peko penhimbohetee'yama

¹ Pejikoty'aro ḡwaramo Cristo'ga pavēi a'ea pe mbojirokwa mbatera rehe. Cristo'ga remiarõro ḡwaramo pepy'a u katu no. Pejogwereco katu pe Tupana'ga ra'uva pavēi. Pejopy'a pe ojo'ja hete. Pejoporogwety pe no. ² Nurã ji ei pe me: Pembojo'ja hete ti pendeaporogita. Pembojo'ja ti penhoarõa no. Ojo'jajo'ja ti peko pejapyakavo nahã ti xako javo. Nahã ti ji mbohoryoryhetei ji rendukatuavo. ³ Pejihe jate rūi ti pejapyaka a'ero. Tapenhimboheteteheuhui ti pejikovo. Nahã po pe'ji ojipe'ga mombe'gwovo hamo: “Ji hohe ko ga ndekoi,” pe'ji penhimbohetee'yama. ⁴ Penhimimbotarimova'ea rehe jate rūi ti peko. Ojipe'ga nemimbotarimova'ea rehe ti peko no ga nderekokatuavo.

⁵ Jesus Cristo'ga reaporogita javijitehe po ti pendeaporogita toko hamo.

⁶ Jesus Cristo'ga ko Tupana'ga javijiteheva'ero oko po rimba'e. Emo ga nde'iahai Tupana'ga pe:

“Avuiraama ti ji rekoĩ nde javijitehe huvihavuhetero nehē,” ga nde'i.

⁷ Gwemimbotarimo ga opohi gwuvihavuhuhetea hugwi.
Okoteheve'ga'java'ero ga nhimongoi.

A'ero ga ari vvyakotyve'ga ja raikwehe.

Akwaimbae'ga javijitehe ga rekoi a'ero.

⁸ Igwete ga nhimongotehei a okove'ỹ ġwemimbotarimova'ea rehe.

Tupana'ga nhi'iga rehe jate ga rekoi avuirama.

A'ero ga manoi ganhi'iga rupi okovo.

Yva rehe vĩa reki ga omano raikwehe.

⁹ Cristo'ga nhimongotehero ġwaramo

Tupana'ga ga mongoi huvihavuhuhetero jara'ga hohe pa.

¹⁰ Tupana'ga ga mongoi nhandepojykaharetero

tombohete hete ti ġa Jesus Cristo'ga javo.

Yvagipeve'ga po ti ga mbohetei nehē.

Vvyakotyve'ga po ti ga mbohetei nehē.

Vvyagwyripeve'ga po ti ga mbohetei nehē no.

¹¹ E'i pa po ti ġa nehē:

“Jesus Cristo'ga ko nhandepojykaharete'ga,” e po ti ġa nehē.

O'erame po ti ġa nhanderuvete'ga mbohetei nehē Tupana'ga.

Pekwahavuka Tupana'ga ojipe'ga pe

¹² Nhiirũ, pe ji rendu katu jipi. Pejirokwa hete ti a'ero pejikopaheteavo Tupana'ga rehe. Nahã pe ndekoi ji ruvame pe pyri ikwehe. Aġwamo kaitu ji ruve'ymame pejiipyri pejirokwa pejikovo hete Tupana'ga rehe. ¹³ A'ereki Tupana'ga pe mbojirokwaruka pe mongopotaruka ġwemimbotarimova'ea rehe jipi.

¹⁴⁻¹⁵ Tapenhonhi'igayvaruhui ti penhiroyrõe'yma pejogwerekovo. Nahã po pe peko hamo tokwaha ti ġa pendekokatua nehē. Tapekote'varuhui'i'i ti Tupana'ga ra'yramo. Nhanderyapehava yvagipeva'ea jukwaha ġwendy'javame ypytunahiva pyteri pe. Na jitehe pe ukwahavamo pejikokaturame heaporoġitate'varuhuve'ga pyteri pe okote'varuhuve'ga pyteri pe. ¹⁶ Igwete pe ikwahavukari ġa pe imombe'gwovo Cristo'ga mombe'ua – a'ea ġwendukaturame nhande mongopyahui. A'ero po ti ji vy'ahetei pe ndehe nehē Jesus Cristo'ga rura'javame nehē. A'ea rupi po ti ji ei nehē: “Amoġita hete ji Filipospeve'ga mbo'embo'eavo ikwehe. Ji namoġitatehei tuhē ġa a,” a'e po ti ji nehē.

¹⁷ Tupana'ga ti tonhimohē nhande rehe javo ahe ikwava'eġi Tupana'ga pe jipi. Igwete ahe heka'vogi vinho ġwembikwava'eġa pavēi. Pe pejiko Cristo'ga rehe. Pejikoga ko penembikwava'eġa Tupana'ga pe. Mara'ngu po ti ġa heka'voga jirekoa vinho javijitehe ji jukavo nehē? Naname

po ti ji mbohoryvi nehē jirekoa reka'vogaḡwama penembik-wava'eḡa pavēi nehē. Opombohoryvuka pa po ti ji nehē no ji manorame nehē. A'ereki nhande xanhikwava'ē Tupana'ga pe. ¹⁸ Na jitehe po ti pe ndoryvamo ji mbohoryvuka hamo.

Paulova'ea omombe'u Timóteova'ea

¹⁹ Cristo'ga ipotarame kotihī ti tamondouka Timóteo'ga pe pyri pe mbohoryvuka nehē. Timóteo'ga ti tanhimbohoryory ura'javame ji pyri pe mombe'gwovo ji ve nehē no. ²⁰ A'ereki gaha jate ko jireaporoḡita'jave'ga. Nhaḡata hete ga pe ndehe. ²¹ Jara'ga ki a'e te ḡwemimbotarimova'ea rehe jate ḡa aḡataramo. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe ki a'e te ḡa ni'aḡatari okovo. ²² Pekwaha pe Timóteo'ga reaporoḡita. Ga omboukwaha gweaporoḡitakatua ji moirūirūrame ikwehe. Ehepia ko nhandera'yra'ḡa gwuva'ḡa moirūi jipi. Nahā ko Timóteo'ga ji moirūi Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo ji pavēi ikwehe. ²³ Gaha po ji amondouka pe pyri. Tihepia na'ē ti ji mohemukara cadeia hugwi. Ikwahavame po ti ji Timóteo'ga mondoukari pe pyri a'ero nehē. ²⁴ Jihi ti taho pe pyri nehē no. Tupana'ga ipotarame kotihī po ti ji hoi pe pyri a'ero nehē.

Paulova'ea omombe'u Epafroditova'ea

²⁵ A'ea'ja ji ei jiyvyteri pe no: Amondo po ji Epafrodito'ga Filipospeve'ḡa pyri hamo, a'e ji. Epafrodito'ga nhaneirū'ḡa ji moirūi hete. Omombe'umbe'u ga Jesus Cristo'ga ji pavēi ojipe'ḡa pojihuve'yma ikwehe. Igwete pe ga mbuhurukari ji pyri terepoko ti Paulo'ga javo. ²⁶ Pe ndepiaga'u ga kiro. Oko tehe gapy'a no. A'ereki pe pehendu gatetirūa mombe'ua. “Kiro po jigwyripeve'ḡa aḡataruhuramo ji rehe,” ei ga. ²⁷ Itetirūa hete tuhē Epafrodito'ga ikwehe. Omano gwerevi ga. Emo Tupana'ga ga porogwetygi imombiga karugwara ga hugwi. Tupana'ga ji porogwety no tokoveveuhuheteyme ti Paulo'ga javo. ²⁸ Nurā ji ehetei: “Amondo po ti ji Epafrodito'ga ḡa pyri tohoryva'ja ti ḡa ga repiaga javo,” a'e ji. Pe ndoryvame ga repiaga po ti ji ndakoveveuhua'jahetei a'ero nehē no. ²⁹ Pe Cristo'gareheva'ea ḡwaramo pembuhu katu ti Epafrodito'ga pejipyteri pe nehē. Pejoryjory ti ga rehe ga repiagame. “Pepyry hete pe,” pe'ji ti ḡa pe no – kiroki ḡa Epafrodito'ga ja. ³⁰ A'ereki ga omano gwerevi Cristo'ga moiruamo. Nonhia'ngui ga ua ji pyri tapoko ti Paulo'ga javo. Pe py'rovo ga ji pokogi. A'ereki tegwete penduhava ji pyri ji pokoga.

3

Cristo'ga jate nhande mombyry

¹ Nhiirũ, kiro ji ei mbapavamo pe me: Pejoryjory ti Cristo'gareheva'ero ġwaramo. Ymya'i ji ikwatijarukari mbatera pe momoranduva. Ji ndajikwerai reki ikwatijaruka a'ea jitehe kiro pe me. Igwete po ti a'ea pe mondoi a'itituhẽva'ea rupi.

² Penhimboko'i ti heaporoġitate'varuhuve'ġa hugwi - kiroki ġa okyti pota ahe. "Nahã pe Tupana'ga monhimohe-mukari pejihe," e'i tehe ġa pe me okote'varuhuheteve'ġa.

³ Nhande ki a'e te timonhimohemuka Tupana'ga nhandejihe Jesus Cristo'gareheva'ero. Nhande timbohete Tupana'ga. A'ereki gara'uva ga mboheteuka nhande ve. Nhanderoryrory nhande nhandejikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavẽi. Ndiajikwakuva'javi nhande no. A'ereki nhande a'ea rehe ndiajikoga'javi.

⁴ Ajiko po ji jijikwakuva rehe hamo novĩa. Po ojipe'ga ete-hei: "Ajikwaku hete ji. Nurã ji Tupana'ga monhimohe-mukari jijihe." E'i tehe po ga a'ea ojive. Ji kaitu po a'e a'ea hamo novĩa. A'ereki ji ajikwaku hete ikwehe novĩa. ⁵ Ji'arirẽ mbohapy'ri sete ji kiri ikwehe. A'ero ġa ikyti nhirakwanhapi'ria nde ko Tupana'gareheva'ea javo ji ve. Israelitaramo ji ari Israelva'ea rakykwepoharamo. Benjamimva'ea rakykwepoharamo ko ji rekoi no. Ji ko hebreuramo tuhẽ. A'ereki nhiramon-hava'ea nhaporemko hebreusva'ea. Fariseuramo ko ji ei novĩa: Ahendu katu pa ji Moisésva'ea remimbo'eagwera. ⁶ Apota hete ji jitekovo Tupana'ga rehe novĩa. Nurã ji imbohahyukari Jesus Cristo'gareheve'ġa pe ikwehe. Ojipe'ġa e'i ji ve novĩa: "Okokatu hete Paulo'ga hendukatupava Moisésva'ea remimbo'eagwera," ei ġa ji ve novĩa. A'ero ji ei: "Nahã ti ji nhimombyryvi," a'e ji ikwehe novĩa.

⁷ A'ea rupi ji rekohetei nanongara rehe nhaporemko novĩa. Aġwamo ki a'e te ji ndakoa'javi hehe. Arojijyi ji jireaporogita kiro. A'ereki Cristo'ga oko ji pavẽi. Ji nda'ea'javi pyry jijikwakuvagwera pe. Ite'varuhu a'e ji kiro jupe. ⁸ Ite'varuhu pa hete reki jirekoagwera, a'e ji kiro. A'ereki Jesus Cristo'ga ji takwaha hete jitekovo ga pavẽi jipojykaharete'ga. Gakwahava ko pyry hete ji ve. Ga rehe ji pohipavi jirekoagwera hugwi ite'varuhuheteve'a'ea javo jupe. Apohi ji jugwi Cristo'ga ti toko ji pavẽi javo. ⁹ Tajikoty'a ti ji Cristo'ga pavẽi, a'e ji. Aġwamo ji pyryvamo Moisésva'ea remimbo'eagwera hendukatuavo ġwaramo rũi. Cristo'ga rehe jijikoga ġwaramo ji pyryvamo a'ero. A'ereki ji jikogame Cristo'ga rehe Tupana'ga ji mombyryvi. ¹⁰ Ajikoty'a pota ji Cristo'ga pavẽi takwaha tuhẽ ti ga jitekovo ga pavẽi. A'ero po ti ji ikwahavi gapopoakara rerekovo nehẽ. A'ereki Cristo'ga ipopoaka hete okwerava omanoa hugwi. Takwaha

gapopoakara a'ero. Ajikoty'a pota ti Cristo'ga pavēi hahya rerekovo no – kiroki hahya Cristo'ga okwaha. A'ero po ti ji rekoi Cristo'ga ja ga manorame. A'ereki omanorame ga e'i: “Tamombi ti ġandekote'varuhua.” Igwaigwavete ji tamombi jirekote'varuhua a'ero. ¹¹ Aerē po ti Tupana'ga ji mbogweravi nhimanoa hugwi a'ero nehē.

Takwaha hete ti Cristo'ga, ei ahe

¹² Ji nda'ei: Akwaha hete jipe ji Cristo'ga jitekovo ga pavēi. Tupana'ga ji mongokatupavipe, ji nda'ei. Emo ji ajirokwa hete a'ea rehe. A'ereki a'ea rehe Cristo'ga ji mongoukari ojiheva'ero. ¹³ Nhiirū, jihi nda'ei jijive: Ako katu kwaha hete, ji nda'ei. Nahā ji ei: Ymyahūva'ea rehe ji ndakoa'javi jirekoagwera rehe. Aerēva'ea rehe ji rekohetei tako katu tuhē ti javo. ¹⁴ A'ero ji jirokwahetei jirekokatuavo. A'ea rehe jate ji rekoi Tupana'ga ti tomombyry ji ve javo. A'ereki Tupana'ga e'i ji ve: “Pejikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe po ti ji nde mbuhurukari jijipyri yvagi pe imombyryva nde ve nehē,” ei Tupana'ga.

¹⁵ Nahā tuhē ti xako, xa'e po nhande hamo nhandereko-heterame Cristo'ga rupi hamo. Po jararamo pe japyakai ore atyvi, a'ero po ti Tupana'ga ikwahavukari a'itituhēva'ea pe me nehē no. ¹⁶ A'ea ja ti xako Tupana'ga rembikwahavukara rupi. A'ea rupi jitehe nhande rekoi jipi.

¹⁷ Nhiirū, pejogweroho ti ji rupi. Orohepiuka ore pe me orokokatua. Pejapyaka ti ġa ndehe no – kiroki ġa oko katu ore javijitehe. ¹⁸ Amombe'umbe'u ko ji pe me ikwehe. A'ea jitehe ji amombe'ua'ja kiro pe me jijehe'gwovo. A'ereki ji ndavy'ari hete ojipe'ġa ndehe ġa ndekote'varuhuro ġwaramo. Cristo'ga omano yva rehe ikwehe tamombo ti ġandekote'varuhua javo. Emo ġa ndopohiri okote'varuhua hugwi onhimongyavo imbokwahye'yma Cristo'ga manoa ojihe. ¹⁹ Oho po ti ġa hahyva'ea ruvihava pype nehē. A'ereki ġwemimbotarimo jate ġa ndekoi. Ndipoyjayjaruhui po ġa hamo. Emo ġa onhimbohete reki. Yvyakotyva'ea rehe ġa ndekohetei – kiroki a'ea Tupana'ga noarōi.

²⁰ Nhande ki a'e te yvaga ko nhandegwyrā. Igwete po ti pea hugwi Jesus Cristo'ga ruri nehē nhanembopiro'yhara'ga. Timboha'u hete garura a'ero. ²¹ Gwerojijyi po ti ga nhandera'oa imongovo hajiheva'ea. A'ereki oko'ā tehe nhandera'oa omanomo. Cristo'ga ra'oa'java'ea pyryheteva'ea po ti nhandera'oa nehē. Opopoakara pyvō po ti ga herojijyi nhandera'oa nehē. A'ereki a'ea pyvō jitehe ga karakaturamo imongopava ġwemimbotarimo.

4

Paulova'ea omogita ahe

¹ Nhiirũ, opogwepiaga'u hete ji. A'ereki ji ako hete pe ndehe. Pe ji mbohoryory hete nhiremiarõhetea. A'ereki pe ji rendu katu ji Cristo'ga mombe'urame pe me ikwehe. Nahã ti peko penhimboitakwerimo pejikoty'a nhandepojykaharete'ga pavẽi.

² Kiro ji ehetei Evódiahẽa pe Síntiquehẽa pe no: Pe nhandepojykaharete'gareheva'ero ġwaramo pembojo'ja hete ti pejeaporogita a'ero pejogwerekokatuavo. ³ Nde ve ji ei nhi-moirũhareteramo: Emoġita katu ti Evódia'ġa pokoga taheaporogita pyry ti ġa javo. A'ereki ġa oporavyky hete ji pavẽi ikwehe Cristo'ga mombe'gwovo ojipe'ġa pe ikwehe. Clemente'ga na jitehe oporavyky hete Cristo'ga mombe'gwombe'gwovo ji pavẽi ikwehe no. Jara'ġa no – ġandera Tupana'ga okwatija pa livro pype tarhouka ti ġa jijipyri yvagi pe nehẽ javo.

⁴ Pejoryjory ti jipi Cristo'gareheva'ero ġwaramo. A'ea'ja ji a'ea pe me: Pejoryjory ti.

⁵ Pekwahavuka ti penhyrõa ojipe'ġa pe nhaporemõ. A'ereki Cristo'ga ura'ja ġwerĩ yvya koty. ⁶ Tokoteheyme tuhẽ ti pepy'a. Penhi'inhi'ĩ ti Tupana'ga pe jipi. Pemombe'u pa ti ga pe penhiporanduva. Penhi'iġa nanani ga pe pe'ji ti: “Ndepyry hete nde ore ve jipi.” ⁷ A'ero po ti Tupana'ga inoġatuhetei pepy'a. Yvyakotyva'ero nhande nhimomby'ai a'ea rehe marã po ga inoġatuhetei nhandepy'a javo. Inoġaturame po ti ndokotehei pepy'a a'ero. A'ereki pe pejikoty'a Jesus Cristo'ga pavẽi.

⁸ Nhiirũ, kiro ji ei reki pe me a'ero: Pejapyaka hete ti aherekokatua rehe. Kiroki a'ea rehe ojipe'ġa ahe mbohete pyryheteva'ea rehe – a'ea rehe ti pejapyaka no. Okokatuve'ġa ko oko a'itituhẽva'ea rehe jate opoyjahetero. Onhimbovyvy ġa. Ga ojipe'ġa ndereko katu. Ojipe'ġa nde'i ġa pe: “Okote'varuhu ġa,” nde'i ġa. “Pyry hete ġa,” ei ġa ġa pe. Onhiarõuka hete ġa ojipe'ġa pe. Pejapyaka hete ti aherekokatua rehe nhaporemõ a'ero. ⁹ Opombo'embo'e ko ji ikwehe. Igwete pe ndekoi nhiremimbo'eagwera rehe. Pehendu pe ji nhi'iġame pe me ikwehe. Pehepia pe jirekoagwera no. Ji rupi ti peho a'ero, a'e ji pe me. A'ero po ti Tupana'ga reko'i pe pavẽi nehẽ nhandepy'a noġatuhara'ga.

Pyry pe imbuhurukari ji ve, ei ahe

¹⁰ Ymya pe aġataramo ji rehe ji poko pota novĩa. Emo avuirama ahã pe me imbuhurukahava. Aġwamo reki pe aġatara'javamo imbuhuruka ji ve. A'ea rehe ji roryhetero jijikoty'a Cristo'ga pavẽi. ¹¹ Ji nda'ei a'ea nhimbatere'yma

ġwaramo. A'ereki ji anhimbo'e nhinhiroyrõe'yma mbatera rehe. ¹² Ajipokwaha ji herekoe'yma rehe. Ji ajipokwaha herekoahivuhua rehe no. Nane'yne'ymi ji nhimbo'epavi nhinhiroyrõe'yma jikogahivame ty'ara ji rerekorame no. Jirory ji mbatera rerekoheterame. Herekoe'ymame ji ro-ryvamo jitehe nehë no. ¹³ Anhimomiranamba ji jupe jipopoakaramo Cristo'ga pavëi jitekovo ġwaramo. A'ereki gaha ji mbopopoaka ji rerekovo.

¹⁴ Pyry hete reki pe ji moirüi ikwehe ji ikwahavame hahya ikwehe. ¹⁵ Filipospeva'ero pe pekwaha hete ojipe'ġa remimbuhure'yma ji ve – kiroki ġa ojatyka Cristo'gareheva'ero. Ji Cristo'ga mombe'uypyrame pe me jigwovo pegwyrā hugwi Macedônia hugwi ikwehe pehe jate pembuhuruka itambere'ia ji ve ikwehe. ¹⁶ A'ereki cidade de Tessalônica pe vehevi pe pembuhumbuhuruka ji ve ji herekoe'ymame ikwehe. ¹⁷ Ji ndapotarahivuhui reki itambere'ia. Apotarahi ji imombyryva pe me. Pe imbuhumbuhurame igwaigwavete po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehë no. ¹⁸ Apyhy pa ji penemimbuhurukara kiro. Ji areko hete a'ero. Nhimbatere'yjuhu ji kiro. A'ereki Epafrodito'ga gweru pa ji ve pe hugwi. Penemimbuhuragwera ko ikwava'egipyra Tupana'ga pe pyryheteve'ea. Tupana'ga onhimohë hehe pyry hete javo jupe. ¹⁹ A'ero po ti jirepykavamo Tupana'ga imondoukari pe me ombateraheteahugwiva'ea nehë pe herekoe'ymame nehë. Jesus Cristo'ga pe po ti ga ei emondo ti ġa pe javo.

²⁰ Nane'ymi timbohete Tupana'ga nhandervete'ga avuirama nehë. Amém.

Paulova'ea omondo pa onhi'igagwera

²¹ Pemondo ti nhinhi'igā ġa pe nhaporemō – kiroki ġa ojikoty'a Jesus Cristo'ga pavëi. Nhipavëive'ġa omondouka onhi'igā pe me no nhaneirü'ġa. ²² Avove'ġa nhaporemō Jesus Cristo'gareheve'ġa omondouka pe me. Kiroki ġa oporavyky huvihavuhu'ga ronga pe César'ga ronga pe – ġa kaitu omondouka onhi'igā pe me.

²³ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga tomombyry pe me nhaporemō.

PAULOVA'EA OMOMBE'U COLOSSOSPEVA'EA PE Carta de Paulo aos Colossenses

1 Jihī ko Pauloramō Jesus Cristo'ga moirūharamō jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo. A'ereki nahā Tupana'ga opota.

Kiro jī ikwatijarukari imondouka pe me Timóteo'ga pavēi. Timóteo'ga oko nhaneirū'ga ojikoga ġwaramo Jesus'ga rehe nhande pavēi. ² Ore ja ko pe Tupana'ga remimo'ēhara pejikoga ġwaramo Cristo'ga rehe. Peko pe oreirūa a'ero pepohire'yma Cristo'ga hugwi pejikovo gareheva'ero. Kiro ore ikwatijarukari imondouka pe me perope cidade de Colossos pe.

Kiro ore ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojoykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ġa pepy'a, oro'e ore.

Onhi ĩ Paulova'ea Tupana'ga pe Colossospeva'ea repyga

³ Tupana'ga ko nhandepojoykaharete'ga ruva'ga Jesus Cristo'ga ruva'ga. Nane'ymi ore nhi'īgi Tupana'ga pe pe ndepyga.

—Ndepyry hete nde, oro'e ore Tupana'ga pe. A'ereki nde erembojiko Colossospeve'ga Cristo Jesus'ga rehe ġa pokoga, oro'e ore ga pe.

⁴ Nahā ore ei ga pe jipi pejikoga kwahavypyagwera jate. A'ereki Epafras'ga pe mombe'u ore ve. “Colossospeve'ga ojiko hete Cristo Jesus'ga rehe,” ei ga ore ve. “Oarō hete ġa Tupana'ga remimo'ēhara'ga nhaporemō. ⁵ Nahā Colossospeve'ga ndekoi. A'ereki ġa e'i: ‘Aerē po ti nhande hoi yvagi pe nhandejupa Tupana'ga pyri nehē,’ ei ġa,” ei ga pe mombe'gwovo ore ve.

Epafras'ga omombe'u pehoagwama pe me heikwehe. A'ereki ga omombe'u pyryva'ea a'itituhēva'ea pe me Cristo'ga mombe'uyyrame pe me. A'ea rupi ga ei heikwehe: “Uhura'ja ti Cristo Jesus'ga yvaga hugwi nhande rerogwovo ojupi yvagi pe Tupana'ga pyri nhande jikogame Jesus'ga rehe. Ga omano nhande repyga imomboā nhanderekote'varuhua. Pevo ti nhande ruvi Tupana'ga pyri Cristo'ga pavēi avuirama nehē. A'ereki Tupana'ga e'i na,” ei Epafras'ga pe me imombe'ukatuavo heikwehe.

⁶ Omombe'u ga pe me pyryva'ea a'itituhēva'ea Cristo'ga mombe'urame pe me. Na jitehe ġa imombe'umbe'ui koji'ive'ga pe ġagwyri pe nhaporemō. Henduvame ġa jikogi Cristo'ga rehe okokatuavo ojipe'ga pe. Nahā pe jikogi ga

rehe no pejikovo katu hendukatuypyagwera jate Tupana'ga pyryva pejive. Ikwahavame pe ei: "A'iti tuhê! Tupana'ga pyry hete nhande ve!" pe'e pe.

⁷ Epafras'ga omombe'u Tupana'ga pyryva pe me heikwehe. Oroarõ hete Epafras'ga. Ga ko oporavyky ore ja Jesus Cristo'ga mombe'gwovo. Nahã ga Cristo'ga nhi'ïpo'rui pe pokoga oporavykyavo Cristo'ga pe opohire'yma ga hugwi. ⁸ Gaha pe mombe'u ore ve. "Oarõ hete Colossospeve'ga Jesus'gareheve'ga. A'ereki Tupana'ga ra'uva ga arõheteuka ga pe," ei ga pe mombe'gwovo.

⁹ Nurã pendekokatua kwahavirê nane'ymi ore nhi'igi Tupana'ga pe pe ndepyga. Ga pe ore ei: Emombaragwahapavuka ti Colossospeve'ga pe enhimimbotarimova'ea. Embo'euka ti ga eja'uva pe tokwaha pa ti ga nhiremimbota-rimova'ea javo, oro'e ore ga pe. ¹⁰ A'ero ti ga ndekokatui nde javijitehe nde mbohoryheteavo jipi nehê. Ojipe'ga pe ti ga ndekokatupavi nehê no, oro'e ore Tupana'ga pe. Nane'ymi koji'i ti ga nde kwahakwahavi nehê no nahã Tupana'ga opota javo.

¹¹ Ikatu ndereaporoğita popoakahetea ojipe'ga ndeaporoğita popoakahetea hohe pa, oro'e ore Tupana'ga pe. Ndereaporoğita popoakahetea javijitehe tuhê ti Colossospeve'ga ndeaporoğita popoakahetea nehê no. A'ero ti nane'ymi ga nhimomiranami hahya pe onhimonha'ngae'yma nehê no. Hahyrame ga pe nehê po ti ga ndoryndoryvamo nehê no, oro'e ore Tupana'ga pe. ¹² Ga po ti e'i nde ve nehê no: "Apĩ, ndepyry hete nde." A'ea ti ga ei nde ve nehê gaha nhandervete'ga javo, oro'e ore Tupana'ga pe. Nahanahã ti ga ndekokatupavi nehê nde ga pokogame, oro'e ore Tupana'ga pe.

Pyry nhande ei Tupana'ga pe: Apĩ, ndepyry hete nde. A'ereki ga nhande mombyry nhanderekote'varuhua momboa nhande mongovo gwemimo'êharamo. Nurã kojahua'javamo nhande ve kiro gapyryva kwahava gwaramo. Ga pyry po ti nhande hoi nehê nhandejupa avuirama ojipe'ga pavêi garemimo'êhara'ga pavêi nehê. Pevo ti Tupana'ga pyryhetero nhande ve ga pe nehê no.

¹³ Nhande rekote'varuhuypy Diabo'ga nhi'iga rendukatuavo ite'varuhuve'ga nhi'iga rendukatuavo. Nurã ko ypytunahivuhua'javamo nhande ve a'ea rupi. Agwamo Tupana'ga hendukatuukari nhande ve gwa'yra'ga nhi'iga gwemia'nguhetehara'ga nhi'iga. Nahã Tupana'ga imombigi Diabo'ga nhi'iga rendukatu ypytunareheve'ga nhi'iga rendukatu. ¹⁴ Tupana'ga ra'yra'ga nhande mbopiro'yi nhanderekote'varuhua hugwi imomboa omanomo gwaramo

gwekoa reka'voguka. Nurã ga nohenonhukara'javi
Tupana'ga pe nhanderekote'varuhua.

Cristo'ga oko ojipe'ga hohe pa okoypyavo gwaramo

15 Ndihepiagi nhande Tupana'ga.

A'ereki ga ndaha'oi.

Tihepia reki nhande gara'yra'ga Cristo'ga. Cristo'ga ko Tu-
pana'ga javijitehe.

Jypya Cristo'ga oko.

A'ea rupi ko ahã ve vyvakotyva'ea. Ahã ve vyvakotyve'ga
no.

Nurã Cristo'ga rekoï Tupana'ga rembiapoa hohe pa okovo ga
nenonde okoypyavo gwaramo.

16 A'ereki Tupana'ga oapopavuka Cristo'ga pe yvagipeve'ga
yvagipeva'ea reheve vyvakotyve'ga ndeheve vyvako-
tyva'ea reheve.

Oapopavuka ga ga pe aherembiepiagipyra aherembiepi-
agipyra'ga ndeheve aherembiepiagipyre'yma reheve
aherembiepiagipyre'yma'ga ndeheve.

Ga oapopavuka ga pe yvagipeve'ga nduvihava'ga
ganduviha'vi'ga ndeheve ipopoakaheteve'ga ndeheve
ipopoakaheteve'gandehave'ga ndeheve.

Ga nhaporemõ omondõndõuka ojipe'ga
gwemimbotarimova'ea rehe opopoakahetero.

Nahã Tupana'ga oapopavuka gahã mbatera reheve toapo pa
ti jira'yra'ga ojive javo.

17 Cristo'ga oko ypy. Aerẽ ga oapo pa.

Okoji pa garembiapoa ga herekoro gwaramo.

18 Cristo'ga rehe nhande jikogi.

Ga ko nhandervihavuhuhete'ga.

Nurã nhande ei ga pe: Ga ko nhaneakağa.

Xako nhande ganhi'iğa rupi nhandekovo gareheva'ero.

Nurã nhande ei nhandejive: Nhande ko Cristo'ga ra'oa.

Gaha ombopyahu nhandereaporõgita

tuhi ti ga Tupana'ga pyri okovo avuirama nehẽ javo.

Ga ti nhande mongoi pevo ore mombytavo nehẽ.

A'ereki ga okwerava'javypy omanoa hugwi
omanoa'jave'yma

tako ti ji ga hohe pa mbatera hohe pa no
huvihavuhuhetero javo.

19 A'ereki a'ea pyry hete Tupana'ga pe garuva'ga pe.

"Toko ti ga ji javijitehe," ei Tupana'ga.

"Toko ti ga ojipe'ga hohe pa mbatera hohe pa no ji ja," ei
ga gworygworyvamo.

20 "Oko te'varuhu ga. Ndapotari ji gandekote'varuhua.

Pyry ti ga manoi yva rehe ga ndepyga ga nhaporemõ a'ero
nehẽ," ei ga.

“Ga gwekoa reka'vogukaro ġwaramo omanomo yva rehe ti ji vvyakotyve'ġa ndeaporoġita rerojijyi yvagipeve'ġa ndeaporoġita reheve ġandeaporoġita mohiġatupava nehẽ.

Nahã ti ji jirekokatuukari ġa pe nehẽ Cristo'ga manoro ġwaramo, ei Tupana'ga.

Ga gwekoa reka'vogukaro ġwaramo ti ji herojijyipavi vvyakotyva'ea yvagipeva'ea reheve imohiġatupava nehẽ.

Nahã ti ji jirekokatuukari a'ea pe nehẽ Cristo'ga manoro ġwaramo,” ei Tupana'ga.

Na tuhẽ reki. Cristo'ga omano yva rehe. Tupana'ga omohiġatu pa.

²¹⁻²² Pehe Colossospeva'ero ymyaĩ peko te'varuhu heikwehe. A'ero napehendupotari Tupana'ga nhi'iġa ga arõe'yma pejikoty'are'yma ga pavẽi. Korogwe reki Tupana'ga pendeaporoġita rerojijyi hendukatuuka pe me onhi'iġa gara'yra'ga manoro ġwaramo. Nahã ga pendeaporoġita mohiġatui ojirekokatuuka pe me. A'ero ga ei pe mombe'gwovo: “Pyry hete ġa. Oko katu ġa. Nahenonha'javi ji ġandekote'varuhua ġa pe. A'ereki mbatera ndojara'javi ġa ndehe.” A'ea ga ei pe ndepiaga.

²³ Penhimomirana ti Cristo'ga mombe'ua reroviaheteavo a'ero pejikoga ga rehe jipi pejipopoakaramo. Taperoviari ti hajiheva'ea. Ymyaĩ Cristo'ga mombe'ua renduvame pe jikogi ga rehe heikwehe. Nurã pe ikwahavi javo: “Cristo'ga ti nhande rerohoi ojupi nhande mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehẽ,” pe'e pe herovia. Taperoviapigi ti a'ero!

Vvyakotyve'ġa pe nhaporemõ ġa Cristo'ga mombe'ui Cristo'ga ti nhande mongoi Tupana'ga pyri nehẽ javo. Jihi amombe'u a'ea ojipe'ġa pe no. A'ereki ymya Tupana'ga e'i ji ve: “Eho ti Cristo'ga mombe'gwovo ġa pe,” ei ga ji ve.

Paulova'ea oporavyky pyryva'ea mombe'gwovo

²⁴ Pe Cristo'ga mombe'ua renduva ġwaramo ġa imondoi hahyhetea ji ve. Kiro ji roryroryvamo reki a'ea rehe. Hahyrame ji ve ji ipo'rupavi hahya Cristo'ga py'rovo. Tahahy tuhẽ ahe ve. Apo'ru pa ji hahya Cristo'ga ra'oa repyga. Gara'oa a'e ko ji ġa pe – kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe.

²⁵ Ymya Tupana'ga ei ji ve: “Ekwahavuka ti ġa pe – kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe. Epoko ti ġa imombe'upava nhinhi'iġa Cristo'ga mombe'gwovo.” A'ea ga ei ji ve pe pokoguka judeus'ġarũiva'ea pokoguka.

²⁶ Ymyahũ Tupana'ga ndokwahavukari ġwembiepiukaripyre'yma ymyahũva'ea pe ahera'yra'va'ea pe no. Aġwamo reki ga ikwahavukari ġwemimo'ẽhara'ġa

pe ġwembiepiukaripyre'yma. ²⁷ Tupana'ga e'i: "Tokwaha pa ti nhiremimo'ēhara'ġa nehē. Cristo'ga ti topojoyka pa yvyakotyve'ġa nhaporemo judeus'ġarūive'ġa vehevi nehē. Ga pojykarama ti ga ġa nderuri ojupi ġa mombytavo ji pyri avuirama opyryvamo ġa pe nehē, ei ga. A'ea ji akwahavuka pota," ei Tupana'ga. "A'ea ko nhirembiepiukaripyre'yma ikatukatuhetea," ei ga ikwahavuka ġwemimo'ēhara'ġa pe.

²⁸ Nurā Cristo'ga ore oromombe'u ġa pe nhaporemo ġa momoranduva pekwaha ti Cristo'ga jawo. Nahā ore ga kwahavukari ġa pe ġanaġanani. Ga mbo'ekwahapava ore ġa mbo'ekatapavi Cristo'ga rehe tojiko hete ti ġa Cristo'ga rehe okokatuheteavo jawo. Nahā ore ġa mbo'ekatui. A'ereki ore oro'e: Tikatu hete ti ġa Tupana'ga rovai pyteri pe Tupana'ga nhi'ġa kwahaheteavo Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo ġa pavēi. ²⁹ Nurā jihi no ji aporavyky hete Cristo'ga mombe'gwovo Cristo'ga popoakara po'ruavo ga ji mbopopoakahetero ġwaramo.

2

¹ Aporavyky hete ji nhi'aġataramo pe ndehe takwahavuka ti ji ġa pe Tupana'ga nhi'ġa jawo. Jiporavyky pe pekwaha. Aporavyky hete ji nhi'aġataramo Laodicéiapeve'ġa ndehe no – kiroki ġa ojiko Cristo'ga rehe onhimono'ono'oġa pevo tihendu Tupana'ga nhi'ġa jawo. Ojipe'ġape'ġa pe Jesus'gareheve'ġa pe ti ji takwahavuka ganhi'ġa no. Ga nhaporemo ndajirepiagi ve jira'oa kwahave'yma. Pe nhaporemo ndajirepiagi ve no.

² Nhi'aġata ji pe ndehe ġa ndehe no jiporavykyheteavo tokoveveuhua'javyme ti ġa jawo. Jiyvyteri pe ji ei ipota pe me ġa pe no: Tonhoarō hete ti ġa ovy'a ojogwehe. Tokwaha ti ġa a'itituhēva'ea. Po ġa a'itituhēva'ea kwahavi, a'ero koji'i ti ġa Tupana'ga rembiepiukaripyre'yma'ga kwahahetei tuhē nehē. Garembiepiukaripyre'yma'ga ko Cristo'ga tuhē. A'ea nhaporemo ji apota jawo jijapyakavo pe ndehe ġa ndehe no jiporavykyavo. ³ Ikatu hete Tupana'ga rembikwahava. Omombaragwaha pa ga. Onhimi nhande ve garembikwahava. Cristo'ga jate okwahavuka pa garembikwahava.

⁴ A'ea ji ei pe me pekwaha ti jawo. Nurā ti pe napenhimoandyandyjukari ojipe'ġa pe ġa imombe'urame hajihea pe me nehē. Ikatu po pe me ġa nhi'ġaturame o'mbero. Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe, a'e ji pe me. ⁵ A'ereki jireaporoġita oko pe pyri ji rekoe'ymame pe pyri. Ikwahava pendekoa ji roryroryvamo. A'ereki pe peko katu pejohupe pejikheteavo Cristo'ga rehe penhimboitavo.

Nahanahā nhande xajikoty'a Cristo'ga pavēi

⁶ Pejiko pe Cristo Jesus'ga rehe heikwehe imomboruka pejikote'varuhua gaha ko nhanderuvihavuhuhetero javo. Na jitehe ti pejiko jitehe ga rehe xako katu ti nhandejikoty'a ga pavēi javo. ⁷ Nane'ymi ti peko Cristo'ga rehe pepohire'yma ga hugwi. Koji'i ti peko katu hendukatuavo ganhi'iga. Koji'i ti pejiko hete ga rehe pejikoty'a ga pavēi. A'ea rehe Epafras'ga pe mbo'ei heikwehe nahanahā ti peko javo. Nane'ymi ti pe'jipe'ji Cristo'ga pe: “Ndepyry hete tuhē nde nhande ve.” A'ea ti pe'ji.

⁸ Penhimboko'i ti pejiyupa. Tapenhimoandyandyjukari ti ojipe'ga pe. Ga gwendukatuuka pota pe me onhi'itehea pe mbopohipota Cristo'ga hugwi. Imombe'gwovo o'mbea ga nhi'igatui pe me onhi'iteheavo pe moandyandyipota. A'ea ganemboypya tuhē ombojihu ojapyakateheavo gwakykwe-pohara'ga mbo'eavo hehe. “Nahanahā yvya hako yvaga pavēi po rimba'e,” ei ahe. “Nahanahā ti xako,” ei ahe gwakykwepo-hara'ga mbo'eavo.

Na rūi Cristo'ga remimbo'ea. Tapenhimoandyandyjukari ti ga pe a'ero. Cristo'ga hugwi ti tapenhimbopohirukari ga pe. ⁹ Uvame yvya koty okovo Cristo'ga gwepiuka pa nhande ve Tupana'ga rekokatua gareaporoḡita. A'ereki ga oko Tupana'ga javijitehe. ¹⁰ Nurā pe pavēi Cristo'ga jikoty'aro gwaramo Tupana'ga jikoty'ari pe pavēi no. Tupana'ga pendeaporoḡita mbopyahui tuhē pe mboheaporoḡitakatukatuavo pe pokopava pe monhi-momiranambava. Pyry hete pa pe me a'ero pe jikoty'aro gwaramo Cristo'ga pavēi. Yvagipeve'ga nduvihava'ga Tupana'gapyrive'ga nduvihava'ga omondondouka ga gwemimbotarimova'ea rehe opopoakahetero gwuvihavamo. Diabo'gapyriva'ea anhaḡa omondondouka ojipea anhaḡa gwemimbotarimova'ea rehe opopoakahetero gwuvihavamo no. Cristo'ga ki a'e te oko ga hohe pa a'ea hohe pa no nhanderuvihavuhuhetero.

¹¹ Judeus'ga okytiuka gwa'yra'ga nakwanhapi'ria ḡahā koi Tupana'gareheve'ga kiro javo. Cristo'ga ki a'e te omanoro gwaramo yva rehe omombo hete pendekote'varuhua ḡahā koi jireheve'ga kiro javo. “Tokote'varuhupotara'javyme ti ga a'ero kiro,” ei ga omanomo pe ndepyga. Nahā ojikoty'aro pe pavēi Cristo'ga pendeaporoḡitatiruahūa mom-bigi pe jikogame ga rehe.

¹² Penhimobatizaukarame pe ei a'ero: “Ymyahū Cristo'ga omano tamombo ḡandekote'varuhua javo. A'ero ga ga tymi. Omanorame Cristo'ga omombo jirekote'varuhua ji hugwi. Ga jikoty'aro gwaramo ji pavēi jireaporoḡitatiruahūa opi a'ero.” Nahā pe ei penhimobatizaukarame. A'ea rupi pe ei no: “Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa

hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Cristo'ga pavēi nhande jikoty'aro ġwaramo Tupana'ga nhandereaporogita imbopyahui opopoakara pyvõ. A'ereki nhande xajiko Tupana'ga popoakara rehe," pe'e pe penhimobatizaukaramame.

13 Ymyaĩ pendeaporogita ndipyahui ve heikwehe. A'ea rupi Tupana'ga pe pe peko omanove'ga ja a'ero. A'ereki ga e'i: "Ji ve ko ġa ambotehea imombigukare'yma ġwaramo gweaporogitatiruahña. Ji ndajikoty'ari ġa pavēi a'ero. A'ereki ġa okote'varuhu," ei Tupana'ga.

Aġwamo Tupana'ga ombopyahu pendeaporogita imomboia pendekote'varuhua nhaporemō Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo pe pavēi. Ymyahũ Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe Tupana'ga pendeaporogita imbopyahui.

14 Ymya nhande nihendukatui ġa Tupana'ga nhi'ġa mombe'urame nahanahã ti ahe toko katu javo. Emo Tupana'ga ohy reki nhanderekote'varuhua mbojaragwera. A'ereki Cristo'ga omano yva rehe nhanderekote'varuhua momboa. Nurã Tupana'ga ei: "Ndatekwava'javi ġandekote'varuhua mbojaragwera rehe kiro," ei ga.

15 Omanomo Cristo'ga imombigi Diabo'gapyriva'ea popoakara anhaġa popoakara. Anhaġa omondondouka ojipea anhaġa ġwemimbotarimova'ea rehe ipopoakaheteva'ea ipopoakaheteva'ea rehe pavēi. Ipopoakara mombigipyra Tupana'ga hepiukapavi tuhẽ ojipe'ga pe Cristo'ga mbojirovia a'ea rehe.

16 Nurã ti tapenhimbo'eukari ojipe'ga pe ha'oa rehe. A'ereki ġa e'i jupe: "Gwiġwia ahe ndo'ui. Gwiġwia ahe to'u." Tyhya pe ġa ei: "Gwiġwia ahe ndo'ui. Gwiġwia ahe to'u." Ga e'i: "Tokwaku ahe toryva aporame ano nanani. Toapo ahe toryva jahya porame no ikwakuva. Nahanahã ahe toko sãbado rupi ikwakuva," ei ġa.

A'ea rehe nhaporemō tapenhimbo'eukari ti ġa pe. 17 Ganemimbo'ea nhaporemō ko aere'ĩva'ea ra'angava nahanahã ti Cristo'ga rurame javo. Okorame ġanemimbo'ea rehe ahe ikwaha'vi aerēva'ea pyry hete ti nehẽ javo. Ahe ndokwahapavi reki. Ganemimbo'ea rehe ndatekwava'javi kiro. A'ereki Cristo'ga tuhẽ uripe reki. Nurã ojikogame ga rehe ahe ikwahahetei tokoa'javyme ti ahe ġanemimbo'ea rupi a'ero javo.

18 Taperoviari ti ga – kiroki ga e'i tehe: "Ji ko ako tehe. Nanhimbohetei ji. A'ea ti ahe te'i ji pavēi," e'i tehe ga. "Tombohete ti ahe Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga okoteheavo ġa ko jiruvihavuhete'ga javo. Nahã ti xa'e," ei ga ikwahave'yma. "Ahepia ji yvagipeve'ga," ei ga o'mbero. Omoandyandyi pota

ga ahe jiji akwaha hete javo tehe. Ndokwahavi reki ga onhimboheteavo. Gareaporoğita tiruahũ. Taperoviari ti ga. Ganhi'iga rupi pe ndekorame ga ndogwerekoukari pe me pyryva'ea Tupana'ga hugwi. ¹⁹ Nanongara'ga ndojikoty'ari Cristo'ga pavēi okoe'yma ganhi'iga rupi.

Nhandejikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi ga pe nhande xa'e nhaneakağa. A'ereki Cristo'ga ko nhanderuvihavuhuhete'ga. Ganhi'iga rupi nhandekovo ġwaramo xa'e nhande: Nhande ko Cristo'ga ra'oa nhandejikoga Cristo'ga rehe. Nane'ymi Cristo'ga nhaneakağamo nhande pokopokogi nhande monhimbopopoaka nhande mbojogwerekokatuavo. Nahã Cristo'ga nhande pojykai hendukatuuka nhande ve Tupana'ga nhi'iga.

²⁰ Cristo'ga omano tamombo ġandekote'varuhua javo. Nurã Cristo'ga pavēi pe jikoty'aro ġwaramo pendeaporoğitatiruahũa opi. Nurã pe ndekoi ojipe'ga ja rũi avo yvya koty ġandeaporoğitatiruahũrame. A'ereki nahã ġanemimbo'ea e'i: "Nahanahã yvya hako yvaga pavēi po rimba'e. Nahanahã ti ahe toko," e'i ġanemimbo'ea. Peko pe ġa ja rũi. Maranameuhũ pe ndekopotara'javi ġanemimbo'ea rupi naerũ? Tapekoa'javi hehe. ²¹ E'i: "Topyhygye ti ahe ġwiğwia mbatera. To'uyme ti ahe tahepia javo. Topokogye ti ahe hehe," e'i ġanemimbo'ea. ²² A'ea nhaporemo opa ahe i'urame. Kiroki opa ahe i'urame - a'ea pe nhaporemo ġanemimbo'ea e'i. A'ereki nanongara rehe ko ġa ojapyaka avo yvya koty. A'ea ko ġanemimbo'ea.

²³ Ojipe'ga ġanemimbo'ea renduvypyrame po ġa ei: "Pyry ġanemimbo'ea. Okwaha hete ġa Tupana'ga mboheteavo," e po ġa. Ikwahave'yma ġa ei a'ea ġanemimbo'ea renduva. Tiruahũ reki ġanemimbo'ea. A'ereki ġwemimbotarimova'ea rehe ġa oko nahanahã ahe ombohete Tupana'ga javo. Tupana'ga mbohete tehe reki ġa. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe rũi ġa ndekoi.

Ġanemimbo'ea renduvame po ġa ei: "Pyry ġanemimbo'ea ġa erame: 'Ahe nonhimbohetei hamo'," e po ġa.

Ndapyryvi reki ġanemimbo'ea. A'ereki ġa onhimbohete reki javo.

Ġanemimbo'ea renduvame po ġa ei: "Pyry ġanemimbo'ea ġa erame: 'Ojipejipea pe ahe tonhimomirana onhimondoheteavo onhi'iga rupi. Ahe ndo'ui ġwiğwia ojipea no.' Nahanahã ġanemimbo'ea pyryva'ea," e po ġa henduva.

Tiruahũ reki ġanemimbo'ea. A'ereki a'ea rupi okorame ahe nonhia'ngukatui ojirekokatue'yma. A'iti a. Ndatekwava'javi ġanemimbo'ea rehe. A'ereki ġanemimbo'ea nomombigi aherekote'varuhua.

3

Nhandereaporogitatiruahũa; nhandereaporogitapyahua

¹ Tupana'ga ombogwera Cristo'ga gamanoa hugwi ga mbopyahuavo. Na jitehe pe pavēi Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo Tupana'ga pendeaporogita mbopyahui. Pepota ti pyryva'ea yvagi pe Tupana'ga pyri a'ero. A'ereki pevo Cristo'ga oapy Tupana'ga pyri Tupana'ga johukoty rūi okovo nhanderuvihavuhhetero. ² Penhimbovy'a ti pyryva'ea rehe yvagipeva'ea rehe. Yvyakotyva'ea rehe rūi ti penhimbovy'a. ³ A'ereki pendeaporogitatiruahũa opi. Omanorē omanove'ġa nonhimbovy'ara'javi yvyakotyva'ea rehe. Omanove'ġa ja pe napenhimbovy'ara'javi yvyakotyva'ea rehe pendeaporogitatiruahũa pigirē. Pe pavēi Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo pendeaporogitapyahua hekokatui yvagi pe Tupana'ga pyri Cristo'ga pavēi. Pevo Tupana'ga pendeaporogitapyahua rereko katu pe me Cristo'ga reheve. ⁴ Cristo'ga pavēi nhandejikoty'aro ġwaramo nhande reaporogitapyahuro nhandekovo. Aerē po ti Cristo'ga ukwahavamo ua'java nehē. A'ero ti pe ukwahavamo ga pavēi gakatukatua rerekovo nehē.

⁵ Nurā pemombi hete ti penhimibotarimova'ea ite'varuhuva'ea pejipygwa'jave'yma hehe. Taperekoa'javi ti penhimbireko'ġarūive'ġa. Tapeakwahave'ymuhũa'javi ti ġa nderekote'varuhua'jave'yma. Tapepotaruhua'javi ti ġa. Tapepotate'varuhui ti. Tapepotaruhua'javi ti ojipe'ġa apoa. A'ereki nahā pe ġambatera arō Tupana'ga arōa hohe. ⁶ Kiroki ġa nahā oko te'varuhu pota okoe'yma Tupana'ga nhi'ġa rehe – ġa ndehe Tupana'ga onhimonha'nga. ⁷ Ga ja pehe peko te'varuhu no heikwehe.

⁸ Aġwamo ti tapekote'varuhua'javi! Aġwamo ti pepohi pejikote'varuhua hugwi a'ero. Tapenhimonha'ngaa'javi ti. Tapenhimboahiva'javi ti. Tapetiruahũa'javi ti. Tapembotegwetea'javi ti ojipe'ġa. Tapenhi'ite'varuhua'javi ti ojipe'ġa pe. ⁹ Tape'mbea'javi ti pejohupe. A'ereki pe pepohi pejeaporogitaymyana hugwi pejikote'varuhua'jave'yma.

¹⁰ Pendeaporogita ipyahu aġwamo. A'ereki ymya'ĩ Tupana'ga ombopyahu pendeaporogita pejikoga ġwaramo Cristo'ga rehe. Nane'ymi Tupana'ga pendeaporogita mbopyahua'jaa'javi koji'i ti ġa toko ji ja ji kwahaheteavo javo.

¹¹ Ga ndokoajavi nhande ve ojoatyatyvive'ġa Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahurame. Nurā xa'ete'varuhuyme ti ojohupe orepyry ore pe hohe jave'yma. Judeusramo toro'ete'varuhuyme ti pe me judeus'ġarūiva'ea pe. Judeus'ġarūiva'ero tape'ete'varuhui ti ore ve judeusva'ea

pe. A'ereki nhande ojo'ja judeusva'ea judeus'garũiva'ea pavēi Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahurame. Xa'ete'varuhuyme ti ojohupe orepypy ore pe hohe jave'yma.

Po nhande tikytiuka nhanerakwanhapira nhande ko Tupana'gareheva'ero kiro javo, xa'ete'varuhuyme ti ojikytiukare'ỹve'ga pe. Po nhande ndiajikytiukari, xa'ete'varuhuyme ti ojikytiukave'ga pe. A'ereki nhande ojo'ja nhandejikytiukava'ea nhandejikytiukare'ỹva'ea pavēi. A'ereki Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahu. Nhande ojo'ja pa: nhandegwyriveve'ga nhandegwyriveve'garũive'ga pavēi, nhande'jave'ga hajiheve'ga pavēi, ipiro'ye'ỹve'ga ga pavēi - kiroki ga oporavyky ojive jate ipiro'yve'ga.

Ga nhaporemō ojoatyatyvive'ga nhaporemō ndokoa'javi aḡwamo nhande ve. A'ereki nhande ojo'ja pa Tupana'ga nhandereaporogita mbopyahurame. Cristo'ga rehe jate nhande xanhimbovy'a. Ga jate nhande hohe pa nhanderu-vihavuhhetero. Ga nhande pojyka pa.

12-13 Nurā pejikovo Jesus'gareheva'ero ti peko katu. A'ereki Tupana'ga oko hete pe ndehe pe arōheteavo. Ga pe mo'emo'ē toko ti ga Jesus'gareheva'ero okokatuavo javo. Pejoporogwety po ti pe hamo hahyrame pe me nehē. Pepyry ti pejohupe. Tapenhimbohetei ti. Penhimoḡatyrō ti. Penhimomirana ti penhimonha'ngae'yma pejikokatuavo pejohupe. Ojipe'ga rekote'varuhurame nde ve terehenonha'javi garekote'varuhua ejive. Nahā ti tapehenonha'javi pejikote'varuhua pejohupe. A'ereki imomborirē Cristo'ga nohenonha'javi pendekote'varuhua. Na jitehe ti tapehenonha'javi pejikote'varuhua pejohupe.

14 Koji'i ji ei pe me: Penhoarō hete ti no. Penhoarōheterame ti pe peko pa Tupana'ga ja. A'ea ga opota. 15 Tupana'ga pe mbojogwereco katu. A'ero ti pejikokatuavo pejohupe pejeaporogita katu nahanahā nhande rekoi javo. A'ea Tupana'ga opota. Ymyahū ga pe mo'emo'emba Jesus'gareheva'ero ga ti tojogwereco katu pa javo. Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Ndepyry hete nde ore ve!" A'ea ti pe'ji ga pe.

16 Nane'ymi pejapyaka hete ti Cristo'ga remimbo'ea rehe nhaporemō ikwahaheteavo garemimbo'ea toki hete pevyteri pe ikwahyeteavo pe mombrymbyryva pe mbo'embo'eavo. Penhombo'embo'e ti hehe penhomomoranduva. Penhimby'yi ti pehendū katu ti Cristo'ga nhi'iga javo. Penhimby'yi ti Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo Jesus'ga mombe'gwovo no imombe'gwovo gāndekokatua ḡanemimombyryva nhande ve. Nahanahā ti penhimby'yimby'yi Tupana'ga pe ga mboheteavo ga rehe pejoryjoryvamo.

17 Cristo Jesus'gareheva'ero ġwaramo ti peko katu pejikovo ganhi'īga rupi peporavykyrame. Peko katu ti penhi'igame. Pendekoa rupi nhaporemō ti peko katu jipi ga mboheteavo penhinhi'īga Tupana'ga pe. “Ndepyry hete nde, Apī,” pe'ji ti ga pe. “Aġwamo pyry hete ore ve. A'ereki nde orerekote'varuhua momboruka Jesus'ga manoro ġwaramo ore ve. Ga ko orepojkaharete'ga ore pokoga a'ero.” A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe nhanderuvete'ga pe.

Ganembireko'ga; ganongapypeve'ga

18 Kunhano peko ti penhimbireko'ga nhi'īga rehe pejikoty'aro ġwaramo Cristo'ga pavēi.

19 Akwaimba'ero pearō hete ti penhimbireko'ga nderekokatuavo ġa a'nguavo penhimonha'ngae'yma ġa ndehe.

20 Tay'riro pehendū katu ti pejuva'ga nhi'īga penhy'ga nhi'īga reheve. A'ereki nanongara rehe Cristo'ga onhimohē.

21 Ganduvamo tapemonhimonha'nganha'ngaukari ti peja'yra'ga pejihe ja'javo ġa pe ġa mbo'erame ġa monhimomboaka. Pe ġa monhimonha'ngaukarame po ti ġa okoveveuhu okoteheavo nehē ore ndorokwahavi hete javo.

22 Ojipe'ġapyriva'ero ipiro'ye'ỹva'ero pehendū katu ti ganhi'īga penhimboporavykyve'ga nhi'īga ġa nhi'īpo'rupava. Peko ti ojipe'ga ja rūi. Opojkahara'ga gwepiagame ġa oporavyky katu tianembohete ti ġa javo. Ga gwepiage'ymame ġa ndoporavykyi a'ero. Peko ti ġa ja rūi. Pejipojkahara'ga pejepiagame ti peko ganhi'īga rupi. Ga pejepiage'ymame ti peko ganhi'īga rupi jitehe pejiporavykykatuavo. Cristo'ga rendukatuavo ġwaramo pejeaporogita katu ti xaporavyky katu tuhē ti nhandepojkaha'ga pe javo.

23 Peporavykyrame ti pejirokwa jipi peporavykykatupota pejikokatuavo pejoryjoryvamo. Penhi'igame ti pejirokwa jipi pejikokatuavo pejoryvamo. Pejikoa rupi nhaporemō ti pejirokwa jipi. Pe'ji ti pejiyvyteri pe: “Nhandeporavykykatuame nhandepojkaha'ga pe ġa pokoga, Cristo'ga pe tuhē nhande xaporavyky katu ga pokoga,” pe'ji ti. ²⁴ “Cristo'ga nhandepojkaha'rete'ga, gaha ti nhande reroho yvagi pe pevo nhande mongovo Tupana'ga pyri avuirama nehē.” A'ea ti pe'ji pejiporavykykatuavo. Na tuhē ti ga okwepy katu pe me. A'ereki Cristo'ga pe tuhē pe peporavyky nhandepojkaha'rete'ga pe.

25 Tapeporavykyte'varuhui ti. A'ereki ojo'ja yvyakotyve'ga ndekoi Tupana'ga pe. Kiroki ġa oko te'varuhu - ġa pe nhaporemō ti ga ei peko te'varuhu pe javo nehē.

4

¹ Gapojykaharamo pemondo katu ti pejiyryve'ga pe pejikokatuavo ga pe. A'ereki pe pereko pepojykahara'ga no. Ga ko Tupana'ga. Ga oko yvagi pe pepojykaharetero pendekoa repiapava. A'ea ikwahavame ti pereko katu pejiyryve'ga.

Koji'i Paulova'ea omogita Colossospeva'ea

² Penhi'i ti Tupana'ga pe jipi. Pejirokwa ti penhinhi'iga ga pe. Pe'ji ti ga pe no: "Ndepyry hete nde ore ve."

³ Ji Cristo'ga mombe'urame ojipe'ga ji mondo cadeia pype tomombe'ua'javyme ti ga Cristo'ga javo ikwehe'i. A'ea pype ji rekoi agwamo. Penhi'igame Tupana'ga pe ti pe'ji: "Ymyahũ ahe ndokwahavi ve Cristo'ga nerembiepiukaripyre'yma'ga. Aerẽ nde ga kwahavuka pota yvyakotyve'ga pe. Marã po ti Paulo'ga ga mombe'ui? A'ereki tegwete ga pe imombe'uhava kiro. Ekwahavuka ti ga pe tomombe'u ga ga ojipe'ga pe." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe ore repyga. ⁴Pe'ji ti Tupana'ga pe: "Epoko ti Paulo'ga ga mbo'ekatokatuuka ga pe nenhi'iga rehe. A'ero ti ga ikwahahetei Cristo'ga mombe'ua." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe. Ji ambo'e katu po ga hamo.

⁵ Kiroki ga ndojikogi Cristo'ga rehe – gapyteri pe ti peko katu katu ikwahava te'ite'varuhuyeme ti ga nhande ve javo. Pemombe'umbe'u ti Cristo'ga ga pe jipi. ⁶ Penhi'igatu ti ga pe pejikokatuavo ga pe hendupotaruka. A'ero ti pe ga pokokwahavi ikwahavuka ga pe nanani nehẽ.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Colossospeva'ea pe

⁷ Tíquico'ga ti ji mombe'upavi pe me nehẽ nahanahã Paulo'ga rekoi javo. Ga ko nhaneirũ'ga ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Oroarõ hete ore ga. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore Tíquico'ga rehe a'ero. Ji pavẽi ga oporavyky katu nhandepojykaharete'ga pe Cristo'ga pe ga mombe'gwovo.

⁸ Kiro ti ji Tíquico'ga mondoukari pe pyri nehẽ tomombe'u ti ga pe me jirekoa javo. Nahã ti ga pepy'a noꝑatui pe mboho-ryva'java nehẽ. Tokwaha ti ga pendekoa no. ⁹ Pendeheve'ga Onésimo'ga ti ji amondouka pe pyri nehẽ no Tíquico'ga rupi nehẽ. Onésimo'ga ko nhaneirũ'ga no ojikoga gwaramo Cristo'ga rehe. Oroarõ hete ore ga. Oko hete ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Orojiko ore Onésimo'ga rehe a'ero. Tíquico'ga Onésimo'ga pavẽi ga memei ti omombe'u pa pe me nahanahã Paulo'ga ndekoi javo.

¹⁰ Aristarco'ga omondouka onhi'iga pe me. Ga ko cadeia pype kiro ji pavẽi. Marcos'ga omondouka onhi'iga pe me no. Ga ko Barnabé'ga rendyrahẽa ra'yra'ga. Ga rurame pe pyri ti pejoryjory ga rehe imondovo ga pe, a'e jipe ko ji pe me. A'ea ji

ea'javi kiro pe me. ¹¹ Josué'ga omondouka onhi'íga pe me no. Ga pe nhande ei Justo. A'ereki ga pyry hete. Aristarco'ga Marcos'ga pavêi Josué'ga pavêi – ģa ko judeusramo oko ojikoga Cristo'ga rehe. Ga jate judeusramo oporavyky avo ji pavêi toko ti Tupana'ga vyvakotyve'ģa nduvihavuhhetero javo. Gahã onogatu jipy'a ji pokoga.

¹² Pendeheve'ga Epafras'ga omondouka onhi'íga pe me no. Oporavyky ga Cristo'ga pe ga mombe'gwovo ojipe'ģa pe. Nane'yimi ga nhi'inhi'ihetei Tupana'ga pe pe ndepyga. Tupana'ga pe ga ei jipi: “Epoko ti Colossospeve'ģa,” ei ga Tupana'ga pe. “Nurã ti ģa jikhetei Cristo'ga rehe opohire'yma ga hugwi okokatuheteavo nehẽ. A'ero ti ģa ikwahapavi tuhẽ neremimbotarimova'ea nde nhi'ípo'rupava,” ei ga Tupana'ga pe jipi. ¹³ A'iti a. Ojirokwa hete ga javo Tupana'ga pe pe ndepyga jipi ojipeva'epeve'ģa ndepyga cidadespeve'ģa ndepyga no Laodicéiapeve'ģa Hierápolispeve'ģa. Garemimbotarimova'ea pe me ji akwaha.

¹⁴ Lucas'ga omondouka onhi'íga pe me. Ga ko ore pohano okovo oreremiarõhetehara'ga. Demas'ga omondouka onhi'íga pe me no.

¹⁵ Pemombe'u ti nhaneirũ'ģa pe – kiroki ģa oko cidade de Laodicéia pe. Ga ko nhaneirũ'ģa ojikoga ģwaramo Cristo'ga rehe. Ga pe ti pe'ji Paulo'ģa omondouka onhi'íga pe me javo.

Pemombe'u ti Ninfa'ga pe no Paulo'ģa omondouka onhi'íga nde ve javo. Ga pe no – kiroki ģa ojatyka Ninfa'ga ronga pe tihendu Tupana'ga nhi'íga javo – ģa pe ti pemombe'u no.

¹⁶ Pemonhi'ĩ ti pejohupe nhirembikwatijarukara tihendu ti Paulo'ga nhi'íga nhandejive javo. Imonhi'igirẽ nhirembikwatijarukara ti pemondo cidadepeve'ģa pe Laodicéiapeve'ģa pe. Tohendu ti ģa nhinhi'íga pe me no. Akwatijaruka ji ojipea nhinhi'íga mondovouka Laodicéiapeve'ģa pe oji'i. Imonhi'igirẽ ojohupe tomondo ti ģa pe me tomonhi'ĩ ti ģa ojohupe javo. Pemonhi'ĩ ti a'ero pejohupe ikwahava nhinhi'íga ģa pe.

¹⁷ Pe'ji ti Arquipo'ga pe: “Cristo'ga nhandepojykaharete'ga ko e'i nde ve raikwehe: ‘Nahanahã ti ji nhi'ípo'ru pa,’ e ko ga nde ve raikwehe. Enhi'ípo'ru pa ti ga a'ero.” A'ea ti pe'ji Arquipo'ga pe.

¹⁸ Ji tuhẽ kiro ikwatijari jipovo inoģa nhinhi'íga imondovouka pe me. Tapemoka'nhymi ti jirekoa cadeia pype.

Kiro ji ei: Tomombyry ti Tupana'ga pe me, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY TESSALÔNICAPEVA'EA PE Primeira Carta de Paulo aos Tessalonicenses

¹ Três ore rekoi ikwatijaharamo pe me: Jihi Pauloramó Silas'ga pavēi Timóteo'ga pavēi. Kiro ore ikwatijarukari imon-dovouka pe me cidade de Tessalônica pe – perope peko Tupana'gareheva'ero nhanderuvete'gareheva'ero pejikovo Jesus Cristo'gareheva'ero nhandepojykaharete'gareheva'ero.

Kiro ore ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ġa pepy'a, oro'e ore pyryva'ea pota pe me.

Ojiko Tessalônicapeve'ea Tupana'ga rehe okokatuavo

² Oronhi'igame Tupana'ga pe ore ei jipi:

—Ore roryroryvamo Tessalônicapeve'ġa ndehe nhaporemó. A'ereki nde ġa mombyry. A'ero ore ei nde ve: Ndepyry hete nde. A'ea ore ei Tupana'ga pe.

³ Noromoka'nhyimi ore pendekoa Tupana'ga nhi'igá rupi. A'ea mombe'gwovo ore ei ga pe:

—Tessalônicapeve'ġa oporavyky Jesus'ga mombe'gwovo ġa pe, oro'e ore ga pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi. A'ereki ġa ojiko nde rehe, oro'e ore. Oarō hete ġa ojikotyve'ġa nhaporemó. Nurã ġa ġa pokopokogi ġa nderekokatuavo. A'ereki ġa nde arō hete, oro'e ore Tupana'ga pe. Onhimomirana ġa mbatera rahya pe opohire'yma nde hugwi orepojkaharete'ga rura pota jipi Jesus Cristo'ga rura pota, oro'e ore Tupana'ga pe nhanderuvete'ga pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi.

⁴ Oreirũa ko pe. Tupana'ga pe mo'emo'ẽ ojive pe arōheteavo. A'ea ore orokwaha. ⁵ Noronhi'ĩtehei ore pe me pyryva'ea mombe'urame Jesus Cristo'ga mombe'urame ikwehe'i. A'ereki Tupana'ga ra'uva ore moirũ. Gara'uva gweroviaruka pe me a'ero oreremimombe'ua. Imombe'urame pe me ore ei orovyteri pe: Tupana'ga ore pojykai ore moiruamo heroviaruka ġa pe, oro'e ore. A'ereki pe pekwaha orerekokatuagwera ore ruvame pe pyri. Nahã ore rekoi tojiko ti Tessalônicapeve'ġa Jesus'ga rehe javo ikwehe'i.

⁶ Oro pe, Tupana'ga nhi'igá renduvame orereaporogita rupi pe hoi ikwehe'i. Jesus Cristo'ga reaporogita rupi pe hoi. Ojipe'ġa jigwarairame vehevi pe ndehe pe heroviari oreremimombe'ua pendoryndoryvamo. A'ereki Tupana'ga ra'uvapyryva pe mbohory.

⁷ A'ero Jesus Cristo'gareheve'ğa - kiroki ğa u Macedôniapeve'ğa gwyri pe Acaiapeve'ğa gwyri pe no - pemombe'ua renduvame ğa epavi: "Xako ti Tessalônicapeve'ğa javijitehe," ei ğa.

⁸ Pevove'ğa jate rūi okwaha pejikoga Tupana'ga rehe. A'ereki ğa pe mombe'umbe'u pa irupeve'gave'ğa pe. A'ero ğa henduvi Jesus Cristo'ga mombe'ua. A'ereki ğa pe nhaporemo ğa omombe'u nahanahã Tessalônicapeve'ğa jikogi Tupana'ga rehe javo. Nurã ore noromombe'ui a'ea ğa pe. A'ereki ğa okwahapavipe.

⁹ Ga tuhẽ omombe'u orehoa pe pyri. Ga e'i: "Nahanahã Paulo'ga Jesus Cristo'ga mombe'ui Tessalônicapeve'ğa pe Silas'ga pavẽi Timóteo'ga pavẽi no ohorame cidade de Tessalônica pe heikwehe," ei ğa. "Hendukaturame ganemimombe'ua Tessalônicapeve'ğa herojijyjijyi ojeaporogita imondovo imohina Tupana'ga rehe. Opohi ğa gwemimbohete'hara hugwi ha'angava hugwi a'ero," ei ğa. "Avuiramave'ga rehe Tupana'ga rehe ğa jikogi ga nhi'ïpo'ruavo a'itituhẽve'ga nhi'ïpo'ruavo," ei ğa. ¹⁰ "Ga Tupana'ga ra'yra'ga rura pota tuhu ti ga nhande koty yvaga hugwi javo Jesus'ga," ei ğa pe mombe'gwombe'gwovo. Gaha Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi. Jesus'ga nhande mbopiro'yi hahyhetea'gwama hugwi - kia po ti Tupana'ga omondo ahe ve aherekote'varuhuro gwaramo. A'ereki ga ndopotariuhu aherekote'varuhua.

2

Paulova'ea oporavyky Tupana'ga nhi'ïga mombe'gwovo

¹ Ndorojotehei ore pe pyri ikwehe. A'ea pehe tuhẽ pekwaha. A'ereki pe pejiko Tupana'ga rehe oreirũramo ore imombe'urame ganhi'ïga pe me.

² Ymya ore pytaahi'vi cidade de Filipos pe ikwehe. Aerẽ Filipospeve'ğa jigwarajuhu ore rehe. Onhi'iteuhu ğa ore ve no ore mbotegweteavo. A'ea pe pekwaha.

Aerẽ ore hoi ğa hugwi orovahema pe pyri cidade de Tessalônica pe ikwehe'i. Ore ruvame pe pyri ojipe'ğa no-hendupotarihu Tupana'ga nhi'ïga no. Emo Tupana'ga ore moirũ ore pavẽi ojikoty'a. Nurã ore ndoropojihuvi ğa Tupana'ga nhi'ïga mombe'ukatuavo pe me Cristo'ga omano pe ndepyga javo. ³ A'itituhẽva'ea ore ei imombe'ukatuavo Tupana'ga nhi'ïga pe me ikwehe'i pe motetirũpotare'yma. Opogwereco katu orokote'varuhue'yma pe me. Nopo-moandyandyi ore pehe.

⁴ Ymya Tupana'ga ei ovytyeri pe kako: "Paulo'ğa ko ahembojikohara'ğa ojihe upa. Pyry ko Paulo'ğa imombe'ui

nhinhi'igã Cristo'ga mombe'gwovo nehẽ," ei Tupana'ga. Nurã ore imombe'ui ganhi'igã. Torombohory ti ojipe'gã javo rũi ore imombe'ui ganhi'igã. A'ea ore imombe'ui Tupana'ga ti torombohory javo. A'ereki gaha okwaha hete orereaporoğita. ⁵Tupana'ga nhi'igã mombe'urame ore noronhi'igãtutehei pe me tonhimohẽ ti gã nhande rehe okovo nhanenhi'igã rehe jave'yma. A'ea pe pekwaha. Ndoro'eangavi orovytyteri pe: Timombe'u ti Tupana'ga nhi'igã gã pe. A'ero po ti gã imombyryvi nhande ve nehẽ. A'ea rũi ore ei. A'ea Tupana'ga okwaha orereaporoğita kwahava.

⁶ Ndoro'ei ore: Torembohete ti. A'ea rũi ore ei pe me. Ojipe'gã pe ndoro'ei no. ⁷ Po ore ei a'ea hamo nhande ve ti gã tombuhu javo hamo, a'ero po pyryvamo hamo. A'ereki ore Cristo'ga moirũharamo oroko. Ahey'gã gwereko katu gwa'yra'gã onhyromo. Ahey'gã javijitehe ore pe nderekokatui orenhyromo ikwehe'i. ⁸ Opoarõ hete ore orokovo. Nurã ore imombe'upotahetei pe me Tupana'ga nhi'igã Jesus Cristo'ga mombe'ua ikwehe'i. Opopoko pota hete ore no. A'ereki ore orovy'a hete pe ndehe. ⁹ Napemoka'nhyimi tuhẽ pe oreporavykyagwera. Oroporavyky hete ore arimo ypytunimo no ikwehe'i. Ore tuhẽ oropyhy orojive mbatera. Nurã ore ndoro'ei pe me pembuhu tehe ore ve javo. Nahã ore rekoi imombe'urame pe me Tupana'ga nhi'igã Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ikwehe'i.

¹⁰ Cristo'gareheva'ero pe pekwaha orerekokatua ore ruvame pe pyri ikwehe'i. A'ea Tupana'ga okwaha no. Pe me ore pyryvamo. Nurã tegwete ojipe'gã nemimbojahava ore rehe.

¹¹⁻¹² Aheruva'gã gwa'yra'gã mbo'e katu. Aheruva'gã ja ore pe mbo'ekatui pe napenani pe mbohoryva Tupana'ga rehe ikwehe'i. Oro'ero'e hete pe me ikwehe'i: Peko katu ti Tupana'ga mbohoryva jipi. Gaha e'i pe me: "Tuhu ti gã upa ji pyri nhirendy'java pyri no," ei gã. "Ji tuhẽ tako gãnduvihavamo," ei ga pe me.

¹³ Oreremimombe'ua renduvame pe ei ikwehe'i: "Yvyakotyve'gã rũi omombe'uuka Paulo'gã pe. Tupana'ga tuhẽ omombe'uuka gã pe," pe'e pe. Na tuhẽ. Tupana'ga nhi'igã tuhẽ ore imombe'ui pe me ikwehe'i. A'ero ganhi'igã heroji-jyjiji pendeaporoğita pe mombyryva okwahyro pe ndehe pe jikogame ga rehe. Nurã ore ei Tupana'ga pe jipi:

—Pyry hete Tessalõnicapeve'gã hendukatui nenhi'igã, oro'e ore ga pe.

¹⁴ Pehe oreirũramo peko Jesus'gareheve'gã ja judeus'gã ja - kiroki Judéiapeve'gã ojiko Cristo Jesus'ga rehe onhimono'oğa tihendu katu ti Tupana'ga nhi'igã javo. A'ereki judeus'gã nde'yja'gã ndopotari gajikoga Jesus

Cristo'ga rehe okote'varuhuavo ġa pe. Na jitehe pende'yja'ġa ndekote'varuhui pe me ipotare'yma pejikoga Jesus Cristo'ga rehe.

¹⁵ Ymyahū judeusva'ea ojuka Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea. Aerē judeus'ġa Cristo Jesus'ga jukai nhandepojykaharete'ga jukai. Aġwamo ġa jigwarajuhu ore rehe ore mondovo cidades hugwi. Tupana'ga ndopotariuhu ġandekote'varuhua. Okouhu ġa ojipe'ġa ndehe nhaporemo ġa arōe'yma. ¹⁶ A'ereki ġa ore mombi pota ore Jesus Cristo'ga mombe'urame ġa pe. Omombi pota ġa orenhi'ġa tojikogyme judeus'ġarūive'ġa ga rehe javo.

Ymyahū judeus'ġa omombipembipeuhua'jaa'ja Tupana'ga py'a ojihe okote'vate'varuhuavo. Kiro mbapava ġandekote'varuhua reki. A'ereki Tupana'ga ndipygwa'javi a'ero onhimonha'ngavo ġa ndehe kiro.

Ojivy pota Paulova'ea Tessalōnicapeva'ea repiaga'java

¹⁷ Ga oromboja'ogame pe hugwi norombegwei orojirokwa-heteavo xaho ti oreirū'ġa ndepiaga javo novīa ikwehe'i. A'ereki ore pe ndepiaga'u hete. Tegwete orehoa reki. Emo ore nopomoka'nhyimi. ¹⁸ Pe pyri ore hopotari. Ji tuhē a'ea'e tajivy ti Tessalōnicapeve'ġa pyri javo novīa. Emo Satanás'ga norembojivyrukari pe pyri.

¹⁹ A'iti tuhē ore pe ndepiapotari. A'ereki ore oroko pe ndehe. A'ero po ti Jesus Cristo'ga rura'javame ore ei: Oreheve'ġa Tessalōnicapeve'ġa ojiko hete nde rehe, oro'e ti ore nehē. A'ea rupi po ti pe ore mbohoryvi Jesus Cristo'ga pyri nehē. Pe ndehe po ti ga ore mboheteri nehē pe pembojikoguka ġa ji rehe javo. Pe tuhē po ti nahā ore ve nehē nhande amame nhandepojykaharete'ga rovai pyteri pe nehē. ²⁰ A'ereki pehe ore mboukwaha. Pehe ore mbohory.

3

¹ Tegwete orepy'a rukatua oji'i. A'ereki ore orokwaha pota pendekoa. Nurā ji ei Silas'ga pavēi Timóteo'ga pavēi: Timondouka ti ġa mo Tessalōnicapeve'ġa pyri, oro'e ore orojuhupe. Ore nhomonhi'imbavame ji ei Silas'ga pavēi: Xapyta ti nhande tehe cidade de Atenas pe. ² Ore Timóteo'ga mondouka pe pyri a'ero oji'i. Ga ko nhaneirū'ga. A'ereki ga ojiko Jesus Cristo'ga rehe. Ymyaī Tupana'ga ga mbuhuruka ore pyri. "Gaha tomombe'u Cristo'ga no," ei Tupana'ga. Nurā ga ore moirūi Cristo'ga mombe'ua mombe'gwovo.

Timóteo, oro'e ore ga pe oji'i, eho ti a'ero Tessalōnicapeve'ġa pyri. Ere ti ġa pe tojikopigyme ti Jesus Cristo'ga rehe javo. Koji'i ti embohory ġa Jesus'ga rehe. ³ Ere ti ġa pe tomynhyme

ti ġapy'a ojipe'ġa jigwarajuhurame ġa ndehe, oro'e ore ga pe ga mondovo pe pyri.

A'ereki pe tuhē pekwaha Tupana'ga remimbotarimova'ea nhande ve. Ga e'i: "Kiroki ġa ojiko ji rehe - ġa ndehe nhaporemo po ti ojipe'ġa jigwarajuhu nehē," ei Tupana'ga. ⁴Orojuvame pe pyri ore ejipei pe me ikwehe'i: Aerē ti ojipe'ġa jigwarajuhu nhande rehe nehē, oro'e ore pe me. Na tuhē reki. A'ereki ġa okouhu nhande rehe nhande arōe'yma. A'ea pe pekwaha.

⁵ Akwaha ko ji hahyrame pe me oji'i. Nurā tegwete jipy'a rukatua. A'ero ji ei Timóteo'ga pe oji'i: Eho ti Tessalōnicapeve'ġa pyri. A'ereki ji akwaha pota ġajikoga Jesus Cristo'ga rehe, a'e ji. Mara'ngu po Diabo'ga ojiroviaruka ġa pe? Mara'ngu po ġa opohia Jesus Cristo'ga hugwi a'ero? Po ġa Diabo'ga reroviari, a'ero po ore poravykytehei Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ġa pe raikwehe'i, a'e ji ga pe.

⁶ Nurā Timóteo'ga hoi pe ndepiaga oji'i. Korogwe reki ga jivyri pe hugwi ua pyryva'ea mombe'gwovo ore ve. A'ereki ga e'i: "Tessalōnicapeve'ġa ndopohiri Jesus Cristo'ga hugwi ojikheteavo Tupana'ga rehe," ei ga ore ve. "Onhoarōarō hete ġa onhimongyavo no," ei ga. "Ga nhande arōarō hete jitehe. Omondo hete ġa ojeaporogita imohina nhande rehe jipi," ei ga. "Nhande repiapotarahi ġa jipi. Ehemia ko nhande ġa ndepiapotari jipi. Na jitehe ġa nhande repiapotarahivi no," ei ga pe mombe'gwombe'gwovo ore ve.

⁷ Tu katu orepy'a kiro pe ndehe a'ero. A'ereki pe pejiko jitehe Tupana'ga rehe. Mbatara rahya orokwaha hete jipi. Ojipe'ġa ojigwarai ore rehe no. Emo Timóteo'ga uhu pe mombe'gwovo ore ve ore mbohoryoryva. ⁸ Pe jikhetero ġwaramo nhandepojykaharete'ga rehe Jesus'ga rehe ore kw-erava'javi oreroryoryvamo! ⁹ A'ero ore norombohetepigi tuhē Tupana'ga pejikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe. Oro'e hete ore Tupana'ga pe:

—Orerory hete ore nde rehe. A'ereki Tessalōnicapeve'ġa ojiko nde rehe jipi. Ndepyry hete nde ġa mbojikoguka ejihe ore mbohoryva, oro'e ore Tupana'ga pe.

¹⁰ Arimo ore nhi'ihetei Tupana'ga pe ypytunimo na jitehe no.

—Ore mondoa'ja ti Tessalōnicapeve'ġa pyri, oro'e ore ga pe. Ganembikwahave'yma rehe ore ġa mbo'epotari ġa mbojikoga nde rehe koji'i ti ġa tojiko hete javo, oro'e ore Tupana'ga pe.

¹¹ Nhandervete'ga Tupana'ga tuhē ti torererohouka pe pyri nhandepojykaharete'ga pavēi Jesus Cristo'ga pavēi, oro'e ore pe me. ¹² Igwaigwavete ti nhandepojykaharete'ga tape-monhoarōheteuka, oro'e ore. Toarōheteuka ti ga pe me ojipe'ġa

nhaporemo, oro'e ore. Opoarõ hete ore. Na jitehe ti Jesus Cristo'ga toarõheteuka ġa pe me, oro'e ore. ¹³ Nahã ti Jesus Cristo'ga tapepoko pe mbojikoheteavo ojihe pe mombryva nehẽ. A'ero pe amame nhanderuvete'ga rovai pyteri pe Tupana'ga rovai pyteri pe po ti ga ei pe me nehẽ: “Ndojari tuhẽ ite'varuhua pe ndehe.” A'ea tuhẽ po ti ga ei pe me nehẽ Jesus Cristo'ga rura'javame ġwemimo'ẽhara'ġa pavẽi nhaporemo.

4

Paulova'ea e'i nahã ahe tomonhimohẽ Tupana'ga ojihe javo

¹ Oromombe'u ore Jesus Cristo'ga pe mbo'eavo ga rehe ikwehe'i nahanahã ti peko katu Tupana'ga monhimohema pejihe javo. A'ero nahã pe ndekokatui. Igwaigwavete ore ehetei kiro pe me: Koji'ti ti peko katu Tupana'ga monhimohema pejihe. A'ea ore ei pe me Jesus'ga repyga. A'ereki Jesus'ga nhandepojykaharete'ga ojikyoty'a nhande pavẽi nhande mbo'eavo a'ea rehe. ² Pe pekwaha oreremimbo'ea – kiroki a'ea rehe ga ore mbo'e pembo'e ti ġa a'ea rehe javo.

³ Kiro Tupana'ga remimbotarimova'ea pe me. A'ea mombe'gwovo ga ei: “Peko pyry hete ti jireheva'ero,” ei ga pe me. “Tapejihe'ari ti ite'varuhua rehe,” ei ga. “Tapejiavykyukari ti penhimbireko'ġarũive'ġa pe. Tapeavykyi ti penhimbireko'ġarũive'ġa,” ei ga pe me. ⁴ “Pekwaha ti penhimbovyva pejeaporogitakaturu. Peko pyry pa ti pejikovo nhinhi'ġa rupi ji monhimohema pejihe. A'ero po ti hajiheve'ġa pe mbohete nehẽ no pyry ġa javo pe me. ⁵ Ndoakwahavihu judeus'ġarũive'ġa gentios'ġa – kiroki ġa ndokoi ji rehe,” ei Tupana'ga. “Ojogwereko te'varuhu ġa ojopotaheteavo. Ga ja rũi ti peko,” ei ga pe me. ⁶ “A'ea pe ji ei a'ero. Tapemoandyandyi ti ojipe'ġa ġanembireko'ġa nderogwove'ỹ pejive pejikote'varuhue'yma,” ei Tupana'ga pe me.

Nanuhũ pe ndekote'varuhurame ti nhandepojykaharete'ga ġa ndepyi pe ndehe nehẽ. A'ea rehe ore opomomorandu hete pekwaha ti javo ikwehe. ⁷ Nhande mo'emo'ẽrame ojive Tupana'ga ei: “Toko katu ti ġa. Toko pyry ti ġa,” ei ga. Peko te'varuhu ti javo rũi ga ei nhande mo'emo'ẽrame ojive. ⁸ A'ero ġa – kiroki ġa nohendupotari oreremimombe'ua – vyvakytyve'ga jate rũi ġa nohendupotari. Tupana'ga ġa nohendupotari. Gaha omondo gwa'uva pe pyri pyryva'ea pe pyri.

⁹ Ndakwatijari ti ji pe me kiro penhoarõ hete ti javo. A'ereki Tupana'ga tuhẽ pe mbo'e jipe a'ea rehe. ¹⁰ Pe pearomba tuhẽ penhiirũ'ġa Jesus'gareheve'ġa – kiroki ġa u pegwyri

pe nhaporemo Macedôniapeve'ğa gwyri pe. Igwaigwavete ti pearõarõ hete oreirũramo, oro'e hete ore a'ero.

¹¹ Pejirokwa ti pejikokatuavo. Peko jate ti ojipe'ğa pyteri pe. Tapehopehoi ti ojipe'ğa pyri ға ndehe peangaangae'yma. Pe tuhẽ ti peporavyky katu pejive. Ojikwe ore ei a'ea pe me ikwehe'i. ¹² Peporavyky ti, oro'e ore. A'ero po ti ға ei nehẽ – kiroki ға ndojikogi Jesus Cristo'ğa rehe – ғahã e'i: “Pyry hete reki Jesus'gareheve'ğa. A'ereki ға oporavyky hete ipyhyga mbatera ojive oporanduve'yma,” e po ti ға pe mboheteavo nehẽ. Pe poravykyrame po ti mbatera nomominağwami pe hugwi nehẽ.

Nhandepojykaharete'ga ti uhura'ja nehẽ

¹³ Ore torokwahavuka pota pe me oreirũa pe nahanahã Jesus Cristo'gareheve'ğa manorame javo. A'ero po ti pe napenhimongoveveuhui pejehe'oe'yma ahe rehe. Ga ja rõi ti peko – kiroki ға ndojikogi Jesus Cristo'ğa rehe. A'ereki ға ndovy'ari ojehe'gwovo ahe rehe ndovyri po ti ahe nehẽ javo. ¹⁴ Omano Jesus'ğa raka'e. Aerẽ ga vyri gwyvya hugwi okwerava'java. A'ea nhande heroviari. Nurã po nhande ei heroviaheteavo hamo: Na jitehe ti omanove'ğa pe nehẽ. Tupana'ga ti ombuhuruka omanove'ğa Jesus Cristo'ğa reheve nehẽ – kiroki omanove'ğa ojiko Jesus Cristo'ğa rehe omanorame. A'ea po nhande heroviari hamo.

¹⁵ Kiro po ti ore imombe'ukatui pe me omanove'ğa jipirağwama yvagi pe. Nhandepojykaharete'ga omombe'u a'ea ore ve. Po ti nhande niamanoi ve nehẽ nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ğa rura'javame yvya koty nhande koty nehẽ, a'ero ti nhande ndiahoi tuhẽ omanove'ğa jipira renonde nehẽ nhandehorame Jesus Cristo'ğa rovatiamo nehẽ.

¹⁶ Nhandepojykaharete'ga tuhẽ ti ga rura'javi nehẽ yvaga hugwi ojyva nehẽ Jesus Cristo'ğa. Ojyvame ti ga onhi'iga mbuhuhetei nhande koty nehẽ. Ohapukai ti Tupana'gapyrive'ğa nduvihavuhu'ğa nehẽ. Tupana'ga apoa trombeta ti onhi'i nehẽ no. A'ero ti omanove'ğa vyri naẽ gwyvya hugwi okwerava'java nehẽ – kiroki omanove'ğa ojiko Jesus Cristo'ğa rehe omanorame.

¹⁷ A'ero ti Tupana'ga nhande manoe'ymame nhande pyhypavi okwerava'jave'ğa ndeheve nhande rerogwovo Jesus Cristo'ğa rovatiamouka nehẽ. Nahã ti ga nhande mono'ono'oği okwerava'jave'ğa ndeheve yvağatiğa pype nehẽ Jesus Cristo'ğa rovatiamouka yvatea gwyrã koty nehẽ. A'ero ti nhande ruvi Jesus Cristo'ğa pyri avuirama nehẽ.

¹⁸ Tapenhimongoveveuhui ti Jesus Cristo'gareheve'ğa manorame a'ero. Pe'ji ti pejohupe: “Pekwahava'ja ti Paulo'ga

remimbo'eagwera nhande ve. A'ereki ga e'i: 'Aerē ti Jesus Cristo'ga rura'javi omanove'ga mbovya nehē ojiheva'ea mbovya ahe mbogwerava'java nehē,' ei Paulo'ga nhande ve," pe'ji ti pejohupe nehē. Nahā ti penhombohory inoġatuavo pejipy'a.

5

Xanhimboavujikwe ti nhandepojykaharete'ga rura pota

¹ Marā po ti ji ikwatijari pe me Jesus Cristo'ga rura'jahavaġwama rehe? A'ereki a'ea rehe pe pekwahavipe aerē po ti ga ruri yvya koty nhande koty nehē javo. ² A'ereki pe tuhē pekwaha hete nahā: Ahe ndokwahavi iporomive'ga ruraġwama aheronga pype ypytunimo ga mboha'uve'yma. A'ereki iporomive'ga nomombe'ui ahe ve. Na jitehe ahe ndokwahavi Jesus Cristo'ga rura'jahava maname po ti ga ruri nehē javo. A'ereki Jesus Cristo'ga nomombe'ui a'ea ahe ve. A'ea pe pekwaha hete.

³ Tegwete ipuru'avehēa ka'nnyhava oja'yra rahya hugwi. Ndy! e te hahyrame hēarembeyya. Na jitehe ti tegwete Jesus'gareheve'ġarūive'ġa ka'nnyhava hahya hugwi nehē. Tiruahū ranuhū po ti ġa pe nehē. Nurā ti ġa etehei garura'java renonde nehē: "Tu katu nhandepy'a. Nimotiruahūhavi nhande ve," e po ti ġa novīa ga mboha'uve'yma nehē. Emo kotihī po ti tiruahū ġa pe nehē. A'ea ko ġahoġwama hahyhava ruvihai pe.

⁴ Oreirūramo pe ki a'e te ġa ja rūi – kiroki ġa ndojikogi Jesus Cristo'ga rehe okote'varuhuavo. Ga jikoge'yma ġwaramo nhande ei ġa pe ypytunahivareheve'ġa'jave'ġa. Pejikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe ji ei pe me: Pe ko ġa ja rūi. Pe pekwaha Jesus Cristo'ga rura pota aerē ti ga ruri nehē javo. Nurā ti garura'java napemo'maġuhūi nehē. Iporomive'ga rura ahe mo'maġuhū. A'ereki ahe nomboha'uvi ga. Garura ja rūi po ti Jesus Cristo'ga rura pe me nehē.

⁵ Pehe nhaporemō pejiko Jesus Cristo'ga rehe pejikokat-uavo. Nurā nhande ei nhandejive: Nhande xako kojahuarupive'ġa'java'ero. Nhande ko ġa ja rūi – kiroki ġa ndojikogi Jesus'ga rehe okote'varuhuavo. Ypytunahivareheve'ġa'jave'ġa xa'e nhande ġa pe. Nhande ġa ja rūi. ⁶ Nurā ti xajirokwa nhanenhimbovyvya Jesus Cristo'ga rura ra'aromo. Ga ja rūi ti xako – kiroki ġa ombopogwe aherekote'varuhua garura ra'arōe'yma. ⁷ Ypytunahivareheve'ġa'jave'ġa ndojirokwari pyryva'ea rehe heagwyryve'ġa ja Jesus Cristo'ga rura ra'arōe'yma. Ga ombopogweuhu aherekote'varuhua.

⁸ Nhande ki a'e te arimorupive'ġa'java'ero xako. Xanhimbovyvy ti a'ero. Soldados'ga omongi itaheteva'ea

metal apopyra onhia'nguavo tegwete nhandepoti'a kutuhava javo. Xako ti ġa ja nhanenhia'nguavo. Xanhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Xajiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe a'ero ga arōheteavo ojipe'ġa arōheteavo no. A'ereki nhandejikoga rupi nhande nhia'ngui. Nhaneremiarōa rupi nhande nhia'ngui. Soldados'ġa ono akanitara onhia'nguavo tonupāyme ti ġa nhaneakaġa javo. Xako ti ġa ja nhanenhia'nguavo. Xanhia'ngu ti ite'varuhua hugwi. Tikwaha ti nhandererohoagwama yvagi pe Tupana'ga pyri. A'ereki nhanerembikwahava rupi nhande nhia'ngui.

⁹ A'ereki nhande mo'emo'ērame Tupana'ga nde'i: “Aerē ti ji ġa mombori tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehē.” A'ea rūi ga ei nhande mo'emo'ērame. A'ereki ga e'i: “Aerē jijipyri ti ji ġa nderurukari Jesus Cristo'ga pe ġapojykaharete'ga pe nehē,” ei ga. ¹⁰ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga omano nhande repyga nhanderekote'varuhua momboa tuhu ġa ji pyri upa avuirama javo. A'ero nhande manorame nhande ruvi ga pyri. Na jitehe nhande ruvi ga pyri nhanemano'eymame. ¹¹ A'ero ore ei pe me: Nane'ymi ti penhombohory inoġatuavo pejopy'a. Pemombe'u katu ti Jesus Cristo'ga pejohupe penhombojikoguka ga rehe jipi. Aġwamo vehevi pe jopokogi nahā ga mombe'ukatuavo pejohupe.

Mbapavamo Paulova'ea omogita Tessalōnicapeva'ea

¹² Kiro ore ehetei pe me oreirūa pe: Pemondo ti pejeaporoġita imohina pendepiakatuhara'ġa ndehe. A'ereki nhandepojykaharete'ga omo'emo'ē ġa toko ti ġa pembo'eharamo pendepiakatuharamo. A'ero ġa nduvi pe pyri oporavykyheteavo pe mbo'ekatuavo Tupana'ga nhi'ġa rehe. ¹³ Pemondo tuhē ti pejeaporoġita imohina ġa ndehe ġa arōheteavo ġa poravykyro ġwaramo pepyteri pe. Tapejogwayvari ti.

¹⁴ Kiro ore ehetei pe me oreirūa pe pepyteripeve'ġa ndehe: Pe'ji ti nimbotepotarive'ġa pe: “Pejirokwa ti pejiporavykykatuavo.” A'ea ti pe'ji hete ġa pe. Pembohory ti okyhyjive'ġa inoġatuavo ġapy'a - kiroki ġa oko tehe ġapy'a. Kiroki ġa ndojikohetei Jesus'ga rehe - pembojikoheteuka ti ġa. Tapenhimbaekwahivi ti ojipe'ġa ndehe pejikokatupava ġa pe. ¹⁵ Ojipe'ġa ndekote'varuhurame pe me tapejipygi tuhē ti ġa ndehe pejikote'varuhue'yma ġa pe. Pe me nhaporemō ore ei. Nane'ymi ti peko katu pejohupe pejikovo. Peko katu pa ti hajiheve'ġa pe no.

¹⁶ Nane'ymi ti pejoryjory pejikovo. ¹⁷ Nane'ymi ti tapenhi'imbigi Tupana'ga pe jipi. ¹⁸ Hahyrame pe me ti pe'ji Tupana'ga pe: “Nane'ymi ndepyry hete ore ve.” Hahye'ymame pe me ti pe'ji ga pe: “Nane'ymi ndepyry

hete ore ve.” Nava'ea Tupana'ga opota pejoryva ojihe penhi'inhi'iga ojive. A'ereki pe pejikoty'a Cristo Jesus'ga pavēi.

¹⁹ Tapemombigi ti Tupana'ga ra'uva penhimbo'erame. Pehendu katu ti inhi'iga.

²⁰ Po ojipe'ga imombe'upotaramē nahā Tupana'ga ei javo, a'ero tape'etevaruhui ore norohendupotari jave'yma ga pe. ²¹ Pekwaha na'ē ti a'itituhēva'ea. Po Tupana'ga nhi'iga rūi ga imombe'ui, taperoviari ti ga. Po Tupana'ga nhi'iga tuhē ga imombe'ui, a'ero ti perovia ga. Pekwaha pa ti jipi ikwahava Tupana'ga remimbuhura. Pyryva'ea ti pembopogwe a'ero.

²² Emo tapejihe'ari ti ite'varuhua rehe nhaporemō imbo-pogwee'yma.

²³ Tupana'ga onogatu vvyakotyve'ga py'a. Ga tuhē ti tape-momyry hete tokote'varuhuyme tuhē ga javo. Tohepia katu ti ga pendeaporoḡita tojapyakate'varuhuyme ti ga javo. Tapendepia katu ti ga tojikopigyme ti ga ji rehe javo. Tapendepia katu ti ga tokote'varuhuyme ti ga javo. Po nahā ga pe nderekoi, a'ero pe pyryvamo tuhē. A'ero pendeaporoḡita pyryvamo no. A'ero nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga rura'javame yvya koty po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Ndo-jari tuhē ite'varuhua pe ndehe,” e po ti ga nehē. A'ea pa ore ei. A'ereki ore oropota Tupana'ga pyryva pe me.

²⁴ Tupana'ga e'i pe me ikwehe'i: “Peko ti Jesus'gareheva'ea pejikoga ji rehe pejikokatuavo. A'ero po ti ji pe momyryvi nehē.” Nopiriani ga o'eagwera. A'ero ti ga pe momyryvi pe ndepiakatuavo nehē.

²⁵ Kiro ore ei pe me oreirūa pe: Penhi'inhi'ī ti Tupana'ga pe ore repyga epoko ti Paulo'ga imomyryva ga pe javo.

Paulova'ea omondouka onhi'iga Tessalōnicapeva'ea pe

²⁶ Pe'anhuvamba ti pevove'ga nhaneirū'ga ore repyga. ²⁷ Ji a'e hete pe me kiro: Pemonhi'ī ti nhirembikwatijara ga pe nhaporemō tohendu pa ti ga javo. A'ereki a'ea nhandepojykaharete'ga opota, a'e hete ji pe me.

²⁸ Nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomomyry pe me.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA

TESSALÔNICAPEVA'EA PE

Segunda Carta de Paulo aos

Tessalonicenses

¹ Trêš ore rekoi ikwatijaharamo pe me: Jihi Pauloramó Silas'ga pavêi Timóteo'ga pavêi. Kiro ore ikwatijarukari imon-dovouka pe me cidade de Tessalônica – perope peko Tupana'gareheva'ero nhanderuvete'gareheva'ero pejikovo Jesus Cristo'gareheva'ero nhandepojkaharete'gareheva'ero.

² Kiro ore ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tomomyry pe me Jesus Cristo'ga pavêi nhandepojkaharete'ga pavêi. Tonogatu ti ġa pepy'a, oro'e ore pyryva'ea pota pe me.

Tupana'ga reaporogitakatua Jesus Cristo'ga rura'javame

³ Pe me oreirúa pe ore ei: Toro'e tuhê Tupana'ga pe ndepyrý hete nde javo ga pe. A'ereki ga pe mombyrymbyry. A'ero ore roryroryvamo ga rehe. Pyry ore ei na Tupana'ga pe pe mombe'gwovo jipi. A'ereki igwaigwavete pe pejiko hete ga rehe. Pe nhaporemó penhoaromba hete tuhê no. ⁴ Nurã ore tuhê pe mbohetei pe mombe'gwombe'gwovo ojipe'ġa pyteri pe – perope ġa ojatyka jipi Jesus'gareheva'ero tihendu katu Tupana'ga nhi'ġa javo. Oro'e ore ġa pe: Tessalônicapeve'ġa ojiko hete Jesus Cristo'ga rehe. Ojipe'ġa jigwarairame ġa ndehe ġa ndopohiri jitehe reki Tupana'ga hugwi. Hahyva'ea pe nhaporemó ġa nhimomiranambavi ojikheteavo Jesus'ga rehe, oro'e ore ġa pe pe mombe'gwombe'gwovo.

⁵ Pe jikopige'yname a'ea hepiukari Tupana'ga rekokatua. A'ereki ġa jigwarairame pe ndehe Tupana'ga pe mombyry pe mboavujikwea tuhu ti ġa upa ji pyri avuirama nehê javo. A'ereki pe penhimomirana hahyva'ea pe pejikoga ġwaramo ga rehe. ⁶ Pyry po ti Tupana'ga pe ga pe ndepyrý ġa ndehe nehê ġa jigwarairo ġwaramo pe ndehe.

⁷ Tupana'ga po ti imombigi hahyva'ea pe me ore ve nehê no inogatuavo nhandepyrý'a Jesus Cristo'ga jipiukarame ua yvaga hugwi ojipyrive'ġa pavêi ipopoakaheteve'ġa pavêi nehê yvagipeve'ġa. ⁸ Tata rendya pyteri pe ti ga ruri imondovo hahyva'ea ġa pe nehê – kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe hendukatue'yma pyryva'ea nhandepojkaharete'ga mombe'ua Jesus Cristo'ga mombe'ua. ⁹ A'ero ti Jesus Cristo'ga ġa mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehê topyta ti ġa ipype avuirama javo. Nahã ġamondoagwama nhandepojkaharete'ga hugwi ipopoakaheteve'ga hugwi garendy'java

hugwi. ¹⁰ Nahã po ti ġa pe nehẽ ga rura'javame yvya koty nehẽ.

Nhiremimo'ẽhara'ġa ti tanhimbohete tuhẽ javo ti ga uhu nehẽ. Uhu ti ga tonhimomby'a pa ti ġa ji rehe jipopoakahetea rehe javo. Pehe ti penhimomby'a ga mboheteavo ġa pavẽi no ndorohepiagangavi nanongara'ga javo ga rura'javame nehẽ. A'ereki pe perovia oreremimombe'uagwera.

¹¹ A'ero ore ei Tupana'ga pe pe mombe'gwombe'gwovo jipi:

—Eremo'emo'ẽ nde Tessalõnicapeve'ġa ikwehe'i toko ti ġa Cristo'gareheva'ero javo. Nurã ti emombyrymbyry ġa mon-govo enhimimbotarimova'ea rupi. Ga oko katu pota jipi nde nhi'ĩpo'rupota ojikoga ġwaramo nde rehe. Emongo katu ti ġa a'ero epopoakara pyvõ ġa pokoga.

¹² A'ea ore ei Tupana'ga pe jipi. A'ero po ti pekotyve'ġa ei nehẽ: “Jesus Cristo'ga herojijyjijyi ġandeaporoġita ġa mombyryva. A'ero ġa ndekokatui. Jesus Cristo'ga pyry hete ġapojykaharete'ga!” A'ea ti pekotyve'ġa ei pe mombe'gwovo nehẽ. A'ereki ore oronhi'ĩ Tupana'ga pe emombyry ti Tessalõnicapeve'ġa javo. A'ero po ti pyry hete pe me nehẽ pe jikoty'aro ġwaramo Jesus Cristo'ga pavẽi. A'ea Tupana'ga opota hete no Jesus Cristo'ga pavẽi nhandepojykaharete'ga pavẽi. A'ereki ġa omombyry pota pe me.

2

Jesus Cristo'ga ti uhura'ja tiruahũheteve'ga jipiukarirẽ

¹ Kiro ore imombe'ua'javi pe me oreirũa pe nhandepojykaharete'ga rura'javaġwama Jesus Cristo'ga rura'javaġwama. Aerẽ po ti ga ruri nhande mono'oġa ojipyri, oro'e ore imombe'ua'java.

² Ojipe'ga po e'i tehe pe me: “Uhura'ja reki Cristo'ga,” e po ga. A'ea jitehe po ojipe'ga e'i tehe Tupana'ga ra'uva omombe'u a'ea ji ve javo. Ojipe'ga po e'i tehe no Paulo'ġa okwatija nanongara javo. Kiro ore ehetei pe me: Ga erame na, tapemon-goteheukaripei ġa pe pejipy'a ġa'etehea rehe. Aerẽ gwe ti Jesus Cristo'ga rura'javi nhande mono'ono'oġa ojipyri nhande rerogwovo ojupi nehẽ. ³ Tapenhimoandyandyjukari'i'i ti nanongara rehe.

Kiro po ti ore imombe'ui Cristo'ga rura'java renondehava pe me. Jesus Cristo'ga rure'ymame ti he'yive'ġa pohiri Tupana'ga hugwi hendupotara'jave'yma ganhi'igã nehẽ. Cristo'ga rura renonde ti tiruahũheteve'ga jipiukari nehẽ novĩa. A'ereki ymyahũ Tupana'ga e'i ga pe: “Aerẽ ti ji ga mondoi ji hugwi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ. Tiruahũ hete tuhẽ ti ga pe pevo jipi a'ero nehẽ,” ei Tupana'ga.

⁴ Tupana'ga movahĩharamo ti tiruahũheteve'ga ei nehẽ: “Jihi ko ġa hohe – kiroki ġa pe ġa e'i tehe Tupana. Jihi ko ġanemimboheteheva hohe pa no,” e'i ti ga onhimboheteavo nehẽ. “Yvyakotyve'ġa tanhimbohete kiro, jihi jate,” e'i hete ti ga nehẽ. A'ero ti ga apygi Tupana'ga ryrua pype vehevi oina nehẽ ji ko Tupana tuhẽ javo.

⁵ Ji a'ea mombe'u pa pe me jiruvame pe pyri Tessalõnica pe ikwehe'i. Pemoka'nhy pe nhiremimombe'uagwera naerũ?

⁶ Pe pemoka'nhy a'ea – kiroki a'ea nombojipiukari tiruahũheteve'ga kiro. Aerẽ ti gambojipiukara apiavo ihoi nehẽ.

⁷ Ndojipiukari ve tiruahũheteve'ga upa novĩa. Emo okote'varuhuve'ġa oko reki tiruahũheteve'ga reaporoġita rupi kiro Tupana'ga movahiamo avo yvya koty okovo. Jesus'gareheva'ero nhande jate tikwaha a'ea. U ve gambojipiukare'ỹva'ea. Aerẽ ti ihoi japiavo a'ea pe'ahava apiavo nehẽ. ⁸ Kirẽ a'ea rakykweri ti tiruahũheteve'ga jipiukari okote'varuhuheteavo nehẽ.

A'ero ti nhandepojkaharete'ga tiruahũheteve'ga jukai opytua pyvõ ga noġa. Omombi ga gapopoakara ġwendy'java pyvõ nehẽ ura'javame nehẽ Jesus'ga.

⁹ Kiro ore imombe'ua'jakatui tiruahũheteve'ga jipiukaraġwama. Satanás'ga popoakara rerekovo ti tiruahũheteve'ga jipiukari nehẽ. A'ereki Satanás'ga ga pojyka ga moiruamo. Nurã ti tiruahũheteve'ga popoakahetero japovo hepiukahava ahemonhimomby'aheteva'ea no Tupana'ga oapouka ji ve javo o'mbero.

¹⁰ Okote'varuhuparavuhua rupi po ti tiruahũheteve'ga ġa moandyandyi a'ero nehẽ – kiroki ġa oho hahyva'ea ruvihava viara rupi. Oho tuhẽ ti ġa hahyva'ea ruvihava pype nehẽ. A'ereki ġa nohendupotari a'itituhẽva'ea Jesus'ga mombe'ua rehe okove'ỹ imomborukare'yma Jesus Cristo'ga pe okote'varuhua a'ero. ¹¹ Nurãro ġwaramo ti Tupana'ga heroviarukari ġa pe mbehea nehẽ. ¹² Nahã po ti Tupana'ga ġa nderekoi nehẽ toho ti ġa hahyva'ea ruvihava pype nehẽ javo – kiroki ġa nhaporemõ ndogweroviari a'itituhẽva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua ġworyġworyvamo okote'varuhua rehe.

Jypya vehevi Tupana'ga ahe mo'emo'ẽ Cristo'gareheva'ero

¹³ Pe me oreirũa pe ore ei: Nhandepojkaharete'ga pe arõ hete. Nane'yimi toro'e tuhẽ Tupana'ga pe a'ero ndepyrõ hete nde javo ga pe. A'ereki jypya vehevi ga pe mo'emo'ẽ pe mongovo Cristo'gareheva'ero tambopyahuuka ti ji ġandeaporõġita javo. A'ero gara'uva pendeaporõġita rerõjijyi imombyryva. Pe perovia a'itituhẽva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua. Nahã Tupana'ga pendeaporõġita mbopyahuukari.

14 Nanongara Tupana'ga opota hete. Na tuhē. Ga omombe'uuka ore ve pyryva'ea Jesus'ga mombe'ua tipyahu ti Tessalōnicapeve'ġa ndeaporoġita javo. “Nahā ti ġa togwereko opojkaharete'ga katuhetea Jesus Cristo'ga katuhetea nehē no,” ei Tupana'ga.

15 A'ero ti pejiko hete Jesus Cristo'ga rehe jipi oreirūramo. Tapepohiri ti oreremimbo'ea hugwi. Oreremimombe'ua ti perovia hete. Orerembikwatijara ti perovia hete no.

16-17 Nhandervete'ga Tupana'ga nhande arōhetei. Ga onoġatu nhandepy'a jipi nhande mbohoryva avuirama. Ga nhande mbojiko ojihe jipi. Nurā ore ei: Ga ti nhande reroho yvagi pe nehē. Nahā ga rekoi. A'ereki ga pyry nhande ve. A'ero ore ei: Jesus Cristo'ga tuhē ti tonoġatu pepy'a pe mbohoryva pe moiruamo Tupana'ga pavēi. Toapoparavuhuuka ti ġa pe me pyryva'ea jipi. Tomombe'uparavuhuuka ti ġa pe me pyryva'ea jipi no, oro'e ore.

3

Paulova'ea omombe'u penhi'ĩ ti Tupana'ga pe ore repyga javo

1 Kiro po ti ore imombe'upavi pe me oreirūa pe nehē. Oromombe'u pota ore pyryva'ea ojipe'ġa pe tojiko ti ġa Jesus Cristo'ga rehe. Pe'ji ti Tupana'ga pe ore repyga a'ero: “Emoirū ti Paulo'ġa ġa Jesus Cristo'ga mombe'urame ojipe'ġa pe tomonhimoanhaanha ti ġa orepojkaharete'ga mombe'ua imondovo. Kotihĩ po ti he'yjuhuve'ġa henduvi gamombe'ua a'ero ojikoga ga rehe ga reroviaheteavo ore javijitehe nehē,” pe'ji ga pe.

2 Ojipea pe'ji ti Tupana'ga pe no: “Ehepy ti Paulo'ġa ite'varuhuve'ġa ti tokote'varuhuyme ġa pe,” pe'ji ti ga pe. “A'ereki ite'varuhuve'ġa nomombe'uukari nenhi'iġa Paulo'ġa pe gweaporoġitate'varuhuavo.” Pe'ji ti a'ea Tupana'ga pe torepoko ti ga. A'ereki he'yive'ġa ndogweroviari Jesus Cristo'ga mombe'ua hendukatue'yma onhimongyavo.

3 Emo nhanembojikoharamo Jesus Cristo'ga oko. A'ero ti ga napembopohirukari ojihugwi pe mbopopoaka pe mbojiko-heteavo ojihe nehē Satanás'ga ti togweroviarukaryme ġa pe onhi'iġa javo. A'ereki Satanás'ga pe mongo te'varuhu pota.

4 Pehendu katu pe orenhi'iġa pe me ikwehe'i. Nane'ymi po ti pe ore rendukatui a'ero nehē. A'ea ore ei. A'ereki nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga ore mbojiko pe ndehe.

5 Kiro ore ei: Tokwahavuka ti nhandepojkaharete'ga pe me Tupana'ga remiarōhetea. Onhimomirana Cristo'ga hahyva'ea pe hako. A'ea ti ga tokwahavuka pe me no. “Ji

javijitehe ti ġa nhimomiranami hahyva'ea pe a'ero nehē," ei ġa.

Oporavyky po ahe hamo

⁶ Peko pe oreirūa pejikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe ore ja. Nurā ore ei pe me peporavyky katu ti pejikokatuavo javo ikwehe'i. Jararamo pe napehendukatupotari orenhi'ġa pevevugwehetero pejikovo ojipe'ġa mbatera rehe. Tapejihe'ari ivevugweuhuve'ġa ndehe nhaporemō. Nahā ore ehetei pe me. A'ereki a'ea rehe nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga pe mbo'euka ore ve.

⁷ Ore javijitehe po pe peko a'ero hamo pejivevugwee'yma. Pe tuhē pekwaha a'ea. Ndorevevugwei ore pepyteri pe ikwehe'i. ⁸ Oromondo ore itambere'ia pe me pe imbuhurame mbatera ore ve. Oporavyky hete ore ypytunimo arimo orojupa ipyhyga mbatera orojive tombuhuteheyme ti ġa ore ve mbatera javo ikwehe'i.

⁹ Oromombe'u katu ore Tupana'ga nhi'ġa pe me ikwehe'i. Nurā po pyry tuhē ore ipyhygi mbatera pe hugwi imondoe'yma pe me ikwehe'i novīa. Emo ore oro'e orojive: Xaporavyky hete ti ipyhyga mbatera nhandejive nhandeporanduve'yma. Nhande repiagame ti Tessalōnicapeve'ġa oporavyky nhande javijitehe ipyhyga mbatera ojive nehē no, oro'e ore ikwehe. ¹⁰ Orojuvame pe pyri ore ere'ei pe me ikwehe'i: To'uyme ti ġa – kiroki ġa ndoporavykypotari okovo. Tapemondoi ti mbatera ġa pe a'ero, oro'e hete ore ikwehe'i.

¹¹ A'ea ore ei kiro ikwahavukara'java pe me. A'ereki ojipe'ġa e'i ore ve pepyteripeve'ġa mombe'gwovo: “Tessalōnicapeve'ġa mo nohendukatui ovevugwero,” ei ġa. “Ndo-poravykyi'i'ġa okovo,” ei ġa. “Ġa oko tehe ojivyjivya oporogwyruva tehe okovo ojipe'ġa mombituva,” ei ġa ore ve kiro.

¹² Nanongara'ġa pe ore ehetei – kiroki ġa ndoporavykypotari oporogwyruva okovo – ġa pe ore ere'ei: Pekoiate ti pejiporavykyavo ipyhyga mbatera pejive, oro'e ore ġa pe. A'ereki nahā nhandepojykaharete'ga Jesus Cristo'ga ġa mbo'euka ore ve.

¹³ Pe ki a'e te peporavykypotava'ero nane'ymi ti peko katu pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejikweraje'yma hehe. ¹⁴ Po ġa mo nohendupotari orerembikwatijara ojive, penhimombaragwaha ti ġa ndehe. A'ero ti ġa ndehe tapejihe'ari tipoyjayjaryme ti ġa. A'ero po ti ġa herojijyi ojeaporoġita nehē. ¹⁵ Tapekote'varuhui ti ġa pe. A'ereki ġa peirūramo. Pe'epe'e hete ti ġa pe ġa mbo'ekatuavo peko katu ti javo ġa pe.

Mbapavamo Paulova'ea okwatija Tessalōnicapeva'ea pe

¹⁶ Nhandepojkaharete'ga onoĝatu ojiheve'ĝa py'a. Nurã ore ei: Ga tuhẽ ti tonoĝatu pepy'a jipi ite'varuhurame pe me. Ite'varuhue'ymame pe me ti ga tonoĝatu jitehe pepy'a jipi. Toko ti ga pe pavẽi nhaporemõ, oro'e ore.

¹⁷ Kiro ji tuhẽ Pauloramõ ji ei ikwatija pe me. Pehepia ti nhirembikwatijara papel rehe. Nahã ji ikwatijari jipõa pyvõ inõga jirera papel rehe ikwatijaramõ ojipe'ĝape'ĝa pe. Nahã ĝa ikwahavi Paulo'ga tuhẽ ombuhu ĝwembi'ea nhande ve javõ.

¹⁸ Kiro ore ei: Nhandepojkaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomomyry pe me nhaporemõ.

PAULOVA'EA OMOMBE'UYPY TIMÓTEOVA'EA PE Primeira Carta de Paulo a Timóteo

¹ Jihi ko Pauloramo Cristo Jesus'ga moirūharamo. Aporavyky ji Tupana'ga pe a'ero Cristo Jesus'ga mombe'gwovo. A'ereki nhanembopiro'yharamo Tupana'ga e'i ji ve eko ti Cristo'ga moirūharamo ga mombe'gwovo javo. Cristo Jesus'ga e'i ji ve no ji mongovo omoirūharamo onhimombe'uuka ji ve. Ga rehe tuhē nhande xajiko gaha po ti nhande reroho yvagi pe nehē javo.

² Timóteo, kiro ji ikwatijari nhinhi'īga imondouka pevo nde ve. Nde ko jira'yra'java'ea. A'ereki nde erejiko Jesus Cristo'ga rehe ji ga mombe'urame nde ve.

Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomombyry nde ve Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojykaharete'ga pavēi. Tandeporogwety ti ġa. Tonogatu ti ġa ndepy'a, a'e ji.

Tupana'ga nhi'īgaatyviva'ea ojipeva'ea omombe'u

³ Ymya'ĩ ji hoi cidade de Macedônia pe ikwehe'i. Jihorame ji ei nde ve: Epyta ti cidade de Éfeso pe teremombi ti ġa – kiroki ġa ombo'e ġa Tupana'ga nhi'īgaatyviva'ea rehe.

Kiro ji ea'javi a'ea pe jitehe. Ere ti ġa pe: “Tapembo'ea'javi ti Tupana'ga nhi'īgaatyviva'ea rehe Tupana'ga remiarōe'ÿva'ea rehe,” ere ti ġa pe. ⁴ “Pepohi ti penhimimombe'utehea hugwi.

Tapemombe'umbe'utehei penhemboypya aherakykwepohara jipi no,” ere ti ġa pe. A'ereki imombe'umbe'uteherame ojipe'ġa onhonhi'igayva hehe. Tupana'ga nhi'īgaatyviva'ea mombe'ua aheremboypya mombe'ua pavēi ndokwahavukari Tupana'ga remimbotarimova'ea ġa pe. Ojikogame jate Jesus Cristo'ga rehe ġa ikwahavi Tupana'ga remimbotarimova'ea.

⁵ A'e ji nde ve a'ero: Emombi ti ġanemimbo'ea. A'ereki ji apota ndepyrive'ġa nhoarōhetea. Imombopavukarame okote'varuhua Tupana'ga pe opohia onhimimombe'utehea hugwi, ġa onhoarō hete tuhē. Gweaporoġitapyryvame ġa onhoarō hete tuhē. Ojikogame Jesus Cristo'ga rehe ġa onhoarō hete tuhē. ⁶ Nanongara rehe jararamo ġa ndokoi okote'varuhuavo. A'ero ġa imombe'utehei mbatera.

⁷ Moisésva'ea remimbo'eagwera rehe Tupana'ga rembikwati-jarukara rehe ġa ġa mbo'e pota novĩa. Emo onhi'igame ġa ndokwahavi. Gwemimombe'uhetea ġa ndokwahavi no.

⁸ Xa'e nhande: Moisésva'ea remimbo'ea pyry hete nhande imombe'ukaturame Tupana'ga remimbotarimova'ea

okote'varuhuve'ğa momoranduva. ⁹ A'ereki tikwaha nhande. Pyryve'ğa pe rüi Tupana'ğa ei ikwatijarukarame javo. Momi ko ğa – kiroki ğa pe Tupana'ğa e'i ikwatijarukarame Moisésva'ea pe:

Tupana'ğa nhi'ĩpo'rue'ỹve'ğa

Tupana'ğa nhi'ığa rendukatue'ỹve'ğa

Tupana'ğareheve'ğarüive'ğa

okote'varuhuve'ğa

kiroki ğa ndokoi Tupana'ğa rehe ndapyryvive'ğa

kiroki ğa Tupana'ğa movahĩ tiruahũve'ğa

kiroki ğa ojuka uva'ğa

kiroki ğa ojuka oy'ğa

iporojukahara'ğa nhaporemo

¹⁰ kiroki ğa gweroho ojive gwembireko'ğarüive'ğa

kiroki akwaimbae'ğa memei ojogwereko gwembirekoro

kiroki kunhangwera'ğa memei ojogwereko gwembirekoro

kiroki ğa omi ojipe'ğa ğande'yja'ğa hugwi ğa mbopovavykyavo

i'mbeve'ğa

kiroki ğa e'i o'mbero a'iti tuhẽ javo

kiroki ğa nohendukatui Tupana'ğa nhi'ığa
garemimbo'ekatuukara a'itituhẽva'ea.

Ga pe nhaporemo Tupana'ğa ei ikwatijaruka Moisésva'ea pe pepohi ti pejikote'varuhua hugwi javo. Ga nhaporemo oko te'varuhu hendukatue'yma a'itituhẽva'ea Tupana'ğa remimombe'ukatuukara. ¹¹ Tupana'ğa remimombe'ekatuukara ko Jesus Cristo'ğa mombe'ua – kiroki a'ea ji amombe'u Tupana'ğa ero ğwaramo ji ve. Jesus'ğa mombe'ua okwahavuka Tupana'ğa popoakahetekatua garoryhetea no.

Tupana'ğa pyry hete Paulova'ea pe

¹² Jirory hete ji nhandepojykaharete'ğa rehe Cristo Jesus'ğa rehe. A'e ji ga pe:

–Ndepyry hete nde. A'ereki nde ji poko ji mbopopoakaruka enhimombe'ukatuuka ji ve. Ndepyry hete nde. A'ereki ji ve nde ere'e: “Nde po ti ji mombe'ukatui nehẽ. Nurã ji ei nde ve: Ji mombe'u ti a'ero,” ere nde ji ve, a'e ji Jesus'ğa pe.

¹³ Jjikoge'yname Cristo Jesus'ğa rehe ji ete'varuhui ga mombe'gwovo ojipe'ğa pe kako. Gaha ranuhũ! Tupana'ğa ra'yra'ğa rüi po ga, a'e ji. Jirekote'varuhuavo ga rehe ji jigwarai gareheve'ğa ndehe. Nahanahã ji ga mbotegwe-tehui. Emo Cristo Jesus'ğa ji porogwety. A'ereki ga rehe jjikoge'yma ğwaramo ji ndakwahavihu jirekote'varuhuavo ga rehe ğa ndehe no. ¹⁴ Pyry hete Cristo Jesus'ğa ji ve nhandepojykaharete'ğa. Ga ji arõ hete ji mbojikoguka ojihe ojipe'ğa arõheteuka ji ve.

15 A'itituhēva'ea nhande ei. Togwerovia hete ti ġa a'ero nhande pavēi. Ymya Cristo Jesus'ga uhu yvya koty tamombo ti ji vyakotyve'ġa ndekote'varuhua ġa hugwi javo, xa'e nhande a'itituhēva'ea mombe'gwovo. Ga hohe pa reki ji ako te'varuhu kako.

16 Emo Tupana'ga ji porogwety. A'ereki ga e'i ojivytyteri pe: "Tomombo ti Jesus Cristo'ga Paulo'ga rekote'varuhua ga hugwi nehē. A'ero po ti Paulo'ga reko'i ikwahavukahavamo ġa pe – kiroki ġa ndojikogi ve ji rehe. Okwaha po ti ġa Paulo'ga rekote'varuhua mombora a'ero nehē. A'ero po ti ġa ei nehē: 'Pyry Jesus Cristo'ga! Nonhimonha'ngai ga onhimomiranaheteavo Paulo'ga rekote'varuhua pe aerē po ti ga imomborukari ji ve javo,' e po ti ġa nehē. 'Ndoporogwety pigi ga Paulo'ga. A'ereki ga omombo Paulo'ga hugwi garekote'varuhuhetea,' e po ti ġa nehē," ei Tupana'ga. " 'A'ero nhanderekote'varuhua po ti ga imombori nehē no nhande mongovo ojipyri avuirama nehē.' A'ea po ti ġa ei gworyg-woryvamo ojikoga Jesus Cristo'ga rehe nehē," ei Tupana'ga ovytyteri pe.

17 Nurā ji ei Tupana'ga mombe'gwovo: Tupana'ga huvihavuhetero omongomongo pa ġwemimbotarimova'ea rupi ymyypyagwera jate. Aerē po ti na jitehe nehē no. Gaha ko avuiramave'ga omanoe'yma. Nhande ndihepiagi ga novīa. A'ereki ga ndaha'oi. Gaha jate ko Tupanamo oko. Timboukwaha ti ga avuirama a'ero nehē. Timbohete hete ti ga avuirama nehē. Na tuhē. Amém!

Paulova'ea ombo'e Timóteova'ea aheporavykya rehe

18 Timóteo, nde ereko jira'yra'java'ea. Kiro ji ei nde ve: Ere hete ti ojipe'ġa pe ġa mongovo nhiremimbo'ea rehe topohi ti ġa ġwemimombe'utehea hugwi Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea hugwi. Nhirembo'ea nde ve ko Tupana'ga nhi'ġa ja – kiroki a'ea Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ġa omombe'u nde ve nahā Tupana'ga ei nde ve javo. Hendukurame ġanhi'ġa po ti nde poravykykatui ojipe'ġa mbo'eharamo Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe ġa mbo'epava nehē. Soldados'ġa oporavyky katu gwuvihava'ga pe. Na jitehe eporavyky katu Tupana'ga pe a'ero. 19 Terepohiri ti Tupana'ga hugwi ejikoga Jesus Cristo'ga rehe. Eko pyry ti jipi. A'ero po ti ndereaporogita pyryvamo nehē.

Jararamo ġa ndokoa'javi ojeaporogitapyryva rupi. A'ero ġa heroviari Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea opohia Tupana'ga nhi'ġa hugwi. 20 Nanongara'ġa ko Himeneu'ga Alexandre'ga pavēi. A'e ji: Satanás'ga ti tombahy ġa pe. A'ero po ti ġa nde'iuhua'javi Tupana'ga pe okote'varuhua'jave'yma nehē.

2

Nahā po ojatykave'ga e'i Tupana'ga pe hamo

¹ Kiro ji ena'ēi nde ve: Jesus'gareheve'ga ti tonhi'i Tupana'ga pe vvyakotyve'ga mombe'gwovo ga nhaporemo ga ndepyga. Te'i ti ga ga pe: “Epoko ti ga imombyryva ga pe. Ndepyry hete nde ga nderekokatuavo jipi.” A'ea ti ga te'i Tupana'ga pe.

² Na jitehe ti ga te'i Tupana'ga pe nhanderuvihavuhu'ga mombe'gwovo huvihava'ga mombe'upava no Tupana'ga ti tomombyry ga pe javo. A'ero po ti ga pyryvamo nhande pokokatuavo nehē. A'ero po ti nianemongyhyjihavi nian-deavykyhavi nehē no. A'ero po ti nhande rekokatui imon-doheteavo nhandereaporogita Tupana'ga rehe imohina nehē ojipe'ga ndehe nehē no.

³ Pyry Tupana'ga pe nhanembopiro'yhara'ga pe nhande nhi'igame ga pe emombyry ti ga pe javo. ⁴ Ga opota hete vvyakotyve'ga ndekote'varuhua mombora ga nhaporemo ti tomomboruka ji ve javo. Ganembikwahava ga opota no ga nhaporemo ti tokwaha Jesus Cristo'ga mombe'ua a'itituhēva'ea javo.

⁵ A'ereki Tupana'ga tehe ko Tupanamo.

Gaha vvyakotyve'ga tombohete

gaha jate ko nhanderuvihavuhuhete'ga javo.

Vvyakotyva'ero Cristo Jesus'ga jate ombojikoty'aruka vvyakotyve'ga.

Nurā vvyakotyve'ga jikoty'ari Tupana'ga pavēi.

⁶ Ojijukaukaramē ga ndepypava ga ga mbopiro'yukari gandekote'varuhua hugwi.

Nurā ga jikoty'ari Tupana'ga pavēi a'ero.

Gamanoa okwahavuka Tupana'ga remimbotarimova'ea.

A'ea kiro vvyakotyve'ga piro'yaḡwama gandekote'varuhua hugwi.

⁷ Nurā Tupana'ga ei ji ve a'ea pa emombe'u javo. “Eko ti Jesus Cristo'ga moirūharamo egwovo judeus'garūive'ga pyri gentios'ga pyri,” ei ga ji ve. “Emombe'u pa ti Jesus'ga ga pe tojiko ti ga ga rehe. A'ero po ti ga imomborukari ga pe okote'varuhua ojihugwi nehē. Embo'embo'e ti ga Jesus'ga mombe'ua nhaporemo rehe a'itituhēva'ea rehe.” A'ea Tupana'ga ei ji ve. Amombe'u katu ji nde ve. Nanhi'mbei ji.

⁸ Onhimono'oḡame Tupana'ga nhi'igā renduva ogwryi pe nhaporemo marā po ti akwaimbae'ga ndekoi a'ero nehē Jesus'gareheve'ga? Kiro ji imombe'ui nde ve jireaporogita. Onhimono'oḡa ti akwaimbae'ga tonhi'i Tupana'ga pe gweaporogitapyryvamo onhimonha'ngae'yma ga ndayvapotare'yma.

Paulova'ea e'i nahā ti kunhangwera'ga toko javo

⁹ Marã po ti kunhangwera'ga ndekoi nehẽ Jesus'gareheve'ga? Kiro ji imombe'ui nde ve jireaporogita. Tonhimbovyvy ti kunhangwera'ga okopyryheteavo imongirame opira. Taheaporogitaranuhũyme ti ga o'ava mbojigwajigwaga rehe. Taheaporogitaranuhũyme ti ga mbo'yra noğa rehe ouro apopyra noğa rehe no pérolas noğa rehe no. Taheaporogitaranuhũyme ti ga opikatua mongia rehe no - kiroki a'ea gwerohoahivuhu itambere'ia. ¹⁰ Ga e'i ore Jesus Cristo'gareheve'ea javo. Toko katu ti ga a'ero ojipe'ga pe. Nahã ti Jesus Cristo'gareheve'ga toko a'ero.

¹¹ Jesus Cristo'gareheve'ga nhimono'oğame tihendu ti Tupana'ga nhi'iğa javo, kunhangwera'ga ti tojapyaka tuhẽ ganhi'iğa rehe. Onhi'iğe'yma ti ga tohendu pota okokatuavo.

¹² A'e hete ji nde ve: Kunhangwera'ga ti toko Tupana'ga nhi'iğa rehe jate. Tombo'eyme ti ga Tupana'ga nhi'iğaatyviva'ea rehe. Te'iyme tuhẽ ti ga: "Kunhangwerava'ea oapo akwaimba'eva'ea." Tombo'eyme ti ga a'ea rehe Tupana'ga nhi'iğaatyviva'ea rehe. ¹³ A'reki akwaimba'eva'ea Tupana'ga oapo ypy Adãova'ea. Kirẽ kunhangwerava'ea ga oapo Evava'ea hako. ¹⁴ Adãova'ea rui reki Satanás'ga omoandyi hako. Kunhangwerava'ea ga omoandyi. A'ero kunhangwerava'ea nonhi'ipo'rui Tupana'ga okote'varuhuavo.

¹⁵ Emo kunhangwera'ga jikogame Jesus Cristo'ga rehe jipi Tupana'ga omombo gandekote'varuhua ga hugwi. Ojikogame ga rehe ga ojipe'ga arõhetei okopyryvamo onhimbovyvya. Nahã gandeaporogita pyahuro. Igwete pyryvamo ga nda'yramo gwembireko'ga pe.

3

Jesus'gareheve'ga ndepiakatuvara'ga

¹ A'itituhẽva'ea nhande ei: Kiroki ga e'i taporavyky ti ji Jesus'gareheve'ga ndepiakatuavo javo - ga opota pyryva'ea. A'reki nanongara aheporavykya ko pyry, xa'e nhande a'itituhẽva'ea mombe'gwovo.

² Toko katu ti Jesus'gareheve'ga ndepiakatuvara'ga ojiko-heteavo Jesus'ga rehe. A'ero tegwete ojipe'ga ehava ga pe. Ojipeji tehe ti ga togwereco gwembirekohẽa. Taheaporogita pyry ti ga. Tonhimbovyvy ti ga okokatuavo. Po ojipe'ga nduri ga repiaga oropyta pota ore nde pyri javo, a'ero ti ga tohoryory ga ndehe ga mbuhuruka gwonga pe ga pokoga. Tombo'e kwaha hete ti ga Tupana'ga nhi'iğa rehe. ³ Heagwryryve'ga ja rui ti ga toko jugwejuhue'yma ahemboheagwryryva'ea vinho. Tonhimboahivyme ti ga ojipe'ga pe. Toko katu ti ga ojipe'ga

pe ġa ndayvare'yma onhyromo. Tokoyme ti ga ojipe'ġa ja - kiroki ġa itambere'ia pyhyga rehe jate gweaporoġita jipi.

⁴ Tohepia katu kwaha ti ga ġwongapypeve'ġa mondomondokatuavo. Tomondo ti ga gwa'yra'ġa onhi'ġa rupi. Ojihe ti ga tomondouka gwa'yra'ġa ndeaporoġita imohinuka. ⁵ Po ga ndohepiakatukwahavi ġwongapypeve'ġa gwa'yra'ġa no ġa mongoe'yma onhi'ġa rupi, a'ero po ti ga ndohepiakatukwahavi Jesus'gareheve'ġa ġa nhimono'oġame tihendu ti Tupana'ga nhi'ġa javo. Nanongara'ga ti tokoyme ġandepiakatuharamo a'ero.

⁶ Tokoyme ti ga ġandepiakatuharamo - kiroki ga kogwe ojiko Jesus Cristo'ga rehe. A'ereki ga ndokwaha-hetei ve nahã ahe toko Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi jave'yma. Mara'ngu po ti nanongara'ga okote'varuhuavo onhimboheteavo nehë? "Ako pyry ji ġa hohe pa jitekovo ġandepiakatuharamo," e po ti ga nehë. Po ti ga ei a'ea nehë, a'ero po ti Tupana'ga ei ga pe nehë ereko te'varuhu nde enhimboheterame javo. A'ea jitehe Tupana'ga ei Diabo'ga pe ga mondovo ojihugwi hako. A'ereki Diabo'ga onhimbohete.

⁷ Toko katu ti Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ga. A'ero po ti Jesus'gareheve'ġarũive'ġa ekatui ga mombe'gwovo pyry hete ga okokatuavo javo. Ga rekokatue'ymame po ti ġa ga rerekomemui nehë ite'varuhu reki ga javo. Nahã po ti Diabo'ga ga mondoi ġwemimbotarimova'ea rupi nehë.

Jesus'gareheve'ġa pokohara'ga

⁸ Kiro ti ji imombe'ui nde ve Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa pokohara'ġa. Ġandepiakatuhara'ġa javijitehe ti ġa tonhimbovyvy ojikheteavo Jesus'ga rehe. Ti'mbeyme ti ġa. Tougwejuhuyme ti ġa ahemboheagwyriva'ea vinho okovo. Tokoyme ti ġa ojipe'ġa ja - kiroki ġa itambere'ia pyhyga rehe jate heaporoġita jipi. ⁹ Nane'yumi gweaporoġitapyryvamo ti ġa togwerovia hete aherembikwahavipyre'yma - kiroki a'ea Tupana'ga okwahavuka kiro Jesus Cristo'ga mombe'ua. Tojiko hete ti ġa Jesus Cristo'ga rehe omano ga nhande repyga javo.

¹⁰ Jara'ġa Jesus'gareheve'ġa ti te'i ġa pe: "Tihepia na'ë ti pendekokatua pe ġa pokogame." A'ea ti ġa te'i ġa ndepiaga. Po ġa ndekopyryvamo ġa pokokatuavo, a'ero po ti ġa toko ġapokoharamo.

¹¹ Ga javijitehe ti kunhangwera'ġa tonhimbovyvy. Te'ite'iuhuyme ti ġa ojipe'ġa pe. Taheaporoġita pyry ti ġa. Tombojiko pa ti ġa ojipe'ġa ojihe jipi. Nahã ti kunhangwera'ġa toko.

¹² Akwaimbae'ġa Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa pokohara'ġa ti togwereco ojipeji tehe ġwembireko'ġa.

Tomondo ti ġa gwa'yra'ġa onhi'iġa rupi ġa ndepiakatuk-wahava. Tohepia katu kwaha ti ġa ġwongapypeve'ġa no ġa mondomondokatuavo.

¹³ Aerē, Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa pokoharamo, ġa jara'ġa pokokaturame po ti koji'i ġambohetea nehē. Koji'i po ti ġa Tupana'ga kwahavi nehē ġa ġa pokoga ġwaramo. Ndopojihuvi hete ti ġa imombe'uheteavo ġwembiroviara Cristo Jesus'ga mombe'ua a'ero nehē.

Paulova'ea omombe'u a'itituhēva'ea rerekokatua

¹⁴ Aho pota tuhē ji nde pyri nambegwei jioha javo. Emo ji akwatija nde ve kiro. ¹⁵ A'reki ji a'e: Mara'ngu po ti nhimbegweramo jigwovo nehē? Nurā ji herohoukari nhirembikwatijarukara kiro. Imonhi'iġame po ti nde ikwahavi javo nehē. “‘Nahanahā ti Jesus'gareheve'ġa toko katu ojohupe Tupana'ga ra'yramo,' ei Paulo'ga,” ere po ti nde nehē. Jesus'gareheve'ġa ko avuiramave'gareheve'ġa. Ga okwahavuka Jesus Cristo'ga mombe'ua ojipe'ġa pe a'ea ko a'itituhēva'ea javo herekokatuavo.

¹⁶ Cristo Jesus'ga mombe'ua a'itituhēva'ea ko huvihavuhu tuhē ahe monhimomby'aheteavo. A'ea jukwaha nhande ve nhaporemō. A'itituhēva'ea ko aherembikwahavipyre'yma – kiroki a'ea Tupana'ga okwahavuka nhande ve kiro Cristo Jesus'ga mombe'ua nhanerembiroviara. Momi ko Cristo Jesus'ga mombe'ua a'itituhēva'ea:

Ga ko ojipiuka onhimongovo yvyakotyva'ero.

“Gareaporogita ko pyry hete,” e'i Tupana'ga ra'uva ga kwaha-heteavo.

Gaha Tupana'gapyrive'ġa ga repia.

Gaha gareheve'ġa ga mombe'u judeus'ġarūive'ġa pe gentios'ġa pe.

Ga rehe yvyakotyve'ġa pyteripeve'ġa ojiko.

Gaha Tupana'ga ga reroho yvagi pe ga mboheteavo pevo.

A'ea ko Cristo Jesus'ga mombe'ua.

4

Tupana'ga ra'uva omombe'u aerēve'ġa i'mbeve'ġa

¹ Tupana'ga ra'uva e'i hete aerēva'ea mombe'ukatuavo. Nurā i'ei: “Mbapava koty po ti jara'ġa ndogweroviara'javi Jesus Cristo'ga mombe'ua nehē. Ga po ti ombopogwe Tupana'ga nhi'iġaatyviva'ea mombe'uhara'ġa nehē okoheteavo ġa'mbea rehe ġanemimbo'ete'varuhua rehe nehē no – kiroki a'ea rehe anhaġa Diabo'gapyriva'ea ġa mbo'e. ² A'ea po ti Tupana'ga nhi'iġaatyviva'ea mombe'uhara'ġa imombe'ui ġa pe ġa moandyandyita o'mbero ġa pe nehē. Ojipokwahava o'mbea rehe po ti ġa nonhimombaragwahavi a'itituhēva'ea

rehe gweaporoğitakatuagwame'yma nehē," e'i Tupana'ga ra'uva.

³ "O'mbero po ti ġa ei nehē: 'Tahembirekoyme ti ahe. To'uyme ti ahe ġwiġwia mbatera ojkwakuva,' e po ti ġa nehē," e'i Tupana'ga ra'uva imombe'gwovo.

Emo Tupana'ga nde'iangavi nanongara! Oapo pa ga. Nurã ti ahe tokwakuvyme. To'u pa ti ahe garembiapoa i'gwovo gworygworyvamo ndepiry hete nde imbuhua ore ve javo Tupana'ga pe.

A'ea Tupana'ga ei ġa pe – kiroki ġa ojiko ga rehe a'itituhēva'ea kwahava. ⁴ A'ereki pyry pa Tupana'ga rembiapoa. Nurã ti tikwakuvyme garembiapoa ti'uyme ti jave'yma. Ti'u ti a'ero nhande'erame ga pe ndepiry hete nde imbuhua ore ve javo. ⁵ A'ereki mbatera pyry pa Tupana'ga ero ġwaramo. Pyry pa mbatera nhande ero ġwaramo ga pe no ndepiry hete nde imbuhua ore ve javo ga pe.

Nahã ti eporavyky katu Jesus'ga pe

⁶ Po nde imombe'upavi Tupana'ga rembi'ea pevo nhaneirũ'ġa pe Jesus Cristo'gareheve'ġa pe, a'ero po ti nde poravykykatui Jesus Cristo'ga pe nehē. Eporavykykatuavo ga pe ti enhimbo'e katu Jesus'ga mombe'ua rehe a'itituhēva'ea rehe no – kiroki Jesus'gareheve'ġa nemimbo'ekatua rupi nde ereko jipi.

⁷ Terembopogwei ti Tupana'ga remiarõe'ÿva'ea imombe'uteheva'ea – kiroki a'ea iġwaivive'ġa omombe'u pota. A'ereki a'ea nahemombyryvukari. Ejirokwa ti ekokatua rehe ekovo Tupana'ga reaporoğita rupi jipi. ⁸ Pyry ahe jirokwari tipopoaka jira'oa javo. Koji'i pyry hete ahe jirokwari tapyry jireaporoğita javo. A'ereki naname Tupana'ga omombyry ahe ve ahe manoe'ymame a'ero. Ahe manorē po ti ga imombyryvi jitehe ahe ve yvagi pe nehē no.

⁹⁻¹⁰ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Nhande xajiko hete Tupana'ga rehe omanoe'ÿve'ga rehe aerē po ti ga nhande rerohoi yvagi pe nehē javo. Ga ko yvyakotyve'ġa mbopiro'yharamo oko. "Ambopiro'y pota ji ġa imomboia ġandekote'varuhua ġa hugwi," ei ga. Kiroki ġa ojiko ga rehe imomboruka ga pe – ġa hugwi tuhē ga imombori a'ero. Pyry ahe a'ea reroviahetei. A'ereki a'ea ko a'itituhēva'ea. Heroviaro ġwaramo nhande poravykyhetei nhandejirokwa Jesus Cristo'ga mombe'gwovo.

¹¹ A'ea ti emombe'u pa nhirembikwatijarukara tohendu katu ti Jesus'gareheve'ġa.

¹² Mara'ngu po jara'ġa javo nde ve? "Nerenhimoymyani ve nde, Timóteo. A'ero nde nderekwahavi ve," e po ġa nde ve. Ehepiuka ekokatua ġa pe te'iyme ti ġa a'ea a'ero. Enhi'igatu ti ġa pe nahã ġa monhi'igatuavo. Eko katu ti toko ti ġa ji ja javo.

Earõ hete pa ti ojipe'ga. Ejiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe. Eko pyry ti. Nahã ti eko. A'ero po ti ga ndekopotari nde ja nehẽ.

¹³ Jirakykweri ti emonhiĩ Tupana'ga rembikwatijarukara gandovaki jipi tohendu ti Jesus'gareheve'ga javo. Emombe'u katu ti ga pe nahanahã e'i Tupana'ga nhi'iga javo. Embo'e katu ti ga hehe.

¹⁴ Ymya Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga ei nde ve kako: "Tupana'ga ra'uva ombo'ekwahavuka nde ve. Embo'embo'e ti Jesus'gareheve'ga Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe a'ero imombe'ukatuavo ga pe," ei ga nde ve kako. Kirẽ opokogame neakağa rehe Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga ei a'iti tuhẽ javo kako. Enhi'ĩpo'ru ti Tupana'ga nhi'iga mombe'uhara'ga a'ero ekovo ejiporavykya rehe. ¹⁵ Ejirokwa ti eporavykya rehe jipi ga mbo'embo'ekatuavo ekoheteavo hehe. A'ero po ti nde igwaigwavete ga mbo'ekwahakwahavi Tupana'ga nhi'iga rehe nehẽ. A'ea po ti jukwaha hete ga pe nhaporemo nehẽ.

¹⁶ Terekoi ite'varuhua rehe tako katu ti ji javo. Terejapyakai ti Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe tambo'e ti ji Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe jate javo. Nane'ymi ti ejirokwa ekokatuavo ga mbo'ekatuavo a'itituhẽva'ea rehe jate. A'ero po ti nde nhimbopiro'yi ejikote'varuhua hugwi egwovo yvagi pe Tupana'ga pyri nehẽ. Kiroki ga neremimbo'ekatua rendu katu - gahã po ti nde ga mbopiro'yi gandekote'varuhua hugwi ga mondouka Tupana'ga pyri nehẽ no.

5

Eko katu Jesus'gareheve'ga pe

¹ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Eko katu ti Jesus Cristo'gareheve'ga pe ga mbo'eavo Tupana'ga nhi'iga rehe ga ndekote'varuhurame toko katu kwaha ti ga javo. Ixava'eve'ga pe ti terenhi'igahyi ga ndekote'varuhurame. A'ereki ga oko nderuva'java'ero. Enhi'igatu ti ga pe nde erame gandekote'varuhua pe na rui ti peko javo ga pe. Na jitehe ti enhi'igatu ipyahuve'ga pe akwaimbae'ga pe ga ndekote'varuhurame. A'ereki ga oko neirũ'java'ero.

² Na jitehe ti enhi'igatu igwaivĩve'ga pe ga ndekote'varuhurame. A'ereki ga oko ndehya'java'ero. Na jitehe ti enhi'igatu ipyahuve'ga pe kunhangwera'ga pe ga ndekote'varuhurame. A'ereki ga oko nerendyra'java'ero. Ga ko ambotehea rui nde hugwi a'ero. Eko katu ti ga pe a'ero.

Jesus'gareheve'ero pereko katu aherembirekokwera'ga

³ Jesus'gareheve'ga ti tomondo ojeaporoğita aherembirekokwera'ga ndehe - kiroki kunhangwera'ga pe ndiporakahavi. ⁴ Po aherembirekokwerahẽa gwereko

gwa'yra'ğa ġwymymino'ğa no, a'ero po ti ġa topoko katu hēa hēa rembirekoa'jave'yname. Ymya po hēa ġa nderekokatuyppi ġa monhimomboaka. Kiro po ti ġa toko katu kwaha ikwepyga hēa pe a'ero okovo hēaporakahavamo hēa ko jire'yjahēa tuhē javo. Nanongara ko pyry Tupana'ğa pe.

⁵ Kiroki hēa tehe oko herekoe'yma oporakahava – po hēa jikohetei Tupana'ğa rehe hamo ji poko ti javo ga pe jipi. Ypytunimo arimo po hēa nhi'igi ga pe ojihe ojipe'ğa ndehe no ore poko javo hamo. Nanongarahēa ti Jesus'gareheve'ğa topoko jipi.

⁶ Kiroki aherembirekokwerahēa oko onhimbohoryva'ea rehe jate ojapyakae'yma Tupana'ğa rehe – hēa nomanoi novīa. Emo hēa oko omanove'ğa ja Tupana'ğa pe. A'ereki hēa nombopyahuukari ga pe ojeaporogita okokatue'yma ojikoge'yma ga rehe. Nanongarahēa rūi Jesus'gareheve'ğa topoko jipi.

⁷ Embo'e pa ti Jesus'gareheve'ğa nhiremimombe'ua rehe – kiroki a'ea ji akwatija nde ve aherembirekokwera'ğa ndehe nahanahā ti pepoko ġa javo. A'ero po ti tegwete ojipe'ğa ehava ġa pe nehē.

⁸ Kiroki ga ndoporakari gwe'yja'ğa ġwongapypeve'ğa kaitu ġa mbatere'yname – gaha ndokoa'javi Jesus'ğa mombe'ua rupi. Koji'i ga oko te'varuhu Jesus'gareheve'garūive'ğa hohe. A'ereki Jesus'gareheve'garūive'ğa vehevi oporaka gwe'yja'ğa ġwongapypeve'ğa no.

⁹ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Jesus'gareheve'a'ero ti ġa toporaka opyteripeve'ğa – kiroki kunhangwera'ğa pe ndiporakahavi. Tokwatija ti ġa nanongara'ğa ndera a'ero aherembirekokwera'ğa ndera ndiporakahavi ġa pe javo. Nanongara'ğa pe ji ei:

Ga ti toko iġwaiwīve'ğa. He'yjuhu kwara ġa ndehe sessenta kwara koji'i no.

Ojipeji ġanembirekova'ea.

¹⁰ Ojipe'ğa omombe'u katu aherembirekokwera'ğa nahā ġa ojipe'ğa poko katu gweaporogitakaturu jipi javo. Momi ko aherembirekokwera'ğa mombe'ua:

Ga gwa'yra'ğa ndereko katu ġa monhimomboakakatuavo.

Ymyagwera jate ġa horyory hajiheve'ğa ndehe ġa mboapyga ġa mbuhuruka ġwonga pe ġa ndurame.

Na jitehe ġa Tupana'ğa remimo'ēhara'ğa poko ġa ndurame onga pe.

Ga ġa poko ġa nderekokatuuvo – kiroki ġa pe ite'varuhu.

Ga ojirokwa opyryvamo ojipe'ġape'ğa pe jipi oporavykyparavuhuavo nahā ġa pokopava jipi.

Po nahã aherembirekokwera'ğa ndekokatui - kiroki ға pe ndiporakahavi, a'ero pyry Jesus'gareheve'ğa ikwatijari ғандера ғahã nhande tipoko javo.

¹¹ Kiroki aherembirekokwera'ğa nomondoi ve sessenta kwara iğwaivie'ÿve'ğa - ғандера ti terekwatijarukari. Mara'ngu po ti ға oporavykypotara'jave'yma Cristo'ga pe nehê? Po ti ға ei nehê: “Koji'i pyry ji ve ji rembirekoa'javamo.”

¹² Po ti ға ei nahã nehê, a'ero po ti ijari ға ndehe ға ipiriano ғwaramo onhimbi'eagwera Cristo'ga pe nehê.

¹³ Terekwatijari iğwaivie'ÿve'ğa ndera, a'e ji. Mara'ngu po ti igwaigwavete ға ovejugwero nehê ohoohorame ojipe'ğa nonga pe jipi nehê? Koji'i po ti ға te'varuhuro a'ero onhi'inhî'iteheavo ikwahapapota imombe'umoanhana nehê - kiroki a'ea po ға nomombe'ui hamo.

¹⁴ Nurã koji'i pyry ji ve iğwaivie'ÿve'ğa nembirekoa'javamo gwa'ygwa'yramo. Togwereco katu ti ға gwa'yra'ğa ғwongapypeve'ğa nderuva. Po ti nahã iğwaivie'ÿve'ğa ndekokatui nehê, a'ero po ti a'ea rehe ға'arõe'ÿve'ğa nde'ite'varuhui ға pe nehê. Nahã ji amoğita ға. ¹⁵ A'ereki jararamo iğwaivie'ÿve'ğa oko jipe Satanás'ga nhi'iga rehe okoa'jave'yma Cristo'ga nhi'iga rehe.

¹⁶ Kiro ti ji imombe'ua'javi nde ve. Aherembirekokwerahêa re'yjahêa ti toporaka hêa pokokatuavo Jesus'gareheva'ero. Toporakarukaryme ti ға hêa jara'ğa pe Jesus'gareheve'ğa pe. A'ero hêa porakare'ymame hêare'ya'ğarüive'ğa oporaka ojipe'ğa - kiroki ға pe ndiporakahavi tuhê.

Eko katu ti gandepiakatuhara'ğa pe

¹⁷ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Nahã po ti Jesus'gareheve'ğa ndekoi hamo: Ga ti tombohete gwepiakatuhara'ğa. Ga ti tomondokatua'ja ға pe ikwepykava ға poravykykaturame. Ga pe kaitu - kiroki gandepiakatuhara'ğa omombe'umbe'uu Tupana'ga nhi'iga ға mbo'ekatuavo hehe. ¹⁸ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Yuranuhûa oporavyky ahe ve hay'nhoyn'hoğa japea hugwi jape'oga

ipyrypyruğame trigo ra'yinha rehe.

Nurã ti ahe tojurutyvyme yuranuhûa to'u ti trigo ikwepykavamo javo,” e'i ikwatijaripyra.

Ojo'java'ea e'i:

“Tokwepy ti ahe ғwemimboporavykyhara'ğa pe.

A'ereki ға ahe poko,” e'i.

¹⁹ Po ojipejive'ga ei nde ve: “Oko te'varuhu nhanderepiakatuhara'ğa.” Po ga tehe e'i a'ea, tereroviari ti ganhi'iga. Po a'ea jitehe ojipe'ga ei nhanderepiakatuhara'ğa oko te'varuhu javo, a'ero ti ehendu ғanhi'iga ikwahava. ²⁰ Po a'iti hete

tuhē ġandepiakatuhara'ga ite'varuhu, a'ero ti emoġita ga Jesus'gareheve'ġa ndovaki nhaporemō. Ere ti ga pe: “Nahā nde ereko te'varuhu. Epohi ti jugwi,” ere ti ga pe. A'ero po ti jara'ġa kyhyjipavi xakote'varuhuyme ti javo nehē.

²¹ Ehendu tuhē nhinhi'iġa ġa moġitakatupava. Terei ti: “Nda'ei po ti ji ga pe garekote'varuhua rehe. A'ereki ji ako hete ga rehe.” A'ea terei. Ojipe'ga pe terei no: “Anhi'iġahy hete po ti ji ga pe garekote'varuhua rehe. A'ereki ji ndakoi ga rehe.” A'ea terei no, a'e ji nde ve Tupana'ga ji renduvame. Nhandepojoykaharete'ga Jesus Cristo'ga ji rendu no. Yvagipeve'ġa ji rendu no Tupana'gapyrive'ġa garemimo'ēharamo.

²² Terena'ēi ti ojipe'ġa pe peporavyky ti Tupana'ga pe kiro javo. Ekwaha katu na'ē ti ġandeaporōġita. Ga pyryvame ti epoko ġa'akaġa rehe peporavyky ti kiro Tupana'ga pe javo. Terejihe'ari ti ite'varuhuve'ġa ndehe ġandekote'varuhua mbopogwee'yma. Ejirokwa ti ekokatua rehe, a'e ji nde ve.

²³ Yhya jate rūi ti e'u, Timóteo. Pyry xunhiva'ea nde i'ui vinho no tomombi hahyva'ea nderevegi pe. A'ereki nane'yumi nde netetirūa.

²⁴ Kotihī jara'ġa ndekote'varuhua jukwaha hete. A'ero nhande ejipei ġa pe oja ġa ndehe javo. Jara'ġa ndekote'varuhua ndiukwahavi ve. Aerē gwe nhande ikwahavi ġandeaporōġitate'varuhua. ²⁵ Na jitehe jukwaha hete ojipe'ġa ndekokatua. Jara'ġa ndekokatua ndiukwahavi ve. Aerē gwe nhande ikwahavi a'ea.

6

Paulova'ea e'i nahā ti ipiro'ye'ŷve'ġa toko javo

¹ Kiro ti ji ġa mombe'ui nde ve Jesus'gareheve'ġa – kiroki ġa ndipiro'yi opojoykahara'ġa hugwi. Ga ti tomondo gweaporōġita opojoykahara'ġa ndehe oporavykykatuavo ġa pe. Po ġa ndoporavykykatui Tupana'gareheva'ero, a'ero po ti ojipe'ġa Tupana'ga mbotegwetei ite'varuhu Tupana'ga javo. Jesus'ga mombe'ua po ti ġa imbotegwetei nehē no ite'varuhua rehe ga ġa mbo'ei javo.

² Po ġa opojoykahara'ġa pavēi ojiko Jesus'ga rehe, a'ero ġa ndekoi onhoirūramo. A'ero ti ġa te'iyme opojoykahara'ġa pe: “Ga nhaneirūramo ġwaramo ti timondoyme nhandereaporōġita ġa ndehe.” A'ea rūi ti ġa te'i. Koji'i vehevi ti ġa tomondo ojeaporōġita opojoykahara'ġa ndehe oporavykykatukatuavo ġa pe ġa pokoga. A'ereki ġa – kiroki opojoykahara'ġa pe ġa oporavyky ġa pokoga – ġa ko ġairūa tuhē ġanemiarōa ojikoga ġwaramo Jesus'ga rehe. A'ea ti emombe'u pa ġa pe ġa mbo'ekatuavo hehe.

A'itituhẽva'eaatyviva'ea rehe okote'varuhuve'ga ombo'e

³ Po ojipe'ga ombo'e nhiremimbo'eaatyviva'ea rehe ndokoi po ga a'itituhẽva'ea rehe nhandepojykaharete'ga remimbo'ea rehe Jesus Cristo'ga remimbo'ea rehe. Aherekokatua mombe'ua rehe po ga ndokoi no. ⁴ Okoe'ymame hehe po ga nhimbohetetehei tuhẽ akwaha hete ji javo novia. Emo ga ndokwahavihu okovo. Onhi'igayva pota ranuhũ ga ojipe'ga. “Garagara pe ġa ei?” e'i tehe ga. A'ero ga renduvame ġa nhimyrõi ojogwehe ja'javo ojohupe onhombotegweteavo ojogweroviare'yma.

⁵ Nane'yimi ġa jogwayvahetei. Ite'vate'va ġa'akaġa. A'ero ġa ndokwahava'javi a'itituhẽva'ea ojipe'ga mbo'eavo a'eaatyviva'ea rehe. A'ereki ġa e'i tehe ovytyteri pe: “A'e po ti ji ġa pe nehẽ: ‘Ji ko Tupana'gareheva'ea’. A'ero po ti ġa imbuhuri itambere'ia ji ve ji mombateheteavo ji ombo'erame nehẽ,” e'i tehe ġa ovytyteri pe.

⁶ Pyry hete tuhẽ okokatuve'ga pe reki – kiroki ga ojiko tuhẽ Tupana'ga rehe ikwahava opy'a rukatua gworygworyvamo jipi. Ndokoi ga ojipe'ga mbatera rehe a'ero. ⁷ Ma gara nhande tiru reki nhande'arame? Ndiheruri nhande. Ma gara po ti nhande tiroho nhanemanorame nehẽ? Ndirohoi tuhẽ po ti nhande nehẽ. ⁸ Herekorame nhanderembi'ua nhandepira reheve xajory ti hehe pyry ji ve javo.

⁹ Jara'ġa e'i tako ji imbateheteva'ero javo. A'ea rehe jate ġa japyakai reki. A'ero ġa ite'varuhua mbopogwehetei okote'varuhuavo nahã po ti ji ipyhyguhui mbatera javo. A'ereki hepia'ngi tehe he'yiva'ea ġa pe ġamongote'vava'ea. Tegwete ġapohira okote'varuhua hugwi a'ero. A'ea ġa mbotegwetepavi ġa mondouka hahyva'ea ruvihava pype. ¹⁰ A'ereki itambere'ia potarapora ko aherekote'varuhuparava. Itambere'ia rehe jate okovo ġwaramo jara'ġa pohiri Jesus Cristo'ga mombe'ua hugwi. Nurãro ġwaramo ġa imbuhumbuhurukari ite'varuhuva'ea hahyheteva'ea ojihe onhimbovy'are'yma ranuhũ ja'javo ovytyteri pe: “Maranameuhũ ji reko na?”

Paulova'ea omogita Timóteova'ea

¹¹ Timóteo, ndehe ereko Tupana'gareheva'ero. Terembopogwei ti nanongara nhaporemote'varuhuva'ea nhaporemote a'ero. Ejirokwa ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Ejirokwa ti ekokatua rehe imondovo ejeaporogita Tupana'ga rehe jipi. Ejiko hete ti Jesus Cristo'ga rehe. Earomba ti jara'ġa. Enhimomirana ti ite'varuhurame nde ve. Eko katu ti jara'ġa pe enhyromo ġa pe. ¹² Ejirokwa hete ti eporavykykatuavo pyryheteva'ea rehe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Erovia hete Tupana'ga nhi'igã

aerē po ti Tupana'ga ji mongoi ojipyri ji mombytavo avuirama nehē javo. A'ereki a'ea pe Tupana'ga e'i o'erame nde ve herejo ti ji pyri ejupa avuirama javo. Pyryheteve'a pe nde ehetei erame ajiko ji Jesus Cristo'ga rehe Tupana'ga ra'yra'ga rehe javo. He'yive'ga nde rendu kako.

¹³ Tupana'ga omongo pa. Nurā ġa okoji mbatera pavēi. Cristo Jesus'ga omombe'u a'itituhēva'ea Pôncio Pilatosva'ea pe okyhyjie'yma hako. Ga ji renduvame Tupana'ga Cristo Jesus'ga pavēi, kiro ti ji ehetei nde ve. ¹⁴ Ji nhi'īpo'ru pa ti, a'e ji nde ve. A'ero tegwete ojipe'ga ehava nde ve. Nahā ti eko katu jipi nhandepojykaharete'ga mboha'uva Jesus Cristo'ga mboha'uva ga mbuhua yvya koty nhande koty.

¹⁵ Tupana'ga erame: “Pyry kiro Jesus Cristo'ga hoa”, a'ero po ti Jesus Cristo'ga jipiukari ua yvaga hugwi nehē.

U katu katu Tupana'ga py'a.

Ga tehe ipopoaka hete ojipe'ga hohe pa ġa mondomondopava ġwemimbotarimova'ea rupi.

Ga ko ġanduvihavuhu'ga nduvihavuhuhetero oko.

Gapojykahara'ga pojykahareteramo ko ga oko no.

¹⁶ Ga tehe ko avuiramave'ga omanoe'yma tuhē.

Gwendy'javuhua pype ga ruvi upa.

Tegwete vvyakotyve'ga hoa garendy'javuhua pyri.

Ga ndohepiangavi ga. Tegwete garepiakava.

Tomboukwaha ti ġa ga.

Nane'y mi ti ga tipopoaka okovo avuirama. Na tuhē. Amém!

Paulova'ea e'i nahā ti imbateheteve'ga toko javo

¹⁷ Kiro ti ji imombe'ui nde ve. Ombatera rehe vvyakotyva'ea rehe ti imbateheteve'ga tonhimboheteyme Jesus'gareheve'ga. Tojikogyme ti ġa oitambere'ia rehe. A'ereki kotihī itambere'ia opa ahe hugwi. Tojiko ti ġa Tupana'ga rehe avuiramave'ga rehe tombuhu ti ga ji ve javo. A'ereki gaha ombuhu pa hete ahe ve tohory ti ġa hehe javo.

¹⁸ Toko pyry ti ġa jara'ga pe ġa pokopokoga. Toma'ema'ē pota ti ġa imondovo mbatera ġa pe – kiroki ġa ndogwerekoi ojive.

¹⁹ Imondorame ġa pe ġa imombyryvukari ojive pyryva'ea rerekoagwama yvagi pe. Nahā okorame ġa ei Tupana'ga ti ji mongoi tuhē ojipyri avuirama nehē javo.

²⁰ Timóteo, teremoka'nhy mi ti Tupana'ga rembik-wahavukara ejive ekokatuavo. Hehe ti embo'e katu herekokatuavo. Terembopogwei ti onhi'īteheve'ga. Jara'ga omombe'u Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea ojogwayva hehe oreremimombe'ua ko a'itituhēva'ea javo. Terehenduvi ti ġanemimombe'ua. ²¹ A'ea mombe'urame jara'ga ndokoa'javi Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe.

Kiro ji ei pe me Jesus'gareheva'ea pe: Tupana'ga tomombyry pe me – perope peju cidade de Éfeso pe.

PAULOVA'EA OMOMBE'UA'JA

TIMÓTEOVA'EA PE

Segunda Carta de Paulo a Timóteo

¹ Jihī ko Pauloramo Cristo Jesus'ga moirūharamo. Aporavyky jī Tupana'ga pe Cristo Jesus'ga mombe'gwovo. A'ereki Tupana'ga e'i jī ve: "Eko ti Cristo Jesus'ga moirūharamo. Ere ti ġa pe: 'Pejiko ti Cristo Jesus'ga rehe imomboruka ga pe pejikote'varuhua pejihugwi pejikovo gareheva'ero. A'ero po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri avuirama nehē.' A'ea ti ere ġa pe," ei Tupana'ga jī ve kako. ² Timóteo, kiro jī ikwatijarukari nde ve imondouka. Nde ko nhiremiarōa jira'yra'java'ea.

Kiro jī ei: Nhanderuvete'ga Tupana'ga ti tomomyry nde ve Cristo Jesus'ga pavēi nhandepojoykaharete'ga pavēi. Tandeporogwety ti ġa. Tonoġatu ti ġa ndepy'a, a'e jī.

Horyory Paulova'ea Tupana'ga rehe

³ Nane'ymi jī nhi'iġi Tupana'ga pe nde mombe'gwombe'gwovo ypytunimo arimo jitekovo. Ga pe jī ei:

—Ndepyry hete nde Timóteo'ga mbojikoheteuka Jesus Cristo'ga rehe, a'e jī ga pe.

Nhiremboypya ja jī aporavyky Tupana'ga pe jipi ikwahava jireaporoġitapyryva.

⁴ Jī horame nde hugwi nde erejehe'o jī arōheteavo ikwehe'i. A'ea jī namoka'nhyimi jitekovo. Orohepiaga'u hete jī. Nde repiaga'javame po ti jī roryroryvamo nehē.

⁵ Nde ko nane'ymi nde rekoi ejikoga Tupana'ga rehe. A'ea jī akwahava'ja jījapyakavo nahā ko Timóteo'ga rekoi ikwehe'i javo. Ndejaryjahēa jīkohetei Tupana'ga rehe Lóidehēa. Neyhēa Eunicehēa jīkohetei jitehe Tupana'ga rehe no. Aerē ġa javijitehe nde jīkohetei Tupana'ga rehe no. Aġwamo ndehe ko nane'ymi erejiko ga rehe no, a'e jī.

Terekyhyji ti Jesus'ga mombe'gwovo

⁶ Akwaha jī ndejikoga Tupana'ga rehe. Nurā jī ei ikwahavukara'java nde ve: Ejirokwa hete ti eporavykyavo ga pe jipi. A'ereki jī pokogame neakaġa rehe nhinhi'īġa Tupana'ga pe Tupana'ga ra'uva nde mbokarakatu eporavyky ti jī ve javo. ⁷ A'ereki Tupana'ga imondorame nhande pyri gara'uva ndopojihuvukari nhande ve. Gara'uva nhande mbopopoaka. Gara'uva nhande monhoarō hete nhande mbohoryoryva ojipe'ga ndehe. Gara'uva nhande monhimbovyvy nhande mongokatuavo.

⁸ Nurã ti terekyhyji a'ero Cristo Jesus'ga mombe'gwovo nhandepojykaharete'ga mombe'gwovo ipojihuve'yma. Terei ti: “Namombe'ui ti ji ga ga'arõe'ỹve'õga nde'yjuhuro gwaramo.” A'ea rõi ti ere, a'e ji.

Amombe'u ji Cristo Jesus'ga ojipe'õga pe novĩa. Emo õa ndopotari ji ga mombe'urame. Nurã õa ji mongiukari cadeia pype. Timóteo, terekyhyji ti ji rehe ji pojihuve'yma a'ero cadeia pype ji rename. Terei ti: “Ji ndakwahavi Paulo'ga. Ga ndokoi nhiirũa.” A'ea rõi ti ere.

Tupana'ga popoakarimo ti emombe'u nhandepojykaharete'ga Cristo Jesus'ga ojipe'õgape'õga pe ji javijitehe. Po ti õa imondoi hahyva'ea nde ve nde ga mombe'urame, a'ero po ti Tupana'ga nde monhimomiranami hahyva'ea pe nde mbopopoaka nehẽ.

⁹ Gaha omomboruka nhanderekote'varuhua nhande hugwi nahã nhande pokoga. Ga nhande mo'emo'ẽ toko ti õa jireheva'ero javo. Nahã ga imombyryvi nhande ve. Nhanderekokatua rehe rõi ga imombyryvi. Gwemimbotarimova'ea rehe jate ga imombyryvi ji õa poko pota javo. A'ereki ymyahũ yvya apoa renonde ga e'i ojiyvyteri pe: “Aerẽ po ti ji imombyryvi õa pe nehẽ,” ei ga hako.

¹⁰ Agwamo reki garemimombyryva jukwaha nhande ve Cristo Jesus'ga ruro gwaramo nhande koty nhanembopiro'yhara'ga. A'ereki Cristo Jesus'ga omano nhanderekote'varuhua momboa imombiga nhanemanoa popoakara. A'ereki nhande tikwaha nhanembogweravaõwama. A'ea Jesus'ga okwahavuka imombe'gwovo pyryva'ea nhande ve. Ga e'i: “Pejiko ti ji rehe. A'ero ti pe hoi yvagi pe pejikovo avuirama Tupana'ga pyri – perope pe napemanoa'javi,” ei ga.

¹¹ Pyryva'ea Tupana'ga omombe'uuka ji ve. Ga e'i: “Eko ti Cristo Jesus'ga moirũharamo egwovo ga mombe'gwombe'gwovo õa pe. Embo'e katu katu ti õa nhinhi'õga rehe,” ei ga ji ve.

¹² Amombe'u ji õa pe a'ero ga nhi'õpo'ruavo. Nurã õa ji mongi cadeia pype teremombe'ua'javi ore ve javo. Hahy hete ji ve a'ero. Emo ji jipoyja hete reki kiro hahyrame ji ve. Akwaha hete ji ga – kiroki ga rehe ji ajiko. Nurã – kiroki a'ea ji akwava'ẽ ga pe ereko katu ji ve javo – a'ea ti ga herekokatupavi okovo Cristo Jesus'ga mbuhua nhande koty. A'ero ti Cristo Jesus'ga rura'javi yvya koty nhande koty nehẽ.

¹³ Embopogwe ti nhiremimombe'ukatua a'itituhẽva'ea ojipe'õga mbo'ekatuavo hehe. Nane'yimi ti ejiko hete ga rehe ga arõheteavo ojipe'õga arõheteavo no. Nahã nde rekoi ejikoty'aro gwaramo Cristo Jesus'ga pavẽi. ¹⁴ Tupana'ga gwerekouka pyryva'ea a'itituhẽva'ea nde ve imombe'uuka onhi'õga.

Enhimoirũuka ti gara'uva pe nhandepojykaharava'ea pe. A'ero po ti nde neremoka'nhyimi pyryva'ea ganhi'ĩga ģa mbo'ekatuavo hehe nehẽ.

Paulova'ea onhimombe'u

¹⁵ Nde erekwahavipe Ásiapeve'ģa gwyriveve'ģa pohipava ji hugwi. Gapyteriveve'ģa, Figelo'ģa Hermógenes'ģa pavẽi, ģa pohiri ji hugwi.

¹⁶ Onesíforo'ģa jate ko ģa ja rũi reki. Toporogwety ti nhandepojykaharete'ģa Onesíforo'ģa garongapypeve'ģa no, a'e ji. A'ereki Onesíforo'ģa uhuuhu ji pyri ji mbohoryryva. Ipoyja hete ga ji rehe ji rename cadeia pype. ¹⁷ A'ereki avo cidade de Roma pe uhurame ga ji reka hete ji repiaga cadeia pype. ¹⁸ Aerẽ Cristo Jesus'ģa rura'javi yvyva koty nehẽ. Toporogwety ti nhandepojykaharete'ģa Onesíforo'ģa a'ea rupi, a'e ji. Ji ruvame cidade de Éfeso pe Onesíforo'ģa ji pokopokogi no ikwehe. Nde erekwaha hete garembipokogawera.

2

Tapepojihuvi ti pejikovo soldados'ģa ja

¹ Timóteo, jira'yra'java'ero ereko. Nhande jikoty'aro ģwaramo Cristo Jesus'ģa pavẽi ga imombyryvi nhande ve. Na ga nde mbopopoakari a'ero onhimimombyryvimo. ² Embo'e ti nhiremimbo'ea rehe – kiroki a'ea nde erehendu he'yive'ģa pavẽi. Embo'e katu ti Jesus'gareheve'ģa – kiroki ģa ahe mbojiko ojihe. A'ero po ti ģa ikwahavi ojipe'ģa mbo'eavo Jesus Cristo'ģa mombe'ua rehe nehẽ.

³ Enhimomirana ti hahya pe soldados'ģa ja. A'ereki ģa onhimomirana hahya pe otavukarame tinhi'ĩpo'ru ti nhanderuvihava'ģa javo. Ndehe na jitehe enhimomirana ojipe'ģa imbuhurame hahya nde ve nde Jesus Cristo'ģa mombe'urame ģa pe.

⁴ Soldado'ģa oporavyky gwuvihavete'ģa pe jate tanhi'ĩpo'ru ti ji ga javo. A'ereki ga ga mbohory pota – kiroki ga ga mboporavyky ojive. Ojipea rũi gaporavykyhava soldado'ģa rekoro ģwaramo. Na jitehe ti eporavyky Tupana'ģa pe jate ojipe'ģa mbo'eavo Jesus Cristo'ģa rehe jate tanhi'ĩpo'ru pa ti ji Tupana'ģa mbohoryva javo.

⁵ Kiroki ga onha pota ojipe'ģa pavẽi – ga e'i: “Tavahemypy te ipyhyga pyryva'ea jijive.” Onha po ga ahemonhanukahara'ģa nhi'ĩga rendukatuavo hamo. Po ga nohendukatui ganhi'ĩga, a'ero ga nombuhurukari ojive pyryva'ea. Na jitehe Tupana'ģa nhi'ĩga rendukatue'yname po ti nde nerembuhurukari pyryva'ea ejive nehẽ no.

⁶ Ga ypy po o'u katu kopeva'ea ġwemitymipyra hamo – kiroki ga oporavyky hete japovo kohoa ityma. Nde poravyky-heterame Tupana'ga pe Jesus Cristo'ga mombe'gwovo po ti ga imbuhurukari nde ve pyryva'ea nehẽ.

⁷ Ejapyaka hete ti nhirembikwatijara rehe. A'ero po ti nhandepojoykaharete'ga Cristo Jesus'ga ikwahavukapavi nde ve nehẽ a'ea pe Paulo'ga ei javo.

⁸ Ejapyaka katu ti Jesus Cristo'ga rehe Daviva'ea rakyk-wepohara'ga rehe. Ekwahava'ja ga jipi Tupana'ga om-bogwerava'ja ga gamanoa hugwi javo. A'ea ko pyryva'ea nhiremimbo'ea.

⁹ Ji pyryva'ea mombe'uro ġwaramo Jesus'gareheve'ġarũive'ġa imbuhuri hahyva'ea ji ve jipi. Ga ji mongi cadeia pype vehevi ji mohina itanhuramuhũa pyvõ nde ereko te'varuhu hete javo ji ve novĩa. Tegwete nhihema jugwi a'ero. Nurã ji ndahoa'javi kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo Tupana'ga nhi'iġa mombe'gwovo. Emo tegwete imombihava gamombe'ua. A'ereki jara'ġa ohooho Jesus'ga mombe'gwovo. ¹⁰ Anhimomirana ji hahyparavuhua pe Tupana'ga remimo'ẽhara'ġa ndepyga tomomboruka ti ġa okote'varuhua Cristo Jesus'ga pe nehẽ no. Aerẽ po ti ġa ndekoi avuirama garendy'jakatua pyri yvagi pe nehẽ.

¹¹ A'itituhẽva'ea ji ei nde ve kiro ikwahavukara'java. Ji a'e: “Po Jesus Cristo'ga manoro ġwaramo nhande pohiri nhandereaporogitate'varuhua hugwi, a'ero po ti nhande reko avuirama ga pyri nehẽ.

¹² Po nane'ymi nhande nhimomiranami hahyva'ea pe nhande ga mombe'urame, a'ero po ti ga nhande mongoi ġanduvihavamo onhipavẽi nehẽ.

Po ti nhande ei nehẽ Jesus'ga ndokoi jipojoykaharetero javo, a'ero po ti ga ei nhande ve no ndapekoi tuhẽ pe jireheva'ero javo nehẽ.

¹³ Po nhande ipiriani nhande'eagwera opohia ganhi'ġa hugwi ga mbojikoga'jave'yma nhande rehe novĩa.

Emo ga nopiriani o'eagwera ahe mbojikoga tuhẽ ojihe. A'ereki tegwete ga'eagwera piriana.”

A'ea ji ei a'itituhẽva'ea mombe'gwovo.

Nahã ti peporavyky Jesus'ga pe

¹⁴ Nhiremimombe'ua ti emombe'u pa Jesus'gareheve'ġa pe tokwaha katu ti ġa javo. Ere ti ġa pe: “Tepenh'iġayvari ti penhinhi'ġa rehe a'ea pe rũi ji ei javo tehe. A'ereki pe ndapepokogi ojipe'ġa penhi'ġayvarame. A'ereki pe penhenduhara'ġa mbotegwete reki penhi'ġayvarame. A'ea ji erame

pe me Tupana'ga nhinhi'íga renduvi. Pehendu katu ti a'ero." A'ea ti ere ġa pe.

¹⁵ Ejjirokwa hete ti eporavykya rehe ġa mbo'ekatuavo Tupana'ga nhi'íga rehe a'itituhēva'ea rehe. A'ero hepiagame po ti Tupana'ga ei nde ve nehē: "Ndepyry hete nde ġa mbo'ekatuavo," e po ti ga nde ve nehē. Ekwaha hete ti ganhi'íga a'ea rupi katu ġa mbo'ekatuavo. A'ero po ti nde poyjahetero eporavykya rehe nehē.

¹⁶ Terembopogwei ti ojipe'ġa nhi'ítehea Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea. A'ereki ganhi'íga renduva ġwaramo igwaigwavete ahe nombopogwei Tupana'ga. ¹⁷ A'ereki ganhi'ítehea jauranuhūa ja. Jauranuhūa ahe rerekorame onhimoanha ahera'oa imbote'varuhuavo. A'ea ja nanongara'ġa omonhimoanha onhi'ítehea ojipe'ġa mbote'varuhuavo. Himeneu'ga ko na Fileto'ga pavēi. ¹⁸ Okoa'jave'yma Tupana'ga nhi'íga rehe, a'eaatyviva'ea ġa ei memei o'mbero: "Tupana'ga ombogweravipe Jesus'gareheve'ġa. Nombogwerava'javi po ti ga ahe nehē." A'ea ġa ei o'mbero Jesus'gareheve'ġa pe. Nahā ġa imbovambovatehei tuhē mo Jesus'gareheve'ġa py'a a'ero.

¹⁹ Emo po ti ojipe'ġa ndopohiraġwami Tupana'ga hugwi okoheteavo ġwaramo ganhi'íga rehe a'itituhēva'ea rehe. Nombopogwei ġa i'mbeve'ġa nhi'íga. A'ereki Tupana'ga ombojikoguka hete ġa ojihe. Ga pe ga ei jireheve'ġa. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i nahā:

"Tupana'ga okwaha tuhē ojiheve'ġa."

A'ea ikwatijaripyra i'ei. E'i no:

"Topohi ti ga okote'varuhua hugwi

– kiroki ga e'i: 'Ji ko Tupana'gareheve'ea,'" e'i.

²⁰ Ojo'java'ea po ti ji imombe'ui nde ve kiro. Imbateheteve'ga gwereko ġwonga pe hyrua. He'yiva'ea ga herekoi ikatuvā'ea ouro apopyra prata apopyra no. He'yiva'ea ga herekoi ikatue'ŷva'ea no yva apopyra tujuga apopyra no. Opo'ru ga ikatuvā'ea hyrua herekovo ojipe'ġa ndurame ga repiaga. Opo'ru ga ikatue'ŷva'ea hyrua herekovo imboapykavamo ytya mombohavamō.

²¹ Na jitehe po ti Tupana'ga nhande po'ru nhande pohirame nhanderekote'varuhua hugwi nhandekovo ikatuheteve'ero nehē. "Ga pyry kiro nhiremimboporavykyukara pe ikatuparavuhuva'ea pe," e po ti Tupana'ga nhandepojoykaharete'ga.

²² Hepia'ngi ite'varuhua ipyahuve'ġa pe jipi. Terenhimohepia'ngiukari jupe a'ero. Eko katu hete ti. Ejiko hete ti Cristo Jesus'ga rehe ga arōheteavo. Earō hete ti ojipe'ġa ekokatuavo ġa pe ġa ndayvare'yma. Nahā ti ejjirokwa pyryve'ġa pavēi – kiroki ġa onhi'ī Tupana'ga pe nhandepojoykaharete'ga pe nhande poko ti javo ga pe.

²³ Terekwavi ti ojogwayvave'ga koty – kiroki ga ndokwahavihu. A'ereki ganhi'itehea renduvame ahe onhi'igayva pota ga.

²⁴ Tupana'ga pe oporavykyrame ga mbo'eavo Tupana'gareheve'ga tonhi'igayvaryme ga. Tinhyrō ti ga ga pe nhaporemō okokatuavo ga pe. Tombo'e kwaha ti ga Tupana'ga nhi'iga rehe. Tonhimbaekwahivyme ti ga ga ndehe upa. ²⁵ Tombo'e nhyrō ti ga ga – kiroki ga nohendupotari garemimbo'ea Tupana'ga rehe. Nahā po ti ga tombo'e ga Tupana'ga po ti ombopohipotaruka ga pe gandekote'varuhua hugwi nehē javo. A'ero po ti ga heroviari a'itituhēva'ea Cristo Jesus'ga mombe'ua nehē. ²⁶ A'ero po ti ga apyakwapupugamo nehē. “Iii! Satanás'ga reki nhande moandyandyi nhande mongovo gwemimbotarimova'ea rupi!” e po ti ga nehē. A'ero po ti ga nhimbopiro'yi Satanás'ga hugwi okote'varuhua hugwi nehē no Tupana'ga nhi'ipo'ruavo nehē.

3

Aerēva'ea Cristo'ga rura'javakotyva'ea

¹ Tiruahū hete ti mbapava koty Jesus Cristo'ga rura'java koty nehē. A'ea ti ekwaha, a'e ji. ² Mbapava koty po ti vvyakotyve'ga ndekoi ojihe jate onhiarōheteavo nehē. Opota ranuhū po ti ga itambere'ia nehē. Onhimbohete tehe po ti ga nehē jiji ojipe'ga hohe javo. Noarōi po ti ga ojipe'ga nehē jiji jate ko jipyry javo. Onhi'ī te'varuhu po ti ga Tupana'ga pe ojipe'ga pe nehē no. Nohendukatui po ti ga uva'ga nhi'iga oy'ga nhi'iga nehē no. Ndohoryvi po ti ga ahe rehe ahe imbuhurame ga pe nehē. Ndokopyryvi po ti ga Tupana'ga arōe'yma nehē.

³ Ndokokatui po ti ga ojipe'ga pe gwe'yja'ga pe vehevi nehē. Nonhimogitaukara'javi po ti ga ahe ve nehē. Ombotegwete po ti ga ojipe'ga nehē. Nonhimongokatui po ti ga onharūiveuhūro nehē. Onhimboahi po ti ga okote'varuhuavo ojipe'ga pe nehē. Noarōi po ti ga pyryve'ga nehē petiruahū pe javo ga pe. Noarōi po ti ga pyryva'ea vehevi nehē a'ea tiruahū javo jupe. ⁴ Okwava'ē po ti ga ojipe'ga hajiheve'ga po pe nehē tojigwarai ti ga ga ndehe javo.

Ndojapyakakatui po ti ga onhimbaekwahiva ipotarahivuhuavo onhimimbotarimova'ea jate nehē. Onhi'ī tehe po ti ga nehē ga hohe pa ko ji huvihavamo javo. Onhimbohory pota hete po ti ga nehē. Emo po ti ga ndopotari Tupana'ga mbohoryva nehē. ⁵ O'mbero po ti ga ei nehē: “Orojiko ore Jesus Cristo'ga rehe,” e po ti ga nehē. Emo po ti ga nomomborukari ga pe okote'varuhua ojihugwi nehē.

A'ero po ti ġa nonhimongokatuukari reki Tupana'ga pe. Nahã po ti ġa nombokwahyi gapopoakara ojeaporoġita pe nehë. Terembopogwei ti ġa ekwave'yma ġa koty.

⁶ Jararamo ġa hoġahoi onga pe imbojoapiapiavo xanhi'ĩ ti kunhangwera'ġa pe javo. Oho ġa kunhangwera'ġa pyri a'ero o'mbero ġa pe ġa mbo'eavo Tupana'ga nhi'igaru'iva'ea rehe. Gwerovia kunhangwera'ġa ġa'mbea reki - kiroki kunhangwera'ġa nharuiveuhũ opopoakare'yma mbehea pe. Okoveveuhu ġa oroko te'varuhu ore javo novĩa kunhangwera'ġa. Emo ġa ndopohiri jugwi. Hepia'ngi he'yiva'ea ite'varuhuparavuhuva'ea ġa pe no. ⁷ Nane'ymi ġa nhimbo'embo'ei novĩa. Emo tegwete ġanembikwahava a'itituhëva'ea rehe.

⁸ Ymyahũ mokonhava'ea ndopotari Moisésva'ea nhi'igagwera hako Janesva'ea Jambresva'ea pavëi hako. Na jitehe aġwamo kunhangwera'ġa mbo'ehara'ġa ndopotari Jesus'ga mombe'ua a'itituhëva'ea. Ojapyaka ġa ite'varuhuva'ea rehe jate a'ero okoa'jave'yma Jesus'ga mombe'ua rupi. Tupana'ga omovahĩ ġa a'ero. ⁹ Nambegwei po ti he'yjuhuve'ġa ndohaykaa'javi ġanhi'igã jukwahava ġwaramo ġanembikwahave'ymuhũa nehë. Na jitehe jukwaha ymyahũva'ea pe Janesva'ea rembikwahave'ymuhũa Jambresva'ea rembikwahave'ymuhũa no hako.

Mbapavava'ea Paulova'ea remimbo'ea Timóteova'ea pe

¹⁰ Ndehe ji kwaha hete. Erekwaha hete nde nhiremi-mombe'ua. Erekwaha nde jirekokatua. Nane'ymi ji ei: Tako ti Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe. A'ea nde erekwaha. Erekwaha nde jijikoga Jesus Cristo'ga rehe no. Nanhimbaekwahivi ji ġa ndehe jikokatuavo ġa pe tiruahũrame ji ve. A'ea nde erekwaha. Nde erekwaha nhiremiarõhetea ġa ndehe. Anhimomirana ji hahyva'ea pe jiporavykyheteavo ġa mbo'eavo. A'ea nde erekwaha no.

¹¹ Erekwaha nde ġandekote'varuhua ji ve. Hahyva'ea ji ve nde erekwaha. Jesus'gareheve'ġaru'ive'ġa oko ji rehe ji arõ'e'yma Antioquiapeve'ġa Icõniopeve'ġa pavëi Listrapeve'ġa pavëi no kako. Hahy ji ve a'ero ġapyteri pe. A'ea pe ji nhimomiranahetei kako. A'ea pa nde erekwaha. Ga ndekondekorame ji rehe nhandepojykaharete'ga Tupana'ga ji pokogi ji mbopiro'yavo ġa hugwi nhaporemo kako.

¹² Kiroki ġa oko katu pota Cristo Jesus'ga javijitehe ojikoty'a ga pavëi - ġa ndehe ti ite'varuhuve'ġa ndekoi okote'varuhuva'ea ġa pe nehë. Na tuhë po ti nehë. ¹³ Igwaigwavete po ti tiruahũve'ġa ndekote'vate'varuhui nehë ahe moandyandyive'ġa pavëi. Koji'i po ti ġa nhaporemo

heroviarukari mbehea ojipe'ga pe nehē. Ga jitehe po ti a'ea reroviari nehē no.

¹⁴ Terepohiri ti enhimbiroviahetea hugwi a'itituhēva'ea hugwi - kiroki a'ea rehe nembo'ehara'ga nde mbo'e. A'ereki nde erekwaha hete ga - kiroki Jesus'gareheve'ga oko pyry nde mbo'eavo a'itituhēva'ea rehe. ¹⁵ Neremoka'nhyimi nde evo jagwera. Ndevojarypyagwera jate nde erekwaha Tupana'ga rembikwatijarukara ganhi'igapyryva. Garem-bikwatijarukara okwahavuka nde ve aherekote'varuhua mombora. A'ero a'ea monhi'igame nde ere'e ikwahava: "Ahe jikogame Cristo Jesus'ga rehe ga imombori aherekote'varuhua ahe hugwi ahe mongovo ojipyri," ere nde.

¹⁶ Ymyahū Tupana'ga ikwatijakatuukari ahe ve onhi'iga hako. Garem-bikwatijarukara nhaporemo ko ikwahy nhande pokoga. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbo'ei a'itituhēva'ea rehe. Nhande nhi'igame jupe a'ea ikwahavukari nhande ve nhanderekote'varuhua. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbopohirukari nhanderekote'varuhua hugwi nhandereaporogita mongokatuavo. Nhande nhi'igame jupe a'ea nhande mbo'ei Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe nhande mongovo hupi. ¹⁷ Nahā Tupana'ga rembikwatijarukara ikwahapavukari Jesus'gareheve'ga pe tonhi'ipo'ru pa ti ga ga oporavykyparavuhuaavo ikatuva'ea rehe ojipe'ga pokoga.

4

¹ Aerē po ti Cristo Jesus'ga rura'javi yvya koty nhandepo-
jykaharete'ga nehē. Uhu po ti ga okojive'ga pyri omanove'ga
pyri nehē no. Okwaha ga ga ndekopyryvame. Ga po ti
e'i pyryve'ga pe a'ero nehē: "Pepyry pe. Pejo ti pejipytavo
avuirama ji pyri a'ero," e po ti ga nehē. Okwaha ga ojipe'ga
ndekote'varuhurame. Ga po ti e'i ite'varuhuve'ga pe a'ero
nehē: "Peko te'varuhu pe. Peho ti hahyva'ea ruvihava pype
pejipytavo avuirama a'ero," e po ti ga nehē.

Nhanderuvihavuhuhetero po ti Jesus Cristo'ga ruri
nehē. A'ero kiro ji nde moġitai Tupana'ga nhinhi'iga
renduvame Jesus Cristo'ga pavēi. ² A'ero ji ehetei nde
ve: Nane'ymi ti emombe'u katu Jesus'ga mombe'ua
ojipe'gape'ga pe. Ga hendupotarama ti emombe'u katu
ga pe. Ga hendupotare'yname ti emombe'u katu jitehe
ga pe no. Ekwahavuka ti ga pe gandekote'varuhua. Ere
ti ga pe: "Tapekote'varuhua'javi ti." Okokatuve'ga pe ti
ere: "Tapekokatupigi ti." Embohory ti ga Tupana'ga rehe.
Terenhimbaekwahivi ti ga ndehe ga mbo'eavo a'itituhēva'ea

rehe. A'ea pe ji erame nde ve Cristo Jesus'ga nhinhi'íga rendu Tupana'ga pavēi.

³ Aerē po ti he'yive'ga nomombe'uukara'javi nde ve a'itituhēva'ea Tupana'ga nhi'íga nehē. Gwemimbotarimo po ti ga ombo'ehara'ga mbuhumbuhuri ojipyri nehē tianembo'e ti ga nhandereimimbotarimova'ea rehe javo. ⁴ A'itituhēva'ea po ti ga nohendupotari nehē. A'eaatyviva'ea po ti ga opota hete henduva imombe'utehea nehē.

⁵ Emo nde ve ji ei: Enhimbovyvy ti ejapyakakatuavo. Enhimomirana ti Tupana'ga arōe'ŷve'ga imondorame hahyva'ea nde ve. Emombe'u katu ti Cristo Jesus'ga mombe'ua ojipe'gape'ga pe ga mbojikoguka ga rehe. Eporavykyavo Tupana'ga pe enhi'ipo'ru pa ti ga a'ero.

⁶ Oro ji, ji juka gweri ga – kiroki ga ji pyhyguka. A'ereki ji amombe'umbe'u Cristo Jesus'ga ga pe. Kiro ihoi japiavo nhimanoagwama, a'e ji. ⁷ Ajirokwa pa ji jiporavykyheteavo ga pe Cristo Jesus'ga mombe'ukatuavo ga pe. A'ereki pyry ahe poravykyi ga pe! Anhi'ipo'ru pa ji ga. Ndapohiri ji Jesus'ga mombe'ua hugwi.

⁸ Aerē mbapava koty po ti nhande reko i nhandepojykaharete'ga rovai pyteri pe pyryheteve'ga rovai pyteri pe nehē te'i ti ga ahe ve javo. Okwaha ga ga ndekote'varuhurame. A'ero po ti ga ei a'ea pe ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehē. Okwaha ga jara'ga ndekopyryvame. A'ero po ti ga ei a'ea pe ga mongovo ojipyri nehē. A'ea rupi po ti ga imondoi ji ve pyryheteve'ea – kiroki pyryheteve'ea Tupana'ga gwereko ji ve jirekopyryva gwaramo. Ji ve jate rūi po ti nhandepojykaharete'ga imondoi nehē. Omondo po ti ga nhande ve nhaporemonehē nhande ipotaheterame garura'java yvya koty ga arōheteavo.

Paulova'ea onhimombe'u Timóteova'ea pe

⁹ Timóteo, kotihī ti ejo ji pyri. ¹⁰ A'ereki Demas'ga opohi ji hugwi ogwovo cidade de Tessalônica pe. A'ereki ga opotaruhu mbatera agwamo. Crescente'ga oho Galáciapeve'ga gwyrī pe. Tito'ga oho Dalmáciapeve'ga gwyrī pe. ¹¹ Lucas'ga jate opyta ji pyri ji moiruamo. Eho ti Marcos'ga rerua ejupi. Toporavyky ti ga ji pyri Cristo Jesus'ga mombe'gwovo ji pokoga nehē. ¹² Amondo ji Tíquico'ga cidade de Éfeso pe.

¹³ Eho na'ē ti Carpo'ga pyri cidade de Trôade pe herua jipira ji ve. A'ereki ji aheja jipira i'arimova'ea ga pyri ikwehe. Eru ti ikwatijaripyra no. Ojipea ikwatijaripyra ipira apopyra – a'ea kaitu ti eru ji ve no.

¹⁴ Kiro ji ga mombe'ui nde ve Alexandre'ga – kiroki ga oapo mbatera metal apopyra. Ga e'ie'i ji ve okote'varuhuavo ji ve. A'ero po ti nhandepojykaharete'ga imondoi hahyva'ea ga

pe nehẽ. ¹⁵ Enhimboko'i ti Alexandre'ga hugwi. Mara'ngu po ti ga otiruahũro nde ve nehẽ no? A'ereki ga ndopotari nhaneremimbo'ea Cristo Jesus'ga rehe.

¹⁶ Ymya soldados'ga ji pyhygi kako. Aerẽ nhanderuvi-hava'ga nhimono'ono'o'gi tihepia ti Paulo'ga te'varuhua javo. Ji ga nhi'ĩpondekwayypyrame ndavavagahihavi ji rehe. Kiroki ga ojikoty'a ji pavẽi - ga okyhyji nhanderuvihava'ga hugwi. A'ero ga hoi opohia ji hugwi. Emo ji a'e: Tomondoyme ti Tupana'ga hahyva'ea ga pe - kiroki ga opohi ji hugwi.

¹⁷ A'erorame tehe nhandepojoykaharete'ga Cristo Jesus'ga ji moirũ. A'ero ga ndopojihuvukari jipyhykara'ga ji ve ji mombe'u ti ga pe javo ji ve. A'ero ji Cristo Jesus'ga mombe'upavi judeus'garũive'ga pe nhaporemo gentios'ga pe. Nahã nhandepojoykaharete'ga ji mbopiro'yi ite'varuhuve'ga hugwi tandejukayme ti ga javo. ¹⁸ Aerẽ po ti ga ji mbopiro'yi ite'varuhuparavuhuva'ea hugwi nhaporemo ji rerekokatu-avo ji rerohokatuavo yvagi pe nehẽ. Pevo po ti ga rekoï nhanderuvihavuhuhetero nehẽ. Timbohete ga avuirama nehẽ! Na tuhẽ! Amém!

Paulova'ea omondouka onhi'iga ahe ve

¹⁹ Timóteo, amondouka ji nhinhi'iga Priscilahẽa pe Áquila'ga pe no Onesíforo'ga pe no garongapypeve'ga pe no.

²⁰ Opyta Erasto'ga upa cidade de Corinto pe. Aheja ji Trófimo'ga cidade de Mileto pe. A'ereki ga itetirũa.

²¹ Ejirokwa ti ejoa ji pyri yapoa renonde.

Êubulo'ga omondouka onhi'iga nde ve kiro. Na jitehe ga omondouka onhi'iga nde ve Prudente'ga Lino'ga pavẽi Cláudiahẽa pavẽi no. Na jitehe jara'ga nhaporemo Cristo Jesus'gareheve'ga omondouka onhi'iga nde ve.

²² Kiro ji ei nde ve: Nhandepojoykaharete'ga Cristo Jesus'ga tojikoty'a nde pavẽi nde rerekokatuavo.

Tomombyry ti ga pe me nhaporemo, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U TITOVA'EA PE

Carta de Paulo a Tito

¹ Jihi ko Pauloramō Tupana'gareheva'ero. Jesus Cristo'ga moirūharamo ji ako no jiporavykyavo Tupana'ga pe Cristo'ga mombe'gwovo.

A'ereki Cristo'ga e'i ji ve: “Ehoeho ji mombe'gwovo. A'ero ti Tupana'ga remimo'ēhara'ga ikwahavi ojikoga ji rehe nehē nahanahā Tupana'ga ahe mbojiko ojihe javo. A'itituhēva'ea ti ga ikwahavi a'ero nehē no nahanahā ahe oko katu katu okovo garemimbotarimova'ea rupi javo. ² Nahā po ti ga ndekoi nehē o'ejipero gwaramo: ‘Po ti nhande xako Tupana'ga reheva'ero, a'ero po ti nhande xaho nhandejupa avuirama ga pyri nehē.’ Nahā po ti ga ei nehē,” ei Cristo'ga ji ve ji mondovo.

Tegwete Tupana'ga mbea. Ymyahū yvya apoa renonde ga e'i hako: “Aru ti ji nhiremimo'ēhara'ga mombytavo ji pyri avuirama nehē,” ei ga o'mbee'yma hako.

³ Gwemimbotarimo Tupana'ga okwahavuka kirogwe ko nhinhi'iga mombe'uhava javo. Amombe'u ji ganhi'iga a'ero. A'ereki ji ve ga e'i kako: “Eho ti nhinhi'iga mombe'gwovo ga pe,” ei Tupana'ga nhanembopiro'yhara'ga ji ve kako.

⁴ Tito, kiro ji ikwatijarukari imondouka nde ve. Jira'yra'java'ea a'e ji nde ve. A'ereki ji ja nde erejiko Jesus Cristo'ga rehe ji ga mombe'urame nde ve kako.

Kiro ji ei: Nhandervete'ga Tupana'ga ti tomombyry nde ve Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojoykaharete'ga pavēi nhanembopiro'yhara'ga pavēi, a'e ji. Tandeporogwety ti Tupana'ga Jesus Cristo'ga pavēi. Tonoḡatu ti ga ndepy'a, a'e ji.

Titova'ea oporavyky Creta pe

⁵ Ji horame ypa'ouhūa hugwi Creta hugwi nhande ndiaporavykypavi ga pokopave'yma. Nurā ji nde rejari pevo toporavyky pa ti ga ji py'rovo javo. Jihi a'e nde ve a'ero: Nahanahā ti Jesus'gareheve'ga pyteripeve'ga hugwi emo'emo'ē akwaimbae'ga onhimbovyvyhara'ga ikwahapyra'ga tohepia katu ti ga Jesus'gareheve'ga mbo'embo'eavo javo. Embojoapia pa ti egwovo cidades pe ḡagwyri pe Creta pe ga mo'emo'eamo, a'e ji nde ve ikwehe.

⁶ Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga ti toko katu, a'e ji. Tegwete ojipe'ga nemimbojahava ga ndehe a'ero. Ojipeji tehe ti ga togwereko gwembireko'ga. Tojiko ti ḡanda'yra'ga Jesus Cristo'ga rehe. Toakwaha ti ḡanda'yra'ga no hendukat-uavo ḡanhi'iga. Po ojipe'ga omombe'u katu ḡanda'yra'ga ko

oko te'varuhu javo, a'ero ti ġa tokoyme Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa. Po ġanda'yra'ġa ndekokatui, a'ero pyry ġa Jesus'gareheve'ġa ndepiakatui gwa'yra'ġa moġitakaturu ġwaramo.

⁷ A'ereki Tupana'ga pe ġa oporavyky. A'ero ti ġa toko katu Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa. Ga ndekokaturame tegwete ojipe'ġa nemimbojahava ġa ndehe a'ero. Gwemimbotarimova'ea rupi jate rūi ti ġa toko onhimbohetee'yma. Tonhimboahituhenhuhūyme ti ġa. Tougwejuhuyme ti ġa ahemboheagwryva'ea vinho. Togwayvaryme ti ġa ojipe'ġa. Tokoyme ti ġa ojipe'ġa ja - kiroki ġa itambere'ia pyhyga rehe jate heaporoġita jipi.

⁸ Ojipe'ġa ndurame ġapyteri pe tohoryory ti ġa ġa ndehe ġa mombytavo ġwonga pe ġa poraka. Taheaporoġita katu pota ti ġa ġa pokoga. Tonhimbovyvy ti ġa. Toko katu ti ġa ojipe'ġa pe. Tapyry ti ġa hendukatuavo Tupana'ga nhi'ġa. Gwemimbotate'varuhua rupi rūi ti ġa toko. Ga ti toko Tupana'ga nhi'ġa rupi. ⁹ Tojiko hete ti ġa a'itituhēva'ea rehe nhiremimbo'ea rehe. Pyry ahe heroviari a'ea. A'ero ti ġa ikwahahetei a'itituhēva'ea ojipe'ġa mbo'eavo hehe imombe'uheteavo ġa mbohoryoryva hehe nehē. A'ero ti ġa ojipe'ġa mbopogwei a'itituhēva'ea kwahavuka ġa pe nehē - kiroki ġa e'i Tupana'ga nhi'ġa pe a'ea ko a'itituhēva'ea rūi javo.

¹⁰ Tombo'e kwaha ti Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara'ġa, a'e ji. A'ereki he'yjuhuve'ġa nohendukatupotari okovo ġwemimbotarimova'ea rupi onhi'iteheavo onhimoandyandyita ojipe'ġa moandyandyita no. Judeus'ġa ojikytiukave'ġa jara'ġa hohe nohendukatupotari. ¹¹ Tupana'ga nhi'ġarūiva'ea ġa omombe'umbe'u Jesus'gareheve'ġa pe ġa moandyandyita. Nanongara rehe po ġa nombo'ei ramo. A'ereki ġa omongo tehe Jesus'gareheve'ġa py'a. Ganongapypeve'ġa py'a ġa imongotehei no. Nahā ġa ndekote'varuhui ipyhyga vehevi itambere'ia ġa hugwi ġwemimbo'ea kwepykavamo. Tito, pemombi ti ġanhi'ġa tombo'ea'javyme ti ġa javo.

¹² Perope pe peju - Cretapeve'ġa namonhava'ea aerēva'ea mombe'uharava'ea omombe'u gwe'yjava'ea hako. Ahe e'i hako: "Cretapeve'ġa ko i'mbeheteve'ġa. Nane'yimi ġa mbero. Oko te'varuhu ġa otiruahūro onhyrōe'yma. Ougwei hete ġa mbatara okovo ovevugwehetero. Mbatara rehe jate ġa ndekoi toro'u hete javo," ei ahe Cretapeva'ea mombe'gwovo hako.

¹³ Ahe Cretapeve'ġa mombe'u katu reki. Nurā ti penhi'ġahy ġa pe imombe'uheteavo tojiko hete ti ġa Cristo'ga rehe javo. ¹⁴ Penhi'ġahy ti ġa pe topohi ti ġa imombe'utehea

hugwi judeus'ğa namonhava'ea remimombe'utehea hugwi javo. Ombojihu ahe imombe'utehea. Aġwamove'ğa nemimbojihuva hugwi ti ğa topohi no ġanemimombe'utehea hugwi. A'ereki imbojihuvame ğa nohendukatui a'itituhēva'ea.

¹⁵ Kiroki ğa pyry okote'varuhua momboruka Jesus'ga pe – ġahã e'i mbatera pe nhaporemō: “Pyry hete mbatera Tupana'ga rembiapoa nhaporemō,” ei ğa.

Kiroki ğa oko te'varuhu ojikoge'yma Jesus'ga rehe – ġahã e'i mbatera pe nhaporemō: “Ndapyryvi mbatera,” ei ğa. Nonhimombaragwahava'javi ğa aherekokatua rehe aherekote'varuhua rehe no. Gandeaporoġita tiruahū. Okote'varuhua rehe vehevi ğa nonhimombaragwahavi. ¹⁶ Ga e'i tehe: “Orokwaha hete ore Tupana'ga,” ei ğa novia. A'ereki ğa ndokokatui reki. Nurã ahe nhimombaragwahavi ğa ndehe ndojikogi tuhē ğa Tupana'ga rehe javo. Nombohoryvi ğa Tupana'ga ojihe. Ndokoi ğa ganhi'iġa rupi. Nurã ti Tupana'ga ei ğa pe nehē: “Ga ko ndapyryvi. Nurã tegwete ġandekokatua,” e'i ti ğa ğa pe nehē.

2

A'itituhēva'ea Tupana'ga remimbo'ea

¹ Ndehe reki, Tito, embo'e ti Jesus'gareheve'ğa a'itituhēva'ea rehe Tupana'ga remimbo'ea rehe. ² Embo'e ti akwaimbae'ġaymyana. Taheaporoġita katu ti ğa tapotaruhuyime ti ji mbatera javo. Tonhimoġatyrō ti ğa. Tonhimbovyvy ti ğa okokatuavo ġwaramo. Tojiko hete ti ğa Tupana'ga rehe okovo ganhi'iġa rupi. Toarō hete ti ğa ojipe'ğa. Tonhimomirana hete ti ğa Tupana'ga nhi'iġa rupi okovo. A'ea rehe nhaporemō ti embo'e akwaimbae'ġaymyana.

³⁻⁴ Na jitehe ti embo'e kunhangwerymyana'ğa. Toko katu ti ğa no hendukatuavo Tupana'ga nhi'iġa. Tombotegweteteheyime ti ğa ojipe'ğa. Tougweyjime ti ğa ahemboheagwryva'ea vinho.

Tombo'e ti ğa pyryva'ea rehe timoġita ti kunhangwerypyahuve'ğa a'ea rehe javo. Tomonhimbovyvyruka ti ğa ipyahuve'ğa. Te'i ti ğa ğa pe: “Pearō hete ti penhimbireko'ğa. Pearō hete ti peja'yra'ğa.” A'ea ti ğa te'i ipyahuve'ğa pe. ⁵ Te'i ti ğa: “Penhimbovyvy ti. Taperekoi ti ojipe'ğa nembireko'ğa pejapyakavo aherekokatua rehe jate. Pehepia katu ti penhonga. Peko katu ti ojipe'ğa pe. Peko ti penhimbireko'ğa nhi'iġa rehe.” A'ea nhaporemō ti kunhangwerymyana'ğa te'i kunhangwerypyahuve'ğa pe. Tohendu katu ti kunhangwerypyahuve'ğa te'ite'varuhuyime ti ojipe'ğa Tupana'ga nhi'iġa

pe ganhi'iġa mbotegwetee'yma. Tito, nahã ti ere kunhangwerymyana'ġa pe tombo'e ti ġa ipyahuve'ġa javo.

⁶ Embo'e ti akwaimbae'ġa no ipyahuve'ġa tonhimbovyvy ti ġa javo. ⁷ Ndehe no, Tito, eko katu ti, a'e ji nde ve. Nde repi-agame ti ġa ndekokatui a'ero nde javijitehe nehẽ no. Embo'e katu ti ġa a'itituhẽva'ea rehe jate Tupana'ga nhi'iġa rehe enhimbovyvya ġa mbojikoga enhimimbo'ea rehe. ⁸ Nane'ymi ti enhi'iġatu ġa mbo'ekatuavo. A'ero ti tegwete ojipe'ġa ehava nderekote'varuhua pe nehẽ. A'ero ti nhanearðe'ÿve'ġa ndipoyjayjari nehẽ timombe'u ti ġanemimbo'ete'varuhua javo novia.

⁹ Embo'e ti ġa – kiroki ġa ndipiro'yi opojykahara'ġa hugwi. Tohendu katu ti ġa opojykahara'ġa nhi'iġa ġa mbohoryoryva oporavykypava rehe. Tonhi'ikwepyte'varuhuyme ti ġa ġa no. ¹⁰ Tomimyme ti ġa ġambatera. Tombojiko hete ti ġa opojykahara'ġa ojihe okokatuavo ġwaramo. A'ero ti ġapojykahara'ġa ei nehẽ: “Pyry hete jipyrive'ġa okokatuavo oporavykyavo ji ve jipi Tupana'ga remimbo'ea rendukatuavo ġwaramo. Pyry hete Tupana'ga remimbo'ea a'ero.” Nahã ti ġa ei nhanembopiro'yhara'ġa nhi'iġa pe nehẽ. A'ea rehe nhaporemo ti embo'e ġapyrive'ġa ipiro'ye'ÿve'ġa.

¹¹ A'ereki Tupana'ga omombyry nhande ve nhaporemo vvyakotyve'ġa pe nhaporemo. A'ea rupi ga ei: “Pejiko pa ti ji rehe,” ei ga. “A'ero ti ji pe mbuhurukari ji pyri pe mombytavo avuirama nehẽ,” ei ga.

¹² Imombyryvame nhande ve Tupana'ga ei: “Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pepohi ti penhimimbotate'varuhua hugwi no,” ei ga. “Penhimbovyvy ti. Peko katu ti ojipe'ġa pe. Pehendu katu ti nhinhi'iġa ji nhi'ïpo'ruavo,” ei Tupana'ga nhande ve. “Nahã ti peko katu aġwamo,” ei Tupana'ga nhande ve nhaporemo vvyakotyve'ġa pe nhaporemo.

¹³ Imombyryvame nhande ve ga ei: “Nahã ti peko katu pejoryjoryvamo aerẽ ti Jesus Cristo'ga rura'javi nehẽ javo ġwaramo. Uhura'ja ti ga penduvihavuhuhete'ga nehẽ pembopiro'yhara'ga Jesus Cristo'ga. Ikatu hete ti garura nehẽ,” ei Tupana'ga. ¹⁴ “Onhikwava'ẽ ga ojijukavouka vvyakotyve'ġa pe ġa ndepyga raikwehe tambopiro'y ti ji ġa ġandekote'varuhua hugwi nhaporemo nehẽ javo. Omano ga tamombyry ti ġa mongovo javo. ‘A'ero ti ġa ndekoi ji rehe jate xako katu ti ojipe'ġa pe ġa pokoga javo,’ ei Jesus Cristo'ga,” ei Tupana'ga.

¹⁵ Tito, a'ea ko Tupana'ga nhi'iġa. Nurã ti a'ea rehe nhaporemo embo'e hete ġa pehendu katu ti javo. Ehendukatuuka ti ġa pe ġa mbopohiruka ġandekote'varuhua

hugwi. Eko katu ti ġa pyri tohendu katu pa ti ġa nhinhi'ġa javo. A'ereki Tupana'ga onhi'ġa mombe'upavuka nde ve.

3

Nahanahã ti peko katu

¹ Tito, embo'e ti Cretapeve'ġa ikwahavukara'java ġa pe toko ti ġa gwuvihava'ġa nhi'ġa rehe. Ere ti ġa pe ġa mbo'eavo: "Huvihava'ġa ti tomongomongo ogwyriveve'ġa ġwemimbotarimova'ea rupi. Po ġanemimbotarimova'ea pyryvamo, a'ero ti pehendu katu pota ġanhi'ġa ġa nhi'ġa'rupava peporavykykatuavo." A'ea ti ere ġa mbo'eavo. ² Te'ite'varuhuyme ti ġa ojipe'ġa pe ġa mbotegwetee'yma. Togwayvayvayme ti ġa okovo. Tinhyrõ ti ġa imondovo ojeaporoġitakatua imohina ġa ndehe nhaporemo. Tito, a'ea rehe nhaporemo ti embo'e ġa nehẽ.

³ Embo'e ti ġa a'ea rehe nahanahã ti ahe toko javo. A'ereki ymya nhande ndiajikogi Jesus Cristo'ga rehe ġa ja kako. A'ea rupi nhande nhaporemo ndikwahavi pyryva'ea. Nhande ndikwahavi Tupana'ga no kako. Nihendukatui nhande ganhi'ġa. Ojipea rehe nhande xako nhanenhi-moandyandyjuka ojipe'ġa pe. Xako nhande nhaneremimbotate'varuhuva'ea rupi iparaparavuhuva'ea rupi nahã ti nhande roryroryvamo javo novã. Nhanetiruahũ nhande nhandekovo kako. Xanhimyrõ nhande mbatera rehe ġa ndehe no. Xako te'varuhu nhande ojipe'ġa pe. Nurã ġa nianearõhetei. Nianhoarõhetei nhande no. Nahã nhande rekoj ymya kako.

⁴ Aerẽ reki Tupana'ga nhanembopiro'yhara'ga ikwahavukari opyryva yvyakotyve'ġa pe a'arõ hete ji ġa javo. ⁵ A'ero nhandeporogwetyga ġwaramo ga omombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi tuhu ti ġa upa ji pyri avuirama nehẽ javo. Nhanderekokaturu ġwaramo rũi ga omombo nhanderekote'varuhua. Nhandeporogwetyga ġwaramo ga omombo nhanderekote'varuhua.

Ohyvuka ga nhanderekote'varuhua gwa'uvapyryva pe. Gara'uvapyryva nhandereaporoġita rerõjijyi nhandereaporoġita mbopyahuavo. ⁶ A'ereki Tupana'ga omondokatuuka gwa'uva nhande pyri nahã ti epoko hete ġa javo. A'ereki Jesus Cristo'ga omano nhande repyga nhanembopiro'yhara'ga. ⁷ Tupana'ga omondouka gwa'uva nhande pyri tuhu ti ġa upa opytavo ji pyri avuirama nehẽ javo. Tupana'ga omondouka gwa'uva. A'ereki ga pyry nhande ve nhande mombyryva. A'ero nhande roryroryvamo nhandejikoga ga rehe ikwahava aerẽ ti nhande ruvi ga

pyri avuirama nehē javo. ⁸ A'ea ko nhiremimombe'ua a'itituhēva'ea. Pyry ahe heroviari a'ero.

Tito, a'ea rehe ti embo'e hete jipi toko katu pota hete ti ġa javo – kiroki ġa ojiko ga rehe. Nhiremimombe'ua ko pyryva'ea imombyryheteavo vvyakotyve'ġa pe nhaporemo ġa pokoga.

⁹ Po ojipe'ġa nhi'inhi'itehei nahanahā po javo, a'ero ti ejipe'a ġa hugwi ġanhi'ġa renduve'yma. Po ġa ei: “Nahanahā oko nhaneramonhava'ea aherakykwepoharava'ea no.” Po a'ea ġa etehetehei, a'ero ti ejipe'a ġa hugwi ġanhi'ġa renduve'yma.

Po ġa ei nde rayvayva: “Maraname nde ere'u pa ġwia?” e po ġa. “A'ereki Moisésva'ea remimbo'eagwera e'i: 'Gwiġwia ti pe'u. Gwiġwia ti tape'ui,' e'i. 'Nahanahā ti peko katu,' e'i. Xako ti aheremimbo'ea rehe,” e po ġa. Po ġa ei na nde ve, a'ero ti terehendukatui ġanhi'ġa. A'ereki ġa gwayva pota ahe. Ndopokogi reki ġa ahe a'ero.

¹⁰ Ojipe'ġa po ndokoi Tupana'ga nhi'ġa rupi okovo hajiheva'ea rehe peko ti nhinhi'ġa rupi javo. Gahā ombopohi pota ojipe'ġa Tupana'ga hugwi. Embo'e ti ġa Tupana'ga nhi'ġa rehe a'ero ġa momoranduva toko katu ti ġa okovo Tupana'ga nhi'ġa rupi jate javo. Po ġa nohendukatui nenhi'ġa, a'ero po ti erea'ja ġa pe hamo. Po ġa ndopohiri ve hajiheva'ea hugwi, a'ero ti epohi ġa hugwi. ¹¹ A'ereki nanongara'ġa ojipokwaha okote'varuhua rehe. Oko te'varuhu ġa a'ero hendukatue'yma. A'ero ġa imbojari ojihe okote'varuhuavo ġwaramo.

Paulova'ea omondouka onhi'iga

¹² Tito, ma'ġa po ti ji amondouka nde pyri nehē? Mara'ngu po ti Ártemas'ga ji ga mondovo nehē? Mara'ngu po ti Tíquico'ga nehē? Ji ga mondorame nde pyri ejirokwa ti ejoa cidade de Nicópolis pe ji repiaga. Pevo po ti ji hoi no jipytavo yapoa rupi nehē.

¹³ Zenas'ga ovavagahihara'ga po ti oho nde hugwi ojipe'ġape'ġa ndepiaga nehē. Apolo'ga po ti oho ga rupi nehē no. Ejirokwa ti ġa pokoga ġa horame nehē. Emondo katu ti mbatera ġa pe tokoyme ti ġa imbatere'ŷva'ero nehē.

¹⁴ Nhaneremimbo'ehara'ga pe Jesus'gareheve'ġa pe ti ere: “Pemondo katu ti penhimbatera nanongara'ġa pe no ġa pokoga.” A'ea ti ere ġa pe Jesus'gareheve'ġa ti tomondo tehe kwaha javo. A'ea rehe ti embo'e ġa toko katu ti ġa javo. A'ero ti ġa jirokwari okokatuavo ojipe'ġa pe okotehee'yma nehē.

¹⁵ Kiroki ġa oko ji pyri – ġahā omondouka onhi'iga nde ve.

Ere ti pevove'ġa pe – kiroki ġa ore arō hete ojikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe: “Paulo'ga omondouka onhi'iga pe me.” A'ea ti ere ġa pe.

Tomomyry ti Tupana'ga pe me nhaporemo, a'e ji.

PAULOVA'EA OMOMBE'U FILEMOMVA'EA PE Carta de Paulo a Filemom

¹ Jihi ko Pauloramo. Ji Jesus Cristo'ga mombe'uro ġwaramo ġa ji mongi cadeia pype ikwehe. Filemom, kiro jirekorame cadeia pype ji ikwatijarukari imondouka nde ve. Timóteo'ga pavēi ji ikwatijarukari. Ga ko nhaneirūramo ojikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe. Filemom, nde ko oreremiarōhetero eporavykyavo ore javijitehe Cristo'ga mombe'gwovo ojipe'ġa pe.

² Áfia, oreirū, nde ve ji ikwatijarukari imondouka no. Arquipo, nde ve ji ikwatijarukari no imondouka. Ore javijitehe nde ereporavyky hete enhimomiranama Cristo'ga mombe'gwovo. Kiroki ġa ojatyka Filemom'ga rongapype jipi tihendu ti Tupana'ga nhi'ġa javo – ġa pe ji ei: Akwatijaruka ji imondouka pe me no.

³ Kiro ji ei: Tupana'ga nhandervete'ga ti tomomyry pe me nhaporem Jesus Cristo'ga pavēi nhandepojkaharete'ga pavēi. Tonogatu ti ġa pepy'a, a'e ji.

Filemomva'ea pyry hete

⁴ Filemom, nhinhi'ġame Tupana'ga pe jiruvi-havuhete'ga pe ji ei jipi:

–Ndepyry hete nde Filemom'ga pokoga. Nurā Filemom'ga pyryvamo.

A'ea ji ei Tupana'ga pe nde renoina. ⁵ A'ereki ojipe'ġa nde mombe'u ji ve. Ga e'i: “Filemom'ga ojiko hete Jesus'ga rehe nhandepojkaharete'ga rehe. Oko hete ga Tupana'ga remimo'ēhara'ġa ndehe nhaporem ġa aromo,” ei ġa nde mombe'gwovo. ⁶ Nurā ji ei Tupana'ga pe:

–Filemom'ga ojiko hete Cristo'ga rehe ojikoty'aro ga pavēi ga kwahavuka ndereheve'ġa pe. Cristo'ga kwahavukaro ġwaramo tokwaha pa ti Filemom'ga Cristo'ga remimombyryva ndereheve'ġa pe.

A'ea ji ei Tupana'ga pe nde renoina. ⁷ Nhiirū, nde ereko hete Tupana'ga remimo'ēhara'ġa ndehe ġa mbohoryva ġapy'a mbogwerava'java. A'ea rehe nde ji mbohoryvi jipy'a noġatuavo.

Paulova'ea opota Onésimova'ea rerekokatua

⁸ Nde ġa nderekokaturu ġwaramo po ti ji ehetei nde ve hamo nahanahā ti eko javo. Nanongara ko pyry javo po ti ji ehetei nde pojihuve'yama hamo Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo ji pavēi. ⁹ Jixava'ero ji rekoi cadeia pype kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo ġwaramo. Nurā po ti ji ei ji rendu katu

javo hamo. Emo ti ji nda'ei nde ve. Nhanenhoarōhetero ġwaramo ji ekatukatui kiro nde ve nahanahã ti eko javo. ¹⁰ Anhi'igatuġatu kiro nde ve jira'yra'ga repyga Onésimo'ga repyga. Jira'yra'ga, a'e ji Onésimo'ga pe. A'ereki ga ojiko Cristo'ga rehe nhiremimombe'ua renduvame. Amombe'u ji ga ga pe jirekorame cadeia pype.

¹¹ Ymya'ĩ ga ndoporavykykatui nde ve oka'nhyuma ua nde hugwi heikwehe tajipiro'y ji ga hugwi javo. Aġwamo reki ga poravykykatui ji ve ji pokoga. Kiro po ti ga poravykykatui nde ve a nehẽ no.

¹² Kiro ji ga mondoukara'javi nde pyri a'ero. Ahepiaga'u po ti ji ga nehẽ. A'ereki ga jipy'a ja hete. ¹³ Filemom, avo ejuvame po nde ji pokogi hamo. Avo reki nde nderekoi. Nurã ji ei jiyvyteri pe: Pyry po Onésimo'ga pytai ji pyri a'ero hamo ji pokoga Filemom'ga py'rovo hamo. A'ereki ji ako cadeia pype Cristo'ga mombe'gwovo ġwaramo. A'ea ji ei jijapyakavo novĩa. ¹⁴ Emo ji a'e reki jiyvyteri pe: Namombytai po ti ji Onésimo'ga Filemom'gapyrive'ga ipiro'ye'ỹve'ga. A'ereki ji nahenduvi Filemom'ga nhi'iga. Ga nde'i ve ji ve: “Topyta ti Onésimo'ga nde pyri nehẽ.” A'ea rõi ga ei ji ve, a'e ji jiyvyteri pe. Filemom, namombytaahai ji ndepyrive'ga Onésimo'ga ji pyri henduve'ymame nenhi'iga. Imombyrypotarame po ti nde imombyryvi a'ero nehẽ. A'ea ji apota hete.

¹⁵ Mara'ngu po Tupana'ga javo: “Tojipe'aahi'vi ti Onésimo'ga Filemom'ga hugwi tojivyra'ja ti ga Filemom'ga pyri opytavo pevo avuirama nehẽ javo”? Mara'ngu po a'ea Tupana'ga javo? A'ea ji a'e. ¹⁶ Ndepyrive'ga jate rõi ko Onésimo'ga oko kiro. A'ereki kiro neirũramo ga oko no okovo ndepy'a'jaheteva'ero. A'ereki aġwamo ga ojiko Cristo'ga rehe nhandepojoykaharete'ga rehe nhande javijitehe. Ga ko nhi-irũramo a'ero no. Jipy'a ja hete ga. Johe po ti ga ndepy'a ja hete nehẽ no. A'ereki ga oko ndepyriva'ero neirũramo no.

¹⁷ Filemom, ere'e po ti nde ji ve nehẽ: “Ji ko Paulo'ga moirũharamo. Oronhomoirũ ore,” ere po nde. Po ti nde ei na, a'ero po ti nde roryroryvamo ji rehe nehẽ hamo ji mombytavo ejipyri ji rurame nde repiaga. Na jitehe ti Onésimo'ga rurame nde pyri ejoryjory ga rehe ga mombytavo ejipyri.

¹⁸ Po ga imbote'varuhui nde ve raikwehe, a'ero ti ji imombyryvi nde ve nehẽ. Po ga nomondo nde ve ikwepykava, a'ero ti ji imondo nde ve ga repyga nehẽ imoka'nhyuma nde ve garekote'varuhua nehẽ. ¹⁹ Filemom, kiro ji tuhẽ ikwatijari jipovo: Amondo ti ji ikwepykava Filemom'ga pe imombyryva ga pe Onésimo'ga repyga nehẽ. A'ea ji akwatija javo nde ve. Ji nda'ei reki: Ndehe po ti erembuhu ji ve hamo. A'ea po ji a'e nde ve hamo. A'ereki jiji amombe'u nde ve Cristo'ga

nde mbojikoga ga rehe. Nurã ti nde rekoi Tupana'ga pyri avuirama nehẽ. Ji nda'ei reki nde ve: Enhikwava'ẽ ti ji ve. A'ea rũi ji ei nde ve. ²⁰ Na tuhẽ. Nhiirũramo emombyry ti ji ve a'ero ji mbohoryoryva epyryvamo Onésimo'ga pe nhandepojoykaharete'ga jikoty'aro ġwaramo nhande pavẽi. A'ea ji apota. Embovy'ara'ja ti jipy'a Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo nhande pavẽi.

²¹ Filemom'ga ti ġwendu katu nhinhi'iġa nehẽ, a'e ji jiyvyteri pe. Nurã po ti ji ikwatijari ga pe togwereco katu ti ga Onésimo'ga javo nehẽ, a'e ji. Gwereco katu tuhẽ ti ga Onésimo'ga, a'e ji. Johe ti ga ga rerekokatuhetei nehẽ, a'e ji jiyvyteri pe. A'ereki ji akwaha neremimombyryvaġwama.

²² A'e ji nde ve ojipea: Emboavujikwe ti jikihava ji ve. A'ereki ji taho'a'ja nde pyri. Penhi'iġa ġwaramo Tupana'ga pe ji repyga po ti ga hendukatui ji mondovouka pe pyri nehẽ.

Mbapavamo Paulova'ea okwatijaruka Filemomva'ea pe

²³ Epafra's'ga omondouka onhi'iġa nde ve. Ji pavẽi ga oko cadeia pype kiro Cristo Jesus'ga mombe'gwovo ġwaramo.

²⁴ Marcos'ga omondouka onhi'iġa nde ve no Aristarco'ga no Demas'ga no Lucas'ga no. Gahã ko oporavyky ji pavẽi Jesus Cristo'ga mombe'gwovo.

²⁵ Nhandepojoykaharete'ga Jesus Cristo'ga ti tomombyry Filemom'ġa pe, a'e ji.

AHE OMOMBE'U HEBREUSVA'EA PE Carta aos Hebreus

Ojipea hebreusva'ea rera israelitas. Israelitasva'ea ko Israelva'ea rakykwepoharava'ea.

Tupana'ga ra'yra'ga

1 Ymyahũ Tupana'ga ei onhi'ĩga mombe'uharava'ea pe vyakotyva'ea pe hako: “Pemombe'u ti jireaporogita pende'yja'ga pe,” ei Tupana'ga.

A'ero ganhi'ĩga mombe'uharava'ea imombe'ui ganhi'ĩga gwe'yjava'ea pe nhaneramonhava'ea pe hebreusva'ea pe israelitasva'ea pe hako. Manamenameuhũa rupi Tupana'ga ikwahavukara'ja'javi ojeaporogita onhi'ĩga mombe'uharava'ea pe he'yjuhava'ea pe. Hajihejiheva'ea rupi ga ikwahavukari ahe ve. “Hebreus'ga ti ji kwahavi jireaporogita kwahavame nehẽ,” ei ga ahe ve.

A'ero ganhi'ĩga mombe'uharava'ea ga kwahavukari nhaneramonhava'ea pe gareaporogita mombe'urame ahe ve. Nahã ko ymyahũ hako.

2 Aḡwamo reki mbapavava'ea rupi gwa'yra'ga pe Tupana'ga ei: “Emombe'u ti jireaporogita vyakotyve'ga pe,” ei ga. A'ero gara'yra'ga imombe'ui gareaporogita nhande ve.

Gwa'yra'ga pe Tupana'ga japopavukari vyva yvaga reheve ymyahũ hako. Ga pe ga ei hako: “Amondo pa ji nde ve. Aerẽ po ti nde herekopavi a'ero nehẽ,” ei ga gwa'yra'ga pe.

3 Gara'yra'ga hendy'jandy'ja hepiuka uva'ga rendy'java gakatua. Gaha ko Tupana'ga javijitehe. Inhi'ĩpopoaka ga. Ganhi'ĩga ḡwaramo vyva ndopavi yvaga pavẽi okovo. Ga tuhẽ imombori nhanderekote'varuhua nhande hugwi. Imomborirẽ ga apygi yvagi pe nhanderuvihavuhuhete'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rui. Pevo ga memei ga ndekoi nhanderuvihavuhuhetero.

Tupana'ga ra'yra'ga huvihava Tupana'gapyrive'ga hohe

4 Nahã koji'i Tupana'ga ra'yra'ga huvihava Tupana'gapyrive'ga hohe yvagipeve'ga hohe. Jukwaha ga huvihava Tupana'ga ero ḡwaramo ga pe:

“Ndehe ko jira'yra.”

A'ea erame Tupana'ga ei gwa'yra'ga mombe'gwovo ga huvihava jipyrive'ga hohe javo. ⁵ A'ereki ojipyrive'ga pe Tupana'ga nde'iangavi:

“Jira'yramo nde rekoi.

Jihi a'e vyakotyve'ga pe nhaporemõ nde mombe'gwovo kiro: Gaha ko jira'yra'ga.”

Ojipyrive'ġa pe rŭi Tupana'ga ei a'ea. Gwa'yra'ga pe jate ga ei a'ea.

Onhi'iġa'java ga nomombe'ui ojipyrive'ġa javo:

“Jihi po ti garuvamo ako nehĕ.

Gaha po ti jira'yramo oko nehĕ.”

Ojipyrive'ġa rŭi Tupana'ga omombe'u o'erame a'ea.

Gwa'yra'ga jate ga omombe'u o'erame a'ea.

⁶ Onhi'iġa'java gwa'yrypy'ga mondorame yvya koty vvyakotyve'ġa mbyteri pe Tupana'ga ei:

“Jipyrive'ġa tombohete ti jira'yrypy'ga,” ei ga.

⁷ Ojipyrive'ġa mombe'gwovo Tupana'ga ei reki:

“Ji erame jijipyrive'ġa pe kotihĭ ġa hoi yvytua ja nhinhi'iġa mombe'gwovo.

Tata ja kotihĭ ġa hoi imombe'gwovo ji erame,” ei Tupana'ga.

⁸ Gwa'yra'ga pe Tupana'ga ei reki:

“Jiruvihavuhetea,” ei ga gwa'yra'ga pe.

“Nane'yimi po ti nde ejiheve'ġa nduvihavuhetea avuirama nehĕ.

Nane'yimi po ti a'itituhĕva'ea rehe nde nhi'iġi ġa pe

ġa mongouka katu enhi'iġa rupi ekovo ġanduvihavuhetero nehĕ.

⁹ Pyry hete nde ve ġa ndekokaturame.

Ite'varuhu nde ve ġa ndekote'varuhurame.

Nurā jihi nderuvihavuhetero a'e nde ve:

Eko ti ġanduvihavuhetero nepavĕive'ġa hohe ejoryvamo,” ei Tupana'ga gwa'yra'ga pe.

¹⁰ “Jipojykaharetea,” ei Tupana'ga gwa'yra'ga pe.

“Jypya ndehe tuhĕ ereapo yvya yvaga reheve.

¹¹ Opa po ti yvaga yvya pavĕi nehĕ.

Ndehe po ti erepyta avuirama nehĕ.

Tapy'ynhapira nhymyanamo.

Na jitehe po ti yvya nhymyanamo yvaga pavĕi nehĕ.

¹² Gwekyi ahe tapy'ynhapirymyana i'arimova'ea imamana inoġa

opohia jugwi imbojopy'ruavo.

Na jitehe po ti nde pohiri yvya hugwi yvaga hugwi

imbojopy'ruavo nhymyaname nehĕ.

Ndehe po ti naneymyani ekovo avuirama nehĕ.

Nderepavi po ti nde nehĕ no,” ei Tupana'ga gwa'yra'ga pe.

¹³ Tupana'ga nde'iangavi ojipyrive'ġa pe:

“Eapy ti ji pyri jijohukoty rŭi

ekovo ġwaramo ġanduvihavuhetero.

A'ero po ti ji nearĕe'yve'ġa mongoukari nenhi'iġa rupi nehĕ.”

Ojipyrive'ġa pe rŭi ga ei a'ea. Gwa'yra'ga pe jate ga ei a'ea.

14 Tupana'gapyrive'ga ko ha'oe'ÿve'ga yvagipeve'ga opo-ravykyavo Tupana'ga pe. Ga nhaporemo opokopoko vvyakotyve'ga jipi. A'ereki Tupana'ga e'i ga pe: "Peho ti ga pyri vyva koty ga pokoga – kiroki ga hugwi ji amombo gandekote'varuhua tuhu ti ga upa ji pyri avuirama nehë javo," ei Tupana'ga.

2

Xako hete ti Tupana'ga ra'yra'ga nhi'iga rehe

1 Tupana'ga ra'yra'ga huvihava Tupana'gapyrive'ga hohe yvagipeve'ga hohe. Nurã po nhande rekohetei gara'yra'ga nhi'iga rupi hamo nhaneremienduva rupi hamo. Tirovia hete ti ganhi'iga a'ero xapohiryme ti jugwi javo.

2 Ymyahũ Tupana'gapyrive'ga imombe'ui Tupana'ga nhi'iga ymyahũva'ea pe tohendu katu ti ga javo. A'ereki hupi hete ga omombe'u. Ymyahũva'ea hendukatue'ymame ganhi'iga okovo hajiheva'ea rupi, a'ero ite'varuhu ahe ve. Ahe hendupotare'ymame okove'ÿ Tupana'gapyrive'ga nhi'iga rupi, ite'varuhu ahe ve. Na tuhë. A'ereki Tupana'ga omondouka ahe ve aherekote'varuhua kwepykava.

3 Po ite'varuhu ymyahũva'ea pe ahe rekoe'ymame Tupana'gapyrive'ga nhi'iga rupi yvagipeve'ga nhi'iga rupi, a'ero po ti nhande ve kaitu ite'varuhu nehë nhande rekoe'ymame Tupana'ga ra'yra'ga nhi'iga rehe nhandepojykaharete'ga nhi'iga rehe aḡwamo. A'ereki pyry hete tuhë ga manoi nhande repyga imombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhande pokoga. Nhande imomborukare'ymame ga pe hendupotare'yma ganhi'iga, niaka'nhyimi tuhë po ti nhande hahyva'ea hugwi nehë. Omondo ti ga hahyva'ea nhande ve nehë.

Ga ypy tuhë onhimombe'u tamano ti pe ndepyga javo. Henduvirë ga imombe'ui nhande ve javo: "Nhandepojykaharete'ga ei: 'Tamombo javo ji ruri pe pyri. Tamombo ti vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga pokoga. Taroho ti ji ga ji rupi yvagi pe hahyva'ea hugwi inoḡatuavo ḡapy'a.' A'ea tuhë nhandepojykaharete'ga ei." A'ea ga ei imombe'ukatuavo ikwahavuka a'itituhëva'ea nhande ve.

4 A'itituhëva'ea ko jira'yra'ga nhi'iga javo, Tupana'ga opoko ga japovouka ahemonhimomby'ava'ea ga pe – kiroki a'ea gaha jate oapo kwaha. Nurã he'yjuhuva'ea ga japoparavuhui ahemonhimomby'ava'ea. Gwemimbotarimova'ea rupi Tupana'ga imondoukari gwa'uvapyryva popoakara ga pe ga pokoguka. Nurã nhande ei: Tupana'ga ga mbuhurukari nhande pyri imombe'uuka gwa'yra'ga nhi'iga ga pe.

Jesus Cristo'ga oko vvyakotyve'ga ja ganderohoharamo

⁵ Nahanahã hekoi ġa jikogame Tupana'ga ra'ya'ga rehe javo, ore imombe'ui kiro pe me ikwatija. Ojipyrive'ġa pe rūi Tupana'ga ei: “Amongo ti ji ġa penhi'ġa rupi nehẽ – perope ji ġa mongoi ipyahuva'ea pe.” A'ea ga nde'i ojipyrive'ġa pe yvagipeve'ġa pe.

⁶ A'ea ymyahũva'ea ikwahavukari nhande ve. A'ereki ymyahũ Tupana'ga nhi'ġa mombe'uharava'ea e'i Tupana'ga pe ikwatija hako:

“Anhimomby'a ji.

A'ereki nde ereporogwety vvyakotyve'ġa.

Ga ndehe nde erejapyaka.

Ne'aġataruhu nde ġa ndehe.

A'ereki nde neremoka'nhyimi ġa pokoga,” ei ahe Tupana'ga pe ikwatija hako.

⁷ “Jypya nde ere'e

ġa ti toko huvihavamo jijipyrive'ġa gwyre'i javo.

Jypya nde ġa mbopopoaka ġa mbokatuavo ġa mboukwahavamo a'ero toko ti ġa huvihavamo javo.

Jypya nde eremongo enhimbiapoa ġanhi'ġa rupi.

⁸ Nde ere'e: ‘Toko pa ti nhirembiapoa ġanhi'ġa rupi,’ ere nde.”

A'ea ahe ei ikwatija javo Tupana'ga pe hako. Oko pa ġanhi'ġa rupi javo ga ei ikwatija.

Garembiapoa ndokopavi ve vvyakotyve'ġa nhi'ġa rupi kiro, xa'e nhande hepiage'yama.

⁹ Jesus'ga ki a'e te ikatu hete kiro okovo vvyakotyve'ġa nduvihavuhetero. A'ea nhande ikwahavi. Jypya Tupana'ga ei oyvyteri pe ga mombe'gwovo toko na'ẽ ti ga huvihavamo jijipyrive'ġa gwyre'i javo. Nahã Tupana'ga Jesus'ga rerekopyi tomano ti ga vvyakotyve'ġa ndepyga ġa naġanani javo. A'ereki Tupana'ga omombyry pota ġa pe. Ga ndepyga Jesus'ga manoro ġwaramo Tupana'ga ga mbogweravirẽ ga mbopopoaka ga mbokatuheteavo ga mboukwahavamo toko ti ga huvihavuhetero kiro javo.

Na tuhẽ. Jesus'ga omano vvyakotyve'ġa ndepyga imomboa ġandekote'varuhua ġa hugwi okovo ġandepykaramo.

¹⁰ A'ereki Tupana'ga e'i: “Aru pota ji vvyakotyve'ġa jijipyri. Omanomo ġa ndepyga ti Jesus'ga ġa pokogi ġa nderua ji pyri nehẽ. A'ero po ti he'yjuhuve'ġa nduvi ji pyri okovo jira'yramo avuirama nehẽ,” ei ga.

Hahy Jesus'ga pe ga manorame ġa ndepyga. A'ea rupi ko pyry Tupana'ga Jesus'ga mbojipokwahavi onhi'ġa rehe ga monhimomiranambava ga mboavujikwea toko hete ti ga vvyakotyve'ġa nderohoharamo ga pyri. A'ereki Tupana'ga ko japopahara'ga imongohara'ga. Ojive ga oapo pa tapo'ru pa ti ji javo.

¹¹ Omanomo ġa ndepyya Jesus'ga ġa mombyryvi imomboo ġandekote'varuhua ġa hugwi. Omo'emo'ē ga ġa toko ti ġa Tupana'ga ra'yramo javo. A'ero Tupana'ga rekoi ġanduvetero. Ga ko Jesus'ga ruva'ga no. Nurã Jesus'ga poyjahetero ġahã ko nhiirũhetea javo.

¹² Tupana'ga pe ga ei:

“Kiro po ti ji nde kwahavukari nhiirũ'ġa pe nehē.

Ga nhimono'ono'oġame nenhi'ġa renduva

po ti ji nde mbohetei ġapyteri pe nhinhimby'yita,” ei Jesus'ga.

¹³ Onhi'ġa'javame Jesus'ga ei:

“Ji tuhē ajiko Tupana'ga rehe.”

Onhi'ġa'javame Jesus'ga ei:

“Ji rendu ti! Agwa ji rekoi Tupana'ga ra'yra'ġa pavēi.

Tupana'ga ġa mbuhuruka ji pyri

epoko katu ti ġa javo ji ve,” ei Jesus'ga.

A'ea nhaporemoymyahũva'ea okwatija Jesus'ga nhi'ġa mombe'gwovo myyahũ.

¹⁴ Tupana'ga ra'yra'ġa ko vvyakotyve'ġa tuhē gwa'oro gwekoro. A'ereki ġa o'a oy'ġa hugwi. Nurã na jitehe ko Jesus'ga hoi nhande rupi. Nahã ga rekoi vvyakotyva'ero tamombi ti ji Diabo'ga popoakara nhimanorame javo. “Vvyakotyve'ġa arõe'ÿve'ga Diabo'ga omongyhyji vvyakotyve'ġa ġamanoa hugwi,” ei Jesus'ga. ¹⁵ “Gapopoakara mombigame ti ji ġa pokogi ġa mbopiro'yavo ġakyhyjia hugwi nehē,” ei Jesus'ga. “A'ereki ġa omanoe'ymame ojapyaka omanoa rehe okyhyjiavo jugwi,” ei Jesus'ga.

¹⁶ Jesus'ga nde'i: “Ajo ji Tupana'gapyrive'ġa pokoga yvagipeve'ġa pokoga nhimanomo ġa ndepyya.” A'ea rūi ga ei. A'ea jukwaha. Ymyahũva'ea e'i ikwatija myyahũ: “Abraãova'ea rakykwepohara'ġa pyri vvyakotyve'ġa pyri po ti ga uhu ġa pokoga nehē,” ei ahe.

¹⁷ Nurã Jesus'ga ei: “Kiro po ti ji tako nhiirũ'ġa javijitehe.”

A'ea ga ei ua yvya koty ovahema o'a oyhēa hugwi gwa'oro okovo oirũ'ġa ja Abraãova'ea rakykwepohara'ġa ja. Oko ga ġa javijitehe tuhē tako ti ji ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro Tupana'ga pe javo. Hahy gairũ'ġa pe. Ga okoveveuhu. Nahana'ã ġa pe. Na jitehe Jesus'ga pe no. A'ero ga ikwahahetei ġandekoa. Nurã ga ġa porogwetygi. Nurã ga ei Tupana'ga pe: “Tamombo ti ji nhandereheve'ġa ndekote'varuhua ġa hugwi nhiirũ'ġa ndekote'varuhua ġa hugwi,” ei ga Tupana'ga pe.

Nahã ga ġa pokogi a'ero okovo ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro Tupana'ga pe omanomo imomboo ġandekote'varuhua ġa hugwi. Nahã ga ġa ndepyyi inoġatuavo ġapy'a. Nahã Jesus'ga rekohteji Tupana'ga

nhi'iga rupi. ¹⁸ Ite'varuhu Jesus'ga pe ojipe'ga ga mongote'varuhupotarama novia. Hahy! Nurã ga ojipe'ga mongote'varuhupotarama, ga ikwahavi ga pokoga tombopogweyme ti ga ga javo.

3

Jesus'ga huvihava Moisésva'ea hohe

¹ Pe me nhiirũa pe Tupana'ga remimo'ẽhara pe ji ei: Pejapyaka ti Cristo Jesus'ga rehe, a'e ji. Nhiirũa, a'e ji pe me. A'ereki nhande ve Tupana'ga e'i nhande mo'emo'eamo: "Pejiko ti Cristo Jesus'ga rehe pejikovo avuirama ji pyri," ei ga. A'ero ji pavẽi pe pejiko ga rehe xako ti ga pyri avuirama.

Pejapyaka ti Cristo Jesus'ga rehe ga kwahaheteavo. Gaha ko Tupana'ga moirũhara'ga. A'ereki Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri, ji kwahavuka ti ga pe javo. Gaha ko ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhu'ga Tupana'ga pe. A'ereki ga nhande repy omanomo tomombo ti Tupana'ga gandekote'varuhua ga hugwi javo. Jesus'ga rehe nhande xajiko hete imomboruka ga pe nhanderekote'varuhua nhande hugwi. Aerẽ po ti ga nhande rerohoi nhande mombytavo Tupana'ga pyri avuirama nehẽ. Pevo ga ruvi jipi. A'ea nhaporemõ nhande xa'e herovia.

² Nahanahã ti ji moirũ javo Tupana'ga Jesus'ga mbuhuri avo yvya koty. A'ero ga Tupana'ga nhi'ipo'rupavi. Na jitehe ymyahũ Moisésva'ea Tupana'ga nhi'ipo'rupavi Tupana'gareheva'ea repiakatupava.

³ Jesus'ga reki huvihava nhaneramonhava'ea hohe Moisésva'ea hohe. A'ereki Jesus'ga omongo yvyakotyve'ga Tupana'ga nhi'iga rupi peko ti Tupana'gareheva'ero javo.

Nhande japorame onga ojipe'ga ei nhande mboheteavo: "Okwaha hete ga japovo," ei ga. Nde'i ga: "Onga ojiapo." A'ea rui ga ei. Koji'i ga ombohete onga apohara'ga. A'ereki ga oapo onga imohina. Gwyre'i ga ombohete onga a'ero.

Na jitehe Jesus'ga huvihava Moisésva'ea hohe. Nurã koji'i po nhande ga mbohetei a'ero hamo. A'ereki Jesus'ga omongo yvyakotyve'ga Tupana'ga nhi'iga rupi peko ti Tupana'gareheva'ero javo. Moisésva'ea ki a'e te oko Tupana'gareheva'ero jate reki. ⁴ Na tuhẽ. Japopyra ko onga nhaporemõ. Emo Tupana'ga tuhẽ omongo pa japoparavuhavo.

⁵ Tupana'gareheva'ero oporavykyavo Moisésva'ea Tupana'ga nhi'ipo'rupavi. Ahe gwepia katu pa Tupana'gareheva'ea imombe'gwovo Tupana'ga nhi'iga ahe ve ikwahavuka Tupana'ga nhi'iga aerẽva'ea.

6 Cristo'ga ki a'e te Tupana'ga ra'yramo Tupana'ga nhi'ipo'rupavi Tupana'gareheve'ga nderekokatuavo ga mongomongovo onhi'iga rupi okovo ganduvihavuhhetero. Po nane'ymi nhande ndiajikopigi Tupana'ga rehe avuirama gaha nhande mbojiko ojihe javo, a'ero nane'ymi nhande rekoi gareheva'ero. Po nane'ymi nhande nimbohetepigi ga avuirama gaha po ti omombyry nhande ve nehē javo, a'ero nane'ymi nhande rekoi gareheva'ero.

Peko hete ti Tupana'ga nhi'iga rehe

7-8 Tupana'gareheva'ero pejikovo gwaramo pehendu katu ti ganhi'iga – kiroki a'ea gara'uva omombe'u Tupana'ga rembikwatijarukara. Tupana'ga ra'uvapyryva e'i:

“Po aḡwamo pe Tupana'ga nhi'iga renduvi,
a'ero ti peko hete ganhi'iga rehe hendukatuavo.

Tapekoi ti penhamonhava'ea ja

– kiroki ahe nohendukatupotari Tupana'ga nhi'iga jipi opohipota ga hugwi,” e'i Tupana'ga ra'uva.

“A'ea rupi ongae'yi me penamonhava'ea rekote'varuhui mara'ngu po ti Tupana'ga onhi'iga rendukatue'yma raykavo nehē javo.

9 Tupana'ga ei pe me: ‘Pevo penamonhava'ea rekote'varuhui tihepia ti Tupana'ga rekoa nhande rehe javo.

Quarenta anos mondorame ahe hepiagi nhirembiapoa ahe-monhimomby'ava'ea

ji ahe rerekokaturame quarenta anos rupi.

A'ea repiagame vehevi ahe rekote'varuhui, 'ei Tupana'ga,” e'i.

10 “ ‘Nurā ji ei: Nane'ymi jipy'a atyvi ga ndekoi opohipota ji hugwi.

Ga ndokwahapotari nhiremimbotarimova'ea okoe'yma nhinhi'iga rupi.

Nurā ji nhimonha'ngahetei ga ndehe.

11 Nurā ji ehetei nhinhimonha'ngavo:

Nanoḡatuaḡwami ti ji ḡapy'a

ga nderure'yma jijipyri nehē, 'ei Tupana'ga.”

A'ea Tupana'ga ra'uvapyryva i'ei imombe'gwovo.

12 Nhiirū, pe me ji ei pe napenani: Pekwaha ti pejipy'a. Po pendeaporogita ite'va pe mbojikopipota Tupana'ga rehe, a'ero ti pejirokwa pejeaporogitakaturu xapohiryme ti Tupana'ga hugwi avuiramave'ga hugwi javo. 13 Nane'ymi ti pe'ji pejohupe: “Xako katu ti jipi. Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi. Xajikopigyme ti Tupana'ga rehe.”

A'ea ti pe'ji pejohupe jipi nahā pejopokoga. A'ereki Tupana'ga e'i pe me aḡwamo pehendu katu ti nhinhi'iga javo. Pe napenani pejapyaka ti pejikokatua rehe a'ero pejipohia pejikote'varuhua hugwi Tupana'ga nhi'iga

renduva xanhimoandyandyjukaryme ti ite'varuhua pe javo. A'ereki pe ndekote'varuhurame pendekote'varuhua nohendukatupotarukari Tupana'ga nhi'iga pe me. A'ero pe ndapekoa'javi Tupana'ga rehe.

¹⁴ Xajiko hete ypy nhande Tupana'ga rehe ikwehe. Xajikopigyme ti ga rehe nhanemanoe'ymame. Po ti nane'ymi nhande jikohetei avuirama ga rehe, a'ero po ti ga nhande mbojikoty'arukari Cristo'ga pavēi nehē.

¹⁵ Nane'ymi ti pejiko hete Tupana'ga rehe. A'ereki aḡwamo garembikwatijarukara e'i:

“Po aḡwamo pe Tupana'ga nhi'iga renduvi,

a'ero ti peko hete Tupana'ga nhi'iga rehe hendukatuavo.

Tapekoi ti penhamonhava'ea ja

– kiroki ahe nohendukatupotari Tupana'ga nhi'iga jipi opohipota ga hugwi,” e'i Tupana'ga rembikwatijarukara.

¹⁶ Ymyahū penamonhava'ea ḡwendu Tupana'ga nhi'iga novia hako. A'ereki ahe nohendukatupotari ganhi'iga opohipota ga hugwi – kiroki ahe uhu Egitopeva'ea gwyra hugwi. Ymyahū Moisésva'ea gweru ahe pea hugwi. Ndahe'yiva'ea ḡwendu katu Tupana'ga nhi'iga. Ahe jate ḡwendu katu. ¹⁷ Onhi'iga rendukatue'ỹva'ea rehe Tupana'ga onhimonha'nga quarenta anos mondorame. Ongae'yi me ahe manoi a'ero okote'varuhuavo. Pevo ahera'oa pytai a'ero.

¹⁸ Ahe jikopotare'yma ḡwaramo ga rehe, ga ei:

“A'e hete ji: Nanoḡatuaḡwami ti ji ḡapy'a

ḡa nderure'yma jijipyri nehē,” ei Tupana'ga hako.

¹⁹ Nurã nhande ikwahavi javo: Ahe jikoge'yma ḡwaramo ga rehe, Tupana'ga nonoḡatui ahepy'a ahe rerure'yma ojipyri, xa'e nhande.

4

Tupana'ga onoḡatu pota ojiheve'ga py'a

¹ Aḡwamo Tupana'ga onoḡatu pota nhandepy'a. A'ero ga ei: “Pejikoheterame ji rehe tanoḡatu ti pepy'a,” ei ga.

Xajirokwa ti nhandepy'a noḡatua rehe. Po na rūi, ga nonoḡatui. Pejiko hete ti ga rehe a'ero tonoḡatu tuhē ti ga pepy'a. ² A'ereki nhande ve ḡa omombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'iga Tupana'ga pe poko pota javo. Na jitehe ymyahūva'ea pe no. Ymyahū ahe omombe'u pyryva'ea Tupana'ga nhi'iga Tupana'ga pe poko pota javo. Ahe henduvame Tupana'ga nhi'iga ndikwahyi reki ahe rehe. A'ereki henduvame ahe ndojikogi Tupana'ga rehe. Nurã Tupana'ga nonoḡatui ahepy'a.

³ Ahe ve Tupana'ga ei:

“A'e hete ji nhinhimonha'ngavo:

Nanoġatuaġwami ti ji ġapy'a
 ġa nderure'yma jijipyri nehē,” ei ga.

Vvya apopavyagywera jate ga japopigirē, u katu gapy'a. Ga opota ġajikoga ojihe tu katu ti ġapy'a na jitehe nehē javo. Ojiko po ymyahūva'ea ga rehe opy'a noġatuuka ga pe ramo a'ero. Nhande ki a'e te xajiko ga rehe. A'ero nhandepy'a Tupana'ga inoġatui.

⁴ Ymyahū Tupana'ga ei ikwatijaruka sétimo dia mombe'gwovo. Garembikwatijarukara e'i:

“Seis dias rupi Tupana'ga japopavi.

Ko'emame ga japopigi.

A'ero gapy'a rukatui,” e'i ikwatijarukara.

⁵ Okwatijara'ja ahe. Aherembikwatijara i'ei Tupana'ga nhi'iġa mombe'gwovo:

“ ‘Nanoġatuaġwami ti ji ġapy'a

ġa nderure'yma jijipyri nehē,’ ei Tupana'ga,” e'i ikwati-
 jara.

⁶ Nurā nhande ikwahavi javo: Ojipe'ġa py'a ti Tupana'ga tonogatu a'ero, xa'e nhande. A'ereki Tupana'ga imombe'uukarypyrame pyryva'ea ymyahūva'ea pe ahepy'a noġatupota, ahe ndojikogi reki ga rehe. Nurā Tupana'ga nonoġatui ahepy'a.

⁷ Aerē Tupana'ga imbokwara'ara'arame inoġatupota vvyakotyve'ġa py'a ga ea'javi. Okwatijaruka ga Daviva'ea pe. Daviva'ea omombe'u a'ea jitehe a'ero ikwatija. A'ea ji amombe'u pe me ko. Aherembikwatijara e'i:

“Po aġwamo pe Tupana'ga nhi'iġa renduvi,

a'ero ti peko hete Tupana'ga nhi'iġa rehe hendukatuavo,”
 e'i Daviva'ea rembikwatijara.

⁸ Ymyahū Moisésva'ea py'rovo Josuéva'ea oko israelitasva'ea repiakatuharamo. Po ymya Josuéva'ea onoġatuuka israelitasva'ea py'a, a'ero po aerē Tupana'ga nde'ia'javi ahe ve hamo aġwamo ji inoġatupotari pepy'a javo hamo. Emo Josuéva'ea nonoġatuukari ahepy'a. Nurā Tupana'ga ea'javi vvyakotyve'ġa py'a noġatupota. ⁹ A'ero aġwamo vehevi Tupana'ga inoġatupotari ojiheve'ġa py'a.

¹⁰ Ymyahū Tupana'ga oapo pi. A'ero gapy'a rukatui. Na jitehe ga – kiroki ga opy'a noġatuuka Tupana'ga pe – gaha oapo pi Tupana'ga ja.

¹¹ A'ea kwahava xajirokwa hete ti inoġatuuka Tupana'ga pe nhandepy'a nanani xakoyime ti ymyahūva'ea ja javo – kiroki ahe ndojikogi ga rehe. A'ero po ti Tupana'ga nde'i nhande ve nehē nanoġatuaġwami ti ji pepy'a jave'yma nhande ve. Xajiko hete ti ga rehe hendukatuavo ganhi'iġa.

Tupana'ga nhi'i'ga ahe mongo Tupana'ga pyri avuirama

¹² Tupana'ga nhi'i'ga nhande mongo Tupana'ga pyri avuirama. Ipopoaka ganhi'i'ga. Ganhi'i'ga ko haimbejovaiva'ea ja itakyhea'javuhuva'ea ja. Po nhande timongi haimbejovaiva'ea mbiara yvytera pype, a'ero nhande tihepia pa ipype ijoapyhava vehevi ikağyvynha vehevi no. Koji'i Tupana'ga onhi'i'ga imongihetei nhande pype nhande henduvame ganhi'i'ga. A'ero ga hepiukari nhande ve nhandereaporogita nhaneremimbotarimova'ea reheve. Nurã nhande jikwahahetei. A'ero nhande ei: Gwia rehe tuhẽ nhande rekohetei reki! Na tuhẽ nhande reaporogitaro reki! Nahã nhande rekote'varuhui reki! Nahã nhande rekokatui reki! A'ea xa'e nhande hendukaturame Tupana'ga nhi'i'ga.

¹³ Tupana'ga pe jukwaha hete pa garembiapoa. Ahã onhimiva'ea ga pe. Ga gwepia pa. A'ero po ti nhande nimimi nhanderekote'varuhua ga hugwi nehẽ. Garovai pyteri pe po ti nhande ami nehẽ. Ga pe po ti nhande imohembavi nhanderekote'varuhua nehẽ. A'ereki ga nhanderuvihavuhuhete'ga nhande kwaha pa nhande nhaporemo.

Jesus'ga oko ikwava'ẽhara'ğa nduvihavuhuhetero

¹⁴ Jesus'ga oko huvihavuhuhetero. Ga ko ikwava'ẽhara'ğa nduvihavuhuhetero Tupana'ga pe nhande repyga no. Nhanderekote'varuhuro ġwaramo ga nhande repygi omanomo tamombo ti ji ġandekote'varuhua ġa hugwi javo. Aerẽ ga hoi ogwovo yvaga rupi okwava ovahema Tupana'ga pyri. Ga ko Tupana'ga ra'yra'ga. Nurã ti xavy'a hete ga rehe nhandejikoheteavo ga mombe'gwovo xajiko hete nhande ga rehe javo.

¹⁵ A'ereki Jesus'ga ikwava'ẽhara'ğa nduvihavuhuhete'ga nhande porogwety. A'ereki ga okwaha hete nhandepopoakare'yma. A'ereki ga oko nhande ja uvame yvya koty nhande pyri. Niandepopoakari nhande hahyrame nhande ve. Ite'varuhu nhande ve ojipe'ğa nhande mongo te'varuhu pota. Hahy! Na jitehe hahy paravuhu ga pe. Nurã ga ikwahahetei. Ga ndokote'varuhuangavi reki hahypavame ga pe.

¹⁶ Nurã xanhi'i hete ti Tupana'ga pe nhanderuvihavuhuhete'ga pe ikwahava gapyryva nhande ve. Xanhi'i hete ti ga pe tomombo ti ga nhanderekote'varuhua henonha'jave'yma avuirama ikwahava'jave'yma. Xanhi'i ti ga pe nhandepopoakare'ymame tomombyry ti ga nhande ve nhande pokoga javo.

5

¹ Ymyahũ Tupana'ga ġa mo'emo'ei yvyakotyve'ga pyteripeve'ga hako. A'ea rupi ga ei hako: "Toko ti ġa ikwava'ẽhara'ğa nduvihavuhuro ji ve yvyakotyve'ga

pokoga tomombo ti Tupana'ga gāndekote'varuhua javo. Ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ti ga togweru ganemimbuhuteheve'a ea ji ve ikwava'e'ga. Togweru ti ga mbatepyryva no – kiroki a'ea vvyakotyve'ga ombuhu tehe ji ve jukapyra. A'ea ti ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga tokwava'ē ji ve. A'ero po ti ji imombori vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi nehē ga mombyryva,” ei Tupana'ga.

² Ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ko vvyakotyve'ga. Vvyakotyve'ero gwaramo ga ndipopoakari okote'varuhua vvyakotyve'ga ja. Nurā ga ikwahahetei vvyakotyve'ga ndekoa ga oko te'varuhu nhande ja javo. A'ero ga vvyakotyve'ga porogwetygi vvyakotyve'ga ndekote'varuhurame okoe'yma Tupana'ga nhi'iga rupi ikwahave'yma gwaramo. Nonhimonha'ngai ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga ga nderekokatuavo a'ero.

³ Ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga okote'varuhu. Nurā Tupana'ga ero gwaramo ga jipygi na'ē ikwava'e'ga mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi javo. Aerē ga jara'ga ndepygi ikwava'e'ga mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe tomombo ti ga gāndekote'varuhua javo.

⁴ Nde'i vvyakotyve'ga: “Kiro ti ji tako ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe.” A'ea rūi ga ei. Nonhimbohetei ga nanongara rehe. A'ereki Tupana'ga jate e'i: “Kiro ji pe mo'emo'ei peko ti ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve javo.” Na tuhē. Gaha jate e'i Arāova'ea pe ymyahū hako eko ti ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve javo. Na jitehe onhimbohete'yma ojipe'ga ndekoi ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro Tupana'ga pe ga erame jate ga pe.

⁵ Na jitehe Cristo'ga nonhimbohetei no. Nde'i ga: “Kiro ti ji tako ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro.” A'ea rūi Cristo'ga ei. Tupana'ga ki a'e te ga mbohetei toko ti ga ikwava'ēhara'ga nduvihavuhuro ji ve javo. Ga pe Tupana'ga ei: “Jira'yramo nde reko.

Jihi a'e vvyakotyve'ga pe nhaporemō nde mombe'gwovo kiro: Gaha ko jira'yra'ga,” ei Tupana'ga.

⁶ Onhi'iga'javame Tupana'ga ei Cristo'ga pe: “Ymyahū Melquisedeque'ga ko ikwava'ēhara'ga ji ve. Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ēharamo ji ve Melquisedeque'ga ja,” ei Tupana'ga Cristo'ga pe,” ei Tupana'ga rembikwatijarukara.

⁷ Uvame yvya koty Cristo'ga onhi'i Tupana'ga pe jipi ji poko javo. A'ereki Tupana'ga ipopoaka. Nurā Cristo'ga ei ga pe: “Ipotarame po ti nde nanhimomanoukari nehē.” Hahyahi Cristo'ga nhi'iga ga pe ga jehe'orame ji poko javo. A'ero

Tupana'ga ga rendukatui. A'ereki Cristo'ga e'i: "Nhinhi'iga rupi rūi ti eko. Po nde erepota nhimanoa tamano ti ji a'ero," ei ga Tupana'ga pe.

⁸ Tupana'ga ra'yramo ga vehevi onhimbo'e onhimongovo Tupana'ga nhi'iga rupi hahyrame ojive. ⁹ Nahã hahyrame ga pe hahya ga mbojipokwahavi Tupana'ga nhi'iga rehe ga monhimomiranambava. Nurã ga rekoi vvyakotyve'ga nderohoharamo yvagi pe. Kiroki ga oko ganhi'iga rupi – ga hugwi nhaporemoga omombo gandekote'varuhua ga mombyryva. Aerẽ po ti ga ga nderohoi yvagi pe ga mombytavovo avuirama Tupana'ga pyri nehẽ. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga e'i Jesus'ga pe: "Ymyahũ Melquisedeque'ga ko ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhu'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko ikwava'ẽhara'ga nduvihavuhuro ji ve Melquisedeque'ga ja," ei Tupana'ga.

Tapejikopigi ti Cristo'ga rehe

¹¹ Melquisedeque'ga rehe ti xanhomogitağita hete novĩa. A'ereki manameuhũ pe pekwaha! Nurã manameuhũ po ti ji ikwahavukari pe me nehẽ? Napenhimbo'ea'javi pe! ¹² Pejapyaka ti pejihe! Ymyahũ pe jikogi Cristo'ga rehe. Nurã po kiro pe ojipe'ga mbo'ei Tupana'ga nhi'iga rehe ikwahaheteavo hamo. A'ea ji ei novĩa. Agwamo vehevi ti ojipe'ga toko pembo'eharamo pe mbo'ea'java ahembo'eypya rehe nonhimimiva'ea rehe imombe'urame Tupana'ga nhi'iga pe me.

Pe ndapekwahavi Cristo'ga mombe'ua onhimiva'ea. Xunhihete'i jate pe pekwaha ahembo'eypya jate. Ipita'ngive'ga – kiroki ga oka'mbu jate – ga ndo'upavi. Ga javijitehe pe ndekoi a. ¹³ A'ea ji ei pe me. Kiroki ga oka'mbu jate – gaha ko ipita'ngive'ga ikwahave'yma. Na jitehe pe peko ipita'ngive'ga javuhu. A'ereki xunhi pe pekwaha Tupana'ga nhi'iga pyryva'ea. Ipita'ngive'ga javuhu pe ei pejohupe: "Marã aherekote'varuhua? A'ereki nhande ndikwahavi. Marã ahe rekokatui? A'ereki nhande ndikwahavi." A'ea pe ei ikwahave'yma pekopave'yma Tupana'ga nhi'iga rupi.

¹⁴ Kiroki ga o'u pa – gaha ko jyvuaruhuru. Ga javijitehe ga ikwahavi no – kiroki ga Tupana'ga nhi'ipo'ru pa okokatuavo opohia okote'varuhua hugwi. Gaha ojipokwaha Tupana'ga nhi'imbava rehe ikwahapaheteavo. A'ero ga ei: "Nahã aherekote'varuhua. Nahã ahe rekokatui," ei ga ikwahava. Koji'i ga ikwahavi no. Nonhimimi Tupana'ga nhi'iga ga pe. Pehe ki a'e te ndapekwahavi ve oka'mbuve'ga javuhu.

6

¹ Xanhomogitaa'jaa'javyme ti ahembo'eypya rehe Cristo'ga mombe'urame. Kiro koji'i xanhimbo'e onhimiva'ea rehe

Cristo'ga mombe'upava rehe ikwahaheteavo nhanenhimbo-jipokwahapava hehe. A'ea rehe ji pe mbo'epotari kiro. A'ereki nhande xanhimbo'e jipe ahembo'eypyya rehe.

A'ea rupi nhande ei ahembo'eypyya mombe'gwovo: Xapohi ti nhanderekote'varuhua hugwi herojijyita nhandereaporogita. Xajiko ti Tupana'ga rehe ga reroviaheteavo, xa'e jipe nhande ikwehe. ² Ymya nhande ei: Nahanahã batismos. Tupana'ga ti tomomyry pe me kiro javo, nahanahã po nhande xapoko Jesus'gareheve'ga akağa rehe hamo javo ga pe. Ymya nhande ei: Nahanahã po ti Tupana'ga omanove'ga mbogwerava'javi nehẽ. Nahanahã po ti Tupana'ga ei ga pe nehẽ, xa'e jipe nhande ikwehe. Jara'ga pe po ti ga ei nehẽ: "Pejo ti pejijupa avuirama ji pyri," e po ti Tupana'ga nehẽ. Jara'ga pe po ti ga ei nehẽ: "Peho ti ji hugwi pejijupa avuirama hahyva'ea ruvihava pype," e po ti Tupana'ga nehẽ, xa'e jipe nhande ikwehe. A'ea pe nhaporemõ nhande ei ahembo'eypyya mombe'gwovo ikwehe.

³ Kiro koji'iva'ea rehe xanhimbo'e onhimiva'ea rehe Cristo'ga mombe'upava rehe ikwahaheteavo, a'e ji pe me. Xanhimbo'e ti hehe Tupana'ga ipotarame.

⁴ Marã po jara'ga pe? Tupana'ga nhi'iga ga henduna'ei. Aerẽ po ga nohendukatua'javi. Ga henduvypyrame Tupana'ga ikwahavukari opyryva ga pe nahanahã ji ipotari javo. Ga pe ga ikwahavukari Cristo'ga rupi po ti yvyakotyve'ga nduri ji pyri nehẽ javo. Nurã ga jikogi Cristo'ga rehe imomboruka ga pe okote'varuhua ojihugwi a'ero. "Tupana'ga Cristo'ga mbuhuruka nhande pyri yvaga hugwi," ei ga. A'ero Tupana'ga ra'uvapyryva uhu ga pyri ga pokoga. ⁵ A'ero ga ei: "Pyry hete Tupana'ga nhi'iga nhande ve. A'ereki ga nhande mbojiko ojihe," e na'ẽ ga. "Xanhimomby'a nhande gapopoakara rehe. Aerẽ po ti koji'i nhanemonhimomby'ava'ea nehẽ no," e na'ẽ ga.

⁶ Nahã ga ndekona'ei henduva Tupana'ga nhi'iga. Aerẽ po ga ei: "Ndorokoa'javi ore Tupana'ga nhi'iga rehe," e po ga okote'varuhuavo.

Marã po ga pe? Tupana'ga ndogwerojijyja'javi tuhẽ gandeaporogita a'ero. Ga ndopohipotari okote'varuhua hugwi imomborukare'yma Tupana'ga pe avuirama. Ndokoa'javi ga Tupana'ga nhi'iga rupi. Nurã ga ndekoi Tupana'ga ra'ya'ga jukahara'ga ja. Ombotegwete ga Jesus'ga ojipe'ga ndovaki.

⁷ Omoakỹakyma'ja amana yja ko pe. Poryva'ea henhui jugwi gworygworyvamo kohoa jara'ga remityma. A'ero ga i'ui gwemityma gworygworyvamo. A'ea pe yjakatua pe Tupana'ga imomyryvi.

Yjakatua – kiroki a'ea hugwi henhui pyryva'ea – a'ea ja ko ġa – kiroki ġa ojiko hete Tupana'ga rehe okopige'yma ganhi'īga rupi okopyryvamo ga pe. Ga pe ga imombyryvi.

⁸ Omoakŷakyma'ja amana ojipea yja ko pe no. Ndapyryviva'ea ki a'e te henhui jugwi hatŷava'ea hajiheva'ea pavēi. A'ea kohoa jara'ga ndo'ui. Nurā ga ei: “Ite'varuhu yja!” Nambegwei ti ga ei tokai ti nehē javo. A'ero ti ga imbokai nehē.

Yjate'varuhua – kiroki a'ea hugwi henhui ndapyryviva'ea – a'ea ja ko ġa – kiroki ġa nohendukatui Tupana'ga nhi'īga okoe'yma hupi okopyryve'yma ga pe. Nambegwei po ti ga imondoï hahyva'ea ġa pe nehē.

⁹ Tupana'ga nhi'īga rendukatue'ŷve'ġa pe ji anhi'ĩ popoaka. Pehe ki a'e te ndapekoi ġa ja. Peko pyry pe Tupana'ga pe. A'ea ore ei pe me oreremiarōva'ea pe. A'ereki ore opokwaha. Peko hete pe Tupana'ga nhi'īga rupi imomboruka pejikote'varuhua ga pe. A'ero po ti Tupana'ga pe nderohoi yvagi pe pe mombytavo avuirama ojipyri nehē pe imomborukaro ġwaramo. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga ahe rereko katu jipi ahe poravykykaturame ga pe. Nurā po ti ga nomoka'nhymi peporavykyagwera nehē. Peporavyky katu pe Tupana'ga remimo'ēhara'ġa pokoga ikwehe Tupana'ga arōhetero ġwaramo. Aġwamo vehevi pe ġa pokogi. Peporavykypava Tupana'ga hepiagi okopyryvamo pe me.

¹¹ Na jitehe pe nhimarane'ymame nane'ymi ti pejirokwa pejikoheteavo Tupana'ga rehe avuirama pejikokatuavo ojipe'ġa pe Cristo remimombyryva mbuhua pejive. Oropota hete ore pejirokwa pe napenani. ¹² A'ero po ti pe ndapevevugwei nehē. Pejiko ti Tupana'ga rehe ojipe'ġa ja Tupana'gareheve'ġa ja. Penhimomirana ti onhimomiranave'ġa ja pejikopige'yma. Ojiko ġa onhimomiranama tihepia ti Tupana'ga remimombyryva nhande ve nehē javo – kiroki a'ea pe ga ei ġa pe. Tupana'ga nopiriani onhi'īga. A'ero ga ġa mbohoryvi opyryvamo ġa pe. Na jitehe po ti Tupana'ga pe mbohoryvi opyryvamo pe me nehē pe ndekorame ġa ja aerē po ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve nehē javo no.

Tupana'ga nopiriani onhi'īga

¹³ Yvyakotyve'ġa ġwenoi ojihoheve'ga Tupana'ga ojohupe a'itiva'ea ji ei nhinhi'īga javo. A'ereki Tupana'ga omombe'u a'itituhēva'ea jate. Nurā togwerovia ti ojipe'ġa nhinhi'īga javo, ġa ei: “Tupana'ga okwaha nhinhi'igatua.” A'ea ġa e'i Tupana'ga renoina.

Tupana'ga jate ni'mbei okovo huvihavamo ojipe'ġa hohe pa. Nurā Tupana'ga ehetei ojera javo o'erame Abraōva'ea pe

togwerovia hete ti Abraão'ga nhinhi'igã javo. Imombe'gwovo pyryva'ea ga ei ahe ve a'ero: ¹⁴“Jihi Tupana ti amombyry hete tuhẽ nde ve nehẽ,” ei ga ahe ve. “Amondo ti ji ndera'yra nde ve nehẽ. Aerẽ po ti nderakwepohara'gã nde'yjuhuro a'ero nehẽ. A'iti a! a'e ji.” Ymyahũ Tupana'ga ei a'ea Abraão'va'ea pe onhinoina.

¹⁵ Onhimomiranamame Abraão'va'ea imbokwara'ara'ari ojikoga Tupana'ga rehe omombyry po ti ga ji ve nehẽ javo. Tupana'ga nopiriani onhi'igã Abraão'va'ea pe. A'ero ga imombyryhetei ahe ve.

¹⁶ Vvyakotyve'gã gwenoi ojihoheve'ga ojogwayvarama. Ojohupe gã ei onhombojikoga ojogwehe: “A'itituhẽva'ea pe ore ei. Tupana'ga okwaha orenhi'igãtupa pe me.” A'ea gã ei ojohupe Tupana'ga renoina heroviaruka ojohupe heroji-jyje'yma onhi'igã. A'ero gã ndojogwayvara'javi.

¹⁷ Ymyahũ Tupana'ga ikwahavukapotari onhi'igã reroji-jyje'yma gã pe - kiroki gã pe ga e'i: “Jihi Tupana po ti opogweruruka yvagi pe pe mongovo avuirama ji pyri imombyryva pe me nehẽ pe jikoga gwaramo ji rehe,” ei ga. Nurã onhinoina ga ei a'ea gã pe jukwaha hete ti gã pe nhinhi'igã reroji-jyje'yma javo. ¹⁸Tupana'ga ei a'ea onhinoina tohoryory hete ti gã ikwahavame javo. E'i ga: “Aerẽ po ti gã ei nehẽ: ‘Tupana'ga ndogwerojiyi onhi'igã. Ga ndogwerojiyi onhi'igã onhinoiname no,’ e po ti gã gworygworyvamo nehẽ,” ei Tupana'ga.

Na tuhẽ. Tegwete ga'mbea ga nhi'igame. A'ero a'ea kwahavame nhande roryroryheteramo nhandejirokwa ga rerovia aerẽ po ti ga nhande rerohoukari ojipyri nehẽ javo, xa'e nhande. A'ereki nhande xajiko hete ga rehe nhandepohia nhanderekote'varuhua hugwi.

¹⁹ Ipohyiva'ea âncora nombojiyjukari yharuhua ahe imomborame yharuhua hugwi ihamuhũa pyvõ. Na jitehe nhandereaporogita ndojirojiyjia'javi. A'ereki nhande tirovia tuhẽ Tupana'ga aerẽ Jesus'ga pe po ti ga nhande rerurukari ojipyri yvagi pe nehẽ javo. Nianemoandyandyi po ti ga nehẽ. Jesus'ga rehe nhande jikogi a'ero nhandekyhyjie'yma.

Ga oho jipe yvagi pe Tupana'ga pyri tuhẽ nhande repyga okovo ikwava'ẽhara'gã nduvihavuhuro. Avo yvya koty ikwava'ẽhara'gã nduvihavuhu'gã na jitehe oho Tupana'ga ronga pype hete hovapiahava aherovai gwe'yja'gã ndepyga.

²⁰Tupana'ga pyri yvagi pe nhanderenondeve'ga hoi ovahema Jesus'ga. Gaha oho nhande renonde nhande repyga toho ti gã ji reviri yvagi pe javo. Ikwava'ẽhara'gã nduvihavuhu'ga Tupana'ga pe ko Jesus'ga. A'ereki Tupana'ga e'i ga pe:

“Ymyahũ Melquisedeque'ga ko ikwava'ẽhara'gã nduvihavuhu'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'êhara'ğa nduvi-havuhuro ji ve Melquisedeque'ga ja," ei ga Jesus'ga pe.

7

Melquisedeque'ga oko ikwava'êharamo Tupana'ga pe

¹ Ymyahũ Melquisedeque'ga ko Salémmeva'ea ruvihavuhu'ga hako. Ga ko ikwava'êhara'ga Tupana'ga pe no hako. Tupana'ga huvihavuhu hete ojipe'ğa hohe pa. Ga pe Melquisedeque'ga ko ikwava'êhara'ga. Melquisedeque'ga uhu nhaneremboypyva'ea rovatiamo Abraãova'ea rovatiamo ahe jivyrame otavukara hugwi. Otavuka jipe Abraãova'ea ojipeva'ea ruvihavava'ea pe quatrova'ea pe ogwovo ahe reviri ahe monhana. Abraãova'ea jivyrame Melquisedeque'ga ahe rovatĩ. Ahe ve ga ei: "Tomombyry ti Tupana'ga nde ve!" ei ga ahe ve.

² Ojivyrame otavukara hugwi Abraãova'ea herupava'javi mbatera aheruvihavava'ea hugwi quatrova'ea hugwi – kiroki mbatera aheruvihavava'ea opyhygaha Abraãova'ea re'yjava'ea hugwi hajiheva'ea hugwi no. Abraãova'ea imboja'oja'ogi herura'javipyra imboatyatyta inoğa dez mbatera jatyra. Melquisedeque'ga pe ahe imondoi he'yjuhuva'ea: ojipeji jatyra um décimo.

Melquisedeque'ga rera pe nhande ei: Pyry hete ko huvihavuhu'ga. A'ea nhande xa'e garera pe. Ga ko Salémmeva'ea ruvihavuhu'ga. Cidade rera pe Salém me nhande ei Ahepy'a noğatua. Nurã nhande ei Melquisedeque'ga rera pe no: Ga onoğatu ojiheve'ğa py'a.

³ Tupana'ga rembikwatijarukara nomombe'ui Melquisedeque'ga po'ria ga'yembora. Nomombe'ui garembikwatijarukara Melquisedeque'ga ramonhava'ea. Nomombe'ui garembikwatijarukara ga'aragwera gamanoa no. Melquisedeque'ga rekoi Tupana'ga ra'yra'ga ja Jesus'ga ja ikwava'êharamo Tupana'ga pe avuirama.

⁴ Pejapyaka ti Melquisedeque'ga rehe ga kwahaheteavo. Huvihavuhu hete ga. Nurã ga pe Abraãova'ea imondoi he'yjuhuva'ea: ojipeji jatyra herura'javipyra um décimo – kiroki a'ea ahe gweru otavukara hugwi. Abraãova'ea oko nhaneremboypyro nhanderuvihavuhuro israelitas'ğa nduvi-havuhuro. Ahe vehevi imondoi Melquisedeque'ga pe nde ko huvihava ji hohe javo. Jukwaha a'ero Melquisedeque'ga huvihavuhu hete.

⁵ Abraãova'ea ko Leviva'ea rakykwepohara'ğa nemboypya. Leviva'ea rakykwepohara'ğa mombe'gwovo Moisésva'ea rembikwatijara i'ei: "Levi'ga rakykwepohara'ğa – kiroki ğa oko Tupana'ga nhi'iga rupi okovo ikwava'êhara'ğa – ğahã ti topyhy

mbatera gwe'yja'ga hugwi israelitas'ga hugwi. Na tuhê. Israelitas'ga herekorame dez mbatera tomondo ti ga Levi'ga rakykwepohara'ga pe ojipeji mbatera um décimo.” Nahã Moisésva'ea rembikwatijara i'ei.

Ga nhaporemoko oko Abraãova'ea rakykwepoharamo israelitas'ga Leviva'ea rakykwepohara'ga pavêi. Opyhy ikwava'êhara'ga gwe'yja'ga hugwi vehevi Abraãova'ea rakykwepohara'ga hugwi tuhê.

⁶ Melquisedeque'ga ki a'e te Leviva'ea rakykwepohara'ga rûi. Abraãova'ea hugwi ga ipyhygi reki mbatera um décimo. Garembipyhyga renonde Tupana'ga ei Abraãova'ea pe: “He'yjuhu po ti nderakykwepohara'ga nehê,” ei Tupana'ga ahe ve. “Amondo ti ji hajiheve'ga gwyranda ve nderakykwepohara'ga pe nehê. Pevo po ti ga nduvi avuirama a'ero nehê. Nderakykwepohara'ga pe po ti ji hajiheve'ga mbohoryvukari nehê,” ei Tupana'ga Abraãova'ea pe. A'ea Tupana'ga ei aerê po ti Abraãova'ea hoi huvihavamo nehê javo. Tupana'ga nhi'igirê jate Melquisedeque'ga ei Abraãova'ea pe reki: “Tomombyry ti Tupana'ga nde ve!” ei ga.

⁷ Jukwaha hete. Melquisedeque'ga huvihavuhu Abraãova'ea hohe a'ero. A'ereki nhande nhaporemoko xa'e: Kiroki ga oko ojipe'ga hohe – gahã jate e'i: “Tomombyry ti Tupana'ga nde ve.”

⁸ Leviva'ea rakykwepohara'ga – kiroki ga opyhy israelitas'ga hugwi – gahã omano reki. Melquisedeque'ga ki a'e te – kiroki ga opyhy Abraãova'ea hugwi – gaha okoji. A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara nomombe'ui gamanoa.

⁹⁻¹⁰ Ndo'ari ve Leviva'ea Melquisedeque'ga Abraãova'ea rovatĩrame. Emo Leviva'ea oko Abraãova'ea rakykwepoharamo. A'ero imondorame um décimo Abraãova'ea omondo Leviva'ea repyga no, a'e ji. Leviva'ea ko ikwava'êhara'ga nemboypyga. Gahã opyhy gwe'yja'ga hugwi um décimo. Emo Melquisedeque'ga pe Abraãova'ea omondo jipe Leviva'ea repykavamo reki. A'ero kaitu jukwaha. Melquisedeque'ga huvihavuhu Leviva'ea hohe Leviva'ea rakykwepohara'ga hohe no.

Jesus'ga oko Melquisedeque'ga ja ikwava'êharamo

¹¹ Ymyahũ Tupana'ga Leviva'ea rakykwepohara'ga mo'emo'êi toko ti Arãova'ga ikwava'êharamo ji ve jipi israelitas'ga mombyryva javo. Arãova'ea oko Leviva'ea rakykwepoharamo. Arãova'ea oko ikwava'êharamo a'ero gwakykwepohara'ga pavêi.

Moisésva'ea pe Tupana'ga ikwatijarukari nhanembo'eagwera israelitas'ga mbo'eagwera nahanahã po ti ikwava'êhara'ga pe mombyry pe nderua ji pyri nehê javo.

Arãova'ea aherakwepohara'ga pavēi nomombyrvukari reki nhandere'yja'ga israelitas'ga. A'ero israelitas'ga ndohoi Tupana'ga pyri. Nonhi'īgi ga ga pe no.

Nurã Arãova'ea rakykwepohara'garũive'ga ruri okovo ikwava'ēharamo Tupana'ga pe. Ga ko Jesus'ga. Melquisedeque'ga ja ga oko ikwava'ēharamo Tupana'ga pe. Tupana'ga nde'i Jesus'ga pe: “Arãova'ea ja ko nde ikwava'ēharamo ji ve.” A'ea rũi Tupana'ga ei. E'i ga: “Melquisedeque'ga ja ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ēharamo ji ve,” ei ga.

¹² A'ea erame Jesus'ga pe Tupana'ga ei tokoa'javyme ti Leviva'ea rakykwepohara'ga ikwava'ēharamo javo. Leviva'ea rakykwepohara'ga ndekoa'jave'ymame ikwava'ēharamo, Moisésva'ea rembikwatijara rehe ndatekwava'javi – kiroki a'ea omombe'u ikwava'ēhara'ga. Hajiheva'ea toko ti kiro a'ero, xa'e nhande. Tupana'ga nhi'igapyahua jate Jesus'ga rehe toko kiro a'ero, xa'e nhande.

¹³ Jesus'ga pe Tupana'ga ei ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ēharamo ji ve javo. Emo Jesus'ga ko Leviva'ea rakykwepohara'ga rũi reki. Ojipeva'ea rakykwepohara'ga ko Jesus'ga. Garemboypya rakykwepohara'ga ndojukai reki mbatepyryva imbokaje'yma ikwava'ēhava rehe Tupana'ga pe. ¹⁴ Jesus'ga oko nhaneramonhava'ea rakykwepoharamo Judáva'ea rakykwepoharamo nhandepojkaharete'ga. A'ea jukwaha. Moisésva'ea nde'i Judáva'ea rakykwepohara'ga pe: “Pekwava'ē ti gambatepyryva jukapyra imbokaita Tupana'ga pe pejikovo ikwava'ēharamo.” A'ea rũi Moisésva'ea e'i Judáva'ea rakykwepohara'ga pe.

¹⁵ Hajiheva'ea Tupana'ga imongoi kiro. A'ea jukwaha hete. A'ereki Jesus'ga reki kiro oko ikwava'ēharamo Tupana'ga pe ua yvya koty nhande pyri. Ga ko Melquisedeque'ga ja okovo ikwava'ēharamo.

¹⁶ Moisésva'ea rembikwatijara nde'i Jesus'ga pe: “Eko ti ikwava'ēharamo Tupana'ga pe. A'ereki neremboypya ko Leviva'ea.” Nanongara rũi aherembikwatijara e'i Jesus'ga pe. Yvyakotyve'ga rũi e'i Jesus'ga pe eko ti ikwava'ēharamo Tupana'ga pe javo. Emo Jesus'ga oko reki ikwava'ēharamo. A'ereki ga ipopoaka okovo avuirama. Nomanoa'javi po ti ga nehē.

¹⁷ A'ereki ojipeva'ea Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u javo Jesus'ga pe. E'i:

“Ymyahũ Melquisedeque'ga ko ikwava'ēhara'ga ji ve.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ēharamo ji ve Melquisedeque'ga ja.”

A'ea Tupana'ga rembikwatijarukara ei Jesus'ga pe.

¹⁸ Hajiheva'ea Tupana'ga imongoi a'ero ndatekwava'javi Moisésva'ea rembikwatijara rehe kiro javo. A'ereki aherembikwatijara ndipopoakari. A'ereki israelitas'ğa ndogwerojjiyi ojeaporoğita aherembikwatijara renduvame. A'ero ға ndokokatui ve. Ndohei ға Tupana'ga pyri onhi'iga. Ndikwahyi aherembikwatijara ға ndehe. ¹⁹ Nahemombyryvukari tuhē.

Koji'i pyry nhande ve kiro Jesus'ga rekorame ikwava'ēharamo Tupana'ga pe. A'ereki Tupana'ga Jesus'ga momanouka nhande repygauka imomboruka nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhande mombryva. Aerē po ti Jesus'ga nhande rerohoi ojupi nhande mongovo avuirama Tupana'ga pyri nhande mbohoryva nehē. Nurā nhande xanhi'inhi'ī Tupana'ga pe kiro.

²⁰ Tupana'ga jate ni'mbei okovo huvihavamo ojipe'ğa hohe pa. Ojera vehevi javo ga ehetei o'erame toko ti Jesus'ga ikwava'ēharamo javo. ²¹ Tupana'ga nonhinoi reki o'erame toko ti Levi'ga rakykwepohara'ğa ikwava'ēharamo javo. Emo o'erame Jesus'ga pe ga onhinoi. Jesus'ga pe ga ei:

“Jihi Tupana ko ndepojoykaharetea.

Anhi'igatu ji nde ve kiro.

Ymyahū Melquisedeque'ga ko ikwava'ēhara'ga.

Na jitehe ndehe kiro ereko avuirama ikwava'ēharamo ji ve Melquisedeque'ga ja.

A'iti a! Ndarojjiyi ti ji nhinhi'iga nde ve nehē.”

A'ea Tupana'ga ei onhinoina.

²² Nurā Jesus'ga popoakahetero okovo ikwava'ēharamo Tupana'ga pe avuirama, kiro Tupana'ga nhi'igapyahua apiavo toho javo – kiroki ganhi'igapyahua e'i vvyakotyve'ğa pe nahanahā po ti ji pe pokokatui kiro nehē javo. A'ero koji'i pyryvamo vvyakotyve'ğa pe kiro.

²³ Ymyahū Leviva'ea rakykwepohara'ğa nde'yjuhuro reki okovo ikwava'ēharamo. A'ereki ға omano oporavykya reja. A'ero jara'ğa aherakykwepohara'ğa ndekoi ikwava'ēharamo ahe py'rovo.

²⁴ Jesus'ga ki a'e te ndipy'rukavi ga. A'ereki ga nomanoa'javi. Nurā gaha jate nane'ymi oko ikwava'ēharamo avuirama. ²⁵ Nurā ga imombohetei vvyakotyve'ğa ndekote'varuhua ға hugwi avuirama ға mombryypava. Kiroki ға onhi'ī Tupana'ga pe ojikoga ғwaramo Jesus'ga rehe – ғahā Jesus'ga ға mombryryvi. A'ereki ga nomanoa'javi. Kiro yvagi pe ga oko Tupana'ga pyri ға ndepygga jipi epoko ti ға javo Tupana'ga pe.

²⁶ Pyry hete tuhē a'ero Jesus'ga rekoi ikwava'ēhara'ға nduvihavuhuro Tupana'ga pe nhande repygga. Jesus'ga

oko pyry hete Tupana'ga monhimoheha ojihe. Naheaporoġitatiruahūi ga. Ga ko ndokote'varuhui'i'i. Nurã vvyakotyve'ġa ja rūi ga oko. A'ereki ga pyry hete tuhē. Tupana'ga omongo ga ojipyri yvateuhu yvaga aherovai, kiro ti ga toko huvihavuhhetero ojipe'ġa hohe pa javo.

²⁷ Jesus'ga nokwava'eġi tuhē mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe tomombo ti ga jirekote'varuhua ji hugwi jave'yma. A'ereki ga oko katu hete jipi.

Leviva'ea rakykwepohara'ġa ki a'e te okwava'ē mbatepyryva jukapyra Tupana'ga pe okovo ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua na'ē javo. Nahã ġa jipygi. Ojipygirē jate ġa ikwava'eġi ojipea jukapyra tomombo ti Tupana'ga jara'ġa ndekote'varuhua kiro javo.

Jesus'ga ki a'e te nokwava'eġi mbatepyryva jukapyra tomombo ti Tupana'ga vvyakotyve'ġa ndekote'varuhua jave'yma. A'ereki Jesus'ga onhikwava'ē ojijukauka omanomo yva rehe tomombo ti Tupana'ga ġandekote'varuhua ġa hugwi javo.

Nane'ymi Leviva'ea rakykwepohara'ġa okwava'ē mbatera jukapyra Tupana'ga pe.

Jesus'ga ki a'e te ojipeji ko ga jijukaukari. Nomanoa'jaa'javi ga.

²⁸ Moisésva'ea rembikwatijara e'i akwaimbae'ġa ti toko ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro Tupana'ga pe javo. Emo vvyakotyva'ero ġwaramo ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ġa ndekote'varuhuro opopoakare'ymamo ote'varuhua pe.

Aerē Tupana'ga ei onhinoina a'ero jira'yra'ga ti toko ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro avuirama javo reki. Nurã gara'yra'ga Jesus'ga pytai avuirama ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro okopyryhetero tuhē vvyakotyve'ġa ndepykatuavo Tupana'ga nhi'ġpo'rupava avuirama.

8

Jesus'ga gwepya vvyakotyve'ga

¹ Na tuhē Jesus'ga rekoi okovo ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro nhande repyga ogwovo yvagi pe hete. Pevo huvihavuhhetero Tupana'ga ruvi. Okovo ġwaramo huvihavuhhetero Tupana'ga pavēi, Jesus'ga apygi Tupana'ga pyri gajohukoty rūi. A'ea rehe ji pe mbo'ei ko.

² Yvagi pe Tupana'ga ruhava pype tuhē nhandepojoykaharete'ga ruhava pype tuhē Jesus'ga rekoi. A'ea pype Tupana'ga rembiapoa pype ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro Jesus'ga poravykyi Tupana'ga pyri nhande repyga. Vvyakotyva'ea rembiapoa pype rūi – kiroki yvagipeva'ea'java'ea ahe

oapo yvya koty tenda – a'ea pype rūi ga nhande repygi. Ymyahū a'ea pype hete ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuva'ea oho gwe'yjava'ea repyga yvya koty.

³ Ymyahū Tupana'ga omo'emo'ē vvyakotyve'ġa. Ga e'i: “Toko ti ġa ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro ji ve vvyakotyve'ġa ndepyga. Nurā ti ġa togweru vvyakotyve'ġa hugwi ġanemimbuhuteheva'ea ikwava'eġa ji ve nehē. Togweru ti ġa ġa hugwi mbatepyryva jukapyra ji ve nehē no vvyakotyve'ġa ndepykaramo nehē,” ei Tupana'ga ymyahū.

Jesus'ga rekoi ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhuro Tupana'ga pe. Nurā po ga ikwava'eġi Tupana'ga pe no hamo.

⁴ Yvagi pe Jesus'ga poravykyi okovo ikwava'ēharamo. Po ga oko yvya koty, a'ero po ga ndokoi ikwava'ēharamo hamo. A'ereki gwereko jipe ikwava'ēhara'ġa yvya koty.

Gahā gweru imbuhuteheva'ea Tupana'ga pe jipi okovo Moisésva'ea rembikwatijara rupi. ⁵ Gaporavykya okwahavuka xunhi nhande ve yvagipeva'ea. A'ero nhande ei: Na ja gwerevi nhanderepykava rekoi yvagi pe. Na jitehe Moisésva'ea rembiapoukara okwahavuka xunhi nhande ve yvagipeva'ea. A'ereki ymyahū Tupana'ga e'i Moisésva'ea pe Moisésva'ea rembiapohava renonde tenda apohava renonde. Tupana'ga e'i: “Ji rendu katu ti! Yvytyruhua rehe ji ikwahavukari nde ve nahā ko yvagipeva'ea javo. A'ea'jaheteva'ea eapo katu katu pa imohina kiro,” ei ga Moisésva'ea pe.

A'ero Moisésva'ea Tupana'ga nhi'īpo'rupavi a'ea'jaheteva'ea japokatuuka tenda tapyjamo. Oapopavuka ahe mbatera no imondovo tenda pype. Nahā ahe japopavukari yvagipeva'ea'java'ea yvya koty. A'ea pype Leviva'ea rakykwepohara'ġa israelitas'ġa ndepygi okovo ikwava'ēharamo yvya koty.

⁶ Jesus'ga poravykya ki a'e te koji'i pyryvamo ġaporavykya hohe. Ymyahū Tupana'ga ekatui Moisésva'ea pe nahanahā po ti ji israelitas'ġa pokokatui nehē javo. A'ero ga ei toko ti Leviva'ea rakykwepohara'ġa ikwava'ēharamo javo. Moisésva'ea pe ga ikwatijarukari javo: “Tombokai ti ġa mbatepyryva ji ve israelitas'ġa ndepyga,” ei ga Moisésva'ea pe ikwatijaruka ahe ve.

Aerē koji'i pyryvamo reki Tupana'ga ekatuhetea Jesus'ga pe nahanahā po ti ji vvyakotyve'ġa pokokatui kiro nehē javo. “Ndehe ti emano imomborukaheteavo ġandekote'varuhua ġa hugwi ġa ndepyga nehē,” ei ga Jesus'ga pe.

A'ea ko Tupana'ga nhi'īpyahua. A'ero ga ei toko ti Jesus'ga ikwava'ēharamo javo. Tupana'ga nhi'īga Jesus'ga

pe ipyahuva'ea rehe koji'i pyryvamo Moisésva'ea rembikwatijara hohe a'ero ymyahūva'ea hohe. Nurã Jesus'ga poravykya koji'i pyryvamo Leviva'ea rakykwepohara'ga poravykya hohe. Yvyakotyve'ga ndepykaramo Jesus'ga rekoituhi ti ga okovo avuirama Tupana'ga pyri onhi'iga ga pe javo. A'ero ga imombohetei yvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi ga mombryryva ga mbuhua Tupana'ga pyri. A'ero kiro koji'i pyryvamo ga pe.

⁷ Po ikwahyhetei ymyahūva'ea hamo Tupana'ga nhi'iga Moisésva'ea pe hamo, a'ero po ga nonhi'igi aerẽ ipyahuva'ea rehe Jesus'ga pe hamo.

⁸ Ymyahū israelitasva'ea nohendukatui reki ymyahūva'ea Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe. Nurã ndikwahyi ahe rehe. A'ea nhande tikwaha. A'ereki ga e'i: "Kiro ji rendu katu ti," ei Tupana'ga nhandepojykaharete'ga. "Aerẽ po ti ji nhi'igi ipyahuva'ea rehe Israelva'ea rakykwepohara'ga pe Judáva'ea rakykwepohara'ga pe nehẽ no," ei ga.

⁹ "Ymyahūva'ea ja rūi po ti ji nhi'igi ga pe nehẽ.

Ymyahū ganamonhava'ea pe ji ekatui ikwatijaruka Moisésva'ea pe nhinhi'iga

ahe rerogwovo pa Egitopeve'ga gwyrã hugwi.

Aroho katu ji ahe pea hugwi.

Emo ahe nohendukatupotari reki.

Ndokoi ahe ymyahūva'ea rupi nhirembikwatijarukara rupi.

Nurã ji ndarekokatua'javi ahe," ei Tupana'ga.

¹⁰ "Aerẽ ipyahuva'ea rehe po ti ji ekatui ga pe nehẽ

Israelva'ea rakykwepohara'ga pe israelitas'ga pe nehẽ," ei Tupana'ga.

"Nhinhi'iga po ti ji imongi ga'akaği pe nahanahã peko katu ti javo ga pe.

Gapy'a pype po ti ji inoği nhinhi'iga.

A'ero po ti ga hendukatupotari nhinhi'iga okovo pota hupi nehẽ, ei ga.

A'ero po ti ji rekothetei ganduvihavuhuhetero ga pokokatuavo nehẽ.

A'ero po ti ga ji mbohetei

nde ko oreruvihavuhuhetea javo ji ve nehẽ.

A'ero po ti ga ndekohetei jireheva'ero

ji nhi'ipo'ruheteavo nehẽ," ei Tupana'ga.

¹¹ "Ojopyjopyrive'ga po ti nonhombo'ei ji rehe nehẽ.

Onhoirũ'ga ti nonhombo'ei ji rehe nehẽ no," ei ga.

"Nde'i po ti ga ojohupe nehẽ: 'Pekwaha hete ti nhandepojykaharete'ga.'

A'ea rūi po ti ga ei ga nhaporemo ji kwahahetejipero gwaramo ojokoga ji rehe nehẽ," ei ga.

“Gapyrive'ga ji kwahahetei nehẽ.

Ganduvihava'ga ji kwahahetei nehẽ no.

¹² Aporogwety po ti ji ga nehẽ ga pyryve'yname.

Ga hugwi po ti ji imombori gandekote'varuhua
gapyrive'yma reheve nehẽ.

Nahenonha'javi po ti ji avuirama gandekote'varuhua
ikwahapava'jave'yma nehẽ,” ei Tupana'ga ymyahũ.

¹³ Ymyahũ Tupana'ga ei no: “Ipyahuva'ea rehe po ti ji nhi'igi
nehẽ nahanahã po ti ji pe pokokatui kiro nehẽ javo.”

Tupana'ga a'ea ero gwaramo nhande ikwahavi. A'ero
nhande ei: Ndatekwava'javi ymyahũva'ea rehe Moisésva'ea
rembikwatijara rehe a'ero. A'ereki nhymyanuhũ kiro, xa'e
nhande. Na tuhẽ. Opa gwerĩ ymyahũva'ea, xa'e nhande.

9

Israelitasva'ea ombohete Tupana'ga tenda pype yvya koty

¹ Ymyahũ Tupana'ga omombe'u Moisésva'ea pe nahanahã
po ti israelitas'ga ji mbohetei nehẽ javo. Omombe'u ga tenda
vyvakotyva'ea nahanahã po ti ga toapo tenda ji mboheteavo
ipype nehẽ javo.

² A'ero Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo Moisésva'ea japoukari tenda
tapyjamo Tupana'ga mboheteahava. Mokõĩ hyrua tenda
pype: kokotyva'ea kikotyva'ea pavẽi. Kokotyva'ea pype ahe
imondoukari hyapehava, mesa, pão. Omondouka ahe pão
mesa rehe Tupana'ga rovai pyteri pe ga'apoa javo jupe. Nahã
ahe imondoukari hyrua pype kokotyva'ea pype. Tupana'ga
ei hyrua pe kokotyva'ea pe: Ipojkahava. Nahã ga inoĩ herahẽ.
A'ereki pea Tupana'ga opojoyka ojive.

³ Tenda pyteri pe Moisésva'ea imbohaekoukari hovapi-
ahava cortina imohinuka. Hovapiahava aherovai ojipea
hyrua teni tenda pype kikotyva'ea. Tupana'ga ei hyrua pe
kikotyva'ea pe: Ipojkaheteahava. Nahã ga inoĩ herahẽ.
A'ereki pea koji'i Tupana'ga opojoyka hete ojive.

⁴ Ipojkaheteahava gwereko perfume mbokaihava ouro
apopyra. Ipojkaheteahava gwereko hyru'ia no Tupana'ga
rembikwatijarukara ryru'ia. Omomoũguka ahe ouro hehe.

Tupana'ga rembikwatijarukara ryru'ia gwereko
nhaepepoa ouro apopyrava'ea. Nhaepepoa gwereko
mbeju'ia'javuhuva'ea maná. Hyru'ia gwereko Arãova'ea
apoagwera no yvyra - kiroki yvyra ipoty. Gwereko ita-
pereuhua no - kiroki a'ea rehe Tupana'ga okwatijarukaripe
ahe ve ymyahũva'ea.

⁵ Hyru'ia arimo ahe imondoukari yvagipeve'ga
ra'angava querubins'ga ra'angava. A'ea ahe japoukari
imondovouka pevo yvagipeve'ga'java'ea. Hendy'jandy'ja

memei yvagipeve'ġa'java'ea Tupana'ga rendy'java pyvõ. Yvagipeve'ġa'java'ea ipepojai hyru'ia arimo hyru'ia rovapytymbava rehe o'ama. Aerẽ hovapytymbava rehe ikwava'ẽhara'ġa nduvihavuhu'ga gwypygywpyi hekoa tomombo ti Tupana'ga israelitas'ġa ndekote'varuhua javo. A'ero ojapyakarama hehe hovapytymbava rehe ġa ikwahava'javi okote'varuhua mombora javo: "Tupana'ga oko nhande pyri ġwenonhe'yma nhanderekote'varuhua ikwahava'jave'yma," ei ġa.

A'ea rehe ti ji namombe'upavi kiro.

⁶ Moisésva'ea japopavukarirẽ nane'yimi ikwava'ẽhara'ġa hoi tenda pype kokotyva'ea pype oporavykyavo Tupana'ga pe nahã ga mboheteheveavo ipype.

⁷ Ojipea pype kikotyva'ea pype ikwava'ẽhara'ġa nduvihavuhu'ga tehe ga hoi. Outubroġwerĩa rupi jate, uma vez ano nanani ga tehe ga hoi ipype herogwovo mbatepyryva rekoa. Hekoa rerohorame jate ga hoi ipype hypyyypyita tomombo ti Tupana'ga jirekote'varuhua ji hugwi javo. "Tomombo ti ga israelitas'ġa ndekote'varuhua ġa hugwi no," ei ga. "A'ereki ġa oko te'varuhu ikwahave'yma," ei ga hypyyypyita.

⁸ A'ero nhande ei: Ojipe'ġa ndohoi tenda pype, xa'e nhande. A'ea rehe Tupana'ga ra'uvapyryva nhande mbojapyakarama ikwahavukari nhande ve ojipea. A'ero nhande ei: Tenda rekorame po Tupana'ga nde'i ve vvyakotyve'ġa pe tuhu ti ġa jiruhava pype ji pyri tuhẽ onhi'ġa ji ve javo.

⁹ Na tuhẽ reki myyahũ hako. Nhande japyakarama myyahũva'ea rehe nhande ei: Aġwamo na jitehe nhande ve no. Imbuhuteheva'ea nombojipe'ai nhanderekote'varuhua nhande hugwi no mbatepyryva rekoa rypyppyja pavẽi. A'ereki nomombyryvi nhandereaporoġita. Nonoġatui nhandepy'a a'ero nhande monhi'ġukare'yma Tupana'ga pe.

¹⁰ Ymyahũve'ġa omondo imbuhuteheva'ea tombokai ti ikwava'ẽhara'ġa Tupana'ga pe javo. A'ereki Moisésva'ea rembikwatijara e'i ġa pe pemondo ti javo. Ojikwaku ġa ġwiġwia ti ti'u mbatepyryva tyhya no javo. Ndo'ui ġa hajiheva'ea. Ojikwaku ġa nahanahã ti nhanerembiheiparavuhua javo. Ojikwaku ġa. A'ereki aherembikwatijara e'i ġa pe pejikwaku ti javo. Jukwaha a'ero. Gandeaporoġita pe rũi aherembikwatijara e'i. Ganda'oa pe jate e'i aherembikwatijara. Ipyahuva'ea rehe Tupana'ga nhi'ġirẽ ndatekwava'javi tuhẽ aherembikwatijara rehe. Kirẽ nde'ia'javi aherembikwatijara ġa pe.

Cristo'ga ombohete Tupana'ga yvagi pe

¹¹ Aġwamo Cristo'ga oko ikwava'ẽhara'ġa nduvihavuhuro oporavykyavo Tupana'ga pe imombyryvuka nhande ve. Koji'i pyryvamo nhande ve a'ero kiro. Vvyakotyve'ġa

nembiapoa pype rūi vvyakotyva'ea pype rūi ga rekoi ikwava'ēhara'ğa nduvihavuhuro. Yvaga pype ga rekoi Tupana'ga ruhava pype tuhē. Pea koji'i pyry hete Tupana'ga pe vvyakotyve'ğa apoa hohe tenda hohe.

¹² Ohorame yvaga pype Tupana'ga ruhava pype ga ndogwerohoi bodes rekoa bezeros rekoa tomombo ti Tupana'ga vvyakotyve'ğa ndekote'varuhua a'ero javo. Hekoa pyvō rūi ga oki yvagi pe a'ero. Gwekoa reka'voguka ojijukahara'ğa pe ga omano yva rehe tahepy ji vvyakotyve'ğa javo. Nahā ga ğa ndepygī ğa mbopiro'yavo avuirama ǵandekote'varuhua hugwi ogwovo yvaga pype opytavo. Ojipeji gahoa yvaga pype. Ndohoa'jaa'javi ga ipype.

¹³ Ymyahū bodes rekoa touros rekoa no, a'ea ikwava'ēhara'ğa hypyyypi israelitas'ğa ndehe. Ombokai ğa novilha. Ikotiamo novilha mbokaipavipyra yhya pyvō ğa hypyyypi a'ea israelitas'ğa ndehe. Israelitas'ğa jikwakupave'ymame ikwava'ēhara'ğa hypyyypi ğa ndehe tomombo ti Tupana'ga ǵate'varuhua ğa hugwi javo. A'ero israelitas'ğa nda'oa tehe reki ğa imombyryvukari. Hekoa rypyyypja nomombyryvukari israelitas'ğa ndeaporoǵita reki.

¹⁴ Koji'i pyryvamo Cristo'ga rekoa reka'vogukara mbatepyryva rekoa reka'voga hohe okwahyro pe ndehe. A'ereki nhande jikogame ga rehe ga omano nhande repyga javo, a'ero ga omombyry nhandereaporoǵita. A'ereki Tupana'ga ra'uva avuiramava'ea opoko Cristo'ga ga nhikwava'eǵame Tupana'ga pe omanomo. Nдите'varuhui'i'i Cristo'ga okokat-uavo. Pyryheteva'ero ga manoi tahepy ti ji ğa javo. Nhande jikogame ga rehe ga omano nhande repyga javo, a'ero ga imombopavi nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhandereaporoǵita mombyryva nhandepy'a noǵatuavo. Nurā nhande nhi'īǵi Tupana'ga pe. Tokoa'javyme ti ğa ite'varuhua rehe javo Cristo'ga manoi nhande repyga. Tupana'ga nhi'īǵa rupi avuiramave'ga nhi'īǵa rupi ti ğa toko javo ga manoi nhande repyga.

¹⁵ Nurāro ǵwaramo Cristo'ga vvyakotyve'ğa ndepygī omanomo ǵa mongovo Tupana'ga nhi'īǵa rupi ipyahuva'ea rupi. Ndokopavi ǵa Moisésva'ea rembikwatijara rupi ymyahūva'ea rupi okote'varuhuaavo ymyahū. A'ero Cristo'ga manoi ǵa mbopiro'yavo ǵandekote'varuhua hugwi tuhu ti ǵa okovo avuirama Tupana'ga pyri onhi'īǵa ga pe javo. A'ereki Tupana'ga e'i jipe ǵa pe ǵa mo'emo'eamo: “Aerē po ti ji pe mbopiro'yukari pendekote'varuhua hugwi nehē. A'ero po ti pe nduri pejjupa avuirama ji pyri nehē,” ei ga onhi'īǵa ipyahuva'ea rehe.

16-17 Ahe e'i: "Nahanahã po ti ġa herekoi nhimbaterueramo nehẽ ji manorame nehẽ," ei ahe. Ahe manoe'ymame ġa ndog-werekoi ahembatera. Ahe manorame po ti ġa tomombe'u katu na'ẽ ahemanoa - kiroki ġa gwepia ahemanoa. A'ereki ahe manorame jate pyry ġa herohoi ahembateruera - kiroki ġa pe ahe e'i jipe.

18 Nurã ymyahũ mbatepyryva manoi Tupana'ga nhi'iġame Moisésva'ea pe ikwatijaruka. A'ereki ahe ojuka mbatepyryva heka'voga hekoa Tupana'ga nhi'ĩpo'ruavo. "Kiro po ti Tupana'ga nopiriani onhi'iġa nehẽ," ei Moisésva'ea. "Kiro po ti ga imombryvi nhande ve mbatepyryva manoro ġwaramo," ei ahe israelitasva'ea pe ymyahũ.

19 Moisésva'ea omombe'u pa katu na'ẽ israelitasva'ea pe nhaporemō Tupana'ga rembikwatijarukara ymyahũva'ea tokwaha ti ġa jawo. Imombe'upavirẽ israelitasva'ea pe Moisésva'ea ipyhygi bezerros rekoa bodes rekoa no. Yhya ahe ipyhygi no. Okotĩ ahe hekoa yhya pyvõ. Ovelhas rava apopyra - kiroki aheremimoġwaġipyra - a'ea ahe ipyhygi. Ahe opyhy nhungwawa'javuhuva'ea hissopo. Oapytĩ ahe nhungwawa'javuhuva'ea ovelhas rava apopyra pyvõ imondeva ikotimbyra pype. A'ea pyvõ ahe hypyyypy ikotimbyra Tupana'ga rembikwatijarukara rehe. Israelitasva'ea rehe ahe hypyyypy no.

20 Kirẽ Moisésva'ea ei israelitasva'ea pe: "Nahanahã ti peko katu pejikovo Tupana'ga nhi'iġa rupi. Nahã ga opota. Pe-hepia hekoa. Mbatepyryva manoro ġwaramo nhande ei: Tupana'ga nhi'iġa nhande ve ko a'itituhẽva'ea - kiroki ganhi'iġa e'i nahanahã po ti ji pe pokokatui kiro nehẽ jawo. Ndojirojijyi ganhi'iġa nhande ve," ei Moisésva'ea.

21 Na jitehe Moisésva'ea hypyyypy hekoa tenda rehe. Tendapypeva'ea no - kiroki a'ea ikwava'ẽharava'ea opo'ru oporavykyrame Tupana'ga pe nahã ga mboheteavo - a'ea rehe ahe hypyyypy mbatepyryva rekoa ymyahũ.

22 Aerẽ nane'yymi hekoa ikwava'ẽhara'ġa hypyyypy mbatera rehe nhaporemō gwerevi tamombyry Tupana'ga pe jawo - kiroki mbatera ġa opo'ru oporavykyrame Tupana'ga pe. A'ea pyry pa Tupana'ga pe a'ero. Nane'yymi ġa ikwava'eġi Tupana'ga pe jukapyra rekoa heka'voga israelitas'ġa ndepyga kiro po ti Tupana'ga imombori pendekote'varuhua pe hugwi a'ero nehẽ jawo ġa pe. A'ereki nahã e'i Tupana'ga rembikwatijarukara Moisésva'ea pe. Ga ikwava'eġe'ymame jukapyra rekoa heka'voge'yma, Tupana'ga nomombori ġandekote'varuhua ġa hugwi ikwahava'java.

23 Mbatepyryva rekoa pyvõ Moisésva'ea omombyry Tupana'ga pe vvyakotyva'ea yvagipeva'ea'java'ea tenda ten-

dapypeva'ea reheve. A'ereki Tupana'ga e'i na ahe ve. Pyry pa a'ea Tupana'ga pe a'ero. Hekoa ko vvyakotyva'ea mombyryhava. Yvagipeva'ea mombyryhava koji'i pyryvamo vvyakotyva'ea mombyryhava hohe a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i na.

²⁴ Na tuhē. A'ereki Cristo'ga yvagi pe tuhē oho vvyakotyve'ga ndeaporogita mombyryharamo. Pevo ga jipiukari agwamo Tupana'ga rovai pyteri pe nhande repyga. Vvyakotyva'ea pype rūi ipojykahetehava pype rūi ga hoi – kiroki yvagipeva'ea'java'ea ahe oapo yvya koty ymyahū.

²⁵ Ymyahū ano nanani ikwava'ēhara'ga nduvihavuhu'ga oho ipojykahetehava pype vvyakotyva'ea pype jukapyra rekoa herogwovo ipype.

Cristo'ga ki a'e te ga omano ojipeji gwekoa tuhē heka'voguka. Nomanoa'jaa'javi ga. Nurā ojipeji gahoa yvaga pype. Ndohoa'jaa'javi ga. ²⁶ Jypya Cristo'ga nomanoi a'ero. Aerē ga nomanoa'jaa'javi. A'ereki ojipeji ga omano. Mbapava koty ga jijukaukari omanomo ojipeji tamombo pa hete ji vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo. Nahā hahyro ga pe ojipeji.

²⁷ Vvyakotyve'ga ti tomano ojipeji. Omanorē po ti ga tojipiuka Tupana'ga pe nehē. A'ero po ti ga ei gandeaporogitapyryva pe gandeaporogitate'varuhua pe nehē no.

²⁸ Vvyakotyve'ga javijitehe Cristo'ga manoi ojipeji. Onhikwava'ē ga ojijukauka. Nahā ga herekoi he'yjuhuve'ga ndekote'varuhua ojihe omanorame ga ndepyga. Aerē po ti ga rura'javi ojipiukara'java yvya koty nehē. Uhura'javame po ti ga nomanoa'javi ga ndepyga nehē. Nde'ia'javi po ti ga nehē: “Kiro po ti ji manoi imombo gāndekote'varuhua ga hugwi.” A'ea rūi po ti ga ei nehē. Uhura'javame yvya koty po ti ga togweroho ga ojupi yvagi pe ga pokoga nehē – kiroki ga opota hete garura uhu po ti ga nehē javo.

10

Cristo'ga omombo pa hete gāndekote'varuhua avuirama

¹ Okorame Moisésva'ea rembikwatijara rupi israelitas'ga okwaha xunhi aerē po ti pyry hete nehē javo. Ga ndokwahapavi reki aerēva'ea pyryva'ea. Ano nanani ga heruri Tupana'ga pe mbatepyryva jukapyra okovo Moisésva'ea remimombe'ua rupi. Jukapyra nomombyryvi tuhē reki gāndeaporogita. Nonogatui gapy'a no. ² Po jukapyra omombyry, a'ero po ga ndojukaa'jaa'javi te hamo. Po jukapyra omombyry, a'ero po ga ei hamo: “Nihenonha'javi nhande nhanderekote'varuhua. A'ereki jukapyra nhande mbopiro'y jugwi avuirama,” e po ga hamo.

A'ea rūi reki ġa ei. ³ A'ereki ano nanani herurame mbatepyryva jukapyra ġa okwahava'java'ja okote'varuhagwera. ⁴ A'ereki touros rekoa reka'voga bodes rekoa reka'voga pavēi nomomborukari aherekote'varuhua ahe hugwi. A'iti a.

⁵ Nurā uhurame yvya koty Cristo'ga ei Tupana'ga pe: “Mbatepyryva jukapyra imbuhuteheva'ea reheve nde nderepotari.

Nurā nde japoi jira'oa ji ve ji mongovo yvyakotyva'eramo.

⁶ Nerenhimohema'javi nde mbatepyryva imbokaipyra rehe imbuhuteheva'ea rehe no
– kiroki a'ea ġa ojuka tomombo ti ga nhanderekote'varuhua javo.

⁷ Nurā ji ei nde ve jiruvihavuhuhetea pe: Agwa ji ami.

Ajo ji avo yvya koty tako ti nenhi'ġa rupi javo.

Nahā nerembikwatijarukara ji mombe'ui imamanipyra pype livro pype,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe.

⁸ Nahā Cristo'ga ei: “Nderepotari nde jukapyra mbatepyryva mbokaipyra no imbuhuteheva'ea no ojipea imbuhuteheva'ea no – kiroki a'ea ġa ojuka tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua javo,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe. “A'ea nhaporemō nde nderepotari enhimohema'jave'yma hehe.” A'ea Cristo'ga ei imbuhutehea pe ojipea pe no – kiroki a'ea pe Moisésva'ea rembikwatijara e'i pemondo ti Tupana'ga pe javo.

⁹ Kirē ga ei gwuvihavuhuhete'ga pe: “Agwa ji ami. Ajo ji avo yvya koty tako ti nenhi'ġa rupi javo,” ei Cristo'ga Tupana'ga pe.

A'ea erame ga ei: “Ndatekwava'javi Moisésva'ea rembikwatijara rehe – perope omombe'u mbatepyryva jukapyra. Kiro ji yvyakotyve'ġa mongoi Tupana'ga nhi'ġpyahua rupi. A'ea Tupana'ga ipotari.” A'ea Cristo'ga ei o'erame Tupana'ga pe tako ti ji nenhi'ġa rupi javo.

¹⁰ Okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi Jesus Cristo'ga jujukaukari omanomo imombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi. Nahā ga nhande mombyryvi avuirama toko ti ġa Tupana'gareheva'ero avuirama javo. Ndojjujukaukara'jara'javi ga. Ojipeji ga jujukaukari.

¹¹ Ymyahū ikwava'ēhara'ġa ami oporavykyavo ikwava'eġa Tupana'ga pe mbatepyryva jukapyra ikwava'ēva'eġa. Kotihīhī ġa ami ikwava'eġa imbokaita ġwiġwia jipi tomombo ti Tupana'ga israelitas'ga ndekote'varuhua javo. Emo mbatepyryva kwava'eġa nomomborukari tuhē reki gandekote'varuhua ġa hugwi.

¹² Cristo'ga ki a'e te ojijukaukarirē ga apygi Tupana'ga pyri gajohukoty rūi okovo huvihavamo. Ga ndoji-jukaukara'jara'javi. Ojipeji ga jujukaukari onhikwava'e'ga tamombo pa hete ti ji yvyakotyve'ga ndekote'varuhua ġa hugwi javo. A'ero gamanopyyagwera jate pyry Tupana'ga pe yvyakotyve'ga nhaporemo imomborukari okote'varuhua Jesus'ga pe okojirame. ¹³“Aerē po ti Tupana'ga imombigukari nhiarōe'ŷve'ga popoakara ġa mongovo nhinhi'ġa rupi nehē,” ei Jesus'ga oapyga Tupana'ga pyri.

¹⁴ Ojipeji ga jujukaukari Tupana'ga remimo'ēhara'ġa ndea-poroġita momyrypava avuirama inoġatuavo ġapy'a. Nahā ga ġa pokogi imombopava ġandekote'varuhua ġa hugwi.

¹⁵ A'ea Tupana'ga ra'uva ikwahavukari nhande ve no imombe'urame Tupana'ga nhi'ġa javo. E'i na'ē:

¹⁶ “Tupana'ga e'i:

‘Aerē ipyahuva'ea rehe po ti ji nhi'ġi israelitas'ġa pe nehē,’ ei Tupana'ga.

‘Nhinhi'ġa po ti ji imongi ġapy'a pe.

A'ero po ti ġa hendukatupotari nhinhi'ġa okovo pota hupi nehē.

Ga'akaġi pe po ti ji inoġi nhinhi'ġa

nahanahā peko katu ti javo ġa pe,’ ei Tupana'ga,” e'i Tupana'ga ra'uva.

¹⁷ Aerē i'ei:

“‘Nahenonha'javi po ti ji avuirama ġandekote'varuhua ġapyryve'yma reheve

ikwahapava'jave'yma nehē,’ ei Tupana'ga,” e'i Tupana'ga ra'uva.

¹⁸ Tupana'ga imombopaheteukari nhanderekote'varuhua ikwahava'jave'yma Jesus'ga manoro ġwaramo. Nurāro ġwaramo ndatekwava'javi mbatepyryva jukaa'java rehe. Ndatekwava'javi Jesus'ga manoa'java rehe no. A'ereki ojipeji omanomo ga omombo pa nhanderekote'varuhua nhande hugwi.

Xanhi'ĩ ti Tupana'ga pe nhanenhimomiranama

¹⁹ Oreirū, oro'e ore. Pyry hete Tupana'ga pe nhande nhi'ġi ga pe kiro Jesus'ga gwekoa reka'vogukaro ġwaramo omanomo nhande repyga.

²⁰ Ymyahū ikwava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga tehe ga kwavi ogwovo hovapiahava cortina aherovai ogwovo ipojyka-hetehava pype. Pea Tupana'ga opojyka hete ojive. Ik-wava'ēhara'ġa nduvihavuhu'ga tehe oho ipype taho ti Tupana'ga rovai pyteri pe nhinhi'ġa ga pe javo. Tegwete ojipe'ġa hohava hovapiahava aherovai Tupana'ga pyri. Nurā ġa nonhi'ġi Tupana'ga pe pevo.

Nhande ki a'e te xanhi'i Tupana'ga pe kiro Jesus'ga manoro ġwaramo nhande repyga okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi. Avuirama Jesus'ga oko. Nurã avuirama po ti nhande nhi'igi Tupana'ga pe nehẽ.

²¹ Jesus'ga ko ikwava'ẽhara'ġa nduvihavuhu'ga Tupana'ga pe. Ga ko nhandervihavuhuhete'ga no Tupana'gareheve'ġa ndepiakatuavo nhande repiakatuavo nhande mongomongovo onhi'iga rupi. ²² Nurã ti xanhi'i Tupana'ga pe ga mboheteavo. Tiandereaporogita katu ti xako ti Tupana'ga reaporogita rehe jate nhanenhi'igame ga pe. Xajiko hete tuhẽ ti ga rehe tianerendu ti ga javo.

Ymyahũ ikwava'ẽhara'ġa gwypygwypy mbatepyryva jukapyra rekoa ġa ndehe timombyry ġa javo. Ikwava'ẽhara'ġa ġa hei yhya pyvõ no timombyry ġa javo.

Na jitehe ojijukaukaro ġwaramo gwekoa reka'voguka Cristo'ga imombori nhanderekote'varuhua nhande hugwi imombyryva nhandereaporogita inogatuavo nhandepy'a. Nurã nhande piro'yro avuirama nhanderekote'varuhua hugwi. Nahã ti nhandekokatuavo xanhi'i Tupana'ga pe.

²³ Xanhimombe'upigyme ti ojohupe. Xa'e ti: Okovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi Jesus'ga omano nhanderepyga imombo nhanderekote'varuhua nhande hugwi nhande mongovo Tupana'ga pyri. A'ero po ti nhande ruvi ga pyri avuirama nhanenhi'iga ga pe a'ero nehẽ. A'ea ti xa'e ojohupe nhandejikohetepige'yma ga rehe. A'ereki Tupana'ga nopiriani onhi'iga. Ga e'i: "Aerẽ po ti ji pe mbopiro'yukari pendekote'varuhua hugwi. A'ero po ti pe nduri pejjupa avuirama ji pyri nehẽ," ei ga.

²⁴ Tiandereaporogita katu ti nhandejogwehe. Xa'e ti ojohupe: Xanhoarõ hete ti nhandejopokokatuavo.

²⁵ Xanhimono'ono'ombigyme ti. Xanhimono'õ ti Tupana'ga nhi'iga renduva. Jara'ġa nonhimono'oġa'javi Tupana'ga nhi'iga renduve'yma. Ga ja rõi ti xako. Nambegwei po ti Jesus'ga nhandepojkaharete'ga rura'javi nehẽ ta'e ti ji ġa pe ġandeaporogita rehe javo. Nurã koji'i ti xanhombohoryory jipi Tupana'ga pyryva mombe'gwovo ojohupe nhandejikoheteavo ga rehe.

²⁶ Tikwaha nhande a'itituhẽva'ea Cristo'ga mombe'ua nhanderekote'varuhua mombohara'ga mombe'ua. Ikwahavirẽ po nhande ndiakote'varuhuahai hamo. Po nhande xako te'varuhu aha jipi, a'ero nimombohavi nhanderekote'varuhua pe. A'ereki ahã nhande ve ojipe'ga nhanderekote'varuhua mombohara'ga jujukaukahara'ga. ²⁷ Ahaname nhanderekote'varuhua mombohavamamo nhande kyhyji avuirama javo: Aerẽ po ti Tupana'ga ei nhande ve nehẽ: "Pendeaporogita ko pehoagwama tata pype." A'ea po

ti ga ei onhimonha'ngavo nhande rehe nehẽ. Hahy hete po ti nhande ve tata pype avuirama a'ero nehẽ. Nahã po ti ga oarõe'ÿve'ğa moka'nhymbavi nehẽ.

²⁸ Ymyahũ israelita'ga rekoe'ymame Moisésva'ea rembik-watijara rupi ite'varuhu ga pe. A'ereki Moisésva'ea rembik-watijara rehe ga ndokoi. Garekote'varuhua kwahavame ға ei: “Ndokoi ga aherembikwatijara rupi. Oko te'varuhu ga a'ero. Ore ga repiagi.” Po doisve'ğa ei a'ea, po trêsvẽ'ğa ei, a'ero ғандувихава'ға ga jukai. Ndoporogwetygi ға ga ymyahũ.

²⁹ Aғwamo po ti ite'varuhuhetero ojipe'ga pe kaitu nehẽ ga erame: “Ndajikogi ji Cristo'ga rehe. Ndakoi po ti ji ganhi'iga rupi nehẽ. Ga ko Tupana'ga ra'ya'ga rui.” Po ga ei a'ea, a'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehẽ. A'ereki ga ombotegwete Tupana'ga ra'ya'ga.

Omano Cristo'ga heka'voguka gwekoa okovo Tupana'ga nhi'ipyahua rupi imomboavyakotyve'ға ndekote'varuhua ға hugwi. Nahã ga ға mombryvi tonhi'ĩ ti ға Tupana'ga pe javo. Po akoja'ga ite'varuhuve'ga pyryvamo Cristo'ga manoro ғwaramo ga pe. Po ga aerẽ e'i: “Ndikwahyi reki ji rehe gamanoa. Omano tehe reki ga,” e po ga. Po ga ei a'ea, a'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehẽ.

Tupana'ga ra'uva okwahavuka Cristo'ga pyryva ga pe ga pokoga novia. Emo ojikopotare'ymame Cristo'ga rehe ga Tupana'ga ra'uva mbotegwetei. A'ero po ti ite'varuhuhetero ga pe nehẽ.

³⁰ Tikwaha hete nhande Tupana'ga. Gaha e'i:

“Jihi po ti ajipy ға ndehe nehẽ.

Ga ndekote'varuhurame po ti ji ikwepygi ғандекоте'varuhua nehẽ ikwahavuka hahyva'ea ға pe nehẽ,” ei ga.

Onhi'iga'javame ga ei:

“Jihi po ti amondo hahyva'ea jijiheve'ға pe nehẽ ға ndekote'varuhurame,” ei Tupana'ga nhandepojykaharete'ga.

Na tuhẽ po ti nhande ve nhande rekote'varuhurame nehẽ.

³¹ Tupana'ga ko avuiramave'ga. Ga imondorame hahyva'ea nhande ve ite'varuhuhetero nhande ve a'ero.

³² Pekwahava'ja ti ymya'iva'ea. Ymya'ĩ Tupana'ga okwahavuka Cristo'ga pe me. Ga ga kwahavukarirẽ pe me pejiko pe ga rehe. A'ea rupi penhimomirana pe ojipe'ға imondorame hahyheteva'ea pe me. Ndapejikopigi pe ga rehe penhimboitavo hahyrame pe me. ³³ Cristo'ga arõe'ÿve'ға pe mbotegwetei he'yive'ға ndovaki pe nderekomemuamo imondovo hahyva'ea pe me pejikoga ғwaramo Cristo'ga rehe. Aerẽ ojipe'ға pe ға te'varuhuro imondovo hahyva'ea ға pe.

Hahyrame ġa pe pe jikoty'ari ġa pavēi ġa pokoga. A'ero hahyramo pe me no.

³⁴ Peporogwety pe cadeiapypeve'ġa no. Tupana'ga arōe'ŷve'ġa ġa mongi ipype. A'ereki Tupana'ga arōe'ŷve'ġa ndopotari ġa jikogame Tupana'ga rehe. Ojipe'ġa ipyhygaharame ojive pembatera pe hugwi pe napendoryndorypigi reki. A'ea rupi pe ei: “Orogwereco ore pyryva'ea yvagi pe. Koji'i pyry yvagipeva'ea yvyakotyva'ea hohe. Yvagipeva'ea niymyani. Ndopavi,” pe'e pe ikwahava.

³⁵ Nurā ti tapejikopigi Tupana'ga rehe. Pe jikohetero ġwaramo po ti Tupana'ga imbuhuri ikwepykava pyryva'ea pe me nehē. ³⁶ Penhimomirana ti a'ero ga nhi'ŷpo'ruavo Tupana'ga nopiriani ġwembi'eagwera jawo. A'ero jate ti ga imombyryvi pe me pe nderogwovo pe mongovo avuirama yvagi pe ojipyri nehē. ³⁷ A'ereki Tupana'ga rembikwati-jarukara e'i:

“ ‘Aere'ŷ po ti ga ruri nehē

– kiroki ga pe ġa e'i ga po ti uhu nehē jawo.

Nambegwei po ti ga ruri nehē,' ei Tupana'ga,” e'i ikwati-jaripyra.

³⁸ “ ‘Nane'ymi po ti nhiremimombyryve'ġa jikogi ji rehe okovo jipi,' ei Tupana'ga.

'A'ero po ti ġa ndekoi ji pyri avuirama nehē.

Po ġambyteripeve'ġa ndojikoga'javi ji rehe ojipe'avo ji hugwi ojipe'ġa pojihuva ġwaramo,

a'ero po ti ji ndajiroryvi ġa ndehe nehē,' ei Tupana'ga,” e'i ikwatijaripyra.

³⁹ Kiroki ġa ojipe'ġa pojihu ojipe'avo Tupana'ga hugwi ojikoge'yma ga rehe – ġahā po ti oho hahyva'ea ruvihava pype opytavo avuirama oka'nhymbava nehē.

Nhande ki a'e te, ġa ja rūi nhande xako. Ojipe'ġa ja nhande xako. Ojikohetero ġwaramo Tupana'ga rehe po ti ġa ndekoi avuirama ga pyri nehē. Ga ja tuhē nhande reko'i nhande-jikoga ga rehe.

11

Ymyahūva'ea ojiko hete Tupana'ga rehe

¹ Nhandejikoga ġwaramo Tupana'ga rehe nhande ei: Nahanahā po ti Tupana'ga imombyryvi nhande ve nehē. Ndi-hepiapavi ve Tupana'ga remimombyryva nhande ve. Emo Tupana'ga nopiriani ġwembi'eagwera. Nurā po ti nhande hepiapavi garemimombyryva nehē, xa'e nhande ikwaha-heteavo. Ndirojijyi nhande nhanenhi'igga heroviaheteavo.

² Israelitas'ğa nemboypya nhaneremboypya jikoga ğwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ei ahe mombe'gwovo hako: “Pyry hete ğa ojikoga ji rehe,” ei ga hako.

³ Nhandejikogame Cristo'ga rehe nhande ei ikwahava: Ymyahũ Tupana'ga oapo yvya yvaga reheve javo jupe hako. A'ero yvya ojihu yvaga pavēi hako. Mbatara rūi ga oapo yvagamo vyvaramo no. A'ereki ganhi'īga rupi te oko. A'ero jate jipiukari nhande ve, xa'e nhande.

⁴ Ymyahũ ojikoga ğwaramo Tupana'ga rehe Abelva'ea heruri imbuhuteheva'ea Tupana'ga pe hako. Nurã Abelva'ea remimbuhuteheva'ea koji'i pyry Caimva'ea remimbuhuteheva'ea hohe Tupana'ga pe. Abelva'ea jikoga ğwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ei: “Pyry hete Abel'ga imbuhua ji ve,” ei ga.

Abelva'ea jikoga ğwaramo Tupana'ga rehe Abelva'ea mombe'ua ikwahavukari ağwamo vehevi nhande ve ahe ja ti pejiko Tupana'ga rehe javo. Nahã Abelva'ea mombe'ua ikwahavukari nhande ve ahe manoheterē. Nurã nhande ei: Pyry nhande jikogi Tupana'ga rehe Abelva'ea ja.

⁵ Ymyahũ ojikoga ğwaramo Tupana'ga rehe Enoque'ga nomanoi. A'ereki Tupana'ga gwerojiupiripe ga rerogwovo yvagi pe ga momanoukare'yma. Nurã vvyakotyve'ğa ndohepiaga'javi ga rekarama. Ohoa renonde Enoque'ga Tupana'ga mbohoryvi ojikoga ğwaramo ga rehe. Tupana'ga rembikwatijarukara e'i a'ea rehe.

⁶ Kiroki ga ndojikogi Tupana'ga rehe – ga rehe Tupana'ga ndohoryva'javi. Kiroki ga onhi'ĩ pota Tupana'ga pe tomombyry ti ga ji ve javo – gaha ti togwerovia hete, Tupana'ga okoji okovo jiruvihavuhuhetero javo. Ojipeva'ea po ti ga togwerovia javo: “A'itituhēva'ea rehe Tupana'ga nhi'igi ahe mbojikoga ojihe. Kiroki ğa okwaha pota hete Tupana'ga – ğa pe Tupana'ga imombyryvi.” A'ea ti ga te'i ojikheteavo Tupana'ga rehe – kiroki ga onhi'ĩ pota Tupana'ga pe tomombyry ti ga ji ve javo.

⁷ Ymyahũ ojikoga ğwaramo Tupana'ga rehe Noéva'ea Tupana'ga rendukatui Tupana'ga omomoranduvame. Tupana'ga ei ahe ve: “Nahanahã po ti ite'varuhuro pe me yvya koty nehē. Okyrahivuhu po ti pe me nehē. Pe ndapehepiagi ve nava'ea,” ei Tupana'ga Noéva'ea pe.

Henduvame Noéva'ea heroviahetei Tupana'ga nhi'īga. Nurã ahe japoi yhara ruvihavuhua. “Tonhinhamba ti nhirembirekohēa, jira'yra'ğa, nhikunhamembyra'ğa ipype ji pavēi xamanoyme ti yhya pype javo,” ei ahe.

He'yjuhuva'ea vvyakotyva'ea ndojikogi Tupana'ga rehe heroviare'yma ganhi'īga. Noéva'ea ki a'e te ojiko hete Tupana'ga rehe. Nurã Tupana'ga ei Noéva'ea pe: “Ndepyry hete

nde ejikoga ji rehe,” ei ga. Nahã Noéva'ea imboukwahavukari vvyakotyva'ea rekote'varuhua reki.

⁸ Ymyahũ ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Abraãova'ea Tupana'ga rendukatui ga erame: “Ejijyi ti egwyrã hugwi. Eheja ti eje'yja'ġa. Hajiheve'ġa gwyrã pe ti eho,” ei Tupana'ga Abraãova'ea pe.

Ga renduvame Abraãova'ea hoi a'ero okovo ganhi'ġa rupi ogwovo ogwyrã hugwi mome tuvi ġagwyrã javo ikwa-have'yma. Ahe vahemame hajiheva'ea gwyrã pe Tupana'ga ei hepiuka ahe ve: “Arove'ġa gwyrã ti ji imondoi nde ve nehẽ,” ei Tupana'ga Abraãova'ea pe.

⁹ Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe, pevo Abraãova'ea herojijyjijyi tendas gwuhava imohimohina pevova'ea gwyrã pe. A'ereki Tupana'ga e'i: “Arove'ġa gwyrã ti ji imondoi nde ve nehẽ,” ei Tupana'ga ahe ve.

Pevova'ea gwyrã pe ahe herojijyjijyi tendas imohimohina hajiheva'ero. A'ereki ahe ndogwerekoi ve ogwyrã pevo. Na jitehe pevova'ea gwyrã pe jitehe aherakykwepoharava'ea herojijyjijyi tendas imohimohina Isaqueva'ea Jacóva'ea pavẽi nhaneramonhava'ea. A'ereki Abraãova'ea ra'yrava'ea pe Isaqueva'ea pe Tupana'ga ei no: “Arove'ġa gwyrã ti ji imondoi nde ve nehẽ,” ei Tupana'ga Isaqueva'ea pe. Aerẽ a'ea jitehe ga e'i Isaqueva'ea ra'yrava'ea pe Jacóva'ea pe.

¹⁰ Ojiko Abraãova'ea Tupana'ga rehe herojijyjijyita. A'ereki ahe e'i ovytyeri pe: “Tupana'ga ojapyaka na'ẽ cidade rehe nahanahã ti ji japokatui nehẽ javo. Ndopavi po ti Tupana'ga rembiapoa cidade yvagi pe nehẽ.” A'ea ahe ei ogwovo pota pevo tapyta ti ji ipype yvagipeva'ea pype nehẽ javo.

¹¹⁻¹² Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Sarava'ea tuhẽ ahe ra'yramo. Ahe ra'yramo okoa'jave'ymame vvyvo oxava'ero ġwaramo. Ymyã Abraãova'ea ndata'yra'javi oxava'ehetero ġwaramo Sarava'ea rembirekova'ea. A'ea rupi vehevi ahe ra'yramo Sarava'ea pe. A'ereki Tupana'ga Sarava'ea mb-ota'yruka Abraãova'ea pe. A'ereki ahe ojiko hete ga rehe ga rerovia ga erame ahe ve: “Aerẽ po ti nde eja'yra'ga mbo'ari nehẽ,” ei ga ahe ve.

Sarava'ea gwa'yrava'ea mbo'ari a'ero Abraãova'ea ra'yrava'ea. Aerẽ he'yjuhu Abraãova'ea rakykwepohara'ġa. Jaytata'ia he'yjuhu yvagi pe. Na jitehe aherakykwepohara'ġa he'yjuhu jaytata'ia ja. He'yjuhu y'tiġa hay'iuhuva'ea ypihua ruvihavuhua rembeyyriva'ea. Nhande nimo'embavi reki y'tiġa hay'iuhuva'ea maramomi he'yjuhua javo. A'ereki he'yjuhu hete. Na jitehe nhande nimo'embavi Abraãova'ea rakykwepohara'ġa. A'ereki ġa he'yjuhu hete y'tiġa ja hay'iuhuva'ea ja.

¹³ Ymyahũ ojikoga Tupana'ga rehe ahe omanomba: Sarava'ea, Abraãova'ea, Isaqueva'ea, Jacóva'ea. Ndopyhygi ve ahe yvya – kiroki a'ea pe Tupana'ga ei ahe ve avove'ga gwyrã ti ji imondoi nde ve nehẽ javo. Opapavipe ahe. Tupana'ga eagwera ahe ve ndohoi ve japiavo. Ahe e'i pa reki: “Aerẽ po ti ga imbuhuri tuhẽ nhande ve nehẽ. A'ereki ga e'i nhande ve nahanahã po ti ji pe pokokatui nehẽ javo. Nahã ga ega'ei nhande ve,” ei ahe. A'ea ahe epavi ga reroviaheteavo omanombavame ojikoheteavo ga rehe gworygworyvamo ganhi'iga rehe ojive. Ojipeva'ea pe ahe ei javo: “Gagwyrripeve'ga ja rũi ko nhande. Avova'ea rũi ko nhande,” ei ahe. “A'ereki vvyakotyva'ea ko nhandegwyrã rũi,” ei ahe.

¹⁴ Kiroki ga e'i a'ea – ga okwahavuka ojeaporoğita. A'ero ganenduhara'ga ei: “Hajiheva'ea ga opota hete ojive a'ero yvya,” ei ga.

¹⁵ Po Abraãova'ea aherakwepoharava'ea pavẽi ojivy pota ogwyruri pe, a'ero po ahe ojivyrripe ogwovo ogwyruri pe gwe'yjava'ea pyri. ¹⁶ Ndojivypotari ahe reki. A'ereki ahe e'i: “Koji'i nhande tipota hajiheva'ea – kiroki a'ea koji'i pyry hete nhandegwyrura hohe avova'ea hohe no. Yvagipeva'ea nhande tipota,” e'i pa ahe.

Nurã Tupana'ga poyjahetero ahe rehe javo: “Ji ko ganduviuhuhetero ganemimbohetharamo.” A'ea Tupana'ga ei gworyvamo ahe rehe imboavujikwepava cidade ahe ve yvagi pe.

¹⁷ Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Abraãova'ea Isaqueva'ea jukai gwerevi. A'ereki Tupana'ga e'i Abraãova'ea pe: “Ejuka ti eja'yra'ga Isaque'ga ga kwava'eğa ji ve ikwava'ẽhava rehe.” A'ea Tupana'ga ei Abraãova'ea pe. A'ereki ga e'i ovyteri pe tahepia ji Abraão'ga remiarõhetea ji rehe javo.

Ymyã Tupana'ga e'i jipe Abraãova'ea pe: “Aerẽ po ti ji imombyryvi nde ve nehẽ. He'yjuhu po ti nderakwepohara'ga nehẽ,” ei Tupana'ga ahe ve.

Ojipeji ahera'yrava'ea! A'ea vehevi ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Abraãova'ea Isaqueva'ea jukai gwerevi.

¹⁸ Ojipea pe Tupana'ga e'i jipe Abraãova'ea pe: “Isaque'ga rakykwepohara'ga jate po ti oko nderakwepoharamo nehẽ,” ei Tupana'ga ahe ve.

¹⁹ A'ea Abraãova'ea ikwahava'javi javo: “Tupana'ga pe nonhimimiva'ea. A'ereki ga ipopoaka. Nurã po ti ga Isaque'ga mbogwerava'javi nehẽ ga manorẽ. He'yjuhu po ti jirakwepohara'ga a'ero nehẽ,” ei Abraãova'ea.

Na tuhenha'ja reki. A'ereki Tupana'ga ndojukaukari reki ahe ve. A'ero Abraãova'ea ei: “Kiro po ti Isaque'ga ruva'javi

ji pyri nehê!” A'ea ahe ei ahe rerogwovo ġwonga pe. Nurã nhande ei: Isaqueva'ea mombe'ua ko okwerava'jave'ga mombe'ua ja.

²⁰ Aerë ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Isaqueva'ea imombyryvi gwa'yrava'ea pe memei Jacóva'ea pe Esaúva'ea pe no o'eraime: “Nahanahã ti Tupana'ga tomombyry pe me nehê.” A'ea Isaqueva'ea ei gwa'yrava'ea pe.

²¹ Aerë ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Jacóva'ea imombyryvi Joséva'ea ra'yrava'ea pe memei ġwymyminova'ea pe o'eraime: “Nahanahã ti Tupana'ga tomombyry pe me nehê.” A'ea Jacóva'ea ei Joséva'ea ra'yrava'ea pe omanoa renonde. Nanime ahe Tupana'ga mbohetei ndepiry hete nde javo ojikoga ve yvyra rehe onhova'apyna.

²² Aerë ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Joséva'ea ei omanoa renonde: “Ji manorë po ti pe hoi avo hugwi Egitopeve'ġa gwyra hugwi upa nehê. A'ea rupi ti peroho nhikaġagwera pejupi.” A'ea Joséva'ea ei oje'yjava'ea pe Israelva'ea rakykwepoharava'ea pe.

²³ Ymyahũ ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea yembora Moisésva'ea mimi ahapo'ria pavêi ahe arirë. A'ereki Faraóva'ea Egitopeva'ea ruvihavava'ea e'i ojipyryva'ea pe: “Pejuka ti israelitas'ġa nda'yra'ġa akwaimbae'ġa ġa arame,” ei Faraóva'ea.

Moisésva'ea re'yjava'ea ko Israelva'ea rakykwepoharamo israelitasramo. Ahe ndokyhyji reki Faraóva'ea hugwi Moisésva'ea yembora ahapo'ria pavêi gwa'yrava'ea mima. A'ereki ahe e'i: “Ikatu hete nhandera'yra'ġa Moisés'ga.” A'ea ahe ei gwa'yrava'ea mima trêš jahya mondovo.

²⁴ Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea ei oyvuakarame: “Te'ia'javyme ti ġa ji ve: ‘Nde ko Faraó'ga ra'yrahêa ra'yra Egitopevehêa ra'yra.’ A'ea ti ġa te'ia'javyme ji ve,” ei Moisésva'ea. ²⁵ “Te'i ti ġa ji ve kiro: ‘Nde ko israelitas'ġa nda'yra Tupana'ga remimo'êhara'ġa nda'yra.’ A'ea ti ġa te'i,” ei Moisésva'ea.

“Egitopeve'ġa imondoi hahyva'ea israelitas'ġa pe jipi. A'ero po ti ji israelitas'ġa pokogi nehê. Hahy po ti ji ve a'ero nehê no. Hahyva'ea ko koji'i pyry ji ve kiro Faraó'ġa mbatera rerekoa hohe avuiramarüiva'ea hohe,” ei Moisésva'ea. “Po Egitopeve'ġa pyri ji pytai jigwojigwovo toryvi pe herekovo ikatuva'ea jijive, a'ero mara'ngu po ti jipohia Tupana'ga hugwi jirekote'varuhuavo nehê? Ndakote'varuhupotari ji,” ei Moisésva'ea.

²⁶ “Tupana'ga e'i: ‘Aerë ti ji imombyryhetei israelitas'ġa pe ġanduvihavuhete'ga mondovo ġa pyri nehê ġa pokoguka.’ A'ea Tupana'ga ei,” ei Moisésva'ea. “A'ea ji heroviahetei garura pota ġa ti omombyry ji ve nehê javo,” ei Moisésva'ea.

“Hahy po ti ji ve nehē ji ruvame jire'yja'ga pyri ga mbuhua,” ei ahe. “Hahyva'ea ko koji'i pyry reki ji ve Egitopeve'ga mbaterateuhua rerekoa hohe,” ei Moisésva'ea.

27 Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea hejari Egitopeve'ga gwyrā ogwovo. Ndokyhyji ahe Faraóva'ea hugwi Egitopeva'ea ruvihavuhuva'ea hugwi ahe nhimonha'ngaheterame. Onhimomirana Moisésva'ea opohire'yma Tupana'ga hugwi ogwovo. A'ereki ahe ojiko hete Tupana'ga rehe ndaha'oive'ga rehe ga kwahaheteavo. Ahe ga kwahahetero gwaramo Tupana'ga ahe monhimomiranami.

28 Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe Moisésva'ea japoi toryva Páscoa ti'u ti a'ea rupi javo. Ahe hypypyjukari ovelha ra'yrypya rekoa israelitasva'ea pe porta rembeyvyra rehe. Israelitasva'ea pe ahe ei: “Aerē po ti Tupana'ga kwavi Egitopeve'ga nda'yrypyve'ga jukauka ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe nehē. Po ti ga hepiagi jukapyra rekoa penonga rehe nehē, a'ero po ti ga ndojukaukari penda'yrypyve'ga nehē,” ei Moisésva'ea. Nahā Moisésva'ea israelitasva'ea mbo'ei ojikoga Tupana'ga rehe okovo Tupana'ga nhi'iga rupi.

29 Ymyahū ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe israelitasva'ea hokatupavi ypihua rahava mar Vermelho rahava. Opyvo ahe hokatui aherovai yvya pikağa gwaramo. A'ereki Tupana'ga omboja'o yhya ahe ve. Egitopeva'ea reki ohopotarame otypyvy ypy pe he'yjuhuva'ea. A'ereki Tupana'ga omonhovatīa'ja yhya ahe rehe.

30 Ymyahū ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe israelitasva'ea hoahoi cidade atimatimana Jericó atimatimana ogwyrarūiva'ea. Sete dias israelitasva'ea hoi nhatimatimana. Nurā cidade rokairungava Jericó rokairungava i'ari ahe ve ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe.

31 Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe kunhangwerava'ea Raabeva'ea akwaimbae'ga upaharava'ea nomanoi Jericó pe hokairungava arame. A'ereki ahe onhinondeepiaharava'ea mboapygi israelitasva'ea mboapygi ahe rurame ojipyri torohepia nhimi ndegwyrā javo. Raabeva'ea ahe mimi gwonga pe a'ero Jericópeva'ea hugwi tomanoyme ti ga javo. Nurā Tupana'ga nomoka'nhyimi Raabeva'ea momanoukare'yma. Hokairungava arame he'yjuhuva'ea Jericópeva'ea manoi ojikoge'yva'ea Tupana'ga rehe.

32 Jarava'ea po ti ji namombe'upavi nehē. A'ereki ahe he'yjuhu ymyahūva'ea – kiroki ahe ojiko hete Tupana'ga rehe. Nurā po ti ji namombe'ui Gideãova'ea, Baraqueva'ea, Sansãova'ea, Jeftéva'ea, Daviva'ea, Samuelva'ea, Tupana'ga

nhi'iga mombe'uharava'ea no. Nomombe'upavi po ti ji Tupana'gareheva'ea ahe re'yjuhuro gwaramo.

³³ Ymyahũ ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe Tupana'ga ahe pokogi. Nurã jarava'ea huvihavava'ea gwyripeva'ea monhambavi ahe apitipitiavo.

Jarava'ea rekokatui ojipeva'ea pokokatuavo ahe mongomongovo Tupana'ga nhi'iga rupi.

Jarava'ea pe Tupana'ga ei amombyry po ti ji pe me nehẽ javo. A'ereki ahe ojiko ga rehe. Tupana'ga nopiriani onhi'iga.

Jarava'ea pokoga Tupana'ga imbojurutyvi ja'gwara'java'ea leões to'uyme ti jireheve'ga javo.

³⁴ Jarava'ea pokoga Tupana'ga imombigukari tatauhua popoakara. Nomanoi ahe ipype a'ero ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe.

Jarava'ea ojiheva'ea Tupana'ga ndojukaukari ojipeva'ea pe ahe ahe jukapotarame haimbejovaiva'ea pyvõ itakyhea'javuhuva'ea pyvõ.

Jarava'ea popoakare'ymame Tupana'ga ahe mbopopoakari. A'ereki ahe ojiko ga rehe.

Ojikoga gwaramo Tupana'ga rehe jarava'ea ndokyhyji otavuka ogwyripeva'earũiva'ea pe soldadosva'ea pe ahe monhana he'yjuhuva'ea monhana.

³⁵ Kunhangwerava'ea jikogi Tupana'ga rehe gwa'yrava'ea manorame. Nurã Tupana'ga ahera'yrava'ea mbogwerava'javi ahe mondoa'java ahe'yembora pe.

Nahã ymyahũ Tupana'gareheva'ea rekopavi ojikheteavo Tupana'ga rehe gwe'yjuhuro hako. Emo ymyahũ jarava'ea pe hahy hete reki ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe hako. He'yjuhu ahe no.

Jarava'ea pe Tupana'ga arõe'ỹva'ea imondoi hahyva'ea ahera'oa moatãhava pyvõ ika'mbika'mbiga ahekağa pepohi ti Tupana'ga hugwi javo. "Pe pohirame Tupana'ga hugwi po ti ore ndopojukai nehẽ," ei Tupana'ga arõe'ỹva'ea Tupana'gareheva'ea pe.

A'ero Tupana'gareheva'ea ei reki: "Ndoropohiri tuhẽ po ti ore Tupana'ga hugwi nehẽ. Pe ore jukarẽ po ti Tupana'ga ore mbogwerava'javi ore rerogwovo yvagi pe nehẽ ore mongovo avuirama ojipyri nehẽ," ei ahe. "Koji'i pyry hete ore ve orehoa yvagi pe Tupana'ga pyri oreruva hohe yvya koty." A'ea ahe ei opohire'yma Tupana'ga hugwi omanomo.

³⁶ Jarava'ea pe hahyhetero no ahe jikoga gwaramo Tupana'ga rehe. Okote'varuhuva'ea ahe rerekomemui ahe mbotegweteavo ahe mondohondohoga ipira apopyra pyvõ ahe kwaekwa itanhuramuhũa pyvõ no ahe momboa cadeia pype no.

³⁷ Tupana'gareheva'ea jukavo okote'varuhuva'ea imombomombori ita ahe rehe.

Yvakytihavuhua pyvõ serrote pyvõ okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea rovaja'rogi ahe jukavo.

Toko te'varuhu ti Tupana'gareheve'ğa javo okote'varuhuva'ea ahe mbo'epotari ite'varuhua rehe.

Haimbejovaiva'ea pyvõ itakyhea'javuhuva'ea pyvõ okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea jukai.

Tupana'gareheva'ea ndukatujuhu herojijyjijyita ojipejipea pe. A'ereki okote'varuhuva'ea omondomondo ahe ojihugwi. Mbiara pira ko Tupana'gareheva'ea piramo ovelhas pira. Bodes pira ahepiramo no. Ndogwerekoi tuhẽ ahe mbatera. Ite'varuhu hete okote'varuhuva'ea ahe ve imondomondovo hahyheteva'ea ahe ve.

³⁸ Nahã okote'varuhuva'ea rekote'varuhui ahe ve pe jikoga ġwaramo Tupana'ga rehe javo ahe ve. Po nduvi okote'varuhuva'ea Tupana'gareheva'ea pyri hamo gareheva'ea pyryhetero ġwaramo. Okote'varuhuva'ea ote'varuhuro ġwaramo ahe ve Tupana'gareheva'ea herojijyjijyi ogwoogwovo ongae'yi me vytyruhu pe no. Nduvi ahe onga pe. Ita kwaruhua pype ahe ruvi yvya kwaruhua pype no nhaneronga javo jupe.

³⁹ Ahe mombe'gwovo Tupana'ga ei: "Pyry hete jireheve'ğa nhaporem ojikoheteavo ġwaramo ji rehe ojipe'ğa te'varuhurame ġa pe," ei Tupana'ga.

Ymyahũ ahe manoe'ymame Tupana'ga ei ahe ve: "Aerẽ po ti ji imombyryvi pe me pepokohara'ga mondovo pe pyri nehẽ." A'ea Tupana'ga ekatui ahe ve ojiheva'ea pe ymyahũ hako.

Ahe manorame Tupana'ga nomombyrypavi ve ahe ve. A'ereki ga nomonoi ve ahepokohara'ga Cristo'ga yvya koty. A'ero Cristo'ga nomanoi ve ahe ve. Nomombori ve ga aherekote'varuhua. Ndogwerohoi ve ga ahe Tupana'ga pyri. Na tuhẽ Tupana'ga nomombyrypavi ve ymyahũva'ea pe ahe manorame. ⁴⁰ A'ereki ga gwerhouka pota ymyahũva'ea ojipyri nhande rerohoukarame jate ojipyri. Nahã koji'i pyryvamo nhande ve. Tupana'ga po ti omombyry hete ymyahũva'ea nhande mombyryheterame yvagi pe nehẽ.

12

Tupana'ga onhi'igahy nhande ve toko katu ti ga javo

¹ Xako pa ti ahe ja Tupana'ga nhi'iga rupi nhanenhimomiranama ikwahava'java ahereaporogita. A'ereki ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe he'yjuhuva'ea ymyahũva'ea okwahavuka nhande ve nahanahã ore orojiko Tupana'ga rehe javo. Nurã nhandekovo Tupana'ga nhi'iga rupi xapohi

pa ti ojipeva'ea hugwi – kiroki a'ea nianemongoukari Tupana'ga nhi'iga rupi. Xajipokwaha nhande nhanderekote'varuhua rehe nhandepohipotare'ymame jugwi. A'ero nhanderekote'varuhuro gwaramo nhande ndiakokatui ganhi'iga rupi. Nurã xapohi hete tuhẽ ti nhanderekote'varuhua hugwi. Xanhimomirana ti a'ero javo: Ganhi'iga rupi ti xako ga ero gwaramo.

² Xajapyaka katu ti Jesus'ga rehe. Gaha nhande mbojiko Tupana'ga rehe ikwehe. Nane'ymi ga nhande pokogi pejiko hete ti avuirama Tupana'ga rehe javo. Aerẽ po ti ga rura'javi nhandererohoharamo nhande rerogwovo ojupi Tupana'ga pyri nehẽ.

Ymyahũve'ga ojuka ojipe'ga yva rehe ga mbotegweteavo peko te'varuhu pe javo. Ombotegwetea Jesus'ga ikwahavi a'ero vvyakotyve'ga omondorame yva rehe. Nonhimboahivi ga reki ga pe. Ga nhimomiranami yva rehe onhimondouka ga pe javo: “Na hahyro ji ve yva rehe,” ei Jesus'ga. “Ako pota hete ji Tupana'ga nhi'iga rupi nhimanomo vvyakotyve'ga ndepyga imomboã gandekote'varuhua ga hugwi nehẽ. Aerẽ po ti ji roryhetei nehẽ,” ei ga.

Jesus'ga manorẽ Tupana'ga ga mbogwerava'javi. Kirogwe Jesus'ga apygi nhanderuvihavuhuhete'ga pyri Tupana'ga pyri gajohukoty rui yvagi pe. Huvihavuhuhetero ga hoi Tupana'ga javijitehe.

³ Pemondo ti pejeaporogita ga rehe imohina ga onhimomirana okote'varuhuve'ga te'varuhua pe javo. Po ti pe imondo pejeaporogita ga rehe, a'ero po ti pe napene'oi penhimomiranama nehẽ. A'ero po ti pe ei nehẽ koji'i xajiko hete ti Tupana'ga rehe javo. ⁴ Ojuka ga Jesus'ga okote'varuhuro gwaramo. Ga nde'i ve pe me pe juka pota: “Tijuka ti ga.” A'ea rui ga e'i pe me pe imombipotaramẽ gandekote'varuhua.

⁵ Pemoka'nhy po pe Tupana'ga nhi'iga. Tonhimomirana ga javo ga nhi'igi pe me. Pe me ga ei jira'yra'ga. A'ea ga okwatijaruka ahe ve hako imombe'gwovo. A'ero aherembikwatijara i'ei:

“Jira'yramo ti eko hete Tupana'ga nhi'iga rehe
ga embo'rame onhi'igahyavo nde ve toko katu ti ga javo.
Tanere'ouhũ ti enhiroyrõe'yma
ga ikwahavukaramẽ nderekote'varuhua nde ve.

⁶ A'ereki Tupana'ga ombo'e gwemiarõheteve'ga onhi'igahyavo
ga pe
toko katu ti ga javo.

Ga omondo hahyva'ea ga pe nhaporemõ
jira'yra'ga javo ga pe.”

A'ea ikwatijara i'ei pe monhimomiranama.

⁷ Penhimomirana ti hendukatuavo Tupana'ga nhi'iga ga pe mbo'erame onhi'igahyavo pe me. A'ereki ga pe ndereko katu nhanderuvamo. Na tuhẽ. Nhandera'yra'ga pe nhaporemo nhande xanhi'igahy jipi ganduvamo toko katu ti ga javo. ⁸ Po Tupana'ga nonhi'igahyi pe me pe mbo'ee'yma, a'ero pe peko gara'yra'garũiva'ero ojihuteheva'ero ga pe. A'ereki gwa'yra'ga nhaporemo ga ombo'e onhi'igahyavo ga pe toko katu ti ga javo.

⁹ Irũa ji ei pe me kiro: Nhanderuva'ga vvyakotyve'ga, gahã nhande mbo'e onhi'igahyavo nhande ve toko katu ti ga javo. Ganhi'iga nhande tihendu katu nhandekokatuavo. Tupana'ga ko nhanderuvete'ga yvagipeve'ga. Ganhi'iga kaitu ti tihendu katu nhandekokatuavo. Po nhande ganhi'iga rendukatui, a'ero po ti ga nhande mongoi avuirama ojipyri nehẽ.

¹⁰ Nhanderuva'ga vvyakotyve'ga, gahã onhi'igahy nhande voja'irame nhande mbo'eavo nhande mongovo gwemimbotarimo nahã ko pyry a'e ji javo nhande ve.

Tupana'ga ki a'e te ipotari nhandepyryva nahã ko pyry pe me javo. "Tapyry ti ga ji ja okokatuheteavo," ei ga. Nurã ga nhande mbo'ei onhi'igahyavo nhande ve imondovo hahyva'ea nhande ve toko katu ti ga javo. ¹¹ Ga nhi'igahyrame nhande ve nhande mbo'eavo, nhande nianderoryryvi te na'ẽ ite'varuhu ji ve kiro javo. Hahy nhande ve. Emo aerẽ nhande rekokatuhetei nhanenhimomiranamame jupe hendukatuavo nhanenhimbo'eavo. U katu nhandepy'a a'ero.

Tihendu katu ti Tupana'ga nhi'iga

¹² Penhimbojiko hete ti Tupana'ga rehe a'ero pejoryjoryvamo ga rehe. Penhimboita ti. Pe'ji ti tako ti Tupana'ga nhi'iga rupi javo. ¹³ Pemombyryva'ja ti pejeaporogita. Nane'ymi ti ga rehe jate pejiko hete. A'ero po ti pe ndekokatu nehẽ. A'ero pe ndepiagame po ti pembyteripeve'ga ojikokatue'yve'ga herojijiyi ojeaporogita okovo Tupana'ga nhi'iga rupi jate no. A'ero po ti ga ndokote'varuhua'javi nehẽ.

¹⁴ Penhoarõ hete ti inogatuavo pejipy'a. Pearõ hete ti ojipe'ga nhaporemo inogatuavo gapy'a. Peko pyry ti pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi. Nduvi po ti ga Tupana'ga pyri nehẽ - kiroki ga ndokopyryvi.

¹⁵ Pejirokwa ti ikwahavuka pejohupe. Mara'ngu po pembyteripeve'ga ojikoge'yma Tupana'ga rehe? Po ga ndojikogi Tupana'ga rehe, a'ero po ti Tupana'ga nomombyryvi ga nehẽ. Penhi'ĩ ti ga pe a'ero ejiko ti Tupana'ga rehe javo. A'ero po ti ga jikogame Tupana'ga rehe Tupana'ga ga mombyryvi nehẽ.

Pejirokwa ti ikwahavuka pejohupe. Mara'ngu po pembyteripeve'ga Tupana'ga renoite'varuhuavo jipi igwaigwavete okoe'yma ganhi'iga rupi. Po nahã, pembyteripeve'ga pepy'a

noġatue'ymuhūi. Irovahiva'ea ombote'va mbatera oji'ja iho-rame ipype. Na jitehe pembyteripeve'ga ojipe'ġa mbote'va oji'ja ganhi'ite'varuhua horame ġa'akaġi pe. Penhi'ī ti ga pe a'ero ga mbopohiruka garekote'varuhua hugwi.

¹⁶ Pejirokwa ti ikwahavuka pejuhupe. Mara'ngu po okote'varuhuve'ġa pembyteripeve'ġa ojirekouka ġwembireko'ġarūive'ġa pe? Mara'ngu po ġa ojipe'ġa nembireko'ġa nderekovo? Po nava'ea rehe ġa ndekote'varuhui, a'ero penhi'ī ti ġa pe ġa mbopohiruka ġandekote'varuhua hugwi.

Pejirokwa ti ikwahavuka pejuhupe. Mara'ngu po ndapyryvive'ga pembyteripeve'ga ipotaheteavo vvyakotyva'ea? Ga po ndokoi yvagipeva'ea rehe Esaúva'ea ja.

Ymyahū Esaúva'ea ko ojihuvypyva'ea hako. Okoe'yma yvagipeva'ea rehe ahe ei oirūva'ea pe Jacóva'ea pe hako: “Embuhu ji ve imboapygipyra um prato de comida ta'u ti. Ji ko ojihuvypyva'ero ġwaramo nhanderuva'ga imondohetei ji ve nehē. Aerē garemimondoa po ti ji imondoi nde ve nehē ikwepyga imbuhuragwera ji ve nehē. A'ero po ti nde rekoī ojihuvypyva'ea ja. A'ero po ti nhanderuva'ga ei Tupana'ga pe nehē: ‘Emombyry ti Jacó'ga pe,’ e po ti ga nehē. Nahā po ti ga ei nde mombe'gwovo Tupana'ga pe jira'yrypy'ga ja ko Jacó'ga javo,” ei ahe.

A'ea Esaúva'ea ei jugweiheteavo ġwaramo okoe'yma yvagipeva'ea rehe opo'ria remimombyryva rehe. A'ero Jacóva'ea omondo ġwemimboapygipyra Esaúva'ea pe.

¹⁷ Pekwaha pe Esaúva'ea mombe'ua. Aerē Esaúva'ea ipotara'javi opo'ria remimombyryva novīa. A'ereki ahepo'ria omombyryvipe Jacóva'ea pe javo. Ojehe'o ranuhū Esaúva'ea novīa eja'yrypyva'ero ġwaramo ji ve ti emombyry javo opo'ria pe. Ahā Esaúva'ea nhi'iġagwera rerojijiyihava – akoja ahenhi'iġagwera Jacóva'ea pe.

¹⁸ Ymyahū vvytyruhua arimo monte Sinai arimo Tupana'ga ikwahavukari ġwemimbotarimova'ea ikwatijaruka Moisésva'ea pe yvya koty. A'ea rupi ikai vvytyruhua tata pyvō. Henryhunuhū ko tata. Ypytunahi a'ero. Yvyruhua turi. ¹⁹ Jiru'a'java'ea trombeta nhi'iġi. Tupana'ga nhi'iġi. Hendu-vame israelitasva'ea ei Moisésva'ea pe: “Tonhi'iġa'javyme ti Tupana'ga ore ve,” ei ahe okyhyjiavo Tupana'ga hugwi. ²⁰ “Po ti Tupana'ga nhi'iġi ore ve nehē, a'ero po ti ore papavi nehē,” ei ahe.

A'ereki Tupana'ga e'i jipe ahe ve: “Ka'gwyripeva'ea vehevi tuhurye ti opokoge'yma vvytyruhua rehe,” ei Tupana'ga. “Po ti ipokogi hehe, a'ero ti ahe tomombo ita ka'gwyripeva'ea rehe jukavo nehē,” ei Tupana'ga Moisésva'ea pe.

21 Ahemongyhyjiheteva'ea ko aherembiepiepiaga: yvytyruhua, tata, ypytuna, yvyruhua no, trombeta nhi'iga no, Tupana'ga nhi'iga no. Hepiapavame ahe kyhyjihetei. Moisésva'ea vehevi okyhyji hete javo: “Ahyhyi hete ji jikyhyjiavo,” ei ahe ymyahũ.

Nahã ymyahũva'ea Tupana'ga kwahavi yvya koty okovo ga pavêi ga ikwahavukarame ġwemimbotarimova'ea ahe ve hako.

22 Pe me reki Tupana'ga ndoapoi ahemongyhyjiheteva'ea ikwahavukarame ġwemimbotarimova'ea pe me. Koji'i pyryhetero pe me a'ero. A'ereki pejikoga ġwaramo Tupana'ga rehe pe pekwaha hete ga yvagipeve'ga yvagipeva'ea no pejikovo ga pavêi. Ga oko ojipea rehe yvytyruhua rehe monte Sião rehe yvagi pe. Pevo cidade de Jerusalém me Tupana'ga ruvi avuiramave'ga ojipyrive'ga pyri. Ahe ndohepiapavi gapyrive'ga yvagipeve'ga. A'ereki ġa he'yjuhu hete. Ga pavêi pe ndekoi.

23 Pekwaha pe Tupana'gareheypyve'ga. Ojatyka ġa Tupana'ga nhi'iga renduva gworygworyvamo ga rehe. A'ereki ġandera Tupana'ga okwatjaripe yvagi pe inoġa. Nurã po ti ġa hoi yvagi pe nehẽ. Ga pavêi pe ndekoi.

Pekwaha pe Tupana'ga. Ga okwaha hete yvyakotyve'ga javo ġa pe nhaporemõ ġandeaporoġita rehe. Ga pavêi pe ndekoi.

Pekwaha pe yvyakotyva'ea – kiroki ahe omano ojiko-heteavo Tupana'ga rehe okokatuavo. Tupana'ga omombyry ahe inoġatuavo ahepy'a. Nurã ahe hoi opoyjahetero Tupana'ga pyri onhi'iga ga pe. Ahe pavêi pe ndekoi.

24 Pekwaha pe Jesus'ga pejikovo ga pavêi. Ga ko pendepykara'ga tuhu ti ġa okovo avuirama Tupana'ga pyri onhi'iga ga pe javo. Gaha okwahavuka Tupana'ga nhi'ipyahua omanoro ġwaramo gwekoa reka'voguka. A'ereki Jesus'ga manoa renonde Tupana'ga e'i: “Jesus'ga manoro ġwaramo po ti ji imombori yvyakotyve'ga ndekote'varuhua ġa hugwi ġa mombyryva ġa jikogame ji rehe nehẽ,” ei Tupana'ga.

Abelva'ea jukaagwera kwahavame nhande ei Tupana'ga pe: Ehepy ti ahe. Jesus'ga jukaagwera kwahavame nhande ei: Emombo ti orerekote'varuhua ore hugwi, xa'e nhande Tupana'ga pe. Jesus'ga rekoa reka'vogukara okwahavuka pyryheteva'ea nhanderekote'varuhua mombora. A'ea ko koji'i pyry hete Abelva'ea rekoa reka'voga rembikwahavukara hohe.

25 Pehendu katu ti! Peko hete ti Tupana'ga nhi'iga rehe hendukatuavo. Ymyahũ Tupana'ga imombe'uukari onhi'iga yvyakotyva'ea pe Moisésva'ea pe. Nurã ahe imombe'umbe'ui ganhi'iga ymyahũva'ea pe. Ymyahũva'ea nohendukatupotari

reki Tupana'ga nhi'igã. Ahe hendupotare'ymame Tupana'ga nhimonha'ngai ymyahũva'ea rehe. Noka'nhyimi ahe hahyva'ea hugwi a'ero.

Aḡwamo yvaga hugwi Tupana'ga nhi'igi nhande ve. Nurã po ti nhande kaitu niaka'nhyimi hahyva'ea hugwi nehẽ nhanderekoa'jave'ymame ganhi'igã rupi nehẽ.

²⁶ Ymyahũ Tupana'ga imoḡwyḡwyhetei yvya onhi'igame vvyakotyva'ea pe. Aḡwamo ga ei: “Kiro ji imombe'ui a'itituhẽva'ea. Ojipeji po ti ji imoḡwyḡwyhetea'javi yvya nehẽ. Ojipeji po ti ji imoḡwyḡwyhetei yvaga nehẽ no,” ei Tupana'ga. ²⁷ “Ojipeji po ti ji imoḡwyḡwymi,” ei ga. A'ea erame ga ei: “Kiroki a'ea oḡwyḡwy ji imoḡwyḡwymame yvya yvaga reheve nhirembiapogwera – a'ea po ti ji hekyipavi nehẽ. Kiroki a'ea noḡwyḡwymi ji imoḡwyḡwymame yvya yvaga reheve – a'ea ti topyta avuirama,” ei Tupana'ga.

²⁸ A'ea erame ga ei: “Kiro pe ndekoi huvihavamo ji pyri pejipytavo avuirama.” A'ero ga a'ea ero ḡwaramo nhande ve xajiko hete ti Tupana'ga rehe tomomybyry ti ga nhande ve nhande pokoga javo. Timbohete tuhẽ ti ga nhandekovo ganhi'igã rupi ga monhimohehema nhande rehe a'ero. Timonhimonha'ngaukaryme ti ga. ²⁹ Omoka'nhy tata mbatera. Na jitehe Tupana'ga nhanderuvihavuhuhete'ga ḡwendukatue'ỹve'ḡga moka'nhyimbavi.

13

Nahanahã ti timbohory Tupana'ga

¹ Nane'ymi ti pearõ hete ḡa jipi – kiroki ḡa ojiko Tupana'ga rehe peirũramo.

² Po penembikwahave'ỹve'ḡga uhu penonga pe, a'ero ti pemboapy ḡa pejipyri pendoryndoryvamo ḡa ndehe jipi nehẽ. Jara'ḡa omboapy ḡwembikwahave'ỹve'ḡga ḡworyḡworyvamo ḡa ndehe. Ganembikwahave'ỹve'ḡga oko Tupana'gapyrive'ḡga reki yvagipeve'ḡga reki! Ga mboapygame ḡa ndokwahavi, ḡa ko vvyakotyve'ḡga javo.

³ Nane'ymi ti tapemoka'nhyimi cadeiapypeve'ḡga imomybyryva ḡa pe. Po pe ndekoi cadeia pype Jesus'ga mombe'ua rehe, a'ero po pe ndoryndoryvamo ojipe'ḡga imomybyryvame pe me. Na jitehe ti pemomybyry cadeiapypeve'ḡga pe a'ero.

Nane'ymi ti tapemoka'nhyimi ojipe'ḡga no ojipe'ga imondorame hahyva'ea ḡa pe. Po ojipe'ga imondoi hahyva'ea pe me, a'ero po pe ndoryndoryvamo ojipe'ḡga imomybyryvame pe me. Na jitehe ti pemomybyry ḡa pe hahyrame ḡa pe a'ero.

⁴ Pyry pa pe nembirekoro pejogwerekokatuavo. Pejogw-ereko katu tuhê ti a'ero. Pe penhimbireko'garũive'ğa ndereko-rame po ti Tupana'ga ei pe me nehê peko te'varuhu pe javo imondouka hahyva'ea pe me nehê.

⁵ Tapejeaporogitate'varuhui ti pejikopavuhuavo mbatera rehe itambere'ia rehe no. Tapenhiroyrôe'yumhũi ti pejiapoa rehe ipotaruhue'yma ojipea. A'ereki ymyahũ Tupana'ga e'i hako:

“Nane'yimi po ti ji pe pokogi nehê.

Ndapohiri'i'i po ti ji pe hugwi nehê,” ei Tupana'ga hako.

⁶ A'ero nhande ehetei nhandekyhyjie'yma:

“Tupana'ga ko jipokohara'ga.

Ndakyhyji po ti ji ojipe'ğa hugwi nehê

ğa imbuhupotarame hahyva'ea ji ve.”

A'ea nhande xa'e.

⁷ Tapemoka'nhyimi ti penduvihavava'ea - kiroki ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga pe me ojikheteavo ga rehe. Pejapyaka katu ti ahereaporogita rehe nahã ahe rekoï omanoe'ymane omanorame javo. Ndojikopigi tuhê ahe Tupana'ga rehe. Ahe ja ti pejiko Tupana'ga rehe Jesus Cristo'ga omano nhande repyga javo.

⁸ Jesus Cristo'ga ndogwerojijyi ojeaporogita. Ymyahũ ga ndogwerojijyi ojeaporogita. Aḡwamo ga ndogwerojijyi ojeaporogita. Aerê po ti ga ndogwerojijyi ojeaporogita avuirama nehê no.

⁹ Taperoviapavuhui ti. Tapekoi ti ḡanhi'iga rupi ḡa imombe'uparaparavame pe me Cristo'ga mombe'uaatyviva'ea. A'ereki ḡa e'i: “Gwihã mbatete'varuhua ti ti'uyme. A'ea po ti nhande mbote'varuhu nehê nhande i'urame. Gwihã mbatepyryva ti ti'u. A'ea po ti nhande mombyry nehê nhande i'urame. A'ero po ti nhandereaporogita pyry hete Tupana'ga pe nehê.”

Cristo'ga mombe'uaatyviva'ea ḡa omombe'u javo nanongara. A'ereki mbatera nomombyryvi ḡa. Na tuhê. Gandeaporogita ndapyryvi Tupana'ga pe a'ero ḡa jikwakuvame. Tupana'ga tehe nhande mombyryvi nhanderekote'varuhua momboa. Pyry nhande nhimombyryvukari Tupana'ga pe nhandejipokoguka ga pe. A'ero jate po ti nhandereaporogita pyryvamo ga pe nehê.

¹⁰ Ikwava'êhara'ğa okwava'ê mbatepyryva jukapyra jipi. Emo ḡa ndogwerekoi ikwava'egipyra ojive i'ue'yma imbokaipavame. Ereki Tupana'ga e'i ḡa pe tape'ui javo. Nhande ki a'e te tireko ga - kiroki ga onhikwava'ê nhande repyga Jesus'ga. Ereki nhande xajikoty'a ga pavêi.

¹¹ Ikwava'êhara'ğa nduvihavuhu'ga okwava'ê mbatepyryva jukapyra hekoa rerua ipojykahetehava pype tenda pype.

Outubro gweriã rupi jate ga hoi herua uma vez ano nanani. Hekoa tehe ga gwypygwypyi ipojykahetehava pype tomombo ti Tupana'ga nhanderekote'varuhua nhande hugwi javo. Ga ndo'ui akoja ra'oa. A'ereki gwuhava hugwi ga gweroho ha'oa imbokaipava a'ea gweroho israelitas'ga ndekote'varuhua herekovo javo.

¹² Na jitehe israelitasva'ea ruhava hugwi cidade hugwi Jesus'ga nhimondoukari ojukaharava'ea pe ojijukauka tamombo ti ji vvyakotyve'ga ndekote'varuhua ga hugwi javo. Pevo cidade hugwi ga manoi vvyakotyve'ga ndepyga herekovo gandekote'varuhua. Gwekoa reka'vogukaro gwaramo Jesus'ga imombori gandekote'varuhua ga hugwi ga mombyryva.

¹³ Israelitasva'ea Jesus'ga mondoi gwuhava hugwi cidade hugwi ga jukauka ga mbotegweteavo. Xapohi pa ti israelitas'ga nemimbo'ea hugwi nhandere'yja'ga nemimbo'ea hugwi a'ero ga ndekoe'ymame Tupana'ga nhi'iga rehe ojikoge'yma Jesus'ga rehe. Xajiko hete ti Jesus'ga rehe jate nhandekovo ganhi'iga rupi. Po ga imondoi hahyva'ea nhande ve nhande mbotegweteavo nhandejikoga gwaramo ga rehe, a'ero ti xanhimomirana jupe. ¹⁴ A'ereki avuiramava'ea rui ko nhanderuhava avo yvya koty. Yvagipeva'ea nhande ipotari cidade avuiramava'ea aerẽ po ti nhande ruvi ipype nehẽ javo.

¹⁵ Nhandejipokogukarame Jesus'ga pe, nane'ymi ti timbohete Tupana'ga jipi. Xa'e ti Tupana'ga pe: "Nhanderuvihavuhetero ndepyry hete nde ore ve. Ore roryroryvamo nde rehe." Nahanahã ti xa'e ga pe ga mboheteavo nhandekovo Jesus'ga pavẽi.

¹⁶ Tapemoka'nhyimi ti pejogwerekokatuavo. Pejopokopoko ti imondomondovo ojohupe pembyteripeve'ga mbatere'ymame. A'ea Tupana'ga ipotahetei gworygworyvamo pe ndehe a'ero.

¹⁷ Pehendu katu ti penduvihava'ga - kiroki ga pe mbo'e Tupana'ga nhi'iga rehe kiro. Peko ti ganhi'iga rupi. A'ereki ga pe ndepia katu pe a'nguavo toko katu ti ga javo. Aerẽ ti ga tonhimombe'u Tupana'ga pe. Te'i ti ga: "Nahanahã ore ga ndepiakatui ga mbo'eavo nenhi'iga rehe." A'ea ti ga tomombe'u katu Tupana'ga pe nehẽ. Nurã ti peko ganhi'iga rupi. A'ero po ti ga ndoryndoryvamo pe nderekokatuavo nehẽ. Po pe ndapekoi ganhi'iga rupi ga mbovy'are'yma ga mbojehe'gwovo penhimbo'epotare'yma, a'ero po ti ite'varuhu pe me nehẽ no.

¹⁸ Tapenhi'imbigi ti Tupana'ga pe ore mombe'gwovo ga pe. Pe'ji ti ga pe: "Epoko ti ga imombyryva ga pe." A'ea ti pe'ji Tupana'ga pe. A'ereki ore oroko katu. A'ea ore ikwahavi

a'ero oropy'a rukatua. A'ereki nane'yimi ore oroko pa pota Tupana'ga nhi'iga rupi orokokatuavo.

¹⁹ A'e hete ji pe me: Penhi'i tuhē ti Tupana'ga pe ji mombe'gwovo. A'ero nambegwei po ti ga ji mbuhurukara'javi pe pyri nehē.

Ahe e'i Tupana'ga ti tomomyry ga javo

²⁰ Ovelhas repiakatuhara'ga gwereko katu gwenymbava upa. Na jitehe Jesus'ga nhande rerekokatui. Nurā nhande ei: Jesus'ga ko ojiheve'ga ndepiakatuharete'ga nhande repiakatuharete'ga. A'ereki ga omano nhande repyga. Jypya ga reaporogitaro tamano ti ji ga ndepyga nehē javo. A'ero aerē ga heka'vogukari gwekoa omanomo nhande repyga okovo Tupana'ga nhi'ipyahua rupi namominiva'ea rupi. Kirē Tupana'ga Jesus'ga mbogwerava'javi nhandepojoykaharete'ga mbogwerava'javi. Tupana'ga ko nhandepy'a noġatuhara'ga.

²¹ Kiro ji ei ga pe tombopopoaka ti ga ga javo. A'ero ga pe mbopopoakarama po ti pe ndekopavi garemimbota-rimova'ea rupi nehē. Ga pe ji ei topokoguka ti ga Jesus Cristo'ga pe javo. A'ero Jesus Cristo'ga pe pokogame po ti pe ndekokatui avuirama Tupana'ga monhimoheha pejihe nehē. Nane'yimi ti timbohete pa Cristo'ga jipi nehē. Na tuhē! Amém!

Mbapavamo ahe okwatija hebreusva'ea pe

²² Akwatija pa ji pe me nhiirūa pe pe mbo'eavo. Pehendu katu ti a'ea a'ero. A'ereki xunhi ji akwatija ko.

²³ Amombe'u pota ji pe me nhaneirū'ga Timóteo'ga. Ga ga mohē cadeia hugwi. Mara'ngu po ti ga ua ji pyri kiro jioha renonde pe pyri? Ga rurame po ti ji hoi ga rupi pe ndepiaga nehē.

²⁴ Kiro ji imondoukari nhinhi'iga penduvihava'ga pe - kiroki ga pe mbo'e Tupana'ga nhi'iga rehe. Amondouka ji nhinhi'iga pe me Tupana'ga remimo'ehara pe nhaporemo no. Itálihugwive'ga omondouka onhi'iga pe me no.

²⁵ Kiro ji ei: Tomomyry ti Tupana'ga pe me nhaporemo.

TIAGOVA'EA OMOMBE'U AHE VE Carta de Tiago

¹ Jihi ko Tiagoramō. Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe ji rekoi. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe ji rekoi nhandepojykaharete'ga. Kiro ji imondoukari nhinhi'igā pe me. A'ereki pe ko Tupana'gareheva'ea. Pekwaki'o pa pe pe-jigwovo hajiheve'ga gwyri pe nhaporemō pejiijupa raikwehe. A'ero ji kiro ikwatijari imondouka pe me.

Tupana'ga okwahavuka ahe ve

² Nhiirũ, kiro ji pe moġitai javo pe me. Nahã po pe peko hamo. Hahyparavuhurame mbatera pe me ti pe'ji ojohupe: "Hahya pyry hete reki nhande ve. Xavy'a nhande hehe a'ero," pe'ji ti. ³ A'ereki pe pekwahe pyryvaġwama. Pe hepiagame mbatera rahya jukwaha pejikohetea Tupana'ga rehe. A'ero po ti pe nhimomiranami mbatera rahya pe nehẽ. ⁴ Penhimomirana hete ti avuirama. A'ero po ti pe ndeaporoġitapyryvamo nehẽ. Ndapekote'varuhui'i'i po ti pe nehẽ.

⁵ Po pe ei: "Marã po ti ji rekoi nehẽ? A'ereki ji ndakwahavi," pe'e po pe. Penhi'i ti Tupana'ga pe a'ero ore mbo'e javo. "Ekwahavuka ti ore ve. A'ero po ti ore rekokatui nehẽ," pe'ji ti ga pe. A'ereki Tupana'ga nonhi'igahyi nhande erame ga pe. Ga ko oko nhanerembi'ea rupi ipojihuve'yma. Pe'erame ga pe po ti ga ikwahavukari pe me a'ero nehẽ. ⁶ Emo pe'erame Tupana'ga pe pejiko hete ti ga rehe okwahavuka po ti ga nhande ve nehẽ javo. Tape'ei ti ojohupe a'ero: "Mara'ngu po ti Tupana'ga ikwahavuka nhande ve nehẽ?" Tape'ei ti a'ea. Perovia tuhẽ ti garembikwahavukaraġwama. Kiroki ga ndogweroviarihihũ – ga ko typepemuhũa javijitehe. Yvyruhua omotypẽpemuhũ hete ypihua rehe. Yhya ojijyjijyi a'ero. ⁷⁻⁸ Na jitehe akoja'ga herojijyjijyjuhui gweaporoġita ojapyakakatue'yma. Te'iyme ti ga a'ero: "Tupana'ga po ti oko nhirembi'ea rupi." A'ereki Tupana'ga ndokoi tuhẽ nanon-gara'ga rembi'ea rupi.

Tovy'a ti ga Cristo'ga rehe, ei ahe

⁹ Okoteheve'ga ti tovy'a – kiroki ga ojiko Cristo'ga rehe. A'ereki Tupana'ga omomyry hete ga pe a'ero. ¹⁰⁻¹¹ Oro imbateheteve'ga, mominame ġambatera tovy'a ti ga ojikoga Cristo'ga rehe ojikoge'yma ombatera rehe. Ehepia te yvotyra. Ipoty na'ẽ, aerẽ kotihĩ ipavi. Kwarahyahivame inhybavamo ipotyra. Igwete ohova ikui. Ndikatuajavi a'ero

opava. Na jitehe imbateve'ga omano no oporavykyrame ipyhypyhyga mbatera.

Tupana'ga omomyry nhande ve

¹² Pyry reki nhande ve nhande nhimomiranamame mbatera rahya pe. Nhande nhimomiranambavame po ti Tupana'ga imomyryhetei nhande ve nehẽ. Gwembi'ea rupi katu po ti ga nhande mongoi yvagi pe nehẽ. A'ereki Tupana'ga e'i: "Kiroki ga oko hete ji rehe - ġahã po ti ji amongo jijipyri nehẽ," ei ga.

¹³ Pejikote'varuhupotarama tapembojari ti Tupana'ga rehe pejikote'varuhupotara. A'ereki Tupana'ga ndokote'varuhupotari jipi. Ga ndopotarukari ojipe'ga pe ġandekote'varuhua no. ¹⁴ Gandeaporoġitate'varuhua opotaruka ġa pe ġandekote'varuhua. ¹⁵ A'ea ipotarama ġa ndekote'varuhui tuhẽ a'ero. Gandekote'varuhurame a'ea ko ġahoagwama hahyva'ea ruvihava pype.

¹⁶ Nhiirũ, pe ko nhiremiarõa. Tapenhimoandyandyi ti pejikovo. ¹⁷ Tupana'ga jate omomyry hete nhande ve yvagipeve'ga. Garemimbuhura nhaporemo pyry hete. Tupana'ga oapo nhanderyapehava hako. Kwara, jahya, jaytata'ia ga oapo hako. Igwete nhanderyapehava jijyjijyi jipi imoypytuna. Emo Tupana'ga ko nhanderyapehava atyvi. Ga ndogwerojijyi gweaporoġita jipi. Ga nomongote'varuhui nhande ve. Ga pyry hete nhande ve avuirama. ¹⁸ Gwemimbotarimo Tupana'ga nhande mongoi gwa'yramo. Ga omombe'uuka a'itituhẽva'ea tokwaha ti ġa Jesus'ga javo. A'ero nhande jikogame Jesus'ga rehe Tupana'ga nhanderea-poroġita mbopyahui. A'ereki ga e'i: "Ga na'ẽ ti ji amomyry nhirembiapoa mombyrypava renonde."

Pehendu katu ti Tupana'ga nhi'iga

¹⁹ Nhiremiarõa, pekwaha ti pejikovo. Tapenhi'igi na'ẽ ti ojipe'ga pe pejijupa. Pehendu katu na'ẽ ti ġanemimombe'ua. Tapenhimboahivuhui ti ojipe'ga pe. ²⁰ Pe nhimboahivame po Tupana'ga ei: "Ndapekokatujuhu pe a," e po ga. Tapenhimboahivuhui ti ġa pe a'ero. ²¹ Pepohi tuhẽ ti pendeaporoġitate'varuhua hugwi. Tapekote'varuhui'i ti. Tupana'ga okwahavuka pe me Jesus'ga mombe'ua peyvyteri pe raikwehe. Peko hete ti hehe a'ero. Pe ndekorame Jesus'ga mombe'ua rehe po ti Tupana'ga pe mongoi ojipyri nehẽ.

²² Pehendu katu ti Jesus'ga mombe'ua jipi. Tapehendutehei ti a'ea. Henduteherame po pe penhimoandyandyi. ²³ Henduteherame pejikoe'yma gamombe'ua rupi ko pe ga ja - kiroki ga oho espelho pyri tahepia nhi'aġa javo. ²⁴ A'ero ga jipiagi ogwovo jugwi. Kotihĩ reki ga imoka'nhyimi o'aġa. Ga javijitehe ko pe henduteherame Jesus'ga mombe'ua

imoka'nhymipeavo. ²⁵ Jesus'ga mombe'ua ko pyry hete. Okorame a'ea rupi ko ahe piro'yro okote'varuhua hugwi. Kiroki ġa okwaha gamombe'ua okovo hupi jipi – ġa pe Tupana'ga imombyryvi ġa ndekoro ġwaramo hehe. Nanongara'ġa ġwendu katu Jesus'ga mombe'ua imoka'nhyme'yma.

²⁶ Po pe ei: “Ambohete hete ji Tupana'ga jipi.” Pe'ete'varuhurame ojipe'ġa pe pe nhimoandyandyi a'ero. A'ereki pe'ete'varuhua ipige'ymame pe Tupana'ga mbohetetehei pejikovo. A'ereki ndapyryvi Tupana'ga pe ahe'ete'varuhua ojipe'ġa pe. Ga ndopotari nanongara'ġa nemimbohetea. ²⁷ Tupana'ga opota hete ahe ojipe'ġa pokogame. Hahy kunhangwera'ġa pe aherembirekokwera'ġa pe. Tayri'ġa pe hahyramo no ġapo'ria manorame. Nurā pyry hete Tupana'ga pe nhanderuvete'ġa pe nhande ġa pokopokogi. Pyry hete ga pe no nhande nimbopogwei okote'varuhuve'ġa. Nahā nhande rekorame Tupana'ga opota nhaneremimbohetea.

2

Peko ti ġa ndehe nhaporemo

¹ Nhiirū, Jesus Cristo'ga rehe pe pejiko nhandepojykaharete'ga rehe – gaha ko huvihavuhu hete Tupanamo. Gareheva'ero ġwaramo, peko ti ojipe'ġa ndehe nhaporemo. Ga'ara rehe jate rūi ti pereko katu ġa. Ga ndehe nhaporemo ti peko imbateve'ġa ndehe imbatere'ŷve'ġa ndehe no. ²⁻³ Pejapyaka na'ē. Kiro po ga ruri pejatykahai pe tahendu Tupana'ga nhi'ġa javo. Ipi katu po ga. Gwereco po ga ourova'ea opoakaġa rehe. Kiro po ga ruri pe pyri. A'ero po pe ga mbuhukatui pejipyteri pe ipikatuve'ga. “Avo eapy oreapykava rehe,” pe'e po pe ga pe. Igwete po ga ruri no imbatere'ŷve'ga ipite'varuhuve'ga. Igwete po pe euhui ga pe: “Pevo e'ā. Yvyvo eapy a'ero jipya pyri,” pe'e po pe ga pe. ⁴ Nahā pendekorame po pe ndaperekokatupavi ġa. Pendeaporogita te'varuhu tuhē po pe. A'ereki ġa'ara rehe tehe pe pe'e ġa pe.

⁵ Nhiremiarōa, ji rendu katu ti. Tupana'ga omo'emo'ē ġa ojive – kiroki ġa pe Tupana'ga arōe'ŷve'ġa e'i: “Ndogwerekoi'i'i ġa.” Tupana'ga ki a'e te nde'i a'ea ġa pe. Ga omo'emo'ē ġa ojive tojiko hete ti ġa ji rehe javo. “Tamondomondo ti ji ġa pe pyryva'ea ġa mongovo jigwyri pe nehē,” ei Tupana'ga. A'ereki ga e'i jipe: “Amongo ti ji nharōheteve'ġa jijipyri nehē,” ei Tupana'ga. ⁶ Pe ki a'e te pereko te'varuhu imbatere'ŷve'ġa. Pe pereko katu imbateve'ġa novīa. Emo ġahā reki pe ndereko te'varuhu. Ga pe nderoho aha juizes'ġa pyri imbojamboja tehe pe ndehe. A'ero ġa pe mbotegwetetehehui. ⁷ Tupana'ga

e'i Jesus'gareheve'ġa pe me. Emo imbateve'ġa e'i te'varuhu Jesus'ga pe ga renonhuhūavo. Jesus'ga ko pyry hete reki.

⁸ Pyry pe hendukatui Tupana'ga nhi'iġa nhanderuvi-havuhuhete'ga nhi'iġa. Nahã ga nhi'iġi ikwatijaruka hako.

“Penhiarō hete pe.

Na jitehe ti pearō hete pejikotyve'ġa”, ei Tupana'ga hako.

⁹ Ga'ara rehe jate po pe ġa arōi, a'ero po pe ndekote'varuhui. A'ero po Tupana'ga nhi'iġa e'i pe me: “Nanhirendukatui ġa.”

¹⁰ Po ojipeji'iva'ea vehevi pe napehenduvi henduvame Tupana'ga nhi'iġa, a'ero po ijari tuhē pe ndehe pe hendukatu-pave'ymame ganhi'iġa. ¹¹ Nahã a'ero. Tupana'ga rembik-watijarukara e'i hako:

“Taperekoi ti ġanembireko'ġa.”

Nahã e'i no:

“Tapejukai ti ojipe'ġa.”

Po nde ndererekoi garemirekohēa, a'ea po pyry novīa. Emo nde ojipe'ga jukarame po nde nerekendukatui Tupana'ga nhi'iġa a'ero pejikote'varuhuavo.

¹² Nahã ji ei a'ero: Tupana'ga po ti e'i ġwerī nhanderea-poroġita pe Cristo'ga mombe'ua rupi. Cristo'ga mombe'ua ko nhande mbopiro'y. Peko katu po ti pe a'ero hamo. Penhi'iġatu po ti pe ojipe'ga pe hamo. ¹³ Kiroki ġa ndoporogwetygi ojipe'ga – Tupana'ga po ti ndoporogwetygi ġa na jitehe nehē no o'erame ġandeaporoġita pe nehē. Kiroki ġa oporogwety ojipe'ga – ġa ndokyhyji Tupana'ga eaġwama hugwi.

Pejikoga ġwaramo Jesus'ga rehe peko katu

¹⁴ Nhiirū, pyry nhande ei: Xajiko nhande Jesus Cristo'ga rehe. Emo po nhande ndiakokatui nhande'erame, a'ero po nhande jikotehei ga rehe nhandekokatue'yama. A'ero po ti Tupana'ga nianemongoi ojipyri nehē. ¹⁵ Po Jesus'gareheve'ġa oko pepyteri pe. Ndipleri po ġa upa. Ndo'ui po ġa mbatera herekoe'yama ġwaramo. ¹⁶ Igwete po pe ei ġa pe: “Hepejig-wovo a'ero. Tipyry pa ti pe me. Pepi katu ti. Pe'u katu ti,” pe'ji po pe ġa pe. Po pe napemondo mbatera ġa pe, marã po pyryvamo naerū? ¹⁷ Pe ndekokatue'yama po pe jikotehehui Jesus'ga rehe a'ero.

¹⁸ Igwete po ojipe'ga ei: “Jara'ga ojiko Jesus'ga rehe. Jara'ga oko katu,” e po ga. Na rūi, a'e ji. Kiroki ġa ndokokatui – ndiukwahavi reki ġajikoga Jesus'ga rehe. Emo jirekokaturo ġwaramo po ti ji imboukwahavi nde ve jijikoga Jesus'ga rehe. ¹⁹ Kiro ji ei nde ve a'ero: Ererovia ko nde Tupana'ga gaha jate ko Tupanamo javo. Pyry hete nde heroviari a'ea. Anhaġa vīa reki ġwerovia a'ea no Diabo'ġapyriva'ea. Heroviarame anhaġa ohyhyjuhu okyhyjiavo Tupana'ga hugwi. Emo ġwerovia tehe okokatue'yama.

²⁰ Nde nderekwahavihu naerũ. Takwahavuka ji nde ve kiro a'ero. Nhanderekokatue'ymame nhande xajiko tehe Tupana'ga rehe.

²¹ Ehepia re ko Abraãova'ea nhaneramonhava'ea. Tupana'ga e'i hako: "Tahepia ti ji Abraão'ga ji rendukatui." A'ero Tupana'ga ei ahe ve: "Ekwava'ẽ ti ji ve eja'yra'ga jukavo Isaque'ga jukavo." Igwete Abraãova'ea imbojo'ajo'ari ita ikwava'ẽhava japovo. A'ea arimo ahe gwa'yrava'ea noġi takwava'ẽ ti ga Tupana'ga pe javo. Ahe gwa'yrava'ea jukaġwerĩrame Tupana'ga ahe mombigi a'ero. Igwete Tupana'ga ei: "Kiroġwe ji hepiagi," ei ga. "Abraão'ga pyry tuhẽ. A'ereki ga ġwendu katu nhinhi'ĩga," ei Tupana'ga hako. ²² Erekwaha nde kiro. Abraãova'ea ojiko Tupana'ga rehe. A'ero ahe hendukatui ganhi'ĩga. Hendukurame ahe ojiko katu hete ga rehe a'ero. ²³ Tupana'ga rembikwatijarukara omombe'u nhoġwenonde Abraãova'ea pyryva hako. A'ereki ikwatijara e'i:

"Abraão'ga gwerovia hete Tupana'ga nhi'ĩga.

A'ero Tupana'ga ei ga pe:

'Ndepyry hete nde',' e'i ikwatijara hako.

Igwete ahe Tupana'ga nhi'ĩpo'rui okovo. Igwete Tupana'ga e'i: "Abraão'ga ko ġipy'a ja," ei ga ahe mombe'ġwovo hako.

²⁴ Pekwaha pe a'ero. Po nhande jikogi Tupana'ga rehe nhandekokatuavo, a'ero po ga ei nhande ve: "Pepyry hete pe a." Po nhande jikotehei nhandekokatue'yma, a'ero po Tupana'ga nde'i a'ea nhande ve.

²⁵ Oro Raabeva'ea vehevi no akwaimba'eva'ea upaharava'ea. Ojikoga ġwaramo Tupana'ga rehe Raabeva'ea israelitasva'ea pokogi hako. Nurã Tupana'ga ei: "Pyry hete ko hẽa," ei ga. Nahã ko ahe reko'i hako. Tupana'ga omombe'u na'ẽ Raabeva'ea re'yjava'ea gwyrã israelitasva'ea pe tamondo ti ġagwyrã pe me nehẽ javo. Nurã israelitasva'ea hoi ġwenonde hepianhimima Raabeva'ea re'yjava'ea gwyrã. Ahe jogwerohorame hepiaga, Raabeva'ea ahe mbuhurukari ġwonga pe ahe mima ojigwyrĩpeva'ea hugwi. Aerẽ Raabeva'ea ahe mondoi irũa rupi pehea rupi topyhygyme ti ġa ġa javo. Nurã Tupana'ga ei hako: "Raabehẽa pyry hete ġa pokoga."

²⁶ Nhande manorame nhandera'oa oko tehe. Na jitehe nhanderekokatue'ymame nhande xajiko tehe Tupana'ga rehe.

3

¹ Nhiirũ, tape'epavi ti: “Tambo'e ti ġa Tupana'ga nhi'ġa rehe.” Tape'epavi ti a'ea. A'ereki Tupana'ga po ti e'i nhandereaporogita pe nehẽ. Nhande rekoe'ymame ganhi'ġa rupi po ti ga ei nhande ve: “Peko te'varuhu pe,” e po ti ga nhande ve nehẽ. Nhande ve kaitu po ti ga ei a'ea nehẽ nhande jara'ġa mbo'embo'erame nhande rekoe'ymame Tupana'ga nhi'ġa rupi.

² Nhande nhaporemo nhande rekote'varuhuparavuhui jipi. Nhande'ete'varuhue'ymame po nhande rekokatuhetei. A'ero po nhande imombigi nhanderekote'varuhua nhaporemo no.

³ Ehepia te cavalo. Nhande timongi freio cavalo juru pe toko ti nhaneremimbotarimova'ea rehe javo. Freio ko xunhi novĩa. Emo a'ea pyvõ nhande timbojirova pa cavalo imondovo.

⁴ Na jitehe itayharuhua no. Yvyruhua a'ea mondomondo yhya rehe. Emo imopyryrÿhara'ga ipyhygi leme tamondo katu javo. Leme ko xunhi novĩa. Emo a'ea pyvõ ga omopyryrymba itayharuhua hehãiva'ea imongovo ġwemimbotarimova'ea rehe.

⁵ Nhanekũa xunhiete'i jitehe novĩa. Emo a'ea pyvõ nhande timboheteheuhu reki.

Ehepia tata no. Tata'ia nhande imondygi. Igwete tata ihoihoi imbokaipava ka'gwyra imbote'varuhupava.

⁶ Tata javijitehe ko nhanekũa nhandera'oa rehe. A'ereki ombote'varuhu pa. A'ea pyvõ nhande xanhi'ĩ te'varuhu nhanenhimbote'varuhupava. Nhanderekoa nhaporemo nhande'ete'varuhua imongote'varuhui. Diabo'ga reki ombote'varuhu nhanenhi'ġa imongote'varuhupava.

⁷ Mbiara ojoparavuhuva'ea ko ahe omonhyromba imongovo ġwemimbotarimova'ea rehe: ipyva'ea, ipepova'ea, ohyryryva'ea, ypeva'ea. ⁸ Ahekũa ki a'e te ahe nomongoi ġwemimbotarimova'ea rehe. Nhande'ete'varuhua nimombikavi a. Mboja ahe hu'urame ahe mbotegweteuhui. Na jitehe nhanekũa ahe mbotegweteuhuhetei o'ete'varuhurame.

⁹ Marã naerũ? Tupana'ga oapo vvyakotyve'ġa ojavijitehe. Nhanekũa pyvõ nhande timbohete ga nhandervete'ga nhandepojykaharete'ga. Nhanekũa pyvõ jitehe nhande imbote'varuhu reki vvyakotyve'ġa pe Tupana'ga'jave'ġa pe. ¹⁰ Nhandejurua pyvõ nhande ga mbohetei. Nhandejurua pyvõ jitehe nhande imbote'varuhui ġa pe. Nhiirũ, po na rui te nhande rekoi hamo.

¹¹ Nhande atyvi ko yhya ihemame yvya gwyra hugwi. Yhykatua ihemame yhya irovahiva'ea nohemi pea hugwi a'ero. ¹² Nhiirũ, tegwete jua'ia ihema akajua'yva hugwi.

Akaju'ia nohemi yhyppoa hugwi. Na jitehe yhykatua nohemi yhya hahyahite'varuhuva'ea hugwi. Nurã ji ei: Nhande Tupana'ga mboheterame po nhande nimbotegwetei ojipe'ga hamo.

Tupana'ga okwahavuka aherekokatua

¹³ Pe ikwahaheterame po pe ndekokatui nehẽ hamo. Hepiagame pendeaporoğitapyryva po ti ға ei pe me a'ero: “Okwaha hete ға. A'ereki ға oko katu kwaha ға pokopokoga ға nderekonhyromo,” e po ti ға pe me nehẽ.

¹⁴ Po pejiyvyteri pe pe nhimyrõheteuhui pejikovo pejihe jate, tapenhimboheteheitei ti a'ero. Tape'ei ti: “Akwaha hete ji jitekovo.” Pe'erame a'ea po pe mbero. ¹⁵ Pe nanuhũrame po pe ndapekwahavi tuhẽ pejikovo. Tupana'ga rũi okwahavuka pe me nanongara. Nahã ko yvyakotyve'ға ndekoi onhimongote'varuhuavo. Gweaporoğitate'varuhua rupi ға ndekoi. Diabo'ға nahã ға mongoukari. ¹⁶ Onhimyrõuhũrame okovo ojihe jate ға nhonhi'igayvaruhui ojogwerekovo. Oko te'varuhu paravuhu ko ға a'ero.

¹⁷ Tupana'ga ikwahavukarame nhande ve nhande rekokatui a'ero. Ndiakote'varuhua'javi'i'i nhande. Xajogwereco katu nhande. Nhanenhyrõ hete nhande jara'ға pe. Ganhi'iga nhande anga. A'ereki Tupana'ga okwahavuka nhande ve nhande mongokatuavo. Tiporogwety hete nhande jara'ға. Xako katu paravuhu nhande a'ero. Ga'ara rehe jate rũi nhande ға nderekokatui. Ndia'etehei nhande ға pe ға moandyandyita. ¹⁸ Kiroki ға e'i jara'ға pe: “Pejogwereco katu ti” – ғahã ko gwereco katu jara'ға no. A'ero ға ndekokatupahetei.

4

Tapekoi ti Tupana'ga remiarõe'ỹva'ea rehe

¹ Maranuhũrame pe nhi'igayvaruhui pejogwerekote'varuhuavo jipi? Penemimbotate'varuhua omomymomyi pepy'a. ² Pepotaruhu pe mbatera. Emo pe ndaperekoi reki. A'ero pe nhimbohovajari ojipe'ға ndehe. Penhimyrouhũ pe ғambatera rehe. Emo ға nombuhuri pe me. A'ero pe nhi'igayvaruhui pejogwerekote'varuhuavo. Napeporanduvi pe Tupana'ға pe. Nurã pe ndaperekoi. ³ Pe poranduvame ga nomondoï reki pe me. A'ereki pejiveuhu pe pepota penhiporanduvame. Penhimimbotarimova'ea rehe pe pepo'ru potaruhu.

⁴ Pepohiruhu pe Tupana'ға hugwi. Po pe pearouhũ Tupana'ға remiarõe'ỹva'ea, a'ero po pe napearõa'javi Tupana'ға. Pe ndapekwahavi naerũ? Kiroki ға oko potaruhu Tupana'ға remiarõe'ỹva'ea rehe – ға onhimongo

Tupana'ga arõe'ỹva'ero. ⁵ Tupana'ga rembikwatijarukara nomombe'utehei reki. A'ereki e'i:

“Nhandera'uva

– Tupana'ga omongo a'ea nhande pype

– a'ea opota ranuhũ jipi,” e'i.

⁶ Emo Tupana'ga omomyry hete hete nhande ve. A'ereki ikwatijara e'i:

“Tupana'ga omovahihũ ġa

– kiroki ġa onhimbohete jipi.

Emo ġa nhimbohete'yname

ga omomyry ġa pe,” e'i ikwatijara Tupana'ga

mombe'uhava.

⁷ Penhimongo ti Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi a'ero. Pemovahĩ ti Diabo'ga. A'ero po ti ga ka'nhyimi pe hugwi nehẽ. ⁸ Penhimongo ti Tupana'ga pavẽi. A'ero po ti ga nhimongoi pe pyri nehẽ no. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi. Pemongo katu ti pejeaporoġita, a'e ji pe me. A'ereki Tupana'ga rehe jate rũi pe peko.

⁹ Pekoveveuhu ti pejikote'varuhua rehe. Pejehe'o hete ti a'ero. Tapejaja'javi ti, a'e ji pe me. Pejikote'varuhuro ġwaramo ti tapendoryva'javi. ¹⁰ Pemohẽ ti pejikote'varuhua Tupana'ga pe akoteheuhu ji javo. Aerẽ po ti Tupana'ga pe mbohetei a'ero nehẽ.

Tape'ete'varuhui ti penhiirũ'ġa pe

¹¹ Nhiirũ, tape'ete'varuhui ti pejohupe. Tape'ei ti penhiirũ'ġa pe: “Ite'varuhu ġa.” Pe'erame a'ea ġa pe pe pe'e te'varuhu Tupana'ga nhi'ġa pe no ite'varuhu javo jupe. Pe erame ite'varuhu Tupana'ga nhi'ġa pe pe napehendukatua'javi ganhi'ġa. Pe'e tehe pe: “Jihi koji'i akwaha ganhi'ġa hohe.”

¹² Tupana'ga jate ki a'e te okwaha hete nhande mbo'eavo imbuhua onhi'ġa nhande ve. Gaha jate okwaha javo ahereaporoġita pe. Nurã po ti ga ei jara'ġa pe nehẽ ġa mongovo ojipyri nehẽ. Jara'ġa pe po ti ga ei nehẽ ġa mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehẽ. Oro pe, maranuhũrame pe euhui naerũ jihi ko akwaha javo ojipe'ġa pe?

Tapenhimboheteuhui ti

¹³ Pehendu ti kiro nhinhi'ġa pe me. Nahã po pe etehei: “Kiro po ti ore hoi cidade pe nehẽ. Mara'ngu po ti ko'emame nehẽ?” pe'e po pe. “Orombokwara'a ti ore pevo oroporavykyavo imono'ono'oġa itambere'ia orojive nehẽ,” pe'e tehe po pe.

¹⁴ Pe ndapekwahavi reki aerẽva'ea. Marã po ti pe ndekoi ko'emame nehẽ? Ehepia re ko tatatiġuhũva'ea. Kiro jukwahavamo. Kotihĩ ika'nhyimi. Pe na jitehe no. Kiro pe ukwahavamo. Nambegwei reki pe ka'nhyimi no. ¹⁵ Nahã po pe

pe'e hamo: "Tupana'ga ipotarame po ti ore rekoi japojava nehē," pe'e po pe hamo.

¹⁶ Penhimboheteuhu reki pe na tuhē ti ore japojava. Tiruahū penhimbohetea a'ero.

¹⁷ Kiroki ga e'i oyvyteri pe: "A'apo po ti ji nanongara pyryva'ea hamo," – japo'e'ymane po ga oko te'varuhu a'ero.

5

Imbateve'ga ti tohendu katu, ei ahe

¹ Oro pe, imbateva'ero pehendu katu ti nhinhi'iga pe me kiro. Penahenahē ti pejehe'gwovo. Pekwaha po ti pe hahy-heteve'ea nehē.

² Pembatera po ti iju tehe nehē. Mbatagwaruhua po ti o'u pepikatua nehē. ³ Peapoa po ti opororororo upa nehē ourova'ea pratava'ea pavēi. Ipororoga'wama repiagame po ti Tupana'ga ei pe me nehē: "Pepotaheteuhu pe itambere'ia ipyhyga novia. Emo pe ndapepokogi ojipe'ga a'ea pyvō," e po ti ga nehē. "Kiro momina pe hugwi a'ero," e po ti ga nehē. Ipororoga ojigwarai mbatera rehe jipi. Na jitehe po ti penemimbotaruhua ojigwarai pe ndehe nehē. Ehepia te tata ojigwarai ahera'oa rehe ahe mbokairame. Na jitehe po ti penemimbotaruhua ojigwarai pe ndehe nehē. A'ereki pe pemono'ōteheuhu mbatera kiro mbapava koty.

⁴ Pehendu ganahenahema – kiroki ga omopē pekoapora pe me jipi. A'ereki pe napemondo'i ikwepykava ga pe ga moandyandyita. Tupana'ga okwaha reki a'ea ipopoakaheteve'ga. Ga gwendu tuhē ganahenahema. A'ereki pe napemondo'i ga pe itambere'ia ga poravykypavirē.

⁵ Avo yvya koty pe pereko pa mbatera. Penhimbohoryory pe jipi. Mbiara o'uo'u onhimongy'ravo imboha'uve'yma ojukaagwama. Emo oho gweri ijukahava apiavo. Na jitehe pe pemono'oguhū pejive penhimimbotarimova'ea rehe pejikovo imboha'uve'yma hahyagwama. Emo Tupana'ga po ti imbohahyi pe me nehē.

⁶ Pe'e pe pyryheteve'ga pe: "Ga ite'varuhu," pe'e pe penhi'mbero. A'ero pe ga momanoukari. Gahā napemovahī upa.

Penhimomirana ti

⁷ Nhiirū, kiro ji ei pe me: Penhimomiranamba ti Jesus Cristo'ga rura imboha'uva. Ehepia re ko matet'ghara'ga. Onhimomirana po ga i'apyryva imboha'uva. Omboha'u po ga amana itymame. Aerē po ga imondomondo'i jahya. Nonhimbaekwahivi po ga a'ero. "Ikyra'javirē po ti horyvamo mbatera nehē," e po ga. ⁸ Ga javijitehe ti penhimomirana pejjupa

Jesus Cristo'ga mboha'uva. Pemboty ti pepy'a. A'ereki ga u ġweri.

⁹ Nhiirū, tapenhi'ite'varuhui ti ojuhupe penhiroyromo. Pe nhi'ite'varuhurame po ti Cristo'ga ei pe me nehē: “Peko te'varuhu pe javo ġa pe,” e po ti ga nehē. Ehepia te Cristo'ga ruġweri.

¹⁰ Nhiirū, Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea javijitehe po pe peko hamo. Ahe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iga hako. Hendupotare'ymame ojipeva'ea imbohahyukari ahe ve novia. Emo imombe'uharava'ea onhimomiranamba hahya pe. ¹¹ Xa'e nhande: Pyry ahe ve – kiroki ahe onhimomiranamba.

Ehepia ko Jova'ea hako. Pekwaha po pe ahenhimomiranamagwera. Ahe nhimomiranambavame mbatera rahya pe ko Tupana'ga imombyryhetei reki ahe ve. A'ereki Tupana'ga pyry hete vvyakotyve'ga pe. Ga nhande porogwety jipi.

¹² Nhiirū, ta'e ti kiro pe me. A'ea kaitu ti pehendu katu. Pe nhi'igame ojipe'ga pe tape'euhui ti: “Yvagipeve'ga okwaha nhi'mbee'yma. Yvya apohara'ga okwaha nhi'mbee'yma,” tape'euhui ti no. Tapehenonhuhūi ti Tupana'ga penhi'igame ojipe'ga pe. Tapehenonhuhūi ti Tupana'ga rembiapoa no. Po pe ei ġa pe: “Nahā po ti ji rekoi nehē.” A'ea jate ti pe'ji a'ero. Po pe ei ġa pe: “Na rūi po ti ji rekoi nehē.” A'ea jate ti pe'ji a'ero. Pe'erame ġa pe penhimbi'ea rupi katu ti peko a'ero. Na tuhē ti peko Tupana'ga ti te'iyme pe me peko te'varuhu pe javo nehē.

Penhi'inhi'ī ti Tupana'ga pe

¹³ Po pepyteripeve'ga ikwahavi mbatera rahya tonhimombe'u ti ga ji poko javo Tupana'ga pe. Po ojipe'ga roryroyvamo tonhimby'yi ti ga Tupana'ga mboheteavo.

¹⁴ Po ojipe'ga tetirūaramo tombuhuruka ti ga ojipyri Jesus'gareheve'ga ndepiakatuhara'ga. A'ero po ti ġa nhi'igi Tupana'ga pe imongyavo ikava ga rehe. “Emombi ti karugwara ga hugwi Jesus Cristo'ga remimbotarimo,” e po ti ġa Tupana'ga pe nehē. ¹⁵ Po ti ġa nhi'igi Tupana'ga pe ojikoga ga rehe, a'ero po ti ipigi ga hugwi. Cristo'ga po ti ga monhimohiġatui nehē. Po ga tetirūaramo okote'varuhuro ġwaramo, a'ero po ti Tupana'ga imombori garekote'varuhua ga hugwi nehē.

¹⁶ Nurā ti pemohemohē pejikote'varuhua ojuhupe pejikoveveuhuro hehe. Penhi'inhi'ī ti Tupana'ga pe pejogwepyga tapenhimohiġatu ti. Pyryheteve'ga poranduvame Tupana'ga pe ikwahy hete. Tupana'ga ġwendu ġanhi'iga jipi.

¹⁷ Ehepia re ko Eliasva'ea hako Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea. Ahe ko nhande javijitehe vvyakotyva'ero. Igwete ahe nhi'ihetei Tupana'ga pe tokyryme ti javo. Trēs e meio ga kwara mbo'ari ikyre'ymame yvya rehe.

¹⁸ Aerē Eliasva'ea nhi'iġa'javi Tupana'ga pe tokyra'ja ti kiro javo. A'ero Tupana'ga imongyra'javi yvaga hugwi. Igwete henhunha'javamo mbatera yja hugwi.

¹⁹⁻²⁰ Nhiirū, po ti pepyteripeve'ga ndokoa'javi a'itituhēva'ea rupi Cristo'ga momba'ua rupi, pemoġita ti ga mongoa'java a'ea rupi. Pekwaha ti a'ero. Pe ga mbopohirukarame okote'varuhua hugwi po ti ga ndohoa'javi hahyva'ea ruvihava pype nehē. Tupana'ga po ti omombo pa garekote'varuhua re'yjuhua ga hugwi a'ero nehē.

PEDROVA'EA OMOMBE'UYPY AHE VE Primeira Carta de Pedro

¹ Ji ko Pedroramo. Ji Jesus Cristo'ga moirũharamo ako. Kiro ji ikwatijari imondovo nhinhi'iga pe me Tupana'gareheva'ea pe – perope peju ġagwyri pe: Ponto pe, Galácia pe, Capadócia pe, Ásia pe, Bitínia pe. Pevo pe kwaki'opavi pejigwovo pejijupa ġapyteri pe penhimongyavo raikwehe. ² Gwemimbotarimo Tupana'ga nhandervete'ga pe mo'emo'ei ojive hako ġahã po ti oko jireheva'ero javo. Tupana'ga ra'uva pe mongoi Tupana'gareheva'ero a'ero raikwehe. “Amo'emo'ẽ ji ġa tohendu katu ti ġa Jesus Cristo'ga nhi'iga javo,” ei Tupana'ga. “Tomombo ti ga ġandekote'varuhua ġa hugwi omanoro ġwaramo,” ei ga.

Tupana'ga ti tomomyry hete pe me. Tonoġatu hete ti ga pepy'a no.

Pyry ti nhande ve nehẽ

³ Timbohete ti Tupana'ga. Gaha ko Jesus Cristo'ga ruva'ga nhandepojykaharete'ga ruva'ga. Ombogwera ga Jesus Cristo'ga gamanoa hugwi raikwehe. Gambogwerava ġwaramo Tupana'ga nhande mboheaporoġita pyahu nhande mongovo. A'ereki ga nhande porogwety hete. Nhandereaporoġita ipyahuro ġwaramo nhande ei: Tupana'ga po ti nhande mbuhuruka tuhẽ yvagi pe nehẽ nhande mongovo avuirama ojipyri nehẽ, xa'e nhande.

⁴ Nhandereaporoġita ipyahuro ġwaramo nhande ei no: Tupana'ga po ti ombuhu tuhẽ pyryheteva'ea nhande ve nehẽ. Tupana'ga remimbuhura pyry tuhẽ avuirama. Ndopavi po ti nehẽ. Nдите'varuhui'i'i po ti nehẽ no. Niymyani nehẽ. A'ereki pyry hete. Kiroġwe tuhẽ Tupana'ga herekokatui a'ea pe me yvagi pe. ⁵ Ga pe a'ngu no. A'ereki Tupana'ga ipopoaka pe a'nguavo pejikoga ġwaramo ga rehe. A'ero po ti Tupana'ga pe mbuhurukari pe mongovo ojipyri avuirama yvagi pe nehẽ. Pendekoagwama po ti ga imboukwahavi mbapava koty nehẽ.

⁶ Pendoryndory pe a'ea rehe. A'ea ja po pe ne'ouhũramo kiro ġa imbohahyparavuhurame pe me. ⁷ Tupana'ga opota penhimomiranama hahyrame pe me tiukwaha ti ġajikohetea ji rehe javo. A'ereki jukwaha pejikohetea ga rehe penhimomiranamame hahya pe. Ehepia te ouro. Ga imbokumbokurame ouro imo'eamo ite'varuhuva'ea jugwi jukwahavamo hembyruera pyryva. Na jitehe jukwaha pejiko-hetea Tupana'ga rehe hahyrame pe me. Ouro ko pyry novia.

Johe'i hete pyry pejikohetea Cristo'ga rehe. Ouro opa reki. Pejikohetea ki a'e te ndopavağwami po rimba'e. Jukwahavame po ti Tupana'ga pe mbohetei aerē nehē. Jesus Cristo'ga nhimboukwahavame ua po ti Tupana'ga ei pe me nehē: “Pyry hete pejikohetea Jesus'ga rehe,” e po ti ga pe me nehē.

⁸ Ndapehepiagi ve pe Jesus Cristo'ga. Emo pe ga arōhetei. Ndapehepiagi tuhē pe ga kiro. Emo pe jikohetei ga rehe. Igwete pe ndoryndoryhetero pejikoga ġwaramo ga rehe. Yvagahugwiva'ea ko pendoryhetea ga rehe. Tegwete reki pendoryva imombe'uhava ojipe'ga pe. ⁹ Pejikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe po ti Tupana'ga pe nderohoi yvagi pe ojipyri nehē. Pejihoagwama rehe pe ndoryhetero kiro a'ero.

¹⁰ Pehoagwama rehe Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea japyakahetei tikwaha hete jawo hako. A'ero ahe imombe'unhogwenondei jawo hako. “Tupana'ga po ti omombyry ġa pe nehē ġa nderogwovo yvagi pe nehē,” ei Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea hako. ¹¹ Cristo'ga ra'uva oko ahe pavēi ahe mbo'embo'eavo hako. “Hahy hete na'ē po ti Cristo'ga pe nehē. Igwete po ti ga manoi novia. Emo po ti pyryhetero ga pe nehē,” e'i Cristo'ga ra'uva. “Okwerava'ja po ti ga nehē ogwovo yvagi pe nehē. Aerē po ti ga rura'javi ojiheve'ga nderogwovo yvagi pe Tupana'ga pyri nehē no,” e'i gara'uva Cristo'ga mombe'gwovo ahe ve. A'ero Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea japyakai a'ea rehe hako. “Maname po ti a'ea nehē?” ei ahe. “A'ea rupi ti marā nehē?” ei ahe ojapyakavo hehe.

¹² Tupana'ga e'i ahe ve no hako: “Penemimombe'ua ko pejiveva'ea rūi reki korogweva'ea rūi,” ei ga ahe ve. “Aerēva'ea pe imombe'ui a'earupive'ga ti tokwaha jawo,” ei Tupana'ga ahe ve. A'ero ahe Cristo'ga mombe'umbe'ui hako. Cristo'ga mombe'ua jitehe aġwamove'ga omombe'u pe me no. A'ereki Tupana'ga ombuhuruka gwa'uva ġa pyri yvaga hugwi ġa mbo'eavouka jupe. A'ero ġa Cristo'ga mombe'ui pe me pyryva'ea mombe'gwovo. Yvagipeve'ga vehevi okwaha pota a'ea no novia Tupana'gapyrive'ga.

Peko katu ti, ei Tupana'ga

¹³ Pejirokwa ti a'ero penhimbovyvya. Jesus Cristo'ga po ti omombyry pe me nehē onhimboukwahavame ua yvya koty nehē. Cristo'ga remimombyryva rehe ti pejapyaka hete a'ero tomombyry tuhē ti ga nhande ve jawo. ¹⁴ Pehendu katu ti Tupana'ga nhi'iga. Ymya pe ipotaruhui ite'varuhuva'ea jipi. A'ereki a'ea rupi pe ndapekwahavi pejikoge'yma Jesus Cristo'ga rehe. Pepohi ti pejikoagwera hugwi a'ero penhimbipotaruhua hugwi. ¹⁵ Tupana'ga ndokote'varuhui'i'i. A'ereki ga oko katu jipi. Ga pe mo'emo'ē ji javijitehe ti

peko katu javo. Peko katu ti a'ero pejikojikovo. ¹⁶ A'ereki aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iga ahe ve. "Ji ako katu," ei ga. "Nurã ti peko katu ji javijitehe nehẽ no," ei Tupana'ga.

¹⁷ Penhi'igame Tupana'ga pe pe ei Apĩ ga pe. Emo gaha reki e'i a'itituhẽva'ea rupi katu vvyakotyve'ga ndeaporoğita pe. Jara'ga pe ga ei: "Peko katu pe." Jara'ga pe ga ei reki: "Peko te'varuhu pe." A'itituhẽva'ea rupi katu ga ei ga pe nhaporemo ikwahava gandeaporoğita. Tapepojihuve'ymuhũi ti a'ero pejuvete'ga Tupana'ga pejikovo penhimarane'ymame yvya koty.

¹⁸⁻¹⁹ A'ereki pe pekwaha Cristo'ga manoa pe ndepyga. Omanoro ġwaramo ga pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Mbatera rũi opava'ea rũi pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Ouro rũi pe mbopiro'yi. Prata rũi pe mbopiro'yi. Nanongara nhaporemo rũi tuhẽ pe mbopiro'yi pendekotehea hugwi. Pendekoteheagwera rehe penamonhava'ea pe mbo'embo'ei pe mbojikwakuteheavouka. Cristo'ga pe mbopiro'yi reki a'ea hugwi omanomo pe ndepyga. Ga ko cordeiro ja - kiroki a'ea ġa okwava'ẽ ijukavo Tupana'ga pe. Pyryheteva'ea ġa okwava'ẽ ndite'varuhui'i'iva'ea. Na jitehe Cristo'ga nhikwava'eği Tupana'ga pe heka'voguka gwekoa omanomo. Ga ndite'varuhui'i'i. Pyry hete ga novĩa. Emo ga onhikwava'ẽ omanomo pe ndepyga.

²⁰ Yvya apoa renonde Tupana'ga ei Cristo'ga pe po rimba'e: "Ndehe ti eho yvya koty emanomo ġambopiro'yharamo nehẽ," ei Tupana'ga ga pe. Aġwamo reki mbapava koty Cristo'ga ukwahavamo ua pe ndepyga ikwehe. ²¹ Gaha pe mbojiko Tupana'ga rehe. Tupana'ga ga mbogwera gamanoa hugwi ga mongovo huvihavuhetero ikwehe. Nurã pe jikohetei Tupana'ga rehe. Igwete pe ei: "Tupana'ga po ti imombyryvi nhande ve ġwembi'ea rupi nehẽ no," pe'e pe.

²² Pehendu katu pe a'itituhẽva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua. A'ero pe imomborukari pejikote'varuhua pejihugwi. A'ero pe penhiirũ'ġa arõhetei Jesus'gareheve'ġa. Penhoarõ hete tuhẽ ti a'ero.

²³ Tupana'ga okoji onhi'iga reheve. Onhi'iga pyvõ ipopoakava'ea pyvõ ga pe mbojihuvi gwa'yramo pejikogame ojihe. Penduva'ga pe mbojihu raikwehe. Emo aerẽ penduva'ga omano vvyakotyva'ero ġwaramo. Tupana'ga ki a'e te nomanoi. Gaha pe mbojihuva'ja gwa'yramo.

²⁴ Tupana'ga rembikwatijarukara e'i no:

"Yvyakotyve'ga ko yvotyra ja," e'i.

"Gakatuhetea ko yvotyarakatua ja no.

A'ereki ipotyra inhymba reki.

Ohova okui pa," e'i.

“Yvyakotyve'ğa na jitehe opa pa no,” e'i.

²⁵ “Tupana'ga nhi'iğa ki a'e te okoji avuirama,” e'i ikwatijara.

Tupana'ga nhi'iğa jitehe ğa omombe'u pe me raikwehe. A'ereki ğa omombe'umbe'u pyryva'ea pe me Jesus Cristo'ga mombe'gwovo.

2

Cristo'ga ko ita'java'ea

¹ Onhi'iğa pyvõ Tupana'ga pe mongoi gwa'yramo. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi nhaporemo a'ero. Tape'mbea'javi ti no. Tapenhi'igatutehei ğa pe timoandyandyi ğa javo. Tapen-himyrõi ti ojipe'ğa ndehe. Tapembotegwetei ti ğa no.

² Ipita'ngive'ğa opota hete oy'ğa kambya. Na jitehe ti pepota hete Tupana'ga nhi'igapyryva. A'ea po ti igwaig-wavete pe mbojikohetei Tupana'ga rehe nehẽ. ³ A'ereki Tupana'ga mombe'uhava e'i: “Pekwaha pe hepiaga nhandepo-jykaharete'ga remimombyryva pejive,” e'i ikwatijara.

⁴ Penhimongo ti Cristo'ga pavẽi a'ero. Gaha ko ita'java'ea. Ita okoji avuirama. Na jitehe Cristo'ga okoji avuirama okovo. Ita onga rupiara onga apohara'ğa noarõi ite'varuhu javo jupe novĩa. Tupana'ga ki a'e te oarõ ita pyry hete reki javo jupe. Na jitehe ite'varuhuve'ğa noarõi Cristo'ga ite'varuhu ga javo. Tupana'ga ki a'e te oarõ ga pyry hete ga javo.

⁵ Pe ko ita'java'ea jitehe no. Ita ko okoji avuirama. Pe na jitehe peko Tupana'ga pavẽi avuirama. A'ereki ga pe mongo pyahu. Ga oapo ita gwuhavamo. Na jitehe Tupana'ga pe apoi gara'uva ruhavamo. A'ereki pepyteri pe Tupana'ga ra'uva u. Peko pe ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe. A'ero Jesus Cristo'gareheva'ero pe nhikwava'eği Tupana'ga pe ga mboheteheteavo. A'ea rehe Tupana'ga nhimohemi a'ero.

⁶ Aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'iğa hako. Tupana'ga e'i hako:

“Onga apohara'ğa omo'ẽ ita tihepia pyryva'ea javo. A'ero ğa pyryva'ea mongoi huvihavamo imohina gwuhava tojiko hete ita jararamo huvihavava'ea rehe ojopy-hykatuavo javo,” ei ga.

“Na jitehe ji ei ga mombe'gwovo no.

Pyry hete ga, a'e ji,” ei Tupana'ga.

“A'ero ji pyryve'ga mongoi jijiheve'ğa nduvihavamo tojiko hete ti ğa ga rehe javo,” ei Tupana'ga.

“Jiruhava ko cidade de Sião.

Na ja jireheve'ğa ko jiruhavamo.

A'ero ji pyryve'ga mongoi jijiheve'ğa pyteri pe.

Ojikogame ga rehe po ti ğa ndipoyjayjare'ymuhõi nehẽ,” ei Tupana'ga.

Nahã aherembikwatijara omombe'u Tupana'ga nhi'igã ga Cristo'ga mombe'urame hako.

⁷ Pejiko pe Cristo'ga rehe. Nurã pe ei pyry hete ga pe. Ga ki a'e te – kiroki gã ndojikogi Cristo'ga rehe – aherembikwatijara omombe'u gã onga apohara'gã ja ko gã javo. Aherembikwatijara e'i a'ero:

“Onga apohara'gã japorame onga ita apopyra hepiagi ojipeji ita.

A'ea gã omombo ipo'rue'yma tiruahũ javo jupe,” e'i.

“Aerẽ akoja jitehe hekoi huvihavamo jara hohe opyryhetero onga pyhykatuavo,” e'i aherembikwatijara.

⁸ Ojipea ikwatijara e'i no:

“Ita ombo'a yvyakotyve'gã noã gã monhimboahiva,” e'i aherembikwatijara.

Na jitehe ko ga omonhimboahi okote'varuhuve'gã monhimonha'ngavo gã mbopoyjayjare'yma. Onhimboahi gã Cristo'ga pe ojikoge'yma ga rehe. A'ereki gã nohendukatui Tupana'ga nhi'igã. A'ereki Tupana'ga e'i jipe gã pe: “Na tuhẽ po ti gã ndekoi nehẽ,” ei ga.

⁹ Oro pe, Tupana'ga pe mo'emo'ẽ pe mongovo ojiheva'ero. Gareheva'ero ko pe ikwava'ẽharamo Tupana'ga pe nhandervihavuhuhete'ga pe. Ga pe mo'ẽ ojipe'gã hugwi pe mboporavykyavo ojive. Ga pe pojyka tomombe'u ti gã nhirembiapopyryva javo. Ymya pe ndekote'varuhui raikwehe. A'ero pe ppytunahivarupive'gã ja. A'ereki ppytunahiva rupi okorame ahe ndokwahavi. Pe na jitehe ndapekwahavi Tupana'ga pejikote'varuhuavo raikwehe. Aerẽ Tupana'ga pe mo'emo'ẽi tapepohi ti pejikote'varuhua hugwi javo. Agwamo pe kojahuarupive'gã ja a'ero. A'ereki kojahua rupi okorame ahe okwaha. Na jitehe pe pekwaha Tupana'ga kiro pejikokat-uavo. Tupana'ga kwahavame ko pyry hete. ¹⁰ Ymya ko pe ndapekoi Tupana'gareheva'ero. Agwamo ki a'e te pe peko gareheva'ero. Ymya pe ndapekwahavi Tupana'ga rembi-porogwetyga. Agwamo ki a'e te pe pekwaha a'ea Tupana'ga nhande porogwety javo.

Tupana'gareheva'ero peko katu

¹¹ Nhiirũ, ojipe'gã gwyri pe pe nduvi hajiheve'gã ja. A'e hete ji pe me a'ero: Tapepotaruhui ti pejikovo. A'ereki penemimbotaruhua pe mboheaporogita te'varuhu. ¹² Peko katu ti gapyteri pe – kiroki gã ndojikogi Cristo'ga rehe. Amoamome gã pe mbotegwetei po oko te'varuhu gã javo tehe pe me. Emo pendekokatua repiagame po ti gã nhimombaragwahavi hehe nehẽ. A'ea rehe po ti gã Tupana'ga mbohetei a'ero ga rurame mhapava koty nehẽ. “Ndepyry hete nde gã mongokatuavo,” e po ti gã nehẽ.

13-14 Tupana'gareheva'ero ti pehendu katu penduvihava'ga nhaporemo yvya koty: gaha – kiroki ga jara'ga hohe huvihavuhuro – pehendu katu ti ga gamoirũhara'ga no gobernadores'ga. A'ereki penduvihavuhu'ga onhimoirũuka ga pe tombolahyuka ti ga okote'varuhuve'ga pe javo. “Tapembohete ti okokatuve'ga,” ei ga ga pe no.

15 Tupana'ga opota pendekokatua tapemombi ti ikwahave'yve'ga nhi'itehea.

16 Pepiro'y pe, na tuhẽ ti peko a'ero. A'erorame tehe ti tape'ei ti: “Tako te'varuhu ti kiro nhiremimbotarimo a'ero. A'ereki ji jipiro'y.” Tape'ei ti a'ea. Tupana'ga rembipojykaharamo pe peko. Garemimbotarimova'ea rehe ti peko a'ero.

17 Pendeaporoğita katu ti ojipe'ga ndehe nhaporemo. Pearõarõ ti penhirũ'ga. Ga ojiko Cristo'ga rehe pe ja. Pe-pojihuve'yumi ti Tupana'ga. Pendeaporoğita katu ti penduvihavuhu'ga rehe no.

Peho ti Cristo'ga rupi hahyrame pe me

18 Peaporavykyrame ojipe'ga pe pehendu katu ti gani'i'ga penhiroyrõe'yma. Pehendu katu ti gani'i'ga ga ndeaporoğitakaturame pejihe nehẽ. Ga ndekote'varuhurame pe me ti pehendu katu jitehe gani'i'ga. 19 Ombolahy tehe po ga pe me. Po pe nhimomiranami jupe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo gwaramo, a'ero po pyryvamo. 20 Po ga pe nupanupãi pe ndekote'varuhuro gwaramo, a'ero po pe nhimomiranatehei. A'ereki pejikote'varuhuro gwaramo pe pekwaha hahya. Po pejikokaturu gwaramo pe ikwahavi hahya penhimomiranama jupe, a'ero po ti Tupana'ga imombyryvi pe me nehẽ. 21 A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Penhimomirana ti ga imbohahyrame pe me pejikokatua rehe,” ei ga. A'ereki Cristo'ga okwaha hahya pe ndepyga toho ti ga ji rupi javo ikwehe.

22 “Ndokote'varuhuangavi Cristo'ga.

Ni'mbeangavi ga no.”

23 Ga ombotegweterame ga nombotegwetei ga ikwehe. Ga imbohahyrame ga pe ga nde'i: “Ajipy po ti ji pe ndehe nehẽ,” nde'i ga. Ga onhikwava'ẽ reki Tupana'ga pe. A'ereki Tupana'ga e'i a'itituhẽva'ea rupi katu ite'varuhuve'ga pe. Ga e'i hupi katu pyryve'ga pe no.

24 Cristo'ga tuhẽ gwereko nhanderekote'varuhua omanorame yva rehe. “Tipiro'y ti ga okote'varuhua hugwi,” ei ga, “toko ti ga Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe kiro,” ei ga. Cristo'ga okwaha hahya omanomo nhande repyga. Nahã kiro pyry hete nhanderekoagwama.

²⁵ Ymya ko pe ndekoi ovelhas ja. Ovelhas oka'nhyka'nhy jipi ojipiatuhara'ga hugwi okovo ġwemimbotarimova'ea rehe. A'ero hepiakatuhara'ga herura'javi ovelhas rerekovo. Ymya ko ovelhas ja pe ndekoi pejikovo penhimimbotarimova'ea rehe. Emo Tupana'ga pe nderuruka Cristo'ga pyri. Ovelhas repiakatuhara'ga gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe Cristo'ga pe ndepiakatui pe nderekokatuavo jipi.

3

Hembirekove'ga

¹⁻² Nanongara pe ji ei kunhangwera'ġa pe no hembirekove'ġa pe. Pehendu katu ti penhimbireko'ġa nhi'ġa ġa erame pejive. Jararamo penembireko'ġa ndokoi ve Tupana'ga nhi'ġa rehe Cristo'ga mombe'ua rehe. Pe hendukaturame penhimbireko'ġa nhi'ġa po ti ġa pendekokatua repiagi pendeaporoġitakatua kwahava nehē. A'ero po ti ġa jikogi Cristo'ga rehe nehē. Penhi'ġa ġwaramo rūi po ti ġa jikogi nehē. Pendekokaturō ġwaramo po ti ġa jikogi Cristo'ga rehe a'ero nehē.

³ Tapekotehei peji'ara rehe. Tapenhimbojigwaguhui ti tajirepia ġa jikatua jawo. Tapenhiakāavykyuhui ti penhimbohepia'ngiavo ojipe'ga pe. Tapenoguhūi ti pejihe ourova'ea. Tapemongiuhui ti pejipikatua tahepiuka ti ġa pe jipikatua jawo. Tapekotehei ti peji'ara rehe, a'e ji pe me. ⁴ Peypyteripeva'ea rehe ki a'e te po pe peko hamo pendeaporoġitakatua rehe. Ipy po pepy'a jipi hamo. Penhyrō po pe jipi hamo. A'ea ko pyry hete Tupana'ga pe.

⁵ Ymya ko kunhangwerapyryva'ea nahā no. Ahe ojiko Tupana'ga rehe oho po ti ga ġwembi'ea rupi jawo. Ahe onhimboheaporoġita katu hendukatuavo ġwembirekova'ea nhi'ġa. ⁶ Nahā ko Sarava'ea hako. Ahe oho ġwembirekova'ea nhi'ġa rupi Abraāova'ea nhi'ġa rupi jijara'ga jawo ahe ve. Po pe jikokatui imbojue'yma pejipy'a jipi, a'ero po pe Sarava'ea'java'ea.

⁷ Nanongara pe ji ei kiro akwaimbae'ga pe no hembirekove'ga pe. Peko ti penhimbireko'ga pavēi pejapyakavo ġapopoakare'yma rehe. A'ereki pe gwyre'i ġa ipopoaka. Pendeaporoġita katu ti ġa ndehe a'ero. A'ereki Tupana'ga imombyryvame pe me omombyry ġa pe no. A'ero po ti ġa ndekoi Tupana'ga pyri pe pavēi nehē. Pe ġa nderekokatue'ymame pe ndovahoguhui penhi'ġame Tupana'ga pe a'ero.

Hahya pe ndekokaturame

⁸ Mbapavamo ji ei pe me nhaporemo. Pembojo'jajo'ja ti pendeaporoġita. Jara'ġa ndekoveveuhurame ti pekoveveuhu

ġa pavēi no. Jara'ġa ndoryvame ti pejory ġa pavēi. Penhoirūramo penhoarō hete ti. Pejoporogwety ti. Tapenhimboheteuhui pejogwerekovo. ⁹ Ga ndekote'varuhurame pe me tapejipygi ti ġa ndehe. Ga ete'varuhurame pe me tapenhi'ipondekwate'varuhui ti ġa no. Nahā ti peko. Pemombyry ti ġa pe ġa ndekote'varuhurame pe me. A'ereki Tupana'ga pe mo'emo'ē tamombyry ti pe me javo. Nurā ti pemombyry ojipe'ġa pe a'ero. ¹⁰ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Kiroki ga e'i:

‘Jirory pota ji pyryva'ea rerekovo jipi’

– te'ite'varuhuyme ti ga a'ero.

Ti'mbea'javyme ti ga no,” e'i.

¹¹ “Topohi ti ga okote'varuhua hugwi okokatuavo.

Tojirokwa hete ti ga okokatuavo ojipe'ġa pe no.

¹² A'ereki nhandepojykaharete'ga gwepia katu ġa

– kiroki ġa oko garemimbotarimova'ea rehe,” e'i.

“Gwendu katu ga ġa nhi'igame ojive.

Emo ga omovahī okote'varuhuve'ġa,” e'i ikwatijara Tupana'ga mombe'gwovo.

¹³ Pe ndekokatupotarama po ti ġa nombote'varuhui pe me nehē. ¹⁴ Emo po ti ġa pendekokatua rehe vehevi imbohahyukari pe me, a'ero po ti pyryvamo pe me nehē. Tapekyhyji ti ġa hugwi a'ero nehē. Tapembojuukaryme ti pejipy'a.

¹⁵ Pembohete ti Cristo'ga ga ko jipojykaharete'ga javo pejiyvyteri pe. Pejiko pe Cristo'ga rehe. Pejapyaka ti a'ea rehe a'ero tanhimombe'u ti ojipe'ġa pe javo. E'i po ti ġa pe me nehē: “Maraname pe jikogi Cristo'ga rehe?” ¹⁶ Pemombe'u katu ti ġa pe a'ero penhyromo penhimbohete'e'yma. Peko katu ti Cristo'gareheva'ero pejipoyjareteramo. Gahā po ti ndipoyjayjari a'ero nehē pe mbotegweterame onhi'ite'varuhuavo pendekokatua rehe nehē. ¹⁷ Hahy po pe me pendekote'varuhua rehe. Po pendekokatua rehe hahyramo pe me a'ea po pyry hete Tupana'ga ipotarama a'ea.

¹⁸ Cristo'ga jitehe okwaha hahya no. Igwete ga manoi. Ojipeji igwave ga manoi imombopava pendekote'varuhua pe hugwi. Nomanoa'javi po ti ga a'ero nehē. Ga ko pyryheteva'ero oko. Emo ga omano ite'varuhuve'ġa ndepkavamo tarekokatuuka Tupana'ga ġa pe javo. Yvyakotyve'ġa ojuka ga ikwehe. Emo Tupana'ga ga mbogwera gara'uvimo.

¹⁹ Gwa'uvamo ga hoi ahera'uva pyri a'ero – perope tegwete ahera'uva i'ēhava jugwi – pevo Cristo'ga hoi imombe'gwovo a'itituhēva'ea ahera'uva pe. ²⁰ Ymya ahe nohendukatui Tupana'ga nhi'igā Noéva'ea japorame

yhararuvihavuhua hako. Tupana'ga nonhimbaekwahivi reki ahe ve ġwendukatue'ŷva'ea rehe. “Tohendu katu pa na'ē ti ġa nhinhi'īga,” ei Tupana'ga hako. Mbohapy'ri reki oitova'ea jate ġwendu katu Tupana'ga nhi'īga Noéva'ea gwe'yjava'ea pavēi. A'ero ahe avi yhararuvihavuhua pype. Jarava'ea opa pa a'ero onhimongyavo otyppyvgamo yvya nhatymbavame. Noéva'ea ki a'e te okoji yhya pyvō uvame yhararuvihavuhua pype.

²¹ Na jitehe yhya pyvō nhande nhimobatizaukari. A'ero nhanemobatiza pyvō Tupana'ga nhande mongopyahui. Yhya mombe'urame ji nda'ei iheja pe nhandera'oa ky'auhua iheja pe. Nahā ji ei: Penhimobatizaukarama yhya pyvō pe ei Tupana'ga pe: “Cristo'gareheva'ero ji taho nenhi'īga rupi,” pe'e pe Tupana'ga pe. A'ereki kiro pe peko katu pepoyjareteramo. Tupana'ga nhande mongo pyahu a'ero Jesus Cristo'ga kwerava ġwaramo omanoa hugwi. ²² Jesus Cristo'ga oho yvagi pe ikwehe. Pevo ga rekoji kiro huvihavuhetero Tupana'ga moiruamo. Yvagipeve'ga ġwendu katu Cristo'ga nhi'īga kiro huvihava'ga ipopoakave'ga Tupana'gapyrive'ga no. Ġwendu katu pa ġa Cristo'ga nhi'īga kiro.

4

Perojiji pe pejeaporogita

¹ Cristo'ga okwaha hahya omanomo tahepy ti ġa javo ikwehe. Pendeaporogita po ti nahā hamo no. Pe'ji ti: “Mara'ngu po ti hahyramo ji ve nehē no? Emo po ti ji aho tuhē Cristo'ga rupi nehē,” pe'ji ti. A'ereki hahyrame nhande ve nhande ndiakoa'javi nhanderekote'varuhua rehe. ² A'ero pe ndapekoa'javi penhimimbotarimova'ea rupi hamo. Tupana'ga remimbotarimova'ea rupi po pe ndekoi hamo kiromo jate penhimarane'ymame.

³ Ymya pe ndekouhui penhimimbotarimova'ea rehe ġa ja – kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe. Kirupi pendekote'varuhua a'ero. Nahā ko pendekote'varuhuagwera raikwehe. Ndapeakwahavihu pe. Pepotaruhu pe. Peapouhu pe toryva i'gwoi'gwovo penhimboheagwryva pejikote'varuhuavo. Peko hete pe ha'angava rehe penhimimbohete'hara rehe pejikove'ŷ Tupana'ga rehe raikwehe. Ite'varuhu hete pe imbohetei a'ea. ⁴ Aġwamo reki ġa nhimomby'ahetei pendekoagwama repiaga. A'ereki ġa akwahave'ŷmuhūrame pe ndapeakwahave'yma'javi ġa pavēi. Nurā ġa pe mbotegwetei kiro. ⁵ Tupana'ga po ti a'ea e'i ġa pe. Namanamehūi po ti ga ei ġandeaporogita pe nehē: “Marā po pendeaporogita jipi? A'ea pemombe'u kiro ji ve,” e po ti ga ġa pe nehē. A'ero po ti ga ei ġandekote'varuhua

pe imondovo ikwepykava ġa pe nehē. Omanoe'ỹve'ġa pe po ti ga imondoi. Omanova'ea pe po ti ga imondoi aherekote'varuhua kwepykava nehē no. ⁶ A'ereki Cristo'ga omombe'u pyryva'ea ahe ve – kiroki ahe yvyakotyva'ero omano Tupana'ga rembi'ea rupi okote'varuhuro ġwaramo. Cristo'ga omombe'u ahe ve toko ti ġa gwa'uvamo Tupana'ga ja javo.

Pejopoko katu ti

⁷ Oho ġwerī kiro yvya papava apiavo mbatera papava apiavo nehē. Pejapyaka katu ti penhimbovyvya xanhi'inhiī Tupana'ga pe javo. ⁸ Johe'i pa pyry pe nhoarōarōhetei no. A'ereki ojipe'ġa arōheterame nhande nihenonha'javi ġandekote'varuhua re'yjuhua. ⁹ Pembuhumbuhuruka ti Cristo'gareheve'ġa penhonga pe ġa noġa jipi penhiroyrōe'yma. ¹⁰ Tupana'ga nhande mbokarakatu pa tapepoko ti ojipe'ġa javo. Pepo'ru ti pejikarakatua ojipe'ġa ndepyga a'ero Tupana'ga nhande mbokarakatuparavuhuro ġwaramo. ¹¹ Nahā ti peko a'ero. Kiroki ġa ikarakatu imombe'gwovo mbatera – Tupana'ga nhi'ġa ti ġa tomombe'umbe'u. Kiroki ġa ikarakatu ojipe'ġa pokoga – topokopoko ti ġa ġa Tupana'ga remimbopopoakara pyvō. Nahā ti pejogwerekoreko a'ero Jesus Cristo'gareheva'ero tombohete pa ti ġa Tupana'ga. Xa'e pa ti ga pe jipi: “Nderuvihavuhu hete nde. Ndepopoaka hete nde avuirama,” xa'e ti ga pe jipi. Na tuhē.

Hahy Cristo'gareheve'ga pe

¹² Nhiirū, pekwaha hete pe kiro mbatera rahya tapehep-iuka ti pejikoga Cristo'ga rehe. Tapenhimomby'auhui ti hahyrame pe me a'ero. Tape'ei ti: “Maranuhūrame ġa imbohahyukari nhande ve? Mbipehu a'ea.” Tape'ei ti a'ea. ¹³ Pejoryjory ti hahyrame pejive, kiro ko nhande xajikoty'a Cristo'ga pavēi javo. A'ereki Cristo'ga okwaha hahya ikwehe. Pejory ti hahya rerekovo a'ero, tapendory hete tuhē ti Cristo'ga rura'javame huvihavuhuhetero nehē.

¹⁴ Ga pe mbotegweterame pe Cristo'gareheva'ero ġwaramo a'ea ko pyry reki pe me. A'ereki ġa pe mbotegweterame Tupana'ga ra'uva huvihavuhuheteva'ea oko pe pyri.

¹⁵ Peko katu ti a'ero. Tapejukai ti ojipe'ġa. Tapemimi ti ojipe'ġa mbatera. Tapekote'varuhui ti. Tapehopehoteheuhui ti ojipe'ġa pyri ja'javo ġa pe. Peko katu ti, a'e ji. A'ero ġa imbohahyukarame pe me po ti pejikote'varuhuva'ea rehe rūi hahyramo pe me nehē.

¹⁶ Po ti ġa imbohahyukari pe me pe Cristo'gareheva'ero ġwaramo, tapepoyjayjare'ymuhūi ti a'ea rehe. Pembohete ti

Tupana'ga. Pe'ji ti: Pyry hete ġa ei Cristo'gareheve'ġa nhande ve, pe'ji ti ga mboheteavo.

¹⁷ Oho ġwerĩ kiro japiavo Tupana'ga rembi'ea apiavo. E'i po ti ga yvyakotyve'ġa ndeaporogita pe imbohahyavo ġa pe nehẽ. Ojiheve'ġa pe na'ẽ po ti Tupana'ga ei nehẽ. Po ti ga ei nhande ve na'ẽ, a'ero po ti ġa pe kaitu ga imbohahyahivuhui nehẽ – kiroki ġa nohendukatui Tupana'ga nhi'igã Cristo'ga mombe'ua. ¹⁸ A'ereki Tupana'ga rembikwatijarukara e'i:

“Hahy paravuhu okokatuve'ġa pe ġavahema renonde yvagi pe Tupana'ga pyri,” e'i.

“Ga pe kaitu po ti hahyahivuhuramo nehẽ

– kiroki ġa ndokoi Tupana'ga rehe okote'varuhuve'ġa.

Novahemi tuhẽ po ti ġa Tupana'ga pyri nehẽ,” e'i ikwatijara.

¹⁹ Kiro ji ei pe me a'ero: Kiroki ġa pe hahy Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe okovo ġwaramo – oko katu po ġa hamo. Tonhikwava'ẽ po ġa ga pe hamo nhandeapohara'ga pe. A'ereki ga oho ġwembi'ea rupi jipi.

5

Pehepia katu ti Tupana'gareheve'ga

¹ Kiro ji ei ikwatija pendepiakatuhara'ga pe. A'ereki jihi ko Jesus'gareheve'ġa ndepiakatuhara no. Ji ahepia Cristo'ga hahyrame ga pe ikwehe. Igwete po ti ji ga moirũi nehẽ no ga ukwahavame huvihavuhuhetero nehẽ. ² A'e hete ji pe me aherepiakatuhara pe: Tupana'ga pe mo'emo'ẽ tohepia katu ti ġa jireheve'ġa javo. Ojatyka ġa Tupana'ga mboheteavo pe pavẽi jipi. Pehepia katu ti ġa a'ero. Ovelhas repiakatuhara'ga gwereko katu ovelhas jipi. Na jitehe ti pereko katu Tupana'gareheve'ġa ndepiakatuavo. Pepota tuhẽ ti ġa ndepiakatuavo pejikovo Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe. Itambere'ia potaruhuavo ġwaramo rũi ti pehepia katu ġa. Pehepia katu ti ġapokopotara ġwaramo. ³ Tapemondomondoukahetei ti ġa penhimbiepiakatuhara'ga. Peko katu ti ġapyteri pe toho ti ġa ji rupi javo. ⁴ Cristo'ga ko ovelhas repiakatuhara'ga nduvihava'ga ja. Ga ko nhanderepiakatuharetero. Po ti pe Tupana'gareheve'ġa ndepiakatui nehẽ, a'ero po ti nhanderepiakatuharete'ga pe mongoi huvihavuhuro nehẽ ojipiukarame ua nehẽ. Penduvihavuhua po ti namominaġwami nehẽ.

Tapenhimbohetei

⁵ Pevoja pe ji ei no: Pehendu katu ti xava'eve'ġa nhi'igã. Pe nhapremo ti pehendu katu penhonhi'igã penhimbohete'yma. A'ereki Tupana'ga mombe'uhava e'i:

“Tupana'ga omovahĩ ġa

– kiroki ġa onhimboheteuhu,” e'i.

“Ga nhimbohetee'ymame
ga imombyryvi ġa pe,” e'i ikwatijara.

⁶ Tapenhimbohetei ti a'ero. Penhikwava'ē ti Tupana'ga pe ipopoakave'ga pe. Aerē po ti Tupana'ga ei a'ero nehē: “Kiroġwe ji ġa mbohetehetei a'ero,” e po ti ga nehē.

⁷ Pepy'a rekoteherame ti penhimombe'u Tupana'ga pe. Pe'ji ti ga pe: “Apī, oko tehe jipy'a. Amombe'u ji nde ve terenoġatu ti jipy'a javo.” Pe'ji ti a'ea ga pe a'ero. A'ereki ga pe ndepia katu.

Penhimboita ti

⁸ Penhimbovyvy ti. Pejapyaka katu ti. A'ereki Diabo'ga anhaġa ruvihavuhu'ga napearonhuhū. Leão onharōva'ea ojukarame ty'ara okooko mbatera rehe ta'u ti javo. Na jitehe Diabo'ga okooko pe ndehe tambojikopiguka ti ġa Cristo'ga rehe javo. ⁹ Pemovahī ti Diabo'ga pejikovo a'ero. Pejiko hete ti Cristo'ga rehe penhimboitakwerimo. Napemoka'nhyimi pe hahya peirū'ġa pe Cristo'gareheve'ġa pe. A'ereki ġa hahya jitehe okwaha kiro ojipe'ġape'ġa gwyri pe no.

¹⁰ Kiro pe pekwahavahi'vi na'ē hahya novīa. Emo Tupana'ga pe mo'emo'ē toko ti ġa huvihavuhuro ji pavēi yvagi pe avuirama nehē javo. A'ereki pe pejikoty'a Cristo'ga pavēi. Tupana'ga omombyry pa nhande ve jipi. A'ero po ti ga pe mboheaporoġitakatui nehē. Gaha po ti pe mbojikoguka hete Cristo'ga rehe nehē. Gaha po ti omondo pepy'a mbotyva. A'ero po ti pe nhimboitai penhimomiranama hahya pe pepohire'yima ga hugwi. ¹¹ Tipopoaka hete po ti Tupana'ga avuirama nehē. Na tuhē ti.

Mbapavamo Pedrova'ea okwatijaruka

¹² Mbohapyrete kiro ji ikwatijarukari Silas'ga pe imondovouka pe me. Silas'ga ko nhaneirū'ga Cristo'gareheve'ga. Ajiko tuhē ji Silas'ga rehe. Ikwatijarame pe me ji ehetei a'ero imombe'gwovo: Tupana'ga omombyry tuhē nhande ve. Peko hete ti garemimombyryva rehe avuirama a'ero nehē, a'e hete ji pe me.

¹³ Peirū'ġa Cristo'gareheve'ġa – kiroki ġa ojatyka Tupana'ga mboheteavo jipi cidade de Babilônia pe – ġa omondo onhi'ġa pe me. Tupana'ga omo'emo'ē ġa ojive no. Marcos'ga jira'yra'jave'ga omondo onhi'ġa pe me no. ¹⁴ Cristo'gareheva'ero penho'anhuvanhuwā ti penhoarōheteavo.

Tu katu pa ti pepy'a. A'ereki Cristo'ga pavēi pe pejikoty'a.

PEDROVA'EA OMOMBE'UA'JA AHE VE Segunda Carta de Pedro

¹ Ji ko Simão Pedroramo. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jate ji rekoi gamoirũharamo. Kiro ji ikwatijari imondovouka nhinhi'ĩga pe me. Pe ko Jesus Cristo'gareheva'ero ore javijitehe. A'ereki ga omomybyry pe me pe mbojikoguka ojihe. A'ereki Jesus Cristo'ga pyry hete pe me Tupanamō. Gaha nhande timbohete jipi nhanembopiro'yharamo.

² Pekwaha hete pe Tupana'ga Jesus'ga no nhandepojoykaharete'ga. Nurã ti Tupana'ga tomomybyry hete pe me. Tonoġatu hete ti ga pepy'a no.

Tupana'ga nhande mo'emo'ẽ ojive

³ Opopoakara pyvõ Tupana'ga imomybyrypavi nhande ve nhande mbojikogukaramo ojihe. A'ereki ga nhande mboheporoġita pyahu nhande mongokatuavo nhande ga kwahahetero ġwaramo. Tupana'ga nhande mo'emo'ẽ ġweaporoġitapyryva pyvõ. ⁴ A'ea pyvõ ga imbuhumbuhuri pyryheteva'ea pe me ġwembi'ea rupi pyrytuhẽva'ea. A'ea rerekorame po ti pe hoi Tupana'ga reaporoġita rupi. Ndapehoi po ti pe pejikote'varuhua rupi. Cristo'ga arõe'ỹve'ġa onhimbote'varuhu jipi ġwemimbotaruhua rehe. Pe ki a'e te pepiro'y a'ea hugwi.

⁵ Nurã ti pejirokwa penheaporoġitapyryva rehe pejikogame Tupana'ga rehe. Pekwaha hete ti penhimombaragwahava mbatera rehe penheaporoġita pyryvame. ⁶ Penhimbovyvy ti ikwahavame mbatera. Penhimomirana ti mbatera rahyva'ea pe penhimbovyvyrame. Peko katu ti penhimomiranamame. ⁷ Peko ti penhiirũ'ġa ndehe Jesus'gareheve'ġa ndehe pejikokaturame. Pearõarõ ti ojipe'ġa nhaporemō pejikorame penhiirũ'ġa ndehe. ⁸ Igwaigwavete po ti pe ndekorame nahã, a'ero po ti jukwahavamo ikwahya. A'ereki Jesus Cristo'ga kwahava ikwahy pe ndehe pe mongovo katu. ⁹ Kiroki ġa na runhuhũ oko okokatue'yma – ġa ndokwahakatui reki Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea. Omoka'nhy ġa okote'varuhua momboragwera.

¹⁰ Oro pe, nhiirũ, pejirokwa hete ti pejikokatua rehe a'ero. Ymya Tupana'ga ei pe me: “Opomo'emo'ẽ ji jijive ġa po ti jireheva'ero nehẽ javo,” ei ga. Pejirokwaheterame pejikoaġwama rehe po ti pe imboukwahavi Tupana'ga eagwera pejive penhimo'ẽagwera. Nahã pendekorame jipi po ti pe

ndapepohira'javi Cristo'ga hugwi nehē. ¹¹ A'ero po ti nhanderuvihavuhuhete'ga pe mbuhurukakatui yvagi pe nehē. “Pry hete pe nduri pejiyupa ji pyri avuirama nehē,” e po ti ga pe me nehē. Ga ko Jesus Cristo'ga nhanembopiro'yhara'ga.

¹² A'ea nhaporemo pe pekwha. Igwete pe ndekohetei a'itituhēva'ea rehe Cristo'ga mombe'ua rehe. Emo po ti ji takwahavukara'ja pe me jipi nehē. ¹³ Pry tuhē ji ve ji ikwahavukara'javi a'ea ja'javo pe me nhimarane'ymame. ¹⁴ A'ereki namanamehūi nhimanoagwama. A'ea Jesus Cristo'ga okwahavuka ji ve. ¹⁵ Nurā po ti ji jirokwari inoga nhirembi'eagwera pe me. A'ero po ti pe ikwahava'ja'javi a'ea jitehe jipi ji manorē nehē.

Gwepia tuhē ahe Cristo'ga ruvihavuhuhetea

¹⁶ Ore noromombe'ui pe me morogitatehea aheremimbojihuva'ea ore Jesus Cristo'ga rura'jahava mombe'urame pe me ikwehe. “Ura'ja po ti nhandepojykaharete'ga opopoakara pyvō,” oro'e ore pe me. A'ereki ore orohepia tuhē garuvihavuhuhetea ikwehe. ¹⁷⁻¹⁸ A'ereki ore oroko ga pyri yvytyruhua rehe Tupana'ga apoa rehe ikwehe. Orohendu ore Tupana'ga nhi'igame Jesus Cristo'ga pe yvaga hugwi. “Agwa'ga ko jira'yra'ga nhiremia'nguhete'ga. Anhimohē hete ji ga rehe,” ei garuva'ga Jesus'ga mombe'gwovo ikwehe. Nahā Tupana'ga huvihavuhuheteve'ga ei ga mboheteavo pry hete Jesus'ga javo.

¹⁹ Igwete Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea heroviarukari tuhē nhande ve no ikwatijarame Cristo'ga mombe'gwovo. Pejapyaka po pe a'ea rehe hamo. Nhande herekorame nhanderyapehava ypytunimo, a'ero nhande ikwahavi hepiaga. Na jitehe nhande herekorame aherembikwatijara nhandejapyakavo hehe, a'ero nhande ikwahavi a'itituhēva'ea. Ko'ema rupi nhande ikwahahetei mbatera repiaga. Na jitehe ura'java rupi po ti Cristo'ga ikwahavukahetei nhande ve nehē. Cristo'ga ko jaytata'iuhua ja huvihavava'ea ja - kiroki omomytu'emba ko'ema koty. A'ea javijitehe po ti Cristo'ga imomytu'embavi nhaneakagi pe nehē.

²⁰ Pejapyaka katu ti nhinhi'iga rehe kiro. Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea nde'i hako: “Jihi tamombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija,” nde'i ahe hako. ²¹ Yvyakotyva'ea remimbotarimo rūi ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga ikwatija hako. Ahe nomombe'uangavi a'ea aheremimbotarimo. Tupana'ga ra'uva remimbotarimo ki a'e te ahe omombe'u Tupana'ga nhi'iga inoga hako.

2

Ahembo'ehara'ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe

¹ Ymya ahe rekoi Tupana'gareheva'ea pyteri pe hako Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea mombe'uharava'ea. Na jitehe po ti ojipe'ga ndekoi pepyteri pe nehē - kiroki ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe pe mbo'ei. Ga po ti pepyteripeve'ga moandyandyi nehē tojikogyeme ti ga Cristo'ga rehe javo. Cristo'ga nhandepojoykaharete'ga omano ga ndepyga tambopiro'y ti ga gandekote'varuhua hugwi javo novia. Emo po ti ga rehe vehevi pembo'ehara'ga ndokoi. A'ero po ti ga nhimondoukari nhandaipe hahyva'ea ruvihava pype nehē. ² Gandekote'varuhua rupi po ti pepyteripeve'ga ihoi onhimongyavo. Gahã po ti pe kwa a'ero pe ndekorame Cristo'ga nhi'iga rupi. ³ Mbatara potaruhuavo po ti pembo'ehara'ga imono'ono'o'ogi itambere'ia ojive pembo'ea rehe. Omombe'u po ti ga pe me morogitatehea gwemimbojihuva'ea pe moandyandyita nehē. Ymyahũ hete Tupana'ga ei ga mombe'gwovo: "Oko te'varuhu po ti ga nehē. A'ero po ti ji imbohahyi ga pe nehē," ei ga hako. Ojirokwa tuhē po ti Tupana'ga ga ndehe imbohahyavo ga pe ga mondovo hahyva'ea ruvihava pype nehē.

⁴ Ga ndekote'varuhurame Tupana'ga ombohahy reki ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe ga mondovo hahyva'ea pype hako. Omombytauka ga ga pevo ga no'ga ypytunahiva pype Cristo'ga ti te'i gandeaporo'gita pe mbapava koty nehē javo.

⁵ Tupana'ga ombohahy jitehe ymyahũva'ea pe hako. Noéva'ea omombe'umbe'u jarava'ea pe jipi peko katu ti javo novia. Emo ymyahũva'ea ndokoi Tupana'ga rehe okote'varuhuavo. Igwete Tupana'ga imongyrukarahivuhui amana toatyumba ti yvya javo. A'ero ga yvya atymbavukari okote'varuhuva'ea momanombava ahe mbotypyvyguka. Noéva'ea ki a'e te nomanoi. Ahere'yjava'ea seteva'ea na jitehe nomanoi. A'reki Tupana'ga oa'ngu hete Noéva'ea ahere'yjava'ea reheve tomanoyme ti ga y pe javo.

⁶ Tupana'ga ombokai pa cidade de Sodoma cidade de Gomorra no. Nahã ga cidadespeva'ea apitipavi hako ahe rekote'varuhurame. A'ero Tupana'ga ei aerêve'ga pe: "Ehepia te imbokaipavagwera. Na jitehe po ti ji imbohahyukari ga pe nehē no - kiroki ga ahe javijitehe ndokoi ji rehe okote'varuhuavo," ei Tupana'ga. ⁷ Emo Lóva'ea Tupana'ga ahe reroho jipe cidades imbokaja hugwi hako. A'reki ahe oko katu. Igwete ahe re'ôuhũramo upa cidade pe okote'varuhuva'ea pyteri pe. ⁸ Lóva'ea gwepia aherekote'varuhua jipi. Gwendu ahe ahe rekote'varuhurame. Igwete Lóva'ea py'a okoteheuhu jipi.

A'ero Tupana'ga Lóva'ea rerohoi imbokaja hugwi tomanoyme ti okokatuve'ga ipype javo.

⁹ Jukwaha a'ero. Tupana'ga okwaha okokatuve'ga mbopiro'yavo hahyrame ġa pe. Ga okwaha okokatue'yve'ga mombytavo imbohahyaġwamamo ġa pe. “Cristo'ga ti te'i mbapava koty ġandeaporoġitate'varuhua pe imbohahyavouka ġa pe,” ei ga. ¹⁰ Ga kaitu po ti Tupana'ga ombohahyuka nehẽ - kiroki ġa oko hete ġwemimbotaruhua rehe onhimongote'varuhuavo. Ndokoi hete ġa gwuvihava'ga ndehe no.

Pembo'ehara'ga noangarihu hete onhimboheteavo. Ndopojihuvuhui ġa ite'varuhu javo yvaga gwyripeva'ea pe. ¹¹ Tupana'gapyrive'ga ki a'e te - ġa yvagi pe u opopoakahetero - ġa ko pembo'ehara'ga hohe'i. Emo ġa vehevi nde'ite'varuhui yvaga gwyripeva'ea rehe imbojare'yma Tupana'ga pyri. ¹² Pembo'ehara'ga ki a'e te e'i te'varuhu ġwembikwahavipyre'yma pe. Ga ko mbiara javijitehe. Gwemimbotarimo mbiara oko tehe ojapyakae'yma. Na jitehe pembo'eatyvive'ga ndekoi ġwemimbotarimova'ea rehe ojapyakae'yma. Mbiara ojihu tehe. Aerẽ ahe opyhy ijukavo ġwembi'uro. Na jitehe po ti Tupana'ga pembo'ehara'ga momanoi nehẽ no.

¹³ Hahy po ti ġa pe. A'ereki ġa ombohahyuka ojipe'ga pe. Pyri hete ġa pe ġa ipotaruhui i'gwoi'gwovo okote'varuhuavo arimo vehevi onhinotĩe'yma. I'urame pe pavẽi ġa napembopoyjayjari pe moandyandyita ipotaruhuavo okovo. ¹⁴ Kunhangwera'ga ndepiagame ġa ġa potarahyahivuhui. Ndopigi ġa hugwi ġanemimbotaruhua. Ga ombopogweuka okote'varuhua ojipe'ga pe - kiroki ġa ndojikokatui Cristo'ga rehe. Pembo'ehara'ga ojipokwaha hete mbatara potaruhuavo jipi. A'ero po ti Tupana'ga ġa mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehẽ.

¹⁵ Opohi ġa Cristo'ga nhi'iga hugwi jatyviva'ea rupi okovo. Balaãova'ea rekote'varuhua'java'ea rupi ġa ndekoi. Balaãova'ea omombe'u Tupana'ga nhi'iga novĩa Beorva'ea ra'yrava'ea. Emo ahe opota hete itambere'ia okote'varuhua kwepykava. ¹⁶ Aherenymbava reki burro onhi'igahy ahe ve maraname nde rekote'varuhui javo ojarava'ea pe. Burro onhiĩ reki akwaimbae'ga ja. A'ereki Tupana'ga omonhi'iguka burro tonhi'igahy ti Balaão'ga pe javo. Nahã burro aherekote'varuhua mombigi taheaporoġita katu ti Balaão'ga javo.

¹⁷ Pembo'ehara'ga ko ykwara ja yhya rerekoe'ymame. A'ereki ahe moandyandyi. Ga ko amana rovapitymbyguhua ja - kiroki ahe moandyandyi taky javo novĩa. Emo ndokyri.

A'ereki vyvruhua gwerokwapavipe. Pembo'ehara'ga na jitehe ahe moandyandyi jipi. Tupana'ga omboavujikweripe ppytunahivuhuhava ga pe a'ero topyta ti ga ipype javo.

¹⁸ Ojipe'ga pohirirē okote'varuhuve'ga hugwi kotihī pembo'ehara'ga nhimboheteri ga pe onhi'iteheuhuavo. Ga opotaruhuuka ga pe ga mongote'varuhuavo penemimbotaruhua ko pyry tuhē javo tehe. ¹⁹ “Pepiro'y po ti pe nehē,” e'i tehe ga. Emo ga tuhē ndipiro'yi okote'varuhua hugwi. A'ereki kiroki opojyka ahe – a'ea hugwi ahe ndipiro'yi.

²⁰ Jesus'gareheve'ga ipiro'y okote'varuhua hugwi Jesus Cristo'ga kwahava gwaramo. A'ereki Jesus Cristo'ga nhandepojykaharete'ga omombo gāndekote'varuhua ga hugwi. Po opohirirē jugwi ga ndekoa'javi hehe onhimongote'varuhua'java, a'ero po tiruahū hete ga pe. Ga ndekote'varuhurame Jesus Cristo'ga kwahava renonde tiruahū ga pe. Ga ndekote'varuhua'javame ga kwahavirē johe'i hete tiruahūhetero ga pe a'ero. ²¹ Tupana'ga okwahavuka ga pe onhi'i'ga. Ikwahavame ga hoi a'ea rupi okokatuavo novīa. Emo ikwahavirē ga pohiri Tupana'ga nhi'i'ga hugwi Cristo'ga mombe'ua hugwi. Koji'i pyryvamo ga pe po ga ndokwahavangavi ramo. ²² Oho reki ga ymyava'ea remimombe'ua rupi. A'ereki ahe e'i:

“Nhaḡwatiḡa imbojivyrirē mbatera ohoa'ja jupe,” ei ahe.

“Tajugwajuhua ojahugirē ohoa'ja tujururuhua pe ojirejireva ipype,” ei ahe.

Gahā na jitehe no. Ga opohi na'ē okote'varuhua hugwi. Aerē ga ndekote'varuhua'javi reki.

3

Cristo'ga rura'java

¹ Nhiirū, akwatija ji ikwahavuka pe me ikwehe tamboheaporoḡita katu ti ga javo. A'ea rehe jitehe ji ikwatijara'javi kiro imondovouka pe me. ² Takwahavukara'ja ti pe me Tupana'ga nhi'i'ga mombe'uharava'ea nhi'i'ga pyryva'ea nhi'i'ga. Gwenonde ahe omombe'u mbatera hako. Takwahavukara'ja ti pe me Cristo'ga nhi'i'ga no. Ga ko nhandepojykaharete'ga nhanembopiro'yhara'ga. Ore gamoirūharamo oromombe'u ganhi'i'ga pe me ikwehe.

³ Tapekwaha na'ē ti a'ero ganduraḡwama – kiroki ga e'ie'iteheuhu ndura'javi po ti Cristo'ga javo tehe. Cristo'ga rura'java koty po ti ga nduvi javoteheuhu. Okouhu ga gwemimbotarimova'ea rehe onhimongote'varuhuavo. ⁴ E'i po ti ga nehē: “Marā ga ruruhui naerū? A'ereki Cristo'ga e'i tehe ahe ve hako ajivya'ja ti javo,” e po ti ga nehē.

“Kirē nhaneramonha manoi. Emo kiromo jate ko mbatera Tupana'ga rembiapoagwera jate,” e tehe po ti ġa nehē.

⁵ Ga omoka'nhy pota yvya moatymbavagwera. Ymya Tupana'ga japoī yvaga onhi'īga pyvō imongovo inoġa yvya reheve. Yhya hugwi ga yvya mboukwahavi yhya pyvō inoġa. ⁶ A'ea pyvō jitehe Tupana'ga imoatymbavi yvya ymyahūva'ea imbopapava hako.

⁷ Korogweva'ea ki a'e te yvaga yvya reheve Tupana'ga onhi'īga pyvō jitehe imombytai aerē ti tambokai tata pyvō javo. Omombyta ga a'ea kiro Cristo'ga ti te'i okote'varuhuve'ġa ndeaporoġita pe nehē. A'ero po ti ga ġa mondoi hahyva'ea ruvihava pype nehē.

⁸ Nhiirū, kiro ti ji ei pe me tapemoka'nhyimi ti. Ojipeji nhandekirame nhande ei um dia. He'yjuhuheteva'ea pe nhande ei mil anos. Tupana'ga ki a'e te e'i: “Ojipejiva'ea ko mil anos javijitehe ji ve.” A'ereki ga nhande atyvi. ⁹ Ojipe'ġa e'i: “Manamehū Cristo'ga rura'javi?” ei ġa. “Mara'ngu po ti ga ura'java nehē? Ndura'javi po ti ga nehē,” e'i tehe ġa. Emo namanamehūi nhandepojykaharete'ga pe. Ga nomoka'nhyimi o'eagwera. A'ereki ga e'i ajora'ja ti ji nehē javo. Nonhimbaekwahivi ga pe me tohoyme ti ġa hahyva'ea ruvihava pype javo. “Togwerojijyi pa na'ē po ti ġa gweaporoġita opohia okote'varuhua hugwi jihoa renonde,” ei Cristo'ga.

¹⁰ Uhu po ti Cristo'ga nehē imboha'uve'yma rupi nehē. Ehepia re ko iporomive'ġa nduri nhande pyri ppytunimo. Xaki po nhande imboha'uve'yma. Nanime po ġa nduri mbatera mima nhande hugwi. Imboha'uve'yma rupi jitehe po ti Cristo'ga rura'javi yvya koty nehē. A'ero po ti yvaga ipugi jahyheteavo. Yvagipeva'ea po ti okai pa katu katu tata pyvō nehē kwara, jahya, jaytata'ia nehē no. Yvya na jitehe ikaipavi nehē vyvareheva'ea rehereheve.

¹¹⁻¹² Ipapavaġwama ġwaramo nahā po pe ndekoi kiro hamo. Peko katu hete po pe Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe pejikovo hamo Cristo'ga rura mboha'uheteavo hamo. Tupana'ga ga mbuhurame po ti yvaga japy'ui okaikatukatuavo. Yvagipeva'ea po ti oma'ema'emba tata pyvō nehē. ¹³ Emo nhande timboha'u yvagapyahua vyvapyahua reheve. A'ereki Tupana'ga e'i hako a'ea po ti ji japoī nehē javo. Pevo po ti ġa ndekopavi Tupana'ga remimbotarimova'ea rehe avuirama nehē.

¹⁴ Nhiirū, pe nanongara mboha'uva ġwaramo pejirokwa ti pejikokatua rehe. Cristo'ga ti tokwaha pendeaporoġitapyryva nehē. Tu katu ti pepy'a ga rurame nehē no.

¹⁵ Pejapyaka ti Cristo'ga nhimbaekwahive'yma rehe. A'ereki ga maname u tojiko pa na'ē ti ġa ji rehe javo.

A'ea jitehe ko Paulo'ga okwatijaruka imondovouka pe me no nhaneirũ'ga nhaneremimbotarimohete'ga. A'ereki Tupana'ga okwahavuka hete mbatera ga pe. ¹⁶ Nahã Paulo'ga imombe'ui jipi nanongara jitehe imombe'gwovo ikwatijarukarame. Jararamo Paulo'ga remimombe'ua onhimi nhande ve. Igwete ojipe'ga - kiroki ga ndojikokatui Cristo'ga rehe ikwahave'yima - Paulo'ga remimombe'ua atyvi ga imombe'ui. Na jitehe ga imombe'ui jara Tupana'ga rembikwatijarukaraatyviva'ea. A'ero po ti ga nhimondoukari hahyva'ea ruvihava pype nehẽ.

¹⁷ Nhiirũ, penhinonde pe pekwaha a'ea. Penhimboko'i ti a'ero. Tapenhimoandyandyjukari ti okote'varuhuve'ga pe - kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga atyvi. Po ti pe imbo-pogwei ganhi'iga, a'ero po ti pe ndapejikokatuhetei Cristo'ga rehe nehẽ.

¹⁸ Igwaigwavete ti peko Jesus Cristo'ga remimombyryva rupi. Igwaigwavete ti pekwaha ga pejikoty'a ga pavẽi nhandepojoykaharete'ga pavẽi. Ga ko nhanembopiro'yhara'ga. Timbohete ga kiro. Nane'ymi ti timbohete ga avuirama nehẽ. Na tuhẽ. Amém.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U CRISTO'GAREHEVA'EA PE Primeira Carta de João

Joãova'ea omombe'u Jesus Cristo'ga

¹ Jihi ko Joãoramo. Akwatija ji pe me kiro Jesus Cristo'ga mombe'gwovo tapekwaha ti ga jawoji. Jesus Cristo'ga okwahavuka Tupana'ga reaporoğita okovo. Ga ombopyahu nhandereaporoğita no.

Jypya yvya apoa renonde Jesus Cristo'ga tuhẽ po rimba'e. Aerẽ ga rurame yvya koty ore henduvi ganhi'iga ikwehe. Orojeakwara pyvõ ore ga repiagi no. Oropoa pyvõ ore pokogi ga rehe no. ² Jesus Cristo'ga ojipiuka ua yvya koty ikwehe. A'ero ore ga repiagi. Igwete ore ga mombe'ui pe me. Gaha tuhẽ po rimba'e, oro'e ore pe me. Nhandervete'ga pyri ga ruvi hako Tupana'ga pyri. Aerẽ ga jipiukari ore ve ua ikwehe. ³ Oronhimbiepiaga ore imombe'ui pe me. Oronhimienduva ore imombe'ui no tapejogwereco katu ore pavẽi javo. A'ereki ore orojogwereco katu Tupana'ga pavẽi gara'ya'ga pavẽi no Jesus Cristo'ga pavẽi. ⁴ Nurã ore ikwatijari pe me kiro a'ero tianderoryrory hete ti javo.

Tupana'ga ko kojahuva'ea ja

⁵ Orohendu ore Jesus Cristo'ga nhi'iga ikwehe. A'ea ko ore imombe'ui pe me kiro. A'ereki ga e'i: "Tupana'ga pyry hete. Ga ko kojahuva'ea ja," ei ga. "Ga ko ypytunahivuhua ja rũi a. A'ereki ga ndite'varuhui'i,i," ei Jesus Cristo'ga ikwehe. ⁶ Po nhande ei: "Xajogwereco katu nhande Tupana'ga pavẽi." Po nhande rekote'varuhui nhande erame, a'ero po nhande mbero javo. Naname po nhande ndiakoi a'itituhẽva'ea rupi Tupana'ga nhi'iga rupi. Okote'varuhuve'ga pe nhande ei reki: Ga ko ypytunarupive'ga ja. A'ereki ga ndokwahavi okote'varuhuavo. ⁷ Tupana'ga ki a'e te oko katu. Nurã nhande ei ga pe: Ga ko kojahuarupive'ga. Nhanderekokaturame Tupana'ga ja a'ero po nhande jogwerekokatu. Igwete Tupana'ga ihypavi nhanderekote'varuhua jipi Jesus'ga manoro ġwaramo. A'ereki Jesus'ga Tupana'ga ra'ya'ga omano nhande repyga ga garekoa heka'vogame.

⁸ Po nhande ei: "Nhande ndiakote'varuhui." Nhande erame a'ea po nhande nhimoandyandyi javo tehe. Ndiakoi nhande a'itituhẽva'ea rupi a'ero. ⁹ Po nhande imohemi nhanderekote'varuhua imombe'gwovo Tupana'ga pe, a'ero po ga imombori nhanderekote'varuhua nhande hugwi.

A'ereki ġwembi'ea rupi ga oko jipi. O'erame tamombo ti ġa hugwi jawo, a'ero ga imombori tuhē. A'ereki ga hea-poroġita pyry. Ga nhande mboheaporōġita pyry no ihyva nhanderekote'varuhua nhande hugwi. ¹⁰ Tupana'ga e'i nhande ve: “Peko te'varuhu pa pe.” Po nhande ei: “Ndiakote'varuhuangavi nhande”, a'ero po nhande ei Tupana'ga pe: “Ga ko i'mbeve'ga.” Ndoki ganhi'ġa nhandevyteri pe a'ero. A'ereki Tupana'ga e'i: “Peko te'varuhu pa pe.”

2

Cristo'ga ko nhanderepykara'ga

¹ Pe ko jira'yra'java'ea. Nurā ji ikwatijari a'ea pe me tapekote'varuhui ti jawo. Amome nhande xako te'varuhu reki. Emo nhande rekote'varuhurame ovy'are'yma a'ea rehe, Jesus Cristo'ga onhi'ī nhanderuvete'ga pe ovavagahiva nhande rehe. A'ereki Jesus Cristo'ga heaporōġita pyry okote'varuhue'yma. ² Gaha omano Tupana'ga tomombo ġandekote'varuhua ġa hugwi jawo. Nhanderekote'varuhua jate rūi ga omomboruka Tupana'ga pe. Yvyakotyve'ġa ndekote'varuhua nhaporemō ga omomboruka.

³ Tupana'ga nhi'ġa hendukaturō ġwaramo nhande ei: Tikwaha tuhē nhande Tupana'ga. ⁴ Po ġa ei a'ea hendukatue'ymame Tupana'ga nhi'ġa, a'ero po ġa mbero. Ndokoi ġa a'itituhēva'ea rupi. ⁵ Nhanderekorame Tupana'ga nhi'ġa rupi nhande tiarō hete reki Tupana'ga. A'ero nhande ei: Xajikoty'a nhande Tupana'ga pavēi jipi. ⁶ Nhande'erame a'ea po nhande xaho Jesus Cristo'ga rupi hamo.

Cristo'ga nhi'ġa hajiheva'ea rūi

⁷ Nhiirū, akwatija ji pe me kiro Cristo'ga nhi'ġa mombe'gwovo. Ganhi'ġa ko hajiheva'ea rūi reki aġwamova'ea jate rūi. Ganhi'ġa ko ymyava'ea. A'ereki ymya Cristo'ga e'i: “Penhoarōarō hete ti.” A'ea pe pehendu pejikogypyrame Cristo'ga rehe ikwehe. Ymyava'ea ore oromombe'u pe me. A'ea pe pehendu ikwehe. ⁸ Emo akoja jitehe ko aġwamova'ea no. A'ea ji akwatija kiro pe me Cristo'ga nhi'ġa. Jukwaha reki. A'ereki aġwamo Cristo'ga rurame vyva koty ga nhande arō hete. Aġwamo pe penhoarōarō hete no. Kwara rure'ymame ypytuna ruvi. Emo kwara rurame ypytuna ikwavi. Igwaigwavete kojahuro tuhē a'ero. Na jitehe nhandejikoge'ymame Cristo'ga rehe nhande rekote'varuhui. Emo nhandejikogame ga rehe nhande ndiakote'varuhua'javi jipi. Igwaigwavete nhande nhoarōarōi tuhē a'ero.

⁹ Po nhande ei: “Kojahuarupive'ġa ja ji rekoi. A'ereki ji akwaha jitekovo katu.” Po nhande ei a'ea

nhaneirũ'ğa arõe'ymame, a'ero po nhande xako ve ypytunarupive'ğa ja. A'ereki nhande xako te'varuhu ikwahave'yma. ¹⁰ Nhandeirũ'ğa arõrame nhande rekoi kojahuarupive'ğa ja. Xako katu nhande jipi. Igwete nhande nianhimongote'varuhui a'ero. ¹¹ Nhandeirũ'ğa arõe'ymame ypytunarupive'ğa ja nhande rekoi. Ypytunarupive'ğa ndokwahavi ogwovo tahepia javo novĩa. A'ereki ypytunahiva nomboukwahavi ға pe ikwahavukare'yma. Na jitehe nhandeirũ'ğa arõe'ymame po nhande ndiakokatukwahava'javi.

¹² Akwatija ji pe me jira'yra'java'ea pe.

A'ereki Jesus Cristo'ga manoro ғwaramo Tupana'ga omombo pendekote'varuhua pe hugwi.

¹³ Peymyana pe ji ikwatijari kiro.

A'ereki pe pekwaha hete jypyve'ga Cristo'ga.

Pevoja pe ji ikwatijari no.

A'ereki pe pemombi okote'varuhuve'ğa nduvihavuhu'ga popoakara Diabo'ga popoakara.

¹⁴ Akwatija ji pe me jira'yra'java'ea pe.

A'ereki pe pekwaha hete nhanderuvete'ga.

Peymyana pe ji ikwatijari.

A'ereki pe pekwaha hete jypyve'ga Cristo'ga.

Pevoja pe ji ikwatijari.

A'ereki pe pejiko hete Tupana'ga rehe ganhi'iğa rupi pejikovo.

Igwete pe imombigi okote'varuhuve'ğa nduvihavuhu'ga popoakara Diabo'ga popoakara.

¹⁵ Tapekoi ti Tupana'ga arõe'ỹve'ğa ndeaporoğita rehe.

Tapepotaruhui ti nanongara'ğa nemimbotarimova'ea. Pe ndekorame ғandeaporoğita rehe po pe ndapekoi Tupana'ga rehe nhanderuvete'ga rehe. ¹⁶ Tupana'ga arõe'ỹve'ğa ndeaporoğita ko nahã: Ga opotaruhu ojive. Hepiagame hepia'ngiuhuva'ea ko ға opotaruhu a'ea. Onhimbohete ға. Nahã ko ғandeaporoğita. A'ea ko nhanderuvete'ga reaporoğita atyvi. ¹⁷ Tupana'ga arõe'ỹve'ğa ndeaporoğita po ti ipavi nehẽ.

Ganemimbotarimova'eareheve'ğa po ti a'ea oko avuirama Tupana'ga pyri nehẽ.

Cristo'ga arõe'ỹheteve'ga

¹⁸ Aғwamo ko mbapava koty, a'e ji pe me jira'yra'java'ea pe. Omombe'u ға pe me Cristo'ga arõe'ỹheteve'ga ruhava. "Uhu po ti ga nehẽ Cristo'ga arõe'ỹheteve'ga," ei ға pe me ikwehe. Oko jipe reki kiro Cristo'ga arõe'ỹve'ğa avo onhimongyavo. Nurã nhande ei: Aғwamo ko mbapava koty. ¹⁹ Ophi ға nhande hugwi ogwovo ikwehe. A'ereki ға nhandeirũ'ğa rui. Po ға

nhaneirũa hamo, a'ero po ġa ndopohiri nhande hugwi hamo. Emo Tupana'ga ġa mbopohirikari nhande hugwi tamboukwaha ti ji ġandeaporoġita javo. A'ereki ġa nhaporememo ko nhaneirũ'ġa rũi.

²⁰ Pe nhaporememo ki a'e te pekwaha a'itituhẽva'ea Cristo'ga mombe'ua. A'ereki Cristo'ga omondouka Tupana'ga ra'uva pe pyri tokwaha ti ġa javo. ²¹ Akwatija ji kiro pe me a'ero penembikwahava ġwaramo. Ji nda'ei pe me: “Penembikwahave'yma ġwaramo ji ikwatijari pe me.” A'ereki pe pekwaha tuhẽ a'itituhẽva'ea Cristo'ga mombe'ua. Igwete ġanemimombe'uatyviva'ea nhaporememo nduri a'itituhẽve'ga hugwi. A'ea pe pekwaha no.

²² Ma'ġa i'mbeheteve'ġa naerũ? Gahã reki – kiroki ġa e'i: “Jesus'ga ko Cristo'ga rũi Tupana'ga remimbuhurukara'ga rũi,” ei ġa. Ga ko Cristo'ga arõe'ỹve'ġa. A'ereki ġa e'i: “Tupana'ga ko Jesus'ga ruva'ga rũi. Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga rũi,” ei ġa. ²³ Ga erame a'ea Jesus'ga pe Tupana'ga ko ġanduvete'ga rũi a'ero. Ga ki a'e te – kiroki ġa e'i: “Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga” – Tupana'ga ko ġanduvete'ga.

²⁴ Oro pe, pe pehenduvypy Jesus'ga mombe'ua pejikoga ga rehe. Peko ti penhimienduva rupi a'ero. Pendekorame penhimienduva rupi Jesus'ga mombe'ua rupi, a'ero po ti pe jikoty'ari Tupana'ga ra'yra'ga pavẽi nehẽ, po ti pe jikoty'ari Jesus'ga ruva'ga pavẽi nehẽ no. ²⁵ A'ero po ti Cristo'ga ġwembi'ea rupi nhande mongoi avuirama ojipyri nehẽ.

²⁶ Akwatija ji a'ea pe me pe momoranduva ġa mombe'urame pe me – kiroki ġa pe moandyandyjuhu pota. ²⁷ Emo Cristo'ga omondo gara'uva pe pyri. A'ea ojikoty'a pe pavẽi jipi. A'ero po pe ndape'ei hamo: “Tuhu ti ojipe'ġa nhande mbo'eavo.” A'ereki Tupana'ga ra'uva Cristo'ga remimondoa pe mbo'e katu mbatera rehe nhaporememo. Gara'uva ni'mbei pe me. A'itituhẽva'eratorame tehe e'i pe me. Nurã ti pejikoty'a Cristo'ga pavẽi Tupana'ga ra'uva remimbo'ea hendukatuavo.

²⁸ Kiro ji ei pe me jira'yra'java'ea pe: Pejikoty'a ti Cristo'ga pavẽi tipojihuvyme ti ga nehẽ ga jipiukarame nhande ve nehẽ. Pejikoty'a ti Cristo'ga pavẽi tiandepoyjare'ymuhũyme ti nhande ga pyri ga rurame nehẽ.

²⁹ Pekwaha pe Cristo'ga rekokatua. Kiroki ġa oko katu jipi – Tupana'ga ġa mboheaporoġita pyahu jipe. A'ea pe pekwaha no.

3

Tupana'ga ra'yra'ga

¹ Ehepia ko nhanderuvete'ga rekohetei nhande rehe Tupana'ga. A'ereki ga e'i nhande ve jira'yra'ġa. Nahã tuhẽ ko

nhande Tupana'ga ra'yramo. Tupana'ga arõe'ỹve'ğa ndokwahavihu reki a'ea. A'ereki ға ndokwahahetei Tupana'ga. ² Nhiirũ, aḡwamo nhande rekoi Tupana'ga ra'yramo. Igwete ga ndokwahavukari ve nhande ve nhanderekoagwama. Emo nhande xa'e: "Cristo'ga rurame po ti nhande hepiagi garekotehea nehẽ. Nurã po ti nhande rekoi ga javijitehe nehẽ." ³ Xa'e nhande a'ero: "Tuhu ti Cristo'ga. A'ero po ti nhande rekoi ga javijitehe nehẽ," xa'e nhande. Nhande erame a'ea nhande pohiri nhanderekote'varuhua hugwi a'ero. "Tiandepiry hete ti Cristo'ga pyryhetea javijitehe," xa'e nhande.

⁴ Kiroki ға oko te'varuhu – ға nohenduvi Tupana'ga nhi'iḡa. A'ea ko aherekote'varuhuva'ea tuhẽ reki ға henduve'ymame ganhi'iḡa. ⁵ Pekwaha pe Cristo'ga ruhavagwera. Ga uhu ojipiuka ikwehe tamombo ti ji ḡandekote'varuhua javo. Ga ko ndokote'varuhui'i'i. ⁶ Nhandejikoty'arame Cristo'ga pavẽi nhande ndiakote'varuhui jipi. Kiroki ға oko te'varuhu jipi – ға ndokwahavi tuhẽ Cristo'ga a'ero.

⁷ A'e ji pe me jira'yra'java'ea pe, tapenhimoandyandyjukari ti ға pe. Kiroki ға oko katu jipi – ға ko pyry hete Cristo'ga javijitehe. ⁸ Kiroki ға oko te'varuhu – ға ko anhaḡa ruvi-havuhu'gareheve'ḡa Diabo'gareheve'ḡa. A'ereki jypyagwera jate Diabo'ga oko te'varuhu. Nurã Tupana'ga ra'yra'ga jip-iukari ua tamombi ti Diabo'ga popoakara ga hugwi javo.

⁹ Tupana'ga nhanemboheaporoḡitapyahurame nhande ndiakote'varuhui jipi. A'ereki Tupana'ga reaporoḡita oko nhande pavẽi. Tegwete nhanderekote'varuhua jipi a'ero. A'ereki Tupana'ga imbopyahui nhandereaporoḡita. ¹⁰ Kiroki ға ndokokatui – ға ko Tupana'ga ra'yra'ḡa rũi. Gahã na jitehe no – kiroki ға noarõi oirũ'ḡa Cristo'gareheve'ḡa. Nahã nhande nhimombaragwahavi Diabo'ga reheve'ḡa ndehe Tupana'ga ra'yra'ḡa ndehe no.

Xanhoarõarõ po nhande hamo

¹¹ "Xanhoarõarõ po nhande hamo," oro'e ore pe me ikwehe. A'ea pe henduvypyi a'ero nhande Cristo'ga mombe'urame pe me ikwehe. ¹² Caimva'ea ja rũi po nhande xako hamo. Ahe ko okote'varuhuheteve'gareheva'ea Diabo'gareheva'ea hako. Igwete ahe gweki'yrava'ea jukai hako. A'ereki Caimva'ea oko te'varuhu. Ahereki'yrava'ea ki a'e te oko katu. Nurã Caimva'ea noarõi ahe jukavo hako.

¹³ Nhiirũ, tapenhimomby'auhui ti Tupana'ga arõe'ỹve'ḡa penhiarõe'ymame. ¹⁴ Ymya ko nhande omanove'ḡa ja Tupana'ga pe. Aḡwamo ki a'e te nhande xajirojijyi nhandekovo okwerave'ḡa ja. A'ereki aḡwamo nhande reaporoḡitapyahuhetero. A'ea nhande tikwaha. A'ereki nhande tiarõ hete nhaneirũ'ḡa Cristo'gareheve'ḡa. Kiroki ға noarõi

oirũ'ġa – ġa ko u ve omanove'ġa ja. ¹⁵ Oirũ'ġa arõe'yruhame ko ġa ahejukahara'ġa ja. Jukwaha reki ahejukahara'ġa ndekoe'yma Tupana'ga pavēi avuirama.

¹⁶ Cristo'ga onhikwava'ē omanomo nhande repyga nhande arōheteavo ikwehe. A'ero nhande ikwahavi kiro nahā ko ojipe'ġa arōa javo. Nhande tiarō hete nhaneirũ'ġa a'ero hamo. Xa'eyme po nhande hamo: “Namanopotari ji. Nurā ji nanhikwava'eġi nhiirũ'ġa ndepyya.” Xa'eyme ti a'ea. Xanhikwava'ē tuhē po nhande nhaneirũ'ġa ndepyya hamo.

¹⁷ Po imbateve'ga gwepia oirũ'ġa mbatere'ymame. Po imbateve'ga ndoporogwetygi ġa, a'ero po ga etehei: “A'arō hete ji Tupana'ga.” Ga noarōi tuhē reki Tupana'ga. A'ereki ga noarōi oirũ'ġa porogwetyge'yma. ¹⁸ Xa'eteheuhuyme ti a'ero: “Xanhoarō nhande.” Xanhoarō hete tuhē ti nhandejogwerekokatuavo.

Tikwaha nhande nhandejikoty'ara Tupana'ga pavēi

¹⁹⁻²⁰ Nhandenhoarōheterame nhande ikwahavi nhandejikoty'ara a'itituhēve'ga pavēi. Po nhande ei: “Ndakokatui reki ji. A'ero po ti Tupana'ga nhimonha'ngai ji rehe nehē,” xa'e po nhande. Emo Tupana'ga nhande porogwety reki. A'ereki ga nhande hohe. Okwaha pa ga. “Okoko katu pota ġa novā,” e po ga nhande ve. A'ero nhande inogātui nhandepy'a ganhi'iġa kwahavame.

²¹ Nhiirũ, nhanderekokaturame nhande nimbojari nhandejihe. A'ero nhande ndipojihuvi nhandekovo Tupana'ga pavēi. ²² Igwete Tupana'ga imbuhupavi nhande ve nhande erame ga pe. A'ereki nhande tihendu katu ganhi'iġa jipi nhandekovo garemimbotarimova'ea rehe. ²³ Tupana'ga nhi'iġa ko nahā: “Pejiko ti jira'yra'ga rehe Jesus Cristo'ga rehe. Penhoarōarō ti pejogwerekokatuavo,” ei ga. A'ea Tupana'ga e'i nhande ve. ²⁴ Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iġa – ga ojikoty'a Tupana'ga pavēi. Tupana'ga ojikoty'a ga pavēi no. Nhande tikwaha Tupana'ga jikoty'ara nhande pavēi. A'ereki ga ombuhu gwa'uva nhande pyri.

4

Tupana'ga ra'uva ndokoi ga pavēi

¹ Nhiirũ, taperoviapavuhui ti ġa erame: “Tupana'ga ra'uva oko ji pavēi.” Taperoviapavuhui ti ganhi'iġa. Mara'ngu po ġa javo tehe? Pekwaha na'ē ti hepiaga. A'ereki ġa he'yi Tupana'ga nhi'iġaatyviva'ea mombe'uhara'ġa. Ohoho ġa toromombe'u katu ore Tupana'ga nhi'iġa javo tehe ojipe'ġa pe. ² Tupana'ga ra'uva rekorame ġa pavēi po ti pe ikwahavi ganhi'iġa renduvame nehē. A'ereki ġa e'i: “Jesus Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga o'a yvyakotyva'ero raikwehe,”

ei ġa. Ga erame a'ea Tupana'ga ra'uva oko ġa pavēi. ³ Jara'ga ki a'e te e'i: "Jesus Cristo'ga ndo'ari vvyakotyva'ero." Ga erame a'ea Tupana'ga ra'uva ndokoi ġa pavēi. Nanongara'ga ndeaporogita ko Cristo'ga arōe'ŷheteve'ga reaporogita ja. Pe-hendu pe ojipe'ġa Cristo'ga arōe'ŷheteve'ga mombe'urame pe me uhu po ti ga javo. Oko jipe reki ġa kiro avo – kiroki ġa oko gareaporogita rupi.

⁴ A'e ji pe me jira'yra'java'ea pe: Pe ko Tupana'gareheva'ero peko. Igwete pe imombigi Tupana'ga nhi'igaa tyviva'ea mombe'uhara'ga popoakara. Diabo'ga oko Tupana'ga arōe'ŷve'ġa pavēi novīa. Emo Tupana'ga ra'uva pepavēiva'ea ipopoaka hete Diabo'ga hohe hete. ⁵ Tupana'ga nhi'igaa tyviva'ea mombe'uhara'ga ko Tupana'ga arōe'ŷve'ġa pyteripeve'ġa. Nurā ġa nhi'igi Tupana'ga remiarōe'ŷva'ea rehe. A'ero Tupana'ga arōe'ŷve'ġa hendukatui ġanhi'iga. ⁶ Nhande ki a'e te xako Tupana'gareheva'ero. Kiroki ġa okwaha hete Tupana'ga – ġa nhanenhi'iga rendukatui a'ero. Ga henduvame nhanenhi'iga nhande ikwahavi Tupana'ga ra'uva rekoa ġa pavēi a'ero. A'itituhēve'ga ra'uva oko ġa pavēi, xa'e nhande. Kiroki ġa ndokoi Tupana'ga rehe – ġa nohendukatui nhanenhi'iga. Ga henduve'ymame nhanenhi'iga nhande ikwahavi Diabo'ga rekoa ġa pavēi. I'mbeteve'ga oko ġa pavēi, xa'e nhande a'ero.

Tupana'ga oko iporoarōheteve'ga

⁷ Nhiirū, Tupana'ga nhande monhoarōarōuka. Xanhoarōarō hete jipi a'ero. Tupana'ga ra'yramo nhande xanhoarō. Igwete nhande Tupana'ga kwahavi. ⁸ Kiroki ġa noarōi ojipe'ġa – ġa ndokwahavi Tupana'ga okovo ga ja rūi. A'ereki Tupana'ga oko iporoarōheteve'ga.

⁹ Tupana'ga omboukwaha ġwemiarōhetea nhandepyteri pe. A'ereki ga ombuhuruka gwa'yra'ga. Ojipeji hete gara'yra'ga. Igwete ga ga mbuhurukari vvyā koty tomongo ti ga ġa ji pyri avuirama javo. ¹⁰ Ji nda'ei: Nhande ypy tiarō Tupana'ga. A'ereki gaha nhande arō. Igwete ga gwa'yra'ga mbuhurukari vvyā koty. A'ero Tupana'ga ra'yra'ga manoi nhande repyga tamombo ti ġandekote'varuhua ġa hugwi javoji. Nahā Tupana'ga omboukwaha nhanearōhetea a'ero.

¹¹ Nhiirū, Tupana'ga nhande arō hete. Nurā po nhande xanhoarōarō a'ero hamo. ¹² Vvyakotyva'ero nhande ndihepiangavi Tupana'ga. Emo nhanenhoarōrame nhande ikwahavi Tupana'ga jikoty'ara nhande pavēi. Nhanenhoarōrame nhande nhoarōhetei. A'ereki Tupana'ga nhande monhoarōukari.

¹³ Xajikoty'a nhande Tupana'ga pavēi. Tupana'ga ojikoty'a nhande pavēi no. Tikwaha nhande a'ea. A'ereki ga ombuhuruka gwa'uva nhande pyri. ¹⁴ Orohepia ore Tupana'ga ra'yra'ga ikwehe. Igwete ore ei ojipe'ga pe jipi: "Tupana'ga ombuhuruka gwa'yra'ga tombopiro'y ti ga yvyakotyve'ga gāndekote'varuhua hugwi javo," oro'e ore. ¹⁵ Ga erame: "Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga", Tupana'ga ojikoty'a ga pavēi. Ga ojikoty'a Tupana'ga pavēi no. ¹⁶ Igwete nhande ikwahavi nhanearōa herovia. A'ereki Tupana'ga nhande arō tuhē.

Tupana'ga oko iporoarōheteve'ga. Kiroki ga ojipe'ga arō jipi – ga ojikoty'a Tupana'ga pavēi. Igwete Tupana'ga jikoty'ari ga pavēi no. ¹⁷ Jukwaha a'ero nhaneremiarōhetea ojipe'ga ndehe nhande kyhyjie'yname Cristo'ga eaḡwama hugwi. Ndiakyhyji po ti nhande Cristo'ga erame nhandereaporoḡita pe mbapava koty nehē. A'ereki Cristo'ga javijitehe nhande xajikoty'a Tupana'ga pavēi nhande ruvame kiro yvya koty. ¹⁸ Tupana'ga nhanearōro ḡwaramo nhande ndiakyhyji nhandekovo. A'ereki Tupana'ga remiarōhetea omombi nhandekyhyjia. Kiroki ga okyhyji – ga e'i: "Aerē po ti ga imbuhurukari hahyva'ea nhande ve nehē," ei ga. Nanongara'ga noarōhetei ve a'ero.

¹⁹ Tupana'ga ypy nhande arō. Nurā nhande tiarō ojipe'ga. ²⁰ Po ojipe'ga ei: "A'arō ji Tupana'ga." Po ga o'erame noarōi oirū'ga Cristo'gareheve'ga, a'ero po ga etehei o'mbero. Po ga noarōi oirū'ga ḡwembiepiaga'ga, a'ero po ga noarōi Tupana'ga ḡwembiepiage'yve'ga. ²¹ Tupana'ga e'i reki nhande ve: "Pe ji arōrame na jitehe po pearō penhiirū'ga hamo."

5

Timombi nhande ḡapopoakara

¹ Nhande ko Tupana'ga ra'yramo xako. A'ereki nhande xa'e: "Jesus'ga oko Cristoramo Tupana'ga remimbuhurukaramo." Nhanderuvete'ga arōrame nhande tiarō gara'yra'ga nhaneirū'ga. ² Nhande Tupana'ga arōrame hendukatuavo ganhi'iḡa nhande ikwahavi nhaneremiarōa Tupana'ga ra'yra'ga ndehe a'ero. ³ Nhande tiarō Tupana'ga nhande hendukaturame ganhi'iḡa. Nonhimimi reki nhande ve hendukatua. ⁴ A'ereki Tupana'ga ra'yramo nhande timombi Tupana'ga arōe'yve'ga popoakara. Nhandejikoga ḡwaramo Jesus Cristo'ga rehe nhande imombigi ḡapopoakara. ⁵ Kiroki ga e'i: "Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga" – ḡahā jate ko omombi Tupana'ga arōe'yve'ga popoakara.

A'ea omboukwaha Jesus Cristo'ga

⁶ Jesus Cristo'ga tuhẽ uhu yvya koty ikwehe Tupana'ga remimbuhurukara'ga. Onhimobatizaukaramame yhya pyvõ ko ga jikwahavukari nhande ve ikwehe. Ga heka'vogukaramame garekoa ga momanomo ko ga jikwahavukari nhande ve no. Omobatizaramame jate rũi ga jikwahavukari. Gwekoa reka'vogame ga jikwahavukari no. “A'iti tuhẽ,” e'i Tupana'ga ra'uva ikwahavuka nhande ve no. A'ereki Tupana'ga ra'uva ni'mbei jipi. ⁷⁻⁸ Nahã nhande Jesus Cristo'ga kwahavi a'ero. Tupana'ga ra'uva ga kwahavukari. Gamobatizaro gwaramo nhande ga kwahavi no. Garekoa reka'voga gwaramo nhande ga kwahavi no. A'ea nhaporemome reki Jesus Cristo'ga kwahavukari jitehe nhande ve.

⁹ Tirovia ko nhande vyvakotyve'ga nhi'iga jipi. Tupana'ga nhi'iga kaitu po nhande heroviari hamo. A'ereki ganhi'iga johe huvihavuhu. A'ereki Tupana'ga hete onhi'i. Tupana'ga gwa'yra'ga kwahavukari nhande ve. ¹⁰ Kiroki ga gwerovia Jesus'ga ko Tupana'ga ra'yra'ga javo – ga okwaha tuhẽ opy'a pe a'itituhẽva'ea Tupana'ga remimombe'ua. Kiroki ga ndogweroviari Tupana'ga – ga e'iteheuhu Tupana'ga pe: “Imbe ko ga imombe'gwovo,” e'iteheuhu ga. A'ereki ga ndogweroviarihu Tupana'ga nhi'iga ga gwa'yra'ga mombe'urame. ¹¹ Tupana'ga e'i a'ero: “Pejikogame jira'yra'ga rehe ga pendeaporogita mbopyahui,” ei ga. “Igwete po ti ga pe nderohoi ji pyri avuirama nehẽ,” ei Tupana'ga. ¹² Nhande jikoty'aramame Tupana'ga ra'yra'ga pavẽi nhande reaporogitapyahuro. A'ero nhande reko'i Tupana'ga pyri avuirama. Kiroki ga ndojikoty'ari Tupana'ga ra'yra'ga pavẽi – ndipyahui gandeaporogita. A'ero ga ndokoi Tupana'ga pyri.

Nhanderekoagwama Tupana'ga pyri

¹³ A'ea nhaporemome ji akwatija pe me tapekwaha ti pejikoagwama yvagi pe javoji. A'ereki pe pejiko Tupana'ga ra'yra'ga rehe. ¹⁴ Nhande ndipojihuvi nhanenhi'iga Tupana'ga pe. A'ereki nhande poranduvame ga pe garemimbotarimova'ea rehe ga gwendu katu nhanenhi'iga ojive jipi. ¹⁵ Tupana'ga gwendu katu nhande poranduvame ga pe. A'ea kwahavame nhande ikwahavi garemimbuhura'gwama nhandejive no.

¹⁶ Po nhande nhaneirũ'ga repiagi Cristo'gareheve'ga repiagi ga rekote'varuhurame – kiroki garekote'varuhua nomondoi ga hahyva'ea ruvihava viara rupi – ga repiagame po nhande xanhi'i Tupana'ga pe ga repyga hamo. A'ero po ti Tupana'ga ga mongokatua'javi ojipyri nehẽ. Ga pe ji ei – kiroki gandekote'varuhua nomondoi ga hahyva'ea ruvihava viara rupi. Ojipe'ga ndekote'varuhua omondo ga hahyva'ea ruvihava viara rupi. Nanuhũrame gandekote'varuhua ji

nda'ei: Penhiĩ ti Tupana'ga pe ġa ndepyya. A'ea ji nda'ei a'ero. ¹⁷ Aherekote'varuhuva'ea nhaporemō ite'varuhu tuhē Tupana'ga pe. Emo jara nomondoĩ ġa hahyva'ea ruvihava viara rupi.

¹⁸ Nhande Tupana'ga ra'yramo ndiakote'varuhui jipi. A'ereki Tupana'ga ra'yra'ga Jesus Cristo'ga nhande a'ngu hete a. A'ero Diabo'ga nombote'varuhui nhande ve.

¹⁹ Nhande ko Tupana'ga rembipojykaharamo. Ojipe'ġa nhaporemō ki a'e te Diabo'ga opojyka ġa ojive. Tikwaha nhande a'ea.

²⁰ Tikwaha nhande Tupana'ga ra'yra'ga ruragwera Jesus Cristo'ga ruragwera yvya koty no. Igwete ga nhande mbo'ei tapekwaha ti Tupanete'ga javoji. Nhande xajikoty'a Tupanete'ga pavēi. A'ereki nhande xajikoty'a gara'yra'ga pavēi Jesus Cristo'ga pavēi. Ga ko Tupanetero oko. Gaha nhande mongo hete ojipyri nehē.

²¹ A'e ji pe me jira'yra'java'ea pe: Tapekoi ti ha'angava rehe ġanemimbohete'hara rehe.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U TUPANA'GA REMIMO'ËHARAVA'EA PE Segunda Carta de João

¹ Ji ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuharamo ako. Igwete ji ikwatijari kiro imondovouka pe me Tupana'ga remimo'ëhara pe Jesus'gareheva'ea pe – perope pe pejatykatyka timbohete Tupana'ga javo. Opoarõ hete tuhẽ ko ji. Ji jate rõi reki opoarõ. Ga nhapremo – kiroki ġa okwaha okovo a'itituhẽva'ea rehe Jesus Cristo'ga mombe'ua rehe – ġa na jitehe pe arõ no. ² Opoarõ hete ko ore. A'ereki a'itituhẽva'ea Jesus Cristo'ga mombe'ua opyta nhandepy'a pe. Avuirama po ti ipytai nhande pyri nehẽ.

³ Tupana'ga po ti omomyry nhande ve nehẽ. Nhande porogwety po ti ga. Onoġatu po ti ga nhandepy'a nehẽ no. Nahã po ti Tupana'ga rekoi nhande ve nehẽ nhandervete'ga gara'yra'ga pavẽi Jesus Cristo'ga pavẽi. A'ereki nhande xako a'itituhẽva'ea rupi Jesus Cristo'ga mombe'ua rupi. Nhande xanhoarõarõ hete no.

Oko ahe Cristo'ga mombe'ua rupi

⁴ “Peko ti a'itituhẽva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi,” ei Tupana'ga nhande ve. Nurã ji roryhetero pendeheve'ga ndepiaga ikwehe. A'ereki ġa oko a'itituhẽva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi. ⁵ Kiro ji ehetei pe me a'ero: Xanhoarõarõ ti. Hajiheva'ea rõi ji ikwatijari pe me. Aġwamova'ea jate rõi ji ikwatijari Cristo'ga nhi'ĩġa mombe'gwovo. A'ereki ymya Cristo'ga e'i a'ea nhande ve nhande jikogypyrame ga rehe ikwehe. “Penhoarõarõ ti,” ei ga nhande ve. ⁶ Nhanenhoarõrame nhande rekoi nahã: Xako nhande Tupana'ga nhi'ĩġa rupi. Igwete ga ei nhande ve: “Pearõarõ ti ojipe'ġa pejikovo,” ei ga. A'ea pe henduvi pejikogypyrame Jesus Cristo'ga rehe.

⁷ Iporomoandyandyive'ga ohooho javo ojipe'ġa pe onhimongyavo. “Jesus Cristo'ga Tupana'ga remimbuhurukara'ga ndo'ari yvyakotyva'ero raikwehe,” e'i tehe ġa ġa pe jipi. Nanongara'ġa ko Cristo'ga arõe'yheteve'ga ja iporomoandyandyive'ga ja. ⁸ Tapenhimoandyandyjukari ti ġa pe a'ero. Penhimoandyjukarame po ti pe ndaperekoa'javi pejikokatua ikwepykawaġwama nehẽ. Penhimoandyjukare'ymame po ti Tupana'ga imomyryhetepavi pe me pe mbuhua ojipyri nehẽ.

⁹ Ojipe'ġa ndokoa'javi Cristo'ga remimombe'ua rehe jate. Jatyviva'ea mombe'ua rehe ġa ndekoi no. Naname ġa ndokoi

Tupana'ga pavēi. Nhanderekorame Cristo'ga mombe'ua rehe jate nhande xako nhanderuvete'ga pavēi gara'yra'ga pavēi no. ¹⁰ Po ġa ohorame pe pyri Cristo'ga mombe'gwovo jatyvi, tapembuhurukari ti ġa penhonga pype. Tapevy'ari ti ġa ndehe. ¹¹ Kiroki ġa hory nanongara'ġa ndehe – ġa oko te'varuhu ġa pavēi no.

Mbapavamo Joãova'ea okwatija

¹² He'yiva'ea ji amombe'u pota pe me novia. Emo ji ndakwatijapotari pe me. A'ereki ji aho pota pe pyri nhinhi'iġa pe me nehē tianderoryrory hete ti nhanenhomonhi'iġame nehē.

¹³ Peirū'ġa Tupana'ga remimo'ēhara'ġa – koroko ġa ojatykatyka avo Tupana'ga mboheteavo jipi Jesus'gareheve'ġa – ġa omondouka onhi'iġa pe me.

JOÃOVA'EA OMOMBE'U GAIOVA'EA PE Terceira Carta de João

¹ Ji ko Jesus'gareheve'ga ndepiakatuharamo ako. Nhiirũ, Gaio, kiro ji ikwatijari nde ve. Ji oroarõ hete tuhẽ ko nde.

² Nhiirũ, u katu ndepy'a. A'ereki nde erejiko hete Jesus Cristo'ga rehe. A'ero ji ei Tupana'ga pe: “Tipyry pa ti Gaio'ga pe. Titetirũyme ti ga,” a'e ji nhinhi'iga Tupana'ga pe nde repyga. ³ Jirory hete ji nhaneirũ'ga nuḡandurame avo. A'ereki ḡa nde mombe'u ji ve. “Okoko katu Gaio'ga,” ei ḡa. “A'ereki ga oko hete a'itituhẽva'ea rupi Cristo'ga mombe'ua rupi,” ei ḡa nde mombe'gwovo. ⁴ Ji mbohory hete ji henduvame nanongara jipi. A'ereki ḡa omombe'u jira'yra'jave'ga ndekoa a'itituhẽva'ea rupi.

Joãova'ea ombohete Gaiova'ea

⁵ Nhiirũ, nhaneirũ'ga ojiko nde rehe. A'ereki nde erepokopoko ḡa. Hajiheve'ga vehevi nde erepokopoko jipi nhaneirũ'ga. ⁶ Avo urame ḡa imombe'ui ore ve neremiarõa ojihe ore jatykarame Tupana'ga mboheteavo. Piry po ti nde nanongara'ga pokogi jipi nehẽ imondovo mbatera ḡa pe ḡa hoḡahorame pe hugwi nehẽ. Imondokaturame po ti Tupana'ga nhimohẽhetei pe ndehe nehẽ. ⁷ A'ereki ḡa ombojoapiapi cidades ogwovo Cristo'ga mombe'gwovo ḡa pe. Ohorame ḡa ndopyhygi mbatera Cristo'gareheve'garũive'ga hugwi. ⁸ Nhande reki Cristo'gareheve'ero timbuhuruka nanongara'ga nhaneronga pe hamo imondovo mbatera ḡa pe hamo. Nahã po ti nhande ḡa moirũirũi ḡa horame a'itituhẽva'ea mombe'gwovo.

Joãova'ea omboja Diótreresva'ea rehe

⁹ Akwatija ji nhinhi'iga imondovouka Cristo'gareheve'ga pe ikwehe novã - kiroki ḡa ojatyka Tupana'ga mboheteavo pevo. Emo Diótreres'ga ndokoi orenhi'iga rehe. A'ereki ga onhimongo potaruhu jara'ga hohe. ¹⁰ Nurã jhorame pe pyri po ti ji imombe'ui pe me garekote'varuhua nehẽ. A'ereki ga e'iteheuhu imojateheavo ore rehe. Johe'i hete ko Diótreres'ga rekote'varuhui no. A'ereki ga nombuhurukari ojipyri hajiheve'ga nhaneirũ'ga. Igwete pendeheve'ga ḡa mbuhurukapotarame ga gwovahoguhu pendeheve'ga mondovo pea hugwi. “Tojivrya'javyme ti ḡa nhande pyri nhande jatykarame Tupana'ga mboheteavo,” e'i tehe Diótreres'ga.

Joãova'ea ombohete Demétriova'ea

¹¹ Nhiirũ, okote'varuhuve'ğa ndupi rũi ti eho. Eho ti okokatuve'ğa ndupi. Kiroki ğa oko katu - ğa ko Tupana'gareheva'ero oko. Kiroki ğa oko te'varuhu - ğa ndokwahavi Tupana'ga. ¹² Nhaneirũ'ğa nhaporembo ombohete Demétrio'ga pyry hete ga javo. Garekoa a'itituhẽva'ea rupi omboukwaha hete garekokatua. Ore orombohete ga no. Nde erekwaha oreremimombe'ukatua.

Mbapavamo Joãova'ea okwatija

¹³ He'yiva'ea ji amombe'u pota nde ve novĩa. ¹⁴ Emo ji ndakwatijapotari nde ve jihopotarahiva ǵwaramo kotihĩ pe pyri pe ndepiaga. A'ero po ti nhande nhomonhi'inhĩ'igi nehẽ.

¹⁵ Tu katu ti ndepy'a. Avove'ğa nhaneirũ'ğa omondouka onhi'iga nde ve. Emondouka ti nhinhĩ'iga enhipavẽive'ğa pe nhaporembo nhaneirũ'ğa pe.

JUDASVA'EA OMOMBE'U AHE VE

Carta de Judas

¹ Ji ko Judasramo Tiago'ga reki'yramo. Jesus Cristo'ga remimbotarimova'ea rehe jate ji rekoi. Kiro ji ikwatijari imondovouka nhinhi'iga pe me. Tupana'ga pe mo'emo'ë ojive ga po ti jireheva'ero oko javo. Tupana'ga pe arõ hete nhandervete'ga. Igwete Jesus Cristo'ga pe nderekokatui pe mbojikoguka ojihe. Pe me ji akwatija a'ero imondovouka nhinhi'iga pe me.

² Tupana'ga ti tapeporogwety hete. Tonogatu hete ti ga pepy'a. Ga ti tapearõ hete pe nderekokatuavo nehë no.

Ahembo'ehara'ga Tupana'ga nhi'igaatyviva'ea rehe

³ Nhiirũ, akwatija pota hete ji pe me oji'i novia. Amombe'u pota ji pe me nhandejikoga Cristo'ga rehe. Emo ji ndakwatijara'javi reki a'ea pe me. A'ereki ojipe'ga oho pe pyri pe mbo'eavo jatyviva'ea rehe. Nurã ji ei jiyvyteri pe oji'i: "Ak-watija po ji ojipea ga pe hamo a'itituhêva'ea mombe'gwovo hamo."

A'ea ji akwatija kiro imondovouka pe me tape-mombe'umbe'u aha ti ojipe'ga pe jipi a'itituhêva'ea Cristo'ga mombe'ua. Tupana'ga okwahavuka pa nhande ve Cristo'ga mombe'ua ikwehe jireheve'ga ti tokwaha javo. ⁴ Emo pembo'eatyvive'ga oko pepyteri pe kiro okote'varuhuve'ga. Igwete ga pe moandyandyi. "Oromombe'u katu ore Cristo'ga," ei ga pe me o'mbero. Igwete ga ei: "Xako te'varuhu ti. A'ereki Tupana'ga omombyry ahe ve jipi. Imombyryva gwaramo po ti ga nombahyukari nhande ve nehë nhande rekote'varuhurame nehë," e'i tehe ga jipi. Ga ndokoi reki Jesus Cristo'ga rehe. Ga jate koi nhandervihavuhetero nhandepojykaharetero. Ymya Tupana'ga nhi'iga mombe'uharava'ea ikwatijari ga mombe'unhogwenondeavo hako. "Tupana'ga po ti ombahyuka okote'varuhuve'ga pe nehë," ei ahe ikwatija hako.

⁵ Pe pekwaha pa a'ea. Emo ji takwahavukara'ja pe me. Ymya nhandepojykaharete'ga israelitasva'ea rerohokatu Egitopeva'ea gwyrã hugwi ahe mongovo hako. Emo ga aerë israelitasva'ea momanoi onhi'iga reroviare'ymame hako.

⁶ Oro yvagipeve'ga - kiroki ga onhiroyrõ koji'i ore oroko pota huvihavamo javo - ga ndopytai opohia gwuhava hugwi. A'ero Tupana'ga ga mongi ga noãa pytunahivuhua pype ga mombytavo avuirama Cristo'ga ti te'i ga pe javo.

“Ohoa'javame yvya koty po ti Cristo'ga ei ġa pe nehē: ‘Peko te'varuhu hete pe’,” ei Tupana'ga ġa mombe'gwovo.

⁷ Oro cidadepeva'ea no, Sodomapeva'ea Gomorrapeva'ea ojipepeva'ea no – kiroki cidades ojopyjopyri u hako. Ahe ko akoja'ġa javijitehe yvagipeve'ġa. Hahy po ti ahe ve nehē no. A'ereki ahe ndoakwahavihu ojogwerekote'varuhuavo. Akwaimba'ero memenhuhū ġa ojogwerekoko. A'ero Tupana'ga ahe mbokajukapavi cidades rehereheve hako. Tikwaha po nhande a'ero hamo. Tupana'ga po ti ombohahyuka okote'varuhuve'ġa pe hahyva'ea ruvihava pype tata pype avuirama nehē.

⁸ Ahe javijitehe ko akoja'ġa pembo'eatyvive'ġa. Oayvahi ko ġa mbatera okirame upa. “A'ea rehe ore ikwahahetei,” e'i tehe ġa. A'ero ġa nhimongote'varuhui ojogwerekote'varuhuavo. Nohendukatupotari ġa huvihava'ġa nhi'ġa. E'i te'varuhu ġa yvagipeve'ġa pe. ⁹ Miguel'ga ki a'e te – ga ko Tupana'gapyrive'ġa nduvihavuhuro oko yvagi pe – ga nde'ite'varuhui Diabo'ga pe hako. Miguel'ga horame Moisésva'ea ra'oa rehe Diabo'ga ruri ga pyri javo. A'ero ġa jogwayvayvari ahera'oa rehe. Emo Miguel'ga nde'ite'varuhui Diabo'ga pe ereko te'varuhu hete nde jave'yma ga pe. Miguel'ga e'i reki ga pe: “Tupana'ga gwe ti te'i nderekote'varuhua pe imbohahyavouka nde ve nehē,” ei ga Diabo'ga pe hako.

¹⁰ Pembo'eatyvive'ġa ki a'e te e'i te'varuhu ġwembikwahavipyre'yma pe. Ga ko mbiara'javuhuva'ea. A'ereki mbiara ndojapyakai ġwemimbotarimo okookovo. Nahanahā ġa ndekoi ġwemimbotarimova'ea rupi jate no. A'ero ġa nhimongote'varuhupavi. Nahā po ti ġa nhimondoi hahyva'ea ruvihava pype a'ero nehē pembo'eatyvive'ġa.

¹¹ Hahy tuhē po ti ġa pe nehē. A'ereki ġa oho Caimva'ea rupi okote'varuhuavo. Balaāova'ea javijitehe ko ġa jatyi oko itambere'ia potaruhuavo onhimbote'varuhuavo. Coréva'ea javijitehe ko ġa nohendupotari gwuvihava'ġa nhi'ġa. A'ero po ti Tupana'ga ġa mondoi ahe javijitehe hahyva'ea ruvihava pype nehē no pembo'eatyvive'ġa.

¹² Jesus'gareheva'ero pe pehopeho i'gwovo ojopyri. A'ea rupirupi pe ei: “Xajapyakaa'ja ti Jesus'ga manoagwera rehe kiro,” pe'ji pe. Ite'varuhu hete a'ero pembo'eatyvive'ġa hoi i'gwovo pe pyri. A'ereki ġa o'ua'u ojihe jate okovo. Ga ko amana rovapitymbyguhua ja no – kiroki nombuhuri amana. A'ereki vyvtua gweroho imongyre'yma. A'ero po nhande ei jupe: “Hovapitymbyguhu tehe a. Ndokyri.” A'ea ja ko pembo'eatyvive'ġa ndekoi. E'ie'iteheuhu ġa. Emo ġa nomombyryvi ojipe'ġa pe.

Pembo'eatyvive'ġa ko yva javijitehe no i'ae'ỹva'ea. “T'a kiro i'ahava rupi,” xa'e nhande jupe novīa. Emo ndi'ai reki. A'ea

javijitehe ko pembo'eatyvive'ğa. “Omombe'u katu ğa kiro mbatera,” xa'e nhande ğa pe novĩa. Emo ğa nomombe'ukatui reki. Yva ndi'ai. A'ero po nhande hekyi jypya reheve imombo. Omano hete reki yva a'ero. Pembo'eatyvive'ğa ko omanova'ea javijitehe a'ero. A'ereki tegwete ęandekokatua. A'ero po ti Tupana'ğa ğa mombori hahyva'ea ruvihava pype nehẽ.

¹³ Pembo'eatyvive'ğa ko typepemuhĩa javijitehe ypihua ruvihava rehe. Yvyruhua rurame typepemuhĩa imbotyui imombo ite'varuhuva'ea hembe'yva rehe. Na jitehe pembo'eatyvive'ğa imboukwahavi okote'varuhua onhinotĩe'yma. Ndipoyjayjare'ymuhĩi reki ğa novĩa.

Pembo'eatyvive'ğa ko jaytata'ia javijitehe – kiroki jaytata'ia ohoteheuhu. Nanongara ndohokatujuhu jipi. Nurã ahe ndojikogi hehe a'ea oho tehe javo jupe. Pembo'eatyvive'ğa na jitehe ndokokatui jipi. Nurã nhande ndiajikogi ğa ndehe. Tupana'ğa gwereko ypytunahivuhua ğa pe topyta ti ğa a'ea pype avuirama javo.

¹⁴ Ojikwe Enoqueva'ea omombe'u pembo'eatyvive'ğa hako. Ahe ko Adãova'ea rymyminova'ea hako. Adãova'ea jypy oko. Aerẽ Adãova'ea rymyminova'ea ra'yrava'ea ko Cainãva'ea. Cainãva'ea rymyminova'ea ra'yrava'ea ko Enoqueva'ea – kiroki ahe omombe'u nhogwenonde pembo'eatyvive'ğa hako.

“Nhandepojykaharete'ga po ti uhu nehẽ ojipyrive'ğa pavẽi yvagipeve'ğa pavẽi.

He'yjuhu ranuhũ po ti gapyrive'ğa onhimongyavo nehẽ,” ei ahe.

¹⁵ “Uhu po ti ga javo yvyakotyve'ğa pe nhaporemonehẽ. Okote'varuhuve'ğa pe po ti ga ei:

‘Peko te'varuhu pa pe,’ e po ti ga nehẽ,” ei ahe.

“‘Pe'e te'varuhu pe ji ve no pejikote'varuhuavo,’ e po ti ga ğa pe nhaporemonehẽ,” ei Enoqueva'ea pembo'eatyvive'ğa mombe'unhogwenondeavo hako.

¹⁶ Pembo'eatyvive'ğa ko e'ie'iuhu onhiroyromo. Gwemimbotaruhua rupi ko ğa ndekoi. Onhimboheteuhu ğa ja'javo ojipe'ğa pe. Ga ombohete tehe ojipe'ğa no toko ti ğa kiro nhaneremimbotarimova'ea rehe javo.

Aheremimomoranduva

¹⁷ Nhiirũ, pejapyaka ti Jesus Cristo'ğa moirũhara'ğa nhi'igagwera rehe. A'ereki ğa omombe'u nhogwenonde pembo'eatyvive'ğa ikwehe. ¹⁸ Igwete ğa ei pe me: “Aerẽ Cristo'ğa rura'java renonde po ti ğa ndekoi pe pyri nehẽ. Igwete po ti ğa pe nderekomemui nehẽ,” ei Jesus'ğa moirũhara'ğa. “Gwemimbotaruhua rupi po ti ğa ndekote'varuhui nehẽ,” ei ğa pembo'eatyvive'ğa

mombe'gwovo ikwehe. ¹⁹ Nanongara'ga pe mbojipe'ape'a ojohugwi jipi. Gwemimbotarimo ga ndekoi. Tupana'ga ra'uva ndokoi ga pyri.

²⁰ Pe ki a'e te pejiko Cristo'ga rehe. Cristo'ga mombe'ua ko pyry hete. Penhombojikojiko hete ti ga rehe a'ero. Penhi'i ti Tupana'ga pe gara'uva popoakarimo. ²¹ Tupana'ga nhande arō hete. Peko ti garemiarōa rehe a'ero. Pe'ji ti ojohupe: "Jesus Cristo'ga po ti nhande porogwety nehē. A'ero po ti ga nhande rerohoi ojipyri avuirama nehē," pe'ji ti ojohupe.

²² Peporogwety ti ga – kiroki ga ndogweroviarhi Cristo'ga mombe'ukatua. ²³ Jara'ga oho hahyva'ea ruvihava viara rupi. Pe'ji ti ga pe a'ero: "Peho gweri pe hahyva'ea ruvihava pype. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejikoga Cristo'ga rehe," pe'ji ti ga pe. Hendukaturame penhi'iga po ti pe ga mongoi Tupana'ga viara rupi nehē. Peporogwety ti jara'ga no – kiroki ga opotaruho okote'varuhuavo. Ga porogwetygame ti pejapyaka katu pejihe tapekoi ti gandekote'varuhua rupi no, a'e ji pe me.

Timbohete ti Tupana'ga

²⁴ Tupana'ga pe mbopopoaka tokote'varuhuyme ti ga javo. Ga po ti pe nderohoukari ojipyri yvagi pe nehē no. Ndapekote'varuhua'javi'i'i po ti pe. A'ero po ti pe ndoryndoryhetero garuvihavuhuhetea pyri nehē.

²⁵ Gaha jate ko Tupanetero nhanembopiro'yharamo. Timbohete ti ga a'ero Jesus Cristo'gareheva'ero gwaramo nhandepojykaharete'gareheva'ero gwaramo. A'ereki ga pyry hete nhanderuvihavuhuhetero. Ga ipopoaka hete huvihavuhuhetero jara'ga hohe pa. Nahā ga rekoiki ymya hako ga yvya japoe'ymame. Kiromo jate ga rekoiki no. Aerē ti ga na jitehe nehē no. Timbohete ti ga avuirama a'ero nehē. Na tuhē. Amém.

TUPANA'GA REMBIEPIUKARA JOÃOVA'EA PE

Apocalipse ou A Revelação de Deus a João

Joãova'ea okwatija gwembiepiapava

¹ Kiro ji ikwatijari Jesus Cristo'ga rembiepiukara ji ve. A'ea Tupana'ga gwepiuka Jesus Cristo'ga pe javo ga pe:

–Aere'i ti nahanahã nehẽ. A'ea ti ehapiuka jireheve'ga pe nahã ti nehẽ aere'iva'ea javo. Ojiko ga ji rehe okovo nhinhi'iga rupi, ei Tupana'ga Jesus Cristo'ga pe. Tokwaha ti ga aere'iva'ea, ei ga ga pe.

–Kwa, ei Jesus Cristo'ga Tupana'ga pe.

A'ero Jesus Cristo'ga ei ojipyrive'ga pe yvagipeve'ga pe:

–Eho ti hepiuka aere'iva'ea jireheve'ga pe João'ga pe ikwahavuka ga pe nahã ti nehẽ javo, ei ga.

–Kwa, ei gapyrive'ga ua yvya koty ji pyri.

Ovahema ji pyri gapyrive'ga ei:

–Aere'i ti nahanahã nehẽ, ei ga ji ve hepiuka aere'iva'ea ji ve.

A'ero ji hepiepiapavi ikwahava.

² Kiro ji ikwatijari ikwahavuka nhirembiepiapava Tupana'gareheve'ga pe. Akwatija ji Tupana'ga remimombe'uukara. Akwatija ji a'itituhẽva'ea Jesus'ga rembiepiukara.

³ Piry hete ga pe – kiroki ga omonhi'i a'ea nhirembikwatijara herovia okovo nhirembikwatijara rupi nahã tuhẽ ti javo. Nahãva'ea imbegwee'yma gwaramo po pyry hete ga pe – kiroki ga gwendu nhirembikwatijara herovia okovo nhirembikwatijara rupi nahã tuhẽ ti javo.

Joãova'ea okwatija cidadespeva'ea pe

⁴ Ji ko João'ramo. Kiro ji ikwatijari pe me Tupana'gareheve'ea pe imondovouka pe me. Pejiko pe ga rehe pejatykavo tihendu ti Tupana'ga nhi'iga javo. Sete ko pejatykahava Ásiapeve'ga gwyri pe. Pevo ti ji imondoukari nhirembikwatijara pe me nehẽ.

Agwamo Tupana'ga oko. Ymyahũ ga oko hako. Aerẽ ti ga ruri nehẽ no. Kiro ji ei: Ga ti tomomyry pe me. Tonoġatu ti ga pepy'a no, a'e ji.

Tomomyry ti Tupana'ga ra'uva pe me inoġatuavo pepy'a, a'e ji. Tupana'ga ra'uva hekoi garovai pyteri pe ga'apykavakatua pyri. Oapyga pevo Tupana'ga

jukwahavamo aheruvihavuhuhetero. Seteva'ea ja ko Tupana'ga ra'uva.

⁵ Jesus Cristo'ga ti tomombyry pe me, a'e ji. Tonoġatu ti ga pepy'a, a'e ji. Hupi katu Jesus Cristo'ga Tupana'ga kwahavukari ahe ve. Pyry ahe ganhi'iġa reroviari a'ero. Omanoheterē ga na'ē okwerava'ja hete omanove'ġa mbogwerava'java renonde. Ga ko vvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa nduvihavuhuhete'ga.

Timbohete ti ga! Ga nhande arō hete. Ga ohy nhanderekote'varuhua nhande hugwi gwekoa reka'vogukarame ojukahara'ġa pe omanomo nhande repyga. ⁶ Ga nhande mongo toko ti ġa aheruvihavamo javo. Ga e'i nhande ve: "Peko ti jiruva'ga nhi'iġa rupi." A'ea ga e'i nhande mongovo toko ti ġa ikwava'ēharamo Tupana'ga pe javo.

A'ero ji ei: Timbohete tuhē ti Jesus Cristo'ga jipi! Toko ti ga vvyakotyve'ġa nduvihavuhuhetero jipi yvagipeve'ġa nduvihavuhuhetero no. Toko ti ġa nhaporemō ganhi'iġa rupi jipi. Na tuhē! Amém! a'e ji.

⁷ Pehendu ti! Aerē ti ga rura'javi yvaġatiga pavēi nehē. Vvyakotyve'ġa nhaporemō ti ga repiagi ga rura'javame nehē. Gakutuhara'ġa no - kiroki ġa ojuka ga - ġahā ti ga repiagi nehē.

Ojehe'o ti ġande'ynde'yja'ġa nhaporemō okyhyjiavo okoveveuhuavo garura ġwaramo.

Kwa. Na tuhē a'ero! a'e tuhē ji. Amém!

⁸ Kiro Jesus Cristo'ga nhandepojoykaharete'ga ei:

—Ji ypy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Jypyva'ea pe ji ei Alfa, ei ga. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ômega. Mbapavava'ea pe ji ei Ômega, ei ga. Aġwamo ji ako. Ymyahū ji ako hako. Aerē ti ji ruri nehē no. Vvyakotyve'ġa hohe ji popoakahetero jitekovo ġanduvihavuhuhetero. Yvagipeve'ġa hohe ji rekoj no jitekovo ġanduvihavuhuhetero, ei Jesus Cristo'ga.

Joãova'ea gwepia Jesus Cristo'ga

⁹ Jihi ko Joãoramo. Jihi ko peirūa jijikoga ġwaramo Jesus Cristo'ga rehe pe ja. Hahya Tupana'ga arōe'yve'ġa omondo pe me Jesus Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo pe pavēi. Ji ve ġa omondo hahya no Jesus Cristo'ga jikoty'aro ġwaramo ji pavēi. Peko pe Tupana'ga nhi'iġa rupi. Jihi ako ganhi'iġa rupi no. A'ereki Jesus Cristo'ga ojikoty'a nhande pavēi. Penhimomirana pe. Jihi anhimomirana no. A'ereki nhande-jikogypyagwera jate Jesus Cristo'ga ojikoty'a nhande pavēi nhande pokoga.

Ji Tupana'ga nhi'iġa mombe'uro ġwaramo ġa ji mondouka ypa'ouhū me Patmos pe tomombe'ua'javyme ti ga Tupana'ga

nhi'igã javo. Ji Jesus Cristo'ga mombe'uro ġwaramo ġa ji mondouka pevo.

¹⁰ Pevo Tupana'ga ra'uva ji pojykatatui domingo rupi. Ji-rakykwera koty ji henduvi ganhi'igahyahiva. Trombeta ja ga nhi'igahyahivi javo:

¹¹ —Kiha ti nde erehepia nehẽ – a'ea ti ekwatija livro pype imondovo ojatykave'ġa pe Ásiapeve'ġa gwyri pe. Sete ko ġacidades. Pero koi tuvi ġajatykahava. Kiro ji imombe'ui nde ve cidades rera: Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardes, Filadélfia, Laodicéia, ei ga jirakykwera koty.

¹² Ma'ġa onhi'ĩ ra'e? a'e ji jjirovaga ga koty. Jjirovagame ji hepiagi hyapehava. Sete ko hyapehava ouro apopyra.

¹³ Hyapehava pyteri pe ji ga repiagi. Ga rekoi ga ja – kiroki yvyakotyve'ga yvagipeve'ga no. Ipukuhu gapira okwawa gapya pyvõ. Oku'ayvira ga omongi imondovo opoti'a rupi. Ouro apopyra ko gaku'ayvira. ¹⁴ Ga atimbavamo. Ovelha rava itigahivuhu. A'ea ja hete ga atimbavamo. Amana'java'ea neve itigahivuhu. A'ea ja ga atimbavamo. Hendy'jandy'ja gareakwara tata ja. ¹⁵ Gapya rendy'jahetero metal ja bronze ja ġa metal mbukumbukuheterame fornalha pype tata pype toroapo ti metalkatuva'ea javo. Na jitehe gapya rendy'jahetero. Onhi'igahyahivuhu ga typojuhetea pyambua ja hete.

¹⁶ Opo pe ojohukoty rūi ga herekoi jaytata'ia. Sete ko jaytata'ia. Gajurua rupi ihemi haimbejovaiva'ea itakyhea'javuhuva'ea. Garova hendy'jahetero kwara ja. Kwara hendy'ja hete ahaji katu. Na jitehe garova hendy'jahetero.

¹⁷ Ga repiagame ji ari gapya pyri omanove'ga ja jikyhyjiavo ġwaramo ga hugwi. A'ero ga pokogi ji rehe opoa pyvõ ojohukoty rūi. Kiro ga ei ji ve:

—Terekyhyji ti ji hugwi. Jihi ako jipe jypyva'ero. Jihi ako mbapavava'ero. ¹⁸ Avuirama ji rekoi. Amano hete ji. Ji repia kiro. A'ereki ji akoji. Nane'ymi ti ji rekoi nehẽ. Duas chaves ji areko. Nurã huvihavamo ji ei okote'varuhuve'ġa pe: Pemanu ti. Huvihavamo ji ei ġa pe no: Peho ti omanove'ġa gwyri pe okote'varuhuva'ea gwyri pe, a'e ji ġa pe, ei ga. Pevo rūi ji amondo okokatuva'ea, ei ga.

¹⁹ —Nurã, João, ekwatija ti enhimbiepiaga mombe'gwovo, ei ga ji ve. Ekwatija ti aġwamova'ea mombe'gwovo nahanahã kiro javo. Ekwatija ti aere'ĩva'ea mombe'gwovo no nahanahã ti nehẽ javo, ei ga.

²⁰ —Kiro ji imombe'ui onhimiva'ea ikwahavuka nde ve, ei ga ji ve. Nde erehepia jaytata'ia jipo pe jijohukoty rūi. Sete ko jaytata'ia. Seteve'ġa pe Tupana'gapyrive'ġa pe ji ei jaytata'ia. Gahã yvagipeva'ero omombe'u Tupana'ga

nhi'íga gareheve'ga pe. Kiroki gareheve'ga ojatyka henduva ganhi'íga cidades pe yvya koty – ga pe ga omombe'u. Sete ko gacidades. Sete ko hyapehava no nerembiepiaga ouro apopyra. Tupana'gareheve'ga pe cidadespeve'ga pe ji ei hyapehava. Gahã okwahavuka Tupana'ga pyryva ojipe'ga pe. A'ea ga ei ikwahavuka onhimiva'ea ji ve.

2

Tupana'ga omondouka onhi'íga ojiheva'ea pe Éfeso'eva'ea pe

¹—João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'íga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Éfeso pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Éfeso pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'íga nde ve:

—Jihi reki apyhy jaytata'ia jipo pe jijohukoty rũi jigwo-jigwovo hyapehava pyteri pe. Sete ko jaytata'ia. Sete ko hyapehava no ouro apopyra.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'íga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Éfeso pe javo. Kiro koi ganhi'íga ga pe:

²—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Peporavyky hete pe pejikovo nhinhi'íga rupi penhimomiranama. A'ereki pe ndapepotari okote'varuhuve'ga pepyteri pe. Ojipe'ga uhu pe pyri pe mbo'epota ore ko Cristo'ga moirũharamo javo. A'ero pe ei: “Mara'ngu po ga gamoirũhara'ga? Mara'ngu po Tupana'ga ga mbuhuruka nhande pyri tomo'e ti ga onhi'íga rehe? Tihepia ti,” pe'e pe. Gandeaporogita mombaragwahavame pe ikwahavi ga'mbea. Nhoirũhara'ga rũi ko ga, a'e ji, ei Jesus'ga.

³—Penhimomirana pe pejikovo nhinhi'íga rupi. Pejikoga gwaramo ji rehe pe peporavyky pene'õe'yma. ⁴ Jypya pe ji arõhetei. Agwamo pe ji aro'ĩ reki. A'ea ji ndapotari, ei Jesus'ga. ⁵ Pekwahava'ja ti a'ero. Tapekwahava'japigi ti no. Nahanahã pe peko katu jypya. A'ea rupi pe pyryvamo. A'ea ti pekwahava'ja pepohia pejikote'varuhua hugwi pejeaporogita rerojijyita ji arõhetea'java. A'ero ti pe ndekoi pejikoypyagwera rehe nehẽ. A'ero ti pe nhoarõhetea'javi pejikoheteavo nhinhi'íga rupi pejogwerekokatuavo nehẽ, ei Jesus'ga. Po pe ndaperojijyi pejeaporogita, a'ero ti kotihĩ

ji ruri javo pe me nehẽ. Ako ti ji ga ja nehẽ – kiroki ga gwekyi hyapehava tokoa'javyme ti pyte'mbia rehe javo. Ga ja ti ji rekoi pe me nehẽ tapekoa'javi ti Tupana'gareheva'ero javo, ei Jesus'ga.

⁶ –Ojipe'ga oko te'varuhu Nicolau'ga ja gareheva'ero. Pe ndapepotahetei gandekote'varuhua. Pe ipotare'ymame pyry ji ve. A'ereki jihi ji ndapotahetei gandekote'varuhua no, ei Jesus'ga.

–A'ea nhaporemo ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Efeso pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

⁷ –Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'i'ga onhimomiranama jipi – gaha ti oho Tupana'ga pyri opytavo pevo avuirama nehẽ. Pevo ti ji jukari ga pe yva hugwi ahemongohava hugwi – kiroki yva o'ã Tupana'ga remityma pyteri pe ahererekokatuhava pyteri pe. I'urame ti ga no-manoa'javi nehẽ, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'i'ga ojiheva'ea pe Esmirnapeva'ea pe

⁸ –João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'i'ga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Esmirna pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'i'ga nde ve:

–Jypyva'ero ji ako jipe. Mbapavava'ero ji ako. Amano hete ji. Aerẽ ji kwerava'javi.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'i'ga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe javo. Kiro koi ganhi'i'ga ga pe:

⁹ –Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Hahy hete pe me. Napembateri pe avo. Yvagi pe ki a'e te pe pereko pa.

–Akwaha ji ga pe mbotegweterame. “Ore ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki ore ko judeusramo,” ei ga novia. Tupana'gareheve'ga rui ko ga reki, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ga nohendukatui Tupana'ga nhi'i'ga. Ombopogwe ga Satanás'ga reki onhimono'ono'o'ga ganhi'i'ga renduva, ei Jesus'ga.

10 –Tapekyhyji ti hahya hugwi, ei Jesus'ga. Pehendu! Aerẽ ti jararamo pe hoi cadeia pype nehẽ, ei Jesus'ga. Diabo'ga ti pe mondoukari ipype nehẽ okote'varuhuavo nehẽ. “Tahepia ti,” e'i ti Diabo'ga nehẽ. “Tahepia ti Esmirnapeve'ga jikohetepiga Tupana'ga rehe nehẽ ji rekote'varuhurame ġa pe hahya mondovo ġa pe.” A'ea ti Diabo'ga ei pe ndepiaga ve nehẽ, ei Jesus'ga.

–Dez ti pe kiri hahyheterame pe me nehẽ. Tapejikopigi ti Tupana'ga rehe. Po pe manoi pejikopige'yma ġwaramo Tupana'ga rehe, a'ero ti ji pe mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehẽ, ei Jesus'ga.

–A'ea nhaporemo ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Esmirna pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

11 –Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga ġwendu katu Tupana'ga nhi'ġa onhimomiranama jipi – gaha ti nomanoa'javi nehẽ. Ndohoi tuhẽ ti ga tata pype hahyva'ea ruvihava pype nehẽ. A'ea ti ndahahyi ga pe a'ero nehẽ, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'ġa ojiheva'ea pe Pérgamopeva'ea pe

12 –João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'ġa Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ġa pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Pérgamo pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'ġa nde ve:

–Jihi reki areko haimbejovaiva'ea.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'ġa Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe javo. Kiro koi ganhi'ġa ġa pe:

13 –Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Akwaha ji pegwya – perope Satanás'ga oko ġanduvihavuhuro. Pe ndapekote'varuhui reki pejikoe'yma ganhi'ġa rupi. Peko tuhẽ pe jireheva'ero pejikoheteavo ji rehe. Nurã ji ei: Napemoka'nhyimi tuhẽ pe jirera. Ndape'ei: “Orojiko pi ore Jesus'ga rehe orerekote'varuhua mombohara'ga rehe.” A'ea rui pe ei, ei Jesus'ga.

–Antipas'ga ji mombe'ui ġa pe jipi no. Ga jikohetepige'yma ġwaramo ji rehe ġa ga jukai pepyteri pe –

perope Satanás'ga oko ġanduvihavuhuro. A'ea rupi vehevi pe ndapekote'varuhui pejikoe'yma Satanás'ga nhi'iga rupi reki. Pe ndapejikopigi ji rehe, ei Jesus'ga.

14 —Pepyteripeve'ga pe mbo'e reki ite'varuhua rehe Balaãova'ea remimbo'ete'varuhua rehe. A'ea ji ndapota-hetei, ei Jesus'ga. Jararamo pe ġa nderoviari pejikovo ġanhi'iga rupi.

—Ymyahũ Balaãova'ea ei Balaqueva'ea pe hako: “Embo'e ti Israelva'ea rakykwepohara'ga ite'varuhuva'ea rehe. Ere ti ġa pe a'ero to'u ti ġa mbiara – kiroki a'ea ġa omondo ha'angava rovai pyteri pe ġanemimbohete'hara pyteri pe. Togwereko ti ġa ġwembireko'ġarũive'ga no. Nahã ti ere Israelva'ea rakykwepohara'ga pe. A'ero ti ġa ndekote'varuhui okorame nenhi'iga rupi. A'ero ti Tupana'ga pohiri ġa hugwi nehẽ,” ei Balaãova'ea Balaqueva'ea pe ymyahũ hako, ei Jesus'ga imombe'gwovo.

15 —Jararamo pe perovia Nicolau'gareheve'ga nemimbo'ete'varuhua pejikovo hupi. A'ea ji ndapotahetei no, ei Jesus'ga.

16 —Perojijyi ti pejeaporogita pejipohia ġanemimbo'ete'varuhua hugwi ġa mondovo pejihugwi. Po pe ndaperojijyi pejeaporogita, a'ero ti kotihĩ ji ruri pe pyri jitavuka pe me nehẽ. Ereki pe Balaãova'ea remimbo'ea rerovia Nicolau'gareheve'ga nemimbo'ea rerovia no. Pe me nhaporemo ti ji tavukari haimbejovaiva'ea pyvõ nehẽ – kiroki haimbejovaiva'ea ohẽ jijurua rupi, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemo ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Pérgamo pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

17 —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Kiroki ga ġwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – ga pe ti ji jukari mbeju'ia'javuhuva'ea maná nhirembiepiukaripyre'yma nehẽ. Itatiġuhũva'ea po ti ji imondoi ga pe nehẽ. Itatiġuhũva'ea rehe ti ji ikwatijari garerapyahua. Gaha jate ti okwaha ojerapyahua nehẽ, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Tiatirapeva'ea pe

18 —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tiatira pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ġa pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Tiatira pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi reki ako Tupana'ga ra'yra. Hendy'jandy'ja jireakwara tata ja. Jipyra hendy'jandy'ja metal ja bronze ja tatapypeva'ea ja.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tiatira pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

¹⁹ —Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Penhoarō hete pe. Pe ji arōhetei no. Peporavyky pe pejopokoga pejikovo nhinhi'iga rupi. Ndapejikohetepigi pe ji rehe penhimomiranama. Jypya pe poravykyi pejikovo nhinhi'iga rupi. Aḡwamo johe pe poravykyhetei, ei Jesus'ga.

²⁰ —Penhimbo'euka pe Jezabelhēa pe. A'ea ji ndapota-hetei. E'i hēa: “Ji ko Tupana'ga nhi'iga mombe'uharamo,” e'i hēa o'mbero. A'ero hēa jireheve'ga mbo'ei ite'varuhuva'ea rehe pepyteri pe. Hēa e'i: “Pyrý pe penhimbireko'ḡarūive'ga nderekorame. Pyry pe i'urame mbiara ha'angava mbo-hetea rupiara,” ei hēa o'mbero, ei Jesus'ga.

²¹ —A'ero ji ei hēa pe ikwehe'i: Erojiyi ti ejeaporoḡita epohia ejekote'varuhua hugwi. Terekoa'javi ti enhimbireko'ḡarūive'ga no. Terembo'ea'javi ti ojipe'ga hehe. Terembopohirukara'javi ga ji hugwi, a'e ji hēa pe novia ikwehe'i, ei Jesus'ga.

—Hēa nohendukatui nhinhi'iga. Ndogwerojiyi hēa ojeaporoḡita opohire'yma okote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga.

²² —Pehendu ti! Aerē ti ji hēa mombori onhinongava rehe. Kiroki ga oko hēarekote'varuhua rupi – ḡahā ti ji ga mombo hēa pyri. Hahy hete tuhē ti ga pe a'ero nehē. Po ga ojeaporoḡita rerojiyi opohia hēarekote'varuhua hugwi, a'ero ti ji namondoa'javi hahya ga pe nehē, ei Jesus'ga. ²³ Ajuka hete ti ji hēara'yra'ga nehē no. A'ero ti jireheve'ga nhaporemō ikwahavi. “Jesus'ga okwaha hete nhandevytera nhandepy'a no,” e'i ti ga ji mombe'gwovo nehē, ei Jesus'ga. “Okwaha ga nhandereaporoḡita nahanahā ga oko javo. Po nhande rekote'varuhui, a'ero po ti ga imondoi hahya nhande ve nanani nehē. Po nhande rekokatui, a'ero po ti ga inombyryvi nhande ve nanani nehē,” e'i ti ga ji mombe'gwovo nehē, ei Jesus'ga.

²⁴⁻²⁵ —Jezabelhēa remimbo'ea pe ojipe'ga ei: “Onhimi-heteva'ea – akoja Satanás'ga okwaha hete.” A'ea ga ei jupe, ei Jesus'ga. Pe ki a'e te pe ndapekoi hēaremimbo'ea rehe

ikwahave'yoma Satanás'ga rembikwahava pejjupa Tiatira pe. Pe me ji ei Tupana'gapyrive'ga pe no: Akoja a'e ypy pe me ji ea'javi kiro. Nane'ymi ti peko Tupana'ga nhi'íga rupi jate penhimomiranama nehê. Nahã pe ndekojipei. Na jitehe ti nane'ymi peko jirure'ymame pe pyri nehê, ei Jesus'ga. Ojipea rehe ti ji nanhi'ígi nehê nahanahã ti peko jave'yoma, ei Jesus'ga.

²⁶ —Kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'íga onhimomiranama okovo nhinhi'íga rupi jipi onhimarane'ymame – gaha ti ji ga mbopopoaka ga mongouvouka vyvakotyve'ga nduvihavamo nehê, ei Jesus'ga.

²⁷ Ga pe ti ga hendukatuukahetei onhi'íga nehê.

Ahe ja – kiroki ahe onupã ojipe'ga vyvra pyvõ metalva'ea pyvõ toho ti ga nhinhi'íga rupi javo

– ahe ja ti ga hendukatuuka ga pe onhi'íga nehê.

Nhaepepoa ndipopoakari tujuga apopyra ahe ika'mbika'mbiheterame.

Na jitehe ti vyvakotyve'ga ndipopoakari ga pe ga hendukatuukarame ga pe onhi'íga nehê.

Nahã ti ji ga mongoukari nehê toko ti ga ganduvihavamo ji ja javo. A'ereki na jitehe jiruva'ga ji mongo jipe ji mbopopoaka tohendukatuuka ti ga ga pe onhi'íga okovo ganduvihavamo javo, ei Jesus'ga.

²⁸ —Ga pe ji imondoi jaytata'iuhua nehê – kiroki hendy'ja ko'ema koty. Pyry hete ti ga pe a'ero nehê, ei Jesus'ga.

A'ea nhapremo ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Tiatira pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

²⁹ —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

3

Tupana'ga omondouka onhi'íga ojiheva'ea pe Sardespeva'ea pe

¹ —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'íga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondouvouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Sardes pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'íga nde ve:

—Jihi reki areko Tupana'ga ra'uva. A'ea ko seteva'ea ja. Jihi reki apyhy jaytata'ia no seteva'ea.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe javo. Kiro koi ganhi'iga ga pe:

—Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Ikwahave'yima ojipe'ga ei pe me: “Peko pyry pe. A'ereki pe peko Tupana'ga nhi'iga rupi.” Jihi reki a'e pe me: Ndapekopyryvi pe. A'ereki pe ndapejirokwari pejikovo Tupana'ga nhi'iga rupi.

² —Pejirokwa ti pejeaporoğita kwahava. Peko gwere pe Tupana'ga nhi'iga rupi. Pejirokwa ti xakopigyme ti ganhi'iga rupi javo. Penhimbopopoaka ti xako ti koji'i hete ganhi'iga rupi javo. A'ea ji ei pe me. A'ereki Tupana'ga e'i pe me: “Ga ndokoi nhinhi'iga rupi nhaporemō,” ei ga.

³ —Tapemoka'nhyimi ti. Pe'ji ti pejive: “Nahanahã nhande jikogi Tupana'ga rehe ga imombe'urame ganhi'iga nhande ve. Aerẽ nahanahã jitehe nhande jikogi ga rehe ganhi'iga reroviaheteavo.”

—Nahã ti pe'ji pejive pejikopige'yima Tupana'ga rehe penhimomiranama. Peko hete ti ganhi'iga rupi. Pepohi ti pejikote'varuhua hugwi pejeaporoğita rerōjijyita, ei Jesus'ga.

—Po pe ndapejirokwari pejeaporoğita kwahava rehe pejeaporoğita rerōjijyja rehe nehẽ, a'ero ti ji ruri pe pyri pe ji mboha'uve'yimame. Ahe nombōha'uvi iporomive'ga ndurame. Ahe ja ti napembōha'uvi ji rurame nehẽ. Aerẽ ti ji ruri imondovo ite'varuhua pe me pendekote'varuhuro ġwaramo nehẽ, ei Jesus'ga.

⁴ —Jararamo pe ndapekote'varuhui cidade de Sardes pe. Gwihã ji apota hete. A'ero ti pe ndekoi ji pyri imongiavo pepitiğahivuhuva'ea. A'ereki pe pepyry, ei Jesus'ga.

⁵ —Kiroki ga ġwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – ga pe jitehe ti ji imondoi tapy'ynhapitiğahivuhuva'ea nehẽ emongi ti javo. Tupana'ga okwatija garera livro pype yvagi pe tuhu ti ga ji pyri upa avuirama javo. Ndahyvi ti ji garera jugwi nehẽ. Ga pe ti ji ei nehẽ: Ndehe ko jireheva'ea. A'ea ti ji ei ga pe jiruva'ga nhinhi'iga renduvame nehẽ Tupana'gapyrive'ga henduvame no, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemō ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Sardes pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

⁶ —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Filadélfiapeva'ea pe

⁷ —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'íga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurã kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Filadélfia pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'íga nde ve:

—Jihi reki jipyry hete, ei Jesus'ga. Jihi reki ji ako a'itituhêva'ea mombe'uharamo. Jihi reki ji areko chave Daviva'ea apoa israelitasva'ea ruvihavuhuva'ea apoa, ei Jesus'ga. Ji hovapytymba'vogame ojipe'ga nohovapytymi a'ero, ei Jesus'ga. Ji hovapytymame ojipe'ga nohovapytymba'vogi a'ero, ei Jesus'ga.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'íga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe javo. Kiro koi ganhi'íga ga pe:

⁸ —Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Pepopoaka'ri pe. Emo nhinhi'íga rupi pe ndekoi. Ndape'ei ojipe'ga pe: “Ore ko Jesus'gareheva'ea rui.” A'ea rui pe ei, ei Jesus'ga. Nurã ji pe mondoukari tomombe'u ti ga Tupana'ga nhi'íga javo. A'ero ti pe hopehoi Tupana'ga nhi'íga mombe'gwombe'gwovo ojipe'ga pe nehê. Tegwete pemombihava Tupana'ga mombe'ua hugwi.

⁹ —Pehendu ti! Kiroki ga e'i o'mbero: “Ore ko Tupana'gareheva'ero. A'ereki ore ko judeusramo” – gahã ko Tupana'gareheva'ea rui reki. A'ereki ga nohenduka-tui Tupana'ga nhi'íga. Onhimbopogwe ga Satanás'ga rehe onhimono'ono'oğa ganhi'íga renduva, ei Jesus'ga. Pe pyri ti ji ga mbuhurukari pe mboheteavouka. Nurã ti ga nenypy'andurugi pepya pyri nehê pepyry hete pe ore hohe javo. Pe me ti ga ei nehê: “Gaha pe arõ hete Jesus'ga!” e'i ti ga pe me nehê, ei Jesus'ga.

¹⁰ —Peko pe nhinhi'íga rupi penhimomiranama ji erame pe me: Penhimomirana ti. Nurã ti ji pe nderekokatu pe a'nguavo ite'varuhuva'ea hugwi ite'varuhuva'ea rurame vyakotyve'ga ndehe nhaporemonehê. Uhu ti ite'varuhuva'ea imboukwahava vyakotyve'ga ndeaporogita nehê, ei Jesus'ga.

¹¹ —Nambegwei ti ji rura'javi nehê. Tapejikopigi ti ji rehe a'ero. Po ti pe jikopigi ji rehe nehê, a'ero ti ojipe'ga ndopy-

hygukari pe me imbuhutehea nehē. Gwihā Tupana'ga imbuhupotari pe me, ei Jesus'ga.

¹² —Kiroki ga ġwendu katu Tupana'ga nhi'iga onhimomiranama jipi – gaha ti ji ga rerohoi yvagi pe ga mon-goheteavo Tupana'ga pyri avuirama Tupana'ga ronga pe gambohetehei pe nehē. Okyta ja ti ga pytakatui pevo okaturo. Ndohoa'javi ti ga nehē, ei Jesus'ga. Jiruvihavuhuhete'ga rera Tupana'ga rera ti ji ikwatijari ga rehe nehē. Ga rehe ti ji ikwatijari jiruvihavuhuhete'ga cidade rera nehē no – kiroki cidade ti uhu yvaga hugwi Tupana'ga hugwi cidadepyahua Jerusalém nehē. Jirerapyahua ji ikwatijari ga rehe nehē no, ei Jesus'ga.

—A'ea nhaporemo ti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Filadélfia pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

¹³ —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

Tupana'ga omondouka onhi'iga ojiheva'ea pe Laodicéiapeva'ea pe

¹⁴ —João, ei Jesus'ga ji ve, kiro ti ji imombe'ui ikwatijaruka nde ve Tupana'ga rembiepiukara ji ve, ei Jesus'ga ji ve. A'ea ti ekwatija Tupana'gapyrive'ga pe yvagipeve'ga pe – kiroki ga omombe'u Tupana'ga nhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe, ei Jesus'ga ji ve. Ekwatija ti ga pe tomombe'u ti ga ġa pe Jesus'ga rembikwatijarukara javo, ei Jesus'ga ji ve.

A'ero Jesus'ga imombe'ui ji ve. Nurā kiro ji ikwatijari Jesus'ga remimombe'ua nhitena imondovouka Tupana'gapyrive'ga pe cidade de Laodicéia pe.

Nde ve Tupana'gapyriva'ea pe ji ei a'ero: Kiro koi Jesus'ga nhi'iga nde ve:

—Jihi ko a'itituhēva'ea mombe'uhara, ei Jesus'ga. Ambojiko ji ġa jijihe, ei Jesus'ga. Ji ve Tupana'ga oapouka yvaga yvya rehe ve mbatera apovouka.

A'ea Jesus'ga ei. Nde ve ga ei tomombe'u ti ga nhinhi'iga Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe javo. Kiro koi ganhi'iga ġa pe:

¹⁵⁻¹⁶ —Opokwaha hete ji, ei Jesus'ga. Pe ndapejirokwari reki pejoryvamo ji rehe. Pejoryjory hete ti ji rehe a'ero. Po pe napendoryndoryhetei ji rehe, a'ero po ti peko te'varuhu hete ji ve hamo. Ahe i'upotarame iroyxaġahiva'ea, a'ero iroyxaġahive'ŷva'ea ahe ndopotari onyvuna ojuraa hugwi. Ahe i'upotarame hakuheteva'ea, a'ero hakuhetee'ŷva'ea ahe ndopotari onyvuna ojuraa hugwi. Na jitehe ti ji ndapepotari jipohia pe hugwi nehē. A'ereki pe napendoryndoryhetei ji rehe. Emo pe ndapekote'varuhuhetei ji ve no, ei Jesus'ga.

17 —Pe'e pe: “Nhanembate nhande. Tireko hete nhande. Ndopavi nhande hugwi. Nurã ti tipyhygyime ojipea nhandejive,” pe'e pe novĩa, ei Jesus'ga.

—Na rũi pe ndekoi, ei Jesus'ga. Pehe ndapekwahavihu. Ite'varuhu hete pe me reki. Peporia'i reki pe pejikovo imbatere'ỹve'ga ja reki, heakwagweve'ga ja reki, ipire'ỹve'ga ja reki. Pe ndapekwahavi reki nhanembate nhande javo.

18 —Nurã kiro ji pe moğitai. Ji pyri ti pejo embuhu ji ve javo, ei Jesus'ga. Ji hugwi ti pepyhy ouro imbokatupyra tatapypeva'ea. A'erame tehe ti pe mbateramo tuhẽ nehẽ, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji amondo tehe pota he'yjuhuva'ea pe me. Ji hugwi ti pepyhy tapy'ynhapitiğahivuhuva'ea. A'erame tehe ti pe ndapekoa'javi ipire'ỹve'ga ja nehẽ. A'ero ti ojipe'ga ndohepiaga'javi pepire'yma nehẽ. A'ero ti pe napenhinoťia'javi nehẽ, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji amomboruka pota pendekote'varuhua pe hugwi pe mombry-pota toko pyry ti ga ji ja javo. A'ero jipyryva a'e ji pepitiğahivuhuva'ea pe, ei ga. Ji hugwi ti pepyhy mohağa nhandya imongyavo pejeakwara rehe, ei Jesus'ga. A'erame tehe ti pe hepiakatui nehẽ, a'e ji, ei Jesus'ga. A'ereki ji akwahavuka pota nhimombe'ukatua pe me.

19 —Nhiremiarõheteve'ga pe ji nhi'iğahi imondovo hahya ga pe toko katu ti ga javo, ei Jesus'ga. Nurã ti pejirokwa pejeaporogita rerojijyita pepohia pejikote'varuhua hugwi, ei Jesus'ga.

20 —Pehendu! Kiro ji ami mytu'ẽ me, ei Jesus'ga. Ji kwajikwari porta rehe nhinhi'iğa kiro ji ruri javo. Kiroki ga gwendu ji nhi'iğame hovapytymba'voga ji ve - garonga pype ti ji reki nehẽ. Ka'arugame ti ore i'ui orojogwerokupa a'ero nehẽ, ei Jesus'ga. A'ea ji ei ikwahavuka pe me pejiko ti ji rehe javo. A'ero ti ji jikoty'ari pe pavẽi nehẽ, ei Jesus'ga.

21 —Ahendu katu ji Tupana'ga nhi'iğa nhinhimomiranama jipi, ei Jesus'ga. Jiruva'ga pavẽi ji apygi ga'apykavakatua rehe jitekovo aheruvihavuhuhetero. Na jitehe ti ga apygi ji pavẽi - kiroki ga gwendu katu Tupana'ga nhi'iğa onhimomiranama jipi. Gaha ti ji ga reroho yvagi pe ga mboapyga ji pavẽi jiapykavakatua rehe ga mongovo nehẽ toko ti ga aheruvihavamo javo, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

—A'ea nhaporemoti ere Tupana'gareheve'ga pe cidade de Laodicéia pe, ei Jesus'ga nde ve ikwatijaruka ji ve.

22 —Peapyakwa pe. Pehendu katu Tupana'ga ra'uva ea Tupana'gareheve'ga pe a'ero, ei Jesus'ga.

A'ea nhaporemoti Jesus'ga imombe'upavi ji ve.

—Tupana'gapyrive'ga ti tomombe'u Tupana'gareheve'ga pe

ciudadespeve'ga pe Tupana'ga rembiepiukara ji ve – kiroki sete gacidades yvya koty, ei Jesus'ga ikwatijaruka ji ve.

4

Ombohete ga Tupana'ga yvagi pe

¹ Aerē jirekorame yvya koty ji hepiagi yvate yvaga pype. A'ereki ojipe'a jipe porta'java'ea yvagi pe. A'ero ji ga renduvi – kiroki ga onhi'igypy ji ve. Trombeta ja ga nhi'igahyahivi javo ji ve:

–Herejo avo yvagi pe, ei ga. Nahanahã ti toko nehē. A'ea ti ji hepiukari nde ve aerēva'ea nehē, ei ga ji ve.

² Kotihĩ Tupana'ga ra'uva ji pojkakatui ji rerogwovo yvagi pe. Nanime pevo yvagi pe aheruvihavuhuhete'ga apykavakatua ga omondo imohina. A'ea rehe ga'apykavareheve'ga apygi okovo aheruvihavuhuhetero ahe mongomongovo onhi'iga rupi. ³ Itakatua ja jaspe ja sardônio ja ga rendy'jandy'javamo. Ga'apykava arimo yvagahavuhua rekoi. Yvagahavuhua hendy'jandy'ja itakatua ja esmeralda ja.

⁴ He'yjuhu aheapykava ga'apykava atimana itena. A'ereki ga oko aheruvihavuhuhetero oapyga oapykava rehe. Vinte e quatro ko aheapykava. Ga'apykava teni mbyteri pe a'ero. Ahepia ji huvihavuhu'ga. Pevo ga apygi aheapykava rehe he'yive'ga vinte e quatrove'ga. Ga omongi tapy'ynhapitigahivuhuva'ea oina. Akanitara ouro apopyra ga omongi no huvihavuhuro gwaramo.

⁵ Ga'apykava hugwi iveraveravi onaranarağa onhi'inhi'iga. A'ereki ga oko aheruvihavuhuhetero. Yhyga'java'ea hendypu irupe'i ga'apykava rovai pyteri pe ga rekoro gwaramo aheruvihavuhuhetero. Sete ko yhyga'java'ea. Gara'uva pe ji ei yhyga'java'ea. Seteva'ea ja ko gara'uva.

⁶ Ga'apykava rovai pyteri pe hekoi ypihua ruvihava'java'ea vidro'java'ea apopyra. Typy katu hete ypihua ruvihava'java'ea cristal ja.

Quatrove'ga nhatimani ga'apykava upa ga pyri okovo mbyteri pe ga rekoro gwaramo aheruvihavuhuhetero. Gwe'yjuhuro gandeakwara ihyghivi ga ndehe gakambypya koty gakupepytera koty no. ⁷ Quatrove'ga ko nahã: Ojipe'ga rekoi ja'gwara'java'ea ja leão ja. Ojipe'ga rekoi touro ja. Ojipe'ga rova rekoi akwaimbae'ga rova ja. Ojipe'ga rekoi kwanduhua ruvihava'java'ea ja a'ea oveverame. Nahã tuhē quatrove'ga ndekoi upa ga pyri. ⁸ Gapepoa oatimamba ga. Quatrove'ga nağanani gapepoa ko seis. Gwe'yjuhuro gandeakwara ohygahi ga ndehe gayvyteri pe

no. Ndopytu'ui'i'i ġa javo arimo ypytunimo no. A'ereki nane'yumi ġa e'ie'i:

—Pyry hete ga! Pyry hete ga!

Pyry hete aheruvihavuhuhete'ga Tupana'ga!

Koji'i ga popoakahetero ojipe'ga hohe pa.

Ga tehe oko aheruvihavuhuhetero, ei ġa.

Ymyahū ga oko hako.

Aġwamo ga oko.

Aerē ti ga ruri nehē.

A'ea ġa ei jipi onhi'imbige'yma ga rehe.

⁹ Nahā ġa ga'apykavareheve'ga mboukwahavi tikatu hete ti ga javo. Nahā ġa ga mboheteri. Ga pe ġa ei:

—Ndepyry hete nde ore rerekokatuavo.

A'ea ġa ei ga'apykavareheve'ga pe ga mboheteroavo – kiroki ga oko avuirama okovo aheruvihavuhuhetero.

¹⁰ Ga erame na ga pe akoja'ga huvihavuhu'ga vinte e quatrove'ga – ġahā ġwenypy'anduru ga'apykavareheve'ga rovai pyteri pe avuiramave'ga rovai pyteri pe ga rekoro ġwaramo aheruvihavuhuhetero. Nahā ġa nenypy'andurugi gaha pyry hete nhande hohe javo. Nahā ġa ga mboheteri hekyita oakanitara ouro apopyra imondovo inoġa garovai pyteri pe ga ko nhanderuvihavuhuhete'ga javo. ¹¹ Ga mboheteroavo ġa ei ga pe:

—Ndehe jate ndepyrhetero orepojkaharetea.

Ndehe jate ti ahe tanemboukwaha a'ero

gaha tikatu hete javo.

Tanembohete ti ahe.

Tereko ti aheruvihavuhuhetero epopoakaramo.

A'ereki nde ereapo pa

tanhimohē ti hehe javo.

Nde ipotaro ġwaramo hekopavi a.

Ejive nde ereapo pa.

A'ea ġa ei ga pe gworygworyvamo ga rehe.

5

Cordeiro'jave'ga ope'a imamanipyra

¹ Kiro ji hepiagi imamanipyra livro ga'apykavareheve'ga po pe aheruvihavuhuhete'ga po pe. Gapo pe gajohukoty rūi imamanipyra livro hekoi. Livro gwereko ikwatijara mbyteri pe i'arimo no. Tuju'gia apopyra pyvō ga hovapytymukari livro raka'e. Sete ko tuju'gia apopyra. Tuju'gia apopyra arimo herekoi ikwatijara no tope'ayme ti ahe livro hepiage'yma ipype javo.

² Ipoakaheteve'ga Tupana'gapyrive'ga ji ga repia yvagipeve'ga. Hahyahi ganhi'iga ga erame tohendu pa ti ġa nhinhi'iga javo. Gaha e'i:

—Ma'ga pyry hete huvihavuhuhetero? Pyry hete ti ga ruri ipe'avo livro nehẽ. Toka'mbika'mbi ti ga tuju'gia apopyra nhaporemõ livro pe'avo, ei ga.

³ Ndipe'ahavi tuhẽ reki. A'ereki ahã pyryheteve'ga huvihavuhuhete'ga. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvagi pe. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvya koty. Ndokoi ga livro pe'aharamo yvya gwyri pe no. Ndokoi tuhẽ ga ikwatijara repiakaramo a'ero. ⁴ Nurã ji jehe'oi ranuhũ. A'ereki ga gweka nanongara'ga novĩa. A'ereki ahã pyryheteve'ga huvihavuhuhete'ga. Nurã ahã ga livro pe'aharamo. Ahã ga ikwatijara monhi'iharamo a'ero – kiroki ikwatijara oko livro pype. Ahã tuhẽ ikwatijara repiakara'ga a'ero.

⁵ A'ero huvihavuhu'ga – kiroki vinte e quatrove'ga – gãnde'yja'ga ei ji ve:

—Terejehe'oi. Ehepia Judáva'ea rakykwepohara'ga. Ga pe nhande ei ja'gwara'jave'ga leão'jave'ga. A'ereki ga ipopoaka aheruvihavuhuhetero. Ga ko Daviva'ea rakykwepohara'ga. Nurã nhande ei ga pe: Garembopyya ko Daviva'ea aheruvihavuhuva'ea. Ojirovia hete ga ovyã omanoã hugwi okwera'java okovo. Nurã ti gaha tope'a livro ika'mbika'mbiga tujuga apopyra nhaporemõ – kiroki seteva'ea, ei ga ji ve.

⁶ Kiro ji Judáva'ea rakykwepohara'ga repiagi tuhẽ. Pevo ga ami gapyteri pe. Aheruvihavuhuhete'ga apykava pyri ga ami ga'apykavareheve'ga rovai pyteri pe okovo quatrove'ga ndovai pyteri pe no vinte e quatrove'ga ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe. Ga repiagame ji ei: Ga ko cordeiro ja jukapyra ja – gwiã ga ojuka imondovo ikwava'ẽhava arimo. Sete ko garatĩa. Cordeiro ratĩa ja ko garatĩa. Ipopoaka hete ga a'ero aheruvihavuhuhetero. Sete ko gareakwara no. Tupana'ga ra'uva pe ji a'e gareakwara. Seteva'ea ja ko gara'uva. Tupana'ga omondomondo gwa'uva yvyakotyve'ga gwyri pe nhaporemõ takwaha pa ti ji gãndekoa pevo javo.

⁷ Kiro cordeiro'jave'ga ruri ipyhyga livro ga'apykavareheve'ga poã hugwi gajohukoty rui ga apygame okovo aheruvihavuhuhetero.

⁸ Ga livro pyhygirẽ ga nhinoçi upã ojovapyvo yvya rehe garovai pyteri pe. Ga mboheteavo ga nhinoçi pevo quatrove'ga vinte e quatrove'ga pavẽi. Gwetakwera ja ga herekoi imonhi'ihava harpa. Nhaetingy'a'java'ea ga gwereko no. Nhaetingy'a'java'ea ko ouro apopyra. Ipye hekoi incenso perfume apopyra. Tynahẽ a'ero. Perfume a'e ji Tupana'ga remimo'ẽhara'ga nhi'igã pe ga nhi'igame Tupana'ga pe.

⁹ Kiro quatrove'ga vinte e quatrove'ga pavẽi, ga nhimby'yi ipyahuva'ea rehe. Onhimby'yita ga ei cordeiro'jave'ga pe:

—Ndehe ko pyryheteve'ea aheruvihavuhuheteã no.

Nurã ndehe epyhy livro ika'mbika'mbiga tuju'gia apopyra.
A'ereki nde erejijukauka heka'voguka ejekoa vvyakotyve'ga
ndepyga.

Nahã nde ga mbopiro'yi gandekote'varuhua hugwi ga mon-
govo
toko ti ga Tupana'gareheva'ero javo.

Nahã ko nde vvyakotyve'ga hugwi ga mo'emo'ëi, ei ga on-
himby'yita.

Gande'ynde'yja'ga hugwi nhaporemō nde ga mo'emo'ëi.

Kiroki ga ojoatyatyvi ganhi'iga – ga hugwiugwi nhaporemō
nde ga mo'emo'ëi.

Ojipe'ga hugwi nhaporemō nde ga mo'emo'ëi.

Vvyakotyve'ga gwygagwyrivepe'ga hugwi nhaporemō nde ga
mo'emo'ëi.

Nahã ko nde vvyakotyve'ga mo'emo'ëi Tupana'ga pe, ei ga
onhimby'yita.

¹⁰ Nde ga mongomongoi toko ti ga aheruvihavamo javo.

Nde ga mongomongoi toko ti ga ikwava'ëharamo javo.

A'ero ti ga ndekoi aheruvihavamo yvya koty vvyakotyve'ga
ndepiakatuavo

hendukatuuka ga pe Tupana'ga nhi'iga nehë.

A'ea ga ei onhimby'yita cordeiro'jave'ga pe quatrove'ga vinte
e quatrove'ga pavëi.

¹¹ Kiro ji Tupana'gapyrive'ga ndepiagi ga nenduva.
He'yjuhu ranuhũ ga onhi'iga milhões de milhõesve'ga.
Oatimamba ga ga'apykavareheve'ga apykava upa
quatrove'ga atimambava upa no huvihavuhu'ga
atimambava upa no. ¹² Hahyahi Tupana'gapyrive'ga nhi'iga
ga erame:

—Pyrý hete cordeiro'jave'ga jukapyra'jave'ga.

Gaha ti toko aheruvihavuhetero opopoakaramo.

Gaha ti toko imbateva'ero herekovo pyrýva'ea.

Gaha ti tokwaha hete onhimombaragwahava.

Gaha ti tipopoaka hete.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga javo.

Gaha ti tohoryory hete, ei ga nhaporemō.

A'ea rehe nhaporemō Tupana'gapyrive'ga nhi'igi javo
cordeiro'jave'ga mboheteavo gaha pyrý hete ga hohe pa
javo.

¹³ Kiro ji henduvi Tupana'ga rembiapohara'ga nhaporemō
– kiroki ga oko yvagi pe yvya koty no yvya gwyrý pe no
ypiahua ruvihava pype no mbatera pavëi. Gahã mbatera
pavëi e'i pa:

—Tohoryory hete ti ga'apykavareheve'ga jipi cordeiro'jave'ga
pavëi.

Gahã ti timbohete jipi.

Gahã ti timboukwaha jipi tikatu hete ti ġa javo.

Gahã ti toko nhanderuvihavuhhetero jipi.

A'ea nhande ei ga'apykavareheve'ga mboheteavo nhanderuvihavuhhete'ga mboheteavo.

A'ea nhande ei cordeiro'jave'ga mboheteavo no, ei ġa mbatera pavēi.

A'ea rehe nhaporemo Tupana'ga rembiapohara'ga nhaporemo ġa nhi'īgi javo mbatera pavēi.

¹⁴Kiro quatrove'ġa ei:

—Na tuhē! Amém!

Kiro vinte e quatrove'ġa huvihavuhu'ga nhinoġi upa ojo-vapyvo yvya rehe avuiramave'ga mboheteavo.

6

Tuju'gia apopyra

¹ Kiro ji hepiagi cordeiro'jave'ga ika'mbigame tuju'gia apopyra. Ojipejiva'ea ga ika'mbigi. A'ero quatrove'ġa nde'yja'ga nhi'īgi. Ga renduvame ji ei: Poro inaraġi ovuhu, a'e ji. A'ereki hahyahi ganhi'īga ga erame:

—Herejo!

² Nanime ji hepiagi cavalo tiġuhūva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – gaha gwereko u'yva. Kiro akanitara mondohava ga pe. A'ea ahe ono otavukarame. Nurã ga ikwahavi omondoa. Nurã ga ei:

—Tatavuka ti ji, ei ga.

A'ero ga ndopojihuvi ogwovo atavuka hete ji javo ġapopoakara mombiga. Otavuka hete ga ġapopoakara mombiga a'ero.

³ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ġa nde'yja'ga. Mokōi ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ġa nde'yja'ga ei:

—Herejo!

⁴ A'ero ojipea cavalo hoi iġwaġuhūva'ea. Kiro cavalo arimove'ga mbopopoakahava itakyhea'javuhuva'ea mondohava no hehanhuhūva'ea mondohava ga pe. Nurã ga ikwahavi omondoa. Nurã ga ei:

—Aho ti ji yvyakotyve'ġa mbojoapitipitiuka nehē, ei ga ogwovo.

⁵ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ġa nde'yja'ga. Trēs ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ġa nde'yja'ga ei:

—Herejo!

Nanime ji hepiagi cavalo jypivuhuva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – ga gwereko imombohyitava opo pe.

⁶ Kiroki ga oko quatrove'ga pyteri pe – gaha ji ahendu. Kiro ga ei cavalo arimove'ga pe:

–Momi itambere'ia aheporavykyhava ikwepykava – kiroki ikwepykava ahe opyhy oporavykyrame ara rupi ve. Momi jitehe itambere'ia um litro de trigo apopyra rehe pão rehe – kiroki pão ahe o'u ara rupi ve. A'ereki he'yjuhu ko itambere'ia mbatera rehe kiro, ei ga. Momi itambere'ia aheporavykyhava ikwepykava – kiroki ikwepykava ahe opyhy oporavykyrame ara rupi ve. Momi jitehe itambere'ia três litros de trigo'java'ea apopyra rehe cevada apopyra rehe pão rehe – kiroki pão ahe o'u ara rupi ve. A'ereki he'yjuhu ko itambere'ia mbatera rehe kiro, ei ga. Terembote'varuhui ti yva'ia oliveira yva'ia. A'ea ko ahe oapo ikavamo azeiteramo, ei ga. Terembote'varuhui ti ojipea yva'ia videira yva'ia. A'ea ko ahe oapo vinhoramo, ei ga cavalo arimove'ga pe.

⁷ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ojipe'ga renduvi quatrove'ga nde'yja'ga. Quatro ko cordeiro'jave'ga rembika'mbigagwera a'ero. A'ero quatrove'ga nde'yja'ga ei:

–Herejo!

⁸ Nanime ji hepiagi cavalo jukyryuhuva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – garera ko Ahemanoa. Ojipe'ga hoi ga reviri. Garera ko Omanove'ga gwyrá. Omanove'ga gwyrá'ga hoi Ahemanoa'ga reviri tuhê ogwovo ga rupi. Kiro gambopopoakahava. Nurã ikwahava omondoá ga ei ojohupe:

–He'yjuhu ranuhũ vyvakotyve'ga. Quatro ko ga ndekondekorame gapyteri pe nanani ojipejive'ga ti nhande tiapitiuka. Nahanahã ti nhande he'yive'ga apitiuka nehê. Jara'ga ti nhande tiapitiuka haimbejovaiva'ea pyvõ itakyhea'javuhuva'ea pyvõ nehê. Jara'ga ti nhande tiapitiuka ty'ara pe nehê. Jara'ga ti nhande tiapitiuka karugwate'varuhua pe nehê. Jara'ga ti nhande tiapitiuka ka'gwyripeva'ea pe nehê, ei Ahemanoa'ga Omanove'ga gwyrá'ga pavêi.

Nahã ti ga popoakahetero Ahemanoa'ga Omanove'ga gwyrá'ga pavêi he'yive'ga apitiuka nehê a quarta parte dos vyvakotyve'ga apitiuka nehê.

⁹ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ji ahera'uva repiagi he'yjuhuva'ea. Cinco ko garembika'mbigagwera a'ero. A'ero kiroki ahe vyvakotyve'ga rembijukapyrava'ea – a'ea ra'uva ji ahepia ikwava'êhava gwyrá he'yjuhuva'ea. Vyvakotyve'ga ahe

jukai. A'ereki Tupana'ga rehe ojikoga ġwaramo ahe omombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iġa. Omombe'u ahe Jesus'ga ġa pe no okokatuavo. Nurã vvyakotyve'ġa tiruahũro ahe ve ahe mbopohipapota Tupana'ga hugwi. Ahe pohire'ymame ġa ahe jukai.

¹⁰ Kiro hahyahi ahera'uva nhi'iġa i'eraime Tupana'ga pe he'yjuhuva'ea.

—Oreruvihavuhetero ndehe ndepyry hete, e'i ahera'uva. Nde nhi'iġi a'itituhẽva'ea rehe, e'i. Maranime ti nde ei orejuka-hara'ġa pe vvyakotyve'ġa pe ġa ndehe ore repyga imondovo hahyva'ea ġa pe? e'i ahera'uva Tupana'ga pe.

¹¹ Kiro imondohava ahera'uva pe ahepipukuhuva'ea mondohava tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea mondohava. He'yjuhuva'ea ra'uva inainani herekoi opitiġahivuhuva'ea a'ero. A'ereki oko katu gworygworyva onhimomiranama.

Kiro koi imombe'uhava ahera'uva pe no:

—Tukatu ti pepy'a kiro, e'i. Koji'i ti pepytu'u tomano ti peirũ'ġa pe ja ua avo nehẽ javo, e'i. Penhimanoe'ymame pe pemombe'umbe'u Tupana'ga nhi'iġa yvya koty Jesus'gareheva'ero. Na jitehe peirũ'ġa imombe'umbe'ui Tupana'ga nhi'iġa kiro yvya koty Jesus'gareheve'ġa, e'i. Peirũ'ġa ti tonhi'ĩpo'ru pa Tupana'ga nehẽ. Nurã ti vvyakotyve'ġa tojuka peirũ'ġa mbopohipota Tupana'ga hugwi nehẽ. A'ero ti peirũ'ġa manoi opohire'yma Tupana'ga hugwi nehẽ.

A'ea ko imombe'ua ahera'uva pe.

¹² Kiro ji hepiagi cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra. Seis ko garembika'mbigagwera a'ero. A'ero yvya iġwyġwyhetei. Kwara jypivuhuro tapy'ynhapirypivuhuva'ea ja bode ravaypivuhua apopyra ja a'ero. Jahya iġwaġuhũro aherekoe ja a'ero. ¹³ Yvaga hugwi jaytata'ia ndurundurugi yvya rehe a'ero. Onduru jaytata'ia yva'ia monduruga ja. Yvyturanuhũa yva figueira imoġwyġwymame omondurunduru jugwi figo jakyruhuva'ea. Na jitehe jaytata'ia indurugi. ¹⁴ Yvaga jipe'ahetei onhimamana ogwovo a'ero livro mamanipyra ja ahe imamaname imondovo. Yvytyruhua imbojipe'ahava ypa'õa imbojipe'ahava no a'ero. Yvytyruhua nhaporemo ojijyi ypa'õa nhaporemo no.

¹⁵ A'ero vvyakotyve'ġa nhimimi okyhyjiavo. Ganduvihavuhu'ġa no jukwahave'ġa no imbateve'ġa no soldados'ġa nduvihavuhu'ġa no ipopoakaheteve'ġa no ojipe'ġa no – kiroki ipiro'ye'ỹve'ġa ġa ġa mboporavykyuka ġa mbopohirukare'yma ojihugwi, kiroki ġa oporavyky ojive jate no ipiro'yve'ġa – ġahã nhaporemo onhimimba

vytyvytyruhua rupi itakwaruhua pype itaruvihava pyteri pe no. ¹⁶ Vytyruhua pe ġa ei itaruvihava pe no:

—Pehi ti ore rehe ore mima ġa hugwi. Kiroki ga oapy oapykava rehe yvagi pe okovo aheruvihavuhuhetero – ga hugwi ore nhimipotari torerepiagyme ti ga. Kiroki ga omano cordeiro ja jukapyra ja – ga hugwi ore nhimipotari no tuhuryme ti ga ore pyri. A'ereki ga onhimonha'nga hete ore rehe, ei ġa. ¹⁷ A'ereki kiro ġanduhava tuhē. Kiro ti ġa nduri a'ero onhimonha'ngaheteavo vvyakotyve'ġa ndehe nehē. Ndorepopoakari po ti ore ġa pe oropapava nehē, ei ġa okyhyjiavo.

7

Tupana'ga rembikwatijaripyra nongava

¹ Aerē ji hepiagi Tupana'gapyrive'ġa amame yvya koty yvagipeve'ġa. Quatro ko ġa. Quatrove'ġa ko nahā: Ojipe'ga ami tyapyra koty. Ojipe'ga ami nhimbya koty. Ojipe'ga ami kwara pora koty. Ojipe'ga ami kwara kia koty. Nahā quattrove'ġa hepiakatupavi vvytua yvya koty. Quatro ko vvytua. Ga naġanani ipyhygi vvytua topejupejuyme ti vvytua yvya koty javo.

—Topejuyme ti vvytua yvya rehe ypiahua ruvihava rehe no yva rehe nehē no, ei ġa.

² Kiro ji hepiagi ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga ga jiupirame kwara pora hugwi ogwovo yvagi pe. Gwereco ga Tupana'ga rembikwatijaripyra nongava avuiramave'ga rembikwatijaripyra nongava. A'ea pyvō ga ono Tupana'ga rembikwatijaripyra vvyakotyve'ġa ndehe ġahā ko Tupana'gareheve'ġa javo. Hahyahi Tupana'gapyrive'ga nhi'ġa ga erame quattrove'ġa pe – kiroki ġa opyhy vvytua. Kiro ġambopopoakahava. Nurā ikwahava omondoa ġa ei ojohupe:

—Timbote'varuhu ti yvya ypiahua ruvihava no, ei ġa.

Ga pe Tupana'gapyrive'ga onhi'ġahyahi.

³ —Tapembote'varuhui ve ti yvya ypiahua ruvihava no yva no, ei ga. Na ore inoġi na'ē nhandervihavuhuhete'ga rembikwatijaripyra gareheve'ġa ndetovapyra rehe. A'ea ti ore torono ġa ndehe garembikwatijaripyra nongava pyvō ġahā ko Tupana'gareheve'ġa javo, ei ga ġa pe.

—Kwa, ei ġa.

⁴ Ga inombavirē ġa ndehe ji henduvi ga imombe'urame. Imombe'gwovo ga ei:

—He'yjuruhanuhūve'ġa ndehe ġa inoġi Tupana'ga rembikwatijaripyra cento e quarenta e quatro milve'ġa ndehe. Ga ko Israelva'ea ra'yrava'ea rakykwepohara'ġa,

ei ga. ⁵⁻⁸ Doze ko Israelva'ea ra'yrava'ea oko huvihavamo. Ahera'yrava'ea rakykwepohara'ga gwereko Israelva'ea ra'yrava'ea rera jitehe. Ga ko nahã a'ero:

Judá'ga
Rúben'ga
Gade'ga
Aser'ga
Naftali'ga
Manassés'ga
Simeão'ga
Levi'ga
Issacar'ga
Zebulom'ga
José'ga
Benjamim'ga.

Nahã Israelva'ea ra'yrava'ea rakykwepohara'ga, ei ga. Ganaganani ko doze milve'ga. Ga ndehe inainani Tupana'gapyrive'ga inoçi Tupana'ga rembikwatijaripyra gahã ko Tupana'gareheve'ga javo, ei ga.

He'yjuhuranuhũve'ga omongi tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea

⁹ Aerē ji hepiagi he'yjuhuranuhũve'ga vvyakotyve'ga. Ndahepiapavi ji ġa. A'reki ġa he'yjuhu ranuhũ. Ga nduripei ogwyogwyripeve'ga hugwi nhaporemō. Ga nduripei gwe'ygwe'yja'ga hugwi nhaporemō no. Ojipe'ga hugwi nhaporemō ġa nduripei no. Kiroki ġa ojoatyatyvi ġanhi'iġa – ġa hugwiugwi nhaporemō ġa nduripei no. Kiro ġa ami ga'apykavareheve'ga apykava rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe. Cordeiro'jave'ga rovai pyteri pe ġa ami no. Omongi ġa opipukuhuva'ea tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea. Gwerekō ġa pindova rova opo pe.

¹⁰ Hahyahi ġanhi'iġa ġa erame:

–Tupana'ga nhanderuvihavuhuhete'ga oapy oapykava rehe aheruvihavuhuhetero.
Gaha cordeiro'jave'ga pavēi,
ġahã jate omombo hete nhanderekote'varuhua nhande hugwi
nhande mombyryva avuirama nhande rerua avo yvagi pe.

Nurã nhande ġa mbohetei, ei ġa.

¹¹ Kiro Tupana'gapyrive'ga nhaporemō ġa ami ga'apykava atimambava huvihavuhu'ga atimambava no quatrove'ga atimambava no. Tupana'gapyrive'ga nhinoçi upa ojovapyvo yvya rehe ga'apykava rovai pyteri pe ga mboheteavo Tupana'ga ko nhanderuvihavuhuhete'ga javo. ¹² A'ero ġa ei:
–Na tuhē! Amém!

Tohoryory ti Tupana'ga nhanderuvihavuhuhete'ga.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga javo.

Gaha ti tokwaha hete onhimombaragwahava.

Ga pe ti xa'e: Ndepyry hete nde ore pokoga.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti toko nhanderuvihavuhuhete'ga.

Gaha ti tipopoaka hete.

Na tuhẽ ti nhanderuvihavuhuhete'ga toko avuirama nehẽ.

Na tuhẽ! Amém! ei Tupana'gapyryve'ga Tupana'ga mombe'gwovo.

¹³ Kiro huvihavuhu'ga nde'yja'ga ei ji ve:

—Ma'ga po ga — kiroki ga omongi opipukuhuva'ea tapy'ynhapitigahivuhuva'ea? Ma hugwi ga nduri? ei ga.

¹⁴ —A'ero ji ei ga pe: Ji ndakwahavi. Ndehe erekwaha huvihavuhuro. Emombe'u ti ji ve a'ea, a'e ji.

Imombe'gwovo ga ei ji ve:

—Ga pe hahy hete ranuhũ raikwehe. Hahyhetea hugwi ga nduri. Cordeiro'jave'ga rehe ga jikohetei. Ga oji-jukauka heka'voguka gwekoa omanomo ga ndepyga tamombo ti ji gandekote'varuhua ga hugwi ga mombyryva javo. Ga ndepyga ga gwekoa reka'vogukaro gwaramo gapira tigahivuhuro kiro. A'ereki ga ojiko hete ga rehe okokatuavo herovia ga manorame ga ndepyga ga mombyryva, ei huvihavuhu'ga imombe'gwovo.

¹⁵ Nurã ga ndekoi Tupana'ga rovai pyteri pe

ga apygame oapykava rehe aheruvihavuhuhetero.

Ypytunimo ga ndekoi ganhi'iga rupi garonga pype gambohetehava pype arimo no.

A'ero ti ga ruvi gapyteri pe ga a'nguavo nehẽ, ei huvihavuhu'ga.

¹⁶ Ty'ara ti ndojukaa'javi ga nehẽ.

Ndoygweja'javi ti ga nehẽ.

Ndopo'rua'javi ti ga kwarahyahiva nehẽ.

Nombohakuvygukara'javi ti ga ga pe nehẽ no, ei huvihavuhu'ga.

¹⁷ A'ereki cordeiro'jave'ga gwepia katu hete ga

okovo ga'apykavareheve'ga rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe.

Ojikhavavuka ti ga ga pe nehẽ.

Nahã ti ga ga mongoi avuirama Tupana'ga pyri nehẽ, ei huvihavuhu'ga.

Gakwahava pe ji ei:

O'u ga yhyryva ahemongohava.

A'ero ga ndekoi avuirama Tupana'ga pyri, ei huvihavuhu'ga.

Tupana'ga ti ihypavi gandeahya gandeakwara hugwi nehẽ.

Ndojehe'oa'javi ti ġa nehẽ.

A'ero ti ġa ndokovevehua'javi nehẽ, ei huvihavuhu'ga ji ve.

8

Mbapavava'ea tuju'gia apopyra

¹ Kiro cordeiro'jave'ga ojipea ka'mbigame tuju'gia apopyra ġa nhaporem onhi'imbi hete. Sete ko garemريكا'mbigawera a'ero. Meia hora po ihoi ġa nhi'ige'yname, a'e ji mo henduve'yama.

² Kiro ji ġa ndepiagi Tupana'gapyrive'ġa seteve'ġa – kiroki ġa o'ã Tupana'ga rovai pyteri pe okoheteavo ganhi'ġa rupi yvagipeve'ġa. Kiro trombetas mondohava seteve'ġa pe. Sete ko ġatrombetas a'ero.

³ Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga ruri o'ama ikwava'ẽhava pyri. Gwereco ga hyrua incenso perfume apopyra kaja ryrua ouro apopyra. Kiro perfume apopyra mondohava ga pe he'yjuhava'ea mondohava. Nurã ga ei ikwahava omondo:

–Tambokai ti ji perfume ikwava'ẽhava arimo nehẽ, ei ga.

A'ea ga ei ikwava'ẽhava pe ouro apopyra pe – kiroki oko ga'apykavareheve'ga apykava rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga apykava rovai pyteri pe.

–Tupana'ga remimo'ẽhara'ġa nhaporem onhi'ĩ Tupana'ga pe, ei ga. Tamondo ti ji ġanhi'ġa perfume reheve ikwava'ẽhava rehe nehẽ, ei ga.

A'ero ga imbokai ipyhyga perfume apopyra kaja ryrua opo pe. ⁴ Ikairame tatatiġa ihoi ikaja ryrua hugwi ogwovo Tupana'ga remimo'ẽhara'ġa nhi'ġa pavẽi ojiupia ogwovo Tupana'ga rovai pyteri pe.

⁵ A'ero Tupana'gapyrive'ga ipe'ai tata ikwava'ẽhava hugwi imotynyhema ikaja ryrua. Yvya koty ga imombori tata. Kiro inhi'inhi'ġi onaranaraġa overaverava. Oġwyġwy hete yvya a'ero.

Sete trombetas

⁶ Seteve'ġa Tupana'gapyrive'ġa – kiroki ġa gwereco trombetas – ġahã onhimboavujikwe tipy ti trombetas javo.

⁷ Kiro ojipejive'ga ipyi trombeta seteve'ġa nde'yja'ga. A'ero itatiġuhũa'java'ea mombohava amana royxagahiva'java'ea mombohava yvya koty tata mombohava pavẽi. A'ero ikyri itatiġuhũa'java'ea tata pavẽi yvya koty. A'ea pavẽi aherekoa jihe'ari ohia yvya koty no. Yva he'yjuhu hete ranuhũ yvya koty. Trẽsva'ea pyteri pe nanani ojipejiva'ea okai. Nahã a terça parte dos yva okai yvya no. Okai pa nhungwava no.

⁸ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ġa nde'yja'ga. Mokõi ko ġanembipyagwera a'ero. A'ero vvytyra ruvihavuhua'java'ea momborukahava yvya koty ypiahua ruvihava pype. Henty

ko vytyra ruvihavuhua'java'ea. Paivouhu hete ranuhũ ipukuhua ihoi ypiahu ruvihava pukuhua ihoi vyva koty. He'yjuhu hete ranuhũ quilômetros. Ypiahua ruvihava pype trêš quilômetros pyteri pe nanani ojipeji quilômetro yhya onhimbote hegoro. Nahã a terça parte do ypiahua ruvihava onhimbote hegoro. ⁹ Yhyapora he'yjuhu hete ranuhũ ypiahua ruvihava pype vyva koty. Trêš yhyapora pyteri pe nanani ojipejiva'ea manoi yhyapora. Nahã a terça parte dos yhyapora omano. Yharuhua he'yjuhu hete ranuhũ ypiahua ruvihava rehe no. Trêš yharuhua pyteri pe nanani ojipejiva'ea ihoi ypy pe oka'nhyma yharuhua. Nahã a terça parte dos yharuhua oho ypy pe.

¹⁰ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga. Trêš ko ganembipyagwera a'ero. A'ero jaytata'ihua hehanhuhũva'ea ihiri vyva koty yvaga hugwi. Yhyga ja jaytata'ihua ikai ohia paranauhũa pype. Paranauhũa he'yjuhu hete ranuhũ vyva koty. Trêš paranauhũa pyteri pe nanani ojipejiva'ea pype jaytata'ihua ihiri. Nahã a terça parte dos paranauhũa pype jaytata'ihua ohi. Ihiri no yhyaryapyruhua pype. He'yjuhu hete ranuhũ yhyaryapyruhua vyva koty. Trêš yhyaryapyruhua pyteri pe nanani ojipejiva'ea pype jaytata'ihua ihiri. Nahã a terça parte dos yhyaryapyruhua pype jaytata'ihua ohi. ¹¹ Jaytata'ihua rera ko ka'a irovahiva'ea. Omborovahi jaytata'ihua yhya a'ero ohirame ipype. Nurã oy'urame he'yjuhuve'ga manoi vyvakotyve'ga.

¹² Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga. Quatro ko ganembipyagwera a'ero. A'ero kwara te'varo jahya pavêi jaytata'ia pavêi no. Nurã a'ea nhaporemohendykatua'javi. A'ereki oji'iveuhu kwara ogwe arimo quatro horas rupi. Na jitehe oji'iveuhu jahya igwevi quatro horas rupi ypytunimo jaytata'ia pavêi.

¹³ Kiro ji hepiagi kwanduhua'javuhuva'ea iveverame yvate. A'ea ji henduvi. Hahyahi kwanduhua'javuhuva'ea nhi'iga i'erame:

—Ite'va! Ite'va! Ite'va ti vyvakotyve'ga pe nehê! Trêšve'ga opy gwerĩ trombetas seteve'ga nde'yja'ga. Ganembipyga ko hahyagwama vyvakotyve'ga pe nehê. A'ero ti ite'varuhu hete ga pe nehê, e'i kwanduhua'javuhuva'ea.

9

¹ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga. Cinco ko ganembipyagwera a'ero. A'ero ji jaytata'ia'jave'ga repiagi – kiroki ga ohi yvaga hugwi vyvo. Kiro chave mondohava ga pe. Nurã ga ei ikwahava omondoa:

—Tape'a ti ji vvykwara ruvihavuhua rovapytymbava jugwi nehẽ, ei ga.

Paivouhu ihoi vvykwaruhua. ² Chave ga ipyhygi a'ero ipe'avo hovapytymbava vvykwaruhua hugwi. Vvykwaruhua rupi ihemi tatatiġahivuhua. Tataheteuhua fornahapypeva'ea ja ko ipype, a'e ji tatatiġahivuhua repiagame. Tatatiġa ombogwe kwara. Ypytunahi tatatiġateuhuro ġwaramo.

³ Tatatiġa hugwi ihemi tukuruhua ua yvya rehe he'yjuhuva'ea. Kiro tukuruhua mbopopoakahava. Nurã tukuruhua oko jagwa'jyra ja. Nurã ikwahava omondo tukuruhua i'ei ojohupe:

—Tipi vvyakotyve'ġa nehẽ, e'i. ⁴ Timbote'varuhuyme ti nhungwava ojipeva'ea henhuiva'ea nehẽ no. Timbote'varuhuyme ti yva nehẽ, e'i. Tipitipi ġa nehẽ – kiroki ġa ndogwerekoi Tupana'ga rembikwatijaripyra gwetovapya rehe, e'i. ⁵ Tijukayme ti ġa. Hahyhetea tehe ti nhande timondo ġa pe, e'i. Cinco meses rupi ti nhande timondo hahya ġa pe, e'i tukuruhua.

Opiopi tukuruhua vvyakotyve'ġa a'ero jagwa'jyra ja. ⁶ A'ero vvyakotyve'ġa ndekotehei xamano javo novĩa. A'ereki ġa nomanoi. Hahy hete ġa pe. Nurã ġa manopotari novĩa. A'ereki tegwete ġamanoa.

⁷ Soldados'ġa omondo metalva'ea cavalos rehe. A'ereki ġa e'i: “Tokutugyme ti ġa cavalos nhande horame i'arimo nhandetavuka ġa pe,” ei ġa. Nahã cavalos gwereko metalva'ea ojihe. Na jitehe tukuruhua i'javijitehe herekoi ojihe. Oakaġa rehe tukuruhua gwereko akanitara'java'ea. Ouro apopyra ja ko akanitara'java'ea. Tukuruhua rova ko akwaimbae'ġa ndova ja. ⁸ Tukuruhua akaġa ava ko kunhangwera'ġa ava ja. Tukuruhua ranha ko ja'gwara'java'ea ranha ja leão ranha ja. ⁹ Opoti'a rehe tukuruhua gwereko ferro'java'ea tokutugyme ti ġa nhandepoti'a javo. Iveverame ipepoa ipyambu. Ipepoa pyambua ko henonhandava pyambua ja carretas pyambua ja. A'ereki ipyambu hete cavalos carretas renonhaname onhimongyavo akwaimbae'ġa nderogwovo totavuka ti ġa javo. Na jitehe tukuruhua pepoa ipyambuhetero.

¹⁰ Tukuruhua gwaja ko jagwa'jyra gwaja ja. Gwaja pyvõ tukuruhua vvyakotyve'ġa piġapi. Cinco meses rupi tukuruhua opiopi gwaja pyvõ. Kiroki ġa ndogwerekoi Tupana'ga rembikwatijaripyra gwetovapya rehe – ġahã tukuruhua ġa piġapi.

¹¹ Tukuruhua ruvihavuhu'ga koi vvykwara ruvihavuhu'ga – kiroki vvykwaruhua oho paivouhu. Hebreus'ġa ono Abadom ga rehe gareraramo. Gregos'ġa ono Apolião ga

rehe gareraramo. Nhande tino ga rehe Ahemoka'nhyrna gareraramo.

¹² Kiro ji ikwahavi javo: Na tuhẽ ojipejiva'ea ite'varuhuva'ea ko. A'ea rehe kwanduhua'javuhuva'ea nhi'igi oji'i. Kiro ti mokonhava'ea ite'varuhuva'ea memei nehẽ no, a'e ji.

¹³ Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'yja'ga a'ero. Seis ko ganembipyagwera a'ero. A'ero ji ga renduvi – kiroki ga onhi'i ikwava'ehava jahykavakatiapy'ria hugwi – kiroki ikwava'ehava ouro apopyra opyta Tupana'ga rovai pyteri pe.

¹⁴⁻¹⁵ Pea hugwi ga ei seteve'ga nde'yja'ga pe – kiroki ga opy trombeta:

–Ekwahara ti anhağa quatrova'ea – kiroki a'ea opyta paranauhã ruvihava rembeyvyri pe rio Eufrates rembeyvyri pe imboavujikweripyra'ea, ei ga.

–Kwa, ei ga.

Kiro anhağate'varuhuva'ea kwaharava. Nurã ikwahava omondo a'ea ei ojohupe:

–Tiapiti ti vvyakotyve'ga nehẽ. Nhanemondohava rupi jate ti nhande xaho ga apitiavo nehẽ. Nhanemondohava – a hora, o dia, o mês, o ano – a'ea rupi katu hete ti nhande tiapiti vvyakotyve'ga nehẽ. He'yjuhu hete ranuhũ vvyakotyve'ga yvya koty. Trêsv'e'ga pyteri pe nanani ojipeji'ga ti nhande tiapiti nehẽ. Nahã ti nhande a terça parte dos vvyakotyve'ga tiapiti nehẽ, e'i.

¹⁶ He'yjuhuranuhũve'ga soldados'ga oapy cavalos arimo xatavuka ti vvyakotyve'ga pe javo.

–Duzentos milhões ko soldados'ga ndekoi, ei ga.

A'ea ji ahendu jitekovo.

¹⁷ Jesus'ga rembiepiukara ji hepiagi aere'ĩva'ea. Nurã ji hepiagi cavalos cavalos'arimove'ga ndeheve. Gwereco ga opoti'a rehe ita'jaheteva'ea. Ita'jaheteva'ea ko igwağuhũ tata ja. Hovy'i ita'jaheteva'ea no ita ja safira ja. Jukyryuhu ita'jaheteva'ea no pó de enxofre ja. Cavalos akağa ko ja'gwara'java'ea akağa ja leão akağa ja.

Cavalos jurua rupi ihemi tata tatatiğa pavẽi enxofre pavẽi.

¹⁸ A'ea pyvõ cavalos vvyakotyve'ga apiti. He'yjuhu hete ranuhũ vvyakotyve'ga. Trêsv'e'ga pyteri pe nanani cavalos ojipeji'ga jukai tata pyvõ tatatiğa pyvõ no enxofre pyvõ no – kiroki ohẽ cavalos jurua rupi. Nahã a terça parte dos vvyakotyve'ga omano. ¹⁹ Nahã cavalos ga apiti. A'ereki ipopoaka tata tatatiğa pavẽi enxofre pavẽi. A'ea nhaporemo ihemi ijurua hugwi ga apitiavo. Cavalos gwaja ko mboja ja. A'ereki cavalos gwajakatiapy'ria gwereco mboja akağa. A'ea ipopoaka no imondovo hahyhetea vvyakotyve'ga pe ga apitiavo.

²⁰ Jara'ga nomanoi opytavo ite'varuhuva'ea ojipe'ga apitirame. Kiroki ga nomanoi – gahã ndogwerojijyi ojeaporoğita okokatue'yma ve opohire'yma gwemimbohete'hara hugwi. Ganemimbohete'hara ko gwembiapoa anhağa no Diabo'gapyriva'ea.

Ganembiapopyra ko ha'angava: ouro apopyra, prata apopyra, bronze apopyra, ita apopyra, yva apopyra. Nanongara ra'angava nhaporemō ndohepiagi reki, nohenduvi reki, nopo'ami reki ogwove'ÿ. Emo ga ombohete tuhẽ a'ea anhağa no Diabo'gapyriva'ea imondovo gweaporoğita imohina hehe. Nahã ga ndekote'varuhui. Tupana'ga jate ahe tombohete.

²¹ Ndogwerojijyi ga ojeaporoğita okokatue'yma. Nurã ga ndojukapigi ojipe'ga. Ndipajipigi ga. Ndotapigi ga gwembireko'garũive'ga. Nomimbigi ga. Oko te'varuhu pa ga.

10

Tupana'gapyrive'ga gwereko livro'ia ipe'apya

¹ Kiro ji ojipe'ga repiagi Tupana'gapyrive'ga ipopoakave'ga yvagipeve'ga. Ahepia ji ga ga jyvame yvaga hugwi ua yvya koty imongiavo yvağatiğa opiramo. Yvagahavuhua oko ga'akağa arimo ga'akanitaro. Hendy'ja hete garova kwara ja. Gakupya ko okyta ja hendyva'ea ja.

² Gwereko ga livro'ia ipe'apya opo pe. Ohã ga imondovo opya ojohukoty rui ypihua ruvihava rehe imondovo opya ojohukoty yvya rehe o'ama. ³ Hahyahi gahapukaja ja'gwara'java'ea ja leão ja. Ga hapukairẽ inaranaraği opyambuavo. Sete ko inarağa.

⁴ Inaranarağirẽ ji ei: Kiro ti ji ikwatijari inarağa remimombe'ua nehẽ, a'e ji jijive novia. A'ereki ji yvagipeve'ga rendu. Yvaga hugwi ga ei ji ve:

–Terekwahavukari ti inarağa remimombe'ua. Terekwati-jari ti a'ea, ei ga ji ve.

–Kwa, a'e ji.

⁵ Tupana'gapyrive'ga – kiroki ga ohã o'ama ypihua ruvihava rehe yvya rehe no – gaha opova'ẽ yvagi pe.

⁶ –Gaha, ei ga, ga oko avuirama hako. Ağwamo ga rekoi, aerẽ avuirama nehẽ no omanoe'yma nehẽ, ei ga. Ga oapo yvaga yvagipeva'ea no yvya no vyakotyva'ea no ypihua ruvihava no yhyapora no, ei ga avuiramave'ga mombe'gwovo. Gaha nhirenduvame ji ei: Kiro ti aere'iva'ea nambegwea'javi nehẽ, a'e ji, ei ga. Ji erame na avuiramave'ga e'i: “A'iti a! Pyy nde'ea,” ei ga ji ve, ei Tupana'gapyrive'ga.

–Nambegwea'javi tuhẽ ti aere'iva'ea nehẽ. ⁷ Kiro po ti seteve'ga – kiroki ga opy trombetas – kiro po ti gande'yja'ga ipyi trombeta mbapavamo nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga.

Gaha ipyrame trombeta kiro ti Tupana'ga ikwahapavukari ġwemimbotarimova'ea nehē, ei ga. Ymyahū Tupana'ga nomombe'upavi ojiheva'ea pe onhi'īga mombe'uharava'ea pe nahanahā nhiremimbotarimova'ea jawo hako. Nomombe'ui ga aerē ti ji hepiukapavi nehē jawo hako, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

⁸ Gaha – kiroki ga e'i ji ve: “Terekwatijari ti inaraġa remimombe'ua” – gaha onhi'īga'ja ji ve. Kiro ga ei:

–Eho ipyhyga libro'ia ipe'apyra Tupana'gapyrive'ga poa hugwi – kiroki ga ohāi o'ama ypiahua ruvihava rehe yvya rehe no, ei ga ji ve.

⁹ A'ero ji hoi Tupana'gapyrive'ga pyri nhivahema jawo ga pe: Embuhu libro'ia ji ve, a'e ji.

–Koro! ei ga ji ve. Epyhy libro'ia i'gwovo pa. Nde juruka'rurame ti he'ero na'ē hehira ja novīa nehē. Emo nde imokoname ti omborovahi nderevega nehē, ei ga ji ve.

¹⁰ Apyhy ji libro'ia ipe'avo gapoa hugwi i'gwovo a'ero. Libro'ia he'ero hehira ja ji juruka'rurame. Ji imokoname kotihī imborovahivi jirevega.

¹¹ Kiro ga ei ji ve:

–Aerē ti emombe'ua'ja Tupana'ga nhi'īga he'yive'ga pe. Emombe'ua'ja ti ojipe'ga vvyakotyve'ga gwyġagwyripeve'ga no. Emombe'ua'ja ti ġa no – kiroki ġa ojoatyatyvi ġanhi'īga. Vvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga ti emombe'ua'ja, ei ga ji ve.

11

Mokonha'ga omombe'u ġwemiendukatua

¹ Kiro yvagipeve'ga imbuhuri ji ve ta'akwatiġuhūa a'ea pyvō ti eha'āha'ā hepiaga ipukuhua jawo.

–Eha'āha'ā ti hepiaga ipukuhua ġajatykahavuhua pukuhua Tupana'ga mbohete'hava pukuhua maranime ipukuhua jawo, ei ga. Eha'āha'ā ti hepiaga ikwava'ēhava pukuhua no maranime ipukuhua jawo. Emo'emo'ē ti Tupana'ga mboheteve'ga pevo no maramomi ġande'yja jawo, ei ga ji ve.

² –Okara – kiroki oko ġajatykahavuhua pyri Tupana'ga mbohete'hava pyri – a'ea ti tereha'āha'aġi. A'ereki Tupana'ga e'i jipe: “Judeus'ġarūive'ga ti toko pevo,” ei Tupana'ga, ei ga. “Quarenta e dois meses rupi ti judeus'ġarūive'ga okote'varuhuve'ga ndekoi ġajatykahavuhua pyri cidadepyryva pype Jerusalēm pype,” ei Tupana'ga ji ve, ei ga.

³ –“Kiroki mokonha'ga nhinhi'īga rendu katu – ġahā ti ji ambopopoakaruka nehē tomombe'u ti ġa nhinhi'īga mil duzentos e sessenta dias rupi,” ei Tupana'ga, ei ga. “Omongi ti ġa tapy'ynhapite'varuhua jatyrapemuhūva'ea

nehē imombe'urame nhinhi'īga," ei Tupana'ga ji ve, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

⁴ Kiro Jesus'ga rembikwahavukara ji ve. Mokonha'ga oko yva ja oliveira ja mokonhava'ea ja. Ga ko hyapehava ja no mokonhava'ea ja - kiroki hyapehava oko Tupana'ga rovai pyteri pe vvyakotyve'ga nduvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe.

⁵ Po ojipe'ga imondopotari hahya mokonha'ga pe, a'ero ti tata ihemi mokonha'ga jurua rupi nehē ga moka'nhyama ga jukavo nehē. Nahā ti ga tomano tata pype imondopotarame hahya mokonha'ga pe nehē.

⁶ Mokonha'ga ipopoaka. Po ga imbopo'opotari amana imombe'urame Tupana'ga nhi'īga mil duzentos e sessenta dias rupi, a'ero ti amana ndokyri nehē. Po ga yhya monhimbotepotari aherekoro, a'ero ti yhya onhimbote aherekoro nehē. Po ga imondoparavuhupotari karugwate'varuhua yvya koty, a'ero ti karugwate'varuhua oho vvyakotyva'ea pe vvyakotyve'ga pe nehē no. Po ga imondopotapotari, a'ero ti ohooho nehē.

⁷ Aerē ti ga imombe'upavi Tupana'ga nhi'īga gwemiendukatua nehē. Ga imombe'upavirē ti vvykwaruhuapypeva'ea ojiupi vvykwara ruvihavuhua hugwi ua nehē - kiroki vvykwara oho paivouhu. Uhu ti vvykwaruhuapypeva'ea tiruahūheteva'ea otavuka mokonha'ga pe gapopoakara mombiga ga jukavo nehē.

⁸ Mokonha'ga nda'oa ti ipytai pehea rupi cidade ruvihava pype nehē - kiroki cidade oko Sodoma ja Egito ja no. A'ereki cidadepeve'ga ite'varuhu hete Sodomapeve'ga ja Egiptopeve'ga ja no. Pevo jitehe cidade ruvihava pype ymyahū ahe mokonha'ga pojykaharete'ga mbovyri yva rehe ga jukavo ikwehe. Pevo jitehe ti mokonha'ga nda'oa pytai pehea rupi nehē.

⁹ Gwepia ti vvyakotyve'ga nhaporemo mokonha'ga nda'oa pevo nehē. Kiroki ga ojogwe'ygwe'yja'ga - ga ti ganda'oa repiagi nehē. Kiroki ga ojoatyatyvi ganhi'īga - ga ti ganda'oa repiagi nehē. Vvyakotyve'ga gwygagwyriveve'ga ti ganda'oa repiagi nehē. Ojipe'ga ganda'oa repiagi nehē no. Três dias e meio rupi ti ga hepiagi mokonha'ga nda'oa tymukare'yma nehē. ¹⁰ Vvyakotyve'ga ndoryndoryvamo gamanoa rehe nehē japovo toryva imondoteheavo mbat-era ojohupe nehē. E'i ti ga ojohupe nehē: "Hahya ti mokonhava'ea nomondoa'javi nhande ve nehē. A'ereki hahya nhande ve ahe imombe'urame Tupana'ga nhi'īga pepohi ti pejikote'varuhua hugwi javo nhande ve." Nahā ti ga ei nehē. A'ereki ga nhangypyhy gamanoa rehe nehē Tupana'ga nhi'īga mombe'uhara'ga manoa rehe nehē.

11 Kiro ji hepiaga'javi Jesus'ga rembiepiukara ji ve aere'ĩva'ea. Mokonha'ga manorẽ trêš dias e meio ikwavi ġamanoagwera pyvõ. Tupana'ga imondoi opytua ġayvyteri pe mokonha'ga vyvyteri pe ġa mbogwerava'java ġa mopo'ama'java. A'ero ġa po'ami. Ohyhyi pa vyvakotyve'ga okyhyjiheteavo ġa ndepiagame. 12 Kiro mokonha'ga henduvi yvagipeve'ga nhi'igã. Hahyahi ganhi'igã ga erame ġa pe:

—He pejijo avo yvagi pe! ei ga.

A'ero mokonha'ga hoi yvaġatiġa pype. Nahã ġa hoi yvagi pe okiavo ogwovo a'ero. Gahoa yvagi pe ġa'arõ'e'ỹve'ga hepiagi.

13 A'ea rupi jitehe yvya iġwyġwyhetei. Nurã onga ndurundurugi he'yjuhuva'ea cidade pe. Dez onga pyteri pe nanani ojipeji ndurugi onhika'mbika'mbiga. Nahã a décima parte da cidade onduru. Sete milve'ga omano yvya iġwyġwyheterame onga ndurundurugame. Kiroki ġa nomanoi – ġa e'i:

—Tupana'ga ipopoaka hete!

Nahã ġa ei okyhyjiheteavo yvagipeve'ga nduvi-havuhuhete'ga hugwi Tupana'ga hugwi.

14 Kiro ji ikwahavi javo: Na tuhẽ ite'varuhuva'ea ko. Mokõi reki ite'varuhugwera a'ero. A'ea rehe kwanduhua'javuhuva'ea nhi'igi oji'i. Kiro ti kotihĩ ojipeva'ea ite'varuhuva'ea nehẽ no. A'ero ti trêšva'ea ite'varuhuva'ea nehẽ, a'e ji.

Mbapavamo ga opy trombeta

15 Kiro ojipe'ga ipyi trombeta seteve'ga nde'ya'ga a'ero. Sete ko ġanembipyagwera trombetas a'ero. A'ero ji henduvi yvagipeve'ga nhi'igame. Hahyahi ġanhi'igã ġa erame:

—Kiroġwe nhandepojkaharete'ga Tupana'ga herekoi vyvakotyve'ga gwyrã.

A'ea nhaporemo hekoi ga'apoa Cristo'ga apoa no kiro.

A'ereki Tupana'ga e'i ga pe: “Ji pavẽi ti tihepia katu ġa pokoga.”

A'ea ga ei Cristo'ga pe ġwemimbuhurukara'ga pe eko ti ġanduvihavuhuhetero ji pavẽi javo.

Tohepia katu pa ti Tupana'ga vyvakotyve'ga kiro avuirama nehẽ, ei ġa.

16 Kiro vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga – kiroki ġa õi oapykava rehe Tupana'ga rovai pyteri pe – ġahã onhino ojovapyvo yvya rehe Tupana'ga rovai pyteri pe Tupana'ga mboheteavo. 17 Kiro ġa ei Tupana'ga pe:

—Tupana, orepojkaharetea, ndepiry hete nde oreruvihavuhuhetero.

Ndehe ndepopoaka ġa hohe pa.

Aġwamo nde ereko. Ymyahũ nde ereko hako.

Ndepyry hete nde.

A'ereki nde erepojyka vvyakotyve'ğa gwyrä toko ti a'ea jig-wyrä javo.

Kiro po ti nde hepiakatupavi vvyakotyve'ğa nehë, ei ға Tupana'ğa pe.

¹⁸ Gagwyripeve'ğa nhimonha'ngai nde rehe.

Kiro ti nde nhimonha'ngai ға ndehe nehë gāndekote'varuhuro ғwaramo.

A'ero kiro ti nde ei omanove'ğa pe nehë:

“Peko te'varuhu pe.

Peho ti hahyva'ea ruvihava pype a'ero,” ere ti nde ға pe nehë, ei huvihavuhu'ğa Tupana'ğa pe.

Kiro ti nde imbuhuri ejiheve'ğa pe ikwepykava pyryva'ea nehë

– kiroki nenhi'īga mombe'uhara'ğa, neremimo'ëhara'ğa no, nenhi'īga rendukatuhara'ğa no.

Ga pe nhaporemō kiro ti nde imbuhuri nehë

okoteheve'ğa pe ғanduvihava'ğa pe nehë no, ei ға Tupana'ğa pe.

Kiro ti nde ға mondoi hahyva'ea ruvihava pype

– kiroki ға oko te'varuhu vvyakotyve'ğa pe imondovo hahya ға pe hendukatuukare'yma nenhi'īga, ei vinte e quatrove'ğa huvihavuhu'ğa Tupana'ğa pe.

¹⁹ Kiro yvagi pe Tupana'ğa mbohete'hava pe'ai garonga. A'ero jukwaha Tupana'ğa rembikwatijarukaripyra ryrū'ia pevo gambohete'hava pype.

Kiro iveraveravi onhi'inhi'īga onaranarağa. Oğwyğwy hete yvya a'ero. He'yjuhu itatiguhūa'java'ea amana royxagahiva'java'ea ikyri yvya koty a'ero.

12

Kunhangwerahëa; tejuhua'javuhuva'ea ruvihavuhua

¹ Kiro ahemonhimomby'auhuvehëa jipiukari yvagi pe tokwaha ti ға aere'iva'ea javo. Kwara ko hëapiramo tapy'ynhapiramo. Jahya oko hëapya gwyrä pe. Gwereco hëa akanitara oakağa rehe. Akanitara gwereco jaytata'ia ojihe. Doze ko jaytata'ia hehe. ² Ipuru'a hëa. A'ero hëa rahërahemamo. A'ereki kiro hëara'yra'ğa ahava. A'ero hëa herekoi kiro hahyhetea ojive.

³ Kiro ojipeva'ea jipiukari yvagi pe ahemonhimomby'ava'ea. Ahemonhimomby'ava'ea ko tejuhua'javuhuva'ea ruvihavuhua. Huvihavuhu ko tejuhua'javuhuva'ea ғwehanhuhūro oğwağahivamo. Sete ko tejuhua'javuhuva'ea akağa. Gwereco akanitara oakağa rehe no. Sete ko akanitara a'ero. Dez ko tejuhua'javuhuva'ea ratia. ⁴ Ipoopaaka tejuhua'javuhuva'ea gwaja jaytata'ia pe'avo

yvaga hugwi imbuhua imomboia yvya koty. He'yjuhu hete ranuhũ jaytata'ia. Trêš jaytata'ia pyteri pe nanani gwaja ojipeji pe'ai imbuhua imomboia yvya koty. Nahã a terça parte dos jaytata'ia tejuhua'javuhuva'ea gwaja imombori. Tejuhua'javuhuva'ea i'ami kunhangwerahêa rovai pyteri pe ta'u ti ji hêara'yra'ga ga arame javo. A'ereki hêa ombo'a ġwerĩ gwa'yra'ga.

⁵ Ymyahũ Tupana'ga ga mombe'u hako. Ga e'i:

“Aerẽ ti hêara'yra'ga toko vvyakotyve'ġa nduvihavuhuhetero ġa ndepiakatupava nehẽ.

Tohendukatuukaraha ti ga ġa pe onhi'iġa nehẽ.

Ahe ja – kiroki ahe onupã ojipe'ga yvyra pyvõ metalva'ea pyvõ toko ti ga nhinhi'iġa rupi javo

– ahe ja ti hêara'yra'ga tohendukatuukaraha ġa pe nehẽ toko ti ġa nhaporemõ nhinhi'iġa rupi javo,” ei Tupana'ga hako.

Kiro hêa ga mbo'ari gwa'yra'ga. Hêara'yra'ga arame kiro gape'ahava pea hugwi tejuhua'javuhuva'ea ti to'uyme ga javo. Kiro garerohohava Tupana'ga pyri ga'apykava pyri toko ga aheruvihavuhuhetero kiro javo.

⁶ Kiro hêa nhani oka'nhyama ongae'yi me. A'ereki pevo Tupana'ga omboavujikwerukaripe hêa pe avo ti hêa toju javo.

–Pevo ti ġa tomondomondo mbatera hêa pe mil duzentos e sessenta dias rupi nehẽ, ei Tupana'ga.

⁷ Kiro yvagi pe Tupana'gapyrive'ġa tavukari. Tupana'gapyrive'ġa ko Miguel'ġa. Miguel'ga ko oko Tupana'ga nhi'iġa rehe ojiheve'ġa pavêi. Tejuhua'javuhuva'ea ndokoi reki Tupana'ga nhi'iġa rehe ojiheva'ea pavêi. Nurã Miguel'ġa tavukari tejuhua'javuhuva'ea pe a'eareheva'ea pe no.

⁸ Miguel'ġa imombigi tejuhua'javuhuva'ea popoakara a'eareheva'ea popoakara reheve yvagi pe. Ndatekwavi tejuhua'javuhuva'ea rehe yvagi pe a'eareheva'ea rehe no.

⁹ A'ea rupi tejuhua'javuhuva'ea huvihavava'ea mombohava a'eareheva'ea mombohava pavêi yvya koty a'ero.

Tejuhua'javuhuva'ea ko mboja'jave'ga akoja'ga ymyahũve'ga. Mboja'jave'ga rera ko Diabo ite'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga. Mboja'jave'ga rera ko Satanás no. Omoandyandyi ga vvyakotyve'ġa nhaporemõ.

¹⁰ Kiro ji ojipe'ga renduvi. Hahyahi ganhi'iġa ga erame okovo yvagi pe:

–Kiroġwe Tupana'ga ojiheve'ġa ndekote'varuhua mombo-hetei ġa mombyryva avuirama.

Kiro ti ga ġa nderohoukari ojipyri yvagi pe nehẽ.

Kiroġwe ga hepiukari opopoakara okovo ġanduvihavuhuhetero, ei ga.

Kiroḡwe Cristo'ga hepiukari opopoakara okovo
ḡanduvihavuhuhetero no.

Ga pe ḡwemimbuhurukara'ga pe Tupana'ga e'i
eko ti ḡanduvihavuhuhetero javo.

A'ereki Tupana'ga omomboruka ḡambotegwetehara'ga yvya
koty

– kiroki ga omboja nhaneirũ'ḡa ndehe Tupana'ga rovai
pyteri pe arimo ypytunimo no, ei ga okovo yvagi pe.

11 Nhaneirũ'ḡa omombi Diabo'ga popoakara ojikheteavo
ḡwaramo cordeiro'jave'ga rehe
gaha omano heka'voguka gwekoa nhande repyga javo
cordeiro'jave'ga.

Ga omombi Diabo'ga popoakara imombe'urame Tupana'ga
nhi'ḡa Jesus Cristo'ga mombe'urame.

Onhia'ngue'yma nhaneirũ'ḡa ei ojohupe:

“Xa'eyme ti: Niamanopotari nhande Jesus Cristo'ga
mombe'urame.

A'ea rūi ti xa'e.” Nahā ḡa ei.

Ga'arõ'e'ÿve'ḡa ḡa jukai ḡa mbopohirukapota Jesus'ga hugwi
novia.

A'ereki ḡa ndopohiri Jesus'ga mombe'ua hugwi, ei ga okovo
yvagi pe.

12 Tohoryory ti yvaga, ei ga.

Pejoryjory ti yvagipeva'ero!

A'ereki ga Diabo'ga mombo avo hugwi.

Yvyakotyva'ea pe yhyarupiva'ea pe no, pe me ti ite'va kiro.

A'ereki Diabo'ga ogy ogwovo pe pyri onhimboahiva.

A'ereki ga e'i: “Nambegwei ti Tupana'ga omombiguka
jipopoakara yvya koty nehẽ no.

Takote'varuhuahi ti ji Jesus'gareheve'ḡa pe yvya koty a'ero
nehẽ,” ei Diabo'ga, ei ga.

A'ea ga ei okovo yvagi pe Diabo'ga mombe'gwovo vyvako-
tyve'ḡa pe yhyarupive'ḡa pe no. A'ea ji henduvi.

13 Kiro tejuhua'javuhuva'ea i'ei:

–Ah! Yvya koty ga ji momborukari ji mombytavouka, e'i.

A'ero ihoi kunhangwerahẽa rehe – kiroki hẽa gwa'yra'ga
mbo'a. Hẽa rehe ihoi tajuka ti hẽa javo.

14 Kiro kwanduhua'javuhuva'ea pepoa mondohava
mokonhava'ea mondohava kunhangwerahẽa pe. Nurã hẽa
ei:

–Taveve ti ji ongae'ÿi me nehẽ. Pevo ti ji taho jitupa jirupai
pe nehẽ. Pevo ti ḡa tomondo mbatera ji ve trẽs anos e meio
rupi nehẽ. A'ero pevo ti ji rukatui nehẽ nhinhimima mboja
hugwi tejuhua'javuhuva'ea hugwi nehẽ, ei hẽa.

15 Ojuruu rupi mboja yhya mohemi. Hehanhuhũ yhya
ypiahua ja – kiroki ohẽ tejuhua'javuhuva'ea jurua rupi yhya.

—Yhya ti togwerohoroho hēa moka'nhyma, e'i.

¹⁶ Yvya pyry reki hēa pe hēa pokoga. A'ereki yvy pe yhya onhinha – akoja tejuhua'javuhuva'ea omohē ojurua rupi.

¹⁷ A'ero tejuhua'javuhuva'ea nhimonha'ngahetei hēa rehe. Nurā ihoi otavuka hēarakykwepohara'ğa pe – kiroki ğa gwendu katu Tupana'ga remimombe'uhetea ojikoga Jesus Cristo'ga rehe okokatuavo. ¹⁸ Ogwovo ihoi o'ama y'ytiga rehe ypihua ruvihava rembeyvyri pe.

13

Yhyapypeva'ea

¹ Kiro ji hepiagi tiruahūva'ea yhyapypeva'ea. Ohē yhyapypeva'ea ypihua ruvihava hugwi ua yvya rehe upa. Sete ko yhyapypeva'ea akağa. Dez ko yhyapypeva'ea ratia. Gwatia rehe gwereko akanitara. Dez ko akanitara a'ero. Oakağa rehe inainani gwereko gwerate'varuhua. Herate'varuhua Tupana'ga mbotegwetei yhyapypeva'ea ipopoaka Tupana'ga hohe javo. ² Yhyapypeva'ea oko ja'gwara'java'ea ja leopardo ja. Ipya oko urso pya ja. Ijurua oko ja'gwara'java'ea jurua ja leão jurua ja. Kiro tejuhua'javuhuva'ea imbopopoakarukari yhyapypeva'ea oji'ja ojipy'rovouka jupe toko ti yhyapypeva'ea jireheve'ğa nduvihavamo javo.

³ Ojipejiva'ea ji hepiagi yhyapypeva'ea akağa. Oko ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea nhakağa rehe. Nurā ji ei: Omano po raji'i. Kiro okwerava'ja reki! a'e ji hepiaga ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea.

Yvyakotyve'ğa nhaporemo ğa nhimomby'ai hehe a'ea mbo-pogweavo. ⁴ A'ero ğa tejuhua'javuhuva'ea mbohetei. A'ereki tejuhua'javuhuva'ea ombopopoakaruka yhyapypeva'ea pe. Yhyapypeva'ea ğa imbohetei no.

—Ma'ğa ipopoaka yhyapypeva'ea ja? ei ğa. Ma'ğa ipopoaka a'ea hohe otavuka a'ea pe? Ndipopoakahavi tuhē a'ea pe! ei ğa imboheteavo.

⁵ Kiro yhyapypeva'ea monhi'ite'varuhuhava. Nurā ikwahava omondoa yhyapypeva'ea i'ei:

—Tanhimbohete tuhē ti ji Tupana'ga mbotegweteavo nehē. Quarenta e dois meses rupi ti ji tako nanongara rehe yvya koty nehē, e'i.

⁶ Nurā yhyapypeva'ea Tupana'ga mbotegwetei. Tupana'ga ronga mbotegwetei. Yvagipeve'ğa mbotegwetei. Nahā yhyapypeva'ea gwereko te'varuhu Tupana'ga renoite'varuhuavo.

⁷ Kiro yhyapypeva'ea mbopopoakahava no. Nurā ikwahava omondoa yhyapypeva'ea i'ei:

—Tatavuka ti ji Tupana'ga remimo'ēhara'ğa pe. Tamombi ti ji ġapopoakara, e'i. Tajipopoaka ti ji vvyakotyve'ğa hohe pa, e'i. Ga hohe pa ti ji tajipopoaka – kiroki ġa ojogwe'ygwe'yja'ğa. Ojipe'ğa hohe pa no ti ji tajipopoaka. Tajipopoaka ti ji ġa hohe pa no – kiroki ġa ojoatyatyvi ġanhi'iga. Vvyakotyve'ğa gwyġagwyriveve'ğa hohe pa ti ji tajipopoaka no, e'i yhyapypeva'ea.

⁸ Jihi, João, akwaha aere'īva'ea ikwatija. Ikwatija ji ei: Vvyakotyve'ğa nhaporemō ti yhyapypeva'ea mbohetei ojikoga hehe nehē – kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe ikwatijarukare'yma ga pe ojera libro pype, a'e ji ikwatija. Gandra Tupana'ga ndokwatijari libro pype yvagi pe tuhu ti ġa ji pyri okovo avuirama jave'yma. Livro ko cordeiro'jave'ga apoa. Gaha Tupana'ga omombe'u vyva apohava renonde aerē ti ga ojijukauka nehē javo, a'e ji ikwatija aere'īva'ea.

⁹ Peapyakwa pe. Pehendu katu nhirembikwatijara, a'e ji.

¹⁰ Kiroki ġa ojipe'ğa topyhy ġa nderogwovo

– ġahā ti ojipe'ğa opyhygaha nehē ġa nderogwovo nehē, a'e ji ikwahava aere'īva'ea.

Kiroki ġa ojipe'ğa tojuka itakyhea'javuhuva'ea pyvō

– ġahā ti ojipe'ğa ojuka tuhē itakyhea'javuhuva'ea pyvō nehē, a'e ji ikwahava aere'īva'ea.

Nurā ti Tupana'ga remimo'ēhara'ğa tonhimomirana ojiko-heteavo ga rehe nehē, a'e ji ikwatija aere'īva'ea.

Yvyapypeva'ea

¹¹ Kiro ojipea ji hepiagi tiruahūva'ea vvyapypeva'ea. Ohē vvyapypeva'ea vyva hugwi ua vyva arimo upa. Mokōi ko vvyapypeva'ea ratīa. Hatīa ko cordeiro ratīa ja. Hahyahi vvyapypeva'ea nhi'iga tejuhua'javuhuva'ea ja. ¹² Yhyapypeva'ea ombopopoakaruka vvyapypeva'ea oji'ja. A'ero vvyapypeva'ea yhyapypeva'ea mboheteukari vvyakotyve'ğa pe vyva pe no – kiroki yhyapypeva'ea gwereko ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea.

¹³ Vvyapypeva'ea japojapoi ahemonhimomby'ava'ea. Yvaga hugwi imbojyvi tata imbuhua vyva koty. Gwepia pa vvyakotyve'ğa ahemonhimomby'ava'ea.

¹⁴ Ahemonhimomby'ava'ea apovo ġwaramo vvyapypeva'ea ġa moandyandyjuhui. Ipopoaka vvyapypeva'ea ahemonhimomby'ava'ea apovo ġwaramo yhyapypeva'ea rovai pyteri pe. Vvyakotyve'ğa pe vvyapypeva'ea ei:

—Peapo ti ha'angavuhua kiro timbohete ti a'ea ra'angavuhua javo – kiroki a'ea ko yhyapypeva'ea herekovo ika'ēagwera ite'varuhuheteva'ea itakyhea'javuhuva'ea rembikytiuhagwera. A'ea ra'angavuhua ti peapo. A'ereki a'ea okwerava'ja reki yhyapypeva'ea, e'i vvyapypeva'ea.

Mbatera ġa japoi yhyapypeva'ea ra'angavamo a'ero. ¹⁵ Opopoakahetero ġwaramo yvyapypeva'ea imondoi opytua ha'angava pe imopo'ama.

—Opo'ã reki ha'angava ogwoogwovo, ei yvyakotyve'ġa hep-iagame.

Ha'angava onhi'ĩ. Kiro i'ei:

—Tanhimbohete ti yvyakotyve'ġa nhaporemo, e'i.

Kiroki ġa nombohetei yhyapypeva'ea ra'angava – ġahã ha'angava ojukauka. ¹⁶⁻¹⁷ Yvyakotyve'ġa nhaporemo herekoi yhyapypeva'ea rembikwatijarukaragwera ojihe a'ero. Ga okwatijaruka yhyapypeva'ea rera ojihe. Hera ikwatijarukare'ymame ti ġa okwatijaruka yhyapypeva'ea rera número. Okwatijaruka ti ġa opoa rehe ojohukoty rũi. Opoa rehe ikwatijarukare'ymame ti ġa okwatijaruka gwetovapya rehe. Okwatijaruka ġa nhaporemo: okoteheve'ġa ġanduvihava'ġa imbateve'ġa nimbaterive'ġa ojipe'ġa no – kiroki ġa oporavyky ojive jate ipiro'yve'ġa, kiroki ipiro'ye'ỹve'ġa ġa ġa mboporavykyuka ġa mbopohirukare'yma ojihugwi no. Ga ojihe ikwatijarukare'ymame yhyapypeva'ea ra'angava noma'ëukari ġa pe mbatera ipyhygukare'yma imondoukare'yma no. Nahã yhyapypeva'ea ra'angava hendukatuukarahai yvyakotyve'ġa pe onhi'ĩga opopoakaramo.

¹⁸ Ojapyakaheterame jate ti ahe ikwahavi yhyapypeva'ea rera. Kiroki ga okwaha hete – gaha ti tomo'emo'ë yhyapypeva'ea rera número onhimombaragwahava hehe. Yhyapypeva'ea rera número ko akwaimbae'ga rera número. Yhyapypeva'ea rera ko número seiscentos e sessenta e seis.

14

Cordeiro'jave'ga he'yjuhuranuhũve'ġa pavëi

¹ Kiro ji hepiagi. Nanime cordeiro'jave'ga ami vytyruhua rehe Sião rehe! Ga pavëi ġa oko cento e quarenta e quatro milve'ġa. Ikwatijara ġa gwereko gwetovapya rehe. Ikwatijara ko cordeiro'jave'ga rera garuva'ga rera no.

² Kiro ji yvagipeve'ga renduvi. Onhi'ĩgahyavuhuhu ga typojuhetea pyambua ja onaranaraġuhũva'ea ja no. Ikatu ganhi'ĩga imonhi'ĩhava ja no harpas ja, a'e ji yvagipeve'ga renduva.

³ Cento e quarenta e quatro milve'ġa nhimby'yi ipyahuva'ea rehe yvagi pe ga'apykavareheve'ga apykava rovai pyteri pe ga apygame oapykava rehe okovo aheruvihavuhetero. Onhimby'yi ġa quatrove'ġa ndovai pyteri pe no huvihavuhu'ga ndovai pyteri pe no. Tegwete ojipe'ġa nhimbo'ehava a'ea rehe. Gahã jate onhimbo'e

hehe ipyahuva'ea rehe onhimby'yita cento e quarenta e quatro milve'ga. A'ereki Tupana'ga ga mbopiro'yuka gambote'varuhuva'ea hugwi ga pokoguka ga mbuhuruka ojipyri yvagi pe ga mombytavouka avuirama. ⁴ Ga ndokote'varuhui. Ga ko ga ja – kiroki ga ndogwerekoangavi kunhangwera'ga. Pyry hete ga. Cordeiro'jave'ga hoa nanani ga hoi ga rupi okovo ganhi'iga rupi. Tupana'ga omo'emo'ëypy ga ojive vvyakotyve'ga hugwi ga mbopiro'yuka.

–Gahã ti toko jireheve'ga cordeiro'jave'gareheve'ga no, ei Tupana'ga ga mo'emo'eamo. Toko ti ga nhinhi'iga rupi ganhi'iga rupi no. Jara'ga hohe vvyakotyve'ga hohe ga pyryvamo okovo a'ero, ei Tupana'ga.

⁵ Ni'mbeangavi Tupana'gareheve'ga. Nurã ndojari ga ndehe Tupana'ga rovai pyteri pe aheruvihavuhuhete'ga rovai pyteri pe.

Trêsvê'ga Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga

⁶ Kiro ji ojipe'ga repiagi Tupana'gapyrive'ga ga veverame yvatea gwyrimo. Ikwahava gwaramo omondoa ga ei:

–Taho ti ji imombe'gwovo pyryva'ea ipave'ÿva'ea Jesus'ga mombe'ua vvyakotyve'ga pe nhaporemo nehê. Gagwygagwyripeve'ga pe ti ji tamombe'u. Kiroki ga ojogwe'ygwe'yja'ga – ga peğape ti ji tamombe'u. Kiroki ga ojoatyatyvi ganhi'iga – ga peğape ti ji tamombe'u. Ojipe'ga pe ti ji tamombe'u no. Vvyakotyve'ga pe nhaporemo yvya koty ti ji tamombe'u nehê, ei Tupana'gapyrive'ga.

⁷ Hahyahi ganhi'iga ga erame ga pe a'ero:

–Pehendu katu ti Tupana'ga rerekokatukatuavo ga ko ipopoaka ojipe'ga hohe pa javo. Pembohete ti ga gaha jate oko nhanderuvihavuhuhetero javo. A'ereki kiro ga'ea okote'varuhuve'ga pe peko te'varuhu pe javo. “Peho ti hahyva'ea ruvihava pype nehê,” e'i ti Tupana'ga nehê.

–Pembohete ti Tupana'ga mboukwahava penenypy'amo ga rovai pyteri pe. Gaha ombojihu yvaga yvya no ypi-ahua ruvihava no yhyaryapyruhua nhaporemo no, ei Tupana'gapyrive'ga.

⁸ Kiro ojipe'ga vevei ga reviri no Tupana'gapyrive'ga. Imombe'gwovo ga ei:

–Cidadepeve'ga Babilôniapeve'ga popoakahetea ipigi! Opi hete tuhê! A'ereki ga ombote'vate'varuhu vvyakotyve'ga gwyripeve'ga nhaporemo, ei ga. Babilôniapeve'ga onhimbo-pogweuka ojipe'ga pe toko te'varuhu ti ga nhande ja javo. Babilôniapeve'ga ja ga ndekote'varuhui a'ero gworygworyvamo gandekote'varuhua rehe, ei ga.

9-10 Kiro ojipe'ga vevei mokonha'ğa ndeviri no Tupana'gapyrive'ga. Três ko ға a'ero. Hahyahi ganhi'iga ga erame:

—Kiroki ға yhyapypeva'ea mbohete yhyapypeva'ea ra'angava rehe ve – ғahã ti ombuhuruka ite'varuhuva'ea ojive nehẽ, ei ga. Po ға okwatijaruka yhyapypeva'ea rembikwatijarukara gwetovapya rehe, a'ero ti ite'varuhu ға pe nehẽ, ei ga. Po ға okwatijaruka opoa rehe, a'ero ti ite'varuhu ға pe nehẽ no.

—Tupana'ga ti onhimonha'nga ға ndehe nehẽ. Ndoporogwetygi ti ga ға nehẽ, ei ga. A'ero ti Tupana'ga ға mondoi tata pype enxofre pype nehẽ no hahyva'ea ruvihava pype. A'ea pyvõ ti ga hahya mondoi ға pe nehẽ, ei ga. Hahyrame pevo ға pe ti pyryve'ğa Tupana'gapyrive'ğa ға ndepiagi nehẽ. Ga pavõi ti cordeiro'jave'ga ға ndepiagi nehẽ hahyrame ға pe nehẽ, ei ga. ¹¹ Nane'ymi ti ihemi tatatiğuhũa hahyrame ға pe nehẽ. Hahya ti ndopigi ға hugwi ypytunimo arimo nehẽ no, ei ga. Hahy hete ti ға pe tata pype jipi nehẽ – kiroki ға yhyapypeva'ea mbohete yhyapypeva'ea ra'angava reheve, kiroki ға okwatijaruka yhyapypeva'ea rera ojihe, ei ga imombe'gwovo.

¹² —Nurã ti Tupana'ga remimo'ẽhara'ğa tonhimomirana ojikheteavo Jesus'ga rehe Tupana'ga remimombe'uhetea rendukatuavo nehẽ, ei ga.

¹³ Kiro ji ojipe'ga renduvi yvagipeve'ga. Ji ve ga ei:

—Ekwatija ti nhiremimombe'ua nde ve kiro. Kiro Cristo'gareheve'ğa ndoryndoryvamo – kiroki ға omano kirẽ nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

—Na tuhẽ, e'i Tupana'ga ra'uva. Kiro ға ndoryndoryvamo. A'ereki omanorẽ ға oapo pi. A'ero ғapy'a rukatui. Oporavyky hete na'ẽ ға okovo yvya koty Tupana'ga nhi'iga mombe'gwovo okokatuavo onhimomiranama. Aerẽ omanorẽ ti ға ndukatui yvagi pe nehẽ. Gandekokatuagwera ti jukwaha nehẽ ға vahemirẽ yvagi pe, e'i Tupana'ga ra'uva.

Okyti ға kopeva'ea

¹⁴ Kiro nanime ji hepiagi yvağatiğa. Itiğahivuhuva'ea ko yvağatiğa. I'arimo ga oapy. Oko ga ga ja – kiroki ga oko yvagipeva'ero yvyakotyva'ero no. Oakağa rehe ga gwereko akanitara ouro apopyra okovo ғwaramo aheruvihavuhetero. Opo pe ga gwereko haimbeva'ea foice.

¹⁵ Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga hemi Tupana'ga mbohete hava hugwi garonga hugwi ua. Hahyahi ganhi'iga ga erame yvağatiğa'arimove'ga pe. Ga pe ga ei:

—Ekyti kopeva'ea eapoa pyvõ haimbeva'ea pyvõ jajuro ғwaramo yvya koty. A'ereki kiro ikytihava, ei ga ga pe.

16 —Kwa, ei ga.

A'ero ga ikytipavi kopeva'ea nhaporemo yvya koty a'ero - kiroki ga oapy yvaḡatiḡa arimo.

17 Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga hemi Tupana'ga mbohetehava hugwi garonga hugwi yvagipeva'ea hugwi. Gwerekoga haimbeva'ea no foice.

18 Kiro ojipe'ga ruri ikwava'ēhava hugwi Tupana'gapyrive'ga. Gaha ko tata repiakatuhara'ga. Hahyahi ganhi'iḡa ga erame Tupana'gapyrive'ga pe - kiroki ga gwerekoga haimbeva'ea.

—Ekyti yva'ia ahara yhyppa'java'ea hugwi imono'ono'ombava. A'ereki yva'ia uva jaju pa yvya koty, ei ga ga pe.

19 —Kwa, ei ga.

A'ero ga yva'ia kytipavi yvya koty imono'ono'ombava a'ero imombo imu'umu'ūhavuhua pype to'ē ti yva'ia ryhya jugwi javo.

Tupana'ga nhimonha'ngahetea, a'e ji imu'umu'ūhava pe. A'ereki Tupana'ga omu'umu'umuka okote'varuhuve'ḡa jukajukavouka imo'emo'ēuka ḡandekoa nhaporemo.

20 Cidade koty ḡa imu'umu'umi yva'ia imu'umu'ūhavuhua pype. He'yjuhu ranuhū hete yva'ia ryhya i'ēi jugwi ḡa imu'umu'umame. Okote'varuhuve'ḡa ndekoa pe a'e ji yva'ia ryhya. Paivouhu ihoi ḡandekoa Tupana'ga ḡa mu'umu'umukarame. Gandekoa oho paivouhu trezentos quilômetros. Hehanhuhū ḡandekoa typya no. Typya ihoi um metro e meio ogwovo. Oho ḡandekoa cavalo jurua apiavo. Nahã typya ihoi cavalo jurua yvate jaimē ḡandekoa.

15

Seteve'ga Tupana'gapyrive'ga ti omondo karugwara

1 Kiro ji ojipe'ḡa ndepiagi ahemonhimomby'auhuve'ḡa - kiroki seteve'ḡa Tupana'gapyrive'ḡa okwahavuka aere'iva'ea okovo yvagi pe yvagipeve'ḡa. Omondo ti ḡa seteva'ea karugwara yvyakotyve'ḡa pe nehē. Seteva'ea karugwara ko mbapavava'ea. Seteve'ḡa imondomondorē seteva'ea karugwara yvyakotyve'ḡa ndehe po ti Tupana'ga nhimonha'ngahetea ipigi ḡa ndehe nehē.

2 Kiro ji hepiagi ypiahua ruvihava'java'ea. Ypiahua ruvihava'java'ea ko vidro'java'ea apopyra tata'java'ea apopyra no. Vidro'java'ea apopyra tata'java'ea apopyra, a'ea memei ko ojihe'a ojogwehe. Kiroki ḡa nombohetei yhyapypeva'ea yhyapypeva'ea ra'angava reheve - ji ḡa ndepiagi ḡa amame ypiahua ruvihava'java'ea rembeyvyri pe. Ndokwatijarukari ḡa ojihe yhyapypeva'ea rera opopoakaramo yhyapypeva'ea

hohe. Ndokwatijarukari ġa yhyapypeva'ea rera número ojihe no. Gwereco ġa Tupana'ga remimondoa imonhi'ihava harpas. ³ Tupana'gareheva'ea nhimby'yja rehe Moisésva'ea nhimby'yja rehe ġa nhimby'yi. Cordeiro'jave'ga nhimby'yja rehe ġa nhimby'yi no. A'ereki ġa Tupana'ga mbohete gaha jate ko vvyakotyve'ġa nduvihavuhuhete'ga javo. Onhimby'yita ġa ei:

—Tupana, orepojkaharetea, ndehe ko vvyakotyve'ġa nduvihava epopoakaramo ġa hohe pa.

Ndehe ko ġanduvihavuhuhetero avuirama ymya hako aerē nehē no, ei ġa onhimby'yita.

Ereapo nde ġamonhimomby'auhuva'ea enhimboheteuka ġa pe.

Ereko katu hete nde ġa nderekokatuavo imombe'gwovo a'itituhēva'ea ġa pe, ei ġa onhimby'yita Tupana'ga mboheteavo.

⁴ Ga nhaporemō nde rendu katu nde mboheteavo ga pyry hete javo.

A'ereki nde tehe jate ko ndepyry hete tuhē.

Uhu pa ti ġa ogwyrā hugwi nhaporemō nehē nde mboheteavo nderovai pyteri pe nehē.

A'ereki nde erehepiuka ejekokatuagwera ġa pe.

Nahā ġa ei onhimby'yita upa Tupana'ga mboheteavo.

⁵ Ga nhimby'yirē ji hepiagi yvagi pe. Pevo ko Tupana'ga mboheteheva ipira apopyra – kiroki pyryheteva'ea gwereco Tupana'ga rembikwatijarukaripyra ryru'ia. Ojipe'a gamboheteheva. ⁶ Seteve'ġa Tupana'gapyrive'ġa hemi jugwi – kiroki ġa omondo ġwerī karugwara vvyakotyve'ġa pe. Omongi ġa tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea linho apopyra ndiky'ai'i'iva'ea. Omongi ġa oku'ayvira imondovo opoti'a rupi. Ouro apopyra ko ġaku'ayvira.

⁷ Ga pe quatrove'ġa nde'yja'ga imondoi nhaetingy'a'java'ea ouro apopyra. Sete ko nhaetingy'a'java'ea. Tupana'ga nhimonha'ngahetea rekoi nhaetingy'a'java'ea pype avuiramave'ga nhimonha'ngahetea. Tynahē a'ero.

⁸ Tatatiġuhūhetea rekoi Tupana'ga ronga pype gamboheteheva pype. A'ereki Tupana'ga oko ipype. Tupana'ga rendy'jaro ġwaramo gamboheteheva pype hekoi tatatiġa. Gapopoakaro ġwaramo hekoi tatatiġa ipype no. Tynahē gambohetehai pe seteve'ġa remimondoa renonde nehē. A'ereki seteve'ġa Tupana'gapyrive'ġa e'i:

—Orenhinanhinani ti toromondo na'ē karugwara vvyakotyve'ġa pe nehē, ei ġa.

16

Tupana'ga nhimonha'ngahetea oko nhaetingy'a'java'ea pype

¹ Kiro ji ga renduvi Tupana'ga mbohete havapypeve'ga. Hahyahi ganhi'i'ga ga erame seteve'ga pe Tupana'gapyrive'ga pe:

—Peho ti heka'voga Tupana'ga nhimonha'ngahetea nhaetingy'a'java'ea hugwi. Peheka'vo ti yvya koty, ei ga ga pe.

² —Kwa, ei yvagipeve'ga.

Kiro gande'yja'ga hona'ei a'ero heka'voga yvya koty Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipejiva'ea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Nurã ihemi gajauhua ite'varuhuheteva'ea yvyakotyve'ga ndehe - kiroki ga okwatijaruka yhyapypeva'ea apoa ojihe. Kiroki ga ombohete yhyapypeva'ea ra'angava - ga ndehe ihemi gajauhua ite'varuhuheteva'ea no.

³ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Mokõi ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Ypiahua ruvihava rehe ga heka'vogi. Ypiahua ruvihava nhimbotei omanove'ga rekoa'java'ero. Nurã yhyapora imanombavi.

⁴ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Três ko ganembiheka'vogagwera a'ero. Paranauhãa rehe yhyaryapyruhua rehe no ga heka'vogi. Paranauhãa nhimbotei aherekoro a'ero. Yhyaryapyruhua onhimbote aherekoro no.

⁵ Kiro ji ga renduvi - kiroki Tupana'gapyrive'ga oko yhya repiakatuhara'ga. Tupana'ga pe ga ei:

—Jipojy kaharetea, ei ga Tupana'ga pe.

Agwamo nde ereko. Ymyahũ nde ereko hako.

Ndehe ko ereko katu hete yhya monhimboteavo aherekoro ga pe.

⁶ A'ereki ga neremimo'ẽhara'ga apiti

nenhi'i'ga mombe'uhara'ga ndeheve gandekoa reka'voga.

Kirogwe aherekoa nde imondoi ga pe to'u ti ga javo.

Pyry nde imondoi a'ea ga pe, ei ga Tupana'ga pe.

⁷ Kiro ji henduvi ikwava'ẽhava hugwi nahã:

—Na tuhẽ, Tupana, orepojy kaharetea!

Ndehe ko yvyakotyve'ga nduvihava epopoakaramo ga hohe pa.

Ereko katu hete

e'erame a'itituhẽva'ea imondovo hahya hupi katu okote'varuhuve'ga pe.

Poro ji henduvi ikwava'ẽhava hugwi.

⁸ Kiro ojipe'ga seteve'ga nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea

hugwi. Quatro ko ġanembiheka'vogagwera a'ero. Kwara rehe ga heka'vogi tombokai ti kwara vvyakotyve'ġa tata pyvõ javo. ⁹ Kwara vvyakotyve'ġa mbokaihetei a'ero. Hahy hete ġa pe a'ero. A'ea nhaporemō karugwara Tupana'ga imondomondoukari ġa pe. Ga karugwara mondoukaro ġwaramo ġa ete'varuhuhetei Tupana'ga pe ga mbotegweteavo. Ndogwerojijyi reki ġa ojeaporogita okokatue'yma ga mbohete'e'yma.

¹⁰ Kiro ojipe'ga seteve'ġa nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Cinco ko ġanembiheka'vogagwera a'ero. Yhyapypeva'ea gwyrarehe ga heka'vogi. Pevo yvya koty yhyapypeva'ea oko ogwyriveve'ġa nduvihavamo. Yhyapypeva'ea gwyriveve'ġa pe ypytunahivuhu a'ero. Hahy hete ġa pe. Ohu'u ġa okūa a'ero hahyhetero ġwaramo ġa pe. ¹¹ Yvagipeve'ga pe Tupana'ga pe ġa ete'varuhuhetei ga mbotegweteavo okote'varuhuavo hahyro ġwaramo ojive. Ojauhuro ġwaramo ġa ete'varuhuhetei ga pe no. Emo ġa ndogwerojijyi ojeaporogita okokatue'yma.

¹² Kiro ojipe'ga seteve'ġa nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Seis ko ġanembiheka'vogagwera a'ero. Paranauhūa ruvihava rehe rio Eufrates rehe ga heka'vogi. Paranauhūa ruvihava rio Eufrates ty pa onhimboavujikwea a'ero tuhu ti kwara porakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa yvya pikaġa rupi javo.

¹³ Kiro ji hepiagi trêsva'ea Diabo'gapyriva'ea anhaġa. A'ea ko kururua ja. Tejuhua'javuhuva'ea jurua rupi ojipea hemi. Yhyapypeva'ea jurua rupi ojipea hemi. Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea mombe'uhara'ga jurua rupi ojipea hemi. Nahā ko trêsva'ea Diabo'gapyriva'ea.

¹⁴ Tiruahū Diabo'gapyriva'ea okovo Diabo'ga nhi'ġa rehe japoapovo ahemonhimomby'ava'ea. Kiro ihoi vvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa pyri nhaporemō ġa mono'ono'oġuka ġa movahemuka totavuka ti ġa Tupana'ga pe javo. A'ereki Tupana'ga e'i jipe: “Diabo'gapyriva'ea ġa mono'ono'oġukarame ti ji ei ġa pe nehē: Peko te'varuhu pe. Peho kiro tata pype hahyva'ea ruvihava pype. A'ea ti ji ei ġa pe jipopoakahetero ġa hohe pa nehē ġapopoakara mombiga,” ei Tupana'ga.

¹⁵ —Pehendu ti, ei Cristo'ga nhande ve. Ahe nomboha'uvi ipromive'ġa ndura. Ahe ja ti pe napemboha'uvi jirura'java nehē. Nurā ji ei pe me: Pyry hete ti pe me nehē pe nhimomiranamame nhinhi'ġa reroviapige'yma aerē ti ga ruri nehē javo. A'ero ti pe ndekoi ga ja nehē – kiroki ga gwereko opira imongiavo onhinotī'e'yma, ei Cristo'ga nhande ve.

¹⁶ Diabo'gapyriva'ea omono'ono'oğuka vvyakotyve'ğa nduvihava'ğa. Pea pe ғанmono'oğukahava pe hebreus'ğa e'i Armagedom.

¹⁷ Kiro ojipe'ga seteve'ğa nde'yja'ga heka'vogi Tupana'ga nhimonha'ngahetea ojipea hugwi nhaetingy'a'java'ea hugwi. Yvate ga heka'vogi. Sete ko ғанembiheka'vogagwera a'ero. Kiroki ga oko yvagi pe aheruvihavuhete'ga ronga pype gambohete'ha pype ga'apykava pyri - hahyahi ganhi'iğa ga erame pea hugwi:

—Momina Tupana'ga nhimonha'nga! ei ga.

¹⁸ Kiro inhi'inhi'iği onaranarağa overaverava. Yvya oğwyğwy hete ranuhū tuhē. Vvyakotyve'ğa mbojihuvypyagwera jate ndogwerekoi nanongara. ¹⁹ A'ero cidadeuhua i'gwy'gwyri. Trēs ko ipeheuhūva'ea cidadeuhua peheuhūva'ea a'ero. Cidades nhaporemō yvya koty indurundurupavi he'yjuhuva'ea. Tupana'ga okwahava'ja Babilōniapeve'ğa ji ndapotari ғанdekote'varuhua javo. Ipopoaka hete ға novīa a'ero. A'ereki kiro Tupana'ga onhimonha'nga hete ға ndehe onhimboahiva ojipypava ға ndehe ға ndekote'varuhuro ғwaramo. ²⁰ Ypa'ōa oka'nhyimba. Ahana'ja a'ero. Yvytyruhua ahe ndohepiaga'javi no. ²¹ He'yjuhu itatiğuhūa'java'ea amana royxagahiva'java'ea okya yvaga hugwi vvyakotyve'ğa ndehe. Tupana'ga pe ға ete'varuhuhetei ga mbotegweteavo okote'varuhuavo. A'ereki amana royxagahiva'java'ea hahy ranuhū ға pe. A'ereki hehanhuhū hete amana royxagahiva'java'ea itatiğuhūa'java'ea. A'ea pohyja ko quarenta quilos hetakwera ja.

17

Kunhangwerahēa oapy yhyapypeva'ea arimo

¹ Kiro Tupana'gapyriva'ga ruri ji pyri seteve'ğa nde'yja'ga - kiroki seteve'ğa gwereko nhaetingy'a'java'ea yvagipeve'ğa. Ji ve ga nhi'iği javo:

—Herejo, ei ga. Kiro ti ji ipopoakavehēa repiukari nde ve nehē Tupana'ga erame hēa pe: “Ereko te'varuhu nde. Eho ti a'ero tata pype hahyva'ea ruvihava pype.” A'ea ti Tupana'ga ei hēa pe nehē - kiroki akwaimbae'ğa upaharahēa oapy ypi-ahua arimo ypihua ruvihava arimo no paranauhūa arimo no. Onhimongyhetehū yhya. A'ea arimo nhaporemō hēa apygi oina. ² He'yjuhuve'ğa vvyakotyve'ğa nduvihavuhu'ğa oko hēanhi'iğa rupi okote'varuhuavo hēa rendukatuavo. Hēa vvyakotyve'ğa mbopogwei ojihe ға mbote'varuhuavo oji'ja. A'ero ға ndekote'varuhui okovo hēanhi'iğa rupi gworygworyvamo hēarekote'varuhua rehe, ei Tupana'gapyriva'ga ji ve.

³ Kiro ga ji rerohoi Tupana'ga ra'uva ji pojdkakaturame. Ongae'yi me ga ji rerohoi. Pevo ji hēa repiagi. Yhyapypeva'ea arimo hēa apygi. Igwağahi yhyapypeva'ea. He'yjuhu hete ikwatijara hehe. Ohygahi ikwatijara hehe. Herate'varuhua pe ikwatijara i'ei Tupana'ga mbotegweteavo yhyapypeva'ea ipopoaka Tupana'ga hohe javo. Sete ko yhyapypeva'ea akağa. Dez ko yhyapypeva'ea ratīa. ⁴ Hēa opipyryva imongi tapy'ynhapiğwağahiva'ea tapy'ynhapiğwağuhūva'ea no. He'yjuhuva'ea hēa imongi ombojigwahava ouro apopyra itakatua no pérolas no. Gwereco hēa nhaetingy'a'java'ea ouro apopyra opo pe. Ite'varuhuranuhūva'ea oko nhaetingy'a'java'ea pype hēate'varuhua hēareaporoğitate'varuhua. ⁵ Gwetovapya rehe hēa gwereco ikwatijara. Hēarera pe ikwatijara i'ei:

—Aherembikwahavipyre'yma ko hēarera.

Três ko hēarera.

Ojipea ko Babilônia ipopoakaheteva'ea.

Ojipea ko Akwaimbae'ğa upahara'ğa nemboypya.

Ojipea ko Ite'varuhuranuhūva'ea remboypya yvya koty.

A'ea i'ei ikwatijara. A'ea ko hēarera a'ero hēaretovapya rehe.

⁶ Kiro hēa repiaga ji ikwahavi heagwryry hēa javo. Heagwryry hete hēa. A'ereki hēa horyory ranuhū hete Tupana'ga remimo'ēhara'ğa manoa rehe. Gajikoga ġwaramo Jesus'ga rehe hēa ġa jukaukari. A'ereki ġa ndopohiri Jesus'ga hugwi.

Hēa repiagame ji nhimomby'ahetei tuhē. ⁷ A'ero Tupana'gapyrive'ga ei ji ve:

—Maraname nde nhimomby'ai? Kiro ti ji imombe'ui nde ve aherembikwahavipyre'yma hēa mombe'gwovo. Kiro ti ji imombe'ui nde ve yhyapypeva'ea no – a'ea hēa reroho ojihe herekovo seteva'ea oakağa dezva'ea ġwatīa no, ei ga ji ve. ⁸ Yhyapypeva'ea – akoja nde erehepia – a'ea ko ymyahū oko. Aġwamo a'ea ndokoi. Aerē ti a'ea ihemi vykwaruhua hugwi nehē – kiroki ikwaruhua oho paivouhu, ei ga. Aerē ti yhyapypeva'ea ihoi hahyva'ea ruvihava pype upa avuirama nehē. Tiruahū ti jupe jipi a'ero nehē, ei ga.

—Hepiagame ti yvyakotyve'ğa nhimomby'ai nehē – kiroki ġa ndojikogi Tupana'ga rehe ikwatijarukare'yma ga pe ojera livro pype. Gandra Tupana'ga ndokwatijarangavi livro pype yvagi pe tuhu ti ġa ji pyri okovo avuirama jave'yma. Yvya apopypagwera jate Tupana'ga ndokwatijari ġandra, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve imombe'gwovo. Onhimomby'a ti yvyakotyve'ğa nehē yhyapypeva'ea repiagame. A'ereki ymyahū yhyapypeva'ea oko, aġwamo ndokoi, aerē ti hekoi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve imombe'gwovo.

⁹ —Ojapyakaheterame jate ti ahe ikwahavi, ei Tupana'gapyrive'ga. Kunhangwerahēa oapy yhyapypeva'ea

arimo, ei ga. Seteva'ea yhyapypeva'ea akağa, a'e ko ji seteva'ea pe yvytyruhua pe, ei Tupana'gapyrive'ga. A'ero kunhangwerahêa apygi seteva'ea rehe yvytyruhua rehe, ei Tupana'gapyrive'ga. ¹⁰ Seteva'ea yhyapypeva'ea akağa, a'e ko ji seteve'ğa pe no ġanduvihavuhu'ğa pe yvyakotyve'ğa nduvihavuhu'ğa pe, ei Tupana'gapyrive'ga. Cincove'ğa seteve'ğa nde'yja'ğa ndokoa'javi yvyakotyve'ğa nduvihavuhuro. Ojipejive'ğa seteve'ğa nde'yja'ğa oko ġanduvihavamo kiro. Ojipe'ğa seteve'ğa nde'yja'ğa ndokoi ve ġanduvihavuhuro. Ġanduvihavuhuro okorame ti ga topytaahi'vi okovo ġanduvihavuhuro, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve. ¹¹ Yhyapypeva'ea - a'ea oko ymyahũ, aġwamo ndokoi - a'ea vehevi oko yvyakotyve'ğa nduvihavuhua seteve'ğa mbohe'yikavamo. A'ero ġa ei: Oitove'ğa ko yvyakotyve'ğa nduvihavuhu'ğa. Yhyapypeva'ea ko seteve'ğa nde'yjava'ea a'ero. Hahyva'ea ruvihava viara rupi ihoi upa. Pevo ti tiruahũ jupe jipi nehê, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

¹² -Dezva'ea yhyapypeva'ea ratia - akoja nde erehepia - a'ea ji ei dezve'ğa pe yvyakotyve'ğa nduvihavuhu'ğa pe, ei Tupana'gapyrive'ga. Ga ndokoi ve ġanduvihavuhuro. Aerê ti yhyapypeva'ea ġa mongoahi'vi nehê toko ti ġa ġanduvihavuhuro javo. Uma hora rupi jate ti ġa ndekoahi'vi ġanduvihavuhuro yhyapypeva'ea pavêi nehê, ei Tupana'gapyrive'ga. ¹³ Nombojoyvyyvyri ġanduvihavuhu'ğa ojeaporoġita. A'ero ti ġa nhaporemō yhyapypeva'ea pokogi okovo a'ea nhi'iġa rupi nehê. A'ereki ġa ipopoaka okovo ġanduvihavuhuro nehê, ei Tupana'gapyrive'ga. ¹⁴ Aerê ti ġa tavukari cordeiro'jave'ga pe nehê. Ġapopoakara ti cordeiro'jave'ga imombihetei nehê. A'ereki ga oko yvyakotyve'ğa pojkahara'ğa pojkaharetero. Oko ga ġanduvihavuhu'ğa nduvihavuhuhetero. Kiroki ġa oho ga rupi - ġa pe ga e'i jipe: "Pehe ti jireheva'ero nehê," e ko ga ġa pe. Ga ġa mo'emo'ê ġa mongomongovo toko ti ġa jireheva'ero javo, ei Tupana'gapyrive'ga. Ga rehe ġa jikohetei okovo ganhi'iġa rupi jate opohire'yma ga hugwi, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

¹⁵ -Yhya onhimongyhetehuva'ea - akoja nde erehepia - akoja rehe akwaimbae'ğa upaharahêa oapy okovo ġanduvihavuhuro, ei ga. Yhya, a'e ko ji he'yive'ğa pe yvyakotyve'ğa gwyġagwyripeve'ğa pe no ojipe'ğa pe no - kiroki ġa ojoatyatyvi ġanhi'iġa - ojipe'ğa pe no, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

16-18 -Akwaimbae'ğa upaharahêa - akajahêa nde erehepia - hehêa ipopoaka yvyakotyve'ğa nduvihavuhu'ğa

mondondopavuka ġwemimbotarimova'ea rupi okovo ġanduvihavuhuro tuhē, ei Tupana'gapyrive'ga.

—Dezva'ea yhyapypeva'ea raṭia – akoja nde erehepia, akoja ko yvyakotyve'ga nduvihavuhuro – ġahā ti noarōhetei akwaimbae'ġa upaharahēa nehē yhyapypeva'ea pavēi nehē, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve. Nurā ti ġa hēa mbotegwetei hēapopoakara mombiga hēambatera pyhyga hēa hugwi nehē. Tata pyvō ti ġa hēa mbokaipavi nehē. Cidadeuhua ji amombe'u hēa mombe'urame, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve. Nahā ti ġa cidade rerekoi imbokaipava nehē. A'ereki nanongara Tupana'ga opota ġwemimbotarimova'ea arōuka ġa pe ġandeaporogita mbojoyvvyvyre'ymuka. Nahā ga ei: “Tombojoyvvyvyryme ti yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga ojeaporogita yhyapypeva'ea pokoga okovo a'ea nhi'ġa rupi nehē,” ei Tupana'ga. Nahā ti Tupana'ga ġa nderekoi nehē toho ti nhinhi'ġa apiavo javo, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo ji ve.

18

Babilōniapeva'ea popoakara opi

¹ Tupana'gapyrive'ga hepiukapavirē ji ve ji ojipe'ga repiagi. Ga ko Tupana'gapyrive'ga no ua yvaga hugwi yvagipeve'ga. Ipopoaka hete ga ġwendy'jandy'jahetero ovahema yvya koty imbokojahuavo. ² Hahyahi hete ganhi'ġa ga erame:

—Kiro ti cidadeuhupeve'ġa popoakahetea ipigi nehē!

Opi ġwerī tuhē, ei ga.

Kiro ti ġacidadeuhua rekoi Diabo'gapyriva'ea gwyrā anhaġa gwyrā a'ero nehē Babilōnia.

Pevo ti cidadeuhu pe ko he'yjuhuva'ea anhaġa nhimongyi nehē ojoparavuhuva'ea onhimono'oġa, ei ga.

Pevo ti cidadeuhu pe ko he'yjuhuva'ea ipepova'ea ite'varuhuva'ea nhimongyi ojoparavuhuva'ea nehē no.

Kiro ti cidadeuhua ko ipepova'ea nhimono'ono'ongava nehē. Nahā ti ġacidadeuhua hekoi nehē.

³ A'ereki yvyakotyve'ġa nhaporemō okote'varuhu cidadeuhu-peve'ġa rendukatuavo, ei ga.

Yvyakotyve'ġa ndekopotarahipavi cidadeuhupeve'ġa nhi'ġa rupi okote'varuhuavo ġa ja.

Yvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa no oko te'varuhu cidadeuhu-peve'ġa ja ġa potaheteavo no, ei ga.

Mbatera ma'ēhara'ġa nhaporemō yvyakotyve'ġa – kiroki ġa omondo mbatera itambere'ia pyhyga a'ero mbatera pyhyga itambere'ia mondovo no

– ġahā oko imbateheteva'ero a'ero.

A'ereki cidadeuhupeve'ġa opyhy ranuhũ ġa hugwi
ipotarahiva
imondomondovo itambere'ia ġa pe he'yjuhuva'ea pyhyga, ei
Tupana'gapyrive'ga.

⁴ Kiro ji ojipe'ga renduvi ga rekorame yvagi pe.

–Pejipe'a ti cidadeuhupeve'ġa hugwi jireheva'ero, ei ga
vyyakotyve'ġa pe.

A'ereki ġa oko te'varuhu hete, ei ga.

Tapekoi ti ġa ja.

Pe ndekote'varuhue'ymame ti Tupana'ga pe nderekokatui
imondoe'yma hahya pe me nehẽ imondorame ġa pe
nehẽ.

Omondo ti ga hahyhetea cidadeuhupeve'ġa pe nehẽ.

⁵ A'ereki ġandekote'varuhua he'yjuhu hete.

Okwahava'ja Tupana'ga ġandekote'varuhua a'ea arõ'e'yma, ei
ga ojiheve'ġa pe.

⁶ Cidadeuhupeve'ġa oko te'varuhu imondovo hahya
he'yiva'ea ikwehe.

He'yjuhuva'ea ti pemondo hahya cidadeuhupeve'ġa pe a'ero.
Omondomondo ġa hahya ikwehe.

Johe ti pemondomondo hahya cidadeuhupeve'ġa pe
a'ero, ei ga.

Cidadeuhupeve'ġa vyvakotyve'ġa mbote'varuhu.

A'ereki vyvakotyve'ġa ġwendu katu okovo ġanhi'iġa rupi
okote'varuhuavo.

A'ero ti hahyro vyvakotyve'ġa pe nehẽ.

Johe ti pemondo ranuhũ hahya cidadeuhupeve'ġa pe
a'ero

ġa ġa mbote'varuhuro ġwaramo, ei ga.

⁷ He'yjuhuva'ea rerekovo ġwaramo ġa nhimbohetei.

He'yjuhuva'ea ti pemondo hahya ġa pe a'ero ġa mon-
goveveuhuavo, ei ga.

A'ereki ġa e'i onhimboheteavo:

“Nhande ko vyvakotyve'ġa nduvihavuhua.

He'yjuhuve'ġa nhande rerekokatui nhande rejare'yma.

Ndiajehe'oi ti nhande nhandekoveveuhue'yma nehẽ.” A'ea ġa
ei.

⁸ Nurã ti karugwara ruri ġa pe nehẽ.

Kotihĩ ti turi karugwara he'yjuhuva'ea ġa pe ara rupi ve nehẽ.

Omano ti ġa nehẽ.

Ojehe'o ti ġa okoveveuhuavo nehẽ.

Ahã tuhẽ ti mbatera ġa pe nehẽ.

Ty'arateuhua ti ġa jukai nehẽ.

Tata ti ġa mbokaipavi nehẽ.

Nahã nhaporemo ti ġa pe ara rupi ve nehẽ.

A'ereki Tupana'ga ipopoaka hete nhandepojykaharete'ga.

Gaha ti omondouka karugwara ġa pe ġa ndekote'varuhuro ġwaramo, ei ga.

⁹ –Vvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa – kiroki ġa ġwendu katu cidadeuhupeve'ġa nhi'ġa okote'varuhuavo ġa ja he'yjuhuva'ea rerekovo – ġahã ti ojehe'o nehë cidadeuhupeve'ġa ndehe ovy'are'yma tata cidadeuhua mbokaipavame, ei ga. Nahã ti ġa ndekoi tatatiguhũa repiagame nehë. A'ereki tatatiguhũa ohë cidadeuhupeve'ġa mbokaipava hugwi. ¹⁰ Irupeuhu ti ġa ami nehë okyhyjiavo ġwaramo ġambokaja hugwi. Ga ti e'i nehë:

“Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe Babilôniapeve'ġa pe.

Ipopoaka hete ġa novã.

Kotihĩ tuhë uma hora rupi tuhë Tupana'ga imondopavukari karugwara ġa pe ġa ndekote'varuhuro ġwaramo.”

Nahã ti vvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa ei okyhyjiavo nehë, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹¹ –Mbatara ma'ëhara'ġa ti ġa jehe'opavi nehë cidadeuhupeve'ġa ndehe ovy'are'yma vvyakotyve'ġa nehë. A'ereki cidadeuhupeve'ġa manoro ġwaramo tegwete ġanembipyhyga'jahava mbatera ma'ëhara'ġa hugwi, ei ga.

¹² –Ndopyhyga'javi ti ġa ouro, prata, itakatua, pérolas, tapy'ynhapipyryva linho apopyra, tapy'ynhapiġwaġahiva'ea, tapy'ynhapihymahĩva'ea, tapy'ynhapiġwaġuhũva'ea, yva nehë no – kiroki yva ko perfume ojoparavuhuva'ea, ei ga.

–Hyrua ojoparavuhuva'ea ti ġa ndopyhyga'javi nehë no: elefante ranha apopyra, yvapyryva apopyra, bronze apopyra, ferro apopyra, ita apopyra. A'ea apopyra nhaporemõ hyrua ti ġa ndopyhyga'javi omanomo ġwaramo nehë, ei ga.

¹³ –Ndopyhyga'javi ti ġa perfume nehë: canela, nhandya, incenso, mirra, yva rytya, ei ga. Vinho, óleo, farinha de trigo, trigo – a'ea nhaporemõ ti ġa ndopyhyga'javi nehë, ei ga. Gados, ovelhas, cavalos ti ġa ndopyhyga'javi nehë. Ndopyhyga'javi ti ġa carretas omanomo ġwaramo nehë, ei ga. Okoteheve'ġa – kiroki ipiro'ye'ÿve'ġa – ġahã ti ġa ndopyhyga'javi imondoa'jave'yma itambere'ia ġa ndehe nehë toko ti ġa okoteheve'ero oporavykyheteavo nhande ve jate jave'yma, ei ga.

–A'ero ti mbatera ma'ëhara'ġa ei cidadeuhupeve'ġa pe nehë:
¹⁴ “Ikatumeteve'ea penembipotarahiva'ea oji'i – a'ea oka'nhy pe hugwi.

Heheva'ea ikatumeteve'ea pavëi oka'nhy tuhë pe hugwi.

A'ea nhaporemõ ti pe ndapehepiaga'javi tuhë nehë.”

A'ea ti ġa ei cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiaga nehë, ei Tupana'gapyrive'ga.

15 —Na tuhē ti mbatera ma'ēhara'ġa ei nehē — kiroki ġa omondo mbatera nhaporemō cidadeuhupeve'ġa pe ipyhygahiva itambere'ia. Okyhyjiheteavo ġwaramo ġambokaja hugwi ti ġa ami irupeuhu cidadeuhupeve'ġa hugwi nehē. Ojehe'o ti ġa ovy'are'yma ġwaramo ġa ndehe, ei ga.

16 —Ga ti e'i nehē:

“Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe

— kiroki ġa omongi tapy'ynhapipyryva linho apopyra, tapy'ynhapiġwaġahiva'ea no, tapy'ynhapiġwaġuhūva'ea no.

He'yjuhuva'ea ġa imongi ombojigwahava ouro apopyra, itakatua no pérolas no.

17 Kotihī tuhē uma hora rupi tuhē ġambaterahetea oka'nhyumba!”

A'ea ti mbatera ma'ēhara'ġa epavi okyhyjiavo cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiaga nehē, ei ga.

—Yharuhua mopyryrŷhara'ġa nduvihava'ġa yarupive'ġa no yharuhua mopyryrŷhara'ġa no mbatera ma'ēhara'ġa no — kiroki ġa onhimombate yarupive'ġa — ġa nhaporemō ti irupeuhu o'ā cidadeuhupeve'ġa hugwi nehē, ei ga.

18 Cidadeuhupeve'ġa mbokaipava ġwaramo ti tatatiġuhūa ihemi nehē. A'ero ti ġa jehe'oi tatatiġuhūa repiagame nehē. E'i ti ġa nehē: “Ahā cidadeuhupeve'ġa'jave'ġa imbateheteve'ġa!” A'ea ti ġa ei cidadeuhupeve'ġa mbokaipava repiaga nehē, ei ga.

19 A'ero ti ġa imombori otimbuguhua oakaġa rehe nehē orokoveveuhu ore javo. Ovy'are'yma ti ġa jehe'oi ġa ndehe nehē. E'i ti ġa nehē:

“Ite'va! Ite'va cidadeuhupeve'ġa pe!

— kiroki ġa omombate yharuhua jara'ġa ipyhyga ġambaterahetea pyryva'ea ġa hugwi imondovo itambere'ia ġa pe.

Kotihī tuhē uma hora rupi tuhē oka'nhyumba ġa hugwi ġa mbokaipavame.”

A'ea ti mbatera ma'ēhara'ġa ei nehē, ei Tupana'gapyrive'ga imombe'gwovo.

20 —Tohoryory ti yvaga! ei Tupana'gapyrive'ga.

Pejoryjory ti pyryva'ero no Tupana'gareheva'ero.

Pejoryjory ti Jesus'ga moirūharamo.

Pejoryjory ti Tupana'ga nhi'iġa mombe'uharamo.

A'ereki hahyaġwama cidadeuhupeve'ġa pe Tupana'ga remimondoagwama ġa ndekote'varuhuro ġwaramo pe me, ei Tupana'gapyrive'ga.

21 Kiro ojipe'ga Tupana'gapyrive'ga ipopoakaheteve'ga ipyhygi itauhua. Ipohyi itauhua ġwehanhuhūro yngu'auhua jaime. Ypiahua ruvihava pype ga imombori. Kiro ga ei:

—Nahã ti Tupana'ga ġa momboheteukari cidadeuhupeve'ġa Babilôniapeve'ġa nehẽ.

Ndihepiaga'javi tuhẽ ti nhande ġa a'ero nehẽ, ei ga.

Cidadeuhupeve'ġa pe Babilôniapeve'ġa pe ga ei:

²² —Ndokoa'javi ti harpa monhi'lhara'ġa, flauta monhi'lhara'ġa, trombeta monhi'lhara'ġa pécidadeuhu pe nehẽ.

Norohenduva'javi tuhẽ ti ore ġa pécidadeuhu pe nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga cidadeuhupeve'ġa pe Babilôniapeve'ġa pe.

Ndokoa'javi ti ġa pécidadeuhu pe nehẽ

– kiroki ġa oapo paravuhu kwaha ikatuheteve'ea.

Ndorohepiaga'javi tuhẽ ti ore ġa pécidadeuhu pe nehẽ, ei ga.

Ndokoa'javi ti ġa pécidadeuhu pe nehẽ

– kiroki ġa ombo'i trigo yngu'a'java'ea nehẽ.

Norohenduva'javi tuhẽ ti ore ġa pécidadeuhu pe nehẽ, ei ga.

²³ Nombokojahua'javi tuhẽ ti lamparina pécidadeuhu pe nehẽ.

Nahembirekoa'javi ti ġa pécidadeuhu pe nehẽ.

Norohenduva'javi tuhẽ ti ore ġa pécidadeuhu pe nehẽ.

Nahã ti tiruahũ pe me nehẽ.

Kiroki ġa oma'ẽ mbatera pécidadeuhu pe – ġahã ko jukwa-have'ġa yvya koty ikwehe.

Pejipajivo pe ġagwyripeve'ġa moandyandyipavi, ei Tupana'gapyrive'ga Babilôniapeve'ġa pe.

²⁴ Ji ve ga ei no:

—Nahã ti tiruahũ cidadeuhupeve'ġa pe Babilôniapeve'ġa pe nehẽ.

A'ereki ocidadeuhu pe ġa Tupana'ga nhi'iġa mombe'uhara'ġa apiti

Tupana'ga remimo'ẽhara'ġa apitiavo no.

Oapitiuka ġa akoja'ġa nhaporemo yvya koty, ei Tupana'gapyrive'ga.

19

Timbohete ti Tupana'ga

¹ Tupana'gapyrive'ga hepiukapavirẽ ji ve ji hahyahiva'ea renduvi. He'yjuhuve'ġa po ohapukai yvagi pe, a'e ji henduvame. Nahã ġa ei:

—Timbohete ti Tupana'ga nhanderuvihavuhuhete'ga!

Tupana'ga ojiheve'ġa ndekote'varuhua mombohetei ġa mombyryva avuirama.

Kiro ti ga ġa nderohoukari ojipyri yvagi pe nehẽ.

Gaha ti timboukwaha hete tikatu hete ti ga javo.

Gaha ti timbohete.

Gaha ti toko nhanderuvihavuhuhetero opopoakahetero.

² Oko katu hete ga o'erame a'itituhēva'ea imondovo hahya okote'varuhuve'ga pe.

A'ereki ga e'i akolahēa pe akwaimbae'ga upaharahēa pe:
“Ereko te'varuhu nde.

Eho ti a'ero tata pype hahyva'ea ruvihava pype.”

Nahā ga ei hēa pe.

Ereki hēa vvyakotyve'ga mongo te'varuhu
ga ndekoro gwaramo hēanhi'i'ga rupi.

Nahā Tupana'ga ojiheve'ga ndepygi hēa rehe.

A'ereki hēa oapitiuka ga, ei ga yvagi pe.

³ Hahyahi onhi'i'game ga ea'javi:

—Timbohete ti Tupana'ga!

Tatatiguhūa kiro ihemi ogwovo hēambokaipava hugwi.

Nane'yumi ti ihemi avuirama nehē, ei ga yvagi pe.

⁴ A'ero vinte e quatrove'ga huvihavuhu'ga quatrove'ga pavēi, ga nhinoḡi ojavapyvo yvya rehe Tupana'ga mboheteavo. Kiro ga Tupana'ga mbohetei Tupana'ga apygame oapykava rehe okovo vvyakotyve'ga nduvihavuhuhetero. E'i ga:

—Na tuhē! Amém! Timbohete ti Tupana'ga!

Cordeiro'jave'ga rembirekohava

⁵ Kiro ji ojipe'ga renduvi. Ji henduvame ga ei:

—Pe nhaporemō ti pembohete Tupana'ga Tupana'gareheva'ero ganhi'i'ga rendukatuharamo.

Okoteheva'ero pembohete ti ga penduvihavamo pavēi!

A'ea ji henduvi ga nhi'i'game ga'apykavareheve'ga apykava hugwi. Ga'apykavareheve'ga oapy hehe okovo aheruvihavuhuhetero.

⁶ Kiro ji ga nenduvi. Ojatykave'ga po, he'yjuhuve'ga po, a'e ji. Gahā po ohapukai. Typojuhetea pyambua – a'ea po poro, a'e ji. Onaranarā hete ranuhū po, a'e ji ga nenduva.

Hahyahi onhi'i'ga ga erame:

—Timbohete ti Tupana'ga!

A'ereki kiro Tupana'ga oko nhanderuvihavuhuhetero.

Ga ko ipopoaka ga hohe pa, ei ga.

⁷ Xajoryjory ti!

Timbohete ti ga mbojirovia nhanderoryroryvamo ga rehe.

A'ereki cordeiro'jave'ga ti hambireko kiro.

Garembirekohēa onhimboavujikweripe.

⁸ Kiro tapy'ynhapipyryva mondohava hēa pe ndiky'ai'i'iva'ea tapy'ynhapitiḡahivuhuva'ea linho apopyra.

A'ero hēa omongi, ei ga.

Tapy'ynhapipyryva linho apopyra ko Tupana'ga remimo'ēhara'ga pira. Tapy'ynhapipyryva linho apopyra, a'e ji Tupana'ga remimo'ēhara'ga ndekokatua pe.

⁹ Ji ve Tupana'gapyrive'ga ei:

—Ekwatija ti imombe'gwovo. “Horyory ġa – kiroki ġa pe ji a'e: Aerē ti pejo i'gwovo toryvi pe cordeiro'jave'ga mohembirekohai pe nehē.” A'ea ti ekwatija, ei ga ji ve. A'ea ko a'itituhēva'ea Tupana'ga ea, ei ga ji ve.

¹⁰ Kiro ji nhinoġi gapyra pyri tambohete ti ji ga javo. A'ero ga ei ji ve:

—Terenhinoġi ji pyri ji mboheteavo. Tupana'ga ti embohete. Ji ko Tupana'gapyriva'ero reki jitekovo ganhi'ġa rupi nde ja neirū'ġa ja no – kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe gamombe'ua rehe. A'ereki Tupana'ga nhi'ġa mombe'uhara'ġa nemimombe'ua nhaporemō ko Jesus'ga mombe'ua, ei ga ji ve.

Cavalo'arimove'ga tiġuhūva'ea'arimove'ga

¹¹ Kiro ji hepiagi. Yvaga ojipe'a jipe. Nanime ji hepiagi cavalo tiġuhūva'ea! Kiroki ga oapy i'arimo – mokōi ko garera. Gambojikohara ko garera. A'ereki ga ombojiko ġa ojihe. Ga pyryvamo ġwaramo ġa gwerovia ganhi'ġa. Garera ko A'itituhēva'ea mombe'uhara no. Gaha pyry hete imondovo hahya okote'varuhuve'ġa pe otavuka ġa pe pendeko te'varuhu pe javo. ¹² Hendy'jandy'ja gareakwara tata ja. Gwereco ga he'yjuhuva'ea akanitara oakaġa rehe. Akanitara repiagame ji ei: Aheruvihavuhuhete'ga tuhē ko ga! Gwereco ga ikwatijara ojihe. Ikwatijara e'i garera pe. Gaha jate okwaha akoja ojera. ¹³ Omongi ga tapy'ynhapira imondevipyra aherecoa pype. Garera ko Tupana'ga nhi'ġa.

¹⁴ Gareviri gasoldados'ġa nduri yvaga hugwi. Oapy ġa cavalo arimo tiġuhūva'ea arimo. Omongi ġa tapy'ynhapipyryva linho apopyra tapy'ynhapitiġahivuhuva'ea ndiky'ai'i'iva'ea.

¹⁵ Gajurua rupi ihemi haimbejovaiva'ea ogwovo.

—A'ea pyvō ti ji imombigi ġapopoakara vvyakotyve'ġa gwyriveve'ġa popoakara nehē, ei ga. Ahe ja – kiroki ahe onupā ojipe'ġa yvyra pyvō metalva'ea pyvō toko ti ġa nhinhi'ġa rupi javo – ahe ja ti ji hendukatuukarahai vvyakotyve'ġa pe nhinhi'ġa nehē jitekovo ġanduvihavuhuhetero nehē, ei ga. Yva'ia mu'umu'ūhara'ġa omu'umu'ū yva'ia imu'umu'ūhavuhua pype. Ga ja ti ji vvyakotyve'ġa mu'umu'umi jitekovo Tupana'ga nhi'ġa rupi nehē Tupana'ga nhimonha'ngahetero ġwaramo ġa ndehe, ei ga. Tupana'ga ipopoaka hete ġa hohe pa.

A'ea cavalo arimove'ga ei ikwahava omondo. ¹⁶ Opira rehe tapy'ynhapipukuhuva'ea rehe cavalo arimove'ga gwereco ikwatijara o'uva rehe no. Ikwatijara e'i garera pe.

Garera ko Yvyakotyve'ġa nduvihavuhu'ġa nduvihavuhuhetea.

Garera ko Yvyakotyve'ga pojykahara'ga pojykaharetea.

¹⁷ Kiro ji Tupana'gapyrive'ga repiagi yvagipeve'ga. O'ã ga kwara arimo. Hahyahi ganhi'iğa ga erame ipepova'ea pe nhaporemo – kiroki oveve yvatea gwyrimo. Jupe ga ei:

–Pejihe'ae'a ti pejigwovo yvya koty onhimono'ono'oğa Tupana'ga remimboavujikweri pe i'gwovo ipopoakaheteve'ga remimboavujikweri pe. He'yjuhuva'ea ga omboavujikwe, ei ga. ¹⁸ Penhimono'ono'õ ti ti'u ti ganda'oa javo yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga nda'oa soldados'ga nduvihavuhu'ga nda'oa no ipopoakaheteve'ga nda'oa no cavalos ra'oa no cavalos arimove'ga nda'oa no. Penhimono'õ ti ti'u ti ganda'oa nhaporemo javo – kiroki ga oporavyky ojive jate ipiro'yve'ga, kiroki ipiro'ye'ỹve'ğa ga ga mboporavykyuka ga mbopohirikare'yma ojihugwi. Pe'u ti okoteheve'ga nda'oa ganduvihavuhu'ga nda'oa no, ei Tupana'gapyrive'ga ipepova'ea pe.

¹⁹ Kiro ji hepiagi yhyapypeva'ea yvyakotyve'ga nduvihavuhu'ga no gasoldados'ga no. Otavuka pota ga ga pe – kiroki ga oapy cavalo arimo tiğuhüva'ea arimo. Ojatyka ga ua xatavuka ti ga pe gasoldados'ga pe no javo.

²⁰ Kiro cavalo'arimove'ga yhyapypeva'ea pyhygi imomboa tata pype. Opyhy ga Tupana'ga nhi'iğaatyviva'ea mombe'uhara'ga no ga momboa tata pype. Ojikwe Tupana'ga nhi'iğaatyviva'ea mombe'uhara'ga oapo ahemonhimomby'ava'ea yhyapypeva'ea rovai pyteri pe. Gwemimonhimomby'ava'ea pyvõ ga omoandyandyi ga a'ero – kiroki ga okwatijaruka yhyapypeva'ea apoa ojihe, kiroki ga ombohete yhyapypeva'ea ra'angava no. Kiro cavalo'arimove'ga ga pyhygi ga momboa tata pype ga rekojirame. Yhyapypeva'ea ga ipyhygi imomboa tata pype no hekojirame. Tata ko hehanhuhüva'ea ypihua'java'ea. Gwereco enxofre ipype no. Hakuvahi enxofre okairame tata pype.

²¹ Kiro cavalo'arimove'ga yhyapypeva'eareheve'ga jukai. Tupana'ga nhi'iğaatyviva'ea mombe'uhara'gareheve'ga ga ga jukai no. Huvihavuhu'ga soldados'ga ndeheve ga ga jukapavi. Oapoa pyvõ haimbejovaiva'ea pyvõ – kiroki haimbejovaiva'ea ohẽ gajuraa rupi – a'ea pyvõ ga ga jukai.

Kiro ipepova'ea nhaporemo heve'ngaro i'gwovo ganda'oa.

20

Os mil anos

¹ Kiro ji Tupana'gapyrive'ga repiagi ga jyvame yvaga hugwi. Gwereco ga chave tape'a ji vykwara ruvihavuhua rovapytymbava javo. Paivouhu oho vykwara ruvihavuhua. Gwereco ga itanhuramuhüa hehanhuhüheteva'ea opo pe.

² Kiro ga tejuhua'javuhuva'ea pyhygi. Tejuhua'javuhuva'ea ko mboja'jave'ga ymyahũve'ga. Mboja'jave'ga rera ko Diabo ite'varuhuva'ea ruvihavuhu'ga anhağa ruvihavuhu'ga. Mboja'jave'ga rera ko Satanás no. Tupana'gapyrive'ga opyhy tejuhua'javuhuva'ea ikwa itanhuramuhũa pyvõ tohoyme ti tejuhua'javuhuva'ea mil anos rupi javo.

³ Kiro ga tejuhua'javuhuva'ea mombori vvykwara ruvi-havuhua pype. Vvykwara ruvihavuhua ga hovapytymi chave pyvõ a'ero ikwatija inoğa hehe tohema'javyme ti tejuhua'javuhuva'ea javo.

–Tohoa'javyme ti akoja vvyakotyve'ğa gwyrive'ğa moandyandyja'jave'yma kiro, ei ga. Mil anos kwavirẽ ti ji tamohẽ tejuhua'javuhuva'ea jugwi nehẽ, ei ga. Ohemirẽ ti topytaahi'vi yvya koty nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga.

⁴ Kiro ji ganduvihava'ğa ndepiagi ga apygame oapykava rehe. Tupana'ga ға mboapygukari hehe toko ti ға ganduvihavamo javo. Ikwahava omondoa ға ei:

–Timoirũ ti Tupana'ga ga erame vvyakotyve'ğa pe, ei ға oapygame. Xa'e ti okote'varuhuve'ğa pe: “Peko te'varuhu pe.” Pyryve'ğa pe ti xa'e: “Pepyry pe.” Nahã ti timoirũ Tupana'ga, ei ға.

Kiro ji ahemanoagwera ra'uva repiagi jukapyra ra'uva. He'yjuhu ahemanoagwera ra'uva. Nahã ko ahe rekoi yvya koty omanoe'ymame: Ahe omombe'umbe'u Jesus'ga Tupana'ga nhi'iga no. Nombohetei ahe yhyapypeva'ea. Nombohetei ahe yhyapypeva'ea ra'angava no. Ndokwatijarukari ahe yhyapypeva'ea apoa gwetovapya rehe. Ndokwatijarukari ahe a'ea opoa rehe no. Nahã ahe rekokatui. Ahe Jesus'ga mombe'urame ahearõe'ÿve'ğa aheakağa mombori ahe jukavo a'ero. Aerẽ ahe kwerava'javi. Kiro ahe rekoi huvihavamo Cristo'ga pavẽi mil anos rupi. ⁵ A'ea ko jypya ahembogwerahava. Ojipeva'ea ndokwerava'javi ve. Mil anos kwavirẽ ahe nhaporemõ ahe kwerava'javi. ⁶ Tupana'ga remimo'ẽharamo tuhẽ ға oko – kiroki ға okwerava'ja jypya rupi ahembogwerava'jahava rupi. Pyry hete hete ға pe no. Nomanoa'javi ti ға nehẽ. Nurã ға nomanoi ahemanoa'jahava rupi. Ikwava'ẽhavamo ға ndekoi ikwava'eğa Tupana'ga pe Cristo'ga pe no. Ojipe'ğa nduvihavamo ға ndekoi Cristo'ga pavẽi mil anos rupi.

Tupana'ga omombi Satanás'ga popoakara

⁷ Mil anos kwavirẽ tejuhua'javuhuva'ea kwaharahava Satanás'ga kwaharahava. A'ero Satanás'ga hemi vvykwaruhua ruvihavuhua hugwi.

⁸ Kiro ga hoi a'ero vvyakotyve'ğa gwyrive'ğa moandyandyita. Tyapyra koty ga hoi nhimbya koty no

kwara pora koty no kwara kia koty no. Pea pe nhaporemo ga hoi ġa moandyandyita Gogue pe Magogue pe no. Nahã ga ġa mbojatykai totavuka ti ġa javo. He'yjuhu hete ranuhũ ġa. He'yjuhu y'ytiġa hay'iuhuva'ea ypiahua ruvihava rembeyvyripeva'ea. Na jitehe he'yjuhu hete ranuhũ ġa ojatykarama – kiroki ġa ġwendu katu Satanás'ga nhi'ġa otavukapota.

⁹ Ohygahi ġa vyva rehe onhimongyavo. Onhatimatimana ġa hoġahoi upa Tupana'ga remimo'ēhara'ġa nduhava pyri cidade pyri – kiroki cidade Tupana'ga remiarōhetea. Emo tata ijyvi Tupana'ga hugwi ua yvaga hugwi ovahema vyva koty vyvakotyve'ġa gwyriveve'ġa moka'nhyima. ¹⁰ Diabo'ga ko ġamoandyandyihara'ga Satanás'ga. Kiro gamombora tata pype ypiahua'java'ea pype. Gwereco enxofre ipype no. Hakuvahi enxofre a'ero. Tata pype yhyapypeva'ea oko jipe Tupana'ga nhi'ġaatyviva'ea mombe'uhara'ga pavēi. Hahy hete ti jupe ga pe no Diabo'ga pe no arimo ypytunimo no avuirama nehē.

Tupana'ga e'i ahe ve peko te'varuhu pe javo

¹¹ Kiro ji hepiagi ojipea huvihavuhete'ga apykava. Huvihavuhu hete ga'apykava tiġuhũva'ea. Hehe ji ga repiagi ga'apykavareheve'ga, ga apygame oina okovo huvihavuhetero. Ga hugwi vyva ka'nhyimi yvaga pavēi. Ndatekwava'javi a'ero vyva rehe yvaga rehe no.

¹²⁻¹³ Kiro ji omanove'ġa ndepiagi ġa amame Tupana'ga rovai pyteri pe. Ga ko okoteheve'ġa aheruvihava'ġa no. Ypiahua ruvihava hugwi ġa ēi ua. Omanoa hugwi ġa ēi ua. Omanove'ġa gwyrva hugwi ġa ēi ua. Nahanahã omanove'ġa nduri o'ama Tupana'ga rovai pyteri pe.

Kiro Tupana'ga ipe'ai livros. Ojipea livro ga ipe'ai no. A'ea pype ga okwatjaripe ġandera tuhu ti ġa ji pyri upa okovo avuirama nehē javo – kiroki ġa ojiko ga rehe.

Kiro livros ga imonhi'ġi – kiroki akoja ga ope'a ppy. A'ea pype ga okwatjaripe omanove'ġa ndeaporoġita nanani. Kiro ga imonhi'ġi ikwahava'java ġandekote'varuhua. Nurã ga ei ġa pe ġa amame gwovai pyteri pe:

–Nahanahã pe ndekote'varuhui, ei ga.

Inainani ga ei omanove'ġa pe.

¹⁴ Kiro ga imombori ahemanoa tata pype ypiahua'java'ea pype. Omanove'ġa gwyrva ko ga imombori no tata pype ypiahua'java'ea pype. Ypiahua'java'ea ko tata. Ahemondoa ipype ko ahemanoa'java.

¹⁵ Kiro ga imonhi'ġi ojipea livro – kiroki akoja pype ga okwatjaripe ġandera tuhu ti ġa ji pyri javo. Omonhi'ġi ga a'ea.

Omanove'ġa ndera rekoe'yname ipype ga ġa mombori tata pype ypiahua'java'ea pype.

21

Cidadepyahua Jerusalémpyahua

¹ Kiro ji hepiagi yvagapyahua vvyapyahua no. A'ereki yvagaymyana opa vvyaymyana pavēi. Ahana'ja ypiahua ruvihava yvya koty.

² Kiro ji hepiagi cidadepyryva Jerusalémpyahua rurame Tupana'ga hugwi ohema yvaga hugwi ua. Omboavujikwe jipe ga cidadepyryva imbokatuavo. A'ero cidade oko kunhangw-erahēa ja ġa hēa mboavujikwerame tahembireko hēa ga pavēi kiro javo.

³ Kiro ji yvagipeve'ga renduvi. Hahyahi ganhi'iġa ga erame yvaga hugwi:

—Kiro Tupana'ga ronga oko vvyakotyve'ġa pyteri pe, ei ga. Kiro ti Tupana'ga ruvi ġa pyri nehē. Kiro ti vvyakotyve'ġa oko gagwyripeva'ero gareheva'ero nehē. Ga tuhē ti oko ġa pyri nehē okovo ġanduvihavuhetero nehē, ei ga. ⁴ Tupana'ga ti ihypavi ġandeahya ġandeakwara hugwi nehē tapejehe'oa'javi ti javo, ei ga. Nomanoa'javi ti ġa nehē. Ndokoveveuhua'javi ti ġa nehē. Ndojehe'oa'javi ti ġa nehē, ei ga. Ndahahya'javi ti ġa pe nehē. A'ereki jypyva'ea apoa opa yvagaymyana apoa vvyaymyana apoa, ei ga yvaga hugwi.

⁵ Kiroki ga oapy oapykavuhua rehe yvagi pe okovo aheru-vihavuhetero – gaha e'i:

—Kiro ji japoi ipyahuva'ea nhaporemo, ei ga.

Ji ve ga ei:

—Ekwatija ti. A'ereki ji'ea ko a'itituhēva'ea. Piry ahe heroviari a'ero, ei ga ji ve.

A'ero ga ei:

⁶ —Molina jiporavykya ko, ei ga ji ve. A'apo pa ji ko. Ji ppy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ōmega, ei ga. Amongo ti ji ġa jijipyri avuirama nehē – kiroki ġa oko pota ji pyri ojikoga ji rehe. Gamongoagwama pe ji ei: Auka ji ġa pe yhypyryva ahemongohava. Tomondoyme ti ġa ikwepykava ji ve nehē, ei ga.

⁷ —Kiroki ġa ġwendu katu Tupana'ga nhi'iġa onhimomi-ranama jipi – ġa pe ti ga imombyrypavukari nehē. Ako ti ji ġanduvihavuhetero nehē. Oko ti ġa jira'yramo nehē, ei ga.

⁸ —Ojipe'ġa ti oho tata pype nehē – kiroki ġa okyhyji ite'varuhve'ġa hugwi okoe'yma nhinhi'iġa rupi tombuhuryme ti ġa hahya nhande ve javo.

Ojipe'ġa ti oho tata pype nehē no ojikoge'ŷve'ġa ji rehe,

okote'varuhuve'ġa,
 iporojukahara'ġa,
 ndoakwahavive'ġa - kiroki ġa gwereko
 ġwembireko'ġarūive'ġa.

Ojipe'ġa ti oho tata pype nehē no
 ipajive'ġa,

aherembiapopyra mboheteve'ġa,
 i'mbeve'ġa nhaporemo.

Ga nhaporemo ti oho tata pype ypiahua'java'ea pype upa
 nehē, ei ga. Gwereco enxofre ipype nehē no. Hakuvahi
 ti enxofre okairame tata pype nehē. Ahemondoa ipype ko
 ahemanoa'java, ei ga.

⁹ Kiro Tupana'gapyrive'ga ruri ji pyri seteve'ġa nde'yja'ga -
 kiroki seteve'ġa gwereco nhaetingy'a'java'ea tynahēva'ea
 seteva'ea heka'voga karugwara mbapavava'ea jugwi.
 Gande'yja'ga ruri ji pyri onhi'ġa ji ve.

—Herejo ji rupi. Kiro ti ji hēa repiukari nde ve
 cordeiro'jave'ga rembirekohēa. Hēa ti hembireko ga pavēi
 nehē, ei ga.

¹⁰ Kiro ga ji rerohoi Tupana'ga ra'uva ji pojykataturame.
 Vytyruhua rehe hehanhuhūva'ea rehe ga ji rerohoi.
 Paivouhu ihoi yvate vytyruhua. Ji amame vytyruhua rehe
 ga hepiukari ji ve cidade ruvihava Jerusalēmpyryva. A'ero ji
 hepiagi cidade ihemame yvaga hugwi iyyva ua Tupana'ga
 hugwi. ¹¹ Hendy'jandy'ja cidade herekovo ġwaramo
 Tupana'ga rendy'java gakatua. Hendy'jandy'ja cidade
 itakatuhetea ja jasp'e'java'ea cristal'java'ea ipyhava'ea.
 He'yjuhu hete itambere'ia itakatuhetea rehe. Nanongara
 ja cidade hendy'ja.

¹² Hehanhuhū cidade rokairungava. Yvovouhu
 no hokairungava. A'ereki paivouhu hokairungava
 pukuhua oho yvate. Cidade gwereco portas. Doze ko
 cidade hereko'i portas. Portas pyri ġa naġanani opyta
 dozeve'ġa Tupana'gapyrive'ġa. Portas nanani gwereco
 aherakypwepohara'ġa ndera ojihe. Israelva'ea ra'yrava'ea
 rakykwepohara'ġa ndera ko ahera'yrava'ea rera. Doze ko
 ġandera a'ero. ¹³ Kwara pora koty cidade gwereco trēs
 portas. Nhimbya koty cidade gwereco trēs portas. Tyapyra
 koty cidade gwereco trēs portas. Kwara kia koty cidade
 gwereco trēs portas.

¹⁴ Cidade rokairungava oko dozeva'ea rehe hokairungava
 pyhykava rehe itauhua apopyra rehe. Hokairungava py-
 hykava rehe nhaporemo oko ikwatijara. Ikwatijara e'i
 dozeve'ġa ndera pe cordeiro'jave'ga moirūhara'ġa ndera pe.
 Gandra nanani oko hokairungava pyhykava rehe.

¹⁵ Kiroki ga onhi'i ji ve – gaha gwereko ta'akwarete'ia ouro apopyra a'ea pyvõ ti ji taha'ã ikwahava ipukuhua javo cidade pukuhua portas pukuhua no cidade rokairungava pukuhua no.

¹⁶ Ojo'jajo'jaime cidade rova pukuhua kwara pora koty nhimbya koty pavêi tyapyra koty pavêi kwara kia koty pavêi. Cidade rova pukuhua ga ha'ãha'aği ta'akwarete'ia pyvõ nha'angava pyvõ. Paivouhu ihoi ojipejiva'ea pukuhua cidade rova pukuhua ogwovo dois mil e duzentos quilômetros. Cidade yvovouhua pukuhua oko cidade rova pukuhua ja. A'ereki paivouhu oho cidade yvateuhu no ogwovo yvovouhuro dois mil e duzentos quilômetros no.

¹⁷ Cidade rokairungava nhanamuhũa ga ha'ãha'aği. Nhanamuhũa pukuhua ko sessenta e quatro metros.

Nahã Tupana'gapyrive'ga ha'ãha'aği. Ojo'ja nha'angava Tupana'gapyrive'ga apoa vvyakotyve'ga apoa pavêi.

¹⁸ Cidade rokairungava ko itakatua apopyra jaspe apopyra. Cidade ko ouropyryva nhaporemõ japopyra – kiroki ouro nomombaraviva'ea. Nurã ouro oko vidro ja – kiroki vidro nomombaraviva'ea. Nurã ji hepiagi ouro vvytera pype. ¹⁹⁻²⁰ Cidade rokairungava oko hokairungava pyhykava rehe ita apopyra rehe dozeva'ea rehe. Hokairungava pyhykava mbojigwahava ko itakatuheteparavuhua. He'yjuhu hete itambere'ia itakatuhetea rehe. Hokairungava pyhykava nanani oko itakatuhetea. A'ea ko nahã:

Ojipea ko jaspe.

Ojipea ko safira.

Ojipea ko ágata.

Ojipea ko esmeralda.

Ojipea ko sardônio.

Ojipea ko sárdio.

Ojipea ko crisólito.

Ojipea ko berilo.

Ojipea ko topázio.

Ojipea ko crisópraso.

Ojipea ko jacinto.

Ojipea ko ametista.

A'ea nhaporemõ ko itakatuhetea rera – kiroki itakatuhetea oko hokairungava pyhykava.

²¹ Doze ko cidade herekoi portas. Portas oko pérolas. Doze portas ko doze pérolas a'ero. Pehea cidadepeva'ea ko ouropyryva nhaporemõ japopyra – kiroki ouro nomombaraviva'ea. Nurã ouro oko vidro ja – kiroki vidro nomombaraviva'ea. Nurã ji hepiagi ouro vvytera pype.

²² Ji ndahepiagi gajatykahavuhua Tupana'ga mbohetehava cidade pe. Ndogwerekoi reki. A'ereki Tupana'ga

ipopoakaheteve'ga yvyakotyve'ga nduvihavuhete'ga ġahoheve'ga – gaha tuhē opyta upa ġa pyri cidade pe cordeiro'jave'ga pavēi. Nurã ndatekwava'javi cidadepeve'ga hoa rehe ojatykahavuhua pype. A'ereki ġa ga mbohete gwekohai pe nhaporemō cidade pe.

²³ Ndatekwava'javi kwara rendya rehe cidade pe. Ndatekwava'javi jahya rendya rehe cidade pe no. A'ereki Tupana'ga hendy'jandy'ja imbokojahupava. Cordeiro'jave'ga ko cidade ryapehavamo. ²⁴ Yvyakotyve'ga gwyriveve'ga ti hepiakatui okovo kojahuro ġwaramo. Yvyakotyve'ga nduvihavuhē'ga nduri cidade pe nehē Tupana'ga mboheteavo heruerua oapoakatukatua cidade pype nehē.

²⁵ Tupana'ga ti nohovapytymukari tuhē cidade portas nehē. A'ereki nane'ymi arimo pevo. Naypytuni ti cidade pe nehē.

²⁶ Yvyakotyve'ga nduvihava'ga nduri nehē Tupana'ga mboheteavo nehē heruerua oapoakatukatua cidade pype.

²⁷ Nduri tuhē ti cidade pype ndapyryvive'ga okote'varuhuve'ga pavēi i'mbeve'ga pavēi. Ojipe'ga Tupana'ga gwereko ġandera livro pype. Gahã ti uhu cidade pype nehē. Livro ko cordeiro'jave'ga apoa. A'ea pype Tupana'ga okwatjaripe ġandera tuhu ti ġa ji pyri upa okovo avuirama nehē javo – kiroki ġa ojiko ga rehe.

22

Paranauhūa ko ahemongohava

¹ Kiro Tupana'gapyrive'ga yvagipeve'ga hepiukari ji ve paranauhūapyryva ahemongohava. Ikatu hete vidro ja. Typy katu hete ko paranauhūa. Ahepia hete ji ypya a'ero. Ohē paranauhūa Tupana'ga apykavuhua hugwī. Perope cordeiro'jave'ga oapy Tupana'ga pyri oina. Ga oko aheruvihavuhetero oapyga.

² Pehea pyteri pe i'ami cidade pe yva ahemongohava. Yva o'ã paranauhūa rembeyvyrimo no kokoty rovai kikoty rovai no. Dozeva'ea ojoparavuhuva'ea ko yva'ia yva rehe. A'ereki mēs nanani ko ipotyramo ojipea yva'ia. Yva rohova ko yvyakotyve'ga gwyriveve'ga pohaga ohoheteavo jupe. ³ Pevova'ea pe nhaporemō pevove'ga pe nhaporemō po ti Tupana'ga nde'i nehē: “Ite'varuhu po ti nde ve nehē.” A'ea rūi po ti ga ei nehē.

Cidade pe ti Tupana'ga rekoi oapyga oapykavuhua rehe okovo ġanduvihavuhetero cordeiro'jave'ga pavēi nehē. Ganhi'iga rupi ti Tupana'gareheve'ga ndekoi ga mboheteavo nehē. ⁴ Tupana'ga rova ti ġa hepiagi nehē. Gweto-vapya rehe ti ġa gwereko garera nehē. ⁵ Naypytuni ti cidade pe nehē. Ndatekwava'javi ti lamparina rehe nehē.

Ndatekwava'javi ti kwara rehe nehẽ no. A'ereki Tupana'ga ġanduvihavuhete'ga ombokojahu ġa pe. Yvyakotyve'ga nduvihavamo ti ġa ndekoi avuirama nehẽ.

⁶ Kiro Tupana'gapyrive'ga ei ji ve:

—A'ea nhaporemo ko a'itituhẽva'ea. Pyry hete ahe heroviari a'ea a'ero. Tupana'ga oko onhi'iġa mombe'uhara'ġa pojkaharetero pyryve'ġa pojkaharetero. Gaha e'i ojpyrive'ga pe ga mondovo: “Eho ti imombe'gwovo aere'ĩva'ea jireheve'ġa pe ikwahavuka ġa pe nahã ti nehẽ javo,” ei Tupana'ga, ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

Nambegwei ti Jesus'ga rura'javi nehẽ

⁷ —Pehendu ti! Nambegwei ti ji rura'javi nehẽ, ei Jesus'ga. Pyry hete ġa pe – kiroki ġa ġwendu katu nhirembikwati-jarukara João'ga pe aere'ĩva'ea mombe'uhava, ei Jesus'ga.

⁸ —Jihi João'ramo ahepia tuhẽ Tupana'gapyrive'ga rembiepiukara. Ji ahendu garemimombe'ua no. Henduvame hepiaga ji nhinoġi Tupana'gapyrive'ga pya pyri tambohete ti ji ga javo – kiroki ga gwepiuka ji ve aere'ĩva'ea.

⁹ A'ero ga ei ji ve:

—Terenhinoġi ji pyri ji mboheteavo. Tupana'ga ti embohete! ei ga. Ji ko Tupana'gapyrive'ga reki jitekovo ganhi'iġa rupi nde ja. Ji ko neirũ'ġa ja no Tupana'ga nhi'iġa mombe'uhara'ġa ja. Ji ko ġa ja no – kiroki ġa ojiko Jesus'ga rehe okovo garemikwatijarukara rupi – kiroki garemikwatijarukara omombe'u aere'ĩva'ea. Nurã ji rui ti embohete. Tupana'ga ti embohete! ei Tupana'gapyrive'ga ji ve.

¹⁰ —Teremimi garemikwatijarukara nde ve! ei ga. Tokwaha pa ti ġa aere'ĩva'ea nehẽ. Nambegwei ti nahã nehẽ, ei ga. ¹¹ Kiroki ġa oko te'varuhu aġwamo – ġa ti toko te'varuhu avuirama nehẽ. Kiroki ġa tiruahũ aġwamo – ġa ti toko tiruahũ avuirama nehẽ. Kiroki ġa oko katu aġwamo – ġa ti toko katu avuirama nehẽ. Kiroki ġa pyry aġwamo – ġa ti toko pyry avuirama nehẽ, ei Tupana'gapyrive'ga.

¹² —Pehendu ti! Nambegwei ti ji rura'javi nehẽ, ei Jesus'ga. Yvyakotyve'ga ndeaporoġita ġandetakwera ja ji ikwahavipei. Nurã ti ji imondoġi ġa pe ġandeaporoġita kwepykava ġandetakwera ja nehẽ, ei Jesus'ga.

¹³ —Ji ypy ko ako jipe jahykavamo Alfa. Mbapavamo ji ako jahykavamo Ômega. Jypyva'ero ji ako jipe. Mbapavava'ero ji ako, ei Jesus'ga.

¹⁴ —Pyry hete ġa pe – kiroki ġa Tupana'ga nhi'ĩpo'ru okote'varuhua momboruka. Nahã ti Tupana'ga ei ġa pe a'ero nehẽ: “Pe'u ti yva hugwi ahemongohava hugwi. Pejo ti cidade pype no pekiavo portas rupi,” e'i ti Tupana'ga nehẽ, ei Jesus'ga.

15 —Ojipe'ga ki a'e te nduri ipype. Tokiyme ti ga ipype okote'varuheteve'ga, ipajive'ga, ndoakwahavive'ga — kiroki ga gwereko gwembireko'garũive'ga, iporujukahara'ga, ganembiapopyra mboheteve'ga, i'mbeve'ga, ojipe'ga no — kiroki ga i'mbe pota jipi. Nanongara'ga nhaporemo ti ndoki tuhẽ cidade pype nehẽ, ei Jesus'ga.

16 —Jihi ko Jesus, ei ga. Jihi amondo jijipyrive'ga pe pyri tomombe'u ti ga nhinhi'iga ga pe javo. A'ero ti pemombe'u garemmombe'ua ojipe'ga pe — kiroki ga ojatyka Tupana'ga mboheteavo hendukatuavo ganhi'iga. Daviva'ea ko nhiremboypya. Ji ko Daviva'ea rakykwepoharamo no. Ji ko jay-tata'uhua ja — kiroki hendy'jandy'ja ko'ema koty, ei Jesus'ga.

17 Kiro Tupana'ga ra'uva i'ei cordeiro'jave'ga rembireko-ruamahẽa pavẽi:

—Herejo! e'i gara'uva hẽa pavẽi.

Gahã — kiroki ga gwendu Jesus'ga rembikwatijarukara — ga ti te'i nehẽ no: “Herejo!”

Gahã — kiroki ga ojiko pota Tupana'ga rehe imomborukapota okote'varuhua — ga ti tuhu upa avuirama Tupana'ga pyri nehẽ i'gwovo yhya ahemongohava nehẽ. Gay'ua pe ji ei gajikoga Tupana'ga rehe.

Gahã — kiroki ga uhu pota upa avuirama Tupana'ga pyri — ga ti tuhu ojikoga ga rehe nehẽ i'gwovo yhya ahemongohava ikwepyge'yma nehẽ.

18 Joãoramo ji ei ga momoranduva — kiroki ga gwendu Jesus'ga rembikwatijarukara aere'ĩva'ea mombe'uhava. Ga pe ji ei ga imombe'urame ojipe'ga pe Jesus'ga rembikwatijarukara. Po ga hajiheva'ea mombe'ui a'ea ko Jesus'ga rembikwatijarukara javo no, a'ero ti Tupana'ga imondoĩ hahya ga pe nehẽ — kiroki hahya Jesus'ga omombe'uuka gwembikwatijarukara pype. 19 Po ga nomombe'upavi Jesus'ga rembikwatijarukara ga imombe'urame ojipe'ga pe garembikwatijarukara, a'ero ti Tupana'ga ndo'uukari ga pe yva hugwi ahemongohava hugwi nehẽ. Ga nombuhurukari ga cidadepyryva pype nehẽ no. Nahã ti ga nomombyryvi ga pe imbuhure'yma ga pe pyryva'ea. Pyryva'ea Jesus'ga omombe'u ikwatijarukarame ji ve. A'ea ti Tupana'ga nombuhuri ga pe nehẽ.

20 Kiroki ga e'i a'ea pe nhaporemo: “A'iti a tuhẽ!” — gaha e'i no:

—Nambegwei ti ji rura'javi nehẽ. Na tuhẽ ti, ei ga.

Kwa. Na tuhẽ a'ero! a'e ji. Amém! Herejo, Jesus, nhandepojy kaharetero, a'e ji.

21 Tomombyry ti ga pe me nhaporemo Jesus Cristo'ga nhandepojy kaharete'ga, a'e ji.